TOPOGRAFIE
DIECESE BRNĚNSKÉ.

DLE RŮZNÝCH PRAMENŮ NAPSAL

ALOIS HRUDIČKA.

(S OBRÁZKY A MAPKAMI.)

V BRNĚ 1906.

NÁKLADEM PAPEŽSKÉ KNIHTISKÁRNY BENEDIKT. RAJHRADSKÝCH.

Sešit 1. Cena 2 K 50 h.

Titulní list s předmluvou -
a 27 mapkami jednotlivých
děkanství diec. brněnské -
přiložen bude na konci díla.

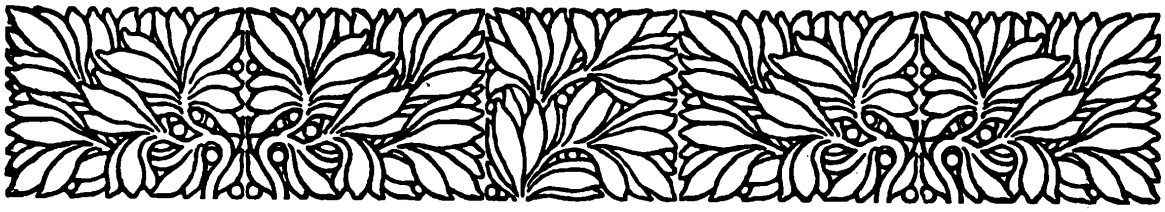

Stoliční či kathedrální kostel sv. Petra a Pavla v Brně.

TOPOGRAFIE

DIECESE BRNĚNSKÉ

DLE RŮZNÝCH PRAMENŮ NAPSAL

ALOIS HRUDIČKA

(S OBRÁZKY A MAPKAMI)

V BRNĚ 1908

TISKEM A NÁKL. PAPEŽSKÉ KNIHTISKÁRNY BENEDIKTINŮ
RAJHRADSKÝCH

Č. 2261.

Nihil obstat.

Jan Tenora,

farář ve Chvalkovicích.

Imprimatur.

Pavel hr. Huyn,

biskup.

Na vděčnou paměť

Dra. P. Řehoře Volného,

otce topografie moravské,

vydává

spisovatel.

Předmluva.

S nemalou obavou dal jsem se do práce dávno zamýšlené, do vydání topografie naší diecese brněnské dle stavu nynějšího, stručné sice, ale co možná zevrubné a praktické.

S obavou — pravím, vždyť máme neocenitelné a vpravdě nedoceněné dílo P. Řehoře Volného, jemuž u vděčné úctě věnována jest práce tato.

Jest to: »Kirchliche Topographie von Mähren. Brünn 1861«, z níž posud čerpáme všichni. Mámeť nyní i »Vlastivědu«, kteráž, posud ovšem z části jenom, jedná o farních osadách diecese naší, ale svojí důkladností topografii církevní snad činí zbytečnou; máme i schematismus či »Catalogus cleri« diecese, co rok větší zevrubností vynikající.

Nač tedy ještě zvláštní topografii církevní!?

K tomu ještě přichází, že různé údaje věcné i číselné nejsou — a vlastně ani nebudou nikdy — ustáleny, aby platnost měly na dobu další, takže pak měnivost jejich na úkor správnosti se býti zdá!

Když však přes to všechno i přes nedostatečnost svou přistoupil jsem k dílu tomuto, vedla mne snaha, diecesi naší, valnou většinou české, opatřiti topografii českou, a mimo to mladšímu kněžstvu, jemuž veliké dílo Volného méně jest známo, ba snad již nepřístupno, dáti do rukou v jedné knize to, co ve příčině místopisu a statistiky církevní věděti jest slušno a žádoucno.

Postupu, kterého se držela osvědčená topografie Volného a jejž zachovává i »Catalogus cleri«, šetřeno také v knize naší.

Sebrána totiž o každém místě všecka data statistická, jež váhu mají i pro správu duchovní a zvláště pro žadatele beneficia. Dále podán kratičký nástin historický o každé farnosti a patronátě jejím.

Že tu krátce bylo si vedeno, vysvětliti dlužno jednak směrodatným zřetelem k tomu, aby dílo celé neodstrašovalo svojí objemností, jednak i proto, že historie jednotlivých farností je bezmála u všech stejná: vznik a nadání fary, někdy dosti nejisté, pak z pravidla spory o požitky a důchody s vrchnostmi neb obcemi; na to zmatky t. z. reformace ve stol. 15. a 16., jíž po zásadě: »Cujus regio, istjus religio« za obět padla bezmála všecka duch. správa katol. na Moravě; potom snahy restaurační a bídné opatření far opuštěných a zpustošených, konečně pak částečná aspoň restituce duchovní i hmotná ve století 17. a 18.

Toť v podstatě je stejná historie všech farností, pročež krátce jenom jí dotčeno.

Za to však hledělo se k tomu, aby o posvátných budovách po stránce umění nic důležitého nebylo opomenuto, jakož i o jmění kostelův a far a o katolickém životě spolkovém i charitativním, jenž poskytuje obraz jakýsi o duchovním stavu farní osady.

Ze jmění nadačního z důvodů mnohých pojato do topografie pouze jmění přesně »zádušní«, daně pak i poplatky pozemkové, ekvivalent i příplatky do matice náboženské s přirážkami a poplatkem školním úhrnem při každé faře uvádějí se tak, jak udány byly v odpovědích na rozeslané dotazníky; cenu tudíž údajů těch měřiti dlužno dle zmíněných odpovědí, jež mnohdy i těžko bylo dostati.

Data týkající se kostelův a kněží upravena jsou co možná dle stavu nejnovějšího, kdežto údaje o kostelním jmění vlastním a zádušním, pak o počtu škol a tříd bylo lze pojati dle stavu z r. 1906 a nebylo již možná zřetel vzíti k údajům pozdějším.

Obrazy ku knize připojené, nestejně zdařilé, neobsahují všeho, co by po stránce historické a umělecké vyobrazení zasloužilo;

bylot i tu přestati na svatyních a předmětech charakteristických, jež representují hlavní slohy církevní a značnější mají důležitost historickou.

Mapky dekanátů k dílu připojiti umožnilo se laskavostí P. T. p. opata rajhradského Benedikta Korčiana, který spisovatele na ně upozornil. Chovají se nyní v bisk. archivě v Brně. Ponechány byly z příčin různých tak, jak je r. 1893 shotovil kněz Benediktin rajhradský P. Vojt. Slouk († dne 2. března r. 1898). Změn věcných ani nevyžadujíce, jsou dokladem nadání nevšedního a píle vpravdě benediktinské!

Prameny, jichž mimo uvedené na místě svém použito bylo, jsou tyto:

Dotazníky, zodpovídané od farních úřadů, — spisovatel děkuje mnohým ddpp., kteří s nemalou ochotou a přesnou zevrubností na ně odpověděli; dále akta z kanceláře nejdůst. bisk. konsistoře; zprávy rukopisné o visit. rozsáhlého dekanátu telečského ze stol. 17. a 18.; G. Wolný, Mähren 1837. Týž, Kirchl. Topographie von Mähren, II. Brünner Diözese; Vlastivěda Moravská, jež právě vychází; Dějiny umění národa českého od J. Lehnera, Časopis Matice Moravské, Slovník Naučný, Hlídka, některé monografie a j.

Pro úplnost uvedena jsou jména nynějších ddpp. beneficiátů při jednotlivých farách, ale pro stručnost krátce jen a bez delších titulů, což snad za zlé pokládáno nebude. Německá místní jména z téže příčiny připojena jsou pouze tam, kde se liší od názvů českých.

Věnoval jsem svoji práci památce nehynoucí nejslavnějšího topografa moravského kněze Benediktina Dra. Řeh. Volného, chtěje skrovnou ovšem měrou dávný splatiti dluh duchovenstva našeho za nepřekonané dosud dílo jeho.

Laskavost benediktinská kláštera rajhradského a ochota tiskárny, zbudované prozíravou péčí rajhradského Benediktina † kn. Placida Mathona a řízené nyní vzornou obezřetností řeholního spolubratra jeho Dra. Pavla Vychodila, ku vděčnosti nemalé mne zavazují.

Povinný vyslovuji dík nejdůstojnějšímu úřadu biskupskému v Brně za blahosklonnou laskavost, projevenou doporučením dotazníků mých a povolením ku použití map, spisův a listin kanceláře konsistorní.

Rovněž patří díky příteli mému dp. místoděkanovi v Urbanově Fr. Korcovi, jenž netoliko v úřadě mne zastupoval, nýbrž také převzal pracné sestavení rozsáhlého rejstříku abecedního.

Ještě budiž podotknuto, že mezi tiskem (1904—1907) mnoho se pozměnilo v různých údajích i četné omyly se udály. Co v tom podstatného, opravuje se v připojených dodatcích a opravách.

Kéž by dílo toto, shovívavě jsouc přijato, roznítilo naši lásku ku vinici Páně, na níž pracovati povoláni jsme ke cti Boží a sv. patronů diecese naší!

V Telči na den sv. Klimenta, 23. listopadu r. 1907.

Alois Hrudička.

Část všeobecná.

Oddíl první.

Zeměpisné a statistické poměry diecese brněnské vůbec.

1. Poloha a rozsáhlost.

Diecese brněnská rozkládá se mezi 48° 40′—49° 39′ sev. šířky a mezi 32° 51′—34° 53′ východní délky, hraničíc na východě a severu s arcidiecesí olomouckou, na západě a severozápadě s českými diecesemi budějovickou a královéhradeckou, na jihu s rakouskými diecesemi vídeňskou a svatohipolytskou, částečně i s arcidiecesí ostřihomskou v Uhrách.

Největší vzdálenost — 176 *km* — jest mezi vesnicí Českou Volešnou (farnost popelínská) na západě a Brankovicemi na východě; pak mezi vesnicí Svratkou (farnost heralecká) na severu a farní osadou Lanžhotem na jihu — 129 *km*.

Celá diecese zaujímá plochu 10.370 *km*. Některé osady však na moravském území diecese naší patří do diecesí jiných a to osady v polit. okresu dačickém do diecese budějovické: Valtinov (do farnosti kumžatecké), Kadolec a Leštnice (Lexnitz, do farnosti staroměstské, Altstadt); osady: Horní Dubenky, Jihlavka, Vesce a Vilimeč (do Počátek); Horní Meziříčko (do Strmilova). Osady okr. jihlavského: Rantířov (Fussdorf) do farnosti vyskytenské (Giesshübel), Myšín (Misching) do farnosti

ždírecké (Selenz), pak Nedvězíčko v okr. novoměstském do Bystré vesměs do diecese královéhradecké patří.

Za to zase osady některé v Čechách ležící patří do diecese naší. Tak osady přifařené ke sv. Jakubu v Jihlavě: Waldhof, Bedřichov, (Friedrichsdorf), Hybrálec (Ebersdorf), Stará Hůra (Altenberg); k farnosti kostelecké (Wolframs) náleží ves Dvorce (Höfen); k farnosti žďárské (zámecké): Polnička, Strčanov a Světňov; ves Sedliště do Jimramova. Ves Zahrádka (polit. okr. jindřichohradecký) do farnosti palupínské náleží.

Diecese brněnská rozsáhlostí svou i počtem obyvatelstva čítá se ku větším diecesím rakouským; mezi 6 diecesemi zemí koruny české co do rozsáhlosti zaujímá místo páté.

2. Povaha půdy. Hory a roviny.

Obvod diecese jest většinou vysočina, v níž rozeznati lze několik částí:

A. Vysočina Českomoravská, jejíž hlavní horninou jest žula, prostírá se od západu diecese a spolu od hranic zemských až po východní hranice (u Ždánic) a od severního pomezí na Novoměstsku až po jižní hranice diecese u Jaroslavic (Joslowitz). Lze pak v ní na území diecese rozlišovati vysočiny menší a to: *a)* Jihlavskou (se hmotou Studenskou, nejvyšší vrch Javořice ve farnosti mrákotínské 835 *m*, Brtnickou a Jevišovskou). *b)* Žďárskou (se hmotou Novoměstskou, nejvyšší vrch Devětskal 837 *m*, a Černozhořskou); *c)* vysočinu Kunštátskou (Horní les 775 *m*); *d)* Drahanskou, která u Boskovic a Protivanova zasahuje do diecese. Část vysočiny této, mezi osadami Šošůvkou, Petrovicemi, Sloupem a Ostrovem rozložená, Šošůvskou se zove a jeví zvláštnosti, které i na Krasu se shledávají (Mor. Kras), vynikajíc útvary nanejvýš malebnými a půvabnými. (Jeskyně Sloupské, Kateřinská, Šošůvská, Macocha, Býčí skála, Výpustek, jeskyně Ochozská a j. Směrem k Račicím vysočina pak se níží přecházejíc znenáhla v rovinu.

B. S vysočinou Českomoravskou souvisí Hory Hříběcí (Marsgebirge) s těmito větvemi na území diecese: *a)* Hory Hvězdlické (Hradisko 528 *m*), *b)* Ždánský les (vrch Radlovec 427 *m*).

C. Kopce Pálavské (Pálava, Polauerberge), mohutně vystupující z roviny podyjské, pro vápencovou povahu svoji se pokládají za výběžky vysočiny Dolnorakouské a dosahují výše: Děvín (Maydenberg) 550 *m*; u Klentnic: 343 *m*; u Kolenfurtu 215 *m*.

Roviny. Jižní část roviny Moravské (poříčí řeky Moravy) od pramenů Moravy sahající až na jih země zabíhá, (u Lanžhota) na území diecese. U Břeclavy rovina ta souvisí s rovinou Dyjskou (Podyjí), která prostírá se až ke Znojmu, spojena jsouc s rovinami pobočními: u Brumovic, Hrušovan, Ivančic a u Brna. Část úrodné Hané zasahuje až k Bučovicím.

3. Vodstvo. Řeky, rybníky a prameny léčivé.

A. **Řeky.** Morava, nejpřednější řeka země naší, dotýká se diecese od Hodonína až k výtoku svému z Moravy u Lanžhota, rozplývajíc se v různá ramena. Větší úvodí na půdě diecese zabírají přítoky Moravy a to:

Dyje, vyvěrající ze dvou pramenů: Moravské Dyje u Panenské Rosičky u výši 618 *m* n. m. (farnost Urbanov); jiní kladou hlavní zřídlo Dyje do lesů u Mrákotína, — pod Javořicí; — pak Dyje Rakouské, jež prýští blíže Světlé v Dol. Rakousích. U půvabného Raabsu se obě spojují, načež Dyje vrací se na Moravu, kdež přijímá Želetavku. Spojivši se pak s Jevišovkou a Svratkou a tvořivši i jižní pomezí zemské k Dolním Rakousům, vlévá se u Cáhnova (v Rak.) do Moravy. Čelnější místa na Dyji jsou: Telč, Dačice, Znojmo, Břeclava a j.

Svratka (Švarcava) prýští v Černém bahně na vysočině Žďárské a béře se směrem jižním a to údolím půvabným, kolem Brna; u Přízřenic (farnost modřická) pojí se se Svitavou, u Mušova pak s Jihlavkou, načež padá do Dyje.

Svitava, vzniknuvši blíže města Svitav, od Letovic až k Brnu teče krásným úvalem.

Jihlavka, vyprýštivši na vysočině Českomoravské u Počátek a na chvíli byvši hranicí zemskou, pojí se u Ivančic s Oslavou, přicházející z vysočiny Žďárské a s Rokytnou, jež vyvěrá v lese předínském.

Též řeky Jihlavka a Oslava vyryly si řečiště velmi půvabná, ač málo povědomá. Při těchto řekách leží města: Jihlava, Třebíč, Ivančice, Kounice na Jihlavce; Velké Meziříčí a Náměšť na Oslavě. Do Svratky se vlévá ještě u Židlochovic Cézava, jež přichází od Rousinova. Všechny vody tyto Moravou a Dunajem vtékají do moře Černého. Do moře Severního přivádí vody své řeka Sázava, vyvírající nedaleko Žďáru; přejímá vody ze severního okolí jihlavského; pak Nežárka a Lužnice pijí přítoky, prýštící se na vysočině Českomoravské a mnohými rybníky protékající. Na hraniční vysočině této vůbec a to zvláště na straně moravské vyvírají potoky, jež odvádějí vody své tu do Moravy, tu do Čech; náležejí tedy z části k úvodí moře Černého, z části k úvodí moře Severního.

B. **Jezer** Morava vůbec nemá; za to však dosti **rybníkův** a tu opět vysočina Českomoravská vyniká. Sloužíť jí také četné rybníky k nemalé ozdobě krajinné. Však jich vůčihledě ubývá.

C. **Prameny léčivé** na území diecese naší nejhlavnější jsou t. zv. Dobré Vody a to: u Telče (nedávno zařízené místo lázeňské s vodou dle domnění léčivou); u Střížova za Třebíčí; u Kdousova a u Žarošic (Zdravá Voda); pak sirnaté prameny na Čejči a v Selci (Voitelsbrunn) a j.

4. Podnebí a plodiny.

Jako na celé Moravě, tak i na území, jež zaujímá diecese naše, jest podnebí mírné; obnášíť průměrná teplota 6·9° C. Největší roční teplota kolem Břeclavy a Hodonína jest průměrem 8—9° C., kdežto průměrné minimum — okolo Fryšavy

(v děkanství novoměstském) jest 4°—5°. V západních (na př. u Telče) a severních krajích sníh již v měsíci říjnu se objevuje, v krajích jižních přichází až v prosinci. Sníh na většině mizí v dubnu, na severu teprve v květnu.

Morava vůbec a diecese brněnská zvlášť má různé útvary geologické i minerální. Slovutné doly stříbrné v Jihlavě, v Deblíně a na Žákově Hoře a j. ovšem již zanikly; podobně nerýžuje se zlato u Jemnice, ale za to jiných nerostův užitečných, rud i drahokamů hojně se tu nachází. Uhlí černé dobývá se zvláště u Rosic a Oslavan; hnědé nejvíce u Hodonína. U Blanska na železnou rudu, u Tresného (na Bystřicku) a u Tišnova i na tuhu se doluje.

Dle podnebí a půdy jeví se u nás i různost květeny. Kdežto pod Brnem, u Znojma a Břeclavy daří se i plodům rázu jižního (květena pontická), patří květena větší části diecese rázu severnímu (květena baltická).

Lesy smrkové, jedlové, břízové všude se objevují; hustá vřesoviště jenom v polohách vysokých, kdežto v rovinách dobře roste dub, kaštan jedlý, olše, jilm, ořech, jasan a pod. Šťavnaté a rašelinaté louky shledáváme zejména na Českomoravské vysočině. Za to ve středu a na jihu diecese ve velkém se pěstuje anýz, kopr, vikev, hořčice, kmín, sladké dřevo, okurka a j. Všecky druhy obilní dobře se daří; pšenice v jižnějších, oves v severních částech převládá, kdež i brambory či zemáky hlavní jsou výživou lidu. Známý jest chřest z okolí brněnského, zvláště u Kounic a Ivančic; rovněž tak dobrou pověst má zelí modřické.

Vinné révě, jejíž chov vůčihledě pomíjí, dobře se daří na jihu diecese: u Znojma, Mikulova, v děkanství podivínském (Rakvice, Přítluky) u Hustopeče; pak u Archlebova a Ždánic.

Ze zvířat žijí na území diecese naší všechny druhy zvířeny středoevropské. Z ptactva zabloudí k nám někdy i dravci: sup, orel, luňák, sova; z jiných druhů: křivka, drop, ibis a různí ptáci vodní. Slavík rozkošným klokotem oživuje zvláště luhy a háje podyjské.

Rybníky, řeky a potoky naše chovají množství ryb, jež i do ciziny se odvážejí. Největší z nich bývá sumec, který se objevuje v řekách Moravě a Dyji. V hornatině Českomoravské zaveden racionální chov kaprů s přikrmováním; i pstruzi se tu pěstují. Podobně i raků jest hojnost, ač velmi na úkor jsou jim vody zkalené četnými závody průmyslovými. Z plazů ještěrku, užovku a j. všude viděti; zmiji zvláště v teplejších krajích (u Brna a na Pálavě) dlužno se vyhýbati; též kolem Javořice se někdy vyskytuje. Jeskyně za Brnem jsou obydlím četných netopýrův.

5. Obyvatelstvo dle počtu, náboženství a národnosti.

A. Na půdě rázu právě vylíčeného žije 1,073.782 [1]) lidí, z nichž 1,022.485 náleží k náboženství římsko-katolickému, 27.871 k vyznání nekatolickému (helvetskému neb lutherskému), 23.426 k židovskému či mojžíšskému. (Jsouť tu i lidé »bez vyznání« úředně zvaní; počet jejich jest v Brně 94). Obyvatelstvo to bytuje ve 33 městech, 101 městysech, ve 296 farních osadách vesnických a 1134 přifařených. Všech osad v diecesi jest 1564. Lidnatější jsou ovšem osady v krajích úrodných, méně lidnaté v krajích drsných a méně úrodných. Největší město v diecesi jest hlavní město zemské, Brno (majíc dle sčítání r. 1900: 109.346 obyvatelstva — dle schematismu cleri na r. 1906: 126.122); pak následuje mezi 24.000—10.000: Jihlava, Znojmo, Královo Pole, Hodonín. Mezi 10.000—5000: Mikulov, Břeclava, Boskovice, Velké Meziříčí. Od 5000—4000: Ivančice, Telč a j. Z městysů nejlidnatější jest Brtnice Trhová se 3088 obyv.; z vesnic pak: Židenice 8916 obyv., Husovice 8764 obyv. (obě bez kostela!).

B. Dle procent všeho obyvatelstva 90% náleží ku vyznání římsko-katolickému a jen 5% k vyznáním jiným (to jest

[1]) R. 1860, když vydána byla Dr. Wolný's „Kirchliche Topographie", bylo v diecesi 807.007 katol., 22.556 protestantův a 24.774 židů. Vzrostl tedy od těch dob počet katolíků o 215.478, protestantů o 7870 a židův ubylo o 1348 duší.

evandělickému a židovskému). Celkem jest dle schematismu 95·2% katolíků a 4·8% jinověrců.

C. Dle národnosti jsou obyvatelé diecese brněnské 1. původu Arijského: *a)* Slované, *b)* Němci, 2. Semité. *a)* Slované moravští jsou částí národa českého, ač nářečím, krojem a jinými zvláštnostmi se liší poněkud nejen od Čechův a ostatních Slovanův, nýbrž i mezi sebou. Dle těchto rozdílů rozpadají se Slované diecese Brněnské: α) na Horáky, nejčetnější počtem, kteří sídlí v poříčí Svratky, Svitavy, Jihlavky a Želetavky, pak na vysočině Českomoravské. Nářečím, oblibujícím si samohlásky široké, liší se poněkud od svých soukmenovců v okolí Telče a Velkého Meziříčí, kdež se mluví »po česku«. Obyvatelé kolem Brna obyčejně Podhoráky se zovou. β) Slováci z hlavních sídel svých na východní Moravě zasahují do okolí Hodonína a Břeclavy, zachovavše si ponejvíce původní ráz a kroj. γ) Hanáci v diecesi naší zabírají okolí Ždánic, Bučovic a Slavkova. δ) Chorváti ve třech osadách na jižní Moravě v okolí Mikulova od 16. stol. bytují a vzorně si hledí svého hospodářství, zachovávajíce ještě i jazyk i kroj.

b) Němci naší diecese patří ku kmeni rakousko-bavorskému, již ve XII. století usadivše se na pomezí rakousko-moravském a ve mnohých městech moravských, kteráž pak po drahnou dobu spravovala se i právem německým (Brno, Jihlava, Znojmo a j.). Bytují na Znojemsku, Mikulovsku a Dačicku, pak na Hustopečsku a v nejbližším okolí jihlavském, i u Brna; porůznu též na Bučovsku a Slavkovsku. — K Semitům čítají se původem svým všichni židé, kteří téměř výhradně jazyk německý přijali za svůj jazyk obcovací. Icikány, vedoucí život kočovný po celé zemi, počtem asi 450 duší, čítati lze za příslušníky diecese.[1]) Hlásíť se obyčejně k vyznání katolickému.

---

[1]) Za cís. Josefa II. pokusem usazeni byli v Bosonohách, Kynicích, Vosoudově (u Moravských Budějovic), ale kočovnickému životu tím přece neodvykli.

6. Výživa obyvatelstva.

Máť Morava značné množství půdy orné, a téměř polovice obyvatelstva zaměstnána jest zemědělstvím. Takový poměr jest též v části země, jež se čítá k diecesi brněnské. Ale za doby poslední mnoho pracovníkův opouští obor tento a dává se na práci v závodech průmyslových a továrních aneb vyhledává na pohled vábivou (!) službu v cizině, což zajisté má vliv i na správu duchovní. Usedlosti rolnické u nás dělí se na celolány (jejichž rozloha různí se dle krajin), na 3/4, 1/2 a 1/4lány, podsedky a chalupy. V krajích úrodnějších pěstuje se více hospodářství polní, kdežto v horách spíše dobytkářství se vyplácí. Odvětvím zemědělství jest zahradnictví, jež zvláště pěstuje se na velkostatcích. Krásou a vzácností květin i ovoce vynikají tu zahrady: lednická, náměšťská, sokolnická, fryšavská a j. Sem náleží také včelařství a hedvábnictví, jehož však ubývá.

Jiný pramen výživy jsou řemesla a průmyslové závody. Soukenictví, jež kvetlo ve mnohých městech a městysech (Jihlava, Brno, Vel. Meziříčí, Třešť, Telč, Náměšť, Bučovice) uteklo se zvláště po zrušení cechů do továren, a ze samostatného řemeslníka stal se odvislý dělník. Plátenictví podobně ve velkém v továrnách se provozuje. Koželužství má sídlo v Brně, v Třebíči, v Jihlavě a Mikulově. Papír vyrábí se v Přibyslavicích, v Tasově, v Tišnově-Předklášteří. Na tabák jsou státní továrny v Jihlavě a Hodoníně. Mimo to četné pivovary, cukrovary, lihovary, sklárny, dílny na zboží hliněné a dřevěné živí značný počet obyvatelstva. Knihtiskárny nejčilejší jsou v Brně, v Jihlavě, ve Znojmě, v Třebíči, ve Vel. Meziříčí, v Mikulově, v Dačicích, v Hodoníně, v Mor. Budějovicích.

Obchod provozuje se zvláště v dobytku a v obilí na čilých trzích brněnských, třebíčských, jihlavských, miroslavských, dačických a mor.-budějovických. Obchodu a živnostem slouží silnice, železnice, telegraf a telefon. Mimo

četné silnice okresní spojují t. zv. císařské čili státní silnice důležitější místa v diecesi, jako: z Brna na Mikulov k Vídni, pak do Prahy, na Velké Meziříčí do Jihlavy, na Pohořelice do Znojma; odtud na Mor. Budějovice do Jihlavy a do Čech.

Železné dráhy skoro všechny mají v Brně středisko své, vedouce odtud do Vídně, do Prahy, do Olomouce a do Uher. Podrobné údaje o stanicích železných drah uvádějí se ve druhé — zvláštní — části díla tohoto, při čemž nelze pominouti mlčením, že nejnepříznivější spojení s Brnem, sídlem biskupským, má západní část diecese.

Oddíl druhý.

Poměry církevní. Příslušnost politická a soudní.

1. Založení a rozdělení diecese. Biskupové.

Morava měla, jak známo, biskupa již koncem století 9., ale podobá se, že neměl sídla stálého. Teprve r. 1063 řádně založeno bylo biskupství moravské v Olomouci. Prvním biskupem jmenoval kníže Vratislav II., poradiv se s biskupem pražským Šebířem, Jana, mnicha břevnovského. Sídlo měl nový biskup při kostele sv. Petra v Olomouci. R. 1131 však sídlo biskupské přeneseno ku sv. Václavu. Pro spory s biskupem pražským z rodu Přemyslova, Jaromírem, na čas biskupství olomoucké bylo neobsazeno a Morava co do správy církevní podřízena tenkráte biskupství pražskému, až r. 1088 znovu se obsadilo biskupství moravské.

Od toho času až do založení biskupství brněnského r. 1777 Moravu celou spravovali biskupové olomoučtí (od r. 1777 na arcibiskupy-metropolity povýšení).

Na přání císařovny a královny Marie Teresie papež Pius VI. bulou ze dne 5. prosince r. 1777 zřídil biskupství v Brně a stalo se ohraničení obou diecesí moravských tak, že 151 far a 28 lokalií v 18 dekanátech přiřknuto nové diecesi a to dekanáty: brněnský, modřický, lomnický, bystřický, velkomeziříčský, měřínský, jihlavský, telečský, dačický, slavonický, znojemský, hostěradský, jevišovský, jaroměřický, třebíčský, náměšťský, ivančický a olbramovský, jež zaujímaly celý politický kraj jihlavský, půl kraje brněnského a skoro celý znojemský. Hlavní město Brno, za nímž hned počínala arcid. olomoucká, tou měrou octlo se na samém pomezí diecese nové.

R. 1779 přibyly k řečeným dekanátům ještě jemnický a r. 1780 hrádecký se 13 farami a 2 lokaliemi, takže diecese naše měla pak 20 dekanátů se 164 farami a 30 lokaliemi. Ale brzy na to roku 1783 nastalo rozdělení nové a to tak, aby diec. brněnská zaujímala celé 3 svrchu řečené kraje politické. Nyní bylo dekanátů 27 — přibylyť ku jmenovaným ještě: bučovský, hustopečský, letovský, mikulovský, podivínský, vyškovský a židlochovský.

Far bylo 230 a 75 lokalií. O tři léta později zvýšen počet dekanátů na 36 se 254 farami a 143 lokal., což pak potrvalo až do r. 1863. Přibylé dekanáty byly: jedovnický, hodonský, kuřímský, kounický, kloboucký, rosický, vranovský, novoměstský a želetavský; naproti tomu slavonický dekanát jest zrušen.

R. 1863 s povolením apoštolské Stolice z 28. března 1859 a schválením vlády ze dne 12. července 1862 11 far diecese brněnské odstoupeno bylo arcid. olomoucké, odkudž navzájem postoupeno 11 far diecesi naší. Následkem toho přirostlo diec. naší místo děk. vyškovského děk. boskovské, děkanství pak bučovské a slavkovské jinak se upravily. Též zaměněn archipresbyterát vyškovský za slavkovský a boskovský za letovský.

R. 1896 konečně přespříliš rozsáhlé děkanství brněnské rozděleno na dvě: městské a venkovské. Tak diecese brněnská nabyla znenáhla tvaru a rozsahu nynějšího.[1])

1. Prvním biskupem brněnským dne 18. května r. 1777 císařovna Marie Teresie jmenovala Matyáše Frant. hraběte Chorinského, dosavadního probošta brněnského, jenž narodiv se 4. října 1720 na kněze byl vysvěcen r. 1743. Papež Pius VI. jmenování to stvrdil dne 15. prosince 1777 a nový biskup nastolen jest dne 22. února 1778.

Hned jal se visitovati diecesi svou. Za něho zavedeny jsou chudinské ústavy i řád služeb Božích dle vzoru vídeňského. Další však činnosti jeho neočekávaný konec učinila smrt, kteráž zastihla jej na faře kuřímské, kdež právě prodléval za úředními výkony, dne 30. října 1786.

2. Na osiřelý stolec biskupský povolán Jan Křtitel Lachenbauer, jenž se narodil v Broumově v Čechách dne 31. ledna 1741.

Po dokonaných studiích vstoupil Lachenbauer do řádu Křižovníků v Praze a působiv několik let ve správě duchovní stal se roku 1783 farářem u sv. Karla ve Vídni, kdež proslul jako výtečný kazatel, načež brzy stal se rektorem ve gen. semináři. Jmenování jeho biskupské potvrzeno v Římě 29. ledna roku 1787, načež 23. května t. r. bylo nastolení jeho. Úřad biskupský spravoval 12 let, nákladem svým dal malovati nové obrazy na 4 pobočních oltářích kostela stoličního. Zemřel 22. února 1799.

Smlouvou mezi arcibiskupem olomouckým Antonínem Theodorem, tamní metropolitní kapitolou a biskupem Lachenbauerem roku 1795 ustanoveno bylo, aby místo realní dotace velkostatkem chrlickým na penězích z Olomouce se vyplácelo biskupovi brněnskému 14.589 zl. ročně; a řečený velkostatek (se statkem újezdským a dvorem ve Šlapanicích) aby zůstal i s patronátem farním v Modřicích a Újezdě při arcibiskupství,

[1]) Vide: „Additamentum“ ku schematismu diec. Brněnské na r. 1903 od † prel. Dra. Frant. Zeiberta.

jež za to postoupilo biskupství brněnskému patronát na faru ve Velkém Meziříčí a v Bystřici nad Pernštýnem, který však ponechán matici náboženské. (Kromě toho zůstal při biskupství statek svatopetrský, někdy proboštský u Brna). Smlouva ta byla v platnosti až do r. 1852, ve kterémž roce biskupství brněnské uvázalo se místo řečené renty na penězích v držení velkostatku chrlického na 625 *ha* (z něhož se platí přímých daní 7523 K), i v patronát na faru modřickou a újezdskou.

3. Dne 13. června 1800 jmenován biskupem brněnským kníže Vincenc Josef z rodu hrabat Schrattenbachů; nar. v Brně dne 18. června 1744, vysvěcen na kněze r. 1766, roku 1772 jmenován biskupem labudským, a ač r. 1790 resignoval, stav se proboštem v Mariasaalu a gen. vikářem solnohradským, přece opět r. 1795 převzal biskupství ono, jež s mnohými jinými hodnostmi držel až do jmenování svého v Brně, které 11. srpna 1800 v Římě potvrzeno bylo. Dne 11. listopadu r. 1800 byl intronisován. Vlivem svým osobním získal na císaři Napoleonovi, jenž s vojskem r. 1805 a r. 1809 Brno obsadil, mnohé výhody pro město. Některé duchovní řeči jeho vydány tiskem. Zemřel v Brně 25. května 1816.

4. Nástupcem biskupa Vincence Josefa jmenoval císař František I. dosavadního kanovníka, radu při guberniu brněnském a referenta v záležitostech duchovních Václava Urbana Stufflera, jenž narodiv se v Brně 27. září 1764, po dokonaných studiích vstoupil do řádu Augustiniánův v Olomouci, po zrušení kláštera však vysvěcen byl (r. 1789) jakožto chovanec semináře generálního. V duchovní správě působil v Šatavě, pak byl vikářem v Brně na Petrově, načež (r. 1799) obdržel faru modřickou, odkudž r. 1804 povolán ke guberniu do Brna (do r. 1817). Jmenování jeho biskupem došlo potvrzení papežského dne 27. července r. 1817 a nastolen byl 28. září toho roku. Diecesi pilně visitoval, rád kázal (krásná jeho kázání postní tiskem vydána). Za něho okázale slaveno dávno nebývalé milostivé léto, ale vleklá a bolestná nemoc brzy překazila činnost jeho. Zemřel dne 24. května roku 1831.

Duchovenstvo diecese pořídilo mu na bývalém hřbitově brněnském důstojný náhrobek.

5. biskupem byl František Antonín Gindl, narozený v Horním Štýrsku dne 15. září r. 1786. Po ukončených studiích gymnasijních stal se klerikem řádu benediktinského v Admontě, ale vystoupiv odtud, vysvěcen byl ve Štyrském Hradci, r. 1809 na kněze církevního. Krátce působiv ve správě duchovní na venkově, brzy povolán jest za tajemníka konsistorního do Štyrského Hradce a po 14letém působení v úřadě tom stal se v témž městě farářem, nedlouho na to kanovníkem a pak referentem v záležitostech duchovních při dvorní kanceláři ve Vídni a dvorním radou. R. 1831 povolán za koadjutora onemocnělého kard.-arciknížete Rudolfa do Olomouce, pročež posvěcen na biskupa i. p.; pro úmrtí kardinálovo však ani nenastoupil úřadu toho, nýbrž jmenován byl biskupem brněnským dne 23. listopadu 1831; 3. července 1832 v Římě potvrzen a 9. září nastolen v kathedrále brněnské.

Súčastnil se slavnosti korunovace císaře Ferdinanda Dobrotivého za krále českého, při čemž v Praze těžce onemocnělého knížete-arcibiskupa olom. Ferdinanda hraběte Chotka (1832—1836) sv. svátostmi zaopatřil.

Brzy na to ve stoličním chrámě brněnském udělil posvěcení biskupské nově zvolenému knížeti-arcibiskupu olomouckému baronu Sommerau-Bekhovi (1836—1853).

Působení jeho v diecesi naší bylo rozsáhlé a požehnané, ač krátké. Brzy po svém nastoupení postaral se o periodické vydávání listu ordinariátního (tištěných kurrend), jež od těch dob vycházejí, letos ročníkem 73.

Pak provedl visitaci důkladnou a podrobnou, nevyhýbaje se při tom cestám nejneschůdnějším, ku každé sebemenší svatyni s pozorností přihlížeje a pobyt na faře nejchudší s vděčnou skromností přijímaje. Zvláštní péči věnoval alumnátu, kdež se súčastnil všech zkoušek i přednášek bohoslovcův a naučiv se pracně českému jazyku, kterýmž mluví většina diecesanů (čehož dříve nikdy nedbáno), sám bohoslovce poučoval,

aby mluvou mateřskou k lidu mluvíce svědomitě konati mohli úřad svůj.[1])

Jenom 9 let působiti dopřáno bylo výtečnému biskupu v diecesi naší. Ale i krátká doba ta postačila, že jméno jeho s vděčností a úctou vzpomínáno bylo ode všech kněží pamětníků, z nichž poslední r. 1904 na věčnost se odebral.

R. 1841 byv jmenován knížetem-biskupem krckým (Gurk, se sídlem v Celovci), nerad se loučil s milovanou svojí diecesí a dlouho nepřečkal odchodu svého. Nastolen byv dne 15. srpna r. 1841, již dne 24. října t. r. dokonal pozemskou svoji pouť, stár jsa teprv 55 let.

Lásku k sídlu svému brněnskému projevil nejen založením nadace mešní v kostele stoličním a darem (kalich), nýbrž pamatovav (zřízením stipendia pro chudého novosvěcence, jemuž se nyní z toho 242 K vyplácí) i na alumnát, do něhož tak

---

[1]) Budiž sem položena episoda, jež charakterisuje svědomitého a spravedlivého biskupa Františka G.: Když r. 1840 byla generální visitace v děkanství želetavském a biskup Gindl prodléval právě v Nové Říši, narodil se hraběti Leopoldu Podstatskému-Lichtensteinovi, pánu na Telči, syn, a požádán biskup, aby novorozeňátku udělil sv. křest. I stalo se tak ve farním kostele telečském u přítomnosti hojné šlechty a duchovenstva z celého dekanátu dne 2. července 1840. Ukončiv pak sv. úkon, při němž novorozenec pokřtěn na jméno Leopold (byl velikým dobrodincem kostela telečského a † 17. února 1902), popošel biskup ku hlavnímu oltáři a padnuv na kolena vyzval po česku všechny přítomné: „Nyní se pomodleme za pokřtěné dítě a rodiče jeho,“ načež hlasitě se pomodlil Otčenáš a Zdrávas. Když pak při hostině na zámku na to přišla řeč, pravil svědomitý biskup: „Ano, já jsem Němec rodem, ale mám v diecesi své většinou Slovany, pročež chci s nimi a k nim mluviti řečí jejich, zvláště v kostele, a kdybych neuměl leč jim přečísti jenom řeč duchovní, učiním tak a aspoň modliti se s nimi chci v mateřském jazyku. Jak to zlá věc, když není možná s lidem se dorozuměti“. — Ovšem že správná, ba samozřejmá zásada tato tenkráte byla neslýchanou skoro novotou (!). (Viz též: E. Weinbrenner „Mähren u. das Bisthum Brünn“. Brünn 1877. S. 69). Při pobytu císaře Františka v Brně r. 1834 odevzdal biskup Gindl císaři českou báseň uvítací, ano odříkal z ní při hostině první sloku z paměti na důkaz, jak již umí česky, což císař přijal s pochvalou. (K. Šmídek v „Čas. Matice Mor.“ 1870, strana 170).

rád a často chodíval a jemuž opatřil i professora tak výtečného, jako byl František Sušil.

Consummatus in brevi explevit tempora multa!

6. Antonín Arnošt hrabě Schaaffgotsche, svob. pán z Kynastu a Greifensteinu, jmenován biskupem brněnským dne 15. července 1841; dne 27. ledna 1842 byl v Římě potvrzen a dne 5. května t. r. nastolen. Narodil se v Brně 16. února 1804. vystudovav třídy gymnasialní v Teresianu vídeňském a theologii v Brně, posvěcen byl na kněze dne 8. září 1827 v zámecké kapli v Biskupicích u Jevíčka, jež náležely tehda příbuzným jeho. Po krátkém působení v duchovní správě arcidiecese olomoucké povolán jest za administrátora fary dyjakovské v diecesi brněnské, kdež r. 1831 ustanoven farářem. Po 6 letech povolán byl do kapitoly olomoucké, a již rok na to stal se proboštem v Kroměříži a spolu arciknězem a děkanem dekanátu olomouckého. R. 1839 jmenován biskupem světícím a posvěcen 21. října t. r. Po 2 letech stal se pak biskupem brněnským.

Za správy horlivého a zbožného biskupa toho vymaňoval se poněkud život církevní z pout, jimiž za dob vládnoucího josefinismu a febronianismu dlouho svázán byl. Důkazem toho byly missie a jiné pobožnosti, poprvé tu i tam zaváděné k radosti a duchovnímu vzdělání lidu věřícího. R. 1849 súčastnil se velepastýř brněnský porad biskupů rakouských, kteří podali panovníkovi pamětní spis o právech církve a služebníků jejích. Jsa členem výboru od biskupů zvoleného, měl také účast ve všech snahách a pracích — o povznesení věci katolické a o zlepšení poměrů hmotných u duchovenstva, což vedlo k uzavření konkordátu mezi apoštolskou stolicí a císařem rakouským. Biskup Antonín Arnošt zavedl též exercicie, a chtěje odpomoci nedostatku kněží, založil seminář pro studující, který se stal pak i hlavním dědicem majetku jeho. Biskup Antonín Arnošt vynikal i jako dobrý řečník, a ač málo mocen byl jazyka českého, přece zvláště za pozdějších dob, lépe seznav snahy a směry českého lidu i duchovenstva, snažil se býti

spravedlivým ke všem diecesanům svým. Za něho i kostel stoliční opatřen vzácnými věcmi bohoslužebnými.

Když r. 1866 slavil 25leté jubileum biskupského úřadu, súčastnila se diecese celá, podavši velepastýři svému darem přeskvostné pedum. Biskup Antonín Arnošt zesnul v Pánu dne 31. března r. 1870.

7. Dne 17. srpna 1870 jmenoval císař František Josef Karla Nöttiga, kanovníka král. kapituly brněnské, biskupem; jmenování stvrzeno v Římě dne 29. listopadu 1870, a nový biskup nastolen dne 23. ledna 1871. Narozen byl v Bělotíně na Moravě 23. prosince r. 1806, na kněze vysvěcen byv v Brně r. 1833, kaplanoval v Opatově, pak při stoličním chrámě v Brně stal se vikářem; na to vice- a rektorem biskupského alumnátu (1847—1854) a pak kanovníkem. Jmenován byv pak vrchním dozorcem škol obecných v diecesi získal si nevšední známosti poměrů nejen školských, nýbrž lidových vůbec. Jsa biskupem, jal se čile konati úřad svůj; ale brzy se dostavivší choroba bránila cestám a pracím visitačním, působíc nemálo též na mysl jeho.

Pověstné zákony mezináboženské a školní, za něho uvedené v život, velmi stěžovaly úřad biskupský, a měla-li se za každou cenu udržeti shoda se státem, jenž postavil se ve mnohých věcech na stanovisko od církve odchylné, pak ovšem nezbytno bylo přinésti oběti.

Biskupu Karlovi dopřáno bylo slaviti 100leté jubileum založení biskupství brněnského roku 1877., při čemž vydán srdečný list pastýřský a pojat záměr přikročiti k důstojné obnově stoličního kostela. K tomu také štědrostí nevšední slynoucí biskup položil základ, odevzdav na ten účel královské kapitule 10.000 zl. Biskup Karel zavedl též konference pastorální, a po delším strádání zesnul v Pánu dne 14. ledna r. 1882.

8. Dne 30. dubna 1882 jmenován biskupem brněnským Dr. František Sal. Bauer, professor universitní a ředitel arcib. kněžského semináře v Praze; dne 30. července od sv. Otce Lva XIII. potvrzen, dne 15. srpna v Olomouci

na biskupa posvěcen a dne 3. září slavnostně v Brně nastolen jest.

Narozen byv v Hrachovci (arcid. olom.) na Moravě dne 26. ledna 1841 a na kněze posvěcen dne 5. července 1863, působil krátce v duchovní správě ve Vyškově, pak stal se professorem na c. k. fakultě bohoslovecké v Olomouci, odkudž povolán na vysoké učení pražské, kdež mu kardinál Schwarzenberg svěřil i správu kněžského semináře, v níž setrval až do jmenování biskupem.

S mladistvou horlivostí uchopil se biskup František Sal. řízení diecese, v níž všude rozproudil se pak čilý život v kostele i mimo kostel.

Častější osobní styky s duchovenstvem i s lidem, zvláště na pilných cestách visitačních, nadšená výmluvnost, důmyslné listy pastýřské, vydávané v obojím jazyku, exercicie kněžské každého roku a to střídavě česky a německy konané, důstojné a zevrubné vykonávání posvátných výkonů, to vše získalo velepastýři tomuto přízeň nevšední a věhlasné jméno i mimo diecesi. Stalť se také biskup brněnský nejúčinnějším členem porad biskupských a užšího výboru celého episkopátu rakouského.

Po radě a návodu jeho v diecesi slohově upraveny jsou mnohé svatyně, jiné docela znova zřízeny; nákladem vlastním zbudována překrásná domácí kaple v residenci biskupské. S největší ochotou a posvátnou radostí světíval je přehorlivý velepastýř. R. 1903 k nemalé útěše své posvětil také nový alumnát a ústav theologický v Brně, jehož budovy dávno již nestačily. Na podporu duchovenstva svého darem 20.000 K položil základ ke spolku: »Sodalitas mutuo levamini sacerdotum dioecesis Brunensis«.

Však činnost jeho v živé dosud jest paměti vděčných diecesanův!

Což divu, že nejdůstojnější biskup tento povolán byl, aby poměry neutěšené, jež zavládly v letech posledních

v metropoli olomoucké, urovnal a klid žádoucí zavedl tam, kde ho na velikou škodu věci dobré nebylo.

I jmenoval jej sv. Otec Pius X. dne 13. května 1904 knížetem-arcibiskupem olomouckým a dne 19. června téhož roku slavně uveden jest na staroslavný prestol nástupců svatého Methoda ve chrámě sv. Václava, — v němž před 42 lety na kněze byl posvěcen, — na němž jej Bůh račiž dlouho a dlouho zachovati a síliti!

9. Dne 17. dubna 1904 jmenován, dne 14. května od sv. Otce Pia X. potvrzen, dne 26. června v Olomouci konsekrován a dne 29. června slavně nastolen byl nynější nejdůstojnější biskup brněnský, J. M. Pavel hrabě Huyn, doktor theologie, filosofie a kanonického práva, narozený v Brně dne 17. února r. 1868. Vykonav studia v Kalksburku, v Inšpruku a v Římě, na kněze vysvěcen byl 7. června r. 1892 od knížete-biskupa brixenského, Šimona Aichnera. Působil ve správě duchovní ve Křetíně jako zámecký kaplan, pak v Prostoměřicích a Křtěnicích jsa kooperatorem, posléze jako farář v Běhařovicích až do jmenování svého biskupského. Za něho uveden do Brna řád Redemptoristů, jimž vykázán filiální kostel sv. Michaela (dominikánský), a založena diecesní »Jednota kněží«. — Deo propitio ad multos annos!

2. Správu diecese

vede biskup, kterého, dorozuměv se s apoštolskou stolicí, jmenuje mocnář a stvrzuje papež.

Vedle biskupa nejvyšší korporací duchovní jest královská kapitula v Brně. Kanovníky, jichž jest 6, jmenovati přísluší císaři na návrh biskupův. Děkana kapitulního však jmenuje stolice apoštolská.

Druhá — kollegiátní — kapitula v diecesi jest Mikulovská, majíc v čele infulovaného probošta, pak 5 kanovníků skutečných a 4 čestné.

Poradným sborem biskupovým jest konsistoř, v nížto zasedá 17 členů přísedících (assessorů). Mimo ně zaměstnán tu

sekretář, expeditor, archivář a spolu registrátor, pak protokolista, adjunkt protokolu a kancelista, vesměs stavu duchovního. Kancelář konsistoře řídí kancléř čili ředitel.

K úřadům církevním v diecesi náleží dále komisse zkušební pro kandidáty farního úřadu, t. zv. examinatorium prosynodale (jmenovaná na 3 léta), jež za předsednictví jednoho z kanovníků má 11 členů; dále biskupský soud pro sporné záležitosti stavu manželského, o nichž, poněvadž souvisí se svátostí, církvi souditi přináleží, (předseda, osm členů, sekretář) a soud pro sporné záležitosti církevní.

Čestným názvem radů biskupských vyznamenáno nyní 44, názvem radů konsistorních 165 kněží. Název auditorů konsistoře má 59 kněží.

Dále ustanoveni jsou: 2 revisoři účtů kostelních a 4 revisoři matrik, rovněž tak správcové semináře kněžského (alumnátu) i chlapeckého.

Diecese dělí se nyní na 7 archipresbyterátů (arcikněžství): brněnský, boskovský, jaroměřický, jihlavský, mikulovský, slavkovský, znojemský. Šest archipresbyterátů zaujímá po 5, brněnský 7 dekanátů, celkem 37. Rozdělení toto znenáhla postupem času se vyvinulo, při čemž archipresbyterát někdy za totožný brán s dekanátem.

Nejstarším z archipresbyterátů a dekanátů jest brněnský; pak archipresb. znojemský a dekanát telečský; nejmladším z dekanátů jest kloboucký (z roku 1787).

Co do rozsáhlosti předčí velkomeziříčský; nejmenší jest dekanát kounický.

Jméno archipresbyterátů a dekanátů není vždy shodno se sídlem úřadů těchto; dle nynějšího stavu shodují se názvy co do úřadů děkanských ve 12 případech, se sídly úředními; co do úřadův arcikněžských vůbec v té věci shody není. Arcikněz tedy nesídlí v místě, dle něhož má jméno úřad jeho.

Arcijáhenství (brněnské, jihlavské, znojemské) dlužno pokládati nyní vlastně za reminiscenci historickou. V novější době ovšem přiděleno arcijáhnům, aby visitovali arcikněze.

Farních obvodů jest 429[1]) t. zv. »beneficia simplicia«, k nimž »Catalogus cleri« čítá i expositury farní, jsou 30. 407 far jest ve správě kněží světských, 22 ve správě kněží řeholních. S faráři působí na vinici Páně kněží pomocní: vikáři, kaplani, kooperatorové, jichž nyní jest 224, a to z kněží světských 199, z řeholních 25. Jeden kněz připadá na 1547 katolíků. Duchovní správu vojenskou vedou dva duchovní. Mimo to 12 kněží diecesanů v různých posádkách vojenských ve správě duchovní ustanoveno jest.

Ačkoliv úřadem svým všickni kněží v duchovní správě působící jsou zároveň i učiteli, přece výhradně činnosti učitelské věnují se: Na diecesním ústavě bohosloveckém 8 kněží, na gymnasiích 15 (5 suppl.), na reálných školách 16 (4 suppl.), na ústavech ku vzdělání učitelův a učitelek i lyceích 6; na školách měšťanských 60 kněží.

Na vyučování náboženské mimo děkany dozírají zvláštní komisaři biskupští, jichž jest 18. Jeden kněz z diecese zasedá v zemské, 17 v c. k. okresních radách školních. Doktorátem bohosloví honosí se 21 kněží. Spisovatelů duchovních se nyní čítá 19 (15 českých, 4 němečtí). Zdárným plodem činnosti literární ku vzdělání lidu jest zvláště »Dědictví sv. Cyrilla a Methoda«, založené v Brně r. 1850; do výboru Dědictví náleží 30 kněží diecese brněnské.

Kněží diecesanů jest nyní 886, cizích kněží v naší diecesi žije 18; za to v cizích diecesích jest našich kněží 40 (v duchovní správě v Sev. Americe 5). Na odpočinku jest nyní 36 kněží. 69 kněží nyní žijících vysvětil biskup Antonín Arnošt hrabě Schaaffgotsche, 108 biskup Karel Nöttig, 538 biskup Dr. František Sal. Bauer, 56 nynější velepastýř, Dr. Pavel hr. Huyn. Ostatní kněží od 33 různých biskupů cizích posvěceni jsou. (Nejvíce jich posvětil † kardinál Fürstenberg: 29;

[1]) R. 1860 (když vydána „Topographie“ Volného) bylo 385 far světskými, 22 řeholními kněžími obsazených, celkem 407; vzrostl tedy od těch dob počet far o 22.

pak bývalý nuntius ve Vídni, Falcinelli: 17; 4 kněží v Římě posvěcení přijali).

Seniorem diecese jest nejdůst. Monsignor Robert Šuderla, papežský protonotář a domácí prelát, inful. děkan brněnské kapituly královské, rozený v Židlochovicích dne 2. června 1823, vysvěcen 6. srpna 1846. — Ostatních jubilárů jest n. r. 1906: 16. Nejvíce kněží jest vysvěcených r. 1889 a 1890 (po 35).

3. Patronát. [1])

23 far propůjčuje Ordinariát; jsoutě t. zv. liberae collationis; 106 náboženská, 8 studijní matice; 3 brněnský biskup, 4 olom. arcibiskup, 4 kapitula brněnská, 1 kapit. olomoucká, 2 kroměřížská, 1 probošt mikulovský, 1 kommendátor řádu maltanského; opat strahovský 1, abatyše kláštera tišnovského »Brána nebes« 7 far. Ostatní fary zadávají patronové soukromí: majitelé velkostatků (nejvíce — 23 — Jan kníže Liechtenstein), města královská (Brno, Jihlava, Znojmo 10); 3 beneficia obsazuje matice nábož. střídavě s patronem soukromým. — Řeholím přivtěleny 23 fary (Křižovníkům 4, Premonstrátům novoříšským 4, strahovským 3, jaroušským 2, Benediktinům 4, Augustiniánům 1, Piaristům 1, Dominikánům 1, Minoritům 2, Kapucínům 1 fara).

4. Poměr duchovní správy ku počtu farníků. Řeč správy duchovní.

Veliká různost jeví se co do rozsáhlosti i co do počtu obyvatelstva katolického v archipresbyterátech, dekanátech i obvodech farních.

Největším co do rozsáhlosti a do počtu obyvatelstva jest archipresbyterát brněnský, jejž v 7 dekanátech a 65 farách obývá 273.440 katolíkův; pak následuje archipresby-

---

[1]) Otázka patronátní, mnohé nesrovnalosti v sobě zavírající, náleží k otevřeným ranám, jimiž trpí zřízení naše.

terát jihlavský, jenž má 150.137 katolíkův, v 5 dekanátech s 59 farami; slavkovský 5 dek., 64 far a 149.308 katol.; mikulovský s 133.009 katol. v 5 dekanátech s 68 farami; boskovský v 5 dekanátech s 51 farami a 109.662 katol. znojemský v 5 dekanátech se 67 farami a 104.731 katol. jaroměřický s 5 dekanáty, 55 farami a 102.098 katolíky.

Počtem far (68) jest mikulovský největší, boskovský nejmenší (51 far).

Dekanát největší obyvatelstvem jest mimo brněnský městský: jihlavský (47.769 katol.), nejmenší vranovský (11.569 katol.); počtem far (21) převyšuje všecky ostatní dekanát znojemský; nejmenším v té příčině jest ivančický, maje 6 far.

Průměrem připadá na každý archipresbyterát: 146.295 katolíků v 61 farních obvodech; na každý dekanát průměrem 27.678 katol. v 11 až 12 farnostech; 1 farnost na 2386 katolíků. [1])

Nejpříznivěji v příčině té má se to v archipresbyterátě znojemském, kdež jedna fara připadá na 1562 katol., pak následuje archipresbyterát jaroměřický, kdež připadá jedna fara na 1856 katol., archipresbyterát mikulovský, jedna fara na 1956 katol., archipresbyterát boskovský, jedna fara na 2111 katol., archipresbyterát slavkovský, jedna fara na 2336 katol., archipresbyterát jihlavský, jedna fara na 2544 katol., archipresbyterát brněnský, jedna fara na 4206 katol.

---

[1]) S těmito čísly zajímavo jest srovnati diecese okolní: V arcidiecesi olomoucké připadá 1 dekanát na 34.690 katol., 1 farnost na 2677 katol. V budějovické diecesi připadá na 1 vikariát (dekanát) 29 905 katol., na 1 faru 2590 katol.; v diecesi královéhradecké 1 vikariát na 44.269 katol., 1 fara na 3537 katol. V arcid. vídeňské 1 dekanát mimo Vídeň na 28.908 katol, 1 fara na 1599 katol.; ale ve Vídni (městě) teprv na 17 574 katol. 1 fara připadá; poměr tedy o nemnoho jiný než v Brně; v diecesi svatohipolytské 1 dekanát na 30.045 katol., 1 fara na 1580 katolíkův připadá.

Z toho viděti, že co do počtu far jsou katolíci v diecesích dolnorakouských v mnohem lepších poměrech než na Moravě a v Čechách.

Vezmeme-li zřetel k jednotlivým dekanátům, pak jeví se poměr tento:

V dekanátě	vranovském	na	964	katolíků,
	hustopečském	na	1373	»
	mikulovském	na	1436	
	olbramovském	na	1481	
	hostěradickém	na	1501	
	jemnickém	na	1619	
	bystřickém	na	1624	
	klobouckém	na	1675	
	želetavském	na	1675	
	kounickém	na	1733	
	jevišovském	na	1733	
	telečském	na	1791	
	židlochovském	na	1798	
	měřínském	na	1826	
	dačickém	na	1864	
	znojemském	na	1894	
	lomnickém	na	1977	
	kuřímském	na	2000	
	náměšťském	na	2009	
	jaroměřickém	na	2063	
	bučovském	na	2091	
	novoměstském	na	2258	
	slavkovském	na	2262	
	hrádeckém	na	2283	
	letovském	na	2293	
	velkomeziříčském	na	2362	
	modřickém	na	2384	
	třebíčském	na	2420	
	ivančickém	na	2432	
	boskovském	na	2581	
	jedovnickém	na	2599	
	rosickém	na	3092	
	hodonském	na	3133	

v dekanátě podivínském	na 3432	katolíků,
» jihlavském	na 4342	»
» Brno venkov	na 4722	»
» Brno město	na 17.899	katolíků

jedna fara připadá.

Nejlidnatější farnost v diecesi jest zábrdovská, majíc 36.870 katolíků; nejméně farníků má Krásná (v děkanství novoměstském): 202 katolíky.

Co do řeči při správě duchovní jest dle schematismu 307 far (asi 73%) českých, 94 far (22%) německých a 28 far (5%) obojjazyčných či utrakvistických.

Dekanáty pak české jsou: kuřímský, rosický, boskovský, bystřický, letovský, lomnický, novoměstský, jaroměřický, náměšťský, želetavský, měřínský, velkomeziříčský, telečský, třebíčský, hodonský, jedovnický, kloboucký, celkem 17 dekanátů se 190 farami.

Německý dekanát jest jenom hrádecký (Erdberg) s 9 farami.

Dekanáty utrakvistické a to převahou české jsou: brněnský (venkov): 9 českých, 1 německá fara; ivančický: 5 č. far, 1 utrakv.; modřický: 9 č. far, 3 něm.; jemnický: 8 far č., 5 něm., 1 utrakv.; jihlavský: 5 č., 4 něm., 2 utrakv. fary; hustopečský: 8 č. far, 5 něm., 1 utrakv.; podivínský: 9 č. far, 3 něm., 1 utrakv.; židlochovský: 11 č., 2 utrakv. fary; bučovský: 12 č. far, 1 utrakv.; slavkovský: 12 českých far, 2 něm., 1 utrakv.; jevišovský: 10 českých far, 1 utrakv., jest celkem 11 dekanátů se 131 farou.

Převahou německé dekanáty jsou: brněnský (město): 7 far utrakv.; kounický: 6 far něm., 1 utrakv., 1 česká; mikulovský: 18 německých far, 2 utrakv.; vranovský: 10 něm. far, 2 české; olbramovský: 7 far něm., 2 české, 2 utrakv.; znojemský: 15 far německých, 4 české, 2 utrakv. celkem 6 dekanátů se 79 farami.

Z polovice český a z pol. německý je dekanát dačický: 4 české a 4 něm. fary. Z polovice český a z polovice utrakv. je

dekanát hostěradský: 6 českých, 3 německé a 3 utrakv. fary. 28 dekanátů je tedy buď zcela anebo převahou českých a 8 převahou německých, 1 z polovice český, z pol. německý.

5. Kostely a kaple co do počtu, titulu a slohu. Svatyně poutní.

Všech svatyní v diecesi jest 974 (farních kostelů 429, filiálních, kommendátních kostelů a kaplí je 545).

Ze svatyní těch je klášterních: 16 kostelů a 27 kaplí.

V krajinách bohatších jest více kostelů farních než v chudších, za to zase v těchto více filiálních kostelův a kaplí, což vysvítá z přehledu tohoto:

1.	V archipresb. brněnském jest	65	kostelů farních, fil. kost. a kaplí	112
2.	boskovském	51		68
3.	jaroměřickém	55		111
4.	jihlavském	59		85
5.	mikulovském	68		37
6.	slavkovském	64	„	70
7.	znojemském	67	„ „ „ „	62
	Souhrn	429	kostelů farních, fil. kost. a kaplí	545

Na každý farní obvod připadají tedy průměrem dvě svatyně. R. 1860 bylo v diecesi farních kostelů 407, fil. 127, kaplí 233, celkem 767 svatyní; přibylo tedy od těch dob 207 svatyní.

Co do titulu, na kterýž farní kostely jsou posvěceny (patrocinium), jest v diecesi 11 kostelů farních zasvěceno tajemství Nejsv. Trojice Boží, 1 kostel zasvěcen Zjevení Páně, 2 Vzkříšení Páně, 1 Proměnění Páně, Nalezení a Povýšení sv. kříže 18 kostelů; Rodičce Boží zasvěceno nejvíce, totiž 68 kostelů, Všem Svatým 6, sv. Michaelu arch. 7 kostelů, sv. Janu Křtiteli 33 kostelů, sv. apoštolům a evandělistům 84 kostelů (nejvíce sv. Petru a Pavlu: 32, pak sv. Jakubu Většímu 29 kostelů), sv. Josefu 2 kostely, sv. Štěpánu 2 kost., sv. Janu a Pavlovi 1, sv. Šebastiánovi 1, sv. Vavřinci 17, sv. Vítu 3, sv. Jiří 9, sv. Klementu 1, sv. Sigismundovi 1, sv. Janu Nepomuckému 3, sv. Stanislavu muč. 3, sv. Mikuláši 17,

sv. Martinu biskupu 16, sv. Cyrillu a Methodu 3, sv. Václavu 29, sv. Prokopu 7, sv. Gothardovi 2, sv. Jiljí 18, sv. Augustinovi 1, sv. Jeronýmu 1, sv. Antonínu Paduanskému 3, sv. Františku Seraf. 1, sv. Linhartu 3, sv. Oldřichu 4, sv. Lambertovi 1, sv. Isidoru 1, sv. Osvaldovi 1, sv. Leopoldu 1, sv. Aloisiu 1, 14 sv. pomocníkům 1, sv. Volfgangu 1, sv. Havlu 2, sv. Anně 4, svaté Maří Magdaleně 8, sv. Kateřině muč. 4, sv. Cecilii 2, sv. Kunhutě 8, sv. Rosalii 1, sv. Markétě 8, sv. Barboře 6 kostelů.

Mezi kostely vypočtenými jest několik poutních, hojně navštěvovaných zbožným lidem moravským. Jsou to zejména některé kostely Mariánské a to: na Vranově, v Tuřanech, ve Křtinách, ve Sloupě a v Žarošicích, do nichž se putuje z celé Moravy. K těm řadí se: Přibyslavice, Mašůvky, Kostelní Vydří, kamž poutní průvody přicházejí dosti z daleka. Dále: Milifron, Sv. Kopeček u Mikulova, Mont-Serrat u Cizkrajova, Lechvice a j. navštěvovány jsou poutníky z bližšího okolí. Ze západní Moravy rádo i na Křemešník český se putuje.

Ovšem i do jiných diecesí, zvláště na místa památná všem Moravanům katolickým, na Velehrad a na Hostýn rádo se putuje.

Slohem jsou svatyně naše: románské, gotické, barokové a moderní.

Nejvíce svatyní slohu románského jest na jihu a ve středu diecese. Myslíme-li si čáru táhnoucí se od severu, asi od Boskovic — směrem jižním až na pomezí diecese, pak všecky starobylé svatyně románské i gotické patří do části v levo od čáry té, což snad poněkud vysvětliti lze tím, že východní, ovšem mnohem menší část diecese v čas válek více trpěla, i nedostatkem tvrdého staviva.

Podobá se, že stavitelství románské mělo střediska dílem na hradech knížecích z rodu Přemyslova, dílem ve starobylých klášteřích, kdež asi byly účelné dílny stavitelské.

Za střediska taková snad pokládati lze: hrad knížecí ve Znojmě, kolem něhož se řadí celá skupina románských staveb

posvátných; pak hrad jemnický s druhou, kláštery třebíčský a tišnovský s dalšími skupinami takových budov slohu románského.

Gotických svatyní, jež do pozdější doby spadají, jest ovšem více než románských; více však ještě jsou slohu barokového a moderního; přemnohé nemají vlastně slohu žádného, načež v části zvláštní často jest poukázáno.

Čistý sloh renaissanční při svatyních našich málo kde se objevuje.

Nejnovější budovy kostelní vynikají lahodným slohem novorománským, zač děkovati dlužno obezřetnosti těch, kdož stavby ty podnikali a vedli.

Zajímavo je též pozorovati, že naše nejstarší kostely románské oblibují si za sv. patrony knížata apoštolská: svaté Petra a Pavla, aneb Rodičku Boží, sv. Jana Křtitele, pozdější sv. Klimenta, sv. Václava, Jiří a Prokopa.

Z gotických mnoho zasvěceno jest sv. Jakubu, Martinu, sv. Jiljí a j.

Kostely naše vynikají značnou částí zdařilými, ano uměleckými pracemi domácích i cizích umělců (malířů, sochařů a stavitelů).

Četné obrazy v našich kostelích pořídili v 18. století: Jan Brandel, Jan Etgens († 1754), Fissee Michal, Šim. Gionima (v Meziříčí Velkém a okolí); Josef Havelka, Jindřich Hof, Frant. Korompai, Jan Kraker (v okolí Telče); Felix Leichert, Ferd. Licht, Frant. Maulpertsch, Ign. Mayer, Václav Nosecký, Pistauerové Jan a Josef (v okolí Jihlavy); Ign. Raab pracoval pro 25 kostelů diecese naší; Josef Rotter, Martin Schmidt, Jan Steiner, Josef Stern, Karel Töpper, Pavel Troger, Jan Weidlich, Winterhalter Josef (práce jeho jsou ve 62 kostelích našich), a j. Z 19. století jmenujeme: Jos. Führicha, J. Hellicha, bratry Hübnery, Leop. Kupelwiesera, Mat. Šťastného, Jos. Zeleného, Č. Neumanna. Ze sochařů buďtež uvedeni: Josef Břenek, Fr. Hamb, Dom. Kirchner, bratr-laik Dominik., Václav Kovanda, bratr-laik Jes., Ign. Lengelacher (v Mikulově a okolí), Jan Neumann

(v Brně), Jan Prchal (v Jihlavě a okolí), Jan Schauberger (v Brně), Ondřej Schweigel (má práce své asi ve 40 kostelích); i 3 bratři jeho byli dovednými sochaři; Josef Winterhalter, bratr malířův, Ondřej Zonner. — Ze stavitelů našich kostelů jmenováni buďtež: bratři Grimmové v Brně, Vavř. Mertha, Tom. Schmidt, Bart. Zinter a j. Z dob nejstarších uvésti dlužno stavitele Mikuláše ze Sedlešovic. [1])

Při podrobném popisu kostelů se k dílům uměleckým ovšem jen co nejstručněji poukazuje.

Škoda jen, že znamenitá díla přemnohá (tak obrazy Tizianovy, Salv. Rosy, Guidona Reni a j.) ze svatyní našich skoro vesměs se ztratila!

Nejstarší svatyní v diecesi jest chrám stoliční na Petrově co do původu; stavbou nejstarší jest bývalý klášterní a nyní farní chrám sv. Prokopa v Třebíči.

Nejstarší zvon má kostel sv. Tomáše v Brně (z r. 1393, za markr. Jošta a Prokopa).

Nejstarší dílny zvonařské byly: v Brně, ve Velkém Meziříčí, v Biteši a Jihlavě).

6. Jmění kostelní a farní vůbec.

Jmění kostelní buď t. zv. vlastní neb nadační (fundační) vzniká z darů, nadací, zakupováním buď pozemků nebo dlužních úpisův a z úroků z nich plynoucích. Ze jmění toho, jehož účtování podléhá dozoru církve i státu, netoliko opatřují se kostely a kaple potřebným náčiním, posvátnými rouchy, nýbrž platí se i služné zřízencům kostelním, hradí se opravy a platí daně i poplatky, pojistné na budovy a zvony a j., takže při mnohých kostelích na to vše jmění vlastní ani nestačí a nedostatek konkurencí stavební krýti se musí. K daním a poplatkům dávným — daň pozemková a domovní, ekvivalent, pak poplatek pro pokladnu duchovenskou (cassa pasto-

[1]) Obšírněji o tom pojednáno v „Časop. moravského musea zemského“, ročník VI., číslo 1.

ralis), revisné, příspěvek na tisk a m. j. — přibyl v nové době i t. zv. poplatek školní (dle zákona zemského ze dne 27. června 1899) ze jmění fundačního, jehož spravování, plné zodpovědnosti a starosti o řádné konání závazků z něho plynoucích, i účtování, zejména tam, kde část založena jest v jistinách soukromých, pro mnohé faráře jest zajisté nemalou obtíží.

Jmění farní. Většina far jmění vlastního nemá, aneb nemá tolik, kolik třeba na t. zv. kongruu duchovních při faře zaměstnaných. I tu náboženská matice[1]) na zákonnou kongruu doplácí 317 farářům a 145 kooperatorům. Jestiť far, které jměním svým kryjí řečenou kongruu pro faráře i kooperatora v diecesi 26; far, které kryjí kongruu jenom farářovu: 64, celkem tedy 90 far, t. j. 22%, má dostatek důchodů aspoň pro faráře. Far, které nedosahují kongruy, jest 316, t. j. 78% far světským duchovenstvem osazených.

Z důchodů svých platí kněžstvo nejen daně a poplatky jako ostatní občané, nýbrž nad tyto ještě: taxu za propůjčení obročí farního, ekvivalent, příspěvek do matice náboženské i příspěvek konkurenční při stavbách far a budov hospodářských, dávky periodické různého druhu. Mimo to beneficiáti, kteří mají příjem nad kongruu, buď zcela nebo z části vydržují 1 až 2 kooperatory a vedou mimo správu duchovní bezplatně různé

---

[1]) Matice náboženská, jak známo, vznikla ze jmění za cís. Josefa II zrušených kostelů, klášterů, bratrstev a nadací. Na Moravě dostalo se jí tím způsobem 10,141.628 zl., a plynou do ní nejen úroky, nýbrž i důchody interkalární, výtěžek z daně náboženské a j. Jmění toho použito z části na založení nových far (přemnoho far takových nebylo vlastně „nových“, nýbrž obnoveny pouze po zániku ve stol. 16. za t zv. reformace), z části na vydržování a na podporu duchovenstva, aby mělo k výživě aspoň nejnutnější minimum a na výlohy se správou spojené. Máť matice ta nyní úplně ráz jmění státního, až na oddělené účtování, v něž nahlédnouti mohou biskupové. Že pak v některých zemích rakouských, ani Moravy nevyjímaje, důchody z matice náboženské již nestačí, proto stát jí poskytuje z vlastních příjmů, čeho se zde nedostává, „zálohy“. — (Při jednotlivých farách udává se jmění kostelní i zádušní a důchody farní i s poplatky, jež z toho stát dostává).

úřady církevní, po případě platí výslužné též pensistovi (t. j. předchůdci), jenž odešed na odpočinek výživu béře z fary, kterou má a vede farář jiný. (l)

7. Řehole.

V diec. brněnské 19 řeholí má svá sídla (opatství a kláštery).

I. Řeholníci mají: 3 opatství s infulovanými opaty v čele, 1 kollej, 9 klášterů, 1 residenci (dle schematismu cleri).

1. Řád sv. Norberta (čili praemontstrátský) má opatství v Nové Říši.

2. Řád sv. Benedikta má opatství v Rajhradě.

3. Řád sv. Augustina má opatství na Starém Brně.

4. Řád pobožných škol (Piaristé): kollej v Mikulově.

5. Řád sv. Dominika: klášter ve Znojmě.

6. Minorité: klášter *a)* v Brně, *b)* v Jihlavě.

7. Františkáni: klášter v Dačicích.

8. Kapucíni: klášter *a)* v Brně, *b)* v Třebíči, *c)* ve Znojmě.

9. Redemptoristé mají residenci v Brně.

10. Milosrdní bratří: klášter *a)* v Brně, *b)* v Letovicích.

Úhrnem nyní 108 kněží, 8 kleriků, 3 novicové a 45 bratří-laiků, celkem 159 řeholníků, z nichž v duchovní správě a na školách ustanoveno 43, v nemocnicích působí 21, literárně činných je 8; 3 pro stáří jsou na odpočinku, ostatní zastávají domácí úřady a v duchovní správě vypomáhají.

II. Řeholnice věnují se vyučování ženské mládeže, ošetřování nemocných, slepých a osiřelých.

Majíť pak v diecesi brněnské:

1. Řád sv. Bernarda (cisterciácký), má klášter v Tišnově-Předklášteří.

2. Řád sv. Voršily v Brně.

3. Řád sv. Alžběty na Starém Brně.

4. Sestry milosrdné: *A.* sv. Vincence z Paula: *a)* v Brně, *b)* v Boskovicích, *c)* v Lednici. — *B.* sv. Karla Borromejského: *a)* v Brně (2), *b)* v Dačicích, *c)* v Hrušovanech, *d)* v Jihlavě, *e)* v Líšni, *f)* v Nové Říši, *g)* v Křídlovicích, *h)* na Moravci.

5. Kongregace dcer nejsv. Spasitele: ve Znojmě.

6. Sestry školní: *a*) ve Slavkově, *b*) v Batelově, *c*) v Brně, *d*) v Jimramově, *e*) v Třebíči, *f*) v Třešti.

7. Dcery božské lásky: v Brně (Marianum).

8. Sestry III. řádu sv. Františka: *a*) v Brně, *b*) v Drnovicích, *c*) v Třebíči, *d*) v Divácích, *e*) ve Slavonicích.

9. Sestry řádu sv. Hedviky: v Lukách.

Celkem 358 řeholnic (280 s professí, 78 bez professe).

8. Školství. Ústavy lidumilné.

O školách podrobněji zmíněno bude při popisu míst, kde jsou.

V diecesi brněnské jest nyní škol obecných: *a*) českých 820; *b*) německých 249 (3/4 českých, 1/4 německých); měšťanských: *a*) českých 39 (3/5), *b*) německých 27 (2/5).

Škol středních a to: 1. gymnasií jest nyní v diecesi: 4 české, 6 německých; 2. realních škol: 6 českých, 6 německých.

Ústavy pro vzdělání učitelů: 1 český a 1 německý.

Ústavy pro vzdělání učitelek: 1 český a 1 německý; ženské lyceum 1 české a 1 německé.

Ústav theologický pro diecesi brněnskou jest jeden.

Vysoké školy technické jsou dvě: česká a německá. Mimo to jsou školy průmyslové: 1 česká a 2 německé. Obchodní: 2 české, pak školy řemeslnické, pokračovací, odborné.

Pro dítky nedospělé zřízeny jsou t. zv. jesle, opatrovny, zahrádky, kteréžto ústavy jsou vydržovány buď obcemi nebo z nadací a darů. Dobře působí útulny (v Brně) pro chudé, slepé, osiřelé dítky. Sirotčince větších rozměrů zřizují se nákladem zemským. Menší ústavy toho druhu jsou tak zvané kolonie sirotků.

Ve všech farních osadách jsou též ústavy chudinské, většinou farní, někde i obecní.

Na dobrovolnou podporu chudých působí od r. 1889 tak zv. konference sv. Vincence z Paula. Jest jich v diecesi

naší 9 pod ústřední správou v Brně a za rok 1904 rozdáno jimi mezi chudé 12.582·31 K; za r. 1905: 13.297·47 K.

Chorobince jsou 4, ústav pro slepce 1, pro hluchoněmé 2, nemocnic veřejných 7, vojenské 3. Pro choromyslné jest 1 ústav se 2 filiálkami.

O místních nemocnicích bude zmínka při jednotlivých farnostech.

Donucovací pracovny či robotárny (zemské) jsou 3, polepšovna pro nedospělé děti jedna.

9. Rozdělení politické a soudní.

Politickou správu celé země vede c. k. místodržitelství v Brně, jemuž podřízeny jsou politické okresy (c. k. okresní hejtmanství), spadající v jedno s okresy školními, nad nimiž ustanoveny jsou c. k. okr. školní rady, podřízené šk. radě zemské. V obvodu diecese mimo 3 politické úřady v městech s vlastním statutem (Brno, Jihlava, Znojmo) jest c. k. okr. hejtmanství a školních rad 14 a to: Boskovice, Brno (venkov), Moravské Budějovice, Dačice, Hodonín, Hustopeč, Jihlava (venkov), Krumlov, Velké Meziříčí, Mikulov, Nové Město, Tišnov, Třebíč, Znojmo (venkov).

Soudních a berních okresů, do nichž patří farnosti diecese, jest 27. Nezřídka táž farnost patří k různým obvodům politickým i soudním, k čemuž na příslušném místě bude poukázáno. Úřadování písemné i osobní se tím nemálo ztěžuje.

Část zvláštní.

Popis diecese dle archipresbyterátů (arcikněžství), dekanátův a farností.

A. Arcikněžství brněnské.

Až do r. 1660 mluví se o arcijáhenství brněnském, s nímž asi spojena byla právomoc jako s nynějším arcikněžstvím, ač mělo rozsah poněkud jiný, než nynější arcikněžství. Když pak po zřízení diecese brněnské přikročeno k jejímu rozdělení, utvořen obvod arcikněžský v nynějším rozsahu a přiděleny mu dekanáty: brněnský, ivančický, kounický, kuřímský, modřický a rosický.

R. 1896 pro snadnější správu rozdělen dekanát brněnský na dva obvody děkanské: městský a venkovský, takže nynější arcikněžství má 7 děkanství se 103 duchovními. Arcikněžem brněnským jest nyní P. T. čestný kanovník, assessor konsistoře, děkan a farář v Kuřímě František Mlčoch.

I. Děkanství brněnské (město).

Již r. 1298 mluví se o děkanství brněnském, neví se však, které fary k němu původně náležely. Teprve z r. 1660 známo, že patřily k němu mimo fary nynější také některé z děkanství: modřického, kuřímského a slavkovského.

Děkanství Brno (město) zaujímá královské hlavní město Brno a v něm 7 farností, 16 obročí prostých, 35 kostelův a kaplí. Na každý z farních kostelů průměrem připadá vlastního jmění 75.271 K, zádušního 60.200 K; daní a poplatků z majetku kostelního i z nadací platí průměrem jeden farní kostel 263 K. V duchovní správě ustanoveno 29 kněží, 73 v jiných úřadech, 8 kněží žije na odpočinku.

Kněží světských jest 79, řeholních 31, kleriků a noviců 9, bratří-laiků 23, řeholnic 120. — Seminaristů studuje bohosloví 93, na gymnasiích 105.

Škol, v nichž se vyučuje katol. náboženství (školy obecné, měšťanské, střední), jest 67 (připadá průměrem na každou farnost více než 9 škol); z těch je českých měšťanských (mimo Brno) a obecných 16, středních 6; německých obecných a měšťanských 38 a 7 středních.

Obyvatelů má nyní dekanát: katolíků 115.293 (akatol. 2125, židů 8290, jiného vyznání 143, bez vyznání 94), kteří se živí způsobem obvyklým ve všech městech velikých.

Gererální visitace vykonána byla r. 1906.

Děkanem jest Monsignore Cyrill Riedl, assessor konsistoře, biskupský rada a farář u sv. Jakuba v Brně.

(Poznámka: Ostatní sem spadající statistické údaje obsaženy jsou ve čl. »Brno«).

Sídelní město Brno. Chrám stoliční. Královská kapitula.

Brno (Brünn), královské hlavní město pod vrchem Špilberkem a Petrovem u stoku řek Svitavy a Svratky, 227 *m* nad mořem rozložené, vzniklo z hradu župního, jenž tu byl již v 11. stol. a od r. 1317 Špilberkem se nazývá. Záhy stal se hrad sídlem markrabí moravských a po nich půrkrabí královských, až pak prodán stavům zemským, od nichž přešel potom v držení města Brna. Mezitím vyvíjelo se podhradí v město vždy větší a čilejší, zvláště když ve 13. století za obchodem a průmyslem přicházelo sem hojně cizinců, z nichž mnozí trvale v Brně se usadili. Větší část osady obdržela

nejenom právo městské, nýbrž od králů českých i četné výsady, kdežto část menší (Staré Brno) až do novější doby zůstala při svých starobylých právních obyčejích. Markrabě Karel (IV.) ještě potvrdil městu výsady, ale úmrtím markraběte Jošta (1411) přestalo Brno býti sídlem knížecím a přednosti i názvu hlavního města dostalo se na čas Olomouci.

Co do náboženství přiznávali se Brňané (až na židy za obchodem zde se zdržující) vesměs k náboženství katolickému, jehož zárodky zde zasety již za dob Mojmírových, a když vzniklo nové učení husitské, k němuž přilnula i valná část Moravy, zůstalo Brno věrno staré víře katolické, což ovšem vysvětliti lze i tím, že většina obyvatelstva v dobách těch byla již německou. Při tom však přece co do politiky přidrželo se Brno krále Jiřího z Poděbrad ve sporu jeho s Matyášem Korvínem, k jehož straně pak jen z donucení přešlo (1468). Za panovníků z rodu Habsburského, Ferdinanda I., Maxmiliana II. a Rudolfa II. velké obtíže finanční bylo Brnu nésti a nad to ještě častěji i morem navštíveno bylo.

Mezitím bludy Lutherovy a jiných t. zv. reformátorů v Německu vzniklé dostaly se i do zemí našich, a tu Brňané jako jiná města německá (Jihlava, Znojmo) otevřeli jim co nejochotněji město i srdce své, zvláště když Matyáš, arcikníže a později císař a král, povolil svobodu náboženskou. Proto též Brno, přidavši se ke vzpouře proti Ferdinandu II., uznalo vzdorokrále Bedřicha Falckého. Následky ovšem pak nésti musilo a k těm náleží, že pozbyvši značnou část samosprávy, podřízeno bylo královským rychtářům. Ve příčině náboženství nastala pak restaurace katolická.

Za Ferdinanda III. stalo se Brno hlavním městem zemským; za války třicetileté přemnoho strádalo zvláště od Švédů, kteří ho přese všechno úsilí dobyti nemohli; známo jest rekovné hájení města (r. 1645).

Ve válce sedmileté Prusové oblehše Brno nemálo škod mu způsobili. Za francouzských pak válek obsazeno bylo vojskem francouzským, vedeným samým Napoleonem, ano až

do r. 1809 snášelo svízele války té. Nejposléze r. 1866 hostilo pruskou posádku s králem Vilémem a Bismarkem.

Od těch dob vyvíjelo se Brno vždy více a spojivši jednotlivé části své, jež druhdy deseti vrchnostem podřízeny byly, v jeden celek a odstraněním hradeb stavši se městem otevřeným, nabylo znenáhla rázu města velikého. Čítáť nyní (roku 1905) 109.346 obyvatel (v tom 4518 vojínů) a to: 68.702 Němců, 38.365 Čechů, 102 obyv. různého jazyka obcovacího dle úředního sčítání. Z těch jest katolíků $^{8}/_{10}$, jinověrců $^{2}/_{10}$. Rozděleno jest ve 4 okresy, má 7 náměstí (na hlavním stávaly domy šlechty moravské a až posud zdobí je nedávno obnovená socha Marianská) a 167 ulic.

Brno jest sídlem nejvyšších úřadů církevních pro diecesi brněnskou, státních, politických, finančních, soudních a zemských. Majíc vlastní svůj statut jest i obvodem politickým, má c. k. okresní hejtmanství pro venkov a 2 okresní školní rady (pro město a pro venkov), poštovní, telegrafní a policejní ředitelství. Dále jest tu vojenské velitelství zemské.

Ústavy vzdělavací jsou: ústav bohoslovecký pro diecesi brněnskou, 2 technické ústavy (český a německý), 4 gymnasia (2 česká, 2 něm.), 3 školy reálné (2 něm., 1 česká), 4 ústavy ku vzdělání učitelův a učitelek (2 české, 2 něm.), 2 vyšší školy průmyslové (česká a německá), školy obchodní a j.

Obecných škol jest 8 českých, 28 německých; měšťanských škol je 10, vesměs německých. Dívčí lyceum české »Vesna« a vyšší dívčí škola německá. Mimo školy jsou tu ještě jiné ústavy vzdělavací: Františkovo museum s knihovnou 20.000 svazků, museum průmyslové a j. Z ústavů lidumilných: zemská nemocnice, pak nemocnice u Milosrdných bratří a u Alžbětinek, chorobinec, ústav slepých, hluchoněmých, porodnice, zemská ochranovna a polepšovna a j.

Obyvatelstvo živí se hlavně průmyslem, pro kterýž Brno náleží k nejpřednějším městům naší říše; zvláště četné jsou továrny na sukno (100), pak parní mlýny, továrny na cukr,

olej, nábytek; cihelny, pivovary a j. Z daleka jindy navštěvované trhy brněnské vzaly za své.

Z ústavů peněžních sluší jmenovati: zemskou hypoteční banku, záložnu cyrillo-methodějskou, filiálku živnostenské banky, eskomptní banku moravskou, pokladnu výpomocnou, první moravskou spořitelnu, ústřední jednota českých hospodářských společenstev úvěrních, filiálku průmyslové banky české, filiálku banky českých spořitelen, diskontní ústav a j.

O kostelích a jiných budovách církevních majíce mluviti zvlášť, pro úplnost jenom dotkneme se jiných budov vynikajících: budova c. k. místodržitelství, bývalý to klášter Augustiniánů, dům zemský, městská radnice s krásnou gotickou věží a bohatými ornamenty u vchodu, a mnohé rozsáhlé i vkusné budovy veřejné i soukromé z doby nejnovější.

Pěkné sady (s památníkem na hrdinné hájení města proti Švédům) táhnou se na východní straně města; jiné oblíbené sady jsou na úpatí Špilberku, pak Lužánky a vzdálenější Pisárky.

Přemnoho je tu spolků za různými účely se beroucích, českých i německých, a působících různým vlivem nezřídka i na správu duchovní. Spolky pak náboženské v diecesi mají v Brně své ústředí a při jednotlivých farnostech uvedeny budou.

Duchovní správa katolíků brněnských svěřena jest sedmi farám, z nichž pro důstojnost a vážnost kostela stoličního na předním místě uvésti dlužno:

A. Faru u sv. knížat apoštolských Petra a Pavla na Petrově, která zaujímá část města Brna se 3958 katol., 107 akatol., 869 židy a 20 osobami jiných vyznání. — Školy v tomto obvodu jsou vesměs německé: zemská vyšší škola reálná, lyceum dívčí, pak obecná a měšťanská škola korunního prince Rudolfa.

Stoliční či kathedrální a spolu farní kostel sv. Petra a Pavla vypíná se na vrchu Petrově (240 *m* n. m.) a sahá původem svým až do 9. století, an dle tradice[1]) r. 884 po-

[1]) Cod. dipl. Moraviae. — Dr. Fr. Zeibert: „Historia cathedralis ecclesiae Brunensis".

svěcen byl od sv. Methoda, jenž věrojatně zavedl v něm liturgii slovanskou, od stolice apoštolské schválenou. Od knížete Svatopluka záhy byl kostel statky některými nadán. Patronát nad ním přináležel knížatům zemským, odkudž až podnes čestným názvem chrámu královského se honosí, ač král Václav I. patronát postoupil panenskému klášteru tišnovskému.

Dle toho předčí kostel sv. Petra a Pavla všecky kostely moravské stářím, i tím, že podržev původní titul svůj na témž místě stojí. Předčí i nynější kostel metropolitní v Olomouci, neboť tamní původní kostel stoliční u sv. Petra dávno již zašel; předčí i velepamátný kostel velehradský, jenž v původní podobě a úpravě zanikl ve stol. 10., ustoupiv nynějšímu, jenž zaujímá snad i místo jiné. O cyrillo-methodějském původu kostela svědčí nejenom stálá tradice, nýbrž také to, že po celá století tu chovány jako převzácný skvost znamenité ostatky sv. Cyrilla ve stříbře zasazené. Tím asi též vysvětliti lze, že mezi probošty byl také člen královského rodu Přemyslova Svatobor (r. 1084), ač proboštství samo s kapitulou teprv roku 1296 řádně zřízeno bylo (za biskupa Dětřicha z Hradce a krále Václava I.).

Kostelu přibývalo i majetku štědrými dary a nadacemi zbožnými, jež pořizovány k jednotlivým oltářům jeho. I tou předností vyznamenán, že biskup Dětřich r. 1298 vymanil jej z právomoci děkanské; podobně r. 1322 z právomoci arcijáhenské vyjmut jest.

Spor koncem století 13. vzniklý o rozsah farního obvodu svatopetrského a svatojakubského (až dosud patřili obyvatelé jazyka českého ku sv. Petru, německého ku sv. Jakubu) rozhodnut určitým upravením obou obvodův.

Značným dobrodincem kostela byl biskup Konrád I. (1318—1326), založiv tu nadaci za spásu duše své. Podobně učinili mnozí jiní velmožové i měšťané. Za dob těch kostel, původně ve slohu románském[1]) zbudovaný, vždy více se

[1]) O tom nabyl přesvědčení architekt Aug. Prokop při rekonstrukci presbytáře r. 1889.

krášlil. Bylot v něm v 15. a 16. stol. 23 oltářů, z nichž pouze 5 podrželo původní tituly své až na doby naše. Co zavdalo příčinu ku gotické přestavbě kostela během 15. stol., nelze bezpečně říci.

K dalším dějinám jeho náleží, že r. 1431 konána v něm synoda a 4 léta na to konsekrován biskup nový, Pavel z Miličína (1435—1450). Roku 1451 nadšeně zde kázal proti bludům tehdy zavládlým sv. Jan Kapistran. Když r. 1584 rozzuřil se mor a kněžstvo z větší části kostel opustilo, ujali se tu jesuité správy duchovní.

Roku 1629 vykonána generální visitace a to officiálem bisk. Arnoštem Platejsem z Platenšteina, při níž shledán kostel ve stavu velmi příznivém. Avšak r. 1643 Švédové oblehnuvše Brno, spálili nejenom kostel, nýbrž i proboštství, domy kanovníků a blízkou kapli sv. Cyrilla a Methoděje, při čemž zničen i archiv se vzácnou knihovnou. V letech 1651—1658 kostel opět upraven a novými zvony opatřen. Při tom odstraněny pilíře, jež posud nesly klenbu chrámovou a věž snížena, dosavadní hřbitov pak zrušen. R. 1720 loď, r. 1749 průčelí a r. 1780 vnitřní zařízení upraveno tak, jak viděti bylo do opravy nejnovější, začaté r. 1889.

Roku 1877 na oslavu 100leté památky založení biskupství brněnského biskup Karel Nöttig (1870—1882) spolu s kapitulou zřídili fond na přestavbu a úpravu kostela i věže, jenž odkazem téhož biskupa, pak dobrovolnými příspěvky a sbírkami v diecesi značně jest rozmnožen.

Nástupce biskupa Karla, biskup Dr. František Sal. Bauer (1882—1904) přistoupil r. 1889 účinně ku provedení díla, a to napřed k rekonstrukci presbytáře ve slohu gotickém dle návrhů architekta Aug. Prokopa. Při opravě té objeveny staré fresky z 15. století, z nichž učiněny účelné kopie. Celá oprava i úprava presbytáře ukončena r. 1891.

Roku 1904 počato s novostavbou gotických věží dle plánu c. k. stavebního rady a architekta Gustava Kirsteina. Základní kámen posvětil biskup František Sal. dne 26. května r. 1905

a dne 27. října r. t. biskup Pavel hrabě Huyn posvětil kříže, jež s přiměřenou pamětní listinou zasazeny do bání věží. Při tom posvěcen a umístěn byl také nový zvon. Stavbu věží provedl stavitel Richard Martin z Božího Požehnání. Pohled na město Brno jimi netoliko se změnil, nýbrž i povznesl a zvelebil. Ve stavbě se pokračuje úpravou průčelí a celého zevnějšku; veškeré střechy obdrží železnou konstrukci.

Nyní má kostel 9 oltářů. Hlavní, nákladem J. Ex. nejdůstojnějšího biskupa Františka Saleského opatřený, jest přesně gotický z kamene; vysoké pozadí jest umělá práce řezbářská ze dřeva se sochami 12 apoštolů. Uprostřed jest svatostan a nad ním baldachýn pro výstavu Nejsv. Svátosti. Aby hlavní okno (císařské) za oltářem nebylo zastíněno, jest štíhlé věžoví nad mensou prolamováno. Uprostřed vyčnívá krucifix s Pannou Marií a sv. Janem, vedle sv. Josef a Jan Křtitel. Za oltářem stkví se řečené malované okno, označené jménem nejjasnějšího dárce, Jeho Vel. císaře a krále Františka Josefa I., nad ním císařský znak s korunou a po stranách obrazy sv. Františka a sv. Josefa; výše ukřižování sv. Petra a stětí sv. Pavla a triumf jejich v nebesích. 6 oken ostatních malováno velevkusně v Innomostí, vesměs nákladem dobrodincův.

Klenba presbytáře jest hvězdová (imitace); polychromii provedl vídeňský mistr Schönbrunner. Mimo hlavní oltář jest v presbytáři biskupský trůn v bohatém slohu gotickém, pak sedadla pro kanovníky a duchovenstvo chrámové i pro zpěváky. Varhany r. 1831 opatřil biskup Václav Urban Stuffler; budou při nynější opravě nahrazeny novými (za 30.000 K). — Kostel 66 *m* dlouhý, 22·7 *m* (v lodi) široký, má dostatečný počet posvátných oděvů (mezi nimi 6 památných kasulí z rudého aksamitu se vzácným vyšíváním z r. 1487) a nádob. Na epištolní straně presbytáře jest velmi úhledná kaple Zvěst. P Marie, v níž se ve skvostném svatostanu přechovává Nejsv. Svátost a v zimě konává kůr. Je slohu gotického s renaissanční výzdobou. [1])

[1]) Ve hrobce kostela tohoto odpočívají mnozí proboštové a duchovní, kteří při kostele působili i dobrodincové jeho, o čemž, jakož i o hrobkách

Kostel tento, kdysi bohatý, čítán byl koncem 18. století k nejchudším v diecesi. Nyní má jmění vlastního 392.951 K a nadačního 164.563 K, z čehož se platí 1118·94 K daní a poplatků.

Jak z dějin kostela vidno, byla při něm duchovní správa velmi dávno (první farář prý jmenoval se Slava) a r. 1296 na proboštství povýšena. Po nějaký čas proboštové i farní úřad vedli, pak některý z kanovníků kapituly kollegiátní. Mimo faráře byli ustanoveni též zvláštní kazatelé (něm. i český). Stav ten potrval až do roku 1595. Tu zanikla fara a obvod farní přidělen ku sv. Jakubu, až pak r. 1785 zase fara obnovena a svěřena kanovníku Karlovi svob. pánu Tauberovi z Taubenfurtu; práce úřední vykonávali však vikáři za něho i za nástupce jeho kanovníka Adelsterna. Od roku 1824 farní úřad vede vždy jeden ze 3 vikářů, kteří dle svědectví listin byli při kostele tomto odedávna jako správce fary, nyní Dr. Frant. Kolísek, k. rada. Mimo vikáře jsou tu ještě dva kaplani. Vikáři mají doplněk kongruy z matice náboženské, kdežto správce fary má kongruu pro faráře brněnské zákonem ustanovenou rovněž z matice náboženské, kteráž platí kaplany zcela. Nad to působí v tomto farním obvodu ještě 4 učitelé katol. náboženství.

Patronátní právo náleží královské kapitule, která spolu s proboštstvím založena byla r. 1296. Prvním proboštem byl Petr, kanovník vyšehradský (1296—1305, zvolený pak biskupem olomouckým). S počátku ku kapitule kollegiátní náleželi pouze dva kanovníci, počet jejich však se časem rozmnožil, když výživa zabezpečena byla z přebývajících důchodů některých far (kanovn. prebend). K těm náležely: Starč, Přibyslavice, Štikovice, Kuřím, Měnín, Pohořelice, Veveří a jiné.

Založení novému velmi přál král Jan Lucemburský, darovav mu patronát fary bzenecké (aby konány byly za něho

---

jiných kostelů v Brně pojednává monografie Dra. V. Schrama roku 1896 v Brně vydaná: „Brünner Kirchengrüfte“. — Jak se proslýchá, budou v obnoveném kostele stoličním uloženy i tělesné pozůstatky biskupů v Brně zemřelých, odpočívavších na starých, nyní zrušených hřbitovech.

a jeho nástupce modlitby) a založiv hodnost kanovníka-děkana, jejž si měla voliti kapitula a jemuž prebendou se dostala fara ve Starém Rousinově.

Právo podací na proboštství mělo opatství tišnovské, dva kanonikáty obsazoval probošt, dva jiné opatství starobrněnské a 4 byly královské. K tomu založeny v 15. století ještě nové, takže v polovici století 15. bylo všech kanonikátů 14, vikářů pak 13. Z jednotlivých nemovitých částí majetku kapitulního v okolí brněnském vzniklo postupem času panství kapitulní, k němuž náleželo (r. 1566) 14 osad.

Mnoho škod utrpělo toto jmění již dříve za války husitské a vydíráním i násilím, jehož se koncem 14. století dopouštěl zvláště na statcích církevních mark. Prokop a loupeživí stoupenci jeho, pověstní Jan Sokol z Lamberka a Vok z Holšteina, proto i klatbou církevní byli stiženi; za to však jako náhradou dostalo se kapitule i kostelu již ve 14. stol. výhod jiných, k nimž na předním místě náleží exemce papeže Urbana V. r. 1365 propůjčená, kterouž kostel sv. Petra s proboštstvím bezprostředně Stolici apoštolské se podřizuje. V dobách těch stanoven též kapitulní statut, později ovšem vícekráte a podstatně změněný.

Mezi kapitulou a klášterem oslavanským vznikl koncem 14. století tuhý spor o patronát fary svatojakubské, zaviněný asi nejasností právní, kteráž povstala následkem obvyklých tenkráte exemcí a listů čekacích (expectativae lit.) v Římě vydávaných. Spor ten apoštolskou Stolicí rozhodnut v neprospěch kapituly. Za to jí přivtělena byla fara spatopetrská se všemi důchody a výsady i statky její potvrzeny králem Zikmundem (r. 1422). Nový spor s farou svatojakubskou vznikl za výtečného probošta Protasia z Boskovic, a to o řád průvodu o Božím Těle, jenž posud vycházel z kostela sv. Jakuba, dle mínění kapituly však z kostela jejího vésti se měl. I tu rozhodnuto (r. 1465) v Římě pro dosavadní řád, což změněno teprve kolem roku 1630 v ten způsob, že slavné průvody z kostela kolleg. na Petrově vycházeti mají. Král Vladislav roku 1510 udělil kapitule právo pečetiti voskem červeným.

Roku 1591—1604 byl proboštem Eliáš Hovorius z Vyškova, a v dobách těch poklesl stav kapituly i duchovenstva jejího a věci zhoršily se ještě, když herese opanovala Brno a nabyvši volnosti i k násilí proti duchovenstvu katolickému se odvážila. V dobách těch dostali se do kapituly proti vůli její někteří cizinci, klienti to kard. Dietrichsteina.[1]) Po obratu r. 1620 ovšem klidnější nastaly doby, ač velikých berní a poplatků požadováno na kapitule. O pohromě Švédy způsobené již byla řeč: nejen Petrov celý zpustošen, nýbrž i osady na panství velmi utrpěly (škoda odhadnuta na 48.160 K).

Znenáhla však rány tyto i jiné podobné, za válek francouzských zasazené, se zahojily. I spory vzniklé několikráte o správu statků a užívání důchodů kapitulních a spor podobný za probošta Novohradského z Kolovratů o funkce v kapitule urovnány.

Z proboštů dalších nejdéle působil Maxmilián Adam hrabě z Lichtensteinů-Kastelkornu (od r. 1670—1709), v řadě proboštů třicátý. Všech bylo 34. Osm z nich postoupilo na důstojnost biskupskou.

Posledním proboštem byl do roku 1777 Matyáš hrabě Chorinský; měla tehdáž kapitula probošta infulovaného a rovněž infulovaného děkana, 5 kanovníků sídelních a 4 čestné. Dne 5. prosince téhož roku po předchozím vyjednávání mezi Vídní a Římem založeno biskupství v Brně, kostel a kapitula kollegiátní povýšeny na sídelní či stoliční a prvním biskupem jmenován dosavadní probošt a světící biskup olomoucký, spolu koadjutor biskupa kralohradeckého, zmíněný již Matěj Frant. hrabě Chorinský z Ledské. Vše to potvrzeno bullou ze dne 15. prosince r. 1777 (viz oddíl druhý: »Zřízení diecese«).

Právo pontifikalií r. 1752 papežem Benediktem XIV. udělené děkanu kapituly kollegiátní, přeneseno na děkana kapituly kathedrální a r. 1843 biskup Ant. Arnošt v Římě ještě vyžádal pro děkana jiných výsad. Roku 1852 konečně

[1]) Viz: F. Snopek, Nová akta kard. Fr. Dietrichsteina, „Časopis Matice Moravské“, r. 1903, str. 287.

vyžádáno na papeži Piu IX. právo pontifikalií i pro kanovníka-arcijáhna brněnského. Nyní má nejdůst. kapitula 6 členů kanovníků sídelních, z nichž dva jsou infulovaní preláti; 6 čestných »in statu« a 1 čestného »extra statum«.

Sídelními kanovníky jsou:

Msgr. Robert Šuderla, I. inful. prelát, děkan kapituly, protonotář apoštolský a papežský domácí prelát atd., narozen r. 1823, vysvěcen r. 1846, — senior diecese.

Msgr. Jan K. Vojtěch, II. infulovaný prelát a arcijáhen kostela sídelního, papežský domácí prelát atd., narozen r. 1828, vysvěcen r. 1853, — kněz jubil.

Msgr. Jak. Kapusta, papežský dom. prelát, arcijáhen jihlavský a znojemský atd., nar. r. 1839, vysvěcen r. 1859.

Msgr. Dr. Jos. Pospíšil, papežský komoří, člen akademie sv. Tomáše Akv. v Římě atd., nar. r. 1845, vysv. r. 1870.

Msgr. Dr. Jakub Hodr, pap. komoří, ředitel kanceláře konsistorní atd., nar. r. 1848, vysv. r. 1873.

Msgr. Fabian Roháček, papežský komoří atd., narozen r. 1843, vysv. r. 1871.

Kapitule náleží velkostatek Podolí (do Šlapanic přifařeno), z něhož přímé daně se platí 6611 K. Spravován jest spolu s někdejším proboštským, nyní biskupským statkem »svatopetrským«, k němuž za dob patrimoniálních čítáno 20 osad, mezi těmi i předměstí brněnská: Cejl horní a dolní a Polní ulice.

Vědou a uměním zabývali se ze členů kapituly, pokud známo: ve 14. století kanovník Matyáš, proslulý bohoslovec; Jan, známý krasopisec a malíř. V témž století někteří kanovníci zapsáni byli mezi posluchače vysokého učení pražského. V 15. stol. známý humanista Dr. Augustin Käsebrod, v 16. stol. Eliáš Hovorius, kanovník Lukáš Veselý (Laetus) z Telče, jenž psal proti bludům waldenským. Počátkem století 19. kanovník Karel Tauber baron z Taubenfurtu vydal spisy obsahu bohoslovného. O úspěšné činnosti literární skutečných i čestných členů kapituly za doby nejnovější, již zvěčnělých (Dr. Zeibert,

Sušil a j.) a žijících netřeba se zmiňovati, jsouť v živé paměti celé diecese. —

Kolem kostela sídelního stojí budovy bisk. residence, pak domy kanovnické, z nichž otvírá se rozkošná vyhlídka po celé skoro jižní Moravě; dům farní a budova konsistoře, za biskupa Nöttiga moderněji upravené, a dům kláštera rajhradského.

V obvodu farnosti té stojí fil. kostel sv. Michaela archanděla, stavba baroková ze 17. století. Hlavní oltář na západní straně kostela jest umělecké dílo, vyhotovené z mramoru umělého od dvou bratří-laiků řádu dominikánského. Zobrazuje královnu sv. růžence; nad ní jsou 3 archandělé a nejvýše Bůh Otec se symbolem Ducha sv., po stranách pak sádrové sochy světců. Mimo oltář hlavní je tu ještě 12 oltářů pobočních, s obrazy od známých umělců: Raaba, Krakera, Winterhaltera a j. a s řezbami Schweiglovými. Některé oltáře bohužel přeplněním jsou znešvařeny. Pozoruhodna jest kazatelna, na níž viděti znamenité dílo Winterhaltera staršího, práci to štukovou, představující pád pyšných andělů. Ku straně evangelijní přistavena kaple, napodobující Boží hrob jerusalemský. Na průčelí a kolem kostela jsou zdařilé sochy kamenné (mezi nimi sv. Cyrill a Method, sv. Václav, sv. Ludmila) od Ricciho, Winterhaltera a Zonnera.

Pod kostelem jest hrobka hraběte Lva Kounice, nejvyššího komoří zemského, jenž kostel zbudoval na místě bývalého sešlého. Na okrasu kostela, v němž místo na dómě asi od 40 let konají se služby Boží pro Čechy (mimo školní mše sv. v neděle a svátky pro zemskou reálku něm. a německé dívčí lyceum), mnoho učiněno za posledních let péčí správců duchovních a zbožnou štědrostí věřících, většinou chudých.

Jmění vlastní 1500 K, nadační 6100 K.

Od roku 1905 jest tu nadobyčejnou zásluhou zbožné duše, věnovavší na to všecky úspory své, zřízena residence O. O. Redemptoristů, kteří (počtem 3) převzali české kázání a vítanou výpomoc v duchovní správě brněnské.

Dne 4. února r. 1906 způsobem slavnostním založena zde nadějná družina Marianská.

Kostel původně z Petrova spravovaný asi od r. 1219 náležel řádu sv. Dominika, jenž v těch letech do Brna uveden byl. První známý převor byl Mikuláš (r. 1239). Okolo r. 1247 byla stavba kláštera dle pravidel řádu ukončena, načež kostel obdařen i zvláštními milostmi duchovními. Také přibývalo zbožných darův a nadací, na majetku nemovitém založených (Polehradice, Němčičky, Těšany a j.). Ovšem také držení majetku toho často s nemalými obtížemi a překážkami spojeno bylo. Spor o jurisdikci zpovědní s farou svatojakubskou rozhodnut ve prospěch řehole sv. Dominika. Od r. 1520 vykonával klášter právo patronátní nad farou moutnickou, ale brzy na to mluví se o značném hmotném úpadku jeho. R. 1588 prodána část klášterní budovy na zřízení zemského domu a sněmovny. Za doby převratů náboženských v 17. století mnoho ztrát (posv. nádob a paramentů) klášter utrpěl, pročež konvent obdržel pak dovolení sbírati almužny po městě Brně i po Moravě. Koncem století toho některé pohromy a rány zase zahojeny, takže netoliko mnoho vzácných věcí kostelních mohlo býti opatřeno, nýbrž i značné podpory státu válkami stísněnému poskytnuty. Nad to i budova klášterní byla rozšířena a místnost pro knihovnu zřízena. Ale r. 1784 zrušen klášter, v němž tehda byli 43 řeholníci, ve správě duchovní a vyučováním v řádovém ústavě studijním zaměstnaní; kostel jen zvláštním zakročením u císaře Josefa II. ušel zrušení, ale byl brzy pak na to zavřen a r. 1786 chrámu stoličnímu jako filiálka přidělen. Klášterní budova jiným účelům věnována a majetek zabrán maticí náboženskou.

Dále náleží v obvod tento klášterní kostel O. O. Kapucínů, Nalezení sv. Kříže zasvěcený. Po známém způsobu řádovém postaven byl v letech 1648—1651 a to nákladem Pavla hraběte Lichtensteina-Kastelkorna (hejtmana zemského, jenž spolu se Souchesem řídil obranu města Brna proti Švédům), i jiných dobrodinců a r. 1656 posvěcen. Hlavním

oltářem, na němž je pěkný obraz od Sandrara, darovaný knížetem Lobkovicem, směřuje kostel k jihu. Mimo hlavní jest tu 8 oltářů vedlejších s obrazy od J. Rottra, který maloval též obraz freskový nade vchodem kostela. Podél schodiště kostelního jsou zdařilé sochy kamenné od sochaře brněnského Nessmanna.

V tomto kostele konají se služby Boží v neděli a ve svátky česky, ostatní vše až na sobotní požehnání je německé. Pamětihodností kláštera jest hrobka známého vůdce vojenského barona Fr. Trencka, jenž zemřel na Špilberku dne 4. října r. 1749, učiniv pro klášter značnou nadaci.

Kapucíni přišedše do Brna r. 1604, měli zprvu klášter svůj před branou měnínskou. Pro zmatky válečné bylo jim však častěji stěhovati se, až hrabě Fr. Magnis postavil jim klášter nynější, při němž je i značná zahrada.

Je tu nyní 9 řeholníků (5 kněží, 4 bratři-laikové). —

Nedaleko kostela sv. Michaela viděti bylo až do lonska někdejší gotický kostelík sv. Cyrilla a Methoda, původně Marianský, r. 1297 posvěcený. Péči oň měl panenský klášter cisterc. na Starém Brně, jenž zde udržoval zvláštního kněze. Později Dominikáni tu vykonávali služby Boží až do roku 1783. Tu kostel byl zrušen a umístěna v něm vojenská zásobárna. Když r. 1905 vše, co v kostelíku památného, fotograficky se zobrazilo, celá budova za přestavby náměstí dominikánského za své vzala.

B. Fara městská sv. Jakuba Většího. Sem patří část vnitřního města s 5251 katolíky obojího jazyka (132 vyznání augšpurského, 29 kalv., 677 židů a 17 osob jiných vyznání i bez vyznání).

Školy obvodu toho jsou: *a)* střední: c. k. německé gymnasium, německý c. k. ústav ku vzdělání učitelek; *b)* jiné: vyšší dívčí škola (osmitřídní), osmitřídní obecná a měšťanská škola pro dívky, dívčí škola obecná (šestitřídní), vesměs německé. System. jest farář, nyní Msgr. Cyrill Riedl, bisk. rada, assessor a děkan, a 3 kooperatoři. Patronem je město Brno.

Počátkem století 13. děje se zmínka o faře této, jejíž patronát propůjčil král Přemysl Otakar I. panenskému klášteru v Oslavanech. Avšak o patronát ten zdvihla spor — bez výsledku — kapitula svatopetrská. I o jiné věci častější vyskytla se neshoda, jakž zmíněno v dějinách kapituly. Podobně farář svatojakubský r. 1400 popíral řeholníkům brněnským jurisdikci zpovědní, což však v neprospěch jeho rozhodnuto. R. 1539 vymohli Brňané, odpadlí od církve katolické, v kostele sv. Jakuba podávání kalicha a ustanoveni při něm duchovní lutherští. Ačkoli duchovní správa katolická při tom ještě nezanikla, přece již protestantismus nabyl převahy úplné, vykonávaje obřady své veřejně i soukromě, zvláště v domech odpadlé šlechty. Rada městská, potáhnuvši pak na sebe podací právo, bez ohledu na biskupa, z Německa si povolávala kazatele, aneb kněží katolických vůbec ku konání duchovní správy nepřipouštěla. Nic nepomohlo napomínání ani hrozby úřadu biskupského, ani zakročení, ku kterému se liknavý císař Rudolf konečně pohnouti dal, ano víra katolická a církev v Brně jako na pospas dána veřejné potupě. Za smutných poměrů těch arci faráři katoličtí (z nichž mnozí byli zároveň členy kapituly svatopetrské) mnoho nepořídili. Až po obratu politickém (1620) obrátily se i věci náboženské. Městská rada obsazena katolíky, uvěznění kněží propuštěni na svobodu a klášterům přiřknut zase odcizený majetek. R. 1622 byli kazatelé protestantští z Brna vypovězeni a zakázáno choditi do nekatolických chrámů okolních. Zanedlouho nařízení to i pro celou zemi nabylo platnosti. Tuť arci i kostel svatojakubský úplně vrácen bohoslužbě katolické a farářem zde byl ustanoven Matouš Nefetius. Za něho vykonána generální visitace a kostel byl prý tenkráte »velkolepý«, maje 17 oltářů a sacramentarium zděné. Od těch dob, ač důchody kostela i fary za časů nadvlády protestantské značných utrpěly škod, nepřetrhuje se řada farářů svatojakubských, z nichž někteří i vědecky činni byli.

a) Kostel farní sv. Jakuba jest mohutná a sličná budova slohu gotického z 15. století, 70 *m* dlouhá, 22 *m*

vysoká. Klenba trojlodní spočívá na 18 velkých pilířích, v presbytáři se uzavírajících; okna (některá částečně zazděná) zdobí krásné malby figurální, pořízené štědrostí dobrodinců. Hlavní

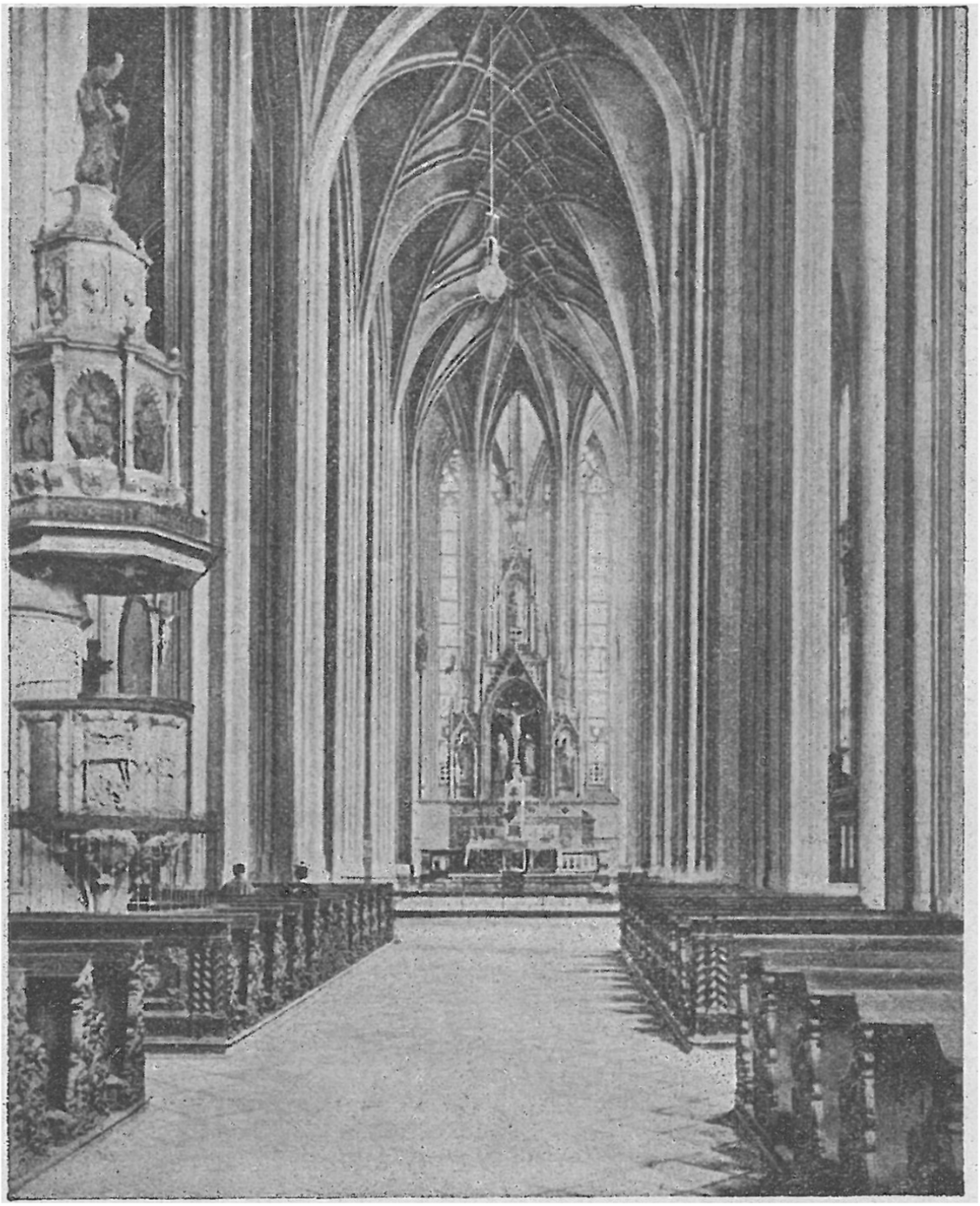

Vnitřek kostela sv. Jakuba v Brně.

gotický oltář jest krásná práce, kterouž vykonal brněnský sochař Tomola, z bílého mramoru vzatého ze všech dílů světa. Ostatní oltáře (8) nejvíce z mramoru umělého shotoveny jsou ve slohu barokovém. Krásná jest kamenná kazatelna z r. 1577

s vypouklými obrazy, představujícími děje ze života Páně. Kostel má dvoje varhany a vzácná paramenta (mnohá z nich pořídil farář nynější).

Na věži, 96 *m* vysoké a příliš štíhlým hrotem zakončené (význak města Brna), jsou městské hodiny a 5 zvonů (z nichž jeden, 110 q těžký, pochází z r. 1515). Bouří r. 1900 utrpěvši, opravena byla nákladem 64.000 K, načež následovala oprava kostela i na zevnějšku (1902—1903 nákladem 80.000 K).

Z mnohých dobrodinců kostela dlužno jmenovati: obec městskou, spolek »Kirchenbauverein«, pak hraběte Vladimíra Mitrovského, ústav šlechtičen, notáře J. Pertlíčka a j. Elektrické osvětlení pořídil bankéř E. Urban.

Z náhrobků s latinskými, českými i německými nápisy zasluhuje povšimnutí ten, jenž za hlavním oltářem kryje pozůstatky hrdinného obhájce města Brna proti Švédům, Ludvíka de Souches († 6. srpna 1685). — Jmění vlastní: 32.207 K, nadační: 106.293 K, z čehož poplatků 292·98 K. — Ze sakristie vede vchod do místností archivu kostelního i obecenstvu přístupného, v němž chovají se vzácné rukopisy a dřevotisky. Služby Boží až na ranní mši sv. nedělní a sváteční s českým zpěvem a kázáním jsou německé.

Kolem kostela býval hřbitov, na němž stávaly kaple Božího Těla, Zvěstování Panny Marie a sv. Mořice, v níž se česky kázalo. R. 1580 byl hřbitov přeložen za bránu Veselskou a opatřen kaplí Panny Marie pomocnice, při níž ustanoven byl i zvláštní kaplan; r. 1784 hřbitov dále od města položen (za nynější ulici Giskrovu); od r. pak 1883 byl hřbitov komunální (všem vyznáním sloužící) zařízen daleko za městem na vídeňské silnici a hřbitov dosavadní znenáhla se zrušuje.

Farní budova, třípatrová, jest nejnádhernější ze všech duchovních domů v Brně. Město Brno r. 1901 zbudovalo ji nákladem 264.000 K ve slohu gotickém. Místností krásných a prostranných jest v ní hojnost a zvláštní zmínky zasluhují elektrické hodiny, spojené s hodinami na věži kostelní (stály 10.000 K).

Důchody: Hlavním důchodem jest renta roční 2320 K, pak relutum od obce městské a důchod z pronajatých místností. Daní: 500 K. Na dva kaplany (celkem jsou 3) doplácí náboženská matice.

b) V obvodu farnosti jest kaple Obětování Panny Marie. Je to vlastně část ústavu šlechtičen, který roku 1697 založila hraběnka Johanna Frant. Magnisová na Strážnici pro nemajetné šlechtičny, jež dílem společně zde žijí, majíce jisté náboženské povinnosti, dílem jsouce mimo dům, požívají prebend plynoucích v podstatě z velkostatku Nového Města na Jihlavsku. — Kaple má 1 oltář, z mramoru, a to ozdobný. Roku 1906 byla opravena. Obyčejně kněz Minorita sloužívá tu mši sv.

c) Kostel Nanebevzetí Panny Marie, nyní vojenský, druhdy jesuitský, jest velikolepé dílo barokové, od Jesuitů zbudované v letech 1598—1602. Hlavní oltář jest napodobení oltáře v kostele jesuitském sv. Ignáce v Římě; mimo něj je tu ještě 11 oltářů vedlejších s krásnými obrazy. Zdařilé fresky zdobí klenbu kostelní. Pozoruhodna je také práce řezbářská, kterouž vynikají stolice v presbytáři i nářadí v sakristii. Věž bývala kdysi mnohem vyšší a úhlednější.

Na místě nynějšího kostela býval klášter t. zv. panen Herburských řehole sv. Augustina, jejž r. 1239 založil měšťan brněnský Oldřich Schwarz a jejž král Václav (1230—1252) i nástupcové jeho všemožně podporovali. Později přijata v něm řehole sv. Dominika.

Až do počátku 15. století klášter vždy více zkvétal. Během století toho však všestranný se při něm jeví úpadek. K tomu ještě požár velikou ránu jemu zasadil, až z rozkazu krále Ludvíka (1516—1526) odevzdán jest se vším majetkem městu Brnu. Brzy byl klášter zrušen docela a jeptiškám bylo odejíti do Pustoměře, kdež přijaly řeholi benediktinskou.

V těch dobách (1570) poprvé objevil se Jesuita P. Alex. Heller v Brně. Vzalť jej s sebou z Olomouce biskup Vilém Prusinovský. [1])

[1]) Viz pojednání J. Tenory ve „Hlídce“ na rok 1905: „Jesuitské missie na Moravě“, str. 640.

Kázání, jež P. Alexander konal na Petrově, došlo nemalé pochvaly. I oblíbiv si jej probošt Jan Grodecký, vzal jej na své cesty visitační, které konal místo biskupa Viléma, ano na delší dobu jemu a některým soudruhům poskytl byt na Petrově.

Brzy na to r. 1572 dána Jesuitům uprázdněná klášterní budova panen Herburských, a prvním rektorem stal se zmíněný P. Alex. Heller, jenž po dlouhé přestávce zase v Brně zařídil okázalou slavnost Božího Těla. Brzy Jesuité i školy otevřeli, z nichž utvořilo se gymnasium. Výživu brali především z darovaných jim statků bývalého kláštera herburského. Pak přikročeno ku stavbě nynějšího svrchu popsaného kostela, jenž za neobyčejné slávy dne 22. září 1602 od kardinála Dietrichsteina posvěcen byl. Netoliko pak v tomto kostele svém, nýbrž ve všech kostelích brněnských i okolních Jesuité co nejhorlivěji kázali, zpovídali, a již tím, nad to pak zakládáním zbožných bratrstev (zejména družiny Mariánské) život katolický probouzeli a šířili, ve všem majíce podporu mocnou v kard. Dietrichsteinovi.

Značné rány zasadil Tovaryšstvu mor r. 1584, zachvátiv 12 řeholníků, a neméně trpěti bylo mu od vojska cís., jež za válek tureckých v Brně častěji nevítanou bylo návštěvou. Přece však umožnil řádu zmíněný kard. Dietrichstein to, že zbudována rozsáhlá budova kollejní, kteréž bylo třeba pro školy latinské a humanitní, přehojně navštěvované.

Než působnost tak blahodárná nemohla zůstati bez protivenství, a to dostavilo se r. 1619, když dne 8. května právě mezi obědem rektorovi doručen byl rozkaz stavů nekatolických, aby Jesuité bez prodlení opustili i dům svůj i město. I vystěhovalo se 37 řeholníků dílem do Tuřan, dílem do Vídně, načež budova kollejní strašně zpustošena.

Trpké navštívení to však dlouho netrvalo: po bitvě bělohorské vrátili se vyhnanci a pokračovali v přerušené činnosti své. Roku 1641 byl rektorem ctihodný sluha Páně P. Martin Středa, jehož snahám a modlitbám podařilo se

odvrátiti od města Brna všeliké nebezpečí, jež od Švédů mu hrozilo.[1])

R. 1773 kollej, v níž tehda žili 53 řeholníci (21 kněží), v níž tak rád a často bohonadšený kardinál-biskup František Dietrichstein kázal, zpovídal, chudé hojnými almužnami podílel a soukromé exercicie duchovní konal, a v níž tolik provedeno na osvětu a spásu tehdejšího věku, zrušena, majetek přiřknut matici studijní a z kollejní budovy — jak obyčejně — učiněna kasárna vojenská, kteráž právě nyní ustupuje novému plánu regulačnímu, jenž se v Brně provádí.

d) Při bývalém hradě na Špilberku, jenž od r. 1820 byl státní trestnicí, zvláště pro politické provinilce (Silvio Pellico a j.) a od r. 1858 kasárnou, jest kostelík Nejsv. Trojice, starého původu. Na hradě bývala kaple asi již ve stol. 12. pro hradní lid, ač listiny teprve roku 1287 o ní se zmiňují. Zasvěcena byla sv. Janu Křtiteli a nadána pozemky v Řečkovicích. Za krále Jana dostala se v držení špitálu při klášteře starobrněnském, jenž maje právo podací kaplany hradní dosazoval až do roku 1524. Pak obročí to zaniklo, až Jesuité, všestranně činní, i zde služeb Božích se ujali. Od konce 18. století až do r. 1820 spravovali kapli vojenští duchovní, pak jiní kněží církevní, až pak v letech šedesátých min. stol. duchovní správa při ní byla zrušena. — Kaple, od Švédů r. 1645 zpustošená byla r. 1693 obnovena, zmodernisována a posvěcena ke cti nejsv. Trojice. Má 3 oltáře. Mši sv. sloužívá tu občas kněz řádu kapucínského. Roku 1834 konaje biskup Frant. Gindl i zde generální visitaci, vězně dojemnou promluvou potěšil; roku 1853 byly zde missie, při čemž biskup Antonín Arnošt několik trestanců biřmoval.

Na Velkém náměstí stojí socha Panny Marie, zřízená r. 1680 na poděkování po přestálém moru, u níž až do stol. 19. konávaly se každou sobotu litanie Loret., což však v dobách novějších přestalo. Socha byla před několika lety nákladem města obnovena.

[1]) Viz knihu: „Život P. Martina Středy T. J.“ od Jana Tenory, již vydalo Dědictví Cyrillo-Methodějské v Brně r. 1898.

C. Fara sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evandělisty. K ní náleží část vnitřního města a školy tyto: Státní vyšší reálka německá, německá obecná škola pro chlapce a německá škola pro dívky v klášteře Uršulinek. Obyvatelů má farní obvod: 2911 katolíků (46 vyznání augšpurského, 16 vyznání helvetského, 809 židů, 3 osoby různých vyznání). — System.: správce fary, n. P. Fr. Vaněček, 2 koop. a 1 kat.

a) Kostel sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evandělisty jest vlastně již třetí na místě tom. První z ř. 1257 vyhořel r. 1306. Druhý potom zbudovaný mnoho utrpěl za zmatků náboženských a ustoupil r. 1733 stavbě nynější, slohu barokového, jež vyniká souměrností a úpravností, imposantním průčelím a ladným portálem. Oltářů jest 9, opatřených zdařilými obrazy různých světců, hlavní vchod a průčelí zdobí také pěkné sochy od Schaubergra, a malby freskové na stropě od Etgensa důstojnou jsou okrasou této svatyně oblíbené. Na věži jsou zvony ze 16. století.

Kostel, v letech 1888 a 1901 vnitř i zevně nákladem kláštera i dobrodinců opravený, jest opatřen také převzácnými paramenty. Pod ním jest hrobka štědrých příznivců kostela i řádu minoritského, pánů z Boskovic. Služby Boží až na nedělní a sváteční mši sv. s českým zpěvem jsou německé.

Jmění vlastní: 59.921 K, zádušní 41.624·96 K. Daně a poplatky: 190·96 K. — Spolky zbožné a bratrstva jsou: Třetí řád sv. Františka, český i německý, bratrstvo živého růžence, Srdce Páně a Panny Marie. — Roku 1897 konány zde missie.

Vedle kostela jest svatyně »Loretská«, nápodobená dle sv. domku v Loretě, se schodištěm, jež po obou stranách zdařilé sochy krášlí. Jsou v ní 4 oltáře; pozoruhodné malby na omítce od Ecksteina a některé pěkné obrazy (od Havelky, Korompaje a j.). Budova klášterní přiléhá ku kostelu. Klášter OO. Minoritů byl totiž založen asi r. 1231. Během času dostalo se mu četných darů i výsad duchovních. Značnými jeho příznivci byli zvláště pánové z rodu Černohorských na Boskovicích. Avšak nemálo útisků také snášeti jemu bylo

od některých hamižných velmožův a za rozvratu náboženského v 16. a 17. století. — Ve století 15. dobrou pověst měla škola řádová, odedávna s klášterem spojená, a vynikl tu zejména P. Pavel jako obratný a statečný obhájce katolické pravdy proti bludařům. V letech 1750—1760 dostoupil klášter rozkvětu nevšedního: byloť v něm tehda 60 řeholníků. R. 1784 zřízena byla při kostele klášterním fara pro část města Brna pod patronátem matice náboženské. Prvním farářem byl kněz církevní František Hassenwein. Nedlouho na to však patronát řeholních far ponechán řeholím samým a tak od r. 1801 dosazují se na faru tu kněží z řádu minoritského.

Klášter má také značnou knihovnu (9000 sv.), na jejíž udržování je zvláštní nadace. Chová se tu mezi jinými rukopis Tetovský Nového Zákona z 15. století.

Roku 1848 vznikla zde Jednota katolíků jazyka českého i německého na probuzení a oživení ducha katolického. Založili ji horliví kněží: professor Matěj Procházka a P. Scherner. A ač jednoty filiální odtud založené po diecesi později zanikly, přece z těchto zárodků vyrostlo Dědictví sv. Cyrilla a Methoda na vydávání dobrých knih lidových, jehož starostou jest básník a spisovatel katolický, Mons. Vlad. Šťastný, a vznikl katol. český časopis. Hostilť klášter minoritský po dlouhou řadu let bohonadšené a učené 2 kněze, známé a ctěné po celé katolické Moravě: Františka Sušila a Matěje Procházku!

b) Naproti klášteru minoritskému stojí klášter Voršilek s čistým a útulným kostelem sv. Josefa z r. 1653, o 3 oltářích s drahocennými paramenty. — Klášter náležel původně Františkánkám, jež do Brna uvedla zbožná paní Markéta Goldschmidtová (r. 1487). Klášterní zařízení však obdržely teprve od kardinála Dietrichsteina, který i hmotně klášter podporoval. Z ohledů válečných byl původní klášter, před branou židovskou položený, odstraněn a r. 1656 nový postaven na místě nynějším. Představené jeho měly název »abatyše« a majetek kláštera nebyl nepatrný. Roku 1782

z nenadání klášter zrušen, avšak 21 jeptiškám povoleno zůstati, rozhodnou-li se pro řeholi voršilskou, což se stalo, a klášter až do dneška zabývá se hlavně vyučováním a vychováváním mládeže ženské.

Kněz spirituál řídí duchovní cvičení řeholnic.

D. Fara sv. Tomáše apoštola zaujímá několik předměstí brněnských se 27.761 katolíky německými a českými (678 akat. vyznání augšp., 147 vyznání helvet., 2225 židův a 46 osob bez vyznání). — Školy v obvodu tom, na nichž katolické kněžstvo vyučuje náboženství, jsou 2 střední české, pak c. k. ústav německý ku vzdělání učitelů, lyceum »Vesna« (české), 2 něm. školy měšťanské, 5 obecných německých a 4 české školy.

Faru zřídila matice náboženská r. 1784, do kteréž doby náležel nynější farní obvod ku sv. Jakubu. System. jest: farář, nyní biskupský rada a kons. přísedící Rudolf Reitter a tři kooperatorové. Šest učitelů katol. náboženství.

a) Farní kostel prostranný a vysoký, založený r. 1353, byl původně gotický, čehož známky jsou gotická žebra, nynější klenbu (na půdě) přesahující a okna na věži barokové. Roku 1752 upraven byl v podobě nynější (stavitelem jeho je Mořic Grimm † 1757) a posvěcen od kardinála-biskupa olomouckého Julia hraběte Troyera. Má 13 oltářů, na hlavním vyniká zdařilý obraz od Maulpertsche (za nějž vyplaceno 100 dukátů), na jednom z oltářů pobočních je obraz školy nizozemské (od Ant. Schoonjanse v 17. stol.). Práce řezbářské a sochařské pocházejí od znojemského Winterhaltra. Zvláštní úctě se těší zdařilá socha kamenná Bolestné Rodičky Boží v poboční kapli lodní na straně epištolní.

Na kůře jsou dobré varhany, shotovené r. 1900 u firmy Neusserovy v Novém Jičíně. Místo někdejší kaple, v níž byla uctívána Rodička Boží svatotomská (nyní na Starém Brně) důvěrou všeho lidu a okázalými slavnostmi církevními, zaujímá nyní registratura c. k. místodržitelství a kostel na toto místo památné již nemá ani nároků!

Roku 1885 byl kostel opraven; r. 1902 zavedeno v něm světlo plynové. Služby Boží konají se tu v obou jazycích; roku 1902 byly tu české missie a r. 1904 obnova. Zvláštní průvod Božího Těla koná se v tomto farním obvodu od r. 1849 v neděli po svátku Božího Těla.

Ve hrobce kostelní při epištolní straně velkého oltáře odpočívají řeholníci řádu sv. Augustina, jimž kostel někdy náležel a hrobka má významný nápis.[1]) Pak před hlavním oltářem porfyrová deska kryje hrob zakladatele kostela markr. Jana; dále tu odpočívá syn Janův markrabě Jošt († 1411) a jiní dobrodincové kostela a kláštera.

Na štíhlé věži jsou 3 zvony, z nichž jeden 136 q těžký pochází z r. 1393, nejstarší prý v diecesi. — Vzácnější paramenta kostelní jsou ještě z dob klášterních. Jmění vlastní: 10.852 K, nadační: 35.653·67 K. Poplatky: 74·32 K.

Zbožná bratrstva: Živého růžence, St. Thomas-Musikverein. Za účely lidumilnými béře se konference sv. Vincence z Paula.

Farní budova na Nové ulici (čís. 6.) jest od kostela dosti vzdálena. Roku 1894 byla o jedno patro zvýšena a tím příliš skrovné byty pro duchovenstvo rozšířeny. Kus někdejší zahrady r. 1844 odstoupen bezplatně na rozšíření školní budovy, kteráž později městu úplně prodána za 8000 zl.; úroky z toho však nepřipadly faře, nýbrž náboženské matici. Nyní umístěn zde »Frauenerwerbverein« a fara nemá zahrady! — Důchody:

---

[1]) Nápis ve slohu 17. století sepsaný zní takto: „Sta viator vel cautus ambula dum praesules calcas et sacrificos vallis eremiticae. Absit jacentes vellices ne de corde terrae clament in coelum Vel ipsa petra exposcat vindicem contra insensatos, qui morsu linguae vivos lacerant et exanimes. Fer detentis suffragium, quale tibi porrectum cuperes. Cecidere ad caecae mortis imperium, surgent ad omnividentis judicium. Cades et tu, sed cave, ne tali ruas casu, qui te non sinat resurgere de morte ad vitam. Male cecidisse semel, semper periisse est. Pensa, quis te casus maneat et si felicius optas surgere, felicius disce mori. Istis, Sibi Tibique posuit a 1677. Renovatum 1762“.

Duchovenstvo zde ustanovené vesměs béře kongruu z nábož. matice pro město Brno ustanovenou a platí daně osobní. —

Bývalý klášter eremitů sv. Augustina založil r. 1353 markr. Jan a hned přikročeno také ke zbudování kostela, jenž dostavěn byv ve slohu gotickém, roku 1356 od biskupa olomouckého Jana Očka z Vlašími u přítomnosti císaře a krále Karla IV. posvěcen jest na titul Zvěstování Panny Marie a sv. Tomáše Apoštola.[1]) Má se za to, že zbožný panovník daroval tenkráte již klášteru ctěný obraz »Panny Marie svatotomské«,[2]) pro nějž pak pořízena byla při kostele zvláštní kaple. Mimo mnohé duchovní milosti a výsady na zvelebení kláštera, zvláště milostné kapli Marianské propůjčené, dostalo se mu hned od zakladatele samého četných darův a nadací; k těm náleží i staroslavný kostelík sv. Klementa u Osvětiman (blíže Buchlovic v arcid. olomoucké), a řehole těšila se nemalé přízni a vážnosti, pěstujíc i posvátná studia. Ale počátkem 15. století nespravedlivými nájezdy hamižné družiny markr. Prokopa a jiných utrpěl klášter mnohé pohromy; k tomu ještě pojí se škody způsobené při obléhání Brna od Husitů.

Tím vysvětluje se značný úpadek hmotný v 15. století. Život duchovní a vědecký při tom však přece nepohasl (svědčíť o tom, že konvent brněnský r. 1437 přistoupil ku reformačním snahám, vysloveným na církevním sněmu basilejském); až ve století 16. duch reformace protikatolické vnikl i sem (převor Jiří Koller 1566), ovšem jen na čas; neboť již ve 2. polovici století toho pozorujeme všestranný obrat k lepšímu a to obzvláště snahou svědomitého převora a obnovitele kláštera, Bartoloměje de Frigidis (1567—1573), jenž klášter zpustošený

[1]) Památný děj ten (jenž se udál v pondělí po první neděli postní) zobrazen jest na obraze starém, který se nyní chová v sakristii kláštera starobrněnského.

[2]) Dle legendy maloval jej sv. Lukáš a přes Cařihrad dostal se do Říma. — Pravdě podobno jest, že obraz jest kopií slavného obrazu Mariánského, jenž býval ctěn v kostele Maria del Popolo v Římě, odkudž jej Karel IV., známý sběratel posvátných předmětů, donesl k nám. (Cl. Janetschek, Das Augustiner-Eremitenstift St. Thomas in Brünn 1898 I. 10.).

a od nekatolických měšťanů brněnských oloupený zase uspořádal, povolav sem, poněvadž domorodců nebylo, mnichy vlašské. Za něho vykonala cís. komisse důkladnou visitaci kláštera a veškerého majetku a zpráva o tom schválena císařem Maxmiliánem II. Převor P. Basilius a Carpineto, jenž jsa Vlach, před volbou se zavázal, že se naučí jazyku českému (1594—1608), vyznamenán papežem Klementem VIII. čestným názvem protonotáře apoštolského a hraběte Lateránského pro sebe i řádné nástupce své.

Pohromou, jak vůbec pro věc katolickou na Moravě, tak i pro klášter tento byla vláda direktorův. Na to obléhání švédské celý téměř majetek kláštera pohltilo. Ale štědrými dary a zbožnými nadacemi (na př. roku 1648 na udržování chlapců-pěvců obnos 20.000 zl. od hrab. Sybily Montaniové, rozené Thurnové) a j. rány dřívější zahojeny za dobré správy převorů: Jiří, Alfonsa, věhlasného řečníka duchovního, a Jeronýma [1]) tou měrou, že bylo lze přikročiti k opravě a výzdobě milostné kaple Marianské, ku dokončení budov kostelní i klášterní (1667) a jiných staveb hospodářských, ano i značné podpory splatiti proti Turkům.

Roku 1713 převor Prosper Günther obdržel z Říma právo pro sebe i nástupce své užívati pontifikalií, jež až dosud bylo pouze právem osobním a dočasným.

Za převora Ondřeje Zirkla postavena nová, velikolepá a rozsáhlá budova klášterní a to od dovedného mistra brněnského Mořice Grimma (1732—1751). Mezitím pořízen i drahocenný oltář ze stříbra pro nově upravenou kapli Marianskou za 60.000 zl. a s nevídanou v Brně slávou roku 1736 obraz Bohorodičky korunován byl od kard.-biskupa olomouckého Wolfganga hraběte Schrattenbacha.

Nová rána zasáhla klášter a majetek jeho, když r. 1742 k Brnu přitáhli Prusové a mimo to v krátké době značné

---

[1]) Převor Jeronym Hufnagel resignovav na úřad svůj odebral se do Vídně, kterou brzy na to oblehli Turci, a tu blíže města dne 29. července r. 1683 od Turků byl rozsekán.

podpory válečné splatiti se musily. Přece však převor Matouš Pertscher (1740—1777), o rozkvět domu řeholního nad jiné pečlivý, ku podivu mnoho vykonal na výzdobu kostela, knihovny i jiných místností klášterních v Brně i na statcích kláštera jevíčského, jenž mezitím spojen byl s brněnským. Převzácná paramenta a skvostný kalich, kterýmž podnes klášter se honosí, pocházejí z doby jeho. On také vymohl v Římě, že zdejší převorové nabyli hodnosti opatské. Ale r. 1783 bylo řeholníkům na rozkaz císaře Josefa II. opustiti dům, nedávno s takovým nákladem zbudovaný, i svatyni pečlivě střeženou, a přestěhovati se do zrušeného kláštera panen Cisterc. na Starém Brně. Klášterní budovu u sv. Tomáše ihned zabral stát a umístil v ní místodržitelství s příslušnými úřady vedlejšími.

b) V obvodu farnosti svatotomské jsou:

α) Kaple sv. Karla Borromejského, již r. 1864 zařídila si velmi vkusně a úhledně kongregace milosrdných sester sv. Karla Borromejského s pensionátem, školou dívčí a útulnou pro ženy. Táž kongregace obstarává také domácnost v biskupském semináři chlapeckém.

β) Kaple neposkvrněného Početí Panny Marie v ústavě Marianském, v němž »dcery lásky Božské« od r. 1870 poskytují útulek dívkám z venkova, ve velkém městě službu hledajícím, vychovávají dívky v pensionátě svém a vedou dívčí školu trojtřídní v obou zemských jazycích.

γ) Kostel sv. Rodiny v domě sester III. řádu svatého Františka, roku 1902 ve slohu ušlechtilém zbudovaný. Sestry (nyní 20) konají službu u nemocných a domácí povinnosti. V ústavě brněnském je také noviciat jejich.

δ) Kaple sv. Cyrilla a Methoda v biskupském alumnátě, postrádá ještě výzdoby vnitřní. Kuchyni alumnátu obstarávají 4 sestry »de Nôtre Dame«.

Od roku 1903 jest v obvodu farnosti této biskupský alumnát i ústav theologický.

Při zřízení diecese nebylo z počátku žádného semináře (alumnátu) kněžského; byloť kandidátům kněžským z celé

Moravy studovati bohosloví v Olomouci. Odtud pak r. 1780 přeložena fakulta theologická do Brna, ale na krátko jen, neboť již r. 1782 zase do Olomouce se vrátila a alumnát moravský (t. zv. generální seminář) umístěn v někdejším klášteře hradištském u Olomouce; později dán do města. Teprve r. 1807 zřízen alumnát pro diecesi naši i s ústavem theologickým v Brně, a to zprvu pro 64 alumnův-internistův a 36 stipendistů, bydlících mimo ústav. Prvním ředitelem byl kanovník Alois Ruprecht († r. 1824 v Brně, jsa infulovaným děkanem kapitulním); představeným pak (vicerektorem) byl Ambrož Rohořka (1807—1813). Místnosti zaujal alumnát v bývalém klášteře dominikánském a to těsné i nezdravé, zvláště když počet alumnů zvýšen byl (na 74 internistův a 25 externistův).[1])

Po dlouhých námahách a přípravách, při nichž zvláštní zásluhy o alumnát a tím i o celou diecesi získal si tehdejší regens Mons. Dr. Josef Pospíšil, konečně r. 1903 provedena stavba budovy nové, nanejvýš nutné. Počátkem školního roku 1903/4 byla nová budova slavně posvěcena, při čemž duchaplnou řeč proslovil ve trojím jazyku nejd. světitel biskup František Saleský.

V místnostech zdravých a moderně zařízených bydlí a studují nyní bohoslovci pod správou ředitele-kanovníka a dvou představených (regenta a spirituala).

Knihovna ústavu valně rozmnožena dary zemřelého preláta Ferdinanda Panschaba, pak zemřelého probošta vídeňského Dra. Ševce. Mimo to mají bohoslovci ještě knihovnu zvláštní, kterou si pořídili z dobrovolných příspěvků svých (2948 č.), ano vydávají ku vzdělání svému zvláštní časopis (ročník 40.); k témuž účelu slouží i literární jednota »Růže Sušilova«, bohoslovci založená r. 1877.

---

[1]) Dějiny alumnátu brněnského hned při vzniku jeho význačně mluví o podivném duchu a směru, který počátkem 19. stol. vládl i v ústavech církevních. Blíže lze dočísti se toho v díle: Dr G. Wolný, „Kirchliche Topographie von Mähren“, II. Abteilung, I. Band. Brünn 1856. Strana 50 a násl.

ε) Kaple sv. Cyrilla a Methoda v biskupském semináři chlapeckém jest vlastně prostranná síň, ale důstojně upravená. Seminář ten pro studující, o nichž lze se nadíti, že si zvolí stav duchovní, založil r. 1853 biskup Antonín Arnošt původně v Dominikánské ulici. Po smrti své značným odkazem jej obmyslil. Z úroků, jež plynou z odkazu toho a z darů i sbírek periodických po diecesi vydržují se tu nyní chovanci dílem zdarma, dílem za levný poplatek, konajíce studia gymnasijní. Vrchní vedení má ředitel-kanovník, správu domácí vedou dva představení. Prvním (prefektem) r. 1852 byl P. T. P. Aug. Krátký, nyní podpřevor a bisk. rada na Starém Brně.

η) Kaple Nejsv. Spasitele v zemském ústavě slepců, v němž vedou domácnost řeholní sestry (7) III. řádu svatého Františka.

ι) Kaple sv. Kříže v ústavě pro zanedbanou mládež, v němž kněz řádu sv. Augustina zastává úřad katechety.

κ) Kaple sv. Maří Magdaleny v zemské porodnici. Služby Boží koná zde kurát, ustanovený i v zemském ústavě pro pomatené.

λ) Kaple sv. Kříže v zemské robotárně, v nížto kněz k tomu ustanovený koná služby Boží.

μ) Kaple svatého Valentina s knězem v ústavě Františka Josefa. — —

V této části města mají též nekatolící vyznání helvetského od r. 1864 svůj chrám (Christuskirche), v pěkném slohu gotickém s věží, na níž jsou hlučné zvony. — První modlitebnu svou měli v továrně Köffilerově (jenž byl svobodným zednářem) na Nové ulici. Později upravena byla k tomu jízdárna stavovská za někdejším domem zemským, kdež první bohoslužbu konal Dr. Viktor Riecke ze Stuttgartu dne 8. června 1783. Poblíž bývala i jejich škola.[1])

E. Fara sv. Maří Magdaleny, k níž patří několik ulic předměstských se 17.746 katol. něm. a českými; (346 akatol.

[1]) Viz dějepis města Brna od Dra. Frant. Šujana. V Brně 1902. Strana 282.

vyznání augšp., 108 vyyznání helvetského, 2065 židů a 125 osob jiných vyznání). Školy: měšťanské 4, obecných 5 s vyučovacím jazykem německým; 1 česká chlapecká a dívčí. System.: farář, nyní biskupský rada Jakub Bartoš a 3 kooperatoři; 3 učitelé náboženství.

a) Farní kostel sv. Maří Magaleny, neveliký, ve slohu obyčejném, zbudován jest nákladem řádu františkánského a r. 1673 dne 23. dubna posvěcen. Oltářů má 9; na hlavním chválí se obraz sv. patronky od Sterna. Varhany jsou vzadu nad hlavním oltářem. Kostel velmi utrpěl požárem r. 1852, pak byl opraven, nejposléze a to sbírkami r. 1888. R. 1905 zřízen nový příchod do kostela po straně evandělijní. V kostele viděti náhrobky zemřelých členů hraběcího rodu Lamberků z r. 1637 a 1686.

V neděli a svátek bývá zde ranní kázaní české a mše svatá se zpěvem českým; ostatní po německu.

Jmění: vlastní 9554 K, zádušní: 22.680 K. Daně: 42·23 K.

Farní obydlí jest bývalá chodba někdejšího kláštera františkánského, který roku 1454 zřízen byl od dobrodinců, nadšených kázáním sv. Jana Kapistrana, jejž si Brno později zvolilo i za patrona. S počátku klášter stával před hradbami s kostelem sv. Bernardina. Když pak pro obranu proti Švédům klášterní budovy byly zrušeny, darován kostel svaté Maří Magdaleny Františkánům, vedle něhož si pořídili klášter i se studijním ústavem řádovým. Dostalo se mu mnoho dobrodinců, zvláště když mniši horlivě vypomáhali ve správě duchovní v Brně i mimo Brno. Když pak r. 1784 klášter byl zrušen, ponechána část budovy faře mat. nábož. nově zřízené; část druhou zabral si erár k účelům vojenským.

Spolky katolické: Sv. Rodina, pomocné Panny Marie. Lidumilná zařízení: Jesličky a ústav moravsko-slezský pro hluchoněmé.

b) Kostelík filiální svatého Štěpána, v prastarém chorobinci na Křenové, měl 1 oltář; bývalo při něm i obročí

pro jednoho kněze; ano r. 1784 zřízena zde i lokalie, ale nyní vše to zaniklo.

Důchody faráře i 3 kooperatorů jsou vesměs dle kongruy pro Brno ustanoveny.

Israelité mají v obvodu tomto synagogu i hřbitov.

F. Fara Nanebevzetí Panny Marie na Starém Brně, k níž mimo část Brna patří venkovské 3 osady. Farníků v Brně: 18.691 (248 akatolíků vyznání augšp., 53 helvetů, 472 židů, 17 osob jiných vyznání); mimo Brno: 2109 katol. (11 akat. a 9 jiných vyznání). Všech farníků tedy 26.800. Školy: II. státní něm. gymnasium, II. státní české gymnasium, státní český ústav ku vzdělání učitelův a státní český ústav ku vzdělání učitelek. Dále školy měšťanské německé 2, obecných šest; české: 1 obecní chlapecká a dívčí; pak 2 dvoutřídní školy venkovské.

System.: správce fary, nyní konsistorní rada P. Klement Janeček a 6 kooperatorů, vesměs řeholníků řádu sv. Augustina, který je též vydržuje. Patron: Opat téhož kláštera. — Mimo kněze ve správě duchovní zaměstnáno je 5 učitelů náboženství v tomto farním obvodu.

a) Farní a spolu klášterní chrám Nanebevzetí Panny Marie jest velevzácná budova gotického slohu ze 14. století, která po nákladné a vkusné opravě, před nedávnem provedené poskytuje pohled úchvatný. Zvláštního povšimnutí zasluhují vzácné figurální malby na oknech od firmy Winklerovy v Inšpruku a ozdobný hlavní vchod na straně jižní. V kostele jest 10 oltářů. Na hlavním stříbrném, jak zmíněno při popisu kostela svatotomského, jest milostivý, odedávna uctívaný obraz Panny Marie. Všecky oltáře sice jsou barokové, ale vše tak jest upraveno a s gotikou stavby v soulad uvedeno, že to krasocitného požitku nikterak neruší, ano, že chrám tento nyní jest nejkrásnějším v Brně. Zdařilé varhany z roku 1876 za 14.224 K (načež klášter přispěl 6000 K) v Bavořích opatřené, a přesný zpěv církevní valně přispívají ku povznesení srdce a ku zvelebení bohoslužby v této krásné svatyni. Nejnověji po-

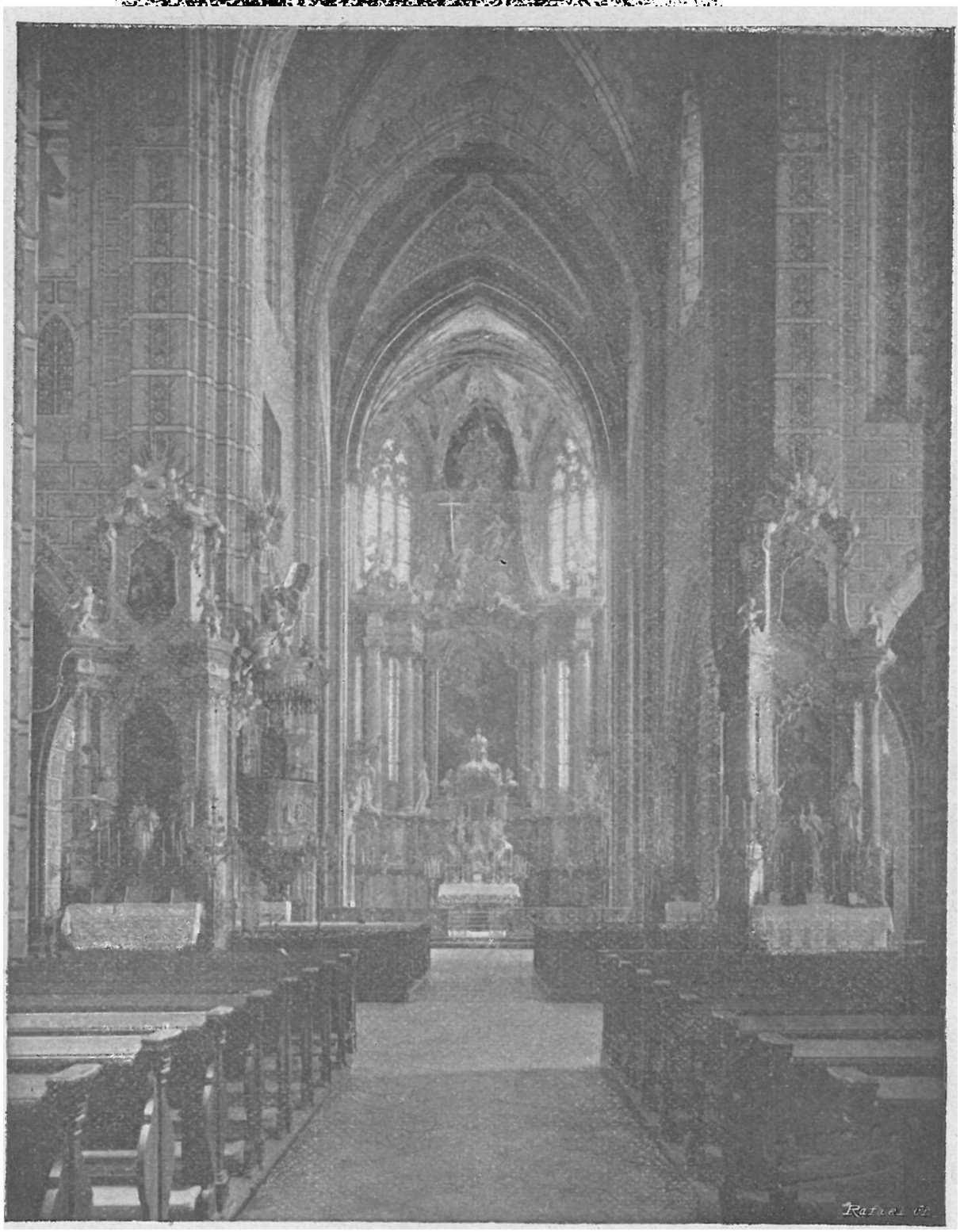

Vnitřek farního a spolu klášterního chrámu Nanebevzetí Panny Marie na Starém Brně.

řízena vkusná dlažba a v gotické předsíni umístěna krásná cesta křížová ve 14 obrazech reliefových s přiměřenou polychromií. Shotovil ji Jan Grissemann v Inšpruku za 7400 K, jež se sešly sbírkou mezi farníky. Opravy všechny vyžadovaly nákladu přes 300.000 K.

Fara byla původně při bývalém kostele sv. Václava, jenž stával až do r. 1783 na zrušeném nyní hřbitově starobrněnském (na Vídeňce). Roku toho přenesena byla ke kostelu Panny Marie, při němž r. 1322 založila klášter panenský řádu cisterciackého, »Síní Marianskou« zvaný, královna česká Eliška, vdova po Václavu II. a Rudolfovi Habsburském a to za pokání (»na odpuštění hříchů«, jak se dí v listině nadační). Po vůli její měl kostel Panny Marie sloužiti výhradně účelům řeholním, pročež, když táž královna zbudovala také kostel v Komíně, rozdělen jest dosavadní starobrněnský obvod farní tak, že při kostele sv. Václava zůstalo Staré Brno a ves Bohonice, ostatní pak osady venkovské přifařeny byly do Komína.

Nové štípení pod vrchní správou opatů sedleckých zkvétalo, zvláště když zakladatelka darovala mu nejenom hojně statkův, ale i právo podací ke kostelíku sv. Prokopa, jenž také stával na Starém Brně, a ke kapli Marianské na Rybím trhu (nyní Dominikánské náměstí), jež nazývána také kaplí svatováclavskou. Též nemocnici královna založila a bohatě nadala, a dokonavši dne 18. října r. 1336 v Králové Hradci život svůj, v kostele kláštera Králové před oltářem sv. Kříže pohřbena jest. [1])

---

[1]) S velikou a neobyčejnou slávou konány druhdy za zemřelou zakladatelku, chotě, rodiče a dceru její dne 17 a 18. listopadu každého roku zádušní služby Boží nejen v kostele klášterním, nýbrž i u sv. Prokopa a u sv. Anny, při čemž podělováno 30 chudých co nejhojněji. I kněžím při tom súčastněným dostávalo se značné almužny Podobné podělování bylo na Zelený čtvrtek a na den sv. Bernarda. Z fundace té na doby naše pouze funkce církevní za zemřelou královnu dochovaly se. (Viz: Wolný, Kirchl. Topographie von Mähren, II. Abtlg., I. Band, pag. 154.) — Tamtéž dovídáme se, že když r. 1762 otevřena byla hrobka královnina, nalezeno v dřevěné rakvi tělo její, oděné šatem prostým, jak si toho výslovně přála. (Strana 155.)

Velikým dobrodincem kláštera byl také nejvyšší maršálek český pan Jindřich z Lipého, založiv zde záduší za sebe a své příbuzné, i ku spáse těch, »jichž statky snad neprávem si byl přisvojil aneb jež nějak poškodil«, a uděliv klášteru právo podací na faru olbramovickou. Téhož práva nabyl klášter i na některé jiné fary. Pamatovali naň přízní svou i jiní, přejíce si míti zde místo posledního odpočinku svého.

Ale ve století 15. se stran mnohých zakoušeti bylo klášteru útiskův a křivd; k tomu přidružily se zádavy za války husitské a tím vysvětliti lze, že roku 1426 skutečná nastala nouze v klášteře a že jej markrabě Albrecht v ochranu svou proti věřitelům příliš nedočkavým vzíti musil. Sotva se klášter poněkud zotavil, již zase roku 1467 bylo řeholnicím utéci se ke kostelu sv. Václava na Rybím trhu před tlupami loupeživými, jež klášter vypálily a vyloupily.

Obvyklé tenkráte fojtství nad klášterem král Vladislav r. 1493 sám si ponechal, kdežto při jiných klášterech na nemalou škodu jiní šlechticové ochranu tu vykonávali — ve prospěch svůj!

Ve století 16. však jeví se pohříchu též úpadek života řeholního, čímž pohnut jsa císař Maxmilian II. r. 1566 správu veškerého jmění odevzdal Václavovi Ryšanovi z Brna. Ale pro nesvědomitost jeho byla mu správa odňata a svěřena zase abatyši s důrazným spolu připomenutím. Mnoho to nepomohlo. Také ztrát hmotných za panování císaře Rudolfa II. pro stálé vojny klášter utrpěl. Roku 1619 jako ostatní zrušen i klášter Králové od stavů odbojných. — Po obratu roku 1620 zase nastalo zotavení, až roku 1782 klášter zrušen nadobro a majetek jeho prodán ve prospěch matice náboženské, která zase rozprodala jej jednotlivcům. Tenkrát byly tu celkem 62 řeholnice. Klášterní budova pak, jak svrchu již řečeno, ponechána Augustinianům od svatého Tomáše, kteří sem se přesídlivše, budovy všecky s velikým nákladem přestavěli, z části i teprv vystavěli. Klášter je nyní budova jednopatrová, pro jejíž okrasu a užitelnost mnoho učiněno a zařízeno v letech

posledních. Prelatura hlavním průčelím hledící do sličného sadu chová zdařilé obrazy od Rottra (ze života sv. Augustina) a podobizny zakladatelův i jiných dobrodinců kláštera.

Knihovna (20.000 svazků) má vzácné inkunabule z r. 1472 a rukopis známé kroniky Pulkavovy z r. 1374 a j. Zmínky zasluhují též vzácné práce stolařské v sakristii a refektáři, shotovené r. 1750 od bratra-laika Bernarda.

Kostel má vlastního jmění: 10.515·42 K, záduší: 18.155·88 K. Daně: 18·60 K. Mimo to spravuje se i zvláštní fond hřbitovní.

V konventě žijí nyní 23 řeholníci (16 kněží) pod správou opata a inful. preláta P. T. Frant. Sal. Bařiny.

Z mužův o vědu a literaturu zasloužilých z řehole svatého Augustina buďtež připomenuti: převorové Filip a Jan ze 14., Ondřej z 15. století. Spisy na oslavu Bohorodičky sepsali kněz Alfons, převor Jiří a kněz Hyacinth v 17. a 18. stol. Prelát Matouš Pertscher sestaviti dal vzácné Annály klášterní. Z nové a nejnovější doby zmíněna buďtež jména: Neděle, Klácel, Bratránek, Křížkovský, Janetschek a j.

b) V obvodu fary této jest kostel a klášter Milosrdných bratří.

Kostel, zasvěcený sv. Leopoldu, jest zbudován nákladem hraběte Karla Hrzana a jiných dobrodinců v pěkném slohu barokovém dle nákresu stavitele Mořice Grimma a má pět slušných oltářů. Malby freskové na klenbě zobrazují poslední soud. Vchod do kostela zdobí po obou stranách pěkné sochy kamenné.

Původcem kláštera, v němž nyní působí 16 bratří (2 kněží), jest hrabě Leopold Dietrichstein, jenž za tím účelem zakoupil r. 1749 dům se zahradou, aby v klášter přeměněn byl a poskytl útulek především 4 onemocnělým služebným z panství Dietrichsteinských. I uvázali se v ten úkol bratři přišlí z kláštera valtického. Prvotní nadání pak dary a sbírkami se rozmnožilo a ačkoliv za války pruské i francouzské klášter značné škody utrpěl na základních jistinách svých, přece znenáhla zotavil se tak, že nyní ošetřuje se tu v místnostech krásných a zdravých

65 nemocných nákladem kláštera, který mimo to spravuje i chorobinec zemský, r. 1898 na památku panovnického jubilea J. V. císaře a krále Františka Josefa I. založený, v němž se ošetřuje 145 mužů nákladem země. Budova klášterní jest velmi slušná a má rozsáhlou zahradu.

c) Nedaleko odtud stojí klášter Alžbětinek dle III. řádu sv. Františka, jenž má účel týž pro nemocné pohlaví ženského jako Milosrdní bratři pro muže. Kostelík zasvěcený sv. Alžbětě Durinské má 3 oltáře a kněz-spiritual koná zde každodenní služby Boží. Klášter založila hraběnka Alžběta Walldorfová r. 1754 a první řeholnice povolány sem z Vídně. Nyní působí tu 19 řeholnic, beroucích výživu z praskrovných jistin a sbírek, z nichž i nemocnice se vydržuje.

Duchovní správě starobrněnské náleží zemská všeobecná nemocnice, zaujímající místo bývalého kláštera Dominikánek a kostela sv. Anny, jejž založil král Jan Lucemburský ke cti Boží a blahoslavené Panny Marie a jenž »zahradou královskou« nazýván byl. První převorkou byla Eliška z Lomnice, jejíž rod vůbec prokazoval klášteru značná dobrodiní. Též 3 šlechtičny rodu toho zde sliby řeholní složily. Ovšem také dostavil se úpadek hmotný i mravní. Roku 1645 za obležení švédského i tento klášter mnoho utrpěl, až pak roku 1650 opět stav jeho se povznesl a zlepšil. Také dívčí školu sestry — jichž bylo posléze 41 — spravovaly, až r. 1782 klášter dekretem císařským zrušen byl. Jeptišky sekularisovány, majetek jejich vzala si matice náboženská, nemovitosti později rozprodala a z budovy klášterní učiněna nemocnice a porodnice. Nyní jest tu pouze nemocnice s domácí kaplí.

Před časy stával na Pekařské ulici kostel Všech Svatých a při něm fara pod patronátem panenského kláštera oslavanského. Pro lepší obranu města proti Švédům roku 1645 kostel odstraněn.

Jak již zmíněno, býval od r. 1303 na někdejším hřbitově starobrněnském farní kostel sv. Václava, roku 1783 zrušený. Budova jeho byla pak na čas skladištěm vojenským, později

prodána obci starobrněnské, a pak při rozšíření hřbitova odstraněna docela.

Kaple sv. Prokopa od r. 1243 stávala na náměstí Starobrněnském. Roku 1323 darovala ji královna Eliška klášteru starobrněnskému. Roku 1770 péčí téhož kláštera byla opravena, ale o 14 let později zrušena a odstraněna.

Na úpatí Špilberka v ulici Křížové při komendě řádu Maltanského stávala kaple sv. Jana Křtitele, jež sloužila i špitálníkům, které komenda ošetřovala. Vše to utrpělo velmi za obležení švédského. Povšimnutí zasluhuje nadace, z níž v den úmrtí blahosl. Jana Sarkandra (17. března) směly se tu konati služby Boží a blízká kaple Sarkandrovská (jež stávala u mlýnské příkopy, tam, kde později zřízen mohutný kříž) se okrášliti. Roku 1802 kaple svrchu zmíněná zrušena, obrazy některé zakoupeny pro klášter Králové a budova prodána soukromníku. Komenda i se špitálem zanikla již dávno před tím v 16. století a jen čestný název »Komthur« se zachoval, an přináleží i se statkem řádovým, jenž zapsán byl v deskách zemských, laiku-hodnostáři řádu Maltanského.

V novější době pořídili si evandělíci vyznání augšpurského na ulici Pekařské svou modlitebnu.

G. Fara Nanebevzetí Panny Marie v Zábrdovicích, jež do nedávna byly obcí samostatnou, nyní pak čítají se ku předměstím brněnským.

Patří sem z Brna 16.679 katol. obojího jazyka (369 akat. vyznání augšp., 75 vyznání helv., 994 židů, 47 osob vyznání jiných) a se 3 osadami přifařenými rychle vzrůstajícími celkem 42.000 katolíků (588 akat., 1096 židů).

Školy: 2 německé měšťanské, 4 německé obecné. Ve 3 přifařených osadách školy české: 2 měšťanské a 2 obecné; něm. 1 obecná v Husovicích; dále česká obecná v Juliánově; 2 české měšť. a obecné a 1 něm. obecná v Židenicích.

System.: farář, nyní konsistorní rada František Chalupa, 3 kooperatoři a 4 katecheti.

a) Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, druhdy opatský, v nynějším způsobu upraven byl r. 1668 na místě starého, jejž téměř zničili Švédové. V letech 1897 a 1904 byl důkladně opraven nákladem farníkův a z milodarův, i náleží k nejpěknějším chrámům brněnským.

Má 11 oltářův a na nich obrazy vesměs od dobrých mistrů. Dovedné malby freskové na stěnách a na klenbě zobrazují některé děje biblické.

K památnostem patří náhrobek (obnovený) zakladatele kláštera p. Lva z Klobouk. V pravo od vchodu jest kaple Panny Marie Čenstochovské, jež má vlastního jmění: 1060 K a zádušního: 8607 K.

Průčelí kostela zdobí dvě věže, na nichž nejstarší z pěti zvonů pochází ze 17. století.

Kostelní jmění vlastní: 10.760 K, nadační: 32.468 K. Z toho poplatky: 100·96 K. — Hřbitovy jsou ve farnosti tři. Část farníkův pochovává se na ústředním obecním hřbitově brněnském.

Ze spolků katolických a náboženských jsou tu: Jednota sv. Josefa, jednota panenská, bratrstvo živého růžence a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Původně potřebám farníků sloužíval blízký kostelík svaté Kunhuty, jenž spolu s klášterem zrušen byv r. 1784 jest nyní vojenským skladištěm.

Klášter řádu premonstrátského r. 1200 byl asi založen a první řeholníci přišli sem ze Strahova, pročež opat strahovský otcem-opatem nazýván.

Základním majetkem kláštera byla ves Zábrdovice, pak některé osady u Brna a u Klobouk (Borkovany, Šaratice). Nadání to roku 1210 rozmnožil ještě markr. Vladislav, osvobodiv klášter od poplatků zeměpanských, což vše došlo církevního i královského potvrzení. Nový klášter posvěcen byl arcibiskupem hnězdenským Jindřichem za přítomnosti mnohých biskupův a prelátů moravských a českých i přečetných pánů světských. Praví se, že právě tehda mladistvá kněžna Alžběta

(svatá), dcera krále uherského Ondřeje II., svaka to krále českého Přemysla, vezena byla Brnem do Němec, aby ve sňatek manželský vstoupila s Ludvíkem lantkrabětem Durinským. Z Klobouk do Brna ji vyprovodil a v Brně při řečené slavnosti prý skvěle pohostil král Přemysl Otakar.

Za vpádu Tatarů do Moravy mnoho utrpělo celé okolí brněnské a s ním i klášter zábrdovský. Za to však panovníci a zejména Karel IV. r. 1343 udělili mu mnohé nové výsady, staré potvrdivše. Ale nedlouho na to, když otec-opat strahovský vnutil roku 1350 řeholníkům opata nemilého, Hynka z Vlašimi, klášterní klid velmi porušen, ano pod novou správou klášter tak ochuzen byl, že mnozí klášterníci pro bídu odtud odešli. Pře celá až do Říma podána a zdá se, že teprve smrtí opata Hynka ukončena byla.

Brzy na to začíná doba ochranných pánů (fojtů), která jako při klášterech jiných i v Zábrdovicích vedla ku prospěchu — nikoli klášterní kommunity. Tak bylo, když r. 1394 markr. Jošt ochranu kanonie zábrdovské — ač s různými ohradami — svěřil Petru z Kravař na Plumlově. Podobně dělo se, když r. 1539 klášter dostal v ochranu Tobiáš Černohorský z Boskovic, jemuž však, poněvadž se dopustil surového násilí na samém opatu Zikmundovi, úřad ten r. 1550 odňat byl.

Avšak mezitím i jiné svízele se dostavily. Byloť to zejména králem Zikmundem provedené zastavení klášterních statkův a zpustošení kláštera Husity. Vpádu Husitů do Brna samého zabránila sice r. 1430 udatnost Brňanů, kteří napřed v městě potlačili hnutí husitské; ale zárodek novot náboženských přece již byl položen, a když pak bludy Němcům sympathického Luthera i na Moravu se dostaly, kdež k nim přilnulo město hlavní a k tomu ještě nevázanost mnohých duchovních přistoupila, vzniklá namnoze ze zásad protestantismu, pak ovšem poklesly také kláštery a mezi nimi též zábrdovský, ačkoli o nápravu kázně řeholní přičinili se biskupové Stanislav Pavlovský i kardinál František Dietrichstein. — Zároveň majetek církevní a ovšem i klášterní byl nyní vydán na pospas

rukám hrabivým; toho zakusila též kanonie zábrdovská, kterouž roku 1451 (?) pan Jiří Kravařský s loupeživou družinou svojí v noci zapálil a okradl, zraniv opata.[1]) I jinak hmotný úpadek vždy více postupoval a nemohla ho zadržeti ani obezřetná správa některých opatů (od r. 1450 infulovaných).

Za vlády protestantské klášter úplně byl zpustošen, vyloupen, řeholníci vyhnáni a opat Benedikt (1618—1648) po 9 měsíců držán v zajetí. Když rána ta poněkud zahojena, tu r. 1636 požár zase budovám klášterním velmi uškodil a sotva počato s obnovou, tu zase Švédové opata i řeholníky přinutili k útěku. Po návratu zřízeno studium filosofické a stav kanonie znenáhla se zlepšil tak, že r. 1658 na oslavu cís. Leopolda I. před skvělým shromážděním studující nákladem kanonie skvělou hru divadelní dávati mohli.

V letech následujících mnoho učiněno na obnovu a okrasu kostela zdejšího i křtinského, jakož i pro umění a vědy, ale dekretem ze dne 24. července 1784 klášter zrušen jest; majetek všechen zabrán pro matici náboženskou; nemovitosti prodány později jednotlivcům a budova klášterní přeměněna ve vojenskou nemocnici; značná knihovna (133 rukopisů, 109 inkunabulí a j.) téměř rozházena.

Mezi kapituláry literaturou se zabývali: opat Bohumír Olenius (1650—1678), Martin Vigsius († 1689), Jeronym Bartošek († 1748), posl. opat Michael Marave (1777) † 1818 ve Křtinách; Norbert Doležel († 1814) a j.

Faru zdejší spravovali s počátku kněží řeholní; r. 1800 odevzdána kněžím světským, z nichž prvním farářem byl Jan Chrysost. Lavička, později do Podivína dosazený. Patronát pak přešel z opatství na soukromého majitele statku zábrdovského (nyní lib. ord. collat.). Fara stojí naproti kostelu; je to budova jednopatrová s dostatečnými sice místnostmi (9 světnic), ale byty kaplanů nevyhovují.

Značná jest farská zahrada (800 *a*).

---

[1]) V. Brandl ve čl. „Analecta topographica“ — Zábrdovice („Čas. Matice Mor.“ 1880) udává, že událost ta přihodila se r. 1447.

Důchody: roční renta: 1353·96 K, doplněk z náboženské matice (nyní 467·24 K). Daně: 52 K. — Kooperatoři berou kongruu z náboženské matice.

Z lidumilných zařízení ve farnosti působí: chudinský ústav farní, dětská nemocnice, útulna cís. Frant. Josefa I. pro slepé dívky a opatrovna. — Roku 1902 byly zde missie a r. 1904 obnova.

b) V trestnici »na Cejlu« jest kostelík Panny Marie, zřízený koncem 18. století, s 1 oltářem a ostatním bohoslužebným příslušenstvím, jež opatřil stát. Dříve bývalo tu samostatné beneficium. Nyní koná tu výkony posvátné kněz Kapucín. Roku 1859 byly zde zvláštní missie.

c) Kaple v dívčím sirotčinci Milosrdných sester sv. Vincence z Paula, zařízeném zbožnou štědrostí několika paní (zvláště paní Aloisie Braunové). Filiálka ústavu toho, v němž působí nyní 17 sester, jest v Jundrově, ve farnosti komínské.

Horlivé snahy zvláštního výboru o zbudování nanejvýš nutného chrámu Páně v Husovicích, do Zábrdovic přifařených, kdež jest na 9000 katolíků a 5 škol, snad brzy budou míti kýžený výsledek. [1])

II. Děkanství brněnské (venkov)

utvořeno bylo r. 1896 oddělením 10 farností z dosavadního příliš velikého dekanátu, k němuž náleželo až do té doby i hlavní město Brno.

Hraničí na severu s děkanstvím jedovnickým a kuřímským, na jihu s modřickým, na východě se slavkovským a na západě s děkanstvím rosickým. — Z nálezů starobylých, zvláště u Obřan a Líšně učiněných souditi lze, že kraj ten dávno byl obydlen.

Územím děkanství táhnou se mírné vrchy, výběžky to Českomoravské vysočiny, tvoříce na blízku hlavního města pěkné úvaly a doliny, kterými protékají řeky Svratka a Svitava, pod Brnem se spojujíce.

---

[1]) Proslýchá se, že kanonie strahovská pomýšlí na vzkříšení někdejšího kláštera řádu premonstrátského.

Obyvatelstva má děkanství: 47.780 a to: 47.220 katol., 225 akatol. a 335 židů. Co do národnosti jsou to až na malou menšinu Čechové, kteří bydlí v 1 městě, 1 městysi a 32 vesnicích, živíce se převážnou většinou polním hospodářstvím, obchodem, řemesly maloměstskými a prací v továrnách. — Obchodu a živnostem dobře slouží železné dráhy, jež v Brně se všech stran se sbíhají.

Politicky patří všechny osady k c. k. hejtmanství brněnskému, při němž jest i okresní školní rada (pro venkovský okres brněnský); rovněž soudem a berní správou všechny osady patří do Brna.

Farností je v děkanství 10, až na jednu — Komárov — vesměs českých; nejlidnatější je králopolská.

Kostelův a kaplí jest 27, kněží v duchovní správě 18 (10 farářů, 8 kooperatorů), v jiných úřadech 5 a na odpočinku 9. Duchovní správa ohromným vzrůstáním počtu obyvatelstva a živlů proticírkevních stává se vždy obtížnější.

Jmění vlastního připadá na jeden farní kostel průměrem: 8424 K, nadačního: 15.903 K. Daní a poplatků z vlastního i zádušního jmění platí každý kostel průměrem: 53 K. Kongruu plnou poskytuje pouze jedna fara.

Patronátní právo mají: král. kapitula brněnská v Komárově, kn. Alois Schönburg-Hartenstein v Král. Poli, v Obřanech, v Řečkovicích a v Žebětíně, dr. Ludvík hr. Belcredi v Líšni, Mořic Arnold baron Deforest-Bischofsheim v Komíně, Marie hraběnka Deymová ve Střelicích, p. Ferdinand Hodák v Troubsku, matice náboženská v Bystrci.

Škol jest 31, mezi nimi dvě měšťanské, celkem 94 třídy, takže průměrem na každou farnost připadá 9·4 tříd. Ze škol těch jest 6 německých. Poslední gen. visitaci vykonal nejdůst. biskup František Saleský r. 1899. Děkanem jest P. T. Josef Dubský, bisk. a kons. rada, farář ve Střelicích.

1. **Bystrc** (Bisterz) ves, od Brna 5 *km*, od Střelic 10 *km* poštou vzdálená, má 1414 obyv. českých, 4třídní školu. Pošta,

telegrafní a železniční stanice v Brně. — Přifařeno ještě: dvě osady, 2 myslivny a hájovna; celkem 2451 katol. (jinověrců není), kteří se živí hospodářstvím a prací v brněnských továrnách; školy jsou 2 s 5 třídami.

System.: farář, kons. rada Mořic Kuda a kooperator.

B. (Bystřice) náležela knížatům zemským; Jan markrabě daroval ve druhé polovici 14. století pozemky zdejší klášteru u sv. Tomáše v Brně. Ale podíly nějaké patřily též vrchnosti na hradě Veveří. Ta požívala zde i práva podacího na faru, o níž ovšem teprv r. 1531 listiny se zmiňují. Roku 1597 byl zde farářem Petr, a tu bylo právo podací již při klášteře Králové na Starém Brně; po zrušení jeho přešlo na matici náboženskou. Roku 1898 konaly se tu missie.

Kostel sv. Jana Křtitele je stavba novověká beze slohu; byltě zbudován r. 1849 na místě bývalého, který již nedostačoval. Jest klenut a má 5 oltářů. Roku 1897 pořízena přístavba a obnoveno všechno nákladem kostela a přispěním farníků. K uměleckým památkám náleží stříbrná baroková monstrance a druhá gotická pozlacená se soškami Panny Marie a sv. Petra a Pavla. Krásná jsou paramenta z doby novější. — Zvony 4, původem staré, jsou přelity. Hřbitov jest blízko osady. Matriky z roku 1626.

Jmění vlastní: v nemovitostech 2975 K a v jistinách 10.797·40 K, celkem: 13.772·40 K; zádušní: 14.436·50 K. Daně a poplatky: 101·39 K. Mimo to je zde farní i obecní chudinský fond a nadace (1000 K) na konání missií každých 10 let.

Z bratrstev náboženských je tu živý růženec, věčné klanění Srdci Páně, apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, III. řád svatého Františka a řád sv. Dominika. Dále: Jednota panen, spolek »Svornost«, spolek voj. vysloužilců, hasičův a spolek potravní.

Farní budova, jednopatrová, z minulého století, r. 1899 opravená, má dosti (8) a pěkných místností a knihovnu, kterou faráři založili. Hospodářská stavení v pořádku. Zahrada veliká, v dobrém stavu.

Důchody: užitek z pozemků na 34 *ha* 7 *a* 18 m^2 u Bystrce a Žebětína (v ceně 40.395 K) většinou pronajatých a roční renta: 3620 K.

Daně a poplatky: 1635·70 K (mimo osobní). Kooperatora dlužno vydržovati.

2. **Komárov** (Kumrowitz), druhdy »Luh«, ves, souvisící s městem Brnem a odtud spojená se Střelicemi (13 *km* vzdál.), má 2138 obyv. německých, 5třídní školu (v 6 odděleních), dětskou zahrádku, četné dílny a továrny. Záložna Raiffeisenova. Obecní přirážky 46%. Pošta, telegraf a telefon v místě; železnice v Brně (1 *km*) a ve farnosti samé (Horní Heršpice, kdež jest i pošta, 2 *km*).

Přifařeny jsou ještě 4 osady, mlýn a 13 strážnic na železné dráze; celkem 6732 katol. (79 akat. a 44 židů), kteří z části živí se hospodářstvím, většinou pak prací v továrnách místních i okolních a při obchodních závodech v Brně.

Školy 4 se 13 třídami.

System.: farář, nyní konsistorní rada Jan Roháček a kooperator.

Ve 12. století měli zde »na Luhu« Benediktini třebíčtí filiálku opatství svého, zvláštní to proboštství, a vedli i správu duchovní. Když pak zanikl klášter mateřský v Třebíči, neudržela se ani filiálka (r. 1527), jejíž majetek i s patronátem kostelním přešel na kapitulu brněnskou, která poslednímu proboštu, Štěpánovi, poskytla doživotní výživu. Duchovní správu od té doby vykonávali »vikáři« s Petrova dosazovaní, až do řádného zřízení fary r. 1784. Prvním farářem byl kněz Jan Pohl (do roku 1793).

a) Farní kostel sv. Jiljí v nynější podobě pochází částečně ze 16. století; presbytář jest gotický, loď pak má tvary moderní. Obnoven byl uvnitř roku 1888, na zevnějšku r. 1899. Jsou v něm 3 vkusné oltáře, stará kamenná kazatelna z r. 1574. Spodní část křtitelnice má letopočet 1577. — Na věži jsou 3 novější zvony.

Vlastní kostelní jmění: 19.987 K, zádušní: 26.281 K. Z toho daně a poplatky: 86·02 K. — Matriky z r. 1747.

V Komárově mimo to jest veřejná kaple Vzkříšení Páně.

b) V Černovicích jest kostel sv. Floriána, r. 1899 na památku cís. jubilea zbudovaný v slohu gotickém. V Hor. Heršpicích je kaple Nanebevzetí Panny Marie, v Dolních sv. Kateřiny.

Hřbitovy jsou 2 (jeden v Černovicích), od fary daleko vzdálené. — Ústav chudinský vede se pro celou farnost na faře. Z bratrstev zbožných jest tu: živý růženec, ustavičné klanění a bratrstvo sv. Michaela archanděla a tři spolky jiného směru.

Fara je staré stavení, v mnohých příčinách nedostatečné; farář častějšími opravami snaží se udržeti ji ve stavu dobrém; tak stalo se i r. 1904. Hospodářského stavení není. Zahrada ve stavu dobrém.

Důchody: Kongrua (1800 K) z náboženské matice, kteráž platí i kooperatora. Daně: 75·84 K.

V obvodu farnosti této, 1·5 *km* vzdálí, jest zemský ústav pro pomatené s kaplí sv. Kříže, v níž zemským výborem ustanovený kurát obstarává posvátné výkony.

3. **Komín** (Komein), ves velmi stará, od Brna 4 *km* a od Střelic 8 *km* vzdálená, má 1434 českých obyvatelů, 3třídní školu a poštu. Telegraf a železnice v Brně.

S přifařenými 3 osadami: 5343 katol. (16 akat., 17 židů), kteří se živí rolnictvím, řemesly a prací v továrnách. Školy 3 se 12 třídami.

System.: farář, nyní kons. rada Jan Jaša; kooperator sice je zde, ale není systemisován. (!)

Královna Eliška, zakoupivši Komín, darovala jej klášteru panenskému na Starém Brně a založila zde roku 1323 správu duchovní. Nějaký majetek zdejší náležel též proboštu brněnskému a Jesuité brněnští měli tu svůj mlýn. Po zrušení klášterů prodán i Komín, a to panství veverskému, na něž přešel

i patronát. Když za převratů náboženských nastala nouze o kněze, spojeny byly fary Komín, Bystrc a Žebětín v jednu, až pak roku 1786 zřízena byla v Komíně samostatná správa duchovní, jež nyní pro značný počet farníků i škol již druhého kněze nutně vyžaduje. — R. 1831 a 1855 velmi zuřila zde cholera.

a) Kostel sv. Vavřince zbudovala královna Eliška, zakladatelka kláštera panenského na Starém Brně. Jeví se budovou zachovalou slohu přechodního, r. 1884 upravenou. Má 3 oltáře a krásný kalich stříbrný, vypuklou prací bohatě ozdobený, s letopočtem MDCCXLV. Vzácná monstrance stříbrná z křesť. akademie pražské, označená rokem 1901. — Na massivní věži z kamene s ozdobným cimbuřím, roku 1883 přiměřenou štíhlou krytbou opatřené, jest 5 libozvučných zvonů (největší z nich z r. 1502). Nynější stav kostela již nevyhovuje a sebráno na jeho rozšíření 40.000 K. Hřbitov jest blízko.

Vlastní kostelní jmění: pole na 76 *a* a v jistinách: 3800 K, zádušní: pole na 22 *a* a v jistinách: 3500 K. Daně a poplatky: 23 K 44 h.

b) V Jundrově jest obecní kaple sv. Josefa. Od r. 1900 jest tu také sirotčinec, jejž r. 1853 v Brně zřídila pí. Aloisie Braunová. Spravuje jej 17 sester z kongr. svatého Vincence z Paula, vedouce i obecnou utrakv. školu a opatrovnu. Kaple domácí zasvěcena jest Nejsv. Srdci Páně a služby Boží koná v ní katecheta sirotčince.

Z bratrstev jsou ve farnosti: živý růženec a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. V Žabovřeskách dobře působí záložna Raiffeisenova.

Fara je přízemní, r. 1902 opravená. Knihovna farní má 90 svazků. Zahrada na 23 *a*. — Důchody: z pozemků nyní pronajatých: 68·56 K a doplněk z nábož. matice (nyní 1751·82 K). Daně: 49·11 K. Kooperatora vydržuje matice náboženská.

4. **Královo Pole** (Königsfeld), Kartouzy, město a farnost s Brnem téměř souvislá, jest od Střelic 14 *km* vzdáleno a s nimi drahou (na Brno) spojeno, má 10.363 obyvatel českých. Školy

české: 2 měšťanské s 9 třídami, 2 obecné se 20 třídami. Německé: 2 obecné s 10 třídami. V městě jsou 3 lékaři a lékárna. Občanská záložna. Továrny a cihelny. Pošta, telegraf i telefon. Železniční stanice. Trhy výroční 4. Přirážka obecní 63%. Farníci živí se nejvíce řemesly a obchodem i prací v továrnách.

System.: farář, nyní kons. rada Gothard Frieb a kooperator, 2 katecheti.

Královo Pole bývalo majetkem králů českých, jak i jméno ukazuje; duchovní správa náležela řádu maltezskému v Brně, který tu měl též majetek i právo podací. R. 1375 založil zde markr. Jan (bratr Karla IV.) klášter kartusiánský, jenž později utrpěl mnoho za válek husitských. V 16. století pak za převratů náboženských i kázeň řeholní poklesla; nad to svízele války 30leté, za níž Královu Poli mnoho trpěti bylo od vojska stavovského i od Švédův, zasadily rány citelné osadě i klášteru, jejž pak r. 1782 císař Josef II. zrušil. Klášterní budovy proměněny v kasárnu, knihovna odvezena do Vídně, statky rozprodány jednotlivcům. Kostel r. 1784 učiněn farním (až dosud Královo Pole náleželo k faře svatojakubské v Brně; býval tu i kostel filiální sv. Víta, později odstraněný) a patronát ponechán při velkostatku. Duchovní správa, lokalie, zřízena byla zde r. 1785, od r. 1853 jest farou. Roku 1896 a r. 1901 byly tu missie.

Kostel Nejsv. Trojice jeví se býti sličnou stavbou gotickou; průčelí však z r. 1765 jest renaissanční. Jsou v něm 2 oltáře a památné i krásné obrazy (Matky Boží Pomocnice a j.) a vzácné fresky od Maulpertsche; zvláštní pak uměleckou cenu mají překrásné stolice (stalla) řeholnické v presbytáři. — Zvony jsou 3. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: v pozemcích: 2 *ha* 17 *a* 27 m^2 a v jistinách: 12.574·17 K. Z pozemků, z části pronajatých, berou služné varhaník a kostelník. Daně a poplatky: 89·67 K. Nadační jmění: 16.887·59 K. Poplatky: 31·55 K.

Katolické spolky a bratrstva: Svatojosefská jednota. Bratrstvo živého růžence. Apoštolát modlitby. Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, svaté Rodiny. Jiných spolků je tu 17.

Fara jest nová budova, moderně zařízená, se vším příslušenstvím a pohodlím; hospodářského stavení však není. Zahrada na 3 *a* 33 *m*², z níž farář platí daně 5·77 K; jest skutečně vzorně upravena.

Farář i kooperator berou kongruu z matice náboženské (1800 K a 700 K).

5. **Líšeň** (Lösch), městys, od Brna 12 *km*, od Střelic 24 *km* vzdálený, má 4791 obyvatelů českých, 6třídní školu pro chlapce, 5třídní (klášterní) pro dívky, zimní školu, průmyslovou pokračovací. Dále je tu zámek, pošta, telegraf, železnice; kontribučenská záložna; lékař, lékárna; trhy výroční 4; četnická stanice. Přirážka obecní 35%.

S přifařenou vesnicí, 3 mlýny, 3 hospodami osamělými má celá farnost: 6075 katolíků (2 akat., 26 židů), kteří se živí hospodářstvím, řemeslem a prací v brněnských továrnách. Školy 3 se 14 třídami.

System.: farář, nyní auditor kons. Method Hošek a kooperator.

Líšeň patřívala pánům z Kunštátu, pak držel ji klášter žďárský, částečně i klášter vyzovský. Fara byla tu ve stol. 14. založena z Vyzovic, a r. 1374 uvádí se farář Jindřich. I zde zavládl v 16. století protestantismus, načež Líšeň přifařena byla do Šlapanic až do r. 1630. V době té horlivě tu působili Jesuité brněnští o obnovu víry katolické. Od konce 18. století jest Líšeň majetkem pánů světských (od roku 1819 hrabat Belcrediův) i s patronátem.

a) Kostel farní sv. Jiljí v presbytáři má ještě zbytky slohu gotického, ostatně jest moderní. Roku 1895 sbírkou umožněno bylo rozšíření malé svatyně, kteráž má 4 oltáře a na věži 3 zvony. Matriky z r. 1649. Hřbitov jest mimo osadu.

Kostelní jmění vlastní: 4940 K, zádušní: 12.790·40 K; v pozemcích: 1 *ha* 99 *a* 32 *m*². Daně a poplatky: 16·64 K. Farář spravuje též chudinský fond.

b) V zámku jest prostá kaple Neposkvrněného Početí Panny Marie. V domě milosrdných sester z kongr.

sv. Karla Borromejského je domácí kaple sv. Josefa. Působí jich tu ve škole dívčí a v opatrovně dětské devět. Ústav pro ně založili zbožní hraběcí manželé Egbert Belcredi a choť jeho Kristina r. 1863. — Na vršku »Kostelíku« bývala velmi oblíbená kaple Marianská, ve stol. 18. zrušená. Nyní stojí tu aspoň kříž, od něhož se otvírá pěkný rozhled po krajině. — Na blízkém »hradišti« učiněny vzácné nálezy, svědčící o dávnověkém člověku; i mince římské tu nalezeny.

Spolky katolické a bratrstva: Jednota katol.-politická sv. Josefa. Bratrstvo živého růžence, Apoštolát modlitby a sv. Cyrilla a Methoda, sv. Rodiny, věčného klanění. — Jiného druhu a rázu spolky jsou: Sociální spolek textilní, Sokol, Unie dělnictva sociálního a j.

Fara jest přízemní dům jako ostatní zdejší domy selské; opravena byla r. 1892. Je tu i dosti bohatá knihovna farní. Hospodářská stavení, opravená roku 1900, i zahrada na 18 *a* 17 m^2 ve stavu dobrém.

Důchody: užitek z pozemků na 90 *ha* 29 *a* 54 m^2, obstojně pronajatých; pak renta 1223·68 K. Daně a poplatky: 197·12 K. Doplněk z matice náboženské, kteráž platí i kooperatora.

6. **Obřany** (Obřan), ves, od Brna 6 *km* a od Střelic 18 *km* (drahou) vzdálená, má 1405 obyvatelů českých, školu 3třídní a stanici železné dráhy. Obřany jsou letním sídlem mnohých Brňanů. Pošta a telegraf v Husovicích.

Se 4 osadami přifařenými, dvorem, hutí a valchou celkem 5761 katolíci (5 akat., 26 židů), živící se většinou prací v továrnách a z části hospodářstvím. Školy 4 s 15 třídami.

System.: farář, nyní Bohuslav Homola, a kooperator.

Obřany byly statkem samostatným, jenž náležel pánům z Kunštátu. Ve 14. století byla tvrz zdejší sídlem loupeživých rytířů, až ji rozhněvaní Brňané (1316) ztroskotali; ku konci století 14. přišla pak osada celá dílem darem, dílem koupí na klášter Kartusiánů králopolských. Fara zdejší v době té již starou se nazývá a s majetkem spadá nyní i právo podací na klášter řečený (farářem uvádí se r. 1440 kněz Václav). Nezdá

se, že herese 16. století zde ovládla, ale pro nájezdy a zmatky za války 30leté byly Obřany bez kněze až do r. 1656. — V letech 1819—1839 působil zde farář Tomáš Fryčaj, vydavatel kancionálu, který se dočkal četných vydání. — V létě žije zde známý náš básník a redaktor, starosta Dědictví svatých Cyrilla a Methoda, Vladimír Šťastný.

Kostel sv. Václava na bývalém hřbitově je útulná budova slohu moderního. R. 1780 vyhořel a zvony libozvučné se rozlily, načež vícekráte byl opravován. Opravy důsažné staly se r. 1901 uvnitř i zevnitř nákladem konkurence a přispěním dobrodinců (2551 K). V boční kapli sv. Barbory povšimnutí hodna je štukatura na klenbě a do zdi zasazená mramorová kropenka s rostlinnými ornamenty; dále je tu stará zlatem prošívaná kasule, pocházející asi z kláštera zábrdovského a kalich barokový s vypuklými obrazy ze života a umučení Krista Pána (dar bývalého faráře zdejšího Alše Třebenského z r. 1678). Na věži jsou 3 zvony přelité. Matriky z r. 1651. Nový hřbitov je za osadou.

Jmění vlastní: 7010 K, zádušní: 17.399·30 K. Daně a poplatky: 41·82 K. Farní ústav chudinský. Spolky katolické: vzdělavací spolek pro muže a jinochy: »Jednota sv. Josefa«; v Bilovicích »Jednota pro zbudování kostela«. Z bratrstev: živý růženec, sv. Rodina, ustavičné klanění, apoštolát.

Fara jest budova jednopatrová a úhledná, ale poněkud neprakticky postavená. Roku 1900 a 1905 byla opravena nákladem konkurence (995·98 K) a místního faráře (1000 K). Hospodářská stavení ve stavu dobrém, z části opravena, z části nově zbudována. Zahrada na 16·65 *a* hodí se ku pěstování zeleniny i ovoce.

Důchody: z pozemků (při Obřanech a Bilovicích) 42 *ha* 41·04 *a* výnos dle katastru: 650·56 K; renta roční: 996·54 K a doplněk na kongruu farářovu i koperatorovu z matice náboženské. Mezi pozemky je les u Bilovic, samá to kosodřevina nenesoucí užitku. Ostatní pozemky sice lze pronajati, ale skoro bez užitku. Daně: 349·59 K (a osobní).

7. **Řečkovice** (Řečkowitz), vesnice od Brna 4 *km* a od Střelic 15 *km* vzdálená, drahou spojená, má 1346 obyvatelů českých, 4třídní školu (5 oddělení), poštu, telegraf i železniční stanici; zámek.

Přifařeno: 5 osad, 3 mlýny a myslivna, celkem: 3132 katol. (9 akat., 16 židů), kteří živí se polním hospodářstvím, část řemesly a prací v továrnách. Školy 3 s 9 třídami.

System.: farář, nyní František Stejskal, a kooperator.

Řečkovice bývaly původně majetkem zeměpanským, později patřila část Maltézům, část Králové klášteru v Brně. Též měli tu majetek měšťané brněnští. Právo podací měl klášter žďárský, pak různí jednotlivci, konečně Vilém Dubský z Třebomyslic, jemuž pro účast ve vzpouře majetek zdejší odňat a řádu jesuitskému v Brně přiřknut byl. Po zrušení řádu připadly Řečkovice matici studijní, jež prodala je pánům světským i s patronátem nad farou katolickou, jež za vlády protestantismu (až do r. 1623) byla zanikla. — Roku 1881 konaly se tu missie.

Kostel sv. Vavřince na návsi pochází sice z 15. stol., čehož známky některé viděti jest, avšak jest zmodernisován. Veliké opravy provedeny r. 1900: byltě kostel obnoven nákladem 12.000 K, jejž nesla konkurence a uvnitř částečně z pozůstalosti po zemřelém faráři Al. Böhmovi, částečně z milodarů. Na to i konsekrován. Má 4 oltáře a na věži 4 zvony, z nichž 2 jsou ze 17. století. V kostele lze spatřiti náhrobek Jindřicha Pfefferkorna z Otopachu, roku 1588 zemřelého, pána na Řečkovicích. Hřbitov jest mimo osadu.

Kostelní jmění: 7612·99 K, zádušní: 10.988·60 K. Daně a poplatky: 46·62 K.

Spolky katolické a bratrstva: Živý růženec, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova, jednopatrová, jest nyní sešlá a potřebuje opravy; bylať naposledy opravena před 20 lety. Též hospodářská stavení jsou špatná. Zahrada však je ve stavu dobrém.

Důchody: z polí na 8 *ha* 46 *a* 9 m^2 — jež dosti výhodně lze pronajati — výnos dle katastru: 418·54 K a z lesa na 13 *ha* 86 *a* 66 m^2 výnos dle katastru: 91·56 K. Pak roční renta 788 K. Daně a poplatky: 312·87 K. Doplněk z náboženské matice, jež platí i kooperatora.

8. **Střelice** (Střelitz), ves a farnost, od Brna 12 *km* vzdálená, nyní sídlo děkanského úřadu, má 1236 obyvatelů českých, 3třídní školu, poštu, telegraf a stanici železné dráhy, s tou pak, se dvorem, myslivnou a mlýnem má celá farnost 1341 katol. (2 židy); školu jednu, 3třídní. Obyvatelé živí se hospodářstvím (pěstováním chřestu) a prací v továrnách brněnských.

System.: farář, nyní Josef Dubský, děkan, a kooperator nesystemisovaný.

Střelice bývaly statkem zeměpanským, až markrabě Jan daroval je Kartusiánům v Král. Poli a při Král. Poli udržely se až do 19. stol., kdež koupí připadly ku panství hajanskému i s právem podacím. Fara bývala zde odedávna, ač teprve v 16. stol. se o ní děje zmínka. Snad také se jí zmocnila herese.

Smutné reminiscence chová farní kronika, vypravujíc o loupežném přepadení faráře zdejšího Jiřího Schwarze r. 1733 a o 100 let později o úkladném zabití faráře Václava Růžičky, velikého dobrodince kostela a fary. Zločin ten udál se dne 30. prosince 1833.[1])

Kostel Nejsv. Trojice a sv. Jiljí na hřbitově původem svým sice starý jest, ale rázu starožitného pozbyl častými opravami ve století předešlém. V době novější staly se větší opravy r. 1885 a r. 1899. Kostel má 3 oltáře (obraz na hlavním pochází z kláštera kartouzského) a 3 zvony (jeden ze 16. věku).

Vlastní jmění: 5591·48 K, zádušní: 14.589·29 K. Daně a poplatky: 35·64 K. Také fond chudinský spravuje farář. — Hřbitov u kostela. — Matriky z r. 1642.

---

[1]) Více o tom vide: Wolný, Kirchliche Topographie Mährens, II. 1. pag. 238.

Spolky katolické a bratrstva: účinné lásky k bližnímu, svaté Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, věčného klanění, III. řád sv. Františka. Jiné: spolek čtenářsko-vzděl., spolek pěvecký, jenž bedlivě pěstuje kostelní zpěv.

Budova farní, jednopatrová, je stará a opravena byla r. 1892 nákladem nynějšího faráře. Hospodářská stavení, velmi rozsáhlá a stálých oprav vyžadující, jsou ve stavu dobrém. Zahrada na 38 *a* 52 m^2 byla r. 1891 osázena čerstvým stromovím ovocným; mimo to je zde zahrádka menší na 4 *a* 86 m^2.

Důchody: užitek z pozemků na 18 *ha* 64 *a* 12 m^2, pronajatých až na les; pak roční renta z jistiny 22.520 K a doplněk z náboženské matice. Daně všecky: 702·12 K.

9. **Troubsko** (Strutz), ves, od Brna 10 *km* a od Střelic 2 *km* vzdálená, drahou spojená, má 942 obyv. českých, 3třídní školu, zámek. Trhy 3. Pošta: Bosonohy, telegraf ve Střelicích, železniční stanice zdejší 1·6 *km* vzdálí.

Přifařeny ještě 3 osady, celkem 3025 katolíků (1 akat., 10 židů); většinou žijí z hospodářství, pak z dělnické práce v Brně i v Rosicích. Školy 3 s 8 třídami.

System.: farář, nyní Ignát Zháněl, a kaplan.

Dle nálezů zde učiněných byla tu osada již v pravěku. Písemná o ní zmínka se děje r. 1237 a o faře r. 1329. Podací právo kostelní a farní náleželo kapitule brněnské, kteráž tu snad měla i majetek, ale ne sama, neboť i biskupství olomoucké, pak někteří měšťané brněnští, klášter t. zv. panen Herburských v Brně vládli tu zbožím, jehož část i s právem podacím, s tvrzí a dvorem zakoupili v 16. století pp. Žerotínové. Ti pak spojili je s panstvím svým rosickým. Později zase od Rosic byvši odděleno, přešlo Troubsko na majitele různé i s patronátem a konečně na pány nynější. Co do věcí náboženských návalem Bratří v 16. století zanikla tu duchovní správa katolická a Troubsko do Střelic přifařeno až do r. 1687. R. 1904 byly zde missie.

a) Kostel farní Nanebevzetí Panny Marie stojí na osamělém návrší a postaven byl v letech 1746—58 na

místě zrušeného kostela původního. Ku straně epištolní přistavěna slušná kaple sv. Kříže, v níž jsou náhrobky některých zemřelých majitelů Troubska. Kostel má 5 oltářů se slušnými obrazy a na pěkné věži 4 zvony i hodiny. Matriky z r. 1643.

Jmění vlastní: 4397·40 K, zádušní: 40.969·38 K. Daně a poplatky: 25·70 K.

b) V osadě jest veřejná kaple Všech Svatých z r. 1795, v zámku pak kaple Neposkvrněného Početí Panny Marie z r. 1744. Býval při ní zvláštní kaplan ustanoven a nadán r. 1798; nadání to však později (r. 1814) faře odstoupeno bylo.

c) Filiální kostel v Bosonohách, bez vlastního slohu, sv. Floriánu zasvěcený, má vlastního jmění: 1468·40 K, zádušního: 5125 K. Daně a poplatky: 3·96 K.

d) Ve Vostopovicích jest kaple slohu gotického, zasvěcená sv. Janu Křtiteli, postavená roku 1892 nákladem 12.000 K.; má vlastního jmění 88·05 K a zádušního 400 K. Poplatek 4 hal. Farní ústav chudinský je tu také.

Spolky katol. a bratrstva: v Bosonohách katol. jednota »Svornost«; bratrstvo sv. Rodiny, věčného se klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. Jiné: Čtenářský spolek v Troubsku a v Bosonohách, 3 spolky voj. vysloužilcův a 3 hasičské.

Farní budova, jednopatrová, nákladem nynějšího faráře (2000 K) r. 1903 upravená, je ve stavu dobrém; rovněž tak zahrada a hosp. stavení.

Důchody: z pozemků na 1 1/2 *ha*, jež lze výhodně pronajati, pak roční renta 400·21 K, doplněk z nábož. matice. Ze svrchu dotčené nadace kaplanské: 672 K a výbava za dodávané přírodniny: 300 K od velkostatku. S nadací kaplanskou spojena povinnost persolvovati 156 mší sv. Daní platí farář 104·24 K (a osobní).

10. **Žebětín** (Schebetein), ves, od Brna 8 *km* a od Střelic 6 *km* vzdálená, má 1194 obyv. českých, 3třídní školu (4 oddělení); pošta: Bosonohy, telegraf a železnice v Brně.

Přifařeny ještě Kohoutovice, mlýn, myslivna a cihelna, celkem 1827 katolíků (1 akat., 1 žid), kteří se živí hospodářstvím, z části řemesly a prací v továrnách. Školy jsou 2 se 6 třídami.

System.: farář, nyní Mořic Maršík.

Žebětín byl statkem zeměpanským; pak nějaký majetek zde připadl klášteru svatotomskému v Brně. I páni vládnoucí na hradě Veveří měli statek v Žebětíně. Jim též náleželo právo podací až do r. 1562. Pak vykonával je klášter Králové a po zrušení jeho připadlo kupcům statku klášterního. Šestnácté století i v Žebětíně způsobilo katolické věci škody nemalé; zaniklať fara a Žebětín přifařen byl do Komína, později do Bystrce, až r. 1787 zase duchovní správa se tu zřídila. Missie byly tu r. 1901.

a) Kostel sv. Bartoloměje pochází snad ze stol. 14., nyní však jeví se býti stavbou obyčejnou bez určitého slohu. Má jeden oltář a na věži 2 zvony. Za faráře nynějšího r. 1898 byl opraven sbírkou farníků. Hřbitov je za osadou.

Jmění vlastní: 4558·04 K, zádušní: 5233·14 K. Daně a poplatky: 21·82 K. Farní fond chudinský.

b) V Kohoutovicích zbudována roku 1905 slohem moderním kaple sv. Rodiny.

Spolky zbožné a bratrstva: živý růženec, apoštolát, věčného klanění, III. řád sv. Františka. Jiné: hasičský a veteránský.

Budova farní je skrovné přízemí, ale v dobrém stavu; r. 1880 byla opravena. Zahrada hodí se na pěstování ovoce. Hospodářských stavení není.

Důchody: kongrua (1800 K). Daně jsou pouze osobní.

III. Děkanství ivančické

leží mezi dekanáty modřickým a kounickým na východě, dekanátem náměšťským na západě, rosickým na severu, olbramovským a hostěradským na jihu. Utvořeno bylo roku 1750

vyloučením far z dekanátu brněnského, kounického a jaroměřického.

Čítá se k dekanátům přechodním z horských k »dolským« dle povahy půdy a plodin, jež ona přináší. Pahorky některé: Réna u Ivančic (310 *m*), Hlinský kopec (449 *m*), nepatrné výše dostupují.

Protéká tu řeka Jihlavka, přibírajíc u Ivančic Oslavu, která se béře od Náměště, a Rokytnou, jež přichází od Krumlova. Stráně obou řek bývaly druhdy porostlé vinnou révou, což však zaniklo. Za to ovoce hledaného bývá hojnost.

Obyvatelů má dekanát 14.594 katol., 36 akat. a 465 židů, dle národnosti velikou většinou Čechů, kteří obývajíce 2 města a 16 vesnic živí se hospodářstvím, řemesly a prací v závodech průmyslových i nádenickou, čemuž valně napomáhá dráha železná, která od Brna jezdí mezi Ivančicemi a Kounicemi ke Krumlovu. Katolíci tu mají 6 far a 23 kostely (farní i filiální), při nichž působí 14 kněží (2 katecheti). Nejobtížnější duchovní správa je v Krumlově pro poměry jazykové, pak pro množství filiálek a hřbitovů. Ze 6 kostelů farních připadá na jeden průměrem vlastního jmění: 5277 K a zádušního: 11.427 K, z čehož poplatků průměrem každý kostel 106 K platí.

Farnosti: Čučice patří ku polit. okresu třebíčskému a soudnímu náměšťskému; Ivančice ku politickému okresu brněnskému a soudnímu ivančickému; Krumlov, Dobřínsko ku polit. a soudnímu okresu krumlovskému; Dukovany a Dubňany Horní do polit. okresu krumlovského a soudního hrotovského.

Patronát: Rudolf kníže Liechtenstein, majitel velkostatku krumlovského, obsazuje fary: čučickou, krumlovskou a ivančickou; dukovanskou: Gisela bar. Waldeggová; dobřinskou: matice náboženská a Horní Dubňany jsou lib. Ordin. collationis.

Školy 22: 3 měšťanské, 19 obecných, z nichž 3 německé, celkem o 53 třídách; připadá tedy na každou farnost skoro 9 tříd průměrem. — Generální visitace vykonána r. 1892.

Děkanem jest: P. T. biskupský a kons. rada František Dundáček, farář v Ivančicích, člen c. k. okresní školní rady krumlovské a revident matrik.

Farář pouze jeden má kongruu plnou z beneficia, ostatním všem se doplňuje. Nejlidnatější farnost jest ivančická.

1. **Čučice,** ves, od Ivančic 10 *km* vzdálená, spojená částečně poštou, má 339 obyv. českých, 1třídní školu. Pošta a telegraf v Oslavanech, žel. stanice v Rapoticích (7 *km*).

Přifařeny dvě osady, dva mlýny a myslivna, celkem: 1482 katol. (8 židů), kteří žijí z hospodářství a práce v blízkých dolech. Školy 3 (Sudice vzdáleny 7 *km*) o 4 třídách.

System.: farář, nyní Jakob Macenauer, a kooperator.

Čučice již od r. 1480 patří k panství krumlovskému, od těch dob asi je tu i katol. správa duchovní pod patronátem vrchnosti. R. 1567 zaujali ji sektáři. Když pak snahou Jesuitů víra katolická zase zde půdy nabyla a katolických kněží se nedostávalo, přiděleny byly Čučice k Ivančicím a na čas do Rouchovan, až r. 1675 katol. správa duchovní znovu se zřídila. Missie byly zde r. 1898 a obnova r. 1900.

a) Farní kostel sv. Jakuba dávno již není původní, jenž prý pocházel až z 11. stol. Vyhořev r. 1707 byl zvětšen a roku 1835 nákladem patrona v nynější podobě moderní přestavěn. — Má 3 oltáře a na věži 2 zvony (jeden z r. 1581). K památnostem náleží tepaný kalich gotický s letopočtem 1518.

Jmění vlastní: 8544 K, zádušní: pozemky v ceně: 1804 K a v jistinách: 7916 K. Daně a poplatky: 60·39 K.

b) Filialní kostel sv. Kateřiny, mučenice, v Kytkovicích byl postaven na místě kostela původního od dobrodinců r. 1780. Má jeden oltář, vlastní paramenta i náčiní kostelní, dva zvony novější. Za poslední doby dostalo se mu značných darův a podpor od zdejších osadníků, zvláště od rodiny Hudcovy.

Vlastní jmění: 510 K, zádušní: 200 K. 1·35 K platí se ekvivalentu. Farář též fond chudinský spravuje. — Hřbitov jest mimo osadu.

Spolky katolické a bratrstva: účinné lásky k bližnímu, sv. Rodiny, III. řád sv. Františka, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, věčného klanění, živého růžence. — Někteří farníci jsou členy spolku katol. rolnictva a katol.-politické jednoty třebíčské.

Fara jest budova jednopatrová a ve stavu dosti dobrém, opravena byvši r. 1882. Stavení hospodářská potřebují opravy. Zahrada (veliká) jest osázena ovocným stromovím. — Knihovna farní se zakládá.

Důchody: z pozemků na 31 *ha* 78 *a* 21 m^2, jichž nelze výhodně pronajati; pak roční renta z jistiny: 37.066 K. Daně (vyjma osobní): 610·66 K. Kooperator částečně placen z náboženské matice.

2. **Dobřinsko,** ves, od Ivančic 12 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má 456 obyv. českých, školu jednotřídní; pošta, tel. a žel. st. v Mor. Krumlově (7 *km*).

S přifařenými Jamolicemi: 1027 katol. (2 akat.); 2 školy se 3 třídami. Obyvatelstvo živí se většinou hospodářstvím.

System.: farář, nyní Josef Caha.

Dobřinsko byl zvláštní statek, jenž přešel v držení templářské komendy jamolické (1242—1303). Později i Pauláni krumlovští měli zde dvůr a fara byla tu již ve 13. stol. Ve stol. 14. dostalo se Dobřinsko k panství Krumlovu a po zániku fary za převratů náboženských tamtéž přifařeno jest. R. 1784 matice náboženská lokalii zde založila, převzavši i patronát. — Zprávy o bývalé komendě templářské, jež měla sídlo napřed v Jamolicích, později na blízkém hradě Tempelšteině, sahají až do r. 1312, načež stopy její úplně se ztrácejí i v listinách. — Roku 1892 byly tu missie.

a) Farní kostel sv. Prokopa, asi z 18. stol. pocházející, zachoval si sakristii ještě ve slohu gotickém, ostatní jest zmodernisováno. Poslední opravy provedeny r. 1895 a 1903 konkurencí i příspěvky dobrodinců.

Jmění vlastní: pozemky v ceně: 215·04 K a jistiny: 232 K; zádušní: pozemek v ceně 100 K, v jistinách: 1761 K. Daně: 21·86 K.

b) Filialní kostel v Jamolicích — Nanebevzetí Panny Marie — vydržuje obec. Nynější podobu má od přestavby r. 1818. Jeden oltář i 2 zvony ze 12 stol. I zde fara bývala, a když zanikla, patřily Jamolice do Krumlova a od r. 1784 do Dobřinska přifařeny jsou.

Jmění vlastní: pozemky v ceně: 292·64 K, jistina: 1377 K; zádušní: pole v ceně 80 K a jistina: 1760 K. Daně: 30·34 K. — Hřbitov jest mimo osadu.

Farář spravuje chudinský fond farní; obec má svůj.

Katolické spolky a bratrstva: živého růžence, ustavičného klanění, Apoštolát sv. Rodiny.

Fara jest přízemní, o 3 světnicích, krytá křidlicí; konkurence ji dle potřeby opravuje. Hospod. stavení i zahrady před farou a za ní (na 10 *a*) jsou ve stavu dobrém.

Farář dostává ustanovenou kongruu z matice náboženské a platí pouze osobní daň (15·18 K).

3. **Dubňany Horní** (Ober-Dubňan), ves, 14 *km* vzdálená od Ivančic, bez řádného spojení, má 525 obyvatel českých; školu 2třídní. Pošta a železnice v Mor. Krumlově; telegraf v Dukovanech.

Přifařeny 4 osady a 3 mlýny, celkem 2033 katolíci (6 židů), kteří se živí hospodářstvím. Školy 3 se 6 třídami. — System.: farář, nyní auditor Frant. Drašar, a kooperator.

Dubňany patřívaly k rozsáhlému majetku, jejž v krajině této měl řád templářský, od něhož asi založena byla i zdejší správa duchovní; ale o osudech jejích po dlouhé věky zpráv se nedostává, až na to, že po zrušení řádu podací právo zdejší připadlo komendě Maltézů brněnských. Roku 1588 jinověrci zde opanovali, což potrvalo skoro až do r. 1626. Pak Jesuité missiemi zde působili, ale správu duchovní obnoviti nebylo lze pro nedostatek kněžstva; bylyť Dubňany přifařeny napřed do Krumlova (1683), pak r. 1687 do Miroslavi, neboť za dob těch fara zdejší přišla o všecky důchody a budovy církevní vesměs byly zpustošeny. Teprv r. 1680 zase obnovena řádná správa duchovní zásluhou p. Isidora Záblatského na Tulešicích. Patronát

spojen byl až do naší doby s tímto velkostatkem. Když však tento se dostal v držení majitele židovského, převzal právo podací ordinarius.

a) Farní kostel sv. apoštolů Petra a Pavla postaven jest v podobě kříže a zbytky starého původu jsou opěráky na severní straně jeho; ostatně ztratil ráz starobylý koncem 18. století. Má 3 oltáře a na věži 3 zvony; ve hrobce pochováni jsou členové panského rodu Záblatských na Tulešicích. R. 1900—1901 byl kostel snahou duchovního správce a nákladem farníkův a velkostatku (5600 K) opraven.

Jmění vlastní: 7260 K, zádušní: 13.745 K a pole na 1 *ha*. Daně a poplatky: 53·34 K. — Farní ústav chudinský.

b) Filialní kostel sv. Václava, na návrší v Dolních Dubňanech stojící, zachoval starobylý ráz svůj: silné zdivo na věži, portál, ozdobnou kamennou křtitelnici slohu románského, sanctuarium ve zdi, opěráky, — to vše svědčí o původu kostela z 15. století. Roku 1867 byl obnoven a vydlážděn. Nová důkladná oprava provedena r. 1902 obětavostí obce i dobrodinců. Bývalá při něm fara zanikla, jenom hřbitov se zachoval.

Jmění vlastní: 2320 K a pole v ceně: 126 K. Daně a poplatky: 29·02 K.

c) Na zámku v Tulešicích je moderní kaple Nejsv. Trojice z r. 1740 s oltářem vkusně upraveným. Mimo to je tu obecní kaple sv. Floriána, již r. 1699 zbudovali zbožní bratři Vilém, Petr a Jan Záblatští na Tulešicích. Opravena r. 1900 nákladem majitele velkostatku. Kaple ta má jmění: 3016 K, z čehož se platí 3·82 K. — Jest zde i pošta.

d) V Řečicích je veřejná kaple sv. Jana Nepom., z r. 1720. Má 3 oltáře, 1 zvon a slušná paramenta. R. 1905 obec ve spojení s některými dobrodinci ji opravila. Jmění: 126 K, z čehož poplatek: 1·65 K. — Někdejší kaple na zámku řečickém byla zrušena. Blízká polní kaple sv. Isidora jest nyní pusta; sochy však sv. Jana Nepom. a bl. Jana Sarkandra se zachovaly.

Spolky církevní a bratrstva: věčného klanění, živého růžence, sv. Rodiny, dětství Páně. Mimo to svatojosefská jednota.

Fara o jednom patře, dosti neprakticky stavěná, má 6 světnic. Roku 1891 nákladem konkurence byla opravena spolu se staveními hospodářskými. Dosti veliká zahrada zaujímá částečně místo bývalé fary a hodí se na pěstování ovoce i zelenin. Menší zahrada květinářská je kolem fary.

Důchody: z pozemků 13 *ha* 22 *a* 55 m^2 katastr. výnos: 223·64 K; roční renta z jistin: 525·91 K, relutum od velkostatku tulešického: 47·88 K a doplněk z náboženské matice. Pozemky pronajmouti lze jen velmi levně. Daně: 184·20 K. Kooperator placen z matice náboženské.

4. **Dukovany,** ves, západně od Ivančic 14 *km*; pošta na Krumlov a odtud drahou. 772 obyv. českých, 2třídní škola. Zámek. Pošta, telegraf. Železniční stanice v Krumlově (12 *km*). Celá farnost má 792 katolíků (5 židů), kteří se živí skoro výhradně rolnictvím.

System.: farář, nyní Josef Navrátil, kons. auditor.

Dukovany náležely částečně Templářům, kteří asi tvrz zdejší a kostel zbudovali, podřízený farnímu kostelu dubňanskému až do zřízení t. zv. administratury r. 1691. Statek po zrušení řádu templářského stal se zeměpanským a lénem drželi jej pánové různí. V 16. století i sem dostal se protestantismus.

Kostel sv. Václava jest původu starého, asi z konce 13. století, ale ovšem nezachoval rázu původního, až na gotický presbytář. Jsou v něm 3 oltáře (na jednom obraz od Winterhaltera a na věži 2 zvony, z nichž větší »slit k zvolání slova B. od Václava Konvaře ve Velké Bitessy r. 1567«). Kostel byl důkladně obnoven zevnitř i uvnitř nákladem konkurence, a přispěním patronky. Mezi náhrobky jeden označuje Karla Jiřího Podstatského, svob. pána z Prusinovic († 1723), jemuž Dukovany náležely.

Jmění vlastní: 764 K 68 h, zádušní: 7396 K 82 h. Z toho poplatky: 26·57 K.

Zbožné spolky: živého růžence, apoštolát, ustavičného klanění, sv. Rodina a škapulíř. — Farní ústav chudinský.

Farní budova, jednopatrová, postavena roku 1902 nákladem patronky. Hospodářské stavení dostačí. Dvě zahrady při farní budově.

Důchody: doplněk na kongruu (1400 K) 802 K 84 h.

V místě je lékař, jenž má svou domácí lékárnu.

5. **Ivančice** (Eibenschitz), starobylé město na Jihlavce, 209 *m* nad mořem, skládá se ze dvou obcí: křesťanské a židovské a má 4905 obyv. českých. Je tu c. k. okresní soud a berní úřad, silniční výbor (přirážka 30%); 2 školy měšť. české (pro chlapce a dívky), 2 české školy obecné po 5 tř., 3třídní obecná škola německá, škola hospodářská, pokračovací škola, zemský ústav pro hluchoněmé, chudobinec městský, opatrovna, záložna občanská a hospod., spořitelna, nemocnice, pokladna nemocenská; lékaři 3 a lékárna; c. k. notářství, tři advokáti; továrna na kamna, dílny na zpracování koží; pošta, telegraf. Výročních trhů 5, týdenní 2. Přirážka 102%. Žel. stanice: Kounice—Ivančice (7 *km*).

Přifařeny 2 osady, strážnice na dráze, 2 osamocené usedlosti a mlýn, celkem 5588 katol. (6 akat., 289 židů), kteří se živí hospodářstvím (pěstováním ovoce a chřestu), řemesly (zvláště hrnčířstvím), obchodem a dělnickou prací v továrnách. Škol je ve farnosti 8 se 24 třídami.

System.: farář, nyní děkan Frant. Dundáček, 2 koop., 2 učitelé náboženství.

Ivančice s hradem byly majetkem zeměpanským, a záhy byvše opevněny i výsadami některými obdařeny, staly se městem královským. O faře zdejší činí se zmínka ve 13. stol., a měla tenkráte nad ní patronát kapitula brněnská, ale později právo to přešlo na pány krumlovské, jimž, a to pánům z Lipého dostaly se Ivančice darem za krále Jiřího.

Mezitím již bludy husitské našly zde značně přívrženců a staly se semenem mnohých sekt náboženských, z nichž nejmocnějšími byli Bratří, pak lutheráni, jimž kázalo se po

německu. [1]) I o novokřtěncích, kteří v Ivančicích a nejbližším okolí se usadili, mluví se. Bratří v Ivančicích synody své konali a školy i tiskárnu zřídivše, základ položili ku vydání bible kralické. Působil zde mimo jiné i známý Jan Blahoslav. R. 1608 měli zde stavové moravští sjezd, na němž se usnesli proti Rudolfovi II. a pro bratra jeho arcikn. Matyáše. Po restauraci katol., o níž zde účinně pracovali Jesuité brněnští, opět obnovena katolická správa duchovní. Již za válek husitských město mnoho vytrpělo, podobně za války 30leté a ve válkách francouzských počátkem 19. stol. Také postiženo bylo pohromami nemalými za poslední války pruské (1866). Nad to trpělo také častými povodněmi (zvláště roku 1862), požáry a nemocemi (cholera r. 1866). Výtečně zde působil kněz Tomáš Procházka (1831—1858) a narodil se tu velezásloužilý kněz a spisovatel Beneš Method Kulda († v Praze r. 1903).

a) Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, na náměstí, byl — zdá se — původně slohu románského, ve stol. 14. však převládl sloh gotický, novějšími pak opravami (zejména roku 1784 po požáru) až na některé zbytky pozbyl starobylé podoby své. Naposledy byl opraven roku 1884 nákladem vlastním a konkurencí. Má 9 oltářů, z nichž hlavní upraven moderní gotikou roku 1886 (práce Střížova z Brna). Mimo to je tu ještě jeden a to velmi sličný oltář gotický; ostatní jsou barokové. Nový Boží hrob pořízen roku 1900. Cennou památkou kostela jest ornát, celý ze stříbrného brokátu a stříbrný kalich se šesti emailovými obrázky z r. 1733. Na věži (jež jest majetkem obce), zajímavé svým útvarem a roku 1879 obnovené (53 *m* vysoké), jest 5 zvonů, z nichž jeden

---

[1]) Roku 1581 Němci, jimž se kázalo již po německu v kostele Nejsvětější Trojice, chtěli míti kazatele, jenž by nebyl ani s Bratřími, ani s Římany, ani s farářem (ivančickým) načež jim pán (Vilém z Lipého) německého kazatele vyznání bratrského dáti přislíbil, s čímž však Němci nejsouce spokojeni dlouho kladli odpor, až konečně přece se poddali rozhodné vůli panské. (Viz: Spor o kostel a kněze v Ivančicích r. 1581 v „Časopise Matice Moravské“ 1900, str. 294.)

s letopočtem 1763 a německým nápisem.[1]) Jiný zvon, »svatý Jakub«, má prý letopočet 1202. Bude to asi: 1402.

Jmění vlastní: cena pozemků: 1648·50 K a v jistinách: 5417·39 K. Zádušní: cena pozemků: 7165·20 K a v jistinách: 24.725·67 K. Daně a poplatky: 382·55 K.

b) Kapli Nejsv. Trojice na bývalém hřbitově, nyní v sad přeměněném, postavil r. 1560 pro souvěrce své, Bratry, pán z Lipé. Vlastně t. zv. Bratří Švýcarští konali zde něm. služby Boží. R. 1655 upravena byla pro katolickou bohoslužbu. Roku 1880 byla nákladem vlastním opravena a občas sloužívá se v ní mše sv. — Jmění: 5540·91 K. Daně a popl.: 11·42 K.

c) Kaple sv. Jakuba na vrchu 323 *m* vysokém, s rozkošnou vyhlídkou, původně zbudovaná na poděkování, že zanikl mor, r. 1481; zrušena byla za Josefa II. Měšťané však v letech čtyřicátých min. století ji — vlastně sříceniny — zakoupili a hlavně zásluhou kněze Tomáše Procházky z dobrovolných příspěvků v letech 1852—1857 důstojně obnovili. První mši svatou sloužil tu roku 1857 František Sušil. — Jmění: 82 K, daně: 0·26 K.

Mimo to jsou v Ivančicích ještě menší kapličky: v jedné chválí se umělecká řezba zobrazující Ukřižovaného. — Socha Marianská na náměstí opravena byla r. 1893. — Hřbitov jest mimo město. Matriky z r. 1696.

Spolky katolické a bratrstva: živého růžence, věčného klanění, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, III. řád sv. Františka. Spolek účinné lásky k bližnímu (již od r. 1706),

---

[1]) „Mein Vater war des Künstlers Witz,
Die Mutter ist des Feuers Hitz!
Mein Körper aus Metall gemacht,
Mit Jesus, Maria, Joseph's Nam' getauft" — čehož smysl zvěčnělý kněz Tomáš Procházka takto vyjádřil:
„Otcem mým vtip umělcův se znamená,
Mateří mou byla výheň plamenná,
Tělo moje z kovu shotoveno jest,
Jméno Ježíš, Maria, Josef dal mi křest".

dále Cyrillská jednota na pěstování hudby chrámové; katol.-vzdělavací spolek »Svornost« v přifařených Němčicích a katol.-vzdělavací i hosp. spolek »Tomáš Procházka« v Ivančicích. Jiných spolků jest 9 českých, 1 něm. — Je tu také městský chorobinec (špitál), který »starým« byl již v 17. století.

Fara na náměstí, jednopatrová, je staré, druhdy soukromé stavení; byvši opravena r. 1881 jest ve stavu dosti dobrém. Má svoji knihovnu. Hospod. stavení v dobrém stavu. Při faře nadační zahrada na 44 *a* 89 m^2 též je v dobrém stavu.

Důchody: roční renta z jistin: 1722·40 K, výnos z pozemků (2 *ha* 96 *a* 84 m^2), jež lze pronajati, dle katastru: 104·82 K a doplněk z náboženské matice pro faráře i 2 kooperatory. Daň (mimo osobní): 78·86 K.

Budiž poznamenáno, že blíže Ivančic a Neslovic nalezeny byly zbytky zvířat pravěkých ano i stopy sídel lidských z dob předhistorických.

6. **Krumlov Moravský** (Mährisch-Kromau), město na říčce Jaroměřce (s továrnou a některými usedlostmi o samotě ležícími) má 2034 obyv. většinou k německé národnosti se hlásících; jest sídlem c. k. okr. hejtmanství, okr. školní rady, okr. soudu, berního úřadu, finančního komisařství, silničního výboru (přirážka 30%), evid. katastru. Zámek rozsáhlý s parkem. Notář a 4 advokáti, 3 lékaři a lékárna, nemocenská pokladna. Měšťanské školy německé, obecná škola něm. 6třídní, obecná škola česká 2třídní; 2 dětské zahrádky (česká a něm.), pokrač. škola německá. Kontrib. fond, městská spořitelna, 2 záložny a Raiffeisenka. Chudobinec. Cukrovar. Pošta, telegraf, železnice (stanice 3 *km* vzdálí). Trhy výroční 4 a týdenní. Přirážka obecní 53%.

Přifařeny: 3 osady, 2 stanice želez., 1 strážnice na dráze, 1 mlýn a myslivna, celkem 3672 katolíků většinou českých (25 akat., 157 židů), kteří se živí v městě řemesly, obchodem a prací v továrně, na venkově hospodářstvím.

Škol 7 (4 české, 3 německé) s 18 třídami; nejvzdálenější v Rybníkách (4·5 *km*).

System.: farář, nyní Eduard Petersburg, kons. auditor, 2 kooperatoři a jeden katecheta.

Krumlov připomíná se ve 13. století. Byla tu tehdy i fara ve správě ryt. řádu něm., jenž asi také kostel zdejší založil. Ve století 15. dostal se Krumlov v držení pánů z Lipého a zakusil mnoho od Husitů. Krátkou dobu držel jej rod pánů Kravařských, od nichž připadl zase na dřívější držitele, pány z Lipého. Pod záštitou jejich zapustily zde kořeny sekty nekatolické (zvláště Bratří) od roku 1533—1626. Mezitím pan Berchtold Bohobud z L. súčastniv se vzpoury zbaven jest panství zdejšího, jež prodáno kníž. Gundakaru Liechtensteinovi i s patronátem a při rodě jeho až dosud trvá. O vzkřísení věci katol. pracovali zde účinně Jesuité, a až r. 1633 zase nastoupil farář katolický, jenž měl — i nástupcové jeho — po delší dobu těžké postavení, nežli se urovnaly záležitosti náboženské.

a) Farní kostel Všech Svatých. Presbytář slohu gotického pochází ze 13. stol., loď v nynějším způsobu z r. 1630 až 1640. Kostel má 3 oltáře barokové; obraz na hlavním oltáři maloval Winterhalter.

Na věži jsou 4 zvony ze 17. a 18. století. — Péčí nynější správy duchovní byl kostel vkusně obnoven. Hřbitov je u kostela.

Jmění vlastní: 6979 K, zádušní: 24.746 K. Daně a poplatky: 85·50 K.

b) Filialní kostel sv. Bartoloměje založen rovněž ve slohu gotickém asi v polovici 14. stol.; moderně opraven byl r. 1842. Má 4 oltáře. Hlavní vyniká zdařilým obrazem Umučení sv. Bartoloměje a obrazem Spasitele, jejž daroval prý papež Sixtus V. rodině Farnese, od níž obdržela jej rodina knížete Liechtensteina. Na věži jsou čtyři zvony, a v poboční kapli Marianské kamenný náhrobek knížete Maxmil. Liechtensteina († 1701) a kněžny Eleonory. Za posledních let byl kostel sbírkami a přispěním státu důkladně a vkusně obnoven. Před kostelem je pěkné kamenné sousoší »Umučení Páně«.

Vlastní jmění: 3200 K; platí ekviv.: 6·51 K.

Při kostele tomto od r. 1353 býval klášter Eremitů sv. Augustina, jejž založil Čeněk z Lipého, pán na Krumlově. Zanikl však již kolem r. 1500 a zbylí řeholníci přeloženi do kláštera řádu svého v Brně. Budova klášterní, velmi sešlá, odevzdána pak roku 1641. Piaristům, kteří zde učili v nižších třídách latině až do roku 1655; nemajíce však dosti členů řádových Krumlov opustili. Na to vyjednáváno s řádem Servitův o převzetí kláštera. Jednání však k cíli nevedlo, až r. 1658 Pauláni zde se usadili, když kníže Ferdinand Liechtenstein značné nadání na jejich výživu byl učinil. Povinností jejich bylo v Krumlově vyučovati mládež v nižších třídách latině a ve správě duchovní vypomáhati. Tak působili zde — zpravidla počtem 15 — až do r. 1786. Tu klášter byl zrušen, budova jeho soukromníku prodána (nyní je tu pošta) a kostel určen na konání služeb Božích pro Němce.

c) Při špitále (vlastně chudobinci), v němž šest starcův a šest stařen dostává z důchodů velkostatku něco na penězích, pak byt a otop, jest kostelík Nejsv. Trojice, slohu moderního (3 oltáře). Služby Boží o pouti se tu konávají.

d) Na zámku je kaple Povýšení sv. Kříže a na blízkém kopci kaple sv. Floriána se 3 oltáři. Zbudoval ji kníže Max. Liechtenstein.

e) V Rakšicích na bývalém hřbitově stojí filialní kostel sv. Vavřince ze 16. stol. se slušně zachovaným gotickým presbytářem. Povšimnutí hoden je kamenný svatostan, bohatými ornamenty vyzdobený. Bývala tu až do 16. stol. fara. Hřbitov je za osadou. — Vlastní jmění: 4270 K, z něhož se platí 75·95 K.

f) V Rybníkách mají filialní kostel sv. Cyrilla a Methoda a na blízkém »Topanově« stojí památná kaple sv. Markéty[1]) slohu přechodního ze 13. stol., jak viděti

---

[1]) Viz: Lehner, „Dějiny umění národa českého". V Praze 1905. I., str. 158.—161. — Tu lze také dočísti se, že sousedé rybničtí ze strženého částečně staviva starobylé kaple Topanovské postavili si onen kostelíček svůj, sv. Cyrillu a Methodu zasvěcený. (!)

na přesbytáři čtvercovém s apsidou a jedním oltářem. I zde jest hřbitov.

g) V Rokytné konečně je filialní kostel sv. Leopolda (na hřbitově), a kaple Nejbl. Panny Marie. Onen zbudován r. 1775 na místě někdejšího požárem zničeného kostela svatého Hypolita. Má jeden oltář i paramenta. Bývalá fara zanikla v 16. stol. Kostelík má vlastního jmění: 1283 K; popl.: 27·30 K.

Krumlov, Rakšice, Rybníky a Rokytná mají své obecní fondy chudinské.

Spolky katolické a bratrstva: živého růžence, ustavičného klanění, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. Jiných spolků je tu 8 německých, 2 české.

Fara je budova jednopatrová, postavená r. 1873, s farní knihovnou. Hospodářská stavení v dobrém stavu. Stodola za městem. Zahrada při faře na 12 *a* 86 m^2.

Důchody: užitek z pozemků na 10 *ha* 26 *a* 76 m^2 a roční renta: 1841·94 K. Daně a poplatky: 359·72 K (vyjma osobní). Jeden kooperator část, druhý celou kongruu béře z náboženské matice.

IV. Děkanství kounické

rozloženo jest mezi děkanstvím modřickým na severu, židlochovským a mikulovským na jihu, ivančickým a olbramovským na západě.

Utvořeno bylo r. 1671 vyloučením některých far z děkanství brněnského a mikulovského. Po nějakou dobu jmenováno oslavanským, od r. 1725 však název nynější se ustálil.

Dle povahy půdy a plodin zemských řadí se děkanství to k »dolským«, jsouc prostoupeno nepatrnými pahorky, jež (u Pravlova) pouze asi 230 *m* výše dosahují. Řeky územím děkanství tekou tyto: Jihlavka přichází od Ivančic do farnosti kounické a u Smolína děkanství opouští; Dyje béře se kolem Pasohlávek, přecházejíc do děkanství mikulovského. Spojení čilejšímu slouží státní dráha, od Brna se tudy beroucí ke Hrušovanům a odtud ke Znojmu a k Vídni.

Děkanství kounické má v 8 farnostech, při nichž ustanoveno 12 kněží (8 farářů a 4 kooperatoři), 13.868 katolíků (14 akat., 186 židů) národnosti německé a české, a to v jednom městě, jednom městečku a 14 vesnicích.

Kostelův a kaplí jest 17. Na každý farní kostel průměrem připadá movitého jmění vlastního: 5387 K. Z toho platí průměrně jeden kostel: 52 K.

Nejlidnatější farnost je kounická. Farář pouze jeden má kongruu zákonnou z beneficia svého, ostatním se doplňuje.

Farnosti: Malešovice, Pravlov, Cvrčovice, Pasohlávky a Vlasatice patří celé do politického a školního okresu mikulovského, soudem do Pohořelic; farnost Bračice náleží do polit. okresu hustopečského, soudem do Židlochovic; Medlov z části do Mikulova, z části do Hustopeče a soudem do Pohořelic a Židlochovic; farnost Kounice z části do Brna, z části do Hustopeče, soudem pak do Ivančic a Židlochovic náleží.

Co do patronátu obsazuje majitel velkostatku kounického Jan hrabě Herberstein 5 far; náboženská matice 2 a 1 ordinarius (lib. collationis). Tři (z 8 farností) mají pouze po jedné osadě, což zajisté správu duchovní značně usnadňuje.

Škol je v děkanství 19 obecných (z nichž je 5 českých, 1 utrakv., 13 německých) se 42 třídami; připadá na každou farnost přes 5 tříd. — Generální visitace byla r. 1890.

Děkanem jest: P. T. biskupský a kons. rada Jan Lazar, farář v Pohořelicích (děk. židlochovské).

1. **Bračice,** čili Bratřice, ves a farnost, 4 *km* východně od Kounic (spojení polní cestou), mají 791 katol. obyv. českých, kteří se živí hospodářstvím a prací v továrnách; 2třídní škola. Pošta a telegraf v Dolních Kounicích, železnice v Rajhradě a v Kounicích (8 *km*).

System.: farář, nyní Antonín Nevoral.

Bračice patřívaly odedávna k panství kounickému, farou pak do Pravlova. R. 1709 zbudovali si tu kapli, kteráž pak r. 1777 byla lépe upravena a rozšířena. Na to učiněny kroky

k zařízení duchovní správy samostatné, což provedeno r. 1873. Prvním farářem byl Ignát Konečný.

Kostel Nejsv. Trojice je stavba moderní; roku 1780 byl posvěcen a roku 1885 rozšířen. Má jeden oltář a na věži 2 menší zvony. Hřbitov mimo osadu.

Jmění vlastní: 4553 K 80 h, zádušní: 2560 K; daň: 9 K 30 h.

Spolky zbožné: živého růžence, sv. Rodiny, apoštolát a účinné lásky k bližnímu. Jiné: spořitelna Raiffeisenova; farní ústav chudinský.

Farní budova je stavení novější, přízemní, roku 1900 opravené; stavení hospod. není. Zahrada úrodná na ovoce.

Důchody: z pozemku na 20 *a*, jejž lze výhodně pronajati; pak renta 1201 K a doplněk na kongruu (1800 K) z matice náboženské.

2. **Cvrčovice** (Urspitz), ves a farnost na pravém břehu Jihlavky, 8 *km* jihovýchodně od Kounic, bez řádného spojení, má 722 katolických obyvatelů německých (83 židů), kteří se živí rolnictvím; obecnou školu 2třídní. Pošta, telegr. a železnice v Pohořelicích (2 *km*).

System.: farář, nyní kons. rada Pavel Juřena; administr. in spir. jest Antonín Stejskal.

Osada tato byla zvláštním statkem, jenž i s farou ve 13. stol. náležel klášteru kounickému; později však Cvrčovice dostaly se ku panství vlasatickému, ale ne na dlouho, neboť prodejem přecházely na různé pány. Mezitím ovládla zde herese a Cvrčovice přifařeny byly do Vlasatic, pak do Medlova a ještě později do Pohořelic. R. 1771 prodány panství kounickému i s patronátem. Počátkem stol. 19. Rusové i Francouzi mnoho škod v této farnosti způsobili.

Farní kostel sv. Jakuba V. nemá zvláštního slohu. Jsou v něm 3 oltáře. Poslední důsažná oprava kostela i věže, r. 1831 postavené, vykonána r. 1902. Presbyterium při tom bylo vymalováno. Na věži jsou zvony z 18. století. Hřbitov je mimo osadu.

Jmění vlastní: 7960 K 50 h, a zádušní: 9438 K 50 h. Daně: 19 K 12 h.

Zbožné spolky: věčného klanění, sv. Rodiny, sv. Josefa na šíření dobrých knih. Farní ústav chudinský. Farní knihovna. — Roku 1890 Lazaristé vídeňští konali zde missie.

Farní budova přízemní, vlhká; poslední oprava provedena roku 1898. Stavení hosp. a zahrada ve stavu dobrém.

Důchody: z pozemků výhodně pronajatých (21 *ha* 8 *a* 50 m^2) a renta roční: 815 K. Daně: 245 K.

3. **Kounice Dolní** (Unter-Kanitz či Stadt Kanitz), město na řece Jihlavce, 194 *m* nad mořem položené, od Pohořelic 7 *km* vzdálené, bez řádného spojení, má 3141 obyv. českých i německých, školu 6třídní (v 7 odděleních), utrakv. V obci židovské (samostatné) jest německá škola jednotřídní (3 odděl.); škola pokračovací, škola vinařská, pošta, telegraf, železniční stanice (4 *km*), zámek; obvodní lékař, lékárna, stanice četnická. Trhy týdenní a výročních 6. Továrna na modrotisk, perleťařství, více cihelen.

Se 4 osadami přifařenými, pak mlýnem, myslivnou, stanicí a 4 strážnicemi na dráze celkem 5243 katolíků (15 akatol., 180 židů), kteří se živí řemesly, pak hospodářstvím, pěstováním chřestu (t. zv. ivančického vyváží se asi 500 *q*), vína a ovoce.

Škol 6 se 17 třídami (4 české, 1 něm.-israel. a 1 utrakv.). Nejvzdálenější jest v Mělčanech (4 *km*).

System.: farář, nyní Josef Švaříček, kons. aud., a 2 koop.

Roku 1181 založil Vilém z Kounic za pokání papežem uložené při řece Jihlavce panenský klášter řádu premonstrátského, »Rosa coeli« zvaný, s nímž spojeny byly po drahnou dobu děje a osudy města Kounic. První řeholnice do něho přišly z českého kláštera v Louňovicích pod duchovní správou ustanoveného probošta z kanonie želivské. K majetku, kterýmž nadáno zbožné založení, náležela především blízká osada Kounice Dolní. Při klášteře zbudován kostel, jehož sporé zbytky až podnes svědčí o bývalé kráse a velikosti.[1]) Klášter po dobu

[1]) Viz dílo: „Dějiny umění národa českého“ (vydal F. J. Lehner), I. str. 105., II. I. str. 3. a j — Též „Vlastivěda“ s pěknými obrazy. (Okr. ivančický str. 148., 149. n.)

nějakou zkvétal utěšeně, ale vpádem Husitův utrpěl veliké škody hmotné. Větší ještě pohroma zastihla jej, když znenáhla upadala kázeň řeholní a když mimo to od nevraživé šlechty okolní r. 1530 byl přepaden, při čemž chrám zneuctěn a několik řeholnic usmrceno. Již něco dříve (1526) věrolomný probošt Martin Göschl (rodilý Jihlavan), zapomenuv na sliby kněžské i řeholní, odpadl k Novokřtěncům, kteří mimo jiné sekty, podporované z blízkých Ivančic, se zde byli usadili, přičinil k úpadku kláštera. Král Ferdinand I. zabrav pak statky klášterní pro korunu král., prodal je s hradem i s právem podacím na faru místokancléři českému Žabkovi z Limberka. Pro účastenství ve vzpouře Jiřího z Rosendorfu, jenž v době té držel Kounice, byl statek kounický skonfiskován a prodán roku 1622 kardinálu-biskupu Dietrichsteinovi.

Kostel i klášter zatím pustl. Ještě jednou (r. 1698) zdálo se, že opět se vzkřísí, když část budov klášterních převzali Premonstráti strahovští a ku konání služeb Božích je zřídili; avšak roku 1808 Strahov postoupil za 46.000 zl. zdejší svůj majetek držitelům panství. Kostel pak založeným požárem byv zničen, jest smutnou sříceninou, na níž vandalismus všeho druhu bez trestu se páše. Roku 1863 vymřel rod knížat Dietrichsteinů, načež velkostatek zdejší i s patronátem dědictvím se dostal na hraběcí rod Herbersteinův. Fara pod patronátem kláštera byla v Kounicích již ve stol. 13. a prvním farářem uvádí se kněz Dětřich. Roku 1552 však katol. správa duchovní, ba zdá se, že duchovní správa vůbec, návalem sekt za své vzala, kostel zpustl i farnost k němu příslušná. Ovládli zde moravští Bratří, spravujíce odtud i Ořechov a Štikovice. Stav takový potrval až do roku 1623; až od té doby totiž prací Jesuitů brněnských [1]) katolicismus opět zde ožil.

---

[1]) Povolalť sem — a na celé nově nabyté panství zdejší — kardinál Frant. Dietrichstein Jesuity z Brna. Ti v 6 kostelích působili, 70 lutheránův a 20 Novokřtěncův obrátili, nemocné ranou morovou ošetřovali. (J. Tenora, Jesuitské missie na Moravě v letech 1558—1653, ve „Hlídce“ 1905, č. 10, strana 776.)

Missie byly zde r. 1884 a 1890.

a) Kostel farní sv. Petra a Pavla, jak nyní jest, postavila farnost roku 1881 za 60.000 zl. slohem moderním se pěti oltáři. K památnostem jeho náleží mramorová kazatelna (z r. 1618) z někdejšího farního kostela, jenž stával u samé řeky a trpěv mnoho povodněmi, byl zrušen a r. 1881 úplně zbořen. Na věži jest 5 zvonů, největší ze 17. stol. — Hřbitov je za městem a na něm kaple sv. Jana Křtitele, gotická, ze 16. stol. Na vížce má 2 zvony.

Jmění vlastního má kostel: 5222 K, zádušního: 17.988·75 K. Poplatky z toho: 40·61 K.

b) Kaple či kostelík sv. Antonína a Floriána na pahorku u města z r. 1651. Roku 1899 a 1901 byla opravena a zřízena křížová cesta vedoucí po kopci až do svatyně, v níž se koná slavná pouť v měsíci červnu. Na místě bývalého sboru Bratří mor. postavil Ferdinand kníže Dietrichstein roku 1688 kapli sv. Fabiána a Šebastiána se 3 oltáři.

V t. z. »špitále« obecním má 6 až 8 osob ženských, stářím sešlých, byt a otop.

»Panský špitál«, někdy bohatě nadaný, pro 6 mužův a 6 stařen, sloužívších pánům velkostatku zdejšího. V něm je kaple sv. Alžběty slohu gotického.

c) Na hřbitově je kaple sv. Jana Křtitele ve slohu gotickém. Oltář prý sdělán z kořenů stromových. Na věži dva zvony, jeden ze 16. století.

d) V Mělčanech mají veřejnou kapli Nanebevzetí Panny Marie. V Mor. a Něm. Bránicích jsou hřbitovy.

V židovské obci kounické jest stará synagoga.

Je tu Svatojosefská Jednota a z bratrstev zbožných: Živý růženec, věčného klanění, sv. Rodiny, apoštolát a III. řád sv. Františka. Jiného druhu spolky: čtenářský, Sokol, Svornost (socialní), Bürgerverein, Veteranenverein, freiwillige Feuerwehr.

Fara jednopatrová na náměstí, byla opravena r. 1894 a je v dobrém stavu; též hospodářská stavení. Stodola pro vzdálenost nepohodlná. Zahrady při faře není.

Důchody: užitek z pozemků na 12 *ha* 42 *a* 54 m^2, jež možno dáti v nájem (stará míra po 17 K); pak roční renta: 454·33 K a doplněk kongruy, nyní 1065·22 K (na 1800 K). Jeden kooperator béře kongruu svou prostřednictvím faráře, druhý od samé matice náboženské.

Roku 1862 hrozná povodeň nadělala nesmírných spoust na všem majetku lidském jak v Kounicích (kdež zničeno na 200 stavení) tak v sousedních osadách.

Z rodáků zdejších buďtež zmíněni: Jan Ev. Bílý, duchovní a vlastenecký spisovatel; zemřel, jsa farářem v Dol. Loučkách, r. 1888. — P. Mořic Šrůtka, provinciál a později generální definitor řádu kapucínského v Římě, čestný občan kounický; zemřel roku 1880.

4. **Malešovice** (Malspitz), na pravém břehu Jihlavky ležící ves, vzdálená od Kounic (cestou) 4 *km*, má 568 německých obyv., 2třídní školu obecnou. Pošta, telegraf, železnice v Pohořelicích (5 *km*). — Přifařena jedna osada s jednotřídní německou školou. Všech farníků, vesměs něm. katolíků, jest 889; živí se rolnictvím.

System.: farář, nyní Jan Picka.

Malešovice patřívaly kapitule staroboleslavské v Čechách, později i s právem podacím — bylať zde správa duchovní již r. 1276 — připadly panenskému klášteru v Kounicích, ač ne celé, neboť ve 14. stol. se tu uvádějí i jiní majitelé. Pak připojeny ke statku vlasatickému. Když pak pán na Vlasaticích, Rudolf z Teuffenbachu byl roku 1619 mezi povstalci, prodán statek jeho Frant. kardinálu Dietrichsteinovi, a tak Malešovice, kdež tenkrát též opanoval protestantismus, spojeny jsou s velkostatkem kounickým; duchovní správou náležely ku Pravlovu, až r. 1774 zřízena lokalie, později na faru povýšená.

a) Farní kostel sv. Štěpána, prvomučeníka, v základech sice je starý, ale roku 1822 zmodernisován a roku 1886 nákladem dobrodince značně zvětšen byl. Má tři oltáře, na hlavním zdařilý obraz svatého Štěpána, jejž patron kostela ve Vídni shotoviti dal (roku 1852); na věži jsou 4 zvony (jeden

ze 16. století) a hodiny. Památností starobylou jest křtitelnice z r. 1593. — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 7863·18 K, zádušní: 15·926·23 K. Daň z toho: 121·98 K.

b) Filialní kostel v Odrovicích zasvěcen jest Panně Marii Pomocnici a zbudoval jej r. 1900 zbožný soused zdejší Josef Zekl ve slohu moderním. Jmění má vlastního: 1303·89 K, zádušního: 1600 K. Z toho platí se ekvivalent a školní poplatek: 29·92 K.

Spolky nábožné: Věčné klanění, Bratrstvo Ducha sv., sv. Rodiny, živého růžence. Chudinský ústav farní, mimo dva ústavy místní. — R. 1900 konány zde missie a obnova r. 1905.

Farní budova, nová (z roku 1879), má 4 světnice; jest v dobrém stavu, rovněž tak i stavení hospodářská. Při faře jest zahrádka.

Důchody farní: z pozemků (85 *a* 98 m^2), jichž pronájem se nedoporoučí, a doplněk kongruy. Daně: 41·54 K.

5. **Medlov** (Mödlau), městys jihových. od Kounic (4 *km* — spojení cestou), na levém břehu Jihlavky, má 780 katol. obyv. německých, obecnou školu 2třídní, dvůr. Pošta, telegraf a železniční stanice v Hrušovanech (5 *km*). Výroční trhy tři. V přifařených osadách jsou mimo to 2 jednotř. školy. Farníků všech: 1471 katolíků (jinověrců není), kteří živí se hlavně hospodářstvím.

System.: farář, nyní Fr. Zvejška, kons. aud., a kooperator.

Dle nejstarších zpráv náležel Medlov pánům z Pernštýna, kteří důchody zdejší a farní právo podací počátkem 13. stol. přenechali panenskému klášteru v Doubravníku. Když pak tento zanikl, opět páni z Pernštýna potáhli na sebe právo podací, až r. 1532 záměnou připadlo klášteru Králové v Brně a po zrušení jeho matici náboženské. Statek zdejší mezitím dostal se ku panství židlochovskému. V 16. stol. akatolicismus vnikl do osady, a obyvatelé až na malou hrstku přidali se k novému učení; r. 1626 nastala obnova katolická. Následkem častých válek objevil se zde r. 1645 mor.

a) Farní kostel sv. Bartoloměje apoštola požárem r. 1749 přišel až na zevnějšek o původní svou podobu; byl sice úsilím farníků znovu postaven, ale již r. 1852 vyžadoval opět podstatných oprav, které přispěním dobrodinců se provedly. Poslední větší oprava stala se r. 1889. Kostel má tři oltáře. Na věži, jejíž spodek jest nejstarší částí celé kostelní budovy, jsou 3 zvony, z nichž jeden ulit r. 1519. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní; 2572 K, zádušní: 6876 K. Daně: 5·03 K.

b) Ve Smolíně (Möhleis) jest kaple sv. Cyrilla a Methoda, původně Jménu Ježíš zasvěcená. Zřídila ji obec počátkem 18. stol. Roku 1758 na poděkování za osvobození Moravy od Prusův opravil ji a zvětšil tehdejší farář Morgenbesser, a později byla častěji opravována. Má slušný oltář, varhany, paramenta a na věži 2 zvony.

Spolky zbožné: živého růžence a svaté Rodiny; farní ústav chudinský.

Důchody: v pozemcích: 23 *ha* 16 *a*, jichž nelze výhodně pronajati; doplněk kongruy z nábož. matice. Daně: 366·86 K.

6. **Pasohlávky** (Waistätten), vesnice a farnost 18 *km* jižně Kounic, od Pohořelic 10 *km* (bez řádného spojení) vzdálená, na levém břehu Dyje položená, má 995 katol. obyv. německých (3 židy); školu obecnou 3třídní. Pošta v Mušově, telegraf v Drnoholci, železn. stanice ve Vranovicích (7 *km*). — Farníci živí se rolnictvím a vinařstvím.

System.: farář, nyní J. Tomandl.

Pasohlávky i s farou odedávna držel klášter kounický. Po zániku kláštera pod záštitou majitele Václava Thurna i sem dostaly se nauky protikatolické, ano i Novokřtěnci zde půdu nalezli, takže fara katolická zanikla a obec byla přifařena do Vlasatic. Roku 1811 zřízena zde správa duchovní. Koncem 17. stol. něco Chorvatů usadilo se zde, více však v okolních dvou osadách. Roku 1836 navštívila farnost cholera.

Farní kostel sv. Anny má nynější podobu moderní po důkladné úpravě, v letech 1849 a 1854 provedené. Jsou

v něm 2 oltáře. Též za let posledních 1899—1905 pilně dbáno nutných oprav i okrasy svatyně této. Tak zřízena nová sakristie a kostel vkusně vymalován i na zevnějšku opraven. Na věži jsou 2 zvony nepatrné. Hřbitov opodál kostela.

Jmění kostelní vlastní: pozemky na 3 *ha* 18 *a* 82 m^2 a 2766 K; zádušní: pozemky na 2 *ha* 81 *a* 31 m^2 a 11.363·92 K. Daně: 56·66 K. — Pozemky kostelní i zádušní jsou dobře pronajaty.

Zbožné spolky: živého růžence, věčného klanění, spol. bl. Klementa Hofbauera. Farní ústav chudinský. — Sv. missie konány tu r. 1901, obnova r. 1902. Jest na to zvláštní nadace per 600 K.

Farní budova, r. 1899 opravená, jest v dobrém stavu; má 3 obytné světnice. Hospod. stavení ve stavu méně dobrém. Zahrada značná.

Důchody: renta z jistin: 650 K 80 h, ostatní (na 1400 K) doplňuje matice náboženská. Daně: 31·59 K a osobní. Daně s přirážkami platí obec.

7. **Pravlov** (Pralitz), severových. od Kounic na pravém břehu Jihlavky, má 623 katol. obyv. německých, 2třídní školu obecnou; 3 trhy výroční. Pošta, telegr. a žel. st. v Kounicích (6 *km*). — Přifařeny 2 osady a 2 jednotřídní školy. V celé farnosti jest 1194 německých obyv., vesměs katolíků, živících se rolnictvím.

System.: farář, nyní Petr Čech, a kooperator.

Pravlovem ve starověku vedla důležitá cesta, neboť prameny mluví o výnosném mýtě zdejším, jež král Vratislav daroval klášteru opatovskému v Čechách. O faře jsou zprávy z r. 1276. Podací právo měl klášter kounický, a první známý farář byl kněz Zdislav (1340). Pravlov pak vždy zůstal při panství kounickém. Ve druhé polovici 17. století dostaly se do farnosti bludy t. zv. reformátorův i Novokřtěnců, jež potrvaly zde až do r. 1622. Katolíci zbylí přifařeni byli po tu dobu do Kounic a r. 1654 Pravlov s Medlovem spojen jest v jednu farnost. Od roku 1676 pak již bez přetržení duchovní správa

v Pravlově se vede. — Velmi tklivě líčí domácí protokol farní strašlivou povodeň, která dne 28. ledna 1862 přikvačivši na Pravlov a osady přifařené způsobila nesmírné škody na domech, polích i dobytku. V kostele sahala voda až po tabernakul na hlavním oltáři.

a) Farní kostel Navštívení Panny Marie (zasvěcený původně sv. Martinu biskupu), zachoval stopy starého původu svého v silném zdivu věže, jež vybíhá ve zděný jehlanec ze 16. stol. Ostatní vše v letech 1750—1760 změněno bylo a upraveno nákladem dobrodince nejmenovaného, jenž na účel ten poslal značný peněžitý příspěvek. Avšak i později kostel pro vlhkost, kterouž trpí častými povodněmi (od r. 1888 do r. 1904 po čtyřikráte!), častěji byl opravován, nejposléze r. 1904. Tu byl presbytář zvýšen, nový hlavní oltář postaven a poboční (2) opraveny, rovněž tak kazatelna i křtitelnice, vše na útraty farníkův a patronátu. Kostel má starobylá paramenta a posv. nádoby cenné z 18. století. Na věži jest zvon z r. 1512 s nápisem: »Ave sanctissima Maria. Mater Dei. Regina Coeli. Porta Paradisi Domina M(ea)«. — Hřbitov jest za osadou.

Vlastní jmění: 2294·22 K; zádušní: 15.502·68 K. Daň: 74 K 9 haléřů.

b) Ve přifařených Kopřivnicích roku 1722 postavili manželé Ondřej a Anna Žabští okrouhlou kapli Marianskou, jež r. 1739 konsekrována byla. Obec je povinna ji udržovati. V kapli jest jeden oltář a křížová cesta.

Jmění vlastní: 3454·62 K, zádušní: 644 K. Daně: 9·64 K.

c) V Němčičkách od roku 1904 jest útulná kaple Narození Panny Marie. Založili ji manželé Karel a Viktoria Růžičkovi značným nákladem. Jiní dobrodinci pak postarali se o důstojnou výzdobu vnitřní (k níž patří i křížová cesta).

Vlastní jmění (pro kapli uložené od zmíněných dobrodinců): 2000 K, zádušní: 12.000 K (z čehož se právě splácí daň z přenesení).

Zbožné spolky: živého růžence, věčného klanění, svaté Rodiny, bratrstvo Karmelské a spolek sv. Josefa na šíření

dobrých knih. Farní ústav chudinský a nad to dva obecní. Sv. missie konali zde r. 1900 Jesuité velehradští.

Farní budova po častých opravách je nyní v dobrém stavu; jest jednopatrová a prostorná; rovněž stavení hospodářská. Při faře jest zahrada na 18 *a*, péčí nynějšího faráře r. 1894 ušlechtilým stromovím osázená.

Důchody: pozemky na 22 *ha* 66 *a* 63 m^2 (většina na území obce Malešovic jest výhodně pronajata). Renta roční z jistin: 1096 K. Daně: 969 K 40 h.

8. **Vlasatice** (Wostitz), městys, 14 *km* jižně Kounic a od Pohořelic 6 *km* vzdálený, blízko silnice vedoucí z Brna do Znojma, má 1947 obyvatelů německých, 5třídní školu obecnou, obvodního lékaře, 3 trhy výroční. Pošta, telegraf a železnice v Pohořelicích (6 *km*). Přifařena ještě osada Mariahilf se 2třídní školou. V celé farnosti: 2509 katolíků (2 akatol. a 2 židé), kteří žijí skoro vesměs z hospodářství.

System.: farář, nyní Karel Šťasta, a kooperator.

Vlasatice bývaly samostatný statek, později spojeny byly se Cvrčovicemi ve společný majetek; faru pak (r. 1276 uvádí se farář Štěpán) a patronát držel klášter kounický. Za převratů náboženských dostala se herese i sem, ano i Novokřtěnci se tu usadili. Po bitvě bělohorské císař statek zdejší prodal pánům Dietrichsteinům na Mikulově a Kounicích. Též fara katolická, za zmatků náboženských zaniklá, zase obnovena, ač farář sem dosazený, Lukáš Augustin, nalezl kostel velmi zpustošený a farní obročí docela oloupené. Svízele ty během času přemoženy a katol. duchovní správa již nepřerušena.

a) Kostel sv. Jana Křt. zaujímá místo bývalého, snad původního. Zbudoval jej — a to dobře a pevně — roku 1610 Jeronym hr. Thurn, ovšem pro svoje souvěrce nekatolické. Byl mnohokráte opravován (r. 1847, 1883). R. 1894 železnými sponami zdivo staženo. Má nyní 3 oltáře, pěknou křtitelnici mramorovou a na věži 5 zvonů nepatrných. Cení se též socha bolestné Panny Marie. Pod kostelem je stará hrobka, v níž dle udání odpočívají zdejší duchovní. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 9870·64 K, zádušní: 13.916·98 K. Daně a poplatky: 85·90 K. Farář spravuje farní fond chudinský, mimo něj si obec vede svůj.

b) V přifařené osadě Mariahilf (Nová Ves) jest od r. 1839 kaple Panny Marie Pomocnice s jedním oltářem; obec ji udržuje. Jmění vlastní: 3003·68 K, zádušní: 200 K.

Zbožné spolky: ustavičného klanění, sv. Rodiny, živého růžence a Srdce Panny Marie. Roku 1902 byly zde missie a r. 1904 obnoveny.

Farní budova jest jednopatrová, prostranná, až na střechu v dobrém stavu. Knihovna farní. Hospodářská stavení dobrá, — i zahrada.

Důchody: z pozemků na 25 *ha* 83 *a* 69 m^2, méně příhodně pronajatých, pak roční renta: 2547 K. Doplněk z náboženské matice béře farář a kooperator celou svoji kongruu. Daně: 700 K.

V. Děkanství kuřímské

hraničí na severu s děkanstvím jedovnickým a lomnickým, na jihu s brněnským, rosickým a náměšťským; na východě s brněnským a jedovnickým, na západě s velkomeziříčským.

Utvořeno bylo roku 1786 odebráním farností rozsáhlým dekanátům: brněnskému, velkomeziříčskému, boskovskému, lomnickému a jedovnickému; některé přibrány jsou ze zaniklých dekanátů: tišnovského a doubravnického.

Povahou půdy náleží děkanství kuřímské k horským, jsouc prostoupeno horami vysočiny Českomoravské a honosíc se půvabnými polohami, na př. u Tišnova (Květnice na 500 *m*, kdež se nachází i dobrý mramor; Babí lom u Vranova, 500 *m*, s rozkošným rozhledem).

Územím děkanství protéká Svratka od Předklášteří až ke hradu Veveří, přibírajíc některé dosti silné přítoky (Loučka, Bezenek) a malebným úvalem spěchajíc k Brnu.

Obyvatelstva je v děkanství: 26.008 katol., 14 akatol., 73 židé, vesměs, až na židy, národnosti české, kteří se živí

hospodářstvím, řemesly venkovskými, prací v závodech průmyslových a zemědělských. Co do bydliště rozděleni jsou na jedno město, 3 městyse a 53 vesnice. Ruchu obchodnímu i živnostenskému napomáhá železnice, která tudy jede, farnosti drásovské, kuřímské a tišnovské se dotýkajíc.

Katolíci mají 13 obvodů farních s 38 svatyněmi, při kterých působí v duchovní správě 16 kněží (13 farářů a 3 koop.), 2 pak v jiných úřadech. (Jeden řeholník). Na odpočinku tři. Klášter jest tu jeden a v něm 24 řeholnice.

Ze 13 farních kostelů připadá průměrem na jeden vlastního jmění: 2891 K, a nadačního: 9396 K, z čehož platiti dlužno daně a poplatky; průměrem platí každý kostel 39 K. — Z farářů nemá ani jeden zákonné kongruy z beneficia. — Nejlidnatější je farnost tišnovská.

Do politického, soudního a berního okresu tišnovského patří fary: Bityška Vev., Čebín, Deblín, Drásov, Lažánky, Tišnov město a Předklášteří. Část do Tišnova, část do Brna náleží z farnosti kuřímské; farnost lipůvská, až na jednu obec, jež patří do Boskovic—Blanska, náleží k Tišnovu; farnost svatoslavská rozdělena mezi Tišnov a Velké Meziříčí—Biteš; Újezd, až na jednu osadu patřící do Tišnova, náleží do Boskovic—Blanska; Kněnice k okr. hejtmanství brněnskému a k soudu ivančickému náleží; Vranov patří částečně do Brna, částečně do Boskovic—Blanska.

Patronátní právo: Kuřím obsazuje nejdůst. biskup brněnský; Tišnov město, Předklášteří, Drásov a Svatoslavu obsazuje klášter »Rosa coeli«; Vranov obsazuje kníže J. Liechtenstein; Bityšku a Kněnice baron Mořic Deforest-Bischofsheim; Deblín a Lipůvku hl. město Brno; Čebín, Lažánky a Újezd matice náboženská.

Školy: měšťanské 2, obecné 33 a 1 hospodářská, až na jednu vesměs české, s 85 třídami. Průměrem připadá na každou farnost 6 tříd školních. Generální visitace byla r. 1893.

Děkanem jest P. T. čestný kanovník a arcikněz Fr. Seraf. Mlčoch, farář v Kuřímě a člen c. k. okr. škol. rady tišnovské.

1. **Bityška Veverská** (Eichhorn-Bitischka), městys, od Kuřima 10·6 *km* vzdálený (bez řádného spojení), v malebné dolině, má 1327 obyvatelů českých, 4třídní školu (5 odděl.); je sídlem obvodního lékaře s lékárnou soukromou. Válcový mlýn, papírna a prachárna. Záložna Raiffeisenova. Trhy (dobytčí a výroční) čtyři.

Přifařena jedna osada a hrad Veveří, 6 osamělých usedlostí a hostinců; celkem má farnost 1820 katol. (9 židů), kteří se živí rolnictvím, prací zednickou v Brně, a jinými venkovskými řemesly. Školy 2 (jedna vzdál. 7·5 *km*) se 6 třídami.

System.: farář, nyní Jakub Rosendorf.

Veveří s podhradím bylo statkem zeměpanským; na hradě sídlíval purkrabí. Pak dáno v zástavu, z níž vykoupeno markrabětem Karlem, ale za krále Jiřího opět zastaveno podkomoří zemskému Václavu z Ludanic. Když pak r. 1551 prodáno bylo, vystřídali se na něm majitelé různí. R. 1830 koupil je princ Gustav Vasa i s právem podacím; na to dostalo se baronu Sinovi, po němž dědila knížecí rodina Ypsilanti; ta prodala panství žid. baronu Hirschovi, po němž dědil je majitel nynější.

Fara bývala původně při kapli na hradě; roku 1240 byl při ní plebán Jan. V 15. stol. byla prebendou kapitoly svatopetrské v Brně; prebendářům však bylo podnikati pře o důchody zadržované. Roku 1537 všecko zabrala herese, až zase po válce 30leté katolicismus zde sice ožil, ale pro nedostatek kněží Bityška přifařena napřed do Rosic, pak do Kynic. Roku 1640 opět řádná duchovní správa zřízena jest. Výtečně zde působil (roku 1667—1719) i v literatuře české a latinské činný, horlivý kněz a lidumil Valentin Jestřabský.

a) Farní kostel sv. Jakuba V., na náměstí, zbudován moderně r. 1771—1808 nákladem kostelního jmění i dobrovolnými příspěvky na místě skrovného kostelíka původního. Je dosti veliký, celý klenut a má 3 oltáře, 2 sakristie. Důsažné opravy provedeny r. 1852. Roku 1890 nákladem konkurence byl vymalován presbytář, roku 1903 podnětem a přispěním

rodáka zdejšího, kanovníka Dra. Fr. Ehrmanna, pořízen a konsekrován hlavní oltář velevkusné práce (Tomola v Brně, Bušek v Sychrově Č.). Dobrodinci věnovali na ten účel 2277·25 K. — Na věži jsou 4 zvony. — K památnostem náleží kasule z 18. stol. ze stříbrohavu, darovaná od hrab. Althanové, pak některé obrazy a řezby. — Hřbitov je za osadou.

Jmění vlastní: 2251·48 K, zádušní 16.195·79 K. Z toho ekviv. s přirážkou a poplatek školní: 30·91 K. Také fond na opatření nových varhan a chudinský je ve správě farářově.

b) U hradu Veveří, jenž malebně se vypíná na nedalekém návrší, stojí kostelík Matky Boží, na kterém se zachovaly zbytky slohu románského, a to zvláště při obou vchodech a na apsidě.[1]) Loď kryta plochým stropem, jenž jest neúhlednou malbou vyzdoben (výjevy ze života P. Marie). K této hlavní lodi přiléhá vedlejší, nižší, pokrytá stropem prkenným. Na vížce jsou dva zvony, jeden dle nápisu z r. 1641 za svob. pána Rudolfa z Teuffenbachů pořízen, druhý je bez nápisu. Hlavní oltář je zděný sarkofag se starobylým (svatolukášským) obrazem P. Marie; v lodi je románská kazatelna a obraz Korunování Panny Marie, jejž roku 1648 sem daroval »poctivý mládenec Václav Fabian Prostějovský«. Náhrobek jeden na podlaze označuje, že tu odpočívá »Hans Karl Fünfkircher, obrist v pluku Teuffenbachově, a manželka jeho, roz. hraběnka Hohenzollern † 1655«. Povšimnutí zasluhuje i starožitná kamenná deska v předsíni, s vypouklým obrazem nejsv. Trojice a výjevů ze života hornického.

Na blízkém vrchu bývala kaple sv. Kříže, k níž ještě v 18. věku hojně putováno. R. 1784 byla zrušena (hlavní obraz dán do kostela bityšského) a postaveny na tom místě tři kříže. I toto místo posvěceno reminiscencí z dob sv. Cyrilla a Methoda.

Mimo zmíněný již ústav chudinský jsou ve správě farářově též fondy na udržování kost. »špitálku« a na podporu nemocných

[1]) Obšírněji pojednáno o něm v díle: „Dějiny umění národa českého“ od F. J. Lehnera, II., str. 158. a n. — Dr. K. Eichler, „Paměti panství veverského“. V Brně 1893.

i posluhovaček v něm; též obec Bityška má svůj chudinský fond. Ze spolků církevních a bratrstev jsou tu: Živý růženec, Panny Marie, Matky dobré rady, sv. Rodiny. — Jiným směrům slouží spolek čtenářsko-hospodářský, hasičský a veteránský. Tendence »Sokola« jsou známy. Pak je tu krejcarový spolek na podporu chudých školních dítek.

Budova farní, jednopatrová, jest postavena z pevného materiálu a dobře kryta. Světnic má 7 (v přízemí poněkud vlhko). Opravena byla r. 1903, rovněž i stavení hospodářská (nákladem 1405·48 K). Zahrada při faře na 7 *a* 5 m^2, vysázená stromy ovocnými, pěkně se udržuje.

Důchody: roční renta: 678·42 K, z kontr. fondu: 12·41 K, výnos z pozemků na 10 *ha* 76 *a* 41 m^2 (jichž výhodně pronajati nelze): 305·04 K a doplněk z matice nábož. Daní všech: 178·91 K.

2. **Čebín,** ves na silnici z Brna do Tišnova, od Kuříma 4 *km* poštou vzdálená, má 734 obyvatele české, 2třídní školu; pošta, telegraf a železnice v Drásově (2 *km*). — Přifařeny ještě 2 osady, celkem 1969 katol. (9 židů), kteří živí se hospodářstvím, pak prací dělnickou v továrnách. Zedníci a tesaři nacházejí práci v Brně. Školy 3 se 6 třídami, nejvzdálenější 5 *km*.

System.: farář, nyní Václav Musil.

Čebín byl samostatným statkem a faru měl již ve 14. stol., jejíž patronát byl při vrchnosti lomnické, neboť statek zdejší koupí neb dědictvím k Lomnici se dostal. R. 1550 již herese odstranila katolickou duchovní správu, načež Čebín přidělen jest až do vzdálené Lomnice, což zůstalo do zřízení expositury r. 1707, jež stalo se na útraty fary lomnické. Roku 1784 povýšena expositura na lokalii a konečně na faru.

Farní kostel sv. Jiří má gotický presbytář z 15. stol. I spodní část věže svědčí o stáří jeho. Značné změny staly se na něm r. 1792, při čemž byl i rozšířen. R. 1893 konkurencí byl opraven, r. 1904 pak musily býti zdi kostelní pro trhliny, jež se v lodi objevily, svázány železnými sponami v základech i pod klenutím, což zapraveno rovněž konkurencí (2600 K). Nedávno pořízen nový hlavní oltář a kazatelna slohová z dílny

Vojtěcha Stříže v Brně. Kostel má 3 oltáře a na věži 3 zvony (nejstarší ze 17. stol.).

Jmění vlastní: pozemky na 98 *a* v ceně 840 K a v jistinách: 1911·22 K; zádušní: v pozemcích na 2 *ha* 71 *a* v ceně 1601·66 K a v jistinách: 7445 K. Daně a poplatky: 145·04 K. Též je tu farní chudinský fond.

V Senticích je obecní kaple sv. Jana Nepom.

Bratrstva: živ. růžence, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Budova farní je přízemní se všemi potřebnými místnostmi. Nákladem nynějšího faráře byla r. 1904 opravena. Hospodářská stavení nejnutnější jsou a 2 zahrádky.

Důchody: Užitek z farního pozemku 28 *a* (jejž nelze výhodně pronajati): 14·54 K, pak úroky z jistiny ročně: 160·81 K a doplněk z náboženské matice (na kongruu 1800 K). Daň: 7·74 K (a osobní).

3. **Deblín,** městys, od Kuříma 11 *km* vzdálený, má 1124 obyvatele české, trojtřídní školu (5 oddél.) a poštu. Telegraf a železnice v Tišnově (8 *km*). Trhy týdenní, a výroční 4). — Přifařeno: 11 osad, mlýn a myslivna, celkem 2629 katolíků (jinověrců není); 2 školy se 7 třídami. Farníci živí se většinou hospodářstvím, částečně řemesly a prací dělnickou.

System.: farář, nyní Eduard Opálka, a kooperator.

Po Deblíně jmenovala se rodina zemanská, jíž náleželo i právo podací na faru zdejší, které však již r. 1294 odstoupeno řádu německému, s něhož přešlo na město Brno, vládnoucí od r. 1466 v Deblíně nějakým majetkem. Duchovní správu vedli kněží řádu řečeného, z nichž r. 1450 uvádí se jménem kněz Jan. Ve druhé polovici 16. stol., nepochybně i vlivem města Brna herese zde obdržela vrch, až r. 1641 zase katol. duch. správa ožila. V letech 1645—52 byl tu farářem veliký příznivec Jesuitů brněnských kněz Šimon Matheides, který mnoho ústrkův vytrpěl od Švédův. Pro nedostatek kněžstva roku 1658 Deblín přidělen k Tišnovu, což však jen na krátko potrvalo. — Pro množství přifařených osad je správa duchovní dosti obtížna.

a) Farní kostel sv. Mikuláše slabé stopy bývalé gotiky si zachoval, ano nad jižním vchodem viděti ještě ornament románský a znak Pernšteinský. R. 1903 byl kostel opraven a vyzdoben přiměřenou malbou nákladem farnosti a z milodarův. V poboční kapli jest ctěný obraz Panny Marie, k níž zvláště o svátcích Marianských četně se putuje. Povšimnutí hoden jest také nový obraz sv. patrona na hlavním oltáři. — Zvony jsou ze 17. století. Hřbitov blízko.

Jmění vlastního má kostel: 1091 K a zádušního: 12.871 K (v tom fund. pozemek). Daně a poplatky: 16·38 K.

b) V Braniškově jest veřejná kaple svatých Cyrilla a Methoda; v Prosatíně Růžencové Panny Marie a v Úsoší Panny Marie Nanebevzaté.

Ve farnosti jest chudinský fond pro celou farnost, mimo to mají jednotlivé obce fondy své.

Ze spolků zbožných a bratrstev jsou tu: Živý růženec, apoštolát a armáda sv. kříže.

Budova farní, přízemní, je sice dosti prostranná, ale příliš vlhká pro svoji nízkou polohu (zrovna na úpatí kopce). Důkladná žádoucí oprava již dávno se nestala. Též ve špatném stavu jsou hospodářská stavení, stodoly vůbec není. Za to zahrada jest veliká a občas přináší hojný užitek (ovoce).

Farář užívá fund. pozemků (6 *ha*), jichž ani s prospěchem jinak pronajati nelze; pak má roční rentu: 1236 K a doplněk z matice náboženské (nyní 364 K). Daní platí: 31·62 K. — Kooperatora vydržuje matice náboženská.

4. **Drásov,** ves od Kuříma 4 *km* vzdálená, drahou spojená, má 900 obyvatelů českých, 2třídní školu, poštu, telegr. a žel. Se 2 osadami, mlýny a dvory přifařenými celkem: 2027 katol. (5 židů), živících se hospodářstvím. Školy 3 s 5 třídami.

System.: farář, nyní Pavel Blažek.

Drásov odedávna patřil ku zboží kláštera tišnovského, ano zůstal při panství tom, i když majetek kláštera po zrušení dostal se do rukou světských. Fara byla zde již ve 13. stol., zanikla však za převratů náboženských v 16. stol. Pak na čas

patřil Drásov do Tišnova. R. 1784 zřízena zde lokalie, r. 1859 fara. R. 1845 první missie v diecesi zde se konaly.

a) Kostel farní sv. Kříže, obezděný, je starý, což viděti dosud na věži a starých nápisech na 3 zvonech; jinak jest zmodernisován a má 3 oltáře. Když r. 1830 bořila se stará kostnice u kostela, nalezena byla ve zdivu jejím stará stříbrná monstrance slohu gotického, jíž kostel právě potřeboval. Bylať tam ukryta asi za války 30leté. — R. 1892 byl kostel opraven. Hřbitov blízko.

Jmění vlastní: 4265·40 K, zádušní: 8328 K. Daně a poplatky: 36·9 K. — Sbírá a ukládá se též na rozšíření kostela.

b) V Malostovicích zbudovali si osadníci za přispění patrona v letech 1834—38 místo kostelíka sešlého slušný nový, sv. Vavřinci zasvěcený. Bývala tu kdysi i fara, která v 16. století zanikla, načež Malostovice přifařeny byly až na Lomnici, neboť tamní vrchnost důchod fary dosavádní skonfiskovala. Od r. 1784 patří Malostovice farou do Drásova. — Ve Všechovicích mají kapli, sv. Anně zasvěcenou.

Ústavy chudých vede fara i obec.

Bratrstva: v každé osadě živého růžence, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, sv. Rodiny. Jiné spolky: Sokol; sociálně-demokratický spolek; pak čtenářsko-hospod. spolek v Malostovicích a v každé osadě spolek dobrovolných hasičův.

Budova farní jest bídný domek, nikterak nevyhovující, ač r. 1895 byl poněkud opraven. Je tu též knihovna (200 sv.). Hospod. stavení obstojná. Zahrada je malá; prostranný dvůr posázen je stromovím.

Důchody: z pozemků (18 *ha* 82 *a* 50 m^2): 776·42 K; renta roční: 817·94 K, doplněk z náboženské matice. Daně a poplatky (vyjma osobní): 497·86 K.

5. **Kněnice Německé,** též Kynice (Deutsch-Kühnitz), ves a farnost od Kuříma 15 *km* vzdálená, má s myslivnou a hájovnou 896 obyv. českých, samých katolíků; 2třídní školu. Pošta v Ostrovačicích, telegraf a železnice v Rosicích (7 *km*). Farníci žijí hlavně z hospodářství.

System.: farář, nyní Frant. Navrátil, kons. rada.

Kněnice patřívaly ke zboží kláštera tišnovského již r. 1233 i s patronátem. Kněží sem dosazovaní byli Cisterciáci. Po zrušení kláštera zakoupil je tehdejší pán na Veveří — baron Vilém Mundy — a od těch dob spojeny jsou s velkostatkem tímto, na nějž přešel také patronát nad farou, kterouž Kněnice měly již ve 13. stol. Od r. 1844 jsou spojeny s panstvím rosickým. Jako jinde, i zde zavládly ve stol. 16. bludy t. z. reformace, až roku 1636 zase byl sem uveden farář katolický, a to kněz Cisterciák ze Sedlce v Čechách, Jeronym. Odtud byli i jeho nástupcové až do roku 1797. Když pak r. 1653 farnost celou zpustošili Švédové, tu přifařeny Kněnice do Drásova, později do Svatoslavy, až r. 1711 zase zdejší duchovní správa obnovena byla. Matriky jsou z r. 1656. — Hřbitov blízko.

Kostel sv. Mikuláše biskupa, slohu přechodního: z gotiky do renaissance, má 3 oltáře; na hlavním je obraz od J. Šichana. Opraven zevnitř i uvnitř r. 1904 nákladem konkur. a dobrodinců. — Na věži, vybíhající ve zděný hranol, jsou 3 zvony (z nichž jeden ze 16. stol. z dílny bitešské).

Jmění vlastní: v pozemcích: 2 *ha* 44 *a* 49 m^2; a jistina: 750 K; zádušní: 4520 K. Daně a poplatky (v tom i přirážka »zdravotní«): 86·79 K. Také fond chudinský spravuje farář.

Katolické spolky a bratrstva: živého růžence, svaté Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova jednopatrová v dobrém stavu. R. 1880 a 1900 provedeny značnější opravy. Hospodářská stavení přiměřená. Zahrada (38 *a* 88 m^2) má půdu mělkou.

Důchody: kongrua 1800 K, nekrytá výtěžkem z pozemků na 11 *ha* 56 *a* 23 m^2 (jichž nelze nikterak výhodně pronajati), ani roční rentou 836 K, doplňuje se z matice náboženské.

6. **Kuřím** (Gurein), městys, sídlo děkanského úřadu, má 1621 obyv. českých, 4třídní českou školu (6 odděl.), 2třídní soukromou školu německou v sirotčinci města Brna; pošta, telegraf a žel. stanice (0·5 *km*). Obvodní lékař s lékárnou soukromou. Záložna. Trhy týdenní a 4 výroční. Přifařeny 3 osady,

celkem 3049 katolíků (4 akatol., 8 židů), kteří se živí hlavně hospodářstvím, též řemesly a obchodem. Chudina nachází výdělek při dvoře panském a v továrnách brněnských. Školy jsou 4 (1 německá) s 11 třídami; nejvzdálenější 4 *km*.

System.: farář, nyní čestný kanovník, arcikněz a děkan Frant. Mlčoch, a kooperator.

Kuřím býval statkem zeměpanským, ale desátky odtud bral kostel sv. Petra v Brně. Kostel zdejší vystavěl prý r. 1226 král Přemysl Otakar I. (první farář, Jakob, uvádí se r. 1286) a podřídil jej řečenému kostelu brněnskému, kterýžto poměr vysvětluje až do dneška trvající právo podací, jež nad kostelem i farou náleží biskupství brněnskému. Postupem času vládli tu různí páni, počátkem století 16. Zikmund Nekeš z Landeka, z jehož rodu roku 1547 prodán Kuřím celý městu Brnu. Snad právě vlivem města i v Kuřímě zavládla herese ve druhé polovici 16. století, což potrvalo až do r. 1624, kdy herese potlačena, a 21 farář katolický od té doby spravovali farnost zdejší. Missie a obnovy missií byly zde: r. 1851, 1852, 1881, 1882, 1896 a 1897.

a) Farní kostel sv. Maří Magd. a sv. Floriána i Šebastiána v nynější podobě barokové zbudován byl r. 1772 a to z vlastního jmění svého a z odkazu faráře zdejšího Frant. Adamce (1731—1765). Jest jednolodní, kryt valenou klenbou, jež opírá se o pilíře se sličnými hlavicemi. Celý kostel, druhdy sešlý a chatrný, byl roku 1888 takřka od základů opraven, důstojně vyzdoben a r. 1889 posvěcen, jakož hlásá nápis na pamětní mramorové desce: »Na památku Jeho Svatosti papeže Lva XIII. a Jeho Vel. císaře Františka Josefa I. byl chrám tento za děkana a faráře Frant. Mlčocha obnoven a od Jeho bisk. Milosti Dra. Frant. Sal. Bauera dne 13. října 1889 slavně posvěcen«. Má 3 oltáře: na hlavním jest mensa z kararského mramoru, spočívající na 2 kamenných sloupcích, a nad oltářem krásný obraz sv. patronky od M. Eublingra. Nová úprava oltáře provedena od J. Tomoly, Vojt. Stříže a Fr. Kopřivy v Brně; výzdobu 2 oltářů pobočních provedl malíř Pokorný

z Tišnova. Varhany nové z dílny Riegrovy v Krnově opatřeny r. 1893 a nová křížová cesta od Oty Korosina r. 1905. Také nová dlažba pořízena. Celou úpravou (náklad na 16.000 K, k němuž mimo konkurenci a dobrodince s nevšední štědrostí přispěl farář nynější darem na půl sedma tisíce korun) kostel získal též větší prostory. Povšimnutí zasluhují krásné obrazy kostelní od Winterhaltra, Sterna, Zeleného a Šichana. Z cenných památek uvésti dlužno: 2 stříbrné kalichy, ozdobené obrazy emailovými, vzácná to práce umělecká, pak zelená kasule s květy stříbrem protkanými. U presbytáře viděti náhrobní kámen zmíněného † r. 1537 Petra Nekeše z Landeku. Na věži, z části čtyř-, z části osmiboké jsou 3 zvony: nejstarší (sv. Maří Magd.) z r. 1373, druhé dva jsou přelité). Matriky jsou z roku 1634. Hřbitov za osadou jest majetkem farní obce.

Vlastního jmění má kostel: 720 K, zádušní: 5887·16 K. Poplatky: 16·02 K. Též je tu zvláštní fond pro kostelníka a na výzdobu oltáře Marianského i farní ústav chudinský pro Kuřím a Kynice (Kněnice). Mimo to spravují si obce Kuřím a Jinačovice své chudinské fondy.

b) Komendátní kostel sv. Markéty v Kynicích Mor. na hřbitově pochází sice ze 14. stol., pozbyl však úpravou, r. 1681 po zpustošení švédském provedenou, rázu původního až na klenbu křížovou a silné zdivo věžní. Uvnitř jsou 3 oltáře slohu barokového se zděnými mensami. Hlavní oltář zdobí obraz sv. patronky od Šichana (z r. 1892). Je tu krásný kalich stříbrný a starý gotický pacifikál. — I tohoto kostela ujala se péče nynějšího správce duchovního a r. 1885 provedena důkladná oprava vnitř i zevnitř, na niž vydáno 5000 K. R. 1903 byl pak ještě kostel vymalován.

Kostel má vlastního jmění: 404 K a zádušního: 2122 K; poplatky 6·15 K. — Bývala zde fara, r. 1460 uvádí se farář Urban; patronát náležel vrchnosti veverské, s kterouž faráři o důchody příti se musili. Roku 1527 fara, o důchody úplně oloupená, zanikla, načež Kynice Moravské do Kuříma přifařeny byly.

Mimo to je kaple sv. Jana Nepom. z r. 1857 s jistinou (200 K) na udržování, pak z roku 1863 kaple sv. Cyrilla a Methoda.

Bratrstva církevní jsou: Živý růženec, »Sodalitas confoederatorum sub tit. perpetuae adorationis ss. Corporis Christi«, erecta die 18. Febr. 1774 (se slavnou výstavou Nejsv. Svátosti dne 23. února každého roku); Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, sv. Rodiny. Jinými směry berou se spolky: Sokol a j.

Fara zbudována byla r. 1821, jest jednopatrová s osmi světnicemi a místnostmi příslušnými a v dobrém stavu; rovněž tak stavení hospodářská, velmi příhodně položená. Za nimi jest značně veliká (60 *a*) zahrada na pěstování ovoce a zeleniny, pečlivě ošetřovaná. Toto vše opraveno bylo za správy faráře nynějšího nákladem 7572 K. — Na faře je knihovna (700 sv. ze všech oborů theol.); většina knih pochází ze zrušené kolleje jesuitské v Telči [1]) a z knih † faráře a děkana zdejšího Dra. Em. Sellnera.

Důchody: roční renta: 871·16 K; výnos pozemků na 54 *ha* 9 *a* (u Kuříma, Kynic a Malostovic rozložených): 2322·60 K. Daně: 1174·68 K (a osobní). Doplněk z matice náboženské na kongruu faráře i kooperatora (nyní 909·03 K).

7. **Lažánky** (Vápenné), ves na silnici z Bityšky Veverské do Deblína, od Kuříma 14·6 *km* vzdálená, má 827 obyvatelů českých, 3třídní školu. Pošta a telegraf v Bityšce, železniční stanice v Drásově. — Přifařeny jsou ještě 2 osady, mlýn a myslivna, celkem 1550 katol., kteří se živí dobýváním a prodejem vápna, částečně prací v továrnách brněnských. Školy 2 o 5 třídách.

System.: farář, nyní Jan Kolouch, auditor konsistoře.

Ve stol. 13. bral důchody odtud hrad veverský. Později zakoupeny Lažánky ku panství kuřímskému. O faře jsou zprávy

---

[1]) Knihovna ta obsahovala vzácnou sbírku knih zvláště francouzských, počtem 2000 svazků, kterouž r. 1725 hr. Guido Regal i knihy, jež hrabě Max Regal na České Cerckvi r 1726 kolleji telečské byl odkázal. (D'Elvert, Schriften der hist.-statist. Section, Brünn 1852. S. 84.)

ze 16. stol., ale zanikla brzy za zmatků náboženských, načež Lažánky přifařeny byly do Deblína až do založení lokalie r. 1785, nad níž převzala patronát matice náboženská.

Kostel Nejsv. Trojice na hřbitově jeví slohem svým starý původ, ač rozšířením, r. 1786 provedeným, valně byl pozměněn. Tehda postavena i věž, na níž jsou 3 zvony (dva ze 16., jeden ze 17. stol.). Roku 1841 byl kostel oloupen a r. 1892 důkladně opraven konkurencí.

Jmění vlastní: 1000 K, zádušní: 7233 K. Poplatky: 18·12 K. Též chudinský fond spravuje farář. Je tu také obecní opatrovna.

Spolky náboženské: živého růžence, věčného klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, sv. Rodiny.

Fara je sice jednopatrová (křidlicí krytá), ale přece dosti těsná (3 světnice pro faráře a příslušné místnosti domácí); opravena byla r. 1892 konkurencí, ale nedostatečně. Jsou při ní nejnutnější stavení hospodářská. Zahrádky dvě, jedna před okny, druhá za dvorem.

Důchody: užitek z pozemků na 3 *ha* 49 *a* 97 m^2, jež r. 1786 obec faráři ponechala se závazkem, aby sloužil ročně 12 mší svatých za živé i zemřelé osadníky. Daň pozemkovou platí obec. Pak úrok z jistiny: 5·92 K a doplněk z matice nábož. O pozemky, dosti špatné, vícekráte zdvihla obec spor, kterýž však vždy dopadl ve prospěch faráře, jenž platí daní: 18·52 K.

8. **Lipůvka,** ves při silnici z Brna do Prahy, od Kuříma 5 *km* vzdálená (polní cestou a silnicí 7 *km*), má 651 obyvatele českého, 3třídní školu; pošta a telegraf v Drásově. Železnice v Kuřímě (5 *km*), neb v Cinsendorfě (6 *km*). — Přifařeny ještě 3 osady a 1 škola jednotřídní, celkem 1357 katol. českých (1 akat.); 4 třídy škol. Farníci živí se hospodářstvím, řemesly a dělnickou prací v brněnských továrnách.

System.: farář, nyní Ignát Drašar.

Lipůvka patřívala pánům různým, až r. 1557 odkoupilo ji město Brno od Ambrože z Ottersdorfa i s právem podacím. Dle pověsti jest fara zdejší původu prastarého, ale farář (Severin) teprv roku 1510 se uvádí. Ve stol. 16. přišla pak o všecky

důchody, ano farář r. 1610 neměl ani kde bydleti; proto se tu správcové duchovní nepoměrně často střídali.

Farní kostel svaté Cecilie jest vlastně beze slohu, zbudován byv se 3 oltáři od patrona roku 1750; r. 1881 byl nákladem farníkův a zemřelého kněze Jakuba Haina, faráře ve Vídni, a bratra tehdejšího faráře zdejšího, rozšířen a opatřen věží, na níž jsou 3 zvony (1 z roku 1563) z bývalého kostela farního, odkudž také jest kopie památného obrazu sv. Klimenta, jehož originál chová se na faře.

Jmění má kostel: 2116·44 K, záduší: 6140 K. Z toho platí se ekvivalent s přirážkou a školní poplatek: 16·98 K. — Druhdy patříval kostelu také les, jenž nyní se má opět vysázeti. Fond chudinský též farář spravuje.

Původně farním chrámem byl kostel sv. Klimenta, jenž stával na návrší nad Lipůvkou. Důvodně se za to má, že náleží k nejstarším kostelům na Moravě, ano v pamětní knize farní o něm zapsáno, že sv. Cyrill a Method jej posvětili. Ještě zpráva ze stol. 17. dí, že byl opatřen všemi potřebami, maje 3 oltáře. Když pak postaven byl kostel nový v Lipůvce, viděla se tehdejšímu osvícenému (!) duchu svatyně svatoklementská býti zbytečnou, pročež roku 1787 na rozkaz úřední rozbourána a se zemí srovnána jest. — Hřbitov je za osadou.

Bratrstva a spolky: Bratrstvo živého růžence, sv. Rodiny, Srdce Páně a Panny Marie, Spolek křesťanských dělníkův a Raiffeisenka.

Farní budova, přízemní, od opravy roku 1904 ve stavu dobrém; ale hospodářská stavení jsou chatrná. U fary jsou zahrady dvě (na 4 míry).

Důchody: úroky z renty: 24.316 K 34 h a doplněk z náboženské matice. Daně: 90 K.

9. **Předklášteří u Tišnova** (Vorkloster Tischnowitz), ves v půvabném úvalu, od Kuříma vzdálená 8 *km*, má 964 obyv. českých, 3třídní školu. Pošta, telegraf a železnice v Tišnově městě (1·5 *km*). S přifařenou částí města Tišnova a venkovskou osadou: 1579 katol. (1 akat., 6 židů), kteří se živí nejvíce prací

dělnickou při velkostatku, v cukrovaru a papírně. Málo jest rolníkův. — R. 1904 zahájeno dolování na těživec. — Školy dvě se čtyřmi třídami.

System.: farář, nyní auditor kons. Leopold Kolísek.

Vdova po králi Přemyslu Otakaru I., Konstancie, založila roku 1234 zde na místě někdejší komendy řádu maltanského klášter pro řeholnice řádu cisterciackého, zvaný »Porta coeli«, a hojně nadala jej. Kolem roku 1238 zbudován chrám a zakladatelka zbožná první došla v něm místa odpočinku svého. Celé pak založení její došedši schválení i posvěcení církevního těšilo se po dlouhou dobu nemalé přízni rodu královského, jehož členové rádi tu prodlévali. Sama stolice papežská přízně svojí neodepřela.

Také právo podací přiřknuto klášteru nad mnohými kostely kraje tohoto, ano i nad proboštstvím u sv. Petra v Brně. Ale nedlouho těšiti se bylo klidnému rozvoji. R. 1241 sveřepí Tataři a po několika letech Kumáni vpadnuvše do Moravy i Tišnov poplenili. Nemenší ranou pro klášter a okolí byl vpád Husitů r. 1425, před nimiž řeholnice útěkem se zachránily. Také mnoho svízelů vzešlo z nájezdův a přehmatů šlechty okolní, zvláště pánů z Pernšteina, proti majetku a právům kláštera, takže na opravu zpustošených budov z nemovitostí svých část musil odprodati, ano koncem stol. 15. nejen hmotný stav kláštera poklesl, ale též duch necírkevní vnikl do zdí jeho, takže vrchnost duchovní častěji musila zakročiti, ba r. 1587 abatyše jiné řehole, z kláštera benediktinského v Pustiměři, Kateřina, sem dosazena byla. Brzy však zemřela a vnitřní stav kláštera valně se nezměnil. Tu přikvačila t. z. reformace a klášter tišnovský z rozkazu stavů moravských za abatyše Kunhuty byl zrušen (1618). Ovšem věc obrátila se po bitvě bělohorské a opět dovoleno jeptiškám vrátiti se, ale nalezly dům svůj i chrám zpustošený a majetek jeho rozebraný (1625). Sotva nastalo zotavení, přišli Švédové r. 1642 a všecko poplenivše některé řeholnice zranili ano probošta Arnolda zabili. Podobným neštěstím byl příval Prusů r. 1741. Všecky tyto

rány aspoň poněkud zahojila moudrá správa abatyše Blaženy Sázavské (1738—1749). Avšak záhuba hrozila již a přišla odjinud: dekretem dvorním císaře Josefa II. ze dne 8. března roku 1782 klášter zrušen jest, roucha a skvosty kostelní odvezeny, řeholnice (počtem 52) sekularisovány, statky klášterní prodány továrníku baronovi Vilémovi Mundymu, na něhož přešlo také právo patronátní. Kostel konventní prohlášen za farní, anať matice náboženská při něm založila lokalii, jež se stala pak r. 1859 farou.

a) Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, druhdy klášterní, jest přeskvostná památka umění stavitelského ze 13. stol. Původně byl slohu románského, ale po četných změnách (presbytář je z věku 15.) jenom v některých podrobnostech původní sloh zachoval. Za to nádherný, posud dobře zachovaný portál po tolika stoletích hlásá někdejší krásu celé svatyně. Klenbu jeho zdobí krásná ornamentika, na stěnách pobočních a mezi přesličnými pilířky viděti po každé straně 6 sošek sv. apoštolů. Vypuklý obraz nade vchodem představuje zakladatelku Konstancii a krále Václava, jak věnují Božskému Spasiteli žehnajícímu založení toto; nad tím pak jímá nevšední lepostí svou okrouhlá růžice. Portál ten, před nímž bývala předsíň (jako v Třebíči), jest nejskvostnějším dílem architektury a plastiky v zemích našich.[1]) Kostel má 63 *m* délky, 24 *m* šířky, je trojlodní v podobě kříže s klenbou gotickou. Oltářů jest pět barokových se slušnými obrazy a sochařskými pracemi od Schweigla. Na věži, vystupující z krytby kostelní, jsou 4 zvony neveliké. Jiná věž u hlavního vchodu má hodiny. Druhdy bylo také označeno místo, kde odpočívala královská zakladatelka; byly zde i náhrobky někdejších abatyší, ale vše to duchu času (!) ustoupilo; rovněž tak z bývalého bohatství kostelního téměř nic nezbylo. R. 1905 ze sbírky, již farář zařídil mezi farníky (sešlo se 8700 K), byl kostel důstojně vymalován, okna malbou

---

[1]) Lehner, „Dějiny umění národa českého". V Praze 1905. Díl II., strana 13., 308. a j.

mosaikovou z dílny Škardovy v Brně ozdobena; ostatní opravy provedou se budoucně. (Vypočten náklad na 13.000 K.)

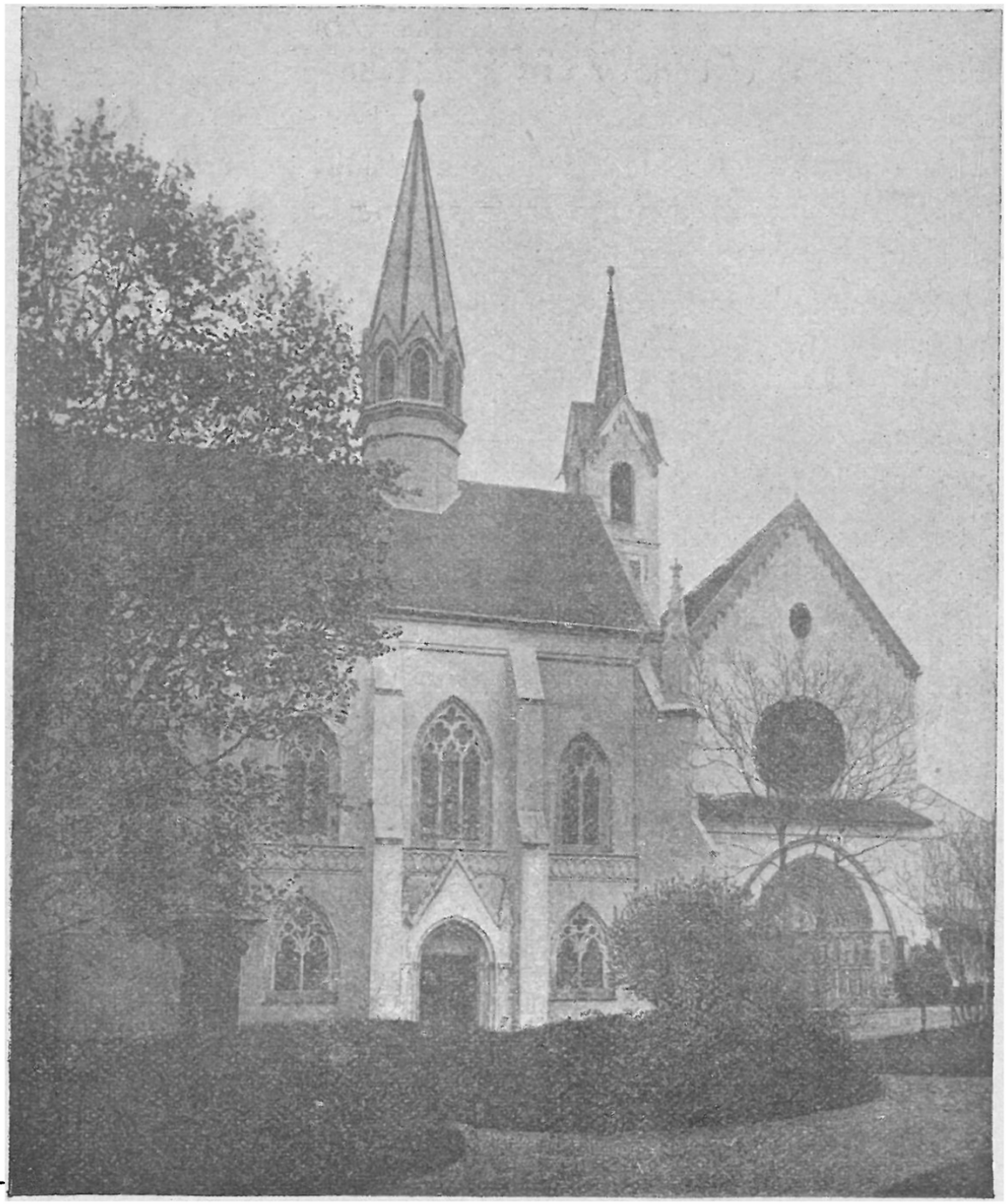

Klášter »Porta coeli« u Tišnova.

b) Nynější kostel kláštera panenského »Porta coeli«, řádu cisterciackého, rovněž zasvěcen jest Nanebevzaté Rodičce Boží. Postaven a posvěcen byl roku 1901. Dojímá jednoduchostí a krásou.

Bývalý statek kláštera zdejšího zakoupilo totiž opatství panen Cisterciaček v Mařídolu saském (za 480.000 zl.) a pomýšlelo odedávna na obnovu někdejšího zbožného založení. I podařilo se to po dalším jednání. Zbudován kostel, část někdejší klášterní budovy pro nové řeholnice upravena a dne 23. května r. 1901 neocenitelnou snahou a zásluhou nejdůst. biskupa Františka Saleského 18 řeholnic z mateřince mařídolského zaujalo po 119leté přestávce někdejší staroslavné sídlo řádu svého. Nyní jich zde žije 24 pod řeholní správou převorky a vrchním vedením probošta téhož řádu. Kéž by se vyplnily snahy a tužby, za kterými provedena obnova »Brány nebes«!

Ze starého kláštera zachována křížová chodba slohu románského a přechodního, kteráž umělým a vkusným provedením do nejmenších podrobností (vzácná okna sdružená, jež jsou čítána k nejskvostnějším památkám druhu toho vůbec, a j.), vzbuzuje spravedlivý obdiv znalců. Velmi utrpěla převzácná památka ta i všecky budovy klášterní ve stol. 19., když tu umístili továrnu! Jenom bývalé proboštství zachovalo se, nazývané zámkem, a zahrada.

c) Na nedalekém návrší vypíná se útulný kostelík Nejsv. Trojice z 15. stol. Má jeden oltář. Roku 1904 byl vkusně a pečlivě obnoven. Okolo něho je hřbitov s rozkošnou vyhlídkou do krásného okolí.

Bratrstva a zbožné spolky: Živý růženec, svaté Rodiny, apoštolát, posv. domku loretského, Cyrillská jednota. Jiného směru jsou spolky: Čtenářsko-pěvecký a dobrov. hasičů. Je tu i farní chudinský fond.

Fara, bývalá myslivna, od kostela dosti vzdálená, je většinou vlhká. Sklep a stavení hospodářské méně dostačí. Knihovna farní se tvoří. Zahrada na zeleninu i květiny nemá příznivé polohy.

Důchody: roční renta z jistiny: 3800 K, od kláštera mléko a dříví 24 *m*. Doplněk z matice náboženské.

10. **Svatoslava** (Svatoslau), ves od Kuříma 15 *km* vzdálená a spojená s ním okresní silnicí, má 656 obyv. českých, 2třídní

školu; pošta v Deblíně, železnice a telegraf v Tišnově (10 *km*). Přifařeny 3 osady, celkem 1286 katol., 1 akat., kteří se živí z části hospodářstvím, z části prací v továrnách brněnských a dolech uhelných na Zástavce. Školy 3 se 5 třídami (katovská vzdálena 4 *km*).

System.: farář, nyní Frant. Koudelka.

Svatoslava náležela, pokud prameny o ní mluví, klášteru tišnovskému, a již r. 1240 měla faru (farář Jan), o níž jenom známo, že ji spravovali kněží Cisterciáci. Ale ani vrchnost klášterní nezabránila heresi i sem vniklé, ač i při tom duchovní správa katolická se udržela. Po obratu náboženském nebylo dosti kněží katolických, pročež Svatoslava spojena s Kněnicemi co do správy duchovní. Od r. 1756 zase samostatná správa duchovní (lokalie) zřízena, od r. 1859 fara, na níž správcové duchovní často se střídali (ve 100 letech 16!). Cholerou, jež zde řádila r. 1836, první zachvácen byl tehdejší farář, vykonav téhož dne služby Boží a mnoho nemocných zaopatřiv. — Roku 1899 byly tu missie a r. 1902 obnova.

Kostel Panny Marie Nanebevzaté, jsa zcela zmodernisován, nemá ani slohu určitého, ač o značném stáří jeho svědčí silné zdivo věže s úzkým podlouhlým okénkem; má 3 oltáře. R. 1886 byl opraven a nové varhany pořízeny nákladem konkurence; ostatní opravy kryly se z příspěvků četných zbožných dobrodinců (mezi nimiž císař pán, abatyše kláštera mařídolského a j.). Farář tehdejší, K. Zelwecker, dal postaviti hlavní oltář a kostelní lavice svým nákladem. R. 1900 opatřen kostel i věž novou trvalou krytbou a výlohy zapraveny konkurencí. Ze starobylých památek kostelních zmínky zasluhuje stará kasule zelená, paténa stříbrná z roku 1619, pak dřevěná socha Panny Marie. Vkusny jsou též nové sochy, roucha a obrazy kostelní od malíře Zeleného a z akademie křesťanské v Praze.

Největší zvon jest z roku 1494 (nápis latinský), druhý z roku 1545 (s českým nápisem), třetí z roku 1495 (nápis latinský). — Matriky z roku 1649.

Kolem kostela býval hřbitov (nový jest opodál) s kostnicí, a na ní nápis dosti významný.[1])

Jmění vlastního má kostel: 1075·84 K a zádušního: 3408 K. Z toho daně a poplatky: 6·53 K. Je tu i farní ústav chudinský.

Ze zbožných spolkův a bratrstev jsou tu: Živý růženec, Srdce Páně, apoštolát, sv. Rodiny, Panny Marie, Matky dobré rady, a III. řád sv. Františka. — Též dobře tu působí spolek dobrovolných hasičů.

Fara jest budova jednopatrová ve stavu dobrém, ale vlhká, zvláště v přízemí, pročež i nezdravá; celkem má pět světnic. Opravena byla roku 1899. Hospodářská stavení úplně dostačí. Zahrady dvě na ovoce, jemuž se tu daříva.

Důchody: z pozemků na 21 *ha* 24 *a* 5 m^2 (jichž nelze pronajati) výnos dle katastru: 152·74 K, pak úrok z jistiny: 14.500 K a »dotace« z kláštera tišnovského: 27·30 K. Daně: 100·92 K a osobní. Doplněk z matice náboženské.

11. **Tišnov** (Tischnowitz), město v pěkné poloze na jižním úpatí hory Květnice, od Kuřima 11 *km* vzdálené a železnicí spojené, má 2668 obyv. českých, jest sídlem c. k. okresního hejtmanství i okr. školní rady, okr. soudu a berního úřadu; dále je tu silniční výbor, finanční komissařství, evidenční katastr. Notář a 3 advokáti. Tři lékaři a lékárna. Dvě školy měšť. (pro chlapce a pro dívky, 2 obecné, škola hospodářská (zimní), pokračovací průmyslová. Spořitelna, záložna, kontrib. záložna. Městské museum, veřejná knihovna, chudobinec. Továrna na kůže, cukrovar. Sanatorium s letními byty. Trhy týdenní a šest výročních. Přirážka obecní 30% a z piva i z lihovin přirážka zvláštní.

S přifařenými pěti osadami: 3952 katolíků (8 akatol., 36 židů), kteří živí se řemesly, hospodářstvím, obchodem, prací v továrnách a průmyslových závodech. Škol 8 se 24 třídami (nejvzdálenější 4·12 *km*).

---

[1]) „Zastav se pocestný, — tady zastávka jest pocestných, — již od založení tohoto kostela — víc nežli přes 400 let — radostného z mrtvých vstání očekávají — a jim by světlo věčné svítilo, Boha žádej. Amen. 1774".

System.: farář, nyní kons. auditor Ludvík Čermák, jeden kooperator a jeden katecheta.

Dějiny Tišnova souvisí úzce s dějinami blízkého kláštera, k jehož zboží a panství záhy náležel. Odtud asi též založen byl kostel zdejší a dosazováni k němu správcové duchovní, mezi nimiž se uvádí první r. 1305 (kněz Pavel). Pozdější farářové i děkany se zovou. Též kněží oltářníci ustanoveni byli při kostele zdejším a r. 1519 mluví se o kvetoucím zde bratrstvu Božího Těla. V letech 1560—72 však ujaly se zde bludy protikatolické, »pikartské«, jimž nebránily ani abatyše tehdejší a ani zakročení otce-opata velehradského, ba ani rozkazy biskupské nedovedly způsobiti nápravy, i došlo tak daleko, že Tišnovští faráře Adama, biskupem ustanoveného, pobili a zranili, začež i z církve vyobcováni byli. Až počátkem stol. 17. věc katolická zase ožila. Farářové zde působivší byli až do zrušení kláštera Cisterciáci z různých klášterů, ale málokterý z nich v Tišnově dlouho pobyl — Missie konaly se zde r. 1851, pak r. 1883 a roku 1884 obnova.

a) Farní kostel sv. Václava původem je starý, ač ze starých dob pouze věž s galerií v kamenný jehlanec vybíhající se zachovala. Častějšími přestavbami a přístavbami, v letech 1708 1801 a pak 1850—1855 provedenými, pozbyl starobylého rázu. Po delší dobu byl totiž dosti zanedbán, až v letech 1840 horlivé snaze tehdejšího faráře Josefa Fettra podařilo se kostel nejen zvětšiti, nýbrž i důstojně upraviti. Má 4 oltáře a pěkný obraz sv. Cyrilla a Methoda. Ku vzácnostem jeho náleží krásná gotická monstrance ze stříbra (z r. 1517) i kalich, jejž darovala r. 1842 císařovna Marie Anna. — Na věži jsou 3 zvony původu novějšího, v souladu zvonící.

Jmění vlastní: 2953·08 K a pozemky s katastr. výnosem: 56·52 K. Daně: 12·88 K. Zádušní jmění: 22.256·94 K, z něhož ekviv. a přirážka školní se platí: 64·55 K. — Hřbitov jest nedaleko. Matriky z r. 1680.

b) V sanatoriu blízko města jest útulná kaple veřejná. — V Lomničce je též veřejná kaple sv. Bedřicha.

Chudobinec, nyní pro 20 chudých, založen byv ve 14. stol. měl i své pozemky, avšak když kleslo valně jmění jeho, byl r. 1850 snahou faráře tehdejšího (Josefa Fettra) zase upraven. Mimo to je zde chudinský fond farní.

Spolky katolické: Jednota sv. Josefa (ve vlastním domě spolkovém). Bratrstva: svatého růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. Z jiných spolků dlužno uvésti: »Sokol« s vlastním domem, v němž soustřeďuje se intelligence místní směrů t. z. pokrokových.

Farní budova r. 1822 lehla popelem, byla pak obětavostí farářovou opravena (r. 1896 stala se oprava poslední). Jest jednopatrová, slušná, majíc dostatek místností (9 obytných) a vodovod, hospodářská stavení i zahradu pěkně položenou.

Důchody: roční renta: 1520 K, z pozemků farních na 5 *ha* 21 *a* 36 m^2 katastrální výnos: 316·58 K (lze je pronajati, ale za cenu velmi levnou). Mimo to užívá farář svrchu řečených pozemků kostelních za mírný poplatek a platí z nich ustanovenou daň. Doplněk z náboženské matice (nyní 1185·58 K). Daně: 193·68 K (a osobní). Kooperatora platí matice náboženská.

V Tišnově narodil se známý v českých dějinách Šimon z T., professor na vysokých školách pražských, napřed stoupenec, později odpůrce Husův.

12. **Újezd**, Oujezd (Aujezd), ves, od Kuříma 14 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má 353 obyv. české, 3třídní školu. Pošta a telegraf v Černé Hoře, železnice v Rájci (10 *km*). — Se 6 přifařenými osadami: 1477 katol. (jinověrců není), kteří žijí hlavně z polního hospodářství. Školy 3 o 5 třídách.

System.: farář, nyní Lad. Schwarzer.

Újezd byl tvrzí, po níž psávali se vladykové z Újezda. Ve 14. stol. dostalo se zboží zdejší ku panství černohorskému, potom komendě maltánské na Starém Brně. Podací právo na faru, o níž mluví se r. 1308, patřilo klášteru v Doubravníku. R. 1592 Bratří zde opanovali a fara katolická neobsazovala se až do r. 1671. Patřiliť katolíci zdejší zatím do Lipůvky

až do založení administratury a r. 1797 fary, při čemž patronát převzala náboženská matice.

Kostel Všech Svatých stojí na návrší, jest malý a potřebuje obnovy. Tak jak nyní jest, jeví se býti přestavbou, provedenou po požáru r. 1746. Ze staré doby zachován sličný portál, jenž svědčí o někdejším románském slohu svatyně, jež má 3 oltáře a na věži 3 zvony (jeden z r. 1403). Poslední oprava stala se roku 1893. Obraz na hlavním oltáři, ač velmi sešlý, má prý cenu uměleckou.

Jmění vlastní: 1615 K, zádušní: 3798 K. Daně: 5·55 K. Též fond chudinský jest ve správě farářově; mimo to ve Skaličce obecní ústav chudinský.

Zbožné spolky a bratrstva jsou: sv. Rodiny, ustavičného klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

V přifařené osadě Závisti jest zvonice se zvonem, jenž prý pochází z památného kostela sv. Klementa u Lipůvky (roku 1536).

Farní budova o jednom patře pochází z počátku 19. stol. Opravena byla r. 1893 a je ve stavu dobrém i stavení hospodářská. Jest při ní slušná zahrada výměry 841 m^2, druhá menší na 30 m^2 jest pod kostelem.

Důchody: Z pozemků (8 *ha* 82 *a* 13 m^2), jež dosti výhodně lze pronajati; pak renta roční: 985·27 K. Daně: 173·65 K. Doplněk (na 1400 K) z náboženské matice.

13. **Vranov** (Wranau), ves a místo poutní i výletní v půvabné poloze, 455 *m* nad mořem, severně od Brna, od Kuříma 9 *km* vzdálená, má 624 obyv. české, 2třídní školu. Přifařeny ještě 4 osady a 3 usedlosti, celkem 2446 katolíků (1 akat.), kteří žijí z hospodářství a částečně z cizinců, sem na pouť a letní pobyt přicházejících. Školy jsou 3 se 7 třídami, nejvzdálenější 4 *km*.

System.: farář, nyní biskupský rada Antonín Weinlich, kněz jubil. a kooperator.

Vranov patřil ku zboží Nového hradu (jenž nyní leží ve zříceninách) a s ním sdílel se o pány i osudy. Náleželť pánům

z Kunštátu, pak Černohorským z Boskovic, kteří rodu svému získali i Pozořice a všecko zboží novohradské s nimi spojili. Dědictvím pak dostal se majetek ten na Maxmil. kníž. Liechtensteina (r. 1604), jehož rodu náleží podnes. Fara na Vranově byla již r. 1347 a to při někdejším kostele sv. Barbory, ale zanikla a Vranov přifařen do Řečkovic, až do nového zřízení fary roku 1784, jež po zrušení řečeného kostela připojena k nynějšímu kostelu poutnímu.

a) Farní a poutní kostel Narození Panny Marie postaven byl na místě, kde dle pověsti slepý moravský velmož na přímluvu Panny Marie nabyl zraku. Byltě to napřed kostelík dřevěný. Když pak r. 1633 založen při něm klášter Paulánův, tu zbudován a upraven byl kostel tak, jak nyní jest, ve sličném slohu vlašském. Má 8 oltářů; na hlavním stkví se socha Nejblahoslavenější Panny Marie, jež od 15. stol. se ctí četnými poutěmi. Na t. z. menší pouť (v době od 4. neděle po Velikonoci až do svátku Nanebevzetí Panny Marie) přicházívá sem 20—40 průvodů; na pouť větší (od září až do slavnosti růžencové) až 300 průvodů, celkem za rok na 60.000 ctitelů Marianských sem putuje. Mimo hlavní oltář mají uměleckou cenu sochy a obrazy na oltářích pobočních, pak fresky na klenbě, zobrazující oslavu Panny Marie, a několik starobylých ornátů z doby klášterní. Též povšimnutí zasluhuje bývalý kůr klášterní s pěknými freskami a umělými pracemi stolařskými. Průčelí chrámu zdobí dvě sličné věže se 4 zvony. Pod ním jest hrobka knížecího rodu Liechtensteinův, založená roku 1630, rozšířená r. 1824 a ozdobená 4 kamennými sochami svatých. Kostel byl obnoven r. 1899 nákladem patrona. Roku 1891 zločinnou rukou oloupena byla milostná socha Bohorodičky, ale brzy na to zbožnost ctitelů Marianskou škodu nahradila. (Viz: »Marianské poutní místo Vranov«. Napsal A. Weinlich. V Brně 1892).

Jmění vlastního má kostel: 6760 K, zádušního: 4746 K. Daně a poplatky: 19·45 K.

b) Ve vsi Sv. Kateřině jest památný kostel komendátní sv. Kateřině zasvěcený, trojlodní, slohu gotického, ze

14. století. R. 1903 byl opraven nákladem svým i dobrodinců. Má tři oltáře, gotickou kamennou kazatelnu a malé zvony z r. 1789 (byly přelity r. 1870).

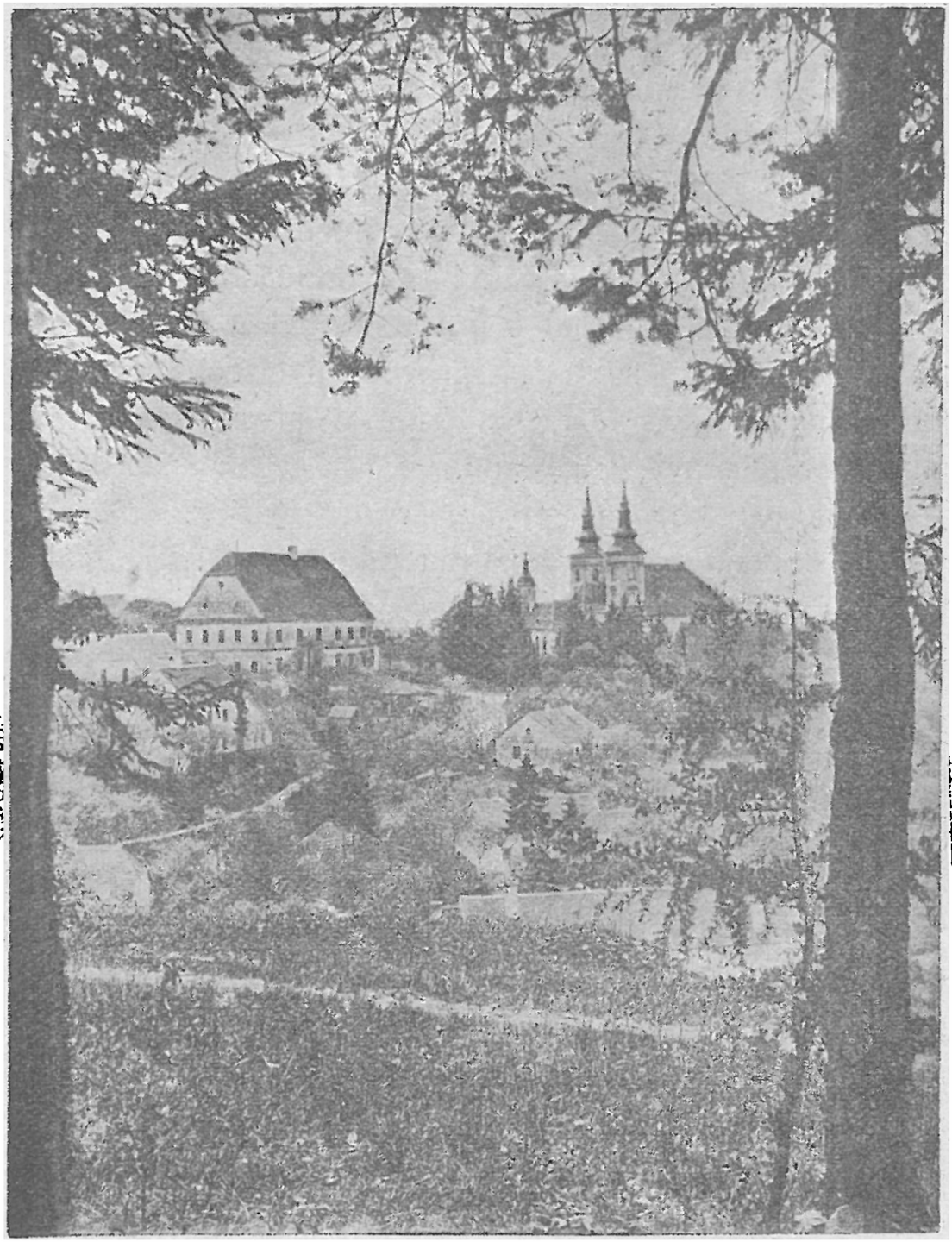

Poutní místo Vranov u Brna.

Jmění: 1000 K, z toho ekvivalent 3·83 K.

c) V Lelekovicích jest filialní kostel sv. Filipa a Jakuba, slohu gotického, opravený r. 1902 nákladem obce

a jmění vlastního. Má starobylou korouhev, pěkně vyšívanou, a zvon z r. 1510; dva náhrobky z r. 1551.

Jmění vlastní: v pozemcích 359·16 K, v jistinách 1020 K; zádušní: 2700 K. Daně a poplatky: 12·97 K.

Dobročinný ústav mimo farní fond chudinský jest knížecí chorobinec pro 12 starců z panství zdejšího.

Katolické spolky a bratrstva: sv. Rodiny, Nejsv. Srdce Páně a Srdce Panny Marie, Panny Marie ustavičné pomoci, sv. Cyrilla a Meth. na spojení rozkolných Slovanů.

Farní budova zaujímá část bývalého kláštera paulánského, jest velmi úhledná, spojena s kostelem, má v přízemi domácí místnosti, v patře 6 světnic. Opravena byla roku 1899. Je tu i farní knihovna (300 sv.). Hospod. stavení, r. 1904 opravená, jsou v dobrém stavu, i zahrada.

Důchody: kongrua z náboženské matice. Daň pouze osobní. Kooperator béře kongruu také z matice náboženské.

VI. Děkanství modřické

hraničí na východě s děkanstvím slavkovským a židlochovským, na západě s kounickým a brněnským, na jihu s děkanstvím židlochovským a na severu s brněnským a slavkovským.

R. 1757 vyloučeny fary některé z děkanství brněnského, kounického a židlochovského a utvořeno děkanství modřické, které náleží povahou půdy svého území a plodinami k děkanstvím dolským. Je to rovina s několika pahrbky (poloha Rajhradu 189 *m*, Prace 336 *m*, Nebovidy 370 *m*), jež vznikly asi náplavou. Rovinou tou protéká řeka Svratka, ubírajíc se na jih do děkanství židlochovského.

V děkanství žije ve 3 městečkách a 37 vesnicích 28.612 katolíků (36 akatol. a 90 židů) národnosti české a německé. Katolíci mají 12 far (8 českých, 4 utrakv.), 19 kněží (12 farářů a 7 koop.) v duchovní správě ustanovených (2 žijí na odpoč.). Dále je tu jeden mužský klášter. Kostelův a kaplí je 25. — Nejlidnatější farnost je šlapanická.

Vlastního jmění připadá na jeden farní kostel průměrem: 10.685 K, nadačního: 19.408 K, z čehož na jeden kostel průměrem připadá daní a poplatků: 161 K.

Farnosti: Modřice, Moravany, Ořechov, Sokolnice, Šlapanice, Telnice, Tuřany a Žilošice náležejí k c. k. okresnímu hejtmanství, soudu i bernímu úřadu v Brně; Prace do Vyškova—Slavkova; Rajhrad, Syrovice do Hustopeče—Židlochovic; Štikovice až na 1 osadu, která soudem a berním úřadem patří do Ivančic, do Brna přísluší.

Patronát: Modřice obsazuje biskup brněnský; Šlapanice metropolitní kapitula olomoucká; Praci královská kapitula brněnská; Rajhrad a Syrovice opat kláštera rajhradského; Ořechov, Sokolnice, Telnici a Žilošice Vlad. hrabě Mitrovský; Moravany kn. Alois Schönburg-Hartenstein a Štikovice baron Arnold Deforest-Bischofsheim.

Od Brna až po Rajhrad směrem jižním jezdí dekanátem dráha císaře Ferdinanda, směrem východním až po Sokolnice dráha moravsko-slezská.

Škol jest 25 (mezi nimi 6 německých) s 84 třídami, takže připadá průměrem na každou faru 7 tříd. — Generální visitace byla zde r. 1905. Vykonal ji nynější velepastýř Pavel.

Děkanem jest: P. T. P. Petr Hlobil, kněz řádu svatého Benedikta, kons. rada a farář v Rajhradě.

1. **Modřice** (Mödritz), městys, 7 *km* jižně od Brna, od Rajhradu 5 *km* drahou, má 2001 obyv. něm., školu čtyřtřídní (6 odděl.),poštu, telegraf, telefon i železniční stanici. Cukrovar. Výrobna zelí. Trhy týdenní a výroční 4. Ve farnosti jsou dva lékaři bez lékárny. — Přifařena ještě jedna osada a 4 strážnice na železnici, celkem 2492 katol. (7 akat., 15 židů), kteří se živí hospodářstvím a zahradnictvím. Zvláště se pěstuje a daleko vyváží známé zdejší zelí. Mnoho domácího lidu pracuje v továrnách brněnských; za to zase mnoho lidu (českého) z daleka hledá výživy v závodech zdejších. — Školy dvě (německé) s osmi třídami.

System.: farář, nyní bisk. rada Arnošt Vlček, a koop.

Modřice bývaly od 12. stol. zbožím biskupův olomouckých, kteří přivtělivše je ke statku svému v Chrlicích, častěji na hradě modřickém prodlévali, majetek zdejší lénem různým manům ponechávajíce. O kostele a duchovní správě pod patronátem zmíněných biskupů jsou zprávy již ze 12. stol.; patřívalať fara zdejší k dekanátu brněnskému. R. 1897 byly zde missie.

a) Farní kostel sv. Gotharda, biskupa. Po důsažných změnách, r. 1540, pak r. 1724 (po požáru) a r. 1784 provedených, nabyl nynější podoby. Stojí snad na místě někdejšího hradu biskupského.[1]) Roku 1904 byl důstojně, zvláště na zevnějšku obnoven vedením stavitele R. Martina nákladem 6000 K, jenž kryt jměním kostelním i dobrovolnými příspěvky. Ku starobylým památkám náleží sousoší Krista Pána na hoře Olivetské, a ctěná socha Rodičky Boží i památná monstrance. Na věži jsou 3 zvony přelité. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: v pozemcích na *2 ha 70 a 62 m²* v ceně 3000 K a jistina: 7266·27 K. Zádušní: Pozemky v ceně: 1160 K a v jistinách: 33.133·56 K. Daň pozemková, pak ekviv. s přirážkou 25% a poplatek školní: 231.53 K.

b) V Přízřenicích postavil probošt brněnský, Matyáš hrabě Liechtenstein r. 1701 kapli sv. Markety, kteráž nyní má jmění: 8596 K, z čehož platí ekviv.: 14·70 K.

Farář spravuje fond chudinský pro Modřice a Přízřenice a různé fondy křížové a p. Mimo to je v Modřicích opatrovna ve vlastním domě (vydržuje ji »Schulverein«).

Spolky církevní a bratrstva. Živý růženec, apoštolát, sv. Rodiny, ustavičného klanění. Spolek dobrovolných hasičův a vojenských vysloužilců, a spolek čtenářský.

Farní budova jednopatrová, prostorná, z 18. stol; v nynější stav uvedena byla za faráře a děkana Dra. Engelberta

---

[1]) Nad vchodem, vedoucím z nynější kaple Božího hrobu do kostela, čísti lze nápis gotickým písmem: „O, Herr Gott! erhöre das Gebet deines Volkes. Ich will's vom Himmel hören und dir deine Sünden vergeben. Spricht der Herr!“ 1540.

Richtra. Hospodářská stavení v dobrém stavu udržuje farář. Zahrada neveliká, ale v dobrém stavu, rozkládá se za staveními hospodářskými.

Důchody: z pozemků na 22 *ha* 7 *a* 38 m^2; pak roční renta z jistiny: 24.074 K. Daně: 999·35 K, pročež doplněk na vydržování kooperatora (nyní 374·51 K).

2. **Moravany** (Morbes), ves (patřívala druhdy k děkanství brněnskému), severozápadně od Modřic (13 *km*), má 592 obyv. německé, jednotřídní školu; telegraf v Žilošicích, pošta a žel. v Modřicích (3 *km*). Přifařena ještě jedna osada s jednotřídní školou českou, celkem 1034 duše vesměs katol., a 2 třídy školní.

System.: farář, nyní Jan Beránek.

Moravany byly zvláštním statkem, jejž Vítko ze Švábenic daroval klášteru zderazskému v Praze. Část však jinam odprodána. Fara byla zde již r. 1289 a patronát nad ní měl původně probošt kněžický (u Brtnice); prvním farářem zdejším uvádí se kněz Heřman. Později držel patronát řečený klášter, jenž sem dosazoval řeholníky své, Augustiniány. Avšak od r. 1464 spojen patronát tento s komendou starobrněnskou. Asi v polovici 16. stol. vnikla sem herese a teprv r. 1631 jmenuje se opět katolický farář a to Jan Friedrich. Poněvadž pak v letech 1674—1778 komenda jmenovaná řádným způsobem faru neobsazovala, dosazoval sem ordinariat kněze světské prozatím jako administrátory (mezi nimi byl Jan Václav Hozlauer z vladyckého rodu Hozlavských, jenž býval dříve nekatolíkem a důstojníkem ve vojsku saském.[1]) R. 1778 investován zase farář a to Ant. Daněk. Patronát zatím dostal se prodejem k panství starobrněnskému a pak na nynější knížecí rodinu.

a) Kostel farní sv. Václava ze staré podoby své udržel pouze kamenné veníře u hlavního vchodu a spodní zdivo věže; v nynější způsobě pochází z r. 1758; posléze opraven byl r. 1898 a r. 1904 konkurencí a sbírkou. K cenným věcem náleží zdařilý kalich stříbrný, vykládaný českými granáty, a

[1]) O podivných osudech kněze toho obšírněji: Wolný, „Kirchliche Topographie“ II., 1., strana 222.

starožitná bílá kasule. Na věži jsou 4 zvony novější a hodiny. Hřbitov je u kostela.

Jmění vlastní: 1952·50 K, zádušní: 14.349·50 K. — Daň: 26 K 36 hal.

b) Starý filialní kostél v Nebovidech, Nalezení svatého kříže, slohu gotického, z 15. stol., stojí na hřbitově u osady. Má jeden oltář a jmění 1150·50 K vlastního, 283·50 K zádušního, z čehož daň: 2·19 K.

Spolky zbožné: apoštolát, svatá Rodina, ustav. klanění; v Nebovidech jednota kostelní na zřízení fary, jež tu a to pod patronátem kapituly brněnské bývala ve stol. 14., ale v 16. stol. zanikla. Ústav chudinský pro Moravany i Nebovidy jest pod správou farářovou.

Farní budova, jednopatrová, byla sice opravena r. 1901, ale má vady a nedostatky, rovněž tak stavení hospodářská. Zahrady jsou tři, ale pro nedostatek vody těžko je udržovati, jak by žádoucno bylo.

Důchody: pozemky: 18 *ha* 90 *a* (z větší části pronajaty výhodně cukrovaru v Modřicích); renta: 1396·83 K. Daně: 939 K 62 hal.

3. **Ořechov** (Groß-Urhan), vesnice, 8 *km* záp. od Modřic, bez řádného spojení i s Rajhradem, má 790 obyv. českých, školu 5třídní; pošta a telegraf v Žilošicích, železnice v Silůvce (5 *km*) a v Modřicích (8 *km*). Se 2 přifařenými osadami celkem: 1844 katol. čeští (4 židé), kteří se živí hospodářstvím (pěstují i chřest) a prací dělnickou.

System.: farář, nyní Msgr. Ant. Páral, bisk. a kons. rada.

Ořechov patříval panenskému klášteru sv. Anny v Brně, který měl i kostelní a farní patronát. První známý farář uvádí se r. 1343; byl to Lev, zároveň děkan brněnský. Roku 1571 dostal se sem kněz odpadlý a dobrodruh Jan, jenž pak tresty církevním, jak se zdá, ku polepšení a návratu do církve přiveden byl. Přes to, i jiné poměry za té doby nepříznivé, nepodobá se, že by Ořechov od církve katolické byl odpadl jako jiná místa; nalézámeť tu faráře katolické i tehdy, když

v okolí bludy protestantské již se rozšířily. Nescházelo ovšem sporů s patronátem o desátek, což mimo nedostatek kněží bylo asi příčinou, že Ořechov (roku 1653) na čas přifařen byl do Kounic, od rok 1673 však zase duch. správa v Ořechově zařízena. Té doby Ořechov dostal se z části v držení vrchnosti blažovické, na kterou přešlo i právo patronátní.

Farní kostel Všech Svatých na místě bývalého gotického, avšak již nepostačujícího, zbudován r. 1902 od základu a to v přesličném slohu románském od stavitele Rud. Martina z Požehnání Božího. Vydáno na stavbu a úpravu 100.000 K; větší část nákladu toho ukryl nynější správce duchovní. Na vnitřní zařízení štědře přispěli mnozí dobrodinci. V kostele jsou 3 oltáře slohu ušlechtilého, za hlavním krásné okno figurální zobrazuje důmyslně sv. patrony Moravy i Čech. Zvony jsou 4 (2 z nich staré, jeden z 15., druhý ze 16. stol.). Starobylé cenné kasule, pracované v klášteře starobrněnském asi v 17. století, byly vkusně opraveny péčí farářovou. Kostel ořechovský jest pravou ozdobou celé krajiny. Hřbitov jest blízko osady.

Vlastní jmění kostelní: 1600 K, zádušní: 12.000 K. Daň: ekvivalent s přirážkou 25% a poplatek školní. 16·97 K.

Spolky zbožné: živého růžence, sv. Rodiny, apoštolát, armáda sv. kříže. Jiné: hasiči, vojenští vysloužilci a Raiffeisenka. Farní ústav chudinský.

Budova farní je přízemní; má sice dosti obytných místností (5), ale malých. Hospodářská stavení ve stavu dobrém. Zahrada při domě přiměřená.

Důchody: z pozemků na 7 *ha* 50 *a* (částečně výhodně pronajatých velkostatku hajanskému); roční renta: 1208 K. — Daně: 800 K. Doplněk z matice náboženské.

4. **Prace** (Pratze), ves a farnost od Modřic 8 *km* a od Rajhradu 10 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má 849 obyv. českých, vesměs katolíků, obecnou 3třídní školu; pošta, telegraf a telefon ve Šlapanicích. Železnice v Puntovicích (2·5 *km*); Sokolnice (4·5 *km*). Farníci jsou skoro vesměs rolníky.

System.: farář, nyní kons. rada Aug. Kleveta, čestný děkan.

Prace jest velmi stará osada; bylať prý hlavním místem celého úkrají. I fara byla zde ode dávna pod patronátem biskupství olomuckého; dějeť se o ní zmínka v r. 1274. R. 1362 přešlo právo na kapitulu brněnskou, když tato statek zdejší zakoupila, i uvádí se v době té zdejším farářem kněz Oldřich. Avšak za převratů náboženských zdejší fara zašla a zbylí katolíci přifařeni byli do Šlapanic, odkudž až do r. 1849. každou čtvrtou neděli konány zde služby Boží. Po dlouhou řadu let jednalo se o zařízení správy duchovní, ale teprv r. 1849. ministerstvo na zařízení expositury povolilo roční výdaj 250 K, obec pak pořídila budovu farní a opatřila kostel všemi potřebami, darovavši na lepší výživu duchovního správce pole, zahradu, něco obilí. Prvním »expositou« byl kněz Vinc. Vzácný. Později expositura stala se lokalií a r. 1860. farou.

Kostel Povýšení sv. kříže zasvěcený stojí na hřbitově, zbudován byv r. 1728. na místě původního kostela. Jest slohu barokového a velmi slušný i úpravný. R. 1883. byl opraven nákladem obce i vlastního jmění svého. Má velmi pěkná roucha z novější doby. — Sv. missie byly zde r. 1896.

Jmění vlastní: Pozemky na 9 *ha* 36 *a* 42 m^2 (v ceně 9751 K); v jistinách: 3943 K; zádušní: pozemek v ceně 400 K, pak v jistinách: 6766 K. Daně 319 K 38 h.

Spolky zbožné: živého růžence s knihovnou 400 svazků, apoštolát bratrstva ku šíření víry, Božského Dětství Páně, bratrstvo sv. Michala, k uctění Neposkvrněného Početí Panny Marie, ústav. klanění, sv. Rodiny, koruna solunská, III. řád sv. Františka, Matice hostýnská a velehradská, škapulíř, stavební jednota a j. Farní ústav chudinský.

Dále jsou zde: spolek čtenářský a pěvecký s hojnou knihovnou, veteránský, hasičský a »Sokol«.

Farní budova jednopatrová, opravená zásluhou faráře nynějšího r. 1905. má celkem 7 světnic; hospodářské stavení méně dostačí. Zahrada veliká a slušná sice, ale položena na svahu a příliš přístupna jest škůdcům.

Důchody: Z pozemků 1 *ha* 69 *a* 719 *m*², jež lze s výhodou pronajati; pak výbava: 169 K 30 h a doplněk kongruy z náboženské matice. Daň platí obec; farář (osobní) pouze 24 K.

5. **Rajhrad** (Raigern, též Groß-Raigern), městys, jižně Modřic (4 *km* drahou), má 1659 obyvatelů, českou školu 5třídní (6 oddělení). Je tu pošta, telegraf, železniční stanice, rolnická akciová sladovna, cukrovar, továrna na zboží plstěné, zemský sirotčinec, chudobinec obecní, nemocnice, četnická stanice; tři trhy výroční. Dva lékaři s domácí lékárnou.

Klášter Benediktinů v Rajhradě.

Přifařeno sem 8 osad se 2 dvojtřídními školami, celkem 4276 katolíků (5 akat., 23 židů) a 10 školních tříd. Farníci živí se hospodářstvím, poněkud i řemesly a dělnickou prací v závodech průmyslových a při velkostatku.

Dějiny Rajhradu jsou vlastně dějiny kláštera zdejšího, nejstaršího to na Moravě. Mnohé starobylé nálezy svědčí, že tu byla osada (hrad) již za doby předkřesťanské. Když pak kníže české Břetislav jižní část Moravy vytrhl z moci Maďarů, kteří ji osadili po pádu říše velkomoravské, zbudoval zde svatyni ke cti sv. apoštolů Petra a Pavla a daroval ji s okolními lesy a pozemky řádu sv. Benedikta v Břevnově, kterýž pak zde zřídil klášter svojí řehole roku 1045. Nový klášter

spravován jsa probošty, měl býti jako synem mateřského opatství břevnovského. Jeden pak z mnichů zdejších, Juryk, vyvoliv si život poustevnický v okolí města Hranic, vzdělal pustou dosud tamní krajinu, začež kníže olomoucký Bedřich odvděčil se darováním značným, jež později připadlo opatství hradištskému u Olomouce.

Počátkem 13. století klášter mnohých nabyl výhod a výsad a osada při něm založená stala se městysem.

Ze 14. století zachovaly se vzácné důkazy o tom, jak zde pěstovány byly vědy a umy. Roku 1311 smířil se zde Jan, král český a markrabě moravský s knížaty rakouskými. V dobách husitských byl Rajhrad útulkem vypuzených ze sídel svých mnichů břevnovských a později i vilémovských. Za dob válečných ovšem mnoho trpěl. Tak již od Mongolův a Kumánův, od vojska Rudolfa Habsburského tudy táhnoucího po bitvě na Moravském Poli, i uherského; později Švédové Rajhrad navštívili, pak Prusové, kteří i násilí se dopustili na tehdejším proboštovi Ant. Pirmusovi, vězníce jej po celý týden a neslýchané činy rouhavé ve svatyni Páně tropíce. Po bitvě u Slavkova Francouzové z nedalekého bojiště sem přitáhnuvše, blahobytu kláštera citelné rány zasadili.

Podobně nemalé svízele a křivdy snášeti bylo přečasto i od šlechty okolní. Zvláště když počátkem 16. stol. rozmohly se i v krajině zdejší bludy tak zv. reformace, stal se klášter trnem v oku rozbujnělých přívrženců »čistého evandělia«. I přepaden jednou v měsíci prosinci 1527 a probošt Blažej (roz. z Hlohova ve Slezsku) usmrcen. Nedlouho na to klášter vypálen (1543). I jinak — zdá se — stav jeho poklesl tak, že r. 1570 byli tu řeholníci pouze 3! Roku 1579 bez dostatečných důvodů zasáhla jej nevole císaře Rudolfa II., kterouž jsa unesen, sesadil zasloužilého probošta Soběkurského a nezákonně na místo jeho ustanovil cizince, Španěla (byl-li knězem?) Don Diega de Lara. Zmatky tyto sice pominuly, ale brzo na to hrozilo klášteru nebezpečí, že bude zrušen a majetek jeho dán Jesuitům. To však mocným vlivem svým u dvora odvrátil

kard. kníže Dietrichštein. Za to stavové protestantští r. 1619 zabrali klášter i všechen majetek a prodali dvěma šlechticům německým Jiřímu Ebenbergrovi a svob. pánu Teuffenbachovi (za 61.000 zl.). Po bitvě bělohorské přišel klášter zase ku svému majetku a r. 1686 nabyl práva sám voliti si svého probošta, jejž až dosud ustanovoval otec-opat břevnovský, ano dáno mu i právo užívati pontifikalií; konečně r. 1813 všechna odvislost od Břevnova přestala a Rajhrad má od té doby infulované opaty; nyní řídí jej P. T. P. Benedikt Korčian.

Rajhrad od jakživa byl sídlem pilného studia a zdatné práce literární. Tak ze starých vyniká (1450) mnich Adalbert, kronista; P. Coelestin, pečlivý denníkář a spisovatel »Artikulů k soudům náležitých« r. 1667; probošt Benno Brančavský, spisovatel historický, podobně archivalista Jan Nep. Haan; probošt Bonaventura Piter, horlivý sběratel přemnohých pramenů historických a spisovatel hagiologický, a j. V nové pak době: vysoce zasloužilý nedoceněný dosud topograf a historik P. Řehoř Volný; historiograf zemský Dr. Beda Dudík, prelat Kalivoda, P. Placidus Mathon, P. Sarkander Navrátil a z nynějších: P. Maurus Kinter, Dr. Pavel Vychodil, P. August. Vrzal, P. Prokop Šup činností svou literární platné prokazují služby církvi i vlasti, chvalnou pověst v té příčině Rajhradu čestně udržujíce.

Ne sice spisovatelstvím, ale nadmíru duchaplnými a dovednými pracemi mechanickými a zeměpisnými vynikl a slávu kláštera svého povznesl P. Vojtěch (Adalbert) Slouk. Zhotovilť umělé hodiny konventní, vzácný veliký globus a s podivuhodnou přesností mapky dekanátů diecese brněnské, jichž při díle tomto s vděčností použito.

Duchovní správa spojena byla původně až do počátku 14. stol. s kostelem klášterním. Roku 1330. však přenesena k nové kapli, později kostelu sv. Kříže v městečku samém. Kostel ten jest nyní budovou moderní v podobě kříže, i má 3 oltáře nákladem farníkův a přispěním kláštera nedávno vkusně obnovené. Sochařské práce pořídil známý brněnský Schweigel.

Na vížce jsou 3 zvony nové, r. 1904 za 2800 K zakoupené. Kolem kostela je hřbitov, na němž odpočívají velezasloužilí členové zdejší řehole: P. Řehoř Volný, Dr. B. Dudík, prelat Kalivoda, P. Placidus Mathon, P. Vojtěch Slouk († 2. března 1898) a j.

Jmění vlastního kostel nemá; běžné potřeby zapravují se ze sbírek kostelních a přispěním patronátu; zádušního jmění za to má kostel: 23.000 K, z čehož se platí ekviv. s přirážkou a poplatek školní: 33·35 K.

System.: správce fary, nyní děkan P. Petr Hlobil, a 2 kooperatoři, bydlící vesměs v budově klášterní.

Kostel klášterní sv. Petra a Pavla je krásná stávba baroková, jednolodní o 4 kopulích. Kostel původní, založený Břetislavem knížetem, měl (jak se domnívají znalcové — Prokop, Houdek) — půdorys čtvercový a jak vysvítá ze zprávy r. 1246, kryptu a nad ní chor (presb.) a byl trojlodní. Nynější dle nákresů Jana Santiniho vystavěl brněnský stavitel Jiří Klíčník v letech 1720—1740; konsekrován byl r. 1739. Prostranností svou (66 *m* d., 32 *m* v. a 16 *m* š.) i úpravností velmi lahodný poskytuje pohled. Zvláště vyniká nový hl. oltář z mramoru (za 32.000 K) a freskové malby na klenbě od Jana Etgensa, kterýž i dva obrazy oltářní maloval. Jiné fresky zobrazující proměnění Páně na hoře Táborské jsou od Winterhaltera. Sochařské práce na 9 pobočních oltářích pocházejí od Ign. Lengelochera. Obrazy sv. Benedikta a sv. Scholastiky maloval známý vídeňský Führich. Za předešlého spanilomyslného opata G. Kalivody postaven od G. Maxa v kostele pomník zakladateli kláštera Břetislavu (Achillovi) za 8000 K. Povšimnutí zasluhuje i nový kůr (kruchta) a pěkná práce stolařská na lavicích v presbytáři. Rovněž tak sličné průčelí se sochami sv. Vojtěcha a Vintíře (Guntera) od Břenka, a mosaikovým obrazem Rodičky Boží z r. 1895 (za 2800 K).

Ve hrobce kostelní pohřben jest mimo jiné i statný obhájce města Brna proti Švédům Jiří Jakub bar. Ogilvy.

Ku starožitným památnostem náleží ještě cínová křtitelnice s vypuklými obrazy sv. apoštolů ze 16. stol. Na dvou věžích průčelních jsou 4 novější zvony (jeden 60 *cm*). Vzácná paramenta a posv. nádoby, mezi nimiž zlatý kalich darovaný od P. Dra. B. Dudíka, slouží na oslavu služeb Božích. Značné množství kostelního stříbra odvedeno bylo na státní potřeby v letech 1793 a 1810. Mnoho ku potřebám kostelním dobou svou zakoupeno ze zrušených klášterů moravských. [1])

Kolem kostela rozkládají se budovy klášterní: prelatura se znamenitými obrazy (od Škrety, Salv. Rosy, Kranacha) a se sbírkou angl. mědorytin. Dále se tu přechovává krásná monstrance gotická z 15. stol. a pontifikalní berla ze slonoviny a pozlacené mědi ze 14. stol. s reliefovými obrazy P. Ježíše, Panny Marie a sv. Jana. — V konventě je knihovna utvořená a rozmnožená zásluhou proboštů a opatů, zvláště Pirmusa, Pitra, Šlosara. Čítá se v ní 60.000 svazků, mimo to četné inkunabule a vzácné rukopisy (Martyrologium z počátku 9. stol. s homilií sv. Jeronyma v písmě cyrillském, pak Antifonář králové Elišky, zakladatelky kláštera starobrněnského, na pergameně se sličnými miniaturami, Quadragesimale z r. 1468 Plinii opera z r. 1469 a j. [2])

Dále je tu obrazárna s obrazy od Rubense, Breughela a drobnomalbami Dětřicha Pražského; sbírka nerostův a nálezův archeologických, vzácný archiv a veliký globus, veleumělá práce důmyslného samouka P. Vojt. Slouka a j.

K budovám přiléhají veliké, pečlivě pěstované zahrady. Jednotliví řeholníci mají mimo to útulné zahrádky ve kvadratuře klášterní.

V Opatovicích jest filiální kostel sv. Karla Borrom., slušně obnovený nákladem obce roku 1903. Záduší: 5426 K, z čehož poplatky: 7·49 K.

---

[1]) Kostel důkladně popsán od V. Houdka v „Časopisu Matice Mor." 1901. Str. 73. a n.

[2]) O knihovně této i jiných klášterních na Moravě viz: „Schriften der histor.-statistischen Section der k. k mähr.-schles. Gesellschaft des Ackerbaues etc." Brünn 1852.

Kaple sv. Scholastiky v Rajhradicích z roku 1897, rovněž nákladem obce vkusně opravená r. 1905.

Obec Otmarov pořídila si r. 1883 na paměť 100letou založení svého kapli sv. Otomara a r. 1900 ji opravila.

Kapličky mimo to mají Holasice sv. Václava a Rebešovice sv. Doroty a obce vydržují je. Je tu farní ústav chudinský; nad to klášter sám štědrým jest podporovatelem chudiny místní i okolní.

Katolické spolky a bratrstva: Katolický čtenářský spolek, Cyrillská jednota; Apoštolát, Ustav. klanění pod ochranou sv. Benedikta, bratrstvo živého růžence; tak zv. armáda sv. kříže, bratrstvo Panny Marie Karmelské.

Mimo to ve farnosti jsou dva spolky veteránské, dva hasičské, spolek řemeslných živností pro Rajhrad a okolí.

Missie zde konány r. 1880 na oslavu 1400letého trvání řádu sv. Benedikta, r. 1885 byla obnova; nad to roku 1898 konáno triduum na způsob missií.

6. **Sokolnice** (Sokolnitz), zámecký obvod a farnost od Modřic 7 *km* vzdálená, (od Rajhradu též 7 *km*). Má 355 katolíků českých (5 židů), živících se úřady a službou při velkostatku a v továrně. Zámek, pošta, telegraf a telefon, stanice dráhy (2 *km*). Sídlo panského a obvodního lékaře. Cukrovar. Školou patří do Telnice, kdež se pochovávají i osadníci zdejší.

System.: farář, nyní Adolf Linkenheld, děkan klobúcký.

Sokolnice bývaly v držení kláštera třebíčského, pak staly se majetkem zeměpanským, jejž král Matyáš ve válce s králem Jiřím dal bratřím Dobeši a Beneši z Boskovic. Od těch dostaly se na pány z Pernšteina, po nějakou dobu měly pány s Líšní společné, pak po různých změnách r. 1705 přišly v držení slavného rodu hrabat Dietrichsteinův (Leopold hrabě Dietrichstein zbudoval zámeckou kapli) a z těch na nynější hraběcí rod Mitrovských z Nemyšle.

Kostel Povýšení sv. kříže zasvěcený jest vlastně rozšířená kaple zámecká, od r. 1750 veřejná, a souvisí se

zámkem. Má vně známky gotického slohu; uvnitř však zařízen jest barokově. Povšimnutí zasluhují malby freskové. R. 1903 provedena oprava nákladem patronovým.

Jmění vlastní: 2100 K pojištěno na velkostatku, jenž také obstarává všecky potřeby kostelní; zádušní: 3600 K. Daně a poplatky 10·40 K.

Jest tu i soukromý ústav chudých.

Ze zbožných spolkův a bratrstev: Živého Růžence, Svaté Rodiny, apoštolát, škapulíř.

Fara, nízké a neúhledné přízemí, byla r. 1902 přestavěna a zvětšena. Má nyní 4 světnice obytné a místnosti pro malé hospodářství. Malá zahrada květinová při domě. Větší zahrady na 5 *a* užívá farář modo precario za poplatek 4 K.

Důchody: Renta roční dle nadační listiny: 630 K, doplněk kongruy, jejž platí velkostatek: 1173 K. Daň pouze osobní.

7. **Syrovice** (Serowitz), v údolí položená, ves, od Modřic (silnicí) 9 *km* vzdálená, má 861 obyvatele, 3třídní školu obecnou v místě a v přifařených Sobotovicích 2třídní; celkem 1395 obyvatel, samých katolíků, a 5 školních tříd.

System.: správce fary, nyní P. Augustin Vrzal.

Syrovice patřívaly ku panství kounickému a správou duchovní do vzdáleného Ořechova, později (1612—1783) do Rajhradu. Již počátkem století 18. činili zbožní občané pokusy o zařízení fary domácí, k čemuž však nedošlo, až roku 1775 umožnila to paní na Troubsku, hraběnka Cecilie Seckenbergová, postavivši v Syrovicích přiměřenou svatyni. Obec pak postarala se o farní budovu a opat kláštera rajhradského převzal patronát, tak že řádným způsobem zařízena zde r. 1783 tak zv. lokalie a správa duchovní svěřena řeholníkům rajhradským. R. 1859 stala se lokalie farou.

Kostel sv. Augustina, ve slohu moderním, koncem 18. století zbudovaný (r. 1776 konsekrován), stojí na návrší a kolem něho jest hřbitov. Všecko téměř zařízení jeho vnitřní

obstaral patron, opravu pak r. 1904—1905 nákladem svým provedli farníci s přispěním jmění kostelního. Kostel má tři oltáře, na věži jsou tři zvony novější a hodiny.

Jmění vlastní: v nemovit. 480 K, v jistinách: 1560 K; zádušní: 8439·76 K. Z toho daně: 5·72 K.

Ústav chudinský (farní).

Spolky: Arcibratrstvo Panny Marie Karmelské; živý růženec, Apoštolát, Spolek sv. Rodiny, sv. dětství; bratrstvo účinné lásky k bližnímu; Cyrillská jednota. Farní knihovna pro lid (500 svazků).

Sv. missie konány roku 1898.

Farní budova je malá, přízemní a potřebuje stálých oprav. Jsou v ní 3 světnice pro správce duchovního a ostatní pro domácnost potřebné místnosti a zahrady 2, na ovoce a na zeleninu.

Důchody farní: *7 a* 88 *m*² pozemků (jichž pronájem byl by méně výhodný); renta z jistiny: 1800 K a doplatek z důchodů klášterních. Daně: 14·98 K.

8. **Šlapanice** (Schlapanitz), městys, východně od Brna, od Modřic a od Rajhradu 9 *km* vzdálený, má 3075 obyvatelů českých, 6třídní školu pro chlapce a 6třídní pro dívky, dále je tu škola hospodářská, škola pokračovací, opatrovna, četnická stanice. Záložna živnostenská a kontrib. Rolnický cukrovar. Lékař. Pošta, telegraf, telefon a železnice. Přirážky obecní 40 %. Trhy výroční 3. S 5 osadami přifařenými, osamělým hostincem a 5 strážnicemi na dráze: 5988 katolíků (13 akat., 15 židů), kteří se živí hospodářstvím, řemesly a prací v továrnách doma a v Brně. Školy 4 s 19 třídami (nejvzdálenější v Kobelnicích (4 *km*).

System.: farář, nyní Frant. Laštovička, a kooperator.

Jak souditi lze z nálezů starověkých, bylo území zdejší obydleno asi již v dobách předkřesťanských. Ve 13. věku pak Šlapanice měly kostel svůj, poddanstvím patříce biskupství olomouckému; později vládli tu různí manové; pak majetek

biskupský připojen ku statku chrlickému; druhou částí byly Šlapanice majetkem kapituly olomoucké a třetí ku panství Blažovicím náležely.

Duchovní správa byla zde od r. 1236: »Administrator curatus« konal ji jako zástupce kanovníka-scholastika v Olomouci, jenž byl vlastně obročníkem (farářem), bera důchody ze zdejší tak zv. scholasterie.

Šlapanice utrpěly mnoho častými požáry, povodněmi a cholerou. Též pohromy válečné zasáhly je. Švédové, Rusi a Francouzi za bitvy u Slavkova nemálo tu způsobili škod. Podobně Prusové r. 1866.

Roku 1883 byly zde missie.

a) Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie jeví se sice starým a slohu původně gotického, jak viděti v presbytáři, avšak r. 1757 skoro všecko přeměněno slohem barokovým. Má 5 oltářů: 3 nové loni pořídily se sbírkou (3200 K), když již dříve r. 1897 nákladem farníků provedena byla oprava na zevnějšku kostela. Na věži je 5 zvonů (jeden z roku 1516). Hřbitov jest za osadou; v těch místech měl Napoleon za bitvy slavkovské r. 1805 svůj hlavní stan a zajatí Rusové byli pak uvězněni v kostele.

Matriky z roku 1689.

Jmění vlastní: 16.749·44 K a pozemky v ceně 8300 K; zádušní: 46.235·06 K a poz. v ceně 9180 K. Daně a poplatky: 1055·75 K.

b) V Podolí, kdež jest i zámeček královské kapituly brněnské a pošta, mají útulný kostelík sv. Jana Nepomuckého slohu novorománského z r. 1899. Na zbudování a výpravu jeho štědře přispěla kapitula královská v Brně.

Jest tu farní ústav chudinský a ze spolků katolických a bratrstev: Živý růženec, III. řád sv. Františka, armáda sv. kříže, věčného klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoděje, svaté Rodiny. Dále je zde křesť.-sociální Beseda vzdělavací a filiálka Všeodborového sdružení křesť.-sociálního. Cyrillská Jednota,

Jiného směru: Spolek čtenářský, živnostenský, knihovna pro lid atd.

Budova farní jednopatrová přestavěna byla roku 1904 slohem moderním a jest ve stavu velmi dobrém. Roku 1893 od základu zbudována stavení hospodářská. V zahradě farní daří se dobře ovoci i zelenině.

Důchody: z pozemků na 5 *ha* 52 *a*, jež s výhodou lze pronajati, pak renta 650 K a doplněk kongruy pro faráře i kooperatora (nyní 1628·86 K). Daně všecky: 151·05 K.

9. **Štikovice** (Tikowitz), ves, od Modřic 10 *km* vzdálená (poštou), má 773 obyvatele české, 2třídní školu; pošta a telegraf v Žilošicích, železnice v Silůvce (4 *km*). S přifařenými 3 osadami a 7 strážnicemi na dráze: 2407 katolíků (6 akat., 3 židé), kteří se živí hospodářstvím. Školy 3 se 7 třídami.

System.: farář, nyní konsistorní rada František Beránek a kooperator.

Od pradávna byla zde osada, jak patrno z nálezů starověkých, avšak v listinách vyskytují se zprávy o Štikovicích teprve ze 14. století, z nichž jde, že tenkrát vládlo na Štikovicích vícero pánů. Podací právo nad farou, jež tu tenkráte již také byla, náleželo kapitule u sv. Petra v Brně. Za věků pozdějších ještě Štikovice v různých rukou byly, až koncem 15. století spojeny se statkem prštickým. Ve století 16. následkem přívalu protestantského fara zanikla a Štikovice na čas do Ořechova přifařeny byly až do r. 1764. Roku 1732 prodány jsou knížeti Xav. Dietrichsteinovi, pánu na Židlochovicích. V nejnovější době zase odprodány k velkostatku rosickému, na který přešel i patronát.

a) Kostel farní sv. Jiří je velmi starý, ale v podobě nynější z r. 1725. Býval prý někdy tvrzí. Má 5 oltářův a na nové věži, postavené r. 1902, jsou 3 zvony (jeden ze 17. století). Roku 1904 byl kostel celý opraven.

Hřbitov jest mimo osadu. Matriky z r. 1689.

Jmění vlastní: 11.991 K, zádušní: 9757 K. Z toho daně a poplatky: 34·9 K.

Též je tu farní chudinský ústav.

b) V osadě Radhošticích je veřejná kaple svatého Šimona a Judy. Někdy byla zde i fara, avšak v 16. století zanikla.

Ze spolků církevních a bratrstev je tu: živý růženec a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Fara je přízemní budova starého rázu, nelišící se od obyčejných stavení selských; jsou při ní i budovy hospodářské. Zahrada je malá.

Důchody: užitek z pozemků na 24 *ha*, jichž pronajati nelze a úroky z jistiny: 44.024 K. Daně: 666·41 K a osobní. Kooperator dostává doplněk z náboženské matice.

10. **Telnice** (Telnitz), ves na tak zv. Zlatém potoce, od Modřic 6 *km*, od Rajhradu 7 *km* vzdálená, má 807 obyvatel českých, školu 2třídní. Pošta, telegraf i telefon a železnice v přifařených Sokolnicích, s nimiž a se dvorem jest ve farnosti 1854 katolíků (1 akat., 10 židů), kteří se živí hospodářstvím (řepařstvím) a prací v cukrovaru, na dráze a v továrnách brněnských. Jest tu i lékař s lékárnou domácí. Školy 2 s 5 třídami (6 oddělení).

System.: farář, nyní kons. rada Jan Mahel, a kooperator.

Dle zpráv ze 13. věku dělili se o Telnici páni různí; i klášter u Panny Marie na Starém Brně měl tu zboží nějaké, později též benediktinský klášter třebíčský. Od 15. století pak Telnice připojena jsouc k Sokolnicím sdílí se s nimi o své osudy. Fara katolická, o níž se ví již z r. 1324, zanikla u věku 16. a obnovena teprve r. 1633. Na čas však vidíme Telnici přifařenu do vzdálené Líšně, kamž tenkráte náležela i poddanstvím, až roku 1695 opět samostatná správa duchovní zde zřízena byla. Telnice mnoho utrpěla již ve válce 30leté a ve válce francouzské, zvláště bitvou u nedalekého Slavkova. Před bitvou dne 28. listopadu sám Napoleon I. odpočinul si ve zdejší faře po několik hodin; mezi bitvou bylo kostelu i faře snášeti mnoho od střelby Rusů, kteří učinili útok na Francouze na blízkém hřbitově se bránící. Po bitvě pak musil se farář

(Petr Skřidlovský) ukrýti vojákům francouzským a fara načisto vydrancována. Roku 1809 musil osobně Napoleonovi podati vysvětlení o tom, co zažil r. 1805.

a) Farní kostel sv. Jana Křtitele je slohu barokového o 3 oltářích. Byv zbudován r. 1734 podržel starou věž z pevného zdiva, jehlanem zděným zakončenou. Ku památnostem náleží stříbrný pozlacený kalich, vkusně ciselovaný, z roku 1716. Cenné jsou též 2 starší kasule (opravené). V novější době darovali sem dobrodinci polychromované sochy Srdce Páně a Panny Marie z dílny V. Stříže v Brně. Celý kostel roku 1876 konkurencí a sbírkami byl opraven. Na věži jsou 3 zvony (jeden ze 16., dva z 18. století). Hřbitov jest vedle kostela.

Jmění vlastní: 3979·26 K, zádušní: 18.915·24 K. Daně 7·35 K.

b) Kaple Bolestné Panny Marie s »Pietou«, opravená r. 1900. Též chudinský ústav farář spravuje.

Z katolických spolků je zde spolek katolických rolníkův a křesť.-sociální sdružení. Bratrstva: živého růžence, ustav. klanění, sv. Rodiny, apoštolát.

Jiného směru: spolek hasičův a vysloužilců vojenských, a Sokol.

Budova farní je skrovné přízemí, opravené r. 1899. Malá farní knihovna. Hospodářská stavení jsouce rozsáhlá, vyžadují častých oprav. Zahrada při faře dosti veliká jest ku pěstování ovoce méně přízniva.

Důchody: Užitek z pozemků (26 *ha*), jež těžko s výhodou pronajati; pak roční renta z jistiny 22.900 K a doplněk z náboženské matice (nyní 288·10 K). Daně a poplatky: 870 K (a osobní).

11 **Tuřany** (Turas), ves a poutní místo, jihovýchodně od Brna, od Modřic 4 *km* vzdálená (silnice), má 1585 obyvatelů českých, 4třídní školu (6 oddělení) a poštu. Telegraf a železnice v Chrlicích (2·6 *km*, kdež jest i zámek biskupa brněnského). S přifařenými 6 osadami, stanicí a strážnicemi na dráze:

5325 katolíků, českých a německých (3 akat., a 10 židů). Školy: 4 (v Nenovicích a ve Dvorště německá) se 14 třídami. Farníci živí se mimo hospodářství prací v továrnách brněnských.

Vnitřek kostela Mariánského v Tuřanech.

System.: farář, nyní konsistorní rada Josef Kovář, a dva kooperatoři.

Ve 13. století náležely Tuřany větší částí biskupství olomouckému, menší částí klášteru sv. Josefa v Brně a po

zrušení jeho Jesuitům brněnským, kteří tento majetek spojili se svým statkem řečkovským. Správa duchovní byla pod právem podacím biskupa olomouckého (první r. 1278 známý farář jest kn. Vilém) až do roku 1666, pak kollej jesuitská v Brně obdrževši patronát zřídila si tu t. z. residenci. R. 1622 za far. Jiř. Pistoria přivedl sem kard. Frant. Dietrichstein děkovací průvod z Mikulova, při čemž i nadšeně kázal, zpovídal a Tělo Páně podával. Mimo to rozdav hojné almužny chudým, při stole sám posluhoval. Po zrušení řádu jes. dostal se patronát napřed matici studijní, když však tato velkostatek řečkovský prodala soukromníku, přešel na nového majitele i patronát. Roku 1893 konaly se tu missie, roku 1895 obnova.

a) Kostel farní a poutní[1]) zasvěcen jest Zvěstování Panny Marie. Stával někdy něco dále než nyní, na bývalém hřbitově. Záhy putováno sem na uctění Rodičky Boží, jejíž starobylou sochu r. 1050 nalezl dle zbožné pověsti jistý rolník chrlický. Po nálezu tom zbudována kaple, pak kostel, jenž mnoho utrpěl od Švédův, a ten když nestačil, vystavěn r. 1804 nynější slohu renesančního a v letech devadesátých předešlého století byl nevšední a obětavou péčí tehdejšího faráře Jana Špirka důkladně opraven a vkusně vyzdoben. Též sličné věže postaveny (r. 1888) na paměť jubilea papežského i císařského. Celá svatyně řadí se nyní důstojně k nejkrásnějším venkovským kostelům diecese naší. Na hlavním z 5 oltářův umístěna jest milostná socha. Paramenta drahocenná. Na věžích jsou 4 zvony ze 17. století.

K historii kostela také náleží, že dne 28. dubna r. 1668 biskup olom. Karel Liechtenstein před hlavním oltářem odevzdal pallium novému arcibiskupu pražskému Matoušovi Sobkovi z Bilenberka, rodilému Rajhraďanu; dále pak, že kostel vyznamenán byl od r. 1673 privilejí odpustkovou a že při 13 požárech, jež během 80 let zasáhly Tuřany, kostel vždy byl ušetřen.

---

[1]) O kostele tom psáno mnoho po latinsku, německu a za doby poslední i po česku. Již známý kněz Balbín vydal spis: »Diva Tuřanensis«.

Jmění vlastní: 32.845·43 K, zádušní: 42.309·38 K. Daně: 133 K 67 haléřů.

b) Na bývalém hřbitově za kostelem jest kaple Marianská a na hřbitově nynějším kaple úhledná, zasvěcená Vzkříšení Páně.

Též je tu farní fond chudinský a z katolických spolkův i bratrstev: živého růžence, sv. Rodiny, apoštolát, jednota sv. Josefa.

Budova farní, přízemní, postavená na základech staré budovy r. 1880, má dosti místností obytných, ale stavení hospodářská jsou sešlá. Zahrada bezcenná.

Důchody: katastr. užitek z pozemků na 5 *ha* 35 *a* 39 m^2: 219·94 K, renta: 1784·16 K. Pozemky nehodí se na pronájem. Jeden kooperator z části, druhý zcela béře kongruu svou z matice náboženské.

12. **Žilošice** (Schoelschitz), ves, 3 *km* záp. Modřic, silnicí spojená, má 1010 obyv. katol., 3 akat., 10 židů, něm., 3třídní školu, poštu a telegraf. Železniční stanice v Modřicích; zahradnictví a zelinářství.

System.: Nyní uprázdněno.

Žilošice uvádějí se již r. 1267. Klášter sv. Anny v Brně měl zde majetek, jenž pak přešel i s podacím právem na panství sokolnické. Část náleží ku statku chrlickému. Duchovní správou patřily Žilošice do Modřic, až r. 1785 zřízena zde lokalie.

Kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie na návrší malebně stojící vznikl koncem 18. století rozšířením kaple, která tu již stávala od r. 1480. Presbyterium z původní asi kaple zachovalo podobu gotickou. Jsou v něm 3 oltáře, jež opraveny byly roku 1900. Na mohutné věži jsou 4 zvony (jeden z 15., jeden ze 16. století).

Kostel má: 4965·36 K vlastního a 3347·82 K zádušního jmění. Daně 13·4 K. Chudinský ústav vede farář jeden, druhý obec.

Fara přízemní v dosti velké zahradě; má 4 světnice, ale hospodářské stavení schází.

Spolky zbožné: ustavičného klanění, dětství Páně a sv. Rodiny. Roku 1898 byly zde missie.

Kongruu 1800 K platí faráři matice náboženská. Pozemky u výměře 1137 m^2 drží si farář sám (ale lze je výhodně dáti do nájmu) a daní platí celkem 32·93 K.

VII. Děkanství rosické

hraničí na východě s děkanstvím brněnským a modřickým, na západě s děkanstvím náměšťským, na jihu s děkanstvím kounickým a ivančickým a na severu s děkanstvím kuřímským. Odloučením far z děkanství kounického roku 1794 utvořeno děkanství toto, jehož území jest mírná pahorkatina. Mohutné pánve kamenouhelné jsou u Rosic a Oslavan, jichž ujal se průmysl měrou nejhojnější. Řeka územím tím protékající jest Oslava, jež vnímá i některé potoky; mimo to potok Bobrava v západní části vyvěrající po dosti dlouhém běhu vtéká do řeky Svratky.

Těmito poměry přírodními podmíněna jest i výživa obyvatelstva, které počtem 27.841 katolíků, 10 akat., 141 židův obývajíc ve 2 městysech a 37 obcích vesnických, živí se mimo hospodářství havířstvím a prací v závodech průmyslových.

Far jest 9, kostelů všech 22 a kněží působí zde 15 (9 farářů a 6 kooperatorů, mezi nimiž 3 řeholníci). Z 9 farních kostelů připadá průměrem na jeden 5001 K vlastního jmění, zádušního pak: 11.307 K, z čehož obvyklé poplatky zapravovati dlužno, průměrem každý kostel: 32·43 K. Farář pouze jeden má plnou kongruu ze svého obročí. Nejlidnatější farnost jest rosická a spolu i nejobtížnější. Pět farností celých patří ku politickému a školnímu okresu brněnskému, soudem pak do Ivančic (Neslovice, Oslavany, Ostrovačice, Rosice a Zbejšov); domášovské farnosti část náleží ku politickému okresu brněnskému a soudnímu ivančickému, část k velkomeziříčskému a k soudu bitešskému; z popovické farnosti část do Brna—Ivančic, část k politickému okresu třebíč-

skému a k soudu náměšťskému; z řeznovské farnosti mimo farní místo, jež patří do Brna—Ivančic, všecky osady náležejí k politickému a soudnímu okresu krumlovskému; farnost zbraslavská až na jednu osadu, jež patří do Brna—Ivančic, celá náleží k politickému okresu meziříčskému a k soudu bitešskému. — Děkanstvím projíždí dráha státní od Popovic až do Rosic.

Patronát: dvě fary, Domášov a Ostrovačice obsazuje klášter rajhradský; dvě, Rosice a Popovice, majitel velkostatku rosického Arnold bar. Deforest-Bischofsheim; jednu, Zbraslav, majitel velkostatku starobrněnského Alois kníže Schönburg-Hartenstein; tři, Neslovice, Oslavany a Řeznovice, matice náboženská; jedna jest liberae Ord. collationis: Zbejšov.

Školy: měšťanská 1 a obecných 28, vesměs českých se 76 třídami; přijde průměrem na každou faru po 8 třídách.

Generální visitace byla zde roku 1894.

Děkanem jest: P. T. Jan Hrubeš, konsistorní rada a farář v Oslavanech.

1. **Domášov,** ves na silnici z Brna do Jihlavy, 10 *km* od Rosic (od Oslavan 16 *km*) vzdálená, bez řádného spojení, má 803 obyv. české, 4třídní školu a poštu. Telegraf na Zástavce, železnice v Rosicích. Přifařeny 4 osady, huť a myslivny, celkem 2314 katolíků (1 akat., 8 židů); 3 školy se 6 třídami. Obyvatelstvo mimo rolnictví živí se hornictvím a dělnickou prací.

System.: farář, nyní P. Benno Schaffra a kooperator, oba z řádu sv. Benedikta v Rajhradě.

Domášov byl zbožím zeměpanským. Břetislav I. daroval jej Rajhradu, kdež byl založil klášter, při němž, — vyjma r. 1619, kteréhož stavové nekatoličtí klášteru jej odňavše prodali Zikmuntu Teuffenbachovi na Veveří, — až posud se drží, a odkudž i kněží se dosazují na faru, která se připomíná již r. 1255. Zmínky zasluhuje, že dva zdejší farářové (roku 1549 Vojtěch, r. 1550 Stanislav) rukou násilnou zabiti byli. Dne

7. září r. 1619 zde zemřel jako u vyhnanství a odpočíval až do převezení do Broumova (r. 1666) známý opat broumovský Wolfgang Zelender, jenž kázal sice zavříti v Broumově chrám, od nekatolíků na území klášterním bezprávně postavený, ale bez výsledku.[1]) Za nedostatku kněžstva byl Domášov ve století 17. spravován z Vev. Bityšky, pak z Ostrovačic; roku 1774 zřízena expositura, pak lokalie a r. 1848 fara. Missie byly roku 1852.

a) Kostel sv. Vavřince, ač původem svým starý, jenom poskrovnu — gotický poboční vchod a spodní část věže — starobylý ráz si zachoval. Byltě za války 30leté vydrancován, ano zbořen, nad to pak i mnohokráte rozšiřován i upravován (roku 1765). Poslední oprava a ozdoba stala se roku 1894 konkurencí. Má 3 oltáře, na věži 3 zvony (jeden ze 16. století). Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 1397·41 K, zádušní: 4500 K. Daně: 18·48 K.

b) V osadě Hlubokém jest veřejná kaple sv. Anny, již vydržuje opat kláštera rajhradského.

Též chudinský fond podřízen správě farářově.

Spolky katolické a bratrstva: živého růžence, škapulíř, apoštolát, sv. Rodiny. Jiné: spolek potravní a divadelních ochotníkův.

Farní budova jednopatrová, r. 1905 opravená, má všecky potřebné místnosti i stavení hospodářská a pěknou zahradu.

Správce fary béře sustentaci svou z kláštera a užívá pozemků témuž klášteru náležejících. Daní platí: 171·59 K. Též kooperatora vydržuje opatství rajhradské.

2. **Neslovice,** ves, od Rosic 6 *km* (od Oslavan 5·5 *km* vzdálená, silnicí spojená), má 883 obyvatele české, 3třídní školu; poštou a telegrafem náleží do Ivančic; nejbližší stanice železniční: Tečice (3·5 *km*). Se 2 přifařenými osadami má celá

---

[1]) Nejnovějším bádáním dokázalo se, že r. 1619 k zavření kostela toho vůbec nedošlo a že tedy zavření to nesprávně udávalo se dosud v dějinách mezi příčinami války 30leté. (Pozn. spis.)

farnost 1624 katolíky (5 židů), kteří žijí z hospodářství, havířství a pěstování ovoce. Druhdy i víno zde pěstováno. Školy jsou dvě se 4 třídami (vzdálené 4 *km*).

System.: farář, nyní Ignát Brach.

O Neslovicích listiny mluví ve 14. století. Majetek měli zde různí pánové i klášter kounický, který když zrušen byl, Neslovice připadly ku světskému panství kounickému. Přifařeny bývaly do nynější filiálky Hlíny, na to pak do Kounic. Herese ovšem i zde se usadila a když nastala restaurace, přiděleny Neslovice duchovní správou do Ivančic, až pak roku 1787 matice náboženská zřídila zde t. z. lokalii.

a) Farní kostel Narození Panny Marie postaven byl r. 1782 a to nákladem dobrodince, později byl rozšířen přístavbami. R. 1893 kostel byl ve stav nynější upraven uvnitř, zevnitř pak r. 1902 nákladem konkurence. Hlavní oltář pořízen r. 1887 (s obrazem od Šichana); pak jest tu ještě jeden vedlejší. Na věži jsou 3 zvony z doby novější.

Jmění vlastní: 780 K, zádušní: 6060·50 K. Daně a poplatky: 10·17 K.

b) Filialní kostel sv. Kunhuty ve Hlíně je starý, ale v nynější podobě pochází z r. 1794 a r. 1991 byl nákladem vlastním opraven. Má jeden oltář a 2 zvony na věži (na jednom nečitelný nápis). Při kostele bývala fara, založená od kláštera kounického, jenž měl i právo podací. V rozbouřených dobách se však dlouho neobsazovala. Roku 1787 duchovní správou přidělena Hlína do Neslovic. Z budovy farní stala se myslivna.

Vlastní jmění: 20.457·63 K v jistinách a les. Daně: 112·27 K (ekviv. a pozemk.). — Farář spravuje fond chudinský; obec má fond svůj.

Spolky katol. a bratrstva: Apoštolát sv. Cyrilla a Meth., sv. Rodiny, ustav. klanění. — Též je tu spolek čtenářský.

Fara přízemní o 3 pokojích jest vlhká, ba roste v ní houba. Oprava stala se r. 1897 nákladem fil. kostela. Hosp. stavení ve stavu dobrém. Zahrada na zeleninu se hodí.

Důchody: z pozemků na 5 *ha* 14 *a* 75 m^2, nevýhodně pronajatých; doplněk z matice náboženské, nyní 1742·30 K. Daně: pozemková 71·73 K (a osobní).

3. **Oslavany** (Oslawan), městys na Oslavě, sídlo úřadu děk., od Rosic 9 *km* vzdálí, má 2843 obyv. č., školu 6třídní o 7 odděl.; zámek, poštu a tel.; cukrovar, doly uhelné. Obv. lékař s lékárnou soukromou. Trhy týdenní a výr. 3. Kontrib. fond, záložna obč., veřejná knihovna. Žel. stanice v Tečicích. Přifařeny 4 osady, pak dvůr, kolonie, mlýn, hájovna a několik dolů (šachet), celkem 4572 katol. (1 akat., 24 židů), kteří se živí rolnictvím, havířstvím a prací v cukrovaru. Školy čtyři s 11 třídami (nejvzdálenější 4 *km*).

System.: farář, nyní děkan Jan Hrubeš, a 2 koop.

Dle nálezů starověkých a z doby římské zde objevených jsou Oslavany osadou velmi starou, jež ve 12. stol. dostala se v držení kláštera bened. v Třebíči. Když pak zbožná paní Helvida roku 1225 založila zde klášter panenský řádu cisterciackého (t. z. údolí Mariino), jejž r. 1228 posvětil biskup olom. Robert, tu připadl zdejší majetek třebíčský založení novému, jenž měl i právo podací především na faru zdejší, později však i na faru u sv. Jakuba v Brně, v Rudikově i jinde.

Vzrůstající blahobyt, jenž pocházel z četných darův a nadání (patřily sem okolní osady: Zbejšov, Řeznovice, Jakubov a j.) vzbudil řevnivost a závist velmožův okolních, takže klášteru mimo jiné bylo též ochrany domáhati se až v Římě (1311). Velikým příznivcem kláštera osvědčil se markr. Karel (později Karel IV.). Než zprávy z r. 1413 a násl. mluví o smutném stavu budov klášterních, jež velmi utrpěly válkami a povodněmi. Ale ještě trudnější doby nastaly ve stol. 16., když duch novot protikatolických vnikl i sem a když klášteru vésti bylo neutěšené spory o majetek, po němž ruce hrabivé se všech stran sahaly. Tu král Vladislav (r. 1471) ochranné právo nad klášterem svěřil p. Vilému z Pernštejna se všemi důchody a požitky. Právo to přešlo i na dědice pana Viléma, ano vyvinulo se z něho takořka právo majetkové, takže řeholnice

žily téměř jen z milosti pánů řečených. To vše urychlilo konec; neboť ač král Ludvík r. 1522 ještě potvrdil výsady kláštera, přece — nemohouce obstáti — roku 1515 řeholnice opustily klášter svůj a odebraly se do města Brna, jemuž dříve již postoupily patronát nad kostelem svatojakubským, nemohouce nésti břemena s ním spojená. Oslavany i ostatní statky klášt. dostaly se nyní v úplné držení pánů světských. V 16. století i duchovní správa katol. v Oslavanech zanikla. Roku 1626 až 1636 pracovali o obnovu katol. víry Jesuité z Brna, ale teprv r. 1651 mohl nový farář, Ondřej Dědický, klidně nastoupiti úřad svůj a spravovati nejen Oslavany, nýbrž i Řeznovice a Zbraslav (což potrvalo až do založení far v místech těchto). Právo podací, jež po klášteře zdejším převzal klášter starobrněnský, dostalo se mezitím na matici náboženskou.

a) Farní kostel sv. Mikuláše bisk., slohu barokového, stojí na vršku nad osadou vedle hřbitova. Až do r. 1770 stával tu kostelík rom. slohu. Má 3 oltáře a byl celý v letech 1900—02 vkusně opraven, malovanými okny opatřen a vymalován; věž štíhlou báň obdržela, všecko téměř ze zbožných milodarů. Dne 23. července r. 1902 konsekroval jej biskup brněnský František Saleský. K památnostem kostela náleží krásná křížová cesta a ostatky sv. Celestina a Feliciana, jež v 18. stol. z Říma přivezli zbožní bratři, kněží zdejší farář Jak. Friedrich a kaplan Mikuláš Friedrich. Na věži jest 5 zvonů (4 z 18. stol.).

Jmění vlastní: 14.785·46 K a pole na 43 *a*, kterého farář užívá, platě z něho kostelu 2·87 K ročně. Nadační jmění: 21.808·64 K. Daně a poplatky: 68·52 K. Je tu též zvláštní nadace na hrobku † bar. Scharffa.

b) V zámku, jenž jest částí někdejšího kláštera, je kostel (někdy klášterní) Rodičce Boží zasvěcený, slohu gotického, se sanktuariem ve zdi presbyt. Býval při něm ustanoven zámecký kaplan, nyní občas mše sv. se tu sloužívá.

Fond chudinský je ve správě farářově.

Katolické spolky a bratrstva: sv. růžence, sv. Rodiny, škapulíř, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoděje. Mimo to katol. vzdělavací spolek »Svornost«.

Budova farní je přízemní, poněkud vlhká; oprava stala se r. 1903. Stavení hospod. i zahrada (2 *a*) v dobrém stavu.

Důchody: z pozemků na 2 *ha* 63 *a*, jež lze dobře pronajati a roční renta 1268·76 K. Doplněk z náboženské matice pro faráře i pro jednoho kaplana. Druhého platí matice náboženská sama. Daně: 78·68 K (a osobní 36 K).

4. **Ostrovačice** (Schwarzkirchen), městys na silnici z Brna do Jihlavy, od Rosic 5 *km* (od Oslavan 15 *km*, spojení poštou), mají 1664 obyv., 2tř. školu, poštu; telegraf a žel. v Rosicích. S přifařenými Říčany: 2118 katol. (17 židů), 2 školy se šesti třídami. Obyvatelstvo živí se rolnictvím a havířstvím v blízkých dolech uhelných. Čtyři trhy výroční.

System.: farář, nyní P. Kristian Lux.

V Ostrovačicích míval odedávna klášter rajhradský poplužní dvůr spojený s majetkem domášovským a dům obytný, do něhož se i řeholníci utíkali za vpádů vojenských. Několik domů bylo poplatných na hrad Veveří. — Fara byla zde již r. 1255 a prvním farářem uvádí se kněz Burkard. Za převratů náboženských však zanikla a Ostrovačice přifařeny do Domášova, odkudž však správa duchovní společná pro Ostrovačice i Domášov r. 1676 přeložena do Ostrovačic. R. 1773 farní obvod upraven tak, jak nyní jest. Právo podací, jež původně měl klášter břevnovský, přešlo na Rajhrad. Ostrovačice trpěly mnoho ve válkách, pak kobylkami a požáry.

a) Farní kostel sv. Jana Křit. pochází v nynější podobě z r. 1718. Byltě zbudován na místě původního malého kostela ve slohu moderním. Velmi ctěna četnými poutěmi byla kaple sv. Barbory se zvláštním bratrstvem, odpustky obdařeným, až do r. 1784. Kostel má 4 oltáře s pracemi sochařskými od Schweigla, Reinera a někdejšího faráře zdejšího P. Vojtěcha Slouka. Roku 1892 byla provedena obnova kostela nákladem kláštera a farníků. K památnostem náleží vzácná kasule bílá,

stříbrem protkaná, pak monstrance baroková z r. 1754 a mramorová křtitelnice (dar poštmistra Jak. Kiera) z r. 1798. Na věži jsou 4 zvony ze 16. a 17. stol. a »umíráček«. — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 1953 K, zádušní: 1851·58 K. Daně: 7·22 K.

b) V Říčanech jest komendátní kostel sv. Petra a Pavla z roku 1763, místo někdejšího, dvěma požáry téměř zničeného, jenž stával na býv. hřbitově, proti pravidlu církevnímu (oltářem na západ) postavený slohem renaissančním od dobrodinců. Má 2 oltáře a 3 zvony novější. Při kostele tom bývala fara, o níž jdou zprávy z r. 1349; zanikla za převratů náboženských. — Říčany mají též svůj hřbitov.

Jmění vlastní: 1107·26 K, zádušní: 953 K. Daně: 3·53 K.

Památností jest křtitelnice starobylé práce kamenické, stojící v kapličce na býv. hřbitově a rovněž tam 2 náhrobky, jeden označující paní Magdalenu Valeckou z Mírova a na Říčanech; druhý slovutného p. Matyáše Sentického ze Sentic, »auředníka« řič. († 1603).

Farář spravuje fond chudinský.

Katolické spolky a bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny, III. řád sv. Františka, Apošt. sv. Cyrilla a Methoděje, škapulíř. Jiné: Odbočka všeodborového sdružení křesť. dělnictva; pak spolek čtenářský, potravní, veteránský a hasičský.

Farní budova, sloužívší za letní sídlo opatům rajhr. a r. 1892 opravená, jest úhledná; hosp. stavení ve stavu dobrém. Rovněž tak i zahrada. Farář, řeholník rajhradský, z kláštera toho jest vydržován; i pozemky (9 *a*), jichž užívá, patří Rajhradu. Daň pozemkovou týž klášter platí. Ostatní daně: 82·60 K.

5. **Popovice,** ves na silnici z Brna do Třebíče, od Rosic 6 *km*, od Oslavan 13 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má 630 obyv. č., 2tř. školu; pošta, tel. a žel. v Rápoticích (2·5 *km*). Přifařeno 5 osad a myslivna. Celá farnost má 3997 katolíků (6 ž.). Školy 4 s 8 třídami. Obyvatelé živí se většinou prací v uhelných dolech na Zástavce a Zbejšově, částečně rolnictvím.

System.: farář, nyní Alois Ličman, a kooperator.

Popovice jsou osadou starou, o čemž svědčí stopy někdejšího hradiska i nálezy starobylé. Dle Popovic psal se zámožný rod domácí, který držel je až asi do začátku 15. stol., načež měli je pp. z Lomnice. R. 1482 zakoupeny k Rosicům. Fara pod právem podacím zdejších pánů byla zde r. 1353. R. 1406 farářem uvádí se kněz Jan. Jako jinde tak i v P. ve stol. 16., když se tu rozmohli Bratří, zanikla duchovní správa katolická a osadníci rozdělili se o majetek její. R. 1698 stal se kostel zdejší filiálkou rosickou, a to pod patronátem tamní vrchnosti. R. 1768 zřízena v P. t. z. lokalie, z níž r. 1845 učiněna fara.

a) Farní kostel sv. Jana Křt. v nynější podobě je beze slohu, byv původně románským s polokruhovou apsidou, kteráž valně utrpěla zvětšením oken a změnou klenby při rozšiřování kostela. Viděti ještě bývalé sanctuarium. Oltáře jsou tři moderního slohu z dílny tyrolské. Na věži, kterouž nákladem svým zbudovali farníci r. 1882 místo dosavadní zvonice dřevěné, jsou 3 zvony přelité. Na jednom čísti lze starobylý nápis písma gotického z r. 1514.

Jmění vl.: 1064·61 K, zádušní: 21.699 K. Daně: 38·65 K.

b) Ve přif. Lukovanech jest fil. kostel sv. Václava, stará to budova románská, v podstatě zachovaná, ač presb. i loď pozměněny byly r. 1715. Na věži pohříchu zazděna jsou podvojná románská okna. (Nová báně dána r. 1903 nákladem patrona a obce Lukovan). Jsou na ní 3 zvony přelité. Sochy v kostele, jenž má jeden oltář, pocházejí prý z kláštera oslavanského; jedna (sv. Václava) starobylá dána do musea Františkova v Brně. Při kostele tomto bývala fara, jež za převratů nábož. zanikla; od r. 1768 L. přif. do Popovic, ale hřbitov mají svůj. Jmění: 1189·80 K. Daně: 2·97 K.

c) V Zakřanech zbudovala obec r. 1856 veřejnou kapli sv. Donáta, na jejíž věži jsou 3 novější zvony. Roku 1888 byla kaple v úhledný kostelík rozšířena. Zakřanští mají také svůj hřbitov za osadou. — Jmění kaple: 197·54 K. (Daní posud neplatí).

Pro farnost zřízen ústav chudinský, jejž farář spravuje. Katol. spolky a brat.: živého růžence, apoštolát, svaté Rodiny. Jiné: potravní, voj. vysloužilcův a dobrov. hasičův.

Fara je přízemní, i s hosp. staveními opravená r. 1872, r. 1873 a 1898. Zahrada přiměřená.

Důchody: z pozemků na 8 *ha* 99 *a* 38 m^2, jež těžko lze s výhodou pronajati; pak renta roční: 1506·47 K, »dotace«: 39·86 K a doplněk z nábož. matice. Daně a poplatky (obecní přirážka 61%): 225·82 K. Kooperator béře kongruu svoji z matice náboženské.

6. **Rosice** (Rossitz), městys na silnici z Brna do Třebíče, od Oslavan 10 *km* vzdálí, má 3498 obyv. č., 3tř. školu měšť. pro chlapce, pak 5tř. obecnou pro chlapce a 5tř. pro dívky, pokrač. školu, poštu, tel., žel. stanici, fin. komissařství. Býv. zámek Žerotínův. Obv. lékař a lékárna. Nemocnice obecní. Záložna obč. a zál. kontrib. Rolnické družstvo, cukrovar, lihovar. Doly uhelné. Stanice četnická. Obecní přirážky 65%. Farníci živí se mimo hospodářství řemesly, prací v dolech a závodech průmyslových. — Přifařeno 6 osad, 6 usedlostí osamělých a 7 strážních domků na dráze, celkem 6983 katol. (7 akatol., 53 ž.). Škol jest 7 českých (13 tříd ve farní osadě a 8 v přif. osadách), 1 něm. 3třídní v Požehnáním B., celkem 8 škol se 24 třídami (nejvzdál. ve Vomicích, 8 *km*).

System.: farář, nyní Gustav Hever, kons. rada, a 2 koop.

O Rosicích připomíná se již v 11. stol., v 15. stol. byly městysem s právem trhovým. Hrad a panství držela rodina, jež po R. se psala, nejdéle Hechtové z R. (do r. 1450). Po nich různí rodové vystřídali se, mezi nimiž byl i p. Pertold z Lipého, nejv. maršálek král. českého. V 16. stol. vládli tu Žerotínové Jan a Karel (1561—1636). Po delší dobu též drželi je Hansperští z Fanalu, pak Ugartové a j., až prodejem dostaly se na rod židovský svob. pánů Hirschův a z toho dědictvím na pána nynějšího. Co do věcí náboženských měly R. faru již před 14. stoletím, ale ve stol. 16. musili katolíci ustoupiti Bratřím (mimo ně byli tu i Novokřtěnci němečtí), kteří si

zřídili svou správu duchovní, až r. 1633 zase opanovali katolíci. R. 1853 byly zde missie.

a) Kostel farní sv. Martina biskupa stojí na kopečku, k němuž vedou schody kamenné, pořízené za faráře Frant. Černého (1837—1845). Jest malý a starý, jak svědčí o tom skrovný zbytek slohu románského, jenž pak ustoupil gotickému. Ale ani ten se nezachoval, neboť kostel skoro docela jest zmodernisován. V letech 1890 byl obnoven, vymalován a okny figurálními z dílny Škardovy v Brně vyzdoben. Má 5 oltářův a četné staré náhrobky s nápisy českými, lat. a něm. Na věži jsou 4 zvony (jeden starý z r. 1598) a hodiny. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vl.: 7098·80 K a v nemovitostech 3050 m^2 polí; zádušní: 28.358·54 K. Ekviv. z toho: 13·38 K, pak daň pozemková a poplatek školní: 75·06 K. — K nutnému rozšíření malého kostela skládá se na zvláštní fond (již na 17.000 K). Poplatek z toho: 27·79 K.

V zámku jest kaple ze 16. stol., slohu renaissančního, velmi sešlá. — Na pahorku, na nějž vede cesta pěkným stromořadím, stojí kostelík Nejsvětější Trojice, jejž roku 1691 vystavěl Jiří Hansperský z Fanalu, pán na Rosicích. Jest zabezpečen malým fondem (800 K) a slavnostně se tu konává každoroční pouť.

b) Ve Vomicích je fil. kostel sv. Jakuba apošt. (na bývalém hřbitově) s polookrouhlou apsidou. Na oltáři viděti obraz sv. patrona s krásnou řezbou. Na věži jsou 2 zvony. Někdejší fara zanikla v 16. stol. — V Tečicích je kaple sv. Floriána a v Babicích sv. Antonína Pad. z roku 1863 s věží a dvěma zvony. Vlastní jmění: kus pole a pastviny a 2600·74 K; zádušní: 1176·80 K, z čehož ekviv., pak školní příplatek a daň pozemková: 8 K. I hřbitov je zde.

V Rosicích je farní chudinský fond; mimo to působí lidumilně bratrská pokladna pro havíře, pak obecní chudobinec a na Zástavce nemocnice (jubilejní).

Spolky katol. a brat.: živ. růžence, sv. Rodiny, škapulíř, Panny Marie, Matky dobré rady, Apošt. sv. Cyrilla a Meth. — Jiných spolků (čtenářských a potravních) jest ve farnosti 14.

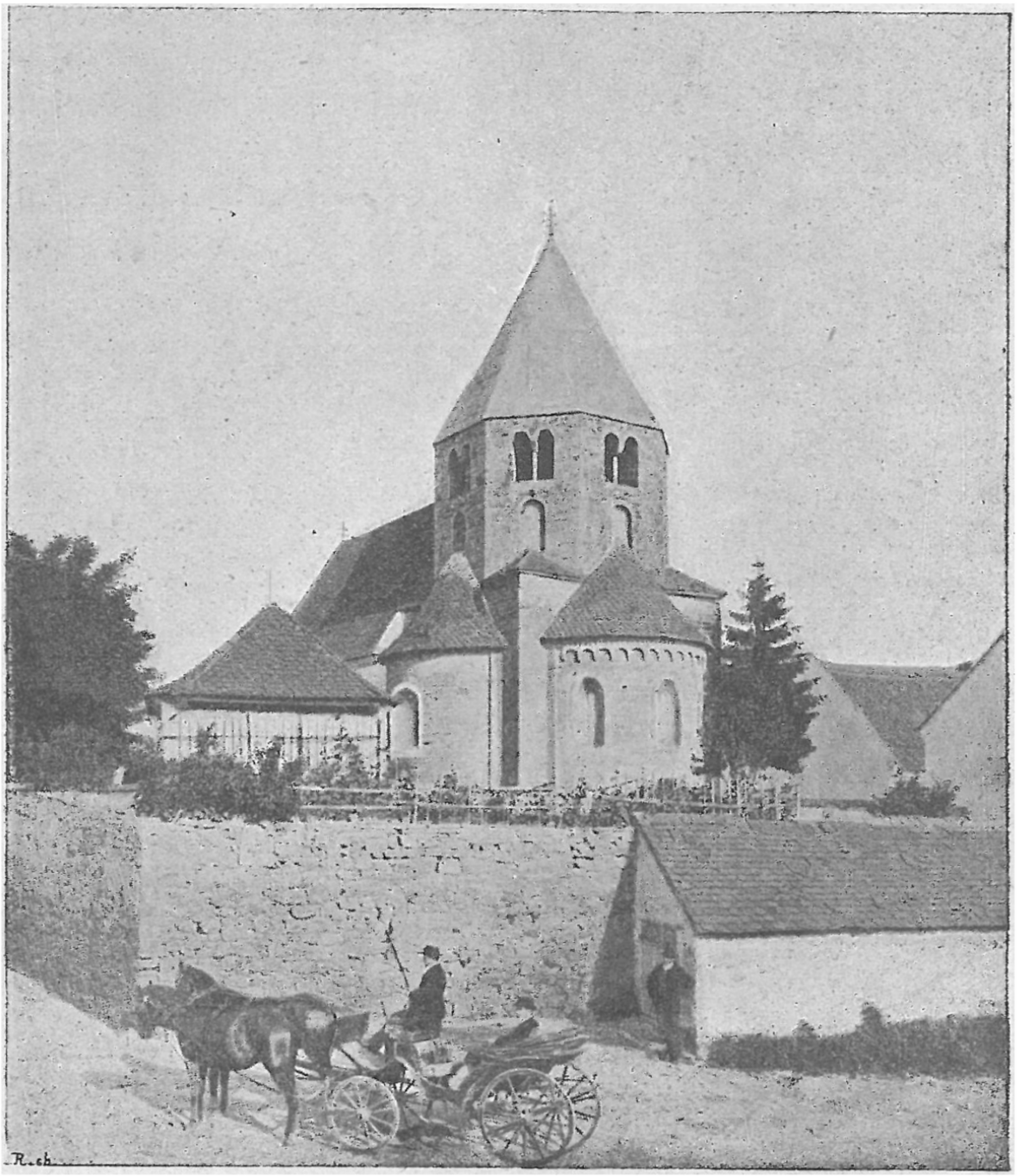

Kostel sv. Petra a Pavla v Řeznovicích.

Fara jest budova úhledná, jednopatrová, z roku 1632, r. 1902 a 1903 opravená. Nad vchodem viděti znak svob. pánů Hansperských s letopočtem 1736. Hospod. stavení dostačí. Zahrádky jsou 3 ve stavu dobrém (na 906 m^2).

Důchody: z pozemků na 10 *ha* 80 *a*, jež lze dosti výhodně pronajati; renta roční: 1962 K a doplněk z nábož. matice na kongruu faráři (1800 K) a oběma kooperatorům.

7. **Řeznovice,** ves na Jihlavce, od Rosic 8 *km* (od Oslavan 5 *km*, bez řádného spojení) vzdálená, má 415 ob. č., 2tř. školu. Pošta, tel. a žel. v Krumlově Mor. (5 *km*). — S přif. 4 osadami celkem 1856 katol. (jinověrců není), kteří se živí hospodářstvím a prací v továrně aleksovické. Školy 4 se 6 třídami.

System.: farář, nyní Josef Přinosil, a kooperator.

Ve 13. stol. náležely Řeznovice Křižovníkům na Hradišti u Znojma, pak postoupeny klášteru oslavanskému. Když založena komenda templářů v blízkých Jamolicích, přešly i Řeznovice v majetek její. Po zrušení řádu zakoupili je páni z Lipého ke Krumlovu, avšak v 15. stol. zase uvádí se klášter oslavanský v držení Ř. O faře zmínka děje se r. 1276, a právo podací náleželo klášteru oslavanskému; avšak Bratří v 16. stol. zde opanovali, a teprv r. 1622 katol. správa duch. znovu zavedena jest. Pro nedostatek kněží katol. však na čas Ř. patřily do Oslavan, až konečně r. 1784 nábož. matice převzavši patronát trvalou správu duchovní zde zřídila. R. 1895 konaly se missie.

a) Farní kostel sv. Petra a Pavla je převzácnou památkou slohu románského ze 12. stol., ano pokládá se za jediný toho druhu v zemích českých. Je to stavba t. z. centrální se 3 apsidami a s kupolí osmistěnnou, již kryje střecha jehlancová. Východní apsida si udržela 3 okna románská až posud. Ze starého zřízení zachovala se i kamenná románská křtitelnice, jež se nachází nyní v Ivančicích. V sakristii nachází se originální kámen, o jehož věku i významu odborníci se různě vyslovují.[1]) Kostel má 3 oltáře a náhrobky ze 16. stol.

---

[1]) Nápis dosti nejapně vyložen v díle A. Prokopa: „Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung“. Wien 1904. Značky na něm mají odborníci za pouhé ornamenty. — O kostele tom obšírně pojednává se v díle: „Dějiny umění národa českého“. Vyd. Ferd. Lehner. V Praze 1900. Pojednání objasněno i četnými obrázky.

R. 1904 byl opraven konkurencí a sbírkou. Na věži jsou dva zvony (jeden z 15. stol., přelitý). Hřbitov je mimo osadu.

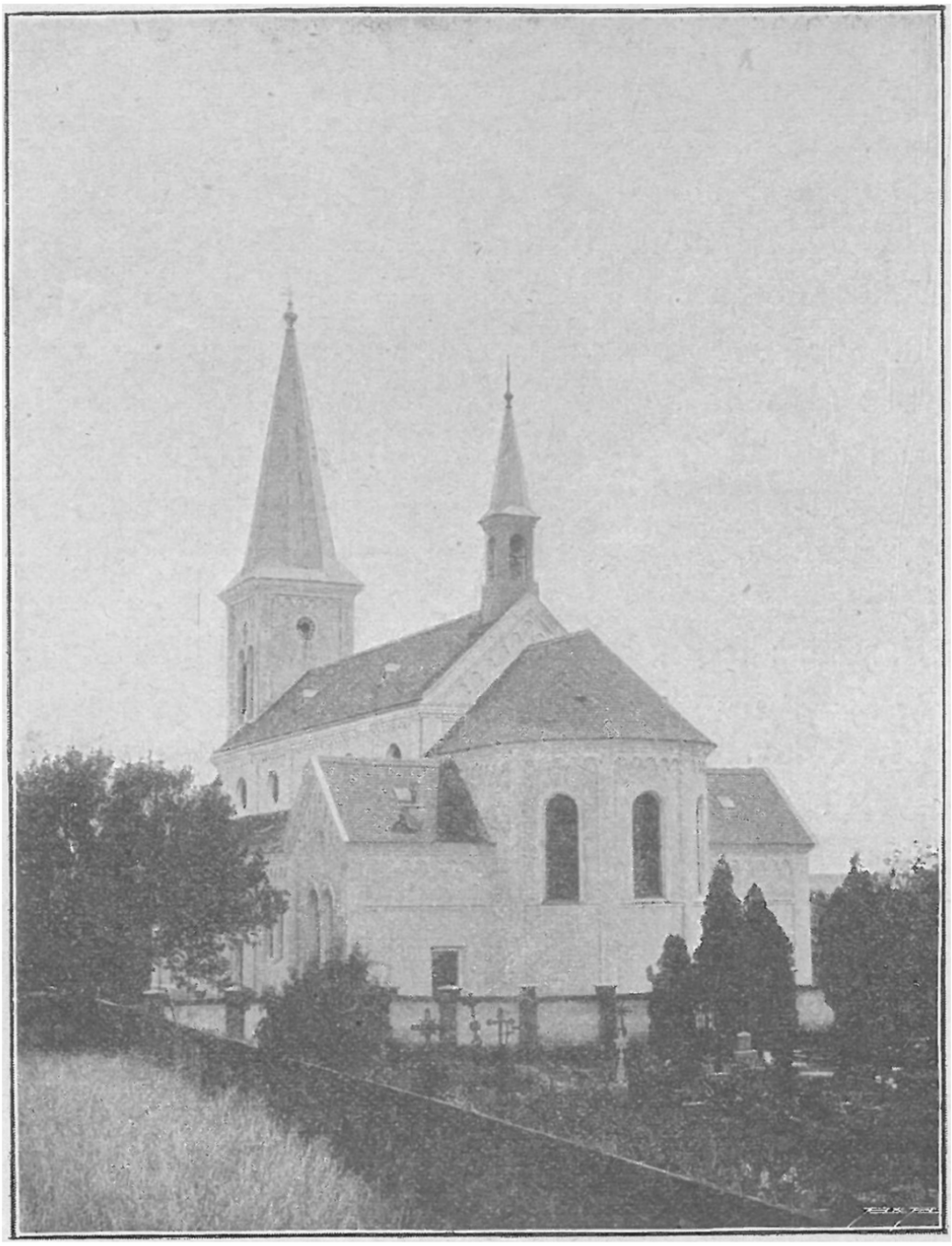

Kostel sv. Martina ve Zbejšově.

Jmění vl.: 4 *ha* pozemků a 4055 K, zádušní: 8255·99 K. Daně: pozemková, pak ekviv. a poplatek školní: 33·08 K.

b) V Polánce roku 1899 postavena nová kaple slohu moderního a r. 1904 dána do ní nová křižová cesta.

Farář spravuje fond chudinský.

Spolky katol. a brat.: sv. Rodiny, apoštolát, živ. růžence, věčného klanění, III. řád sv. Františka.

Fara jest bývalý panský dům s místnostmi nízkými. R. 1903 byla opravena. Hospod. stavení jsou v dobrém stavu, zahrada na 50 *a* 57 *m*² jest poněkud nepříznivě (proti severu) položena.

Důchody: z pozemků na 37 *a* 37 *m*² (lze je dobře pronajati) a doplněk kongruy z náboženské matice, jíž vydržovati dlužno kooperatora.

8. **Zbejšov** (Zbeschau), ves, od Rosic 4 *km* (od Oslavan 4 *km*, bez řádného spojení) vzdálená, má 932 obyv. č., 5třídní školu ob. (6 odděl.), poštu a tel., doly uhelné; žel. v Požehnání Božím (4 *km*). Se všemi doly, usedlostmi a samotami: 1886 katol. (14 ž.), kteří se živí nejvíce prací hornickou v dolech. Rolníci pouze 22.

System.: farář, nyní Julius Koubek, auditor. kons.

O Zbejšově jsou zmínky ze 13. stol.; dostalť se záhy k panství oslavanskému. Fara zde bývala, vzala však za své za převratů nábož. věku 16. Když nastal nábož. klid, přifařen Zbejšov napřed do Rosic, pak do Oslavan, což potrvalo až do r. 1882. Tu zásluhou spolumajitele dolů zdejších Antonína Müllera (jehož podobizna chová se na faře), zřízena zde opět fara katol. a prvním farářem ustanoven nyn. děkan oslavanský Jan Hrubeš. R. 1901 byly zde missie.

Kostel sv. Martina odedávna tu býval, ale byl příliš malý a docela zmodernisován. Utrpěv velikým požárem r. 1819, byl vícekráte opravován, ano r. 1855 pro nebezpečné trhliny zavřen. Na to pak z dobrovolných darů zase upraven, až konečně r. 1894 zbudován od stavitele Martina nynější důstojný chrám P. slohu novorománského ze zbožných příspěvků farníků nákladem 67.028 K, k čemuž těžířstvo kamenouhelné přispělo 24.000 K. Jest o 3 lodích; prostřední má strop kassetový, vedlejší dvě klenbu napodobenou ze dřeva. Jsou v něm tři oltáře a na nich mimo dva staré obrazy jsou novější obrazy od brněnských mistrů Zeleného a Šichana. Stará žulová křtit.

nyní přizpůsobena slohu románskému. R. 1902 byl kostel vnitř i zevnitř olíčen a částečně vymalován nákladem obce. Na věži jsou 3 zvony, jeden ze 17. stol., druhý, »Prokop« (dar zbožných havířů), z r. 1894. — Hřbitov je blízko kostela.

Jmění vl.: 3463·58 K, zádušní: 5218·62 K. Daně: 16·2 K. Též fond chudinský spravuje farář.

Spolky katol. a bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny, věč. klanění, apoštolát. — Cyrillská Jednota.

Farní budova jest přízemní, o 5 pokojích, přestavěná a rozšířená nákladem obce r. 1894. Hosp. stavení velmi pevně a krásně r. 1905 přestavěna (nákl. 8000 K). Dvě malé zahrady na zeleninu, květiny i stromy ovocné.

Důchody: renta roční z jistin: 1444 K, pak 106 K doplněk od obce. Daně: 95·02 K (mimo osobní).

9. **Zbraslav** (Zbraslau), ves úhledná, leží v dolině; od Rosic je 9 *km* vzdálena, jsouc poštou s nimi spojená. Má 1037 obyv. č., 3třídní školu a poštu. Tel. a žel. v Zástavce (6 *km*). — S přifař. 5 osadami, 3 mlýny, 2 dvory a myslivnou: 2492 katol. (1 ak., 14 ž.), kteří se živí hospodářstvím a hornictvím. Školy 3 se 6 třídami.

System.: farář, nyní Ludvík Kodar.

Zbraslav z části náležela klášteru panenskému na St. Brně, z části byla pod vrchností rosickou. Faru měla již r. 1318. Za dob t. z. reformace bylo tu katolictví potlačeno a po válce 30leté pro nedostatek kněžstva přifařena byla Z. do Oslavan, až pak r. 1752 klášter starobrněnský duchovní správu zdejší obnovil. Po zrušení kláštera přešel majetek i s právem podacím na soukromé držitele velkostatku.

Kostel sv. Jiljí, na někdejším hřbitově, je starý, ale až na presbyt., kryté nyní klenbou valenou (loď kryta stropem plochým) a věž, jest zmodernisován. Má 3 olt. (na hlavním obraz sv. Jiljí od malíře kněze J. Kamarýta, děkana v Deštné v Čechách). — Na věži, massivní to budově, vybíhající ve zděný jehlan, jsou 3 zvony: velký z r. 1547 (»ke svolávání slova Božího«). Roku 1896 byl kostel opraven a vymalován

nákladem dobrodinců. R. 1901 konkurence opravila zevnějšek. Hřbitov je za osadou.

Jmění vlastní: 9400 K, zádušní: 4010 K. Z toho daně a poplatky: 24·47 K. — Též fond chudinský je ve správě farářově. Mimo to je ve Zbraslavi obecní chudobinec.

Ze spolků katol. a bratrstev je tu: Živý růženec, Svatá Rodina, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Hornictvo z části drží se sociálně-demokratické »Unie«.

Fara je budova jednopatrová, opravená r. 1901 i s hospodářskými staveními, a v dobrém stavu. Kolem ní zahrada na zeleninu, ovoce i květiny.

Důchody: z pozemků na 15 *ha* 8 *a* 63 m^2 (jež, míru po 12 K, lze pronajati); pak renta roční: 1434·80 K. Všech daní a poplatků: 248·61 K.

B. **Arcikněžství boskovské.**

Arcikněžství toto zřízeno bylo roku 1863 z dekanátů: boskovského, bystřického, letovského, lomnického a novoměstského místo dosavadního arcikněžství letovského, z něhož děkanství jedovnické vyloučeno a k arcikněžství slavkovskému přidáno bylo. Z děkanství slavkovského zase děkanství vyškovské postoupeno k arcikněžství vyškovskému v arcidiecesi olomoucké.

Arcikněžství boskovské hraničí na severu a západě s diecesí královéhradeckou a arcidiecesí olomouckou, na jihu s arcikněžstvím brněnským a slavkovským, na východě s arcidiecesí olomouckou.

Katolíků žije v arcikněžství 109.662, akatolíků 14.170, židů 1724.

Kněží: 83. — Arciknězem jest P. T. Frant. Kunstmüller, biskupský rada a komissař, děkan a farář v Novém Městě, člen tamní c. k. okresní školní rady.

I. Děkanství boskovské,

tak jak nyní jest, přišlo k diecesi brněnské r. 1863, náleževši až posud k arcidiecesi olomoucké.

Hraničí na severu a západě s děkanstvím letovským a s arcidiecesí olomouckou, s toutéž i na východě; na jihu s děkanstvím jedovnickým.

Území děkanství tohoto jest hornaté, náležejíc k vysočině protivanovské, která jest částí vysočiny Českomoravské (u Benešova majíc výšky 700 *m*, u Boskovic 650 *m*, u Protivanova přes 700 *m*). Severní část, rovinatá, »Malou Hanou« se nazývá.

Vodstvo obmezuje se na řeku Svitavu, kteráž po západním pomezí děkanství směrem jižním ubírá se do děk. jedovnického, některými přítoky menšími se posilnivši.

Obyvatelů, vesměs českých, má děkanství 25.113 a to: 22.822 katol., 1345 akat. a 946 ž., kteří, živíce se nejvíce hospodářstvím a prací v závodech průmyslových i na velkostatcích, bydlí v jednom městě, 3 městysech a 36 osadách vesnických.

Katolíci mají 9 farností, z nichž nejlidnatější jest: boskovská, nejslabší co do lidnatosti farnost Vísky. Tři farnosti (Benešov, Protivanov) jsou bez jinověrců, ač jinak dosti obtížny.

Kostelův a kaplí jest 15; při nich působí v duchovní správě 15 (9 farářů, 6 koop.), v úřadě učitelském dva kněží, 1 jako vychovatel.

Z farních (9) kostelů připadá na každý průměrem 3598 K vlastního jmění a zádušního: 9287 K, z čehož průměrem každý kostel zapravuje daní a poplatků po 40 K. Z farářů pouze jeden má plnou kongruu svoji z beneficia.

Farnosti: Benešov, Boskovice, Knihnice, Svitávka, Vísky a Žďárná patří celé k polit., školnímu, soudnímu i bernímu okresu boskovskému; farnost cetkovská a štěpánovská k polit. okresu mor.-třebovskému, k soudu a bernímu úřadu jevíčskému; Protivanov pol. správou i soudem z části do Boskovic, z části do Prostějova a Plumlova náleží.

Dráha železná sice obvodu dekanátního se dotýká, ale od farních osad je příliš vzdálena.

Co do práva podacího hr. Alfons Mensdorff-Pouilly, majitel velkostatku boskovského, obsazuje: Boskovice, Protivanov, Vísky a Žďárnou; baron Jan Alex. Königswarter, majitel velkostatku šebetovského, obsazuje: Benešov, Cetkovice, Knihnici, Horní Štěpánov a Svitávku.

Školy: gymnasium, 2 školy měšťanské a 19 obecných o 72 třídách, vesměs české. Na každou farnost připadá tedy 8 tříd. — Generální visitace byla zde r. 1900.

Děkanem jest: P. T. Jan Šafránek, farář v Boskovicích, člen tamní c. k. okr. škol. rady a bisk. kommissař na c. k. gymnasiu.

1. **Benešov,** ves, 9 *km* od Boskovic, má 629 ob. č., 2tř. školu. Pošta a tel. v Boskovicích, žel.: Skalice-Boskovice (13 *km*). Se 3 přif. osadami: 2228 katolíků, kteří se živí rolnictvím. Tři školy s pěti třídami.

Benešov býval zbožím kláštera hradištského u Olom., farou náležel do Knihnice, až matice nábož. r. 1786 zřídila zde správu duchovní, užívajíc i práva podacího do r. 1825. Tu přešel majetek zdejší i s patronátem na majitele velkostatku šebetovského.

Farní kostel Povýšení sv. kříže, zbudovaný r. 1787, jest dosti veliký, klenutý a má 3 oltáře. Na věži jsou 3 malé zvony ze zrušeného kláštera augustinianského v Jevíčku. Mezi cennými předměty uvádí se starobylý ornát barvy černé. — Hřbitov je za osadou. — Jmění vlastní: 715 K, zádušní: 1514 K. Ekvivalent a poplatek školní: 16·58 K.

Spolky zbožné: živ. růžence, Apoštolát sv. Cyr. a Meth., sv. Rodiny, ustav. klanění, III. řád sv. Františka. Též je zde záložna Raiffeisenova.

Farní budova jest přízemek o 5 světnicích; roku 1904 byla opravena. Nejnutnější hospodářská stavení jsou. Též je při faře malá zahrada (258 m^2).

Důchody: renta roční: 99·20 K a doplněk z mat. nábož., jíž ovšem vydržovati jest i kooperatora: 1519·48 K. Daň platí se pouze osobní.

2. **Boskovice** (Boskowitz), město, na kraji t. z. »Malé Hané«, v malebné poloze, 376 *m* nad mořem, má 5880 obyv českých. Jest sídlem c. k. okr. hejtmanství i okr. soudu, berního úřadu, notářství, evid. katastru, siln. výboru (přir. 30%). Zámek moderní se znamenitou obrazárnou a parkem, i hrad Boskovice ve zříceninách. Státní gymnasium, 2 školy měšť., 2 školy obecné 5třídní i soukromá dívčí 3třídní. Zimní škola hospodářská. Nemocnice a chorobinec. Městské museum. Obec židovská se synagogou a hřbitovem. Průmyslové závody na zboží plechové, továrna obuvnická, dílny: hrnčířská, kamnářská a kamenická, továrna na svíčky, přádelna, 2 lihovary. Na blízku doly ledkové a skelné huti. Obvodní lékař a lékárna, 3 advokáti. — Pošta, telegraf a telefon; stanice železniční: Skalice-Boskovice (4 *km*). Čtyři výroční trhy. Přirážka obecní 94%. — S přifařenými 4 osadami 5949 katol. (103 akatol., 854 ž.), kteří se živí v městě většinou řemesly a obchodem, na venkově skoro výhradně hospodářstvím a prací dělnickou; 22 školní třídy.

System.: farář, nyní Jan Šafránek, děkan, 2 kooperatoři a 2 katecheti.

Boskovice, kolébka slavného a bohatého rodu pánů z B., ve mnoho větví rozděleného, městem staly se na počátku 13. stol., a rod řečených pánů vládl nad nimi až do r. 1547, maje také právo podací nad kostelem i farou, jejímž správcem uvádí se r. 1407 kněz Jaro. Za doby jejich vniklo do B. učení husitské, avšak fara katol. udržela se, i když později se dostali sem Bratří, a ač také pod obojí (vlastně lutheráni) zařídili si zde svou správu duchovní. Od r. 1567 byly B. v držení pánů ze Zástřizl, z nichž pan Václav byl dobrým katolíkem, an roku 1613 do B. povolal Jesuitu P. Drachovského na missie, při nichž něco odpadlíků vrátilo se do církve katol. V témž duchu působil známý blahosl. Jan Sarkander, farář zdejší (1615); avšak prudký odpor lidu, smýšlejícího dosud nekatolicky, obnovu víry katolické překazil, ba přiměl zmíněného kněze Sarkandra k odchodu z Boskovic.

Akatolíci drželi zde vládu až do r. 1633, následkem čehož se faráři katoličtí častěji střídali (od r. 1631—1705: 13 farářů), nemajíce ani potřebné výživy. Teprve od r. 1705 střídání takové, duchovní správě neprospívající, vzalo za své, neboť Boskovští již vrátili se k víře otců svých. Panství B. mezitím přešlo r. 1687 na rod hrab., později kníž. Dietrichsteinův a po vymření rodu toho (roku 1864) na pány nynější i s patronátem.

a) Farní kostel sv. Jakuba V., slohu gotického, dle zpráv domácích zbudován byl sice r. 1346, avšak v nynější podobě pochází asi z konce 15. stol., když B. drželi Ladislav z B. a Magdalena rodem z Dubé. Úprava jeho, jak dnes se jeví, v podstatě pochází z r. 1847, provedena byvši hlavně nákladem knížete Františka Dietrichsteina. Kostel má 37 *m* délky, 16 *m* šířky, a presbytář, nejstarší to jeho část, zdobí veliká okna gotická s pěknými kružbami. V kapli, zasvěcené Nejsv. Srdci Páně, pozoruhodny jsou gotické konsoly a štítonoši znaků pánů z Boskovic a Dubských, rovněž tak náhrobky, mezi nimiž vynikají náhrobky Jaroše ze Zástřizl († 1583), Václ. Morkovského ze Zástřizl † r. 1600 a choti jeho Kunhuty.[1]) Nejnovější pak nápis na desce před hl. oltářem hlásá, že tu r. 1877 pochována byla hr. Marie Dietrichsteinová, velká dobroditelka kostela. Velký oltář jest z mramoru, mimo něj jsou v kostele dva poboční a dva v přistavěných kaplích s obrazy od Engerta. — Kostel má vzácná paramenta (ornát jeden po blah. Janu Sarkandrovi). Věž v nynější podobě pochází z r. 1602; po požáru koncem 18. stol. byla snížena a kryta krovem neúhledným. Na věži jsou hodiny a 4 zvony, z nichž největší, sv. Jakub (46 *q* těžký), přelit byl r. 1847 nákladem zbožné hr. Marie Dietrichsteinovy a její sester. — Matriky z r. 1661.

Jmění vlastní: pozemky na 97 *a* (pronajaté) a v jistinách: 6780 K 35 h; zádušní: v pozemcích na 28 m^2 a v jistinách: 22091 K 88 h. — Daní všech platí kostel i záduší: 87·39 K.

---

[1]) A. Prokop čítá jej k nejznamenitějším pomníkům náhrobním v zemích mimoalpských. Je z bílého mramoru, 7 m. vysoký.

b) Filialní kostel Všech Svatých na hřbitově, o němž děje se zmínka r. 1505, v nynější formě postaven nákladem cechu soukenického. Má kněžiště goticky sklenuté, v ostatních částech je moderní. Jsou v něm 2 oltáře a na věži 2 zvony, ulité ve Vel. Meziříčí. Renaissanční kazatelna z r. 1626 bývala druhdy v kostele farním. — Kostel tento náležel kdysi Bratřím. Hr. Marie Dietrichsteinová dala jej vkusně opraviti a nejnověji (r. 1994) zase byl obnoven.

Jmění vlastní: 4938·88 K. Daň: 8·93 K.

Na hradě boskovském též kaple bývala a na zámku nynějším jest kaple P. Marie Růžencové, potřebami liturgickými dobře opatřená.

V ústavě Milosrdných sester, založeném r. 1857 hr. Alfonsem Mensdorffem, v němž nyní 10 sester kongregace sv. Vincence z Paula řídí školu soukromou, dětskou zahrádku s internátem, najmě pro dívky osiřelé, a s pracovnou, je také kaple sv. Vincence z Paula.

Filialní kostelík sv. Vavřince ve Lhotě Rápotině je slohu moderního, a péče oň přináleží obci, která opravila jej r. 1894. — Vlastního jmění má kostelík: 522·98 K, zádušního 600 K, z nichž se platí poplatků 1·12 K.

Tam, kde stojí zámek boskovský, býval někdy klášter Dominikánů, jejž založil Bohuš ze Zástřizl se svojí manželkou Zuzanou. R. 1784 klášter zrušen, oltáře darovány do Knihnic a zvony do Borotína.

Spolky zbožné: Apoštolát Sv. Cyrilla a Methoda, svaté Rodiny, ustav. klanění, živ. růžence, III. řád sv. Františka, Jednota Svatojosefská a Cyrillská. Mimo to: Křesť.-socialní Beseda, spolek na udržování a krášlení kostela, spolek svaté Alžběty, jenž pečuje o chudé a opuštěné nemocné. — Ze spolků jiného druhu nejstarším je čtenářsko-pěvecký spolek »Velen«, obecní knihovna, spolek okrašlovací, ženský spolek vzdělavací a j.

Ústavy chudinské jsou dva: ve správě fary jeden, druhý ve správě města. — Veliká nadace, založená hr. Františkem

Dietrichsteinem pro chudé na panstvích bývalých, má jistinu 250.000 zl. (dle Volného); ku povznesení nábožnosti, k ušlechtění mravův a ku podpoře živností i řemesel má se pomáhati úroky z ní plynoucími.

Sv. missie konány zde r. 1891.

Budova farní u kostela, opravená r. 1904, je v dobrém stavu a chová i farní knihovnu. Hospodářská stavení jsou ve stavu dosti dobrém. Zahrady dvě, jedna ovocná, druhá z části zelinářská a z části květinová rovněž uspokojují.

Důchody z pozemků (nyní většinou pronajatých velmi nízce): 22 *ha* 98 *a* 93 m^2 polí, pak 97 *a* 11 m^2 zahrad a pastvisk, dále z lesa na 56 *ha* 50 *a* 62 m^2 (katastr. výnos 1633·12 K), roční renta: 802·88 K, nájemné 40 K = 2476 K. Vydržovati jest z toho též kooperatora jednoho a daní i poplatků platiti: 966·84 K, pročež náboženská matice kongruu doplňuje.

3. **Cetkovice,** ves, vzdálená od Boskovic 12 *km* (spojení poštou), má 823 ob. č., 3třídní školu a poštu. Tel. v Jevíčku. Žel. Skalice-Boskovice (14 *km*) aneb Vel. Opatovice (4 *km*). — Se 3 osadami a 1 přifařenou školou 2třídní celkem 1515 katol. (316 akat. a 3 ž.) a 5 škol. tříd. Farníci živí se v podstatě rolnictvím.

System.: farář, nyní kons. rada Jos. Kučera, a kooperator.

Cetkovice byly ve 14. a 15. stol. v držení rodu domácího, později staly se zbožím kláštera hradištského, kterýž založil i faru (roku 1625) a svými řeholníky (Premonstráty) ji obsazoval. Časem pro nedostatek kněžstva C. přiděleny ke Knihnici. Pak po zrušení kláštera (r. 1784) byla fara znovu zřízena (1788) maticí náboženskou, a když prodán velkostatek šebetovský, jehož částí byly C., převzal nový majitel i patronát. — R. 1873 byly zde missie.

Kostel sv. Filipa a Jakuba uprostřed osady zbudován jest nákladem řečeného opatství r. 1699 ve slohu barokovém. Má 3 slušné oltáře a na věži 3 novější zvony. Opravy za poslední doby provedeny byly r. 1887, 1898 a r. 1994 nákladem obcí přifařených. — Ku památnostem náleží stříbrný

pozlacený kalich s nápisem: »L. 1625 za knieze Kašpara Konatowského, fararze czetkowskeho nakladem wiernych farniku jest oprawen«. Pak křtitelnice z bílého mramoru s nápisem na okraji: »1591 Pavel Hlafcha«. — Matriky z r. 1661. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vl.: nemovitosti (1 *ha* 11 *a* 60 m^2) v ceně 1000 K a v jistinách: 2506 K; zádušní: 9424 K. Daně 40 K. — Farní ústav chudinský.

Spolky zbožné: živ. růžence, III. řád sv. Františka, ustav. klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, sv. Rodiny. Jiné: tři spolky hasičské a spolek voj. vysloužilcův.

Farní budova jest velmi úhledná a prostranná, křidlicí krytá, z r. 1762. Bývalať letním příbytkem opatů hradištských. R. 1900 konkurencí byla opravena. Rovněž ve stavu dobrém jsou stavení hospodářská, vše opraveno roku 1902. Při faře jest zahrada na zeleninu, květiny i ovoce ve výměře: 11 *a* 23 m^2.

Důchody: z pozemků na 20 *ha* 79 *a* 74 m^2: 823 K 88 h, renta: 445 K 63 h, doplněk z nábož. matice i na kooperatora: 1304 K 47 h. Pozemky nesnadno výhodně pronajati. Daně: 413 K 45 h.

4. **Knihnice** (též Kněhnice), starý městys na »Malé Hané«, 5 *km* od Boskovic (spoj. poštou), má 1019 ob. č., 4tř. ob. školu. Pošta, tel. v Šebetově, žel. Skalice-Boskovice (8 *km*); 4 výr. trhy. — Se 4 přif. osadami, v nichž jest 1 dvoutřídní škola a 2 hájovnami, ve farnosti žije 2038 kat. (502 akat., 11 ž.) z hospod. a venkovských řemesel. Šest tříd školních.

System.: farář, nyní Tomáš Špidla (nyní def.), a koop. (providující) nyní: Alois Vašíček.

Knihnici založila kněžna Eufemie, choť Oty Sličného v 11. stol. a ve stol. 12. uvádí se již městečkem. O faře mluví se již r. 1097. Roku 1110 darován kostel zdejší i s právem podacím benediktinskému klášteru hradištskému, od r. 1215 premonstrátskému. Duchovní správu zdejší i správu statku klášterního vedli řeholníci hradištští »probošti« až do zrušení

kláštera svého. Tu pak přišel majetek klášterní v ruce držitelů velkostatku šebetovského i s právem patronátním.

V 16. století i sem dostaly se bludy náboženské, jak svědčí stesk faráře tehdejšího Pavla, ano dokladem toho jest též zvláštního druhu nadace, kterouž roku 1818 založil farář Šebestian Vilímek, ustanoviv 4000 zl. v. m. na ten účel, aby úroky brali chudí podruzi a domkaři z osady Sudic, kteří v době odpadu většiny obyvatelstva obce té (nyní jest tu 379 akatol. a pouze 185 katol.!) osvědčili stálost a pevnost u víře katolické. Jeden z dřívějších farářů (r. 1745—1748), Jan Táborský, rozený ze Sokolnic, slynul jako výtečný řečník duchovní a vydal tiskem kázání svá drastická formou i obsahem (v Olomouci 1732) i český překlad postilly Goffineovy.

a) Farní kostel sv. Marka stojí na t. z. »Hradisku«, kdež učiněny i zajímavé nálezy archeologické. Je to budova nová, maticí náboženskou r. 1805 zřízená, směřující hl. oltářem proti pravidlu církevnímu na sever. R. 1900 byl kostel opraven nákladem patronovým.

Jmění vlastní; v jistinách 2887·28 K a nemovitosti v ceně 790 K; zádušní: 11.965 K 72 h. Daně: 18·99 K.

Hřbitov jest za osadou. Matriky z r. 1661.

b) Ve Vážanech postavil opat hradištský Jan Želecký z Počenic r. 1685 kapli Panny Marie, kteráž má 4 oltáře.

Blíže Šebetova, kdež jest zámek a sídlo lékaře, na návrší vypíná se kaple svaté Anny, již zřídilo též opatství hradištské a jež bývala i místem poutním. Roku 1842 dal ji tehdejší majitel Šebetova hr. Mořic Strachvic důkladně opraviti slohem gotickým a pěknými řezbami i rovněž slušným obrazem oltářním okrášliti. Sloužívá se tu mše sv. — Kaple zámecká za přestavby zámku zanikla.

Zbožné spolky ve farnosti jsou: Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, ustav. klanění, sv. Rodiny, živ. růžence. — Též je v Knihnici ústav chudinský, a to farní i obecní. V Šebetově jest opatrovna, již založila a vydržuje choť patronova, baronka Karolina Königswarterová.

Budova farní jest jednopatrová, krytá křidlicí; má šest světnic. Roku 1897 byla opravena, i hosp. stavení. Zahrada ovocná při faře.

Důchody: renta roční z jistin: 31.946·74 K; pak nájemné z pozemků (19 *ha* 69 *a* polí, 5 *ha* 98 *a* 18 m^2 luk, zahrada 1 *ha* 19 *a* 77 m^2 a pastvin 68 *a*), nyní 1978 K. Daně: 812·05 K a část sustentace kooperatorovy.

5. **Protivanov,** městys (od r. 1733) 673 *m* nad mořem, 12 *km* od Boskovic (spojení poštou), má 1361 obyv. čes.; 3tř. školu a poštu. Skelná huť. Tel. Boskovice, žel. Skalice-Boskovice (16 *km*); 3 výr. trhy. Lékař s domácí lékárnou. — S 5 přifařenými osadami 3408 obyv. vesměs katol. a 8 tř. škol. — S návrší, na němž P. leží, rozkošná a daleká se otvírá vyhlídka.

System.: farář, nyní Cyrill Studený, a kooperator.

Protivanov odedávna patříval k panství boskovskému; o duchovní správě zdejší zmínka se děje teprv r. 1547. V témž století opanovali zde nekatolíci. Po obnově katol. pro nedostatek kněží i výživy pro ně stal se P. filiálkou fary boskovské. Pro velikou vzdálenost farního místa však činěny po delší dobu kroky o zřízení fary v P, ale nevedly k cíli dílem pro nedostatek sustentace, dílem pro tvrdošijnost občanů. Teprv r. 1706 zřízena tu administratura, jež r. 1755 farou se stala. R. 1873 byly tu missie.

Farní kostel Narození P. Marie roku 1772 ve slohu novějším postaven byl nákladem hr. Leop. Dietrichsteina místo bývalého sešlého. Častěji byl opravován, posléze r. 1894, při čemž pořízen nový hl. oltář známou firmou Rifesserovou v Tyrolsku. Celkem jsou v kostele 3 oltáře. Na věži 3 zvony neveliké. Hřbitov kolem kostela.

Jmění vlastní: 4501·08 K. Zádušní: 14.745·26 K. Z toho poplatky: 153·15 K.

V blízké oboře bývala kaple, ale zašla již.

Farář spravuje fond chud., pak je tu i obecní chudobinec. Jest zde spolek ustav. klanění, sv. Rodiny, apoštolát, živého růžence, a III. řád sv. Františka.

Farář má roční rentu 1100·40 K a z matice nábož. doplněk kongruy. Kooperatorská nadace má jistinu 15.600 K, z čehož poplatky (ekv. a škol.) 33·75 K. Kooperatoru za to sloužiti jest každého roku 25 mší sv. za zakladatele Tomáše Bendovského.

Budova farní o jednom patře je dosti zachovalá a má 7 světnic. R. 1904 byla opravena. Hospod. stavení jsou ve stavu dosti dobrém. Zahrada farní hodí se na zeleninu.[1])

6. **Svitávka,** starý městys, 5·5 *km* od Boskovic, spojený poštou, leží v údolí řeky Svitavy, má 1623 obyv. č., 5třídní školu. Obecní knihovna, továrna na sukna, občanská záložna. Pošta a tel. Skalice-Zlatá Studně. Žel.: Svitávka (0·5 *km*). Výroční trhy 4. Lékař s domácí lékárnou. — Se 3 přifařenými osadami: 2356 katol. 85) nekat., 72 ž.), a 3 jin. vyzn.; 2 školy se 6 třídami. Farníci živí se mimo hospodářství prací v továrně.

System.: farář, nyní kons. rada Frant. Špidla, a koop.

Klášter hradištský u Olomouce měl tu majetek a snad i kostel založil, o němž zmínka se děje již r. 1169. Faru pak obsazoval svými řeholníky týž klášter. V dobách husitských byla fara bez katol. správce duch., ba snad již v držení bludařů. Počátkem 16. stol. však opět obsazoval ji klášter řečený, jemuž tehdy náleželo i s patronátem panství šebetovské až do r. 1777. Tu mat. nábož. převzavši patronát kněze světské sem dosazovala, z nichž prvním byl Karel Bayer († 1818).

Kostel sv. Jana Křtitele na býv. hřbitově pochází z r. 1703. Jest klenut a má 4 oltáře. R. 1900 byl nákladem farníkův opraven. V kostele chová se vzácná křtitelnice kamenná z r. 1735 (s lat. nápisem). R. 1894 zbožným odkazem farníka zdejšího † Jana Jeřábka pořízeny důkladné varhany (shotovil je varhanář Čapek v Kremži, rodák z Letovic). Na věži jsou 3 zvony novějšího původu.

Jmění vlastního má kostel: pozemek 1 jitro 883 m^2 a 3143·44 K, zádušního: 13.349 K. Poplatky z toho: 33·14 K.

Bratrstva: růžencové, III. řád sv. Františka, škapulíř, Armáda sv. kříže, apoštolát, sv. Rodiny, ustavičného klanění

[1]) Protivanov jest rodištěm 11 žijících kněží.

a ustavičné pomoci Panny Marie. Též je zde chudinský ústav farní a obecní nemocnice. — Missie byly r. 1896.

Farní budovu důkladně postavil klášter hradištský; má 7 světnic a jest po opravě roku 1902 i s hospod. staveními v dobrém stavu; rovněž tak zahrada ovocná.

Důchody: z pozemků na 25 *ha* 62 *a* 18 m^2 katastr. výnos: 1040·28 K (jsou pronajaty velmi levně); úroky z jistin: 687·04 K a doplněk z mat. náboženské, kteráž částečně i kooperatora vydržuje. Daně: 513·78 K a osobní.

6. **Štěpánov Horní** (Ober-Stephanau) vesnice, 14 *km* vzdálená od Boskovic (bez spojení), má 1786 ob. č., 5třídní školu a poštu. Tel.: Úsobrno, žel.: Skalice-Boskovice (17 *km*). — Se dvěma přif. osadami celkem: 2208 katol. (81 akat.), živících se rolnictvím. Škola pouze ve farní osadě.

System.: farář, nyní Vinc. Grézl, a kooperator.

Štěpánov jsa částí zboží šebetovského, náležel Premonstrátům hradištským, kteří založili zdejší kostel. Pro úpadek náboženský a nedostatek kněžstva fara zdejší zanikla a r. 1672 stal se Š. filiálkou fary knihnické, až pak od r. 1715 klášter jmenovaný zařídil zde duch. správu excurrendo, jež svěřena kaplanu šebetovskému. Roku 1752 zřízena lokalie, kterouž po zrušení kláštera r. 1788 matice náboženská na faru povýšila.

Kostel sv. Vavřince na hřbitově z r. 1710 má 2 oltáře a byl r. 1904 nákladem farníkův a patrona důkladně opraven, vyzdoben a vymalován. Na věži jsou 2 zvony. Velikým dobrodincem kostela v l. 1840. byl majitel panství šebetovského Moř. hr. Strachvic.

Jmění vlastní: v jistinách: 1975·67 K; zádušní: 1900 K a pozemky v ceně 220 K. Daně: 11·45 K.

Bratrstva: živ. růžence, apoštolát, svaté Rodiny, ustav. klanění. Pěvecký spolek cyrillský. Také je zde farní ústav chudinský a spolek hasičský. — Svaté missie byly častěji (poslední r. 1902).

Farní budova jest jednopatrová, r. 1900 byla opravena; hospodářská stavení jsou sice v dobrém stavu, ale daleko

od fary. Zahrada (12 arů), ovocnými stromy vysázená, je ve stavu dobrém.

Důchody: renta (výbava) 269·36 K, od obcí 46·18 K, doplněk z matice nábož. 1245·62 K a z pozemků, jichž lze výhodně pronajati (5 *ha* 22 *a* 27 m^2 polí, 3 *ha* 10 *a* 25 m^2 luk a 5 *a* 4 m^2 pastvin). Daně: 43·92 K a osobní. Kooperatora zcela vydržovati přísluší matici náboženské.

8. **Vísky** (Wisek), ves, 6 *km* od Boskovic, s nimiž není přímého spojení, mají 285 obyv. č., 2tř. školu, poštu. Tel. a železnice v Letovicích (5 *km*). Obecní knihovna, kontrib. záložna. Se 3 přifař. osadami 676 katol. (258 akat.), kteří se živí rolnictvím. Dvě třídy školní.

System.: farář, nyní Frant. Kamený.

O kostele a faře ve Vískách děje se zmínka poprvé r. 1568. Brzy vnikla sem herese, jež i po obnově katolické pod pokličkou dlouho se udržela. Bylyť V. tehdy přifařeny do Boskovic. Roku 1749 přičiněním hr. Leopolda Dietrichsteina, majitele Boskovic, kamž V. odedávna také panstvím náležely, zřízena expos., roku 1784 lokalie, kteráž r. 1865 na faru povýšena jest. R. 1875 konaly se missie.

R. 1888 dne 16. července nalezl tehdejší farář Jan Šafránek mezi starými spisy rukopis sv. Aloisia, obsahující poznámky světcovy z bohosl. studií jeho v Římě, a odevzdal jej nejdůst. velepastýři Františku Saleskému. Ten pak dne 21. června 1891 při slavnosti 300letého jubilea svatého Aloisia daroval rukopis alumnátu brněnskému. (Viz o tom: »Hlas« r. 1888 — Koudelka: »Život sv. Aloisia z G. r. 1891). Není s dostatek vysvětleno, jakým způsobem a kterými cestami vzácný rukopis dostal se do Vísek, ač o tom »Hlas« r. 1888 dohady zajímavé uveřejnil.

Kostel sv. archand. Michala stojí na výšině uprostřed hřbitova a náleží v základech k nejstarším svatyním tohoto okolí, jevě na věži stopy slohu románského ze 13. stol.; r. 1640 byl přestavěn v nynějším způsobu. Oltáře a jiné náčiní kostelní darovali velcí dobrodincové kostela hr. Frant. Dietrichstein a dcera jeho Marie. Poslední oprava stala se r. 1894 nákladem

dobrodince Frant. Klimeše a konkurence. Na věži jest památný zvon s prastarým nápisem českým, k němuž se pojí mnohé pověsti lidové.

Vlastní jmění kostelní: 2237·29 K, zádušní: 6999·34 K. Z toho daně: 7·37 K.

Spolky a bratrstva: apoštolát, dětství Páně, ustav. klanění, živ. růžence, sv. Rodiny. Též je tu farní ústav chudinský.

Budova farní, jednopatrová, má 5 světnic a jiné místnosti potřebné i stavení hospodářská, vše ve stavu dobrém po opravě r. 1895. Zahrádka ovocná jest u fary.

Důchody: renta: 437·74 K, od velkostatku boskovského 382·20 K, výnos farní zahrady 1·22 K a doplněk z matice náboženské. Daň: 15·48 K. — Na zlepšení beneficia je tu nadace Chornitzerova s jistinou 4000 K, spojená s povinností sloužiti 1 tichou mši sv. za zakladatele.

9. **Žďárná**, ves, od sídla děk. 8 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má 1010 ob. č., 3tř. školu. Pošta v Protivanově, tel. a žel. v Boskovicích. Obecní knihovna. Zámeček. — S pěti přifař. osadami: 2444 kat. (6 ž.). Pět školních tříd. Farníci skoro výhradně žijí z hospodářství polního.

System.: farář, nyní Jan Veselý.

Žďárná patřívala odedávna pánům z Boskovic, majíc duchovní správu svoji již ve 14. stol. Z r. 1418 uvádí se farář (spolu protonotář) Martin z Holešova. V 16. stol. protestantismus se dostal i sem, při čemž zanikla duch. správa katol., a ač roku 1614 missie jesuitské část farníků přiměly k návratu do církve katol., nemohla pro nedostatek kat. duchovenstva fara býti obnovena a Ž. do Boskovic přifařena až do r. 1748. Tu zřízena lokalie, jež r. 1859 na faru byla povýšena.

Kostel sv. Bartoloměje vystavěl r. 1759 Leop. hr. Dietrichstein ve slohu doby své, na místě starého již sešlého. Když pak r. 1839 vyhořel, byl znovu zbudován péčí a nákladem hraběnky Marie Dietrichsteinové. Jsou v něm 3 oltáře, na věži pak 4 zvony.

Hřbitov jest mimo osadu.

Vlastní jmění kostela: 2722·20 K. Zádušní: 1370·29 K. Poplatky: 6·90 K.

Spolky a bratrstva: Apoštolát sv. Cyrilla a Meth., živ. růžence, sv. Rodiny. Farní ústav chudinský. — Jiného směru: Klub divadelních ochotníků.

Fara i hospodářská stavení, opraveny byvše již dávno (po požáru r. 1839), jsou ve stavu velmi špatném; rovněž tak nepatrná zahrádka.

Důchody: z velkostatku: 380·20 K a doplněk z matice náboženské: 790·45 K. Daň: 13·40 K.

II. Děkanství bystřické

rozkládá se na pomezí českém, hraničíc na severu s diecesí králohradeckou, na jihu s děk. velkomeziříčským, na východě s děk. letovským a lomnickým, na záp. s děk. novoměstským.

Území děkanství celého je hornaté a lesnaté. Nejvyšší vrchol je příkrá »Kobylí skála« u Bystřice (na 800 *m*). Řeka Svratka, od Jimramova se berouc, protéká děkanstvím, tvoříc (u Jimramova, Dalečína, Víru a j.) malebné a půvabné krajinky.

Obyvatelstva má děk.: 16.042 katolíků, 7446 akat. a 75 židů, celkem 23.563, kteří bydlí v jednom městě, jednom městečku a 79 vesnicích, živíce se nejvíce hospodářstvím.

Roku 1905 docíleno čilejšího spojení s ostatním světem železnicí, která projíždí děkanstvím směrem od Žďáru do Tišnova, dotýkajíc se Bystřice, Rozsoch a Rožné.

Politicky přiděleno 7 farností ku c. k. okres. hejtmanství v Novém Městě: Bystřice, Dalečín, Jimramov, Lhota, Rožná, Rozsochy, Zvola. Tři farnosti v té příčině jsou rozděleny, a to: jimramovská má 2 obce, jež náležejí k c. k. okresnímu hejtmanství v Poličce v Čechách; z rovečínské farnosti jedna obec a ze sulkovecké dvě obce patří do Boskovic. Ostatní obce farností těchto patří do Nového Města.

K soudu okresnímu a bernímu úřadu 7 farností celých patří do Bystřice nad Pernštýnem; z farnosti jimramovské

2 obce do Poličky v Č.; z farnosti rovečínské 1 obec a z farnosti sulkovecké 2 do Kunštátu přináležejí.

Far jest 10, vesměs českých, jež spravuje 10 farářů a 4 kooperatoři, 1 katecheta. Nejlidnatější: Bystřice s 5388 katol., nejméně farníků má Prosetín: 510 kat. Všude jsou též akatolíci, vyznání helvetského, nejvíce v Jimramově (2417), nejméně v Rozsochách (146). Většinu nad katolíky mají v Dalečíně, Jimramově, Prosetíně, Rovečíně a v Sulkovci. — Obtížná jest duchovní správa v Bystřici a Jimramově.

Z kostelů farních přijde na každý průměrem: 1476·20 K jmění vlastního a zádušního 6896 K, z čehož obvyklé poplatky se zapravují: 17 K jeden kostel. Kongruy úplné z beneficia nemá tu ani jeden farář.

Co do patronátu obsazuje majitel velkostatku Pernštýna, nyní Vladimír hr. Mitrovský z Mitrova a Nemyšlu 3 fary (Bystřici, Rožnou a Rozsochy); majitel velkostatku Kunštátu František hr. Coudenhove-Honrichs: 2 fary (Rovečín a Sulkovec); majitel velkostatku Jimramova Dr. Ludvík hr. Belcredi: Jimramov; majitelka velkost. radešínského Marie Duréová: Zvolu, a tři fary matice náboženská: Dalečín, Lhotu a Prosetín.

Škol, v nichž se vyučuje nábož. katol., je v děk. 30 se 66 třídami, z nich 2 měšť., pak je škola hospodářská. Dále jest 6 škol akatol., 3 pouze zimní, vesměs české. Na každou farnost průměrem přijde po 6 třídách.

Děkanství toto vzniklo r. 1730 vyloučením far některých z děk. velkomeziříčského, (býv.) doubravnického a svitavského (olom. arcid.). — Poslední generální visitace byla r. 1897.

Děkanem jest P. T. František Hájek, kons. rada a farář v Rozsochách.

1. **Bystřice nad Pernštýnem** (Bystritz ob. Pernstein), město, od Rozsoch 6 *km* drahou vzdálené, na silnici z Brna do Nov. Města, má 2636 obyv. č., c. k. okr. soud a berní úřad, fin. okresní správu, siln. výbor (59% přir.), 2 školy měšť., 2 obecné 4třídní, školu hosp. 2tř., školu pokračovací; je tu

notář a 2 advokáti, 2 lékaři a lékárna, městský chudobinec a špitál, nemoc. pokladna, 2 veřejné knihovny, spořitelna a 2 záložny; četnická stanice. Pošta, telegraf, železnice. Přirážka obecní: 50%. Trhy týdenní a výročních 5. — Přifařeno je 12 obcí, celkem 5388 katol. (191 akat., 34 ž.), kteří se živí nejvíce rolnictvím. Škol 9 se 24 třídami, nejvzdálenější je v Písečném (5·5 *km*).

System.: farář, nyní Reinhold Wágner, 2 kooperatoři a katecheta.

Bystřice je stará osada, již od r. 1220 městečkem, od r. 1580 městem; odedávna náležela pánům na Pernštýně, kteří založili i faru. Patronát patřil panenskému klášteru v Doubravníku. V letech 1439—1434 vniklo sem husitství, podporované vrchností a r. 1514 sektářstvím zdejší duchovní správa katol. docela potlačena. Dosazen sem r. 1580 sice opět farář katolický, Viktorin, a po něm přišlo i několik nástupců, ale proti vůli většiny osadníkův, kteří jich ani do kostela vpustiti nechtěli. Potom vlivem nového pána na Pernštýně, Heřmanského ze Sloupna, vše sice k lepšímu se obrátilo, avšak nebylo dosti spolehlivých kněží katol., kteří by se rázně byli zasadili o obnovu katol., ba protestantství nabylo zde opět síly a vlivu, když obdržel panství p. Čejka z Olbramovic, smluviv se s kardin. Frant. Dietrichsteinem, že věci katol. překážeti nebude. Zdáť se však, že pouze protestanté vyznání augšp., k nimž mezitím Bratří se přidali, přízni panské se těšili. Teprv po bitvě bělohorské nastala u věci té změna rozhodná a trvalá. R. 1779 odevzdán patronát nově zřízenému biskupství brněnskému, jež však ihned postoupilo jej matici nábož., od které jej převzali a drží majitelé velkostatku, hrabata Mitrovští.

a) Farní kostel sv. Vavřince jest budova moderní z r. 1754, prostorná, zřízená nákladem vlastního jmění svého a tehdejšího patrona Max. hr. Mitrovského. Hrozným požárem r. 1841 lehl kostel popelem, při čemž i zvony rozlily se, takže skoro od základu musil býti obnoven z příspěvků farníkův a hr. Vladim. Mitrovského. R. 1896 byl opět štědrostí farníků

(6000 K) opraven a vymalován. Jest v něm 5 oltářů slušně upravených (na hlavním jest obraz od J. Šichana) a na dvou věžích, jimiž ozdobeno průčelí, jest 6 nových zvonův.

Jmění vlastní: 1494·72 K, zádušní: 31.199·29 K. Daně: ekviv. s přir. a poplatek školní: 54·45 K.

b) Filialní kostel Nejsv. Trojice na hřbitově pochází z dob herese, zbudován byv r. 1613 od p. Čejky z Olbramovic pro souvěrce jeho, evandělíky. Jest dobře stavěn, má 4 oltáře a kříž. cestu plastickou, již shotovil sochař Ant. Čaba v Přerově. V letech 1898—1902 od základův opraven byl i upraven. Presbytář je slohu gotického.

c) Fil. kostel sv. archand. Michaela ve Vitochově, též na hřbitově, pokládá se za nejstarší v celém okolí. O značném stáří svědčí zachované okno románské v presbyt. R. 1893 a r. 1903 staly se v něm nutné opravy. Má 1 oltář a 2 zvony. Památnosti kostelíka toho jsou: stará křtitelnice, z jediného kusu kamene hrubě vytesaná, jest nyní kropenkou. Na dlažbě viděti staré kameny zúmyslně tu ponechané s vytesaným znamením kříže, jehož ramena obepíná kruh; o prastarém zdivu oltáře hlavního, jež kryje kamenná plocha, má se za to, že jest jediným zbytkem původního chrámu dřevěného, jejž prý založil sv. Method. — Zásluhou dobroditelky Frant. Zavadilové, rodačky zdejší, má kostel hojnost prádla a paramentů.

Farář bystřický spravuje fond chudinský. Mimo to jest v Bystřici i chorobinec (»špitál«) pro 6 osob ovdovělých pod správou obce, jenž má pozemky i les (v Dvořišti).

Katol. spolky a bratrstva: Jednota katol. tovaryšů, III. řád sv. Františka, bratrstvo živého růžence, ustav. klanění a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Fara jednopatrová, asi 5 minut vzdálená od kostela, je v dobrém stavu; střecha nová z r. 1903. Hosp. stavení dostačují. Zahrada původně malá byla přikoupením sousedícího pozemku rozšířena a r. 1902 pečlivě upravena. Výměra její: 3 *a* 34 m^2.

Důchody: Z pozemků na 16 *ha* 43 *a*, pastvin 56 *ha* 79 *a* katastrální výnos: 216·38 K. Nelze jich beze škody dáti v nájem. Roční renta 551·46 K. Daně a poplatky: 104·60 K. Farář dostává doplněk z matice nábož., kteráž platí oba kooperatory.

2. **Dalečín**, ves, záp. od Bystřice 7 *km* (od nyn. sídla děk. 12·6 *km*, spoj. okresní silnicí), na řece Svratce; v celém obvodě obce 680 ob. č., 2tř. škola. Pošta a tel. v Jimramově. Železnice v Bystřici. — Se 3 přifařenými osadami 662 katol. (830 akat., 5 ž.) a 3 školní třídy. Farníci živí se rolnictvím a prací nádenickou.

System.: farář, nyní Frant. Žaluda.

Dalečín býval hradem, sídlem jakési šlechty loupeživé. Později přešel v držení pánů kunštátských i s patronátem nad farou, o níž se činí zmínka již ve 14. stol. Za zmatků nábož. 16. věku majitelé statku zdejšího osvojivše si farní důchody, nekatolickými správci duchovními faru obsazovali. Roku 1622 D. přidělen byl k duch. správě kunštátské, r. 1690 přifařen do Jimramova, až pak r. 1784 matice nábož. zřídila zde faru.

Farní kostel sv. Jakuba V. v podobě nynější pochází z r. 1741. Byltě tehdy zvětšen a pozbyl při tom známky původního slohu, až na got. klenbu v sakristii. Má 3 olt. a na věži 3 zvony, z nichž jeden jest ze 16. stol. Hřbitov u kostela rozdělen v část katolickou a protestantskou.

Jmění kostelní: 100 K, zádušní: 200 K, daň: 22 h.

Je tu farní ústav chudinský, mimo to 2 obecní.

Bratrstva: sv. růžence, sv. Rodiny.

Farní budova je přízemní se 4 světnicemi, trpí vlhkem a houbou i musí se často opravovati. Poslední důkladná oprava byla r. 1896. Fara má svou knihovnu. Hospod. stavení ze dřeva. Zahrada při faře obstojná.

Důchody: kongrua z nábož. matice.

3. **Jimramov** (Ingrowitz), městys v malebném údolí na pomezí českém, 15 *km* od Bystřice (od nyn. sídla děk., Rozsoch, 14 *km*), má 1352 ob. č., školu 4tř. Pošta, tel., zámek, lékař, lékárna. Stanice četnická, finanční stráž, 4 výroční trhy. Žel.

stanice: Polička (10 *km*). — Přifařeno 13 obcí (2 v Čechách), 6—8 *km* vzdálených, což mimo jiné duchovní správu značně ztěžuje. V celé farnosti je 1841 kat. (2417 akat. s chrámem a 3třídní školou v Jimramově a 1třídní ve Věcově, a 20 židů). Deset tříd školních (katol.). Farníci živí se rolnictvím a prací nádenickou, hlavně při velkostatku.

System.: farář, nyní Ign. Sedláček, a kooperator.

Jimramov jest starý městys, jenž měl též faru od 15. stol. Ale r. 1550 již zde byli jinověrci, jež obrátit na starou víru katolickou nechtělo se podařiti, ač ještě r. 1677 Jesuité horlivé missie za účelem tím konali. Hrstka katolíků za dob těch přifařena byla do Bystřice. Od roku 1660 duchovní správu vedli administrátorové, až konečně r. 1670 řádná fara zde zřízena.[1]) Panství zatím i s právem podacím různé mělo pány: z Kunštátu a Pernštýna (ve 14., 15. a 16. stol.), pak Dubské z Třebomyslic, z nichž Václav r. 1620 pro vzpouru ztrátou majetku svého byl potrestán, načež Jimramov postupně byl prodáván častěji, až dědictvím r. 1778 dostal se na hraběcí rod Belcrediův; nyní velkostatek drží JUDr. Ludvík hrabě Belcredi i s patronátem kostelním a farním.

a) Farní kostel Narození Panny Marie stojí na hřbitově a je pro farnost malý. Pochází sice z 15. stol., ale pro mnohé změny a opravy nic starožitného na něm se nespatřuje. R. 1896 byl důkladně opraven nákladem farníkův. Má 3 oltáře a slušnou cestu křížovou. Ku vzácnostem náleží stříbrná ciboř z r. 1621. Jeden z kalichů posázen umělecky t. zv. marianskými tolary a dvacetníky. Z kasulí 2 bílé, zlatými květy protkané, mají značnou cenu. Na věži jsou 2 zvony novější. V kostele viděti dva zazděné náhrobky polního zbrojmistra († 1700) Ferd. ryt. Purauna a Frant. Augusta barona z Walldorfu († 1754). — Matriky z r. 1654.

---

[1]) Ze 17. století zachovaly se ve farním archivu zajímavé zápisky mistra popravního při „městě“ Jimramově o poplatcích za různé způsoby tělesných, věru strašlivých trestů, jimiž tehdy odsouzenci pokutováni. (Viz „Časopis Matice Moravské“ 1899).

b) V Borovnici jest veřejná kaple sv. Anny, r. 1901 zbudovaná ve slohu moderním nákladem 4000 K, jež sešly se sbírkou.

Vlastní jmění kostelní: 4062 K, zádušní: 18.316 K. Daně a popl.: 46·35 K.

Spolky a bratrstva: sv. Rodiny, křesť. matek, živ. růžence, apoštolát. — Též je zde farní ústav chudinský, chorobinec (špitál) pro 10 osob, jejž zřídila Griselda Čejková z Olbramovic; útulna pro děti se školou industr. (Christianeum), založ. hr. Egb. Belcredim r. 1888 a vedená 5 sestrami z kongreg. chudých školských sester; Katol. polit. jednota. — Roku 1900 konány zde missie.

Budova farní (na náměstí) jest jednopatrová, má 6 světnic a jiné příslušné místnosti; farní knihovna (300 sv. knih bohoslov., právnických a histor.). Hospodářská stavení v dobrém stavu. Zahrada slušná.

Důchody: z pozemků (8·40 *ha*), jež těžko lze pronajati; renta 169 K a doplněk z nábož. matice: 1371·38 K. Koop. matice zúplna vydržuje. Daň jen osobní.

Kaple sv. Matouše, r. 1750 od Frant. bar. z Walldorfu v J. postavená, zrušena byla r. 1783 a jmění zabráno maticí náboženskou.

4. **Lhota,** ves, západně od Bystřice 6 *km*, na výšině ležící (od Rozsoch 7 *km* vzdálená, spojená pěší poštou), má 456 obyv. č., 2třídní školu. Pošta, tel. i žel. v Bystřici. — Se 4 přifař. osadami 912 katol. (185 akatol.), kteří se živí polním hospodářstvím a prací nádenickou. 4 šk. třídy.

System.: farář, nyní Frant. Knajbl.

Lhota mívala faru záhy, ale herese, zaštípená z blízké Bystřice, kamž L. panstvím náležela, ji v 16. věku odstranila. Roku 1670 přifařena byla L. do Bystřice, až r. 1785 matice nábož. zřídila zde lokalii.

Kostel sv. Mikuláše byl vlastně jenom kaplí, a ač roku 1690 jej rozšířili, přece ještě nestačil, ano sešel tak, že v letech 1846—52 matice nábož. zbudovala kostel nynější ve

slohu všedním, ale prostranný (40 *m* dl.). Jsou v něm 2 oltáře (jeden z býv. kostela sv.-mikulášského v Brně). Poslední opravu provedli farníci r. 1899. Zvony 3 (2 ze 16. věku) roku 1896 přelity byly. — Hřbitov je blízko kostela.

Jmění vlastní: 477·88 K, zádušního není. Ekvivalentu platí se: 1·05 K.

Je tu farní ústav chudinský, ale bez jistin; pak spolek sv. Rodiny, věč. klanění a živého růžence.

Budova farní je přízemní, ve stavu obstojném, se třemi světnicemi, opravená r. 1899. Hosp. stavení jenom částečně v dobrém stavu. Zahrada není majetkem fary; farář jí toliko užívá (patříť velkostatku bystřickému).

Důchody: roční renta: 722·12 K, dávky od obcí: 16·12 K, doplněk z matice nábož. a užívání obecní louky, jež má 43 *a* plochy. Daně: 15·92 K (v tom i osobní).

5. **Prosetín**, ves v údolí ležící, od Bystřice 8 *km* (od Rozsoch 18 *km* vzdálená, bez řádného spojení), má 369 obyv. českých, šk. kat. 1tř. Pošta a tel. v Olešnici, žel. st.: Rozsochy. Se 4 přifař. osadami, dvorem a pilami celkem: 510 katol. (743 akat., kteří mají i modlitebnu, hřbitov a 1 jednotř. školu ve farnosti). Obyv. živí se hospod. a tkalcovstvím.

System.: farář, nyní František Klíma.

Prosetín poddanstvím do Kunštátu náležel, faru však měl svou: mluvíť se o ní počátkem 15. stol. Ale v 16. stol. opanoval zde protestantism a katolíci přifařeni jsou do Kunštátu, později do Olešnice, až r. 1785 mat. nábož. zřídila zde správu duchovní, ale veliká část lidu zůstala při vyznání helvetském.

Kostel sv. Markéty, v 17. stol. poutní, v nynější podobě jest z r. 1738; zbudovalť jej Jan Theod. svob. pán Imbsen na Kunštátě. Má 2 oltáře a 3 zvony novější; opraven byl konkurencí r. 1900.

Vlastní jmění: 896 K, zádušní: 1304 K. Daně a poplatky: 2·69 K. Také fond chudinský je pod správou farářovou.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, věčného klanění, Panny Marie, Matky dobré rady, apoštolát.

Fara je přízemní; opravena byla r. 1902. Hospod. stavení není. Zahrada u fary.

Důchody: kongrua z nábož. matice (1400 K). Daně (mimo osobní): 2·47 K.

6. **Rovečín** (u lidu též Rovečný), ves, 10 *km* západně od Bystřice (24 *km* od Rozsoch, bez řádného spojení), má 874 ob. českých, školu 4tř. (5 odděl.), poštu a telegr. Žel. v Bystřici. Lékař s dom. lékárnou. K tomu přifař. 5 osad. V celé farnosti jest 632 katol. (1461 akat., 6 ž.). Farníci živí se hospodářstvím, prací dělnickou v tuhových dolech v Tresném V. a v továrně ve Víru. — Osm tříd školních.

System.: farář, nyní Frant. Svoboda.

Rovečín náležel ku panství kunštátskému a měl i faru, avšak od r. 1581 nekatolickou. Po obratu nábož. r. 1620 přidělen Rovečín do Olešnice. R. 1767 zřízena byla expositura, r. 1785 lokalie.

Farní kostel sv. Martina, biskupa, slohu všedního, byl roku 1896 a 1900 nákladem farnosti opraven. Pochází z r. 1721 a má 3 oltáře. Hlavní se zajímavými řezbami a obrazy pochází z kostela Minoritů brněnských (r. 1733). Dva zvony, jeden z r. MCCCCCXXXXVII (1547). V kostele chová se kancionál, vytištěný na Starém městě Pražském r. 1687 a kost. kniha »při záduší dědiny Rovečnýho« z r. 1692, obsahuje účty kostelní po česku vedené až do r. 1733. Konečně přídavek ke knize dekretů konsistorních z I. pol. 18. věku obsahuje »Užitky k faře zcebranské (Sebranice?) od starodávna patřící od roku 1570—1731«.

Jmění vlastního má kostel: 1017 K, zádušního: 1000 K. Poplatky: 2·89 K.

Spolky zbožné: živého růžence, sv. Rodiny, apoštolát a ustav. klanění čítají hojně členů, několik také III. řád svatého Františka. Také je tu farní ústav chudinský.

Budovou farní jest býv. stavení hospodářské, jehož pozemky přivtěleny byly k faře olešnické. Je to skrovné přízemí se 3 světnicemi, opravené roku 1901. Stavení hospodářská

jsou prázdná po 20 let, jelikož duchovní správcové nepronajímají pozemků fary olešnické. Zahrádky dvě na zeleninu a ovoce.

Důchody: roční renta: 215·44 K; výtěžek z pozemků na 42 *a* 57 m^2 a doplněk z matice nábož.: 1202·24 K. Pozemků s výhodou v nájem dáti nelze. Daní: 24·63 K.

V R. je také chrám a hřbitov vyznání helvetského od roku 1782.

7. **Rozsochy** (Rozsoch), ves, nyní sídlo děkanské, 4 *km* jihozáp. od Bystřice, má 521 ob. č., 3tř. školu; žel. stanice, pošta a tel. v Bystřici. Se 4 přif. osadami celkem 1472 kat. (146 akatol., 4 židé), a 4 třídy školní. Farníci jsou skoro vesměs rolníky.

System.: jest farář, nyní Jan Hájek, děkan.

Rozsochy patřívaly vladyckému rodu domácímu; faru měly již od r. 1285. Dle některých pramenů byly majetkem kláštera doubravnického. R. 1550 ovládly zde bludy protestantské. R. 1600 převzal patronát kardinál-biskup olomoucký František Dietrichstein; že však dosti kněží nebylo, přiděleny R. k Rožné, později do Bystřice byly přifařeny. Od r. 1613 náleží patronát ku panství pernštýnskému, k němuž mezitím dostalo se zboží zdejší. Fara znovu zřízena r. 1763.

Kostel sv. Bartoloměje, na hřbitově stojící, není původní. Tenť byl odstraněn a na místě jeho v letech 1763 až 1765 postaven nynější a to v ušlechtilém baroku. Má 4 oltáře; na hlavním jest zdařilý obraz, malovaný r. 1855 ve Vídni nákladem patrona hr. Mitrovského, který ve hrobce kostelní jest pochován († 1782). Cena umělecká se přisuzuje i starému obrazu P. Marie s Ježíškem, umístěném nad svatostanem. Věže má kostel 2 a jsou na nich mimo hodiny tři zvony (jeden ze 16. stol. s nápisem českým, ulitý ve Velkém Meziříčí). Mnoho stříbra odňato kostelu r. 1793 a 1810. Poslední oprava stala se r. 1900.

Jmění vlastní: 4489·60 K, zádušní: 6467·60 K. Daně: 22·12 K. Je tu též farní ústav chudinský a ze zbožných spolků: živ. růžence, sp. sv. Rodiny a apoštolát.

Missie byly zde r. 1903, obnova r. 1905.

Farní budova má dvě části přízemní, dvorem od sebe oddělené; r. 1902 byla opravena a jest ve stavu dobrém; též hospod. stavení. Zahrada na 20 *a* je příhodná a dobře pěstována.

Důchody: z pozemků (16 *ha* 99 *a*), jež slušně lze pronajati, pak renta roční z jistiny 19.125 K a dávka od obcí ročně 54·16 K. Daně: 140·66 K. Doplněk z nábož. matice.

8. **Rožná,** ves, ležící v údolí, jv. 8 *km* od Bystřice, spojená drahou, od nyn. sídla děk. 8 *km* (silnicí) má 480 ob. č., 2tř. školu. Pošta, tel. v Rožince. Žel. stanice. Přifařeno 8 osad, s 5 jednotřídními školami; celkem 2202 katol. (103 akat., 3 ž.) a 7 tříd školních (až na 6 *km* vzdálených). Farníci živí se hospodářstvím.

System.: farář, nyní Karel Burk, a kooperator.

Rožná odedávna uvádí se ve spojení s panstvím pernštýnským. O faře zmiňují se památky písemné teprv r. 1530 a tu již byla v držení jinověrců, kdežto katolíci odkázáni byli do Bystřice, pak do Rozsoch. Později excurrendo spravována z Bystřice a ze Stražku. Koncem 17. věku zřízena administratura, r. 1749 fara. R. 1883 byly zde missie.

a) Kostel farní sv. Havla stojí na návrší a dle polohy i zdiva jeví se býti dílem ze 16. stol., ale nyní úplně zmodernisován jest a má 3 oltáře slušně ozdobené. Štědře na kostel pamatovala rodina hrab. patrona. Na věži jsou 3 zvony, z nichž jeden ze 16. stol. (ulitý ve Velkém Meziříčí). K památnostem dlužno přičísti mramorovou křtitelnici z roku 1689 a obraz sv. Havla na hl. oltáři. Hřbitov jest mimo osadu.

Vlastní jmění kostela: 419 K, zádušní: 6451 K. Daně a školní příplatek: 35·85 K.

b) V Bukové na hřbitově jest fil. kostel sv. Jakuba s 1 oltářem. Známky původní gotiky jeví se v presbytáři. R. 1856 byl nákladem obce v nynější podobě upraven. Věž stojí zvlášť a jsou na ní 3 zvony (2 ze 16. stol.). Ve hrobce odpočívají: Jan Radešínský z Radešína († roku 1601) a Petr

Čižovský z Čížova, majitel hradu Mitrova, roku 1608 úkladně zavražděný. — Při kostele tomto bývala fara, jež zanikla v 17. století.

Jmění vlastní: v nemovitostech: 84 K, jistina: 912 K. Daně z toho: 2·98 K.

c) Fil. kostel sv. Martina ve Věžné, zmodernisovaný, s 1 olt., na věži 2 zvony novější. I zde bývalá fara v 17. věku za své vzala, načež osada s počátku do Štěpánova, později pak do Rožné přifařena jest. Kostel má vl. jmění: 170.40 K, záduší: 160 K, poplatek z toho 83 h. — Obec Josefov pořídila si kapli Panny Marie Lurdské a Zlatkov kapli Nejsvětější Trojice.

Bratrstva a zbožné spolky: živ. růžence, P. Marie dobré rady, sv. Rodiny, apoštolát, III. řád sv. Františka. Také je zde farní ústav chudinský a záložna Raiffeisenova.

Farní budova, o 1 patře, jest moderní, má dosti místností obytných i hospodářských, a to ve stavu dobrém. Zahrada kolem fary (na 8 *a*) též vyhovuje.

Důchody: z pozemků farních na 14 *ha* 91 *a* dle katastru: 157·62 K; roční renta: 783·60 K, z přif. obcí: 72·10 K. Pozemky jsou nyní pronajaty, ale méně výhodně, a daní platí se 81·16 K. Doplněk poskytuje matice nábož. a kongruu celou kooperatorovi.

9. **Sulkovec,** ves, vysoko položená (681 *m* nad m.), od Bystřice 13 *km* (a od nyn. sídla děk. 20 *km* vzdálená, bez řádného spojení), má 393 obyv. č., 1tř. školu; pošta, tel. v Rovečíně; žel.: Rozsochy. — Se 7 přif. osadami 538 kat. (1079 akat.); školy 2 katolické jednotřídní a 2 akatolické; 1 expositura školní na zimu vzdál. 5 *km*. Obyv. žijí z hospodářství; v zimě pak tkalcují pro továrny brněnské; z části krejčují pro Vídeň.

System.: farář, nyní Josef Janíček.

Sulkovec poddanstvím náležel do Kunštátu, kostelem pak do Olešnice, odkudž se zde každou třetí neděli konávaly služby Boží. Roku 1760 ustanoven pro S. kněz-exposita pod správou faráře Olešnického, až r. 1785 zřízena zde samostatná správa

duchovní. Nedlouho před tím snahou učitele Tom. Jurena šest osad farnosti zdejší přestoupilo k vyznání helvetskému a většinou posud se ho přidržují. Majíť kromě zmíněné již školy ve Veselí i modlitebnu i hřbitov, a ve všech přifař. obcích většinu. — R. 1891 byly zde missie, r. 1892 obnova.

Kostel farní sv. Havla stojí uprostřed osady na hřbitově, byv utvořen slohem moderním r. 1736 z bývalé kaple; má dva olt. a r. 1897—1899 byl důkladně upraven. Na kůře prý se chová starý kancionál z r. 1719 (»Slavíček rajský«). Na věži jsou 2 nepatrné zvony.

Někdejší kaple v přifař. osadě Hluboké byla r. 1832 zcela odstraněna.

Jmění vl. má kostel: 700 K, zádušního: 900 K. Daně a poplatky: 2·74 K. Farář též spravuje chud. fond pro katolíky celé farnosti; obec pak má svůj místní fond.

Zbožné spolky a brat.: živ. růžence, Apoštolát sv. Cyr. a Meth., sv. Rodiny.

Farní budova, opravená r. 1897, je ve stavu uspokojivém. Je tu i malá farní knihovna. Stavení hospod. v dobrém stavu. Zahrady dvě.

Důchody: z jistin renta: 334 K; 200 K za stanici t. zv. paritetickou, doplněk kongruy z mat. nábož., nyní 1081·18 K. Daň pouze osobní (18·60 K).

10. **Zvola,** vesnice na silnici z Rožné do Radešína, 6 *km* jižně od Bystřice a 8 *km* poštou od Rozsoch vzdálená, má 615 obyv. č., 3tř. školu; pošta v Hor. Bobrové, tel. v Rožince Dolní, kdež jest i zámek; žel. v Bystřici. — Přifařeno ještě sedm osad. V celé farnosti je 1885 kat. (290 ak., 3 ž.). Tříd školních celkem 8. Farníci živí se skoro výhradně hospodářstvím.

System.: farář, nyní Bohumír Petrůj, a kooperator.

Zvola bývala majetkem kláštera Žďáru, patronátem však ke klášteru kounickému náležela (1306—1366). R. 1345 byl zde farářem Ulman, jenž i do Říma putoval. Herese tu opanovala ve 2. polovici věku 16. Po zrušení kláštera žďárského matice nábož. rozprodala statky jeho soukromníkům i s právem

podacím, mezi nimi i Zvolu, kde správu duch. vedli Cisterciáci žďárští a která byla částí panství radešínského.

a) Farní kostel sv. Václava v nynější podobě z r. 1722 je sličný a úhledný. Vystavěl jej klášter žďárský. Má 4 olt., je celý klenut a dobře vydlážděn. Průčelí ozdobeno kopulí, na níž viděti korunu sv. Václava. Na dvou věžích, upravených po ohni r. 1740 a 1854, jsou 4 novější zvony. Kostel obnoven byl r. 1903 nákladem farníků. — Jmění vlastní: 1149·16 K, zádušní: 3146·76 K. Daně: ekviv. a přir.: 9·14 K.

b) Na zámku v Rožince Dolní čili Zámecké je soukromá kaple sv. kříže; v hrobce hraběcí blíže Rožinky též kaple sv. kříže.

Bratrstva: živ. růžence a ustav. klanění Nejsv. Svátosti jsou zde zavedena; též je zde farní ústav chudinský.

Budova farní, jednopatrová, byla roku 1904 opravena; i rozsáhlé budovy hospod. jsou ve stavu dobrém, rovněž tak zahrada.

Důchody: z pozemků na 16 *ha* výtěžek (nelze jich výhodně pronajati), pak renta roční: 1348·72 K, Daně: 218·76 K. Doplněk z nábož. matice, jež kooperatorovi dává kongruu.

V Blažkově jest soukromá škola protest. a hřbitov.

III. Děkanství letovské

rozloženo jest mezi děk. boskovským a arcid. olomouckou na severu a východě, děk. bystřickým a diecesí králohradeckou na západě, děk. kuřímským, jedovnickým a lomnickým na jihu.

Zřízeno bylo již vlastně r. 1509, totožno jsouc tenkráte s děk. úsobrnským, později s děk. svitavským (v olom. arcid.) a boskovským (sídlem děk. byl po nějakou dobu Kunštát); roku 1784 konečně Letovice vyloučeny z arcid. olomoucké a utvořeno děkanství letovské.

Území děkanství toho jest z části hornaté a pahorkovité (vysočina Kunštátská), s pěknými lesy (u Letovic vrch Větrník dosahuje výše 407 *m*, Kunštát 446 *m*, Bedřichov 603 *m*); z části

je to rovina dosti úrodná, zavlažovaná řekou Svitavou, kteráž se sílí několika přítoky (mezi nimi Křetínka). Rybníků nyní ubývá.

Na území tom bydlí 30.345 lidí národnosti české, dle náboženství 29.165 katol., 1076 akatol. a 101 židů[1]) v 5 městysech a 75 vesnicích, kteří živí se většinou hospodářstvím, venkovskými řemesly a prací v továrnách a na velkostatcích.

Katolíci mají 13 far (nejlidnatější je farnost letovská) se 23 kostely farními a filialními, při nichž působí 19 kněží ve správě duchovní (1 na odpoč.). Na jeden farní kostel připadá průměrně 104·20 K vlastního jmění a 128·80 K zádušního, z čehož platí daní a poplatků průměrem jeden kostel 61 K. Kongruu plnou z beneficia svého mají pouze 3 faráři.

Farnosti: Bohuňov, Bradleny, Křetín, Kunštát, Lysice, Olešnice, Sebranice a Sulikov náleží co do správy politické a školní do Boskovic, soudem a berním úřadem do Kunštátu; far. Bedřichov z části do Boskovic a Tišnova, soudem do Kunštátu a Tišnova; Bořitov do polit. okresu boskovského, soudem pak a ber. úřadem z části do Boskovic, z části do Blanska; Černá Hora celá patří do polit. okresu boskovského, soudem pak do Blanska; Letovice patří celé do polit. okresu boskovského, soudem však částí do Boskovic, částí do Kunštátu; Lhota Dlouhá do Boskovic, soudem a berním úřadem z části do Kunštátu, z části do Blanska náleží.

Patronátní právo v děk. mají: majitel velkostatku lysického, nyní Quido hr. Dubský z Třebomyslic při farách: bedřichovské a lysické; August hr. Fries, majitel velkostatku černohorského, obsazuje Bořitov; majitelka velkostatku Křetína Augusta hrab. De Fours-Walderodová: Křetín; Frant. hr. Coudenhove-Honrichs, majitel velkostatku kunštátského: Kunštát, Olešnici, Sebranice; matice náboženská: Bohuňov, Bradleny, Černou Horu, Letovice, Lhotu a Sulikov.

---

[1]) Od lonska ubylo katolíků 644, přibylo akatol. 79.

Skol je v děkanství: tři měšťanské a 26 obecných se 78 třídami vesměs českých až na jednu; přijde na každou faru průměrem 6 tříd. — Gener. visitace vykonána zde r. 1903.

Děkanem jest: P. T. Štěpán Něnička, kons. rada, farář v Letovicích.

1. **Bedřichov** (Bedřichau), ves v dolině, lesy obklopená, vzdálená od Letovic 14 *km*, má 431 obyv. českých, 3třídní školu. Pošta a tel. v Lysicích. Žel.: Skalice-Boskovice (15 *km*). Se 4 přif. osadami 1387 kat. (2 akat.), kteří se živí rolnictvím a tkalcovstvím. Školy 2 se 4 třídami.

System.: farář, nyní Josef Kocian.

Bedřichov patřil poddanstvím pánům na Lysicích a o faře zdejší jsou zprávy z 15. stol. Za dob protestantismu asi zanikla, neboť katol. zdejší přifařeni byli tenkráte do Lysic, až r. 1785 zřízena zde opět samostatná správa duchovní.

Kostel sv. Mikuláše biskupa zbudován byl, když se zřídila fara, na místě starého, jenž prý pocházel již ze 12. stol., a to slohem moderním. Roku 1888—1889 vlastním nákladem (24.000 K) byl důkladně opraven a obnoven. Má 3 olt., na věži pak 4 zvony (jeden z 15. stol.). Hřbitov je blízko kostela.

Jmění vlastní: les na 39 *ha*, v jistinách: 81.418 K; zádušní: 7360·86 K. Daně a poplatky: 422·59 K. Farnost má též chudinský ústav pod správou farářovou.

Katolické spolky a brat.: živého růžence, svaté Rodiny, apoštolát. Jiné: spolek dobrovolných hasičův.

Fara na jedno patro upravená r. 1892 i s hospodářskými staveními je v dobrém stavu. Zahrada malá.

Důchody: kongrua zákonná z kost. jmění. Daně: 66 K.

2. **Bohuňov** (Bogenau), ves, ležící v úžlabině na hran. českých (kamž vede průsmyk plný přírodních půvabů), má 360 ob. č., 2tř. šk. Pošta, tel.: Křetín; žel.: Rozhraní (5 *km*). Se 2 přifař. osadami a dílnou na grafit: 997 katol. (jinověrců není), kteří se živí rolnictvím a prací v továrnách i kamenickou.

System.: farář, nyní Leopold Toman.

Bohuňov poddanstvím náležel do Letovic; faru měl ve 14. stol., jež však za zmatků nábož. zanikla, načež kostel stal se filiálkou Letovic, pak Olešnice, konečně Křetína. R. 1787 mat. nábož. zřídila zde správu duch. a patronát si podržela. R. 1901 byly missie a r. 1902 obnova.

Kostel sv. Jiljí postaven r. 1820 na místě malého sešlého ve slohu všedním; má 3 olt. a na věži 3 zvony. Opraven byl r. 1903 konkurencí. Starý náhrobek s nečitelným nápisem.

Jmění vl.: 1500 K, zádušní v nemovitostech: 63 *a* 83 m^2 v ceně 4000 K a v jistinách: 5100 K. Daně: 24·32 K. Farář spravuje fond chudinský.

Katol. spolky a bratrstva: věčného klanění, živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát, III. řád sv. Františka. — Též je tu záložna Raiffeisenova.

Budova farní, obyčejná, přízemní, byla r. 1903 opravena. Nejnutnější stavení hospod. Zahrada při faře na 5 *a* 50 m^2.

Důchody: užitek z pozemků farních na 41 *a* 26 m^2, jež pronajati lze, ale nevýhodně. Doplněk z nábož. matice (1390 K). Daně: 26·13 K.

4. **Bořitov** (Borstendorf), ves, od Letovic 1·1 *km* (bez řádného spojení), má 1076 obyv. č., 3třídní školu. Pošta, tel. a telefon v Černé Hoře, žel. v Rájci (4·5 *km*). Záložna Raiffeisenova. — Se 3 osadami přifařenými, 2 dvory a nádražím v Rájci: 2132 kat. (8 ž.); 4 školy o 7 třídách, nejvzdálenější 7 *km*. Obyvatelé živí se nejvíce rolnictvím, z části řemesly a prací v továrnách.

System. farář, nyní Frant. Harvánek a kooperator.

Ač kostel stářím svým poukazuje k tomu, že i duch. správa zdejší jest z nejstarších, přece teprv koncem 15. stol. o ní děje se zmínka. V dobách těch také Bratří zatlačili zde víru katolickou, což potrvalo až do r. 1626. Tu znovu zřízena katol. fara, a to pod patronátem vrchnosti černohorské. Za 30leté války B. mnoho utrpěl od Švédův.

a) Kostel farní sv. Jiří zachoval si v lodi znamenité zbytky slohu románského, z nichž souditi lze, že pochází

z 12. neb 13. stol. Presbytář zbudován byl r. 1426 a má sličné kružby v oknech i zděné sanctuarium. Loď původně kryta byla stropem plochým, malovaným. Kostel má 3 oltáře a honosí se vzácnou stříbrnou monstrancí slohu got. a starobylým ornátem, bohatě zlatem vyšívaným. Též pozoruhodny jsou některé staré náhrobky. Na věži, z mohutných kvádrů zbudované, kterouž zdobí sdružená okna[1]) románská, jsou tři zvony (jeden s písmem gotickým). — Matriky z r. 1642. Hřbitov blízko kostela.

Jmění vlastní: 16.991·99 K, zádušní: 23.766·64 K. Poplatky: 43·39 K.

b) V starobinci, jejž založil bývalý farář zdejší a děkan Klement Pospíšil, jest kaple nejbl. Panny Marie. Chudobinec ten spojen jest s nemocnicí. — Ve Spěšově mají kapli sv. Jana Nepom. a v Jestřebí sv. Anny.

Farář spravuje též fond chudinský.

Katol. spolky a brat.: živ. růžence, apoštolát, sv. Rodiny.

Fara jest jednopatrová, v dobrém stavu, i hosp. stavení. Zahrada (na 53 *a*) pěkná.

Důchody: užitek z pozemků při Bořitově, Jestřebí, Dl. Lhotě a Brťoví, celkem 44 *ha* 41 *a* (v tom i les), jichž výhodně pronajati nelze, a úrok roční z jistiny: 14.800 K. Daň pozemková, mimo kterou beneficiat platí jenom ještě osobní, činí 568·06 K. Kooperator částečně vydržován jest z matice náboženské.

4. **Bradleny** (u lidu Bralné) ves při řece Svitavě, od Letovic silnicí 6 *km* vzdálená, má 356 obyv. č., 2třídní školu. Pošta a žel. v Rozhraní, tel. v Brněnci (Brünnlitz). — Se šesti osadami přif. a strážními domky na dráze: 1342 katol. (46 akat., 10 ž.), z části hospodářstvím, z větší části prací v továrnách se živících. 3 školy o 5 třídách.

System.: farář, nyní Karel Koch.

Bradleny patřily ve 14. stol. pánům z Boskovic, na to vládli tu různí majitelé, až r. 1551 dostaly se B. ku panství

[1]) Podobná jsou v Telči, v Louce, v Tišnově.

křetínskému, kamž po nějakou dobu náležely i správou duchovní (časem do Letovic a do Březové v olom. arcid.), až pak r. 1791 zřízena zde byla lokalie pod patron. matice nábož., jež později na faru povýšena.

Kostel, zasvěcený Povýšení sv. kříže, pochází z r. 1790, má jeden oltář, kryt jest plochým stropem a na nízké věži má dva zvony. R. 1903 opraven byl nákladem konkurence. Kostel nemá jmění žádného. Zád. jmění 400 K. Hřbitov je za osadou.

Farář spravuje fond chudinský.

Zbožné spolky: živého růžence, svaté Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Meth., III. řád sv. Františka.

Fara jest přízemní, opravená r. 1903, rovněž tak stavení hospodářská. Zahrádka na 958 m^2 se stromy na peckové ovoce.

Renta roční: 24 K a doplněk z matice náboženské. Daň jenom osobní (15·20 K).

5. **Černá Hora,** městys na silnici z Brna do Prahy, od Letovic 11 *km* (bez řádného spojení) vzdálený, má 1407 obyv. českých, 4tř. školu, zámek, záložnu, obv. lékaře, trhy výr. 4; poštu a telegraf. Žel. stanice v Rájci (4·2 *km*). — S přifařenou osadou, dvorem a myslivnou celkem: 1616 katol. (2 ak., 13 ž.). Jedna škola. — Obyvatelé živí se rolnictvím a venkovskými řemesly.

System.: farář, nyní Vincenc Ševčík, kons. rada.

O Černé Hoře mluví prameny již ve 13. stol.; bylať v držení pánů z Boskovic, z nichž jeden, Vaněk z B. na Č. H., přidal se k učení husitskému a jej v tom následovali mnozí z poddaných; avšak Beneš z Boskovic a na Č. H. — a to prý snahou sv. Jana Kapistrana — kalicha se odřekl a s ním i zdejší poddaní jeho. Syn jeho Tas stal se pak i biskupem olomouckým. Mezi pány na Č. H. vynikl zvláště Albrecht z Boskovic. Během času Č. H. sňatkem přešla na rod Liechtensteinův, po němž různí páni ji drželi, až dědictvím po přeslici dostala se v držení hrab. Friesův. Co do správy duchovní patřila Č. H. do Bořitova, odkudž také vyznání podobojí sem

se dostalo. Roku 1784 zřízena zde lokalie a roku 1857 fara. Roku 1898 byly zde missie.

a) Kostel sv. Vavřince, stojící na návrší, vznikl r. 1710 na místě někdejší kaple ve slohu moderním. Má 4 oltáře a na věži, r. 1842 postavené, mimo hodiny 4 nové zvony. Opraven byl r. 1904 konkurencí. — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vl.: 374 K, zádušní: 18.330 K. Daně: ekvivalent a poplatek školní: 37·18 K.

b) V zámku je kaple Zjevení Krista Pána sv. Maří Magdalské. Na kopci »Pasece« stojí kaple svaté Rodiny z 18. stol. Na zámecký kopec vede křížová cesta.

Zbožné spolky a bratrstva: živ. růžence, Panny Marie, matky dobré rady, apoštolát. Mnozí farníci súčastněni jsou v katol.-pol. jednotě pro hejtm. boskovské a ve spolku katol. českého rolnictva na Moravě.

Fara o jednom patře z r. 1806, r. 1886 značně rozšířená a opravená r. 1903, má dosti místností a to úhledných. Kolem fary rozkládá se pěkná zahrada. Hosp. stavení dostačí.

Důchody: renta roční: 388·89 K a doplněk z matice náboženské (1117 K). Farář platí pouze daň osobní.

6. **Křetín,** ves, od Letovic vzdálená 6·6 *km*, má 479 obyv. českých, školu 3tř., zámek a dvůr, poštu a telegraf. Železnice v Letovicích. — Se 4 přifařenými osadami 1436 katol. (5 ž.), kteří se živí rolnictvím, řemesly a prací v továrnách. Školy dvě se 4 třídami.

System.: farář, nyní kons. rada Ant. Bábek.

Po Křetíně psával se rod zemanský (1391—1521). Pak přešlo zboží zdejší v držení pánů z Lipého. Od 17. stol. se vystřídali různí majitelé; od r. 1820 je tu hraběcí rod nynější.

Kostel slohu renaissančního z r. 1708, sv. Jeronýmu, učiteli církve, zasvěcený, byl v poslední době častěji (r. 1844 a 1852) opravován konkurencí i příspěvky dobrodinců. Má 5 oltářů, na hlavním zdařilý obraz sv. patrona.

Jmění vl.: 1240 K, zádušní: 1460 K. Daně a poplatky: 4·39 K. Fond chudinský též spravuje farář.

V zámku bývala domácí kaple, ale r. 1818 byla zrušena. R. 1852 použili jí — za tančírnu. — V obci Vranové je od r. 1835 kaple Marianská.

Ve farnosti působí spolek živého růžence, svaté Rodiny, III. řád sv. Františka.

Fara jest jednopatrová, opravená posledně r. 1876. Je tu též farní knihovna. Hospod. stavení v pořádku. Zahrada na 12 *a* 67 m^2, z níž daň platí konkurence.

Důchody: roční renta: 468 K a doplněk z matice nábož. (nyní 950·30 K).

7. **Kunštát** (Kunstadt) [Kunino město], městys na svahu hory zámecké rozložený, má 1188 obyv. č., školu měšťanskou a 5třídní obecnou (6 odděl.), c. k. okresní soud a berní úřad, siln. výbor (přir. 30%), finanční komis. a stan. četnická, notář a advokát, zámek, nemocnice, záložna obč. a Raiffeisenova, obv. lékař a lékárna. Výr. trhů 6. Ob. přir. 30%. — S pěti osadami přifařenými a dvorem 2493 kat. (36 ak., 11 ž., 1 j. v.), kteří se živí rolnictvím, pěstováním dobytka, hrnčířstvím. Též včelařství se pěstuje. Školy jsou celkem 3 s 10 třídami.

System.: farář, nyní auditor konsist. Karel Břeský, a kooperator.

Kunštát náležel proslavenému a mocnému rodu pánů z K., z něhož, jak známo, vyšel i král český Jiří Poděbradský (má na zdejším náměstí pomník). Faru měl K. už r. 1406. Koncem stol. 15. Bratří zde opanovali pod záštitou vrchnosti. Za pánů z Hardegga převahu obdrželo lutheránství a katol. menšina měla těžké doby. Držela se tu sice katol. správa duch. snahou p. Jana z Boskovic, ale pro nedostatek výživy, pro odpor nekatolíkův a rozsáhlost správy duch. (byloť odtud spravovati 5 kostelů přespolních, značně vzdálených) říci lze, že teprv od r. 1680 nastaly v té příčině poměry spořádanější a utěšenější. Právo podací bylo vždy při vrchnosti. — Missie byly zde r. 1890 a 1901.

a) Farní kostel na náměstí (na býv. hřbitově), zasvěcený sv. Stanislavu biskupu, v nynější podobě pochází ze 17. stol.

Přístavbou kaplí pobočních nabyl podoby kříže. Má 5 oltářů; hlavní z mramoru kararského (dar manželů Šamšulových z r. 1895 v ceně 4000 K). Též dobrodinci i jinými dary kostel obmyslili. Na věži jsou 3 zvony, nejstarší z r. 1539. Z náhrobků jeden označuje † Jana Černšického z Kácova, jiný Karla Benedikta hrab. Lamberka, na němž čísti lze důmyslný nápis, jenž líčí život nebožtíkův i úřady jeho a narážeje na hodnost komořího, již zastával u cís. Karla VI. a jejíž odznakem byl zlatý klíč, přeje: »Hinc illi clavigero patefiat janua coeli« etc. Na náhrobku Štěpána Schmida z Freihofenu čísti lze: »Mors fit sopor lenis fideli«.

Jmění vl.: pozemek na 46 *a* 76 *m*² a 5043·92 K; zádušní: 18.269.68 K. Z toho daň pozemková, pak ekviv. a přírážka školní: 61·09 K.

b) Na hřbitově jest filialní kostel sv. Ducha, se 3 olt. Na hlavním vyniká obraz Seslání Ducha sv. Postaven byv (dle latinského nápisu) r. 1738 od bar. Imbsena, majitele panství zdejšího, byl r. 1862 nákladem bar. K. Honrichse, tak jak nyní jest, upraven. Chová rodinnou hrobku svob. pánů Honrichsův a velkostatek jest zavázán kostelík udržovati.

V zámku jest kaple sv. Josefa z r. 1746. V Sichotíně je kaple Panny Marie Sněžné z r. 1883, v Braslavci pak slušná kaple Panny Marie Karm., zřízená roku 1902. V obou sloužívá se mše svatá.

Na náměstí stojí úhledná socha Panny Marie, upravená roku 1905. — Je tu farní fond chudinský i nemoc. pokladna a spolky zbožné tyto: svaté Rodiny, věčného klanění, živého růžence, škapulíř, III. řád sv. Františka, apoštolát. V Braslavci jest katol. beseda.

Fara jednopatrová má 7 světnic a kaplánku zvlášť. Opravena byla r. 1890. Farní knihovna. Hospod. stavení ve stavu dobrém. Zahrada na 51 *a* 79 *m*² má svůj vodovod a dobrá je na píci, zeleninu i ovoce.

Důchody: užitek z pozemků na 39 *ha* 51 *a* 28 *m*² (pronajati lze míru průměrem za 10 K), pak renta roční z jistiny:

32.979 K a doplněk pro faráře i kooperatora, nyní 706·71 K z matice náboženské. Daně: 520 K.

8. **Letovice** (Letowitz), městys (starý, již 1145), malebně rozložený při řece Svitavě, sídlo úřadu děkanského, mají 2787 obyv. českých, měšťanskou školu, 5tř. školu obecnou (v 6 odděl.); v přiléhajícím k Letovicím Jindřichově je 2tř. škola něm. Zámek, pošta, žel. stan., telegraf. Továrny, lihovar. Sídlo lékaře a lékárny. Trhy výr. 4. Záložna obč., Raiffeisenka, kontrib. fond.

Se 20 přifařenými osadami, havírnou, myslivnou, dvorem, 2 mlýny a stanicí žel. celkem: 6006 kat. (453 akat., 38 židů a 2. j. v.), živících se hospodářstvím, řemesly venkovskými a dělnickou prací v továrnách. Za stara kvetlo zde soukenictví. Škol. všech jest 6 o 14 třídách, nejvzdál. 5 *km*.

System.: farář, nyní Štěpán Něnička, děkan, a 2 koop.

R. 1145 odkázal vévoda Ota důchod z Letovic klášteru sv. Benedikta v Litomyšli. Brzy na to byly L. v držení rodu domácího, r. 1446 jedna část připadla mocnému rodu pánů z Boskovic, kdežto druhou drželi páni z Lomnice. O 100 let později drželi je páni Hardeggové, na něž prodejem se dostaly. Po té častěji ještě byly prodány, konečně dědictvím po hraběti Petru Heřmanu z Blümegenů r. 1820 přešly na hr. Jindřicha Kalnókyho, při jehož rodě jsou až posud.

Fara byla tu již ve 14. století. Roku 1531 za faráře Bartoloměje vznikly spory o farní desátek s vrchností, kteráž měla i právo podací. — Bludy protikatolické našly záhy přístup do Letovic; byltě tu r. 1543 známý »starší« Bratří, Jan Kalenec, dopisy odtud posílaje mnohým spřízněným sektám na Moravě. Sekta »Bratří« však vlivem vrchnosti brzy přidala se k vyznání augšpurskému. Byloť to výsledkem schůze, již pán Jan z Hardeggu uspořádal na zámku svém mezi Bratry a lutherány. S počátku ještě živořila při tom katolická správa duchovní, ale od r. 1565 se všemi důchody připadla sektářům, kteří si tu zřídili také školu a sbor literátský. Právo podací postoupeno obci, jen s tím obmezením, že služby

církevní měly se konati dle agendy, roku 1613 od vrchnosti schválené, a že obec nikdy od učení Lutherova ustoupiti nemá. Ani po obratu polit. a nábož. Letovští si ještě říci nedali, faráře katol. přijmouti se zdráhali, ano missijní činnost Jesuitů z Brna s počátku výsledků se nedodělala. Teprve znenáhla za příkladem vrchnosti (Karel hr. Thurn) smýšlení katolické i bohoslužba opět se vžila. Bohužel spory mezi novými faráři, jež od r. 1650 sem dosazoval biskup, a vrchností o potřebnou výživu dosti dlouho překážely žádoucím výsledkům správy duchovní. Od konce 18. stol. jest právo patronátní při matici náboženské. Za války 30leté a počátkem 19. stol. za vojny francouzské L. mnoho trpěly. Missie byly tu r. 1853 a r. 1854 obnova; podruhé r. 1888.

a) Farní kostel sv. Prokopa vypíná se na návrší na bývalém hřbitově, k němuž vede krytá chodba; po mnohých opravách neslohových zachoval si přece stopy původního slohu svého gotického z 15. stol.: sedilia v presbytáři a kapli na straně epištolní. Jest v něm čtvero olt. a mnoho památných náhrobků. Nad hlavním vchodem jest znak někdejšího majitele Letovic, knížete-arcibiskupa ostřihomského Jiří Szelepczenyiho z roku 1668, přede vchodem pak zbytek starého zdiva věžního. Na věži nynější jsou dva zvony ze 16. století. Hřbitov je za městečkem.

Jmění vlastní: 2219·86 K, zádušní: 19.624·27 K. Daně a poplatky: 43·18 K.

b) Při zdejším klášteře Milosrdných bratří, jejž založil r. 1750 Kajetán hr. Blümegen, jest kostel sv. Václava z r. 1774, slušný a útulný, s 5 olt. Na věži jsou 2 menší zvony. Zakladatel odpočívá v kostele. Klášter postaven ve čtverci o jednom patře a mimo byty pro řeholníky (nyní 5) jest v něm prostranná nemocnice, lázně a veliká zahrada. Časem byla tu nemocnice vojenská. Velice povznesl založení to bratr T. Holý († 1880), odkázav klášteru všecek otcovský podíl. I od rodiny hraběcí dostává se podpory špitálu, v němž 24 nemocné umístiti lze.

c) V zámku jest veřejná kaple, zasvěcená vzkříšenému mládenci Naimskému.

d) Fil. kostel sv. Jiří v Kochově, jehož presbytář svědčí o starém původu, má jeden oltář a na vížce dva nepatrné zvony. V letech 40. m. st. byl velmi poškozen požárem a dlouho zůstával zříceninou, až r. 1857 péčí faráře E. Haška a četnými příspěvky (mezi nimiž i z nejjasnější rodiny císařské) byl obnoven. Jmění: 10 K. Při kostele tom někdy fara bývala, zanikla však v nábož. bouřích stol. 16.

Pod správou farní je též chudinský fond.

Katol. spolky a brat.: Jednota mužův a jinochů svatého Josefa, brat. živ. růžence, sv. Rodiny, věč. klanění, apoštolát, III. řád sv. Františka. (Pět spolků jiných).

Fara je stará, nepravidelná budova; potřebuje mnohých oprav, tolikéž i stavení hosp. Dvě zahrady na trávu a ovoce jsou slušné.

Důchody: z pozemků na 40 *ha* 95 *a* 69 m^2 (pole, louky, les, jichž s výhodou nelze pronajati); pak roční renta: 1280·96 K. Daně (mimo osobní): 485·38 K. Jeden kooperator z části, druhý docela placen jest z matice nábož.

9. **Lhota Dlouhá** (Lang-Lhota), ves na odlehlé výšině, od Letovic 17 *km* vzdálená, má 222 ob. č., 1tř. školu. Pošta a tel. v Lysicích, žel. v Rájci (11 *km*). — Se 3 osadami přifař. 1055 samých katol., žijících z rolnictví. Školy 3 se 3 třídami.

System.: farář, nyní Josef Kubín.

Lhota patřívala původně asi klášteru žďárskému; o faře děje se zmínka r. 1580, ale tu již měli ji akatolíci. Po obratu nábož. přifařena jest do Bořitova, což trvalo do založení lokalie r. 1784, nad níž matice nábož. převzala patronát. R. 1898 byly tu missie a r. 1900 obnova.

Kostel sv. Bartoloměje z r. 1805, beze slohu, klenutý, opraven byl r. 1899 konkurencí; má 2 olt. a vzácný stříbrný kalich[1]) z r. 1403 (od Stanislava z Tišnova). Na věži jsou

[1]) M. Trapp v „Památkách archeol. a místopisných“.

starobylé zvony, jeden z roku 1482, druhý z roku 1518, oba s českým nápisem.

Vlastní jmění: 1830·31 K, zádušní: 7227·89 K. Daně a poplatky: 16·58 K. Ku správě farní náleží též fond chudinský.

Katol. spolky a brat.: živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát.

Fara jest přízemní kamenná budova, krytá břidlicí. Má 4 obytné světnice; byla opravena i s hospod. staveními r. 1899. Mimo dvě malé zahrádky jest u fary veliká zahrada (546 *a* 84 m^2), posázená mladým stromovím.

Důchody: renta 545·12 K a doplněk z nábož. matice. Daně (mimo osobní) nejsou.

10. **Lysice** (Lissitz), městys v uzavřeném údolí, od Letovic 10 *km* vzdálený, mají 1934 obyv. č., školu 5třídní, zámek, poštu a telegraf; jsou sídlem obv. lékaře a lékárny, mají dvě záložny, nemocnici, lihovar. Výr. trhy 4. — S přif. 5 osadami, 4 mlýny celkem: 3233 katol. (6 akatol., 10 ž.), kteří mimo hospodářství živí se řemesly, zvláště tkalcovstvím a prací při velkostatku a v továrně. Školy 2 se sedmi třídami.

System.: farář, nyní Edvard Vichta, a kooperator.

Ve 14. století držel Lysice Kuno z L., pak přešly postupně v držení pánů z rodu Kunštátského, Pernštejnův a jiných rodů, až konečně r. 1810 i s patronátem dostaly se (koupí) na nyn. rod hrabat Dubských z Třebomyslic. Fara byla zde již ve stol. 14. a v 16. stol. dostali se v držení její Bratří. Po bitvě bělohorské pán na L. Jiří z Náchoda povolal sem Jesuity z Brna, ale ti pouze 48 katol. zde nalezli; brzy však podařilo se missiím jejich víru katol. zase upevniti, kostel pro bohoslužbu katol. upraviti a řádnou duch. správu katol. zavésti, ač mezi potomními faráři (před r. 1668) někteří z nouze z Polska sem povolaní nepříliš chvalně působili.

a) Farní kostel sv. Petra a Pavla je starší, než nynější útvar jeho z r. 1782 ukazuje. Starý sloh poněkud ještě na věži zachován, ostatek jest moderní. Má 3 oltáře; na hlavním jest vysoký kovový krucifix, jenž druhdy zdobil klášter kartusiánský

v Kartousích. Pod kostelem jest hrobka býv. pánů na Lysicích a dobrodinců kostela hr. Piattů z Drnovic. Ku památnostem náleží missál z roku 1499 v Norimberku tištěný, s pěknými iniciálkami a českým překladem praeface mešní a jiný cisterciácký, do něhož řeholnice tišnovská Voršila ozdobně vepsala modlitbu za císařský rod (z r. 1688); též pacifikál vyniká pěknou prací pasířskou. Na věži jsou tři zvony, z nichž jeden pochází ze 16. stol. Hřbitov je u osady a na něm kaple sv. kříže.

Jmění vl.: 4780·61 K, zádušní: 23.779·47 K. Daně: 64·62 K.

b) Na zámku je pěkná kaple nejbl. Panny Marie ze 16. stol. slohu got. s oltářem, jejž zdobí krásný kříž stříbrný z r. 1746 a relikviáře. Též zmínky zasluhuje stříbrný kalich, emaily okrášlený, ze 17. stol.

c) Fil. kostel Nejsv. Trojice v Drnovicích na hřbitově stojící zachoval v presbytáři a na oknech zbytky gotiky ze 16. stol. Má 4 oltáře; náhrobky pak označují někdejší pány na Drnovicích, zde pohřbené. Na věži jsou 3 zvony (dva s počátku 16. století). Opraven byl kostel r. 1888. — Jmění vlastní: les v ceně 2465·40 K a 11.725·40 K v jistinách; zádušní: 1020 K. Daně: 86·63 K.

d) V Žerůtkách jest kaple Panny Marie Sněžné.

Náměstí lysické zdobí slušná socha Panny Marie.

Farář vede také správu fondu chudinského.

Katol. spolky a bratrstva: živého růžence, svaté Rodiny, apoštolát.

Fara, jednopatrová, má 7 světnic a je ve stavu dobrém i s hospod. staveními; bylot vše opraveno r. 1903. Zahrada dosti veliká a pěkně vzdělaná u fary.

Důchody: z pozemků na 7 *ha* 67 *a*, jichž pronajati nelze; pak roční renta: 648 K, doplatek z náboženské matice (nyní 351·64 K) a některé nevybavené přírodniny (dříví, pšenice, žito, pivo). Kooperatora platí matice náboženská.

11. **Olešnice** (Oels), starý městys, leží při potoce nyklovickém 541 *m* nad mořem a jest vzdálen od Letovic 8 *km*; má 2058 obyv. českých, obecnou školu 6třídní a měšť. Poštu,

telegraf, obecní záložnu, Raiffeisenku; jest sídlem lékaře, má továrnu na vyrábění látek hedvábných, dva lihovary, vodovod. Trhů výr. 6. Železniční stanice: Skalice-Boskovice (17 *km*). — S 5 osadami přifař. a dvorem celkem: 2808 katol. (409 akat., 9 židů), kteří mimo rolnictví živí se řemesly a dělnickou prací v továrnách.

System.: farář, nyní Frant. Soukal, a kooperator.

Olešnice uvádí se již r. 1361 městysem, jenž spojen byl s panstvím kunštátským a těšil se mnohým výsadám od vrchnosti propůjčeným. O faráři nacházíme zmínku r. 1369. Pak o duchovní správě zdejší prameny mlčí, až r. 1565 se dovídáme, že p. Jan Bedřich z Hardegga dostav se v držení Kunštátu kostel zdejší odevzdal lutheránům, zakazuje Bratřím scházeti se. Na to přiděleni katolíci zdejší správě faráře kunštátského, jenž zle naříká na tvrdošijnost lidu většinou nekatolického. R. 1668 v O. opět zřízena byla fara katolická. Matriky od r. 1663. Missie byly zde r. 1877 (obnova 1878), pak 1884 a posléze r. 1894.

a) Farní kostel sv. Leopolda zbudován slohem moderním po zhoubném požáru v letech 1828—39. Po důkladné opravě r. 1875 má 4 oltáře, na hlavním sochu sv. Vavřince, patrona někdejšího kostela, a obraz sv. Leopolda. V letech 1881—1893 mnoho vykonáno na úpravu kostela. Na věži jsou 3 zvony novějšího původu. — Bývalý kostel farní stával na náměstí a byl prý zpustošen od Husitů. Roku 1877 vyhořel, při čemž i zvony se rozlily. — Jmění vlastní: 6532 K, zádušní: 11.054 K. Daně a poplatky: ekviv. s přirážkou a poplatek školní: 14·22 K.

b) Na hřbitově jest fil. kostel sv. Mikuláše biskupa, původem starý, ale zmodernisovaný, s vížkou, na níž jsou dva zvony. — Vl. jmění: 566 K.

Též evandělíci mají zde chrám a hřbitov.

Katolické a lidumilné spolky a bratrstva: živ. růžence, věčného klanění, Panny Marie, matky dobré rady, sv. Rodiny, apoštolát modl. a sv. Cyr. a Meth. Chorobinec, sirotčinec.

Farní budova s hospod. staveními po důsažné opravě r. 1893 ve stavu dobrém. Zahrada malá.

Důchody: z pozemků (při Olešnici, Crhovu, Rovečíně, Kněžovsi, Prosetíně a Sulkovci) a to: les, pole a louky, jichž výhodně pronajati nelze (až na pole rovečínská), celkem: 43 *ha* 67 *a* 59 m^2; renta roční: 364 K, doplněk z matice náboženské: 851·82 K. Daně (vyjma osobní): 455·83 K. Kooperator béře kongruu svoji z matice náboženské.

12. **Sebranice,** vesnice v údolí, 7 *km* od Letovic, mají 1016 ob. č., 3tř. školu. Záložna. Knihovna. Pošta a tel.: Skalice-Zl. Studně. Železnice: Skalice-Boskovice (4 *km*). — S 5 přifař. osadami: 2376 katol., 34 akatol., 4 šk. třídy. Farníci skoro výhradně žijí z rolnictví.

System.: farář, nyní Vincenc Dědek, a kooperator.

Sebranice darovány v 11. stol. klášteru břevnovskému u Prahy a odtud asi zřízena také správa duchovní, kterouž r. 1255 obstarával klášter rajhradský. Z r. 1427 zachováno jméno faráře zdejšího, Martina. Jednoho z nástupců jeho, kněze Jiřího, Petr Puchart Voděradský na Sebranicích, jenž se přiznával ku Bratřím českým, r. 1590 na poli vidlemi zbodal až na smrt. V 16. století ovládli zde protest., po čemž S., pokud ještě byly katolickými, přifařeny do Kunštátu. R. 1734 zase zřízena zde katolická fara.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie na návrší stojící má skrovné zbytky původního slohu got., v podstatě nynější byv zbudován r. 1680 a opraven r. 1889. Jsou v něm 3 oltáře. Socha Panny Marie, stojící na hlavním, je velmi ctěna. Náhrobky: jeden z r. 1491; jiný z r. 1609 platí zmíněnému pověstnému Petru Puchartovi. Na věži, postavené r. 1858, jsou 3 zvony, z nichž dva pocházejí z 15. stol. Matriky z r. 1734. Hřbitov je kolem kostela.

Jmění vlastní: 2909 K, zádušní: 7571 K. Daň 5·48 K.

Farář spravuje ústav chudinský, a ze spolků zbožných ve farnosti jsou: Bratrstvo sv. růžence, apoštolát, ustavičného

klanění, svaté Rodiny, III. řád sv. Františka. — Missie byly zde roku 1894.

Budova farní o samotě, o 1 patře, má 7 světnic mimo jiné místnosti; veliký dvůr s budovami hospod. a 3 zahrady.

Důchody: výtěžek z pozemků na 13 *ha* (v tom 7 *ha* luk), jež pronajati nelze s výhodou; pak renta roční 1884 K. Daně (mimo osobní): 440 K. Na kooperatora připlácí matice nábož.

13. **Sulikov,** ves vysoko (565 *m* nad m.) ležící, od Letovic 3 *km* vzdálená, má 142 obyv. č., 2tř. školu. Pošta, tel. v Křetíně, žel.: Skalice-Boskovice (9 *km*). — Se 4 osadami přif., myslivnou a hájovnou: 1414 kat. (88 akat., 8 ž.), kteří se živí z hospodářství, prací dělnickou a tkalcovskou. Školy 3 s pěti třídami (nejvzdál. 5·5 *km*).

System.: farář, nyní Frant. Hudec.

S., část zboží kunštátského, měl faru r. 1558. Po rozvratě nábož. v 16. st. přifařen byl do Kunštátu, až r. 1786 matice náb. zřídivši faru i patronát převzala. R. 1901 konány zde missie.

a) Kostel sv. Maří Magd. na návrší, jest malý, původně kaple, přístavbami v nynější kostelík přetvořená. Má 2 olt. a byl r. 1903 nákladem farníků slušně opraven. Na věži jsou 2 zvony. Kolem kostela se rozkládá hřbitov.

Jmění vlastní: 954 K, zádušní: 1564 K. Daně 1·80 K. Farář má ve správě své i fond chudinský.

b) V Makově jest kaple Nejsv. Trojice, v níž se častěji do roka konávají služby Boží.

Spolky katol. a bratrstva: spolek na rozšíření farního kostela se stanovami úředně schválenými; živ. růžence, Apoštolát sv. Cyr. a Meth., sv. Rodiny. Jsou tu též členové III. řádu sv. Františka.

Budova farní — přízemní — ač opravena byla r. 1900, nepozbývá vad svých; směřujíc k severu, je nepraktický zařízena a studena. Zahrádka malá (6 *a*).

Důchody: kongrua, pak remunerace za místo paritetické: 100 K. Pozemků zdejších užívá farář kunštátský. Daně (vyjma osobní): 3 K.

IV. Děkanství lomnické

hraničí na sev. a vých. s děk. letovským, na jihu s kuřímským a na západě s děk. bystřickým a novoměstským a velkomeziříčským.

Obvod děk. tohoto náležel v 16. st. k děk. doubravnickému, jež r. 1707 značně byvši zmenšeno přeneslo se na Lomnici.

Území děk. prostoupeno jest horami a pahorky vysočiny Českomoravské, zvláště t. z. hřbetu Tasovského, jenž u Lomnice dostupuje (na Sekoři) výše 704 *m* (Lomnice sama 371 *m*) a ve více paprsků se rozbíhá. Územím děkanství protéká, a to úvalem velmi malebným, řeka Svratka, do níž vlévají se potoky některé, mezi nimiž vyniká Bezenek, u Tišnova s ní se spojující.

Děk. toto obydleno jest: 17.847 obyv. českými, z nichž 17.464 jest katol., 291 akatol. a 94 židů, kteří se živí skoro výhradně hospodářstvím, menšina řemesly a prací dělnickou, bydlíce ve 4 městysech a 75 vesnicích.

Katol. mají 9 farností, 31 kostelův a 14 kněží (9 farářů, 5 koop.) v duch. správě zaměstnaných. Nejrozsáhlejší a nejobtížnější jsou fary: Doubravník a Lomnice.

Farnosti: Doubravník, Hunín, Loučka Dolní, Lomnice a Žďárec náležejí ku polit. i soudnímu okresu tišnovskému; Černovice k polit. okresu boskovskému a soudnímu kunštátskému; Nedvědice a Olší část do tišnovského, část do novoměstského okr. polit. a soudem do Tišnova a Bystřice náleží; Štěpánov konečně patří do polit. okresu novoměstského a soudního bystřického.

Železnice dotýká se jenom dvou farností.

Co do práva podacího obsazuje majitel velkostatku Pernštýna hr. Ota Serenyi Lomnici, pak hr. Vladimír Mitrovský fary: Černovice, Doubravník a Štěpánov; klášter tišnovský: Loučku Dolní, Olší a Žďárec; matice nábož.: Hunín a Nedvědice.

Škol, na kterých katol. kněží vyučují náboženství, jest: 28 obecných o 53 třídách, takže průměrem na každou farnost připadá téměř 6 tříd.

Generální visitace byla r. 1905.

Děkan: P. T. Aug. Brzobohatý, farář v Doubravníku

Na jeden z 9 farních kostelů připadá 4736 K vlastního jmění a 10.828 K zádušního, z čehož daně a poplatky průměrem 39 K na každý kostel. — Kongruu svoji z beneficia úplnou má farář jeden.

1. **Černovice,** ves na rovině, od Lomnice 9 *km* (od Doubravníka 12 *km*, bez řádného spojení) vzdálená, má 638 obyv. č., 2tř. školu. Pošta, tel. v Kunštátě, žel. stan. v Doubravníku. Se 2 osadami a mlýnem celá farnost má: 1140 kat. (155 ak.). Dvě školy, 4 třídy. Obyv. živí se hospodářstvím a tkalcovstvím.

System.: farář, nyní Josef Jičinský.

Černovice měly faru již ve 13. stol., poddanstvím náležejíce pánům na Pernštýně; po zmatcích nábož. přifařeny byly do Doubravníka; r. 1758 zřízena zde expositura a r. 1785 lokalie.

Kostel sv. Jana Křt. bez určitého slohu postaven byl r. 1778 směrem k severu na místě kostelíka bývalého; má 3 olt. a byl r. 1905 konkurencí důkladně vnitř i zevnitř opraven. Na věži, r. 1905 hromosvodem opatřené, jsou 2 zvony, z nichž jeden ze 16. stol. pochází. Hřbitov jest u kostela.

Jmění vlastní: 255·24 K, zádušní: 5350·72 K. Daně a poplatky: 40·48 K.

Mimo chudinský fond, jejž spravuje farář, je tu ještě chudinský fond obecní.

Zbožné spolky: živého růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova, jejíž střecha letos byla opravena, jest přízemní, v dobrém stavu. Hospodářská stavení celkem též. Zahrada u fary ovocná.

Důchody: výtěžek z farních pozemků na 20 *a*: 6·98 K, z jistin a dotací: 440·86 K, doplatek z náboženské matice. Daně: 73·01 K.

2. **Doubravník,** městys, leží půvabně na Svratce, jest sídlem děk. úřadu lomnického, od Lomnice 10 *km* vzdálený, má 851 obyv. českých; 3třídní školu, poštu a železn. stanici.

Se 13 osadami přifařenými, až na 8 *km* vzdálenými, jest ve farnosti 2556 katol. (26 akat.) a 5 škol s 8 třídami. Obyv. živí se hospodářstvím a mezi řemesly zavládá tkalcovství.

System.: farář, nyní Augustin Brzobohatý, děkan lomnický, a kooperator.

Doubravník patříval tamnímu klášteru panenskému, s nímž také souvisí děje a osudy jeho. Klášter založil Štěpán z Medlova na Pernštýně, faru pak měl D. již r. 1238 pod patronátem kláštera, jenž prospíval až asi do 2. polovice 14. stol. Potom však pokleslá kázeň, nájezdy okolní šlechty na majetek jeho a vpád Husitův, kteří klášter zpustošivše vypálili (1421), byly příčinou znenáhlého úpadku, ba zaniknutí. Musilť na vystavění budov svých a pro nutnou výživu rozprodávati majetek skoro všechen. Ve 2. pol. stol. 15. zaniká všecko a dějiny domácí o klášteře doubravnickém umlkají docela. Pan Vilém z Pernštýna zamýšlel sice do kláštera opuštěného uvésti mnichy sv. Františka, ale nedošlo k tomu. Pouze kostel postavil syn jeho Jan, a farní správu vedli pak kněží světští (z nichž někteří děkany se zovou). Střídali se pak koncem 16. věku příliš často pro nedostatek výživy a různá protivenství. (Mezi lety 1590—96 pět farářův!) Hlavním zřídlem protivenství těch byly asi bludy nekatolické, jež vtíraly se tajně i veřejně do krajiny zdejší; zaujaly i Doubravník, kdež duchovní správa pro ně zřízena i sbor literátský, jenž později se proměnil v katolický. Jeden z kazatelů zdejších Tobiáš Závorka složil kancionál bratrský. Tak se měly věci až do r. 1620. Tu Jesuité z Brna konali zde missie a duchovní správa zase vrácena katolíkům. Patřiloť prý tenkráte do D. 5 filiálek s 50 (!) osadami. I později ještě farářům, z nichž mnozí byli řeholníci, Jesuité vypomáhali ve správě duchovní. Missie konány zde r. 1888.

a) Farní kostel Nalezení sv. kříže ve slohu gotickém jest krásnou památkou zbožnosti a uměleckého vkusu slavných Pernštýnů z r. 1535. Má 3 lodě, oddělené 10 štíhlými pilíři z t. z. pernštýnského mramoru, z něhož jest i křtitelnice, kazatelna a kropenky. Zdivo jest vesměs z kamenných kvádrův

a cihel. Škoda, že barokový sloh 4 oltářů nesouhlasí se slohem stavby. Také věž, na níž jest 5 zvonů (2 ze 16. stol.), náleží slohu onomu. Náhrobky označují pohřbené zde členy rodu pánů Pernštýnských. Kostel má dvě cenná starobylá roucha mešní a opraven byl r. 1905 nákladem vlastním. Jmění má vlastního: pozemek na 17 *a* 17 m^2, pak v jistinách: 17.580·22 K; zádušního: 18.469·94 K. Daně a poplatky: 74·22 K.

b) V Čenvíře jest fil. kostelík, vypínaje se na skále z řečiště Svratky příkře vystupující. Zasvěcen jest Nanebevz. Panny Marie. Starý jest původem, ale r. 1847 zmodernisován byl. Má jeden oltář a 2 zvony. Bývala při něm fara, k níž právo podací měli zemané píšící se z Čenvíru. Vlastní jmění: 616·16 K, zádušního: 284 K. Poplatky: 1·20 K.

c) V Boraci r. 1856 zbudovala obec slušnou kapli veřejnou Panny Marie Růžencové s 1 oltářem.

Chudinský fond má ve správě své farář. Nad to je tu i chudobinec, v němž »špitálníci« dostávají mimo byt dříví i podpory na penězích.

Zbožné spolky a brat.: živého růžence, svaté Rodiny, apoštolát; křesť.-sociální spolek řemeslnický. — Jiné spolky: čtenářský, hasičský, veteránský, sokolský.

Budova farní, jednopatrová, s 8 obytnými světnicemi, letos opravená, je ve stavu dobrém. Je tu i farní knihovna. Hospod. stavení též přiměřena. Zahrada při faře na 66 *a* 97 m^2 jest vysázena stromovím.

Důchody: z pozemků na 24 *ha* 45 *a* 66 m^2, jež nelze výhodně pronajati: 242·66 K; renta roční: 669·44 K, doplněk z matice nábož. (nyní 715·78 K). Kooperator dostává celou kongruu z náboženské matice.

3. **Hunín**, ves na výšině, od Lomnice 6 *km*, od Doubravníka 21 *km* vzdálí (spojení na Tišnov částečně drahou), má 203 obyv. české, 1tř. školu; pošta, tel. i železn. v Tišnově (6 *km*). — Přifař. ještě 6 osad, celkem: 1358 katol. (jinověrců není), kteří se živí rolnictvím a prací dělnickou. — Školy 4 o 5 třídách (nejvzdálenější 4 *km*).

System.: farář, nyní Cyrill Soušek.

Hunín býval statek samostatný; kostel a správu duchovní měl již r. 1317, k níž podací právo měli páni statku zdejšího. Ale ve stol. 16. mizí všecky zprávy o H., fara v těch dobách zanikla. Po restauraci nábož. nebylo ani lze ji obsaditi, pročež H. přifařen byl r. 1630 do Lomnice, až r. 1784 mat. nábož. zřídila faru, ponechavši si právo patronátní. Roku 1885, 1892 a 1893 byly tu missie.

a) Kostel sv. apoštolů Petra a Pavla je stavba obyčejná, dosti prostranný, zaujímaje místo původního, který vlastně byl jenom kaplí a r. 1868 hrozil sesutím. Na věži dva nepatrné zvony. Roku 1904 kostel opraven byl konkurencí. Hřbitov jest blízko něho.

Jmění vlastní: v pozemcích na 70 *ha* 80 *a* 41 m^2 a v jistinách: 1374·80 K; zádušní: 6309·02 K. Daně a poplatky: 92·48 K. Farní ústav chudinský.

b) V Rohozdci jest kaple sv. Cyrilla a Methoda.

Jsou zde bratrstva: živ. růžence a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Fara jest přízemní, z tvrdého materiálu vystavěná, opravená r. 1904. Hospodářská stavení přiměřena. Zahrádky dvě, jedna 608 m^2 a druhá 306 m^2 výměry.

Důchody: roční renta: 275·24 K a doplněk kongruy z náboženské matice. Daně: 13·60 K.

4. **Lomnice** (Lomnitz), městys půvabně položený, 7 *km* od Doubravníka, má 1541 obyv. č., 5třídní školu (7 odděl.), zámek, poštu, telegraf. Žel. v Tišnově (7 *km*). Obvodní lékař, dvě záložny Raiffeisenovy. Trhy týdenní a výroční 4. — Se 17 osadami přifař., 3 mysl., papírnou a mlýnem jest v celé farnosti 4194 kat. (4 ak., 88 ž.); 7 škol s 13 třídami, nejvzdálenější 7·2 *km*. Mimo to v Lomnici jest škola židovská jednotř. Obyvatelé živí se rolnictvím a talcovstvím.

System.: farář, nyní Fr. Minařík, auditor, a 2 kooperatoři.

Hrad Lomnice stál již r. 1180 a dle něho se zval a psal znamenitý a zámožný rod pánů z L. Záhy založen tu i kostel

se správou duchovní pod patronátem vrchnosti. Pravdě podobno, že když r. 1344 v Litomyšli zřízeno bylo biskupství, i L. mu přidělena byla, čímž se vysvětluje, že prameny moravské po celých 200 let mlčí o faře zdejší. Nebylo zde v 16. stol. vůbec ani katol. správy duch., neboť vlivem pánů Žerotínů, kteří zde tenkráte ovládli, učení Bratří se tu rozšířilo. Počátkem 17. stol. L. dostala se v držení pánů z Kounic, avšak po bitvě bělohorské přišel o ni rod tento, načež prodána Seifriedovi sv. pánu Breunerovi, za kterého obnovena zde katol. správa duchovní. R. 1662 zakoupil panství zdejší hr. Gabr. Serenyi a v rodu tom drží se posud i s patronátem. R. 1742 L. dosti trpěla za války 7leté. Též mor ji navštívil.

a) Farní kostel Navštívení Panny Marie, slohu barokového, pochází z r. 1669—1682. Kostel starý, jenž zasvěcen byl sv. Janu Křt. a Vítu, stával uprostřed náměstí. Výzdoba velmi úhledného a prostorného kostela nynějšího, jenž nepravidelně čelí k severozápadu, pochází z let 1844 až 1847, provedena byvši snahou a přispěním tehdejšího faráře Amanda Kudrny. Poslední oprava stala se r. 1902. Pět oltářů z umělého mramoru, pěkná kazatelna, zdařilé obrazy a dlažba mosaiková krášlí svatyni. Také se chválí »Boží hrob« zdejší (od sochaře Jos. Břenka). Průčelí zdobí dvě věže pavlanem spojené. Na nich je 5 zvonů. Kostel, jemuž se dostalo také mnoho darů od zdejší hrab. rodiny, má 2 starobylé ornáty. Hřbitov jest za osadou. R. 1886 konaly se missie.

Jmění vlastní: 14.237·60 K; zádušní: 37.114·54 K. Daně a poplatky: 48·61 K.

b) Fil. kostel sv. Stanislava bisk. u vesnice Osyk v pěkném úvale, zvaném »Žleb«, nepravidelně směrem k severu postavený na hřbitově. Býval při něm ustanoven kněz — bytem na »Hradě« (nyní zříceniny). Koncem 17. stol. však zapadl kostel i hrad; kostel pak r. 1845 důkladně opraven a zařízen posléze r. 1905. Má jeden oltář a 2 zvony. Služby Boží bývají zde každou čtvrtou neděli. — Jmění vlastní: 43.415·12 K. (Les). Daně (pozemk. a ekviv.): 125·52 K.

c) Komendátní kostel v Rašově, sv. Jakuba, jest v základech starý, ale podoby nynější nabyl opravou r. 1835 péčí tehdejšího faráře a farníkův. Má jeden oltář se zdařilým obrazem a na věži 2 zvony (jeden z 15. stol.). O faře zdejší jsou zprávy z r. 1342. V době t. z. reformace přišla o důchody a zanikla. Každou 4. neděli bývají tu služby B. — Jmění vl.: 2451·48 K, zádušní: 3158 K. Daně a popl.: 7·56 K. U kostela je hřbitov.

Na zámku lomnickém jest veřejná kaple sv. Frant. Seraf. asi z 15. stol. Největší ozdobou její jest figur. okno ze 16. stol. v gotickém arkýři, jejž uvnitř krášlí socha Rodičky Boží, stojící na sloupci. Oltář je tu jeden. Malby na klenbě ze 16. stol. představují čtyry hlavní učitele církevní.

Hřbitov zdobí kaple sv. Antonína Pad., rotunda s kupolí a 1 oltářem.

Mimo to jsou ve farnosti ještě tyto kaple: V Osykách sv. Filomeny, ve Strhařích bl. Panny Marie růžencové, ve Zhoři sv. Cyr. a Meth., v Sinalově sv. andělů strážných, ve Vochozi sv. Frant. Seraf.

Náměstí krášlí kamenná socha bl. Panny Marie ve slohu barokovém, zdařilá to práce z r. 1679.

Židé mají zde zvláštní obec, synagogu i hřbitov.

Farář také spravuje chudinský fond; mimo to založil bývalý farář a arcikněz zdejší Ferd. Špička zvláštní fond podporovací pro chudé farníky; pak je tu chorobinec (špitál) pro 6 osob, jejž založil s přispěním některých dobrodinců bývalý farář zdejší Amand Kudrna; o přijetí do něho rozhoduje farář.

Spolky katol. a bratrstva: katol. spolek řemeslnický; bratrstvo živého růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Fara jest budova jednopatrová, r. 1905 opravená; má 10 světnic a je ve stavu dosti dobrém; rovněž tak stavení hospod., klenutá a krytá křidlicí. Zahrady dvě (farní a fundační) velmi pečlivě se udržují.

Důchody: z pozemků (6 *ha* 59 *a* 83 m^2), jež lze dosti výhodně pronajati: 112·20 K; renta roční: 2736·16 K. Daně:

487·22 K. Jednoho kooperatora vydržuje farář docela, druhého částečně.

Pozn. Tu dlužno učiniti zmínku o vzácnosti, již chová kostel lomnický. Je to »Kancyonál Czeský srownáwagyycý se s nauczenim Wíry wsseobecné Katolické Kržestanské a Aposstolské« od Jana Klabíka, někdejšího souseda zlínského, na Lomnici se přestěhovavšího (r. 167(o). (Důkladný popis podal prof. J. Rypáček v »Čas. Mat. Mor.« 1900, 4., str. 398 a n.)

5. **Loučky Dolní** (Nieder-Loučky), ves v pěkném údolí, od Lomnice a od Doubravníka 13 *km* vzdálená, silnicí spojená, má 785 obyv. č., 3třídní školu. Pošta, tel. i žel. v Tišnově (5 *km*). Přifař. ještě 7 osad a 3 samoty, celkem 1916 katol. (6 akat.), kteří se živí hospodářstvím, prací dělnickou při velkostatku a v továrnách i dílnách tišnovských. Školy 3 s 5 třídami.

System.: farář, nyní Karel Zelwecker, konsistorní rada, a 1 kooperator.

Loučky patřívaly ke zboží lomnickému. O faře děje se zmínka r. 1381. Snad Husité kostel zpustošili, protože zpráva z r. 1486 mluví o rekonciliaci jeho. V 16. stol. zakoupil L. klášter tišnovský a při něm zůstaly pak i s patronátem napořád. Ovšem i zde herese se usadila (1560—1617). Po katol. restauraci byla řada farářů z různých klášterů řádu cisterc. (nejvíce ze Žďáru).

a) Farní kostel sv. Martina biskupa stojí na návrší uprostřed hřbitova a zachoval ze staré doby pouze kamenný vchod pod věží, v ostatních částech jsa zmodernisován. Má 2 oltáře. R. 1839 byl vyloupen. Na věži jsou 3 zvony (jeden ze 16. stol.). Opravy menší staly se r. 1884 a 1897. Rozsáhlou pak a slohovou úpravu uvnitř provedl farář r. 1906.

Vl. jmění: nemovitosti na 81 *a* 14 m^2 a v jist. 269·60 K; zádušní: 4176 K. Daně a poplatky: 12·88 K.

b) V Újezdě jest fil. kostelík sv. Jiljí; stojí na hřbitově a přestavbou, provedenou r. 1845—47, až na věž starobylou, na níž jsou 2 staré zvony, pozbyl starého rázu svého. Obec jej r. 1903 opravila a vymalovati dala. Má jeden oltář.

Bývala při něm fara pod patr. kláštera doubravnického, později tišnovského. Když v převratech nábož. zanikla, konávaly se tu služby B. z Olší, až pak Újezd do Louček trvale přifařen byl. Jmění nemov.: 9 *ha* 47 *a* 51 m^2 (v tom i les), movité: 604·80 K. Daně a poplatky: 39·86 K.

Spolky círk. a bratrstva: živého růžence, ustav. klanění, sv. Rodiny. Farář také vede záložnu Raiffeisenovu.

Budova farní jest úhledná a prostranná, o 6 světnicích s příslušnými komorami atd. Z prvého patra otvírá se milý rozhled po okolí. Oprava stala se nákladem farářovým r. 1897. Knihovna farní nepatrná. Hospod. stavení též v dobrém pořádku péčí faráře nynějšího. Zahrady při faře jsou dvě a jsou velmi dobře pěstovány.

Důchody: z pozemků v Dol. Loučkách a v Olší, rozlohy na 82 *ha* 80 *a* 83 m^2 (výnos dle katastru 739·56 K), pak renta z jistiny 9700 K. Daně: 395·86 K (a osobní). Doplněk z nábož. matice, jež vydržuje kooperatora. Pozemků nelze s výhodou dáti v nájem.

6. **Nedvědice** (Nedwěditz), městys od Lomnice 14 *km* (od Doubravníka 4·5 *km* vzdálený, drahou spojený) v půvabné poloze, mají 727 obyv. č., 4tř. školu (5 odděl.), poštu, telegraf, žel. stanici. 7 osad přifařeno a 2 školy, celkem: 1830 katol. (20 ak., 6 ž.) a 3 školy s 8 tříd., nejvzdálenější 6 *km*. Obyv. živí se rolnictvím, tkalcovstvím a kamenictvím.

System.: farář, nyní Rudolf Neuschl, a kooperator.

Nedvědice od 15. století poddány byly vrchnosti pernštýnské; o faře děje se zmínka r. 1596, založiliť ji asi řečení páni, konajíce i právo podací. Neví se však najisto, byla-li to fara katolická, neboť v dobách těch vládli v celém kraji Bratří a kvetl i v Nedvědicích jejich spolek literátský, jsa ve spojení s doubravnickým, jenž později přeměnil se v katolický. Za třicetileté války duchovní správa zdejší vůbec zanikla, načež katolíci přifařeni jsou do Doubravníka až do obnovení katol. správy duchovní roku 1784 maticí náboženskou, kteráž převzala i patronát.

a) Farní kostel sv. Kunhuty zbudován r. 1720 z kaple, kterouž si pořídila obec po náboženském obratu ve stol. 16. Je to budova slohu všedního, ale slušná, roku 1905 z dobrovolných příspěvkův uvnitř obnovená. Má 3 oltáře a na věži 3 zvony, z nichž jeden jest ze 16. století. — Hřbitov blízko osady.

Vlastní jmění: 4219 K, zádušní: 10.928·71 K. Daně a poplatky: 30·03 K.

b) Fil. kostel v Dol. Čepí jeví ráz starobylý; postaven byv (asi v 15. stol.) z tesaného kamene a maje apsidu románskou; loď jest však přístavbou pozdější. Má jeden oltář a 2 zvony. Ve stol. 15.—17. bývala při něm fara.

Na známém hradě Pernštýně, 2 *km* vzdáleném, jenž náleží k nejkrásnějším památkám stavitelství světského netoliko na Moravě, nýbrž v celém Rakousku, jest kaple Obrácení sv. Pavla, v níž se někdy sloužívá mše sv. Původ její klade se do roku 1570; bylať tenkráte zbudována na místě kaple původem starší. Jest malbami ozdobena, má 3 olt. a 2 zvony (jeden ze 16. stol.). Od r. 1755—1787 býval při ní zvláštní kaplan, »lokalista«.

Též obce Chlivský a Kovářov mají kaple své: první sv. Janu Křtiteli, druhá sv. Cyrillu a Methodu zasvěcenou.

Farář spravuje i fond chudinský.

Katolické spolky a bratrstva: živého růžence, apoštolát.

Budova farní, o 1 patře, jest ve stavu dobrém; r. 1902 byla opravena, i hospod. stavení. Tři zahrádky (50 *a*) dobře pěstované.

Důchody: z pozemků: 2·36 K, renta 89·63 K, doplněk z matice nábož., kteráž platí i kooperatora. Daň mimo osobní 89 hal. (ze zahrádek).

7. **Olší**, ves na silnici z Tišnova do Rožinky, od Lomnice 14 *km*, od Doubravníka 4 *km* (spoj. pěší poštou) vzdálená, má 216 obyv. č., 3třídní školu. Pošta, tel., železn. v Nedvědicích. Přif. 6 osad, 2 mlýny a dvůr, celkem: 1168 katol. (11 ak.), žijících z hospodářství a práce dělnické; školy 2 se 4 třídami.

System.: farář, nyní Ant. Matějíček.

Olší patřívalo kdysi vladykovi Demetriu z Bukové, jenž postoupil právo podací na faru zdejší r. 1285 pan. klášteru v Doubravníku; roku 1593 bylo však právo to při klášteře tišnovském a nyní zase tak jest. Tehdy však se již vedrala sem herese, až pak r. 1640 ožila fara katol., o něco později však shledáváme O. filiálkou Doubravníka, pak Dolních Louček, což potrvalo až do nového zřízení zdejší správy duch. r. 1784.

Farní kostel s v. Jiří stojí na návrší na kraji osady uprostřed hřbitova. Ač neviděti nyní stop stavby původní, přece dle všeho náleží do 15. stol. Byl však později zcela modernisován a roku 1905 nákladem osadníkův opraven. Povšimnutí hodny jsou řezby na 2 vedlejších oltářích. Na věži jsou 3 zvony (jeden z 15., druhý ze 16. stol.).

Jmění vl.: 900 K, zádušní: 1974 K. Daně a poplatky: 5·73 K. Též fond chudinský spravuje farář.

Katol. spolky a brat.: sv. Rodiny, věč. klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Fara je přízemní, nepatrná, r. 1892 opravená, při ní malá ovocná zahrada.

Důchody: kongrua z fondu nábož. Daně: ekviv. 5·13 K a osobní.

8. **Štěpánov** (Štěpanau), městys pěkně položený při řece Svratce, od Lomnice 16 *km*, od Doubravníka 10 *km* vzdálený, má 659 obyv. českých, 4třídní školu, poštu; telegraf a železn. v Bystřici. Železárna. Trhy výr. 4. Přifařeno 7 osad, celkem 2054 kat. (68 akat.), kteří se živí hospodářstvím, tkalcovstvím a prací v železárně.

System.: farář, nyní Lev Hlouch, a kooperator.

Štěpánov odedávna patřil pánům z Pernštýna, pod jejichž patronátem byla i zdejší správa duchovní, o níž prameny se zmiňují r. 1286. Z pozdějších dob není žádných zpráv o faře, až v 16. stol. se octla v rukou jinověrců, kteří i spolek literátů ve spojení s doubravnickým zde zařídili. Za převratů těch pozbyla fara i důchodů svých, takže stala se filiálkou napřed fary doubravnické, pak roženské, odkudž spravována excurrendo

až do r. 1759; tu zřízena expositura, r. 1785 lokalie a r. 1843 fara. V letech 1890, 1891 a 1900 konány zde missie a obnova.

a) Farní kostel sv. Petra a Pavla má nynější podobu z r. 1844; přesbytář je klenutý, loď kryta plochým stropem; 3 oltáře a na věži od kostela oddělené 3 zvony (jeden z r. 1535, druhý z r. 1639). Cenu má stříbrná ciboř z r. 1603; pak je tu vypouklý obraz dřevěný Nejsv. Trojice, r. 1711 od havířů sem darovaný. Hřbitov opodál.

Jmění vl.: 2434·58 K, zádušní: 8783·72 K. Daně: 4·65 K.

b) V osadě Švarci je filialní kaple Nejsv. Trojice, původně stará s dřevěným stropem, v nynějším stavu po opravě, kterouž roku 1889 pořídil patron hrabě Vlad. Mitrovský. Na oltáři jest pozoruhodna řezbářská práce na starém rámci olt. obrazu. Na věži jsou dva zvony.

Jmění vl.: 1592·16 K., zádušní: 800 K. Daně: 3·08 K. Farní fond chudinský.

Bratrstva církevní: živ. růžence, škapulíře, sv. Rodiny, III. řád sv. Františka, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Dělníci v železárně mají spolek sociálně-demokratický.

Fara jednopatrová má dosti místností, ale vydána jest nebezpečí časté záplavy. Oprava poslední stala se r. 1902. Hospod. stavení, opravená r. 1901, nejsou bez nedostatků. Zahrada na ovoce a zeleninu není dobře chráněna.

Důchody: z pozemků (loučka a zahrádka 25 *a*): 14·52 K, roční renta 280·56 K; od obcí přifařených 62·67 K a doplněk z nábož. matice (nyní 1288·90 K). —

Na nedalekém hradě Zubršteině (ležícím blíže osady Kobylnice ve zříceninách), Jan Šlerka, řemenář z Poličky, náboženský dobrodruh, na počátku 18. stol. konal tajné schůze bratrské. Později vystěhoval se a koncem 18. stol. zapadnuv v zapomenutí někde na Rusi zahynul.

9. **Žďárec,** ves na návrší, od Lomnice 8 *km* a od Doubravníka 18 *km* (poštou) vzdálená, má 423 obyv. českých, školu 3třídní; pošta, tel., železn. v Tišnově (14 *km*). — Přifařeno ještě

6 osad, celkem 1247 samých katol., žijících z rolnictví; škola jedna (ve farní osadě).

System.: farář, nyní Šimon Zapletal.

Nejstarší zprávy o Ž. praví, že zde měl podací právo (a dle toho též asi majetek) klášter želivský v Čechách.[1]) Za dob pozdějších mluví se o sporech s okolními zemany, vzniklých o zadržený neb odňatý desátek. Ve stol. 16. víra »nová« odstranila dosavadní katol. správu duch. a po bitvě bělohorské byl Ž. přifařen do Loučky. R. 1768 zřízena zde expositura, kterouž spravovali kněží Cisterciáci, r. 1785 lokalie a r. 1858 fara. Patronát až na krátkou dobu, co jej držela vrchnost lomnická, jest při klášt. statku tišnovském.

Kostel farní sv. Petra a Pavla stojí na hřbitově, takřka v roklině, jíž říkají »pode Žďárcem«. Dle got. klenby a opěráků, pak silného zdiva na čtyřboké věži souditi lze o původu kostela asi z 15. stol. Ostatně jest zmodernisován. Jsou tu 3 oltáře. R. 1895 byl kostel obnoven a vydlážděn, r. 1901 vymalován sbírkou mezi farníky. Na věži jsou 3 zvony, nejstarší ze 17. stol.

Jmění vlastní: 1360·59 K v jistinách, pak les na 9 *ha* 11 *a* 5 m^2 a pole 2 *ha* 4 *a* 4 m^2. (Užitek z lesa plyne přímo do pokl. chrámové; pole má v nájmu farář za 8·10 K ročního platu, do téže pokladny). Zádušní jmění: 4320·75 K. Daně a popl. z veškerého jmění kost. 44·12 K. — Farní ústav chudinský.

Spolky: Záložna Raiffeisenova, hospod. čtenářský spolek a dobrov. hasičův. Bratrstva: Živ. růženec, sv. Rodiny, Apošt. sv. Cyrilla a Methoda.

Fara jest přízemní, (částečně vlhká) o 3 světn. obytných, krytá křidlicí. Opravena byla r. 1895. Hospod. stavení, upravená r. 1892 a 1902, jsou v pořádku. Zahrada na 24 *a*, r. 1896 upravená a osázená, jest ve stavu dobrém.

Důchody: z pozemků na 4 *ha* 58 *a* 32 m^2, jež dosti výhodně lze pronajati, a doplněk kongruy z matice náboženské. Daně 18·85 K (a osobní).

---

[1]) Viz: V. Petrů, „Klášter Želiv.“ V Praze 1898. Str. 33. — V. Bezděka, „Das Prämonstratenser-Chorherrenstift Selau. Würzburg u. Wien 1883“, str. 6.

V. Děkanství novoměstské,

vzniklé roku 1786 vyloučením několika farností z dekanátu bystřického, hraničí s Čechami (diecesí královéhradeckou) na sev. a západě, s děk. velkomeziříčským na jihu, s bystřickým na západě.

Území jeho jest hornaté, část vysočiny žďárské, v níž vystupují nejvyšší vrcholy (Devět skal, Žákova Hora do výše 809—837 *m*; Nové Město 598 *m*, Německý 684 *m*). V horách těch temení Svratka, kteráž po krátkém běhu děkanství opouští u Jimramova a přibravši něco potokův odtéká do děkanství bystřického.

Podnebí jest v děk. tomto z celé diecese nejdrsnější (Vršava má průměrné roční teploty 4—5° C.). Dle toho plodiny spoře a pozdě uzrávají a obyvatelstvo, jež počtem 25.993 bydlí ve 2 městech, 2 městysech a 53 osadách vesnických, živíc se mimo polní hospodářství tkalcovstvím, prací dělnickou ve dvorech a lesích panských, většinou jest chudo; ba značná část hledá výživy nejnutnější v dalekém světě, což ovšem má svůj neblahý vliv i na správu duchovní.

Katolíci, počtem 21.747 mají 10 far s 19 svatyněmi a 14 kněžími (10 far., 4 koop.) v duch. správě, jimž ovšem mat. nábož. musí doplňovati kongruu; 3 jsou v úřadě učitelském a 1 na odpočinku. — Akat. jest 4159, židů 84.

Co do rozdělení polit. a soudního náleží farnosti: Nové Město, Jámy, Krásná, Německý, Nové Veselí, Olešná, Vršava k c. k. okr. hejtmanství, školní radě a soudu i bernímu úřadu do Nov. Města; Žďár město, Žďár zámek a část farnosti herálecké do Nov. Města—Žďáru, druhá část farn. herálecké do Chrudimi—Hlinska v Čechách přísluší.

Patronát: Ústav šlechtičen v Brně má patronátní právo: v Herálci, v Německém a v Nov. Městě; dědicové hrab. Klotildy Clam-Gallasové: v Jamách, Nov. Veselí, ve Žďáře městě a Žďáře zámku; hr. Dr. Ludvík Belcredi v Krásné; nábož. matice v Olešné a Vršavě. — Největší farnost jest Žďár město, nejobtížnější Herálec.

Na každý z farních kostelů průměrem připadá 2648 K vlastního a 8188 K zádušního jmění, z čehož státu odvádí poplatků každý průměrem 22·92 K.

Školy: státní reálka, tři školy měšť., 33 obecné, vesměs české s 82 třídami, takže na každou farnost průměrem připadá přes 8 tříd. Mimo to jest jedna škola konfess., t. akatolická.

Gener. visitace byla tu r. 1896.

Děkanem jest P. T. František Kunstmüller, arcikněz a farář v Novém Městě, člen tamní okr. školní rady a bisk. komissař na státní reálce.

1. **Herálec Moravský,** ves, spojená poštou s Novým Městem (18 *km*), leží na hranicích českých při řece Svratce; má 554 obyv. č. a školu 2třídní. Pošta: Svratka Česká, telegraf v Hlinsku v Čechách; žel.: Čachnov (14 *km*) na dráze Svitavy—Skuč. Mimo to přifařeno 6 osad a několik samot, se dvěma školami 3třídními a 1 jednotřídní; nejvzdál. jsou Křižánky Mor. (8 *km*); celkem 9 tříd. V celé farnosti jest 2181 kat. (316 ak., 3 ž.).

System.: farář, nyní Jan Maixner.

Herálec býval asi zvláštním statkem, jehož majitelé měli též právo podací na faru, o níž se děje zmínka r. 1587. Ale tehdá byla již v držení nekatolíkův, až pak zanikla docela, po čemž zdejší katolíci přifařeni byli do Nov. Města, odkudž se zde konávaly služby B. excurrendo každou pátou neděli. Asi v pol. 18. stol. H. spojen s panstvím novoměstským a r. 1765 zřízena zde katol. správa duch., z níž r. 1785 stala se t. z. lokalie a r. 1859 fara. V letech 1881, 1882 a 1885 konaly se tu missie.

Kostel sv. Kateřiny, panny a mučenice, z r. 1781 až 1784, stojí na hřbitově na místě kostelíka původního; má 1 oltář, 2 zvony (1 ze 16. stol.).

Jmění vlastní: 2741·70 h, zádušní: 1140 K. Daně: 6·75 K.

Spolky zbožné: živý růženec, sv. Cyrilla a Methoda, ustavičného klanění. — Farní ústav chudinský.

Farní budova, u kostela, má 4 světnice; je pevně stavěna, ale potřebuje oprav; rovněž tak stavení hosp. Zahrada jest beze stromů.

Důchody: z pozemků na 5 *ha* 89 *a*: 55·88 K, renta: 123·44 K, z velkostatku: 153·30 K a 48 K »relutum«. Náb. matice kongruu doplňuje. Daně a přirážky: 55·15 K.

2. **Jámy,** ves, 7 *km* jižně od Nov. Města (bez spojení poštou), mají 695 obyv. českých, 3tř. školu; pošta, tel. a žel. ve Žďáře (7·5 *km*). K farnosti patří ještě 3 obce a škola 2tř., celkem 1546 katol., kteří se živí rolnictvím a tkalcovstvím; 4 třídy školní.

System.: farář, nyní Jan Filípek.

Jámy náležely ke zboží kláštera žďárského i s právem podacím ku zdejšímu kostelu, o němž zachovány jsou zprávy ze 17. stol. Dle všeho byl to však jen kostel filialní, podřízený faře novoměstské. Duch. správu zřídila zde mat. nábož. r. 1784, r. 1869 faru, ač právo podací zůstalo spojeno s velkostatkem žďárským. R. 1902 byly zde missie.

Kostel sv. Martina zbudovala r. 1792 matice nábož. Klenut je pouze v presb. a má 1 oltář, na němž obraz jest darem bývalého patrona fary knížete Dietrichsteina. R. 1896 byl kostel opraven nákladem farníkův. Na věži jsou hodiny a 3 zvony. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění kostelní vl.: 600 K, zádušní: 3338 K. Daně: 5·90 K.

Spolky náb.: III. řád sv. Františka, brat. živ. růžence. — Farní ústav chudinský.

Farní budova je přízemní o 3 světnicích s kuchyní; opravena byla r. 1899. Zahrada (3/4 míry) v dobrém pořádku, hodí se na zeleninu i na pěstování ovoce.

Důchody: celou kongruu platí náboženská matice. Daň jenom osobní.

3. **Krásná,** ves, od Nového Města 16 *km* vzdálená, silnicí spojená, leží na samých hranicích českých v lesnatém úvale na řece Svratce; má 382 obyv. českých, 2třídní školu. Pošta a telegraf v Jimramově, žel. v Poličce (16 *km*). — S přifař. 3 osadami, mlýnem, 2 pilami a hájovnou celkem 189 katol. (901 akat., 5 ž.), kteří se živí hospodářstvím, tkalcovstvím a prací na velkostatku. Školy 2 se 3 třídami.

System.: farář, nyní Vincenc Habeš.

Území osady Krásné náleželo pánům z Kunštátu a pánům z Pernštýna. Pak (r. 1588) dostalo se jiným majitelům, mezi nimi byli Dubští z Třebomyslic, a tím přišla Kr. ve spojení s panstvím novoměstským. Avšak r. 1623 odprodán Jimramov a s ním i K., kteráž pak má tytéž osudy jako Jimramov; fara pod patronátem vrchnosti byla zde v 16. stol., zanikla však a K. přifařila se do Jimramova, až pak r. 1755 zřídila se tu lokalie, později na faru povýšená (r. 1815).

Kostel sv. Václava je slohu barokového, r. 1896 přispěním patrona a dobrodincův opravený, má 3 oltáře. V nyn. podobě pochází z r. 1737; před tím byla to jen kaple.

Hřbitov katolický je za osadou, mimo něj jsou ve farnosti 3 akatolické a v Daňkovicích i chrám s helvetskou správou duchovní.

Vlastního jmění má kostel: 540 K, zádušního: 10.855·24 K, z čehož daní a poplatků: 24·70 K. — Je tu i farní ústav chudinský a mimo ten mají 2 obce svůj.

Z nábož. spolků je tu živý růženec a sp. sv. Rodiny.

Fara jest budova přízemní, malá a poněkud vlhká; každého roku se opravuje. Stavení hospod. dostačí. Zahrada u fary malá (3 *a* 99 m^2). Je tu i farní knihovna (206 sv.) pro lid.

Důchody: renta 32 K a doplněk z nábož. mat. 1432 K. Daně: 50 K.

4. **Německé,** Německý, městys 11 *km* od Nov. Města, spojený poštou, na silnici do Čech, má 574 obyv. českých, školu 3třídní katol. (2tř. akatol.); pošta. Tel. a žel. v Novém Městě. Je tu obvodní lékař s lékárnou. Výroční trhy. — Přif. 9 osad, celkem 1538 katol. (1476 akat.), kteří se živí hospodářstvím a tkalcovstvím. Školy (veřejné) 3 se 6 třídami; nejvzdálenější 5 *km*.

System.: farář, nyní Jan Kotek, a kooperator.

Německé drželi páni z Pernštýna a klášter doubravnický též nějaké důchody odtud bral; ale v 16. stol. opanoval protestantismus. Po opětném zavedení víry katol. faru zdejší nebylo

lze obsaditi pro nedostatek duchovenstva i výživy, a tu N. přifařeno do Nového Města, odkudž spravováno excurrendo. I poddanstvím tam náleželo. R. 1750 ústav šlechtičen v Brně maje patronát, zřídil zde expositurу, z níž r. 1784 stala se lokalie a r. 1845 fara. — R. 1879 byly tu missie.

a) Kostel sv. kříže jest prostranná a slušná budova baroková. R. 1750—53 postaven byl místo nedostatečného původního (z r. 1587) nákladem patronátu. Celý je klenut a má 3 oltáře a některé zdařilé obrazy. Varhany dobré z r. 1696 pocházejí ze zrušeného kláštera panenského na St. Brně. Na věži jsou dva zvony. Hřbitov má dvoje oddělení: pro katolíky a nekatolíky.

Jmění vlastní: 3577·76 K, zádušní: 3155·32 K. Daně a poplatky: 14·12 K.

b) Ve přifařené obci Krátké jest kaple sv. Cyrilla a Methoda.

Je tu i farní chudinský fond.

Farní budova jednopatrová jest úhledná a prostranná a celkem ve stavu dobrém. Jsou při ní i místnosti hospodářské. Zahrady slušné jsou 3.

Důchody: z pozemků na 10 *ha* 32 *a*, jež pronajati jest nevýhodno, pak doplněk z nábož. matice, jež i kooperatora vydržuje. Daně a poplatky: 43·24 K (a osobní).

V N. mají helveté i svůj chrám z roku 1790 a při něm správce duchovního.

5. **Nové Město** (Neustadtl), město nad Bobrůvkou v kraji hornatém, sídlo děkanského úřadu, má 2422 obyv. českých, jest sídlem c. k. okr. hejtmanství, šk. rady okr., soudu a berního úřadu, silničního výboru (50% přir.), finančního komissařství a velkostatku se zámkem. Školy: vyšší státní reálka, škola měšť. 8třídní (10 odděl.), průmyslová pokrač. a košikářská. Obvodní lékař i lékárna; nemocenská pokladna. Výročních trhů je 5. Pošta, telegraf, železnice, škrobárna, parní tírna na len a j. Záložna a spořitelna. — Mimo Nové Město náleží ku zdejší správě duchovní 8 osad (nejvzdál. 6 *km*) a 2 školy dvoutřídní,

2 jednotřídní. V celé farnosti jest 4186 katolíků (810 akat., 31 židů a 3 bez vyznání), kteří se živí hlavně hospodářstvím polním a řemeslem tkalcovským.

System.: farář, nyní arcikněz a děkan František Kunstmüller, 1 kooperator a 2 učitelé náboženství na školách.

Nové Město založili asi horníci. Faru zřídil snad klášter žďárský (r. 1226 uvádí se zdejší farář Viktor) a nepochybně ji též obsazoval. V letech 1368—1496 byli v držení zboží zdejšího páni z Lipého, kteří prodali je pak pánům z Pernštýna. Mezitím ovládla zde herese (kazatelé dávali si název farářův i děkanů). Za doby té také založen zvláštní kůr literátský na pěstování zpěvu chrámového. — Pro dluhy prodáno pak Nové Město pánům Dubským z Třebomyslic a po bitvě bělohorské kard. Frant. Dietrichsteinovi, za něhož nastala katolická obnova (1622), ale s nemalými obtížemi. R. 1699 Maxmilián z Dietrichsteinů na splacení dluhů na panství váznoucích postoupil Nové Město brněnskému ústavu šlechtičen, který převzal i patronát. Roku 1756 kvetla v Novém Městě některá zbožná bratrstva a r. 1753 za horlivého faráře Josefa Monsea byly zde požehnané missie (rovněž tak roku 1886 a obnova 1887). Městu mnoho trpěti bylo od vojska nepřátelského: r. 1742 Sasové, s počátku 19. století Francouzi, po bitvě u Slavkova Kozáci a r. 1866 Prusové byli nevítanými hosty. Nad to ještě r. 1801 strašlivý požár město navštívil, při čemž popelem lehl kostel i fara, takže po nějaký čas služby Boží konaly se pod širým nebem u sochy sv. Anny. Od r. 1773—1843 byl zde farářem i děkanem Leopold Pausa, kněz horlivý a činný badatel o domácí historii a spolu dovedný samouk-mechanik. Zanechal různé historické práce v rukopisu.

a) Farní kostel sv. Kunhuty na náměstí, na bývalém hřbitově, nabyl nynější podoby po dvou požárech. Je to až na gotický presbytář stavba moderní, za novější doby často opravovaná, ale pro nynější počet farníků sotva stačí (majíc 30 *m* délky, 10 *m* šířky). Jest v něm 5 oltářů; na velkém jest socha sv. Anny, velmi ctěná, před časy i poutěmi. Oltář tento byl

s celým presbytářem upraven roku 1905 slohem gotickým a ozdoben okny figurálními, vše z příspěvků. (Pracoval o tom V. Doležal z Bučovic). Zvláštním skvostem kostela jest uměle pracovaný krucifix, jejž daroval král pruský Bedřich II. knížeti-biskupu olomouckému Jakubu Arnoštu Lichtensteinovi, od něhož se dostal pak do rodiny hrabat Sinzendorfův a dán do zdejšího kostela; dále zmínky zasluhuje krásný stříbrný kalich (dar děkana zdejšího Josefa Monsea z r. 1754). — Na věži jsou 4 zvony novější (z r. 1804), umíráček a hodiny.

Jmění vlastní: 11.577 K; zádušní: 30.717 K. Daně a poplatky: 37·16 K.

b) Filialní kostelík na hřbitově, zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie, je stavba moderní, r. 1899 opravená; má vlastního jmění 3508 K, z čehož se platí ekvivalent 5·47 K.

Je tu též farní ústav chudinský a mimo to městský chorobinec s nemocnicí.

Ze spolků katolických a bratrstev jsou ve farnosti: Svatojosefská jednota katol. jinochův a mužů, Jednota cyrillská. Dále: Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, živý růženec, sv. Rodiny, III. řád sv. Františka. Mimo to Katol.-politická jednota pro polit. okres novoměstský. Spolků jiných směrů jest 20.

Fara jest dům jednopatrový se 6 světnicemi a místnostmi příslušnými. R. 1900 byla opravena a r. 1905 přistavěn byt pro kooperatora. Hospodářská stavení rozsáhlá a v dobrém stavu. Zahrada při faře na 22 *a* 52 m^2 jest rovněž v dobrém stavu.

Důchody: z pozemků na 8 *ha* 38 *a* 50 m^2, jichž nelze výhodně pronajati, katastr. výnos: 127·06 K, pak roční renta 957·30 K a doplněk z nábož. matice (nyní 1505·68 K). Daně (pozemk. a domovní s přir.): 79·63 K (mimo osobní). Koop. platí matice náboženská.

Evandělíci vyznání reformovaného mají zde chrám, hřbitov i správu duchovní.

6. **Nové Veselí** (Neu-Veselí), městys na silnici z Jihlavy do Žďáru, od Nov. Města 15·5 *km* vzdálený, má 974 obyv. české, 3tř. školu a poštu. Tel. a železnice ve Žďáře (5·5 *km*).

Trhy výr. 4. — S 5 osadami přifař. a mlýnem: 2344 katol. (6 ž.), kteří se živí hospodářstvím, hrnčířstvím a prací dělnickou. Školy 4 se 6 třídami.

System.: farář, nyní František Vítek, a kooperator.

Nové Veselí je starý městys a zvláštní statek, jenž patříval k panství velkomeziříčskému a od císaře Ferdinanda III. na přímluvu vrchnosti obdržel nejen právo tržní, nýbrž i zvláštní pečeť obecní. O faře zmiňují se listiny z r. 1447, ale i ona propadla heresi, zaplavivší všechen kraj. R. 1628 opět byla v rukou katol. Mezitím (r. 1709) zakoupen byl statek zdejší klášterem žďárským, na kterýž přešlo i právo podací. Když pak byl zrušen, prodáno spolu s někdejším klášterním panstvím i N. V. a r. 1831 dostalo se všecko dědictvím na knížecí rod Dietrichsteinův a nynější dědice jeho. — R. 1902 byly tu missie a rok na to obnova.

a) Farní kostel sv. Václava je slušná stavba baroková, již r. 1752 zbudoval klášter žďárský. V letech 1898 a 1900 vnitř i zevnitř byl opraven z příspěvků zbožných; má 4 olt. se slušnými obrazy, na věži pak 4 zvony, po hrozném požáru r. 1831 přelité. — Hřbitov mimo osadu. Matriky z r. 1633.

Jmění vlastní: 307 K, zádušní: 6571 K. Daně a poplatky: 9·92 K.

b) Na kopci u osady stojí kaple nejbl. Panny Marie, kterouž r. 1680 ex voto zřídil hr. Jiří Globič. V Újezdě je také kaple Marianská, v Březí kaple Neposkvrněnému Početí Panny Marie, v Budči Panně Marii Pomocnici a v Kotlasích sv. Rodině zasvěcená.

Farnost má ústav chudinský, obec N. Veselí svůj chorobinec.

Ze spolků círk. a brat. jsou tu: Živý růženec, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, ustav. klanění, několik členů III. řádu sv. Františka.

Fara úhledná, jednopatrová, zbudována r. 1784 opatstvím žďárským. Byvši r. 1902 opravena, má 8 světnic a všecky místnosti potřebné. Hosp. stavení ve stavu dobrém. Zahrada u fary ovocná a na zeleninu. Mimo to 2 zahrádky na květiny.

Důchody: z pozemků na 25 *ha* 6 *a* 13 m^2 dle katastru: 314·90 K. Renty roční z jistin, od velkost. a od obcí: 912·94 K. Příspěvek na kooper. 30·84 K a doplněk na kongruu far. i koop. (nyní 1272·08 K). — Daně 205·51 K. Pozemky jsou příliš veliké, pročež těžko pronajati je.

7. **Olešná,** ves od Nov. Města 9 *km* vzdálená, na silnici z N. Města do Bystřice, spojená drahou, má 524 obyv. českých, 3třídní školu. Pošta a tel. v Nov. Městě; žel. stanice: Olešná-Zubří (1·5 *km*). — Přif. 2 osady, mlýn, dvůr a myslivna, celkem 1051 kat. (243 ak., 1 ž.), kteří se živí rolnictvím a pěstováním lnu.

System.: farář, nyní Marcellin Novotný.

Olešná měla ve 14. stol. tvrz i faru; ta však dostala se u věku 16. v držení protestantů, načež katol. z O. přifařeni byli do Nov. Města až do založení zdejší lokalie r. 1784, nad níž převzala patronát matice náboženská. — Roku 1847 zuřivší epidemie tyfová 38 lidí za jeden měsíc zachvátila. R. 1886 byly zde missie.

Kostel sv. Maří Magd. jest bez zvláštního slohu, r. 1788 postaven byl maticí nábož. Na témž místě stával prý kostel původní, jenž během doby sešel docela. R. 1904 a 1905 provedena oprava, zvláště na věži, nákladem farníkův a matice náboženské. Cení se starý obraz sv. Aloisia, pak je tu náhrobek nejv. strážmistra † r. 1672 Ludvíka Hetzera z Aurachu. Na věži jsou 3 souzvučné zvony. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: v nemovitostech (pozemek) 75 K a v jistinách 2900 K, zádušní: pole v ceně 675 K a v jistinách 700 K. Daně a poplatky: 96·38 K.

Chudinský farní fond.

Je tu brat. živ. růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyr. a Meth., armáda sv. kříže.

Farní budova je přízemní a ve stavu dobrém po důkladné opravě r. 1904. Hospod. stavení není. Zahrádka u fary na 9·21 *a* je v dobrém stavu a daří se v ní stromům ovocným.

Důchody: z jistin a pozemků 76·96 K; doplněk z nábož. matice. Od obce má farář na užívání 2½ míry polí a od

velkostatku modo precario ročně 12 *m* dříví. Daně: 1·35 K (ze zahrady) a osobní.

8. **Vršava** (Frischau), ves vysoko položená na silnici z Nov. Města do Herálce, od Nov. Města 9 *km* vzdálená (spojení poštou), má 895 obyv. č., 3třídní školu a poštu. Tel. a žel. v Nov. Městě. — Se 2 přifařenými osadami a myslivnou: 1236 kat. (212 akat.), živících se hospodářstvím, prací dělnickou, poněkud i řemesly na venkově obvyklými, zvláště tkalcovstvím. Školy 2 se 4 třídami; přespolní vzdálená 4 *km*.

System.: farář, nyní Jan Pavel.

O Vršavě ze starých dob pouze známo, že záhy dostala se v držení pánů z Pernštýna, jimž i Nové Město náleželo, kamž také V. přifařena byla. Později patřila do Herálce, až r. 1788 matice nábož. zřídila zde lokalii, podrževši právo patronátní. — R. 1885 byly zde missie.

Kostel sv. Matouše zbudován byl r. 1788 maticí nábož., ale tak, že potřeboval častých a velikých oprav, při čemž vždy a dosud až zůstal chudičkým, ačkoli i dobrodincové soukromí se ho ujali. Má dva oltáře. Na věži zvony 4 (2 pořízeny snahou admin. Františka Mikana r. 1886 a ze zbožné sbírky). R. 1902 byl kostel opraven i vymalován presbytář. Hřbitov mimo osadu rozdělen jest ve 2 oddělení: pro katolíky a nekatolíky.

Jmění vl.: 78 K, zádušní: 100 K, z čehož poplatek 37 h.

Je tu farní ústav chudinský a z bratrstev zbožných: Živý růženec, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Fara jest přízemní, studená a vlhká se třemi světnicemi obytnými. R. 1895 byla opravena. Hospodářská stavení téměř úplně scházejí. Zahrada pro zeleninu se hodí.

Farář má kongruu 1400 K z náb. matice. Daň (ze zahrádky): 61 h (a osobní). Pro vysokou polohu trvá zde zima prý nejdéle v celé diecesi, čímž jakož i bytem se vysvětluje, že od r. 1789—1899 se vystřídalo zde 18 správců duchovních.

9. **Žďár** (Saar) město na vysočině 573 *m* nad mořem ležící, od Nov. Města 12·5 *km* vzdálené a drahou s ním spojené, má

2843 obyv. české, c. k. okr. soud, berní úřad, stanici četnickou, finanční stráž, silniční výbor (47% přir.), 2 školy měšťanské (pro hochy a pro dívky) jednu obecnou 5třídní (7 oddělení), školu pokračovací; jest sídlem obvodního lékaře a lékárny; okresní nemoc. pokladna, nemocnice, sirotčinec, kontrib. fond, záložna. Dílny na obuv, syrup a tkalcovny. Pošta, telegraf, železnice. Trhy týdenní a výr. 5. Přir. obecní 12%. Se 6 přifař. osadami: 4365 katol. (177 akat., 20 ž.), kteří se živí řemesly (tkalcovstvím a obuvnictvím), hospodářstvím a prací dělnickou. Škol 6 s 18 třídami (nejvzdálenější 6·9 *km*).

System.: farář, nyní kons. rada František Černohorský, jeden kooperator, pak katecheta.

Žďár je město staré, od horníků prý založené, jež ve 13. stol. patřilo ku blízkému opatství žďárskému, které založivši faru svými řeholníky ji obsazovalo, aspoň zpravidla. Počátkem 16. stol. však protestantismus již velmi se tu rozmohl, čemuž opatství zabrániti nemohlo, majíc právě dosti činiti s neshodami jinými. Duchovní správa katol., jak se zdá, obstála sice, ač s velikými potížemi, protože nebylo ani dosti vhodných kněží. I vypomáhali zde Jesuité (1616). Od r. 1638 klidnější nastaly doby i uvázali se opět kněží Cisterciáci ve správu duchovní až do zrušení kláštera žďárského. Potom převzala patronát matice nábož., jíž připadly statky zrušeného kláštera, později však zakoupiv velkostatek zdejší kn. Max Dietrichstein převzal i patronát a po něm nynější dědicové.

a) Farní kostel sv. Prokopa slohu gotického jest budova úhledná, ale již není původní. Presbytář pochází asi ze 16. stol., loď spočívající na 3 kamenných pilířích byla později přistavěna. Kostel má 5 olt., křtitelnici ze 17. století, zvučné varhany a na věži dva starší zvony. Roku 1870 byl důkladně opraven konkurencí a figurálními okny vyzdoben.

Jmění vlastní: v nemovitostech 3 rybníčky na 7 *ha* a v jistinách 1430 K; zádušní: 20.961 K. Daně a popl.: 41·84 K.

b) U kostela je veřejná kaple sv. Barbory s 1 olt. a 2 zvony na vížce. Má 300 K vl. a 84 K zád. jmění. Popl. 27 h.

c) Na hřbitově jest fil. kostel Nejsv. Trojice slohu barokového, r. 1883 opravený; má 3 oltáře a vlastního jmění 579 K, zádušního: 580 K, z čehož se platí ekviv. s přirážkou a poplatek školní: 1·34 K.

Z dobročinných zřízení je zde chorobinec a kolonie pro sirotky. Z círk. spolkův a bratrstev: Živý růženec, sv. Rodina a apoštolát. Též literáci se tu udrželi. Spolků jiných směrů jest tu 12.

Fara jednopatrová, důkladně postavená a r. 1888 opravená, má 8 světnic i jiné potřebné místnosti (poněkud vlhké). Hosp. stavení jsou nedostatečna. Zahrady jsou dvě malé při faře, větší pak na 8 *a* 70 m^2 trpí severními větry.

Důchody: užitek z pozemků na 20 *ha* 54 *a* polí, 17 *ha* 83 *a* luk, 50 *a* pastvin a rybníků; lze je pronajati, avšak za cenu velmi nízkou. Dále užívá farář in partem congruae svrchu řečených rybníků kostelních. Pak roční renta: 821·28 K a 42 K místo přírodnin od přifař. obcí; konečně doplněk kongruy (nyní 1050·84 K) farářovy i kooperatorovy z matice náboženské. Daně: 292·45 K (a osobní).

10. **Žďár Zámek** (Schloß-Saar), vesnice na pomezí českém při řece Sázavě, od Nov. Města 12·5 *km* vzdálená, má 571 obyv. českých, dvoutřídní školu, zámek. Pošta, telegraf, žel. v městě Žďáře (2·5 *km*). — Přifařeno 5 osad (3 v Čechách), 2 samoty, 2 mlýny a myslivna, celkem 3111 katol. (20 akatol., 18 ž.), kteří se živí hospodářstvím, prací v panských lesích a v továrnách. Škol 5 s 9 třídami.

System.: farář, nyní Josef Laštovička.

R. 1240 Jan z Polné povolav pět mnichů z kláštera Oseka v Čechách daroval jim lesnatý kraj mezi Polnou a Žďárem nynějším, aby se zde usadili. I učinivše tak, zbudovali svatyni ke cti sv. Bernarda. Toť počátek kláštera Cisterciáků, pro nějž však o 10 let později vyhlédnuto místo přiměřenější. Tu pak přispěním p. Bočka z Obřan zbudován kostel i klášter ke cti Panny Marie (fons Mariae), s počátku ovšem skrovný, později však rozsáhlý a zámožný. Nové založení těšilo se štědré přízni

četných dobrodinců netoliko z rodu zakladatelova, nýbrž i jiných (mezi nimi zejména choť p. Bočkova, Eufemie, jež vynikala nadobyčejnou láskou k Bohu a bližnímu; pochována je v kostele klášterním roku 1279). Klášter nabyl majetku nejen v okolní krajině,[1]) nýbrž i na jižní Moravě (Pavlovice, Pouzdřany, Zaječí) a práva podacího na mnohé fary na Moravě i v Čechách (počítán byl tehdy k diecesi pražské); nad to získal též značné

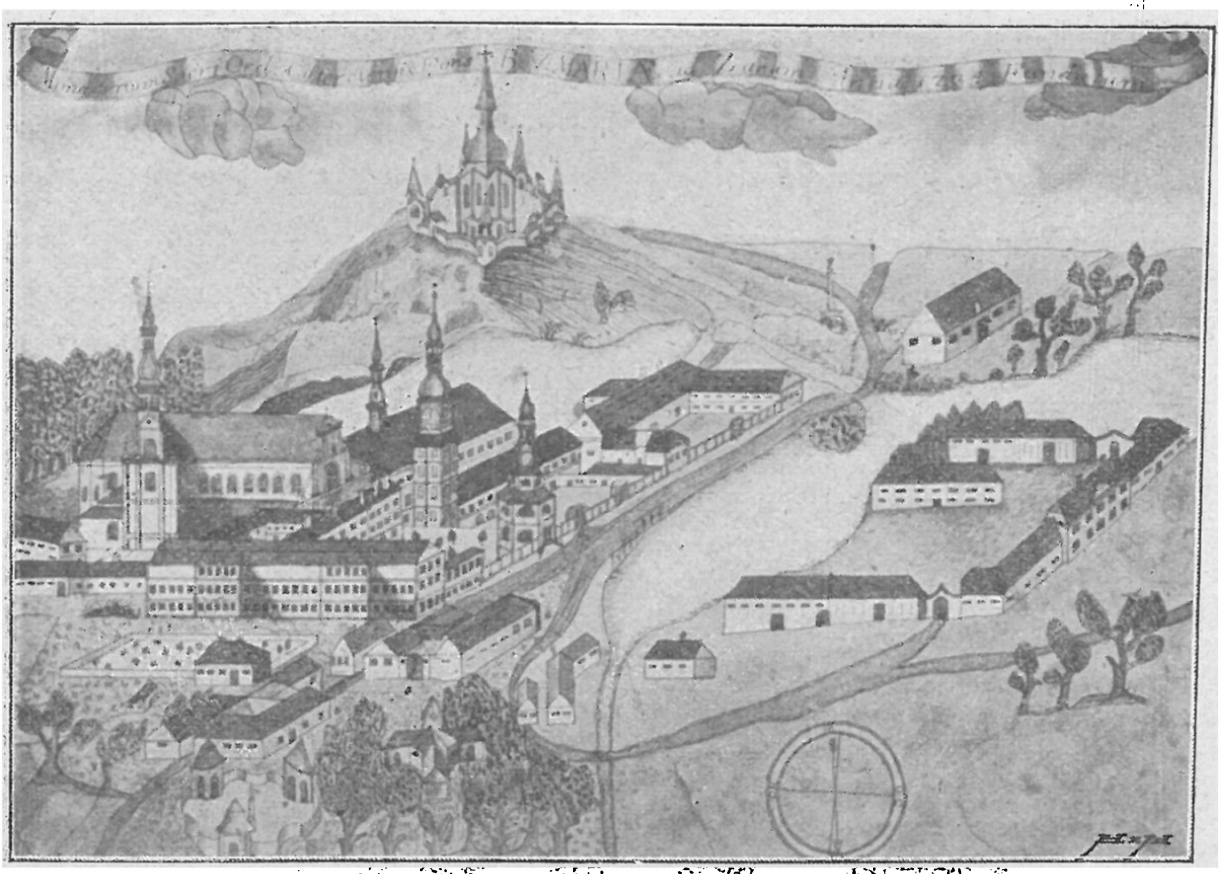

Klášter žďárský se Zelenou Horou po r. 1723.
(Ze spisu MUDra. Bedřicha Drože: »Dějiny kláštera a města Žďáru na Moravě«).

výsady od stolice apoštolské. Arciť nebylo také bez trampot a sporů proti útiskům pánů z Lichtenburka a j. Koncem 14. stol. pozorovati již klesání stavu hmotného; k tomu vpád Husitů, kteří dobyvše kláštera několik řeholníků zabili, velikou byl ranou. Nastalať nyní nutnost odprodati část nemovitého jmění; jinou část potáhla na sebe hrabivá šlechta okolní, proti

[1]) Svědčí o tom n. p. Urbář kláštera Ž. z r. 1904, o němž po stránce filologické pojednal J. B. Mašek („Časopis Mat. Mor." 1875.)

čemuž práva se dovolati nebylo lze. Jinak vážnost opatů zdejších vzrostla tím, že papežská stolice jim povolila užívati pontifikalií (1462). Za doby té nastal známý spor mezi Matyášem uherským a Jiřím, králem českým; když pak Žďár tohoto opustiti a onoho přidržeti se zdráhal, zabráno mnoho statků klášterních. Tu, zdá se, mniši i donuceni byli jinam se utéci. Na to dostal se Ž. v držení — či snad jen v ochranu — knížat Jana a Jindřicha, synů krále Jiřího. Ti pak potvrdivše práva a výsady jeho zavázali se, že statků jeho ani neprodají ani nezastaví, ano na důkaz přízně své opata Víta (roku 1502) obdarovali vzácným prstenem, shotoveným ze zlata, jehož dobýváno v dolech jejich. Ale poměr ten zkalil se velmi za nástupce synů Poděbradových, Karla, vévody Münsterberského, který zapomenuv na závazky dřívější libovolně zaměnil některé statky klášterní za jiné, jichž lénem byl užíval v okolí města Olomouce. Člen kapituly olom., Lukáš Laetus (Veselý) z Telče, měl býti správcem statků těch a určitý počet řeholníků měl z nich ve Ž. se vydržovati. Snad mimořádné a nesprávné jednání to vysvětliti lze pokleslou kázní v klášteře a bludařstvím, jež rozmohlo se mezi poddanými jeho. Byly tytéž asi důvody a pohnutky příčinou, že kardinál-biskup Frant. Dietrichstein r. 1607 zboží klášterní s povolením stolice papežské spojil se statky biskupskými, ale se závazkem, že vydržován býti má ve Žďáře konvent 12 bratří řeholních pod správou převora. Když však konvent tento bezmála vymřel, přikročeno s přivolením generála řádu cisterc. ke zrušení kláštera, z něhož členové zbývající do jiných klášterů téhož řádu odebrati se musili (r. 1614). Část konventní budovy dána Františkánům. Však dlouho zde nepobyli, neboť již dědic kard. Dietrichsteina kníže Maxmilian prodal panství žďárské se vším příslušenstvím řádu Cisterciakův, jenž r. 1639 opět uvázal se v držení jeho za opata Jana Greifenfelsa z Pilsenberku. (Františkáni vrátili se do Kroměříže). Po jeho smrti vedli až do r. 1676 správu převorové.

Ač klášter zločinným požárem r. 1698 velikou ránu utrpěl, přece vzpamatoval se ještě a za horlivého opata Václava Vejmluvy mnoho učiněno pro kostely na farách klášterních.

Ale r. 1737 klášter znova vyhořel, ano r. 1784 všecky budovy až na byt opatův zase lehly popelem. Neštěstí dovršeno pak dekretem císařským ze dne 4. října 1784,[1]) kterýmž se klášter nadobro zrušuje, což brzy na to i účinně provedeno. Vzácná knihovna rozkramařena a statky klášterní prodány jednotlivcům; Žďár Josefu hraběti Vratislavu z Mitrovic, z jehož rodu přešel dědictvím na Dietrichsteiny a konečně na majitele nynější. Prelatura proměněna v zámek, ostatních budov použito na faru a školu, a část jich zapadla. Starý kostel konventní, r. 1253 posvěcený, stal se kostelem farním.

a) Kostel farní zasvěcen jest Nanebevzetí Panny Marie a co do slohu z části jest gotický, z části renaissanční. Od r. 1887 až do nynějška z příspěvků mor. a české matice nábož., pak patronův, farníkův i cizích dobrodinců vykonáno mnoho pro opravu a obnovu památné svatyně (náklad 21.618 K). Tak zejména obraz na hlavním oltáři obnoven, kaple Marianská opravena a vyzdobena 2 okny figurálními. Všech oltářů je 13 a sochy i obrazy na nich vesměs mají cenu uměleckou. Mimo to zasluhují povšimnutí krásná sedadla v presbyt., pak kazatelna a »lavabo« z černého mramoru v sakristii a j.

Vlast. jmění má kostel pouze 40 K (paramentní fond, jejž založil farář František Černohorský, má 300 K), zádušního jmění 2667·50 K. Poplatky: 2·07 K.

b) Na blízké »Zelené Hoře« vypíná se fil. kostel sv. Jana Nepom., originální půdorysem (hvězda) i úpravou. Postavil jej r. 1719—1722 opat žďárský Václav Vejmluva (stavitelem byl známý vlašský mistr Santini) a všecko: smělá klenba i okrasy a ozdoby detailové jeví tvar hvězdy 5paprskové. Rovněž také je tu patero oltářův a vchodů — na uctění 5 hvězd, jimiž ozářena byla hlava sv. mučedníka. Mimo to v chodbách okolo kostela bývalo 5 kaplí. I vzácnými paramenty a jinými skvosty oplývala veleumělá svatyně, ale vyhořela a byla vyloupena,

[1]) Seb. Brunner v knize „Mysterien der Aufklärung in Oesterreich“ strana 372. udává datum 22. října 1784. Jmění zabrané oceněno bylo na 457.961 zl. Žilo z toho tenkráte 49 řeholníků mimo nutné služebnictvo

až pak příspěvky zbožnými opět se zotavivši ku konání služeb B. se upravila. I za našich dnů neschází jí dobrodincův, od nichž věnováno 5600 K na různé opravy a potřeby. Ku vzácnostem náleží kalich, ozdobený hvězdami 5paprskovými a stříbrná monstrance z r. 1723. Též obraz zakladatelův (V. Vejmluvy) byl opraven. Svatyně tato těší se přehojné návštěvě zvlášť o slavnosti svatojanské. Kolem ní jest hřbitov.

Vlastní jmění: 3620 K, zádušní: 3894 K. Poplatky: 23·99 K. Mimo to je zde fond, t. z. náhrobní.

Roku 1858 byly zde missie.

Farář spravuje i ústav chud. Též je tu chorobinec obecní.

Z bratrstev zbožných jsou ve farnosti: Živý růženec a III. řád sv. Františka.

Farou jest někdejší lékárna klášterní, jednopatrová, ale studená; potřebuje mnohých oprav. Mimo dřevník není stavení pro domácnost potřebných. Zahrady jsou dvě s katastrálním výnosem: 5·20 K, jedna má 4 *a* 35 m^2, druhá 9 *a* 39 m^2.

Důchody: kongrua 1600 K. Daně: 2·04 K (ze zahrádek) a osobní. Kooperatora vydržuje nábož. matice.

C. **Arcikněžství jaroměřické**

zřízeno bylo r. 1790 spojením dekanátů: jaroměřického, dačického, jemnického, náměšťského a želetavského.

Zaujímá střední a západní část diecese, hraničíc s arcikněžstvím jihlavským na severu a západu, s brněnským na východě, se znojemským na jihu.

Katol. je v arcikn. 98.813, akat. 1717, židů 761, bez vyzn. 1.

Kněží jest: 71 v duchovní správě, 5 v jiných úřadech, 4 pensisté. Řeholníci 4.

Arciknězem jest P. T. Alois Wolf, biskupský rada, děkan jaroměřický a farář v Dalešicích, člen c. k. okr. školní rady v Moravských Budějovicích.

I. Děkanství dačické

na jihozápadě diecese hraničí na sev. s děk. telečským a želetavským, na jihu s diecesí svatohipolytskou v Dol. Rakousích, na vých. s děk. jemnickým, na záp. s diec. českobudějovickou v Čechách. Povaha půdy je hornatá, t. z. hmota studenská, část to vysočiny Českomoravské; nejvyšší polohu (652 *m* n. m.) má farní osada Matějovec, nejnižší Dačice (471 *m*). — Z děk. telečského přechází sem řeka Dyje a opouští dekanát ve farnosti cizkrajovské. Podnebí i plodnost půdy odpovídá povaze horské.

Děk. dačické vzniklo r. 1671 vyloučením několika farních obvodů z děk. telečského a jmenovalo se s počátku, majíc jiný než nyní rozsah, slavonickým. Za války 30leté utrpělo velice, zvláště od Švédův: 4 farnosti zcela zpustošeny, kostely vydrancovány, ano několik osad docela vylidněno a opuštěno bylo. — Nyní žije tu: 14.414 katolíků 1525 akatol., helvetů i luther., 187 ž. ve 2 městech, jednom městyse a 47 osadách vesnických; živí se z polního hospodářství, z řemesel a obchodu, pak prací dělnickou při velkostatku a v továrnách.

Od nedávna probíhá děkanstvím železnice z území telečského, berouc se ku Slavonicům.

Far katol. jest 8, všecky v okr. hejtmanství a soudním okresu dačickém, pouze osada Slavětín ve farním obvodu slavonickém náleží do Mor. Budějovic—Jemnice. — Kostelův a kaplí jest 34, mezi nimi tři poutní. Z 8 farních kostelů připadá na každý průměrem 5432 K vlastního jmění a 15.165·60 K zádušního, z čehož průměrem platí každý kostel 44·70 K. Plnou kongruu z beneficia svého mají 3 faráři. — Nejlidnatější farnost je dačická.

Fary v Dačicích, Cizkrajově, Lipolci, Volfířově a Vydří Kost. obsazuje majitel velkostatku dačického Bedřich svob. pán z Dalberků; v Rudolci Českém a v Matějovci Ludvík rytíř Picchioni; Slavonice matice studijní.

Mimo to je v děk. klášter řádu františkánského. Kněží v duch. správě jest 13 (8 farářů, 5 koop.); 1 v úřadě učit. a 2 řeholníci; na odpočinku 3 (2 z cizích diecesí).

Školy: Katol. nábož. vyučuje se na 27 školách: 2 měšť., 1 hospod., 24 obecných; 14 č., 13 něm. s 51 třídami, takže na každou farnost průměrem přijde přes 6 tříd. Mimo to jsou zde 4 školy konfesionální, t. j. akatolické (ve farnosti volfířovské). Gener. visitace byla r. 1892.

Děkanem jest P. T. Jan Karásek, kons. rada a farář v Č. Rudolci, člen c. k. okresní rady v Dačicích. —

Pozn. Použito spisu: »Město a panství Dačice«. Napsali J. Beringer a J. Janoušek, professoři († v Telči).

1. **Cizkrajov** (Sitzgras), výstavná ves 6 *km* jižně od Dačic (spojení drahou), má 318 obyv. něm., vesměs katol.; 3třídní škola. Pošta v Bolikově (Wölking), tel. v Dačicích. Železnice: Bolikov-Cizkrajov (1 *km*). — Mimo to 5 osad přifařeno a v celé farnosti jest obyv.: 1334 kat., kteří skoro vesměs jsou rolníky; (91 ž.); 3 šk. třídy.

System.: farář, n. Jos. Springer, bisk. rada, kněz jub., a koop.

Cizkrajov je osada stará, ač zprávy o ní jsou teprv s poč. 14. stol. Byla zde tvrz v držení zemanů domorodých. Fara byla tu již kolem roku 1300 pod právem patronátním kláštera Augustinianů na Zderaze v Praze. Zdá se, že později přešel patronát na pány z Hradce, za nichž (ve stol. 15.) dle vzoru svatojakubského kostela v Telči nynější chrám farní postaven jest. Koncem věku 15. zboží zdejší spojeno (i patronát) s panstvím dačickým. První známý farář jest kněz Velislav († 1395). Ve stol. 16. obdržela vrch strana protestantská a katol. duchovní správa asi zanikla až do r. 1657. Roku 1664 byl kostel obdařen plnomocnými odpustky o svátku Nanebevzetí Panny Marie (»pro perpetuis temporibus duraturae«), v kterýžto den sem i hojně putováno. Missie byly zde r. 1898, obnova r. 1899.

a) Farní kostel sv. Petra a Pavla náleží ke dvoulodním kostelům got., jež v 15. věku zvláště páni z Hradce rádi budovali. Jest dobře zachován; povšimnutí zasluhuje gotický svatostan ve zdi (podobný jemnickému) a sedilia pro dvě osoby. Loď asi v 16. stol. byla přistavěna. Výzdoba uvnitř jest sice

baroková, ale řezby na 6 oltářích jsou zdařilé. Na věži jsou 3 zvony (z nichž jeden z-r. 1503 s lat. nápisem). R. 1887 byl celý kostel důkladně restaurován, při čemž zvýšena i věž. Náhrobky v kostele označují †† majitele zdejšího svob. dvora (a blízkého Bolikova) ze 17. a 18. století. Hřbitov za kostelem. Jmění vlastní: 6274 K, zádušní: 19.884 K. Daně: 71·90 K. Matriky z r. 1665.

b) Filialní kostel Bolestné Panny Marie na vrchu Seratě (Montserat) 2 *km* vzdáleném má zvláštní historii.[1]) Majitel svob. dvora v Cizkrajově a statku Bolikova Bartol. rytíř Tannazoll, podplukovník ve vojště cís., roku 1626 byv poraněn v bitvě učinil slib, že vykoná pouť na proslulý Montserat ve Španělích, uzdraví-li se. Slib netoliko vyplnil, nýbrž nad to zavázal se, že postaví kapli Marianskou a v ní sochu Rodičky Boží, podobnou montseratské. Po návratu svém z pouti jmenován byl hejtmanem kraje jihlavského, a tu bylo mu znova chopiti se meče proti Švédům, kteří tehdy držíce Jihlavu, celý kraj pustošili (r. 1647). Jakmile mír byl uzavřen, přikročil rytíř Tannazoll ku vyplnění úmyslu svého (1651): vystavěl z kamene prostrannou kapli a umístil v ní sochu Panny Marie montseratské, dle čehož pak i vrch celý obdržel název. Okolo kaple té 6 jiných menších a 4 poustevny podobně jako na Montseratě španělském pořízeny jsou. Když okolní lid kapli hojně počal navštěvovati, zvláště o sv. Filipu a Jakubu a o Navštívení Panny Marie, byla zvětšena, ano na podnět faráře cizkraj. Mat. Sissenbeka († 1734) nákladem četných dobrodinců po různých překážkách a přestávkách roku 1712 kaple v kostel upravena jest a nadáno pro ni i místo kaplanské. Ač potom ctitelé Marianští všech stavů hojně sem putovali, byl kostel přece od cís. Josefa II. r. 1785 zrušen a kaple zavřeny. Socha uctívaná přenesena jest do kostela cizkrajovského. Náčiní kostelní i stavení prodáno,

---

[1]) Viz: „Die Marien-Kirche am Mont-Serrat bei Sitzgras nächst Zlabings in Mähren". Von Josef Springer, kaplan in Sitzgras. Wien 1866. Dr. Eichler, »Poutní místa na Moravě a ve Slezsku«. V Brně 1888. Část IV., str. 228—238.

ba staviva kostelního použito při stavbě synagogy bolikovské. (!) Od těch dob rozvaliny svatyně montseratské smutně čněly k oblakům, vydány jsouce na pospas lidem a živlům, ale dávná úcta k místu tomu neutuchla přece, ba od r. 1841 popudem nepatrného ovčáka z Mutné zase občas lidé na Montseratě v malé zatím kapličce Marianské se scházeli, chovajíce pevnou naději, že — a to snahou kaplana cizkrajovského — vlastně pro Montserat ustanoveného — svatyně Marianská opět ožije. A tak stalo se: nevšední péčí kněze toho (nyní faráře v Cizkrajově), nadobyčejnou obětavostí lidu okolního a mnohých dobrodincův a po přemožení četných překážek v letech 1857 až 1865 svatyně Marianská zbudována a předůstojně vyzdobena, načež milostná socha Marianská po 80 letech zase přenesena jest na bývalé místo své; kostel slavně konsekrován od biskupa brněnského Ant. Arnošta za nesmírného a veledojemného účastenství věřících, ano obdarován též stříbrným kalichem od papeže Pia IX. V létě, zvláště o dnech Marianských (hlavně v den Naroz. P. Marie) lid okolní rád sem putuje, získávaje odpustky, jimiž svatyně obdařena jest. Kostel je 39 *m* dlouhý, 13 *m* široký a 15 *m* vysoký. Hlavní oltář jest velezdařilá práce řezbářská. Nad svatostanem jest socha Královny nebeské (černá), držící Ježíška žehnajícího. Překrásný jest vedlejší oltář gotický, shotovený v Mnichově (za 2000 K); vynikáť nádherou i značnou cenou uměleckou. Bílé stěny svatyně montseratské vlídně kynou širošírému okolí. — Vlastní jmění filialního kostela: 5822 K, zádušní: 9356 K. Daně: 27·97 K. Mimo farní ústav chudinský má Cizkrajov i obecní ústav takový.

Bratrstva a zbožné spolky: živ. růžence, ustav. klanění a sv. Rodiny.

Budova farní souvisí s kostelem, jest jednopatrová a v dobrém stavu; poslední oprava důkladná provedena byla roku 1869. Stavení hospodářská jsou až na stodolu ve stavu dobrém. Zahrada na 1232 m^2 je také dobrá.

Důchody: z pozemků na 74 *ha*, nevýhodně nyní pronajatých (výnos katastr.: 1282·82 K), roční renta: 2300 K.

Daně: 1111·31 K. — Kaplanská nadace za 99 mší fundačních: 372·46 K; ostatek doplňuje farář.

2. **Dačice** (Datschitz), město při řece Dyji, 471 *m* nad mořem, mají 2802 obyv. č.; jsou sídlem c. k. okr. hejtmanství a okr. školní rady, okr. soudu i berního úřadu, fin. komissařství, úřadu cejchovního, evid. katastru, siln. výboru (přir. 50%), fin. stráže. Zámek s parkem. Lékař a lékárna. Advokát i notář. Měšť. škola pro chlapce, od r. 1906 i pro dívky, obecná škola 5tř. v 6 odděl., pokrač. škola průmyslová, zimní hospodářská a hudební škola. Městské museum, knihovna pro lid s čítárnou, chudobinec městský, nemocnice, opatrovna pro schudlé měšťany, pokladna nemocenská, zahrádka dětská. Městská spořitelna, občanská záložna, kontrib. záložna, knihtiskárna. Lihovar, sladovna, dva pivovary, sýrárna, továrna na stroje hospodářské. Obecní přirážky 55%. Pošta, telegraf, 2 železniční stanice. Výroční trhy 4 a týdenní. — Do farnosti patří ještě 10 osad a 4 školy, celkem 4307 kat. (81 ak., 62 ž.). Farníci žijí po většině z hospodářství, v městě pak z řemesel a obchodu. 7 škol o 16 třídách.

System.: farář, nyní konsist. rada Augustin Pospíšil, a 1 kooperator.

Dačice jsou osadou dosti starou. Ve 14. stol. byly již městečkem ohraženým, jež náleželo pánům z Hradce. Brzy potom nacházíme je v držení Krajířů z Krajku, za nichž ovládla tu strana podobojí, jež zaujala kostel farní. Mimo to byli tu i Bratří se zvláštním sborem. Faráři utrakv. najímáni byli tehdy od obce na výpověď. Pak ještě jiní rodové v držení D. se vystřídali, mezi nimi zvláště horliví katolíci Berkové z Dubé, až se panství i s patronátem odkazem dostalo rodu nynějšímu svob. pánů z Dalberků. Kostel byl v D. již r. 1183, a pokud známo, správu duchovní vedli Křižovníci,[1]) kteří z původního malého kostela románského zbudovali větší gotický, jenž však později ustoupil nynějšímu. R. 1897 byly missie.

[1]) Tak dokazuje zvěčnělý prof. Jar. Janoušek v „Čas. Matice Mor." 1893, str. 358.

a) Farní kostel sv. Vavřince, ve slohu barok. v nynější podobě je z r. 1775—1788. Je to budova prostranná. Oltářů má 7; fresky od Winterhaltra, obnovené r. 1890. Památná je stará cínová křtitelnice (z konce 16. stol.), pak monstrance a kalich stříbrný z r. 1703. Zajímavá je věž slohu renaissančního s kamennou galerií, hodinami a 5 zvony (nejstarší z r. 1483, druhý z r. 1564. Jeden zvon dala přelíti nedávno zemřelá zbožná a velenadaná baronessa Teresie Dalberková). Ozdobena jest sgrafity ze 16. stol. Škoda, že krytba neslohová zvláště z dálky odnímá věži všechen půvab. K památnostem kostelním patří také krásně psaný a iniciálkami ozdobený Graduál z r. 1587, obsahující na pergameně české písně, jež literátský sbor bratrský v kostele zpívával. Nyní chová se v museu Františkově v Brně.[1])

Jmění vlastního má kostel: 5300 K, zádušního: 18.242 K. Daně z toho: 45 K.

b) Kostel OO. Františkánův, sv. Antonínu Pad. zasvěcený, ve slohu renaissančním postaven r. 1672. Také je prostranný a úhledný. Jest v něm 9 oltářů; na hlavním vyniká obraz sv. patrona, jejž dal pořiditi tehdejší majitel Dačic a dobrodinec kláštera p. Ant. Berka z Dubé. Na oltářích pobočních zasluhují povšimnutí řezby domácího mistra Matouše Strahovského. Křížová cesta pochází ze zrušeného kláštera Klarisek ve Znojmě. Zdařilé varhany shotovil varhanář zdejší Pantůček v 18. stol. Z posv. nádob zmínky zasluhuje monstrance. Dva zvony na vížce kostelní pocházejí ze zrušeného zde »sboru« bratrského. — Jmění vlastního není; něco málo fundací.

Klášter ke kostelu přiléhající r. 1664 postaviti dal řádu sv. Františka bohatý a zbožný měšťan zdejší Matěj Capeta, a první řeholníci přišli sem z Jindř. Hradce. Počátkem 18. stol. bylo jich zde 24, r. 1829 bylo jich 9 a nyní pouze 4. Tiché místnosti klášterní však velmi oživeny bývají o Porciunkuli, jež se tu okázale slavívá. V knihovně klášterní chová se list psaný vlastní rukou sv. Jana Kapistrána. Též obraz bl. Zdislavy

[1]) Šířeji o něm jedná Jan Slavík v „Časopisu Matice Mor.“ 1891, str. 260 a 1894 str. 273.

České, jež zvláště byla ctěna v rodě pánů Berků z Dubé, majitelů to někdejšího panství a zámku Jablonného v Čechách a snad i spřízněných s rodem, z něhož Zdislava pocházela.[1])

Na hřbitově jest kaple sv. Rocha, slušně a vkusně opravená za posledních let.

Pod nynějším klášterem stávala někdy gotická kaple sv. Anny, zrušená r. 1789. Oltář Marianský a socha sv. Anny přišly do farního kostela. Při kapli této býval špitál pod správou Křižovníků s červenou hvězdou, ovšem dávno zaniklý.

R. 1873 Bedřich svob. pán z Dalberků založil zde ústav Milosrdných sester z kongr. sv. Karla Borromejského, kteréž (nyní počtem 5) spravují školu industriální a ošetřují nemocné.

V přifařeném Bílkově, kdež se zachovaly i nepatrné zbytky hradu, který patříval kdysi pánům z Hradce a později s panstvím dačickým spojen byl, jest filialní kostel sv. Jana Křtitele, při němž ve 14. stol. i fara bývala, jež v 16. stol. zanikla, načež B. přifařen do Dačic. Zbytkem původního kostela ve slohu přechodním jest sakristie.[2]) V presbytáři zachovaly se sličné kružby v oknech a sacramentarium zamřížené. Původ kostela sahá asi do první polovice 15. stol. Na hlavním oltáři (jsou 3) přechovává se Sanctissimum a sloužívá se tu častěji mše sv. V kostele chová se kalich celý stříbrný s českým věnováním z r. 1603. Na věži, jež bývala dřevěná až do r. 1805, jsou 3 zvony (jeden z 15. stol.). R. 1866 provedena rozsáhlá úprava kostela; r. pak 1900 nákladem 3000 K ochotně sebraných byl zase opraven a vkusně vymalován. Kolem něho je hřbitov pro obce Bílkov, Říšici a Dobrohošť.

V Říšici je kaple sv. Vavřince z r. 1775, v Dobrohošti kaple sv. Anny a v Chlumci sv. Cyrilla a Methoda, v Mal. Pičíně Srdce P. Marie a v Manešovicích Nejsv. Trojice.

Zbožné spolky a bratrstva: III. řád sv. Františka, živ. růžence, sv. Rodiny, ustav. klanění, apoštolát.

---

[1]) Viz článek „Křižanov“ v díle tomto.

[2]) „Sacristia aliqua capella olim fuit“, praví se ve zprávě visitační z roku 1672.

Jiného směru spolky: Odbor Ústřední Matice a Národní Jednoty, Měšť. Beseda, Sokol, Beseda řemesl., spolek paní a dívek, okrašlovací, voj. vysloužilců a j.

Farní budova, jež ve zprávě visitační z r. 1672 se jmenuje »male accomodata, ruinosa«, jest nyní jednopatrová, krytá křidlicí, důkladně opravena byla r. 1893. Jest i s hospodářskými staveními v dobrém stavu, ale příliš vzdálená od kostela. Zahrada ovocná i zelinářská je veliká.

Důchody: z pozemků u Dačic, Bílkova a Dobrohoště, a to polí 30 *ha* 70 *a*, luk 11 *ha* 90 *a*, pastvin 2 *ha* 80 *a* nepříznivě položených a proto nevýhodně pronajatých. Les na 38 *ha*. Pak na penězích renta z jistin 843 K, a od města 149 K = 992 K. Daně: pozemková a za povozy do Bilkova 678 K, pročež doplněk z nábož. matice (pro faráře i kooperatora).

3. **Lipolec** (Lipolz), městys 6 *km* jihozáp. od Dačic (spojení poštou) na silnici z Dačic do Jindř. Hradce, má 303 obyv. německé, 2tř. školu a poštu. Tel. a žel. v Dačicích. S přifař. 3 osadami 949 katol. (6 ak.) a 4 třídy školní.

System.: farář, nyní Josef Tobolka, a kooperator.

Lipolec náležel k velikému majetku, jejž v tomto cípu Moravy měli mocní pánové z Hradce. Fara byla zde ve 14. stol. (první známý farář jmenoval se Vichard). Asi ve druhé polovici věku 16. protestantismus opanoval, pročež L. přidělen ku faře cizkrajovské, až r. 1736 fara zase potřebnými důchody nadána a obsazena byla. Patronát od 15. století již byl při panství dačickém, ku kterému L. kolem r. 1437 se dostal. — R. 1900 byly zde missie.

a) Farní kostel sv. Lamberta jest budova docela moderní, pocházející z r. 1865. Ze starého kostela zbyla pouze věž s dřevěným ochozem a třemi libozvučnými zvony (jeden z r. 1506). V kostele jsou staré náhrobní kameny s nečitelnými nápisy.

Jmění vlastního má kostel: 2833 K, zádušního: 7015 K a les zádušní na 13 *ha*, z něhož farář béře část užitku. — Daně: 23.55 K.

b) V Lideřovicích, náležejících od 16. stol. ku panství dačickému, jest památný dvoulodní kostel filialní sv. Linhartu

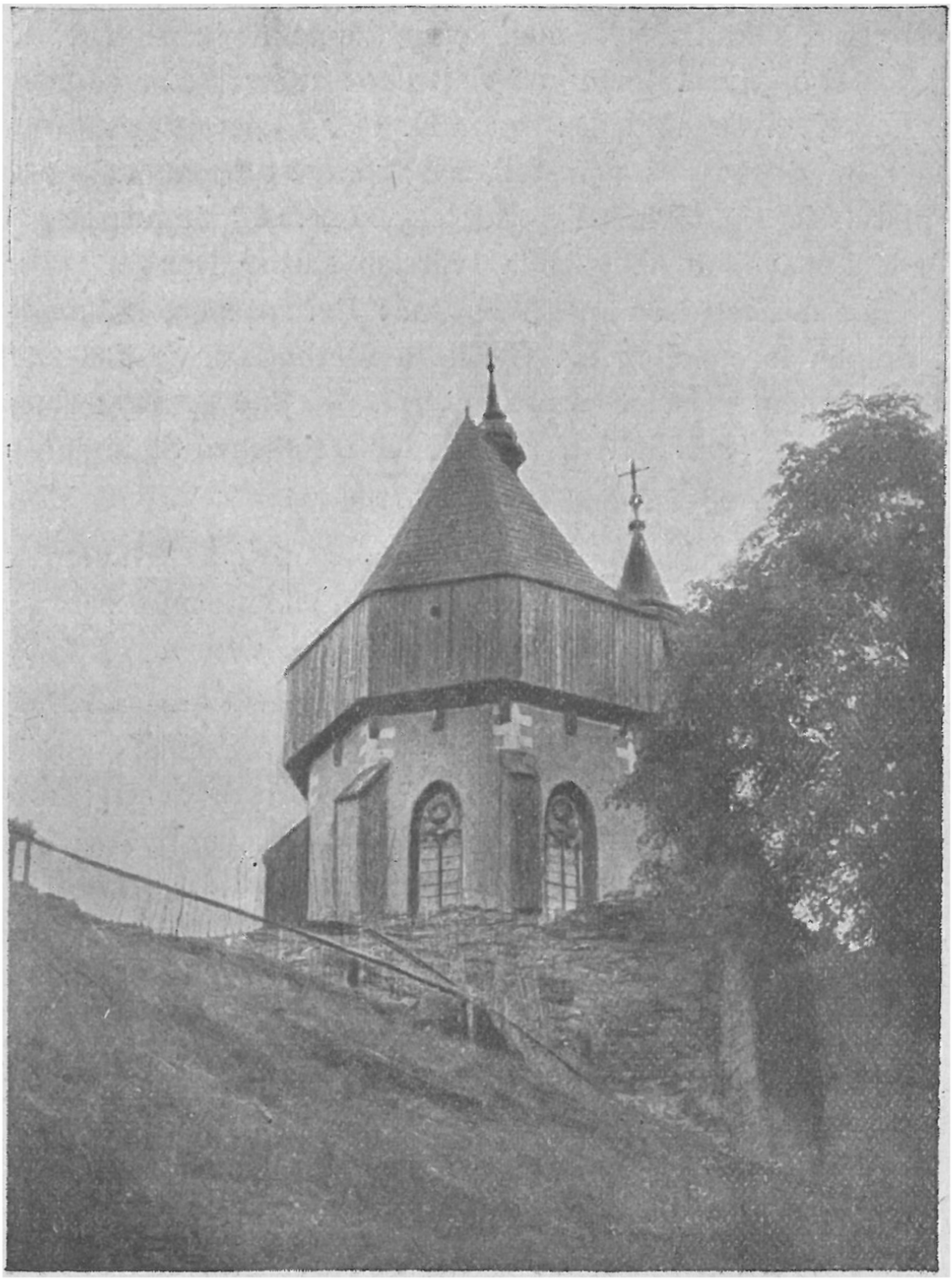

Filialní kostel sv. Linharta v Lideřovicích.

zasvěcený. Postaven byv ve 14. stol., náleží k nemnohým kostelním tvrzím na Moravě, čehož stopy dosud při něm se

zachovaly.[1]) V presbyt. viděti zachovalý svatostan na kamenném vinutém pilířku (z 15. stol.) a sedilia pro 2 osoby. Zvláštností vzácnou jest dřevěná galerie, táhnoucí se podél vnější zdi presbytáře. Okna všecka mají krásné kamenné kružby. R. 1899 byl kostel opraven. Jmění má vlastního: 2285·13 K a zádušního 5877.32 K, z čehož daně: 19·04 K. — Při kostele bývala fara; jsou toho doklady z 15. stol., avšak když tu opanovalo protestantství, fara zanikla a L. přiděleny konečně k Lipolci, odkudž se zde konávají o nedělích a svátcích služby Boží.

Ve farnosti jsou spolky zbožné: živ. růžence, sv. Rodiny, sv. domku loretského, sv. Cyrilla a Methoda a v Lideřovicích ustav. klanění nejsv. Svátosti oltářní. — Jiné spolky: záložna Raiffeisenova (v Lideř.) a »Bund der Deutschen Südmährens«.

Také je ve farnosti ústav chudinský.

Fara jest úhledná budova jednopatrová se 6 světnicemi a potřebnými hosp. místnostmi s farní knihovnou a zahradou, jež jest ve stavu dobrém. Sklep farní trpí vodou.

Důchody farní: z pozemků na 49 *ha* 40 *a* 85 m^2 nevýhodně pronajatých; pak renta roční: 2007·86 K a doplněk z matice nábož.: 74·43 K, z čehož ovšem dlužno vydržovati i kooperatora (jenž původně r. 1706 ustanoven a nadán byl pro kostel na Montseratě ve far. cizkrajovské, později pak pro Lideřovice se sídlem v Lipolci) a obstarávati si o nedělích a svátcích povoz do přif. Lideřovic i platiti daně: 655 K.

4. **Matějovec** (Modes, druhdy Mattes), ves na silnici do Č. Rudolce, 10 *km* záp. od Dačic (bez spojení) má 507 obyv.

---

[1]) Viz o tom důkladnou studii † prof. Jaroslava Janouška v Telči: „Kostel v Lideřovicích jakožto příspěvek ku charakteristice naší gotiky XIV. věku“ (v „Časopisu Matice Moravské“ 1894, 25—35), z níž se dovídáme o stavitelské i umělecké ceně svatyně lideřovské. Vzácný tabulový obraz, zbytek to oltáře křídlového, vyobrazující na 2 polích příběhy ze života sv. Jiří a ze života sv. Linharta, a to barvami živými na zlatě, na zadní pak straně výjevy z umučení Páně, byl náležitě oceněn a r. 1893 obcí lideřovskou prodán za 1600 K do Rudolfina pražského. Zmíněný znalec pokládá obraz ten za umělecké dílo domácí.

něm., 2tř. školu; pošta, tel. v Č. Rudolci. Zel.: Adamsfreiheit (Horky) v Čechách (7 *km*). — Se třemi osadami přifařenými: 1103 katolíků, 32 akatol., 3 ž. 3 školní třídy.

Matějovec byl zvláštním statkem, při němž bylo i právo podací na faru, o níž se děje zmínka až r. 1580. Avšak jinověrci ji zaujali. Po katol. restauraci M. celý zpustošený přifařen byl do Rudolce, kamž i poddanstvím náležel již od 15. stol.; r. 1769 snahou statkářky zdejší Kateřiny Stettnerové obnoveno zřízení fary.

a) Farní kostel sv. Oldřicha v nynější podobě pochází z r. 1744, byv postaven asi na místě kostela původního, zpustošeného za vpádu Švédův. Má 3 oltáře a jest slušně zařízen. Povšimnutí zasluhují fresky nad hlavním oltářem od le Grana. Na věži jsou 3 zvony, jeden z r. 1400. Kostel byl obnoven r. 1882. Hřbitov kolem něho.

Vlastní jmění: 2000 K, zádušní: 4594 K. Z toho daně a poplatky: 14·14 K.

b) Ve Stojčíně jest veřejná kaple sv. Linharta, v Radikově pak Nejsv. Srdce Páně.

Zbožná bratrstva a spolky: živého růžence, sv. Rodiny. Též je tu farní ústav chudinský a soukromá nadace pro chudé.

Fara, jež se r. 1672 uvádí jako zřícenina, byla častěji a nejposléze r. 1892 opravena; jest přízemní, ve stavu dobrém, ač dosti těsná, majíc pro faráře 3 světnice. Z hosp. stavení některá ještě jsou ze dřeva a ve stavu nedobrém. Nepatrná zahrádka (1 *a*) nepřináší žádného užitku pro špatnou půdu.

Důchody: z pozemků pronajatých per: 24 *ha* 73 *a* 57 m^2, pak roční renta 776 K a doplněk z matice nábož. (570 K). Daně: 41·37 K.

5. **Rudolec Český** (Böhm. Rudoletz), městysi podobná ves, nyní sídlo děk. úřadu, západně 8 *km* od Dačic vzdálená a poštou s nimi spojená, má 519 obyv. něm. a českých, 2třídní školu něm., zámek, poštu a telegraf. Lékař s domácí lékárnou. Zeleznice je v Dačicích. — se 4 osadami přifařenými má celá farnost: 1091 katolíků (233 akatol. a 28 židů) a 4 šk. třídy.

(V Markvarci je 2třídní škola česká). Farníci většinou živí se hospodářstvím a prací dělnickou při velkostatku.

System.: farář, nyní děkan Jan Karásek, a kaplan. Patron má právo praesentovati faráře i kaplana.

Rudolec je stará osada; o faře zdejší mluví se již r. 1343, když farářem byl kněz Dětřich. Kostelu zdejšímu dostalo se během 14. a 15. stol. dosti zbožných nadání, ano zřízeno zde i místo kaplanské; v 16. stol. však ovládla herese a nelze ani bezpečně udati, kam po katolické restauraci R. byl přifařen. Teprv r. 1640 uvádí se opět farář zdejší a to kněz Pavel, jenž duchovní správu vedl i v blízkém Matějovci. Bylať ovšem fara i s kostelem velmi zbídačena a k tomu ještě vznikl dlouhý spor o právo patronátní mezi nekatolickou paní na Rudolci hrab. Tökelyovou a úřadem církevním. Po čas ten byla fara administrována. Od konce 17. stol. však již řada farářů pod patronátem panství zdejšího nepřetržitě jde za sebou.

Farní kostel sv. Jana Křt. je budova gotická z 15. stol. V presb. zachovala se okna s pěknými kružbami, svatostánek ve zdi i ozdobná sedilia. Loď dvěma pilíři ve dvě části se rozpadá; náležíť i zdejší kostel k význačným budovám dvoulodním v kraji tomto; má 3 olt. s řezbami z 18. stol. Býval prý tu někdy křídlový oltář sv. Václava, jenž však jinam se dostal. (!) R. 1897 obnoveny byly oltáře poboční a pěknými sochami (z Paříže a Grödenu) ozdobeny, nákladem 1120 K (na nějž přispěli nejvíce členové ryt. rodiny Picchioni). Práci vykonal akad. malíř z Telče Č. Neumann. R. 1900 obnoven oltář hlavní nákladem 726 K (z kostela a od dobrodinců). Pod kostelem jest hrobka některých bývalých pánů na R. z r. 1480 a 1482 a v kostele náhrobní kámen s českým nápisem, jenž označuje Jana Hodějovského († r. 1582). Na mohutné věži jsou tři novější zvony.

b) Na hřbitově položeném na příkrém kopci a vzdáleném od far. kostela asi 1 *km*, jest útulná kaple sv. kříže s jedním oltářem a malbami na obmítce.

Jmění kostela vlastní: 5691 K, zádušní: 12.017·22 K. Daně a poplatky z toho: 34·71 K. Chudinský ústav farní je v Rud., a v Lipnici obecní.

Bratrstvo živého růžence. — Jiné spolky: veteránský, 2 hasičské, »Bund der Deutschen Südmährens«.

Farní budova, z části přízemní, z části jednopatrová, má dosti (7 světnic) místností a to pohodlných. Oprava důkladná provedena byla r. 1895. V dobrém stavu jsou i stavení hosp. Při faře je dosti velká a slušná zahrada.

Důchody: z pozemků na 28·04 *ha*, většina ale prabídně pronajatých (za 1 *ha* průměrem 20 K), katastr. výnos: 298·30 K, pak renta: 1014 K a doplněk z mat. nábož. (nyní 684·32 K). Daně: 146 K (mimo osobní). — Na kaplana jest nadace s jistinou 5231 K; na kongruu jeho musí tedy matice nábož. připláceti.

V Markvarci jest synagoga a hřbitov židovský.

6. **Slavonice** (Zlabings), město starobylé jižně Dačic, s nimiž spojeno je silnicí a drahou (13 *km*), na samých hranicích rakouských a nedaleko hranic českých, má 2421 ob. něm., měšť. školu pro chl., 5tř. obecnou (6 odd.). Spořitelna, továrna na zboží stávkové a na sirky; 2 lékaři a lékárna; fin. stráž, četnická stanice; nemocnice. Pošta, telegraf a stanice železniční. S přifař. 6 osadami má celá farnost 3596 kat. (3 ak., 85 ž.) a 14 tříd školních. Farníci živí se z hospodářství, řemesel a prací v závodech průmyslových.

System.: farář, nyní auditor Frant. Mühlberger, 2 kaplani a katecheta.

Slavonice obdržely právo městské od krále Přemysla Otakara II., a byly na rozkaz jeho i opevněny. Později přešly v držení pánů z Hradce. O faře děje se zmínka již r. 1288, ač teprv r. 1350 známo jest jméno faráře Václava. Oldřich z Hradce propůjčil (r. 1338) farářům právo odúmrtí (což potvrdil i arcibiskup pražský Arnost z Pardubic). O větší důležitosti kostela zdejšího svědčí, že při něm byli ustanoveni i kněží oltářníci (r. 1437) a že farář pro velikou vzdálenost Slavonic od sídla biskupského obdržel od papeže Eugena IV.

r. 1441 větší právomoc ve příčině dispensí. R. 1590 odstoupil p. Adam z Hradce své zdejší právo patronátní Jesuitům hradeckým, kteří je pak přenechali Jesuitům v Telči, když r. 1653 se v městě tomto usídlili. Koncem 16. a v 17. stol. těžké svízele vzešly farářům, když farníci přáli bludným novotám nábož., ano direktorové zemští ustanovili zde duchovního lutheránského. Přes dlouhý a tuhý odpor se však Slav. přece vrátily k víře katol., ale ještě ve 2. pol. 17. stol. tu Jesuité v duch. správě vypomáhali. Když pak řád byl zrušen, přešlo právo podací na fond studijní. Ještě dlužno podotknouti, že S. r. 1645 mnoho utrpěly od Švédův.

a) Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, zastavený domy městskými, pochází z 15. stol.; je trojlodní a z původní gotiky zachoval si jenom sedilia a klenbu lodi prostřední. Oltáře (9) — r. 1672 bylo 11 olt. — jsou vesměs barokové, skoro až nevkusné. Kaple Bolestné Panny Marie byla však r. 1903 slohově obnovena a bohatě polychromována, což má býti počátkem opravy svatyně celé, již provésti chce farář nynější. R. 1905 pořízen a posvěcen byl nový got. oltář hlavní. Povšimnutí hodny jsou dřevěné sochy sv. apoštolů, v lodi kostelní rozestavené. Na věži mohutné a galerií opatřené viděti fresky z r. 1549. Jsou na ní hodiny a 5 nových zvonů z r. 1900.

Vlastního jmění má kostel: 7845·24 K (skrovný to zbytek někdejšího bohatství); za to jmění zádušního jest: 42.157·73 K. Daně z toho: 118·87 K. U kostela býval hřbitov a na něm kaple sv. Jakuba.

b) Při t. z. špitále jest fil. kostelík s v. Jana Křt., jehož starobylá tvářnost z větší části zničena byla požárem r. 1845. Jenom presb. zachovalo klenbu gotickou, kdežto loď má klenutí valené. Kostelík má 3 oltáře a byl roku 1880 obnoven. Jmění vlastního má 96 K, zádušního 969·52 K; poplatek z toho 2·49 K.

c) Kostel Božího Těla, též u sv. Ducha zvaný, vypíná se opodál města na výšině, z daleka jsa patrný. Byl prý postaven r. 1280, avšak od Husitů zbořen; v letech 1460—76 znova zbudován v podobě nynější. Je to úhledná budova gotická

o dvou lodích, ale zařízení jest příliš pestré, ba křiklavé. Uprostřed kostela stojí oltář »milostný«, k němuž hojně dochází poutníků (dvě pouti: 6. neděli po Velik. a 16. ned. po sv. Duchu). Od r. 1905 pap. brevem opatřen výsadou odpustků. O původu poutí těch vypravuje pamětní kniha farní, že kolem r. 1280 lupiči tajně dostali se do far. kostela a mimo jiné uloupili i monstranci s Vel. Svátostí. Zbožní Slavoničané zhrozili se velmi zneuctění Těla Páně a pátrali pilně po zlosynech, ale marně. Avšak smutek jejich zvláštním způsobem obrátil se v radost. Když totiž na jaře r. 1280 pastýř tam, kde nyní stojí kostel B. Těla, pásl, vzplanulo pojednou kameniště křovím zakryté neobyčejným plamenem. Na údiv pastýřův přichvátali i jiní lidé, právě na polích blízkých zaměstnaní, a co spatřili? Sv. hostii neporušenou, zářící leskem nebeským. I ozdobeno místo, na němž učiněn nález tak vzácný, a postavena tu kaple, při níž ustanoven i zvláštní kaplan. Též duchovních milostí dostalo se místu ctihodnému od mnohých biskupů již r. 1296 a v letech pozdějších. Kaple pak rozšířena v prostranný kostel, při němž od 16. stol. žili poustevníci. Náhrobek posledního z nich († 1778) v kostele se spatřuje.[1]) Na věži jsou 2 zvony nepatrné. R. 1904 dne 7. října konána zde okázalá slavnost eucharistická za účastenství brněnského biskupa P. T. Dra. hr. Pavla Huyna a přečetného duchovenstva i lidu ze 3 zde sousedících zemí.

Kostel má vl. jmění: 2566·10 K, zádušního: 3717·65 K. Daní platí 13·36 K.

Na hřbitově jest kaple sv. kříže, slušná stavba baroková s malbami na obmítce, s 1 olt., r. 1904 důkladně obnovená. Jmění má vlast.: 5282·96 K a zádušního: 830·40 K. Daně: 23·33 K.

Zbožné spolky a bratrstva: ustav. klanění, živ. růžence, sv. rodiny, škapulíř. Mimo to je tu spolek na obnovu kostela

---

[1]) Viz: Wolný, „Kirchl. Topographie Mährens", II. Abt., III. Band, str. 290. — Eichler: „Poutní místa na Moravě a ve Slezsku". V Brně 1888, I. č., str. 144.

a na pěstování hudby kostelní. Chudinské ústavy dva pro město a pro osady přifařené, vede farář. Mimo to je tu nemocnice a zahrádka pod správou sester školských III. řádu sv. Františka, jež (počtem 4) od r. 1900 snahou městského zastupitelstva sem byvše uvedeny, vyučují též ručním pracím ženským. Missie konaly se r. 1877.

Farní budova (bývalá pošta) na náměstí poněkud jest od kostela vzdálena; má jedno patro a po opravě r. 1898 je ve stavu dobrém, ale málo praktická. Jest v ní i malá farní knihovna. Při faře jsou sýpky a stáje; stodola však opodál i se zahradou na trávu a ovoce. Původně farní budova stála jinde a byla dle zprávy visit. z r. 1668 rozsáhlá.

Důchody: z pozemků na 59 *ha*, jichž téměř ani nelze dáti v nájem a mezi nimiž jest i les na 12 *ha*, pak renta: 2087·94 K. Daně: 835·60 K. Jeden kaplan fundován jest od r. 1673, na druhého doplácí matice náboženská.

7. **Volfířov** (Wolfiř), ves západně od Dačic 4 *km* a od Rudolce 6 *km* vzdál. (spojení pouze cestou polní), má 415 ob. českých, školu 1třídní; pošta v Lipolci, žel. stan. v Dačicích. Přifařeno 9 osad a v celé farnosti je 1224 kat. (1168 akat.) a 4 šk. třídy. Farníci jsou vesměs rolníci.

System.: farář, nyní Frant. Pelikán.

Volfířov připomíná se r. 1349 a záhy vidíme jej v držení pánů z Hradce, z nichž i s patronátem nad farou, kteráž tu byla aspoň již r. 1366, přešla na panství dačické. I zde ovládli »podobojí«, ano v přifařených osadách jako evandělíci vyznání helvetského a augšpurského udrželi se až podnes. Volf. pro nedostatek kněžstva katol. od převratu nábož. až do r. 1712 duchovní správou do Dačic náležel. Roku toho byla zde opět zřízena katolická fara.

a) Kostel farní sv. Petra a Pavla, jak viděti z presbyt. gotického, původem náleží do věku 15. Pozoruhodna je klenba presbyteria i sanctuarium ve zdi, jakož i sedilia pro 2 osoby. Loď zmodernisována v 18. stol. Důkladná oprava kostela provedena r. 1901 a to nákladem farnosti a faráře. Oltáře má kostel

dva. Památná jest nádobka na sv. oleje z r. 1672. Na věži jsou dva prastaré zvony bez nápisu a 2 novější (r. 1782). Náhrobní kámen v kostele z roku 1585 označuje úmrtí Mikuláše, syna zdejšího kazatele luther. Havla Holzlingera, jiný pak svědčí urozené panně Anně Kateřině z Lípové († 1635), ještě jiný kryje těl. pozůstatky Jiříka Czelouda z Pavlovic a na Řečici († roku 1576.)

Jmění vl.: 6062·30 K, zádušní: 6098·82 K. Daně: 32·53 K.

b) V Řečici, jež bývala panstvím samostatným, na zámku je kaple Marianská a obecní kaple Nejsv. Trojice.

Bratrstva a zbožné spolky: ustav. klanění, sv. Rodiny, živ. růžence, apoštolát. — Farář spravuje též ústav chudinský.

Budova farní o 1 patře má potřebné místnosti obytné i hospodářské a to ve stavu dobrém. Opravena byla r. 1901 nákladem farnosti i faráře. Zahrady jsou dvě.

Důchody: z pozemků na 19 *ha* 92 *a* 29 m^2, nyní pronajatých; pak roční renta (výbava) 1480 K. Daně a popl.: 390·74 K.

V obci Šachu bývala někdy kaple sv. Ducha a o svátcích svatodušních za nemalého účastenství se tu konávaly služby B.; byla však r. 1784 (z ohledu prý na sousední osady nekatolické) zrušena.

Za to mají v přifař. Lhotě nekatolíci vyznání augšpurského i helv. své chrámy (2), 2 fary a hřbitovy i školu 1třídní. Školy takové (nekatolické) jednotřídní jsou též v Radlicích, v Šachu a v Brandlíně.

8. **Vydří Kostelní** (Kirch-Widern), ves sev. od Dačic 3 *km*, od Rudolce 7 *km* vzdálená a silnicí spojená, má 438 ob. českých a vesměs katol., 2třídní školu. — Se 3 přif. osadami: 812 katol. a 3 školní třídy. Farníci živí se skoro výhradně hospodářstvím. Žel. stanice: Dačice a Velký Pičín (3·8 *km*).

System.: farář, nyní Jan Dvořák, kons. rada, a kaplan.

Vydří jest kolébkou ryt. Koniášů z V. a bylo také majetkem jejich. Fara byla zde již roku 1300, obsazována jsouc z kláštera na Zderaze v Praze. Prvním farářem dle jména známým byl kněz Oldřich. Později nacházíme patronát v držení

pánů Hradeckých na Telči. Ovšem i sem vedral se utrakvismus či vlastně protestantismus ve stol. 16. Po obnově katol. bylo V. přifařeno s počátku do Telče, později pak do Dačic, až pak r. 1754 fara opět zřízena byla. Mezitím přikoupeno V., o něž přišel rod Koniášův pro vzpouru proti králi Ferdinandovi, ku panství dačickému i s patronátem.

a) Farní a poutní kostel Panny Marie Karmelské stojí na návrší, vévodě širému okolí. Byla to původně kaple, již zbudoval r. 1709 Bernard Butz z Rolsberku, pán na V.; během času rozšířena v kostel nynější o 3 oltářích. Na hlavním umístěn po celém kraji ctěný obraz Marianský, bohatě okrášlený. Průměrem na 100 poutních průvodů v době od Velikonoc až do Panny Marie Růžencové přichází sem z Moravy i z Čech, velebíce Rodičku Boží svorně obojím jazykem zemským. — O původu poutí šíře vypravuje »Kniha poutní« od Dra. Eichlera (vydaná v Brně r. 1888). Bylot (dle pověsti) koncem 17. stol. na hoře, kde nyní stojí kostel, tehda ještě lesem porostlé, vídati častěji a to v sobotu zář před starobylým sloupem, na němž upevněn byl obraz Panny Marie. To přimělo tehdejšího pána zdejšího, že na radu P. Felixe, Karmelitána a posledního Slavatu, tenkráte právě v Telči meškajícího, zbudoval zmíněnou kapli. Když pak poutníci sem přicházejíce nabývali četných milostí duchovních, byla kaple rozšířena a to opět zásluhou řečené rodiny z Rolsberku; avšak ani to nestačilo, pročež ponechána kaple za presbytář a přistavěna k tomu nová loď (r. 1754). Pro větší pohodlí poutníků pořízen i ochoz (ambitus) kolem kostela a umístěny v něm zpovědnice a křížová cesta.

Jmění vlastní: 7450·66 K, zádušní: 11.327 K. Mimo to má kostel nepatrný lesík. Daně platí: 17 K.

b) Fil., druhdy farní kostel v osadě blíže bývalé tvrze, zasvěcený Navštívení Panny Marie, zachoval stopy gotiky z 15. neb 16. stol., zejména zděný svatostan v presbytáři. Po ohni r. 1889 obnoven byl z příspěvků farníkův a jiných dobrodinců. Poněkud cenná je tu kasula z r. 1734.

Farář spravuje také fond chudinský.

Ve farnosti jest bratrstvo živ. růžence a spolek sv. Rodiny. Budova farní byla vlastně vystavěna pro klášter Karmelitů, ten však sem nepřišel a budova stala se farou a to prostrannou a pěknou; rovněž taková je zahrada.

Důchody: z pozemků na 3 *ha*, jež dosti výhodně lze dáti v nájem; renta z jistiny: 33.495 K a doplněk z matice nábož., kteráž i kaplana docela vydržovati má. Daně dle fundační listiny ze dne 16. června 1754 platí patron.

II. Děkanství jaroměřické

hraničí na vých. s děk. jevišovským a náměšťským, na západě s děk. jemnickým a želetavským, na jihu s jevišovským a na sev. s náměšťským a třebíčským.

Farnosti nyní sem patřící náležely druhdy k děkanství telečskému a znojemskému; r. 1670 utvořen dekanát nynější, jehož území jest z části mírná pahorkatina, k níž náleží horská větev klučovská (u Myslibořic 493 *m*), pak lesonická (Mor. Buděj. 466 *m*), z části zvlněná rovina, na níž se daří všem druhům obilí, zejména pšenici. Územím tím protéká na severu řeka Jihlavka, na jihu Jaroměřka, s onou se spojující u Ivančic, a projíždí dráha severozápadní.

Obyvatelů čítá se: 32.454, z nichž je 32.223 kat., 63 akat. a 168 israel., kteří obývajíce 2 města, 4 městyse a 69 osad vesnických, živí se povětšině rolnictvím, pak řemesly a obchodem. Nejlidnatější farnost jest jaroměřická.

Katolíci mají 16 far s 35 svatyněmi, při nichž působí 23 kněží ve správě duchovní, 3 v úřadě učitelském; 2 žijí na odpoč. Mezi kostely je 6 vzácných památek umění stavitelského. Na každý z kostelů farních průměrem připadá 5539 K vlast. a 12487 K zádušního jmění, z čehož platí každý kostel 42·60 K. 10 far dostává doplněk z matice náboženské.

Správou politickou, školní a soudní patří do Mor. Budějovic farnosti: Moravské Budějovice, Domamil, Jaroměřice, Litohoř, Lukov, Martinkov; do Třebíče: Čáslavice, Roketnice

a Starč; částí do Mor. Budějovic, částí do Třebíče patří farnosti: Babice a Horní Újezd; do Mor. Krumlova správou polit., školní a soudní náleží: Dalešice, Krhov, Myslibořice; Lipník a Valč v té příčině rozděleny jsou mezi Krumlov a Třebíč, správou polit. a šk., co do soudu pak a správy berní mezi Třebíč a Hrotovice.

Podací právo vykonávají: majitel velkostatku Jaroměřického, nyní Rudolf hr. Vrbna-Kounic: v Jaroměřicích, v Lukově a Hor. Újezdě. Majitel velkostatku budějovského hr. Josef Vallis: v Moravských Budějovicích, v Domamile a v Litohoři; majitelka velkostatku lesonického, nyní Paulina kněžna Löwensteinová: v Babicích a v Martinkově; majitel velkostatku Sádku, nyní Bedřich hr. Chorinský: v Čáslavicích a ve Starči; majitel velk. Myslibořic a Hrotovic, nyní Ant. Dreher ve Vídni: v Dalešicích, v Krhově, v Myslibořicích a ve Valči; matice nábož. v Lipníku a Roketnici.

Škol je v tomto děk.: měšť. 5, obecné 41 (až na jednu utrakv. vesměs české) o 103 třídách, takže na každou farnost průměrem připadá skoro 7 tříd. Mimo to je tu jedna škola hospodářská 2třídní.

Generální visitace byla r. 1902.

Děkanem jest: P. T. bisk. rada Alois Wolf, farář v Dalešicích (zároveň arcikněz). Místoděkanem jest P. T. kons. rada Frant. Dostál, farář v Mor. Budějovicích.

1. **Babice,** ves od Jaroměřic 8 *km* (od Dalešic 20 *km*, spojení poštou), mají 315 ob. č., 2tř. školu. Pošta v Lesonicích, žel. a tel. v M. Budějovicích (13·5 *km*). Přifař. 8 osad, zámek v Lesonicích, kdež jest i lékař, 2 strážní domky na dráze, 3 mlýny a 4 hájovny, celkem 2163 farníků katol. (jinověrců není). Školy: Mimo babickou ještě 2 dvoutřídní a 1 jednotřídní (4 *km* vzdálené), celkem: 3 školy o 7 třídách. Obyvatelé žijí z hospodářství, pak z řemesel, zvláště obuvnického a bednářského. Dosti lidí pracuje při velkostatku lesonickém.

System.: farář, nyní Josef Ševčík, konsistorní auditor, a 1 kooperator.

Babice z části i s patronátem patřívaly Křižovníkům v Praze; v 16. století dostaly se v držení pánů na Lesonicích. První jménem známý farář zdejší Pavel převzal o své újmě místo oltářníka v Telči, začež mu bylo zodpovídati se. Herese i zde zapustila kořeny. Pro nedostatek kněžstva B. r. 1630 přifařily se do Roketnice, pak do Budějovic. V letech 1673 až 1677 faru, ve zmatcích nábož. oloupenou o důchody, patron nadal znova. — R. 1901 byly tu missie.

a) Farní kostel Nejsv. Trojice. Kostel bývalý (ve zprávě visit. z r. 1668 se jmenuje »nimis neglecta«) byl ve slohu přechodním. Jsa však příliš malým pro farnost a sešed také, ustoupil nynějšímu, jenž skoro od základů r. 1863 nákladem konkurence byl zbudován ve slohu moderním. Má 5 oltářů; na hlavním se cení kříž z kosti želví, s tělem Spasitelovým ze slonoviny. Na věži jsou 3 zvony novější, jeden ze 17. stol. Kostel opraven byl r. 1901 a 1902 konkurencí. Některé vzácnější věci kostelní pocházejí od členů hr. rodiny Reichenbachů na Lesonicích. Hřbitov je za osadou. Matriky z r. 1701.

Jmění vlastní: nemovitosti v ceně 363 K, v jistinách: 3941 K.; zádušní: 13.423 K. Daně a poplatky: 17·69 K.

b) Kommendátní kostel v Šebkovicích, sv. Maří Magd. zasvěcený, má presb. ve slohu přechodním se svatostanem, v lodi však pouze plochý strop. Má jeden oltář, dva novější zvony a nákladem obce opraven byl r. 1901. — Ve 14. století bývala tu fara, jež však za vlády bludů zanikla; majetek její rozebrali farníci. Dosud se ukazuje místo, kde prý fara stávala. Od r. 1670 Š. přiděleny jsou duch. správou do Babic. Vl. jmění kostela šebkovského: 624 K, z čehož poplatky 1·94 K. Také fond chudinský je pod správou farářovou.

Zbožné spolky: živého růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, armáda sv. kříže. Dobře působí záložna Raiffeisenova.

Farní budova (koncem 17. století jenom zříceniny její bylo viděti) je přízemní, ale dosti vysoká a prostranná (7 světnic); má též přiměřené místnosti ostatní a to v dobrém stavu. —

Všecko v posledním pětiletí bylo opraveno. Menší 2 zahrádky jsou u fary, větší ovocná asi 50 *m* vzdálena.

Důchody: z pozemků na 30 *ha* 26 *a* 7 m^2 (jichž s výhodou pronajati nelze); pak z lesa: 11 *ha* 58 *a* 95 m^2; roční renta z jistin: 52.741·46 K. Daně a poplatky: 598·69 K. Kooperátorovi doplňuje kongruu matice náboženská.

2. **Budějovice Mor.** (Mähr.-Budwitz), město staré na silnici z Jihl. do Znojma, od Jaroměřic 7 *km* (drahou) a od Dalešic 16 *km* (poštou) vzdálené; 3492 obyv. českých. Sídlo c. k. okr. hejtmanství i okr. školní rady, okr. soudu a berního úřadu, siln. výboru (přir. 30%), kontrolní fin. stanice a evid. katastru. Notář a 2 adv. Tři lékaři a lékárna. Měšť. školy 2: pro chlapce a pro dívky; obecné školy 2 (o 10 třídách), jedna utrakv.; pokrač. škola průmyslová, měšť. špitál, spořit. městská, vzájemná záložna i něm. spoř. a záložní spolek; továrna na hospodářské nástroje; knihtiskárna. Pošta, tel., žel. stanice. Přir. obec. 62%. Se 4 osadami přifařenými, dvory a samotami (10) má celá farnost 4628 katol. (18 akat., 97 ž.), kteří žijí z řemesel, hospodářství a obchodu. Škol 5 o 22 třídách.

System.: farář, nyní kons. rada Frant. Dostál, 2 kapl. a katecheta; pak kaplan fundovaný.

Budějovice vznikly z podhradí zeměpanského hradu Budějovic, jehož majiteli stali se pak páni z Lichtenburka na Bítově. Kostel se správou duchovní byl tu již ve 13. stol. a podací právo postoupil král Václav klášteru tišnovskému. Kostelu průběhem let přirůstaly různé nadace (jedna r. 1507 na založení oltáře Neposkvrn. Početí Panny Marie, což zajisté vzhledem k době hodno povšimnutí). Ale již r. 1502 Bitovští z Lichtenburka násilím klášteru tišnovskému odňavše patronát po právu silnějšího drželi jej i přes odpor kláštera, ano podporovali i »nové« učení, takže v B. založen sbor bratrský, jehož kazatelé si přisvojili též farní důchody. Z důchodů těch však také těžiti chtělo město, ba i — co do osad přifařených — někteří zemané okolní. Když pak pro tíseň peněžní klášter tišnovský postoupil patronát Zdeňkovi z Waldšteina, pánu na Budějovicích, tu

nejen bez překážky dosazováni sem kazatelé »čistého« evandělia, nýbrž zřízena i škola pro souvěrce jejich. Tak bylo to až do r. 1626. Tu v držení Bud. přišel p. Wolfgang ze Schauenburka a účinnou pomocí Jesuitů znojemských zase tu obnovena víra katolická, ač ještě tu i tam proskakovaly názory nekatolické. Od r. 1736 patří B. i s patronátem rodině hrabat Wallisův. R. 1874 byly zde missie.

a) Farní kostel sv. Jiljí, byv r. 1696 přestavěn a o dvě poboční kaple rozšířen, nemá nic starožitného. Jest v něm pět oltářů jednoduchých; na hlavním pěkný obraz sv. patrona. Na věži jest městská hláska, hodiny a 4 zvony (jeden z r. 1500). Ve hrobce kostelní odpočívá též člen světoznámé rodiny Fuggerovy z Augšpurku († 1656). Poslední oprava konkurencí byla provedena r. 1891. Kolem kostela, jenž koncem 17. stol. měl 2 věže, býval hřbitov a na něm zachovala se románská rotunda (asi carnarium), stará původem,[1]) ale později přeměněna v kapli sv. Michaela. — Vlastní jmění: 31.387·72 K a pozemky na 74 *a* 84 m^2; zádušní: 44.839·18 K a pole na 50 *a* 14 m^2. Daně a poplatky: 162·04 K.

b) Kaple sv. Anny při špitále ze 14. stol. má 3 olt., malé varhany a na vížce zvon. V podobě nynější jest z 18. stol. Vlastní jmění: 8575·74 K. Poplatky: 4·05 K.

c) Kaple veřejná sv. Jana Nep. na hřbitově z r. 1713, slušně opravená, má 1 olt. a vlastního jmění 5405·60 K, z čehož platí 8·99 K.

d) V Syrovicích (5třídní škola) jest zámecká kaple Panny Marie a hřbitov.

Farář mimo jiné fondy (mezi nimi na udržování náhrobku † Bedřicha Apeltauera a téhož fond paramentní) také spravuje fond chudinský, mimo nějž má i město ústav svůj.

Mimo správu duchovní jest v B. ustanoven ještě kaplan nadační, maje z jistin, jež odporučil na ten účel řečený Apeltauer, ročně 1932 K, z čehož se platí: 84·86 K daně.

---

[1]) V matrice dekanátu telečského z r. 1668 praví se o ní, že byla: „antiqua, ruinosa, deserta, profanata“, a pod ní že bývala kostnice.

Zbožné spolky: živ. růžence, Apošt. sv. Cyr. a Meth., sv. Rodiny a něco členův ustav. klanění nejsv. Svátosti. — Jiné: dva (český a německý) dobrov. hasičů, voj. vysloužilců; řemeslnická beseda, odbor Národní jednoty, vzdělavací spolek ženský »Eliška Krásnohorská«, čten. spolek, Sokol. — Též se tu vydávají známé »Naše Noviny« směru radikálního.

Budova farní jednopatrová s 8 světnicemi jest všemi příslušnostmi opatřena a r. 1890 a 1891 byla opravena. Farní knihovna nemá ceny. Hospodářská stavení jsou z části dřevěná, jinak ve stavu dobrém. Zahrada při domě na 4 *a* 78 m^2 na půdě kamenité.

Důchody: katastr. výnos 169·14 K z pozemků 4 *ha* 58 *a* 65 m^2, jichž nelze s prospěchem pronajati; pak roční renta: 3428 K. Daně (vyjma osobní): 557·29 K. Z toho i kaplana dlužno vydržovati.

3. **Čáslavice**, ves v dolině položená, od Jaroměřic 8 *km* (od Dalešic 21 *km* bez řádného spojení), mají 807 ob. českých, 3tř. školu; pošta, tel. a žel. v Kojeticích (5 *km*). S přifařenými 2 osadami, dvory a mlýny: 1381 katol., 9 ž.), kteří se živí hlavně hospodářstvím. Školy celkem 2 (5 tříd).

System.: farář, nyní Rudolf Prchal.

O stáří Č. svědčí, že již v 13. století byl tu kostel se správou duchovní, kterou osazovali pánové na Sádku. Bludy 16. stol. faru katol. zničily, načež Č. přifařily se do Starče, až r. 1773 zásluhou faráře stařeckého Jana Palečka byla zde zřízena expositura, po 10 letech lokalie, jež později stala se farou. Právo podací od 15. stol. jest při vrchnosti sádecké.

a) Farní kostel sv. Martina biskupa, jenž stojí na někdejším hradisku, jež nyní je hřbitovem, při opravě v 18. stol. pozbyl svého starobylého rázu až na gotickou klenbu presbyteria se zamříženým ve zdi svatostanem. Loď jest patrně z doby pozdější. Jsou v něm 3 olt. (na hlavním obraz Čeňka Neumanna z Telče) a na opravené r. 1900 věži tři zvony novější. Kostel opraven a vymalován byl v l. 1902 a 1904. Jsou tu některé starobylé náhrobky (Klementa z Löwenstreitů, štolby knížete

Collalta, † 1700; ryt. Lukáše Gregora z Grinnersperku, držitele panství sádeckého z r. 1660, který hrobku zřídil pro sebe a rod svůj, »aby v tomto chrámu P. těla jejich mrtvá se pochovávaly a v Pánu Bohu lehce a pokojně odpočívajíce věčné spasení se všemi vyvolenými očekávaly. Amen«).

Vlastního jmění má kostel: v nemovitostech 2250 K a v jistinách 6300 K; zádušního: v nemovitostech 811 K a v jistinách 5462·40 K. Daně a poplatky 24·63 K.

b) Na zámku Sádku, jenž vévodí celému okolí, jest kaple Bolestné Rodičky Boží, ve které občas konává se mše sv. Jest v ní jeden oltář. V zámku jsou některé památné obrazy a stará knihovna.

Zbožné spolky: živého růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, spolek směřující na vykupování dítek z otroctví. Raiffeisenka, spolek dobrovolných hasičův.

Farní budova přízemní, opravená r. 1904, je v dobrém stavu. Malou farní knihovnu založili 2 zdejší faráři. Zahrada dosti pěkná. Též stavení hospodářská uspokojují.

Důchody: roční renta z jistiny 7300 K (věnované svrchu řečeným farářem Janem Palečkem a z části pánem na Sádku Bohumírem hr. Walldorfem) a doplněk z matice náboženské. Daně 40·60 K (mimo osobní).

4. **Dalešice,** městys ležící v údolí, nyní sídlo úřadu děkanského, 12 *km* od Jaroměřic, mají 778 ob. č., 2třídní školu, zámek a poštu. Telegraf v Hrotovicích, žel. v Náměšti (10 *km*). Záložna Raiffeisenova. Trhy týdenní a 2 výroční. Lékař v blízkých Hrotovicích.

K farnosti náležejí ještě 2 vesnice a 2 jednotřídní školy, celkem: 1438 katol. (jinověrců není) a 4 školní třídy. Farníci živí se hospodářstvím, řemesly a obchodem.

Systemisováni: farář, nyní arcikněz a děkan Alois Wolf, a kooperator.

Dalešice za nejstarších dob byly zbožím zeměpanským. Pak nalézáme v držení jich rod po D. jmenovaný a potom

klášter Magdalenek[1]), asi ve 13. století založený, měl i právo podací při zdejší faře, na které správu duchovní vedl kněz Augustinian, jsa, jak se podobá, zároveň i proboštem řečeného kláštera. Klášter r. 1546 zanikl a ovládla zde herese až do r. 1622, jsouc podporována obzvláště školou zdejší. Zatím různí pánové vystřídali se v držení panství, z nichž nejznámější jsou Osovští z Doubravice. Konečně zakoupil je vídeňský boháč Antonín Dreher, na něhož přešlo také právo patronátní.

a) Farní kostel sv. Petra a Pavla na bývalém hřbitově, nynějším to parku zámeckém, postavil zdejší klášter asi v 15. stol. Presbytář goticky klenutý má svatostan ve zdi i sedilia. Ku presbyt. přiléhá loď a t. z. starý kostel, loď to poboční s hlavní lodí spojená, ve slohu přechodním, zbudovaná asi ve stol. 14. Kostel má 4 olt. a byl důkladně opraven r. 1902 konkurencí. Zachoval též náhrobky některých zemřelých pánů statku zdejšího. Na mohutné věži jsou 3 zvony novější.

Vlastní jmění kostelní: 4294 K, zádušní: 12.260·49 K. Daně: 24·89 K.

b) Na hřbitově stojí kaple sv. kříže, ex voto postavená. Byla sice zrušena r. 1785, ale baronka Kateřina Hessová r. 1803 ji obnovila, načež zřízena v ní hrobka svob. pánů Hessův.

Zbožné spolky: živého růžence, sv. Rodiny, apoštolát, armáda sv. kříže. — Též je zde farní ústav chudinský a ve Slavěticích obecní, mimo to i 3 t. z. špitály ve farnosti.

Fara jest jednopatrová, opravená r. 1898, ve stavu dobrém, s farní knihovnou (200 sv.). Hospod. stavení v dobrém stavu (stodola letos nová). Zahrada pro přílišné vlhko méně užitečna.

Důchody: z pozemků katastr. výnos: 368·10 K; roční renta: 1646·40 K, doplněk kongruy: 336·56 K. Daně: 346·31 K (mimo osobní). Koop. je placen částečně z matice náboženské.

5. **Domamil,** městys v dolině záp. od Budějovic, 12 *km* od Jaroměřic, od Dalešic 19 *km* (spojení silnicí), má 522 obyv.

---

[1]) Nazývaly se též „bílé paní“ a úkolem jejich byla péče duchovní o padlé ženštiny. První klášter byl v Paříži s řeholí od pap. Řehoře IX. (1227—1241) potvrzenou. V Čechách bylo též několik klášterů řádu toho.

českých, 2třídní školu, 4 výr. trhy. — Přifař. ještě 5 osad a 2 školy jednotřídní, celkem 1591 ob., vesměs katolíků, živících se rolnictvím a řemeslem. 4 třídy školní.

System.: farář, nyní Frant. Konečný, a kooperator.

Domamil měl ve 13. stol. faru pod patronátem proboštství staroboleslavského, později pod patr. kanonie lucké, odkudž také byli zdejší správcové duchovní. Podobá se, že i sem v 16. stol. vnikla herese; katol. fara pak zanikla a katolíci zdejší přifařeni byli do Roketnice, až r. 1659 opět se objevují jména katol. farářů (r. 1668 z řádu Premonstrátů luckých), jichž řada však se přetrhuje asi vinou patrona opata, který ani proti zrušení duchovní správy zdejší námitky neměl. — Domamil zakoupen pak ku panství budějovskému a od r. 1790 kněží světští zde farářují.

a) Kostel farní sv. Prokopa původem svým je starý (presbyt. zachovalo původní tvar čtverce. I vítězný oblouk jest známkou starého původu z 11. stol.[1]) Mnohými však opravami (tak r. 1831) pozbyl kostel starobylého rázu. Má 3 oltáře a opraven byl roku 1902 nákladem konkurence. Na věži jsou 2 zvony.

Jmění vl. má kostel: v pozemcích na 141 *a* 59 m^2, pak v jistinách: 3014·80 K; záduší: 11.998·40 K. Daně: 59·76 K.

b) Ve Štěpkově jest veřejná kaple sv. Václava, vzácná památka starověká. Je to rotunda rom. slohu, zevnitř dobře zachovaná.[2]) Presbytář nižší než loď zakončen polokruhovou apsidou, ale s okny zmodernisovanými. Při kostele tomto rovněž fara bývala, ale zanikla za převratů náboženských.

V Komárovicích jest obecní kaple sv. Josefa.

Bratrstva a spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát. Farní ústav chudinský.

---

[1]) Viz: Lehner, „Dějiny umění nár. českého“ I., str. 303, 322.

[2]) Matrica ecclesiarum decanatus Telčenis (1668—1672) praví o kapli této, že jest „ad modum paganici fani aedificata“. (!) Býval tenkrát při ní hřbitov, ale neohrazený.

Fara jednopatrová je ve stavu dobrém i hospod. stavení; r. 1901 vše konkurencí bylo opraveno. Je tu i farní knihovna (200 sv.). Při faře zahrada slušná.

Důchody: z pozemků na 2 *ha* 94 *a* 45 m^2; renta roční 357·14 K. Doplněk z matice nábož., která zúplna vydržuje kooperatora. Daně: 48 K 15 h.

6. **Jaroměřice** (Jarmeritz), město při stoku Rokytné s Jaroměřkou, 416 *m* nad mořem, 10 *km* od nynějšího sídla děk., při dráze severozápadní, mají 2781 obyv. českých, 2 školy měšť., 2 čtyřtřídní školy obecné (každá o 5 odděl.), zimní školu hospodářskou, pokrač. školu průmyslovou, školku ovocnářskou. Zámek s bohatou knihovnou, s archivem a obrazárnou. Lékař a lékárna. Obecní nemocnice a chudobinec. Spořitelna: kontrib., občanská i Raiffeisenova. Pošta i telegraf. Četnická stanice. Stanice žel. dráhy (2 *km* vzdálená). Obecní přirážka: 97%. Výročních trhů 5 a týdenní. — Přifařeno ještě 13 osad, tři školy dvoutřídní, 3 školy jednotřídní; celkem 6506 katolíků (13 akat., 27 židů) a 27 tříd školních, z nichž nejvzdálenější jest 6·5 *km*. Farníci žijí mimo rolnictví z řemesel, obchodu, prací ve větších závodech a při velkostatku.

System.: farář, nyní Josef Peksa, 1 kaplan, 2 kooperatoři a katecheta.

Jaroměřice byly zbožím zeměpanským; markr. Jošt kolem r. 1390 lénem je dal Janu, půrkrabímu z Maidburka; podací právo při faře, kteráž tu byla již počátkem 14. stol., měl klášter Sedlec v Čechách. Z dob prvních farářů zdejších zachovala se zpráva, že zpupný a prchlivý Smil Bítovský z Lichtenburka, pán na J., dav faráře Vojslava utopiti, klatbě církevní propadl, kteréž pak po vykonaném pokání od papeže Klementa VI. (1347) zase zproštěn byl.[1]) Roku 1434 byl tu farářem Pavel z Miličína, později biskup olomoucký, a tu byly již J. městečkem. Delší spory vznikly o patronát mezi klášterem sedleckým a držiteli J. pány Bítovskými z Lichtenburka, a ukončeny jsou

[1]) Viz o tom článek „Pokora“ od V. Praska v „Čas Mat. Mor.“ r. 1880 str. 43.

přiřknutím práva toho panství zdejšímu, jež tehdy v držení se dostalo pánům z Ludanic, kteří jsouce při straně podobojí, s farářem i majetkem farním násilně nakládali (1519). K tomu přidružily se zmatky náboženské věku 16. V letech 1536 až 1625 Čeští Bratří, kteří i duchovní správu si zřídili. Z nich vyvinuli se lutheráni. R. 1632 fara vrácena katolíkům.

Snahou a péčí faráře Antonína Staříče zahojeny následky krutého požáru, jenž zničil faru i kostel r. 1631 (podruhé 1635),

Farní kostel a zámek v Jaroměřicích.

ano přikročeno i k nové úpravě kostela. Život náboženský v J. zmohl se zvláště za Jana Antonína hr. z Questenberka, na jehož rod mezitím panství zdejší prodejem se dostalo r. 1624 po vzpouře dosavadního pána Petra Rechenberka ze Želetic proti Ferdinandovi II. Hrabě Questenberk postavil zde i kapli Marianskou (t. z. Loretskou) s posvátnými schody. Dne 17. září r. 1673 poprvé konána v ní mše svatá a to u přítomnosti cís. Leopolda I. hosta na zámku zdejším. K tomuto založení přibyl o 2 léta později klášter řádu Servitův, z důchodů panských vydržovaný. K nadání původnímu přirostlo pak ještě jiných

darův i výsad duchovních. R. 1784 dne 18. září však byl klášter zrušen,[1]) jmění jeho 31.866 zl. zabrala matice nábož., budovu pak velkostatek, který i s patronátem dědictvím dostal se hraběcímu rodu Kounicův a v nejnovější době hr. Rudolfu Vrbnovi z Kounic.

a) Farní kostel sv. Markéty panny vedle zámku zbudován jest v letech 1715—1738 na místě bývalého sešlého kostela a to hlavně nákladem tehdejšího majitele panství Jana Adama hrab. Questenberka v krásném slohu barokovém. Důkladně byl upraven roku 1899 z příspěvků dobrodinců (mezi nimiž zvláště zemřelá Marie Krátká a farář tehdejší František Hoch), takže kostel ten bez odporu náleží k nejkrásnějším v celém kraji. Fresky od Sim. Gionimi zobrazují děje posvátné star. i nov. zákona. Kupola vyzdobena malbou na obmítce, představující Pána Ježíše uprostřed svatých. Oltářů je celkem 10, sochy na nich od známého Winterhaltra. Pozoruhodna jest křtitelnice ze 17. stol. a dvojí drahocenný ornát. — Jmění vlastní: 19.360 K, zádušní: 22.370 K. Daně a popl.: 148·90 K.

b) Veřejná kaple sv. Josefa s 1 olt. pochází v podobě nynější z r. 1764.

U »špitálu«, založeného již r. 1498 pro 12 chudých, pořízena byla r. 1668 kaple sv. Kateřiny, panny a mučednice, s jedním oltářem.

Náměstí zdobí velmi úhledná kamenná socha Nejsvětější Trojice, již pořídil a nadal zmíněný již hr. Jan Adam Questenberk.

Katol. spolky a bratrstva jsou: Jednota sv. Josefa, brat. živ. růžence, ustav. klanění, sv. Rodiny, apoštolát, arcibratrstvo Ducha sv., armáda sv. kříže a růžencový spolek mešní, přivtělený k ústřednímu bratrstvu ve Vídni. — Též je tu farní chudinský ústav a obecní: v Jaroměřicích, v Blatnici, v Ohrazenicích a ve Příštbě.

Missie byly zde r. 1897 a r. 1898 obnova.

---

[1]) Viz: Seb. Brunner, „Die Mysterien der Aufklärung in Oesterreich". Mainz 1869. Str. 372.

Budova farní stávala původně u zámku; byla však ponechána patronovi, jenž zbudoval novou prostrannější, ale ani při té nezůstalo: bylať někdejší klášterní budova Servitů r. 1831 zařízena ve faru, kteráž důkladně je stavěna a má všecky místnosti potřebné i knihovnu (116 sv.), ale od kostela jest dosti vzdálena, což ovšem činí obtíže. K opravě zavázán jest patron bez konkurence. — Hospodářská stavení, rozsáhlá, a zahrada na 5 *a* 32 m^2, zdí obehnaná, s vodovodem jsou ve stavu dobrém.

Důchody: výtěžek z pozemků na 2 *ha* (pole, louka, desátková stodola): 316 K, renta roční: 5447·20 K. Z toho jest platiti daní: 879·66 K a vydržovati 2 kooperatory; třetí (jehož místo nyní neobsazeno), musil by placen býti z matice nábož. Daň domovní z farní budovy platí velkostatek.

Pozn. Mezi faráři zdejšími byl Ant. Ferd. Doubravský (Dubravius, 1722—1731), jenž napsal a vydal kázaní (jedno při kanonisaci sv. Pelhřima z řádu Servitů) a spis o osvobození města Brna z obležení švédského.

7. **Krhov** (Kirhau), ves 7 *km* východně od Jaroměřic, od Dalešic 5 *km*, má 401 katol. obyv. české, 2tř. školu. Pošta a tel. v Hrotovicích, žel. v Jaroměřicích. V přifař. Hrotovicích jest lékař a lékárna. Mimo to přifařeno 6 obcí, 1 škola měšť. 3třídní, 1 obecná 3tř. (4 odděl.) a 2 školy jednotřídní, celkem 2625 kat. (17 ž.), 11 tříd školních. — Farníci žijí z hospodářství a venkovských řemesel.

System.: farář, nyní Ferd. Urbanec, a 1 kooperator. Pro měšť. školu v Hrotovicích ustanoven jest katecheta zvláštní.

Krhov býval samostatný statek a měl i správu duchovní již ve 13. stol. (tu se uvádí farář Eneáš) pod panským patronátem. Kostelu dostalo se různých darů, mezi nimiž i to, že r. 1467 jistý měšťan ivančický pokáním za člověka zabitého povinen byl dáti sem 15 liber vosku a kus sukna pro chudinu. Zboží zdejší zatím připojeno jest ku kostelu myslibořickému a pak k hrotovskému, na který se v 16. stol. pod záštitou majitelů dostalo bludné učení t. zv. reformátorů. Odstrčení

katolíci přifařeni následkem toho do Dalešic. Po obratu r. 1620 působili zde Jesuité znojemští se zdarem, takže z Krhova spravovány byly také fary myslibořická a lipnická.

a) Farní kostel sv. Jakuba V. nynější podoby nabyl opravami, provedenými hlavně nákladem patronovým r. 1839, zachovav si jakési zbytky gotiky pouze v presbytáři. Poslední oprava stala se r. 1902 nákladem konkurence, při čemž pořízen nový oltář hlavní se sochou sv. patrona v Grödenu shotovenou a vedlejší oltáře, kazatelna i křtitelnice opraveny. Mimo to pořízena též křížová cesta dle Führicha. V poboční kapli chovají se ostatky sv. Fabia mučedníka ve skvostně ozdobené a drahocenné schránce. Mezi cennými věcmi kostela, který značnou část stříbra svého odvedl na potřeby státní, uvádějí se 2 uměle vyšívané obrazy sv. Dominika a sv. Celestina. Vzácný obraz Nanebevz. Panny Marie dle Tiziana bohužel podlehl úplné zkáze. Novými varhanami, shotovenými firmou Mölzerovou v Kutné Hoře, ukončena letos důstojná oprava chrámu Páně. — Hřbitov je za osadou.

Jmění vlastní: pozemky na 6 *ha* 83 *a* a domek v ceně 880 K, pak jistina: 1534 K. Záduší: 14.376 K. Daně: 71·36 K.

b) Fil. kostel sv. Vavřince v Hrotovicích téměř nic ze staré podoby nepodržel, což vysvětliti lze častými požáry, jež zasáhly jej. R. 1835 byl sklenut a v letech následujících obnoven i vymalován. Jsou v něm 2 oltáře a na věži zvon přelitý r. 1702. Větší část stříbra vzal stát. R. 1843 byl kostel vykraden. Fara byla při něm již ve 13. století a to v držení řádu něm., jemuž vésti bylo časté spory s majiteli Hrotovic o právo podací a o desátky. Když bludařstvím 16. stol. fara katol. zanikla, přifařeny H. do Dalešic a později do Krhova. Jmění kost.: pole v ceně 86 K, jistina: 2580 K. Záduší 420 K. Daně 10·36 K. — Je tu i hřbitov. Služby B. koná zde koop. exposita a zároveň katecheta zdejší školy měšťanské.

c) Fil. kostel v Račicích, sv. Václavu zasvěcený, v presbytáři si zachoval sloh čistě gotický, kdežto loď má strop plochý. R. 1853 byl důkladně obnoven péčí tehdejšího

duchovenstva. Má 2 oltáře a zdařilý obraz sv. Petra a Pavla, pak sousoší ukřižování Krista P. (dar hr. Huberta z Harnoncourtu), a na věži 2 zvony (jeden z r. 1491). I zde fara bývala, a když zanikla (r. 1657), Račice do Krhova se přifařily. — Jmění 1300 K. Daň 2·97 K.

d) Ve Vodonci je kaple sv. Rodiny.

Spolky a ústavy dobročinné: Bratrstvo živého růžence, apoštolát v Krhově; katol. hospod. besídka v Hrotovicích. V Krhově jest farní, v Hrotovicích obecní ústav chudinský.

Farní budova jednopatrová a dobře krytá je ve stavu dobrém, rovněž tak stavení hospodářská. Zahrady (4), celkem na 22 *a*, jsou dobře opatřeny.

Důchody: renta 1600 K. — Na kongruu kooperatorovu připlácí náboženská matice. — Daně: 120·12 K.

8. **Lipník,** ves na silnici z Třebíče do Myslibořic, od Jaroměřic 6 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má 393 obyv. české, školu jednotřídní a poštu. Tel. a žel. v Jaroměřicích. S přifařenými 3 osadami a dvorem: 1114 katol. (14 akat.), kteří se živí skoro vesměs hospodářstvím. Školy 3 se 3 tříd. (nejvzdálenější 4 *km*).

System.: farář, nyní Method Šlechtický, auditor.

O Lipníku zmiňují se prameny již ve 14. stol. I duch. správa tu již tenkráte byla, na kterou právo podací měli páni z L. Ale později o právo to vznikly spory i o desátek. — V 16. stol. správa duch. octla se v rukou heretiků, katolíci pak přifařeni do Myslibořic. Tu když budova farní sešla, byl L. sídlem i faráře myslibořického, což potrvalo do roku 1704. R. 1785 matice nábož. zřídila v L. správu duchovní (lokalii). R. 1882 byly zde missie.

Kostel sv. Jana Křtitele na bývalém hřbitově zachoval ze staré doby gotický presbytář, kdežto loď kryta jest plochým stropem. Má 2 olt. (hlavní upraven jest slohem got.) a náhrobek Felixe Koňáše z Hodiškova z r. 1575. Na věži jsou 3 zvony. Hřbitov nedaleko. V letech osmdesátých min. stol. provedena slohová úprava kostela.

Jmění vlastní: 140 K, zádušní: 5260 K a nemovitosti v ceně 800 K. Poplatky: 13·44 K.

Farní ústav chudinský. Je tu též Katolická Besídka hospodářská a z bratrstev zbožných: Živý růženec, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova malá, přízemní, r. 1902 opravená. Nejnutnější stavení hospodářská. Zahrada na 8 *a* 30 m^2 na zeleninu a ovoce.

Důchody: kongrua z náboženské matice. Daně a dávky: 30·77 K.

9. **Litohoř** (Litohorn), ves na silnici z Mor. Budějovic do Jihlavy, od Jaroměřic 7 *km* a od Dalešic 21 *km* (bez řádného spojení) vzdálená, má s připojenou osadou Kolovraty 630 katol. obyv. č., kteří se živí rolnictvím, 2třídní školu a poštu. Tel. a žel. v Mor. Buděj. (5 *km*).

System.: farář, nyní Dominik Křišťan.

Litohoř náležela ke zboží klášternímu v Louce, odkudž zbudována zde r. 1781 kaple, v níž z Domamile služby B. se konávaly, neboť tam Litohoř byla přifařena. R. 1781 kaple rozšířena a upravena jest v kostelík a zařízena při něm správa duchovní. Když pak zrušena byla kanonie, odprodán i zdejší majetek její ku panství budečskému, na něž přešel též farní patronát.

Kostel sv. Jana Nepom., v podobě kruhovité, jest klenut a dobře kryt; má 3 olt. O potřeby jeho značnou měrou pečují farníci. Roku 1882 byl opraven, k čemuž přispěla i císařovna Anna. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění kost.: 218·34 K, zádušní: 4946·60 K. Poplatky: 8·10 K. — Též chudinský fond farář spravuje.

Bratrstva: živého růžence, ustavičného klanění.

Farní budova je přízemní, skrovná a vlhká; 4 obytné pokoje a příslušné místnosti hospodářské. Jest při ní zahrádka (asi na 70 m^2).

Důchody: renta 272 K, od velkostatku budečského 84 K. Mimo to užívá farář zádušního pozemku na 48 *a*, k čemuž obec

přidala k užívání 50 *a* za poplatek roční 4 K. Doplněk kongruy z matice nábož. Daně: 16·01 K a osobní.

10. **Lukov** (Lukau), ves blíže silnice cís. z Budějovic Mor. do Jihlavy, od Jarom. 4 *km* a od nyn. sídla děk. úřadu 17 *km* vzdálená, má 489 obyv. č., 2třídní školu. Pošta, tel. i žel. v Mor. Buděj. (2 *km*). — Se 2 osadami přifař., mlýnem, cihelnou, hájovnou a 2 strážnicemi na dráze: 1246 kat. (jinověrců není), kteří se živí rolnictvím. Školy dvě se 3 třídami (přespolní 4 *km* vzdál.).

System.: farář, nyní Jan Valášek.

Zdá se, že L. již ve 13. stol. byl značnější osadou, maje kostel se správou duch. pod patronátem kláštera tišnovského. V 15. stol. dostalo se kostelu dosti darů nadačních. Ve stol. 16. vznikl spor o důchody zdejší mezi řečeným klášterem a nekatolickým pánem Hynkem z Waldšteina na Budějovicích, kamž tenkráte L. poddanstvím náležel, ale nezdá se, že herese zde nabyla vrchu; byltě tu r. 1598 farář katolický. Pro nedostatek kněžstva však r. 1638 přifařen L. do Mor. Budějovic; později na čas spravován z Hostíma, až r. 1663 řádná správa duchovní zřízena byla. Brzy na to L. (i s Jakubovem sem přifařeným) odprodán ku panství jaroměřickému, na něž přešel i patronát. R. 1814 požárem lehl kostel i fara.

a) Kostel farní sv. Jana Křtitele, neví se, kdy byl postaven, ale upraven byv r. 1716 jeví se býti budovou slohu renaissančního. Nová úprava provedena r. 1775 a nejnověji r. 1904. Téhož roku nákladem konkurence vyzdoben novou vkusnou dlažbou a věž opatřena krytbou slohu přiměřenou. Na věži druhdy z části dřevěné jsou 2 zvony. — Hřbitov je u osady.

Jmění vlastní: 1363 K, zádušní: 4913·70 K; mimo to nemovitosti na 10 m^2. Daně a poplatky: 10·28 K.

b) Kommendátní kostel sv. Jakuba v Jakubově je starožitná a památná budova slohu románského, v níž zachována polokruhová apsida a částečně i románská okna v lodi kryté

plochým stropem. Dle toho kostelík pochází asi ze 13. stol.[1]) Má 3 olt. a na věži 3 zvony. Nad bývalou při něm farou měl patronát klášter oslavanský, později pak pánové světští na Jaroměřicích, za nichž jmění jeho přišlo na zmar a fara zanikla, takže Jakubov (od r. 1625) do Lukova přifařen jest. Opravy částečné dle potřeby dějí se z vlastního jmění kostelního, kteréž má nemovitosti: 4 *ha* 32 *a* 29 m^2 v ceně 1486 K a v jistinách: 1580 K. Daně a poplatky: 48·10 K (platí nájemníci).

Mimo farní ústav chudinský je tu i chudobinec obecní.

Z bratrstev zbožných: živ. růžence a svaté Rodiny.

Budova farní[2]) z tvrdého staviva z r. 1708, zachovalá, má dosti místností, ač jest jenom přízemní. Roku 1904 byla opravena. Hospod. stavení ve stavu dobrém. Zahrady užívá se hlavně na trávu a zeleniny.

Důchody: ze zahrady na 80 *a* 37 m^2 a renta roční z jistiny: 51.990 K. Doplněk na vydržování kooperatora z náboženské matice. Daně 130 72 K.

11. **Martinkov Červený** (Martinkau), ves nedaleko cís. silnice z M. Budějovic do Jihlavy, od Jaroměřic 17 *km* vzdál., bez řádného spojení, má 718 obyv. českých, 2třídní školu. Pošta v Domamile, tel. a žel. v Mor. Budějovicích (9 *km*). — Přifařena jedna osada, dvůr a mlýn, celkem: 995 kat. (6 ž.), kteří se živí hospodářstvím, někteří řemesly: Školy dvě se 3 třídami (přespolní vzdálena 4 *km*).

System.: farář, nyní Jindřich Svoboda.

Bývala zde tvrz se zvláštním majetkem, který byl v držení pánů různých, až r. 1409 přikoupen k Lesonicím. Asi ve 13. stol. byl zde již kostel. Z r. 1421 o M. se uvádí, že Husité jej zpustošili, po jejichž odchodu kostel znova zbudován byv stal se filiálkou Jakubova, odkudž pak do M. exponován kněz kaplan. V dobách t. z. reformace i M. přidal se k novému učení; kostel zpustl, duchovní správa zanikla, až pak po bitvě

---

[1]) Viz: Lehner, „Děj. umění nár. českého“ II. 158. a n.

[2]) R. 1668 v matrice děk. telečského nazývá se „inaptissima, cui nulla similis visa“.

bělohorské M. pro nedostatek kněžstva přifařen byl do Mor. Budějovic. R. 1714 zřízena zde opět katol. správa duchovní.

a) Kostel Nanebevzetí Panny Marie nynější podoby nabyv hlavně opravami r. 1848, má 4 olt. Na výzdobu, r. 1880 provedenou, farníci mnoho přispěli. K uměleckým památkám kostelním náleží stříbrná lampa; též obrazy sv. Frant. Xaver. a sv. Frant. de Paula mají cenu, jakož i řezbářská práce na obraze Rodičky Boží. Ve hrobce kostelní odpočívá zakladatel Karel Amadeus hr. Aichbüchl († 1716). Na věži jsou 3 nepatrné zvony. — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 1380 K, zádušní: 10.413·34 K. Daně a poplatky: 32·83 K. Farář spravuje též ústav chudinský.

b) Na Horkách jest nová baroková kaple sv. Antonína Pad.; pořídili ji dobrodinci.

Z bratrstev zbožných jsou tu: živ. růžence, apoštolát, sv. Rodiny a armáda sv. kříže.

Fara přízemní má potřebné místnosti; opravena byla r. 1904. Hospod. stavení nejnutnější jsou v dobrém stavu. Zahrada je dosti veliká (978 m^2) a též v dobrém stavu.

Důchody: roční renta: 474·19 K a užitek z pozemků na 5 *ha*, jež lze dobře pronajati; konečně doplněk z mat. nábož., nyní 978·37 K. Daně: 117·68 K (a osobní). —

Martinkov je rodištěm známého lidového spisovatele, kněze Václava Kosmáka, jenž byv nar. 4. září 1843, † jsa farářem a čestným děkanem v Prostoměřicích dne 15. března r. 1898. Pochován jest v Brně.

12. **Myslibořice,** městys a farnost 6 *km* vých. od Jaroměřic a 9 *km* od Dalešic (spoj. silnicí) mají 949 katol. obyv. č. (rolníků), (5 akat., 3 ž.). Je tu 3třídní škola, zámek s obrazárnou, pošta a telegraf. Žel. v Jaroměřicích. Lékař obvodní s lékárnou soukromou. Dva výr. trhy.

System.: farář, nyní aud. kons. Václav Češkuta, a koop.

Myslibořice bývaly zvláštním statkem, dle něhož se psával domácí rod. Kostel byl zde již ve 13. stol. a patronát držel původně klášter oslavanský. (Prvním farářem uvádí se Gundakar).

V 15. stol. podací právo bylo již při panství zdejším. V 16. stol. také sem vnikla herese, ano o důchody tehdy oloupeny i kostel i fara. R. 1629 působivé missie konali zde Jesuité ze Znojma, načež M. přifařeny byly do Krhova, až pak od r. 1666 dosazováni sem zase správcové duchovní, kteří však nápadně rychle se střídali (4 odešli do Častohostic, někteří zaměnili si místo své za jiné). R. 1895 byly zde missie a r. 1897 obnova.

a) Farní kostel sv. evand. Lukáše jest sice starý původem, ale r. 1804 byl zmodernisován. Pro farnost je malý. Má 3 olt. V letech 1892—1894 byl důkladně a vkusně obnoven, novou křížovou cestou a varhanami opatřen i vymalován. Památné jsou náhrobky vladyky Jana Chroustenského z Chrustenic a na Rudolci † r. 1509 a Rafaela z Chrustenic a Malovaru † r. 1568. Na věži jsou 3 zvony z novější doby. Oč kostel r. 1810 přišel (na státní potřeby), nahradila dobročinnost pozdějších majitelů z hrab. rodu Taaffeův. — Jmění kostelní: 2006·76 K v jistinách; záduší: 8622·60 K. Daně a popl.: 22·8 K.

V zámku je kaple sv. kříže. — Farář spravuje i fond chudinský.

Spolky nábož.: živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát.

Fara jest přízemní, částečně vlhká; opravena byla r. 1902, má celkem 7 světnic. Při ní jest zahrada stromy osázená na 50 *a*.

Důchody: z pozemků 10 *ha* 93 *a* (nyní dosti výhodně pronajatých); pak renta: 1506·32 K. Daně 147 K.

13. **Roketnice,** ves, od Jaroměřic 15 *km*, od Dalešic 32 *km* vzdálená, bez spojení poštovního; má 713 ob. č., 3tř. školu. Pošta a tel. ve Starči. Žel.: Starč-Třebíč (3 *km*) a Krahulov (4 *km*). Celá farnost (celkem 3 obce) má 1297 katolíkův a 4 školní třídy. Farníci živí se hospodářstvím a prací dělnickou.

System.: farář, nyní Josef Buchta, a kooperator.

O stáří osady této svědčí, že již r. 1190 byla tu kaple, která darem dostala se klášteru luckému, jenž asi též faru zdejší založil a svými řeholníky obsazoval. V letech 1385 až 1392 veden tuhý spor mezi pány z Heraltic a opatstvím luckým, jenž ukončen tím, že R. (s Pokojovicemi) za náhradu

peněžní postoupena opatství řečenému. Později spojena R. se Sádkem. Ačkoli r. 1553 i zde bludaři se vyskytli, přece farnost celá neodpadla, anť řečený klášter nemaje v těžkých dobách svých kněží způsobilých, posílal do Rok. i kněze světské. Od r. 1726 mělo zdejší patronát biskupství olom., ovšem kněze světské sem dosazujíc. Poddanstvím od r. 1695 R. zavázána byla panství sádeckému. R. 1886 byly zde missie.

a) Kostel sv. Jana Křt., jak nyní jest, pochází z let 1755—1777. Z původního chrámu však nic se nezachovalo. V kostele je 5 olt. a na kůře jsou dobré varhany. Ve hrobce pochován jest někdejší majitel Václav Záviš z Osenic († 1691). Poslední opravy staly se r. 1886 a 1902 dobrovolnými sbírkami. Na věži jsou 3 zvony. — Hřbitov jest mimo osadu. Matriky z r. 1640. — Jmění vlastní: 900 K, zádušní: 6850·85 K. Daně a poplatky 16 K. — Farář spravuje ústav chudinský.

b) V Chlístově je kaple sv. Cyrilla a Methoda.

Zbožné spolky: III. řád sv. Františka, apoštolát, ustav. klanění. — Jiné: záložna, spolek dobrovolných hasičů, besídka hospodářská.

Farní budova jest přízemní, dosti prostranná, z r. 1790; letos i s hospodářskými staveními byla opravena. Zahrady (2) jsou v dobrém stavu.

Důchody: výtěžek z pozemků na 21 *ha* 66 *a* 98 m^2, jež s výhodou lze pronajati: 312·10 K, renta roční: 942·80 K a doplněk na kongruu: 563·28 K. Daně: 235·82 K (a osobní). Kooperatora platiti má nábož. matice.

14. **Starč,** městys od Jaroměřic 14 *km*, od Dalešic 13 *km* vzdálený, má 1143 obyv. českých, školu 4třídní, dvůr, je sídlem lékaře s domácí lékárnou. Pošta, tel. Stanice žel.: Starč-Třebíč (2 *km*) a Krahulov (2·5 *km*). Trhy týdenní a výr. 6. Přifařeny 4 osady s 1 školou jednotřídní, celkem 5 obcí se 2089 katol. (13 akatolíků, 8 židů), kteří se živí rolnictvím, prací na dráze i velkostatku.

System.: farář, nyní Aug. Franěk, a kooperator.

Zpráva o St. z r. 1231 oznamuje, že obročí zdejší přivtěleno bylo kapitule svatopetrské v Brně, kteráž je osazovala svými vikáři (jeden z nich [roku 1346] jmenoval se Cuzkraj). Později dostal se patronát na majitele statku zdejšího, jenž od r. 1491 připojen ku panství sádeckému. R. 1556 ovládli zde již kališníci a pak lutheráni, za nichž utvořilo se bratrstvo literátů, jehož stanovy potvrdil p. Zdeněk Brtnický z Valdštejna. S. tenkráte patřila ku zboží brtnickému. Od r. 1633 nastupují zase far. katoličtí. — R. 1905 byly zde missie.

a) Farní kostel sv. Jakuba V. zachoval z původní stavby pouze spodek věže; vše ostatní po velikých požárech přestavěno, obnoveno a kostel opatřen potřebným náčiním. Má 5 oltářův a na věži 3 zvony (z nichž jeden jest ze 16. stol.). Letos celý kostel byl opraven. — Hřbitov je mimo osadu. Matriky z r. 1637.

Jmění má kostel: 4238 K 64 h, záduší: 10.254 K 74 h. Daně a poplatky: 18 K 36 h.

b) Fil. kostelík v Krahulově sv. Petra v okovech stojící na hřbitově je starobylá památka slohu románského. Presbytář osvětluje dlouhé úzké okno a ve zdi zachován svatostan. R. 1887 byl kostelík podstatně změněn a r. 1904 přiměřeně opraven. Patronem kostela jest kn. Emanuel Collalto na Brtnici.

Ku vzácným památkám kostela farního náleží starobylá kasula hedvábná, o níž po 50 let pracoval frater řádu premonstr. jménem Marek, na Sv. Kopečku u Olomouce, čehož bylo lze dočísti se ze psané zprávy, zašité do kasule, kterouž na dražbě koupil farář Sčudlík r. 1786 za 37 zl. (!) a již dal opraviti před 20 lety farář Vaníček za 500 K. Prací vypuklou jest na kasuli vyšita postava sv. Norberta. Vzácný parament i na různých výstavách byl oceněn.

Spolky zbožné a ústavy lidumilné: Bratrstvo sv. růžence. Farní ústav chudinský. Mimo to je zde spolek čtenářský a hasičský. Záložna Raiffeisenova.

Fara jest jednopatrová, prostranná budova ve stavu dobrém. Bylať r. 1902 opravena a před tím křidlicí pokryta.

Méně dobrá jsou stavení hospodářská. — Zahrada jest veliká a pěkná.

Důchody farní: úroky z renty 52.023·14 K, pak užitek z pozemků na 24 *ha* (pole, louky a zahrada), jež lze dobře pronajati. Daně: 719·39 K. Kooperatora vydržuje farář.

K pohromám, jež během času zastihly Starč, patří také kobylky, jež r. 1693 všecku úrodu na polích zničily. R. 1805 Starč trpěla značně vojskem francouzským a r. 1866 Prusové choleru sem přivedli.

15. **Újezd Horní** (Ober-Oujezd), ves poblíž dráhy severozápadní, od Jaroměřic 6 *km*, od Dalešic 18 *km* vzdálená, má 437 obyv. č., 2tř. školu; pošta, tel. a žel. v Kojeticích (2 *km*). Přifařeny jsou ještě 3 osady, mlýn, stan. žel. dráhy a 4 strážnice, celkem 1686 katol. (jinověrců není), kteří se živí hospodářstvím a některými venkovskými řemesly. Školy 4 se 6 třídami.

System.: farář, nyní Ant. Suchna, a kooperator.

Újezd býval statkem samostatným, jehož držitelé měli i právo podací na faru, o které zmínka se děje již počátkem 13. století. Avšak správcům duchovním (od r. 1524 nekatolickým) zápasiti bylo o důchody s vrchností. Po obratu náboženském byl (r. 1631) Újezd přifařen do Mor. Budějovic, později do Roketnice a konečně do Jaroměřic, k nimž r. 1659 přikoupeno bylo i zboží zdejší. R. 1709 fara znovu zřízena a to pod patronátem vrchnosti jarom., kteráž zakoupila mezitím i přifařené Výčapy. R. 1887 byly zde missie.

a) Kostel sv. Petra a Pavla na návrší uprostřed hřbitova zachoval si presbytář gotický se sličnými kružbami v oknech. Loď jest kryta sice stropem plochým, ale vkusná a slohová malba na něm velmi příhodně se nese. R. 1900 byl kostel opraven; má 3 olt. a na věži 3 zvony (jeden z r. 1509). Jmění vl.: 2400 K, zádušní: 13.000 K. Daně a popl.: 20·85 K. Farní ústav chudinský.

b) Ve Výčapech je kaple sv. Cyrilla a Methoda.

Katol. spolky a bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny, věčn. klanění se, Apošt. sv. Cyrilla a Methoda.

Budova farní, přízemní, opravena byla roku 1900 a má knihovnu. Hospod. stavení rozsáhlá v dobrém stavu. Zahrady jsou 3: květinová před farou, zelinářská na dvoře a velká za farou na trávu a ovoce s malým rybníkem.

Důchody: z pozemků pronajatých na 19 *ha* 12 *a* 86 m^2, pak roční renta: 1228 K. Daně: 354·66 K. Doplněk z nábož. matice, kteráž i kooperatora platí.

16. **Valč,** ves od Jaroměřic 12 *km* a od Dalešic 3·5 *km* vzdálená, má 735 ob. č., 2tř. školu; pošta a tel. v Hrotovicích, žel. v Jaroměřicích. — Přifařeny ještě 4 osady, 2 mlýny, celkem 1918 kat. (1 ž.), živících se hospodářstvím skoro výhradně. Školy 3 s 5 třídami (nejvzdál. 4 *km*).

System.: farář, nyní (od r. 1900) Jan Gabmayer, a koop.

Valč byla kdysi v poddanství kláštera benediktinského ve Vilémově v Čechách, odkudž založen zde i kostel s duch. správou, již vedli tamní řeholníci. Spojením, které měl český klášter Vilémov s moravským proboštstvím téhož řádu v Uherčicích, stalo se, že patronát se dostal řečenému proboštství. Pak důchody odtud plynuly na čas až do Říma (?). R. 1431 osada zakusila od Husitův; ve stol. 16. i sem bludařství vniklo, ale i přes to snažili se faráři katol. udržeti se, ač jim trpěti bylo mnohá příkoří jak od farníků, tak od vrchnosti. R. 1685 zboží zdejší prodáno k Hrotovicím a na vrchnost přešel i farní patronát.

Kostel Povýšení sv. kříže stojí na bývalém hřbitově a zachoval v presb. známky got. původu z 15. stol.: klenbu a sedilia. Má 3 oltáře. R. 1905 byl opraven nákladem farníků. Hřbitov jest nedaleko. Matriky z r. 1654.

Jmění vlastní: 2656 K, zádušní: 9357·34 K. Daně a poplatky: 24·04 K. Též chudinský ústav farář spravuje.

Spolky katol. a bratrstva: Živý růženec, sv. Rodiny a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Budova farní je přízemní, ale dosti prostorná se zahradou rozsáhlou (50 *a*). Oprava stala se r. 1890 a 91.

Důchody: pouze renta z jistiny: 55.040 K. Daně: 182·74 K (a osobní). Na kooperatora musila by připláceti matice nábož.

III. Děkanství jemnické

hraničí severně s děkanstvím jaroměřickým a dačickým, východně s děkanstvím vranovským, na západě se želetavským a dačickým, na jihu sahá až na hranice diecese a hraničí s dolnorakouskou diecesí svatohipolytskou. R. 1770 stala se úprava dekanátu tou měrou, že některé fary z příliš rozsáhlého dekanátu telečského a sousedního slavonického (nyní dačického) vyňaty byly a z nich utvořeno děkanství nové, jemnické.

Území dekanátu je z části hornaté, náležejíc k vysočině Českomoravské, a to hlavně ku větvi budkovské (vrch budkovský 559 *m*, Jemnice 479 *m*).

Územím protéká říčka Želetavka, jež vyprýštivši severně od Budče ubírá se směrem jižním a sesílivši několika přítoky menšími u Bítova vtéká do Dyje.

Co do plodnosti půdy náleží území dekanátu ještě k horským, ovšem úrodnějším, než sousedící dekanáty severní.

V jednom městě, jednom městyse a 64 vesnicích bytuje: 21.267 katol., 39 akat. a 249 židů, celkem 21.555 obyvatelů, většinou národnosti české, kteří se živí rolnictvím, řemesly a prací dělnickou. Průmyslových závodů skoro ani není.

Katolíci mají 14 farností: 8 českých, 3 něm. a 3 utrakv. (nejlidnatější jest farnost jemnická) s 55 svatyněmi a 19 kněžími ve správě duchovní, mezi nimiž jsou 4 řeholníci. Na každý z farních kostelů průměrem připadá jmění: 4520 K vlastního a 13.630 K zádušního, z čehož platí jeden kostel průměrem 33·60 K daní a poplatků. Kongrua 6 farářům se doplňuje.

11 far: Budkov, Dešná, Jemnice, Kdousov, Lubnice, Novosady, Oujezd, Rančířov, Slatina, Třebetice a Vratěnín náležejí ku polit. a škol. okresu budějovickému; Budeč a Hobzí částečně do Budějovic, částečně do Dačic; Krásonice a Slatina celé do Dačic. Soudním a berním úřadem patří: Budkov, Dešná, Jemnice, Kdousov, Lubnice, Novosady, Rančířov, Třebetice a Vratěnín do Jemnice, pak Budeč celá, Hobzí část do Jemnice, část do Dačic; Oujezd část do

Budějovic, část do Jemnice; Slatina do Dačic, Krásonice do Dačic—Telče patří.

Patronát: majitel velkostatku budějovského, nyní Josef hr. Wallis, jest kostelním a farním patronem v Budči a ve Slatině; majitel velkostatku krumlovského, nyní Rudolf kn. Liechtenstein: v Budkově; kanonie prem. v Jeruši osazuje: Rančířov a Vratěnín; kanonie novoříšská: Krásonice; majitel velkostatku bítovského: Lubnici; kapitula kroměřížská: Kdousov a Oujezd; majitel velkost. uherčického Emanuel kn. Collalto: Novosady; náboženská matice: Hobzí, Dešnou. Třebetice jsou nyní lib. Ordin. collationis.

Škol jest v děkanském obvodu 32, mezi nimi jedna měšťanská (21 českých, 10 něm., 1 utrakvist.), o 60 třídách. Přijdeť na každou faru více než po 4 třídách.

Generální visitace byla r. 1894.

Děkanem jest: P. T. Antonín Bártek, kons. rada a farář v Hobzí.

1. **Budeč** (Butsch), ves od Jemnice 8 *km*, od Hobzí 10 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má 378 obyv. českých, 3třídní školu a poštu. Tel. v Nové Říši, žel. v Jemnici. — S 5 přif. osadami: 1697 obyv., vesměs katol. 4 šk. třídy. Farníci žijí většinou z hospodářství polního.

System.: farář, nyní Edvard Štefan.

Budeč náležela i s právem podacím ve 14. stol. klášteru benediktinskému v Pustoměři u Vyškova a první známý farář byl tamní řeholník Jan. Mnoho svízelů správcům duchovním snášeti bylo od zemanův okolních i místních, kteří na úkor jmění církevního hleděli se obohatiti. Za to jako na odvetu zdráhali se faráři odváděti poplatky roční, a kronika zdejší z věku 15. a 16. vypravuje téměř o samých sporech. Nad to pak vedralo se do farnosti učení nové t. z. reformatorů.[1]) Po zrušení kláštera pustoměřského dostali se v držení B. Koniášové z Vydří a tu věc katolická velmi utrpěla. Po válce 30leté

[1]) Dle zprávy visitační r. 1671 ještě zde chován byl koflík pro kommunikanty (poculus inauratus pro communicantibus).

působili zde Dominikáni a Jesuité znojemští. Patronát převzala kanonie lucká a dosazovala sem řeholníky své až do r. 1784, ve kterémž fara svěřena kněžstvu světskému, kdežto patronát dostal se na pány mor.-budějovické, od nichž B. zakoupena. Až do dob josefinských konávaly se z B. poutní průvody do N. Říše, k sv. Maří Magd. nad Říší a do Jemnice. — R. 1894 byly tu missie.

a) Kostel farní Zvěstování Panny Marie jest v presb. gotický, v lodi moderní. Zbudován byl od kanonie prem. v Louce u Znojma. Opraven a okrášlen byl r. 1896 nákladem farníků. Má celkem 4 oltáře a některé zdařilé sochy. Náhrobky některých Koniášů z Vydří ze 16. stol. Na věži jsou 3 zvony. Někdy bývala u kostela kaple sv. Anny; rovněž tak na zámku si opat lucký kapli pořídil.

Jmění vlastní: 1732·93 K, zádušní: 5960 K. Daně a poplatky: 13·19 K.

b) Ve Kněnicích (Kynicích) jest kaple Povýšení sv. kříže, kterouž zřídili Jesuité telečtí, jimž někdy K. náležely; v Lounech je kaple sv. Jana a Pavla.

Zbožné spolky a bratrstva: živ. růžence, Srdce Páně, apoštolát a sv. Rodiny.

Budova farní, část to bývalého zámku, má všechny místnosti potřebné a je ve stavu dobrém. Při ní jsou dvě zahrádky.

Důchody: užitek z pozemků (louka na 43·98 *a*), pak od velkostatku budečského 1470 K, doplněk kongruy z nábož. matice 134 K. Kooperatora platí zúplna matice nábož. Daně z far. důchodů: 7·94 K.

2. **Budkov** (Budkau), ves v dolině položená, od Jemnice 8 *km* (od Hobzí 16 *km* vzdálená, bez řádného spojení), má 670 obyv. č., 3tř. školu a poštu. Tel. a žel. v Třebelovicích (5 *km*). — S přifař. osadou a myslivnou: 994 katolíci, kteří se živí hospodářstvím.

System.: farář, nyní Frant. Maňoušek.

Budkov držel zemanský rod domácí a o faře ví se z r. 1366. Ačkoli pak r. 1428 kraj zdejší utrpěl dosti od Husitův, přece

obstál kostel v Budkově, ano nadán v něm i kněz oltářník. Ovšem také vznikly potyčky a spory s Janem Čeloudem na Budkově a s Janem z Oponešic, kteří záludně poškozovali důchody farní; k tomu pak jiný ještě přibyl škůdce: herese Bratří, kteří si v B. pořídili »sbor«, vládnouce tu až do r. 1632. V době té fara o všecky důchody připravena, takže faráři v letech 1632—1653 sem poslaní neměli výživy a B. přifařen byl do Vel. Újezda a později do Kdousova. V době té i budova farní odcizena proti všemu právu. Nad to ještě surové vojsko kostel oloupilo. R. 1777 zřízena expositura, r. 1783 lokalie a 1815 fara. R. 1897 byly zde missie.

a) Farní kostel sv. Martina biskupa zbudoval r. 1743 až 1745 tehdejší majitel panství Frant. hr. Berchtold ve slohu barokovém. Opravy provedeny r. 1885 a 1904 uvnitř i zevnitř nákladem farníků. Má 4 oltáře, pěkná (darovaná) paramenta a na věži 3 zvony (jeden ze 17. stol.). Náhrobky označují zemřelé členy hr. rodiny Berchtoldů, dobrodinců kostela.

Vlastní jmění kostelní: 3360 K, zádušní: 10420 K. Z toho poplatky: 25·20 K.

b) Na hřbitově stojí kaple sv. Jana a Pavla s 1 olt. zbudoval ji hr. Frant. Berchtold. Velkostatek ji vydržuje.

V Oponěšicích kapli těchže světců r. 1774 postavila obec na místě původní, zasvěcené sv. Kateřině. Jest v ní 1 olt., na němž dovoleno sloužiti mši svatou.

Zbožné spolky: živ. růžence, Apoštolát sv. Cyr. a Meth.

Též ústav chudinský podřízen jest správě farářově.

V B. je také spořitelní a záloženský spolek (Raiffeisenka).

Budova farní u kostela, stojící prý na místě někdejšího »sboru«, má všecky místnosti potřebné až na stavení hospodářská. Oprava vykonána r. 1885 a 1904. Zahrada jest u nedalekého hřbitova.

Důchody: přírodniny (pšenice, žito, ječmen, oves, hrách, sůl, pivo, máslo, dříví) vybaveny v penězích: 1062·58 K; od fary velko-újezdské 84 K a doplněk kongruy od matice nábož. (nyní 367·52 K). Daň: 56·40 K (a osobní).

3. **Dešná,** někdy Tešná (Döschen), ves od Jemnice 8 *km* vzdálená, na úrodné rovině (kdež se daří zvláště pšenici), má 386 obyv. něm., vesměs rolníků, 2tř. školu a poštu. Telegraf v Policích, žel. v Jemnici. Přifařeno ještě 7 osad, až na Menhartice a Bačkovice německých, s 1 dvoutřídní školou českou (6·8 *km* vzdálenou), celkem 1315 katol. (8 akat. a 11 ž.), 2 školy dvoutřídní.

System.: farář, nyní kons. rada Jan Schmid, a koop.

Dešná patřívala asi záhy ke zboží polickému. Fara byla zde odedávna, ač se o ní zmínka činí poprvé r. 1376. Záduší značně rozmnoženo r. 1494 štědrostí Hynka z Bačkovic na Policích, jenž byl i v držení práva podacího. Nástupcové jeho však málo se mu podobali, neboť farářům v Dešné bylo brániti se proti ubírání desátkův určených na výživu jejich. Koncem 16. století bludařství i D. zaplavilo, až r. 1638 fara zase po katolicku se obsadila a faráři zdejšímu i duchovní správa ve Vrateníně svěřena jest.

a) Farní kostel sv. Jana Křt. na bývalém hřbitově byl konsekrován r. 1494, ale nezachoval nic z podoby původní (až na opěráky u presbyt.), r. 1785 byv přestavěn. Má 5 olt. barokových se slušnými řezbami. Na věži jsou 4 zvony novější. R. 1884 a 1891 byl i zevnitř opraven.

Jmění vlastní nemovité a v penězích: 4349 K; zádušní: 18.516·26 K. Daně a poplatky: 84·14 K. Farář má ve správě své i fond chudinský.

b) Na hřbitově stojí kaple sv. kříže, již r. 1739 zbudoval zdejší farář Daniel Gangl; jsou v ní 3 olt., varhany a na vížce zvonek. Občas se zde konává mše svatá. Jmění má 400 K. Poplatky: 4·95 K.

c) V Menharticích jest kaple sv. Jana Křtitele s jedním oltářem. Mimo to jsou kapličky v Danšovicích a Plačovicích.

Zbožné spolky a bratrstva: živého růžence, apoštolát modlitby, sv. Rodiny, brat. Bož. Srdce P. a škapulíře.

Missie poslední konaly se r. 1904 a to v obou řečích.

Farní budova jednopatrová, rozsáhlá (má 10 světnic) r. 1891 opravena byvši je v dobrém stavu. Je tu i farní knihovna. Hospodářská stavení rovněž přiměřena. Zahrada veliká, dobře ohrazená, pěstuje se bedlivě.

Důchody: z pozemků na 76 *ha*, nyní méně příznivě pronajatých; pak roční renta 2330 K. Daně: 1328 K a povinnost vydržovati kooperatora.

4. **Hobzí** (Althart, druhdy Hart), ves výstavná, od Jemnice 9 *km* vzdálená, sídlo děkan. úřadu, má 805 obyv. něm. většinou, 3tř. školu, zámek a poštu. Telegraf v Písečném (Piesling) a Slavonicích. Žel. st.: Jemnice a Slavonice. — S 5 osadami, 3 dvory a mlýnem má celá farnost 1643 farníků kat. (ak. 14, ž. 10) a 3 školy (jednu českou jednotř.) o 5 tř. Obyvatelstvo živí se rolnictvím, řemesly a dělnickou prací při pansk. dvorech.

System.: farář, nyní děkan Ant. Bártek, a kooperator.

H. (Gobza) bylo záhy majetkem kláštera luckého u Znojma, jenž i zdejší správu duchovní zřídil (r. 1220), dávaje sem s počátku řeholníky své, jichž jména však většinou jsou neznáma. Později pro nedostatek kněžstva řeholního ustanovováni kněží světští, kteří na uznání patronátního poměru řečenému klášteru poplatek roční odváděli. Podobá se, že herese ušetřila farnosti této, avšak farářům katol. mnohé příkoří snášeti bylo, protože vrchnost nekatolická (p. Jiří Zahrádecký ze Zahrádek) upírala jim povinný desátek, ano k nekatolickým výkonům náboženským je nutila (r. 1586). Po ukončení svízelů válečných zotavila se kanonie lucká tak, že sem opět dosazovati mohla kněze své (r. 1641). Po zrušení kanonie řečené (1784) přešel patronát na matici nábož., kteráž kněze světské sem dosazuje. Missie byly r. 1872 a r. 1900. — Od r. 1895 péčí správy duchovní obnovena zase pouť již zaniklá ku slavnosti Nanebevzetí P. M.

a) Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Ondřeje stojí na někdejším hřbitově, nyní v malý sad upraveném, zaujímaje místo prastaré kaple sv. Ondřeje, jež tu

stávala již ve 12. století a pokládána byla za nejstarší po kostele v Bílkově v celém kraji. Nynější sakristie se považuje za původní kapli tu, která později rozšířena byla nevelikou lodí gotickou (nyní kaplí sv. kříže). Dle toho byl asi sloh románský původním slohem svatyně; nyní však jenom na presbytáři viděti známky gotiky ze 14. stol.: klenbu totiž a otevřené, zděné, ornamenty symbolickými ozdobené sanctuarium. Loď přistavěna asi v 16. stol. a rozšířena přístavbou moderní r. 1831; nově dlážděna r. 1900 nákladem dobroditelky zdejší, vdovy Ant. Kadrnožkové. Kostel má oltářů 6, z nichž hlavní je privilegovaný (na prosbu nynějšího, o kostel velmi zasloužilého faráře). Nad oltářem viděti dřevěnou, dobře pozlacenou sochu Bohorodičky s Ježíškem, kterouž sem darovala obec holešická, sem přifařená r. 1620 po obrácení svém na víru katolickou. R. 1903 byl kostel opraven. Má některá vzácná paramenta i jiné cenné věci kostelní, dary to hrab. rodin Paarové, Fürstenbergové i Pallavicinové. Mezi 14 sochami, jež kostel krášlí, vynikají některé starobylostí i cenou uměleckou. Zmínky zasluhují též náhrobky bývalých majitelů †† z rodu Zahrádeckých, Deblínův a ryt. Flickův. — Na věži po goticku spodobené a r. 1900 opravené jsou 4 zvony z doby novější a hodiny.

Vlastní jmění kost.: 400 K, zádušní 3700 K. Poplatky 4·95 K. — Farář spravuje též fond chudinský.

b) Zámecká kaple sv. Tomáše ap. v pěkném baroku s krásnými malbami na obmítce. — V Baňovicích (čes.) je kaple sv. Floriana. — V Holešicích sv. Jana Nep., v Norovicích svatých Andělů Strážců, v Nových Dvorech (čes.) kaple Navštívení P. Marie, ve Frauendorfě kaple sv. Jakuba ap., kterou r. 1700 založil hrabě Deblín, pán na Hobzí. Oltář její zdobí slušný obraz sv. patrona.

Spolky zbožné a bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. C. a M., ustav. klanění se nejsv. Svátosti olt.

Budova farní jednopatrová, r. 1904 (konkurencí a péčí nynějšího faráře) velmi vkusně upravená, má 7 světnic obytných a všecky příslušné místnosti; rovněž i stavení hospod. jsou

v dobrém stavu. Dvě zahrady (veliká ovocná) velmi pečlivě se udržují.

Důchody: z pozemků (dosti nepříznivě jsou pronajaty) na 23 *ha* 27 *a* 12 m^2, jichž katastr. výnos je 458·52 K, roční renta: 1784·20 K a doplněk z nábož. matice, kteráž kooperatorovi celou kongruu vyplácí. Daně a poplatky (až na osobní) 741·06 K (v tom paušál za vedení úřadu děkanského per 300 K).

5. **Jemnice** (Jamnitz), město, druhdy báňské, při řece Želetavce, má 2813 obyv. č., c. k. okresní soud, berní úřad, siln. výbor (přir. 26%), finanční stráž, četnickou stanici; škola 6třídní obecná utrakv., česká měšť. škola 3tř. pro chlapce a něm. (žid.) 1tř. škola ob. Zámek s parkem. Obv. lékař, lékárna. Měst. spořitelna, zál. občanská a Raiffeisenova. Výroba strojů. hospod. Pošta, tel. i stanice železniční. Trhy týdenní a výročních 6. Přirážka obecní: 101%. — Se 3 přifař. osadami, dvory, myslivnami a stanicí na dráze všech farníků: 3634 kat. (4 akat. a 125 ž.), 5 škol (2 venkovské 1tř. — jedna vzdálí 5·2 *km*). Farníci živí se v městě řemesly, mimo město hospodářstvím, majíce dosti dobrou (pšeničnou) půdu.

System.: farář, n. Fr. Hlavička, kaplan, koop. a katecheta.

Jemnice jest město staré, za doby Přemyslovců sídlo cúdy s hradem, jenž býval i sídlem knížat údělných. Město položeno bylo asi tam, kde nyní jest předměstí Podolí, a mělo ode dávných dob kostel i správu duchovní pod patronátem zeměpanským, ač na to jsou doklady teprv ze stol. 14. Král Jan postoupil pak patronát klášteru sedleckému v Čechách a město dostalo se v ochranu pánů z Lichtenburka na Bítově. Mezitím i ve zmáhající se opevněné Jemnici nynější, kdež dolováno i na vzácné kovy, vznikl kostelík sv. Stanislava, při němž službu měl zvláštní kněz oltářník. Mnozí dobrodinci i na lepší dotaci jeho přispěli. Avšak r. 1422 Husité oblehše J. mnoho škod způsobili nejen městu, nýbrž i budovám jeho a zřízením církevním. Nad to i velmožové domácí, duchem vzpoury proti církvi a lakotnou žádostí po majetku jejím nakvašení, přisvojovali si netoliko majetek fary, nýbrž i právo podací,

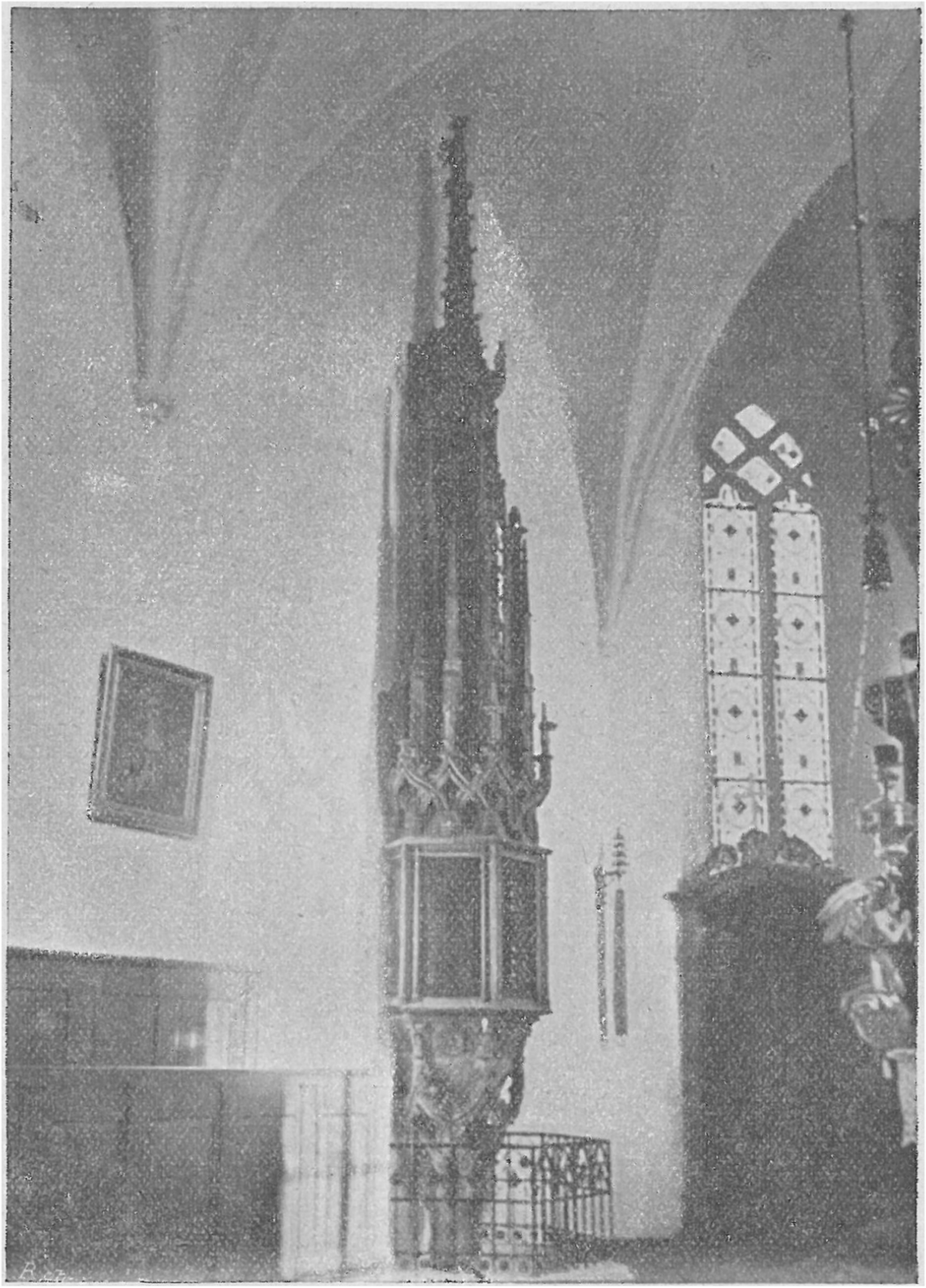

Sanctuarium ve fil. kostele sv. Jakuba na Podolí v Jemnici.

takže dlouhé z toho vznikly spory u práva zemského. R. 1549 opatství sedlecké konečně právo to postoupilo Jindřichu Meziříčskému z Lomnice a na Jemnici s podmínkou, že na faru

zdejší jenom kněží katol. dosazováni budou. Ale mezitím zmohli se tu stoupenci nauk nových, ano i chrám sv. Jakuba si osvojili, a veliký jejich příznivec Tas Meziříčský na J. i svrchu zmíněný kostelík sv. Stanislava ve prospěch jejich roku 1590 rozšířil v kostel větší a štědře jej nadav ustanovil si tu hrobku svoji.[1]) Teprv r. 1624 zase v J. shledáváme řádnou duch. správu katol. a to u sv. Jakuba na Podolí, odkudž pak asi r. 1680[2]) přeložena do města ku kostelu sv. Stanislava, jenž zatím pro bohoslužbu katol. byl upraven a posvěcen. R. 1874 konaly se tu missie.

a) Farní kostel sv. Stanislava biskupa a mučeníka, na náměstí, pochází ze 2 stavebních dob. Starší část, původně to kostelík, jest nynější presbytář asi z 15. stol.; novější částí jest loď, pocházející ze 16. stol. Presbytář zachoval klenbu gotickou se žebry sahajícími až na spodní části zdiva a ozdobenými pěknými konsolami. V oknech i kružby se udržely. Loď spočívající na mohutných pilířích ve 3 části se rozpadá. Ku severní straně dosti nesouměrně přistavěna jest prostranná kaple sv. Josefa s kruchtou; zde mívalo pobožnosti své kvetoucí někdy bratrstvo sv. Josefa. Kostel byl nákladně a vkusně opraven r. 1902; r. 1905 věž, hlásnicí a 3 zvony opatřená, majetek města, novou krytbu obdržela. Kostel honosí se krásnou got. stříbrnou monstrancí na 1 *m* vysokou, ozdobenou soškami

---

[1]) V knize visitační děk. telečského z r. 1662, k němuž Jemnice tenkráte patřila, čte se list věnovací, kterýmž dotčený p. Tas oba kostely jemnické (sv. Jakuba i sv. Stanislava) navždy věnuje náboženství augšpurskému, na rušitele tohoto ustanovení „zlořečení“ svolávaje. K tomu připojeno veršované poděkování za obnovení kostela sv. Stanislava a věci jemu darované, končící se takto:

„Pán Bůh rač to k své cti, slávě přijíti,
Pánu darů těch hojně odměniti,
Propůjčíc zde šťastného panování,
Potom s sebou věčného kralování!“

Poděkování to pochází asi od tehdejšího správce duchovního vyznání augšpurského. — Tehdy založeno i bratrstvo literácké na pěstování zpěvu kostelního.

[2]) Roku 1671 byla správa duchovní ještě při kostele sv. Jakuba, sv Stanislav byl filiálkou.

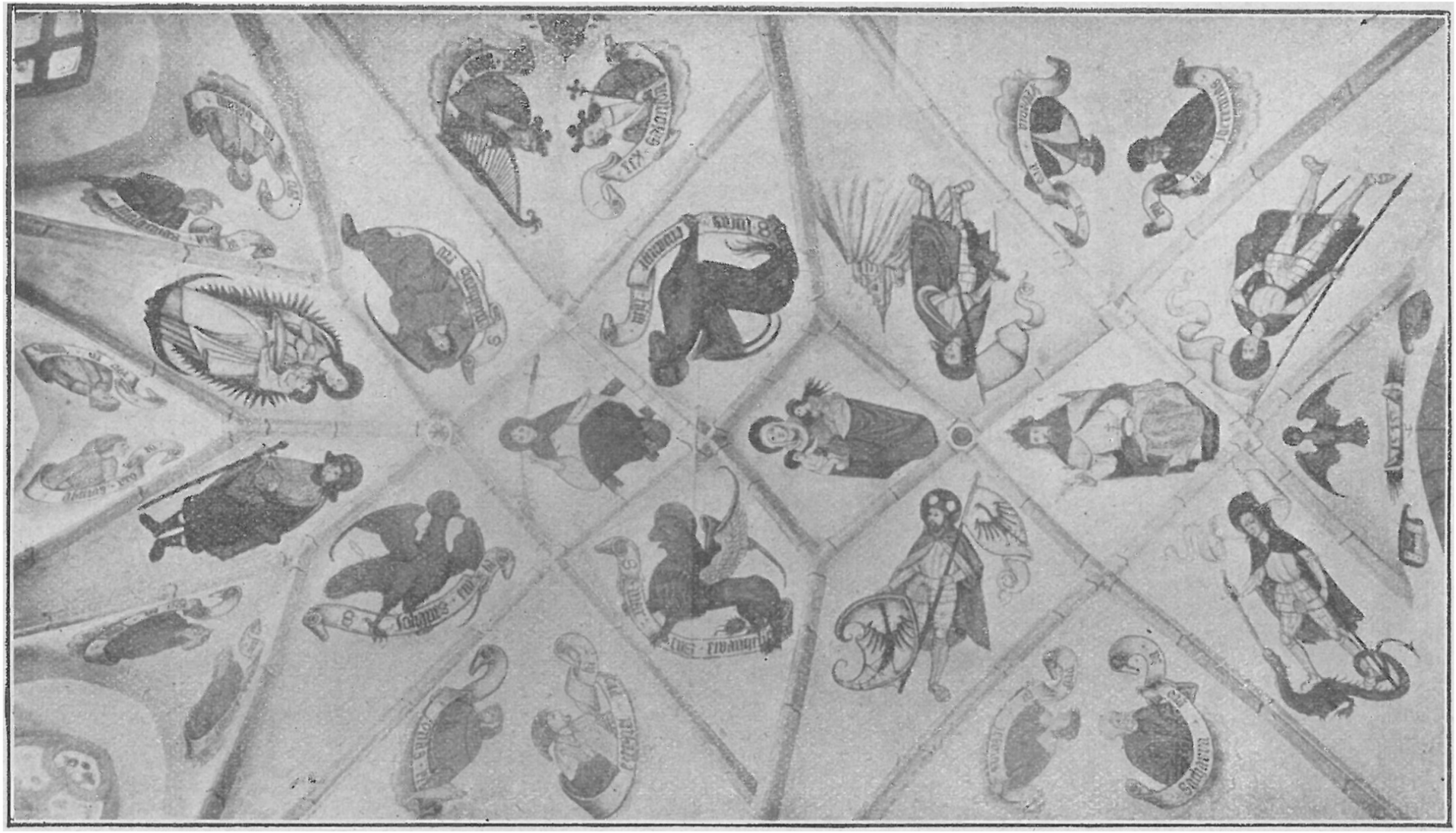

Fresky na klenutí presbytáře filialního kostela sv. Jakuba na Podolí.

12 sv. apoštolův; pak je tu stříbrný kalich z r. 1702. Některá cenná paramenta jsou darem rodiny patronovy. U hlavního vchodu jsou dva památné náhrobky zmíněného Tasa Meziříčského z Lomnice na Jemnici a hradě Veveří, nejv. sudí mark. moravského, a jeho manželky Anny, s postavami jejich v životní velikosti, s něm. nápisy ze 16. stol.

Jmění vlastní: 5000 K, zádušní: 33.947 K, z čehož daně a poplatky: 74·14 K. (Zvláštní je zde nadace na světlo u ‚Bož. hrobu').

b) Fil., někdy farní kostel sv. Jakuba na Podolí jest památný, chovaje v presbytáři gotickém na straně evandělijní překrásné o sobě stojící sanctuarium,[1]) 4 *m* vysoké, velmi uměle z pískovce shotovené a nedávno nevkusné omítky zbavené, s letopočtem 1518. Patříť bez odporu k nejvzácnějším památkám druhu toho na Moravě. R. 1904 byl kostel péčí místního faráře obnoven a opraven přispěním patronovým; při tom objeveny byly na klenutí presbytáře staré fresky. Představují proroky a evandělisty, pak tajemné podoby ze zjevení sv. Jana, Boha Otce jakožto krále se žezlem a korunou (?), i Matku Boží s Ježíškem. Letopočet 1515. Fresky ty byly slohově a účelně opraveny. Také opatřena okna figurální, zazděné okno za hlavním oltářem otevřeno, a stářím svým cenné náhrobky, jimiž kostel byl dlážděn, rozestaveny uvnitř kolem zdí kostelních, kdež proti záhubě lépe chráněny budou. Náklad na to vydaný jest 4657 K. Kostel má 2 oltáře a služby B. se tu konávají zvláště o pohřbech. Jestiť kolem něho hřbitov. Mohutná okrouhlá věž na sev. straně kostela, 23 *m* vysoká, jest asi částí bývalé tvrze kostelní, ač jiní[2]) za to mají, že je to zbytek knížecího hradu někdejšího, s nímž souvisela prý i nynější kostelní loď, někdejší to palác hradu toho.

---

[1]) „Ad parietem pulchrum tabernaculum", zmiňuje se visit. zpráva z r. 1672.

[2]) „Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung". Von August Prokop. 1904. — V „Časopise Matice Moravské" 1905, str. 204. a n. posuzuje dílo Prokopovo V. Houdek a názor jeho o kostele podolském vyvrací.

Kostelík sv. Víta, ve zprávě visit. r. 1671 jmenovaný »antiquissimum templum«, na pahorku za městem, jest budova zvláštního rázu o dvou oddílech. Prvním jest presb. s oltářem sv. Víta al fresko malovaným a oltářem pobočním; oddíl druhý, souběžný s prvním, jest menší a chová zdařilou sochu sv. Víta, již druhdy při slavných průvodech mladíci nosívali, a několik slušných starých obrazů. Na vížce je starý zvon. Na vnější zdi viděti náhrobek z r. 1492 p. Půty z Lichtenburka. Kostelík postavilo město, jsouc prý pohnuto kázaním sv. Jana Kapistrana, kolem r. 1455; svěřen pak řádu sv. Františka, jemuž dostalo se i něco zbožných odkazův a darů. Bludařství 16. stol. však Františkány z J. vypudilo, a když bludaři si osvojili ostatní kostely zdejší, mívali u sv. Víta katolíci služby B. Tak to potrvalo až do náboženského obratu v 17. stol. Avšak synům sv. Františka již nebylo souzeno v J. opět se usaditi. Kostelík jejich opuštěn a klášter vydán času i živlům na pospas, ano kostelík měl býti zbořen naprosto roku 1705, což zamezila Antonie hraběnka Daunová na Bítově a Jemnici, zakoupivši budovu a darovavši ji městu. I konává se tu někdy mše sv., zvláště pak slavívá se pouť svatovítská, o níž se pod staletou košatou lipou káže velečetnému posluchačstvu. Rázovitá pak slavnost jemnická je t. z. »barchan«. Má tento původ: Král Jan zvítěziv r. 1312 nad uherským palatinem Matiášem z Trenčína, dal o tom zprávu čtyřmi posly choti své Alžbětě, dlící právě na Jemnici, a králová za to čtyřmi různými dary, mezi nimiž byl i kus barchanu, je podarovala.

V zámku je kaple Zasnoubení Panny Marie, sličně vyzdobená a malbami na skle opatřená.

Náhrobní kaple rodiny markr. Pallaviciniův nedaleko města jest krásná baroková stavba s kopulí a 1 mramor. olt. Zbudována byla roku 1901, posvěcena r. 1906; vydržuje ji velkostatek.

Ještě v 17. stol. bývala tu při špitále kaple sv. Alžběty.

V Pálovicích jest kaple sv. Jana Nep., kterou zbudovala obec r. 1820. Občas se tu sloužívá mše sv.

Ve Vostejkovicích kaple sv. Floriana, již postavili dobrodinci r. 1846.

V Louce kaple sv. Frant. Serafinského.

R. 1671 mluví se ještě o zpustlém kostelíku sv. Alžběty »na předměstí« jemnickém.

Bratrstvo živého růžence. — Jiné spolky: Československá Beseda, spojená s Raiffeisenkou.

Město má svůj fond chudinský a chudobinec (špitál) u sv. Víta.

Budova farní stojí opodál kostela na náměstí; r. 1671 byla ještě z části kryta doškem; jest o jednom patře, a ze zadní části její otvírá se pěkná vyhlídka po okolní krajině; má celkem 8 světnic a zvláštní »kaplanku« na dvoře. Oprava poslední provedena r. 1900. Knihovnu farní založil někdejší farář zdejší Josef Bedřich Woth († 1806). Hospodářská stavení jsou dílem při nynější farní budově, dílem na Podolí při bývalé faře. R. 1900 též byla opravena. Rovněž tak jsou neveliké zahrady dvě: při nynější faře a na Podolí.

Důchody: z pozemků, jež patřívaly k faře na Podolí (3 *ha* 52 *a* 62 m^2); pak pozemky, jež odkázal na vydržování kaplana r. 1702 farář v Dešné Matouš Süssenbeck, u výměře 21 *ha* 58 *a* 43 m^2, z nichž daně platí městská obec. Všech těch pozemků, jichž nelze výhodně pronajmouti, užívá farář. Pak má roční rentu: 4467·48 K a výbavu za dříví a pivo od města: 168 K. Daně (vyjma osobní): 787·11 K. Ovšem z toho vydržovati dlužno kaplana i kooperatora.

6. **Kdousov** (Gdossau), ves od Jemnice 7·5 *km* (od Hobzí 17·5 *km*) vzdálená, bez řádného spojení, má 255 ob. českých, 2třídní školu. Pošta a tel. v Policích; žel. v Třebelovicích (4 *km*). V Policích zámek a obvodní lékař. — S přifař. 8 osadami, 6 mlýny, dvory a samotami celkem: 2924 kat. (5 ak., 7 ž.), kteří žijí z hospodářství a řemesel; 3 školy 2třídní.

System.: farář, nyní Karel Florian, a kooperator.

Kdousov býval zvláštním statkem zeměpanským; záhy byl zde i kostel, k němuž právo podací markr. Karel r. 1342

postoupil klášteru panenskému v Pustoměři u Vyškova. Farářům bylo i zde brániti se proti přehmatům šlechty okolní, jež posbírala jim důchody pozemkové i desátkové. Když zanikl (1588) klášter pustoměřský, přešel patronát na biskupství olom., až pak biskup Stanislav Pavlovský ponechal jej kolleg. kapitule v Kroměříži. Avšak neudržela se ve Kdousově jednota náboženská. R. 1590 pikarti (Bratří) sem se dostali. Po obratu r. 1620 pak mír náboženský již neporušen, jenom se při visitaci r. 1662 vede stesk, že farníci nechtějí udržovati »věčné světlo«, ač se k tomu byli slibem zavázali. R. 1891 a 1902 byly tu missie.

a) Farní kostel sv. Linharta ve slohu barokovém postaven byl r. 1756 a to hlavně z pozůstalosti faráře zdejšího Václava Freunda na místě kostela někdejšího. Je to svatyně velmi sličná a úhledná, zvlášť po úpravě, kteréž se jí dostalo r. 1892 nákladem tehdejšího faráře a děkana Leop. Hrubého. Má 3 olt. a mimo to v přiléhající kapli sv. Jakuba ještě dva s pěknými řezbami. Na kůře jsou dobré varhany a na věži 3 zvony (jeden starý). Hřbitov je nedaleko.

Jmění vlastní: 29.971·50 K, zádušní: 49.840·50 K. Daně a poplatky: 55·65 K. Též je tu nadace na konání missií.

b) Ve Slavíkovicích je fil. kostel sv. Kateřiny (nad nímž právo patron. má velkostatek budkovský); r. 1749 byl zbudován na místě starého ve slohu moderním z peněz téhož dobrodince jako farní kostel. Má 3 olt. a na věži 3 zvony. Ve Slav. bývala fara (1453—1616). Zanikla za převratů nábož. pro nedostatek kněžstva i dotace, načež S. přifařeny byly do Kdousova. Kostel má jmění: 4970 K, z čehož ekvival. s přir. se platí 4·65 K. — Na »Hájku« jest kaple Narození Panny Marie, do níž se o tomto svátku z okolí dosti hojně putuje. Má jmění 1200 K a platí 2·55 K. — Na Dobré Vodě je též kaple Marianská (Jména P. Marie). Má jmění 1363·66 K a platí 2·88 K. — Obec Mladěnovice r. 1759 postavila kapli ke cti sv. Floriana, rovněž tak obec Jiratice; v Radoticích mají kapli sv. Rodiny a na zámku polickém konečně jest soukromá kaple sv. Celestina.

Farář spravuje fond chud. pro obec farní a 7 přifařených.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, Apošt. sv. Cyr. a Methoda.

Farní budova byla r. 1671 ještě dřevěná; nyní jest jednopatrová, šindelem krytá a rozsáhlá; r. 1905 nákladem farářovým byla opravena. Farní knihovna s řádným katalogem. Stavení hospod. jsou kryta křidlicí; při faře ovocná zahrada na 70 *a* dobře se pěstuje.

Důchody: z pozemků (50 *ha*, jichž s výhodou nelze pronajati) 1900 K a roční renta: 4900 K. Souhrn všech daní, poplatků, dávek a závazků (udržování jednoho kooperatora) jest: 4100 K.

7. **Krásonice**, ves od Jemnice 9 *km* a od Hobzí 21 *km* vzdálená a pouze cestami polními spojená, mají 642 obyv. č., žijících z rolnictví, školu 3třídní, zámek, poštu. Tel. v Želetavě, žel. v Mor. Budějovicích (14 *km*). Celá farnost má 3 osady, 3 šk. třídy a 1050 katol. obyv. (rolníků), 12 ž.

System.: farář (správce fary), nyní Hugo Černý, auditor konsistoře, kapitulár kanonie novoříšské.

Krásonice byly původně zvláštním statkem, jehož držitelé r. 1311 podací právo na zdejší faru zadali panenskému klášteru v Nové Říši. Jméno faráře známo však teprv z r. 1390. Počátkem 16. stol. dostala se fara v držení t. z. utrakvistů, z nichž, jak známo, po většině vybarvili se čiří protestanté. Vládliť tenkráte na K. příznivci jejich Koniášové z Vydří, kteří v práva fary násilně zasahovali, čímž vznikl spor mezi nimi a klášterem zábrdovským, pod jehož ochranou byl klášter novoříšský. Přese všechen odpor kláštera věc nekatolická tak zmohutněla, že nátlakem nového pána na K. Štěpána Kusého z Mukařova katol. farář r. 1610 zapuzen byl a budova farní zabrána, ano kostel proměněn v modlitebnu nekat., což potrvalo až do r. 1622. Od r. 1625—1641 řeholníci novoříšští správu duchovní v K. excurrendo zastávali; od r. 1641 řádná správa duchovní zde zavedena, ano fara krás. trvale přivtělena jest ku kanonii novoříšské. Velmi utrpěla fara i farář od Švédův,

kteří faráře Melichara Lamperta zajavše věznili. Roku 1896 byly zde missie. Matriky z r. 1619.

a) Kostel farní sv. Vavřince jest slohu barokového se 2 oltáři. Na hlavním jest zdařilý obraz sv. patrona od Krakera. R. 1894 a pak 1897—1901 byl kostel nákladem farníkův a dobrodincův opraven. Na věži jsou 3 zvony, z nichž jeden z r. 1546. — Hřbitov jest mimo osadu. — Kostel vlastního jmění nemá; záduší má: 2431 K, z čehož se platí 1·10 K.

b) Na návrší Humberku jest kaple zasvěcená Naroz. Panny Marie, patrná zdaleka. Postavil ji Karel Max hr. Thurn.[1]) Byla r. 1901 velevkusně zásluhou faráře Hug. Černého obnovena a slavnostně posvěcena za nesmírného účastenství lidu z dalekého okolí. Má jeden oltář se zdařilým obrazem Panny Marie a pro svoji útulnost i polohu v širém kraji nemalé se těší úctě. Záduší její: 400 K. — Druhdy bývala kaple i na zámku zdejším.

V Jindřichovicích je kaple Panny Marie Růžencové a ve Zdenkově Navštívení Panny Marie.

Farní chudinský ústav.

Spolky zbožné: sv. růžence, apoštolát, ustav. klanění, III. řád sv. Františka.

Fara jednopatrová, vlhká dole, má 5 světnic. Hospod. stavení i zahrada ve stavu dobrém.

Důchody: z pozemků na 24 *ha*, jež lze pronajati, pak z kláštera novoříšského 808 K. Daň: 276 K.

8. **Lubnice** (Hafnerluden), ves a farnost vzdálená od Jemnice 7 *km*, od Hobzí 16 *km* (spojení poštou), má 282 katol. obyv. něm. (5 ž.), kteří žijí z hospod., školu 1třídní. Pošta a tel. v Policích, žel. v Jemnici.[2])

System.: farář, nyní Josef Václavík.

Lubnice byla s počátku v držení rodu, jenž se po ní psal; správou duchovní pak patřila do Vratěnína, až ve 14. stol. zeman Žibřid (Sigfried) při hradě zdejším zbudoval kapli sv. Jiří

[1]) Comes „de Turri" nazývá jej visit. zpráva z r. 1671.

[2]) Patronem od r. 1906 je majitel velkost. Jan Ladislav hr. Zamoyski.

a sv. Kateřiny, při níž nadal i místo kaplanské. Kaple ta podřídila se podacímu právu pánů na Hobzí, místo kaplanské však přeneseno do Vratěnína, odkud občas se tu konaly služby B. Teprv r. 1727 snahou hr. Maxm. z Vlašími, pána na Bítově, kamž i patronát se dostal, přes mnohé překážky zřízena v L. fara. R. 1877 konány missie.

Kostel sv. Jiří stojí na návsi v místech bývalé tvrze; z někdejší kaple rozšířen a v kostel zařízen byl r. 1718. Jest dobře klenutý i krytý, má 3 olt. Poslední oprava vykonána r. 1867. Na věži jsou 2 novější zvony.

Jmění vlastního má kostel: 369·66 K, zádušního: 3528·94 K (v tom i nějaké pozemky). Daně: 11·69 K. — Farář spravuje ústav chudinský.

Zbožné spolky: sv. Rodiny, živ. růžence, sv. Josefa na šíření dobrých knih.

Budova farní je stará, přízemní, pevně stavěná, a je v ní malá knihovna. Též hospodářská stavení a zahrada jsou ve stavu dobrém.

Důchody: pozemky na 3 *ha* 75 *a*, pronajaté méně příznivě. Výtěžek z nich: 89·54 K, pak renta z jistin: 1258·52 K a doplněk z náb. matice: 164·33 K. Daně: 123·34 K.

9. **Novosady** (Neustift), ves, ležící na pahorku při řece Dyji, 13 *km* od Jemnice vzdálená, od Hobzí 5 *km*, mají 121 obyv. něm., 2tř. školu. Pošta a tel. v Písečném, kdež jest i zámek a lékař; žel. ve Slavonicích (8 *km*), nebo v Jemnici. — Přifař. sem ještě 7 osad a dvůr, celkem 1750 kat. (8 akat. a 70 ž.), živících se hospodářstvím dosti skoupým a poněkud i obchodem. Školy 2 dvoutřídní.

System.: farář, nyní František Peroutka, a kooperator.

Novosady byly lénem zeměpanským, pak dostaly se v majetek pánů Bítovských, a r. 1611 prodány i s patronátem k panství uherčickému. Arciť i sem r. 16. stol. vnikla herese. R. 1626 zase obnovena katol. správa duchovní. Poutní průvody vodívaly se odtud také na Montserat a do Slavonic do kostela Božího Těla.

a) Kostel farní sv. Oldřicha jest až na presb. gotické beze slohu. V nynější podobě jeví se od r. 1735. Má 3 olt. se zdařilými obrazy a ozdobnými řezbami. Opraven byl r. 1896 (nový hlavní oltář od bratří Bušků v Sychrově) nákladem 2400 K. Později pořízeny nové sochy a kostel vydlážděn, načež nejvíce přispěl kníž. patron. Na věži o sobě stojící jsou 3 novější zvony. Spodní prostora věže zařízena ve hrobku knížecí, nade kterou je kaple svaté Kateřiny, v níž za doby protestantské katolíci služby B. konávali. Též je tu několik starých náhrobků. K památkám cenným náleží stříbrný kalich a patena pro nemocné ze 17. stol. — Hřbitov u kostela.

Jmění vlastní: nemovitosti v ceně 160 K a jistiny: 1943 K; zádušní: 4719 K. Daně a poplatky: 14·99 K.

b) Na zámku v Písečném jest kaple sv. Ant. Pad., pocházející z r. 1673.

Fond chudinský spravuje farář.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny. — Též je zde spolek dobrov. hasičů.

Fara o 1 patře je ve stavu dobrém; má 6 světnic obytných a jiné potřebné místnosti. Chovají se v ní některé cenné obrazy posvátné. Hospod. stavení byla opravena r. 1902 nákladem konkurence. Zahrada je sice dosti veliká, ale méně úrodná, leč na ovoce peckové.

Důchody: z pozemků na 21 *ha* 43 *a* 43 m^2; pak užívá farář pozemků kostelních na 1 *ha* 47 *a* 64 m^2 (in partem congruae); pozemky ty lze těžko pronajati (platívá se z míry 3—4 K!). Roční renta z jistiny: 36.314·88 K a doplněk z náboženské matice, jež celou kongruu platí kooperatorovi. Daně (vyjma osobní): 253·26 K.

10. **Oujezd Velký** (Groß-Aujezd), ves od Jemnice 7 *km*, od Hobzí 16 *km* vzdálená, silnicí spojená, jest s blízkými osadami Kojaticemi a Hornicemi jedna obec s 553 obyv. českými; škola 2tř. Pošta ve Vel. Dešově, tel. a žel. v Třebelovicích (3 *km*) a v Rácovicích. — Přifařeno ještě 8 osad, nádraží

třebelovské a dědické i dvůr, celkem 2755 katolíků (11 židů), kteří žijí z polního hospodářství. Školy 4 se 7 třídami.

System.: farář, nyní auditor kons. Jan Konečný, a koop.

Oujezd uvádí se již ve 13. století prebendou kapituly kroměřížské. R. 1377 užívání celého statku zdejšího za jistých podmínek ponecháno faráři, což trvá až dosud. Z visit. zprávy za r. 1671 vysvítá, že O. byl přidělen (commendata) do Kdousova a v kostele že tehdy byl svatostan ve zdi presbyt., sakristií byla tenkráte někdejší kaple ke kostelu přistavěná. O povinnost udržovati budovu farní vedli farníci spor.

a) Kostel farní sv. Petra a Pavla není slohu přesně vyznačeného; je to moderní obyčejná stavba z r. 1860. Pořídila si ho tenkráte farnost místo nedostatečného kostela starého. Jsou v něm 4 olt. Na věži jsou 3 zvony (1 přelit r. 1670). Hřbitov jest okolo kostela. — Vlastní jmění: 9176 K, zádušní: 4805 K. Daně a poplatky: 23·62 K.

b) V Dešově Velkém mají kapli Panny Marie, v Dešově Malém sv. Josefa, v Třebelovicích sv. Floriána a v Rácovicích sv. Cyrilla a Methoda.

Farní ústav chudinský. — Z bratrstev: živého růžence, sv. Rodiny a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Fara jest velmi úhledná budova jednopatrová, opravená r. 1902. Knihovna farní (254 sv.). Hospodářská stavení rozsáhlá, jak toho vyžaduje veliké hospodářství zdejší. Zahrady dvě: zelinářská a okrasová.

Důchody: z pozemků na 169 *ha* 30 *a* 62 m^2 výnos dle katastru: 2969·64 K. (Pozemků nelze pronajati s výhodou.) Roční renta: 4071·30 K. Daně (vyjma osobní): 2766·84 K, pak poplatek kapitule kroměřížské, při níž jest právo podací, 246 K, faráři budkovskému 84 K a vydržování kooperatora.

Pozn. Někdy bývala tu kaple přistavěná k far. kostelu, a šla o ní pověst, že prý sv. Cyrill a Method ji zbudovali. (Matrica dec. Telč. a. 1672, pag. 36.)

11. **Rančířov** (Ranzern), ves jižně od Jemn. 9 *km* a od Hobzí 8 *km* (bez řádného spojení) vzdálená, má 258 katol. ob.

německých, v celé farnosti pak, k níž náleží ještě jedna osada, 391 katolíků rolníků (jinověrců není) a 1tř. škola. Pošta v místě. Tel. v Písečném (Piesling), železnice v Raabsu v Rak. (8 *km*) nebo v Jemnici (9 *km*).

System.: farář z kanonie jeroušské, nyní P. Gerlak Dürport, konsistorní rada.

Rančířov patříval ku panství bílkovskému. R. 1257 darován s kostelem i patronátem Premonstrátům v Jeruši, odkudž dáváni sem i řeholníci za faráře, z nichž r. 1303 uvádí se Heinold. Ochrannými »fojty« nad farou zdejší byli páni z Cornštýna a věru nutno bylo chrániti ji proti různým nájezdům i nárokům nespravedlivým. R. 1645 kostel od Švédů byl vydrancován. Pro nedostatek kněží klášterních v letech 1657 obstarávána duch. správa zdejší z Weikertschlagu v Rak., až pak od r. 1669 zase stálý správce duchovní sem dosazen jest.

Kostel Nanebevz. Panny Marie jest pěkná budova baroková, freskami ozdobená. Roku 1763 na místě bývalého kostela postavena byla zásluhou tehdejšího faráře Aug. Kienmayera. Jsou tu 3 oltáře se zdařilými obrazy od Altomonte i sochami. Na věži, zbytku to starého kostela, jsou 3 zvony (jeden z r. 1524). R. 1893 byl kostel důkladně opraven. Matriky z roku 1657.

Jmění vl.: 2896·56 K, zádušní: 3826 K. Daně: 51·13 K.

V obou obcích jsou chudinské fondy.

Zbožné spolky: svaté Rodiny, živého růžence, dětství a Srdce Páně.

Budova farní je slušná, jednopatrová se všemi potřebnými místnostmi a zahradou. R. 1894 vykonána oprava. I stavení hosp. jsou ve stavu dobrém.

Důchody: z pozemků na 20 *ha* (jež by bylo lze výhodně dáti v nájem); pak roční renta: 1658·80 K. Daně: 267·23 K.

12. **Slatina Horní** (Ober-Latein), ves na silnici z Budějovic do Dačic, od Jemnice 7 *km* a od Hobzí 17 *km* vzdálená (bez řádného spojení), má 301 obyv. č., 2třídní školu. Pošta v Budči, tel. v Nové Říši, žel. v Mor. Budějovicích (20 *km*).

Se 3 osadami přifařenými, zámkem v Budiškovicích a myslivnou celkem: 1417 kat. (3 ž.), kteří se živí polním hospodářstvím; 3 školy (o 4 třídách).

System.: farář, nyní Josef Jílek, a kooperator.

Ve 14. stol. uvádí se Volfram ze Slatiny. Kostel byl zde již r. 1385. Ve stol. 15. drželi S. páni z Hradce i s právem podacím, ale na krátko; měnilať se častěji vrchnost zdejší, až r. 1690 odprodána jest S. k Budiškovicům. Ovšem i zde ujala se t. z. reformace a r. 1627 Jesuité působili tu pro věc katol. za různých překážek, k nimž náleží i ta, že fara, za převratů nábož. o důchody oloupená, i pro nedostatek duchovenstva obsaditi se nemohla, takže S. do Budče přiděliti se musila.[1] Teprv r. 1717 zase duch. správa zde zřízena pod patronátem vrchnosti budiškovské. R. 1899 byly missie.

Farní kostel sv. Jiljí postaven byl roku 1716 snahou tehdejšího majitele panství Frant. Viléma hr. Schellarda na místě kostela sešlého a jeví se býti stavbou beze slohu, maje klenutí jen v presbytáři a ve přistavěných kaplích. Jsou tu 3 oltáře. R. 1897 loď byla vymalována z části konkurencí, z části ze příspěvků dobrovolných. Na věži jsou dva zvony (jeden ze 16. stol.). Náhrobky svědčí zemřelým členům rodiny Matyášovských (ze 17. stol.). Hřbitov jest u kostela.

Jmění vlastní: 1091·52 K, zádušní: 9568·48 K. Poplatky: 2·75 K. Farář spravuje také fond chudinský.

Spolky nábožné a bratrstva: živého růžence a B. Srdce Páně. — Jiné: v Budiškovicích spolek hasičský.

Budova farní jest přízemní, křidlicí krytá, ale těsná (3 světnice mimo místnosti pro služebné). Hospod. stavení v dobrém stavu. Patron povinen jest všecky budovy v dobrém stavu udržovati.

Důchody: výtěžek z pozemků na 12 *ha*, nyní pronajatých. Pak úroky z jistiny (stát. pap.) 34.530·60 K; od velkostatku

---

[1]) Zpráva visit. z r. 1672 líčí velikou zpustlost a chudobu kostela i nedostatek farní budovy.

82 K, doplatek z mat. nábož. Daně a poplatky: 204·65 K. Kooperatora platí náboženská matice.

13. **Třebetice,** ves a farnost od Jemnice 7 *km* vzdálená (polní cesta), mají 344 katol. obyv. českých, školu 1třídní.

Třebetice z části náležely zemanům domácím, pak změnivše vícekráte pány své, r. 1540 od p. Václava Chroustenského z Malovaru prodány ku panství dačickému, jež držel tenkrát Wolfgang Krajíř z Krajku. Od r. 1768 stávala zde kaple sv. Václava, při níž osadníci dávno si přáli míti správu duchovní, přifařeni jsouce do vzdálené dosti Jemnice. Snahy ty uskutečněny teprv r. 1867, když především kaple byla rozšířena a všemi potřebami opatřena. R. 1869 pak dosavadní expositura povýšena jest na faru.

Kostel sv. Václava dobře jest postaven ve slohu gotickém; r. 1894 byl nákladem obce opraven; má 1 oltář, na věži jeden zvon. — Hřbitov blízko. — Vlastního jmění není; zádušní: 311 K, z čehož se platí poplatek: 0·69 K. Farář spravuje ústav chudinský.

Spolky zbožné: živ. růžence, věčného klanění, apoštolát, III. řád sv. Františka.

Fara byla postavena roku 1866, opravena r. 1894 a je i s hospod. stavením v dobrém stavu. Též zahrádka.

Důchody: roční renta: 862 K; z pozemků na 6 *ha* 4 *a* (obstojně pronajatých): 127·50 K a doplněk z matice nábož.: 412·60 K. Daně: 89·02 K (mimo osobní).

14. **Vratěnín** (Fratting), městys na silnici z Jemnice do Rakous, od Jemnice 15 *km* vzdálený (od Hobzí 24 *km* beze spojení), má 528 ob. něm., 2třídní školu a poštu. Tel.: Drosendorf v Rak.; nejbl. stanice na dráze jest Raabs (v Rak.) 12 *km*. Lékař s domácí lékárnou. Trhy týdenní a výročních 5. — Přifařeno ještě: 3 osady, zámek v Uherčicích, mlýn a dvůr; celá farnost má: 1184 kat. (7 ž.) a 2 dvouřídní školy. Obyv. žijí výhradně z hospodářství.

System.: farář (správce fary), nyní P. Klement Kryl, a kooperator z řádu Premonstrátů v Jeruši v Dol. Rakousích.

Vratěnín je stará osada, což lze souditi z toho, že již r. 1251 zde byl kostel, jehož patronát darován kanonii v Jeruši. R. 1372 nadán byl zvláštní kněz oltářník pro kostel zdejší. Historie jiných far o nárocích a nájezdech sousedního panstva na majetek kostelní a farní i na právo patron. také zde se opakuje. Spor o patronát pro kanonii sice příznivě vyřízen jest, ale rozsudek neproveden. Zdá se, že i sem herese se dostala, neboť mluví se o nekatolících, kteří katol. správce duchovního, sem dosazeného, vypudili, načež V. přifařen do rak. Drozdova (Drosendorf), později spravován z Rančírova, až r. 1666 zase zařízena řádná a stálá správa duchovní. – R. 1885 a 1896 byly zde missie.

a) Farní kostel sv. Jakuba V. postaven v letech 1771 až 1773 na místě někdejšího nákladem dobrodincův i patrona a to pevně a úhledně, slohem barokovým. Jsou v něm 4 olt. s pěknými, ve Vídni shotovenými obrazy. Též zdařilé fresky na klenbě povšimnutí zasluhují. Kostel byl opraven r. 1875, při tom i malby freskové obnoveny malířem Čeňkem Neumannem z Telče (náklad: 1280 K). Paramentů slušných má kostel dostatek a na věži 4 novější zvony. Matriky z r. 1655.

Vlastní jmění: 3642·80 K, zádušní: 9200 K. Daně a poplatky: 43·31 K.

b) V Uherčicích je zámecká a spolu veřejná kaple sv. Juliany ze 17. století; v Mešovicích (Nespitz) kaple sv. Bartoloměje apoštola.

Je tu též ústav chudinský a obecní chorobinec.

Spolky nábož.: Živý růženec, Srdce P., sv. Josefa, dětství P.

Ve Vratěníně býval klášter řádu Augustinianův, jejž založil r. 1687 Frant. Benedikt hrabě Berchtold na Uherčicích, věnovav na ten účel svůj zámeček a zavázav se, že při něm vystaví kapli a řeholníky opatří výživou. Ale teprv po 10 letech první řeholníci sem zavítali; prozatím však bydleli v zámku až do zařízení klášterní budovy r. 1730. Budova ta s prostranným kostelem byla velmi výstavná a úhledná, ano i po dvakráte hostila členy rodu císařského (i samého cís. Karla VI.).

Též pořízena kaple Loretská, do níž hojně putováno, a založení celé těšilo se účinné přízni četných dobrodinců, takže r. 1764 počet řeholníků dostoupil až na 20. Nebylo však klášteru souzeno dlouhého trvání. Rozkaz na zrušení, vydaný r. 1784, nebyl sice hned proveden, ale řeholníci přece už jenom živořili zde až do r. 1814. Budova klášt. pak prodána a kostel, když r. 1827 vyhořel, zanechán v ssutinách!

Farní budova jednopatrová, prostranná opravena byla důkladně r. 1905 a je v dobrém stavu, podobně i hosp. stav. a 3 zahrady. — Z pozemků farních, nyní pronajatých, béře užitek klášter, jenž i daně zapravuje. Farář má odtud i kongruu: 3333 K; z toho daně 163·68 K a vydržovati kooperatora.

IV. Děkanství náměšťské,

položené mezi děkanstvím rosickým na východě, třebíčským na západě, velkomeziříčským na severu a jaroměřickým na jihu, vzniklo r. 1740 vyloučením farností některých z děk. třebíčského, velkomeziříčského a tehdejšího oslavanského (nyní rosického).

Náleží k děkanstvím horským, ač vrchy, jež z vlnité půdy vyčnívají, nedosahují značnější výše, na př.: Zelený Kopec u Mohelna (506 *m*), Křivánčí vrch u Biteše (572 *m*), osada Koněšín (501 *m*). — Potoky území toho, zejména: Jasinka, Chvojnice a j. vtékají do dvou řek: do Oslavy, beroucí se kolem Náměště z děkanství velkomeziříčského, a Jihlavky, jež teče z děkanství třebíčského do rosického a ivančického. Břehy jejich honosí se partiemi velmi romantickými, ač málo dosud známými. Mimo to několik rybníků zdobí krajinu.

Žije tu v jednom městě, 2 městysech a 42 osadách vesnických: 17.685 katolíků, 80 akatol. národnosti české, 115 židů a 1 bez vyzn., kteří se živí skoro výhradně rolnictvím, řemesly v místech lidnatějších a prací dělnickou.

Železnice (transversální) béře se dekanátem směrem ke Třebíči, dotýkajíc se farností: jenešovské, březnické, náměšťské a koněšínské, pak lok. dráha ze Studence do Vel. Meziříčí, jež se dotýká farnosti pyšelské.

Katolíci mají 9 far s 31 svatyněmi, při nichž působí 14 kněží (1 má t. z. beneficium simplex). Na každý farní kostel průměrem připadá 3615 K vlastního a 12.558 K zádušního jmění, z čehož daní a poplatků průměrem na 1 kostel 37 K připadá. — Kongruu z beneficia úplnou mají pouze 3 faráři; 6 farářů má doplněk.

Ku polit. a školnímu okresu v Třebíči a soudu i bernímu úřadu v Náměšti náleží: Březník, Hartikovice, Koněšín, Mohelno, Náměšt, Pyšelo; Jenešov z části do Třebíče, z části do Vel. Meziříčí správou polit., soudem pak částí do Náměště, částí do Biteše; Biteš a Křoví do Vel. Meziříčí a soudem do Biteše náleží.

Majitel velkostatku náměšťského, nyní Jindřich hrabě Haugvic jest patronem: v Náměšti, Jenešově, Koněšíně, Biteši a Mohelně. Náboženská matice: v Březníku, Hartikovicích, Křoví a Pyšelu.

Škol jest v děkanství 25, vesměs českých; mezi nimi jedna měšťanská, 23 obecné, pak jsou tu 2 hospodářské; celkem o 57 třídách. Přijdeť na každou farnost průměrem přes 6 tříd.

Visitace generální byla r. 1897.

Děkan: P. T. bisk. rada Aug. Forman, farář v Náměšti.

1. **Biteš Velká** (Groß-Bitesch), město 496 *m* nad mořem, na cís. silnici z Brna do Jihlavy položená, od Náměště 11·5 *km* vzdálené, má 2048 obyv. českých; c. k. okresní soud a berní úřad; fin. a četnická stanice; silniční výbor (přirážka 30%); nemocenská pokladna; škola měšťanská česká pro chlapce, obecná škola 6třídní, škola hospodářská, spořitelna, záložna, lékař a lékárna. Trhy týdenní a výroční (6). Stanice železniční: Náměšť a Boží Požehnání (17 *km*). Farníci živí se rolnictvím a venkovskými řemesly. S přifařenými 7 osadami, 4 mlýny a myslivnou: 3081 katol. (26 akat., 56 židů); školních tříd je 12.

System.: farář, nyní Jan Bádal, a kooperator.

Biteš je osada velmi stará, v níž kolem r. 1200 usadili se Němci, od nichž Biteš nazvána Heinrichs. Ve 13. stol. děje se zmínka o kostele a faře, nad níž patronátní právo měl

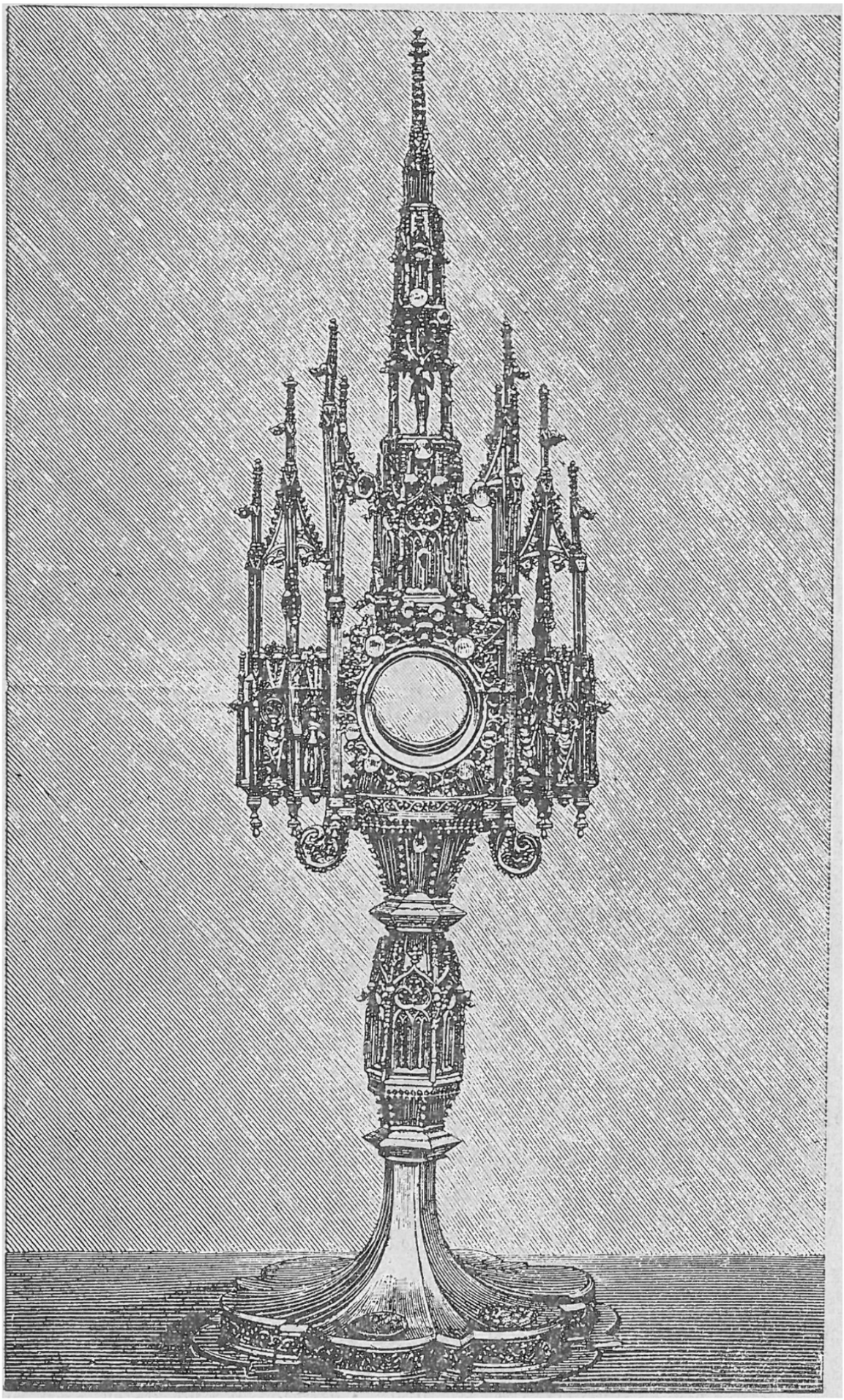

Monstrance velkobitešská z r. 1471.

klášter tišnovský. Vlivem pánů z Lomnice, jimž Biteš náležela, přidala se u věku 16. většinou k vyznání nekatolickému (byliť tu Kališníci, Bratří i Lutheráni), ač i při tom fara katol. ještě se udržela až do r. 1550. Když však právo podací osvojila si obec, tu dosazováni sem »kazatelé slova Božího«, ovšem nekatoličtí (celkem jich bylo 25 od r. 1561—1626). Po obnově katolické dosazen farář Mikuláš Sartorius, snad Cisterciak ze Žďáru (odkudž bylo i 7 nástupců jeho). Od r. 1663 vedou zdejší správu duchovní vesměs kněží světští, jichž až na naše doby nepoměrně mnoho se vystřídalo. Ve válkách švédských a francouzských obec i farnost mnoho vytrpěla. Po zrušení patronátu klášterního přešlo právo podací s počátku na matici náboženskou, později spojeno s panstvím náměšťským. R. 1884 konaly se zde missie. O sv. Duchu dle obyčeje pradávného koná se průvod do polní kapličky sv. Antonína a o Nanebevzetí Panny Marie do kaple Marianské.

a) Kostel farní sv. Jana Křtitele stojí na nejvyšším místě města a je stavbou velezajímavou, náležející k t. z. tvrzím kostelním, jak viděti na dosavadních při něm hradbách a dvou věžích, z nichž jedna bývala hlásnicí, ku které vedl kdysi padací most přes valy, jimiž oddělen byl kostel od města ostatního. Byltě původně ve slohu románském zbudován, nyní však převládá sloh gotický. Zvláštností jest dvoulodí, jakéž se vyskytuje v některých kostelích jihozápadní Moravy, pak klenutí v sakristii. Mimo některá starobylá paramenta, mezi nimiž je kasule pocházející z Velehradu (z r. 1491), honosí se Biteš převzácnou gotickou monstrancí z r. 1471, již dvakrát odkoupilo město od eráru. Je stříbrná, bohatě pozlacená, 85 *cm* vysoká. Na každé straně lunuly jest po 4 ozdobných kobkách, v nichž umístěno 8 sošek. Nad schránkou viděti sličnou sošku Spasitele, vrchol pak vybíhá v překrásnou růžici gotickou. Druhdy ještě drahokamy zdobily monstranci, kteráž jsouc majetkem obce pod zámkem se přechovává na radnici a jen na velké slavnosti se půjčuje. Také kalich starý s obrazy emailovými na radnici chovaný zmínky zasluhuje. Též některé

starobylé náhrobky (znaky pánů z Lomnice † 1556 a j.) jsou hodny povšimnutí. Opravy poslední provedeny byly v letech 1878—1901 a to důkladné i slohové, při čemž také kostel vkusně vymalován byl i figurálními okny opatřen. Vydalo se na to 16.111 K ze zbožných sbírek a darů, z části i konkurence přispěla. Na věži s chrámem spojené, z lámaného kamene a s okny gotickými, jsou 3 zvony; nejstarší (poledník) je z r. 1500, a ostatní z let 1505 a 1568 (ulitý v Biteši); na druhé, o sobě stojící věži jest zvon z r. 1503. Hřbitov jest u kostela.

Vlast. jmění má kostel: 4410·10 K, zádušního: 19.933·20 K, z čehož se platí poplatků: 57·04 K.

b) Fil. kostel sv. Bartoloměje v Koškově (Košíkově) jest původem starý, ale zmodernisovaný, se 2 oltáři; r. 1900 byl také opraven z dobrovolných darů. Zde se konávají služby Boží z pravidla třikrát do roka.

Ve farnosti jest: Svatojosefská jednota a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, sv. růžence, věčného klanění, sv. Rodiny, bratrstvo sv. škapulíře, armáda sv. kříže a spolek Panny Marie, matky dobré rady. Jiného směru: spolek čtenářský, hasičský a j.

Farář též spravuje farní ústav chudinský, ale město má také ústav svůj. Též je tu chorobinec (špitál) z 15. stol. ve správě města.

Farní budova o 1 patře krytá křidlicí má 7 světnic; opravena byvši r. 1897 je ve stavu dobrém, rovněž i stavení hospodářská. Při faře je zahrada ovocná na 18 *a* 52 m^2.

Důchody: roční renta 1097·20 K; doplněk 197·60 K z nábož. matice, jež platí kooperatorovi celou kongruu, pak od města výbava: 244·84 K za přírodniny druhdy dávané a 12 sáhů měkkého dříví, konečně nájemné z louky na 67 *a*: 36 K. Daně a poplatky: 82·41 K.

2. **Březník**, ves od Nám. 5 *km* vzdálená a poštou spojená, má 791 ob. českých, 3třídní školu. Pošta v Náměšti. Telegraf a železn.: Králice 2·5 *km*. Celá farnost: 2 obce, 3 mlýny a 5 hájoven, má 1226 obyv. vesměs katol. a 3 školní třídy.

Farníci živí se hlavně hospodářstvím, pak prací havířskou, řemesly (soukenictví), též nádenictvím.

Březník býval statkem samostatným; r. 1338 byla zde fara, kterouž zadával klášter zderazský v Praze. Během času však právo podací připadlo držitelům zdejším, kteří koncem 16. stol. zavedli sem bludařství. Katol. správa duch. tím sice ještě za své nevzala, ale později stalo se tak přece. Po obratu r. 1620 B. přifařen byl do Mohelna, což potrvalo až do nového zřízení zdejší správy duchovní r. 1784. R. 1880 dosavadní »lokalie« stala se farou.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie částečně zachoval gotický ráz (klenba got., předsíň a věž). Poslední oprava stala se r. 1903 nákladem farnosti. Jsou v něm 3 oltáře. Vzácnou památkou starého umění církevního jest monstrance z r. 1522, 1·08 *m* vysoká, 4 *kg* těžká, ze stříbra, dílem pozlacená, slohu gotického, r. 1875 v akademii křesť. v Praze obnovená. Nad válcovitou schránkou skleněnou jest dvojitý baldachin s ozdobnými fialami. Nad těmi kaplička se soškou Rodičky B. a vše zakončeno vížkou s proloženými helmovými plochami a kruhy. Po obou stranách pilířky, k nimž přiléhají kobky a kapličky, ve kterých viděti ozdobné sošky různých světců pod baldachiny (6). Také starý gotický kalich s vrškem, umělou filigranskou prací ozdobeným, povšimnutí zasluhuje; podobně kasula brokátová, zlatem vyšívaná, nedávno obnovená. Na věži jsou 4 zvony (jeden z r. 1497).

Vlastní jmění: pole 1 *ha* 40 *a* 75 m^2; jistiny: 2587·30 K. Zádušní: 6331·08 K. Poplatky: 31·16 K. Též chud. ústav spravuje farář; obec má chorobinec.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, Apošt. sv. Cyr. a Methoda. — Katolická čtenářská besídka.

Budova farní je přízemí o 4 pokojích, dosti vlhké; r. 1901 byla opravena. Hospod. stavení z větší části opravena byla r. 1905. Zahrada na 49 *a* 52 m^2 na ovoce peckové a zeleninu.

Důchody: renta roční 1062·80 K, doplněk z mat. nábož. Pak užitek z poz. 1 *ha* 51 *a* 32 m^2, jež výhodně lze pronaj. Daně 94·10 K.

3. **Hartikovice** (Hartikowitz), ves od Nám. 6 *km* vzdálená, venkovským listonošem spojená, má 584 ob. českých, 2třídní školu; pošta, tel., žel. v Náměšti. — Se 4 osadami přifař. a 4 osamělými sídly: 1621 kat. (5 ak.), kteří se živí hospodářstvím a venkovskými řemesly. 4 třídy školní.

System.: farář, nyní Josef Sedláček.

Po H. se psával a měl též právo podací ku zdejšímu kostelu rod domácí, jak svědčí zprávy z věku 14. O právo toto i o desátky však vedly se spory některé mezi okolními zemany. R. 1550 H. již nebyly katol. a tu přišel i kostel o majetek svůj. I přifařeny byly napřed do Mohelna, pak do Náměště. R. 1784 zřízena zde lokalie, r. 1859 fara.

Kostel sv. Jiljí je stavba všední bez vlastního slohu, opravená r. 1898 konkurencí. Dle věže, na níž jsou 3 zvony (jeden z 15. stol.), souditi lze, že svatyně ta pochází z 15. stol. I presbytář jeví toho známky některé. Oltáře jsou 3. Hřbitov jest u kostela.

Jmění vlastního má kostel: 1100 K, zádušního: 5574 K. Daně a poplatky: 13·92 K. Též farní ústav chudinský.

Zbožné spolky: živ. růžence, III. řád sv. Františka, ustav. klanění nejsv. Svátosti, sv. Rodiny, Apošt. sv. Cyr. a Methoda.

Fara je přízemí o 4 světnicích; opravena byvši r. 1898, je ve stavu dobrém, rovněž tak stavení hospod. Malá zahrada.

Důchody: z pozemků, jež s výhodou lze pronajati (na 9 *ha* 2 *a* 43 m^2) katastr. výnos 11·64 K, pak doplněk z matice nábož. Daně a poplatky: 21·54 K.

4. **Jenešov** či Jinošov (Jeneschau), ves při silnici z Náměště do Biteše, od sídla děk. 4 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má 297 katol. ob. českých, 3tř. školu; pošta, tel. a žel. v Náměšti. — 9 přifařených osad s 1 školou 3třídní a 3 jednotřídními, celkem 3044 katol. (45 ak., 6 ž.) a 9 tříd školních (nejvzdál. škola je 4 *km* od farní osady). Farníci živí se rolnictvím a prací dělnickou při velkostatku.

System.: farář, nyní Alois Blaha, a kooperator.

Jenešov patříval pánům z Otratic, kteří měli též patronát nad farou, o níž jsou zprávy r. 1385. Další dějiny kostela a fary mluví o hrabivých pánech domácích a okolních na úkor farářů. Koncem 16. věku měli zde správu duchovní Bratří, ale starším jejich o nutnou výživu dosti bylo zápasiti; fara docela ochuzená r. 1622 přidělena k Mohelnu až do r. 1739. Tu zařídil farář mohelský Ondř. Němec v Jenešově expozituru, jež r. 1784 stala se lokalií a r. 1845 farou.

a) Kostel farní sv. Petra a Pavla na hřbitově pochází z 15. stol., o čemž svědčí klenba presbytáře a sakristie. Škoda, že okna přišla o kružby. V kostele jsou 3 olt. Vše bylo opraveno r. 1890. Na věži jsou 3 zvony (jeden ze 16. stol.). — V bývalé hrobce před kostelem odpočívali †† členové rodu Březnických z Náchoda, později členové hrab. rodu Haugvicův, kteří však přeneseni byli do hrobky nové v Náměšti.

Jmění vlastní: 2773·43 K, zádušní: 14.222 K. Daně a poplatky: 34·97 K.

b) V Jasenicích na hřbitově stojí fil. kostel sv. Klementa, opravami r. 1795 a 1844 ovšem valně změněný, ale přece nejen titulem svým, nýbrž i některými zvláštnostmi poukazující na značné stáří (14. stol.) a to: silným zdivem, půdorysem i klenbou presbytáře a útvarem oken. Dle pověsti lidové kázali zde sv. Cyrill a Method. Ať tomu jakkoli, nejméně do 14. stol. kostelík, při němž i fara bývala, zajisté náleží. R. 1906 byl opraven a opatřeny varhany. Až do r. 1526 i fara při něm bývala. Jmění má kostelík: 831·37 K. Daně: 1·81 K. Mimo tuto svatyni je zde ještě kaple sv. Maří Magd. na návsi, již znalci čítají k řídkým stavbám románským: závěr polygonální, okna čistě románská, zdi na metr silné, svědčí o starém původu jejím. Ke kapli přiléhá zděná kazatelna, ze které o poutích hojně navštěvovaných, ale r. 1780 zrušených, se hlásávalo slovo Boží.[1])

c) V Králicích stojí na vršku za osadou filialní kostel sv. Martina biskupa se hřbitovem. I tento kostel jeví

[1]) Podrobněji o obou svatyních jedná Lehner: „Dějiny umění národa českého". V Praze 1902, str. 312 a j.

ráz starobylý.[1]) Venýře u vchodu, křtitelnice, got. klenutý presbytář, sanctuarium, uzavřené got. mřížkou, a 2 okna v lodi kružbami ozdobená, poukazují aspoň částečně k původu románskému. Veliká oprava provedena r. 1901, při čemž okna figurální shotovil B. Škarda z Brna. Výlohy na to vše kryty dílem jměním kostelním, dílem sbírkami, přispěním tehdejšího faráře Ploskala. Kostel má 3 olt. a na věži 3 zvony (jeden ze 16. stol.). Všeho povšimnutí zasluhují náhrobky, jež tu viděti, a to především jeden ozdobný, zasazený v presbyt., představující vypuklou postavu rytíře. Mimo tento je tu ještě 17 jiných kamenů náhrobních, nyní umístěných na zevnějšku kostela. 8 náhrobků označuje hroby rytířů Králických a členů rodin jejich, jimž K. náležely od r. 1310—1573; druhých 5 značí členy rodiny Venžíků z Osyk, pak jsou tu náhrobky některých duchovních bratrských a jeden (z r. 1598) s nápisem nečitelným. Jak se ukázalo při opravě kostela, byly stěny jeho ozdobeny malbami a mnohými nápisy ve fraktuře s ozdobnými iniciálkami, až na jeden lat.[2]) vesměs českými. Byly to výňatky z písma sv. star. i nov. zákona, pak Otčenáš a snešení apošt., asi z doby, když kostel byl v držení Bratří. Jmění: 5430·40 K. Daně: 12·16 K. Při kostele tom bývala fara, jež však za vlády protestantismu (1550—1600) zanikla. Však událost radostnější spadá do doby této: tisk a vydání slovutné bible kralické, 6dílné, kancionálu a jiných knih v tiskárně zdejší, kterouž z Náměště sem přeložil p. Jan ze Žerotína r. 1578. Bývalať asi na zdejší tvrzi, ovšem již zašlé. Kralice přifařeny byly r. 1622 do Mohelna, od r. 1785 do Jenešova.

Farář spravuje také fond chudinský.

Spolky zbožné: živ. růžence, ustav. klanění, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyr. a Meth., pak kat. spolek »Lumír«.

Budova farní jest částí dvora panského, jednopatrová, o 5 světnicích s příslušenstvím; ve stavu dobrém po opravě

---

[1]) Viz: V. Houdka článek: „Kralický kostelíček a památnosti jeho“ v „Čas Mat Mor.“ 1900, str. 23. a n.

[2]) „Diligite lumen sapientiae omnes, qui praeestis populo“.

r. 1890. Též stavení hospod. přiměřena. Zahrady vlastní fara nemá; farář pouze užívá zahrady panské při dvoře, o čež každý třetí rok musí žádati. (!)

Důchody: roční renta z jistiny: 34.952 K (1398 K). Daně a poplatky: 103·13 K (mimo daň osobní). Doplněk z matice nábož., která platí kongruu celou kooperatorovi.

5. **Koněšín,** ves, vzdálená od Náměště 9 *km*, bez řádného spojení, má 593 ob. č., 2tř. školu; pošta ve Vladislavě, tel. a žel. ve Studenci (5 *km*). — Se 2 přifařenými osadami (ve Studenci 2tř. škola) a 3 osamělými domy: 1327 kat. (4 ž.), živících se hospodářstvím a prací v továrnách na obuv v Třebíči, a 4 třídy školní.

System.: farář, nyní Antonín Nevrkla.

Koněšín i s právem podacím patříval opatství třebíčskému; dějeť se o faře zmínka r. 1377 v listinách; ale o dalších osudech osady i fary mimo některé zprávy o sporech v příčině desátku skoro nic není povědomo. Fara totiž v dobách herese zanikla, načež K. přifařen jest do Náměště až do zřízení expositury r. 1739. R. 1784 stala se z expos. lokalie, 1859 fara pod patronátem náměšťským, ku kterémuž panství K. dávno již byl připadl. — Missie byly tu r. 1888.

Kostel sv. Bartoloměje, stojící nad osadou, je budova moderní, r. 1812 postavená na místě pův. kostela, dosti prostranná. Jsou v něm 3 olt. Hlavní postaven r. 1875 (vedlejší dva již r. 1874), shotoven byv od Frant. Samka, pozlacovače v Brně. Obrazy maloval malíř Eugen Hodák. R. 1904 a 1905 kostel upraven i vymalován. Náklad na vše to ukryt sbírkami. Na věži jehlancem zakončené jsou 4 zvony (jeden z r. 1551, s nápisem: »Ke cti a chvále Pánu Bohu a svolání slova B. Jakub Konwarz«, ostatní z 18. stol.). Hřbitov je kolem kostela.

Jmění vlastní: v pozemcích 108 *a* a v jistinách 969 K; zádušní: 10.151 K. Daně a poplatky: 41·46 K. — Též ústav chudinský spravuje farář.

Zbožné spolky: živ. růžence. — Jiné: Hospodářsko-čtenářská jednota, spolek dobrov. hasičů ve Studenci.

Farní budova je přízemí o 4 menších světnicích, v nynější způsobě od r. 1862. Farní knihovna (založil farář Indruch). Zahrada kolem fary na 15 *a* nepříliš úrodná.

Důchody: renta roční 176 K a doplněk kongruy z nábož. matice. Daní mimo osobní farář neplatí.

6. **Křoví,** ves v dolině ležící, od Nám. 12 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má 543 ob. českých, 2třídní školu, záložnu Raiffeisenovu. Pošta a tel. v Biteši; žel. v Náměšti neb B. Požehnání. — S přifařenou osadou, mlýnem a myslivnou má celá farnost 861 katol. (2 ž.), 2 třídy školní. Farníci jsou rolníci a dělníci.

System.: farář, nyní Frant. Táborský.

Křoví v listinách nacházíme r. 1371. Různé mělo pány, až se dostalo p. Karlu Žerotínovi a tím v držení panství náměšťského. Byla-li zde za dob těch fara, není jisto. Po válkách husitských bylo K. přifařeno do Biteše, odkudž excurrendo se zde občas služby B. konaly. R. 1785 zřízena zde samostatná správa duchovní (lokalie).

Kostel sv. Petra a Pavla byl zde dávno před založením fary; poněvadž však koncem 18. stol. velmi sešel, byl r. 1808 zbudován nynější a r. 1876 obnoven; r. 1898 opatřila si farnost (nákladem 1200 K) nový hlavní oltář (celkem jsou 3). Na věži je zvon z r. 1479.

Vlastn. jmění má kostel: 316·80 K, zádušního: 1638·12 K. Daně a poplatky: 10·38 K.

Zbožné spolky: ustav. klanění, sv. Rodiny a živ. růžence. Též farní ústav chudinský.

Fara je přízemí kryté břidlicí. R. 1898 byla opravena (nákladem 6000 K) konkurencí. Hosp. stavení jenom z částky v dobrém stavu. Zahrada na 18 *a* 9 m^2 u fary.

Důchody: z pozemků na 118 *a* 94 m^2 (katastr. užitek: 13·20 K) a doplněk na kongruu. Pole lze pronajati jen s nevýhodou. Daně: 30·04 K.

7. **Mohelno,** městys 11 *km* od Nám., spojení poštou, má 1276 obyv. č., školu 4třídní a poštu. Tel. a žel. v Náměšti.

Obv. lékař a lékárna. Záložna Raiffeisenova. — Se 4 přifař. osadami, mlýnem a 3 dvory: 2561 kat. (7 ž.) a 10 tříd školních (nejvzdál. 5 *km*). Obyv. žijí z hospod. a venkovských řemesel.

System.: farář, nyní Josef Pluskal a kooperator.

Mohelno s hradem připomíná se již ve 13. stol. jako statek zeměpanský. Markr. Přemysl r. 1234 daroval jej panenskému klášteru v Oslavanech a záduší vzrůstalo různými dary a nadacemi. Avšak zboží zdejší přešlo brzy na majitele soukromé i s právem podacím; r. 1521 opět právo to bylo při klášteře oslavanském. Tento však zanedlouho vzal za své a tu v M. úplně ovládl protestantism až do r. 1628. Pak ožila zde zase duch. správa katol. pod patronátem panství Náměště, k němuž mezitím M. přikoupeno bylo. Missie byly tu r. 1898.

Farní kostel Všech Svatých na místě staršího zbudován byl r. 1512, ale proměnami, jež provedly se na něm po častých požárech (r. 1611, r. 1835 [1]), pozbyl skoro všecky stopy starobylosti, až na got. presbytář. Je to svatyně slušná a úhledná, r. 1897 nákladem farnosti opravená, se 4 oltáři, z nichž jeden jest v t. z. kapli senohradské, jež podnětem obce té ku kostelu byla přistavěna. Na věži 3 zvony, přelité r. 1612 v Jihlavě. Na dlažbě kostelní jsou náhrobky ze 17. stol. Hřbitov je za osadou.

Vlast. jmění má kostel: 4168·80 K, zádušního: 17.967·48 K. Daně a poplatky: 48·35 K. — Též je tu farní ústav chudinský.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát.

Fara je budova jednopatrová, r. 1904 opravená, úhledná a prostranná. Též hospod. stavení jsou v pořádku. Zahrada ve 3 částech na ovoce a zeleniny.

Důchody: z pozemků na 22 *ha* 65 *a* 24 m^2, jež možno příznivě pronajati; pak roční renta a doplněk z náboženské mat. (77·51 K). Z toho vydržovati dlužno i kooperatora a platiti daně 745·72 K (mimo osobní).

---

[1]) Archiv městečka Mohelna. Podává ve „Stráži“ r. 1906 Augustin Kratochvil.

8. **Náměšť** nad Oslavou, městys, sídlo úřadu děkanského, má 1699 obyv. českých, c. k. okr. soud, berní úřad, stanici fin. a četnickou. Je tu 5tř. škola obecná (6 odděl.); 2tř. škola hospodářská. Velikolepý zámek s ústřední správou hraběcích statků. Obv. lékař a lékárna. Pošta, tel., žel. stanice. Silniční výbor (přir. 30%). Nemoc. pokladna. Notář a advokát; záložna, zál. fondu kontribučenského, tkalcovna. Trhy týdenní a výr. 4. Obyv. žijí z hospodářství a řemesel. Obecní přirážka 63% — Se 4 přifař. vesnicemi, 2 dvory a myslivnou celkem 2938 kat. (4 ak., 41 ž., 1 bez vyzn.) a 10 tříd školních.

System.: farář, nyní bisk. rada a děkan Aug. Forman, a 2 kooperatoři.

Náměšť s hradem ve 14. stol. drželi páni z Lomnice, později Kravařové. R. 1345 děje se první a na dlouhou dobu jediná zmínka o faře. Ve století 16. přišel v držení N. rod slavných Žerotínů, z nichž Jan (starší) zbudoval nádherný zámek nynější. Rod tento byl nejsilnější podporou sekty bratrské, kterouž i vědecky i literárně povznesl zřízením knihtiskárny v Nám., později do Kralic přenesené. Za Karla st. ze Žerotína byla N. zvláštním útočištěm Bratří Českých. Mezi staršími jejich jmenovati dlužno Jiřího Strejce, jenž vyučoval syna krále (zimního) Bedřicha Falckého, a učence Julia Poniatowského, Poláka, který byl zámeckým knihovníkem p. Karla ze Žerotína. Pokus biskupa Frant. kníž. Dietrichsteina, kterýmž r. 1624 zakročeno u pána tohoto ve prospěch věci katol., neměl výsledku, až teprv r. 1630, když N. prodána (na krátko) známému Albrechtu z Waldštejna, dosazen do N. farář katolický. Bylo však jemu i nástupcům zápasiti nejenom s nouzí, nýbrž i se zatvrzelými bludaři a nad to ještě spravovati 4 okolní fary osiřelé. Teprv r. 1641 za pána na N. Jana hrab. Werdenberka lépe postaráno bylo o výživu faráře, takže od těch dob fara zdejší osazována pravidelně. Faráři většinou vedli i děkanský úřad. Panství zatím dostalo se v 18. stol. v držení hrabat Haugvicův i s právem patronátním. Do doby Haugviců spadá založení kláštera (hospice) OO. Kapucínův (založil hrabě

Bedřich Vilém r. 1759). Řeholníci byli povinni v kapli zámecké sv. Václava, kteráž je dosti prostranná, zvláště o nedělích a svátcích sloužiti mši sv. a kázati a ve hrobce hraběcí konati anniversaria. Klášter nadán byl hojnými dávkami v přírodninách, ale již r. 1784 zrušen, jmění (1924 zl.) vzala si matice nábož. Jakousi náhradou za to hr. Jindřich Haugvic zakoupiv od matice nábož. budovu někdejšího kláštera zřídil r. 1797 místo zámeckého kaplana (200 zl. k. m. a byt).

a) Farní kostel sv. Jana Křtitele, slohu barokového, postaven byl z kamene roku 1639 na místě staršího, a kryt křidlicí. Poslední oprava provedena r. 1902, při níž byl kostel také v barvách temperových vkusně vymalován, okny figurálními opatřen a vyzlacen nákladem 4453 K (z kost. jmění, příspěvkem farářovým a bratrstva živ. růžence).

Vlastní jmění: 15.150 K, zádušní: 28.927·50 K. Daně a poplatky: 82·74 K.

b) Fil. kostel sv. Marka ve Vicenicích na hřbitově ze staré podoby si zachoval zvláště opěráky a sanctuarium ve zdi; ostatně jest zmodernisován. Za posledních let byl nákladem obce (400 K) opraven. Na věži jsou 2 zvony. Při kostele tom bývala fara, o níž se zmínka děje r. 1376. Za převratů nábož. však zanikla a V. od r. 1662 přifařeny jsou do Náměště.

Fil. kostel sv. Jakuba apoštola v Naloučanech, po velikém požáru ve slohu moderním obnovený a r. 1897 opravený, je ve stavu dobrém. Na obnovené věži jsou 2 zvony. I zde fara bývala až do r. 1629.

Na zámku je prostranná kaple sv. Václava.

Ústav chudinský v Náměšti je ve správě obce od r. 1860.

Pro staré neduživé služebníky panské je zde chorobinec, jejž založil hr. Jan Leopold Kufstein a obnovil hr. Bedřich Haugvic. 24 osoby obojího pohlaví docházejí v něm ošetření. Mají též domácí kapli sv. Anny se 2 oltáři, v níž se konává mše sv. každý úterek za hraběcí rod Kufsteinův.

Jmenovaný hr. Kufstein dal též postaviti 20 kamenných soch posvátných na mostě vedoucím přes Oslavu, pak sochy u kostela a nepochybně též sochu Nejsv. Trojice na náměstí. Sochy ty vkusně provedené jsou nemalou ozdobou celé osady.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyr. a Meth., Panny Marie, matky dobré rady. Také tu působí Jednota sv. Josefa pro jinochy a muže.

Fara jest úhledná a prostranná budova krytá křidlicí, spojená s bývalou sýpkou; potřebuje pro svoji rozsáhlost každého roku značných oprav, na něž však zdráhají se farníci přispívati. Poslední opravy (r. 1904 a 1905), nákladu 681·96 K vyžadující, z větší části beneficiat zapravil sám. Je zde farní knihovna. Hospod. stavení jsou ve stavu dobrém i zahrada značná při faře na ovoce a zeleninu.

Důchody: renta roční 5754·40 K. Z farních pozemků na 14 *ha* 32 *a* 74 m^2 (těžko zde pronajímati s výhodou) nájemné: 936 K. Daně a poplatky: 1266 K a povinnost vydržovati 2 kooperatory.

Pozn. Náměšť jest rodištěm 3 bratří †† kněží Chmelíčkův, zvláště o hudbu kostelní zasloužilých. Dr. Jos. Chmelíček proslul mimo to i jako cestovatel a spisovatel oblíbených cestopisů (Do Sv. země, 2 díly, r. 1865 a r. 1867; Cesta do Francouz a Španěl, I., II., III. díl: 1869 – 1873). Vyšly nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methoda. († v Brně dne 15. března 1891).

9. **Pyšelo,** vesnice 7 *km* na sev.-záp. od Náměště vzdálená, má 429 obyv. č., 2třídní školu.; pošta v Náměšti, tel. ve Studenci, žel. stan. v Pozďatíně (3·8 *km*). Patří sem ještě 4 obce a 1 škola 1třídní, celkem: 1026 katolíků, kteří se živí z polního hospodářství.

System.: farář, nyní Antonín Lujka.

Ve 14. stol. psal se dle P. zvláštní rod, pak mělo pány rozličné; mezi nimi byli Osovští z Doubravice, až pak r. 1555 přišlo v držení pánů z Lomnice na Náměšti, kamž náleželo i správou duchovní (jiné osady far. obvodu toho dílem do Koněšína, dílem do Vladislavy přifařeny byly, až roku 1788

zřídila zde matice nábož. lokalii, jež r. 1859 povýšena na faru. Prvním správcem duch. byl býv. kapucín z Třebíče, Jindřich Arnošt. R. 1880 byly zde missie.

Kostel sv. Barbory na návrší zbudovala a zařídila r. 1788 mat. náb. ve slohu barokovém. Jest klenutý, dobře dlážděný a krytý; má 2 slušné olt. a na věži 3 zvony (nejt. 6 *q*). Snahou rodáka zdejšího kněze řádu kapuc. († v Gmundenu) P. Meth. Jelínka, velikého ctitele Panny Marie Lurdské, opatřen kostel přesličnou sochou, v Paříži shotovenou, dle níž pak množství soch jiných na Moravě, zvláště v okolí třebíčském zřízeno, čímž také úcta P. Marie Lurdské valně se rozmohla.

Kostel má vl. jmění: 700 K; zádušní pozemky (217 *a*) v ceně 1060 K a v jistinách: 8800 K. Poplatků platí kostel: 18·67 K. — Hřbitov mimo osadu.

Bratrstva: Spolek sv. Rodiny, živ. růžence, klanění se nejsv. Svátosti, Apoštolát sv. C. a M. — Hospodářská besídka.

Farní budova přízemní o 3 světnicích pro faráře; ostatní místnosti potřebné; vše opraveno r. 1903 a ve stavu dobrém. Farní knihovna. Zahrada dobře opatřená, ale méně výnosná pro písčitou půdu a nedostatek vody.

Důchody: pozemky na 64·5 *a* (jichž nelze výhodně pronajati), doplněk z matice nábož. Daně 35 K.

V. Děkanství želetavské

leží mezi děk. jaroměřickým a třebíčským na vých., děk. jihlavským a telečským na záp., na jihu pak s děk. dačickým a na sev. s děk. jihlavským a třebíčským hraničí.

Zmenšením rozsáhlého dekanátu telečského a přibráním farností z dek. třebíčského bylo r. 1730 utvořeno děkanství toto.

Náleží k horským, anoť území jeho jest částí vysočiny Českomoravské (větev předínská: 618 *m*, Hora 710 *m*; olšanská: Nová Říše 540 *m*, St. Říše 579 *m*; ždenkovská a bítovanská: Želetava 582 *m*). Tímto územím béře se říčka Rokytná či Jaroměřka, vyvírající mezi Roketnicí a Želetavou a u Ivančic

se spojující s Jihlavkou. Jiné potoky odtud do Dyje se vlévají. Též zachovalo se tu ještě několik rybníků.

Bytuje v děk. v 5 městysech a 27 vesnicích 13.276 duší národnosti české; vyznáním 13.224 katol., 10 akat. a 42 židů, kteří se živí nejvíce hospodářstvím polním, pak řemesly venkovskými; průmyslu většího tu není.

Katolíci mají 8 farností, v nichž při 21 svatyních působí 12 kněží (8 far., 4 koop.), mezi nimi 5 řeholních. Je tu i klášter: kanonie Premonstrátů v Nové Říši se 12 kapituláry. Nejlidnatější je fara v Nové Říši. Na každý z farních kostelů průměrem připadá 2019 K jm. vlast. a 4945 K zádušního, z čehož daně a poplatky průměrem: 14·68 K. — Kongruu plnou z beneficia svého mají faráři 2.

Far. Heraltice a Opatov patří do polit., škol., soud. i berního okresu třebíčského; Brtnice Dl. do Jihlavy; Říše Nová i Říše St., Pavlov a Želetava do polit. a škol. okr. dačického, soudního a berního v Telči; Předín konečně polit. právem z části do Třebíče, z části do Dačic, soudní pak a berní správou do Třebíče a Telče náleží. Jedna osada z far. novoříšské k soudu do Dačic náleží.

Patronát: fary v Brtnici Dlouhé, v Říši Nové a Staré obsazuje opat kanonie novoříšské svými řeholníky; Heraltice a Opatov majitel velkost. brtnického, nyní Emanuel kníže Collalto; Pavlov a Želetavu matice studijní; Předín matice náboženská.

Škol obecných jest 17 o 41 třídách, vesměs českých; připadá tedy průměrem na každou správu duchovní 5 tříd.

Generální visitace děk. toho vykonána r. 1898.

Děkan: P. T. Ign. Vyškovský, kons. rada a far. v Opatově.

1. **Brtnice Dlouhá** (Lang-Pirnitz), ves od Želetavy silnicí císařskou 9 *km* a od nyn. sídla děk. 4 *km* vzdálená, beze spojení, má 618 ob. č., 3tř. školu; pošta, tel. v Nové Říši, železnice: Okříšky (15 *km*). Farníci živí se rolnictvím a prací dělnickou.

System.: farář, nyní Ferdinand Hotový, kapitulár kanonie novoříšské a auditor konsistoře.

V Dl. Brtnici, kteráž r. 1532 a 1542[1]) přikoupena byla k venkovským statkům města Jihlavy, byla kaple již kolem r. 1444[2]) a to zasvěcená sv. Václavu, obec sama však přifařena byla do Pavlova. R. 1844 kaple ta byla opravena, rozšířena v úhledný kostel nákladem obce, jejíž snahám o zařízení správy duchovní přišel vstříc tehdejší opat kanonie novoříšské Dr. Václav Krátký, takže r. 1870 fara zde byla zřízena, již obsazuje řečená kanonie svými duchovními.

Kostel sv. Václava postaven jest ve slohu moderním až na presbytář, v němž převládá gotika; jest celý klenut a má 3 oltáře. R. 1894 byl obnoven i vymalován, zvenčí pak opraven r. 1903 a 1904. Hřbitov je blízko.

Vlastní jmění kost.: 340 K, zádušní: 3339·56 K. Poplatky z toho 9·33 K.

Bratrstva: živého růžence, Nejsv. Srdce P., apoštolát, sv. Rodiny, ustavičného klanění. — Farář spravuje též záložnu Raiffeisenovu.

Farní budova je sice přízemní, ale v dobrém stavu; opravena byla r. 1901 a 1903. Hospodářská stavení i zahrady (2) v dobrém pořádku.

Důchody: od kanonie béře farář 1560 K ročně, pak úroky z fondu »dotačního«: 46 K, užívaje pozemků 3·58 *ha*, jež lze i přiměřeně dáti v nájem.

2. **Heraltice**, ves v pěkné krajině horské položená, 7 *km* od Želetavy (4 *km* od Opatova, spojení poštou), mají 475 ob. českých, 2třídní školu a poštu. Tel. a žel. v Okříškách (3 *km*). S přifařenými 5 osadami, 3 dvory, stanicí železn. v Okř. a domky strážními na dráze, celkem 2121 katol. (4 ž.) a 3 školy (6 tříd). Farníci živí se rolnictvím.

System.: farář, nyní konsistorní rada Josef Sochor, a kooperator.

---

[1]) Jiří Dobrotský, hejtman na Telči, prodal jednu a Valentin Pražák druhou část Brtnice, městu Jihlavě (Mart. Leupold, Chronik der Stadt Iglau). Vydal Krist. d' Elvert v Brně 1861.

[2]) V protokole visit. z r. 1671 nazývá se „capella antiqua".

Heraltice byly zbožím pánů Heraltů z H., kteří měli též právo podací při faře, o níž dovídáme se r. 1366. S počátku věku 16. vedly se spory s majitelem a patronem Janem Heraltem o desátky povinné a ani žaloby u soudu zemského v tom nepomohly. Tím způsobem fara skoro zmařena hmotně. Duchovně stalo se tak odpadnutím mnohých ke bludu t. z. reformace, až r. 1633 H. zase měly duchovní správu katol. Od těch dob, ač byl kostel zúplna zpustošen a ačkoli faráři, spravujícímu vedle H. i Přibyslavice, Opatov a Předín, dosti bojovati bylo o výživu, přece duch. správa v H. již ničím přerušena nebyla. R. 1882 a 1904 byly missie.

a) Farní kostel sv. Jiljí (pro farnost malý), stojící uprostřed osady, jest slohu všedního. R. 1897 byl opraven a vymalován, r. 1903 cinkovým plechem pokryt (nákladem konkurence 3000 K). Na pěkné a vysoké věži jsou 3 zvony (dva nedávno v Jihlavě ulité). Právě pomýšlí se na rozšíření a vyzdobení kostela uvnitř. Hřbitov jest mimo osadu. — Druhdy bývala tu ještě kaple hřbitovní.

Vl. jmění: 2662·71 K,[1]) zádušní: 5615 K. Daně a poplatky: 21·66 K.

Farář spravuje též chudinský fond. V Okříškách mají svůj fond místní.

b) Fil. kostel Narození Panny Marie v Okříškách na hřbitově stojí a jest zcela zmodernisován,[2]) má 2 oltáře (soused zdejší Jakub Novák roku 1904 pořídil oltář poboční s obrazem Panny Marie svatohostýnské. Již dříve (1897 a 98) byl kostel rozšířen hlavně nákladem knížete Eman. Collalta a novými varhanami opatřen (22.000 K). V kostele jsou některé náhrobky ze 17. stol. s něm. nápisy.

---

[1]) R. 1668 měly H. s Přibyslavicemi kalich společný, darovaný od hraběnky Polyxeny Collaltové, z čehož poznati lze tehdejší chudobu kostelů válkami oloupených.

[2]) R. 1668 sloužívala se tu 3krát do roka mše sv., při čemž užíváno portatile z Heraltic.

Vl. jmění: 1398·38 K, zádušní: 716·50 K. Daně a poplatky: 4·20 K.

V Zašovicích je veřejná kaple Neposkvrněného Početí Panny Marie.

Spolky zbožné a bratrstva: živého růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova o 1 patře je prostorná (9 světnic). R. 1897 byla nákladem 2600 K opravena. Farní knihovna (254 sv.). Hospodářské budovy v pořádku. Za farou zahrada na 31 *a* 69 m^2. Důchody: z pozemků na 2 *ha* 79 *a* 7 m^2 výhodně nyní pronajatých; pak z lesa 40 *ha* 51 *a* 81 m^2. Renta 3229·64 K. Daně (mimo osobní): 798·35 K. Kooperatora vydržuje farář.

3. **Opatov** (Opatau), starý městys 9 *km* od Želetavy vzdálený, nyní sídlo děk. úřadu, leží na silnici ze Želetavy do Brtnice, má 1390 ob. č., 4tř. školu a poštu. Tel. a železnice v Okříškách (8 *km*). Výr. trhy 4). — S přifařenými 2 osadami v celé farnosti 1665 katolíků a 5 škol. tříd. Farníci živí se rolnictvím, řemesly a prací dělnickou.

System.: farář, nyní Ignát Vyškovský, děkan a koop.

Opatov se připomíná již r. 1086. Patřilť tehdy zemanskému rodu domácímu. O kostele a faře děje se zmínka r. 1364. Právo podací náleželo tenkráte dvěma majitelům domácím. U věku 16. ovšem i bludy t. z. reformace sem vnikly a udržely se až do 2. polovice věku 17. Mezitím O. přifařen byl do Heraltic. Když pak dostal se i s patronátem ku panství brtnickému, tu (r. 1666) obnovena zde zaniklá duch. správa katolická. Missie byly zde r. 1902.

a) Farní kostel sv. Bartoloměje slohu barokového byl na místě malého a sešlého, jenž tu stával až do polovice stol. 19., r. 1845—1847 postaven. R. 1898 vkusně i nákladně upraven, okny figurálními ozdoben, vymalován (mistr Jakub Baloun) a pak konsekrován. Náklad (1800 K) zapraven z pozůstalosti † faráře zdejšího a děkana Frant. Padalíka, pak značnými příspěvky patrona a farníkův. Kostel má 5 slušných oltářů (hlavní oltář je prací Petra Buška ze Sychrova), uměle

tepaný kalich pozlacený z r. 1730 (dle nápisu z býv. kláštera františkánského v Brně). Mezi paramenty zmínky zasluhuje ornát, darovaný sem od bývalého biskupa brněnského Karla Nöttiga, někdy kaplana opatovského. I varhany jsou dobré. Na věži je 5 zvonů novějších a hodiny. Hřbitov jest mimo osadu. Jmění vlastní: 2779 K, zádušní: 5322 K. Daně: 16·03 K.

b) Vně městečka jest slušná kaple sv. Anny ve slohu barok. a v Brtničce kaple Nejsv. Vykupitele.

Spolky a bratrstva: sv. Rodiny, apoštolát, ustav. klanění, živého růžence. — Též je tu farní ústav chudinský. Záložna Raiffeisenova.

Farní budova jednopatrová, původně od farníků postavena byla; je prostranná, r. 1898 důkladně opravená; má celkem 7 světnic. V dobrém stavu jsou i rozsáhlá stavení hospod. a veliká zahrada.

Důchody: z pozemků (jež lze pronajati 8—10 K za míru) na 38 *ha* výnos dle katastru: 449·10 K; roční renta: 1183·52 K, doplněk z matice nábož., jíž dlužno vydržovati kooperatora (nyní 304 K). Daně a poplatky: 392 K.

4. **Pavlov** (Pailenz), ves na silnici z Telče do Stonařova (660 *m* nad mořem) ležící, od Želetavy 15 *km* vzdálená, má 493 obyv. č., 2tř. školu. Pošta ve Stonařově, tel. v Třešti a žel. v Sedlejově (7 *km*). — Se 2 přifař. osadami má farnost 758 katolíků (jinověrců není) a 2 třídy školní. Farníci téměř výhradně žijí z hospodářství.

System.: farář, nyní Frant. Mikan, kons. auditor, a koop.

R. 1350 P. se připomíná i kostel, k němuž podací právo měli majitelé zboží zdejšího. R. 1415 majetek ten s patronátem koupí přešel na pana Jana z Hradce na Telči. R. 1643 patronát postoupila vrchnost kolleji Jesuitů hradeckých, od nichž dostal se na kollej v Telči a po zrušení řádu na studijní matici. Arciť i v P. zavládla před tím herese, ano katol. fara vzala v dobách těch za své; r. 1622 však znovu zřízena jest a to tak, že pro nedostatek kněžstva faráři zdejší zastávati musili i Želetavu až do r. 1687. Tu teprv správa duch. pro farnost

pavlovskou samu zařízena byla a svěřena knězi Karlu Kubovi.[1]) O nástupci jeho Martinu Klimšovi (1679—1707) se vypráví, že vynikal obrovskou silou tělesnou.

Kostel sv. Víta jest malá budova, v nynější podobě z r. 1819; pouze zdivo věže s úzkým okénkem o starém původu kostela svědčí. Jsou v něm 3 oltáře, na věži 4 zvony (z nichž jeden ze 16. stol.). Kostel byl v letech 1896 a 1904 nákladem farnosti opraven. Hřbitov jest mimo osadu.

Kostel má vlast. jmění: 2563·61 K, záduší: 7056·10 K. Daně: 21·04 K.

Spolky a bratrstva: sv. Rodiny, živ. růžence, apoštolát, ustav. klanění. — Spolků jiného druhu mimo hasičský zde není.

Farář spravuje též ústav chudinský.

Farní budova, tak jak nyní jest, pochází z r. 1815; jest o 1 patře a má všecky místnosti potřebné i farní knihovnu. Poslední oprava provedena byla r. 1904. Rozsáhlá stavení hospodářská jsou v dobrém stavu. Při faře jest veliká zahrada.

Důchody: užitek z pozemků na 77 *ha* 3 *a* 28 m^2, při Pavlově a Růžené, jež lze dáti v nájem, ale velmi nízce; pak roční renta 1432 K, dávky v přírodninách (nevybavené): 22·20 K. Daně a poplatky: 580·10 K. Na kooperatora, kdyby ho zde bylo, nemusí matice nábož. dopláceti.

5. **Předín** (Pröding), městys na silnici z Telče do Třebíče 4 *km* od Želetavy a od Opatova 5·8 *km* vzdálený, má 748 ob. českých, 2třídní školu; pošta v Opatově, tel. v Želetavě, žel. v Krahulově (10 *km*). — Přifařeny sem ještě 2 obce; celá farnost má 1380 kat. (6 ž.) a 4 třídy školní. Farníci živí se rolnictvím a výrobou zboží perleťového.

System.: farář, nyní Frant. Setnička.

Předín byl zvláštním statkem, jehož majitel zadával i zdejší faru, o které se mluví již okolo r. 1366. Avšak brzy na to P. z pramenů mizí úplně, až pak jako jinde i zde herese se

[1]) V protokole visit z r. 1671 se čte, že r. 1669 opatřeno pro zdejší kostel portatile, jež posvětil dne 1. července 1668 první biskup litoměřický Max. Rudolf svob. pán Šlejnic (1656—1675).

usazuje. Po obnově katol. P. do Heraltic přidělen, pak do Opatova až do r. 1785. Tu matice nábož. zřídila zde lokalii, převzavši i patronát. R. 1859 z lokalie fara se stala.

Kostel sv. Václava r. 1843 byl vystavěn slohem obyčejným na místě nedostatečného prvotního. Jest prostranný, má slušné oltáře a varhany. Věž jest pozůstatek budovy původní a jsou na ní 2 zvony (jeden ze století 16.). Poslední oprava nákladem farnosti stala se r. 1899.[1]) Hřbitov mimo osadu.

Jmění vlastní: pozemky (pole a louka) 2 *ha* 13 *a* 42 m^2; pak jistiny: 1423 K; záduší má 4280·56 K. Daně 22·11 K.

Bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát, ustav. klanění, III. řád sv. Frant. Farář spravuje též ústav chudinský.

Budova farní je sice jen přízemní, ale má místností dost (5 světnic). R. 1903 byla slušně opravena nákladem farníků. Hospod. stávení v pořádku. Zahrada větší a 2 menší u fary.

Důchody: renta roční: 34·49 K, 60 K z pole obecního (daň platí obec) a doplněk od matice náboženské: 1404·34 K. Daně: 20·34 K (v tom i osobní).

6. **Říše Nová** (Neu-Reisch), městys na silnici z Telče do Želetavy, odkudž vzdálen jest 9 *km* (od Opatova 8 *km*), má 1114 katol. ob. č. (3 židy). Je tu kanonie řádu premonstrátského, škola 4tř., pošta a telegraf. Obvodní lékař s lékárnou soukromou; chorobinec. Stanice četnická; trhy dobytčí a výročních 6. Žel. stanice nejbližší v Telči (10 *km*). — Přifařeno 6 osad, mlýny a myslivna, celkem 2624 kat. (6 ž.), kteří se živí rolnictvím, řemesly, dovozem a prací při velkostatku klášterním. Školy 4 o 8 třídách (nejvzdál. ve Vilímči D. 5 *km*).

System.: správce fary, nyní Jan K. Janoušek, a 2 koop., vesměs řádu premonstrátského, bydlí v klášterní budově a mají výživu z kanonie.

Děje Říše Nové úzce souvisí s osudy kanonie, r. 1211 (či 1240?) od Markvarta z Hrádku a manželky jeho Vojslavy

---

[1]) R. 1668 byl kostel tak chudý, že měl s kostelem opatovským společně jeden missál.

pro řeholnice řádu sv. Norberta založené.[1]) První řeholnice přišly do Ř. z Kounic. K majetku klášternímu ihned náležela ves Říše (Hříše) a duch. správu vedl řeholník téhož řádu ze Zábrdovic povolaný a to pod ochranou a podacím právem pánů z Hrádku. Kronika klášterní vypravuje, že r. 1278 utrpěl majetek jeho mnoho od vojska Rudolfa Habsburského, jež po bitvě na Mor. Poli tudy táhlo do Čech. R. 1331 klášter vzat jest ve zvláštní ochranu stolice papežské a těše se také přízni panovníků světských, vzmáhal se vůčihledě, zvláště za převorky Jitky (1355—1385). Tenkráte Ř. též povýšena na městys. Války husitské však ani Ř. se nevyhnuly, ba zpustošena byla osada i klášter, z něhož řeholnice našly prý v Telči zatímný útulek. Také vojsko krále Jiřího nemalé škody tu způsobilo, táhnouc ke Třebíči. Teprv ve 2. pol. 16. stol. nastal obrat k lepšímu, takže budovy klášterní dosti zpustlé mohly se opraviti. Avšak ani nároky a nájezdy, jež činila šlechta okolní na majetek a důchody kláštera (z čehož vzešlo mnoho sporů), ani míchání se t. z. fojtů, na ochranu (prý) kláštera libovolně ustanovených, do voleb a správy jeho nebyly by mu takové zasadily rány, jako duch necírkevní a protiřeholní, jenž počátkem věku 16. vnikl nejen do osady, nýbrž i do tichých síní kláštera. Tím stalo se, že řeholnic valně ubývalo, ano konečně zbyla jediná převorka (Anna Černická), kteráž jsouc řeholi na úkor, z rozkazu představených do kláštera chotěšovského v Čechách přeložena jest, kdež i zemřela. V Ř. pak proboštové s výpomocnými duchovními řádu svého vedli správu duchovní až do r. 1641. Mezi nimi vyniká Adam Skotský (1605—1631), který nedávaje se zastrašiti různými odpory, jež mu činili protestanté okolní, kanonii mravně i hmotně povznesl. Ovšem přál snahám takovým obrat politický i náboženský, r. 1620 nastalý. R. 1641 ustanovena jest kan. novoříšská pro řeholníky řádu sv. Norberta a na den svaté Trojice roku toho první řeholníci sem zavítali. R. 1654 proboštové zdejší na přímluvu kard. Harracha obdrželi právo užívati pontifikalií a brzy (r. 1658)

[1]) Jiní jinak o založení tom soudí, což o své váze ponechati dlužno.

probošt a inful. prelát Engelbert Benátko použil jich na Hostýně posvátném. R. 1670 zavedeno jest domácí studium filosofické. R. 1733 proboštství povýšeno na opatství a za velezasloužilého opata Jana Nep. Pelikána (1793—1819) bylo zde také gymnasium a šlechtický pensionát; žáků bylo r. 1808: 86, a tu ústav zrušen jest. Záhubný požár r. 1813, jenž poškodil kostel a

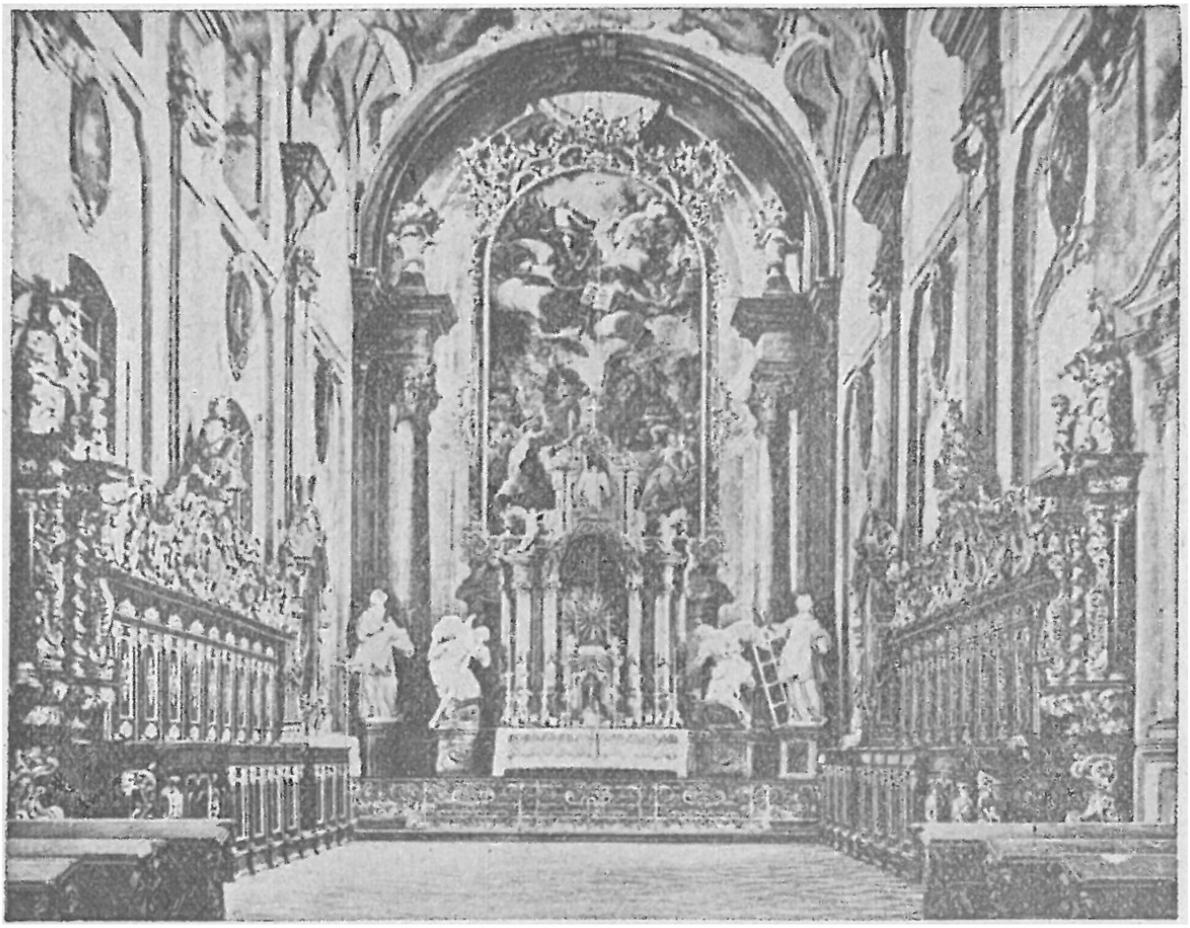

Kostel kanonie novoříšské.

částečně zničil budovy klášterní i část knihovny, učinil konec příznivému rozvoji, ano uvedl kanonii v tíseň takovou, že bezmála již běželo o zrušení její. Za této tísně (byloť znova budovati a upraviti požárem zpustošený kostel; dům v Brně, klášteru patřící, odprodati) kapitulárům nezbývalo leč opustiti na čas valně poškozenou budovu klášterní a zdržovati se v Jeruši aneb u příbuzných až do provedené opravy. Ale i přes to, že odňato klášteru na »potřeby státní« na 200 hřiven stříbra, opatrnou péčí za dalších let rány zaceleny jsou, takže kanonie

mohla vydržovati i professora mathematiky na někdejším ústavě filosofickém v Brně od r. 1821 až do r. 1849. Posledním professorem z řehole zdejší byl Václav Krátký, později (1868 až 1876) opat, jenž vydal i některé spisy filologické.

Nyní žije tu pod správou P. T. inful. opata Josefa Karáska (od r. 1893) 9 kapitulárů, z nichž 6 ustanoveno ve správě duchovní a ostatní domácími úřady pověřeni jsou.

a) Kostel konventní a farní sv. Petra a Pavla je stavba baroková ze 2. pol. 17. stol., kterouž podnikl probošt Matouš Sebastanský (značně na stavbu přispěl i farář kdousovský Ign. Hloušek, jenž je tu i pochován). V nynější podobě upraven byl kostel po zmíněném požáru r. 1813. Jest 55 *m* dlouhý, 13 *m* široký a pro bohatou výzdobu freskovou v presbytáři i v lodi (od Krakera) poskytuje pohled milý a ladný. Na hlavním oltáři jest velezdařilý obraz sv. patronů od umělce vlašského. Také oltáře poboční (6) zdobí pěkné obrazy Krakerovy a Steinerovy i řezby Prchalovy. Povšimnutí zasluhuje kazatelna, přebohatými řezbami vykrášlená. Křížovou cestu r. 1903 shotovil umělec Forster ve vypuklých obrazech dle náčrtů J. Bílka. Na 2 věžích, jež zdobí průčelí kostela, jsou mimo hodiny 3 novější zvony.

Za let posledních mnoho vykonáno na obnovu i ozdobu kostela. Jmění vlastního kostel nemá, ana o potřeby jeho pečuje kanonie. Konventní budova s prelaturou přiléhajíc ke kostelu obsahuje dvoje nádvoří, v prelatuře pěknou obrazárnu a v ní díla Breughelova, Holbeinova, Salv. Rosy a j., i sbírku mědirytin, což zakoupil umění milovný prelát Jan Pelikán (1793—1819).[1])

b) V konventě je kaple sv. Anny z r. 1700 s pěkným kamenným sousoším světice této a Rodičky Boží s Ježíškem na bohatě pozlaceném oltáři. Také zdi její zdobí malby na obmítce, r. 1902 obnovené. Kaple tato slouží za síň kapitulní.

---

[1]) Viz: „Schriften der hist. stat. Section“. IV. Brünn 1852. Tu nazývají se některé obrazy „výtečnými“.

Dále je tu knihovna o 11.000 svazcích ze všech oborů literatury. Vzácné rukopisy některé se tu chovají, mezi nimiž vyniká Antifonář Cisterciaků sedleckých, pak »Speculum humanae salvationis« (drobnomalbami ozdobený [1]) a breviář illustrovaný francouzského původu ze 14. stol. se 16 obrazy bohatě polychromovanými a s modlitbami latinskými i francouzskými.[2])

Za budovou klášterní je zahrada konventní a před prelaturou zahrada opatská.

Klášter drží velkostatek novoříšský se 4 dvory, z čehož platí daní přímých 6210 K.

V N. Říši jest chorobinec, r. 1863 na památku korunního prince Rudolfa zbudovaný, s pěknou kaplí sv. Rudolfovi zasvěcenou. R. 1906 ozdobena sochou Nejsv. Srdce Páně, již slavně posvětil opat strahovský M. Zavoral. V chorobinci působí 4 řeholní sestry z kongreg. sv. Karla Borromejského, spravujíce zároveň opatrovnu a školu pro práce ženské. Dále je tu na silnici k Telči prostranná, r. 1901 opravená, 1 olt., křížovou cestou a varhanami opatřená kaple sv. kříže, pěkně položená ve stínu starých lip, pak kaple Marianská na kopečku z r. 1788, kaple sv. Barbory v Rozseči, Navštívení P. Marie v Hrádku a sv. Cyr. a Methoda v Dolní Vilímči.

Hřbitov pro celou farnost je nedaleko městečka, druhdy býval vedle kostela.

Spolky církevní a bratrstva: III. řád sv. Františka, brat. živ. růžence, apoštolát. — Mimo to: spolek voj. vysloužilců, dobrov. hasičů a j.

7. **Říše Stará** (Alt-Reisch), městys na silnici z Telče do Třebíče, 4 *km* od Želetavy (4·5 *km* od Opatova, spojení silnicí), má 642 obyv. č., 3tř. školu a poštu. Tel. v Nové Říši (10 *km*).

---

[1]) Popsáno od V. Houdka v „Mitteilungen der Centralcommission“ roku 1898.

[2]) Popsal † prof. Jan Beringer z Telče ve „Zprávě musejního spolku telečského“ za r. 1800. — Obšírný něm. popis a historii kanonie vydal r. 1882 † kapitulár Cyrill Zídek. Dílko to vyšlo (něm.) v Brunnerově „Chorherrenbuch“ i samo o sobě.

Železn. stanice nejbližší v Telči. Záložna obč. a Raiffeisenka. S přifařenými 6 osadami, v nichž jsou 2 školy jednotřídní, celkem: 1971 farníků (9 ž.) a 3 školy (5 tříd škol.). Farníci mimo rolnictví provozují řemesla venkovská.

System.: správce fary, nyní Petr Stejskal, kapitulár kanonie novoříšské.

Říše St. náležela původně pánům z Hrádku, kteří prý si (ve 2. pol. 13. stol.) nároky činili na desátky i podací právo zdejší, jež však fakticky již od svého založení vykonával klášter novoříšský. Spor o to rozhodnut, že nominelní právo přiřknuto rodu onomu, ale tak, že pouze kněží řádoví (Premonstráti) mají sem dosazováni býti. Důchod rozdělen mezi faráře a kostel zdejší. Brzy na to Smil z Hrádku zřekl se práva onoho ve prospěch kláštera. Nicméně různá příkoří trpěti bylo farářům, z kanonie zábrdovské sem posílaným, od zbujnělé šlechty. V 16. stol., podobá se, i zde herese obdržela vrch jako v celém skoro okolí, avšak katol. správa duchovní přece nezanikla. R. 1611 fara lehla popelem, načež po celých 70 let správu duch. obstarával klášter novoříšský excurrendo (někteří kněží byli ze Strahova, někteří ze Zábrdovic; jednoho vojáci uherští zavraždili). Mezitím Stará Říše přešla v držení vrchnosti brtnické. Po úpravě farní budovy r. 1680 zdejší správa duch. řádným způsobem přivtělena (inkorporována) byla kanonii novoříšské.

a) Farní kostel Všech Sv. v nynější podobě zbudován byl po velikém požáru r. 1758. Má 3 oltáře a dobré varhany. R. 1903 byl prakticky na způsob kříže rozšířen, vkusně obnoven a vymalován. Na hlavním oltáři vyniká obraz Všech Sv. od Forstera, od něhož jest i nová křížová cesta v obrazech vypuklých. Opravy stály na 5000 K, jež skoro zcela věnovala kanonie novoříšská. Na věži jsou 3 zvony novější. Hřbitov jest mimo osadu.

Vlastní jmění kostelní; 261·68 K, zádušní: 5201·52 K. Daně a poplatky z toho: 13·20 K. — Také fond chudinský spravuje farář.

b) V Markvarticích je úpravná kaple Nanebevzetí Panny Marie, již pořídila a udržuje tamní obec. R. 1897 byla opravena. Má 1 oltář a na vížce zvonek.

Na Hladově je pěkná kaple svaté Rodiny, o jejíž úpravu největší má zásluhy tamní soused Švejda. — V Sedlaticích jest kaple Narození Panny Marie ve stavu dobrém. — V Nepomuku kaple sv. Jana Nep. vyžaduje oprav.

Zbožné spolky a bratrstva: živého růžence, III. řád sv. Františka, věč. klanění, Apoštolát sv. Cyr. a Meth., sv. škapulíře.

Budova farní jest úhledná a prostranná se všemi potřebnými místnostmi a ve stavu dobrém. Rovněž tak zahrada.

Důchody: od kláštera 800 K; pak výtěžek z pozemků farních na 40 *ha*, jež skoro vesměs levně jsou pronajaty. Daně platí kanonie.

8. **Želetava** (Schelletau), městys od nyn. sídla děk. 7 *km* vzdálený, na cís. silnici ze Znojma do Jihlavy, má 1296 ob. českých, 6třídní školu, poštu, telegraf; je sídlem lékaře. Žel. stanice v Mor. Budějovicích Výr. trhy 4 a značné trhy týdenní. Celá farnost má 4 osady, 2088 katol. (3 akat. a 23 ž.), živících se mimo rolnictví i venkovskými řemesly. 6 tříd školních.

System.: farář, nyní Vincenc Marek, a kooperator.

Želetava patřívala pánům z Pernšteina, ale ve 2. pol. stol. 14. byla v držení zeměpanském, až markr. Jan lénem ji propůjčil Janu z Kosové Hory. Od r. 1410 pak i s patronátem (byl tu kostel a správa duchovní již ve 13. stol.) nachází se Ž. v držení pánů z Hradce, kteří ji připojili k Telči, s níž sdílí se pak i o patronát. R. 1411 uvádí se farář zdejší Mikuláš, jenž spor měl s klášterem pustoměřským, chtěje se jaksi nesprávně dostati na patronát klášterní. Za pánů z Hradce nabyli faráři za mírný poplatek ve prospěch kostela práva odúmrtí. Zdá se, že herese 16. stol. v Ž. vrchu nenabyla a že tudíž kostel zdejší nepozbyl jako mnohé jiné cenného náčiní posvátného, neboť zachovala se zpráva, že v době pobělohorské Švédové tudy táhnouce mimo jiné pobrali v Ž. 13 kalichů. (!) Ve zprávě visit. z r. 1672 se čte, že třeba opatřiti ještě jedno

portatile pro návštěvu kněží, kteří přicházejí sem častěji, jelikož Ž. leží »in via regia« (na cís. silnici).

a) Kostel farní sv. Michaela archanděla je slohu moderního. Zasažen byv zhoubnými požáry r. 1677 a 1842, téměř od základu musil býti znovu zbudován, což se stalo r. 1844. Při tom opatřena též nová paramenta a na věž místo rozlitých nové zvony. Kostel byl r. 1903 opraven a obnoven nákladem dobrodinců. — Jmění vlastní: 4146 K, zádušní: 1296 K. Mimo to les na 5 *ha* 610 *a*. Daně: 24·88 K a poplatek školní.

b) Kostelík na hřbitově sv. panny Kateřiny pochází ze 16. stol. Je to pevně stavěná klenutá budova se 3 oltáři a 2 malými zvony. Sloužívá se zde častěji mše sv. — Jmění má: 294 K, záduší: 224 K. — Ještě v 18. století pochovávali se Želetavští u farního kostela i u sv. Kateřiny.[1])

Bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyr. a Methoda. — Též je zde chudinský ústav farní i obecní.

Farní budova jednopatrová, od farníků postavená, za faráře Karla Felixa značně zvelebená, opravená r. 1898, má potřebné místnosti. Hospodářská stavení jsou ve stavu dobrém. Též zahrada na 31 *a*.

Důchody: pozemky na 7 *ha* 68 *a*, jichž lze dáti v nájem. Pak roční renta 1000 K. Z lesa kostelního ročně má farář 21 *m* měkkého dříví (in partem congruae). Doplněk z nábož. matice, jíž dlužno vydržovati i kooperatora. Daně: 64·15 K (a osobní).

---

[1]) Z matriky visitační z r. 1718, česky psané: „Na ty Wssechny Przigmy obogiho Zadussy (u sv. Michaela i u sv. Kateřiny) kazdorocznie w. P. P. Rektorowi (byltě tenkráte patronem) teleczkymu we farze Poczet se odwadj, při kterem P. heytman telezky na mistie diediczne M. Wrchnosti gest powinen przitomen byti, takowey pozornie przehlednouti Przi sprawowani tiech zadussnich Pocztuw dawa se mu pouze skrowný objed, w úterý se z zadussni Cassi 3 zlaty passirugi". — Mezi nadacemi mešními zasluhuje zmínky ta, jež založena byla r. 1685, aby za všechny duše padlých při dobývání Budína mše sv. sloužena byla.

D. Arcikněžství jihlavské

zřízeno bylo r. 1790 spojením dekanátů: jihlavského, měřínského, velkomeziříčského, telečského a třebíčského.

Jsouc rozloženo v západní části diecese hraničí s arcikněžstvím boskovským na severu a východě, s arcikněžstvím jaroměřickým na jihu, na západě pak s diec. králohradeckou a budějovskou v Čechách..

Katolíků žije v něm 149.558, akatol. 2509, židů 3268, 18 jiného vyznání.

Kněží: 81 v duch. správě, 13 v jiných úřadech, 1 pens.; řeholníků 14.

Arciknězem jest P. T. Jan Brabenec, děkan a farář v Brtnici Trhové, člen c. k. okr. šk. rady v Jihlavě, rytíř řádu Františka Josefa atd.

I. Děkanství jihlavské,

vzniklé roku 1755 odloučením některých farností z děkanství telečského, rozkládá se mezi děk. měřínským a třebíčským na východě, děk. telečským a želetavským na jihu; na severu a západě hraničí s Čechami: s vikariátem pelhřimovským v diec. budějovické a vik. lipnickým v diec. králohradecké.

Území jest vesměs hornaté, část to vysočiny Českomoravské, a to: hmota brtnická, kterouž protéká řeka Jihlavka s několika přítoky. Nejvyšší vrcholy jsou: Špičák u Třeště 732 *m*, Katova hora u Brtnice 634 *m* nad m. Četné rybníky příjemně přerušují jednotvárnost krajiny.

Obyvatelů má dekanát 51.461 a to: 48.919 kat., 591 ak., 1935 židů a 16 jiného vyznání ve 2 městech, 3 městysech a 57 vesnicích, kteří se živí valnou většinou rolnictvím, řemeslem a obchodem i prací v továrnách a průmyslových závodech. Soukenictví, které tu druhdy kvetlo, pokleslo dávno a následkem toho i menší výnosnosti půdy a odlehlosti od čilejšího ruchu obchodního nepřibývá obyvatelstva tou měrou, jako

v jiných krajích diecese. V novější době ovšem železná dráha severozápadní, dotýkající se Jihlavy, a státní, jež dotýká se Kostelce, Batelova a Třeště, dodávají obchodu a živnostem více čilosti.

Katolíci mají 11 far se 39 svatyněmi, při nichž ve správě duchovní ustanoveno 25 kněží, (15 světských, 10 řeholních: 11 farářů, 14 kooperatorů a kaplanů); v úřadě učitelském 6 kněží působí.

Co do majetku kostelního má průměrem jeden kostel farní: 5815 K vlastního a 11.807 K nadačního jmění, z čehož daní a poplatků zapravuje po 43 K. Plnou kongruu z beneficia mají 4 faráři.

Patronát: městskou faru v Jihlavě obsazuje opat strahovský v Praze; faru u Panny Marie v Jihlavě řád Minoritů; faru v Batelově Jan hrabě Blanckenstein; v Brtnici a v Kněžicích Em. kníže Collalto; faru v Třešti Leop. svob. pán Sternbach; fary: v Rančířově, Stonařově a Vilánci město Jihlava; fary v Kostelci a Střížově matice náboženská.

Všecky farnosti patří do polit., škol., soudního a berního okresu jihlavského.

Školy, na nichž se vyučuje katol. nábož., jsou: 2 střední něm., 4 měšť. (2 české, 2 něm.), 39 obecných (18 českých, 21 německých) se 141 třídami. Připadáť na každou farnost průměrem 14 tříd.

Generální visitace byla r. 1893.

Děkanský úřad vede: P. T. arcikněz Jan Brabenec, farář v Brtnici a viceděkan P. T. Jan Mrázek, kons. rada a farář v Třešti.

1. **Batelov,** vl. Batalov (Battelau), městys na pomezí českém na řece Jihlavce, má 2003 ob. č., zámek, školu 5tř. (v 6 odd.); dále je tu záložna obč. a kontrib., tov. na sukna a fezy, lihovar, pošta, tel., žel. stanice, odbor Národní jednoty,

lékař se soukr. lékárnou; výr. trhy 4. — Přifařeny 4 osady a v nich 3 jednotř. školy; celkem 3000 kat. (121 ak. a 77 ž.); 9 tříd školních. Farníci živí se rolnictvím a prací v továrně i při velkostatku.

System.: farář, nyní Antonín Mašek, a 1 kooperator.

Po Batelovu měla ve stol. 14. jméno rodina vladycká, jíž náležela asi část zboží zdejšího; část druhá, zdá se, že patřila pánům z Lipého, od nichž i s patronátem kost. (kostel s farou byl tu již roku 1279) dostala se na rod Radkovců z Mitrovic, za nichž sem vnikla herese a duchovní správa nekatolická. V letech 1625—38 náležel B. hejtmanu panství telečského Hynkovi Ladislavu z Weitmile, brzy na to však byl v držení Odkolků z Újezda, pak svob. pánů z Klee, konečně od r. 1806 drží jej i s patron. hr. Blanckensteinové. B. trpěl mnoho za války švédské i častými požáry.

a) Farní kostel sv. Petra a Pavla zbudován jest v letech 1756—1760 slohem barokovým na místě bývalého sešlého a zamlouvá se prostranností a souměrností svou. Jest v něm 6 oltářův a slušné obrazy od malíře víd. Pavla Rossiera, cenná paramenta a na věžích (neukončených) 4 zvony starobylé. V sakristii viděti kameny náhrobní s nápisy latinskými skoro nečitelnými. Před kostelem na schodišti jsou 2 slušné sochy sv. Petra a Pavla. Matriky z r. 1671.

Jmění má kostel: vlastního 5831 K, zádušního: 4600 K. Poplatky: 17·74 K.

b) Na hřbitově jest kaple sv. Barbory s 1 oltářem z r. 1638; zbudována zásluhou pána na B. Jindřicha z Weitmile; bývalo při ní zbožné bratrstvo. Občas se v ní sloužívá mše sv.

V Rácově r. 1795 rodák tamní a farář pavlovský Tom. Havelka zbudoval kapli Bol. Panny Marie. Jmění vlastní: 572 K, zádušní: 778 K. Poplatky z toho: 6·77 K.

Spolky a bratrstva: katol. mužův a jinochů, brat. sv. růžence, věčného klanění, apoštolát. — Též je zde farní a obecní ústav chudinský. R. 1898 hr. Jan Blanckenstein zařídil

opatrovnu, v níž působí dvě sestry z kongregace chudých školských sester.

Farní budova jednopatrová je starožitná. Lat. nápis na průčelí oznamuje, že byla postavena či opravena za far. Frant. Ondřeje Kukula (1634—1644), jenž tenkráte odtud spravoval i Růženou a Třešť. Hospod. stavení dostatečná. Zahrada při faře dosti veliká jest a dobře pěstována.

Důchody: z pozemků, jež možno nevýhodně jednotlivcům pronajati (16 *ha* 77 *a* 27 m^2), katastr. výnos: 194·88 K; pak renta: 1933·84 K a doplněk kongruy (nyní 398·39 K) pro faráře i kooperatora. Daně: 245·96 K.

2. **Brtnice Trhová** (Pirnitz), městys 13 *km* jižně od Jihlavy, 543 *m* nad mořem, má 3003 obyv. č. Zámek památný se znamenitým archivem, 6tř. škola česká (v 10 odděl.), 1třídní soukromá škola něm. Občanská záložna; spolek záloženský. Dvě dílny na obuv, pletárna. Lékař a lékárna. Stanice četnická. Pošta, telegraf. Žel. stanice Brancouzy-Brtnice (6 *km*). Obecní přirážka 56%. Výročních trhů 5 a dobytčích 5. — Pět obcí přifařených se dvěma 2třídními školami. Celkem: 4036 kat. 46 ak., 123 ž.), kteří se živí z řemesel a hospodářství. Mnozí hledají výživu po světě. Tříd školních 15, nejvzdálenější škola v Přísece (6 *km*).

System.: farář, nyní arcikněz a děkan Jan Brabenec, a 2 kooperatoři.

Brtnice patřívala klášteru tišnovskému, ale brzy stala se majetkem zeměpanským. Již ve 14. stol. byla městečkem s farou. R. 1466 byla v držení pánů z Waldštejna, kteří také přijali odtud přídomek svůj. Rod tento přál novotám náboženským, čímž si vysvětlíme, že v polovici stol. 16. v Brtnici opanovali Bratří a později Lutheráni. Za doby té založen zde spolek literátů na pěstování zpěvu kostelního. Po restauraci náboženské dosazen sice do B. farář katol. Jan Celeus, ale s velikými obtížemi. Horlivým pak působením Jesuitů (v letech 1626, 1627, 1634), které povolala sem hr. Maria Polyxena Collaltová (byltě Zdeněk Waldštein na Brtnici zatím pro vzpouru pozbyl

statku toho, kterýž pak zakoupil hr. Rombald Collalto) a jimž pomáhali zdejší řeholníci Pauláni, Brtničtí vrátili se zase znenáhla ku staré víře své, načež od r. 1636 katolická duchovní správa až na doby naše bez přetržení se vede, ač r. 1657 ve farnosti, zabírající tenkráte i Kněžice a Střížov, ještě značný počet nekatolíků se udržel. O dávné úctě cyrillo-methodějské svědčí, že r. 1672 zdejší kostel měl pro svátek jejich odpustky na 7 let. (Matricae Eccl. decan. Telčensis z r. 1668—1672 [1]).

a) Farní kostel sv. Jakuba Většího, původně gotický, vyhořel r. 1760, načež v nynější podobě obnoven byl. Jsou v něm 4 oltáře. Na pobočním chová se vzácný krucifix práce mosaikové, jejž daroval papež Benedikt XIV. cís. komissaři při volbě papežské a tehdy majiteli Brtnice Ant. Rombaldovi hr. Collaltovi. Pozoruhodna jest též měděná pozlacená křtitelnice, spočívající na stromě hadem obklíčeném. Na víku viděti znak pána na Brtnici Hynka Brtnického z Waldšteina (1570). Sloužilať křtitelnice ta Bratřím. Ku památnostem kostela patří též ciboř, již pořídila pro souvěrce své Kateřina Waldšteinová, roz. z Kunštátu, a veliké svícny, ulité prý z děl, jichž r. 1629 dobyl Rombald hr. Collalto. Na věži jsou hodiny a 3 při stavbě kostela přelité zvony.[2]) Kostel v letech 1890—1905 byl častěji opravován a zdoben z darů, konkurencí farníkův a z pozůstalosti † faráře a děkana zdejšího Josefa Italyho. Zvláštní zmínky zasluhuje oltář Panny Marie Lurdské a okna barevná. Celý náklad na obnovy v 15 letech za nyn. správce duch. provedené, činí 21.618 K.

Jmění kostelní: 5201·44 K, záduší: 11.248·96 K. K tomu patří nadační polnosti po † děkanu Italym v ceně 10.240 K, z čehož všeho daně: 83·81 K.

b) Filialní kostel zámecký sv. Juliany z rodu Collaltů byl původně svatyní bratrskou (od r. 1588), roku však 1624 hr. Rombald Collalto proměniv jej ve svatyni katol., bl. Panně

---

[1]) Ze zprávy visit. za r. 1725 dovídáme se, že byl v B. kaplanem Maxm. Plachý — prý „nomine et omine".

[2]) Na jednom nápis: „Jehova. Ter sancte Deus, conserva nos a malo".

Marii zasvěcenou, odevzdal jej řádu Paulánův. Klášter zrušen r. 1784, při čemž budova klášterní přešla v majetek panský a z kostela učiněno skladiště. Teprv r. 1831 kostel zase byl obnoven a posvěcen. Až posud zachoval si stopy slohu gotického; škoda, že nepěkná dlažba cihlová jej znešvařuje. Paramenta v dostatečném počtu; na věži hodiny a 2 zvony; jmění však není žádného a péče o potřeby kostelní náleží majiteli zámku. Okázalá pouť slaví se zde o svátku sv. andělů strážných.

Fil. kostel sv. Barbory v Přísece jest, jak souditi lze zvláště ze zděného svatostanu, původu starého, úpravu však (3 oltáře) má novodobou. Na věži jsou dva zvony (jeden ze 16., druhý ze 17. stol. Při kostele tom bývala fara, která za dob reformace zanikla, načež (od r. 1622) P. do Brtnice přifařena jest. Každou třetí neděli konávají se tu služby B. Od r. 1890—1905 mnohé zde provedeny opravy a nové kostelní věci zakoupeny dílem konkurencí, dílem štědrostí dobrodinců. Jmění: 974·42 K; záduší: 1228 K. Daně: 4·68 K. — Je tu i hřbitov.

Fil. kostel sv. Antonína ve Lhotě, slohu moderního, má jeden oltář, kazatelnu i varhany a obec jej v dobrém stavu udržuje. Záduší jeho: 450 K, z čehož poplatek 46 h. Je zde též hřbitov.

Téhož slohu je kaple sv. Floriána na hřbitově brtnickém o jednom oltáři. Hřbitov má vlastně dva oddíly, zdí ohražené, mezi nimiž vede veřejná cesta.

Roku 1894 zbudovala si obec Dolní Smrčné kapli Marianskou ve slohu gotickém.

Na vršku nad Brtnicí »na kapličce« stávala kaple Panny Marie Pomocnice, kterouž r. 1672 postavil a nadal Ant. hrabě Collalto. R. 1784 byla zrušena, obraz Panny Marie přenešen do kostela farního a z budovy kostelní učiněn skrovný špitál. Též v zámku samém bývala kaple, v níž ještě v 17. století konávala se mše svatá. — R. 1888 konány v Brtnici missie.

Katolické spolky a bratrstva zdejší jsou: Jednota sv. Jos. katol. jinochův a mužů, bratrstvo živ. růžence, apoštolát, svaté

Rodiny, ustav. klanění, III. řád sv. Frant. Farní ústav chudinský. Právě nyní zařizuje se opatrovna pro chudé dítky nákladem knížete Collalta. — Jiné spolky: Spolek veteránů, hasičů, Sokol.

Budova farní jest jednopatrová, krytá šindelem, má dosti místností obytných i hospod.; jsouc stavením starým, potřebuje každoročně oprav. Při faře je knihovna (361 sv.). Stodola je od fary dosti vzdálena. 2 zahrady, z nichž jedna je při faře.

Důchody: z pozemků 216·26 a z renty 5176 K. Z toho dlužno vydržovati 3 zde systemisované kněze a platiti daní: 1099·31 K.

V Brtnici je též židovská sbornice (synagoga) a hřbitov.

Pozn. Výslovné a chvalné zmínky zasluhuje úmysl nynějšího knížete Eman. z Collaltů, jenž uložiti hodlá na úroky značnou jistinu na ten účel, aby z úroků podělováni byli nemajetní duchovní na knížecím patronátě, zvláště při nastupování far. Kéž by úmysl ten se uskutečnil!

3. **Jihlava** (Iglau), král. město s vlastním statutem na pomezí českém při řece Jihlavce, 519 *m* nad m., má 24.387 obyv. většinou německých (4228 Čechů), jest sídlem c. k. krajského soudu, okr. hejtmanství a deleg. městského soudu, soudu okresního, hlavního úřadu berního, fin. ředitelství okresního, celního úřadu, četn. velitelství. C. k. notářství, několik advokátů. Siln. výbor (přir. 28%). Ústavy školní: státní gymnasium, vyšší zemská reálka, 2 školy měšťanské, 8 škol obecných. Pokrač. škola kupecká a průmyslová, opatrovna české ústřední matice, česká hospod. škola zimní. Pošta, tel., telefon. Železn. stanice severozáp. dráhy (4 *km*) a stanice dráhy státní (1 *km*). Státní továrna na tabák, továrna na stroje, výroba mlýnských kamenů, dílny na kamna a zboží cementové, na výrobu olejův étherických, 3 knihtiskárny, troje periodické listy (z nichž dva protikatolické). Sirotčinec se školou soukromou, všeobecná nemocnice, nemocnice vojenská, více lékařův a 4 lékárny; pokladna nemoc., chudobinec, pracovna donucovací, filiálka zemského ústavu choromyslných, spořitelna městská, filiálky

živnost. banky a j. ústavy peněžní. Obyv. živí se řemesly, obchodem, v úřadech a prací v dílnách i továrnách.

O Jihlavě zmiňují se listiny již r. 1177, bylať tehdy sídlem župy a knížat údělných. Záhy tu dolováno na drahé kovy, k čemuž povoláni jsou kovkopové z Německa. Osada tu vzniklá obdržela pak od krále Václava I. právo městské i báňský soud. Byla také J. dějištěm několika událostí historické důležitosti: R. 1279 konána zde svatba dětí českého krále Otakara II. a Rudolfa Habsburského. R. 1436 prohlášena tu kompaktata basilejská.[1]) Dne 30. ledna 1527 král Ferdinand I. jeda na korunovaci do Prahy složil zde na pomezí českém přísahu stavům českým (čehož památníkem jest dosud t. z. kámen královský s lat. nápisem) blíže města na straně české stojící. Co do věcí náboženských má se za nejstarší v Jihlavě kostelík sv. Jana Křt. na levém břehu Jihlavky, při němž záhy založena byla správa duchovní, již až do r. 1233 vedli rytíři řádu něm. Potom však farní správa přenesena byla ku sv. Jakubu, kdež převzali faru řeholníci želivští, držíce ji až do 16. stol. Husité marně pokoušeli se o dobytí města, dobře opevněného a zámožného; rovněž tak postavili se Jihlavští proti králi Jiřímu, za to však s ochotou největší otevřeli brány protestantismu německému. Mezi kazateli, jež si J. (a to na výpověď) povolávala z něm. Wittenberka, ustanovujíc jim, co a jak kázati mají, byl pověstný Pavel Sperat.[2]) Houževnatě také rada městská

[1]) „Khayser Sigmund helt zu Iglau mit den Bohemen u den Legaten des Baßlischen Concilii montags nach Corp. Christi (1436) Zusamenkunft". (Chronik von Iglau 1402—1607 vom Iglauer Stadtschreiber Mart Leupold von Löwenthal.) Vydána ve spisech hist. statistické sekce c. k. mor.-sl. společnosti od Krist. d'Elverta r. 1861.

[2]) Zajímavo jest čísti v kronice města Jihlavy, sáhající od r. 1402 až do r. 1607 a sepsané od písaře městského Martina Leupolda z Löwenthalu, že r. 1521 p. zemský podkomoří Vilém Kuna z Kunštátu sprostředkoval smír mezi městskou radou a obcí v Jihlavě jazykem českým. Táž kronika téhož roku oznamuje příchod kazatele lutherského Pavla Sperata do Jihlavy: „Mit seinem Ehweib von Wien ohn alles Gefahr nach Iglau khomm. Doch hat er nicht gemeldet zu Verhüttung von ergernis, daß es sein Weib sei, sondern seine Schwester, den es hat damals khein geistlicher aus Verbott des Babsts

Farní kostel sv. Jakuba V. v Boskovicích.
(Příloha ku str. 180.)

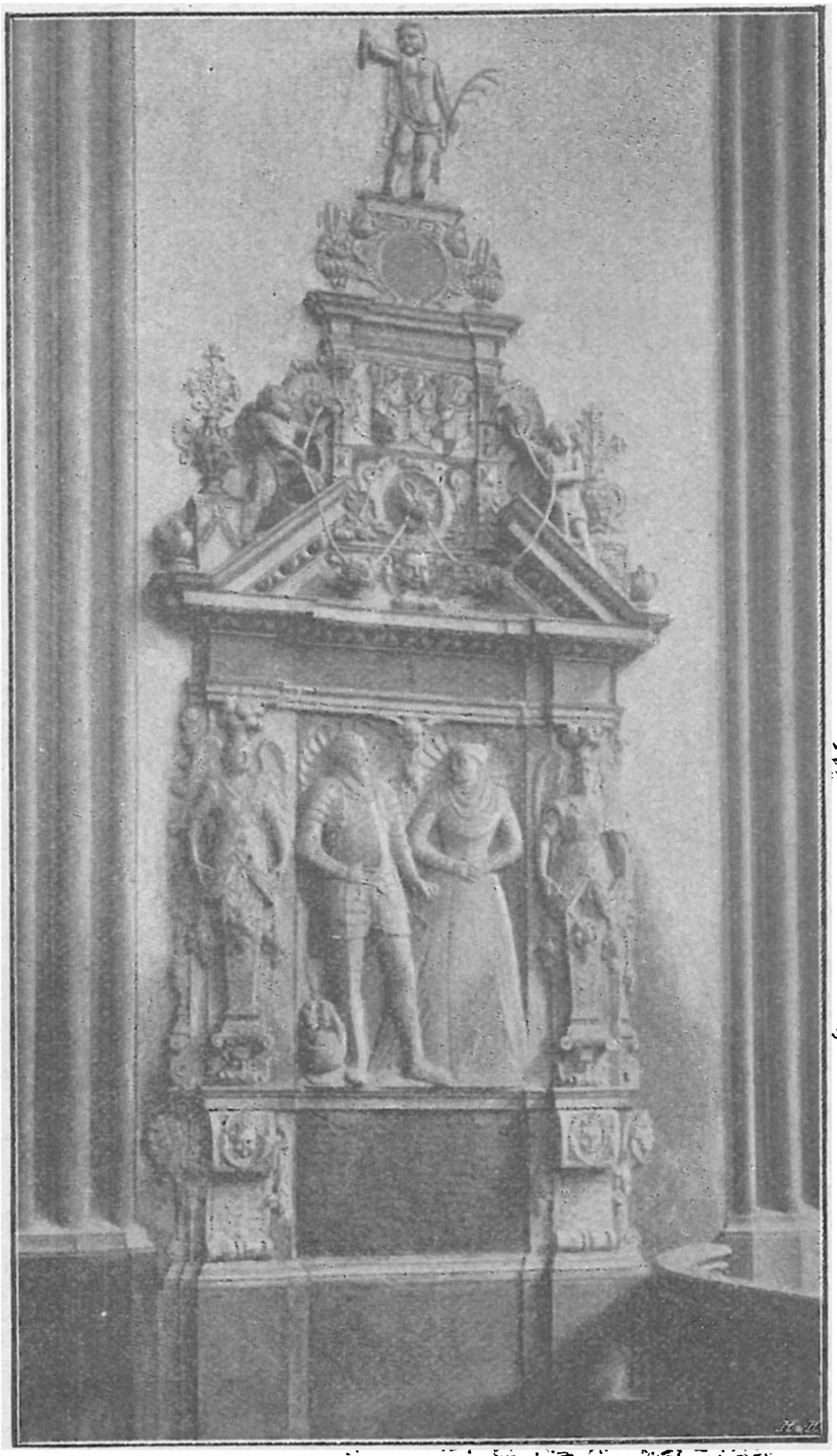

Náhrobek rytíře V. Morkovského ze Zástřizl v Boskovicích.
(Příloha ku straně 180.)

Vnitřek farního kostela Povýšení sv. kříže v Doubravníku.
(Příloha ku str. 222.)

vylučovala katolíky ze správy města i proti rozkazům panovníka samého, čímž ovšem zanikla katol. správa duchovní úplně (jenom u Minoritův a Dominikánů katol. bohoslužba se udržela). Bylot protestantům mimo jiné vady na naší straně i to vhod, že kanonie želivská neměla ani dostatek kněží způsobilých ku zdejší správě duchovní. Věc ta ani valně se nezlepšila, když císař Rudolf (r. 1591) patronát fary a povinnost kněze sem dosazovati odevzdal kanonii strahovské. Katolicismus jen živořil, zvláště když nekatol. stavové zemští patronát zase městu svěřili. Až po roku 1620 nastala restaurace trvalá zásluhou nejen kněží (Premonstrátů) řečené kanonie, nýbrž i řeholních řádů jihlavských, zvláště Jesuitů.

Nyní má Jihlava dva kostely farní, a to předně:

1. *a)* Kostel farní sv. Jakuba (druhdy i sv. Maří Magdalské zasvěcený) je stavba gotická z doby přechodní, založená r. 1257. Nynější podoby v podstatě nabyl asi po velikém požáru r. 1523. Loď mohutnými pilíři rozdělena jest ve 3 části. Vnitřní zařízení jest sice vesměs barokové, avšak nákladnou a vkusnou obnovou, jež provedena byla r. 1898 (za 122.000 K) uvnitř kostela, činí kostel souměrný a lahodný dojem, jenž doplněn byl nad to ještě úpravou na zevnějšku, vykonanou r. 1905

---

sich Verehlichen darffen. Aber dieser fromme Herr hat der Lehr Pauli gefolgt, das ein jeder Priester mag eines Weibes Man sein". A dále: „Doctor Speratus hat ohne Zweiffel aus sonderbarer göttlicher Schieckung begert, man solle ihn allda predigen lassen, welches ihn der Ratth zu Iglaw hertzlich gern zugelassen u. seine Predigten mit Freuden angehöret.. Weil Speratus vernohmen, das die Armen Leut.. in tieffer irthumben und bäbstischer Finsternis steketen, hat er auf mittl gedacht, wie er ihnen den rechten, eigentlichen Verstand der schrifft durch die gnade Gottes erklern.. u. ist zwar anfangs. mit in der Procession gangen, u. hat andere babstische Ceremoniae gehalten. Aber entlich aus Gottes Wort seine fleissige Zuhörer treulich Unterwiesen und den rechten Weg zur Seligkeit und heil. schrifft, die nicht betriegen khan, gelehret... und in Summa das Volk mehrens theils dahin gebracht, das sie durch die gnade gottes seinen Predigten geglaubet und sich darnach gerichtet haben". Zákazy, jež proti Speratovi vydal i Ludvík král i biskup Stanislav, vrazily na tuhý odpor Jihlavanů, kteří, ač Sperat konečně musil vrátiti se do Wittenberka, odkudž přišel, zůstali tuhými Lutherány.

opět značným nákladem 140.000 K kanonie strahovské a města. Na hlavním z 9 oltářů je vzácný obraz sv. patrona od Jak. Steinera; zvláštní pak pozornosti zasluhuje památná křtitelnice měděná a pozlacená (z r. 1599) se zdařilými vypuklými obrazy biblickými a ku sev. straně přiléhající kaple Marianská z r. 1702, ve slohu barokovém, bohatě vyzdobená, s pěknou dřevěnou sochou sedmibolestné Rodičky Boží. Kapli uzavírá umělecky shotovené železné mřížoví. Ještě r. 1668 ve zprávě visitační mluví se o svatostánku ve zdi, do něhož se dávalo Sanctissimum na Zel. čtvrtek. Bylo tu tenkrát i bratrstvo Božího Těla. Tehdy vydržoval kostel také 6 fundatistů studujících. (Dle dalších zpráv visit. naříká farář na netečnost v poslouchání slova B. a kněžím v Jihlavě na odpočinku žijícím se ukládá, aby do kostela chodili v taláře). — Na průčelí stojí 2 věže, nepřiměřené slohu kostela (z r. 1561), a na nich jsou 4 zvony. Jeden (»Zuzana«) z r. 1563 váží 115 *q* a libozvučným hlaholem svým znám jest daleko široko. — R. 1894 byly zde missie.

Jmění má kostel: 7378·18 K, záduší: 49.011·76 K. Z toho poplatky: 131·28 K.

Systemisováni při něm: správce fary, nyní bisk. rada Alexander Beckert, 2 kaplani a 2 kooperatoři, vesměs z řádu premonstrátského na Strahově.

b) V obvodu farnosti městské stojí kommendátní kostel sv. Ignáta z Loyoly, stavba to baroková z r. 1680 se zdařilými malbami freskovými, jež představují děje ze života sv. Ignáta, od Karla Töppera. Dovední bratří-laikové z tovaryšstva Ježíšova, mezi nimiž vyniká zvláště známý Frant. Raab, shotovili a vyzdobili hlavní oltář, mimo nějž je tu 8 pobočních a na nich pěkné obrazy. Kazatelnu shotovil bratr-laik Tobiáš Süßmayer. Uloženy zde pozůstatky ctih. sluhy Páně Augustina Strobacha, roz. Jihlavana a člena zdejší jes. kolleje, jenž na ostrovech Marianských roku 1684 zemřel smrtí mučenickou.[1]) Průčelí se 2 věžemi, na nichž jsou 3 zvony novější, jest ozdobou

[1]) Rodný jeho dům v ulici Matky B. zásluhou † prof. a kanovníka J. Bergra poznačen jest mramorovou deskou pamětní.

jihlavského náměstí. Kostel obnoven byl v letech 1864 a 1903. Na jednom z oltářů pobočních jest krucifix (Kristus Pán na stromě), o němž jde pověst, že jest darem krále Přemysla

Kostel sv. Ignáce (druhdy jesuitský) v Jihlavě.

Otakara I. zdejšímu býv. kostelu dominikánskému, v němž stával prý na hlavním oltáři. Kostel má vlast. jmění: 4351 K a zádušního: 15.754·24 K, z čehož se platí ekvival. 45·60 K. Jsou při něm ustanoveni 3 kooperatorové z řádu premonstr.,

podřízení faře svatojakubské, a všecko duchovenstvo to (8 kněží) žije z důchodů fary této, jež obnášejí 10.137 K. Daně: 585·02 K.

Při kostele svatého Ignáta bývala kollej tovaryšstva Ježíšova, jež do Jihlavy uvedeno byvši r. 1625, velezdárně působilo ve správě duchovní v městě i okolí (v Brtnici, v Lukách, v Měříně, v Třebíči a j.). Nad to vedlo až do zrušení řádu školy latinské, jichž mládež hojně podporována stipendiemi a nadacemi, ze kterých některé udržely se až do dnů našich. Po zrušení řádu a prodeji majetku jeho zřízena byla při kostele jesuitském r. 1784 fara a svěřena knězi světskému, ale po 10 letech zase zrušena, načež kostel přikázán faře svatojakubské. Konají se zde služby B., zvláště pro studující mládež a vojsko, v Jihlavě posádkou ležící.

Prastarý již zmíněný kostelík sv. Jana Křt. za městem původně farní, zbudovaný dle pověsti okolo r. 900 ve slohu románském, byl r. 1898 uvnitř i zevnitř ozdoben. Má 3 olt. a na vížce 2 zvony. Každého roku o sv. Janě pořádá se zde originální slavnost havířská. Jmění: 210 K, záduší: 210 K, z čehož poplatky: 1·38 K.

Kostel sv. Ducha na bývalém hřbitově (z r. 1572) zevnitř dosti sličný jest, ale uvnitř zasmušilý a vlhký. Každoročně o sv. Duchu se zde slavívá okázalá pouť a každý pátek zde bývá mše sv. Má 5796·36 K vlastního a 561 K zádušního jmění; z toho poplatky: 21·33 K.

Mimo tyto kostely je tu kaple sv. kříže v nemocnici, pak sv. Dismasa v trestnici. V sirotčinci Mil. sester, jejž zřídila soukromá dobročinnost r. 1883 a v němž nyní 11 sester působí, jest kaple Nejsv. Srdce Páně, r. 1904 rozšířená a vkusně upravená; sv. Josefa ve filiálce ústavu choromyslných a konečně v Hybrálci (Ebersdorf) kaple sv. kříže. Farář spravuje také fond farní pěvecké školy a katol. sirotčinec.

Mimo zmíněnou již kollej jesuitskou působily druhdy v Jihlavě kláštery, položené v nynějším obvodu fary svatojakubské: 1. Dominikánský od r. 1243—1784, založený králem Přemyslem Otakarem I. Po zrušení kláštera kostel,

jehož ozdobný portál posud zachován, proměněn byl ve skladiště vojenské, klášterní budova v kasárnu; statky, z nichž nejhlavnější byl Rantířov (Fußdorf) u Jihlavy, zabrala nábož. matice. — 2. Klášter Kapucínův (1630—1781), jejž založila hraběnka Blanka Collaltová na Brtnici. Kostel znesvěcen a později proměněn v městské divadlo, budova klášterní pak rozprodána jednotlivcům. Mimo to zrušeny ještě jiné svatyně jihlavské, mezi nimi i kaple svatováclavská, která stávala na někdejším hřbitově při kostele svatojakubském a ve které služby Boží pro zdejší Čechy se konávaly.

Býval tu někdy též špitál s kaplí sv. Alžběty pod dozorem farářovým pro 16 osob a jiný mimo zdi městské pro 8 osob s kostelíkem sv. Jiří, jejž Švédové úplně zbořili. V 17. stol. v židovské ulici byla kaple Bož. Těla, ale byla tehdy již opuštěná.

K farnosti svatojakubské patří: škola měšť. pro chlapce, 3třídní (4 odděl.)., pak 2 obecné školy celkem o 15 třídách pro chlapce a 5třídní škola ob. pro dívky, vesměs německé; 5třídní škola česká pro chlapce a 5tř. česká (6 odd.) pro dívky. Mimo to v 15 osadách přifařených (z nichž 5 osad je v Čechách): jedna 4třídní, dvě 3trojtřídní a jedna 1třídní škola. Nábož. katol. vyučuje mimo duchovenstvo farní ustanovený katecheta.

2. Druhá fara v Jihlavě jest fara Nanebevzetí Panny Marie na předměstí Matky Boží. K ní náleží menší část města Jihlavy, obydlená 6654 kat. (53 akat. a 449 židy a 1 bez vyzn.). Školy vesměs německé: 1 měšťanská a 2 obecné.

System.: správce fary, nyní P. Leopold Tůma, kons. rada, a 2 kooperatorové z řádu Minoritův a ustanovený katecheta.

Faru založila matice nábož. r. 1784. Prvním farářem byl kněz světský (Frant. Kautschker); od r. 1800 pak svěřena správa duchovní řádu jmenovanému, jejž do Jihlavy uvedl král Přemysl Otakar I. r. 1243. Když v J. opanoval protestantismus, tu i Minorité opustili klášter svůj, jejž si pak osvojilo město. Teprv po r. 1620 zase klášter řádně osazen byl.

a) Kostel farní a spolu klášterní jest budova gotická s počátku 14. stol., dobře zachovalá, ačkoli nejkrásnější gotické

hlavice a sloupce právě hlavním oltářem barokovým zakryty jsou. Mimo hlavní je tu ještě 10 oltářů pobočních se slušnými obrazy a celá svatyně (r. 1895 péčí představených kláštera a sbírkou vkusně opravená i figurálními okny ozdobená) milý poskytuje pohled a lid zdejší rád ji navštěvuje i podporuje. Pozoruhodna jest zděná got. věž, která celou tíží spočívá na zdivu kostelním, nesouc 3 zvony. Cenná jsou kostelní paramenta. R. 1891 byly missie.

Jmění vlastní: 1314 K, zádušní: 30.593·57 K, z čehož se platí: 64·05 K.

b) Na území farnosti této jest všeobecný hřbitov jihlavský se sličným kostelíkem v moderní gotice zbudovaným a zasvěceným Nanebevstoupení Páně (z r. 1893).

Spolky nábož.: živ. růžence, III. řád něm. a český, konf. sv. Vinc. z P. — Chorobinec městský, opatrovna.

Konventní a farní budova je slušný dům 2patrový, r. 1901 opravený, s některými pěknými obrazy.

Důchody: z nábož. mat. má správce fary 504 K, 2 koop. po 105 K. Ekviv. a »paušálu« platí se: 61·65 K.

Též protestanté mají v Jihlavě chrám svůj (Christuskirche) v novém slohu gotickém a židé výstavnou synagogu.

5. **Kněžice** (u lidu Kněžnice), ves 17 *km* jižně od Jihlavy, s níž spojena jest silnicí i drahou na Okříšky, a od Brtnice 4 *km* vzdálená, mají 1013 obyv. č., zámek, 5třídní školu, zál. Raiffeisenovu, 2 výr. trhy. — S 5 přifař. osadami: 1957 kat. (6 akat., 4 ž.) a 6 tříd školních. Farníci se živí nejvíce hospodářstvím a prací dělnickou.

System.: farář, nyní auditor Jan Babor.

V Kněžicích měli Premonstráti želivští proboštství, obstarávajíce zdejší správu duchovní (roku 1289 uvádí se jménem probošt Jindřich). R. 1536 opat želivský zřeknuv se práv zdejších za jakousi náhradu přepustil K. majiteli Brtnice Zdeňku z Waldšteina. Brtničtí páni zavedli pak na celém panství a tak i v K. t. z. reformaci, takže zašla zde fara katol. a K. do Brtnice

se přifařily. Tak bylo tomu až do r. 1769. Tu ustanoven zde t. z. exposita, r. 1785 zřízena lokalie a r. 1858 fara.

a) Farní kostel sv. Jakuba V. jest novější stavení s úhlednou věží. Pouze presbytář starožitný ráz si zachoval. Oltáře jsou 3; (na hlavním obraz, od J. Preisse). Kostel častěji opravován byl nákladem farníků; letos pak provedena důkladná obnova přispěním patrona i dobrodincův. Na věži (v 17. stol. byla pouze věž dřevěná na střeše kostelní) jsou 3 zvony (jeden z r. 1501). Kostel, jenž druhdy patříval k bohatým chrámům zdejšího kraje, má 2286·20 K, záduší 3516·60 K. Daně a poplatky: 17 K 37 hal.

b) Obec Hrotov r. 1870 zbudovala si kapli Nanebevzetí P. Marie ve slohu obyčejném. Záduší kaple: 1000 K. Daň: 4·28 K.

Ve farnosti působí bratrstvo živého růžence, sv. Rodiny, apoštolát. Je tu i chudinský ústav farní.

Fara je stavení přízemní, má dosti místností obytných (nízkých) a každého roku se opravuje. I stavení hospod. dostačí. Zahrada u fary na 58 *a* 70 m^2 krásně jest upravena.

Důchody: z pozemků na 22 *a* 30 m^2 (jež těžko výhodně lze pronajati) a doplněk z matice náboženské: 1258·90 K. Daně: 29·64 K.

Pozn.: Z visit. protokolu r. 1671 budiž sem položeno, že v dobách těch kostel vyznačen byl výsadou plnomocných odpustků, jichž dosíci bylo lze o pouti, pak o svátcích Zvěst. a Narození Panny Marie a na sv. Václava. O těchto dnech duchovní, kteří se tu sešli, hostěni byli na útraty vrchnosti; ale dle téhož protokolu vrchnost povinnost tu svalovala na faráře.

6. **Kostelec** (Wolframs), ves na silnici z Jihlavy do Batelova na č. hranicích, od Jihl. 4 *km* vzdálená, spojená poštou i drahou (do Brtnice spoj. na Jihlavu), má 417 obyv. něm., 2tř. školu (do níž přiškoleny i 2 obce ležící v Čechách). Pošta, tel., žel. stanice. — Přifař. ještě 3 obce (2 v Čechách), pak osamělý hostinec a 4 strážnice na železnici, celkem 1004 kat. (8 židů), živících se hospodářstvím a z malé části řemesly. Školy dvě se 4 třídami (jedna 4 *km* vzdálená, v Čechách).

System.: farář, nyní Jan Východský.

Dle nejstarších pramenů byl K. zvláštním zbožím domorodých zemanů, kteří obsazovali i faru, o níž řeč jest r. 1370. Zdá se, že fara na čas nějak zanikla; když pak K. dostal se v držení lutherské tenkráte Jihlavy (1513), ujalo se i v K. bludné učení Lutherovo. Pak katol. fara v K. zanikla vůbec a zbylí katolíci přifařeni byli do Vilánce, až r. 1784 matice nábož., převzavši patronát, zřídila zde lokalii, r. 1859 na faru povýšenou.

Kostel farní sv. Kunhuty je stará stavba slohu got. se 2 olt. V nyn. útvaru byl r. 1640 od biskupa vídeňského Filipa hr. Breunera konsekrován. R. 1893 byl obnoven. Hlavní ze 4 zvonů pochází z r. 1548. — Hřbitov je kolem kostela. Jmění vlastní: 9430 K, nadačního není. Poplatky: 5 K.

V Salavicích jest kaplička Panny Marie a ve Dvorcích sv. Jana Nepomuckého.

Z bratrstev zbožných jsou zde: živého růžence, ustav. klanění a sv. Rodiny.

Budova farní je přízemní, ale po požáru r. 1899 důkladně obnovená. Má 4 světnice. Hospod. stavení dostatečna. Zahrada slušná (12 *a* 59 m^2) jest u fary.

Důchody: z pozemků na 1 *ha* 12 *a* 29 m^2 a doplněk z nábož. matice. Daně 15 K.

7. **Rančířov** (Ranzern), ves 5 *km* na jih od Jihlavy na silnici do Znojma, má 255 obyv. něm. a katol., 1třídní školu, poštu, mlýn. Tel. a žel. v Jihlavě. — Přifařeny ještě 4 osady, celkem 982 obyv. něm., vesměs katol., živících se rolnictvím.

System.: farář, nyní kons. auditor Tom. Karbaš, a koop.

Ve 14. stol. se po R. jmenuje rod, jenž držel tu majetek, roku pak 1418 děje se zmínka o zdejší faře (farář Michael). V dobách těch nabývají majetku i vlivu v R. jednotliví zámožní Jihlavané, až r. 1530 město Jihlava přichází v držení i patronátu zdejšího. Známé vydatné stříbrné doly jihlavské sahaly až k R.

a) Farní kostel sv. Petra a Pavla zbudován je kolem r. 1400 a ve staré podobě své dosti zachován. (Got. presbytář.) Ve století 18. nabyl tvářnosti nynější moderní úpravou lodi

a přístavbou věže, na níž jsou 2 staré zvony. Některé starožitné náhrobky v kostele se zachovaly. Hřbitov jest kolem kostela.

Jmění vlastní: 20.491 K, mimo to pozemky v ceně 1368 K; les na 7·85 *ha*. Záduší: 3864 K. Daně: 92·06 K.

b) V Hosově jest veřejná kaple sv. Rodiny (útěk do Egypta) z r. 1749; v Rošicích kaple Marianská, zřízená nákladem obce r. 1765; v Pistově kaple sv. Trojice; v Čižově sv. Floriana.

Zbožné spolky: ustav. klanění a živ. růžence. Též je tu farní ústav chudinský.

Farní budova jednopatrová, opravená r. 1904, je v dobrém stavu, majíc všecky místnosti potřebné. I skrovná knihovna farní je. Při faře je ovocná zahrada.

Důchody: z pozemků (29 *ha* 43 *a*) nyní příznivě pronajatých; pak renta roční: 946 K a doplněk z matice nábož. Daně: 244·63 K.

8. **Stonařov**, též Stanařov (Stannern), městys na silnici ze Znojma do Jihlavy, od Jihl. 14 *km* a od Brtnice 9 *km* vzdálený, má 1408 obyv. velkou většinou něm., školu 5třídní, poštu. Tel. a žel. v Třešti (8 *km*). Obv. lékař. Trhů výročních 5. — Přifař. ještě 4 osady, dvůr a mysl., celkem 2108 kat. (1 ak., 3 ž.), kteří se živí hospodářstvím a řemesly, hlavně punčochářstvím a v továrnách. Školy 3 se 7 třídami.

System.: farář, nyní Jan Kerpes a kooperator.

Stonařov byl statek samostatný a měl faru, o níž desky zemské se zmiňují r. 1359. Když pak r. 1534 město Jihlava za 7000 kop. grošů zakoupila si zboží zdejší, zavedeno zde lutheránství. Katol. restauraci provedli zde pak Jesuité jihlavští, ač kostel po válkách byl tehdy načisto vyndrancován. Od r. 1646 má St. opět řádnou katol. správu duchovní.

Farní kostel sv. Václava stojí uprostřed osady; ač nápis na zevnějšku svědčí o starším původu slohu gotického, přece téměř nic starožitného se nezachovalo. Má 3 oltáře a na věži 2 zvony ze 16. stol. z býv. kostela dominik. v Jihlavě.

Opraven byl r. 1893. Památná jest got. monstrance, jež byla r. 1873 na výstavě vídeňské. — Hřbitov jest za osadou.

Jmění vlastní: 12.400 K, zádušní: 2000 K. Daně: 57·44 K. Farář spravuje též ústav chudinský; mimo to je tu i chorobinec.

Blíže kostela na býv. hřbitově jest kaple,[1]) jež prý byla původně far. kostelem. Presb. 5boký se 3 úzkými okny a loď (sličná rotunda) svědčí o značném stáří budovy této.

Z bratrstev zbožných je tu pouze živý růženec.

Budova farní[2]) o 1 patře je prostorná, ale méně úpravná; má 7 světnic. Hospod. stavení ve stavu nepříznivém, rovněž tak zahrada.

Důchody: z pozemků na 6 *ha* 48 *a* 84 m^2, jež nevýhodně možno pronajati; pak z lesa. Roční renta: 1100 K. Daně: 266 K. Farář má doplněk z nábož. matice, která platí i koop.

Zmínky zasluhuje, že r. 1808 spadlo zde značné množství povětroňův.

9. **Střížov** (Střižau), ves od Jihlavy 12 *km*, od Brtnice 4·5 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má 307 obyv. č., 2třídní školu. Pošta, tel., žel.: Luky (3 *km*). — Přifařeny 3 osady, 3 mlýny, hájovna, 2 strážnice na dráze, celkem 574 katolíků (89 ak.), kteří se živí hospodářstvím a pletením punčoch. Škola je pouze v místě.

System.: farář, nyní Filip Heusler, auditor kons.

Střížov patříval poddanstvím do Brtnice Trhové a již r. 1360 bývala zde správa duchovní. Za vlády protestantismu zašla, načež S. přifařen jest do Brtnice, až zase vyfařen zřízením samostatné správy duch. r. 1785. Obec za doby obležení města Jihlavy od Švédův mnoho utrpěla a kostel nad to i později byl vyloupen.

---

[1]) Zpráva visit. z r. 1668 o ní praví, že zasvěcena jest Nejsv. Trojici, ale že se v ní již necelebruje. Ve spodní části byla tenkráte kostnice. — Ve zprávě z r 1728 se mluví široce o stížnosti farníků, že v nepřítomnosti faráře (v Jihlavě u lékaře meškajícího) jedna osoba zemřela nezaopatřena. Farář však se ospravedlnil

[2]) V 17 století ji udržovala obec

Zasvěcen jest sv. Janu Křt. a zachoval některé stopy původu svého z konce 15. stol.: v got. presbytáři žebra ze 4 pilířů vybíhající soustřeďují se v pěknou oblou růžici; loď však je moderní. R. 1901 obdržel kostel novou krytbu plechovou nákladem konkurence (1415 K). Jest v něm 1 olt. a na věži 2 zvony ze stol. 16. — Hřbitov nedaleko.

Vlastní jmění: 400 K, zádušní: pole (60 *a*) v ceně 500 K a jistina: 600 K. Poplatek: 0·95 K. — Farář spravuje chud. fond přif. obce Komárovic; Střížov má svůj obecní.

Z bratrstev jsou zde: sv. růžence, ustavičn. klanění, sv. Michaela archanděla, apoštolát.

Budova farní v dobrém stavu, byvši opravena r. 1900. Hospod. stavení dostačí. Zahrada.

Důchody: z nábož. matice 1436·82 K. Daně 5·07 K (a osobní).

10. **Třešť** (Triesch), město průmyslové ležící v dolině 547 *m* nad mořem, 15 *km* jižně Jihlavy (spojení poštou i drahou), 16 *km* od Brtnice, má 4773 obyv. českých, zámek, č. školu měšť. 3tř. pro chlapce, č. šk. měšť. 3tř. pro dívky, č. 5tř. školu obecnou a 2třídní ob. školu něm., školu pokračovací; 2 spolky peněžní (záložna, Creditverein); chorobinec, opatrovna školských sester. Továrny na sukno, 2 na sirky a 3 dílny na výrobky stolařské, dílna na vatu, 2 lihovary, pivovar. Lékař a lékárna, zvěrolékař. Pošta, telegraf, žel. stanice; 4 výroční trhy. — Se 4 osadami přifař., v nichž jsou 3 školy jednotřídní, žije ve farnosti 6180 katol. (11 ak., 175 ž.) Všech tříd školních jest 22. Farníci žijí mimo rolnictví z řemesel a z práce v továrnách.

System.: farář, nyní kons. rada a viceděkan jihlavský Jan Mrázek, 2 kooperatoři a katecheta.

Nejstarší známý majitel Tř. jest jakýsi Záviš (r. 1350) a farář uvádí se v těchže letech (Bernard z Urbanče); krátkou dobu držel Tř. markr. Jan, jenž brzy prodal ji i s vesnicemi Bukovou a Jezdovicemi Jaroslavu ze Šternberka. Koncem 15. stol. byla Tř. již městysem, jenž se vším příslušenstvím r. 1493 přešel v držení Václava z Vrchoviště na Žirovnici.

Z rodu toho dědictvím dostala se Třešť i s patronátem kostelním a farním na hrabata z Herbersteinů, při nichž zůstala s krátkým přerušením až do r. 1844: tu připadlo panství na potomky z rodu toho po přeslici, svob. pány ze Sternbachů na Stoku a Luttachu, kteří až posud je drží. R. 1878 byly zde missie.

a) Farní kostel sv. Martina bisk. (»horní«), původně zámecký, na malém návrší, malý jest pro rozsáhlou farnost; z doby staré zachoval se presbytář got. s kružbami v oknech a opěráky zvenčí. Také spodní část věže ukazuje na starý původ. Oltáře má kostel 4, z nichž jeden je v kapli ku kostelu přiléhající, kteráž bývala asi původním kostelem. V téže kapli jest památná kazatelna, jejíž původ a stáří dosud nebylo lze úplně určiti. Jest vytesána z jednoho kamene a letopočtem DCCCLXXXV i jinými starožitnými okrasami opatřena.[1]) Kostel byl důkladně obnoven r. 1893, při čemž provedena i slohová úprava oken v presbytáři, kteráž nákladem dobrodinců a z pozůstalosti far. K. Bačáka opatřena byla malbami figurálními. Na věži, která ještě v 17. stol. byla z části dřevěná, jsou 3 zvony, přelité ze starých z r. 1560, a na zdi věžní viděti náhrobek s vypuklou postavou »zemřelého r. 1532 v pond. po sv. Bonifáci statečného rytíře Krištofa Vencelíka z Vrchovišť na Třešti«.[2])

Kostel má jmění vlast.: 9507·92 K, zádušního: 22.796·14 K. Daně a poplatky: 77·89 K.

a) Fil. kostel sv. Kateřiny Senenské (»dolní«), pod patronátem obce, o jehož původu nic není známo (snad ze

---

[1]) Ačkoli nejasné podání klade kazatelnu do dob cyrillomethodějských a Dr. Frant. Přikryl ve spise: „Ss. Cyrill a Method“, r. 1905 vydaném, na stránce 72. s celou jistotou to tvrdí a dle toho i založení správy duch. v Třešti přičítá samému sv Methodu, — o jiných přesmělých hypothesách ani nemluvíce — věc tu záhadnou prozatím o své váze ponechati dlužno. (Dr. Frant Přikryl, „Ss. Cyrill a Method v upomínkách památek starož. na Moravě“. V Týně u Lipníka 1905)

[2]) Nesprávno jest udání „Slovníku Naučného“ ve článku o Třešti (i jinak neúplném) o mnohých náhrobcích ve farním kostele.

16. století[1]), býval též ve slohu gotickém, nyní však je stavení zcela moderní, v lodi stropem rákosovým kryté. Hlavní oltář (jsou 3) r. 1900 byl opraven a presbytář vymalován. R. 1905 loď se důstojně upravila a okrášlila (práci vykonal V. Doležal z Bučovic) z darů dobrodinců. Na zdi chrámové viděti 2 ná-

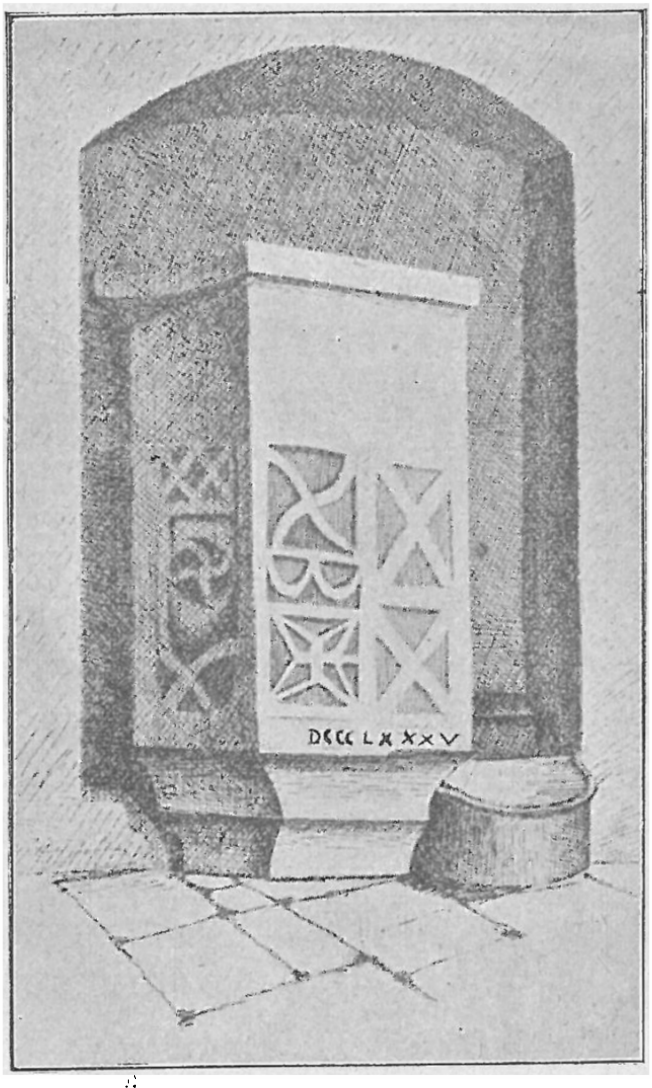

Stará kazatelna v Třešti.

hrobky (jeden z rudého mramoru, na němž lat. nápis označuje hrobku zemřelého dne 9. února 1606 rytíře Jana Václava

[1]) Ve zprávě visit. z r. 1668 se jmenuje „pervetusta“ s dřevěným stropem a beze všeho náčiní bohoslužebného, jež se vypůjčovalo z farního kostela; věž však měl kostel tenkráte již zděnou a na ní hodiny obecní. U tohoto kostela býval také hřbitov. — V pozdějších zprávách visitačních naléhá se na lepší opatření kostnice, kamž prý i psi přístup měli. (!) — R. 1729 mluví se o farnících (ze Salavic) „durae cervicis“.

Vencelíka z Vrchoviště na Žirovnicí a Třešti). Na věži, jež v letech šedesátých opatřena byla přiměřenější bání, jsou 3 zvony z r. 1885.

Vlastní jmění kostela tohoto: 480 K, zádušní: 6432·62 K; z toho poplatky: 18·43 K.

V opatrovně zdejší zvané »Marianum« jest útulná domácí kaple Marianská, v níž se přechovává Sanctissimum a každodenně konává mše sv. Školské sestry z mateřince horažďovského (nyní 3) spravují blahodárný ústav, zařízený dobročinností Leop. svob. pána ze Sternbachův a choti jeho Edity r. 1885. Též Jezdovice (správně Hvězdovice) mají slušnou kapli sv. Martina a na cestě do Hodic je sličná kaplička Jména P. Marie, kterouž ex voto zřídil Leop. svob. pán ze Sternbachů.

Spolky katol. a církevní: Katol.-polit. jednota místní, Beseda katol. mužův a jinochů, Brat. živ. růžence, Apoštolát modlitby a sv. Cyrilla a Methoda, sv. Rodiny, ustav. klanění, III. řád sv. Františka. — Jiné: 2 spolky vysloužilců, 2 hasičské, Sokol, národní dělníci, soc. demokraté, odbor Matice školské a něm. Schulvereinu. — Chudinský ústav obecní.

Budova farní, kterouž v 17. stol. ještě udržovati byla povinna obec, je staré stavení přízemní, většinou vlhké a dosti nezdravé, r. 1893 sice opravené, ale každoročních oprav vyžadující. Jest v ní 5 světnic obytných a farní knihovna (1700 sv.). »Kaplanka« o 2 světnicích zvlášť (nad sklepem zámeckým, původně farní budova). Hospodářská stavení všecka v dobrém stavu, krytá křidlicí. Zahrada menší jest při faře, větší (na 2 míry) u nedalekého hřbitova.

Farní důchody: výtěžek z pozemků (většinou výhodně pronajatých) na 16 *ha* 193 m^2 dle katastru: 204·46 K, pak renta roční: 1846·40 K a vybavené dávky: 16 K. Daní a poplatků: 247 K. Z toho vydržuje se farář a 1 kooperator, druhý požívá nadace obecní 348 K a má výživu od faráře.

Židé mají tu sbornici a hřbitov.

11. **Vilánec** (Wilenz), ves na silnici ze Stonařova, od Jihl. 7 *km*, od Brtnice (nepřímé spojení) 9 *km* vzdálí, má 287 katol.

obyv. něm., 2třídní školu a poštu. Tel. a žel. v Jihlavě (7 *km*). S 5 přifař. osadami 1039 katol. obyv. něm. a celkem 4 školní třídy. Farníci živí se rolnictvím a povoznictvím.

System.: farář (fara nyní uprázdněna) a kooperator.

Bohatí Jihlavané měli odedávna ve V. majetek i právo patron. nad farou, o kteréž se děje zmínka r. 1327. Na čas připadlo právo to zeměpánu; od roku pak 1498 nacházíme v držení Vilánce i patronátu zdejšího město Jihlavu, kteréž ovšem jako doma i zde vším úsilím podporovalo bludařství z Němec k nám přinesené. Po obratu náboženském V. přifařen byl do Stonařova a Jesuité z Jihl. snažili se obnoviti zde opět starou víru katol. Od r. 1670 katol. správa duch. se tu vede nepřetržitě až na doby naše.

Kostel sv. Jakuba V. dle got. presbyteria dosti zachovalého je stavbou z 15. stol. Loď, krytá stropem plochým, později byla přistavěna. Kostel má 3 oltáře vesměs barokové, na věži 2 nepatrné zvony.

Jmění vlastní: pozemek v ceně 240 K, v jistinách: 1386 K, zádušní: 2940 K, z čehož všeho poplatek: 7·50 K a školní příplatek, celkem: 13·05 K.

Farář spravuje bratrstvo živ. růžence, ustav. klanění a farní ústav chudinský.

Fara je stavení o jednom patře s osmi světnicemi; potřebuje oprav jakož i budovy hospodářské. Zahrada na trávu a ovoce.

Důchody: z pozemků ve Vilánci a Beranci, jež těžko lze pronajati (51 *ha*), výtěžek: 578·54 K; roční renta 568 K; doplněk z matice náboženské. Daně: 310·42 K.

II. Děkanství měřínské

hraničí na východě s děkanstvím velkomeziříčským, na jihu s děk. třebíčským, na severu s novoměstským, na západě konečně s děk. jihlavským a s českým vikariátem polenským (diecese královohradecká).

Patří k děk. horským, jsouc prostoupeno vysočinou žďárskou, částí to vysočiny Českomoravské, jež dosahuje u Řehořova výše 625 *m*, u Blažkova 683 *m*, nížíc se pak na západ (Bohdalov 585 *m*) a na jih. Průměrná výška jest 500 *m*. Potoky území toho (Měřínský a j.) berou se směrem jižním do děkanství třebíčského, vtékajíce do Jihlavky. U Bohdalova jsou značnější rybníky.

R. 1690 bylo několik far odebráno děkanství třebíčskému a velkomeziříčskému i utvořeno děkanství měřínské.

Bydlí v něm v 5 městysech a 62 osadách vesnických: 23.009 katolíků národnosti české, pak 107 akat. a 55 židů, skoro výhradně rolnictvím se živících.

Katolíci mají 12 farností s 29 svatyněmi a 17 duchovními (12 farářův a 5 koop.) ustanovenými ve správě duchovní. Na každý farní kostel průměrem připadá 2685 K jmění vlastního a 10.880 K jmění nadačního, z čehož zapravuje každý kostel farní poplatků průměrem: 37 K. Kongruu farářovu doplňuje matice náboženská při 9 farách. — Nejlidnatější farnost jest měřínská a též nejobtížnější.

K polit., školnímu, soudnímu a bernímu obvodu v Jihlavě patří farnosti: Jamné, Kamenice, Luky, Studnice a Zhoř, pak osada jedna z farnosti měřínské, jejíž všecky ostatní osady patří k c. k. okr. hejtmanství, soudu i bernímu úřadu ve Vel. Meziříčí, kamž náleží též: Netín, Pavlov, Radostín, Uhřinov; do Nov. Města správou polit. a školní, do Žďáru pak soudem a berním úřadem náleží Bohdalov; Chlum konečně patří do polit., školního, soudního i berního okresu v Třebíči.

Patronátní právo mají velkostatkáři: kníže Em. Collalto: v Bohdalově, v Měříně a ve Zhoři; Josef hr. Waldstein v Kamenici; Antonín hrabě Widmann-Sedlnický v Lukách, Rudolf kníže Lobkovic v Netíně; matice nábož. na Chlumě, v Jamném, v Radostíně, ve Studnicích a v Uhřinově; Pavlov jest lib. Ordin. collationis.

Školy: 35 obecných, vesměs českých, o 68 třídách; připadá na každou farnost přes 5 tříd.

Generální visitace byla r. 1902.

Děkanem jest: P. T. Jan Novotný, kons. rada a farář v Radostíně. Místoděkanem: P. T. Frant. Míča, aud. kons. a farář ve Zhoři.

1. **Bohdalov** (Bohdalau), městys na hranicích českých, od Měřína 16 *km*, od Radostína 9 *km* (bez řádného spojení) vzdálený, má 833 obyv. č., 3třídní školu, poštu a telegraf. Strojírna, parní pila. Žel. stanice: Žďár (8 *km*). — Se 4 přifař. osadami: 1884 kat., kteří se živí většinou rolnictvím, někteří dělnickou prací při zdejším průmyslu. Školy 3 se 6 třídami.

System.: farář, nyní kons. rada Josef Svátek, a koop.

Bohdalov poddanstvím náležel k Tasovu, pak dostal se v držení pánů z Pernštejna, r. 1550 odprodán k panství rudoleckému. Duchovní správu katol. měl již ve 14. stol., ale ve století 16. padla za oběť protestantismu, jenž tu vládl až do r. 1621. Pak přidělen byl B. pro nedostatek kněžstva k Měřínu až do r. 1687; tu zásluhou hr. Ant. z Collaltů fara katol. byla znovuzřízena pod patronátem vrchnosti. Missie byly zde r. 1875.

a) Farní kostel sv. Vavřince, velmi slušný, na místě starého zbudován byl r. 1745 ve slohu doby tehdejší nákladem dobrodinců, z nichž největším byl farář Václav Nosek. Jest dobře klenutý a má 5 olt. R. 1888 byv opraven velmi utrpěl požárem r. 1895, načež opět opraven býti musil, při čemž zejména nová krytba byla pořízena a postavena věž, na které jsou nové 4 zvony. Jmění vlastní: 5319·92 K, zádušní: 7849·66 K. Daně a poplatky: 25·13 K.

b) V Rudolci Něm. je zámek a v něm kaple sv. Anny, druhdy veřejná. — V Kyjově kaple Marianská a v Chroustově sv. Cyrilla a Methoda. Obce je vydržují.

Farář spravuje fond chudinský.

Katol. spolky a bratrstva: živ. růžence, sv. Rodina, ustav. klanění. Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Budova farní po opravě r. 1904 jest ve stavu dobrém; je tu i farní knihovna (556 sv.). Hospodářská stavení přiměřena. Zahrady dvě na 47 *a* 73 m^2 jsou dobře ošetřeny a užitečně posázeny.

Důchody: z pozemků na 24 *ha* 44 *a* 86 m^2, jež lze pronajati, (v tom i les na 3 *ha*), k nim patří i rybníček; pak renta roční: 2528 K. Daně: 393·22 K (a osobní 36 K). Kooperatora vydržuje farář.

2. **Chlum,** ves od Měřína 15 *km*, od Radostína 14 *km* (spojení poštou) vzdálená, má 293 obyv. českých, školu 1tř.; pošta v Červ. Lhotě, tel. a žel.: Brancouzy (3 *km*). Přifařeny 4 osady a 3 mlýny; celá farnost má: 1266 katol. (43 akat.), 4 školy jednotřídní; nejvzdál. je škola radešovská (5 *km*). Obyv. žijí z hospodářství a pěstování dobytka.

System.: farář, nyní Antonín Odrážka.

Chlum náležel ke zboží opatství třebíčského, odkudž asi také ve 14. stol. založen kostel zdejší i s farou. Klášter třebíčský však zanikl a v celém kraji rozmohlo se protestantství, načež nekatol. páni na Třebíči podací právo vykonávali, ovšem ve smyslu svém, a tak zanikla i zdejší katol. fara, kostel úplně zpustl a hrstka katolíkův útěchy nábož. hledala v Kamenicích, až r. 1785 matice nábož. převzavši patronát faru zase zřídila.

Kostel farní sv. Václava pochází v podstatě nynější z r. 1785 a r. 1902 byl opraven. Jest malý, o 2 oltářích, bez všelikých věcí památných. Na věži jsou 3 zvony r. 1837 přelité. Hřbitov za osadou. Znenáhla tvoří se fond na zvětšení a úpravu kostela. — Jmění vlastní: 1076·02 K, zádušní: 3296·34 K. Poplatky: 6·82 K. — Též chudinský fond je pod správou farářovou.

Katol. spolky a bratrstva: živého růžence, apoštolát.

Fara jest přízemní, po opravě r. 1902 v dobrém stavu; hospod. stavení dostačí. Malá zahrada.

Farář béře kongruu obvyklou z nábož. matice a platí daň pouze osobní.

Pozn. Pomýšlí se a sbírá na stavbu nového většího kostela.

3. **Jamné,** ves ležící dosti vysoko (528 *m* nad m.) na silnici z Jihlavy do Žďáru, od Měřína 12 *km*, od Radostína 16 *km*, má 545 obyv. českých, 2třídní školu, obecní knihovnu. Pošta v Beranově Velkém, tel. a žel. v Lukách (8 *km*). — Přifařena jedna osada se školou; celkem 813 kát. (1 akat.); 2 školy se 3 třídami. Obyvatelé živí se z hospodářství a prací dělnickou v továrnách okolních.

System.: farář, nyní Bohumil Simonides.

Jamné patřívalo klášteru třebíčskému. Po zrušení jeho vystřídali se zde různí majitelé. Před bitvou bělohorskou držel statek zdejší Vilém Šleglovský ze Schützendorfu, jemuž však nepochybně pro účast ve vzpouře proti Ferdinandu II. odňat a kolleji jesuitské v Jihlavě přiřknut byl. Po zrušení kolleje dán jest v nájem dědičný od vlastního majitele, fondu nábož., jenž patronát má nad kostelem i farou.

Kostel zasvěcený Nalezení sv. kříže jest originální budova, jejíž základ tvoří osmiúhelník s pilíři v rozích, nad nimiž ční kopule. R. 1702 postavili jej jihlavští Jesuité a to na místě, kde stával kříž na postrach loupežníkům, kteří prý v kraji zdejším řádili.[1]) Kříž ten stojí nyní na hlavním ze dvou oltářů. Celá svatyně jest velmi vkusně a nákladně obnovena péčí faráře Fr. Ostravského a nákladem † dobroditelky Dionysie Nußbaumové. Na věži jsou 2 zvony z bývalého kostela na předměstí znojemském.

Jmění vl.: 275 K, zádušní: 17.579·95 K. Daně: 35·57 K. Též fond chudinský spravuje farář.[2]) Jest i zvláštní fond na veliký zvon.

Katol. spolky a brat.: živého růžence, věčného klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Budova farní, opravená r. 1897, je ve stavu obstojném, zahrádka nepatrná před farou. Hospod. stavení není.

---

[1]) Roku 1677 pořídili Jesuité nad křížem tím vížku. (Podlaha, List z kroniky jes. koll. moravských v „Č. Mat. Mor.“ 1899, str. 27.)

[2]) Brzy vstoupí v život chudobinec, na nějž zmíněná paní Nußbaumová, velkostatkářka zdejší, odporučila 50.000 K.

Důchody: kongrua z matice nábož. 1400 K (a podíl ze záduší, nyní 399·92 K). Daň 7 hal. (a osobní, nyní 16·20 K).

4. **Kamenice,** městys, 542 *m* nad m., od Měřína 8 *km*, od Radostína 14 *km* vzdálený, spojení část. poštou, má 1855 obyv. českých, 5třídní školu (6 odděl.), poštu, nemocnici. Tel. a žel. v Lukách (5 *km*). Lékař s lékárnou domácí. — Přifař. 3 osady (Řehořov s poštou), 3 mlýny a 2 osamělé usedlosti, celkem: 2741 katol. (12 akat., 1 žid); 2 školy se 7 třídami (nejvzdál. 6 *km*). Obyv. živí se polním hospodářstvím a řemeslem, zvláště obuvnickým.

System.: farář, nyní Ignát Páral, aud. kons., a kooperator.

Kamenice od pradávna náležela opatství benedikt. v Třebíči, jež zde obstarávalo i správu duch. Neznáma však jsou jména duchovních správců, až když ve stol. 16. zavládlo bludařství, uvádějí se jména ovšem nekatol. zdejších kazatelů. Právo podací v dobách těch přišlo na obec. Když pak nastala restaurace katol., působil zde mezi missionáři zvláště horlivě kněz Vinc. Lunäus, jemuž podařilo se na víru katol. obrátiti mnoho nekatolíků. Též jihlavští Jesuité směrem tím vydatně zde působili.

a) Kostel farní sv. Jakuba V. stojí mimo městys na návrší a vedou k němu schody (60). Gotický presbytář a věž svědčí o starém původu kostela z 15. století. V letech 1894 až 1903 provedeny mnohé a důkladné opravy sbírkami a dary. Tak pořízen v dílně Josefa Krejčíka v Praze nový got. oltář i dva poboční, kazatelna i křtitelnice v témž slohu od Zejdy a Čelouda v Třebíči, a nové varhany. Dvě figurální okna daroval rodák zdejší Dr. Jelínek ve Vídni. I presbytář slohově vymalován. Pěkná paramenta jsou z doby novější. Na věži je starý zvon s nápisem nečitelným. — Matriky z r. 1641.

Vlast. jmění má kostel: 4814·13 K, zádušního: 10.072 K. Daně a poplatky: 24·97 K.

b) Mimo kostel ten je tu ještě veřejná kaple sv. Anny na náměstí, již zbudoval bývalý farář zdejší Karel Streit (1730) s přispěním dobrodinců. Jest v ní jeden oltář a na vížce zvonec.

Mimo farní ústav chudinský má i obec ústav svůj.

Spolky katol. a brat.: živého růžence, sv. Rodiny, věčn. klanění, apoštolát, Jednota svatojosefská.

Budova farní, jednopatrová, prostranná, opravena r. 1891. Farní knihovna. Hosp. stavení jen částečně ve stavu dobrém. Zahrada dosti rozsáhlá (62 *a* 26 m^2) pro nedostatek vody měkké méně vhodna.

Důchody: z pozemků (21 *ha* 4 *a* 8 m^2) dle katastru výnos: 143·12 K a roční renta z jistiny 22.770 K. Daně (vyjma osobní) 87·45 K. Farář béře doplněk z nábož. matice, kteráž i kooperatora platí.

5. **Luky** (Wiese), původně »Ves na louce«, městys na Jihlavce, od Měřína 15 *km*, od Radostína 23 *km* vzdál., bez řádného spojení, mají 1508 obyv. č., 4třídní školu (5 odděl.). Zámek s krásným parkem, pošta, tel., žel. stanice; přádelna, továrna na vatu a na zboží pletené. Záložna, ob. chorobinec, četnická stanice. — S 10 přifař. osadami: 4178 kat. (9 akat., 43 ž.). Školy 4 se 13 třídami (nejvzdál. 5·5 *km*). Obyv. živí se hospodářstvím a prací v továrnách.

System.: farář, nyní Josef Kittner, auditor konsistoře, a kooperator.

Luky patřily ku zboží benedikt. kláštera v Třebíči, avšak v užívání či v nájem dány byly postupem času různým pánům. R. 1556 obdržel je Vratislav z Pernštýna. V čas rozvratu nábož. měl Luky Matěj Grünn ze Stürzenberka, jemuž pro vzpouru odňaty byvše uděleny byly hr. Jindř. Thurnovi. Pak do různých ještě rukou se dostaly, až r. 1768 přišly v držení rodiny nynější i s patronátem. Co do nábož. poměrů opanovali zde v letech 1526 - 1630 Augšpurští. Pak o obnově katolické pracovali tu Jesuité a Dominikáni jihlavští, až r. 1653 zase farář katol. se zde usaditi mohl. Fara však mezitím úplně zchudla.[1]). Missie byly tu r. 1899.

---

[1]) Ve zprávě visit. z r 1718 praví děkan telečský, — neboť k dek. tomu Luky tenkrát náležely — že chtěje ušetřiti faráře, jenž ničeho nemá, oběd přijal raději v Brtnici, dvě visitace na ten den položiv.

a) Kostel farní slohu barokového, zasvěcený sv. Bartoloměji, vystavěn byl v letech 1755—1763. Jest dosti veliký a slušně upraven. Dva nové oltáře poboční (celkem jsou 3) pořízeny byly r. 1902. Na věži jsou 3 zvony (jeden z r. 1504) a hodiny. Hřbitov mimo osadu. Jmění vlastní: 3638·15 K, zádušní: 11.292·99 K. Ekvivalent a přirážky celkem: 29·27 K.

b) V zámku je soukromá kaple P. Marie s 1 olt. Má 520 K jmění, z čehož poplatek 1·27 K. — V Petrovicích je fil. kostelík sv. Petra a Pavla starého původu, jak viděti na presbyt., v němž jest i vyzděný svatostan. Při kostele tom, u něhož jest i hřbitov, bývala fara, jež zanikla v 16. století. Jmění vlastní: 1901 K, nadační 168 K. Poplatky 4·04 K. — Ve Vel. Beranově, kdež jest i pošta, mají obecní kapli veřejnou, sv. Anně zasvěcenou. Vl. jmění: 3126 K, nadační: 980 K. Poplatky: 7·68 K.

Též fond chudinský spravuje farář; nad to hrab. rodina vydržuje i dětskou opatrovnu.

Spolky katol. a bratrstva: III. řád sv. Františka, živého růžence, věčného klanění, sv. Rodiny.

V Puklicích přifařených jest mimo zámek i pošta a záložna Raiffeisenova.

Fara jest budova jednopatrová, pěkně v zahradě položená, o 5 světnicích (kaplánka zvlášť), v dobrém stavu, i hospod. stavení a zahrada dosti veliká.

Důchody: z pozemků (se zahradou asi na 3 *ha*), jež možno pronajati; renta roční z jistin: 38.942·54 K. Doplněk z nábož. matice i pro kooperatora. Daně: 31·54 K (a osobní 24 K).

6. **Měřín** (Wollein), městys na silnici z Jihl. do Brna, od Radostína poštou 12 *km* vzdálený, má 1543 obyv. č., 5tř. školu, poštu a tel., záložnu Raiffeisenovu (pro místo a 12 obcí okolních); Přifařeno 10 osad, 4 usedlosti osamělé, celkem: 4374 katol. (2 akat., 5 ž.), živících se hlavně hospodářstvím a řemeslem, zvláště jirchářským. Je tu lékař se soukr. lékárnou. Škol 7 s 13 třídami (nejvzdálenější 6 *km*).

System.: farář, nyní Jan Vaněk a 2 kooperatoři.

Měřín náležel opatství Benediktinů třebíčských, kteří zde zřídili proboštství řádu svého. Proboštové[1]) vedli pak správu

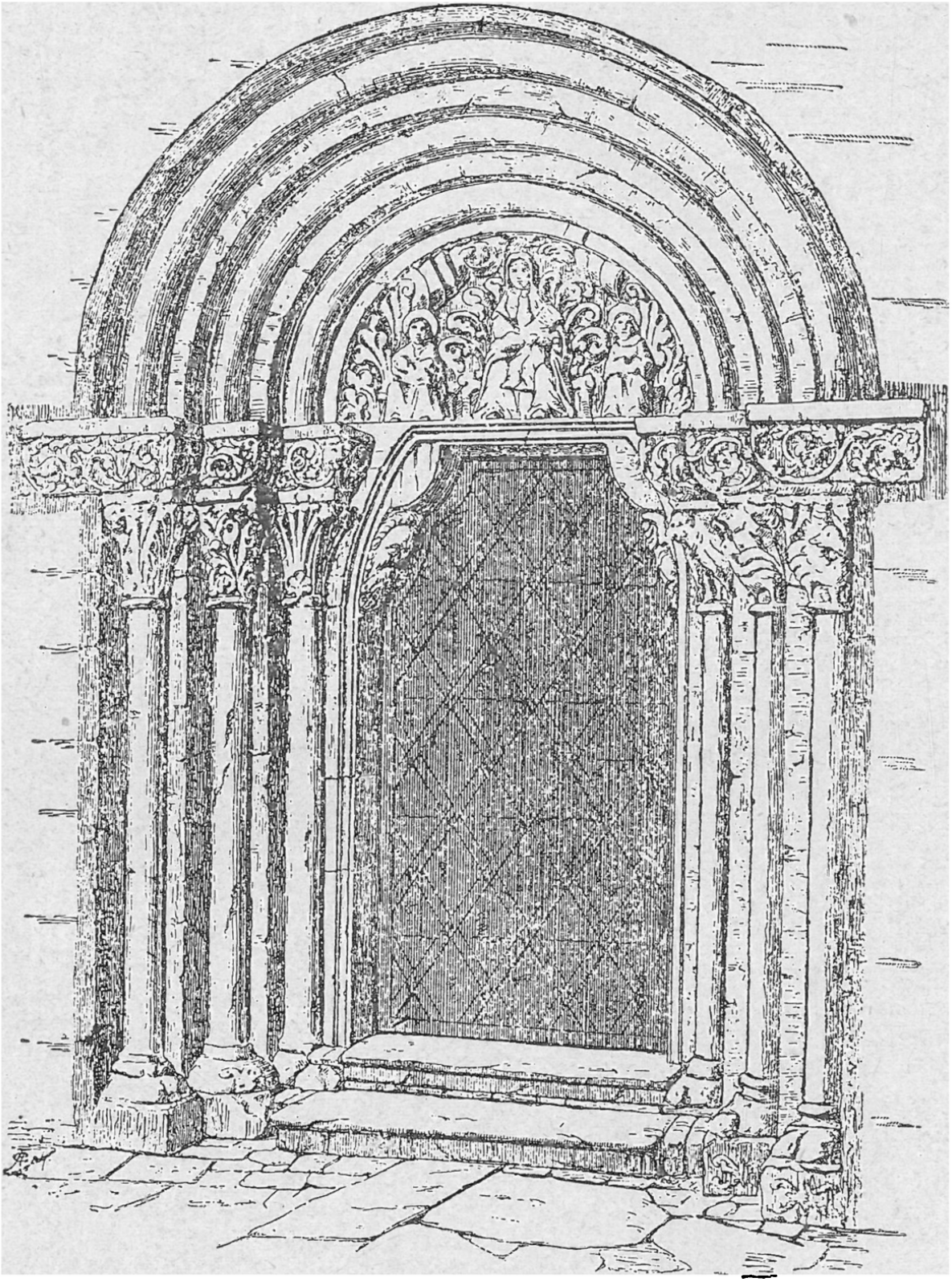

Portál chrámu Páně v Měříně.

[1]) Poslední jménem známý probošt jest Dominik II. (A. Kubeš, Dějepis města Třebíče. V Třebíči 1874. Str. 173.)

duchovní až do roku 1479. Roku 1551 Bratří zde usadivší se zařídili svoji duchovní správu a vyhodili posvátné obrazy, sochy a knihy všechny, jež po proboštech zůstaly. R. 1621 působili zde Jesuité o obrácení na víru katolickou, s nevalným sice výsledkem, avšak katolická duchovní správa přece opět tu zapustila kořeny. — Co do práva podacího, konali je po zaniknutí opatství třebíčského soukromí majitelé býv. statků klášterních. Statek zdejší i s právem podacím dostal se ku panství Černé a tím na majitele nynější. Poslední missie konány zde r. 1877.

a) Kostel farní sv. Jana Křt. se podobá — ovšem v rozměrech skrovnějších — proslulému kostelu býv. opatství třebíčského. Škoda, že obnovami, jež provedeny byly zejména pro častější požáry, kterými postižen byl i kostel, ztratil se původní ráz jeho románský, až na památný kamenný portál na západní straně ve slohu přechodním s přesličnými ornamenty listovými. Hlavice 6 sloupů rozmanitě jsou ozdobeny: po pravé straně postavami ptáků vyrůstajících z ornamentu rostlinného, po straně levé mají tvar kalichový, připomínající hlavice na portále třebíčském a tišnovském. Tympanon vyplněn vypuklým obrazem Matky Boží na trůně s Ježíškem. Kostel obnoven byl i vymalován r. 1902 péčí faráře nynějšího hlavně z výtěžku za sedadla kostelní. R. 1905 obnovena krytba na kostele i na věži, jež opatřena hromosvodem. Jsou na ní 3 zvony s počátku stol. 19. přelité. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: v pozemcích 100 K, v jistinách: 7343·46 K, zádušní: v pozemcích 3987·30 K, v jistinách 28.256·50 K. Daně: pozemková s přir. zemskými, okres. i obecními, pak ekvival. a přirážka školní, celkem 84·19 K.

Ústav chudinský.

b) Kaple veřejná Panny Marie Sněžné s vížkou a zvonem. — Na zámku v Černém jest soukr. kaple sv. Antonína Pad. a v Dědkově Panny Marie Bolestné. — Někdejší slušná kaple sv. Jana Nepom., již pořídil farář zdejší Jan Pacher, zrušena byla r. 1786.

Spolky a brat.: živého růžence, ustav. klanění, armáda sv. kříže, apoštolát a spolek sv. Michala.

Fara jest budova přízemní, šindelem krytá, jež častými požáry trpěla, o 8 světnicích. Kaplánka zvlášť. Knihovna farní (380 sv.). Hospod. stavení v dobrém stavu. Zahrady 2: jedna na zeleninu, jedna na ovoce.

Důchody: z pozemků (1 *ha* 38 *a* 69 m^2) čistý výnos 29·44 K, renta z jistin: 3496 K. Daně: 435·10 K (a osobní). Dva kooperatory dlužno vydržovati.

7. **Netín** (u lidu Mětín), vesnice pěkně položená na návrší při silnici z Vel. Meziříčí do Žďáru, 4 *km* od Měřína, 5·5 *km* od Radostína vzdálená, má 365 obyv. č., 2třídní školu, poštu. Tel. v Měříně, žel. ve Vel. Meziříčí (11 *km*). — Se 7 přifař. osadami: 1803 kat. (9 akat.); 5 tříd školních. Farníci živí se téměř výhradně hospodářstvím.

System.: farář, nyní Václav Hlavička, aud. kons., a koop.

Netín náležel klášteru třebíčskému. R. 1437 uvádí se farář Pavel. Za dob t. z. reformace byla zde duch. správa nekatolická. Po bitvě bělohorské byl N. přifařen do V. Meziříčí, kamž náležel i poddanstvím. Od r. 1639 jest fara obsazována bez přetržení katol. správci duchovními, s počátku řeholníky. R. 1905 konány missie.

a) Kostel farní Nanebevzetí Panny Marie zachoval stopy starého původu svého v presbyt. V nynější podobě upraven byl r. 1740. Hlavní obraz maloval dovedný umělec meziříčský Töpper. Také dva poboční oltáře mají slušné obrazy. Na hlavním stojí socha Panny Marie, kteráž uctívá se poutními průvody z okolí, zvláště z Meziříčí, jež r. 1714 po přestálém moru sem se zaslíbila. Okna vyzdobena jsou vkusnými malbami nákladem Leop. kn. Lobkovicové. Na věži, v hranol vysoký vybíhající, jsou 3 novější zvony. V hrobce kostelní pohřbeni jsou: Jan Stránecký ze Stránek († 1572), Leopold vévoda Šlesvik-Holsteinský († 1742), vdova po vévodovi Jos. Guastallském († 1760) a j. — Hřbitov je blízko kostela.

Jmění vlastní: 2910·98 K, zádušní: 19.425·02 K. Daně a popl.: 85·21 K. Farní ústav chudinský.

b) Kaple sedmibolestné Matky Boží na návrší s hrobkou knížat Lobkoviců, zbudována jest ve sličném slohu got. a vydržována velkostatkem meziříčským. Jmění její: 1800 K.

V Kochanově jest kaple sv. Cyrilla a Methoda, kterouž obec vydržuje.

Spolky zbožné: živého růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova je sice přízemní, ale pohodlná a prostranná; má 6 světnic, z nichž 2 jsou poněkud vlhky. Kaplánka stojí zvlášť se 2 světnicemi suchými a příjemnými; letos byla opravena. Hospodářská stavení jsou v pořádku. Zahrady dvě: jedna na trávu a ovoce, druhá na zeleninu; trpí nedostatkem vody.

Důchody: z pozemků na 10 *ha* 31 *a* 41 m^2 katastr. výnos: 142·96 K. Roční renta: 1238·73 K, doplněk z nábož. matice. Daně a poplatky: 200 K.

8. **Pavlov** (u lidu Pavlůvek), ves od Měříňa 11 *km*, bez řádného spojení (od Radostína 4 *km*) vzdálená, má 501 ob. č., 2tř. školu. Pošta v Radostíně, tel. tel. v Bohdalově, žel. ve Vel. Meziříčí (16 *km*). — Přifařeny 2 osady; celá farnost má 809 kat. (4 ak., 6 ž.), kteří se živí hospodářstvím. Škola jest pouze ve farním místě.

System.: farář, nyní Alois Dundáček, aud. kons.

Pavlov poddanstvím náležel k Vel. Meziříčí a faru měl již ve stol. 14., jež však zanikla za nadvlády protestantismu, úsilně podporovaného z Meziříčí. Když pak po nastalém obratu na celém panství meziř. patronát nad farami převzal kard. biskup Frant. Dietrichstein, přidělen byl P. k Meziříčí i správou duchovní, od r. pak 1760 do Radostína byl přifařen. Konečně, když osadníci opatřili, čeho třeba na zřízení fary samostatné, byla r. 1867 v P. fara založena.

a) Kostel farní sv. Filipa a Jakuba, jak nyní jest, zbudován místo staršího r. 1792 a to důstojně. Má 3 olt. a kazatelnu s pozoruhodnými řezbami, jež zobrazují 4 evandělisty.

Opraven byl kostel nákladem farníků r. 1902. Nápis na věži: »r. 1573« svědčí o starším původu kostela. Zvony jsou 2 ze 16. století. Hřbitov u kostela.

Jmění vl.: 250 K, zádušní: 3350 K. Poplatek 52 h.

b) Ve Znětínku jest kaple sv. Josefa, zbudovaná nákladem obce.

Fond chudinský je ve správě farářově.

Z bratrstev církevních je tu živý růženec. Dobře působí záložna Raiffeisenova.

Fara jest přízemní budova, vystavěná r. 1867, i hospod. stavení. Potřebné opravy dějí se každého roku nákladem farnosti.

Důchody: z pozemků (5 *ha* 38 *a* 31 m^2), jichž s výhodou pronajati nelze; pak roční renta: 558·60 K, dotace v přírodninách v ceně 38·40 K a doplněk z matice nábož. (274·60 K). Daně: 110· K.

9. **Radostín**, městys, nyní sídlo úřadu děk., od Měřína 12 *km* vzdálený, na silnici z Třebíče do Žďáru, má se Zahradištěm 719 obyv. č., školu 3třídní a poštu. Tel. v Bohdalově a ve Žďáře, žel. ve Žďáře (15 *km*). Výroční trhy čtyři. Záložna Raiffeisenova. — Celá farnost má 3 obce; celkem 1303 obyv., samých katolíků, živících se hospodářstvím, prací v panských lesích, na parní pile a dovoznictvím.

System.: farář, nyní děkan Jan Novotný, a kooperator.

R. 1391 píše se o faráři zdejším Mikuláši. Koncem 16. stol. byla tu sekta Bratří; přes to však dosazen sem byl kněz katol. Martin; mělť ovšem i nástupcové jeho postavení obtížné. Nejbídnějším stavením v celé osadě byla tenkrát fara, nad níž patronát měli od r. 1630 biskupové olomoučtí, kdežto mezitím v držení R. různí pánové se vystřídali. Po delší dobu R. ku panství velkomeziříčskému náležel. R. 1791 převzala patronát matice náboženská.

Kostel sv. Bartoloměje, slohu barokového, na býv. hřbitově, v nynější podobě z r. 1779 pochází. Má 3 oltáře, obrazy od Winterhaltera, práce řezbářské od Schweigla; opraven byl vně i zevně a konsekrován r. 1902, nejvíce z příspěvků

dobrovolných. Na starožitné věži jsou 3 zvony a hodiny. Budovy círk. mnoho utrpěly požárem r. 1857. — Missie byly zde r. 1888.

Jmění vlastní: 1844 K, zádušní: 16.166·50 K (v tom i pole na 1 *ha* 50 *a*). Daně a popl.: 66·93 K. Farář spravuje i ústav chudých.

Spolky a bratrstva: živého růžence, sv. Rodiny, ustav. klanění, apoštolát.

Budova farní jest jednopatrová, křidlicí krytá; má šest světnic. Oprava poslední stala se r. 1902. Hosp. stavení též v dobrém stavu. Zahrady jsou dvě, vysázené stromy ovocnými, ale nesou málo užitku.

Důchody: výnos z pozemků na 16 *ha* 42 *a*: 173·26 K, dávky v přírodninách 58·52 K, roční renta z jistin 760 K, doplněk kongruy z mat. náb. 662·42 K. Daně (mimo osobní): 90·89 K. Kooperatora platí matice náboženská.

10. **Studnice Vysoké** (Hoch-Studnitz), ves na silnici z Jihlavy do Velkého Meziříčí, vzdálená od Měřína 9 *km* (od Radostína 20 *km* bez řádného spojení), mají 486 obyv. č., 2tř. školu; pošta ve Vel. Beranově, tel. a žel. v Lukách (5 *km*). Přifařeny 3 osady; celá farnost má 1566 kat. (1 akat.), kteří se živí hospodářstvím. Školy jsou 3 s 5 třídami (nejvzdál. 4 *km*).

System.: farář, nyní Cyrill Mašíček.

Studnice náležely k někdejšímu opatství třebíčskému, kteréž asi též původní svatyni zde zbudovalo. Duch. správu měly společnou s Lukami. V 16. stol. byla zde však modlitebna nekatolická; ta r. 1665 proměněna v kostelík katolický, jejž pak majitel panství luckého a hejtman kraje jihlavského Jan rytíř Říkovský rozšířil, jak označuje nápis na věži. R. 1785 při kostele tak upraveném zřízena lokalie, pak r. 1888 fara, k níž podací právo má matice náboženská.

a) Kostel Nejsv. Trojice jest budova prostého slohu got., r. 1903 po strašlivém požáru, jenž zachvátil celou osadu, konkurencí opravená; má 2 olt. a na věži 2 zvony. S návrší, na němž stojí kostel i se hřbitovem a kaplí (597 *m* nad m.),

otvírá se daleký rozhled po celé vysočině Českomoravské. Jmění vl.: 813·44 K, zádušní: 2086·56 K. Poplatek: 1·62 K. Též fond chudinský farář spravuje.

b) V Kozlově jest kaple sv. Jana a Pavla.

Spolky katol. i brat.: živ. růžence, apoštolát, armáda sv. kříže, Bož. Srdce P., sv. Rodiny, III. řád sv. Františka. Také je tu spolek dobrovolných hasičů.

Požárem r. 1903 zachvácena byla i budova farní; nynější zbudována r. 1904 slušně a přiměřeně. Knihovna farní (pro lid) má 148 sv. Z hosp. stavení je tu pouze kůlna. Zahrada řečeným požárem zcela zničená uvedena nyní v dobrý stav. Má 7 *a* 88 m^2 výměry.

Důchody: kongrua z náboženské matice. Daně (mimo osobní): 1·94 K.

11. **Uhřinov,** ves od Měřína 8 *km* (od Radostína 20 *km* bez řádného spojení) vzdálená, má 381 ob. č., šk. 3tř. a poštu. Tel. a žel. ve Vel. Meziříčí (5·5 *km*). — S 5 přifař. osadami a 3 mlýny má celá farnost 1053 kat. (8 akat.), kteří se živí hlavně polním hospodářstvím. Škola pouze v místě farním.

System.: farář, nyní Frant. Bajar.

Uhřinov náležel k panství meziříčskému. R. 1348 děje se zmínka o faře; za zmatků nábož. však zašla a tu katolíci zdejší přifařili se do Meziříčí. Ještě koncem 17. stol. udržely se tu mnohé zastaralé zvyky nekatolické. Po nějakou dobu patřil U. farou do Měřína, až pak r. 1785 nábož. matice zřídila faru, převzavši i patronát.

Kostel sv. kříže v nynější podobě pochází z r. 1720 až 1738, zřízen byv hlavně nákladem farářů měřínských Pachra a Noska po velikém požáru. Jest beze slohu a velmi sešlý, čemuž ani oprava, roku 1902 konkurencí provedená, neodpomohla. Má jeden oltář a na věži 3 nepatrné zvony.[1]) — Hřbitov je mimo osadu.

---

[1]) Na stavbu nového kostela věnoval bývalý berní inspektor, nyní ve Vídni na odpočinku žijící p. Čermák: 40.000 K.

Jmění vl.: 1626·40 K, zádušní: v pozemcích (3 *ha* 80 *a*) a v jistinách: 5598·51 K. Pozemky lze dosti slušně pronajati. Daně a poplatky celkem: 56·74 K.

Také fond chudinský spravuje farář.

Z nábož. spolků jsou zde: Živý růženec, věčného klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Fara přízemní má 5 světnic, ale vlhkých. Oprava poslední stala se r. 1888. Hosp. stavení jsou tu jenom nejnutnější. Zahrádky 2, dobře ošetřené.

Důchody: kongrua z nábož. matice. Daně a poplatky: 68·67 K.

12. **Zhoř** (Černická), vesnice blíže silnice z Jihlavy do Žďáru, od Měřína vzdálená 14 *km* poštou (silnicí), má 360 obyv. českých, jednotřídní školu a poštu, spořitelnu a záložnu. Tel. v Polné (Čechy), stan. žel. v Lukách (15 *km*) a v Polné (16 *km*). Přifařeny jsou ještě 4 osady a celá farnost má 1419 katol. (jinověrců není), kteří skoro výhradně žijí z hospodářství. Školy jsou 4 jednotřídní (nejvzdálenější 5 *km*).

System.: farář, nyní Fr. Míča, aud. kons. a místoděkan.

Zhoř náleževši ku zboží měřínskému byla majetkem tamního proboštství či správněji opatství třebíčského, odkudž založena i fara zdejší. O patronát pak vedly se spory, až si jej přivlastnili pánové na Rudolci Něm., Chroustenští z Malovar, kteří též nesprávně strhli na se důchody fary, již nechali neobsazenu. Když pak se tu bludařství rozmohlo, byli katolíci zdejší přifařeni napřed do Měřína, pak do Bohdalova. R. 1765 snahou farářů měřínského, bohdalovského a brtnického zřízena tu expositura, z níž r. 1784 stala se lokalie a r. 1859 fara. Patronát zůstal při majitelích panství Rudolce a Černé, jimiž nyní jsou knížata Collaltové.

a) Kostel sv. panny Markéty na hřbitově zbudován r. 1763 na místě původního ve slohu barokovém a byl r. 1902 konkurencí opraven i konsekrován. Má 5 oltářův a slušnou křížovou cestu. — Jmění vl.: 2109·50 K, zádušní: 11.658·14 K. Daně a poplatky: 24·42 K.

b) V Arnolci jest veřejná kaple sv. Vendelína, zbudovaná r. 1874 na místě někdejší zvonice. Zde prý r. 1522 pánové čeští uvítali krále Ludvíka z Brna do Prahy se ubírajícího a do Polné ho doprovodili. — V Nadějově je kaplička sv. Floriána, ve Stáji sv. Jana Nepomuckého.

Fond chudinský jest ve správě farářově.

Spolky katol. a brat.: živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát, věčného klanění.

Fara jednopatrová, plechem krytá, o 5 světnicích, opravena byla r. 1902. Hosp. stavení zděná jsou v dobrém stavu. Zahrada na 20 *a* 44 m^2 dobře oseta travou a posázena stromovím ovocným.

Důchody: z pozemků (zahrada a loučka): 5·07 K, úroky z rent: 232·81 K, od fary bohdalovské: 33·60 K. Doplněk z mat. náboženské. Daně: 3·95 K (a osobní).

III. Děkanství velkomeziříčské

hraničí na vých. s děkanstvím náměšťským a kuřímským, na západě s měřínským a novoměstským, na sev. s lomnickým a bystřickým, na jihu s třebíčským a náměšťským. Utvořeno bylo z far někdejšího děkanství tasovského, pak náměšťského, třebíčského, novoměstského a bystřického kolem r. 1660.

Území jeho náleží k vysočině Českomoravské, vystupující u Vel. Meziříčí na 425 *m*, u Bityšky Osové na 516 *m*, u Křižanova na 526 *m*. Od Žďáru přichází sem Oslava (nad V. Meziříčím také Radostinkou zvaná), a sesílivši některými přítoky, odtéká do děkanství náměšťského.

V děkanství přebývá: 34.602 katol., 299 akat., 358 ž. a 1 j. vyzn. v 1 městě, 6 městečkách a 87 vesnicích. Katolíci vesměs národnosti české mají 15 far, 31 svatyní a kněží v duchovní správě působících: 23 (15 far., 8 koop.); v úřadě učitelském jsou ustanoveni 2.

Jeden farní kostel má průměrem 3144 K vlastního a 12.256 K zádušního jmění, z čehož na daních a poplatcích

státu zapravuje po 34 K. Z farářů kongruu plnou má pouze jeden. — Nejlidnatější farnost jest velkomeziříčská. Výživou obyvatelstva jest v podstatě rolnictví. — Železnice dotýká se farnosti budišovské a velkomeziříčské.

Fary: Březí, Heřmanov, Křižanov, Meziříčí Velké, Bityška Osovská, Ruda, Bory, patří celé do polit., školního i soudního okresu meziříčského; Budišov a Tasov v té příčině částí do Meziříčí, částí do Třebíče náleží; Moravec správou polit. do Nov. Města, soudem do Bystřice a Nového Města; Obyčtov do Nov. Města, soudem do Žďáru; Ostrov do Nov. Města a do Meziříčí, soudem do Meziříčí a do Žďáru, Stražek do Nov. Města, soudem do Bystřice, Bobrová do Nov. Města a soudem do Nov. Města i do Bystřice, Svratka i polit. správou i soudem do Nového Města náleží.

Patronátní právo vykonávají patronové soukromí: Rich. baron Baratta, velkostatkář: v Budišově a v Tasově; Jindřich hrabě Haugvic, velkostatkář: v Bityšce Osovské a v Heřmanově; dědicové hr. Clam-Gallasové: v Obyčtově; velkostatkář Alois Skéne: ve Stražku; šlechtic Teuber: v Křižanově; majitelka velkost. radešínského Marie Duréová: v Bobrové a ve Svratce; matice nábož. v Meziříčí, Březí, v Borech a na Rudě, na Moravci střídavě s velkostatkářem; Ostrov jest lib. Ord. Collationis.

Školy: 1 střední; 1 měšť., 50 obecn. a odborné 2 o 104 tř., takže na každou farnost připadá skoro 7 tříd školních. 1 škola německá. — Generální visitace byla vykonána r. 1899.

Děkan: P. T. biskupský a konsistorní rada František Florian, farář v Tasově, člen c. k. okresní školní rady ve Velkém Meziříčí.

1. **Bityška Osovská,** městys od V. Meziříčí 13 *km* (od Tasova 6 *km*, bez řádného spojení), má se zámeckým obvodem v Osové 841 ob. č., ob. školu 6třídní, poštu; jest sídlem lékaře obvodního a má 2 výr. trhy. Tel. v Biteši, žel. ve Vel. Meziříčí. Přif. ještě 7 osad a 2 mlýny, 1 mysl., 4 hájovny a 1 škola

jednotřídní, celkem 2335 kat. (11 ž.) se 2 školami o 7 třídách. Farníci se živí mimo hospodářství venkovskými řemesly a prací dělnickou.

System.: farář, nyní Jan Gottwald, a kooperator.

Bityška náležela ve 13. stol. řádu něm. rytířů, kteří dodávali sem kněze své. Vě století 16. byla majetkem pánů Osovských z Doubravice a vlivem jejich přidala se ku straně »podobojí«, takže faráři katol. — i pro nedostatek výživy — se tu udržeti nemohli. Tu přifařena jest B. (až do r. 1684) do Heřmanova. Když pak roku toho katol. duch. správa zdejší byla obnovena, byl obvod její mnohem větší než nyní. R. 1880 celá B. lehla popelem. V obecním archivě chovají se některé památné knihy. R. 1897 byly missie.

a) Farní kostel sv. Jakuba V. uprostřed osady býval opevněn, čehož skrovné stopy až podnes se spatřují. Presb. a sakristie zachovaly si gotický ráz, kdežto loď pocházející ze 17. stol. má ráz moderní. Kostel má 3 olt., jež s celým kostelem v letech 1893—1895 z darů dobrodinců (nejvíce z pozůstalosti † faráře J. Nedomy) nákladně a vkusně byly opraveny. R. 1901 pořídila konkurence novou střechu plechovou. Na věži o sobě stojící jsou 4 zvony (2 z 15., jeden ze 16. stol.). Matriky z r. 1728. Hřbitov nový letos zřízen byl i posvěcen.

Vlastní jmění: louka v ceně 762 K a na penězích 1280 K; zádušní: louka v ceně 132 K, na penězích 6979 K. Daně a poplatky: 33·37 K.

b) V Ronově jest veřejná kaple sv. Antonína Pad. se starou malbou na stropě umělecké prý ceny. Jmění: 402 K v jist. a zvláštní fond na udržování: 1256·59 K. Zádušní jmění: 1272·79 K. Daně a poplatky: 10·76 K. — Farář spravuje i fond chudinský.

Zbožné spolky: živého růžence a sv. Rodiny. — Jiné: Raiffeisenova záložna, Čtenářský spolek.

Farní budova jednopatrová se 6 světnicemi je ve stavu dobrém, byvši opravena r. 1895; též stavení hospodářská a zahrada při faře.

Důchody: výtěžek z pozemků na 19 *ha* 36 *a* 55 m^2, výhodně pronajatých, pak renta (výbava) 846·38 K a doplněk z nábož. matice, jíž dlužno platiti i kooperatora. Daně: 148 K.

2. **Bobrová Horní** (Ober-Bobrau), městys od V. Meziříčí 21 *km* (od Tasova 33 *km*) vzdálený, má 678 ob. č., 5tř. školu, poštu a tel.; záložna kontrib. a zál. občanská, v Radešíně zámek. Trhy výroční 4, v Dolní Bobrové 5. V Dol. Bobrové jest lékař s domácí lékárnou. Žel. stanice ve Žďáře, (16 *km*), V. Meziř. (21 *km*) a Rožné (11 *km*). S 9 přifař. osadami, v nichž jsou 3 školy jednotřídní, celkem 3191 kat. (88 akat. (6 ž.), kteří žijí z hospod. polního (hojně se pěstuje len) a poněkud i z řemesel, jež obmezují se na výrobu domácí.

System.: farář, nyní auditor Arnošt Kotinský, a koop.

Bobrová byla v držení opatství žďárského (1262), jemuž příslušelo i zdejší právo podací, ano sami řeholníci žďárští vedli zde správu duchovní a později řeholníci z jiných klášterů cisterc. Zdá se, že bludařské novoty 16. věku Bobrovou ušetřily, takže duch. správa katol. snad zde ani se nepřerušila. Po zrušení opatství rozprodány statky jeho a tak i díl statků těch, Radešín, k němuž náležela B., dostal se v držení laických majitelův i s patronátem, posléze na velkostatkáře nynější. R. 1886 a 1899 byly tu missie.

a) Farní kostel sv. Petra a Pavla na býv. hřbitově téměř uprostřed osady proti pravidlu círk. směřuje hl. oltářem na západ. Částečně je klenut, částečně kryt stropem plochým. Má 3 olt. slohu barokového. Na hlavním je zdařilý obraz od Winterhaltra, na pobočních od Weidlicha. Sličná jest socha Panny Marie Lurdské z Paříže. Kostel opraven byl r. 1892, v letech pak 1898 a 1899 pořízena nová plechová krytba. Varhany nové opatřeny r. 1899. Na věži, důkladně opravené r. 1898, jsou 4 zvony, z nichž jeden (12 *q* těžký) pochází z r. 1454, druhý ze 16. století.

Jmění vlastní: 6200 K, zádušní: nemovitosti v ceně 2300 K, pak jistiny 10.983·60 K. Z toho daně a popl.: 18·34 K.

b) Fil. kostel sv. Markéty panny a mučenice v Dolní Bobrové zachoval stopy slohu gotického z 15. století v presbytáři. Má 3 oltáře; r. 1895 opraven byl zevně, r. 1906 důkladně a vkusně uvnitř. Mohutná věž vybíhá v kuželovitý jehlanec a má 4 staré zvony (jeden ulitý v Praze r. 1501, jiný z r. 1507). Jmění vl.: 19.000 K, zádušní: 420 K. Daně a poplatky: 191 K.

Fil. kostel sv. Bartoloměje v Bobrůvce též je starého původu, což poznati lze ze svatostanu zděného, z úzkého okénka za oltářem a z massivního zdiva na věži, která r. 1893 a 1900 obdržela novou plechovou krytbu. Zvony jsou 3 (jeden prý z r. 1473). Jmění: z nemovitostí katastr. výnos 139·38 K a jistina: 3300 K. Daní platí: 84.92 K.

V Radešíně jest moderní kaple Panny Marie Pomocnice, r. 1887 od nyn. majitelů velkostatku zbudovaná i vydržovaná. Má oltář, na němž dovoleno sloužiti mši svatou.

Konečně v Podolí je od r. 1887 kaplička Královny sv. růžence, v níž se lid scházívá ke společným modlitbám.

Farář spravuje fond chudinský.

Zbožné spolky a brat.: živého růžence, ustav. klanění, III. řád sv. Františka (přidělený do Moravce), Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Faru postavil v letech 1770—1780 klášter žďárský. Jest o jednom patře a má od r. 1903 novou krytbu z cementových křidlic, 8 světnic a ostatní příslušné místnosti. Hospod. stavení (konírna, chlévy, stodola a j.) — vše v dobrém stavu. Zahrada u fary na 52 *a* hodící se na pěstování zeleniny i květin a poskytující hojně trávy, jest dobře obehnána.

Důchody: výtěžek z pozemků na 16 *ha* 72 *a* 29 m^2 (z části vzdálených), jichž nelze s výhodou pronajati, dle katastru: 236·90 K; pak z lesa na 131 *ha* 95 *a* 48 m^2 užitek dle katastru: 187·48 K (Snahou far. nynějšího byly farní pozemky zceleny). pak roční renta (výbava): 10·17 K. Daně: 302·66 K (vyjma osobní). Doplněk z nábož. matice, jež platí kooperatora.

3. **Bory Horní** (Ober-Bory), ves v lesnatém údolí, od V. Mez. 8 *km*, od Tasova 18 *km* (pěší pošta) vzdálená, mají

382 obyv. č., školu 2třídní. — Přifařeny 4 osady, celkem 1512 katol. farníků, kteří se živí hospodářstvím.

System.: farář, nyní Karel Procházka, a kooperator.

Bory náležely komendě Johanitův na St. Brně, kteráž měla i právo podací na faru, o níž se mluví ve 14. století. R. 1502 přešla fara i s patronátem na opatství žďárské. Ve stol. 16. když zaplavila herese všechen skoro zdejší kraj, zanikla v B. fara katol. a ani po restauraci náboženské nebylo lze ji obsaditi (B. přifařeny do Křižanova), až r. 1784 mat. nábož. faru zdejší znovu zřídila.

a) Farní kostel sv. Martina bisk. na bývalém hřbitově je malý, nezachovav nic z původní podoby své. Má 3 olt. a na vížce 2 zvony ze 17. stol. Oprava stala se r. 1895 konkurencí. — Jmění vlastní: 4018·10 K, zádušní: 770 K a pozemky Poplatky: 61·88 K.

b) Fil. kostel sv. Jiljí v Dol. Borech s 1 olt.; na věži zvon z 15. století. Ve 14. stol. bývala zde fara, která u věku 16. přešla v držení Bratří, načež Bory D. přifařily se do Radostína. Když pak Bory H. obdržely faru, přifařeny tam i Bory D. Kostel opraven r. 1904 nákladem obce. Správě farářově přináleží také fond chudinský.

Zbožné spolky a bratrstva: živého růžence, ustav. klanění.

Farní budova r. 1907 opravená je v dobrém stavu, rovněž tak stavení hosp. a zahrada na 20 *a* 43 m^2.

Důchody: roční renta 187·03 K a doplněk z mat. nábož. Daň: 2.38 K a osobní. Kooperatora ovšem dlužno vydržovati matici náboženské.

4. **Březí**, ves ležící v údolí, od Vel. Meziříčí 12 *km* (od Tasova 11 *km* bez řádného spojení) vzdálená, má 398 obyv. českých, 2třídní školu; pošta v Osovské Bityšce, tel. v Biteši, železn. nejbl. ve Vel. Meziříčí. — Přifařeno 5 osad a 2 školy jednotřídní, celkem 1429 farníků (1 akat.) a 3 školy (o 4 tř.). Farníci živí se rolnictvím.

System.: farář, nyní Josef Pávek.

Osada B. uvádí se již ve 13. století. Duchovní správou patřila do Bityšky Osovské, až r. 1788 mat. nábož. samostatnou správu duchovní zde založila.

Kostel Jména Panny Marie, vystavěný r. 1788, jest slohu barokového. Všecko téměř vnitřní zařízení jeho opatřeno ze zrušeného tehdy kostela kapucínského v Jihlavě, ano obraz na hlavním oltáří představoval Porciunkuli, malován byv od známého Krakera. Než později nahrazen novým, jejž maloval Firenc z Brna. I poboční oltáře byly obnoveny; avšak velikou škodu kostelu způsobili lupiči, obravše jej r. 1849. Znenáhla škoda zahojena, ano v letech 1882—1888 provedly se značné a vkusné opravy, z větší části dobrovolnými příspěvky, při čemž kostel byl též vymalován. Důkladná obnova pak provedena r. 1888, když slavil kostel 100letou památku založení svého, při čemž se osvědčila jak horlivost tak obětavost zdejšího správce duchovního, tak i neobyčejná štědrost dobrodinců, jinak málo zámožných, ano r. 1894 nový hlavní, velmi krásný oltář pořízen (načež příspěvek poslán také od bývalých farníkův až z Ameriky: 160 K!) nákladem 2212·80 K! V letech následujících opatřena i dlažba a B. hrob; pak opraveny byly posv. nádoby a j. hlavně nákladem brat. živ. růžence. Nad to pořízena břidlicová krytba kostela a nová okna, což vyžadovalo nákladu 6000 K, jenž kryt konkurencí. K tomu ještě přibyla 3 okna figurální (v ceně 3000 K) darem zdejší rodačky paní Finkové z Vídně (od firmy Geilingovy). I na varhany pamatováno. Tak venkovský kostel zdejší nejenom jest důstojným a krásným stánkem Božím, nýbrž i zřetelným dokladem nevšední zbožnosti a obětavosti farní osady.

Vlastní jmění: 109·20 K; zádušní: 5846·70 K. Pak pozemky na 3 *ha* 37 *a* 70 m^2, výhodně pronajaté. Poplatky: 38·16 K.

Farní ústav chudinský.

Zbožné spolky a bratrstva: živ. růžence (jenž vydal na účely kostelní od r. 1887—1904 přes 3610 K), ustav. klanění nejsv. Svátosti a sv. Rodiny.

Budova farní je velmi skrovné přízemí (3 sv.), vlhké co do staviva, jinak ve stavu dobrém, též hospodářská stavení; vše bylo opraveno r. 1898. Ze tří stran farní budovy rozkládá se zahrada na 12 *a* 37 m^2, vzácnými stromy osázená.

Důchody: z pozemků pronajatých (2 *ha* 3 *a* 48 m^2), pak renta roční: 260 K a doplněk kongruy z matice nábož. Nad to farář používá i pozemků nadačních, začež mu sloužiti jest ročně 7 zpív. a 31 tichých mší sv. a podílníkům spláceti: 56·22 K. Daň pozemková 17 K. (Mimo to požívá farář precario modo některých výhod místních, začež se duchovními výkony odsluhuje).

5. **Budišov** (Budischau), městys na výšině ležící, od Vel. Meziříčí 13 *km* (od Tasova 8 *km*, bez řádného spojení) vzdálený, má se zámkem, úhledným dvorem a 2 koloniemi 1178 obyv. českých, 4třídní školu (5 odděl.), poštu, tel., žel. stanici; jest sídlem lékaře a má 3 výr. trhy. Záložna Raiffeisenova. — Se 7 osadami přifařenými, v nichž jsou 3 školy, 2 mlýny, 4 dvory, má celá farnost 3002 katol. (12 ž.), kteří se živí hospodářstvím a venkovskými řemesly, zvláště obuvnictvím. Škol. tříd jest 8, nejvzdál. škola jest na 4 *km*.

System.: farář, nyní kons. rada Aug. Nezval, a koop.

Budišov v listinách se připomíná ve 13. století; byltě zvláštním statkem, po němž jmenoval se rod urozený. Budiš z rodu toho súčastnil se výpravy křižácké do Pruska, kdež došlo k bitvě u Grunwaldu (r. 1411). Týž B. založil snad kapli zdejší sv. Gotharda. Během času dostal se B: i s patronátem v držení pánů Berků z Dubé, potom hr. Fürstenberkův, pak prodán Marii hr. Paarové, až r. 1811 dědictvím připadl rodu nynějšímu. Co se týče správy duchovní, podobá se, že faru osazovali Benediktini třebíčtí, odkudž asi kostel založen jest. Poslední opat třeb. prý zde zemřel i pochován byl. Zemské desky častěji zmiňují o sporech, jež farářům vésti bylo o desátek zdejší. Pak i zde t. z. reformace zapustila kořeny a po obratu nábož. přifařen B. do Rudikova, až r. 1658 zase řádnou správu duchovní obdržel.

a) Farní kostel sv. Gotharda bisk. je stavba smíšená. Presbytář jeví čistou gotiku, loď však je baroková. K lodi přiléhá kaple, původní prý to kostel sv. Gotharda, s klenbou stukaturami ozdobenou. Na stěnách visí pěkné obrazy od vídeňského umělce Prennera z 18. stol. Hlavní oltář, mimo nějž jsou tu dva vedlejší, zdobí zdařilý obraz Nanebevz. Panny Marie. Na mohutné, zdaleka patrné a galerií opatřené věži skví se kovové sousoší Panny Marie a sv. Gotharda; v rozích pak stojí kamenné sochy 4 světců, což malebný poskytuje pohled. Ze 4 zvonů jeden z r. 1524 pochází. Povšimnutí zasluhují některé sochy posvátné z 18. stol., stojící pod širým nebem na různých místech Budišova. Hřbitov jest u kostela. Odpočívá tu známý mecenáš a zakladatel Pöttingea v Olomouci Eman. Jan hr. Pötting, probošt metropolitní kapituly olomoucké, nar. v Budišově r. 1819 a † v Olomouci r. 1898.

Jmění vlastního má kostel: 6966 K, zádušního: 19.070 K. Daně z toho: 16·20 K. Farář má ve správě též fond chudinský.

b) V zámku jest soukromá kaple Nejsv. Trojice, pěknými freskami okrášlená. Založila ji Marie hr. Paarová.

Zbožné spolky a brat.: živ. růžence, sv. Rodiny, III. řád sv. Františka, armáda sv. kříže, ustavičného klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Jiné: hasičský, záložna, odbor Nár. jednoty s knihovnou.

R. 1902 konány zde missie. Jsou tu zvláštní nadace: pro školu a varhaníka, † rodáka zdejšího far. V. Šuly na zakoupení českých katechismů, pak nadace pro chudou mládež školní. Zmíněná již hr. M. Paarová r. 1749 zřídila zde pro 8 chudých a sešlých služebníků panství zdejšího »špitál«, vlastně chorobinec, jenž má nyní 27.306 K jmění základního (bylo rozmnoženo darem † Karla bar. Baratty). Chudí dostávají mimo byt a otop něco na penězích.

Farní budova o 1 patře, v nynějším stavu po ohni r. 1850 dosti prostranná, jest obstojná, vyžadujíc ovšem každého roku oprav. Hospod. stavení po opravě r. 1904 v dobrém stavu; rovněž tak zahrada u výměře 46 *a* 18 m^2.

Důchody: z pozemků — luk na 92 *a* 94 *m*², jichž nelze výhodně pronajati: 22·20 K, pak výbava 1584·06 K a na kooper. doplněk z matice nábož. (nyní 663·57 K). Daně: 36·68 K.

Pozn. V letech 1864—1886 blízko nynějšího hřbitova vykopány kostry z dob pohánských.

6. **Heřmanov** (Herrmanschlag), ves vysoko položená, od V. Meziř. 14 *km* (od Tasova 11 *km*) vzdálená, má 355 obyv. českých, 2třídní školu; pošta a tel. v Křižanově, žel. ve Vel. Meziříčí. — Přifař. 7 osad a 2 mlýny, celkem 1631 kat. (5 ž.). 4 školy o 5 tř. Obyv. žijí z hospodářství a řemesel.

System.: farář, nyní Jan Dvořák, a kaplan.

Heřmanov založen německými kolonisty a o faře zdejší děje se zmínka r. 1428. Mělať pak osudy podobné jako jiné fary katolické v kraji zdejším. Koncem 16. stol. byla totiž v držení protestantův, až r. 1641 opět se uvádí katol. farář a to pod patronátem pánů na Osovské Bityšce. Roku 1882 byly zde missie.

Farní kostel sv. Mikuláše jest budova baroková, r. 1878 a opět r. 1899 opravená konkurencí a vymalovaná nákladem farářovým. Původně stál jinde, r. 1731 pak na místě nynějším postaven. Má 3 olt., na věži pak 3 zvony ze starého kostela z 15. a 16. stol. Zmínky hoden jest stříbrný-pozlacený kalich z r. 1677. — Jmění vlastní: 333·46 K, zádušní: 6988·54 K. Poplatky: 9·74 K. — Též chud. fond je pod správou farářovou.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, armáda sv. kříže.

Farní budova o 1 patře se všemi místnostmi potřebnými, opravena r. 1899 a opět r. 1905; hospodářská stavení i zahrada (23 *a* 27 *m*²) ve stavu dobrém.

Důchody: z pozemků na 15 *ha* 21 *a* 58 *m*² (jichž nelze s výhodou pronajati), pak roční renta (výbava): 798·32 K a doplněk z matice nábož. (nyní 768·94 K). Daně: 52·23 K. Kaplana platí nábož. matice.

7. **Křižanov** (Křižanau), městys 10 *km* od Vel. Meziříčí (od Tasova — silnicí — 17·3 *km*) vzdálený, má 1467 ob. č., školu obecnou 5tř. (v 7 odd.) a řemeslnickou pokrač. 2třídní,

zámek; je sídlem obv. lékaře, jenž má domácí lékárnu; trhy výroční 2; četnická stanice, pošta, telegraf, telefon a elektrické osvětlení; žel. stanice ve Vel. Meziříčí. — Přifařeno ještě šest osad s 2 školami, jednou 2třídní, jednou 1třídní, 2 dvory, myslivna a 2 kolonie, celkem: 3217 katol. (1 ak., 13 ž.) se 3 školami o 10 třídách (nejvzdál. 4 *km*). Obyv. živí se rolnictvím a řemesly. V Kříž. je značně obuvníků, kteří pracují i pro továrny v Třebíči a v Brně.

System.: farář, nyní auditor konsistoře Ladislav Zavadil, a kooperator.

Křižanov je stará osada, o níž se připomíná r. 1239. Měl tehdy již faru, jež se dostala v držení Johanitův, kteří zde zřídili komendu, jež se udržela až do r. 1483. Duch. správcové v K. náleželi řádu tomu. Koncem 15. stol. stalo se mezi komendou a p. Vilémem z Pernštejna porovnání v ten smysl, že se mu za nějaké dávky ku špitálu Johanitů brněnských ponechává právo podací na faru v K. K tomu ještě zakoupil se zde řečený pán, kdežto část K. náležela ke zboží kláštera žďárského. Však již t. z. reformace získala zde přívrženců tolik, že katolická duchovní správa zanikla až do r. 1636. Od těch dob sice bez přerušení, ale s počátku s nemalými nesnázemi, vedou zde katol. kněží (mezi nimiž i někteří řeholníci) správu duchovní. Panství K. zatím mělo pány různé, až dědictvím i s patronátem kostelním a farním přišlo na majitele nynější. R. 1887. konaly se zde missie.

Zde jest na místě zmíniti se o bl. Zdislavě, dceři Přibislava »z Křižanova« († 1251) a Sibylly ze Staufů. Přibislav pocházel prý z rodu pánů kunstatských, dle jiných z rodu pánů Berků. Zdislava provdala se za p. Havla z Jablonného a vedla život v ctnostech bohatý, náležejíc III. řádu sv. Dominika, v jehož rouše také v Jablonném, v kostele někdy dominikánském, jejž r. 1260 Hynek Berka z Dubé založil, pohřbena jest. V římské kongregaci sv. obřadů jedná se o svatořečení její, k čemuž první kroky učinil r. 1895 nejd. p. biskup litoměřický Dr. Em.

Schöbl. Dle dopisů soukromých[1]) v nejkratší době prý kroky ty příznivý budou míti výsledek. Podotknouti dlužno, že v Jablonném blah. Zdislava odedávna v kapli zámecké, k její cti zasvěcené, se oslavuje. Tam též postaráno o vydání obrázku s nápisem: »B. Zdislava Berkiana ordin. S. Dominici«, jenž představuje Zdislavu v rouše řehole sv. Dominika, ana rozděluje almužnu chudým k ní se hrnoucím. (Korresp. na faře křižanovské. Dr. Drož, Dějiny kláštera a města Žďáru. R. 1903.)

a) Farní kostel sv. Václava půdorysem poukazuje k původní stavbě, provedené v letech 1230—1240. Gotický presbytář z polovice 15. stol. se zachoval, kdežto loď z r. 1690, původně krytá dřevěným stropem plochým, má nyní klenutí moderní. R. 1890 obnoveny opěráky při presbyt., 5 let na to věž novou krytbu obdržela. V letech 1884—1897 upraven vnitřek kostela, vše ze sbírek dobrovolných. R. 1905 podniknuta úplná oprava vnitřku kostela nákladem několika dobrodinců, hlavně patrona a několika měšťanů péčí farářovou. Dokončeny v gotickém presbytáři pilíře na zdích a opatřeny hlavicemi. Pořízena malovaná okna a celý kostel slohově vymalován. Postaveny všechny oltáře nové. Hlavní oltář gotický, prolamovaný, v barvě hnědé a zlaté, se sochami bílými a s kamennou mensou z hořického kamene. Poboční oltáře jsou dva v lodi slohu románsko-renesančního, bohatě polychromované, také s takovými sochami. V kapli pořízen renaissanční oltář P. Marie, který jest zároveň Božím hrobem. Varhany opraveny a přeneseny na jiné místo, čímž rozšířen kůr. Pořízena nová křížová cesta a upravena ventilace. Opravy provedeny malířem a stavitelem oltářů Jos. Svobodou z Velké Biteše, částečně na základě návrhů c. k. konservatora, prof. V. Dvořáka z Brna. Některé náhrobky v kostele zasluhují povšimnutí: Zdeňka Lhotského ze Ptení na Kř. († 1571) a manž. jeho Anny Podstatské na Prusinovicích († r. 1672) a j. Na věži jsou 3 zvony (jeden z r. 1508). Matriky z r. 1667. Hřbitov ję mimo osadu.

[1]) Ochotou dp faráře křižanovského Ladislava Zavadila mohl jich spisovatel použiti.

Vlastní jmění: v nemovitostech i v jistinách. 5026·80 K; zádušní: 28.857·60 K. Daně a poplatky: 58·27 K.

b) V zámku jest veřejná kaple sv. Barbory ve slohu renaissančním, zevnitř opravená r. 1867. Vydržuje ji velkostatek.

Bl. Zdislava.

V Dobré Vodě rovněž jest kaple veřejná sv. Cyrilla a Methoda, r. 1878 beze slohu určitého zbudovaná. Má jmění 500 K.

Farář spravuje fond chudinský, mimo nějž za účely lidumilnými se nesou: fond pro panské »špitálníky«, kteří dostávají pravidelnou podporu měsíční z důchodu velkostatku; pak obecní

chudobinec a spolek »Dobročinnost« na podporu chudé školní mládeže.

Zbožné spolky a bratrstva: živého růžence, Sv. Rodiny, ustav. klanění, III. řád sv. Františka. Pak vzdělavací Jednota katolická. — Jiné čelnější spolky jsou: hasičský a Sokol, pak odbor Ústř. Matice a Jednoty lidumilův.

Fara jednopatrová, r. 1897 opravená, je ve stavu dobrém; má 7 světnic a všecky potřebné místnosti hospodářské též v dobrém stavu. Velká pěkná zahrada na 14 *a* 53 m^2, mimo to dvě zahrádky menší, vše dobře ohrazeno.

Důchody: z pozemků (14 *ha* 42 *a* 26 m^2) výhodně pronajatých výnos dle katastru 230·62 K; renta roční 977·11 K, doplněk kongruy z mat. nábož. (nyní 1166·70 K i pro kooperatora). Daně: 138·29 K.

8. **Meziříčí Velké** (Groß-Meseritsch), město ležící na stoku řeky Oslavy s Balínkou, má 5256 obyv. českých, jest sídlem c. k. okr. hejtmanství, okr. soudu a berního úřadu, siln. výboru (přirážka 36%), finanční stráže a evid. katastru, c. k. notáře a 3 advokátů. Zámek s parkem. Obvodní lékař i lékárna, nemocenská pokladna. Školy: vyšší zemská reálka, škola rolnická, měšť. škola dívčí, obecná chlapecká a dívčí (11tř.), pensionát »Světlá« pro dívky se školou pokračovací a kuchařskou; pokrač. škola průmyslová a 2tř. ob. škola něm. (žid.). Městské museum, knihovna pro lid, chudobinec. Městská spořitelna, záložna živnostenská, 2 zál. kontribučenské. Továrna na sukna, jirchářská a koželužská, dílna na cement, dva parní mlýny. Různých spolků osvětových a zábavných je zde 12. Pošta, tel., železnice. — S přifařenými 12 osadami, 3 mlýny a hájovnou má celá farnost: 7950 katol. (57 akat., 292 ž.) a 6 škol venkovských o 8 třídách, úhrnem 10 škol o 25 tříd. (mimo školu reální). Nejvzdál. škola na 5 *km*. Farníci se živí polním hospodářstvím, řemesly a prací dělnickou v závodech průmyslových a na velkostatku.

System.: farář, nyní kons. rada Karel Pernica, bisk. komissař na reálce, 2 kaplani, 2 kooperatoři a 2 učitelé náboženství.

Meziříčí V. založeno prý bylo r. 1009; v listinách připomíná se ve stol. 12. Po nějakou dobu drželi je snad Templáři, načež dostalo se v držení pánů Lomnických. Podací právo na faru, která byla zde ve 14. stol., měl klášter zderazský v Praze a osazoval ji řeholníky svými až do konce stol. 14. Že služby Boží byly tu četnější, viděti z toho, že ustanoveni byli také oltářníci. Z pánů Lomnických dostalo se M. v držení pánů z Pernštejna, mezi nimiž vynikl státník Vratislav z P., r. 1520 zde zrozený. Dílem koupí, dílem záměnou přišlo pak M. r. 1552 v držení p. Zikmunta Helta z Kementu.[1]) Roku 1558 p. Helt žaluje císaři, že v M. již roztahují se bludaři, uváděje jménem dva vůdce jejich (Němce Schustera a Wolkensteinera). V pravdě již ve druhé pol. stol. 15. Bratří a po nich Lutheráni valně se v M. rozšířivše i školu si zařídili, kterouž jim pak paní na M., vdova po p. Heltovi, provdaná za p. Václava Berku, v gymnasium (nyn. pivovar) povýšila. Témuž účelu měla sloužiti také zvláštní porada náčelníků nového učení pod záštitou řečené paní shromážděných (r. 1576) na zámku meziříčském, kteráž se rozhodla pro vyznání augšpurské. Mnozí z pastorů zdejších (někteří i děkany se nazývali) přímo z Wittenberka brali poslání své. Vedle toho i kalvinismus našel zde přívržence. Za takových poměrů věc katolická sotva živořila, ba katol. duchovní správa zanikla docela. Teprv roku 1596 dosazením kn. Mikuláše Sarkandra, bratra to blah. Jana, nabyla věc katol. tvářnosti příznivější, začež se různověrci rouhavým přepadnutím a zneuctěním kostela katol. r. 1599 vymstili, ano když působením dalších farářů, kterým Jesuité v duchovní správě horlivě vypomáhali, založivše tu i družinu Marianskou, víra katolická vůčihledě se vzmáhala, rozhorčili se odpůrcové tak, že prý

[1]) Pan Zikmunt Helt byl muž vzdělaný, znalý jazyků latinského, něm i českého, v němž od r 1532 vzdělával arciknížata Maximiliana a Ferdinanda, a dobrý katolík. Svým poddaným na Meziříčsku byl (od r. 1553—1564) pánem dobrotivým. Též zřízení knihtiskárny v M. mocným vlivem svým při kanceláři české podporoval. Za něho kvetlo zde i zvonařství a konvářství. (Viz A. Rybička, Heltové z Kementu na V. Němčicích i Velkém Meziříčí v »Časop. Matice Mor.“ 1881)

došlo až na vraždu ve zdejší farní budově a z kaple na »Moráni« že vyloupeny a zničeny byly všechny liturgické předměty katol. Po upevnění duch. správy katol. pán tehdejší na M. Ladislav Berka z Dubé postoupil r. 1609 právo patronátní bisk.-kard. Dietrichsteinovi. Avšak ani násilí, jehož týž pán užil proti kacířům, přepadnuv s ozbrojenými žoldnéři r. 1614 bohoslužebnou schůzi a dav pobořiti oltář i kazatelnu jejich, ani vypovězení jich z M. a celého panství nepomohlo. Teprv od r. 1621 řádná správa katol. opět zahájena, ale ještě v letech 1648—1651 Jesuité jihlavští na vydatnou pomoc do M. přicházeli. Mezitím různé vrchnosti vystřídaly se na zámku, až pak ve stol. 19. panství dostalo se v držení knížat Liechtensteinův. Patronát kostelní a farní drželi olomoučtí bisk. až do r. 1779, od kteréž doby připadl matici náboženské. V těch letech bylo M. sídlem krajského úřadu jihlavského, ale jen na krátko.

a) Farní kostel sv. Mikuláše ve slohu got. stojí na prostranném náměstí. V podobě nynější pochází asi z 15. stol., a jen skrovné zbytky starobylé na něm se udržely. Má 6 olt. a na některých zdařilé obrazy. (Tak obraz sv. Antonína od vlaš. mistra Šimona Gionimi, a sv. Anny od Ign. Weidlicha, rodáka zdejšího, a j.). Značné opravy provedeny byly od r. 1883: nový vchod do kostela prolomen, dlažba cementová opatřena; nový oltář hlavní ve slohu gotickém zjednán, okna vyzdobena malbami figurálními, pořízen nový Boží hrob a j., vše to většinou z příspěvků dobrovolných. Na mohutné, 73 *m* vysoké věži, která patří obci a r. 1902 byla opatřena novou krytbou, jsou mimo hodiny 4 zvony, po požáru r. 1806 přelité (nejtěžší váží 2520 *kg*). Ku památnostem kostela náleží obzvláště stříbrná, dobře pozlacená monstrance baroková, drahokamy ozdobená, 3 *kg* těžká (dar kněžny Eleonory Liechtensteinové z r. 1785).

Vlastní jmění kostela: pozemek na 1 *ha* 17 *a* 36 m^2 (jehož užívá farář za poplatek 2·52 K); v jistinách: 2920·54 K; zádušní: 51.735·50 K. Daně a poplatky: 100·87 K.

b) Mimo ten jsou ve farním obvodě zdejším ještě tyto kostely a kaple:

Kostel špitální sv. kříže z 15. stol., v 16. stol. obnovený za p. Zikmunta Helta, ale v nyn. podobě upravený r. 1788 jmenovanou kn. Eleonorou Liechtensteinovou. Jest v něm jeden oltář. Zvláště k tomu ustanovený fund. kaplan konával zde

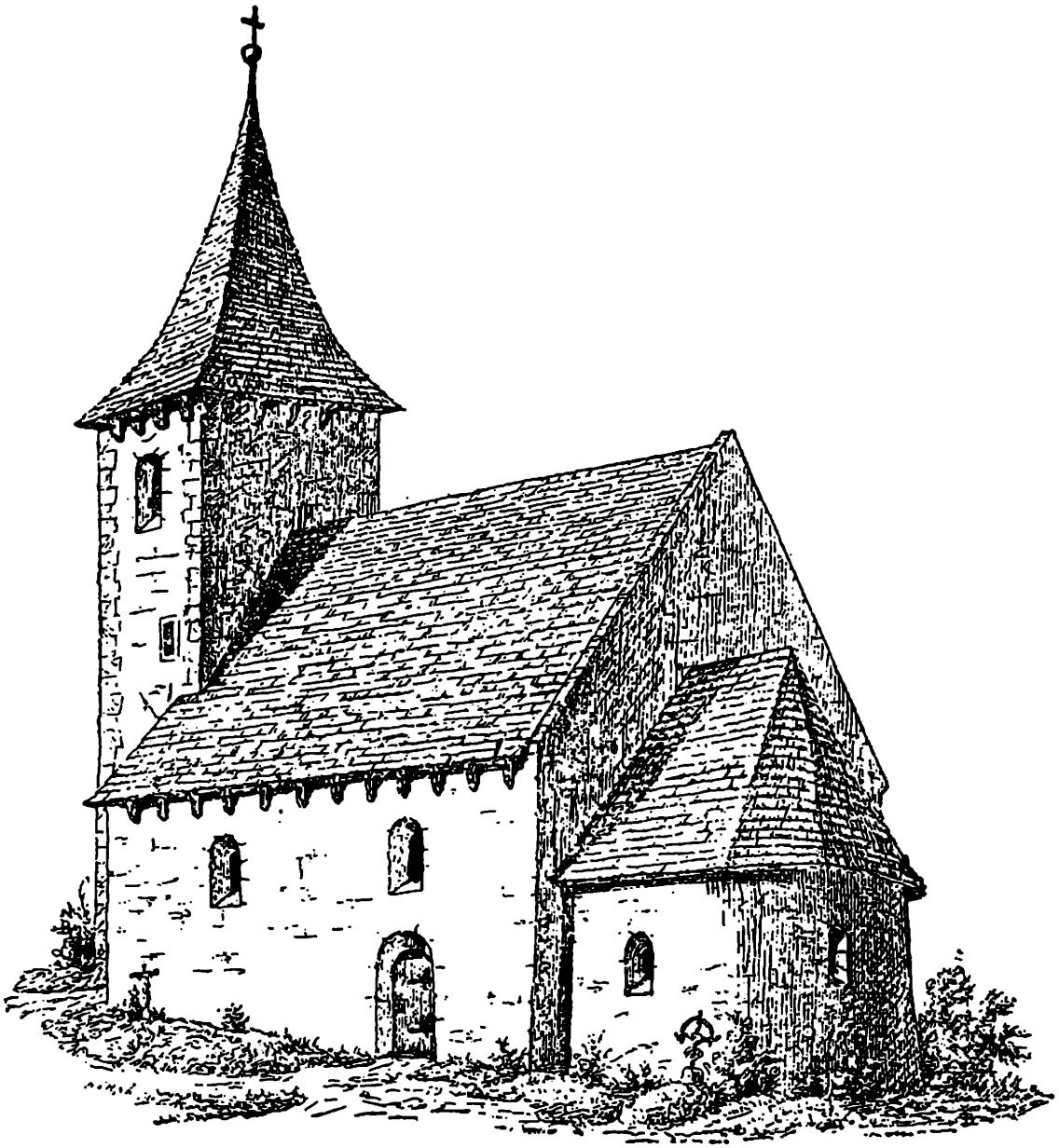

Kostel sv. Marka v Moštištích.

druhdy služby Boží. V presbytáři viděti pěkný mramorový náhrobek Zikmunta Helta z Kementu, místokancléře král. českého a pána na Meziříčí, † r. 1554. Na vížce je zvonek »poledníček«. Kostelík byl roku 1903 nákladem velkostatku opraven. Jmění vlastního má: 670 K, zádušního: 673 K, z čehož poplatek 2 K.

Kostel fil. Nejsv. Trojice na hřbitově »na Moráni«, r. 155 p. Zikm. Heltem znovu postavený, s 1 olt.; byl v letech 1888—1905 důkladně opraven i obnoven. Na věži jsou 2 malé zvony ze 16. stol. U vchodu náhrobky 2 pánů Majetských z Krásné Hory (z r. 1553). Vlastní jmění: 4446·80 K, z čehož poplatek 7·65 K.

Na hřbitově je též kaplička sv. kříže, u jejíž vchodu viděti náhrobek ruské kněžny Pavlovny Šalkovské, kteráž r. 1810 na cestě své zde zemřela.

V zámku je kaple Početí Panny Marie, kteráž se připomíná r. 1684. Sloužívá se tu mše svatá.

Památný fil. kostel sv. Marka v Moštištích malebně vypíná se na pahorku »Krásná Hora« uprostřed hřbitova; v románském slohu asi 14. stol. byv postaven, má obdélnou loď s plochým dřevěným stropem. Polokruhovým, 3 *m* širokým obloukem vchází se do malého presbytáře s valeným klenutím a polokruhovou apsidou, v níž zachovalo se do dneška jediné původní malé románské okno s hlubokým, hladkým ostěním (spaletou). Jednoduchý chrám tento má v lodi na straně epištolní malý boční oltář se soškou Panny Marie Lurdské, na straně evandělijní jednoduchou kazatelnu. Při své chudobě honosí se však vzácným skládacím hlavním oltářem z 15. století, který se dvoukřídlovými dvířkami uzavříti dá. Dřevěná křídla zdobí malby s výjevy ze života sv. Anežky a sv. Kateřiny. Hlavní obraz oltářní ze dřeva vyřezaný tvoří skupina figur: klečící P. Maria, obstoupená postavami svatých apoštolův. Dle jedněch představuje dřevořezba tato po způsobu středověkém smrt Panny Marie, dle jiných snad seslání Ducha sv. na apoštoly. Pod hlavním reliefem jest menší roztomilá plastická skupina »Narození Páně.[1])

---

[1]) Vzácnou skulpturu tu před několika lety chtěl získati klášter rajhradský, nabízeje za ni oltář jiný, vkusný, ale nabídka nepřijata a chudičkému kostelíku v M. skvost umění řezbářského zachován. (Lehner, „Dějiny umění národa českého“ I., str. 283).

Obce Moštiště, Lavičky, Martinice a Vídeň, které pochovávají své zemřelé na zdejším hřbitově, daly r. 1885 dřevořezbu skládacího oltáře opraviti a slušně polychromovati, roku pak 1896 kostel vnitř i zevnitř opravily a cementovou dlažbou opatřily. V podlaze lodi zapuštěn jest žulový náhrobek s tímto nápisem: »Léta Páně 1566 v sobotu před nedělí masopustní dokonal život svůj urozený vladyka pan Václav Vídenský z Českého Ostrova«. Uprostřed jest znak psa s náhubkem. K západnímu průčelí svatyně přiléhá věž se střechou jehlancovou, v níž nalézají se 3 zvony. Prvý váží 112 *kg* a jest opatřen tímto nápisem: »Anno * domini * M * CCCC * XIX«. Druhý váží 85 *kg* a má nápis: »Tento zwon udielan gest wod Gana z Mezyrzicze leta božiho MCCCCLXXXII«; pod věncem: »St' sstz«, níže relief Matky Boží s děťátkem na ruce. Na třetím zvonu 56 *kg* těžkém čteme: »Yan * Y * AY * BERANEK * BOZI * KTERI * SNIMA * HRZYCHI * SWIETA * SMILVSE * 1589«. Pod tím kříž a písmena: »SS WMZ«.

Z dávných dob, kdy v Moštištích bývala samostatná duchovní správa, zachovala se ještě křtitelnice, nízký, široký to žulový kámen.

Toť jsou veškery památky prostičké budovy chrámové, která sice postrádá charakteristických ozdob románského slohu, ač neměla-li by se uvésti ještě římsa se zvláštními polovypuklými lichoběžníky v oblouku kůru a pak dřevěné profilované krakorce pod okapem střechy lodní a na věži, — avšak uspořádání půdorysu, zachovalá apsida i kůr zřejmě poukazují na původní ráz románský i veliké stáří této svatyně.

Kostel má vlastního jmění 720 K ve státních dluhopisech a platí daň 1·20 K.

Kaple sv. Rodiny v přifařené obci Vídni byla r. 1841 obcí vystavěna a rok na to vysvěcena. Má jeden oltář a na nízké vížce malý zvon. Občas sloužívá se tu mše svatá.

Missie konaly se ve Velkém Meziříčí roku 1883, a pak roku 1904.

Zbožné spolky a brat.: III. řád sv. Frant., ustav. klanění nejsv. Svátosti, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. Katol.-polit. Jednota pro okres velkomeziř., Jednota sv. Josefa. Potravní spolek (r. 1901 dostal se z rukou soc. demokratů v držení strany katolické).

Farář spravuje též fond chudinský a konf. sv. Vincence z P. Mimo to je zde chorobinec městský a špitál panský při svrchu dotčeném kostelíku pro 12 chudých a chorých (založil a nadal p. Zikm. Helt r. 1563); městský sirotčinec pro 12 sirotků, založený štědrostí rodáka zdejšího † č. kanovníka Ign. Bergra.

Fara stojící na náměstí v řadě domů městských jest jednopatrová a v dobrém stavu. Roku 1904 opatřena trvalá krytba plechem pocinkovaným nákladem konkurence. Farní knihovna má 770 sv. řádně katalogisovaných. Hosp. stavení po opravě r. 1888 jsou dobrá. Veliká a pěkně položená zahrada na 24 *a* 6 m^2; vše opraveno r. 1902.

Důchody: z pozemků na 104 *ha* 66 *a* 52 m^2, jež souvisí s dvorem v Petrávči, zapsaným v deskách zemských. Jsou částečně pronajaty (1 *ha* za 41 K). Katastr. výnos všech pozemků jest 1211·42 K; pak roční renta: 1980·49 K, z nadace kapl. 420 K a doplněk z matice náb. na kongruu per 1800 K a na vydržování 1 kaplana a 1 kooperatora. Daně 775·89 K (a osobní).

Konečně budiž uvedeno, že jeden z děkanů zdejších, a to Jan Thurzo, stal se biskupem vratislavským a že r. 1665 vedl duch. správu zde od Turků vypuzený biskup marianopolský (i. p.) Petr Pařenic. Literárně činni mezi faráři zdejšími byli: Jan Vavř. Rudavský, který sepsav různá díla sestavil též obšírnou zprávu o visitacích v přemnohých farách nyn. diecese naší; pak farář Felix Pacher r. 1728 a Eliáš Roblík, spisovatel známého spisu satirického (něm.) »Brejle židovské«. V Meziř. narodil se slovutný učenec a prof. mathematiky i astronomie v Heidelberku Jesuita P. Christian Majer.

9. **Moravec,** ves na vysočině od V. Meziř. 18 *km* (od Tasova 17 *km*, spojení poštou) vzdálená, má 470 ob. českých, 3třídní školu, zámek, poštu a tel. Žel. st. nejbližší: V. Meziříčí.

Přifař. ještě 4 osady a 1 škola jednotřídní, 2 mlýny, 2 hájovny a myslivna, celkem 1257 katolíků (6 akatol., 15 ž.), 2 školy o 4 tř. Obyv. žijí nejvíce z hospodářství a prací při velkostatku.

System.: farář, nyní kons. rada Kašpar Dunda.

Na M. odedávna byl hrad v držení různých majitelů. Bylať tu i kaple zámecká, ku které r. 1747 tehdejší pán Karel baron z Moravce zřídil místo kaplanské, na něž pak vykázáno služné i byt na zámku. Roku 1784 náboženská matice doplnivši kongruu, zřídila zde lokalii, kteráž později farou se stala. Missie byly zde r. 1881, pak 1891, 1892 a opětně r. 1901. Mimo to r. 1905 missijní triduum u příležitosti 25letého far. jubilea nynějšího správce duchovního.

a) Kostel Nalezení sv. kříže vznikl rozšířením kaple zámecké r. 1784. Po záhubném požáru r. 1825 byl obnoven a r. 1852 vkusně opravila jej Luisa princ. Wasa, jíž panství tehdy náleželo. R. 1890 opět byl zvětšen a věží opatřen, takže, ač nemá určitého slohu, přece jest útulný a pěkný. Velmi značný náklad (na 2800 K) složili mimo náboženskou matici a farníky různí dobrodincové snahou nyn. faráře. Máť kostel 3 olt., památný, umělecky shotovený oltářík skládací ze 17. stol. a drahocenný závoj na monstranci, od Karoly, královny saské, darovaný. — Kostel vlast. jmění nemá, vyjma jistinu 2000 K od řečené královny na »věčné světlo« ustanovenou; zádušní jmění: 3684·81 K. Poplatky: 8·01 K.

b) V domě Milosrdných sester sv. Karla Borrom., jejž zde založila r. 1879 král. Karola saská a ve kterém nyní sestry (počtem 5) spravují školu industriální a pečují o osoby stářím sešlé a nemocné, jest kaple, v nížto se chová Sanctissimum.

Zbožné spolky a círk. bratrstva: živ. růžence, škapulíře karmel., sv. Rodiny, věčného klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, Panny Marie, matky dobré rady, armáda sv. kříže, III. řád sv. Františka (velmi četný: 400 čl.). — Jiné spolky blahodárné jsou: Podpůrný spolek pro chudé pohořelé (fond 1249 K, založil baron Gabriel Gudenus), chorobinec obecní, konsumní spolek, ústav na léčení vodou.

Budova farní, jednopatrová, zcela nová, světlá a suchá, o 6 pokojích, má všecky místnosti příslušné v dobrém stavu. Zbudována byla na podnět nyn. faráře r. 1889 a to z větší části z příspěvků dobrodinců, mezi nimiž vynikají již jmenovaní: král. saská Karola a velkostatkář zdejší baron Gab. Gudenus. Zahrada prostírá se kolem fary.

Důchody: obvyklá kongrua z matice nábož. a 400 K z chorobince svrchu jmenovaného. Daně (vyjma osobní) 9·55 K.

10. **Obyčtov**, též Običtov (Običtau), ves na výšině položená, od V. Meziř. 19 *km* (od Tasova 26 mil) vzdálená, má 403 obyv. české, 2tř. školu. Pošta, tel., žel. ve Žďáře (9 *km*). Se 4 přifař. osadami, mlýny a hájovnou: 1413 kat. (10 akat.), kteří žijí z hospodářství, spojeného s průmyslem škrobařským a lnářským. Obuvníci pracují pro vojsko, krejčí pro továrnu ve Žďáře. 3 školy o 4 třídách.

System.: farář, nyní kons. rada Václav Bezděk, a koop.

Obyčtov měl faru již ve 13. stol., kterouž obsazovala komenda Johanitů či Maltánů v Brně; od 14. stol. však patronát náležel opatství žďárskému. Když pak jako v celém okolí i zde ve stol. 16. zavládla herese, zanikla katol. správa duch. a Ob. přidělen do Žďáru, při čemž zůstalo až do nového zřízení fary r. 1784, nad níž patronát převzala vrchnost žďárská, která na území obyčtovském má svůj majetek.

a) Kostel farní a poutní Navštív. P. Marie na hřbitově zbudován byl důstojně opatem žďárským Václ. Vejmluvou poč. 18. stol. Má 3 olt. a obnoven byl r. 1897 konkurencí. Na věži jsou hodiny. Kostel obyčtovský jest velmi oblíben u okolního lidu, jenž rád sem putuje. R. 1907 11. května zachvátil jej hrozný požár, jenž zničil i zvony a faru. R. 1887 konaly se tu missie.

Jmění vl.: 983·40 K, zádušní: 4461·88 K. Daně: 26·30 K.

b) V Hodiškově jest veřejná kaple sv. Cyr. a Methoda s památným obrazem »Útěk sv. Rodiny do Egypta«. Zbudovala ji obec; ve Vatíně je kaple Sedmibolestné Panny Marie.

Farář spravuje též fond chudinský; mimo to mají obce Obyčtov i Hodiškov své fondy chudinské.

Zbožné spolky a bratrstva: živ. růžence, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. Jiné: hasičský spolek v Ob. a ve Vatíně.

Fara jest budova přízemní s chatrnou střechou. Hospod. stavení a farní zahrada jsou v dobrém stavu.

Důchody: renta roční 537·80 K. Doplněk z mat. nábož., kteráž platí i kooperatora. Daně a poplatky: 53·92.

11. **Ostrov**, ves od V. Meziříčí 19 *km*, od Tasova 24 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má 703 obyv. č., 2třídní školu; pošta, tel., žel. ve Žďáře (9 *km*). — S přifař. kolonií celkem 759 kat. (jinověrců není), kteří žijí z polního hospod. 2 tř. šk.

System.: farář, nyní Karel Krčál.

Ostrov odedávna byl zbožím kláštera žďárského i s podacím právem ku kostelu, o němž se zmínka děje r. 1447. Za převratů nábož. vzala fara za své, neboť i zde se usadili kazatelé protestantští. O. pak přifařen byl do Nov. Veselí až do opětného zřízení fary r. 1874. Prvním far. byl Jos. Načeradský.

Kostel sv. Jakuba V. na hřbitově staré sice má základy, ale po rozsáhlých opravách r. 1847—1856 pozbyl rázu starobylého; mile dojímá svojí čistotou. Má jeden oltář a posléze opraven byl r. 1885 nákladem obce. Hřbitov u kostela.

Jmění vlastní: 306 K, zádušní: 2950 K. Poplatky: 60 h. Farář spravuje též fond chudinský.

Ze zbožných spolků je tu živý růženec.

Fara je neveliká přízemní budova, avšak úpravná, postavená r. 1888. Zahrada schází.

Důchody: výtěžek z pozemku při faře: 33 *a* 27 m^2 (daň z něho platí obec) a doplněk z nábož. matice. Daně a poplatky: 98·37 K (mimo daň osobní).

12. **Ruda** (Eisenberg), ves vysoko ležící, 9 *km* od Vel. Meziříčí (spojení poštou), má 463 obyv. č., 2tř. šk. Pošta, tel. a železnice ve Velkém Meziříčí. — Přifařeny ještě 2 osady a 2třídní škola. Celá farnost má 1046 katolíků (45 akatolíků) a 4 třídy školní. Farníci živí se rolnictvím a prací dělnickou i povoznictvím.

System.: farář, nyní Jan Konečný.

Ruda odedávna jest částí panství meziříčského. Fara byla tu již r. 1482 a podávali na ni pánové meziříčtí. Následkem bludů, jež ve stol. 16. vznikly, zanikla zdejší katol. správa duchovní, načež R. do Meziříčí přifařena, což potrvalo až do opětného zřízení fary maticí náboženskou r. 1784.

Farní kostel sv. Jiljí, postavený r. 1785, jest moderní budova s klenutým presbytářem. Jsou v něm 3 olt. a na věži 3 zvony (jeden starý). Kostel opraven byl nákladem farníků r. 1899. Hřbitov jest u kostela.

Jmění vlastní: 245 K, zádušní: 1090 K a pozemek fund. na 17 *a* 80 m^2, ovocnými stromy vysázený, v ceně 200 K. Daně 1·03 K.

Je tu farní ústav chudinský, pak spolek živého růžence, sv. Rodiny, armáda sv. kříže. — Missie byly zde r. 1904.

Fara jest budova přízemní, velmi vlhká a těsná; r. 1905 byla opravena. Stavení hospodářská z části jsou klenuta. Dva sklepy. Zahrada vzorně zařízená na 18 *a* 76 m^2.

Důchody: renta roční 459·20 K, dávky v přírodninách v ceně 80 K, na vodu, jíž fara postrádá, 60 K a doplněk z náb. matice 958·86 K. Daně (mimo osobní) 8·10 K.

Roku 1850 cholera poměrně mnoho lidí zde zachvátila, též r. 1866.

13. **Stražek** (Straschkau), městys v údolí, od Meziříčí 17 *km* (od Tasova 32 *km* vzdálený, má (s hradem Mitrovem) 905 obyv. č., 3tř. školu, poštu a tel. Žel. st. nejbližší v Meziříčí. Lékař s domácí lékárnou. — Přifař. 5 osad a 3 jednotř. školy, celkem 2063 kat. (3 akat., 4 ž.), kteří se živí hlavně hospodářstvím, částečně řemesly i prací dělnickou. 4 školy o 6 tř.

System.: farář, nyní kons. rada Ant. Smekal, a koop.

Stražek je stará osada, ano leccos bájí se o původu jejím. Z r. 1239 je zpráva, že podací zdejší dostalo se komendě Johanitů na St. Brně, odkudž asi také byli sem dosazováni první správcové duchovní. Později právo to shledáváme při klášteře žďárském; avšak i ve S. herese obdržela vrch, ba mezi kazateli byl i zdejší švec Václav Jehnota (kolem r. 1570).

Po obratu nábož. spravována byla farnost ze Zvoly, až r. 1633 došlo k trvalému obsazení a patronát přešel na panství, jež se utvořilo po zrušení opatství žďárského. — Missie byly zde roku 1889.

Kostel sv. Šimona a Judy stojí osaměle na hřbitově, byv r. 1616 postaven původně pro nekatolíky. Je to budova slušná, slohu pologotického, r. 1897 vymalovaná (akad. malíř Josef Hübsch). Má 3 oltáře (hlavní gotický postaven byl r. 1899 ze sbírek a milodarů). Na věži jsou 3 zvony a hodiny. Kostel, r. 1846 oloupený o některé skvosty, nabyl umělecky vzácného missálu s přeskvostnou vazbou (darem c. k. plukovníka na odpočinku, Václava Vařejky).

Jmění vlastní: 2018 K, zádušní: 10.842 K. Popl.: 22·69 K. Chudinský fond spravuje farář.

Zbožné spolky: živ. růžence, věč. klanění, sv. Rodiny. Účelům lidumilným slouží opatrovna a ústav polévkový pro chudé žáky.

Fara je budova přízemní, slušná, s 5 světnicemi a hospod. staveními v dobrém stavu po opravě r. 1902. Též je tu farní knihovna (320 sv.). Zahrada na 63 *a* 59 *m*².

Důchody: renta (výbava): 608·21 K, doplatek na kongruu (nyní 871·88 K) a výtěžek z pozemků 19 *ha* 16 *a*, jež lze dosti výhodně pronajati. Daně a poplatky: 166·43 K. Koop. platí matice náboženská.

14. **Svratka,** ves v nížině, 29 *km* od V. Meziříčí, 32 *km* od Tasova, spojení poštou, má 654 obyv. č., 2třídní školu. Pošta v Bobrové Horní, tel. v Nov. Městě, žel.: Žďár (15 *km*). S přifař. 3 osadami a 2 školami: 1761 kat. (12 ak.). 3 školy se 4 třídami. Farníci živí se rolnictvím a prací dělnickou.

System.: farář, nyní František Pokora.

Svratka jest osada velmi stará, fara byla tu ve 14. stol. Správcem duchovním tehdy byl kněz Jan. Právo podací bylo při komendě Johanitů v Brně a později při klášteře žďárském. Ostatně měla farnost osudy stejné jako okolní: herese katol. správu duchovní odstranila a zbylí katolíci přifařili se do Bobrové

Horní, až pak r. 1784 matice náboženská faru zdejší obnovila. Patronát však zůstal při majitelích velkostatku Radešína, ku kterémuž statky býv. kláštera Žďáru zakoupeny byly. R. 1888 konaly se missie.

Farní kostel sv. Václava ve slohu obyčejném, na místě starého zbudován roku 1806; opraven byl r. 1900 nákladem vlastním a přispěním farníků. Jsou v něm 3 oltáře; na hlavním jest zdařilý obraz sv. patrona. Na věži jsou 3 zvony (2 ze 16. stol., ulité ve Velkém Meziříčí).

Jmění vlastní: 7538 K, zádušní: 2291 K a pozemky na 12 *ha* 86 *a* pronajaté za roční nájem 222 K. Daně 63·85 K.

Je tu farní ústav chudinský a ze spolků zbožných: Brat. živého růžence.

Fara přízemní, se 4 světnicemi, opravena byla r. 1900; nejnutnější stavení hospod. a nepatrná zahrada.

Důchody: na obyčejnou kongruu doplácí matice nábož. 1397·86 K. Daně: 207·82 K.

V letech třicátých byly zde nemoce nakažlivé a r. 1841 kostel rouhavě byl vyloupen.

15. **Tasov** (Tassau), městys, sídlo úřadu děkanského, 9 *km* od Vel. Meziříčí, má s Oslavou (osadou) 980 obyv. č., 3třídní školu, poštu, papírnu (výrobnu papír. obálek). Odbor Národní jednoty s knihovnou. Tel. a žel. v Budišově (8 *km*). Přifařeno 7 osad, 4 mlýny, hájovna a 3 školy jednotřídní. Celkem: 2234 far. (55 akat.). 4 školy o 6 tř., nejvzdálenější 4·5 *km*. Obyvatelé živí se většinou hospodářstvím, z části též řemesly, obchodem i prací dělnickou v lihovaru.

System.: farář, nyní děkan Frant. Florian, a kooperator.

Tasov má jméno od zakladatele Tasa z Lomnice (ve 13. stol.) a náležel k důležitějším osadám kraje tohoto, o čemž svědčí, že již v prvé polovici 14. stol. bylo zde děkanství, ku kterému patřily fary, z nichž některé již zašly, jiné pak, jež náležejí nyní do děk. velkomeziř., náměšťského, měřínského a bystřického. Bývalyť tu kostely dva (jeden, sv. Václava, r. 1784 byl zrušen a hlavní obraz dán do kostela rudského). Podací

právo měla vrchnost zdejší. Mimo faráře byli tu i oltářníci při některých kaplích a oltářích kostela sv. Petra a Pavla, což svědčí o dobrém stavu jmění kostelního. Ale tomu konec učiněn jednak hrabivostí okolní drobné šlechty, jednak i sektářstvím 16. stol., jež i sem se dostalo. Mezi kazateli nového učení v T. byli i někteří pouzí řemeslníci (1553—1628). Tasov přifařen v době té napřed do Rudikova, pak do Budišova, kamž i poddanstvím přináležel až do zařízení t. z. expositury r. 1734, jež r. 1790 povýšena byla na faru. R. 1885 konaly se zde missie.

Farní kostel sv. apoštolů Petra a Pavla na návrší v nynější podobě zbudován r. 1728 za Josefa Ign. hr. Paara, majitele panství Budišova. Je to budova baroková, úhledná, v presbytáři pěknými freskami ozdobená, se 3 olt. V letech 1894—1897 byl nákladem konkurence zevnitř i uvnitř důkladně obnoven a vymalován; konečně r. 1904 štědrou obětavostí nyn. faráře opraveny a obnoveny všecky oltáře i fresky. Na věži 44 *m* vysoké jsou 3 zvony; jeden v Meziříčí ulitý r. 1483 s nápisem latinským, druhý s nápisem českým z r. 1555. Mezi rouchy vyniká kasula, o níž pracovala cís. Amalie Vilemína, choť císaře Josefa I., z r. 1730; pak 2 kamenné křtitelnice starobylé (jedna z bývalého kostela sv. Václava). Též sochy některé hodny jsou povšimnutí a to: kamenná socha sv. Jiří u fary z někdejšího kostela téhož jména, jenž stával asi na místě nynější fary; socha sv. Josefa za osadou a konečně sv. Jana Nep. na náměstí, vesměs opravené péčí správy duch. Hřbitov jest u kostela. — Jmění vlastní: 6300 K, zádušní: v pozemcích 187 *a* 93 m^2 a 24.778 K v jistinách. Daně a poplatky: 39·71 K. — Farní ústav chudinský.

Zbožné spolky a bratrstva: živ. růžence, Apoštolát sv. Cyrilla a Meth., sv. Rodiny, sv. Michaela. Jiné spolky: čtyři jednoty hasičské (súčastňují se círk. slavností), dvě hospod. besídky; v Čikově veřejná knihovna pro lid.

Fara o jednom patře pevně stavěná (z r. 1731) nemá obytných místností nazbyt. Oprava stala se roku 1874, když

nastoupil nynější farář. Hosp. stavení krytá křidlicí jsou ve stavu dobrém; stodola poněkud vzdálena od fary. Zahrádka útulná při faře; větší, stromy ovocnými posázená, je na blízku.

Důchody: z pozemkův a zahrad (131·97 *a*) katastr. výnos 16 K. Pak užívá farář pozemků kostelních 187 *a* 43 *m* (a z nich i daně platí); renta z jistin: 544·24 K a doplněk z matice náboženské, která vyplácí kooperatorovi kongruu celou. Daně (vyjma osobní): 12·58 K.

IV. Děkanství telečské

na západním pomezí diecese hraničí na severu s děk. jihlavským a želetavským, na jihu s dačickým, na východě s děk. želetavským a na západě s diecesí českobudějovickou (vikariat kamenický a jindřichohradecký).

Náleží k nejstarším v diecesi, anať o něm řeč jest již ve 14. století, kdy bylo ovšem mnohem rozsáhlejší, obstihujíc i dekanáty sousední: jihlavský, dačický, jemnický, jaroměřický, želetavský, část vranovského, třebíčského a měřínského. Splývaloť po dobu nějakou v jedno s krajem »bítovským«, dávno zaniklým.[1]) V rozsahu nynějším pochází ze 2. pol. století 17.

Krajina, již zaujímá, jest lesnatá a hornatá. Nejvyšší vrchol vysočiny Českomoravské na tomto území jest Javořice u Mrákotína (835 *m*); jiné pozoruhodné hory jsou: Hradisko (769 *m*), Vostrážka (642 *m*) a j.

Mladistvá Dyje teče farním obvodem urbanovským, telečským a radkovským k Dačicím.

Obyvatelstvo vesměs české, počtem 20.490 bydlíc v jednom městě, 2 městečkách a 64 vesnických osadách, živí se rolnictvím a dobytkářstvím, ve větších místech i řemesly a prací dělničkou

[1]) Jak viděti ze zpráv visitačních, visitoval děkan telečský (děkan „kraje bítovského") roku 1668 a 1672: 65 farních kostelů, z nichž pouze 5 bylo v nynějším děkanství telečském. R. 1718—1731 patřilo sem 14 farních kostelův a far (5 v děk. telečském dle nynějšího obvodu, 7 v nynějším děk. jihlavském, 1 v děk želetavském a 1 v děk. měřínském). Rukopisy dotčených zpráv visit. chovají se v městském museu v Telči.

při velkostatcích. Průmyslových závodů jest málo. Pro značnou chudobu hledají mnozí výživy v cizině, z čehož se vysvětluje, že obyvatelstva ubývá. Od r. 1898 lepšího spojení se světem docíleno lokální železnicí: Kostelec—Slavonice—Světlá, která od vesnice Sedlejova až do Radkova projíždí dekanátem, jehož mimo to se také dotýká (stanice Popelín) dráha transversální, beroucí se z Jihlavy do Jindř. Hradce.

Katolíci počtem 19.322 mají 11 farních obvodův a jedno beneficium prosté, při nichž v duchovní správě působí 16 kněží (11 farářů, 5 koop.) a 2 v učitelském úřadě; 1 žije na odpočinku. Akatolíků je 943, židů 224, bez vyznání jeden.

Kostelův a kaplí je 27; na každý farní kostel připadá vlastního jmění průměrem 6051 K a zádušního 4147 K, z čehož se platí daně pozemkové, pak ekvivalent s přirážkou 25%, průměrem 36·36 K na jeden kostel. Kongruu z beneficií svých mají pouze faráři dva, ostatním 9 doplňuje ji matice nábož.

Nejobtížnější farností je Mrákotín; též v Telči pro množství osad přifařených (až na 7 *km* vzdálí) nesnadná je správa duchovní.

Deset farností patří do politického a školního okresu dačického; Olšany náleží do Dačic také soudem i berním úřadem; všecky ostatní farnosti soudem i berní správou do Telče příslušejí; 1 osada far. palupínské k soudu i politické správě v Jindř. Hradci v Čechách náleží.

Patronát: Studijní matice má patronátní právo: v Mrákotíně, ve Studené, v Telči a v Urbanově. Matice náboženská: v Dubenkách, v Myslové Kostelní, v Olšanech, v Popelíně, v Radkově a v Růžené. Palupín jest na čas: Liberae Ordin. collationis.

Školy: 1 reální, 1 měšťanská; obecných 29 se 64 tř. na každou farnost bezmála 6 tříd průměrem připadá.

Generální visitace byla tu r. 1893.

Děkan: Alois Hrudička, biskupský a konsistorní rada, komissař ordinariátní na středních školách v Telči, v Třebíči a v Jihlavě, farář v Telči. — Místoděkan: P. T. František Korec, konsistorní rada a farář v Urbanově.

1. **Dubenky Panské** (Herrn-Dubenky), vesnice na silnici z Telče do Počátek, 17 *km* od Telče, mají 344 obyv. č., 2tř. školu a pošt. spořitelnu. Tel. ve Studené, žel. ve Vilímči (2 *km*). Mimo to přifař. 4 obce a 2 šk. 1tř., 4 *km* vzdálené. Celá farnost má 1126 katol. (115 akat., 7 ž.). 4 školní třídy. Obyvatelstvo živí se z hospodářství, soustružnictvím, punčochářstvím a prací dělnickou.

Systemisován je tu farář, nyní Karel Langer.

Dubenky patřívaly napřed ke zboží studenskému, v 17. stol. byly spojeny se statkem Bejkovcem, ač částečný majetek měli zde i Hozlauerové z Hozlova.[1]) R. 1686 prodali D. s pozemky v Jihlávce p. Joachimu Slavatovi na Telči. Duchovní správou náležely D. do Studené, dvě vesnice nyní sem přifařené patřily do Počátek v Č., až r. 1787 nábož. matice zřídila zde lokalii, jež farou se stala r. 1859.

Kostel zasvěcený Zjevení Páně[2]) jest budova nepatrná, zbudovaná r. 1788. Klenut jest pouze v presbytáři a má 3 olt. Na střeše chrámové jest vížka dřevěná s nepatrnými 3 zvony. Zmínky hoden jest kalich pěknými emaily ozdobený (snad pochází z býv. kláštera žďárského). Na nový kostel se sbírá. Hřbitov blízko osady.

Vl. jmění není. Zádušní: 3445 K (v tom pojaty zádušní pozemky na 2 *ha* 65 *a*). Daně a poplatky: 3·03 K. — Farář též fond chudinský spravuje.

Spolky zbožné a bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny. — Jiné: Raiffeisenka, 2 sbory hasičské.

Farní budova je přízemní o 4 světnicích, ale vlhkých. Zahrada (na 16 *a* 50 *m*²) při ní slušná, ale trpí velmi sněhovými vánicemi. Nejnutnější stavení hospod. jsou po ruce. Kongrua z nábož. matice. Daně: 20·81 K.

2. **Mrákotín,** městys na silnici z Telče do Studené, má 904 ob. č., školu ob. 4tř., poštu. Výroční trhy 4. Tel. a žel. v Telči (8 *km*). Kamenné (žulové) lomy. — Dále přifař. 8 obcí

[1]) Poslední potomek rodu toho zchudlého zemřel v Telči.

[2]) Nikoli sv. Epifanu, jak se čte ve „Slovníku Naučném“.

a 4 1třídní školy, nejvzdál. 5·9 *km*. V Dobré Vodě jsou slušné lázně. V celé farnosti je 2253 katol. (154 akat.) a šk. tříd 8. Farníci živí se hospodářstvím a kamenictvím.

System.: farář, nyní Josef Irovský, a kooperator.

Již ve 14. stol. mluví se o faře v Mr., k níž podací právo měli držitelé blízkého statku Štamberka (Šternberka; hrad nyní v ssutinách). Jména farářů však jsou neznáma. Když pak Štamberk s Mrákotínem i Borovná, jež byla zvláštním statkem, dostal se v držení pánů Hradeckých na Telči, přešel i patronát do rukou jejich a později na studijní matici (jako Telč). Není dokladu, že by za doby herese v 16. stol. katol. duch. správa v Mrákotíně byla zanikla, ano na čas i Studená sem byla přifařena. — R. 1877 a 1887 byly tu konány sv. missie.

a) Farní kostel sv. Jiljí r. 1806 ve slohu moderním postaven místo sešlého starého, z něhož však část gotická (snad býv. presbytář) se zachovala s kružbami v oknech a svatostanem ve zdi. Roku 1904 kostel důkladně byl opraven; má 3 oltáře (na hlavním obraz sv. patrona od Zeleného). Na věži tři libozvučné zvony. V kostele jsou též staré náhrobky †† majitelů statku borovenského, některých farářů a j.

Jmění vlastní: 5118 K, zádušní: 6636 K a 2 malé pozemky. Daně: 24·53 K.

b) Hřbitov jest za osadou; na něm je úhledná kaple veřejná sv. Františka Seraf. z r. 1841 s 1 oltářem. Jmění vlastní 564 K.

Na nedalekém návrší vypíná se kostelík sv. Joachima, jejž r. 1662 zbudoval Joachim hrabě Slavata a jejž udržovati povinen jest velkostatek telečský. Má 3 sešlé oltáře a na vížce 2 zvony. Občas sloužívá se tu mše sv. R. 1905 byl opraven.

Je tu farní ústav chudinský a Raiffeisenka.

Zbožné spolky: Nejsv. Srdce P., ustav. klanění, živého růžence, apoštolát. Jiný: Řemeslnická beseda »Palacký«, ducha sociálně-demokratického.

Fara jednopatrová, v dobrém stavu, má 7 světnic i stavení hospodářská. Zahrada dosti značná.

Kongruu faráři náboženská matice doplňuje. Pozemků jest při faře: 20 *ha* 98 *a* 35 m^2. Renta 1002 K. Daň: 199·12 K. Kooperatora platí matice náboženská.

3. **Myslová Kostelní** (Kirch-Myslau), ves ležící jižně od Telče 4 *km* opodál silnice do Dačic vedoucí v úzkém úvalu, má 265 obyv. č., 2třídní školu. — Přifařeno ještě 6 vesnic (nejvzdálenější 5 *km*); v celé farnosti jest 1070 kat. (29 akat., 4 ž.). Farníci výhradně živí se rolnictvím.

System.: farář, nyní Dr. filos. Jan Perka, a kooperator.

Myslová jako Telč byla majetkem zeměpanským, až ji r. 1253 markrabě Přemysl daroval klášteru jeroušskému (Geras v Dol. Rak.) i s právem podacím. I dosazovalo sem opatství řečené řeholníky své až asi do r. 1545, načež Mysl. přešla (koupí?) v držení pánů na Telči i s právem podacím. Od 2. pol. 16. stol. snad pro nedostatek kněží fara se neobsazovala a katolíci zdejší přifařeni jsou do Telče (až do r. 1785), odkudž služby Boží až do té doby se obstarávaly excurrendo. Za to farář telečský užíval lesa i polností bývalé fary zdejší. R. 1785 matice nábož. faru obnovila.

Kostel sv. Václava stojí na hřbitově a na starý původ jeho poukazuje presb. gotické, zděný svatostan a sakristie; loď pak pochází z r. 1795. Oltáře má kostel 3; poboční jsou z býv. kostela sv. Ducha v Telči. R. 1902 kostel na své útraty a přispěním dobrodinců byl opraven. Na věži jest 5 zvonů (1 starý). — Jmění: les na 18·22 *ha*, pak v jistinách 3100 K; zádušní: 3413 K. Daně: 66·38 K.

Ústav chudinský, záložna Raiffeisenova.

Bratrstva církevní zde zavedená jsou: Spolek sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, Bratrstvo Srdce Páně.

Farní budova jest jednopatrová, slušná, má 5 světnic, místnosti hospod. a 2 zahrady.

Kongruu faráři doplňuje mat. nábož. a platí i kooperatora. Mimo to používá farář 6° paliva z kostelního lesa za $^2/_3$ ceny trhové. Daní platí: 28·44 K (a osobní).

4. **Olšany** (Wolschan), ves od Telče 18 *km* vzdálená, bez řádného spojení, mají 342 obyv. č., trojtř. školu; pošta a tel. ve Strmilově v Čechách, žel. v Popelíně (8 *km*). Se 4 osadami přifařenými: 867 kat. (224 akat., 13 ž.), kteří se živí z části hospodářstvím, z části tkalcovstvím a část každého roku odchází na práci do Rakous. Škola pouze ve farní osadě.

System.: farář, nyní Jan Kristen.

Olšany s tvrzí připomínají se již r. 1356. Byly v držení pánů různých: v 17. stol. Babkův z Meziříčka, pak prodány rodině Hozlauerův z Hozlova, v okolí zdejším usedlé. R. 1721 prodány k panství dačickému. Duch. správou patřily do českého Kumžaku až do zařízení lokalie r. 1787, nad níž právo patronátní si ponechala matice nábož. R. 1859 povýšena byla na faru.

Kostel sv. Václava utvořen r. 1787 neslohovým rozšířením někdejší zámecké kaple, takže se podobá obyčejnému sálu. Opraven však byv r. 1902 konkurencí a péčí nyn. faráře, vypadá slušně a útulně. Jsou v něm 2 olt. a na věži 2 malé zvony. Hřbitov nedaleko.

Jmění vlastní: 1200 K, zádušní: 1300 K. Popl.: 2·40 K.

Farní ústav chudinský. Z bratrstev je tu Živý růženec.

Farní budova je zbytek bývalého zámečku na jedno patro; má 5 světnic a je ve stavu obstojném, byvši opravena r. 1902. Malá farní knihovna. Též hospodářská stavení byla opravena. Zahrádka není veliká, ale je dobře pěstována.

Důchody: kongrua z matice nábož. Daně 11·31 K.

5. **Palupín,** vesnice stranou silnice, která z Telče, 19 *km* vzdálené, vede do Jindř. Hradce, na samém pomezí českém vysoko položená, má 361 ob. č., 2tř. školu obecnou a panský dvorec (zámek). Pošta: Strmilov v Čechách. Tel.: Studená. Žel.: Popelín (5 *km*). — Přifařeny jsou 3 vesnice, z nichž jedna (Zahrádka) se 2tř. školou jest v Čechách. Celá farnost má: 838 katolíků (115 akatolíků, 9 židů) a 2 školy o 4 třídách. Farníci živí se hospodářstvím, perleťářstvím a dělnickou prací ve dvoře.

System.: farář, nyní Frant. Homola.

Dle Palupína v 15. stol. psal se vladycký rod; později dostal se statek zdejší v držení Koniášů z Vydří. V čas vzpoury proti Ferdinandu II. měl jej Jindřich Radkovec z Mirovic, jenž sice držel s povstalci, ale vyznav pak víru katol., ušel odsouzení. Ve století 17. a 18. různí majitelé se tu vystřídali; koncem 19. století konečně statek prodán majiteli nynějšímu (israel.). Bývala tu i fara, která však zanikla za převratů náboženských, načež P. přifařen byl do Studené, což potrvalo až do nového založ. lokalie r. 1785, již provedla nábož. matice. R. 1859 fara.

Kostel sv. Václava stojí opodál osady na hřbitově. V nynější podobě zbudován jest, jak značí nápis nade vchodem, r. 1617 a sloužil původně asi akatolíkům. Je sice malý, ale čistý a útulný; má 3 olt. a od r. 1895 nové varhany (darem dobrodince-kněze). R. 1897 snahou faráře místního postavena částečně z příspěvků dobrovolných nová věž, která slouží k nemalé okrase celému okolí. Jsou v ní 3 nové zvony, jež v Č. Budějovicích pořídili farníci. V kostele jest náhrobní kámen »Woldřycha Hynka Koňasa z Wydři« († 1635). Nad nápisem znak rodu toho. Jiný kámen označuje hrob p. Jindř. Radkovce z Mitrovic († 1660) a nápis ve zdi uvnitř kostela praví, že tu pochována Karolina bar. Pillerstorffová († 1827). Některé jiné nápisy na kamenech jsou nečitelny.

Jmění vl. má kostel 100 K, zádušního 126 K, daň z toho: 44 hal. Je tedy asi nejchudším v diecesi. — Farář spravuje ústav chudinský a záložnu Raiffeisenovu.

Nábožné spolky: Živý růženec, apoštolát, věč. klanění.

Farní budova je přízemní, v dobrém stavu; má 4 klenuté světnice i ostatní příslušné místnosti i zahradu.

Důchody: z farních pozemků na 1 *ha* 12 *a*; doplněk z náboženské matice. Daně: 18 K.

6. **Popelín**, ves na pomezí českém, 21 *km* od Telče, má 797 obyv., 2tř. školu, zámek, poštu, tel., žel. stan. — Přifař. jsou ještě 2 osady (se školou 2tř. a 1tř.), pak kolonie, celkem 1588 katol. (6 akat., 1 ž.) a 5 tříd školních. Farníci živí se hospodářstvím a dobytkářstvím.

System.: farář, nyní Josef Ševčík.

Z 15. stol. známo, že svobodný dvůr zdejší držel Přibík z Popelína. Část P. k Čechám byla počítána. Část moravská dostala se pak majitelům cizím; počátkem 17. stol. držel ji Zikmund Vrchotický z Vrchotic, jenž pro vzpouru proti králi Ferdinandu II. jí pozbyl, načež pak celý statek popelínský od Jesuitů jindřichohradeckých, kteří tu i missie konali, zakoupen, a když kollej jejich zrušena, studijnímu fondu odevzdán jest. Ve stol. 19. dostal se v dědičný nájem a konečně soukromníkům prodán jest. Též v přifař. obci České Olešné jest zámek slušný s parkem v držení soukromníka. Jesuité mívali tu pouze domácí kapli; býval P. přifařen do Strmilova v Č., až r. 1785 matice nábož. založila faru. Když P. drželi páni nekat., tuť ovšem i poddaný lid přidal se k víře jejich, až pak r. 1651 působením Jesuitů P. ku staré víře se navrátil.

a) Kostel sv. Petra a Pavla na konci osady zbudovala r. 1788 matice nábož. Je to stavení obyčejné, klenuté, r. 1899 konkurencí opravené; 3 oltáře slušně jsou upraveny. Na dřevěné vížce jsou 4 malé zvony. Hřbitov kolem kostela.

Jmění kostelní: vlastní 65·96 K, zádušní 2300 K. Poplatek z toho 97 h. — Každá z přifařených obcí má svůj ústav chudinský pod správou farářovou.

b) V kolonii Dobré Vodě jest veřejná kaple Bl. Panny Marie s 1 oltářem; druhdy hojně sem putováno. V České Olešné osamotě stojí kaple rovněž Marianská.

Bratrstva: klanění se nejsvětější Svátosti a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Fara přízemní stojí v zahradě a jest vlhká; má 4 světnice obytné a ostatní místnosti hospodářské.

Duchovní správce má zákonnou kongruu z náboženského fondu a platí daň pouze osobní.

7. **Radkov**, ves nad řekou Dyjí, 4 *km* jižně od Telče, s níž drahou jest spojena, má 286 obyv. č., 2tř. školu, dvůr velkostatku telečského. Pošta a tel. v Telči, železnice v místě.

Přifařeny dvě osady. V celé farnosti jest 535 duší, vesměs katolíků, kteří se živí rolnictvím a prací ve dvoře panském.

System.: farář, nyní Antonín Vejvoda.

Ve 14. století měli majetek v R. různí pánové, držíce spolu patronát nad kostelem. Z r. 1469 uvádí se duch. správce zdejší Oldřich, jenž zároveň byl oltářníkem ve farním kostele v Telči; r. 1601 byl R. přifařen do Urbanova pro nedostatek kněží katolických. Proto fara urbanovská užívá pozemků řadkovských. R. 1785 matice náboženská založila faru, již také obsazuje.

Kostel sv. Bartoloměje v nyn. podobě z roku 1818, zachoval si zbytek starobylého rázu pouze ve spodním zdivu věže a to úzké okénko gotické. Jsou v něm 3 olt. a na věži 3 zvony. Opravy proveden byly r. 1898 (nový oltář) a 1902 (krytba věže), a to ze jmění kostelního, z milodarů i z příspěvku konkurence. — Jmění vl.: les a dva pozemky, pak v jistinách: 42·55 K; zádušní: 1745 K, z čehož daně a popl.: 26·71 K. Fond chudinský spravuje farář. — Hřbitov blízko kostela.

Spolky: věčn. klanění, B. Srdce P., brat. živ. růžence, apoštolát a spolek sv. Rodiny.

Farní budova je přízemní, o 4 světnicích, s příslušenstvím; opravena r. 1903. Zahrada u fary.

Důchody: kongrua z nábož. fondu. Daň jenom osobní.

8. **Růžená,** ves od Telče 12 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má 339 obyv. českých, školu 2třídní. Pošta, tel. a žel. v Třešti (4 *km*). — S přifař. 2 osadami 850 katol. (jinověrců není), živících se výhradně hospodářstvím polním a chovem dobytka. Školy 2 se 3 třídami.

System.: farář, nyní Antonín Pošvař.

Podobá se, že Růžená, jsouc podhradím blízkého hradu Roštejna, záhy dostala se v držení pánů z Hradce a na Telči, kteří měli i podací při zdejší faře, o níž řeč jest již r. 1483. Pro nedostatek kněžstva následkem převratů nábož. fara zanikla a R. přifařena byla napřed do Urbanova, později do Batelova, po celých pak 100 let až do svého znovuzřízení r. 1785 do

Pavlova dosti vzdáleného; pročež farář pavlovský užívá pozemků na území zdejším položených.

Kostel sv. Maří Magdalské jest malý, ale jeví známky starého původu v klenutém presbytáři, jehož gotická žebra spočívají na okrouhlých kamenných opěracích pilířích. Na křtitelnici lze čísti letopočet 1566.[1]) Věž, stojící v průčelí kostela má nad vchodem nápis: »R. 1648«, a jsou na ní 4 nepatrné zvony ze 17. stol. Kostelík byl opraven r. 1885 konkurencí a ustavičně se obnovuje a zdobí. Kolem něho je hřbitov. Některé náhrobky sloužící nyní za dlaždice kostelní, mají staré, nečitelné nápisy.

Jmění vl.: 2570 K, zádušní: 5236 K. Daně a popl.: 5·14 K.

Farní ústav chudých. — Z bratrstev jsou tu: Živý růženec, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Budova farní je skrovné přízemí o 3 světnicích; nepatrná jsou též stavení hospodářská a zahrádka malá na zeleninu.

Důchody: kongrua z fondu náboženského. Daň (mimo osobní): 1·06 K.

9. **Studená** (Studein), městys 14·6 *km* od Telče (spojení poštou) vzdálený, na silnici do Jindř. Hradce v údolí, avšak vysoko (620 *m* nad m.) položený, má 1085 obyv. českých, školu ob. 5třídní (6 odděl.), šk. pokračovací, zámek, pivovar, poštu a telegraf. Obvodní lékař s domácí lékárnou. Výroční trhy dva. Stanice žel. ve Vilímči (7·5 *km*). Mimo to přifařeno sem 6 vesnic a 2 jednotřídní školy (nejvzdál. 4·8 *km*); celkem 2185 katol. (234 akatol., 31 ž.), kteří se živí hospodářstvím, venkovskými řemesly, perleťářstvím a prací při velkostatku. Tři školy s 8 třídami.

System.: farář, nyní aud. kons. Petr Kosík, a kooperator.

Studená patřívala odedávna pánům z Hradce a faru měla již roku 1365. Později shledáváme zde majetný rod pánů ze Studené, načež (r. 1557) zakoupena byla k panství telečskému i s patron. kostelním. Herese Českých Bratří ovládla zde,

[1]) Ve visit. zprávě z r. 1718 se kostel (tenkrát filiální) chválí, že byl úhlednější nežli farní v Pavlově, kamž Růžená tenkrát byla přidělena.

takže katolíci odtud do Mrákotína přiděleni byli. Mezitím působili zde Jesuité hradečtí, až pak r. 1716 zase katol. správa duchovní mohla zříditi se a to pod patronátem jesuitské kolleje hradecké, později telečské. Po zrušení řádu dostalo se právo patronátní na studijní matici. R. 1905 konaly se missie.

Kostel farní sv. Prokopa, vždy za velmi starý pokládaný, nyní jenom v presbytáři gotickém a na massivní věži známky starého původu si zachoval, dle nichž pochází asi z 15. stol. Loď od požáru, jenž zasáhl kostel r. 1750, kryta jest stropem plochým. R. 1898 péčí faráře nynějšího byl kostel opraven a vymalován přispěním patronátu. Má tři oltáře[1]), křtitelnici z r. 1647 a náhrobky (v kostele jeden † pána ze Studené z r. 1421 (?) a vně 100—200 let staré). Na věži jest 5 zvonů (dva starého původu). Matriky z r. 1716. Hřbitov mimo osadu.

Jmění vl.: 5124 K, zádušní: 6911 K. Daně a popl. 23·68 K. Farní fond chudinský.

Spolky círk. a brat.: živ. růžence, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, ustav. klanění, III. řád sv. Františka. — Farníci jsou též členy katolicko-politické jednoty a katolického spolku rolnického. Raiffeisenka.

Budova farní náležela až do roku 1898 k nejšpatnějším v diecesi. Byla pak nákladem 15.879·84 K (konkurencí) o jedno patro zvýšena a upravena tak, že má nyní 6 světnic obytných a místnosti hospod. v dobrém pořádku po opravě r. 1903 provedené. Knihovna farní pro lid, založená od bohoslovců brněnských.

Důchody: z pozemků na *76 ha 2 a* (asi polovice orné půdy, čtvrtina lesa, osmina luk bídných a osmina pastvin) katastr. výnos: 608·60 K. Pronájem lze provésti, ale skoro zadarmo. Renta: 555·20 K, jiné důchody: 89·84 K. Daně: 496·88 K. Doplněk z náboženské matice, jež platí i kooperatora.

10. **Telč,** město staré, druhdy opevněné (veliká část hradeb zachována), 525 *m* nad m., uprostřed 5 silnic a na dráze:

---

[1]) R. 1672 byl jeden zasvěcen sv. Cyrillu a Methodu.

Kostelec—Světlá, v malebné kotlině ležící, má 4618 obyv. č., c. k. okresní soud, berní úřad, fin. komissařství, siln. výbor (přir. 35%), zemskou vyšší reálku, školu měšť., 2 obecné, školu pokračovací. Zámek bohatý na památky umělecké. Museum. Spořitelna městská, vzáj. záložna, ústav spořitelní a úvěrní ústav (Credit-Verein). Knihkupectví, dílna na stroje hospodářské, parní mlýn. Městský chorobinec (špitál); nemocenská pokladna. Tři lékaři a lékárna. C. k. notář, 2 advokáti. Pošta, telegraf, stanice železnice. Trhů výročních 6. — Přifařeno 13 osad a 4 školy obecné (nejvzdál. 7·6 *km*), celkem: 6507 katol. (67 akat., 157 ž. a 1 bez vyznání). 8 škol s 21 třídami. Farníci se živí hospodářstvím, řemesly, prací na velkostatku a nádenictvím.

System.: farář, nyní děkan Alois Hrudička, 2 kooperatoři, 2 učitelé náboženství.

Telč byla původně statkem zeměpanským a z dob těch udržela se pověst, že král Přemysl Otakar ve prastaré svatyni, zbudované prý r. 1099 a Rodičce Boží zasvěcené ve Staré T., modlil se za šťastný výsledek výpravy své do Rakous. Ve stol. 14. přišla T. v držení mocných pánů z Hradce a r. 1604 dědiců jejich, Slavatů. Oba tito rodové zvelebili ji znamenitými stavbami církevními i profanními, jež podnes vzbuzují pozornost znalcův.[1]) Duchovní správa původně byla při zmíněné svatyni Marianské, čehož dokladem je zpráva z r. 1283. Když pak během času zmohutněla Telč nová, řadící se ku hradu, tu páni z Hradce postavili kostel nový pro zámek svůj i město, zasvěcený sv. Jakubu V., a to ve slohu got. Ale kostel ten vyhořel r. 1397, a když pak znovu zřízen byl, dosazen k němu farář (Jan), takže pak asi od roku 1471 byli zde faráři dva: v Telči Staré, jež významu svého vždy více pozbývala, a v Telči

[1]) Viz: „Město a panství Telč“ od Beringra-Janouška. — „Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung“. Von Aug. Prokop. Wien 1904. V díle tom mimo jiné uměl. památky m. Telče vyobrazeny jsou dva z kostelů telečských a kaple zámecká. — „Kostel Matky Boží a ostatní círk. památky m. Telče“. Sestavil Alois Hrudička. V Telči r. 1899. Tu vyobrazeny tři z kostelů zdejších.

Nové, kdež od r. 1569 jest sídlo správy duchovní, společné pro celou Telč. — Ve století 16. i Telč, ale na krátko jen, dotknuta byla novotami náboženskými. Aby stará víra nezanikla, o to pečovali katol. držitelé panství. Dokládáť se pan Zachariáš z Hradce, jenž vládl na T. od 1550—1589, v listě svém na Ferdinanda I. r. 1560, že na panství jeho jest mnohem více těch, kteří přijímají »sub una«, než na celé Moravě ostatní.[1]) Nad to zřízena zde r. 1653 kollej Jesuitů, kteří o udržení víry katolické horlivě pracovali. Též podací právo na faru, jež od počátku vykonávala vrchnost, postoupeno r. 1643 jesuitské kolleji v Jindř. Hradci, od r. 1654 kolleji zdejší a po zrušení jejím r. 1773 přešlo na fond studijní. R. 1878, pak r. 1903 byly tu missie.

a) Přední místo mezi kostely v Telči zaujímá farní kostel sv. Jakuba V. vedle zámku, v nyn. podobě asi z prvé pol. 15. století. Ač ve mnohých věcech je zmodernisován, přece zachoval sličnou klenbu v presbytáři, (podobnou klenbě střední lodi velkolepého kostela zámeckého v Třebíči). Loď štíhlými osmibokými pilíři rozdělena jest ve dvě části, takže kostel náleží ku chrámovým stavbám dvoulodním, jichž několik jest zvláště na jihozápadní Moravě. R. 1647 pořízen kůr čili kruchta s pěknou balustrádou a opatřeny dobré varhany. Kružby staré zachovaly se však pouze ve dvou oknech. Kostel má 38 *m* délky, 12 *m* šířky. Oltářů je 7: hlavní jest krásná práce slohu gotického, již obstarala r. 1888 akademie křesť. v Praze dle návrhu † stavitele velechrámu svatovítského Mockra, se sochami sv. Jakuba a sv. Cyrilla a Methoda. R. 1892 presbytář bohatě polychromován, celý kostel nákladně obnoven a okny figurálními ze svého jmění a z příspěvků dobrodinců ozdoben jest.[1]) V kapli poboční, t. z. černé, je oltář sv. kříže se vzácným relikviářem,

---

[1]) List Zachariášův (in copia) chová se v městském museu v Telči.

[2]) Znalecky a obšírně o opravě té pojednal zvěčnělý prof. na reálce telečské a výtečný znalec círk. umění Jar. Janoušek, jenž účinně také opravných prací se súčastnil. „Čas. Mat. Mor.“ 1893, str. 55.—63.

v němž jsou ostatky sv. Markéty.[1]) Věž sloužící za hlásnici městskou (»quam conservat communitus«, dí se ve zprávě visit. z r. 1668, rovněž tak ve zprávě z r. 1731) má pěkná gotická, z části zazděná okna, pak hodiny a 4 zvony (1 ze 16. stol.). Nyní právě jedná se o rekonstrukci její. Odedávna byl kostel opatřen drahocenným náčiním posvátným. Mnoho však odňal stát (24 liber stříbra) a dříve již Švédové, ale skvostná stříbrná gotická monstrance z XV. stol. přece se zachovala. V kostele,

Fara, kostel Jména Pána Ježíše, kostel farní a zámek v Telči.

---

[1]) V díle Bollandově „Acta Sanctorum“ Tom. III., str. 442. se čte, že sv. Markéta, panna a mučenice, se ctí jako patronka města Telče na Moravě, kdež jest kollej řádu jesuitského. Sv. ostatky její z Říma do Čech přinesl „muž známé zbožnosti P. Mikuláš Lančický“ r. 1636 a pak darem dány do kolleje telečské. Od r. 1655 koná se tu dne 13. července každého roku slavnost sv. Markéty jako svátek duplex II. classis s oktávou. Tak Bolland. Že pak roku toho Jesuité ještě neměli kostela svého, umístěny jsou posvátné ostatky, umělou prací řeholnice sv. Voršily v Praze okrášlené, v pěkném relikviáři v kostele farním, ale Jesuité, majíce později kostel svůj, nepřestávali se jich domáhati, až konečně r. 1726 je dostali do kostela svého, v němž pak zůstaly až do zrušení řádu, načež zase vráceny kostelu farnímu.

kolem něhož býval hřbitov, jsou také některé náhrobky s nečitelnými nápisy; jiné jsou při zdi kostelní (jeden značí pana Linhartovského z Ostrova, velikého dobrodince kostela, jiný Zikmunda Černína z Chudenic a j.).

Jmění: vlastní 23.990 K v jistinách, zádušní 40.001 K v jistinách. Daně: 134·22 K.

b) Fil. kostel Jména Pána Ježíše zbudovala v pěkném slohu barokovém při kolleji jesuitské hr. Františka Slavatová,[1]) v pověsti světice r. 1676 zemřelá, a biskup olomoucký Karel z Liechtensteina jej r. 1667 posvětil. Jest v něm 5 oltářů. Na hlavním býval obraz od slavného Karla Škrety (nyní pěkná kopie od le Grana) a řezby od bratra-laika Jesuity Kovandy. Malby na ostatních oltářích většinou od Raaba pocházejí. Zbožná zakladatelka oblíbený tento kostel svůj opatřila štědře všemi potřebami, a ačkoliv 25 liber stříbra musil státu odvésti, přece zachoval si skvostnou barokovou monstranci a vzácná paramenta. V letech 1900—1903 byl kostel vkusně obnoven a libozvučnými varhanami od firmy J. Tučka v Kutné Hoře opatřen. Na 2 věžích jsou 3 zvony, z nichž jeden pořízen při založení kostela (1665), ostatní později. Pod kostelem jest prostranná, nyní prázdná hrobka. První byl v ní pohřben manžel zakladatelky Joachim Oldřich Slavata († 1645), pak ona sama; mimo to řeholníci a dobrodincové kolleje. Vzácné rakve cínové, i ta, v níž odpočívala Františka Slavatová, padly za oběť hrabivé nešetrnosti, jež nám tolik památek s počátku stol. 19. zničila.

Jmění: vlastní 29.719 K, zádušní 9156·20 K. Z toho daně a poplatky: 89·09 K.

Až do zrušení řádu působili při kostele tomto Jesuité, jimž zmíněná hraběnka založila r. 1653 kollej, ve které pak řád umístil t. z. III. probaci a zařídil i školy latinské i seminář, zakladatelkou štědře nadaný. R. 1773 bylo v kolleji 29 řeholníků. Budova kollejní po zrušení řádu proměněna v kasárnu a za školy

[1]) Viz spis: Alois Hrudička, „Františka Slavatová a doba její“. V Brně r. 1902.

latinské obdržela Telč hlavní školu německou. Majetek kolleje rozprodán ve prospěch matice studijní.

Fil. kostel sv. Anny na předměstí Podolí z roku 1711 s 5 olt. Na hlavním jest slušný obraz sv. patronky od Rondeza a velmi zdařilé sochy některých světcův. Průčelí zdobí staré pěkné sochy sv. Cyrilla a Methoda. Kolem kostela je městský hřbitov, jejž založila častěji zmíněná Františka hr. Slavatová, a na němž odpočívá poslední Jesuita zdejší kolleje (P. Petrovič). R. 1903 byl kostel důkladně opraven. Zmínky zasluhuje náhrobek dvou tu odpočívajících kaplanů zdejších, na němž čísti lze tento tklivý nápis: »Duos subter lapidem istum compegit mors presbyteros, quin morte fortior charitas, uno pene die abreptos Dom. anno MDCCLXXII Simonem Hanzalík, Rochum Zemene, illum XVIII, hunc XIX Junii. Viventes morum integritas, laborum fida societas conjunxit, mortuos non separavit. Perniciosa lue affectis adstiterunt strenue, in quorum obsequiis ceciderunt gloriose. Dic quaeso: An poterant futo meliore mori?«

Jmění: vlastní 2820 K, zádušní 2101·60 K. Popl.: 11·74 K.

Fil., druhdy farní kostel Matky Boží na St. Městě, vznikl ze svatyňky Marianské, jež dle pověsti založena r. 1099.[1]) Během dob zvětšena v kostel, při němž od r. 1283 byla správa duchovní. V nynější způsobě pochází presbytář, zvenčí opatřený mohutnými opěráky asi z 15., loď pak ze 17. stol. Jest v něm 5 oltářů vesměs barokových (za hlavním objeveny sporé zbytky starých maleb nástěnných). Na věži v jehlanec vyhíhající jsou 3 zvony (z nichž jeden z r. 1515). Mezi náhrobními kameny v kostele povšimnutí zasluhuje ten, na němž zaznamenáno, že tu odpočívají 3 bratří-kněží, z nichž jeden (Jiří Celäus) byl v Telči farářem († 1623) druhý v Budči a třetí v Brtnici. Na hřbitově u kostela mimo staré některé náhrobky (ze 16. stol.)

---

[1]) Ve zprávě visitační z r. 1731 se čte, že zbudoval jej (či obnovil?) Jan z Hradce na památku vítězství r. 1423 dobytého nad Tábority. — Starý obrázek představuje sochu Rodičky B. na hlavním oltáři a má nápis: „Auxilium Christianorum. Ora pro nobis. Effigies B. Mariae Virg. quae Telčii in Suburbio veteri ab a. 1099 pie colitur“.

povšimnutí zasluhuje kamenná kazatelna ve slohu pozdní gotiky. Dle pověsti kázal tu sv. Jan Kapistran.[1]) Památné desky na zdi chrámové oznamují, že tu r. 1799 a 1899 konáno slavnostním způsobem jubileum založení kostela. R. 1899 apoštolská Stolice na slavnost tu i odpustky propůjčila a tehdejší velepastýř Frant. Saleský měl při tom nadšené kázaní i pontifikální mši sv. Mimo to konali zde kněží Dominikáni z Prahy triduum. Před tím byla svatyně důkladně opravena a vyzdobena.

Jmění: vlastní 11.448·80 K, zádušní 8692·12 K. Daně a poplatky: 32·48 K.

Fil. kostel sv. Jana Nep. na návrší za městem v letech 1726—1728 nákladem svým dal postaviti František Antonín hr. Lichtenstein-Kastelkorn v pěkném slohu barokovém. Má 3 oltáře, z nichž sličný hlavní r. 1895 opraven byl. Na věžích dva malé zvony. Hlučně se tu každoročně konává oblíbená pouť svatojanská. — Jmění: vlastní 2990 K, nadační 56·70 K. Poplatky: 6·02 K.

Fil. kostelík sv. Vojtěcha u Studnic jest dle půdorysu i podoby prastarý a chová skvost umění řezbářského: sochu to sv. Vojtěcha z 15. stol., jež vyniká ušlechtilostí tvarův a zvláště výrazností obličeje. R. 1897 slavena tu okázale 900letá památka úmrtí sv. Vojtěcha, když napřed kostelík byl přiměřeně opraven.[2]) — Jmění: 2242 K. Poplatky: 4·42 K.

Kaple: *a)* V zámku telečském, jenž vůbec co do památek uměleckých náleží ku předním na Moravě, jsou dvě velikolepé kaple: bývalá sv. Jiří zasvěcená, v níž vzácné reliefy přebohatě vyzdobené mluví až podnes o krasocitu a zbožné štědrosti zakladatele Zachariáše z Hradce. Mimo tuto domácí kapli zbudoval týž pán slohem renaissančním přeskvostnou kapli novou, prostrannou, Všem Svatým zasvěcenou, v níž r. 1580 pořídil si mausoleum. Figurální štuky na stropě

---

[1]) Co o tom píše Dr. Frant. Přikryl ve spise „Sv. Cyrill a Method", vydaném r. 1905, čítáme k bájím.

[2]) Viz: „Album Svatovojtěšské". V Praze 1897. Tamť socha vyobrazena a popsána.

kaple představují uprostřed Nejsv. Trojici a poslední soud, po stranách pak 4 t. z. veliké proroky a 4 sv. evandělisty. Na

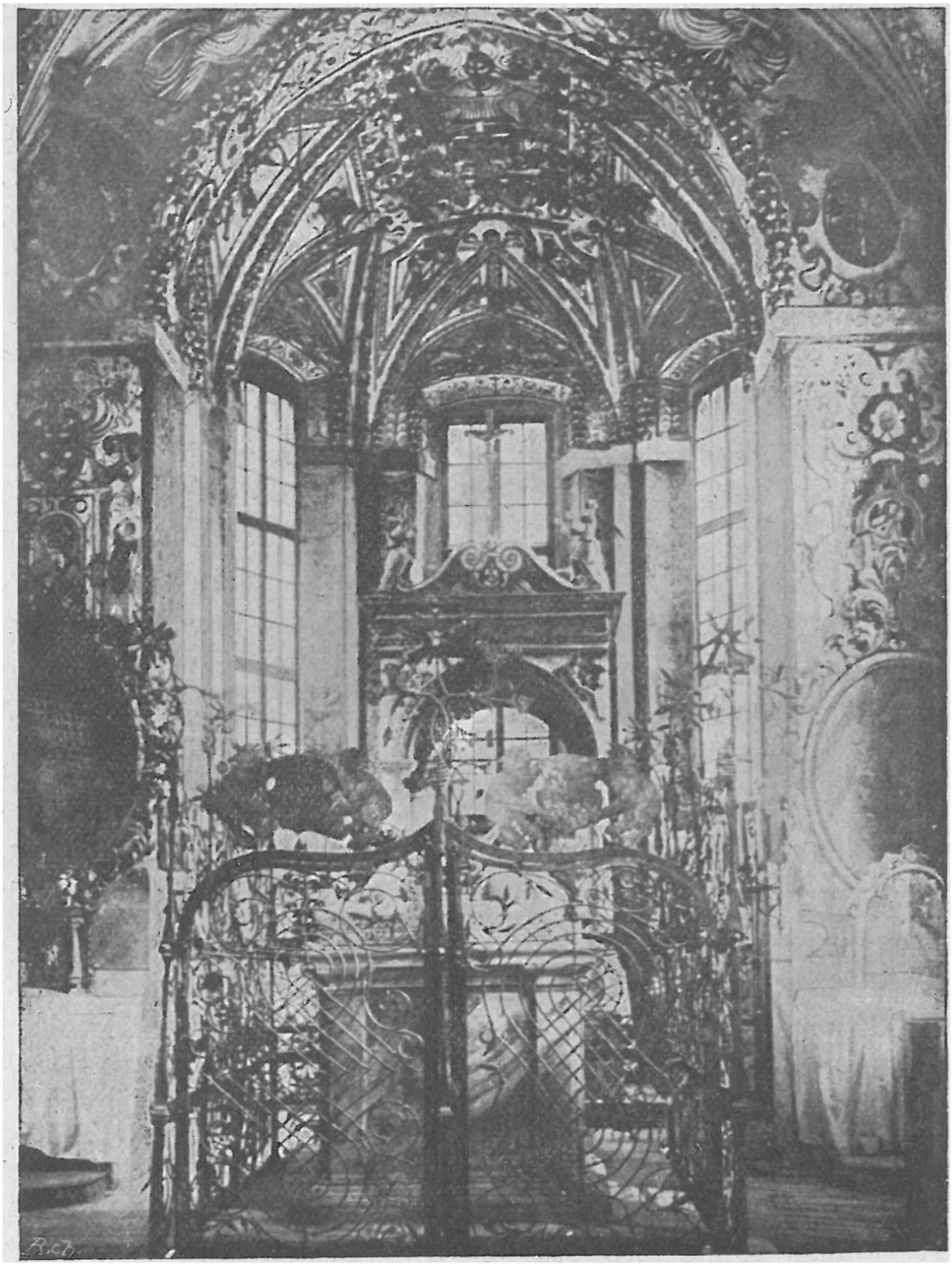

Vnitřek zámecké kaple v Telči.

zdích vynikají malby ornamentální a vše zlatem bohatě vyzdobeno. V lodi jest náhrobek z bílého mramoru s ležícími

postavami p. Zach. z Hradce a choti jeho Kateřiny z Waldšteina, jejíž tělo sem z kostela farního přeneseno bylo. Mříže kolem náhrobku patří k nejpřednějším památkám práce zámečnické. Kaple má 3 oltáře, z nichž hlavní je t. z. ciboriový: pod baldachynem na 4 sloupcích z bílého mramoru postaven oltářní stůl, na němž od r. 1894 umístěn překrásný kříž z mramoru vlašského. Rovněž se kaple, v níž občas se sloužívá mše sv. (na to zvláštní breve apošt. Stolice), honosí vzácnými paramenty. Povšimnutí zasluhují malby sgraffitové, nalezené roku 1904 v někdejší klenotnici p. Zach. z Hradce. Zobrazují allegoricky sedmero hlavních hříchův, a odborníci ve veřejných listech s uznáním je popsali a posoudili (»Čas. Mat. Moravské« 1905, »Vaterland« ve Vídni 1904).

b) Kapli P. Marie na Štěpnici postavil r. 1719 občan telečský Ondřej Hanusík a umístil v ní méně vkusnou sochu P. Marie. Kaple r. 1786 zrušená přešla pak v majetek soukromý, načež značně a úhledně rozšířena a vyžádáno povolení k opětnému konání mše sv. Zmíněná socha na hlavním oltáři (mimo něj jsou tu ještě dva) r. 1905 nahrazena jinou důstojnější a vkusnější, pořízenou z dobrovolných sbírek, a kaple obnovena.

Jmění: vlastní 1700 K, zádušní 2410 K. Poplatky: 14·76 K.

c) Na hřbitově staroměstském stojí kaple sv. Rocha, r. 1652 pořízená ex voto od měšťanů telečských, r. 1786 však zrušená. Brzy na to zakoupena a věnována blízkému kostelu Matky Boží. Pokud malby na stěnách, jichž stopy posud tu a tam vystupují, nebyly zabíleny a porušeny, poskytovala svatyňka ta asi líbezný pohled. Jmění žádného nemá. R. 1906 z dobrovolných příspěvků byla vkusně obnovena.

d) V nedalekém chorobinci (špitále městském), jejž zařídil a nadal r. 1579 pro 8 starcův a 8 stařen p. Zach. z Hradce, jest domácí kaple pro špitálníky, »Ježíškovi« zasvěcená, jehož socha, Jesulátku pražskému podobná, zdobí oltář. R. 1904 byla kaple dobrovolnou štědrostí velmi vkusně obnovena. V zimě se tu koná pro špitálníky (nyní 6 starcův a 6 stařen) mše sv. a jiné domácí pobožnosti, které řídí kaplan špitální, jehož místo

zařízeno a nadáno bylo r. 1768. (Některé přírodniny, byt, otop, něco na penězích, celkem 1400 K). Špitál jest v držení dosti značných pozemků. Jmění jeho spravuje město.

e) U vesnice Vanova na návrší půvabně stojí kaple sv. Karla Borromejského. Je to malá, ale milá budova, ozdobená freskami, které zobrazují známý děj, jenž dal podnět ke zbudování kaple: Pád posledního Slavaty Karla Joachima na honě do jámy vlčí, jenž pak byv odtud vysvobozen, opustil svět a vstoupil do řádu Karmelitů ve Vlaších, kdež obdržel jméno P. Felix. Kapli zbudovala a nadala matka jeho Frant. hr. Slavatová, s níž, když byla nejvyšší hofmystryní, dlel synáček na dvoře císařském. Odtud lze si vysvětliti korrespondenci jeho s cís. Leopoldem I.

f) Kapli Panny Marie Lurdské v Dejci pořídila a udržuje obec. Na podzim každého roku bývá zde mše sv.

Na hradě Roštýně, 7 *km* od Telče vzdáleném, bývala též got. kaple sv. Eustacha; zdivo její je dosti zachovalé, ale kaple slouží jiným účelům.

Zvláštní zmínky hodna jest věž u sv. Ducha[1]) (tak zasvěcen byl kostel gotického slohu k ní přiléhající, v němž bylo 5 oltářů, které po zrušení kostela do jiných kostelů se dostaly. Také při něm bývalo bratrstvo katolických rolníků pod ochranou sv. Isidora). Věž, která obrazu celého města dodává nevšedního půvabu, zachovala sloh románský s okny podvojnými a potrojnými, nyní povětšině zazděnými. Pěkná slohová krytba její pochází z r. 1842. Vzácná věž ta sloužila nejen účelům kostela (jsoutě na ní až dosud 2 zvony městské), nýbrž i fortifikačním, jsouc částí hradeb městských, odkudž, poněvadž stojí na nejvyšším vrcholu města, bylo lze pozorovati, co vůkol se děje.

Náměstí krášlí baroková socha Panny Marie bez poskvrny hříchu počaté; mimo to jest v obvodu mnoho soch posvátných,

---

[1]) Jest vyobrazena v díle Prokopově: „Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung“ a v „Dějinách umění národa českého“, jež vydává Lehner.

z nichž obzvláštní krásou vynikají kamenné sochy na cestě z města na Staré Město a »Boží muka« u rybníka z 15. stol.

Důchody: z pozemků při Telči, při Kost. Myslové a při Vanově, celkem 52 *ha*, nyní pronajatých, výnos katastr. 814 K. Renta roční: 5208·40 K. Daně: 1704 K (náboženská 814 K, ekv. 302 K, pak pozemková) a osobní. Systemisovaní 3 kněží berou z toho důchodu výživu svou.

Farář spravuje fond chud. pro vesnice do T. přifařené. Mimo to je v T. obecní ústav chudinský. Nad to je tu svrchu zmíněný chorobinec (špitál) a na založení nutné nemocnice tvoří se fond; též ku zařízení sirotčince dějí se přípravy na základě odkazu † P. Frant. Poystřického.

Spolky katol. a bratrstva: ustav. klanění, živ. růžence, III. řád sv. Františka, Konference sv. Vincence z P., Spolek sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyr. a Meth., Jednota katol. mužův a jinochů. — Jiným směrem berou se: Beseda, Omladina, Sokol, Řemeslnická beseda, spolek dobrov. hasičův, vojenských vysloužilcův a j.

Farní budova, stojící na náměstí, je dvoupatrová o 12 světnicích, má i ostatní místnosti příslušné, které každoročně mnohých oprav vyžadují, jež farář zapravuje vlastním nákladem (ač k tomu není zavázán). Zahrady při domě není, za to dvě (jedna nadační) se 2 domky na předměstí. Jeden z domků, r. 1898 nákladně opravený, se sálem, 4 světnicemi a zahrádkou, s přivolením biskupské konsistoře ponechán v užívání Jednotě Svatojosefské.

Mezi rodáky zdejšími dlužno uvésti na předním místě Jana Mezouna, od r. 1576—78 biskupa olomouckého.[1]) Byltě synem měšťana telečského Jana, jenž zemřel v Olomouci u věku 87 let a pochován byl v tamním chrámu sv. Mořice. Matka jmenovala se Růžena a byla dcerou Jana Galinovského, panského

[1]) O smrti jeho viz článek v „Čas. Mat. Mor.“ 1907, č. 2.: „Příspěvek k dějinám reformace moravského kleru za biskupa Stanisl. Pavlovského“, od Dra. Antonína Breitenbacha.

porybného v Telči.[1]) Rodný biskupův dům (č. 31) stával při někdejším kostele sv. Ducha. Biskup Jan byl horlivým zastancem katolické církve proti přehmatům tehdejší šlechty moravské. Dále v T. se narodili: Kříž Oldřich, spisovatel historický, v 15. stol. Lukáš Veselý (Laetus), kanovník olomoucký a spolusprávce osiřelého biskupství tamního po úmrtí biskupa Stanislava, spisovatel bohosloví († 1603). Svoboda Frant., Dr. theologie a filos., rektor jesuitské university v Olomouci, spisov. theol. († 1769). Z kněží zde působivších v písemnictví činní byli: kněz Oliva, kaplan zdejší, děkan Josef Těšík († 1880), Frant. Janovský, Jos. Weiss, Alois Hrudička.

11. **Urbanov** (Urbanau), vesnice na silnici z Telče do Stonařova, od Telče 6 *km* vzdálená, má 239 obyv. českých, 3třídní školu, záložnu Raiffeisenovu a poštu. Tel. v Telči, žel. stanice v Sedlejově (2 *km*). — Přifař. 6 osad a mlýn, celkem 1503 katol. (2 akat.), kteří se téměř výhradně živí hospodářstvím. Školy 3 s 5 třídami (přespolní vzdálena 6 *km*).

System.: farář, nyní Frant. Korec, kons. rada a místoděkan, a kooperator.

Urbanov vždy náležel poddanstvím k Telči, maje týž patronát kostelní jako Telč. O faře zmiňují se desky zemské roku 1355. Století 16. i sem zavedlo bludy t. z. reformace, ale ne na dlouho, neboť páni z Hradce a na Telči odevzdali patronát na farách panství svých Jesuitům zprvu hradeckým, pak telečským a tu opět utvrzena jest stará víra katol. i v U. Missie byly zde r. 1901 (obnovy r. 1904 a 1907).

Kostel sv. Jana Křt. na návrší je původu starého, zbudován byv asi od pánů Hradeckých na Telči,[2]) ale r. 1780

---

[1]) V topografii Wolného I., 1. str., 75. citát o úmrtí obou rodičů biskupa Jana, ještě před zvolením jeho, dle pramene rukopisného v museu městském v Telči dlužno to omeziti na úmrtí matčino. Otec zemřel, když Jan byl již biskupem.

[2]) Dle visit. zprávy z r. 1718 vyhořela fara, takže po delší dobu farář s kooperatorem v malé světničce pospolu přebývati musili. V pozdějších zprávách vede farář stesky na zlomyslné pustošení lesa kostelního.

byl docela zmodernisován. Pouze stará sakristie, čili »kaple černá«, s klenbou hvězdovou a zakryté nyní sanctuarium ve zdi presbyt. se zachovaly. Jsou v kostele 4 olt., o jichž obnovu právě se jedná. Na věži jsou 3 zvony původu novějšího ze 17. stol. a hodiny. Hřbitov nový jest za osadou. Matriky z r. 1637.

Jmění vlastní: 17.595 K a les na 75 *ha*, zádušní: 8213 K. Daně a poplatky 100·12 K. Farní ústav chudinský.

Z bratrstev církevních jsou zde: Bož. Srdce P. a Panny Marie, živého růžence, apoštolát, spolek svaté Rodiny.

Farní budovy jsou vlastně dvě: stará fara přízemní, klenutá, se 3 světnicemi, kuchyní (letní) a komorou; nová, jednopatrová, se 6 světnicemi a příslušenstvím, skytá pěknou vyhlídku do okolí. Hospod. stavení v dobrém stavu. Oprava stala se r. 1905.

Důchody: renta 3014 K, užitek z pozemků při Urbanově a Radkově: 335·94 K. Výbava z velkostatku telečského: 32·12 K, pak 20 sáhů dříví z lesa kostelního. Z toho vydržuje se i kooperator a platí se daně: pozemková z polí a z lesa, pak ekviv. a náboženská: 593·86 K.

V. Děkanství třebíčské

hraničí na východě s děk. náměšťským a jaroměřickým, na západě s jihlavským a měřínským, na jihu se želetavským a jaroměřickým, na severu s měřínským a velkomeziříčským.

Náleží k nejstarším dekanátům, ale za zmatků náboženkých zaniklo; až teprv r. 1665 opět mluví se o něm, avšak rozsah jeho byl jiný a větší než nyní.

Území jeho není sice tak hornaté jako v děkanstvích na západě sousedících, avšak přece patří k vysočině Českomoravské, určitěji Žďárské, jíž protéká řeka Jihlavka. U Třebíče vysočina na 406 *m*, u Vladislavy na 384 *m* dostupuje. V okolí Trnavy a Třebíče četná skaliska žulová, po polích a stráních roztroušená, zvláštního rázu dodávají krajině, již sem a tam krášlí i rybníky velkostatkářské. — Železná dráha z Okříšek do Brna projíždí děkanstvím.

Žije tu 23.706 kat. české národnosti, pak 569 akat. a 696 židů v jednom městě, jednom městyse a 44 osadách vesnických. Výživou jest venkovanům skoro výhradně rolnictví, v městě řemeslo a obchod a práce v četných dílnách a továrnách.

Katolíci mají tu 10 far s 18 svatyněmi a 14 kněžími ve správě duchovní (10 farářů, 4 koop.), z nichž 11 světských a 3 řeholníci; 4 jsou v úřadě učitelském. Na každý z 10 kostelů farních připadá průměrem vlastního jmění: 4461 K a zádušního: 8662 K, z čehož platí poplatků 27 K průměrem jeden farní kostel. Ani jeden farář nemá plné kongruy z beneficia svého.

Až na jednu farnost, a to rudikovskou, ze kteréž náleží jedna osada k okr. hejtmanství, soudu a bernímu úřadu do Třebíče, ostatní pak do Meziříčí Velkého, patří všecky farnosti ku polit., školní, soudní i berní správě v Třebíči.

Patronát. Fary: Benetice, Přibyslavice, Lhotu Červenou, Rudikov, Střížov a Trnavu obsazuje matice náboženská; Třebíč-Město, Třebíč-Zámek a Vladislavu majitel velkostatku třebíčského Josef hrabě Waldstein z Wartenberka; Třebíč-Jejkov: řád OO. Kapucínův.

Školy: c. k. gymnasium; 4 měšťanské a obecné 32 se 79 třídami; na každou farnost přijde průměrem skoro 8 tříd. Co do jazyka vyučovacího jsou školy ty — až na 4 německé v Třebíči — české. — Generální visitace byla r. 1896.

Děkan: P. T. Matěj Nevoral, konsistorní rada a farář u sv. Martina v Třebíči, člen tamní c. k. okresní školní rady.

1. **Benetice,** ves od Třebíče 10 *km* vzdálená, bez řádného spojení, má s Věstonovicemi 250 obyv. č., 1třídní školu. Poštou patří do Lhoty Červené, tel. a žel. v Třebíči. Obyv. žijí z polního hospodářství. — Se 2 přifař. osadami a čtyřmi samotami celkem: 984 katol. (158 akatol.); 5 tříd školních (1 škola 6 *km* vzdálí).

System.: farář, nyní František Segeťa.

Benetice patřívaly ke zboží benedikt. kláštera v Třebíči, jenž tu zřídil faru. Když pak klášter zanikl, dostaly se B. i s právem podacím ku panství třebíčskému a v 16. věku bludy

t. z. reformace zde ovládly. Po obnově náboženské byly B. přifařeny do Kamenice, až r. 1785 nábož. matice duch. správu zdejší obnovila, založivši lokalii, která r. 1859 farou se stala.

Kostel sv. Marka postaven byl poblíž nedostatečného starého r. 1853. Je to budova moderní, úhledná a prostorná (42 *m* dlouhá, 12 *m* široká) o 5 oltářích (na hlavním obraz od Zeleného). R. 1904 snahou faráře nynějšího byl kostel obnoven a vkusně vymalován z příspěvků dobrodinců, takže jest pravou ozdobou chudé jinak krajiny zdejší. Na věži jsou 2 zvony novější. Hřbitov nedaleko kostela.

Jmění vlastní: 1000 K, zádušní: 2555·42 K. Daně a poplatky: 7·76 K. — Farář spravuje také ústav chudinský.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova je přízemí slušné o 5 světnicích, kuchyni atd. Opravena byla r. 1897 a jest jakož i stavení hospod. v dobrém stavu. Zahrada slušná na 8 *a* 70 *m*².

Důchody: kongrua z nábož. matice. Daně a poplatky: 42·90 K (v tom i osobní).

2. **Lhota Červená** (Roth-Lhota), ves v dolině ležící, 10 *km* vzdálí od Třebíče, s níž spojena jest pěší poštou. Má 343 obyv. české, 1třídní školu a poštu. Tel. a žel. v Třebíči. S přifařenými 3 obcemi a dvorem celkem: 1373 kat. (42 akat.) a 3 šk. 1tř. Farníci žijí skoro výhradně z polního hospodářství.

System.: farář, nyní Jan Doležal, auditor konsistoře.

Lhota patřívala klášteru třebíčskému, později přišla v držení světských pánů na Třebíči i s právem podacím, o němž se děje zmínka r. 1415. Po restauraci katol. víry, kteráž zde v 16. stol. jako v celém okolí skoro nadobro byla zanikla, přifař. jest L. do Třebíče, později do Kamenice, pak zase do Třebíče, až r. 1785 mat. nábož. zde zřídila lokalii, r. 1859 faru.

Starý nepatrný kostel sv. Vavřince pocházel ze 13. stol. a na svátek sv. patrona byl obdařen výsadou odpustkovou. Roku 1899 hlavně z pozůstalosti † faráře zdejšího Matouše Šimbery byl kostel značně rozšířen a důstojně obnoven, což

vyžadovalo nákladu asi 30.000 K. Biskup František Sal. jej posvětil. Oltáře jsou 3. Zvony 3. Hřbitov je za osadou.

Vlastního jmění má kostel: 1900 K, zádušního: 1600 K. Daně: 660 K. Pod správou farářovou je též ústav chudinský.

Zbožné spolky: živ. růžence, klanění nejsv. Svátosti olt. a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. I Raiffeisenka tu působí.

Farní budova je přízemí pevně stavěné, po opravě r. 1894 ve stavu dobrém. Též stavení hospod. Zahrada ve výměře 585 m^2.

Důchody: kongrua celá z nábož. matice. Daně: 10·68 K (mimo osobní).

3. **Přibyslavice**, ves na řece Jihlavce, od Třebíče 9 *km* vzdálená, drahou na Okříšky spojená, má 604 obyv. č., 2tř. školu. Pošta, tel. a žel.: Okříšky (2·6 *km*) a Brancouzy (7 *km*). S přifař. 4 osadami, 3 mlýny, dvory, továrnou na papír, strážními 7 domky na dráze, celkem: 1871 katol. (10 ž.), kteří živí se hospodářstvím, pak dělnickou prací v papírně a na železnici.

System.: farář, nyní Jakub Pavelka, a kooperator.

Přibyslavice, osada to stará a historicky památná, patřívaly ve 13. stol. kostelu svatopetrskému v Brně, odkudž obsazována i fara. Během času však kapitula svatopetrská přišla o zboží i podací zdejší, jež obojí připadlo vrchnosti brtnické (r. 1577). V bouřích nábož. fara zanikla a katol. odtud přifařeni byli do Heraltic, jež patřily k děk. telečskému, až do opětného založení fary pod patronátem nábož. matice r. 1783. R. 1853 byly tu missie.

a) Farní a poutní kostel Narození Panny Marie jest prostorná (40 *m* dlouhá, 16 *m* šir. a 26 *m* vysoká) svatyně slohu barokového s 5 oltáři, r. 1903 nákladně a velevkusně obnovená z příspěvků dobrodinců i faráře nynějšího (náklad 5600 K). Na hlavním olt., jehož mensa shotovena z jednoho kusu vlašského mramoru, viděti milostný obraz Panny Marie s Ježíškem, který jí podává růži. Kolem toho viděti freskové malby dekorativní, jež se pokládají za vzácné dílo umělecké. Ku památnostem kostelním náležejí též dvoje stará paramenta, stříbrem a zlatem protkaná, a pozlacená ciboř z r. 1731; pak

cenný stříbrný, granáty ozdobený kalich, dar posledního dlouholetého faráře zdejšího Frant. Čermáka.

Jmění vlastní: 4899·39 K, zádušní: 6256·80 K. Daně a poplatky: 21·14 K. — Fond chudinský spravuje farář.

b) »Starý« kostel (prý z 11. stol.), původně farní, zasvěcen byl prvotně sv. Matouši, později sv. Gotthardu a nyní se říká »u sv. Anny«. Sloh jeho byl románský, o čemž svědčí okna, oblouky poboční lodi a vchod do býv. sakristie. V hlavní lodi jsou již oblouky lomené z doby přechodní. Též v presbyt. viděti prosté sanctuarium se železnou mříží. Při tomto kostele jest věž a na ní hodiny a 2 zvony; jeden bez nápisu s letopočtem 1599 a s obrazem vzkříšení Páně, druhý (nový) s nápisem lat. a českým (přelitý r. 1840). Na přiměřenou stavbu věže zanechal dotčený † farář Čermák: 7593·26 K. Hřbitov mimo osadu.

Zbožné spolky a brat.: živ. růžence, sv. Rodiny, Apošt. sv. Cyrilla a Methoda. — Jiného druhu: hasičské jednoty v Přib. a Čichově.

Podotknouti sluší, že P. mají od r. 1900 i vodovod.

Budova farní, byvši dosud přízemím, snahou faráře nynějšího r. 1905 zvětšena byla o jedno patro, takže úplně vyhovuje a je také v dobrém stavu. Tolikéž i stavení hospod. Zahrada za farou rozkládá se na svahu a má výměry 39 *a*.

Důchody: kongrua z nábož. matice; farář má povinnost »pro fundo relig.« sloužiti 102 mše sv., jedno offic. defunct. a modliti se 22 litanie. Kooperator rovněž z matice náboženské jest placen. Daní platí farář (mimo osobní 48 K!): 6·96 K.

Pouti nejhlavnější jsou: dne 2. července, o Navštívení Panny Marie, pak o svátku, Naroz. a Růžene. slavnosti. Přicházejí sem poutníci ze širého okolí, čeští i němečtí.

Pozn. O původu zmíněných poutí vypravuje se, že na vnější pravé zdi starého kostela byl vymalován obraz Panny Marie, jenž přes všeliké nehody živelní — i když obmítka kolem něho opadala — zůstával neporušen. To pohnulo majitele panství brtnického Antonína Rombalda Collalta (jehož zdařilé

vyobrazení chová se na faře), že k obrazu dal poříditi kapli, do níž hojně každého roku putováno. Na to pak nástupce jeho hr. Tomáš vystavěl r. 1764 kostel prostranný, jehož presbytářem stala se kaple řečená.

4. **Rudikov**, ves na silnici z Třebíče do Vel. Meziříčí, od Třebíče 10·5 *km* vzdálená, spojení poštou i drahou, má 503 obyv. české; škola 3tř., stanice žel. dráhy a pošta. Tel. ve Vel. Meziříčí. Celá farnost má 7 osad a dvůr, v nichž žije 1584 kat. (86 akat. 10 ž.) a celkem jsou 4 třídy školní. Farníci mají výživu z hospodářství dosti sporého.

System.: farář, nyní kons. rada Em. Sedlák, a koop.

Po R. psával se rod zemanský, jenž asi zadával i faru, o které listiny se zmiňují r. 1234. Ale brzy na to shledáváme právo podací při klášteře oslavanském. Nátlakem pana Zdeňka z Lomnice a na Meziříčí roku 1522 vypuzen byl odtud farář katol. a protestantismus se zde umístil. Patronát převzali páni na Meziříčí, z nichž jeden, katol. pán Ladislav Berka z Dubé ponechal jej kardin.-biskupu Fr. Dietrichsteinovi, čímž ovšem věc katolická v R. oživla. Pro nedostatek kněžstva na čas přifařen do Budišova, ale od r. 1665 má zase svou správu duchovní.

Farní kostel sv. Petra a Pavla jest slohu moderního, ač na věži lze poznati stopy starého původu. Byltě zbudován r. 1801 nákladem mat. nábož. na místě sešlého starého. Velký je dosti, ale kryt pouze stropem plochým. Jsou v něm 3 olt. V letech 1903—1904 byl z odkazu po † faráři zdejším Frant. Seifertovi důkladně vnitř i zevnitř opraven, načež přispěla farnost i matice nábož. Nedávno okrášlen vkusnými sochami Srdce Páně a Panny Marie. Na věži jsou 3 zvony původu novějšího. Hřbitov je mimo osadu. Missie byly r. 1903.

Jmění vlastní: 1258 K, zádušní: 9090 K. Mimo to má kostel les a pozemky, jichž in partem congruae užívá farář, platě daň i s přir. (30·12 K) a odváděje kostelu 5·88 K ročně. Jinak platí se z kost. jmění 4·33 K. — Též je zde chudinský ústav farní.

Spolky zbožné: živ. růžence, ustav. klanění, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyr. a Methoda, III. řád sv. Františka.

Farní budova jest jednopatrová, prostranná, v dobrém stavu po opravě důkladné v letech 1902—1904. Rovněž tak stavení hospod. Zahrada veliká za farou (na 3 míry), méně úrodná, a 2 zahrádky menší před farou.

Důchody: roční renta 698·65 K, od obcí přifař. 16 K a výtěžek z pozemků na 21 *ha*, výnos z kostelních pozemků 242·38 K in partem congruae, potřebné palivo z lesa kostelního, jejž vzdělávati i chrániti farář jest povinen, rovněž tak platiti daň Konečně má farář doplněk na kongruu z matice nábož. Daně 200 K; kooperatora platí matice náboženská.

R. jest rodištěm básníka a spisovatele Msgr. Vladimíra Šťastného.

5. **Střížov**, ves od Třebíče 9 *km* vzdálená; spojení na Vladislavu poštou i drahou. Má 117 obyv. českých, 2tř. školu. Pošta, tel., žel. ve Vladislavě (2·5 *km*). — Se 4 přifař. osadami, 2 mlýny a lázeňskou kolonií Dobrou Vodou celkem: 774 katol. (10 akat., 2 ž.). 3 tř. školní. Obyv. žijí z rolnictví a řemesel (obuvnictví).

System.: farář, nyní Em. Svitavský.

Střížov patříval klášteru benedikt. v Třebíči, který zde zřídil kostel a faru. Když v 16. století i sem vnikly bludy náboženské, přepustila paní na Třebíči Kateřina z Waldšteina jako i jinde podací právo kostelní obci, a tu katol. fara zanikla. Po obnově katol. byl Stř. přifařen napřed do Třebíče, pak do Vladislavy. Roku 1785 zřízena zde lokalie, z níž r. 1859 stala se fara.

Kostel sv. Jiljí, tak jak nyní jest, postaven byl r. 1692 na místě původního, z něhož nic se nezachovalo. Presbyt. je klenuté, loď však pokryta stropem plochým. R. 1865 kostel upraven byl ve slohu moderně všedním a r. 1894 vymalován. K památkám náleží kalich s patenou z r. 1619, relikviář a velký zvon z r. 1496 (přelitý r. 1889), pak křtitelnice kamenná. Hřbitov je mimo osadu.

Jmění vlastní: 1900 K, zádušní: 200 K. Poplatky: 3·90 K. Farní ústav chudinský.

Zbožné spolky: živého růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Fara je přízemí šindelem kryté se 3 světnicemi, kuchyní a komorou. Nejnutnější místnosti hospodářské. Zahrada (15 *a*) na zeleninu a ovoce.

Důchody: kongrua z matice náboženské. Daně: 2·10 K (mimo osobní).

6. **Třebíč** (Trebitsch), město ležící v hlubokém a úzkém úvale na Jihlavce, 404 *m* nad mořem, má (bez Podklášteří) 10.948 obyv. českých, jest sídlem c. k. okr. hejtmanství a okr. školní rady, okresního soudu, berního úřadu, siln. výboru, jemuž se platí přir. 30 %. Je tu c. k. vyšší české gymnasium, 2 měšť. a 4 obecné školy české, 2 měšť. a jedna obecná něm.; dále škola průmyslová a obchodní. Finanční stráž a stanice četnická; evid. katastr a úřad cejchovní. Pošta erární, telegraf a telefon. Museum. Zemská nemocnice veřejná, městský chorobinec (špitál) a sirotčinec; nemoc. pokladna. Spořitelna městská, záložna občanská, rolnická, Creditverein. Dílny koželužské, jirchářské, obuvnické a řemenářské, značný obchod a průmysl. Deset lékařů, 2 lékárny, 4 advokáti a 2 notáři, 2 knihtiskárny a knihkupectví. Vydávají se tu dva listy periodické, z nichž jeden směru protikatolického.

Třebíč, pokud svědčí prameny historické, náležela klášteru benediktinskému, jejž na pahorku blízko nynějšího města založila knížata bratří Oldřich brněnský a Lutold znojemský. Klášter pak založil městský kostel sv. Martina (asi r. 1115), měl k němu podací právo a své řeholní kněze při něm ustanovoval. Ve 2. pol. 14. stol. T. již byla městem a to opevněným. R. 1425 Husité dobyvše kláštera i města po delší dobu zde pobyli a snad již od nich pochází símě protikatolické, z něhož r. 1449 vznikla duchovní správa »podobojí«. Byltě již vliv vrchnosti klášterní, co do majetku dávno pokleslé, nepatrný. K tomu ještě válka mezi králem Jiřím a Matyášem uherským, při níž

dobyto T. (r. 1468 [1]), nezhojitelné rány zasadila štípení sv. Benedikta, jež r. 1491 zaniklo docela. Po této katastrofě nejen panství klášterní, které před tím již bylo zastaveno pánům ze Šternberka a pak pánům z Lomnice, nýbrž i právo podací zúplna přešlo na pány světské, kteří nauky heretické a vyznavače jejich úsilovně podporovali. Byli to páni Pernšteinové, z nichž Jan r. 1516 potvrdil stanovy zdejšího spolku literáckého, který se čítá k nejstarším na Moravě; pak páni Osovští, pod jejichž záštitou v T. vzniklo mnoho (prý 21) sekt a stran nábož., málo sice svorných vespolek, ale urputných protivníků katolicismu. Mezi nimi jaksi přední místo drželi Bratří, kteří r. 1520 měli v Třebíči dům svůj (sbor), školu i špitál. Bylať T. po Přerovu a Ivančicích na Moravě nejhlavnějším sídlem jejich. Za takových převratů i jiní živlové z ciziny zde půdy nabyli, což vidno z toho, že zde (jak píše Volný), působil prý i pověstný Němec z Wittenberka, Pavel Sperat, z Jihlavy vypovězený. R. 1598 a 1607 konaly se tu synody, na nichž mnozí byli ordinováni »na službu slova Božího«. Za p. Smila Osovského z Doubravice právo podací postoupeno městu a to používalo ho po luthersku, vykázavši sektářům nejen kostel sv. Martina, nýbrž i Nejsv. Trojice. Poměry takové potrvaly skoro až do r. 1636; hrstka katolíků třebíčských v odlehlé vesnici Rudikově docházela náboženské útěchy (od r. 1622). Teprv r. 1657 lze mluviti o řádné obnově katolické správy duchovní (farářem jmenován Václav Bureš) a pomocí Jesuitů, kteří občas z Jihlavy sem přicházeli, pracováno o obrácení pobloudilých (jichž zbytky v T. udržely se až do r. 1717). Mnoho Třebíčanů se za dob těch vystěhovalo do Uher. Mezi tím panství i s patronátem dostalo se dědictvím na nejstaršího člena hrab. rodu Waldsteinů (seniorat), což trvá až posud.

---

[1]) Posádka kláštera, kamž se bylo uteklo na 4000 lidí, mezi nimiž za dlouhého obléhání řádil krutý hlad, poddala se vítěznému Matyáši, když již dříve kníže Viktorin, syn krále Jiřího, klášter opustiv s velikými ztrátami se byl protloukl táborem nepřátelským do Čech. (Kubeš, „Dějepis města Třebíče“, 1874, str. 170).

Do r. 1784 byla T. jednou farní osadou, odtud pak ve dvě farnosti: městskou a předměstskou rozdělena jest.

1. Městská fara sv. Martina bisk. má v městě: 5164 katol. (65 ak., 236 ž.) českých. V obvodu farním jsou 3 školy měšť. (1 č., 2 něm.), pak 2 ob. (1 č., 1 něm.) S příf. osadou, 2 mlýny a kolonií tovární má celá farnost: 5316 kat. (65 ak., 236 ž.); 24 tříd školních.

System.: farář, nyní děkan Mat. Nevoral, 2 kooperatoři, 3 učitelé náboženství.

a) Farní kostel sv. Martina, jak podotčeno, původně ze 13. stol., jest nyní stavba baroková až na gotický presbytář, mnohem nižší než loď, moderně sklenutá kaplemi po obou stranách s pěknými barokovými oltáři, jež zdobí překrásné intarsie. Přístavbami z let 1708—1720 byv rozšířen, zachoval si kostel ten ze starověku staré základy věže, která od původního kostela, nynějšího to presbytáře, druhdy stávala opodál; pak starobylé železné dvéře se znaky pánů Pernštejnských a cínovou křtitelnicí s nápisem: »Jdouce po všem světě atd.«, ze 17. stol. Oltářů má kostel 7 s obrazy od Winterhaltra a Šichana. Na kůře jsou dobré varhany. Věž jest majetkem města a jsou na ní mimo hodiny 4 zvony pořízené po ohromném požáru r. 1822. Roku 1905 kostel nákladně byl opraven, při čemž zejména presbytář i poboční kaple dostaly mnohem více světla a celá dosti sešlá svatyně nabyla krásy nevšední vkusnou malbou (maloval Baloun). Též zevnějšek přiměřeně opraven a věž novou krytbu obdržela. Střecha nad přistavěnou ku presbyt. sakristií maskována vkusnou balustrádou. Náklad na všecky opravy [1]) (84.168 K) zapraven z části ze jmění kostelního, z části konkurencí, pak příspěvky městské obce a dobrodincův.

Jmění vlast. má kostel: 22.583 K, zádušního: 39.708 K, z čehož daně a poplatky: 108 K. Chvalné zmínky zasluhují »Paměti« faráře zdejšího Martina Matlocia (1698—1777), jež věrně opsal nástupce jeho Jakub Dvořecký (1798—1814), rodák

[1]) Při pracích opravných súčastnily se firmy domácí a z Brna Vojtěch Stříž a B. Škarda.

z Telče. Paměti psány jsou latinsky: »Notata de statu religionis civitatis Trebitz«, a chovají se na faře.

b) Fil. kostel sv. Trojice na hřbitově, jenž druhdy býval kolem farního kostela a roku 1607 sem přeložen byl. Rozšířen byv r. 1904 slouží pro třebíčské 3 farnosti. Je dosti prostorný, má zdivo staré (ze 16. století) i krytbu, ostatně však jest zmodernisován a r. 1901 byl opraven. Oltář jest barokový. Na věži z r. 1701 jsou 2 zvony.

Jmění vlastní: 7150 K, zádušní: 3125 K, z čehož se platí 21 K daní a poplatkův.

Kdysi stávala u kostela ještě kaple sv. Maří Magd., ale počátkem 19. století byla zrušena k nabytí většího místa na hřbitově.

Na t. z. Strážní Hoře jest úhledná kaple sv. Jana Nep. (kostelíček), již prý zbudoval zednický mistr Jan Fulík, vrátiv se z pouti do Říma.

Hlavní náměstí zdobí velmi úhledné sousoší sv. Cyrilla a Methoda od B. Seelinga r. 1885 zbudované a s velikou slávou od biskupa Františka Saleského posvěcené.

Katol. a zbožné spolky: Katol.-polit. jednota, katolický spolek dělnický, Jednota katol. tovaryšů, pak bratrstvo sv. růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, ustav. klanění, a III. řád sv. Františka.

Mimo to jest v městě 20 spolků různých druhův a účelů, mezi nimi: Měšť. Beseda, Řemesl. Beseda, Spolek musejní, Sokol, spolek národních dělníků, sociálních demokratů a j.

Kromě svrchu uvedených ústavů lidumilných, jež jsou ve správě veřejné, dlužno ještě uvésti spolek (Konferenci) sv. Vincence z Paula na dobrovolnou podporu chudých.

Zmíněný »špitál« městský založen byl r. 1404 a vládnuv značným jměním (ves Petrůvky mu náležela) byl pod správou farářů městských. Je to nyní vlastně chorobinec, v němž sedm chudých a stářím sešlých osob dochází potřebného ošetření.

Fara u kostela stojící je budova jednopatrová. Důkladně byvši opravena roku 1899 má dosti místností (10) obytných

i hospodářských, vše ve stavu dobrém. Zahrada při ní r. 1900 nově byla osázena a v nejlepším pořádku se udržuje.

Důchody: z pozemků na 72 *ha* 15 *a* 6 *m*² za nízkou cenu od r. 1854 již pronajatých, čistý výnos: 1725 K, roční renta: 1835 K a z náboženské matice doplněk spolu na vydržování kooperatora: 515 K. Druhého koop. musila by docela vydržovati matice nábož. Daně (mimo osobní): 1506 K.

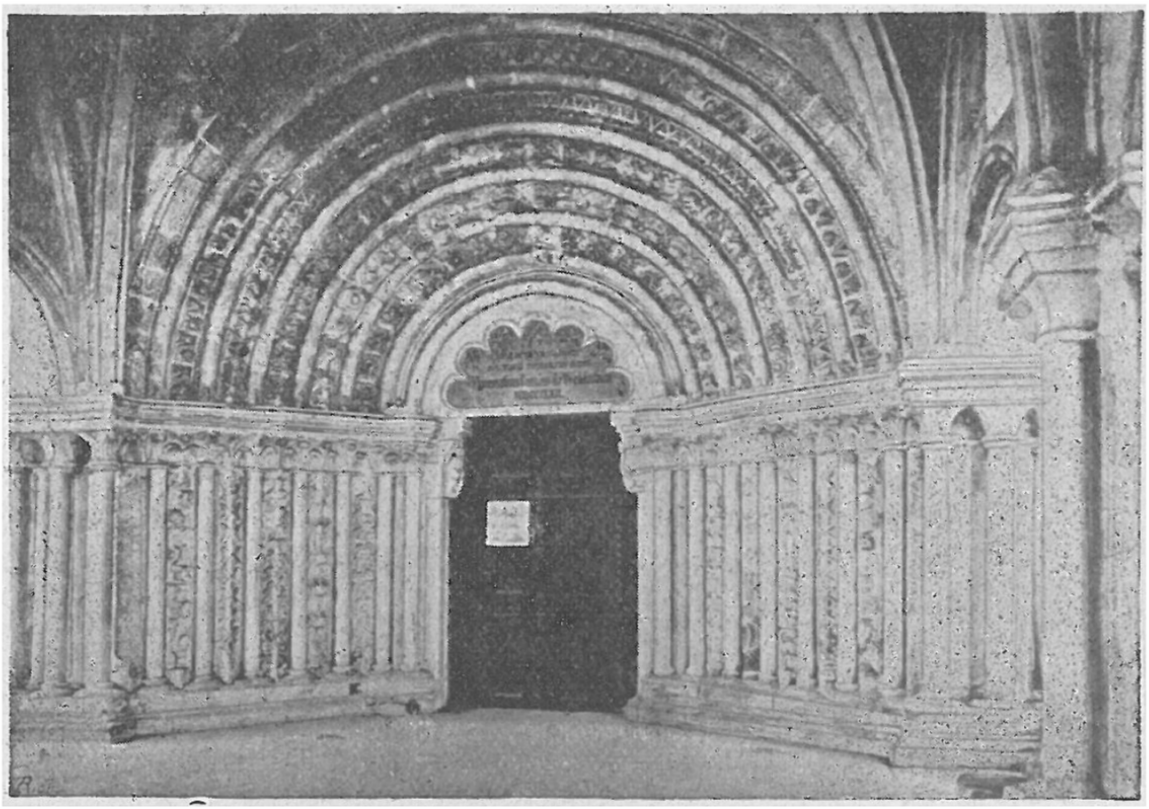

Portál v zámeckém kostele v Třebíči.

2. Na předměstí Jejkově jest farní a klášterní kostel Proměnění Krista Pána zasvěcený a patří k němu část města Třebíče s 5340 obyv. českými, česká škola měšť. 3tř. (4 odděl.) pro chlapce, česká šk. 5tř. (10 odděl.) pro chlapce; pak 3 obce venkovské se 3 školami 1třídními a škola hospod. zimní. Celkem: 6429 katol. (52 ak., 25 ž.). 18 školních tříd.

System.: správce fary, nyní P. Jan Rubringer, 2 koop. z řádu kapucínského, pak katecheta.

Kostel postavil, jak oznamuje lat. nápis nad vchodem, r. 1693 hrabě Karel Ferd. Waldštein na místě, kde někdy

stával sbor bratrský. Sloh je obvyklý v řádu kapucínském, až na věž (na ní 2 zvony), jež r. 1884 ku kostelu byvši přistavěna slohem od něho se odchyluje. Kostel má 5 oltářů vkusně a čistě upravených. Obraz na hlavním oltáři má cenu uměleckou. Kostel byl r. 1882 opatřen novými varhanami a r. 1905 nákladně obnoven i prakticky rozšířen. (Nový hlavní oltář). — Jmění: vl. 2160 K, zádušní 4482 K. Popl.: 12·19 K.

Při kostele stojící klášter OO. Kapucínův založil Frant. Augustin hr. Waldštein r. 1684 pro 25 řeholníkův a nadal jej potřebnou výživou v penězích i přírodninách. Prvním quardianem byl P. Chrysogen Budějovský. V nynějším stavu dobrém jest klášter po obnově své, již vyžadovaly zhoubné požáry r. 1822 a 1847. R. 1784 při kostele tom matice nábož. zřídila faru, svěřivši správu její napřed (1784—1802) duchovenstvu světskému, a pak až do nynějška řádu kapucínskému, jenž k vedení farního úřadu ustanovil a zařídil zvláštní oddíl klášterních budov, obecenstvu snáze přístupných a r. 1899 a 1901 opravených. Nyní působí zde 3 řeholníci, z nichž jeden jest quardian a spolu správce fary, dva ostatní kooperatoři, požívajíce za správu duchovní náhradu 187·20 K z matice náboženské. Mimo to 2 bratři laikové. — U kláštera je rozsáhlá zahrada ovocná i zelinářská. V pozadí viděti náhrobky z bílého mramoru některých držitelů Třebíče a členů rodu jejich (Johanka Osovská z Doubravice, † 1588, Bohunka Žerotínovna, choť p. Smila Osovského z Doubravice, † 1588, Kateřina z Waldšteina, duchaplná choť druhá p. Karla st. ze Žerotína, † 1638, a j.). Byly asi původně v bývalém sboru bratrském, jenž zaujímal místo nynějšího kostela, a odtud z piety zde umístěny jsou.

Ve přifařené obci Stříteři a to na hřbitově stojí starobylý kostel fil. sv. Marka. Je to stavba z 15. stol., při níž zachovala se stará věž v jehlanec zděný vybíhající s přízemkem, jejž kryje klenba křížová. Na věži jsou 2 zvony z věku 16. V kostele jest jeden toliko oltář. Oprava provedena r. 1900 nákladem obce Stříteře a Kožichovic. — Kostel má vlastního

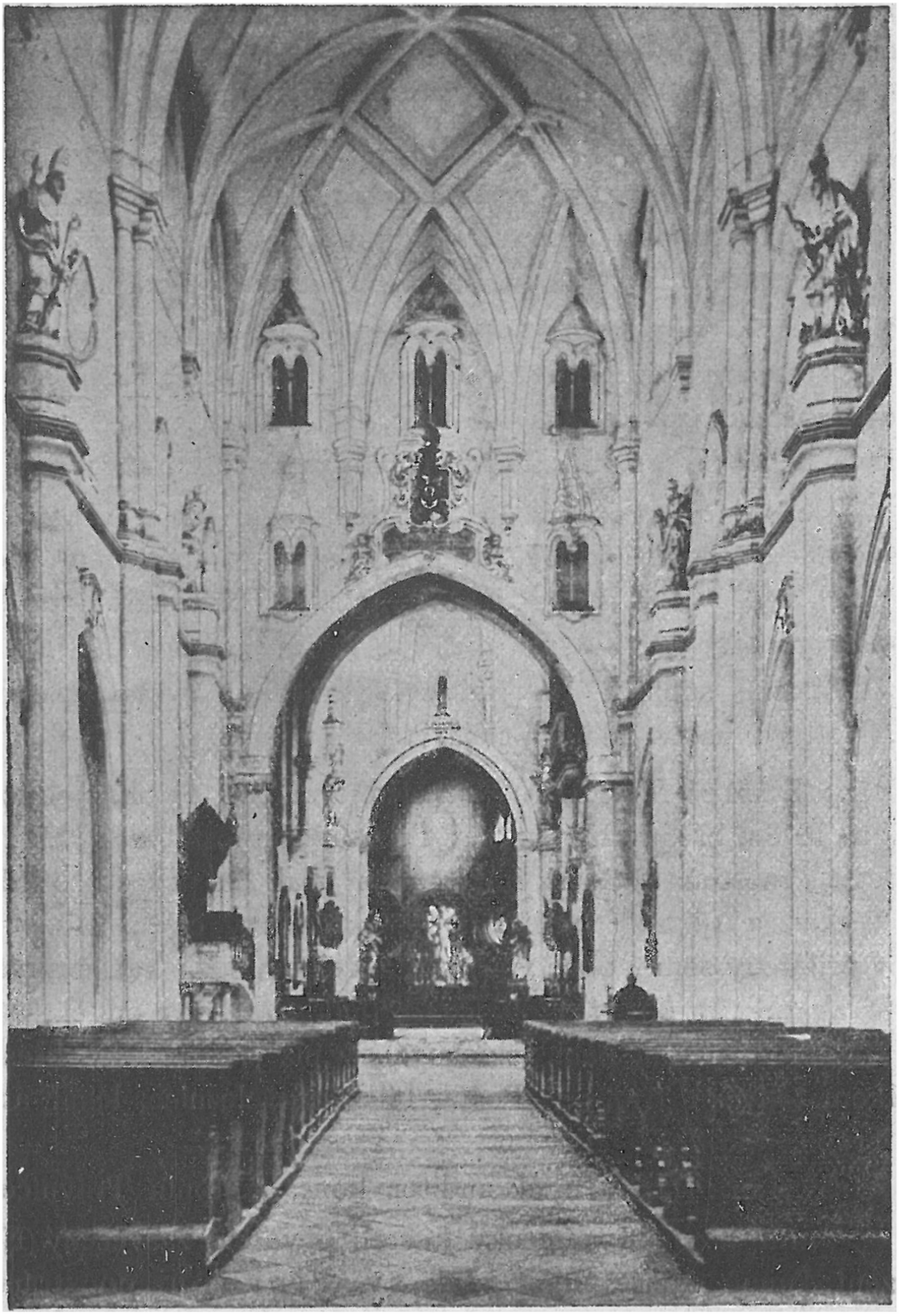

Vnitřek zámeckého kostela v Třebíči.

jmění: 7623·96 K. Poplatky: 14·55 K. — Ve S. bývala fara, jež za pánů Osovských z Doubravice dostala se v držení protestantů; pak zanikla docela a S. přifařena (r. 1625) do Třebíče, odkudž každou třetí neděli se zde konají služby B.

V nemocnici, jež v Třebíči zcela moderně zřízena byla nákladem města i země na památku 50l. jubilea panování cís. a krále Frant. Josefa I., svěřena jest obsluha nemocných od r. 1902 sestrám III. řádu sv. Františka, jichž tu nyní působí 14. Mají domácí kapli sv. Josefa.

Třebíč má též sirotčinec »Františka Josefa I.«, spojený s opatrovnou, jejž založilo město r. 1888. Od r. 1891 svěřena správa chudým sestrám školským z mateřince horažďovského.

Ve vsi Slavicích jest kostelík sv. Janu Nepom. zasvěcený, z novější doby, kterýž roku 1900 nákladem obce opraven byl. Má vlastního jmění: 4100 K, zádušního: 500 K. Poplatky: 9·26 K.

Zbožné spolky: III. řád sv. Františka, živého růžence, sv. Rodiny, ustav. klanění nejsvětější Svátosti.

3. Zámek Třebíč s Podklášteřím čítá 1325 ob. českých, leží na levém břehu Jihlavky, přes kterou do města vede železný most a s městem »židovským« (v němž však žije pouze 490 židů, 1033 kat. a 18 ak.) tvoří jeden topografický celek. Mimo to jsou přifařeny sem 4 obce venkovské, celkem 2945 kat. českých (132 akat., 421 ž.); 3 školy české (jedna 4tř. v 5 odděl., 2tř. a 1třídní) a 3třídní něm. (židovská), v níž jsou i dítky křesť., celkem tedy 11 tříd. — Pošta, telegraf, železnice, lékař atd. v Třebíči městě.

System. farář, nyní auditor kons. Antonín Trávníček.

Farní a spolu zámecký kostel, původně zasvěcený Narození Panny Marie, nyní však sv. Prokopu, po stránce architektonické jest bez odporu prvním kostelem v diecesi brněnské, ano náleží vůbec k nejznamenitějším památkám stavitelským v Rakousku. Přečasto byl popisován a vyobrazován (zejména v rozsáhlém a důkladném díle Lehnerově:

»Dějiny umění národa českého«. V Praze 1901., a p., pak ve skvostné knize: »Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung«, von A. Prokop. Wien 1905, — a dříve již v díle Heiderově: »Mittelalterliche Kunstdenkmale des öster. Kaiserstaates«. Stuttgart u. Wien 1858, — v »Památkách archeologických« r. 1856, — ve »Slovníku Naučném« r. 1906, a j.). — Původ kostela klade se na konec 12. a začátek 13. století, vyjma průčelí na západní straně, jež pořízeno bylo teprv r. 1730 po

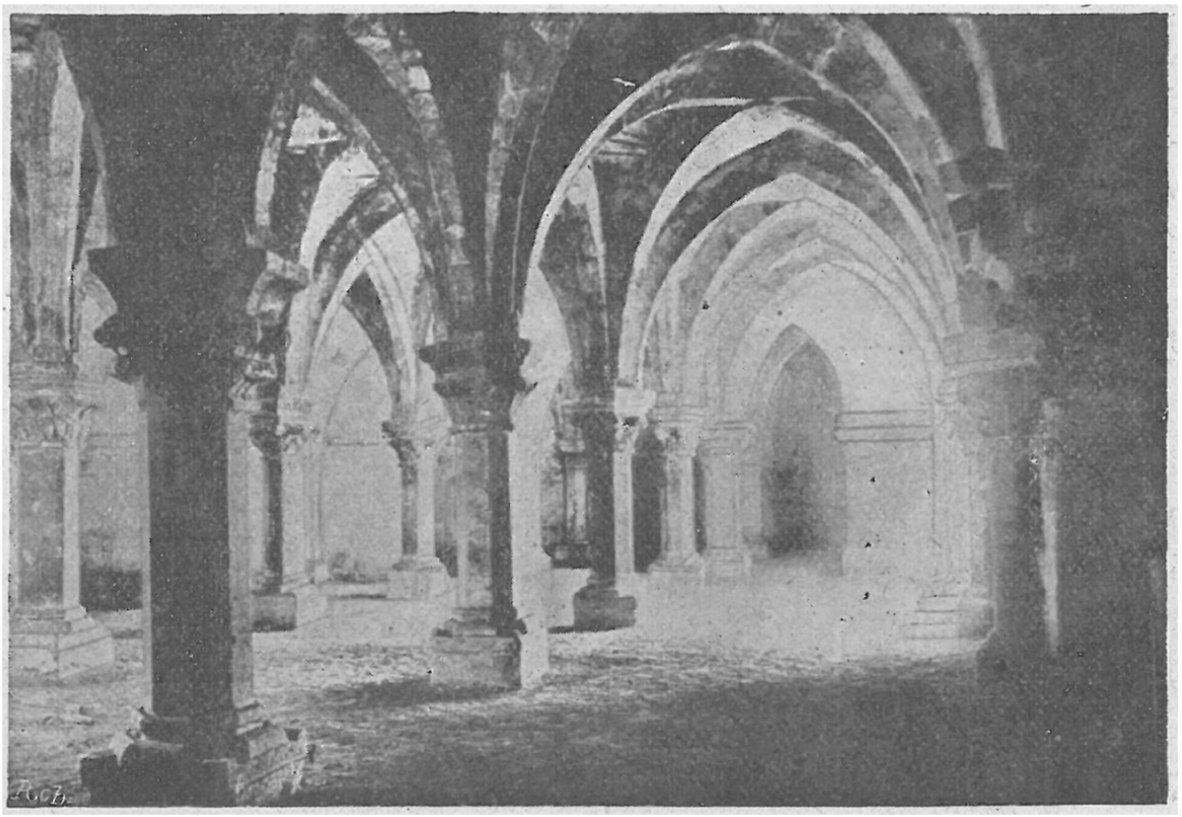

Krypta pod zámeckým kostelem v Třebíči.

opravách různých, které již roku 1703 na klenbě lodní a na obmítce provedeny byly, a jichž tehdejší zpustlý stav kostela nutně vyžadoval. Byv před tím zpustošen požárem, na delší dobu stal se panským špejcharem. — Zvláště ladný pohled poskytuje vnějšek se strany severní a východní, údivem však dojímá vnitřek vynikající i prostorností (65·7 *m* délka, 20 *m* šířka, 20 *m* výška) i nevšední umělostí a krásou slohu přechodního románsko-gotického jak v celku tak v jednotlivostech. Presbytář, jehož klenba ve tři pole se rozpadá, osvětlují okna výhradně

románská, mezi nimiž nejpůvabnější jest kulaté okno střední, kdežto prostřední loď mnohem vyšší než dvě poboční, 14 pilíři od lodi střední oddělené, má okna obloukem lomeným zakončená. Skvostná jest apsida, kolem níž běží ochoz o 33 sličných sloupcích. Největšího povšimnutí zasluhuje však velebný portál románský, jehož přečetné pilíře a sloupky z kamene pískovcového zdobí bohaté a významné ornamenty, podobné ornamentům na hlavicích pilířových v kostele samém; mezi nimi bohatou fantasií vynikají podoby zvířat, lidí i andělův. Portál tento, v němž kdysi umístěn býval byt správce duchovního — ovšem na nemalou škodu celé budovy — byl r. 1862 upraven tak, jak nyní se spatřuje. Jiný menší, avšak také ozdobný portál jest na jižní straně kostela. Pod presbytářem prostírá se krypta, 27 *m* dlouhá, ve 3 lodi se rozbíhající a podobně jako sám kostel umělostí architektonickou vynikající. Byl to (prý!) původní chrám klášterní. — Po dlouhou dobu nešvařila dlažba cihlová velebný vnitřek kostela; v letech sedmdesátých min. stol. značnou obětavostí tehdejšího majitele velkostatku hrab. Jana Waldšteina opatřena byla dlažba nová a vkusná, nad to i slohová kazatelna a křtitelnice. Brzy též nové přiměřené varhany doprovázeti budou kostelní zpěv. Oltářů má kostel 7. Kéž by hlavní zaměněn byl jiným přiměřenějším a důstojnějším! Paramentů vkusných za novější doby přibylo. Mezi nimi vyniká stará červená kasule těžkým zlatým vyšíváním ozdobená. Na věžích jsou 2 zvony.

Roku 1884 staroslavná svatyně zaskvěla se v někdejší slávě. Jmenovalť papež Lev XIII. dne 18. října 1883 velezasloužilého historiografa moravského a člena řádu sv. Benedikta v Rajhradě, Dra. B. Dudíka, čestným opatem někdejšího kláštera sv. Benedikta v Třebíči. O pouti svatoprokopské dotčeného roku konal pak stařičký učenec a řeholník pontifikální služby Boží v opatském chrámě svém — poprvé a naposled! Slavnostním řečníkem při tom byl oslavencův řeholní spolubratr P. Method.[1])

[1]) „Der mähr. Landeshistoriograph Dr. Beda Dudík". Eine Lebensskizze von M. K. Brünn 1890.

R. 1898. byla v témž chrámě velečetná schůze Apoštolátu sv. Cyrilla a Methoda, jíž súčastnil se i nejdůst. velepastýř Frant. Saleský i patron kostela hr. Josef Waldštein.

Jmění vlast. má kostel: 3372·56 K, zádušního: 16.822 K. Daně a poplatky: 37·70 K.

Zbožné spolky: živého růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Missie byly zde r. 1883. Ústav chudinský spravuje obec.

Budova farní jednopatrová, r. 1886 opravená, je ve stavu dobrém, ale hospodářských stavení není; zahrada u fary má 12 *a* 52 m^2 a velmi pečlivě se udržuje.

Důchody: výtěžek z louky ve výměře 34 *a* 64 m^2, kterouž lze s výhodou pronajati a obyčejná kongrua z matice nábož. Daň (mimo osobní 40 K): 4·20 K.

9. **Trnava,** ves na silnici z Třebíče do V. Meziříčí, od Třeb. 7 *km* (silnicí) vzdálená, má 583 ob. české, 2třídní školu. Pošta, tel., žel. v Třebíči. Raiffeisenka. Mimo to přifařeny ještě 2 osady a cihelna, celkem: 1055 ob. katol. (20 akat.), kteří se živí[1]) polním hospodářstvím aneb docházejí na práci dělnickou do Třebíče. 2 školy o 3 třídách.

System.: farář, nyní Petr Duchaň.

---

[1]) K tomu dodává dp. farář ve zprávě své o způsobu výživy chudších lidí na usedlostech selských v okolí třebíčském tyto podrobnosti: Každý selský dům je ve spojení s několika chudšími rodinami (domkaři neb podruhy). Rolník rodině chudé dovolí nasázeti pytel bramborů na svém poli, zasíti obilí aneb osázeti řepou kousek pole, čemuž se říká záhonek, začež náhradou záhůnkář ve žních musí vypomoci prací jeden den zdarma (stravu však dostane). Má-li záhůnkář dobytek, vyveze si mrvu na pole hospodáře svého a pokud mrvou pohnojeno, potud může roku toho sázeti a síti. Za to musí pracovati na statku za pouhou stravu, kdykoli toho třeba, ale na obrat dává mu sedlák požitky některé: vyhrabati na p. v lese stelivo, poskytne mu povoz neb pastvu na mezích, ve žních pak dostane se mu koláčů i pro rodinu a p. Tak má rolník zabezpečenu práci a pomoc v čas potřeby, a člověk chudobný, moha si držeti i kus dobytka, má značnou úlevu v živobytí svém. (Tím řeší se rozumně kus sociální otázky na našem venkově).

Trnava náležela ke zboží kláštera třebíčského, přifařena jsouc do Rudikova. Vlivem blízké Třebíče obyvatelé zdejší i vesnic okolních v 16. století odpadli od víry katol. a v T. postavili si modlitebnu ke cti Nejsv. Trojice, kteráž pak po obnově katol. v kostel katol. přeměněna a zasvěcena byla. Odtud až do zřízení vlastní správy duchovní r. 1785 (napřed lokalie, od r. 1859 fara) patřila T. do Třebíče.

a) Farní kostel sv. Petra a Pavla, stojící na hřbitově, jest malý, pouze v presb. klenutý, ale slušně vyzdobený, s 2 olt. Na věži jsou 3 menší zvony nového původu. Roku 1896 byl opraven konkurencí. Slušné jsou obrazy od Eigla v Jihlavě, pak reliefová kříž. cesta od Křižíka v Praze. Cenný je starobylý pláštík ciboriový.

Jmění vl.: 1766 K, zádušní: 2034 K. Poplatky: 5·92 K. Farní ústav chudinský.

b) V Pocoucově mají kapli sv. Petra a Pavla.

Zbožné spolky a bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Jiné: Raiffeisenka, lidová knihovna, spolek hasičský.

Budova farní jest přízemní, o 4 světnicích; r. 1887 byla opravena i hospod. stavení; vše ve stavu dobrém. Zahrada slušná při faře posázena jest stromy ovocnými.

Důchody: užitek z pozemků (dle katastru: 33·14 K); renta 16·80 K, doplněk z mat. nábož.: 1414·22 K. Pozemky mají výměry: 1 *ha* 8 *a* 54 m^2 polí, 34 *a* 74 m^2 luk a zahrada na 15 *a* 50 m^2, dají se pro blízkost snadně držeti, ale rovněž tak je lze výhodně pronajati. Daň pozemková 13·65 K (a osobní).

10. **Vladislava** (Wladislau), u lidu »Vadislava«, městys na silnici z Třebíče do Náměště (vzdálený 8 *km*), při řece Jihlavce, má 693 obyv. české, 3tř. školu, poštu, tel. a železnici. Trhy výroční 4. — Se 3 přifař. osadami a mlýny 1355 katol. (6 akat., 2 ž.), kteří žijí dílem z hospodářství, dílem z řemesel venkovských a prací v továrnách.

System.: farář, nyní Arnošt Tvarůžek, poslanec na sněmě zemském i říšském.

Vladislava patřívala klášteru třebíčskému, jenž tu také založil kostel, při kterém byla fara již ve stol. 14. Ve stol. 16. ovládl zde protestantismus a osada sama kazatele si volila. Po obratu náboženském nebylo lze faru po katolicku trvale obsaditi pro nedostatek kněží a V. přifařena do Třebíče, což trvalo až do roku 1726, kdy zřízena expositura, již vydržovati bylo faráři třebíčskému; r. 1784 lokalie a r. 1859 fara. R. 1895 konány zde missie.

Kostel Nejsv. Trojice na městečku jest neveliký, má 3 oltáře slušně vyzdobené. Ze staré doby zachovala se apsida a věž, vybíhající ve zděný jehlanec, na níž jsou 4 zvony (jeden ze 17. stol.). Opravy provedeny v letech 1890tých a nejposléze r. 1900. — Matriky z r. 1728. Hřbitov je za osadou.

Jmění: vl. 1773·10 K, zádušní: 3929·62 K. Daně a poplatky: 11·72 K. Farář spravuje také chudinský fond.

Zbožné spolky a bratrstva: Živý růženec, ustav. klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Jiného směru: Záložna Raiffeisenova, spolek dobrov. hasičův a Občanská Beseda.

Farní budova, jednopatrová, jest poněkud vzdálena od kostela; má 5 světnic i ostatní příslušné místnosti v dobrém pořádku, bylať opravena r. 1901. Za farou je pěkná zahrada. Je tu i farní knihovna (300 sv.). Hospod. stavení přiměřena (i stáj pro koně).

Důchody: renta roční: 421·40 K, od obce Vladislavy 4 sáhy dříví v ceně 40 K, doplněk kongruy z matice nábož. (nyní 886·20 K) a užitek z pozemků 5 *ha* 17 *a* (jichž výhodně pronajati nelze). Dle katastru čítá se: 136 K. Daně: 80 K.

Pozn. Jméno osady odvozuje se z pověsti, že v domě nyní č. 1. narodil se král Vladislav (který?) na cestě rodičů jeho z Brna do Prahy.[1]) Proto prý osada povýšena byla na

[1]) Dr. Frant. Dvorský ve „Vlastivědě“ — „Okres třebíčský“, str. 435. důvodně soudí, že pověst ona netýká se Vladislava krále, ale spíše Vladislava, roku 1115 † syna knížete Oldřicha brněnského, spoluzakladatele kláštera třebíčského.

městečko a dům, v němž se král narodil, vyznačen výsadami. Jestiť dům ten ozdoben starobylou malbou, jež událost onu zobrazuje. Obraz ten nákladem velkostatku občas se obnovuje.

E. Arcikněžství mikulovské

utvořeno bylo r. 1778 a přiděleny k němu dekanáty: hrádecký, husťopečský, mikulovský, podivínský a židlochovský.

Zaujímá jižní část diecese a obydleno jsouc 130.157 katolíky, má 68 farních obvodů se 114 duchovními.

Arciknězem jest: P. T. Dr. Karel Beránek, čestný kanovník král. kapituly v Brně, c. k. dvorní kaplan atd., děkan a farář v Oujezdě (děkanství židlochovské).

I. Děkanství hrádecké (Erdberg)

hraničí na severu s děk. hostěradským a olbramovským, na východě s mikulovským, na západě se znojemským a hostěradským, na jihu s arcid. vídeňskou.

Vyloučením farních obvodů z děk. znojemského r. 1778 vzniklo děk. hrádecké, kteréž co do území i plodin přírodních čítá se k »dolským« či rovinatým a kterýmž protéká od farnosti slupské až po hrabětickou dosti mohutná řeka Dyje.

Bytuje zde v 5 městečkách a 9 vesnicích 19.813 katol. německé národnosti, akatol. 21 a židů 69, celkem 19.903 obyv., jejichž výživou jest hospodářství, řemeslo, obchod a vinařství.

Katolíci mají 9 farních obvodův a 1 benef. prosté se 14 svatyněmi, 16 duchovními v duch. správě a 1 deficientem. Z farností mají 5 po jedné pouze osadě a škole; duchovní správa tudíž je snadná.

Na jeden farní kostel připadá průměrem jmění vlastního 22.371 K a 13.293 K zádušního v jistinách; pozemky mají kostely 2. Jestiť dek. tento v té příčině z nejbohatších v diecesi.

Daně a poplatky: 158 K průměrem na jeden kostel. Dvěma farářům doplňuje se kongrua z matice náboženské.

Všecky osady patří ku polit. a školnímu okresu znojemskému, k soudnímu pak a bernímu do Jaroslavic.

Patronátní právo mají: Komenda Mailberská: v Hrádku; kníže Rudolf Liechtenstein v Dyjákovicích; hrabě Pius Hompesch-Bolheim v Jaroslavicích, ve Slupu a Valtrovicích; hraběnka Emmanuela Khuen-Belasiová v Hraběticích, Hrušovanech, Hevlíně. Matice náboženská v Křídlovicích.

Státní dráha dotýká se farností: hrušovanské, hevlínské a hraběticke.

Školy: 2 měšť., 12 obecných vesměs něm. se 63 třídami, takže na každou farnost připadá po 7 třídách.

Generální visitace konala se zde r. 1899.

Děkanem jest: P. T. Frant. Windisch, kons. rada a farář ve Slupě.

Pozn. Skoro ve všech farnostech dekanátu učiněny znamenité nálezy archeologické a paleontologické, svědčící o dávném osídlení krajiny.

1. **Dyjákovice** (Groß-Tajax), městys a spolu farnost, od Hrádku 2 *km* a od Slupu 10 *km* vzdálená, bez řádného spojení, mají 2755 obyv. něm. (11 ž.), školu 7třídní a poštu. Telegraf v Jaroslavicích, železn. stan. v Hevlíně (6 *km*). Lékař. Farníci zámožní živí se hospodářstvím polním a vinařstvím. Výroční trhy jsou dva.

System.: farář, nyní Frant. Ruber, audit. kons., a 2 koop.

Dyjákovice bývaly (ve 14. stol.) lénem biskupství olom., jež drželi postupem času různí majitelé. R. 1447 i s patronátem přišly D. v držení pánů z Lipého a na Krumlově. R. 1468 na jaře zakusily D. svízele války mezi králem uherským Matyášem a českým Jiřím, jenž s vojskem svým se tu utábořil.[1]) Když pak p. Berchtold z Lipého súčastnil se povstání r. 1619,

[1]) Dle „Dějepisu m. Třebíče“ od A. Kubeše, 1874, svaz. I., str 157.

přišly D. s Krumlovem prodejem na Gundakara kníž. Liechtensteina, v jehož rodě jsou až posud. O faře mluví se již r. 1279 a že byla asi dobře nadána, vysvítá z toho, že tu byl (r. 1498) také kněz oltářník. Ale r. 1545 již opanovala nauka Lutherova a až do r. 1616 katolíci nemohli se zmoci. Potom však zase obsazena fara po katolicku a patronát zůstal při Krumlově. D. trpěly častými a velikými požáry (r. 1848 lehlo popelem 174 domů). Též cholera tu řádívala; také válka francouzská (r. 1809) dotkla se D.

a) Kostel farní sv. Michala archand. je prostranný a sličný, v letech 1761—83 postaven byv slohem barokovým místo nedostatečného starého kostela. Jest v něm 5 oltářů s pěknými obrazy (mezi nimiž vyniká obraz sv. Michaela na hlavním oltáři) a sochami, křížová cesta dle Führicha a dobré varhany. R. 1873 byl kostel rozšířen a r. 1892 opraven nákladem vlast. jmění i přispěním dobrodinců. Kazatelna jest proti obyčeji na straně epištolní. Na věži (obecní) je 5 zvonův a hodiny. — Hřbitov jest za kostelem. Matriky z r. 1654. Kostel má překrásné nádoby posvátné i paramenta z dob novějších.

Jmění vlastní: 100.000 K, zádušní: 21.000 K. Daně a poplatky: 257·67 K. Též je tu farní ústav chudinský i zvláštní nadace na konání missií z r. 1876, a ty se konají každých 10 let, rok na to pokaždé i obnova.

b) Z doby novější je tu sličná kaple Panny Marie Lurdské slohu gotického (zbudovaná r. 1886). — Značný jest počet posvátných soch a křížů polních.

Spolky círk. a bratrstva: věčného klanění, sv. Rodiny, III. řád sv. Františka, apoštolát modlitby, sv. Tomáše, Panny Marie na útěchu duší v očistci, škapulíř, blahosl. Klem. Hofbauera, křesťanských matek.

Fara v nynější podobě pochází z r. 1748 a 1801; má 13 světnic a hospod. stavení, vše ve stavu dobrém po opravách v posledním 10letí provedených. Farní knihovna. Zahrada veliká na 70 *a* se sklenníkem jest opodál.

Důchody: z pozemků na 42 *ha* 29 *a* (lze příznivě pronajati pouze velkostatku). Renta roční: 4940 K. Daně: 1424 K a povinnost vydržovati dva kooperatory.

Mezi faráři zdejšími byl od r. 1831—1837 potomní biskup brněnský Ant. Arnošt hrabě Schaafgotsche.

2. **Hevlín** (Höflein), městys a farnost na pomezí rakouském, od Hrádku 8 *km* (spoj. poštou), má se 3 přifařenými dvory 2004 farníků něm. (1 akatol., 1 ž.), školu 5třídní, poštu, tel. a železnici. Farníci se živí rolnictvím a poněkud i vinařstvím.

System.: farář, nyní Josef Ocetek, auditor kons., a koop.

Hevlín byv původně statkem komorním, dostal se v 15. stol. na soukromé majitele. Duchovní správa byla prý zde již r. 1182 a právo podací náleželo kapitule svatopetrské v Brně. R. 1566, když tu již vládlo protestantství, postoupeno právo to vrchnosti hrušovanské, při níž trvá až dosud. Hevlín navštíven byl pohromami válečnými i cholerou. Roku 1886 a 1900 byly tu missie.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie slohu moderního z r. 1742, má 3 oltáře ozdobené pěknými sochami sádrovými. R. 1898 byl opraven. Na věži obci patřící jsou 4 zvony nepatrné a hodiny. Matriky z r. 1671. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 34.375·40 K, zádušní: 6861·40 K. Daně a poplatky z toho: 112·53 K. Farní fond chudinský.

Je tu spolek věčného klanění, sv. Rodiny, živ. růžence, dětství Páně a blah. Klem. Hofbauera.

Fara je budova jednopatrová s 9 místnostmi obytnými. Roku 1894 byla opravena. Hospod. stavení v dobrém stavu. Zahrady dvě u domu a u stodoly, též v dobrém stavu.

Důchody: z pozemků na 57 *ha* 49 *a* 88 m^2, pronajatých sice, ale s nemalými obtížemi; renta 1871·16 K. Daně: 1166·60 K. Kooperatora též vydržuje farář.

3. **Hrabětice** (Grafendorf), ves od Hrádku 1·5 *km* a od Slupu 8·6 *km* vzdálená (spojení poštou), má 1253 obyv. něm., školu 5tř. v 6 odděl. a poštu. Tel. a žel. v Hrušovanech (1·5 *km*).

S přifařenou osadou, pak stanicí žel. dráhy a 10 strážnicemi, myslivnou a 3 dvory celkem 2607 katol. (7 akatol., 13 ž.), živících se rolnictvím, prací v továrnách a na železnici. Škola pouze ve farní osadě.

System.: farář, nyní Method Nečas.

Již od počátku 15. věku náležejí Hrabětice ku panství hrušovanskému, ano byly tam i přifařeny. R. 1698 hr. Althan zbudoval zde kapli soukromou, kteráž pak rozšířena byla v kostelík, načež r. 1784 mat. nábož. zřídila správu duchovní. Ještě ve století 19. četně putováno sem ke sv. Antonínu. H. utrpěly počátkem 19. stol. válkou francouzskou, později povodní i cholerou (1856).

Kostel farní zasvěcen jest sv. Antonínu Pad.; má dva oltáře, na věži 3 zvony. Nynější podoby nabyl úpravou po r. 1826; r. 1863 byl rozšířen a r. 1898 zase důkladně opraven. — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 7379 K, zádušní: 4667 K. Daně a poplatky: 18·21 K. Farní fond chudinský.

Zbožné spolky a bratrstva: živého růžence, sv. Rodiny, dětství Páně. Jiné: hasičský; odbor »des Bundes der Deutschen Südmährens«; veteránský a potravní.

Fara je přízemí o 4 světnicích v dobrém stavu po opravě r. 1904. Též přiměřená stavení hosp. Zahrada není dobře ohrazena.

Důchody: z pozemků na 3 *ha* 70 *a*, jež lze s výhodou pronajati; doplněk z nábož. matice. Daně: 9·45 K a osobní.

4. **Hrádek** (Erdberg), městys na Dyji, od nyn. sídla děk. 8·6 *km* vzdálený (bez řádného spojení), má 2035 obyv. něm., 5třídní školu ob. a poštu. Tel. v Jaroslavicích, žel.: Possitz-Joslowitz (5 *km*). Sídlo lékaře. Dva výroční trhy. — S přifař. osadou a myslivnou celkem: 2591 kat. (1 ž.), kteří žijí z polního hospodářství a řemesel. Školy 2 o 7 třídách.

System.: farář, nyní kons. rada Jan Kreitz, kněz jubil. a 1 kooperator.

Stará tato osada byla majetkem řádu maltezského čili Johanitů, závislá na komendě v Mailberku (v Rak.); r. 1127

děje se zmínka i o faře, kterouž spravovali kněží řeholníci. V první polovici věku 16. zanikla komenda zdejší a H. zůstal pod patronátem řečené komendy hlavní v Mailberku. Koncem stol. toho — v držení H. byli tehdy Krajířové z Krajku — protestantismus zde nabyl půdy a r. 1657 stal se kostel zdejší filiálkou jaroslavickou, kamž i panstvím náležel, až r. 1665 fara katol. zase obsazena jest. H. též mnoho vytrpěl za vpádu švédského a v letech 1832, 1855 a 1866 cholerou. Od r. 1878 až 1900 byly zde třikrát missie.

a) Farní kostel sv. apoštolů Petra a Pavla, tak jak nyní se jeví, postavený r. 1764 na místě původního snahou faráře Jeronyma Herltha, jest slohu všedního a opraven byl posléze v letech 1878 a 1896. Má 3 olt. s pěknými obrazy od Maulpertsche. Mezi paramenty vynikají dvě mešní roucha se vzácným vyšíváním, pak pluvial stříbrem a zlatem protkaný; mimo to kalich a stříbrná monstrance. Na věži jest 5 zvonů (jsou majetkem obce; jeden ze 16. stol.). — Hřbitov nedaleko. Matriky z r. 1686.

Jmění: lesík, z něhož výtěžek béře kostel; pak v jistinách: 12.445 K; záduší: 10.262 K. Z toho daně a popl.: 353·24 K. Též fond chudinský spravuje farář.

b) Na býv. hřbitově stojí kaple sv. Františka Seraf., druhdy sv. Oldřicha, stará to stavba kruhovitá s apsidou polookrouhlou a got. oknem. Zde konává pobožnosti své III. řád sv. Františka.

Zbožné spolky: živ. růžence, Srdce P. Ježíše a P. Marie, ustavičné pomocnice, sv. Cyrilla a Methoda, dětství Páně, věčného klanění, sv. Rodiny, spolek blah. Klem. Hofbauera, III. řád sv. Františka. — Spolek dobrov. hasičů.

Faru výstavnou o 10 světnicích zbudoval r. 1740 farář zdejší Josef Hladík (1734—1750); opravena byvši r. 1899 jest ve stavu dobrém i stavení hospodářská. Je tu též malá farní knihovna, již založil týž farář. Též farní zahrada ve stavu dobrém se udržuje.

Důchody: z pozemků na 81 *ha*, jež těžko lze dáti v nájem příznivý, má farář někdy i škodu. Roční renta: 2779·12 K. Daně a dávky: 1199 K. Kooperatora dlužno z toho vydržovati.

5. **Hrušovany** (Grusbach), městys vzdálený od Hrádku 8 *km*, od nyn. sídla děk. 23 *km*, má 2366 obyv. něm., 5třídní školu (6 odděl.), poštu, tel., žel. stanici (3 *km*); zámek s parkem; sídlo obvodního lékaře a lékárny. Cukrovar, fin. stráž, četnická stanice. Trhy výroční 4. — S přifařenými dvory, závody a stan. železn.: 2346 katol., (6 akat., 14 ž.), kteří žijí z hospodářství, vinařství a práce v továrně.

System.: farář, nyní kons. rada Frant. Březina, a koop.

Hrušovany částí patřívaly řádu Johanitů; později pak byly zbožím samostatným v rukou různých pánů, kteří měli i právo podací při faře, jež zde byla ve stol. 14. (byltě v té době farář zdejší Jindřich zapsán na vysokém učení pražském). Heresi zde zakořeněnou Jesuité missiemi horlivými po r. 1620 potírali, avšak teprv roku 1629 fara zase byla obsazena. R. 1799 přešlo panství i s patronátem z rodu hrab. Althanů, při němž bylo od r. 1668, na rod hr. Hardeggův. R. 1850 konaly se missie.

Farní kostel sv. Štěpána prvomučeníka, ve slohu barokovém, o 3 oltářích, pochází z 18. stol. a byl opraven r. 1886 a 1894. Zmínky zasluhuje pěkná křížová cesta od Führicha. Na věži jsou 4 zvony (dva z nich staršího původu) a hodiny. Matriky začínají r. 1670. Hřbitov jest mimo osadu. Pro členy rodiny majitelů zdejšího panství byla zvláštní hrobka pod kostelem, nyní mají hrobku novou na hřbitově.

Jmění vlastní: 12.012·58 K, zádušní: 15.198·13 K. Daně: 21·97 K. — Farář též fond chudinský spravuje. Vedle toho je tu i nemocnice, kterou založila r. 1878 pí. Anna Kammelová z Hardeggův a v níž 3 milosrdné sestry z kongreg. sv. Karla Borromejského ošetřují nemocné, majíce i svou domácí kapli.

Na náměstí stojí velmi úhledná socha Nejsv. Trojice.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny. Jiného druhu jsou zde spolky 4 (mezi nimi Raiffeisenka a spolek soc. dem.).

Fara se 7 světnicemi, přízemní, i hospodářská stavení jsou v dobrém stavu. Zahrada schází.

Důchody: roční renta: 2838·18 K, z pozemků na 15 *ha* 77 *a* 85 m^2, jež těžko s výhodou pronajati, dle katastru: 440·32 K. Daně: 551 K a povinnost platiti kooperatora.

Někdy na zámku zdejším bývala kaple s fundovaným knězem.

6. **Jaroslavice** (Joslowitz), městys a farnost od Hrádku 2 *km* vzdálí, mají 2219 katol. něm. (6 akat., 4 ž.), jest sídlem c. k. okresního soudu, berního úřadu, evid. katastru, silničního výboru. Notář a advokát. 3tř. měšť. škola pro chlapce, 5tř. škola obecná (6 odděl.); je tu i lékař a lékárna, četnická stanice; zámek rozsáhlý s parkem; pošta, tel.; žel.: Possitz-Joslowitz (8 *km*); trhy týdenní a 3 výr.; spořitelna, kontrib. fond, záložna, cihelny, mlýn. Obyv. žijí hlavně z hospodářství, ovocnictví, zelinářství a vinařství. Obecní přirážka: 18%.

System.: farář, nyní auditor Albin Fojt, pak jeden kooper. a kaplan zámecký.

Majitelem statku J. uvádí se r. 1299 Boček, snad z rodu Kunštátských, kastelán znojemský. Pak dostaly se buď dědictvím buď prodejí různým rodům (z Lipého, Krajířům, Althanům), od r. pak 1835 konečně připadly i s patronátem hrab. rodu nynějšímu. O faře zmiňují se prameny z r. 1325. R. 1550 v J. vládl již protestantismus a s malým výsledkem čelily mu r. 1610 missie jesuitské, ano ještě dlouho po nábož. i polit. obratu z r. 1620 herese držela se zde, ač patronem fary byl tenkráte kard. biskup Dietrichstein. Teprv zpráva visitační z r. 1657 zní v té věci příznivěji. R. 1853, pak 1879 a 1901 byly zde missie. Za pruského tažení r. 1866 zuřila tu cholera značnou měrou, a častěji prý tu bývají nemoce, což se přičítá nedostatku dobré vody pitné. U J. stojí památná »Boží muka« z r. 1508.

a) Farní kostel sv. Jiljí opata jest baroková budova z r. 1791, má 3 oltáře se zdařilými obrazy a řezbami od Schweigla a pěknou křížovou cestu, pořízenou z příspěvků

dobrodinců. Oprava poslední provedla se r. 1899. Na věži jsou 3 zvony. Hřbitov jest mimo osadu. Matriky teprv z r. 1780.

Jmění: pozemky v na 4·94 *ha* 72 m^2 a v jistinách: 4852 K, zádušní: 15.963·16 K. Daně a poplatky: 147 K. Též fond chudinský farář spravuje.

b) V zámku jest veřejná kaple Marianská slohu barokového s 1 oltářem, r. 1901 obnovená. Bývalať vyznačena mnohými odpustky a r. 1738 založeno při ní místo kaplanské (jistinou 6000 zl. a bytem).

Zbožné spolky a brat.: živ. růžence, sv. Rodiny, blah. Klementa Hofbauera. — Jiné: Odbor spolku »Deutscher Südmährerbund« a 6 spolků různých směrů.

Fara jednopatrová i s hospod. staveními měla by se postaviti znova, neboť v nynějším stavu přese všecky opravy (posl. r. 1886) nevyhovuje. Zahrada je ve stavu dobrém.

Důchody: z pozemků na 39 *ha* 74 *a* 62 m^2, jež lze dosti příznivě pronajati, pak roční renta: 3014 K. Daně: 1907·22 K (mimo osobní), pak roční poplatek faře slupské (Zulb): 125 K a povinnost vydržovati kooperatora.

7. **Křídlovice (Velké)** (Groß-Grillowitz), druhdy České, ves 8 *km* od Hrádku vzdálená, bez řádného spojení, mají 1119 obyv. něm., 4tř. školu, ústav vychovávací pro dívky, obvodního lékaře. Pošta, tel., železn.: Possitz (Božice, 3 *km*). — S přifař. osadou, myslivnami, dvory, mlýny a stanicí na dráze celkem: 2229 kat., 1 ak., 11 ž.). Školy 3 (mezi nimi klášterní soukromá škola měšťanská pro dívky) o 10 třídách. Obyvatelstvo žije z rolnictví a vinařství.

System.: farář, nyní kons. rada Frant. Zineker, a koop.

Křídlovice jsou osadou starou a patřívaly klášt. luckému, od něhož pochází kostel i fara (z r. 1225). Z Louky též, až na nějakou výjimku, dosazováni sem duchovní. V 17. stol. držel zde rod domácí (Vítek z Křídlovic a potomci jeho) majetek, jenž pak spojen byl s dřívějším zbožím zdejším klášt. luckého. Ale i sem (r. 15772) vnikla herese, po jejímž vypuzení K. přifařily se do Oleksovic. Ve válce 30leté K. úplně zpustly

a duchovní správa stěží se udržela. Kanonie lucká zrušena byla r. 1784, načež právo podací převzala matice nábož. a odtud kněží světští zde se ustanovují. (Poslední řeholník P. Pavel Prigl, † r. 1801, má náhrobek na býv. hřbitově). Missie byly zde r. 1893. K. trpěly značnými požáry a povodněmi, r. 1866 i cholerou.

Kostel sv. Petra a Pavla stojí uprostřed osady. Jest prý to jakási stavba z nouze, dosti sešlá, nemající nic památného. Jsou v ní 3 barokové olt., varhany z r. 1882, a na věži 3 zvony. Hřbitov jest mimo osadu. Matriky z r. 1683.

Jmění vlastní: 16.438, zádušní: 26.657 K. Daně: 36 K. Farář spravuje chudinský fond (farní), mimo nějž jsou ve farnosti ještě 2 obecní.

Zbožné spolky a brat.: živ. růžence, sv. Rodiny, ustav. klanění se. — Jiného druhu spolky: pěvecký, hasičský, veteránsý.

Budova farní jednopatrová s malou farní knihovnou jest v dobrém stavu. Tolikéž stavení hospodářská a zahrada.

Důchody: z pozemků na 22 *ha*, jež lze s výhodou pronajati, výtěžek katastrální: 959·64 K, roční renta (výbava): 2282 K. Daně a dávky: 1864·21 K (v tom zahrnuta sustentace kooperatorova, k níž zavázán beneficiat).

Od roku 1895 působí v K. asyl »Maria-Hilf« pro dítky s dívčí školou soukromou a chorobinec pod ochranou J. Výs. arcikněžny Alžběty Marie a ve správě Milosrdných sester z kongr. sv. Karla Borrom., jichž tu nyní jest 8. V ústavě mají domácí kapli.

8. **Slup**, Čule (Zulb), městys, nyní sídlo úřadu děkanského, od Hrádku 2 *km* vzdálí, má 1262 obyv. něm., 4třídní školu, lékaře. Pošta a tel. v Jaroslavicích. Žel. stan. v Božicích. — Se 2 přifař. osadami a 4 cihelnami celkem: 2507 kat. (15 ž.), kteří se živí rolnictvím a vinařstvím. Dva trhy výroční. Školy dvě se 6 třídami.

System.: farář, nyní Frant. Windisch, děkan, a kooper.

Osadu tuto měl v držení klášter oslavanský i s patronátem farním. Po zániku kláštera páni Althanové přivedli

majetek zdejší ku panství svému v Jaroslavicích. Při kostele býval i kněz oltářník. Ale v letech 1560—1609 i zde herese držela vrch; ač potom kardinál-biskup František Dietrichstein převzal patronát, přece pro nedostatek kněžstva S. faráře neobdržel, přifařen byv do Jaroslavic. Teprv r. 1754 zřízena byla expositura, 1784 lokalie a 1845 fara. — R. 1899 byly tu missie.

Farní kostel Jména Panny Marie je sice starý (jakož viděti z mohutných opěráků, pak ze vchodů do kostela, z nichž jeden zakončen jest obloukem románským, druhý pak ozdoben ornamentem gotickým a j.), ale r. 1845 horlivostí tehdejšího faráře Edvarda Scherze byl obnoven ve slohu barokovém, roku pak 1902 vyzdoben uvnitř velmi vkusně a slohově nákladem 6000 K. Má 3 oltáře a na věži 4 zvony, po ohni v 17. stol. znova ulité. Podotknouti sluší, že kostel měl vždy hojně štědrých dobrodincův. K uměleckým jeho památkám náleží veliká gotická monstrance ze stříbra. V sakristii ve zvláštní skříni chovají se prastaré obrazy sv. mučednic: Kateřiny, Barbory, Markéty a Doroty na dřevě malované.

Vl. jmění kostela: 6961·93 K, z čehož ekv.: 13·54 K, zádušní: 17.079·50 K (v čemž jsou i nadační pozemky na 1 *ha* 49 *a* 76 m^2). Daně: pozemková, pak ekviv. a školní poplatek: 41·76 K. — Farář spravuje fond chudinský, mimo nějž jsou ve farnosti ještě 2 obecní.

Spolky církevní a brat.: Srdce Páně, věč. klanění, svaté Rodiny, živý růženec, III. řád sv. Františka, spol. sv. Josefa a bl. Klementa Hofbauera.

Také tu působí t. z. »Südmährerbund«.

Fàra, za nyn. faráře důkladně opravená a o »kaplánku« rozšířená, je ve stavu dobrém; r. 1895 týž farář postaral se o nová stavení hospodářská a o úpravu zahrady na 29 *a*.

Důchody: kongrua 1600 K, užívá pole na 38 *a* 63 m^2 a i pozemků nadačních, jichž pronajati nelze. Daně: 84·82 K (a osobní). Kooperatora platí matice náboženská.

9. **Valtrubice**, Valtrovice, též Valteřovice (Waltrowitz), ves a farnost, od Hrádku 2 *km*, od Slupu 1 *km* vzdálí, mají 570 farníků něm., 2třídní školu. Pošta a tel. v Jaroslavicích, žel. stan.: Hodonice (6 *km*). Farníci žijí hlavně z vinařství.

System.: farář, nyní František Bruzl.

Ve Valtrubicích statek držel nějaký kostel sv. Michala ve Znojmě; ve 13. stol. byla zde fara pod patron. panenského kláštera v Kounicích. R. 1542 V. připadly ku panství jaroslavickému i s patronátem. Lutherství zavládlo zde kolem r. 1560; mezitím přifařeny byly V. do Jaroslavic, později do Hrádku, až r. 1748 zase znovu zřízena fara katolická. R. 1838 způsobila tu Dyje velkou povodeň.

Kostel sv. Jana Křtitele skrovný jest a viděti na něm (v presbytáři) známky staré gotiky. Jsou v něm 2 oltáře nepatrné (na hlavním obraz od Jos. Winterhaltra) a na věži 2 zvony. Poslední oprava stala se r. 1847. Matr. z r. 1680. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vl.: 6878·55 K a les na 3/4 míry; zádušní: 1951·93 K. Daně a popl.: 106·85 K. — Je tu farní i obecní ústav chudinský.

Spolky círk. a bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny, věč. klanění, blahoslav. Klementa Hofbauera. — Jiné: Raiffeisenka, pěvecký, pojišťovací, včelařský, veteránský a hasičský.

Fara přízemní dosti má místností a je ve stavu obstojném; byla opravena i se staveními hospod. r. 1846. Stáje potřebují značných oprav. Zahrada malá při faře.

Důchody: renta 660·20 K, doplněk kongruy: 160 K a užitek z pozemků na 44 *ha* 13 *a* 60 m^2, jež nynější farář většinou drží sám, poněvadž pronájem osvědčil se škodlivým. Daně: 584·08 K.

II. Děkanství hustopečské

rozloženo jest mezi dekanáty židlochovským na severu a západě, podivínským a mikulovským na jihu a západě, klobouckým na východě. Vzniklo v rozsahu mnohem větším, než nyní jest, odebráním farních obvodů z děkanství mikulovského.

Co do povahy půdy a souvisící s ní plodnosti řadíme děk. toto ku bohatším, protože území jeho jsouc z větší části rovinou, na stráních a pahorcích, dosahujících u Šakvic na 224 *m* a u Hustopeče 315 *m*, plodí dobré víno, které přichází i do obchodu. Krajinou protéká, přicházejíc ze Židlochovska, řeka Svratka a ubírá se do děkanství mikulovského.

Žel. dráha dotýká se Bořetic, Pavlovic, Popic, Pouzdřan a Hustopeče.

Bydlí zde 18.768 katol. českých i něm., 146 akatol. a 313 židů, celkem 19.227 obyv., a to v jednom městě, 5 městysech a 8 osadách vesnických, živících se rolnictvím, vinařstvím, obchodem a řemesly. Průmysl zde méně je zastoupen.

Pro katolíky je tu 14 farností (do každé náleží pouze jedna obec) s 19 svatyněmi, 17 kněžími ve správě duchovní, 1 v úřadě učitelském a 1 na odpočinku. Správa duch. je tu mnohem snazší než v dek. horských, kdež každá skoro farnost zaujímá osad více.

Ze 14 kostelů farních připadá průměrem na jeden vlast. jmění: 5360 K, zádušního: 14.113 K, z čehož každý kostel průměrem zapravuje daní a poplatků: 71·50 K. Z farářův ani jeden nemá zákonné kongruy z beneficia svého.

Farnosti: Bojanovice Horní, Bořetice, Hustopeč, Kurdějov, Pavlovice, Štárovice a Štarvičky, Němčičky, Popice, Šakvice, Trachtín a Uherčice patří ku c. k. okr. hejtmanství, okr. školní radě, okr. soudu a ber. úřadu do Hustopeče, Němčice sice k okr. hejtm. do Hustopeče, ale k soudu a ber. úřadu do Židlochovic, Pouzdřany konečně k okr. hejtm. mikulovskému, k soudu a ber. úřadu do Pohořelic náležejí.

Patronátní právo mají: C. k. rodina, držíc velkostatek pavlovický: v Pavlovicích, Kurdějově a Šakvicích; arcikníže Bedřich v Němčicích, maje velkostatek židlochovský; majitel velkostatku mikulovského Hugo kníže Dietrichstein-Mensdorff: v Popovicích, Pouzdřanech; matice náboženská: v Hustopeči, Štárovicích, Němčičkách,

v Bojanovicích, Trachtíně a Uherčicích; Bořetice a Štárvičky jsou: Ordin. liberae collationis.

Školy: 1 reální něm., 1 měšťanská něm., 15 obecných (8 českých, 7 něm.) o 54 třídách; připadáť na každou farnost skoro čtvero tříd. — Generální visitace byla zde r. 1905.

Děkanem jest: P. T. Frant. Mikšánek, bisk. a kons. rada, farář v Němčicích.

1. **Bojanovice Horní** či Bojanovičky (Ober-Bojanowitz), ves a farnost od Hustopeče 7 *km* vzdálená (od Němčic 11 *km*, spojení poštou), mají 876 katolíků českých (6 ž.), kteří se živí rolnictvím a vinařstvím. Škola dvoutřídní. Pošta, telegraf, žel. v Hustopeči.

System.: farář, nyní Josef Ševela.

Bojanovice byly povždy zvláštním statkem, i duchovní správu měly v letech 1542—1626. Ta však následkem bludů t. z. reformace zanikla, načež B. přifařily se do Polehradic, ano r. 1650 patřily prý až do Podivína; konečně pak do Hustopeče. R. 1784 zřízena zde lokalie, z níž stala se fara roku 1859.

Kostel sv. Vavřince na výšině stojí, na niž vedou schody. Je to budova nepatrná, r. 1902 nákladem patronátu a farníkův (9000 K) opravená. Má některá pěkná roucha mešní, jež darovala sem pí. Anna Draschová z Brna, a úhledný kalich ze 17. stol.; 4 zvony, z nichž jeden ulit byl ve Vel. Meziříčí r. 1541. U kostela je hřbitov.

Jmění vlastní: 823·14 K, zádušní: 3652·40 K. Daně a poplatky: 1·72 K. — Farář spravuje také fond chudinský.

Spolky zbožné jsou: Živý růženec, sv. Rodiny, apoštolát. Jiné: Spolek hospodářský.

Fara přízemní, opravená r. 1899, je ve stavu dobrém, rovněž tak hospodářská stavení. Zahrada ovocná dosti dobrá.

Důchody: ze dvou pozemků, jichž nelze s výhodou pronajati; doplněk na kongruu z fondu náboženského. Daně (15 K) platí obec.

2. **Bořetice,** ves a farnost od Hustop. 5 *km* (od Němčic 14 *km*, bez spojení) vzdálená, mají 999 katol. českých (34 akat., 7 ž.). živících se hospodářstvím a vinařstvím. Dvoutř. škola. Pošta v Pavlovicích, železnice v místě.

System.: farář, nyní Jan Šimčák.

Bořetice vždycky patřívaly ke zboží pavlovickému, faru měly r. 1595 (byla-li tenkráte katol.?). Za převratů nábož. zanikla a B. přifařeny jsou do Pavlovic, až r. 1879 nevšední obětavostí občanů zřízena fara.

Kostel sv. Anny stojí i se hřbitovem za osadou na návrší, ale již není původní: tenť vzal za své v dobách válečných věku 17., načež zbudován nynější, sličný a zcela klenutý. Opraven byl r. 1898 i vymalován z dobrovolných příspěvků. R. 1901 na prosbu faráře nynějšího daroval kn. Jan Liechtenstein 4280 K na nové varhany a na krytbu kostela, jenž má 3 olt. a na věži 3 zvony.

Jmění vlastní: nemovitosti v ceně 252 K, v jistinách: 1983·34 K; zádušní: v nemovitostech: 300 K, v jistinách: 2301 K. Daně a poplatky: 4·05 K. — Farář spravuje též fond chudinský.

Spolky zbožné: svatého růžence, sv. Rodiny, apoštolát, ustavičného klanění.

Budova farní je slušná, r. 1873 postavená (4 světnice pro faráře). Hospodářská stavení též. Zahrada ovocná trpí nedostatkem vody.

Důchody: kongruu doplňuje a daně za faráře platí obec.

3. **Hustopeč** (Auspitz), město se 3603 obyv. (109 akat., 260 židy), velkou převahou něm., živícími se mimo obvyklá v městech venkovských řemesla hospodářstvím, obchodem a vinařstvím, je sídlem c. k. okr. hejtmanství i okr. školní rady, okr. soudu, berního úřadu, notářství, siln. výboru (přir. 37%). Je zde nižší něm. reální škola zemská, něm. škola měšť. pro dívky, 2 obecné školy něm., opatrovna; sídlo okresního lékaře. Stanice fin. stráže i četnictva, spořitelna a záložna, knihtiskárna,

dílny na šťávy ovocné a praeparáty lékárnické. Pošta, tel. žel. stanice. Fara evand. i synagoga. (Obecní přirážka 50%).

System.: farář, nyní Ant. Konečný, kons. rada a bisk. komissař, kooperator a 1 učitel náboženství na reální škole.

Ve 13. stol. uvádějí se páni na Hustopeči. Dle kroniky městské měli zde majetek Templáři, jenž pak po zrušení řádu připadl král. komoře. Králová Eliška darovala majetek zdejší na založení klášt. panenského na St. Brně, který pak převzal i patronát, což potrvalo až do zrušení kláštera r. 1782. Tu přešlo právo patr. na matici nábož. O zbožnosti vládnuvší v Hustopeči, jež byla městem od roku 1515, svědčí netoliko hojná nadání kostelní pro zvláštní oltářníky, nýbrž i to, že zdejší měšťanstvo, chtíc býti účastno duchovních milostí řádu sv. Františka, dalo se přiřaditi (v synovství) k řádu tomu. Ale r. 1529 usadili se tu Novokřtěnci, ze Slavkova vypuzení, a udrželi se jako zvláštní obec náboženská až do r. 1618 Mimo ně Bratří a Lutheráni zmohli se tak, že katolíkům odňali i správu duchovní, k níž právo podací osvojila si rada městská, smýšlející již po luthersku. S malým výsledkem pokusili se Jesuité o reformaci katol. Až r. 1624 katolíci opět zaujali kostel svůj, zatím o všechen skoro majetek oloupený. Ve druhé polovici 17. století Hustopeči i okolí mnoho vytrpěti bylo od vojska uherského i švédského.

a) Farní kostel sv. Václava na náměstí je z části románský, z části gotický ano i barokový. Pěkné kružby v oknech presbytáře, pak trojdílná loď s klenbou síťovou a zábradlí nu kůře hudebním jsou význačné památky starodobé (asi z r. 1512). Kostel má 7 oltářů většinou barokových a přiléhá k němu kaple, již mají mnozí za původní chrám. R. 1905 vše důkladně bylo opraveno. Na věži s ochozem kamenným jest hlásnice a 4 zvony, z nichž jeden pochází ze 16. století. Povšimnutí hodny jsou i některé náhrobky.

Vlastní jmění kost.: 4862·40 K, zádušní: 56.862·40 K. Daně a poplatky: 132·53 K.

b) Na hřbitově jest kaple sv. kříže.

Na Křížové hoře (Kreuzberg) je kaple sv. Rocha a Šebastiána z r. 1682, přestavěná r. 1901. Má 3 oltáře a kazatelnu. Jmění: 3620 K, z čehož poplatky: 6·97 K.

V budově bývalé kolleje Piaristů, kteří zde působili od r. 1657 napřed na školách lat., od r. 1777 na t. z. škole hlavní a později i reální, jest úhledná kaple sv. Josefa Kalasanského se 3 olt. Těšila se povždy přízni mnohých dobrodinců z měšťanstva zdejšího.

Zmínky hodna jest i socha na náměstí, zobrazující Nejsv. Trojici a Neposkvrněné Početí Panny Marie.

Ústav chudinský jest ve správě městské, i nemocnice.

Zbožné a církevní spolky: sv. Rodiny, ustav. klanění nejsv. Svátosti, Apoštolát sv. Cyr. a Meth., brat. sv. Michaela, bl. Klementa Hofbauera a katol. spolek lidový. — Mimo to je tu i knihovna pro lid.

Fara jednopatrová má dosti místností obytných i hospodářských a to ve stavu dobrém. Jest při ní velká a krásná zahrada.

Důchody: z pozemků na 4 *ha* 37 *a*, jichž nelze výhodně pronajati, a doplněk z matice náboženské, kteráž celou kongruu vyplácí kooperatorovi. Daní platí farář: 120 K (a osobní).

4. **Kurdějov** (Gurdau), ves a farnost od Hust. 3 *km* (od Němčic 10·7 *km*, bez řádného spojení) vzdálená, má 990 katol. obyv. něm. (4 židy), živících se hospodářstvím, vinařstvím a ovocnictvím, poněkud i prací dělnickou v továrnách; škola trojtřídní. Pošta, tel., žel. v Hustopeči.

System.: farář, nyní Karel Podlezl.

Kurdějov patříval ku zboží kláštera kounického i s patronátem kostela, jenž býval filiálkou fary polehradické. Od r. 1390 však i v K. fara byla. Po zaniknutí kláštera kounického různí majitelé drželi patronát zdejší a pod záštitou jejich vnikla sem herese augšpurská, jež i fary se zmocnila. Též Novokřtěnci se tu usadili. Po r. 1620 přifař. K. do Hustopeče a za války švédské mnoho vytrpěl. R. 1742 zřízena expositura, r. 1785 lokalie, jež farou se stala r. 1859.

Kostel sv. Jana Křt. stojí na návrší a náleží k t. z. tvrzím kostelním; ač r. 1718 ztratil mnoho z původního rázu svého, přece zbytky hradeb kostelních viděti ještě. Presbyterium jeví se býti dílem 15., loď s pěkným gotickým portálem a s kamennou kazatelnou asi z věku 16. pochází. Kostel má 3 oltáře barokové. Mohutná věž stojí opodál a souzvučné zvonění 5 zvonů z věku 15. a 16., později přelitých, jest známo daleko široko. Kostel byl r. 1871 uvnitř opraven. Povšimnutí hodna jest i stará kostnice (carnarium) blíže kostela a bývalá kaple, na níž viděti zbytky staré pěkné architektury Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vl. má kostel: 1256·08 K, zádušního: 2569·64 K. Daně a poplatky: 32·24 K. Farář spravuje ústav chudinský.

Spolek zbožný: živého růžence.

Fara je stará budova, jednopatrová sice, ale ve špatném stavu: není také žádných stavení hosp., pouze malá zahrada.

Důchody: z pozemků na 1 *ha* 69 *a* 54 m^2, jež dobře lze pronajati, a doplněk z matice náboženské. Daně (mimo osobní): 27 K 3 hal.

5. **Němčice (Velké)** (Groß-Němčitz), městys, sídlo úřadu děkanského, 6 *km* od Hustopeče vzdálí, mají 1483 katolické obyvatele české (6 nekatolíků), kteří se živí polním hospodářstvím, z části též i vinařstvím. Čtyřtřídní škola a pošta. Tel. a žel. ve Vranovicích (5 *km*). Výroční trhy 2. Obvodní lékař a lékárna.

System.: farář, nyní děkan Frant. Mikšánek, a koop.

Němčice patřívaly ke zboží opatství velehradského, jež asi také založilo kostel i duchovní správu zdejší. Později nalézáme — na krátkou dobu — N. v držení katolického pána Zikmunta Helta z Kementu, za něhož se jim dostalo práva městského. Za dob reformace staly se Němčice hlavním sídlem Bratří, kteří si tu zřídili i tiskárnu, z níž vydávány hanopisy proti katolíkům. Mimo ně též Lutheráni němečtí se zde usadili, ba i Novokřtěnci. Osada též trpěla velmi za bouří

válečných, zejména za vojny francouzské [1]), i morem, a poklesla tak, že pozbyvši samostatné správy duchovní do Židlochovic na čas přifařena byla. R. 1652 opět katolictví se zde zmohlo tak, že fara obnovena býti mohla. Missie byly r. 1899.

Farní kostel sv. Václava a Víta již není původní, tenť zbořen byl vojskem uherským. Budova nynější ve slohu všedním pochází z let 1643—1653, je sličně klenuta a má 4 olt. R. 1896 provedena oprava nákladem farnosti i dobrodincův. Na věži jsou 4 zvony, z nichž jeden pochází z věku 17. — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vl. má kostel: 4249·44 K, zádušního: 25·849·60 K. Daně a poplatky: 55·18. Farář spravuje také ústav chudinský.

Zbožné spolky ve farnosti jsou: živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát. — Z jiných spolků: Čtenářsko-pěvecký, vysloužilcův a dobrovolných hasičův.

Fara jest budova jednopatrová, pohodlná, r. 1904 opravená. Hospod. stavení též ve stavu uspokojivém. Zahrada při domě na zeleninu a ovoce.

Důchody: z pozemků na 14 *ha* 97 *a*, jichž s výhodou pronajati nelze, a úroky roční z jistiny 57.831 K, z čehož i kooperatora dlužno vydržovati. Daní platí se (mimo osobní): 783 K 26 hal.

Z farářů zdejších v písemnictví bohosl. činným byl Josef Kaiserlich, r. 1818 vydav kázaní česká na neděle a svátky.

6. **Němčičky** (Klein-Němčitz), ves a farnost od Hustop. 7 *km*, od Němčic 10 *km*, bez řádného spojení, má 742 katol. obyv. českých (4 ž.), kteří žijí z hospod. polního, z vinařství a ovocnictví. Škola 2třídní.

System.: farář, nyní Matěj Hagen, kons. rada.

Němčičky patřívaly ku zboží pavlovskému, farou pak s počátku do Polehradic, později do Pavlovic, majíce od r. 1678 svůj fil. kostel. R. 1785 matice nábož. zřídila zde lokalii.

---

[1]) Farář František Jablonský a kaplan Jan Dvořáček byli při tom (r. 1805) zraněni (Obšírněji: Wolný, „Kirchliche Topografie“ II., 2. Th., S. 110—111.)

Kostel Navštívení Panny Marie jest obyčejná budova, r. 1896 nákladem obce opravená; má 3 oltáře a na věži mimo hodiny 3 zvony, přelité v době novější. Hřbitov jest za osadou.

Jmění vlastního má kostel: 5462·49 K a v pozemcích (les): 2 *ha* 38 *a*; zádušního: 5065·05 K. Daně: 17·21 K. — Farář spravuje také ústav chudinský.

Zbožné spolky: živ. růžence, ustav. klanění, sv. Rodiny, apoštolát.

Fara je přízemní, vlhká; r. 1901 byla opravena; nejnutnější stavení hospodářská a malá zahrada.

Důchody: Kongrua obyčejná z náboženské matice; daně (mimo osobní): 15·38 K.

7. **Pavlovice Velké** (Groß-Pawlowitz), městys a farní obvod od Hustopeče 8 *km*, od Němčic 10 *km* vzdálený a poštou spojený, mají 2528 katol. českých (6 akat., 21 ž.), kteří žijí z polního hospodářství, částečně i z vinařství a z práce v cukrovaru. 5třídní škola (v 7 odděl.), pošta, tel. i stanice žel. Jest sídlem lékaře a lékárny. Záložna Raiffeisenova, cukrovar, trhy výroční 2.

System.: farář, nyní konsist. rada Josef Hanák, a koop.

Pavlovice patřívaly Bočkovi z Berneku, jenž založil ve Žďáře klášter, kterémuž i desátky zdejší přiřkl. Pak různí majitelé byli v držení Pavlovic (mezi nimi páni z Lipého), až r. 1594 přikoupeny byly ku panství hodonskému. O faře činí se zmínka r. 1480, ale byla tu asi již dávno před tím a to pod patronátem řečeného opatství žďárského. Když pak v 16. věku ovládla zde herese a fara zanikla, přifař. katolíci odtud do Podivína, až zase r. 1686 založena administratura a r. 1695 fara.

Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie stojí za osadou, postaven byv v letech 1670—80 místo původního zpustošeného, ale bez věže. Je to budova obyčejná, jež nestačí pro velikou farní osadu. Má 4 oltáře. Opraven byl r. 1899, věž pak zbudována r. 1882 i nové zvony pořízeny. Hřbitov jest u kostela.

Jmění vlastní nemovité: 84 K, movité: 2525·87 K; zádušní nemovité v ceně 730 K, movité: 14.488·64 K. Daně: 100·24 K. Pod správou farářovou jest i fond chudinský.

Spolky zbožné: živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát.

Farní budova z r. 1898 i stavení hospod. v pořádku. Zahrada na 26 *a*.

Důchody: z pozemků na 29 *ha* 95 *a* 43 *m*², většinou dosti nevýhodně pronajatých; roční renta: 780 K, pak doplněk z matice nábož.: 1187·21 K (i pro koop.). Daně: 547·68 K (mimo osobní).

8. **Pópice** či Popovice u Hustopeče (Poppitz), ves a farnost od Hustopeče 7 *km*, od Němčic 14 *km* vzdálená (spojení drahou i poštou), má 1359 katol. něm. (2 akatol.), kteří se živí hospodářstvím a vinařstvím, 4tř. školu; zastávka na železnici. Pošta a telegráf v Hustopeči.

System.: farář (nyní fara uprázdněna).

Popovice náležely odedávna ku panství mikulovskému a faru měly již ve stol. 14. (farář Jan r. 1346) pod patronátem řečeného panství. Když pak sekty věku 16. (a to Bratří i Novokřtěnci) zde opanovaly, přifařeni jsou katolíci do Pouzdřan, až r. 1667 zřídila se zde expositura, z níž r. 1787 stala se lokalie a r. 1859 fara. V letech 1805—1809 P. mnoho utrpěly od Francouzův. R. 1883 byly missie.

a) Kostel sv. Ondřeje jest přestavbou, provedenou r. 1696 nákladem obce ve slohu barokovém. R. 1896 byl důkladně opraven rovněž nákladem obce. Má 3 oltáře a všecky obrazy i sochy vynikají krásným uměleckým provedením. Také paramenta jsou nevšední ceny. Náhrobky s nápisy nečitelnými. Na věži 4 zvony novější a hodiny. Hřbitov jest mimo osadu.

b) Kaple sv. Rosalie má 3 oltáře a na nich zdařilé obrazy i řezby.

Jmění vlastního má kostel: 16.370 K, zádušního: 17.547 K. Daně: 73·58 K. Farář spravuje také fond chudinský.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, ustav. klanění, sv. Josefa, blahosl. Klementa Hofbauera.

Fara byla velmi skrovná, až se přestavěla nákladem faráře J. Ruprechta. Hospod. stavení není. Zahrada na 10 *a* jest v dobrém stavu.

Farář téměř celou kongruu béře z matice náboženské, maje malý pozemek. Daní platí: 28·48 K.

9. **Pouzdřany** (Pausram), za stara Pořičany, městys a farnost 3 *km* od Hustopeče (od Němčic 7 *km*, spojení poštou), mají 1201 katol. obyv. něm. (4 akatol., 5 židů), kteří se živí hospodářstvím a vinařstvím, 3třídní školu, poštu a žel. stanici. Tel. ve Vanovicích. Trhy týdenní a 4 výroční. Farníci jsou rolníci a vinaři.

System.: farář, nyní Jan Ruprecht, a kooperator.

Pokud známo, náležely P. klášteru kounickému i s patronátem, ač také klášter žďárský odtud desátky z vína bral. Fara byla asi dobře nadána, neboť byli zde i kněží-oltářníci. Za převratů náboženských mimo Lutherány i Novokřtěnci zde půdy nabyli, takže zanikla i duch. správa katol., kteráž pak obnovena r. 1622. Mezitím přešlo zboží zdejší i s právem podacím na pány Dietrichsteiny na Mikulově. Ve druhé polovici 17. století osada mnoho vytrpěla vpády vojenskými i cholerou. R. 1891 konány missie.

Farní kostel s v. Mikuláše jest pěkná památka stavitelství gotického z konce 15. stol., zachovavši vnějšek ryze gotický. Povšimnutí hodny jsou sličné kružby v oknech, ozdobné veníře na dveřích a v presbytáři zděný svatostan. Poslední oprava (prý povrchní) vykonána r. 1880. V kostele jsou 3 oltáře a pěkný náhrobek z r. 1571. Zajímava jest massivní věž s got. okny, vybíhající ve zděný jehlanec. Jsou na ní 4 zvony z doby novější. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 10.344 K, zádušní: 19.048 K. Daně a poplatky: 197·87 K. Farář spravuje fond chudinský. Mimo to je zde též obecní chorobinec.

Zbožné spolky: živého růžence a spolek sv. Petra Clav., působící proti otrokářství.

Budova farní jest jednopatrová, má místností dost, ale potřebuje oprav, rovněž tak stavení hospodářská. Jest zde farní knihovna s 1451 sv. a některými vzácnými knihami. Zahrada špatně ohrazená.

Důchody: z pozemků: 94 *a* 77 m^2 při Pouzdřanech a 13 *ha* 41 *a* 7 m^2 při Uherčicích (nyní pronajaty); pak roční renta: 3804·06 K. Daně a poplatky (mimo osobní): 684·78 K, v čemž zahrnuta částka 160 K, již splácí obročí zdejší ročně do Uherčic. Na kooperatora dostává farář doplněk z matice náboženské.

10. **Šakvice** (Schakwitz), ves a farnost od Hustopeče 2 *km*, od Němčic 10 *km* vzdálená (bez řádného spojení), mají 1149 katol. českých (2 akat.), kteří se živí skoro výhradně hospodářstvím, z části i vinařstvím. Škola 3třídní. Pošta, tel., železnice v Hustopeči.

System.: farář, nyní Josef Multuš.

Šakvice patřívaly Templářům, kteří měli též právo podací na faru, o níž se mluví ve 2. pol. 13. stol. Pak dostaly se v držení panství hodonského, kdežto správou duchovní v 17. stol. přiděleny byly do Kurdějova, když herese (i Novokřtěnci se tu usadili) faru zdejší katol. byla zničila. Během 17. stol. přifařeny byly Š. do Hustopeče, kdež r. 1739 zřízeno i místo zvláštního kaplana pro Š., aby zde aspoň o nedělích a svátcích služby B. vykonával. Matice nábož. zřídila zde r. 1785 lokalii, kteráž pak r. 1868 na faru povýšena jest. Missie byly r. 1872.

Kostel sv. panny Barbory požárem r. 1801 přišel o bývalý svůj ráz až na presbytář, v němž zachováno i got. klenutí, jehož žebra sahají až na podlahu i sanctuarium ve zdi se vkusnou vížkou gotickou. Oprava provedena r. 1895 nákladem farníků (3000 K) a výzdoba r. 1905 nejvíce z dobrovolných příspěvků. Hřbitov je mimo osadu.

Vlastní jmění: 1410·33 K, zádušní: 6431 K a pole fund. v ceně 560 K. Daně: 30·90 K. — Pod správou farářovou je také ústav chudinský.

Zbožné spolky: sv. Rodiny, ustav. klanění, živ. růžence a apoštolát. — Mimo ty je tu i spolek vojenských vysloužilcův.

Fara je přízemní, nízká, má 4 světnice a jiné místnosti potřebné; dobrý sklep; na dvoře je studně s vodou velmi dobrou. Hospod. stavení v pořádku. Zahrada na stromy ovocné.

Důchody: z pozemků na 6 *ha* 13 *a* (jež snadno lze pronajati): 207·76 K, z obecní pokladny 30 K, z důchodů velkostatku: 151·20 K, doplněk z matice nábož.: 1119·38 K. Mimo to užívá farář i pole nadačního, jež oceněno jest na 560 K. Daně: 97·52 K.

11. **Štárovice** (Groß-Steurowitz), ves a farnost 2 *km* od Hustopeče (4 *km* od Němčic) vzdálená, bez spojení poštovního, mají 1235 katol. obyv. něm. (1 akat.), kteří se živí hlavně vinařstvím; 3třídní škola. Pošta, telegraf a žel. v Hustopeči.

System.: farář, nyní Rudolf Renda.

Štárovice patřívaly ku panství lednickému a duchovní správu měly od 15. stol. pod patronátem kláštera starobrněnského. R. 1494 zřízeno zde místo kněze-oltářníka pod vrchní správou faráře hustopečského. Ale nepochybně následkem t. z. reformace i toto místo vzalo za své, načež Št. přifařeny byly do Hustopeče, což potrvalo až do zřízení t. z. lokalie r. 1785, nad kterou po zrušení kláštera panenského na Starém Brně obdržela pravo patronátní matice nábož. R. 1888 lokalie stala se farou.

Kostel sv. Jiří (a druhdy i sv. Mikuláše) je prostranný a celý klenutý; má 3 olt. R. 1885 byl rozšířen a opraven nákladem 39.000 K, jejž z větší části zapravili farníci. R. 1891 byl i vymalován. Výlohy na to zaplaceny z pozůstalosti † faráře zdejšího Jana Hönlingra a přispěním dobrodinců. V letech 1902—1905 ukončena celá vnitřní úprava. Na věži, již opravovati jest obec povinna, jsou 4 zvony novější. — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 7137·82 K, zádušní: 11.226·26 K. Z toho poplatky: 39·95 K. — Farář vede též správu fondu chudinského; mimo to jest zde i chudinec obecní.

Zbožné spolky: Ustavičné klanění a sv. Rodiny.

Fara jest přízemí vlhké a skrovné. Jsou v ní celkem 4 světnice, 2 kuchyně, sklep (jiný za osadou). Nejnutnější místnosti hospodářské; zahrady dvě.

Důchody: z nábož. matice 1436·54 K na doplnění kongruy. Daně: 32·98 K.

12. **Štárvičky** (Klein-Steurowitz), ves a farnost vzdálená od Hustopeče 4 *km* (od Němčic 12 *km*, spojení poštou), má 733 kat. českých (2 ž.), kteří se živí hospodářstvím, vinařstvím a prací dělnickou. Škola 2třídní.

System.: farář, nyní Ant. Sláma.

Štárvičky měly faru v 15. století a to pod patronátem kláštera Králové na St. Brně. Kolem r. 1625 však fara zanikla a Š. přifařeny do Hustopeče, kamž připadly i důchody zdejší. R. 1852 přispěním jednotlivců založena zde kooperatura lokální. V letech sedmdesátých pro nedostatek kněžstva zase Š. do Hustopeče patřily, až pak stálá duchovní správa (fara) se zde zřídila r. 1886. Prvním farářem byl kněz Jan Bačák.

Kostel sv. Kateřiny, panny a mučednice, původem svým náleží asi do stol. 15., avšak častějšími obnovami nynější nabyv podoby jenom silné zdivo věže, gotickou klenbu presbyt. se svatostanem ve zdi a sediliemi si zachoval. Poslední oprava provedena byla r. 1905 nákladem jmění kostelního a přispěním farníků. Zvony novějšího původu jsou dva.

Vlastního jmění má kostel: 3869 K, zádušního: 8567·30 K a 37 *a* pozemků. Daní platí: 7·27 K. — Farář spravuje také fond chudinský.

Spolky zbožné: živ. růžence, ustav. klanění, spolek svaté Rodiny, apoštoltát.

Budova farní je přízemí vlhké ve stavu bídném, ač opravy částečné dějí se každého roku. Též chatrna jsou stavení hospodářská až na stodolu vzdálenou od fary. Zahrada maličká na květiny.

Důchody: úroky z jistiny: 317·28 K; pak výtěžek z pozemků na 14 *ha* 67 *a*; doplněk z matice nábož.: 354·20 K a

od obce 341 K. Daně a poplatky: 280 K, mimo daň osobní. (Ekvivalent platí obec). Pozemky jen s nevýhodami značnými bylo by lze pronajati. Farář jest nucen přes nemalé obtíže držeti je sám.

13. **Trachtín,** Strachotín (Tracht), městys a farnost 4 *km* od Hustopeče (13 *km* od Němčic, bez spojení), má 1043 katol. obyv. něm. (5 ž.), školu 3třídní. Jest sídlem lékaře a má trhy týdenní i 4 výroční. Pošta a tel. v Dol. Vistonicích, železnice v Popicích (4 *km*).

System.: farář, nyní Robert Veselý.

Strachotín býval hrad a při něm i kaple sv. Jiří, která dostala se darem opatství v Louce u Znojma. Odtud asi založena zde fara, o které děje se zmínka r. 1301. I sem dostaly se bludy t. z. reformatorův; utrakvisté (či Bratří?) kostel zdejší zaujali pro sebe, takže r. 1582 od bisk. Stanislava Pavlovského pro bohoslužbu katol. opět posvěcen býti musil. Ba též Novokřtěnci zde na čas se usadili. Za poměrů takových hrstka katolíků do Vistonic přidělena byla, až do založení t. z. lokalie roku 1785, kteráž stala se farou r. 1861 pod patron. matice nábož., ačkoliv T. sám již v 16. století přešel v držení pánů na Mikulově. Missie byly zde r. 1887.

Kostel sv. Oldřicha zachoval si skrovné stopy slohu gotického, opěráky to na zevnějšku presbytáře, uvnitř však je docela zmodernisován. Má 4 olt. a massivní věž se 4 zvony, jež jsou majetkem obce. Poslední oprava vykonána r. 1890. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vl. má kostel: 6342·40 K, zádušního: 16.376·90 K. Daně a poplatky: 45·95 K.

Fondů dobročinných ani spolků zbožných (dle zprávy ze dne 26. dubna 1905) ve farnosti není.

Farní budova i hosp. stavení jsou ve stavu dobrém. Zahrádka na zeleninu skrovná.

Farář má obvyklou kongruu z náboženské matice a mimo osobní žádných daní neplatí.

14. **Uherčice** (Auerschitz), městys a farní obvod na řece Svratce, od Hustop. 5 *km* vzdálený, bez řádného spojení, mají 1196 katol. č., kteří berou výživu z hospodářství a vinařství. Škola 3třídní; 4 trhy výroční a 2 týdenní.

System.: farář, nyní Hugo Horný, auditor kons.

Uherčice náležely původně klášt. vilémovskému v Čechách, jenž asi založil také faru zdejší, o níž se zmínka děje r. 1267. Když pak za válek husitských zničen byl klášter řečený, utekli se řeholníci někteří do Uherčic a zřídili zde proboštství řádu sv. Benedikta, s kterýmž spojena byla i správa duchovní. Mnoho pak trpěti bylo osadě i faře zvláště za války mezi králem Jiřím a Matyášem, jenž libovolně daroval U. stoupenci svému Ladislavu z Boskovic, který i po válce ukončené držel fojtství nad klášterem uherčickým. Král Vladislav potvrdil sice výsady dřívější, ale klášteru přece nebylo lze udržeti se proti hamižnosti a hrabivosti šlechty, jež téměř všecek majetek zabravši podťala kořeny existence jeho (r. 1530). Poslední opat dokonal život v blízkém Rajhradě. Pánem pak na Uherčicích stal se Jan ze Zástřizl na Žďánicích, přívrženec nového učení t. z. reformatorů, jež za něho i nástupců jeho z rodu Žerotínův ujalo se také v Uherčicích. Katolíci zdejší přifařeni pak do Pouzdřan. Roku 1715 zřízena v Uherčicích expositura, r. 1785 lokalie, r. 1859 farą.

Kostel farní sv. Jana Křtitele v podobě nynější zbudován byl nákladem obce a přispěním matice nábož. r. 1894, roku pak 1896 konsekrován. Jest slohu gotického, má 2 pěkné oltáře, 3 staré zvony přelité. Paramenta některá jsou z kartusianského kláštera v Králově Poli.

Jmění vlastní: v pozemcích (2 *ha* 84 *a* 75 *m*²) a 4469·60 K v jistinách; zádušní v pozemcích (2 *ha* 15 *a* 36 *m*²) a 6511·80 K v jistinách. Daně z toho: 80·41 K. — Farář spravuje i fond chudinský.

Spolky zbožné a církevní jsou: živého růžence, Jednota cyrillská.

Budova farní jest jednopatrová, má 5 místností obytných a jiné vedlejší. Postavena byvši r. 1853, je ve stavu dobrém, též hospodářská stavení i zahrada.

Kongruu doplňuje příspěvkem 1265 K nábož. matice. Daň (mimo osobní) jenom ze zahrady: 3·34 K.

III. Děkanství mikulovské

rozkládá se podél pomezí dolnorakouského, hraničíc na severu s děkanstvím hustopečským, na jihu s děk. hrádeckým a arcidiecesí vídeňskou, na východě s děk. podivínským, na západě s děk. kounickým a olbramovským. Až do polovice 17. stol. zaujímalo ještě celý nynější dekanát podivínský [1]) a část hodonského; r. 1670 odloučeny fary těchto 2 dekanátův a utvořen dekanát v rozsahu nynějším s farami v Jiřicích a Vlasaticích, které později odděleny byly jedna k dekanátu olbramovskému, druhá ke kounickému.

Území děkanství toho jest většinou rovina až na pásmo hor Pálavských, jež táhnou se od řeky Dyje směrem k Mikulovu a dosahujíce výše 550 *m* jsou velkou okrasou celého jihu moravského. Od Mušova béře se Dyje již mohutná na jih do Rakous. Mezi Selcem a Lednicí jsou rozsáhlé rybníky.

Obyvatelů bydlí v děkanství 29.679 v jednom městě, 3 městysech a 15 vesnicích. Z nich jest 28.674 katol., 39 akat., 965 židův a 1 jiného vyznání.

Katolíci mají 20 far — až na 3 utrakvistické — německých, 2 beneficia simpl. se 24 svatyněmi. I zde jest tolik far co osad. Zajímavo jest, že se zde zachoval co do jazyka, mravu a kroje ostrůvek přistěhovalců chorvatských, ve 3 osadách bytujících.

Kněží ve správě duchovní jest 30 (28 světských a 2 řeholní, a to 20 farářů, 10 koop.); 2 v úřadě učitelském působí, jeden má úřad jiný.

---

[1]) Viz: Snopek, „Nová akta kardinála Dietrichsteina“ v „Čas. Mat. Mor.“ 1903, str. 279.

Územím děkanství béře se železnice, a to jižní částí na pomezí rakouském.

Co do jmění kostelního náleží dekanát ten k nejbohatším: připadáť průměrem na jeden kostel: 28.275 K vlast. jmění, nadačního jmění: 22.066 K. Daní a poplatků odvádí 1 kostel průměrem 122 K. Za to pouze 2 faráři mají kongruu plnou z obročí svého.

Správou polit., školní, soudní i berní do Mikulova patří farnosti všecky až na Troskotovice, které soudem a berní správou náležejí do Pohořelic.

Patronátní právo má: majitel velkostatku mikulovského: v Bavorech, Mikulově (2), Perné, Vistonicích Dolních a Horních, Mušově a Selci. Akademie Teresinská ve Vídni: v Drnoholci, Frelichově, Dunajovicích Dolních, Novém Sídle a Troskotovicích. Matice nábož.: v Bratelsbrunu, Kolenfurtě, Gutfjeldě, Pálavě a Pulgarech. Matice studijní: v Klentnicích. Přerov Nový jest: Lib. Ordin. collationis.

Školy, v nichž se vyučuje katol. náboženství, jsou: státní gymnasium, 3 měšťanské, 21 obecných s 87 třídami vesměs německými. Přijde tedy průměrem na jednu farnost přes 4 třídy, poměr to vzhledem ku práci v ostatních dekanátech velmi příznivý. Mimo to je tu jedna škola židovská, 5třídní.

Generální visitace byla r. 1897.

Děkan: P. T. Mat. Raab, kanovník kolleg. kapituly mikulovské, biskupský a kons. rada, člen c. k. okresní školní rady v Mikulově.

Dle četných nálezů předhistorických a římských soudí se, že krajina mikulovská netoliko od pravěku byla obydlena, nýbrž že brávali se tudy i Římané na svých cestách obchodních po Moravě a to zejména na Mušov údolím řeky Jihlavky a Oslavy na severozápad, pak podél Svratky směrem k Brnu.

1. **Bavory** (Pardorf), ves a farnost na úpatí hory klentnické, od Mik. 4 *km* vzdálená a poštou s ním spojená, mají 556 katol. obyvatelů německých (1 akat.), kteří se živí pěstováním vinné

révy a hospodářstvím. Škola 2třídní. Pošta a telegraf v Dol. Dunajovicích, žel. v Mikulově.

System.: farář, nyní Josef Kreutzer.

Bavory patřívaly vždy ku panství mikulovskému, i farou až do r. 1764 do Mikulova náležely. R. 1764 snahou obce a některých dobrodinců zřízena zde expositura, z níž r. 1785 stala se lokalie.

Kostel sv. Kateřiny, panny a mučednice, postavili si farníci r. 1740 slohem barokovým na poděkování za odvrácení moru. Má 3 oltáře. R. 1892 byl obnoven. Umělecké ceny jest monstrance. Na věži mimo hodiny jsou 3 zvony novějšího původu. Hřbitov jest za osadou.

Vlast. jmění má kostel: 4735·54 K, zádušního: 15.922·66 K. Poplatky z toho: 43·38 K. — Ve farnosti jest farní i obecní ústav chudinský.

Zbožné spolky: živ. růžence, ustav. klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, bl. Klementa Hofbauera. — Spolek hasičský súčastňuje se průvodů církevních.

Budova farní jest přízemní, malá a vlhká; poslední oprava stala se r. 1905. Hospod. stavení není. Skrovná zahrádka je ve stavu dobrém.

Farář užívá pozemkův obecních (1 *ha*) a má kongruu z matice náboženské. Všech daní platí: 24 K.

2. **Bratelsbrunn** (Pratelsbrun), vesnice rozsáhlá, na rovině rozložená, 7 *km* od Mikulova drahou vzdálená, má 1930 farníků něm. (1 akatol., 6 ž.). Škola 5třídní. Pošta, tel., železnice. Lékař s domácí lékárnou. Obyvatelstvo žije z hospodářství, vinařství a průmyslu.

System.: farář, nyní Vladimír Staller.

Bratelsbrunn odedávna jsa částí panství mikulovského, přifařen býval do Dol. Dunajovic až do r. 1740. Tu zřízena snahou obce expositura, z níž roku 1784 učiněna lokalie a r. 1859 fara.

Kostel sv. Jana Křt. r. 1691 zřídila obec. Byla to stavba nedostatečná, takže r. 1843 musili ji odstraniti a r. 1854

nákladem matice nábož. a obce zbudovali kostel nový. Ale ani ten — asi pro příliš mělké základy — neměl trvání: sřítil se. Ze zbytků zbudován kostel nový, avšak ani ten neobstál, takže bohoslužba po několik let konala se v upravené k tomu stodole. Nynější úhledný a prostranný kostel ve slohu moderním zbudován byl r. 1864 a opraven r. 1896. Má 4 olt. a všecko příslušenství. Hřbitov blízko.

Jmění vlastní: 12.268 K, zádušní: 13.263 K. Daně a poplatky: 52 K. Též fond chudinský spravuje farář.

Zbožné spolky: živ. růžence, ustav. klanění, sv. Rodiny, bl. Klementa Hofbauera. — Missie byly zde konány r. 1900.

Fara jednopatrová, od kostela poněkud vzdálená, vyžaduje částečných oprav; oprava poslední stala se r. 1884. Hospod. stavení nedostačí. Zahrádka nepatrná a málo úrodná.

Důchody: z pozemků na 8 *ha* 40 *a*, jež těžko s výhodou pronajati, a doplněk z nábož. matice. Daně: 58 K (v tom i osobní).

3. **Drnoholec** (Dürnholz), městys a farnost na Dyji, od Mik. 15·5 *km* vzdálí (spojení částečně poštou, částečně drahou), má 2962 farníky něm. (5 akatol., 12 ž.), živící se hospodářstvím a vinařstvím, z části též obvyklými na venkově řemesly. Měšť. škola 3tř. pro chlapce, 2 školy obecné, pošta, telegraf, železn. stanice Neusiedl-Dürnholz (3 *km*). Lékař a lékárna. Trhy týdenní a výroční 4. Značné trhy koňské.

System.: farář, nyní Rudolf Lux, a kooperator.

Drnoholec-hrad ve 12. století náležel Vilému z Kounic, zakladateli kláštera kounického. Koncem 15. století byl statkem korunním; brzy na to drželi část jeho páni Liechtensteinové na Mikulově; r. 1583 prodán generálu Krištofovi, svob. pánu Teuffenbachovi, jehož syn Bedřich pro vzpouru r. 1620 k smrti odsouzen a v Inšpruku popraven byl. Panství D. však přece udrželo se v rodě jeho a přešlo pak po vymření rodu dědictvím na hr. ze Šternberka, pak na Trautmannsdorfy. Když r. 1762 zemřel Frant. Adam hr. Trautmannsdorf bez dědiců, připadl

D. t. z. nadaci Teuffenbachově, čelící na vydržování školy rytířské na Moravě, kteráž později spojila se s c. k. rytířskou akademií, založenou cís. Marií Teresií (Teresianum) ve Vídni. Fara byla zde jistě již ve 12. stol. a podací právo měl k ní panenský klášter kounický; právo to přešlo pak na majitele panství, při nichž trvá až posud. I sem dostala se herese r. 1589 a správu duch. zaujali jinověrci, kterýmž zvláště přál rod pánů Teuffenbachů. R. 1638 byla zde arci obnovena katol. správa duchovní, ale obročí mezitím o důchody téměř všecky bylo oloupeno.

Farní kostel Nejsv. Trojice na místě bývalého nepatrného zbudován byl v letech 1750—57. Je to svatyně vně i zevně velmi úhledná, ve slohu barokovém; má 3 oltáře (na hlavním obraz Winterhalterův) s pěknými řezbami od Schweigla a Reittera; 2 oratoře a na 2 věžích, jimiž ozdobeno jest průčelí, jsou 3 zvony obecní. — Prodejem cínových rakví †† Teuffenbachů (!) r. 1819 získán náklad na opravu kostela, jenž od těch dob důkladnější opravy nezakusil. Hřbitov jest mimo osadu. — Jmění vlastní: 3661·94 K, pak pozemky na 80 *a* 31 *m*², jichž užívá kostelník; zádušní: 29.750·20 K v jistinách a pozemky v ceně 1034 K. Daně a poplatky z toho: 89·10 K. Fondy chudinské jsou dva: jeden spravuje farář, druhý obec.

Zbožné spolky: sv. Rodiny a bl. Klementa Hofbauera. Missie byly r. 1878.

Farní budova jednopatrová (8 světnic) i hospod. stavení v dobrém stavu. Kdy byla poslední oprava, neví se. Zahrádka skrovná jest při faře.

Důchody: výtěžek z pozemků na 71 *a* 72 *m*²; pak roční renta z jistin: 1110 K. Daně: 25·14 K (vyjma daň osobní). Doplněk platí faráři a kooperatorovi celou kongruu matice náboženská.

4. **Dunajovice Dolní** (Unter-Tannowitz), městys a farní obvod v údolí rozložený a od Mikulova 6 *km* vzdálený (spojení poštou), mají 2585 farníků německých (1 nekat.), 5třídní školu

(o 7 odděl.). Pošta, tel. a žel. v Mikulově. Lékař obvodní a lékárna. Trhy výroční 2. Osadníci žijí z hospodářství a vinařství.

System.: farář, nyní Jan Tomandl, a kooperator.

Po Dunajovicích jmenoval se zemanský rod ve 13. stol. Tehdy byla již zde fara, jež desátky odváděla napřed kapitule staroboleslavské a později klášteru kounickému, který držel zde zboží nějaké. Na to různí rodové tu vládli, až r. 1658 zakoupeny D. k Drnoholci i s právem podacím. Ovšem i sem vnikla herese: Bratří a Novokřtěnci byli tu r. 1560. Fara, mezitím o důchody oloupená, znova nadána byla r. 1642, ale někdejší pozemky již nevráceny. V letech 1805 a 1809 velikých škod ve farnosti nadělali Francouzové. Častěji i cholera (nejzuřivěji r. 1850) se dostavila.

Kostel sv. Jiljí opata je stavba různotvarná, v podstatě ze 16. stol. Na presbytáři zachovaly se ještě opěráky. Důkladná oprava vykonána r. 1897, ale pro objevující se často trhliny ve zdivu každoročně musí se kostel opravovati. Oltářů jest 5 a na věži mimo hodiny 5 zvonův obecních. Kostel byl druhdy zámožný co do stříbrného náčiní, ale na 40 marek stř. r. 1819 musil státu odvésti. Hřbitov je mimo osadu.

Jmění vlastní: 14.337 K, zádušní: 27.609·20 K. Daně a poplatky: celkem: 89·19 K.

Ve farnosti jsou dva ústavy chudinské: jeden pod správou faráře, druhý pod správou obce.

Zbožné spolky: Škapulíř, ustavičného klanění, živého růžence, dětství Páně, bl. Klem. Hofbauera, spolek působící na odstranění otroctví, spolek na ozdobení chrámu Páně. — R. 1900 byly missie.

Fara jest celkem ve stavu dobrém, o jednom patře se 7 světnicemi. R. 1897 byla opravena. Též stavení hospod. jsou dobrá. Zahrada však méně příhodná.

Důchody: z pozemků na 13 *ha* 77 *a* 55 m^2 polí, 69 *a* 30 m^2 lesa a 13 *a* 27 m^2 zahrad a půdy stavební roční výtěžek: 599·92 K, pak roční renta: 1641·60 K. Pronájem pozemků

spojen s velikými obtížemi. Na kooperatora přispívá matice náboženská. Daně (vyjma osobní): 377·47 K.

5. **Frelichov**, Frjelištorf (Fröllersdorf), ves a farnost, leží na levém břehu Dyje, vzdálen od Mikulova 13 *km* drahou; má 1176 farníků chorvatských a německých (8 ž.), 3třídní školu něm. Pošta a tel. v Drnoholci, železn. stanice v místě (1 *km*). Farníci živí se rolnictvím, částečně i vinařstvím.

System.: farář, nyní František Benda.

Frelichov býval statkem samostatným, od r. 1578 však dostal se ku panství Drnoholci. O faře pak jest zmínka z r. 1510. V letech 1580 byl F. pustý, pročež Krištof sv. pán z Teuffenbachů povolal sem (i do Gutfjeldu a Nov. Přerova) osadníky z Chorvatska, a sám jsa horlivým stoupencem učení Lutherova, ustanovil zde i proti vůli lidu kazatele téhož učení. R. 1641 však byl zde zase farář katol., rodem Chorvát. Až posud zachovali si farníci vědomí původu svého i kroj a jazyk, v němž se jim též káže.

Kostel sv. Kunhuty zpustl za dob válečných, byl pak obnoven ze sbírek zbožných, ale přes to přece byl pořád malý a neúhledný. Teprv r. 1836 zvětšen a upraven byl beze slohu. Má 3 olt. a na věži 2 staré zvony (jeden z 15. stol.). Hřbitov jest mimo osadu. — Na stavbu nového důstojného chrámu Páně jest zde zvláštní spolek, jenž sebral již 18.193 K.

Jmění vlastní: 7459·60 K, zádušní: 9790·40 K. Poplatky: 26·91 K. — Také ústav chudinský je pod správou faráře.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, ustav. klanění.

Fara jest budova stará, ale ve stavu dobrém po přestavbě, r. 1875 provedené. Mimo hospod. stavení při faře jest za osadou ještě farská sýpka a sklep, který r. 1895 obec pro faráře zřídila; vše je ve stavu dobrém. To platí i o zahradě na 5 *a* 75 m^2.

Důchody: z pozemků (11 *ha* 60 *a* 38 m^2 polí a 2 *ha* 8 *a* 46 m^2 luk), jichž nelze s výhodou pronajati: 530·68 K, z renty 775·04 K a doplněk z matice nábož. Daně a poplatky (v tom i poplatek na regulování Dyje): 368·35 K.

6. **Gutfjeld,** Dobré Pole (Gutenfeld), ves a farnost na rovině, od Mik. 7 *km* vzdálená a drahou s ním spojená, má 706 obyv. chorv. a něm., vesměs katol., 2třídní školu něm. Pošta a tel.: Bratelsbrunn, žel. stanice v místě. Farníci mají výživu z rolnictví a vinařství.

System.: farář, nyní auditor Alois Malec.

Gutfjeld náležel k panství Drnoholci, když pak zpustl koncem věku 16., byli sem uvedeni Chorvaté. Církevní jakési obročí bylo zde již r. 1575. Ku založení řádné správy duch. učiněn počátek r. 1635 a to tím, že vrchnost zřídila i nadala kapli, kteráž byla filiálkou napřed fary frelichovské, pak bratelsbrunnské, až pak r. 1790 matice náboženská zřídila zde správu duchovní (lokalii).

Kostel sv. Cecilie, stojící za osadou, vznikl rozšířením zmíněné kaple ve slohu moderním. Má 3 olt. a opraven byl r. 1903 nákladem farníků. Na věži dva malé zvony. Památný je kamenný podstavec křtitelnice, představující 4 sv. evandělisty.

Jmění vlastní: 19.221 K, zádušní: 6230 K. Daně: 130 K. Farář spravuje ústav chudinský; obec má svůj.

Zbožné spolky: sv. růžence, sv. Rodiny, sv. Cyrilla a Methoda. — Jiné: Deutscher Südmährerbund.

Fara jest přízemí se 4 světnicemi a se staveními hospod. ve stavu dobrém. Zahrada na 10 *a* ve stavu velmi dobrém.

Důchody: z pozemků na 2 *ha* 50 *a*, jež lze pronajati, dle katastru: 115·56 K; od obce: 13·65 K, renta roční: 39·44 K a doplněk z náboženské matice. Daně: 78 K.

7. **Klentnice** (Klentnitz), ves malebně položená na úpatí vrchu Rosensteina, 4 *km* vzdálí od Mikulova (bez řádného spoj.), mají 537 obyv. něm. a katol., 2tř. školu. Pošta a tel. v Dol. Dunajovicích, žel. v Mikulově. Obyvatelé žijí z hospodářství a vinařství.

System.: farář, nyní Václav Tomec.

Již ve 14. stol. patřily K. s hradem Rosensteinem, jehož ssutiny posud viděti, ku panství Mikulovu, farou do města

Mikulova, až r. 1785 matice nábož. zřídila zde lokalii, která farou se stala r. 1861.

Kostel sv. Jiří v letech 1783—85 zřídila obec. Je slohu barokového; naposledy opraven byl r. 1903 a to péčí faráře nynějšího sbírkou mezi farníky. Má 2 oltáře z umělého mramoru: na hlavním jest obraz od Winterhaltra. Pěkné jsou sochy Neposkvrn. Početí Panny Marie a socha Mojžíš nad kazatelnou od sochaře Schweigla. Na věži jsou mimo hodiny 4 zvony (2 staré), jeden s nápisem: »Mathias rex«. Hřbitov je mimo osadu. — Jmění vlastní: 843·14 K, zádušní: 7309·36 K. Poplatky: 20·03 K. — Farář spravuje také ústav chudinský.

Zbožné spolky: ustav. klanění a živého růžence.

Budova farní jest přízemí vlhké se 4 světnicemi. Oprava poslední byla r. 1901. Hospod. místnosti obstojné, rovněž tak zahrada.

Důchody: z pozemků (13 *a* 38 m^2) a z fondu náboženského doplněk obvyklé kongruy. Daně: 17·04 K.

U Klentnic objeveno v letech sedmdesátých př. století pohřebiště s popelnicemi.

8. **Kolenfurt** (Guldenfurt), ves a farnost na pravém břehu Dyje, 11 *km* od Mikulova vzdálená, bez řádného spojení, má 1010 farníků něm., 3třídní školu. Pošta a tel. v Drnoholci, žel.: Neusiedl (3 *km*). Farníci žijí z rolnictví a vinařství.

System.: farář, nyní Karel Čech.

Od 15. stol. náležela osada tato ku panství drnoholeckému tam i přifařena byla až do založení lokalie r. 1787, z níž stala se fara r. 1861.

Kostel farní sv. Jana Nepom. nákladem farníkův a dobrodinců postaven byl v letech 1770—83 ve slohu barokovém. R. 1901—1902 byl důkladně obnoven. Má 3 oltáře s řezbami známého sochaře brněnského Břenka. Na věži jsou hodiny a 4 menší zvony. Hřbitov jest za kostelem.

Jmění vlastní: v pozemcích 2 *ha* 38 *a* 46 m^2, jež pronajaty jsou za roční nájem 142 K; v jistinách: 13.547·28 K. Zádušní: 7030·70 K a v pozemcích na 1 *ha* 4 *a*, jež z většiny jsou

pronajaty. Daně a poplatky: 107·26 K. Též fond chudinský farář spravuje.

Zbožné spolky: ustav. klanění, sv. Rodiny, blah. Klem. Hofbauera.

Fara jest přízemí o 4 světnicích ve stavu obstojném. Je tu také knihovna farní. Stavení hospod. vyžadují oprav. Zahrada uspokojuje.

Důchody: z kostelního jmění in partem congruae: 200·96 K, doplněk z matice nábož. a užitek z pozemku na 18 *a* 67 m^2. Mimo to obec ponechává faráři za roční poplatek 12 K deset měr polí. Daně: pouze osobní.

9. **Mikulov** (Nikolsburg), město na úpatí Pálavy a na samém pomezí dolnorakouském, má 7269 katol. (18 akat., 905 ž.) národnosti německé. Jest sídlem okr. hejtmanství a školní rady, okr. soudu, berního úřadu, fin. a četnické stanice. Silniční výbor (přir. 24%). Notářství, více advokátů. Pošta, tel., železnice. Státní vyšší gymnasium, 2 školy měšť., 2 školy obecné, obecná škola žid. (5tř.), škola průmyslová pokračovací, spořitelna, nemocnice, knihtiskárna, lékaři a lékárna, nemoc. pokladna; trhy týdenní a výroční. Zde doluje se na vápenec a vinařství se pěstuje. Rozsáhlý a památný zámek s velikou knihovnou, sbírkami přírodními a archeologickými. Stará žid. obec, 2 synagogy. Od nedávna je tu též chrám evangelický slohu gotického.

Mikulov býval majetkem zeměpanským, až král Přemysl Otakar II. dal jej lénem Jindřichu z Liechtensteina, jehož rod byl v držení jeho až do r. 1560. Na to prodáno zboží zdejší Adamovi hr. Dietrichsteinovi a potomstvo jeho drží velkostatek podnes. R. 1645 M. mnoho od Švédův utrpěl, kteří dobyvše města knihovnu zámeckou o mnoho vzácných knih oloupili. Po bitvě slavkovské Napoleon I. s oddílem vojska svého M. obsadil. R. 1866 na zámku zdejším u přítomnosti něm. císaře Viléma I. ujednány podmínky míru mezi Rakouskem a Pruskem. Faru měl Mikulov již r. 1181; právo podací příslušelo klášteru

kounickému, jenž dosazoval sem kněze řádu premonstrátského. O právo to zdvihl pak spor p. Jindřich z Liechtensteina, ale vrchnost církevní rozhodla v jeho neprospěch. Ale ani patronát kláštera řečeného, spojený s důchody rozsáhlé farnosti mikulovské, neosvědčil se příznivým pro zdejší správu duchovní, jíž málo mzdy dostávalo se za práci hojnou. To asi bylo hlavní příčinou, že kněží světští převzali správu duchovní (1526). Avšak i jiné svízele dostavily se: páni Liechtensteinové, na něž nyní přešlo právo patronátní, přáli novotám náboženským, zejména sektě Novokřtěnců, jichž náčelník, dobrodružný Baltasar Hubmayer,[1]) v M. se usadiv i tiskárnu zřídil na šíření bludů svých, a ač pro vzájemnou nesvornost část Novokřtěnců se z Mik. odstěhovala do Slavkova, přece ti, co zbyli, dosti byli silni počtem i vlivem. Nad to ještě při jedné pouze sektě to nezůstalo: byliť tu i Bratří, kteří i kostela farního se zmocnili, pak Lutheráni a j. Nový pán na M., Adam z Dietrichsteina, snažil se sice obnoviti na panství svém katol. správu duch., ano byli sem ustanoveni faráři katoličtí, ale sektáři drželi se přece. Teprve v letech 1578—82 horlivé činnosti missionářů jesuitských podařilo se poněkud aspoň ku platnosti přivésti víru starou, načež některé kostely a hřbitovy v M. i okolí od nekatolíků zabrané, bohoslužbě katol. vráceny jsou. R. 1585 v M. řádná katol. správa duchovní opět zavedena přes mnohé ještě odpory a boje, zejména s Novokřtěnci, kteří se tu udrželi až do r. 1622. Nekatol. stavové moravští, obdrževše na čas vrch nad katolíky, úhlavního odpůrce svého, kard. Františka Dietrichsteina, jak známo, ze země vypověděvše roku 1619, obsadili M. (Kardinál zatím s největším nebezpečím ukrýval se v tajné skrýši zdejšího zámku.) Po obratu nábož. r. 1622 horlivý kardinál vedl průvod přeslavný z Mikulova k Matce Boží do Tuřan na poděkování za vysvobození ode všech

---

[1]) Viz Dr. Hošek, „Baltasar Hubmayer". V Brně 1867. Nákladem vlastním. Jan Loserth ve spise svém: „Balt. Hubmayer u. die Anfänge der Wiedertaufe in Mähren" r 1893 vydaném snesl nový material ku věci té a nešťastný náčelník Novokřtěnců objevuje se tu poněkud ve světle jiném.

svízelův a dne 22. srpna 1615 povýšil farní chrám zdejší na proboštský s kapitulou 4, později 5 kanovníků a 2 vikářů pod patronátem vrchnosti. Vykázal na to i potřebné jistiny a na pěstování zpěvu kostelního založil seminář pro 10 hochů. Prvním proboštem byl Jiří Ota z Kopenic. Nyní jest jím P. T. Karel Landsteiner. Při tomto chrámě až do založení fary u sv. Jana byla fara pro celý Mikulov. Nyní pak jsou dvě.

A. Fara proboštská s 5268 katol. něm. (13 akat., 869 ž.) při kostele kollegiátním sv. Václava, jenž stojí na místě vyvýšeném. Pozbylť sice dávno původní podoby své, zvláště požárem r. 1584 a častějšími přestavbami. Poslední oprava provedena byla r. 1892. Zbytky staré gotiky se však přece udržely. Kostel je 39 *m* dlouhý, 7 *m* široký; valená klenba lodi spočívá na 10 pilířích. Na 6 oltářích barokových vynikají (na hlavním jest obraz zobrazující smrt sv. Václava) práce sochařské od Schweigla a Lengelachra. Poblíž oltáře hlavního umístěné obrazy, představující Václava Viléma z Lobkovic (jenž býval radou císaře Rudolfa II. — † r. 1626) a manželky jeho Markéty, roz. Dietrichsteinové († 1617), mají rovněž cenu uměleckou. Při kostele jsou dvě sakristie, z nichž jedna zachovala klenbu gotickou. V lodi mimo jiné viděti několik praporů ukořistěných ve válce 30leté. Z paramentů sluší uvésti 2 staré vzácné kasule. Hrobek pod kostelem dávno již se neužívá a náhrobky na zdích kostelních většinou jsou nečitelny. Věž s 5 zvony (dva ze 16. století) náleží městu, jež tu udržuje hlásného. Kostel tento má jmění vlastního: 218.000 K, z něhož se vydržují nejen potřeby jeho, nýbrž i choralisté a kostelníci. Jmění zádušního jest: 161.000 K. Poplatky: 907 K. — Mimo probošta žije při kostele 5 kanovníkův a 2 vikáři.

b) Kostel s hrobkou knížecí, zasvěcený sv. Anně, s býv. kaplí Loretskou, kterouž pořídil a opatřil kard. kníže Dietrichstein dle vzoru Loreta vlašského, aby se v ní každý den konala slavná mše sv. ke cti Bohorodičky, již zpěvem doprovázeli chovanci semináře »loretského«. Kostel ten míval 8 oltářův a o svátcích marianských probošt zde pontif. služby B. konával.

Pod kostelem pak bývala hrobka pánů na Mikulově. Ku svatyni této připojen i klášter kapucínský, jehož členové převzali stráž její, vyhovujíce i duchovním potřebám četných poutníků sem přicházejících. Avšak požár dne 14. září r. 1784 zničil posv. budovy skoro úplně; co v nich zachováno, dáno do zámku. I klášter vzal za své, byv zrušen. Až r. 1845 kníže

Kostel sv. Anny s knížecí hrobkou v Mikulově.

Frant. Josef Dietrichstein, použiv zbylého průčelí, na němž jest veleskvostný vypuklý obraz sv. Rodiny, zbudoval na spáleništi kostel nový, krásný, slohu barokového, se 2 skvostnými oltáři mramorovými veliké ceny umělecké. Rovněž skvostná je hrobka knížecí pod kostelem, jenž má také krásná paramenta a 4 zvony.

Na zámku je stará gotická kaple Panny Marie, při níž (již od r. 1384) ustanoven býval zvláštní kněz. Chová se v ní převzácný krucifix ze slonové kosti, jenž druhdy býval

nad svatostanem kostela proboštského. — Na t. z. sv. kopečku u města vypíná se z daleka patrný kostel sv. Šebastiana ve slohu barokovém s pěkným oltářním obrazem sv. patrona. Blíže kostela jest věž s mohutným zvonem (77 *q*). Vede sem z města cesta křížová.

Povšimnutí hodny jsou veřejné sochy Nejsv. Trojice a Panny Marie.

Budova proboštská vedle kostela, jednopatrová, jest ve stavu dobrém, s knihovnou. Též stavení hospod. jsou v dobrém stavu. Zahrada veliká je za městem.

V tomto farním obvodu je 3tř. škola měšť. pro dívky, pak 5třídní obecná (o 7 odděl.).

B. Druhá fara v Mikulově zřízena byla r. 1784 při kostele sv. Jana Křtitele, jenž původně byl špitálním, pak v držení akatolíků, od r. pak 1632 v katolickou svatyni kard. Frant. Dietrichsteinem byv upraven odevzdán řádu pobožných škol (Piaristů). Je to budova velmi slušná, na klenbě malbami al fresko ozdobená, se 6 oltáři, na kterých jsou malby od Maulpertsche a práce řezbářské od Trogera (4 ctnosti bohoslovné a j.). Pěkná práce sochařská od Schweigla (sv. Filip křtí) zdobí kapli křestní. Na věži je 5 zvonů (z nichž jeden pochází z vyhořelého kostela sv. Anny, byv ulit r. 1523.

Jmění vl.: 76.904 K, zádušní: 41·390 K. Popl.: 213·01 K.

Od r. 1789 spravuje farnost tuto, v níž jest 1981 kat. (6 akat., 52 ž.) a škola měšť. 3tř. i obecná 6tř. pro chlapce a c. k. gymnasium, pokaždé nejmladší z kanovníků, nyní Narc. Grögler, 2 kooperatorové z řádu Piaristův a 2 učitelé katol. náboženství.

S kostelem spojena jest rozsáhlá kollej Piaristů, budova školní a seminář; též knihovna, sbírky astronomické i fysikální Původ kolleje této sahá až do dnů zakladatele řádu sv. Josefa Kalasanského, s nímž kard. Frant. Dietrichstein vyjednal zřízení kolleje, nejstarší to v Rakousku, r. 1631. Řád od r. 1806 vyučoval i na školách gymnasijních (nyní je tu gymn. státní),

do r. 1849 vedl také ústav filosofický a hlavní školu. Nyní zde žije 5 kněží, 2 bratří-laikové.

b) V knížecím chudobinci (špitále) jest kaple 14 svatých pomocníků. Chudobinec (nyní pro 33 osob) pochází již ze 14. stol.; stávalť tam, kde nyní jest kollej Piaristů. Na místo nynější ústav ten přeložen i hojně nadán kard. Dietrichsteinem.

V nemocnici městské (Giselině) jest domácí kaple Nejsv. Vykupitele.

R. 1879 konány v tomto obvodu farním sv. missie.

Mimo uvedené ústavy lidumilné je tu ještě sirotčinec cís. Františka Josefa, pro 36 sirotků zařízený, a chudobinec městský.

Hřbitov je za městem společný oběma farnostem.

Farář-kanovník bydlí ve svém domě kanovnickém (bez stavení hospod. a bez zahrady), jejž si opravuje sám. Důchody jeho jsou: z kanonikátu t. z. Cechottiova (445·72 K a doplněk z matice nábož. 1354·28 K), pak podíl ze záduší. Daně a poplatky: 41·84 K.

Pozn. Sluší zmíniti se, že knihovna zdejší kapituly chová dva vzácné rukopisy české z 15. stol. Jeden, památka biblické literatury české, pochází z r. 1406; druhý (asi z pol. 15. stol.) obsahuje žaltář, pak překlady písní círk., modlitby a církevní hodinky. Jireček (»Čas. Mat. Mor.« 1873 str. 4.) domnívá se, že rukopis ten náležel některému klášteru ženskému.

11. **Mušov** (Muschau), městys a farnost na levém břehu Dyje, která zde působí častější povodně, 11 *km* od Mikulova, má 665 katol. obyv. něm., kteří žijí z hospodářství a vinařství, 2třídní školu a poštu. Tel. v Dol. Vistonicích, železnice ve Vranovicích (7 *km*). Trhy.

System.: farář, nyní Emil Korejzl.

I zde klášter kounický měl majetek spolu s farním patronátem. R. 1563 přešlo právo patronátní na panství mikulovské, ale za nedlouho drželi již faru jinověrci, ano zdá se, že i Novokřtěnci byli mezi nimi. Po obnově víry katolické v krajině této biskup Stanislav zdejší kostel znova posvětil, avšak že

nebylo dosti kněží, přifařen M. do Perné, což potrvalo až do zařízení lokalie r. 1761, z níž se stala fara.

Kostel sv. Linharta (Leonard), do něhož druhdy hojně putováno, stojí na městečku. Má stopy slohu přechodního a to: klenbu v presbyt., silnou podezdívku věže, na níž mimo hodiny jsou 3 zvony. V kostele jsou 3 olt., na hlavním dřevěná socha sv. patrona. Poslední důkladná oprava stala se r. 1869 a 1870.

Kostel má vlastního jmění: 15.144·42 K, zádušního: 11.840·48 K. Daně a poplatky: 58·09 K. — Fond chudinský jest pod správou faráře.

Zbožné spolky jsou: ustav. klanění, živ. růžence, blah. Klem. Hofbauera, sv. Rodiny, dětství Páně.

Budova farní přízemní má 4 světnice a jest celkem ve stavu dobrém. Velmi obmezená jsou stavení hospodářská. Zahrada trpívá rozvodněním Dyje.

Důchody: z pozemků (louka na 41 *a* a 2 zahrady), pak doplněk kongruy z nábož. matice. Daně: 6·88 K.

Pozn. Na blízkém návrší Hradisku (Burgstadtl) nalezly se roku 1894 stopy delšího pobytu Římanův: mince římské z 1. a 2. stol. po Kristu.

12. **Nové Sídlo** (Neusiedl), ves a farnost od Mikulova *7 km* vzdálená, drahou s ním spojená, na pravém břehu Dyje, má 1340 katol. obyv. něm. (3 ž.), žijících skoro výhradně z polního hospodářství, školu 4třídní, poštu, tel., železnici.

System. jest farář, nyní František Petřvalský.

Klášter kounický míval zde majetek, s nímž bylo spojeno i právo podací na faru. Když klášter onen zanikl, dostala se osada v držení Jiřího Žabky z Limberka se závazkem dosazovati na faru jenom kněze katol., avšak závazku tomu nevyhověno a nekatolíci opanovali i zde. Po obnově katolické nebylo kněží, pročež N. přiděleno do Drnoholce, až r. 1771 nákladem obce zřízena expositura, z níž r. 1785 stala se lokalie a r. 1889 fara. R. 1831 velmi tu zuřila cholera. Někdejší kaple Marianská, při níž bývala studnice zdravé vody, r. 1839 zanikla.

Kostel sv. Oldřicha zachoval stopy vzácné starobylosti: sedilia, klenbu žebrovou, kružby v oknech — přese všecky změny a opravy, z nichž poslední provedena byla r. 1895. Kostel má 4 olt. a na věži r. 1900 nově zbudované 4 libozvučné zvony. V kapli přiléhající jest cenný obraz sv. Rocha. Druhdy o sv. Barboře konány sem pouti. — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlast. má kostel: 3401·88 K, zádušního: 11.139 K. Poplatky: 28·71 K.

Zbožný spolek je tu jediný a to sv. Rodiny.

Budova farní jest malá i stavení hospod. Zahrada na zeleninu rovněž je nepatrná.

Důchody: výtěžek z pozemků (2 louky na 82 *a* a pole na 77·6 *a*), pak doplněk z matice nábož. Daně platí farář (vyjma osobní) 1·33 K, daň pozemkovou platí obec.

13. **Pálava** (Polau), osada na jižním svahu Pálavských hor, od Mikulova 8 *km* vzdálená, má s hájovnou osamělou 1130 obyv. něm., vesměs katol., 3tř. školu. Pošta a tel. v Dol. Vistonicích, žel.: Hustopeč neb Mikulov. Farníci žijí z vinařství, hospodářství a pletení vlasových čeřenův (sítěk).

System.: farář, nyní František Mazour.

Pálava náležela klášteru kounickému, a ač měli faru zde odedávna, není o ní zpráv bližších. Teprv z r. 1582 víme, že biskup Stanislav posvětil hřbitov zdejší. Snad za bouřlivých běhů válečných v 16. stol. zpustla P. jako mnohé jiné osady a od katolictví odpadla; bylať do r. 1658 přifařena do Dol. Vistonic, majíc pouze kapli. R. 1740 si osadníci kapli v kostel rozšířili, budovu farní a školu pořídili, načež založena zde expositura, r. 1785 na lokalii a konečně na faru povýšená.

Kostel sv. Barbory, r. 1829 zvětšený, slohu barokového, má 3 olt. Obraz na hlavním jest od Mathausra z Prahy. Kostel byl obnoven r. 1900 nákladem vlastním. Posvátné náčiní jest nové, z křesť. akademie v Praze. Zvláště nádherný jest baldachýn. Vše zřízeno péčí faráře nynějšího. Na mohutné

věži, ozdobené gotickým cimbuřím a obci náležející, je 5 zvonů (2 ze 17. století). — Hřbitov jest mimo osadu.

Vlast. jmění: v pozemcích (nyní pronajatých) a úpisech: 99.110 K, zádušní v pozemcích i v úpisech: 11.792 K. — Kostel má t. z. pleso s právem rybolovu v Dyji (na 1 j. 575 □°). Nad to vinný sklep jest též majetkem kostela. Daně a poplatky: 246·79 K.

Ze zbožných spolků jsou tu: Živý růženec a blah. Klem. Hofbauera. Chudinský ústav farní.

Fara jednopatrová, z tvrdého materiálu, má 5 světnic a kryta jest křidlicí. Roku 1895 byla opravena, přes to však objevují se trhliny ve zdích. Hosp. stavení ve stavu dobrém. Sklep a lisovna. Zahrada neveliká (na 7 *a*) méně příhodna.

Důchody: renta: 348·60 K, ze jmění kost. in partem congruae: 866·64 K, z nábož. matice: 190·72 K a výtěžek ze zahrádky: 2·80 K. Ekvivalent: 2·70 K.

14. **Perná** (Bergen), ves a farnost pěkně ležící mezi vinicemi, 5 *km* od Mikulova, s nímž spojena poštou na Dolní Dunajovice, má 1020 farníků něm. (1 akat.), živících se hospodářstvím a vinařstvím, školu 3tř. Pošta a telegraf v Dolních Dunajovicích, železnice v Mikulově.

System. farář, nyní Antonín Jungwirth.

Osada tato poddanstvím i správou duchovní patřívala, pokud známo, odedávna k Mikulovu, odkudž sem dosazováni od r. 1510 »kaplani«. Než i zde utrpěla jednota víry od Novokřtěnců, kteří z Mikulova sem se dostali; katol. duchovní správa však nezanikla. Byltě zde roku 1582 posvěcen kostel i hřbitov od biskupa Stanislava Pavlovského, jenž zde i biřmoval. Missie byly r. 1905.

Farní kostel sv. Mikuláše stojí na výšině a vznikl ve stol. 16. z kaple, zachovav v presbytáři ráz gotický. Má 3 olt. (na hlavním velmi zdařilé kresby od Lengelachra) a na věži je 5 zvonův obecních. — Hřbitov je mimo osadu.

Jmění vlastní: 9000·48 K, zádušní: 16.260·10 K. Poplatky z toho. 53·23 K.

Blíže osady bývala kaple sv. Antonína a Pankráce, kterouž r. 1652 pořídila a nadala obec (vinicemi). Kaple ta r. 1786 zrušena a výtěžek z prodaného majetku jejího přidán k záduši farního kostela.

Farář spravuje též fond chudinský.

Ze zbožných spolků jest ve farnosti spolek sv. Rodiny.

Fara, r. 1903 opravená, jest v dobrém stavu; rovněž tak hospodářská stavení.

Důchody: roční renta 242·56 K a doplněk z matice náboženské. K faře patří pozemek na půl míry. Daní (mimo osobní) farář neplatí.

15. **Přerov Nový,** vlastně Prerava (Neu-Prerau), ves a farnost na rovině, jež trpívá rozvodněním Dyje, 14 *km* od Mikulova (spojení drahou), má 866 katol. něm. a chorvatských, kteří v 16. stol. zde usazeni byli (5 ž.), školu 2tř. něm. Pošta tel. a žel.: Neusiedl. Obyv. živí se hospodářstvím a obchodem v dobytku.

System.: farář, nyní František Kroupa.

Nový Přerov býval částí panství Drnoholce a přifařen do Frelichova, kamž docházeti pro časté povodně bývalo velmi obtížno. Proto zřízena zde r. 1837 nákladem obce a přispěním matice nábož. správa duchovní (lokální kooperatura), jež povýšena na faru.

Kostel sv. Michaela byl původně jenom kaplí, kterouž r. 1748 v kostelík slohu smíšeného rozšířili a upravili. Nová úprava provedena r. 1885 nákladem (6386 K) jmění kostelního a přispěním farníků. Kostel má 3 oltáře a na věži 2 zvony. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 2387·20 K, zádušní: 3452·80 K. Daně a poplatky: 108·77 K. — Také fond chudinský spravuje farář.

Zbožné spolky: živ. růžence, ustav. klanění, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Budova farní, kterouž obec jest povinna udržovati, je ve stavu dobrém, byvši opravena r. 1902. Rovněž tak stavení hospodářská. Také zahrada uspokojuje.

Důchody: z pozemků na 5 *ha* 62 *a* 19 m^2, jichž nelze s výhodou pronajati, a pak doplněk na kongruu z matice nábož. Daně až na osobní dle reversu ze dne 2. ledna 1867 platí obec.

16. **Pulgary** (Pulgram), ves a farnost na pravém břehu Dyje, od Mikulova 10 *km* vzdálená a poštou i drahou (na Lednici) spojená, mají 1111 katol. obyv. něm. (6 akat., 18 ž.), školu 3třídní a poštu. Telegraf a železnice v Lednici (4 *km*).

System.: farář, nyní Jan Gottwald.

Pulgary bývaly majetkem kláštera kounického. Po zrušení jeho dostal se zdejší majetek klášterní v držení pánů na Mikulově. Snad zde i fara katol. bývala. U věku 16. však Novokřtěnci se tu usadili a po obnově katol. přifařeny P. do Selce, což potrvalo až do založení lokalie r. 1784.

Kostel sv. Jiljí byl původně kaplí, jejíž založení klade se na r. 1580. Roku 1773 byla kaple zvětšena a nákladem vrchnosti v kostel upravena. Poslední oprava barokové budovy vykonána r. 1897 a to nákladem farnosti. Jsou zde 2 oltáře, na hlavním vzácný obraz sv. Jiljí. Na věži 3 zvony ze 17. a 18. stol., jež obec pořídila. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlast. má kostel: 9682·76 K, zádušního: 4168·50 K. Poplatků platí kostel: 110·48 K. — Též fond chudinský spravuje farář.

Spolky zbožné jsou: živ. růžence, sv. Rodiny, blahosl. Klementa Hofbauera. — Jiné: Raiffeisenova záložna, spolek dobrovolných hasičův.

Budova farní opravena byvši důkladně r. 1897, jest ve stavu dobrém (4 světnice); hospod. stavení není, pouze sklep a chlév. Zahrádka v dobrém stavu.

Důchody: kongrua z matice náboženské. Daně: 13·11 K.

17. **Selec**, vlastně Sedlec (Voitelsbrunn), ves a farnost 5 *km* od Mikulova, spojená drahou, na silnici z Mik. do Lednice, má s příslušnými sem dvory (z nichž jeden jest v Dolních Rakousích) 1114 katol. obyv. něm. (2 akatol., 9 ž.), žijících

z hospodářství a vinařství, 3třídní školu. Sirnaté lázně. Pošta, telegraf a železnice v Mikulově.

System.: farář, nyní Karel Brázda.

Osada tato od r. 1348 náleží ku panství Mikulovu a byla tu asi již tehdy fara, o níž však není zpráv až ze 17. stol., když se tu usadili Novokřtěnci. Tu pak zdá se, že zanikla katol. správa duchovní až do r. 1582. Roku toho biskup Stanislav Pavlovský posvětil zdejší kostel a hřbitov, ale faře nebylo lze s počátku opatřiti kněží řádných, čímž se vysvětluje přečasté střídání zdejších správců duchovních (od r. 1629 do r. 1902 se jich vystřídalo 51).

Kostel sv. Víta ze staré podoby málo zachovav obnoven byl posléze r. 1888. Má 3 oltáře, na hlavním cenný obraz sv. patrona. Ku památnostem náleží: křtitelnice z r. 1585, pak veliká, umělecky pracovaná monstrance, vzácný ornát mešní, uměle vyšívaný, a relikviář sv. Vincence, jejž v 18. stol. sem daroval jistý kněz-Kapucín, rodák zdejší. Na věži jsou 4 zvony novější. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 3097·46 K, zádušní: 14.488·81 K. Poplatek: 5·85 K. — Farář i fond chudinský spravuje. Obec má také svůj chudinský ústav.

Zbožné spolky: živého růžence a spolek blah. Klementa Hofbauera.

Budova farní, r. 1903 opravená, je ve stavu dobrém, rovněž tak stavení hospodářská s rozsáhlým sklepem na víno (nadačním) blízko fary. Pěkná jest farní zahrada.

Důchody: kongrua z matice náboženské. Dobrovolným příspěvkem farníků jest roční sbírka vína. Mimo to má fara pozemky na 1 *ha* 20 *a*, jež dobře lze pronajati.

18. **Troskotovice** (Treskowitz), městys a farnost 26 *km* od Mikulova vzdálí, má 1188 katol. něm. (8 židů), 3tř. školu. Trhy výr. 2. Pošta v Jiřicích, telegraf v Drnoholci, železnice v Miroslavi (6 *km*). Farníci živí se vinařstvím a ovocnictvím.

System.: farář, nyní Antonín Schwarz.

Vévoda Břetislav založiv kapitulu ve Staré Boleslavi, daroval jí mezi jinými statky i Troskotovice. Ve 13. stol. byla zde fara pod patronátem pánů zdejších, avšak brzy patr. připadl na klášter oslavanský, jemuž výrokem Stolice papežské fara r. 1413 byla docela přivtělena, aby z důchodů jejích snáze sešlou budovu klášterní zbudovati mohl. Ve druhé polovici věku 16. i zde herese ovládla, čímž fara přišla o důchody své. T. mezitím přikoupeny ku panství drnoholeckému i s patronátem, ale katolíků zbylo tu málo, a ti přifařeni jsou do Vlasatic. O obnovu víry katol. působili zde Jesuité, r. 1649 pak zase fara ožila. Nakažlivé nemoce častěji zde řádily.

Kostel sv. Václava, když počátkem stol. 19. sešel, postaven r. 1841 nynější, prostranný a slušný. Na hlavním oltáři jest vzácný obraz od Kupelwiesera; mimo to jsou zde i dobré varhany a na věži 5 zvonů. Hřbitov jest mimo osadu. Missie zde byly r. 1861.

Jmění vlastní: 6934·28 K, zádušní: 13.353·96 K. — Také fond chudinský farář spravuje.

Zbožných a círk. spolků (dle zprávy ze dne 2. července 1905) v Troskotovicích není.

Fara i s příslušnými budovami hospodářskými je ve stavu dobrém. Zahrada na zeleninu.

Důchody: roční renta 848 K, pak užitek z pozemků 60 j. 1449 □⁰: 1593·73 K. Daně: 1013·43 K.

19. **Vistonice Dolní** (Unter-Wisternitz), městys a farnost na úpatí hor Pálavských, 12 *km* od Mikulova vzdálený, poštou spojený, mají 845 katol. nár. něm. (8 ž.), kteří se živí hospod. a vinařstvím, 3třídní školu, poštu a tel. Žel.: Popice (6 *km*). Trhy týdenní a 6 výročních. Lékař i lékárna.

System.: farář, nyní Otomar Karlický, čestný kanovník mikulovský.

Vistonice byly vždy částí zboží mikulovského. Král Jan povýšil je na městys. R. 1619 blízko V. byl cís. vojevůdce Montecuculi poražen od povstalcův. O faře zmínka se děje

kolem r. 1400; v polovici 16. stol. byli tu Bratří i Novokřtěnci, fara katol. však při tom nezanikla. Po obratu Jesuité zde působili. R. 1897 byly missie.

Kostel sv. Michaela archanděla je stavba smíšená: loď — původní to kostel — zachovala got. svůj sloh, kdežto presbytář jest barokový. Kostel má 5 oltářův a krásné sochy i řezby od Lengelachra. Poslední oprava provedena byla r. 1904. Na věži je 5 zvonů (obecních); jeden z nich pochází ze 16. stol. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 56.348 K, zádušní: 35.390 K. Daně a poplatky: 167 K. — Farář spravuje také fond chudinský.

Ve farnosti je spolek sv. Rodiny.

Budova farní, r. 1893 opravená, jednopatrová, má sedm světnic i místnosti hospod., vše v dobrém stavu, i knihovna farní. Zahrada při faře dobře jest vzdělána.

Důchody: z pozemků na 139 *a* 90 m^2, pak renta z jistin: 700 K a doplněk na kongruu z fondu náboženského. Daně: 86 K 30 h.

Pozn. U Dol. Vistonic vyorány r. 1889 římské peníze z doby Marka Aurelia. (L. Červinka v »Čas. Mat. Mor.« 1900, strana 203).

20. **Vistonice Horní** (Ober-Wisternitz), ves a farnost na úpatí hory Vistonické, 9·1 *km* od Mikulova vzdálená a poštou spojená, mají 777 katol. obyv. národnosti německé (5 ž.), kteří se živí hospodářstvím a vinařstvím, školu 2třídní. Pošta: Jiřice, telegraf v Drnoholci, železnice v Miroslavě (6 *km*).

System.: farář, nyní Stan. Fischer.

Vistonice Horní, pokud známo, patřívaly poddanstvím vždycky k panství Mikulovu, duch. správou do Vistonic Dolních. R. 1781 založil patron lokalii a farníci zavázali se, že přispívati budou na výživu správce duchovního a na udržování farní budovy.

Kostel sv. Rosalie, sv. Šebastiána a Rocha jest malý, všedního slohu. Vznikl z kaple, r. 1680 ex voto postavené, rozšířením r. 1769. Má 3 oltáře. Na hlavním jest obraz Nejsv.

Trojice, jenž pochází z kaple sv. Anny v Mikulově, pak socha sv. Rosalie, sv. Šebastiana a Rocha. Věž má slušnou a na ní z cihel zděnou helmici. Průčelí její zdobí kamenné sochy sv. Šebastiána a Rocha, kdežto socha třetí patronky kostelní, sv. Rosalie, se znakem kníž. Dietrichsteina uměle pracovaným, vypíná se nad hlavním vchodem kostela. K cenným památnostem náleží krásné roucho mešní, pak stříbrný kalich z r. 1707; zvláštního pak povšimnutí zasluhuje mramorová, starší než kostel, křtitelnice s českým nápisem: »Nenarodí-li se kdo z vody a z Ducha sv., nemůže vejíti do království Božího. Jan 3«. Na věži 4 zvony ze 17. století. Poslední oprava stala se roku 1899 a 1900.

Jmění vlastní: nemovitosti v ceně 588 K, v jistinách: 11.551 K; zádušní: 10.767 K (pozemky 1·86 *ha* v ceně 1205·70 K a 9661·50 K v jistinách). Poplatky: 70·98 K. Farář spravuje také fond chudinský.

Zbožné spolky: sv. Rodiny, živého růžence, Apoštolát modlitby a spolek bl. Klementa Hofbauera.

Missie konaly se zde r. 1862 a 1878.

Farní budova jest přízemní se 3 světnicemi; postavena byla r. 1787 a opravena 1866—1867. Hospodářská stavení upravena v letech 1886 a 1901. Zahrádka nepatrná.

Důchody: pozemek na 22 *a*, renta roční: 375·71 K a doplněk z matice nábož. a od obce modo precario 112·36 K. Sbírka vína (asi 5 hl.). Daně: 23 K.

IV. Děkanství podivínské

na jihu diecese rozloženo jest mezi děk. hodonským a arcid. ostřihomskou v Uhrách na východě, děkanstvím mikulovským na západě, hustopečským na severu a na jihu s arcidiecesí vídeňskou v Rakousích hraničí.

R. 1694 ubralo se několik farností z děk. mikulovského, hustopečského a strážnického (nyní v arcid. olom.), i utvořen dek. podivínský, jenž, ač zaujímá půdu historicky památnou

i v mor. dějinách církevních, naprosto žádných památných budov posvátných si nezachoval.

Co do povahy půdy je to úrodná rovina, nejníže z celé diecese nad mořem položená (Lednice 172 *m*, Břeclava 159 *m*).

Přebývá tu 41.379 obyv., převelikou většinou českých, ve 2 městech, 3 městysech a 16 vesnických osadách, kteří živí se rolnictvím, pěstováním vína, prací v závodech průmyslových i řemesly, čemuž napomáhá železná dráha, beroucí se od Zaječí až po Břeclavu, pak od Břeclavy k Nové Vsi a Lanžhotu územím dekanátu.

Katolíci, 39.505 počtem, mají 13 farních obvodův a 2 benef. prostá, 27 kostelův a kaplí, 24 kněze (12 farářů, 1 expos., 11 koop.) v duchovní správě, 2 v úřadě učitelském zaměstnaných; 1 žije na odpočinku. Akatolíků je 184, židů 1682, jiného vyznání 8.

Jmění vlastního připadá na každý kostel farní průměrem: 2503 K, zádušního 16.309 K, z čehož daní a poplatků na každý kostel 55 K přichází. 11 duch. správců béře doplněk kongruy z náboženské matice.

Co do správy polit., školní a soudní náležejí k c. k. okr. hejtmanství a soudu i bernímu úřadu v Hodoníně: Mikulčice, Prušánky; do Hodonína—Břeclavy: Bilovice, Břeclava, Lanžhot, Nová Ves, Podivín, Tvrdonice; do Mikulova k hejtmanství, soudu i bernímu úřadu: Lednice, Milovičky. Do Hustopeče k hejtm., bernímu úřadu a soudu patří: Přítluky, Rakvice, Zaječí.

Patronátní právo má Jan kníže Liechtenstein: v Bilovicích, Břeclavě, Lanžhotě, Lednici, Mikulčicích, v Nové Vsi a Tvrdonicích; cís. rodina: v Prušánkách a v Zaječí; matice nábož.: v Podivíně, Přítlukách a v Rakvicích. Lib. Ord. collationis jsou Milovičky.

Školy: gymnasium obecní něm. v Břeclavě; měšť. 3 (1 česká), 1 hospod. 2třídní (zimní, česká), 25 obecných (16 č., 9 něm.) se 107 třídami a 2 židovské něm. o 4 tř., takže na každou farnost připadá průměrem skoro 19 tříd. Mimo to je v Lednici německá škola zahradnická.

Generální visitace byla r. 1901.

Děkanem jest P. T. Jan Lehejček, kons. rada a farář ve Tvrdonicích.

1. **Bilovice,** městys na malém návrší, 4 *km* od Podivína (spojení poštou), mají 2739 obyv. českých, 6tř. školu obecnou (v 8 odděl.) a poštu. Tel. a žel. stanice v Podivíně. Trhy výroční 3 i dobytčí. Spořitelna. — S přifařeným Žižkovem se 3tř. školou celkem: 3542 katol. (38 ž.), živících se hospodářstvím a z části vinařstvím. 9 tříd školních.

System.: farář, nyní biskupský rada Klement Gottwald, kněz jubilář, a kooperator.

Dle nejstarších zpráv náležely B. ke zboží opatství velehradského, kteréž zřídilo asi také faru. Později ovládli tu majitelé různí, majíce i právo podací, jež spojeno bylo s prebendou podivínskou a pak přešlo na jednoho z kanovníkův olom. Ale i sem dostali se jinověrci — Novokřtěnci a Bratří — a tu přišla fara o své důchody, jež farníci odváděti se zdráhali; část pak církevního jmění dle volného evandělia osvojili si držitelé Bilovic, takže ani po obratu náboženském fara nemohla se obsaditi; bylyť pak B. přifařeny do Podivína, až r. 1731 kníže Josef Václav Liechtenstein zřídil t. z. expositurу, z níž r. 1784 učiněna lokalie a r. 1843 fara. Missie konaly se zde posléze r. 1900.

a) Kostel farní stával jinde, uprostřed osady; mimo tento postavil pán na Břeclavě a Bilovicích, Jan ze Žerotína, souvěrcům svým sbor čili chrám prostranný ve slohu gotickém na místě, kde stojí kostel nynější. Když pak nastal obrat náboženský, přeměnil a upravil jej r. 1767 Josef Václav kníže Liechtenstein v kostel katolický, zasvěcený Narození Panny Marie. Má 3 olt., z nichž vyniká hlavní. Na úhledné věži jsou 3 novější obecní zvony. Budova kostelní celá nestojíc na pevné půdě, ustavičné jeví trhliny a musí se často opravovati. Hřbitov jest daleko od osady.

Vlast. jmění má kostel: 1583 K, zádušního: 14.043 K a v pozemcích 2 *ha* 4 *a*. Poplatky: 36·84 K.

b) V Žižkově jest veřejná kaple sv. Floriana a hřbitov.

Farář spravuje též fond chudinský.

Zbožné spolky jsou: Bratrstvo živ. růžence, apoštolát, ustav. klanění, sv. Rodiny.

Farní budova je nová, z roku 1895, ve slohu got.; má 10 prostranných a světlých světnic a všecka potřebná stavení hospod. Zahrada slušná při faře je posázena stromovím a vinnou révou.

Důchody: užitek z pozemků na 1 *ha* a 2 *ha* polí, od obce ponechaných faráři (což v knihách pozemkových zajištěno). Pak z důchodů knížecích: 154·56 K a doplněk z nábož. matice (nyní 1399·60 K). Daně: 60·12 K a osobní. Kooperatorovi platí kongruu matice náboženská.

2. **Břeclava,** Břetislava (Lundenburg), město od Podivína (drahou) 11 *km* vzdálené, na řece Dyji, má (se žid. městem) 7150 ob. českých a německých; c. k. okr. soud, berní úřad, notářství; silniční výbor (přir. 37%); obecní gymnasium něm., 2 něm. školy měšť., 5tř. obecnou školu českou (v 7 odděl.), 2 obecné školy něm. 4třídní, 2třídní školu židovskou (německou), dvě opatrovny. Pošta, tel., žel. stanice, cukrovar, raffinerie. Zámek. Chudobinec a nemocnice. Stanice četnická. Trhy týdenní na obilí a výroční 4. Lékař i lékárna. — S přifařenou Starou Břeclavou, kdež jest 4tř. česká škola obecná (6 odděl.), má celá farnost 8231 katol. (122 akat., 768 ž.) a 5 j. vyzn., živících se řemesly, obchodem a prací v továrnách i na železnici. Školních tříd na školách obecných a měšťanských jest nyní 23 v 29 odděleních.

System.: farář, nyní Frant. Sedláček, komissař co do vyuč. nábož. na obecném gymnasiu zdejším, a 1 kooperator; 2 učitelé náboženství (na gymnasiu a měšť. školách); kaplan zvlášť ustanovený při kapli nádražní též v duchovní správě vypomáhati je zavázán.

Má se za to, že kníže Břetislav I. vypudiv Maďary z jihových. krajin Moravy, zbudoval proti nim tvrz, nazvanou

po něm (asi v nyn. Staré Břeclavě). Osada tu vzniklá nabyla záhy důležitosti politické i církevní, o čemž svědčí, že tu bylo r. 1031 proboštství (čili arcijáhenství) dobře nadané. Obročí to spojeno bylo s kanonikátem olomouckým. I když běhy válečnými »arcijáhenství« zaniklo a v B. zůstala pouze fara, přece čestný název arcijáhnův břecl. zůstal na čas při jednom kanonikátě olom. Právo podací, pokud byla Břeclava knížetstvím údělným, náleželo knížatům zemským, až markrabě Karel (IV.) postoupil je klášteru pustoměřskému. R. 1426 Husité dobyvše B. kostel i faru zpustošili. Potom Břeclava nynější vzmáhati se počala a pod ochranou p. Karla z Liechtensteina i s povolením papeže Sixta IV. katolíci si zde pořídili kostel nový, použivše k tomu staviva zpustošených budov církevních ze Staré Břeclavy. Ale náboženské sjednocenosti na dlouho nebylo. Dostalť se v držení Břeclavy rod Žerotínův, známých to příznivců nového učení, a tu usadili se zde Bratří (r. 1561), ano i Novokřtěnci a jiné sekty, až B. pak r. 1636 Žerotínům pro vzpouru proti králi odňata byvši, prodána jest hrab. rodu pánů Meggavských, za nichž horlivě o obratu náboženském pracovali Jesuité. Za krátko pak přešla B. v držení kníž. rodu Liechtensteinův, při němž až posud jest. Za dob těch B. pro nedostatek kněžstva i věřících ani fary neměla, přidělena jsouc k Valticím rakouským a později do Podivína, ba r. 1673 byla filiálkou fary Poštorné (Unter-Themenau) v Rak. Od r. 1680 s Lednicí spojena, načež zřízena zde expositura, z níž r. 1784 stala se lokalie a r. 1843 fara.

a) Farní kostel sv. Václava na náměstí je malý ve všedním slohu moderním, ale po opravách, jež účelně v letech posledních provedeny byly konkurencí, pěkný poskytuje pohled. Má 3 oltáře moderní (zdařilé na nich obrazy), na věži pak mimo hodiny 3 novější zvony. Jedná se o zbudování nového, prostranného kostela. — Hřbitov daleko od města (jezdí se tam).

Jmění vlastní: v pozemcích: 1158·78 K, v jistinách: 5031·62 K. Zádušní: 17·321·89 K. Daně a poplatky z toho: 151 K 3 h.

b) Blíže nádraží zbudoval a nadal kn. Alois Liechtenstein r. 1858 pěknou kapli slohu gotického s 1 oltářem a zdařilými obrazy sv. Cyrilla a Methoda a sv. patronů knížecí rodiny. Rovněž na konání nedělních a svát. služeb Božích pro zřízence dráhy založil zvláštní místo kaplana, jenž má byt na faře (farář z kníž. důchodů béře bytného 168 K) a požitek z jistin (státních papírů) na 19.300 K i zaopatření za svoji výpomoc.

V budově gymnasijní je školní kaple sv. Alžběty, v níž se konají služby Boží pro katolické žáky ústavu toho.

Ve Staré Břeclavě je nepatrná kaple sv. Rocha a hřbitov.

Zbožné spolky: živ. růžence, apoštolát, III. řád sv. Frant., ustav. klanění. Mimo to: Spolek katol. žen a dívek břeclavských i starobřeclavských.

Chudinské ústavy má Břeclava 2: farní (pro celou farnost) a obecní. St. Břeclava má rovněž svůj ústav chudinský.

Budova farní jednopatrová na náměstí nemá sice mnoho místností, ale je ve stavu dobrém. Opravy byly provedeny r. 1899, 1902 a 1904. Nová kaplanka (zvláštní budova na dvoře) postavena byla r. 1902; jsou v ní pro každého ze 2 koop. 2 světnice. Hospod. stavení jsou méně uspokojivá. Při faře je zahrada na 16 *a* 72 m^2, r. 1905 pěkně upravená a stromovím ovocným osázená péčí a nákladem nynějšího faráře.

Důchody: z pozemků (zahrady dotčené): 12·28 K, pak doplněk na kongruu z matice nábož., která platí i kooperatora. Daně: 15.98 K (mimo daň osobní).

3. **Lanžhot** (Landshut), městys a farnost poblíž hranic uherských, od Podivína 14 *km* drahou, má 2971 katol. českých (82 ž.), 6tř. školu obecnou (9 odd.). Pošta, železnice, telegraf v Břeclavě. Lékař obvodní s lékárnou vlastní. Trhy výr. 3. Obyv. žijí z hospodářství; chudí jsou na práci v továrnách okolních a mnoho jich odchází na výživu do Vídně.

System.: farář, nyní Antonín Štourač, a koop.

Lanžhot s počátku byv statkem samostatným připojen byl r. 1527 ku panství břeclavskému; faru měl již r. 1384, o níž však po roce tom dlouho není zprávy. V 16. století usadili se zde Bratří i Novokřtěnci. R. 1642 zase obnovena katol. správa duchovní. Mnoho utrpěl L. od Maďarů za vůdcovství Bočkajova r. 1605.

Kostel Povýšení sv. kříže pochází ze 16. stol., že však již nestačil, rozšířen jest r. 1893 i opraven z odkazu býv. faráře zdejšího Pavla Příhody a přispěním knížete Jana Liechtensteina. Jest zbudován na způsob kříže ve slohu obyčejném; má 3 olt. a na věži 3 zvony. Hřbitov je dosti vzdálen.

Vlastního jmění má kostel: 5661 K, zádušního: 15.271 K. Z toho poplatek: 46·17 K. — Farář spravuje též ústav chud.

Zbožné spolky: živého růžence, III. řád sv. Františka, apoštolát. Mimo to spolek hasičův a veteránův.

Farní budovu o 1 patře se 6 světnicemi postavil r. 1851 Alois kníže Liechtenstein; nyní potřebuje oprav. Hospodářská stavení obvyklá až na stodolu při faře jsou, rovněž i zahrada na zeleninu.

Důchody: užitek z pozemků na 2 *ha* 43 *a* (v čemž 43 *a* luk a zahrad) dosti vzdálených a písčitých, jichž těžko lze pronajati, pak roční renta: 2488·32 K. Z toho dlužno vydržovati kooperatora a platiti daně: 240·91 K.

4. **Lednice** (Eisgrub), městys 5 *km* od Podivína, na pravém břehu Dyje, má 2547 obyv. něm. a č., něm. školu 5tř. (7 odd.), vyšší školu zahradnickou (něm.). Skvostný zámek s nádherným parkem. Obec židovská a synagoga. Sídlo lékaře a lékárny. Stanice četnická, továrna chemická, sladovna. Trhy týdenní a 4 výroční. Pošta, tel. a žel. stanice. — S přifař. osadou, v níž jest škola 1tř. něm., celkem 2606 farníků katol. (17 akatol., 104 ž.), 8 tříd školních. Obyvatelé živí se hospodářstvím, řemesly, z části i vinařstvím a prací v panských polích a zahradách.

System.: farář, nyní Oldřich Necid, a koop.

Lednice bývala odedávna statkem samostatným, kterýmž od 2. polovice 14. věku vládnou Liechtensteinové, majíce i právo patron. nad farou a kostelem. Ve století 16. i sem sektářství se dostalo. Ale od r. 1601 byla zde zase fara katol., ač farářům s nemalými obtížemi působiti bylo.

a) Původní kostel farní sv. Jakuba V. byl prý od Husitů zbořen, načež r. 1495 postaven nový něco dále než nynější. Když pak r. 1731 zámek knížecí se měl rozšířiti a

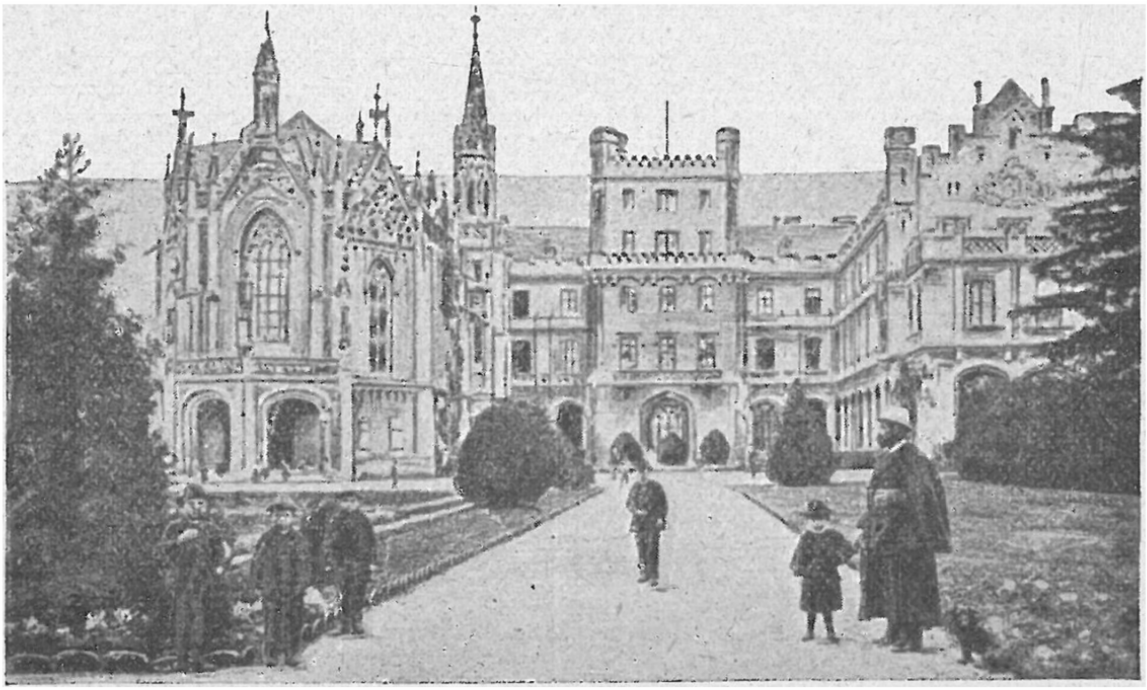

Farní a zámecký kostel v Lednici.

kostel záměru tomu vadil svojí polohou, byl odstraněn a postaven nynější, vlastně zámecký. Dnešní podobu svoji sličně gotickou obdržel v letech 1848—1857. Vnitřek dojímá krásnou jednoduchostí a souměrností. Jsouť tu 3 oltáře gotické s obrazy od Ittenbacha, kazatelna umělecky provedená, křížová cesta v obrazech reliefových z kamene od vídeňského mistra Angelera. Na zděné až do vrcholu gotické věži jsou 4 zvony. Povšimnutí zasluhují i krásná paramenta ve slohu přesně církevním. Svatyně ta, bez odporu náležejíc k nejkrásnějším kostelům moravským, je též ozdobou světoznámého parku lednického, hlásajíc výmluvně zbožnou štědrost knížete-zakladatele. Hřbitov je za osadou.

Jmění vlastní: 4180·37 K, zádušní: 11.537·14 K. Poplatky: 81·38 K.

b) V ústavě Milosrdných sester sv. Vincence z Paula, jejž r. 1900 založil kníže Jan Liechtenstein a v němž 7 sester spravuje nemocnici a vede školu industriální, jest kaple Nejsv. Trojice.

V přifař. Neudeku zbudoval farář zdejší Jakub Haan (1714—1733) kapli sv. Vavřince, kolem níž jest hřbitov. Má 1 oltář, vlastní paramenta a 2 zvony.

Zbožné spolky: živ. růžence, Bratrstvo Srdce P., svaté Rodiny; spolek panen a Brat. sv. Josefa. — Missie konány roku 1904.

Fara jest budova originální, kostelu slohem přiměřená, má dosti pohodlných místností a ve stavu dobrém po opravě r. 1903. Avšak stavení hospod. se nedostává. Též zahrádka jenom nepatrná.

Důchody: z pozemků, jež lze příznivě pronajati, na 19 *ha*: 1053·66 K, roční renta 1282·96 K, jiné důchody roční 69·30 K. Na kooperatora připlácí matice nábož. Daně: 530·67 K.

5. **Mikulčice,** ves 17 *km* vých. od Podivína a s ním drahou spojená, mají s Těšicemi 2021 obyv. českých; škola 5tř. česká v 6 odd. Pošta, tel., žel. v Lužicích, 1·5 *km* vzdálených. Mimo školu ve farní osadě je škola 4tř. v Lužicích, kdež jsou též uhelné doly a sklárny. V celé farnosti jest 3699 kat. (11 ak., 53 židů, 1 j. vyzn.), kteří se živí hlavně rolnictvím, vinařstvím a prací v závodech průmyslových. Školních tříd 8.

System.: farář, nyní Frant. Tvarůžek.

Mikulčice náležely odedávna k panství břeclavskému, dostavše se k němu asi v 15. stol. a pod patronátem tamní vrchnosti byla i fara zdejší, ač o ní teprv r. 1586 zmínka se děje. Byltě tu farářem Jan Jankovský (katolickým?), jejž zajalo vojsko Boškajovo, celý kraj zpustošivši. R. 1641 byla fara katolickou, avšak r. 1683 Turci spálili kostel i faru, takže farář, nemaje kde bydleti, přestěhoval se do Nové Vsi, odkudž

spravoval mimo Mikulčice i Novou Ves i Tvrdonice. R. 1721 zřízena expositura, r. 1785 lokalie a 1845 fara. K domácím dějinám náleží, že zde v letech 1831, 36 a 49 řádila cholera.

a) Kostel farní Nanebevzetí Panny Marie, malý, v presbytáři jeví zbytky gotiky z 15. století; loď přistavěna později. Věž, na níž jsou 4 zvony, zbudována byla r. 1701. R. 1896 byl kostel opraven zákonnou konkurencí a dlažbou mosaikovou opatřen.

Vlastní jmění kost.: louka na 87 *a* 19 *m*² a v jistinách 640 K; zádušní v pozemcích: 35 *a* 47 *m*², v jistinách: 9730 K. Daní platí 6·42 K. — Jest tu i chudinský ústav farní.

b) Na hřbitově stojí kaple sv. Rocha a v Lužicích kaple sv. Cyrilla a Methoda, r. 1894 sbírkou dobrodincův opravená; jest při ní hřbitov.

Je tu též farní ústav chudinský a z bratrstev: růžencové, sv. Rodiny, III. řád sv. Františka.

Farní budova slušná, jednopatrová, r. 1905 opravená, má dosti místností.

Důchody: z pozemkův na 82 *a* 8 *m*² (v nichž i zahrada zahrnuta) katastr. výnos: 19·86 K, z fary novoveské: 184·80 K a doplněk z nábož. matice, kteráž vydržuje i kooperatora. Daní platí farář: 38·38 K.

6. **Milovičky** (Milowitz), ves na Dyji, od Podivína 7 *km* vzdálená, mají 638 farníků něm., 2tř. školu. Pošta v Pulgarech (Pulgram), tel. v Dolních Vistonicích, žel. v Zaječí, Mikulově, Lednici. Farníci živí se rolnictvím a vinařstvím.

System.: koop. expositus, nyní Em. Bischof.

Milovičky patřily nejen poddanstvím, nýbrž i správou duchovní do Lednice. R. 1672 byl tu kostel filialní. R. 1769 kníže Václav Liechtenstein zde založil z důchodů panství svého expositurу.

Kostel sv. Osvalda ve stavu nynějším pochází z let 1819 a 1843. Roku 1901 byl opraven; má 3 oltáře, starou křtitelnici z r. 1581, na věži 3 malé zvony. — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 1165 K, zádušní: 6149 K. Poplatky zapravuje obec. Farář spravuje také fond chudinský.

Ze spolků zbožných je ve farnosti bratrstvo živ. růžence.

Fara přízemní zbudována je z důchodů knížecích. Je slušná a r. 1901 byla opravena. V dobrém stavu jsou též stavení hospodářská; zahrada je vlhká.

Důchody: z pozemků na 4·12 *ha*, jež lze dobře pronajati. Mimo výtěžek z nich béře duch. správce (exposita) kongruu per 1000 K. Daně: 65·94 K.

7. **Nová Ves** Moravská či Břeclavská (Neudorf), městys od Podivína 12 *km* vzdálený (spojení drahou), má 2397 obyv. č., školu 4tř. (v 7 odděl.), poštu, telegraf, žel. stanici. Parní mlýn. Je sídlem obvodního lékaře s lékárnou. Raiffeisenka. Trhy výroční 3. — S přifařenými 2 osadami, v nichž jsou 2 školy s 9 třídami, 1 hřbitov, celkem: 4841 katol. (6 akat., 68 ž.), kteří žijí hlavně z hospodářství, pak z venkovských řemesel a z práce dělnické na dráze, v továrnách a na polích: 17 tříd školních.

System.: farář, nyní Bart. Martinů, kons. rada, a 2 koop.

Nová Ves náležela klášteru velehradskému, odkudž také založena jest fara. V 16. stol. přešel majetek zdejší do rukou světských a pak tím snadněji se dostali sem jinověrci, mezi nimi zvláště Novokřtěnci. Zdá se, že v dobách těch úplně zanikla katol. správa duchovní, až r. 1644 Jesuité čejkovští se v ni uvázali; později i spolu s Mikulčicemi se obstarávala. Konečně od r. 1680 je tu opět řádná duchovní správa. — Roku 1874 byly missie.

a) Farní kostel sv. Jakuba V. v nynějším způsobu pochází z r. 1770, zbudován byv místo nedostatečného někdejšího. Je to budova slušná, celá klenutá a péčí faráře nynějšího r. 1901 opravena i důstojně vyzdobena, má 3 olt., na věži pak, zbytku to starého kostela, 4 nepatrné zvony. Hřbitov jest nedaleko kostela.

Jmění vlastní: louka v ceně 440 K, v jistinách: 828·40 K, zádušní: pole v ceně 400 K, sklep v ceně 120 K; v jistinách: 25.736·10 K. Daně a poplatky: 89·64 K.

b) V Týnci jest fil. kostel sv. Jana Křt. z r. 1760, klenutý, s 1 olt.; na věži 2 zvony. Podobá se, že T. býval značnou osadou již za dob říše velkomoravské; odedávna byl zde i znamenitější kostel, který však ve mnohých zádavách, jichž zakusil kraj tento, za své vzal.

V Hruškách je kaple, stavba to až na gotická okna zcela moderní, sv. Bartoloměji zasvěcená.

Farář též fond chudinský spravuje.

Zbožné spolky: živého růžence, sv. Rodiny, III. řád sv. Františka.

Budova farní je sice prostranná, jednopatrová, ale přízemí jest velmi vlhké. R. 1894 a 1900 nákladem farářovým byla opravena. Hosp. stavení jsou ve stavu dobrém. Zahrada při faře pro zeleninu.

Důchody: z pozemků na 35 *ha* 96 *a* 38 m^2, jež těžko s výhodou v nájem dáti: 1059·90 K, renta: 1344·60 K, z kontrib. fondu 13·53 K a doplněk na kongruu farářovu i dvou koop.: 1169·29 K. Daně: 497·05 K a poplatek faře mikulčické: 184·80 K ročně.

8. **Podivín** (Kostel), město na sev. dráze cís. Ferdinanda položené, má (s obcí židovskou) 2750 obyv. českých, měšť. školy pro chlapce a pro dívky, školu obecnou, zimní hospod., pak cukrovar. Lékař s lékárnou soukromou. Pošta, tel., žel. stanice. Trhy týdenní a výroční. Farníci žijí z polního hospodářství a řemesel, pěstují nad to i zeleninu, jíž se zde dobře daří, porůznu i víno. — Se strážnicemi (8) na dráze, pak s osadou přifařenou, v níž je škola 3třídní, celkem: 3253 kat., 1 akat. a 445 židů, kteří mají i svou synagogu. Tříd škol. 13.

System.: farář, nyní kons. rada Karel Beer, a koop.

Podivín jest prastará osada: bývaltě hrad zdejší střediskem župy a stával při něm (r. 1074) kostel sv. Václava s proboštstvím a dvůr biskupů pražských, kteří pak dlouhý vedli spor s biskupy olom. o zdejší zboží, jenž rozhodnut konečně ve prospěch Olomouce, z čehož vysvětluje se až posud trvající dávka faráře zdejšího kapitule v Olomouci. R. 1222 byla v P.

již jen fara a r. 1386 uvádí se farář Mikuláš mezi posluchači na vys. školách pražských. Náchylnost k bludařství, jevící se zde koncem 15. stol., snad prvními stopami sahá do dob, kdy P. od Husitů byl dobyt (r. 1426). Ve stol. 16. převládli zde Bratří a Novokřtěnci. Farní správa katol., již obsazoval jeden z kanovníků olom., při tom nuzně živořila, a tím více, když páni, jimž dán byl P. v zástavu, bludné učení zřejmě podporovali, a když obec činila nároky na dosazování farářův. Obrátily se ovšem věci nábož. ve prospěch katol., ale P. utrpěl mnoho válkami (tak r. 1663 při vpádu Turků na Moravu, r. 1706 vpádem povstalců uherských), z čehož si vysvětliti lze úplný nedostatek historických památek církevních i profanních na půdě této klassické (»ubi cepit christianitas« — dle listiny v kodexu diplom.). — Jenom pověstí zbožnou udrželo se podání, že sv. apoštolé moravští zde kázali a křtili.

a) Kostel sv. Petra a Pavla je stavba moderní z r. 1794 a dosti malá. Po častější obnově (posléze r. 1895 nákladem konkurence) pěkný poskytuje pohled. Má 3 oltáře z umělého mramoru se slušnými obrazy a vkusnou cestu křížovou. Zmínky zasluhuje kalich emaily ozdobený. Na věži, která zvláštním útvarem svým v celém kraji vyniká, jsou 4 zvony (jeden přelitý r. 1868) a hodiny. — Hřbitov je blízko osady.

Vlastní jmění: 47 *a* luk a v jistinách: 278·12 K; zádušní v pozemcích: 51 *a* 911 m^2 (v tom t. z. jezero), a v jistinách: 26.770 K. Daně a poplatky: 94·78 K.

b) Památkou pobytu sv. apoštolů mor. je podzemní kaple »Cyrillka« blíže kostela stojící se studnicí pitné vody, jíž jinak je tu nedostatek. R. 1858 byla upravena a příhodným oltářem opatřena, u něhož o svátku sv. Cyrilla a Methoda se konávají služby Boží. — R. 1872 a 1900 byly zde missie.

c) Je tu též od r. 1850 kaplička sv. Anny, a v Lanštorfě, kdež někdy (v 17. stol. ještě) býval kostel, jest nyní kaplička sv. andělů strážných, a hřbitov.

Ústav chudinský spravuje obec pro město, lanštorfský má ve správě farář. Mimo to je tu chorobinec.

Spolky církevní a bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova jednopatrová je v pořádku; při ní zahrada; i část rozsáhlého dvora v zahradu jest přeměněna. Hospod. stavení prostranná nutné vyžadují opravy.

Důchody: z pozemků na 9 *ha* (pole, zahrady, louka) — pole lze výhodně pronajati; pak renta roční z jistiny: 97.967 K. Daně: pozemková, ekvivalent a náboženská: 734·53 K, pak činže prebendová metropol. kapitule olomoucké: 55·44 K a daň osobní. Nad to dlužno vydržovati i kooperatora.

Od r. 1853—1867 působil zde farář a děkan Vincenc Ziak, český spisovatel v oboru linguistiky a překladatel Torquata Tassova »Osvob. Jerusalema«. — Od r. 1867—1883 horlivě vedl zdejší správu duchovní č. kan. Ant. Suchánek, jenž založil prosté beneficium pro kněze-deficienta, který povinen jest sloužiti 2 mše svaté v témdni za † zakladatele a přízeň jeho. Hrubý výnos beneficia 1100 K.

9. **Prušánky** (Pruschanek), ves a farnost na rovině, od Podivína 8 *km* vzdálí (spoj. silnicí) mají 1659 farníků českých (26 ž.), kteří se živí polním hospodářstvím; škola 4tř. (v 5 odd.). Pošta, telegraf i železnice v Nové Vsi (4 *km*).

System.: farář, nyní Rudolf Sedlák.

Prušánky do druhé polovice stol. 15. patřívaly poddanstvím i farou do Čejkovic, s nimiž pak dostaly se k panství hodonskému. Ze sekt protikatolických, jež u věku 16. zaplavily zdejší kraj, zvláště Novokřtěnci usadili se v P. r. 1566 a měli zde až do r. 1609 společenský dům svůj. Ve 2. pol. věku 17. Jesuité čejkovští v P. kapli zbudovali, kterouž r. 1712 obec zvětšila a Jes. r. 1756 v kostelík slušný rozšířili, takže r. 1773 při něm duchovní správa zřízena býti mohla.

Kostel sv. Isidora je slohu moderního, celý klenutý a slušný. Má 3 oltáře a na věži 2 menší zvony. Opravy provedly se r. 1894 a 1898 ze sbírek zbožných. — Hřbitov je u kostela.

Jmění vlastního má kostel v pozemcích: 4 *ha* 5 *a* (v ceně 300 K), v jistinách: 571·12 K; zádušního: v pozemcích 1 *ha* 85 *a* v ceně 1053·44 K a v jistinách: 4340·80 K. Poplatky: 133·45 K. — Též chudinský ústav spravuje farář.

Zbožné spolky a bratrstva: sv. Rodiny, ustav. klanění. živ. růžence, armáda sv. kříže, III. řád sv. Františka, Apošt. sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova přízemní nedostačuje, ač střecha r. 1904 byla opravena; rovněž taková jsou stavení hospod. Zahrada však (na 20 *a* 29 m^2) je pěkná.

Důchody: z pozemků na 70 *a* 64 m^2: 33·16 K, z jistin: 52.40 K, v přírodninách: 218·72 K, dotace na penězích: 60·98 K a doplněk z matice náboženské. Daně: 30·11 K.

10. **Přítluky** (Pritlach), ves při řece Dyji, od Podivína 5 *km* vzdálí, mají 860 obyv. něm., 3tř. školu. Pošta, tel. a žel. v Zaječí (4 *km*). — S přifař. osadou, v níž jest jednotřídní škola; celkem: 1136 katol., živících se hospodářstvím a vinařstvím. Školní třídy 4.

System.: farář, nyní František Tinz, a kooperator.

Přítluky náležely klášteru velehradskému, jenž zde pořídil r. 1218 kostel i správu duchovní, kterouž osazoval řeholníky svými, což potrvalo i když bratří Liechtensteinové, Max a Gundakar, r. 1617 zakoupivše Přítluky s Lednicemi je spojili. R. 1784 po zrušení kláštera Velehradu matice nábož. převzala patronát. Ovšem i zde byly sekty nekatolické. R. 1545 Novokřtěnci si tu zarazili přední sídlo, jež potrvalo až do vypuzení jejich r. 1622.

Farní kostel sv. Markéty, panny a mučenice, pozbyl dávno již původní podoby své. Je postaven proti pravidlu církevnímu směrem na sever; má 3 olt., na nichž jsou obrazy od známého Raaba. Věž stojí opodál a jsou na ní 4 zvony. Hřbitov u kostela. Též v přifařených Nových Mlýnech je hřbitov.

Kostel má vlast. jmění: 7360 K, zádušního: 17.087·60 K. Z toho poplatky: 48·60 K. Též ústav chudinský spravuje farář.

Zbožné spolky: živého růžence, sv. Rodiny. — Je zde též nemocnice.

Farní budova, částečně jednopatrová, má 7 světnic a je po opravě, r. 1893 provedené, ve stavu dobrém i se staveními hospodářskými. Při faře je zahrada ovocná.

Důchody: výtěžek z pozemků na 9 *ha*, jež s výhodou těžko pronajati lze, pak roční renta: 700 K a doplněk z náboženské matice, která celou kongruu dává kooperatorovi. Daně: 186·44 K.

11. **Rakvice** (Rakwitz), ves a nejbohatší obec v okresu (máť 22 *km*² půdy), 4 *km* od Podivína (spojení drahou), mají 2109 farníků českých (2 akat., 32 ž.), živících se hospodářstvím a vinařstvím; 5tř. škola v 7 odd., pošta a železnice. Telegraf v Podivíně.

System.: farář, nyní Gothard Frieb, kons. rada.

Rakvice, byvše někdy statkem zeměpanským, přikoupeny byly koncem 16. stol. ku panství pavlovickému. Duch. správou náležely do Podivína, odkudž v kapli zdejší, sv. Ondřeji zasvěcené, konávaly se služby Boží již v 15. stol. Obec dávno domáhala se vlastní správy duchovní, zavazujíc se ku mnohým obětem a to s výsledkem. Roku 1503 bisk. úřad povolil, aby v R. zřízena byla správa duchovní, na niž dosazovati měl kněze farář podivínský. Avšak i sem brzy vplížila se herese, ano až násilně vedli si bludaři proti kostelu i faráři katol., jenž nemaje z čeho žíti, R. opustil. Duchovní správy pak zúplna zmocnili se akatolíci. K tomu ještě přišly svízele jiné: Maďaři r. 1605 zpustošili R. a kostel zbořili. Po obnově katol. R. pro nedostatek kněží přifařeny byly do Podivína, což potrvalo až do zařízení lokalie r. 1784, jež farou se stala r. 1859.

Kostel sv. Jana Křt. ze staré stavby jenom věž podržel. Největší proměny staly se r. 1875, když kostelík dávno již nestačící byl rozšířen a opraven nákladem patronátu a obce a to ve slohu všedním. Má 3 olt., na věži 4 zvony novějšího původu, jež patří obci. — Hřbitov je mimo osadu.

Jmění vlastní: 5464 K (v tom pozemky na 61 *a* 43 m^2), zádušní: 10.007·90 K. Poplatky: 40·26 K. — Farář spravuje také ústav chudinský.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Budova farní je slušná, s 5 světnicemi a všemi příslušnostmi; v nyn. stav přivedena snahou horlivého faráře Ant. Jankova l. 1825—1836. Hosp. stavení v pořádku. Zahrada při faře na 3 *a* 7 m^2 osázena jest ovocnými stromy a vinnou révou. Rovněž osázen jest veliký dvůr domácí.

Důchody: z pozemků: 1 *ha* 66 *a*, jež lze s výhodou pronajati, a doplněk z matice nábož. Daně: 17·27 K (mimo osobní).

12. **Tvrdonice** (Turnitz), městys od Podiv. 15 *km* vzdálí, nyní sídlo děk., mají 1798 obyv. č., 5tř. školu v 7 odděl. a poštu. Tel. a žel. v Nové Vsi (5 *km*). Trhy výroční dva. — S přifař. osadou, v níž jest škola 4tř. (v 6 odděl.) a hřbitov má celá farnost 3499 katol. (24 akat., 39 ž.), 13 tříd školních. Obyvatelé živí se hospodářstvím.

System.: farář, nyní Jan Lehejček, děkan, a koop.

Tvrdonice byly původně statkem samostatným a městysem již roku 1582. V 16. století dostaly se k Lanžhotu a r. 1636 k panství břeclavskému i s patronátem nad farou, která byla zde ve 2. polovici 14. stol. I sem dostaly se akatol. sekty, a to Bratří a Novokřtěnci. Po bitvě bělohorské nemohla fara obsaditi se proto, že scházelo kněží, T. tudíž přifařeny do Mikulčic a později do Nové Vsi. R. 1762 zřízena expositura, 1785 lokalie a 1843 fara. K dějinám farnosti náleží, že r. 1831 velmi zde zuřila cholera.

Kostel sv. Mikuláše r. 1884 postaven v moderním slohu got. místo bývalého docela sešlého úhledně a nákladně (nejvíce na stavbu přispěl panující kníže Jan Liechtenstein). R. 1901 byl konkurencí opraven; ale častěji se na něm jevící trhliny vyžadují stálé bdělosti a častých oprav. Hřbitov je mimo osadu.

Jmění vlast. má kostel: 4711·23 K, zádušního: 15.074 K. Daně a poplatky: 41 K. — Pod správou faráře je též fond chudinský.

Spolků zbožných a bratrstev dle zprávy sem podané není. Za to je spolek čtenářský a občanská záložna v Kosticích, Raiffeisenka v Tvrdonicích, dobrovolné sbory hasičské ve Tvrdonicích i v Kosticích.

Farní budova přízemní opravena byla r. 1904 a je ve stavu dobrém, rovněž i hospod. stavení. Zahrada na 25 *a* 83 *m*².

Důchody: výtěžek z pozemků: ze zahrady 14·36 K, z pozemků nadačních (in partem congruae): 78·76 K, z důchodů knížecích: 31·08 K, z fondů veřejných: 247·80 K a doplněk z matice nábož., jež celou kongruu dává kooperatorovi.

13. **Zaječí** (Saitz), ves a farnost na návrší, s něhož jest krásný pohled na krajinu, od Podivína 8 *km*, má 1461 farníků něm. (39 židů), kteří žijí z hospodářství, vinařství a z práce na železné dráze. Škola 4třídní. Pošta, telegraf, stanice žel. (2 *km*). Lékař.

System.: farář, nyní Antonín Jančík, a kooperator.

Boček z Obřan založiv klášter Cisterciáků ve Žďáře, podaroval jej též desátky v obilí a víně z osady Zaječí; když pak ve 13. stol. byla zde zřízena fara, připadla část desátků těch farářům, jež klášter řečený sem dosazoval. Koncem stol. 16. shledáváme i zde novotáře náboženské, kteří se zmohli tak, že na čas zanikla fara a Z. přifařeno do Přítluk. R. 1666 klášter žďárský důchody zdejší i právo podací prodal klášteru panenskému na St. Brně, od něhož (snad odprodejem) je převzalo panství pavlovické, odkudž také r. 1690 zase farář katol. do Z. dosazen byl. — R. 1902 byly missie.

Kostel sv. Jana Křt. pochází ze dvou dob stavebních: starší část, t. j. presbyterium, je slohu gotického; zbudováno r. 1508 od Víta, opata žďárského; nižší loď (beze slohu) přidělána později. Po požáru r. 1846 trámy dřevěné uvnitř i zevnitř po delší dobu svatyni hyzdily. A ač r. 1892 kostel byl opraven, čeká přece posud na řádnou slohovou úpravu, kteráž prý za

několik let se provede. O bývalém lepším stavu jeho svědčí stará stříbrná monstrance slohu gotického a kalich tepané práce. Kostel má 3 oltáře a na věži 3 zvony, jež patří obci. Hřbitov je u kostela.

Jmění vlastního má kostel: v pozemcích 82 *a* 19 *m*² v ceně 1040 K a v jistinách: 2355·93 K; zádušního v pozemcích: 14 *a* 6 *m*² v ceně 160 K; v jistinách: 6330·13 K. Daně a poplatky: 28·82 K.

Chudinský ústav farní.

Spolky církevní a bratrstva: živ. růžence a sv. Rodiny.

Farní budova je přízemí ve stavu nepříznivém; podobna jsou stavení hospodářská.

Důchody: z pozemků na 26 *ha*, pak roční renta 1570 K. Kooper. z části platí matice nábož. Daně: 525·61 K.

V. Děkanství židlochovské

rozloženo jest mezi děk. hustopečským a klobouckým na východě, olbramovským a kounickým na západě, hustopečským a mikulovským na jihu, modřickým a slavkovským na severu. R. 1671 vyloučením obvodů farních z děkanství brněnského a mikulovského utvořeno bylo děkanství toto poněkud jinak, než nyní; r. 1863 pak v nynějším rozsahu upraveno jest.

Povahou půdy a plodin přírodních náleží k dekanátům »dolským«. Pahorky na území tom, jímž protéká říčka Cézava, vlévající se pod Ivaní do Svratky, dostupují výše 370—394 *m* nad m., tvoříce od Židlochovic k Nikolčicím řetěz souvislý, jenž směrem na jihozápad v úplnou rovinu se snižuje.

Žije tu 23.397 katol., 1517 akat. skoro vesměs národnosti české, a 634 židů ve 2 městech, 3 městysech a 19 vesnicích, živíce se mimo rolnictví i vinařstvím, řemesly, obchodem a prací v závodech průmyslových. — Železná dráha dotýká se farností: židlochovské, újezdské a vranovické.

Katolíci mají 13 farních obvodův a 1 obročí prosté, 26 svatyní. 18 kněží ustanoveno jest ve správě duchovní

(13 far., 5 koop.), jeden v úřadě jiném a dva na odpočinku. Kongruu plnou z obročí svého mají faráři pouze dva.

Na každý farní kostel připadá průměrem 7117 K vlastního a 13695 K zádušního jmění, z čehož daní a poplatků zapravuje průměrem každý kostel po 64 K.

Farnosti: Blučina, Ivaň, Křepice, Měnín, Nosislava, Nikolčice, Oujezd, Přibice, Přísnotice, Vranovice a Židlochovice patří ku c. k. okr. hejtmanství v Hustopeči, soudem pak do Židlochovic i správou berní; Pohořelice do Mikulova—Pohořelic, Šaratice do Vyškova—Slavkova.

Patronát: biskup brněnský obsazuje Oujezd; majitel velkostatku židlochovského, n. arcikníže Bedřich, obsazuje: Blučinu, Pohořelice a Židlochovice; děd. hr. Vinc. Bubny Šaratice; matice nábož.: Ivaň, Křepice, Měnín, Nosislavu, Nikolčice, Přibice. Lib. collat. jsou Přísnotice a Vranovice.

Osm farních obvodův obmezeno na jednu pouze osadu a školu, což správu duchovní značně usnadňuje. Školy: 23 obecné: 20 č., 3 něm. o 60 třídách, takže průměrem na jednu farnost připadá skoro po 5 třídách. Mimo to jest 1 škola akat. česká a 1 žid. německá škola. Poslední visitace gen. byla r. 1906.

Děkan: P. T. Dr. Karel Beránek, č. kanovník, arcikněz a farář v Oujezdě.

Místoděkan: P. T. Adolf Tenora, kons. rada, revident účtů, farář v Šaraticích.

1. **Blučina** (Lautschitz), městys a farnost 3 *km* vzdálí od Židlochovic (spojení poštou pěší), má 1574 katol. české (17 ak.), živící se většinou hospodářstvím, poněkud i vinařstvím, jehož však ubývá vždy více, pak prací v cukrovarech okolních a továrnách brněnských. Škola 4třídní. Poštovna v místě. Tel. a železnice v Židlochovicích. Trhy výroční 3.

System.: farář, nyní aud. Vincenc Ševčík.

Pokud známo, měla ve 13. stol. zde majetek kapitula olomoucká, jež založila též faru, jejíž desátky i patronát král

Václav pustil klášteru žďárskému r. 1284. Odtud i správcové duch. sem dosazováni. Později však klášter důchody zdejší prodal Jaroslavu z Boskovic na Židloch., až pak koncem 15. století B. i s patronátem trvale spojena s panstvím židloch. Ovšem i sem dostala se herese (Bratří, pak Lutheráni); po obratu nábož. v 17. stol. byla s počátku spravována z Rajhradu, pak ze Židlochovic. Od r. 1675 katol. správa duch. zase dostala se v pravidelné koleje. R. 1900 konaly se missie.

Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie jeví stopy slohu přechodního (z gotiky do renaissance) ze 16. stol.: dvojlodí z části klenbou síťovou, z části křížovou kryté, spodní část věže s galerií. Nejstarší část kostela je asi loď jižní.[1]) Kostel byl v posledním desítiletí důkladně opraven; všecka okna přiměřenějšími nahrazena a částečně i malbami figurálními vyzdobena; též pořízen nový hlavní oltář z bílého mramoru. Náklad 5072 K zapraven většinou ze samých milodarů. Kostel má 4 olt. a gotickou kamennou křtitelnici ze 16. století. Na věži mimo hodiny jsou 4 zvony obecní. Památkou uměleckou jsou 3 staré vzácné kasule, bohatě vyšívané.

Jmění vlastní: 14.544 K, zádušní: 30.096 K a pole. Daně a poplatky: 91·97 K. — Také ústav chudinský svěřen správě farářově. Obec má též chudobinec, ale sešlý.

Spolky zbožné: živ. růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda a modlitby. — Jiné spolky: čtenářský, veteránský a hasičský.

Farní budova jest jednopatrová a má všechny potřebné, a to pěkné místnosti. Opravena byla r. 1893. I zahrada je dosti velká a pěkně upravena; nedávno byla vysázena mladým stromovím. Zavlažována jest pravidelně z vodovodu, který veden jest zahradou na farský dvůr a ovšem i značné výdaje faráři působí.

Důchody: z farních pozemků na 21 *ha* 10 *a* 52 m^2 a z fundačních (in partem congruae) 73 *a* 59 *m*, jež z části jen

[1]) Obšírný popis kostela od V Houdka v „Čas. Mat. Mor.“ 900, strana 293.

výhodně pronajati možno; pak renta roční 2860·72 K. Daně: 1013·90 K.

2. **Ivaň** (Eibis), ves a farnost na levém břehu Jihlavky, 10 *km* jižně od Židloch., (spojení poštou a drahou), od Újezda 32 *km*, má 794 kat. č. a školu 2třídní. Poštovna, tel., žel. ve Vranovicích (4 *km*).

System.: farář, nyní Innocenc Strnad.

Ivaň odedávna je částí panství židlochovského; duchovní správou do Přibic náležela a později do Pohořelic. Za převratů nábož. dostali se sem mimo jiné sekty nekatol. i Novokřtěnci. Matice nábož. r. 1787 zřídila zde samostatnou správu duchovní (první farář, Klement Scheitlich, r. 1788 utonul ve Švarcavě). R. 1852 byly zde missie.

Kostel sv. Bartoloměje jest budova moderní. R. 1811 vznikl z kaple, kterouž r. 1726 zbudovala obec. Má 1 oltář, mramorovou křtitelnici, na věži hodiny a 2 nepatrné zvony. R. 1901 byl vnitřek kostela nákladem obce a výnosem sbírky opraven. — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění má kostel: 940 K, záduší: 3737·59 K, z čehož platí 9·36 K daní. — Farní ústav chudinský.

Spolky a brat.: sv. Rodiny, apoštolát, brat. živ. růžence.

Fara je přízemní a má 4 klenuté neveliké světnice. Poslední oprava stala se r. 1901. Hospodářská stavení jsou ve stavu dobrém. Dvě zahrady, jedna opodál.

Důchody: od obce 84 K, z nábož. matice 1349·88 K. Mimo to dává obec k užívání pole na 1 *ha* a louku na 50 *a*. Daň jenom osobní.

3. **Křepice** (Křepitz), ves od Židloch. 10 *km*, spoj. část. poštou, mají 981 katol. českých (19 akat., 5 ž.), kteří se živí skoro výhradně hospodářstvím, a 2tř. školu. Pošta v Němčicích, telegraf a železnice v Židlochovicích.

System.: farář, nyní Jan Maňoušek.

Křepice náležely vždycky k panství židlochovskému a faru měly již r. 1350 pod patronátem panským. V 16. století

fara zanikla jako mnohé jiné a K. přifařily se do Židlochovic, později do Nosislavy až do opětného zřízení správy duchovní roku 1784. V letech 1803—05 K. mnoho utrpěly za války francouzské a r. 1831 cholerou.

Kostel sv. Bartoloměje r. 1790 postaven byl ve slohu moderním na místě bývalého a v letech 1903 důkladně zevnitř i uvnitř opraven a vymalován nákladem 2340 K, jejž poskytla z části obec, z části dobrovolné sbírky. Na hl. oltáři jsou pěkné řezby od Schweigla. Na věži jsou 4 zvony jeden se znakem pánů z Pernštejna, jimž patřívaly Židlochovice, s letopočtem 1512.

Vlastní jmění: 3300 K, zádušní: 6364·50 K a nemovitosti v ceně 1244 K. Daně a popl.: 64·97 K. — Též chudinský ústav farář spravuje.

Zbožné spolky: živého růžence, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, sv. Rodiny.

Fara jest přízemní se 4 světnicemi a kuchyní. R. 1901 provedena oprava a od těch dob se houba neukazuje. Hospodářská stavení jsou ve stavu dobrém.

Důchody: kongrua z nábož. matice a nad to užívá farář pozemků u výměře 1 *ha* 20 *a* 85 m^2, které obec náhradou za vodu, jíž se faře nedostává, faráři ponechala. Obec z nich platí i daně a přirážky. Farář užívá též pozemků zádušních, z nichž platí i daň pozemkovou.

4. **Měnín** (Mönitz), starý městys na Česavě, 8 *km* severovýchodně od Židlochovic (spojení pošt. poslem), má s přifař. dvorcem 1171 kat. českých (12 ž.), 3třídní školu. Poštovna. Tel. a žel. v Sokolnicích (4 *km*). 3 trhy výroční. Farníci živí se výhradně skoro polním hospodářstvím.

System.: farář, nyní kons. rada Josef Burian.

Měnín jest osada prastará; byltě městem zeměpanským ve 14. stol., jež darováno panenskému klášteru starobrněnskému. Fara rovněž byla tu odedávna a to prebendou kapituly svatopetrské v Brně, jejíž patronát rovněž dostal se na řečený

klášter (prvním farářem uvádí se v listinách Jindřich r. 1269). Koncem 14. století dostal se M. zástavou pánům Meziříčským z Lomnice, od nichž prodán Bedřichu ze Žerotína, a tak se dostal ku panství židlochovskému. Však i sem vnikla herese (byli to i t. z. Flacciani, kteří se odštípili od Lutheránův) a tu za své vzala i prebenda petrovská i podací právo klášt. starobrněnského. Po obratu jinověrci se vystěhovali, část jich zahynula morem. Hrstku katolíků zbylých spravovali tehdy řeholníci rajhradští s kněžstvem blučinským, na čas i židlochovským; tenkráte byl kostel ve stavu bídném.[1]) R. 1675 M. přifařen zase do Blučiny, což potrvalo do r. 1784. Tu zřídila matice nábož. lokalii (prvním duch. správcem byl Frant. Vysloužil), r. 1857 na faru povýšenou.

Kostel sv. Markéty, panny a mučenice, je stará budova ze 14. stol., původně gotická. Viděti to zejména na klenbě presbytáře, kdežto loď má klenutí moderní z r. 1760. Také sakristie a spodní část věže na starý původ ukazuje. Oltáře 3 jsou moderní. Na věži 4 zvony, z nichž jeden asi ze 16. stol. s nápisem.: »Regina coeli laetare«. Náhrobní kámen pod kůrem označuje, že tu pohřbena urozená paní Kurkova l. P. 1556. Kostel opraven byl r. 1901 nákladem konkurence a dobrodinců. Hřbitov je kolem kostela.

Jmění: v pozemcích (3 *ha* pole) a v jistinách: 2400 K. Záduší má pole na 80 *a* a v jistinách: 12.376·94 K. Daň: 75·36 K.

Spolky a bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny, jednota sv. Cyrilla a Methoda.

Je tu farní ústav chudinský. Obec svoje chudé zvlášť podporuje.

Farní budova jest přízemní, známého rázu »fondového«; nedostačí, majíc všeho všudy 2 světnice pro faráře, pak čeledník a malou kuchyni. Na dvoře nejnutnější místnosti pro malé hospodářství. Za dvorem jest dobře pěstovaná zahrada na 15 *a*. R. 1887 byla farní budova konkurencí (4198 K) opravena.

---

[1]) Dle zprávy z r. 1633 v „Čas. Mat. Mor." r. 1892, str. 244.

Důchody: farář užívá 1 *ha* pozemkův obecních (obec z nich platí daň); doplněk z matice nábož.: 1799·96 K. Daň pouze osobní.

5. **Nosislava** (Nuslau), městys a farnost východně od Židlochovic 4 *km*, od Újezda 16 *km* vzdál., má 1453 obyv. č., z nichž katolíků 698, ostatní jsou akat. Škola katol. jest 2tř. (rovněž tak akatolická). Pošta. Telegraf a žel. v Židlochovicích. Výr. trhy 2. Farníci živí se z hospodářství, vinařství a prací dělnickou.

System.: farář, nyní Frant. Špička, auditor kons.

Nosislava byla statkem zapsaným v deskách zemských, při němž bylo i právo podací na faru, o které se děje zmínka r. 1347 (farář Mikuláš). R. 1420 část Nosislavy, od r. 1485 pak celá N. ku panství židlochovskému zakoupena. Ve stol. 16. usadili se tu Bratří, později Helveti němečtí, ba r. 1570 ještě Novokřtěnci k nim přibyli. Po obratu nábož. nebylo lze obsaditi faru — bylať N. přidělena do Židlochovic — načež r. 1639 (na krátko) obnovena duch. správa, jež však zanikla zase po 14 letech, načež N. podruhé do Židloch. přifařena jest. R. 1728 zřízena t. z. expositura, 1785 lokalie a 1857 fara. — R. 1894 byly tu missie.

Kostel sv. Jakuba v nynější podobě jest z r. 1667 a po obnově roku 1828, jež se nutnou stala následkem požáru. Starobylost jeho ukazuje se pouze silným zdivem věže a sakristie (asi z r. 1464). Zdáť se, že kostel náležel k t. z. kostelním tvrzím, jichž několik na Moravě shledáváme. Tak důvodně souditi dlužno ze zdí ohradních, na nichž až podnes střílny se udržely. R. 1900 byl opraven; jest celý klenut, má 3 oltáře a cennou monstranci, na věži 5 zvonů (jeden z r. 1667, jiný z r. 1643). Několik starších náhrobků (Antonín Velehradský z Hradiště † r. 1505 a j.). — Hřbitov u kostela.

Jmění kostela: 3860 K, záduší: 10.490 K. Daně: 49·97 K.

Spolky a bratrstva: farní jednota cyrillská, bratrstvo živ. růžence, spolek sv. Rodiny, apoštolát. Spolek katol. veteránů. Je tu i farní ústav chudinský.

Budova farní je malá, chatrná; oprava stala se r. 1900. Stavení hosp. ve stavu dobrém; rovněž tak zahrada.

Důchody: za duch. správu t. z. »paritetní« 200 K, doplněk z nábož. matice 1486·30 K a 15 *a* pole, jež lze s výhodou dáti v nájem. Daně 137 K.

Evandělíci vyznání helvetského mají zde správu duchovní, chrám a hřbitov pro 755 souvěrců.

6. **Nikolčice**, Mikulčice (Nikolčitz), ves a farnost v úvalu rozložená, od Židlochovic 11·5 *km*, se 3 samotami má celkem 695 farníků (312 akatol.), 3třídní školu. Pošta v Němčicích, telegraf a žel. v Židlochovicích. Obyvatelé žijí z hospodářství polního, poněkud pěstují též ovoce a víno. Mnozí hledají výdělku v okolních cukrovarech a hospodářských dvorech.

System.: farář, nyní místo jeho uprázdněno.

Nikolčice odedávna byly částí panství židloch. a faru měly již ve stol. 15., ač zmínku o ní nacházíme teprv r. 1571, ale tu již nebyla katolickou, ano i Novokřtěnci měli zde sídlo. Od r. 1612—1622 byly N. přifařeny do Židlochovic. R. 1728 zřízena expositura, 1784 lokalie. Roku 1822 jednalo se již o zrušení lokalie, jinak měla býti zřízena na útraty faráře blučinského, ale po 3 letech znova se obsadila a r. 1857 farou se stala. R. 1897 konaly se missie.

Kostel sv. Jakuba V. jest úhledná budova baroková, světlá a uvnitř velmi lahodící oku. Postaven byl dle plánů stavitele knížecího (Karla Maxm. Dietrichsteina) v letech 1774 až 1777 z části ze jmění kostelního, z části nákladem řečeného knížete. Kostelík původní, sešlý, odklizen byl r. 1831 i se starým hřbitovem. Presbytář čelí proti církevnímu pravidlu na západ. V kostele jsou 3 slušné oltáře, na věži massivní až po báň z cihel pálených zbudované mimo hodiny 3 zvony (z nichž jeden jest z 15. stol.). V letech 1887, 1892 a 1898 byl kostel barvami temperovými vymalován (při čemž zdařilé malby figurální na stěnách i na stropě provedli malíři J. Ballon a bratří B. a P. Jarošové). Velmi značný náklad na to (i na

hodiny věžní), téměř 3400 K, hradili dobrodinci manželé Martin a Josefa Broskvovi. R. 1905 byl kostel zase opraven. Pozoruhoden jest obraz na hl. oltáři (sv. Jakub od franc. malíře Jana Chambré) a dřevěné sochy Panny Marie a sv. Josefa.

Jmění vlastní: 2191·37 K, zádušní: 7601·84 K. Daně a poplatky: 24·97 K. — Také ústav chudinský spravuje farář.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Též je tu spolek hasičů.

Fara je malé stavení přízemní, r. 1893 opravené; má pouze 3 světnice (z jedné dobře viděti Brno) a kuchyni. Nejnutnější stavení hospod. jsou. Před farou je zahrada ze starého hřbitova upravená; je sice slušná, ale trpí velmi palčivými větry východními.

Důchody: z pozemků (zahrada a pole s pastvinou darované) 8·76 K, příspěvek sustentační z fary blučinské 152·88 K, remunerace (paritetní) 100 K a doplněk na kongruu (nyní 1272·54 K). Daně (mimo osobní): 30 K.

Helveti mají zde svůj chrám i hřbitov.

7. **Oujezd,** vesnice na rovině položená, sídlo úřadu děk., od Židlochovic 12 *km* vzdálená, má 1357 ob. č., živících se hospodářstvím polním, 4tř. školu (v 5 odděl.); poštovna. Tel. a žel. v Sokolnicích (1 *km*). Celá farnost má 5 osad, pak sladovnu a 4 strážní domky na dráze; farníků všech: 2549 (193 akat., 3 ž.), 2tř. škola přespolní.

System.: farář, nyní děkan, arcikněz a čestný kanovník Dr. Karel Beránek, a kooperator.

Oujezd býval zbožím kostela olomouckého, jsa částí statku chrlického. Od r. 1652—1660 pro nedostatek katol. kněží, a poněvadž mimo to budovu farní zničil požár, přifařen byl O. do Tuřan. R. 1805 pro blízkost bojiště prateckého celá farnost od Francouzů mnoho trpěla.

a) Kostel farní sv. Petra a Pavla je budova nová, moderní, postavená roku 1847 místo kostela bývalého, nedostatečného, nákladem patrona, tehdejšího arcibisk. olomouckého.

V letech padesátých min. stol. byl podstatně opraven, načež dobrodinci značně přispěli. Jest v něm 5 olt.; na hlavním ve skvostných skříních chovají se ostatky sv. a jiné památky posvátné, jež býv. farář zdejší, čestný kanovník Ludv. Tidl z Říma byl přivezl. Na věži jsou 3 zvony (jeden ze 16. stol.). Hřbitov je mimo osadu.

Jmění vlastní v nemovitostech: 313·12 K, v jistinách: 20.498·96 K; zádušní: 38.667·24 K. Daně a poplatky: 125 K. Farář spravuje též fond chudinský.

b) Komendatní kostel Nejsv. Trojice v Začanech má zajímavé zbytky starožitného původu: opěráky na zevnějšku, okna v massivní věži, uvnitř pak v presbytáři svatostan ve zdi a sedilia. Nynější úprava pochází v podstatě z r. 1852. Oltáře 3 jsou barokové. O zdejší někdejší faře mluví prameny již r. 1247. O dalších osudech jejích nelze však nic určitého uvésti; r. 1671 již fary nebylo; patřilyť Z. tenkráte již do Oujezda. — Jmění vlastní kostela začanského: 24.934·26 K, zádušní: 7472·74 K.

Missie byly zde r. 1850 a 1899.

Zbožné spolky: živ. růžence, věč. klanění, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Dále: Spolek katolických dělníků. Pak: sp. vojenských vysloužilců, pohřební, hasičský.

Budova farní, jednopatrová, postavená r. 1845 a opravená r. 1903, je ve stavu dobrém. Má dosti velmi slušných místností. Též stavení hospod. jsou úhledná a v dobrém stavu. Zahrady dvě slouží hlavně potřebám kuchyňským.

Důchody: z pozemků na 29 *ha* 58 *a* 28 m^2 (z části méně výhodně pronajaty); renta roční: 1700 K a doplněk na kongruu z nábož. matice (nyní 885·61 K). Daně a poplatky: 627·60 K. Kooperator béře kongruu z náboženské matice.

8. **Pohořelice** (Pohrlitz), město druhdy opevněné na silnici z Brna do Vídně, 8 *km* od Židlochovic, 16 *km* od Oujezda vzdálené, na řece Jihlavce, má s obcí židovskou: 2956 obyv. většinou německých (723 č.), kteří žijí z hospodářství, z řemesel

venkovských a z práce v továrnách, školu ob. 5třídní (7 odděl.) německou, školu žid. o 2 tř. Pak je tu zem. škola hospodářská. C. k. okresní soud, berní úřad, fin. a četnická stanice, soukr. nemocnice, městská spořitelna. Lékař i lékárna. Pošta, tel., stanice železn. Cukrovar. Trhy týdenní a výroční. — Přifařeny jsou 4 dvory a 4 cihelny. (19 akat., 498 ž.).

System.: farář, nyní děkan kounický a biskupský rada Jan Lazar, a kooperator.

Pohořelice jsou místo prastaré, jež bývalo majetkem zeměpanským a koncem 13. stol. věnným městem královny Jitky. Byl tu též odedávna kostel, patronátu s počátku zeměpanského, pak však připadl klášteru kounickému. R. 1278 P. utrpěly mnoho od vojska Rudolfa Habsburského, jež po bitvě na Mor. Poli táhlo krajem tímto. Ve 14. století shledáváme patronát kostela a fary pohoř. při kapitule brněnské, jejíž prebendou zdejší fara byla, a o zámožnosti kostela za tehdejších dob svědčí, že při něm ustanoveni byli i zvláštní kněží-oltářníci. Ale v 16. stol. věc církevní veliký utrpěla úpadek: bludy t. z. reformace se tu silně usadily a snad hmotnými nesnázemi donucena kapitula brněnská za náhradu nějakou postoupiti patronát zdejší p. Janu z Pernšteina na Židlochovicích, ovšem s výhradou, že sem dosazovati má kněze »sub una«, ale zatím se to obrátilo v neprospěch věci katol.: na sesílení herese, ba i Novokřtěnci našli zde přijetí. Roku 1625 P. přifařily se do Židlochovic a po 7 letech se odtud oznamuje, že třetina obyv. sv. svátosti přijala; od r. 1638 mají P. opět samostatnou svoji správu duchovní. Roku 1854, pak 1895 byly zde missie. Do kroniky farní náleží, že r. 1773 přenocoval na faře korunní princ, později cís. Josef II. V letech válečných 1805 a 1809 mnoho farnost utrpěla od Francouzův a Rusů; po bitvě u Slavkova sám Napoleon pobyl ve faře.

Farní kostel sv. Jakuba V. je starý, asi z 13. stol., čehož dokladem jest nízká poloha, pak pilíře (6), na nichž spočívá klenba lodi (kostel je trojlodní) a spodní část věže; ostatně při opravě r. 1668 setřen byl starobylý ráz skoro

všecek. Kostel má 4 barokové oltáře. Na věži, opatřené galerií, jsou 3 zvony a hodiny. Důkladná oprava provedla se r. 1896. V hrobce pod kostelem odpočívá několik kněží a v lodi viděti 3 náhrobky. — Hřbitov jest mimo osadu. Matriky počínají r. 1673. — Vlastní jmění: 16.053·07 K, zádušní: 26.435·23 K. Z toho daně a poplatky: 118·15 K. — Též chudinský fond spravuje farář, a mimo to jest zde i obecní fond chudinský.

Zbožné spolky: Spolek Matky dobré rady, živ. růžence.

Fara je budova jednopatrová, prostranná, opravená r. 1892. Knihovna farní. Hospodářská stavení i zahrada farní ve stavu dobrém.

Důchody: z pozemků: 34 *ha* 49 *a* 7 *m*², jež nyní nelze výhodně pronajati; renta roční: 1970·45 K. Daně: 1472·65 K. Kooperatorovi náboženská matice na kongruu připlácí.

9. **Přibice** »nad Táborem«, ves a farnost na Jihlavce, od Židlochovic 9 *km* (drahou spojená), od Újezda 25 *km* vzdálí, mají 951 katol. obyv. českých (93 akat., 9 ž.), kteří žijí hlavně z hospodářství, pak z obchodu senem a prací v okolních cukrovarech. Škola 3tř. Pošta, tel. a žel. ve Vranovicích (2 *km*).

System.: farář, nyní Frant. Neveselý.

Přibice jsou starou osadou, o čemž svědčí též název prastaré studánky »Apoštolka«, jenž poukazuje asi k působení sv. Cyrilla a Methoda. O faře zdejší mluví se r. 1222. Další zprávy svědčí, že patronát kostelní měli Johanité, obsazujíce faru po nějakou dobu svými členy řádovými. Od r. 1520 jsou P. v držení pánů na Židlochovicích i s patronátem. V 16. stol. vedle Bratří i Novokřtěnci se tu usadili, ač jim trpěti bylo muka strašlivá. P. pak přifař. do Židloch., a z těch dob zachovala se zpráva, svědčící o chudobě kostela. Zdá se, že měl tehdy oltář křídlový; [1]) později patřily P. však do Pohořelic, což potrvalo až do založení lokalie r. 1784, z níž r. 1857 fara se stala.

Kostel sv. Jana Křt. na bývalém hřbitově v nynější podobě moderní jest z r. 1786; původem svým ovšem sahá až do

[1]) „Časopis Matice Moravské“ 1892, str. 245.

druhé pol. 13. stol. R. 1885 byl důkladně opraven obětavostí obce zdejší. Letos pořízena nová střecha a kostel vymalován. Náklad na to 3200 K. Na věži jsou 3 zvony. Hřbitov je mimo osadu. — Jmění vlastní: 880 K, zádušní: 4880 K. Daní a poplatků platí kostel: 12·09 K. — Též chud. ústav jest ve správě farářově.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, ustav. klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Jiné: Spolek čtenářský a spolu hospodářský, hasičův a vojenských vysloužilcův.

Fara je přízemí kryté křidlicí o 4 světnicích, s kuchyní a 2 komorami. Ač r. 1903 byla opravena, přece jest vlhká, ano trpí houbou. Hospodářská stavení nejnutnější jsou slušná a dobře krytá. Zahrada ovocná se studní.

Důchody: z pozemků (zahrada 34 *a* 79 m^2): 2236 K a doplněk z nábož. matice. Mimo to ponechává obec k užívání kus pole, z něhož se čítá výtěžku: 15·41 K. Daně mimo osobní platí za faráře obec.

10. **Přísnotice**, ves od Židlochovic 4 *km*, od Újezda 16 *km* (bez řádného spojení) vzdálí, mají 773 obyvatele české, živících se z hospodářství a z práce dělnické v cukrovarech i ve dvoře panském, 2třídní školu. Železn. zastávka pro některé vlaky. Pošta, tel. v Židlochovicích. — S přifař. osadou, v níž je 2třídní škola, má celá farnost 1533 katol., 32 akat. Dvě školy 2třídní, 2 katol. hřbitovy. Též hřbitov nekatolický

System.: farář, nyní kons. rada Frant. Doupovec.

Přísnotice patřívaly poddanstvím klášteru kounickému, později prodány Jiříku Žabkovi z Limberka. Za vlády pánů Žerotínů přikoupeny jsou k Židlochovicím, kamž i duchovní správou patřily. R. 1884 zřízena zde fara a prvním farářem jest nynější správce duchovní.

a) Kostel farní sv. Václava jest ve slohu gotickém. Osvědčiv se malým, byl obětavostí nynějšího faráře velmi značně rozšířen novými 3 olt. a malovanými okny opatřen i celý vymalován a uvnitř novými sochami sv., ve 2 řadách

rozestavenými, vyzdoben. Dne 9. října r. 1905 byl slavnostně konsekrován. — Hřbitov jest hned za osadou.

Jmění vlastní: 5200 K, zádušní: 7400 K: Daně: 17·94 K.

b) V Žabčicích je kaple sv. Vavřince a hřbitov.

Zbožné spolky: živého růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Fara je nová budova přízemní z r. 1884; r. 1904 nákladem farářovým byla opravena. Hospod. stavení není. Zahrada na 30 *a* 8 *m*² je z polovice polem.

Důchody: roční renta z jistiny základní: 1100·44 K, doplněk na zákonnou kongruu platí přifařená obec (nyní 279·96 K), rovněž tak i daň (vyjma osobní).

11. **Šaratice** (Žeratice), ves 12 *km* vzdálená od Židlochovic, mají 616 obyv. českých, 2tř. školu. Pošta, tel. a žel. stanice v Křenovicích (4 *km*). Léčivá voda »Šaratica«. — Do farního obvodu nad to patří 6 obcí a tři 2tř. školy. Celkem farnost má 2956 katol. (74 akat.), kteří se živí skoro vesměs hospodářstvím. 10 tříd školních.

System.: farář, nyní revident účtů a místoděkan Adolf Tenora, a kooperator.

Šaratice od 13. století patřily klášteru zábrdovskému i s patronátem nad farou, kteráž náležela k děkanství slavkovskému a osazována byla kněžími z řádu premonstrátského. Prvním farářem byl kněz Heřman. Když pak klášter byl zrušen, přešlo právo patronátní na světského majitele panství zábrdovského. Roku 1805 Š. mnoho utrpěly bitvou u blízké Prace (bitva slavkovská), po níž mnoho pobitých zde pochováno. Cholera r. 1831 a 1849 zle zde řádila.

a) Farní kostel sv. Mikuláše biskupa, tak jak byl, nestačil na konci 19. století. Proto zbudován nový r. 1902 a r. 1903 slavnostně posvěcen. Je to úhledná a pěkná budova slohu novorománského, v presb. klenutá, v lodi krytá plochým, ale v přiměřená pole rozděleným stropem. Je tu 5 oltářů vkusně vyzdobených. — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastního má kostel: 1100 K, zádušního: 18.000 K. Daně a poplatky: 53·78 K.

b) Ve Vážanech na hřbitově stojí filialní kostel sv. Bartoloměje, jenž na zevnějšku presbyt. a ve zdivu věže jeví ráz starobylý. Má 2 olt. a 4 zvony. Ve Vážanech bývala fara s počátku pod patronátem panenského kláštera svaté Kateřiny v Olomouci, později kláštera řeholnic »herburských« v Brně. Když pak po zániku kláštera císař Ferdinand I. Vážany daroval Jesuitům, převzali oni i zdejší patronát, až pak (1622) přifařeny byly do Šaratic.[1])

V Šaraticích je též chudinský farní fond. Pak bratrstvo lásky k bližnímu, věčného klanění, živý růženec a škapulíř.

Farní budova je velmi slušná, 1patrová, s 9 světnicemi a jinými příslušnostmi. Zahrada veliká a pěkná.

Důchody: užitek z pozemků 37 *ha*; pak renta 1014 K. Daně: 762·84 K. Kooperator částečně placen z matice nábož.

12. **Vranovice** (Branowitz), ves a farnost od Židlochovic 8 *km* a od Újezda 15 *km* (částečně drahou) vzdálená, jež ma 1554 obyv. českých, 4tř. školu, poštu, telegraf a žel. stanici (vzdál. 1 *km*). Farníci živí se hospodářstvím a prací dělnickou v místním cukrovaře.

System.: farář, nyní kons. rada Ignác Kadlec.

Vranovice r. 1563 Ferdinand I. prodal s Vlasaticemi p. Žabkovi z Limberka, pak drželi je různí rodové; po povstání dostaly se kard. Frant. Dietrichsteinovi, jenž spojil je se statkem svým kounickým. Přifařeny bývaly do Přibic, až r. 1871 zřízena samostatná správa duchovní.

Kostel Navštívení Panny Marie je budova moderní, r. 1870 postavená a 1895 vlastním nákladem opravená.

---

[1]) Patronát pak nad kostelem filialním převzala matice studijní. — Nyní činí se kroky o opětné zřízení správy duchovní (načež nejznačněji přispěla vdova Františka Bačáková, roz. Procházková z Vážan). — Zmínky konečně zasluhuje zde se prýštící léčivá voda, daleko široko známá „Šaratica“, hořká a sirnatá, která prý předčí nad známou vodu Hunyadovu.

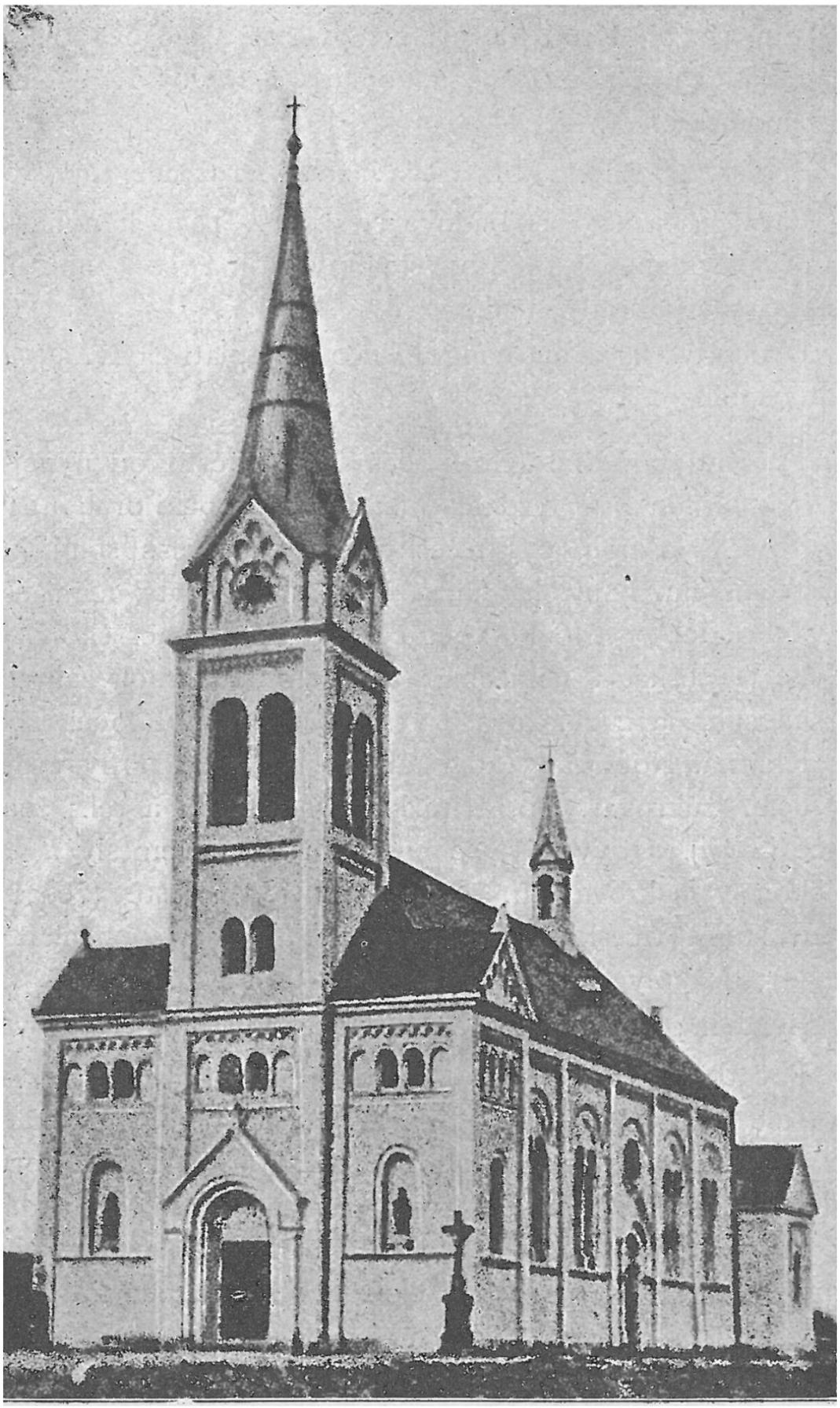

Nový kostel v Šaraticích.

Jmění vlastní: v nemovitostech: 6 *ha* 41 *a* 43 m^2 s čistým výtěžkem 133·20 K. Zádušní: nemovitosti v ceně 190·40 K, v jistinách: 13.058 K. Daně a poplatky: 137·63 K. — Farní fond chudinský.

Spolky zbožné a bratrstva: živého růžence, apoštolát.

Fara jest někdejší budova selská, r. 1870 k nynějšímu účelu přizpůsobená; r. 1888 byvši opravena má všecky místnosti potřebné, ale zahrady není.

Důchody: farář má kongruu 1400 K, platí ekviv. 55·50 K a daň osobní.

13. **Židlochovice** (Groß-Seelowitz), město od nynějšího sídla děk. úřadu 8 *km* vzdálené (spojení poštou i drahou) mají 2613 obyv. většinou (1553) českých, c. k. okresní soud, berní úřad, techn. fin. kontrolu, fin. a četn. stanici, 4tř. něm. školu ob. (v 5 odděl.), 3třídní školu českou, 2 pokrač. školy průmyslové (1 česká, 1 německá); zámek s nádhernou zahradou. Městská spoř. a 2 záložny; 2 veřejné knihovny lidové. Lékaři tři a lékárna. Notář a 3 advokáti. Siln. výbor. Trhy týdenní a výroční. Cukrovar. Ob. přirážka 48%. Pošta a tel.; železn. stanice (2 *km*). Obyv. živí se hospodářstvím, řemesly a prací dělnickou v cukrovarech. — Přifařeny jsou ještě 3 osady a dvě 2tř. školy (1 česká a 1 něm.), celkem farníků: 4999 (akat. 20, židů 74); 4 školy o 12 třídách.

System.: farář, nyní Vilém Hula, a 2 kooperatorové.

Počátkem 14. stol. uvádí se pánem na Ž. Aleš z Fulštena, ale již r. 1553 byly v držení markr. Jana i s patronátem, ale na nedlouho; neboť potom drželi Ž. jiní rodové na Moravě, proslulí: páni Waldšteinové, Boskovští, Pernšteinové a Ždánští ze Zástřizl, kteří zde zavedli učení bratrské; mimo to i Novokřtěnci měli zde vyznavače. Na to přišli v držení Židlochovic Žerotínové, pak opět Waldšteinové, Dietrichsteinové a j., až konečně roku 1822 staly se majetkem členů rodiny císařské i s právem podacím, což trvá až posud. Mezitím zaniklá zdejší duch. správa katol. r. 1625 zase obnovena byla, ač

farářům s nemalými potížemi bojovati bylo proti zbylým bludařům, při čemž působili i Jesuité s nevalným s počátku výsledkem. Mezi faráři zdejšími (roku 1798) byl Sark. Ježek spisovatelem. R. 1896 byly zde missie.

a) Farní kostel Povýšení sv. kříže je slušná budova baroková z r. 1724, stojí uprostřed sadu a má 37 *m* délky, 12 *m* šířky; jest úpravně krytý i dlážděný. Jsou tu 3 oltáře, na hlavním vyniká velmi pěkná práce řezbářská (Spasitel ukříž.). R. 1902 byl kostel z dobrovolných milodarů vkusně opraven. Mezi náčiním kostelním vynikají: krásná kasula (dar P. T. ndp. děkana kapitulního v Brně, mons. Rob. Šuderly, zdejšího rodáka); od téhož hodnostáře krásný stříbrný kalich; pak kasula, darovaná od J. V. arcikněžny Isabely.

Vlast. jmění má kostel: 7799 K, zádušního: 27.852 K. Poplatek: 16·50 K.

b) Komendátní kostel sv. Vavřince ve Vojkovicích, v němž se konají o nedělích a svátcích služby B., stojí na hřbitově a nynější podobu má po požáru r. 1828. Loď a věž, na níž jsou 4 zvony obecní, zachovaly gotický ráz 15. stol. Kostel má 3 olt. a bohoslužebných předmětů dostatek — péčí dobrodinců. Někdejší fara založena byla asi klášterem třebíčským, jenž míval ve V majetek; r. 1542 byla již v držení heretikův a r. 1624 V. do Židlochovic se přifařily.

Jmění vlast. má kostel: 3738·80 K, zádušního: 3638·84 K.

c) Komendátní kostel Naroz. Panny Marie v Hunkovicích postavila r. 1771 obec místo sešlého původního. Jsou v něm, 2 oltáře prý od zdejšího samouka. Na věži 3 zvony. Jmění vlast. má: 3031 K a zádušního: 2991 K. Každou třetí neděli a o výročních svátcích se zde konají služby B. Kolem kostela je hřbitov pro Hunkovice a Žabčice. Ve 14. stol. zde bývala fara, kteráž za herese zanikla. Od r. 1625 H. do Židlochovic přifařeny jsou.

d) V přízemí zámku židlochovského je kaple sv. kříže, jež v moderní podobě nynější pochází z r. 1743. Přechovává se v ní sanctissimum na jediném oltáři, který vyniká pěknou

sochařskou prací, zobrazující Krista Pána v hrobě odpočívajícího. Při kapli té zařídil hr. Leopold Dietrichstein r. 1746 místo kaplanské a konají se zde z pravidla v neděli a ve svátek služby B. pro lid zámecký.

Z bývalého farního kostela sv. Filipa a Jakuba, kolem něhož jest hřbitov, zachovaly se sporé zbytky, z nichž poznati lze gotiku 15. stol. (konsekrován byl r. 1446). Kolem zdí viděti ještě staré náhrobky. Na starobylé věži jsou 3 zvony (jeden z věku 15.), které patří nynějšímu farnímu kostelu (na němž jest pouze malý zvon »pozdvihováček«).

Spolky zbožné: živ. růžence, sv. Rodiny, Apošt. sv. Cyr. a Methoda, ustavičného klanění nejsv. Svátosti. — Též je tu farní ústav chudinský a panský chudobinec pro 5 chudých, jenž vznikl r. 1520; nadace nynější pochází od paní Magdaleny Zástřizlové, manželky Bedřicha Žerotína. Mimo to i obecní ústav chudých, sirotčinec jeden pro děti české a jeden pro děti německé. — Jiných spolků různých směrů je tu 14.

Budova farní stojí na svahu, pročež se na ní objevují trhliny, jež častých a nákladných oprav vymáhají. R. 1892 provedena byla oprava za 5000 K, ale nad to ještě každého roku se opravuje, podobně i hosp. stavení. Farní knihovna jest bez zvláštní ceny. Zahrada při faře na $^1/_2$ *ha* plodí zeleninu a ovoce.

Důchody: z pozemků 60 *ha* a roční renta 3092 K, z čehož dlužno vydržovati kaplana i kooperatora a platiti daně 1633 K.

F. **Arcikněžství slavkovské**

na východě diecese upraveno r. 1862 v nynějším rozsahu a přiděleny k němu: děkanství bučovské, hodonské, jedovnické, kloboucké a slavkovské.

Hraničí na severu s arcikněžstvím boskovským a arcid. olomouckou, na západě s arcikn. brněnským a boskovským,

na vých. s arcid. olomouckou a na jihu s arcid. ostřihomskou v Uhrách.

Katolíků žije v něm 144.794, akatol. 3876, židů 2484, jiného vyznání 10. Kněží 108.

Arciknězem jest: P. T. Jos. Svoboda, čestný kanovník kapituly brněnské, děkan a farář v Lulči.

I. Děkanství bučovské

na východě diecese hraničí s arcidiecesí olomouckou na severu a východě (děk. švábenské, zdounecké a kyjovské), na jihu s děk. klobouckým, na západě se slavkovským.

Zřízeno bylo r. 1670, ale v jiném rozsahu, zaujímajíc také některé fary nynějších dekanátů: slavkovského, klobouckého a švábenského (v arcid. olomoucké).

Ráz krajiny, již zaujímá děk. to, jest mírná pahorkatina (nejv. vrchol Hradisko u Hvězdlic 519 *m*), souvislá s horami Hříběcími. Není tu ani řeky ani značnějších rybníků, za to dvě říčky: Litava (vtéká do Svitavy) a Stupava (do Moravy) děkanstvím protékají. — Farností bučovské, křižanovické, nevojické a brankovské dotýká se dráha železná.

Obyvatelů v 1 městě, 3 městečkách a 38 vesnicích má děk. 26.646, katol. 26.371, akat. 28, židů 247. Katolíci co do správy duchovní patří do 13 farností (12 českých a 1 utrakv.), z nichž největší počtem farníků jsou Bučovice, nejmenší Nevojice. Na jeden farní kostel průměrem připadá 15.149 K vlastního a 13.460 K zádušního jmění, z čehož jeden kostel průměrem zapravuje daní a poplatků 129 K.

Podací právo na fary a patronát kostelní mají: Panující kníže Jan Liechtenstein na 7 farách: Bohuslavice, Brankovice, Bučovice, Milonice, Nemotice, Nevojice a Ždánice; rytíř Arnošt Manner na Bohdalice, Kučerov; kníže-arcibiskup olomoucký na Křižanovice, paní Karla Klazarová na Chvalkovice, klášter OO. August. na Starém Brně na Hvězdlice Nové a matice nábož. na Loučce.

Devět far: Bohdalice, Bučovice, Chvalkovice, Křižanovice, Kučerov, Milonice, Nevojice, N. Hvězdlice patří k c. k. okr. hejtmanství vyškovskému, k soudu pak a bernímu úřadu do Bučovic; farnost Bohuslavice náleží částečně k c. k. okr. hejtmanství vyškovskému, částečně ke kyjovskému, k soudu a ber. úřadu z části do Bučovic, z části do Kyjova; farnost Kučerov soudem a ber. úřadem z části do Vyškova, z části do Bučovic náleží; Lovčice a Ždánice k c. k. okr. hejtm. v Kyjově, k soudu a ber. úřadu do Ždánic patří; Brankovic část k okr. hejtm. ve Vyškově, část do Kroměříže a soudem i berní správou z části do Bučovic, z části do Zdounek přísluší.

Obyv. žije ponejvíce z hospodářství polního, ve větších místech i z řemesel, zvláště zednického a tkalcovského, značná část pak hledá výdělku v továrnách a na panských dvorech.

Školy: jedna střední (reálka), měšť. (dívčí) 1, obecných 35 a to 31 českých, 4 něm. o 81 třídách; přijdeť průměrem na každou farnost nad 6 tříd.

Nářečí lidu jest hanácké, čistší čím dále na západ. Původní kroj a domácí starobylé obyčeje i krásné písně lidové i zde mizí.

Generální visitace byla r. 1900.

Děkan: P. T. Dr. Jan Schneider, bisk. a kons. rada, přísedící arcib. konsistoře v Olomouci, předseda Jednoty katol. duchovních diec. brněnské, farář v Křižanovicích.

1. **Bohdalice**, ves při silnici z Bučovic do Vyškova, od Bučovic 8 *km* a od Křižanovic 13 *km* vzdálená (bez řádného spojení), mají s přiléhajícím Manerovem 648 katol. českých, 2třídní školu, poštu a telefon. Tel. a žel. ve Vyškově (9 *km*). Zámek. Obvodní lékař s lékárnou. — Mimo to přifařeny jsou 3 osady, celkem: 1890 katol. (1 akat., 3 ž.), kteří se živí hospodářstvím, tkalcovstvím, zednictvím a prací v panských dolech. V přifař. Malkovicích je poštovna. Školy jsou 4 se šesti třídami.

System.: farář, nyní auditor Jan Přichystal.

Ve středověku rod domácí psal se dle B.; r. 1370 vládl zde p. Jaroš z Vicomělic, potom drželi je páni ze Zástřizl, v 16. stol. však Jan Sedlnický z Choltic. R. 1638 prodány B. kolleji jesuitské v Olom., kteráž držela je až do zrušení řádu, načež od studijní matice zakoupil je Rajmund šlechtic Manner (1783). Duchovní správou po zaniknutí fary, jež tu byla ve 14. a 15. století, patřily B. do Kučerova, až r. 1784 zřízena lokalie pod patronátem vrchnosti zdejší; od r. 1857 fara.

a) Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve slohu barokovém zbudován r. 1807—1814 na místě sešlého původního. Je to svatyně úhledná, se 4 oltáři s obrazy od Hellicha, všemi potřebami opatřená; roku 1900 nákladem farnosti byla opravena. Starožitný kalich a agenda z r. 1586, o nichž se zmiňuje dom. protokol r. 1801, někam se ztratily.

Jmění vlastní: 3912·63 K, zádušní: 14.697·01 K (v tom pozemek na 50 *a*). Daně a poplatky: 28·79 K. — Farní fond chudinský a chorobinec pro 7 osob.

b) V Kozlanech jest kaple sv. Floriána, rovněž tak v Malkovicích; kaple sv. Jana a Pavla jsou v Pavlovicích a v Manerově.

Z bratrstev círk. jsou zde: Živý růženec, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Mimo to jest ve farnosti odbor Nár. jednoty.

Fara jest velmi slušná jednopatrová budova, uvnitř poněkud neprakticky zřízená; jsou tu celkem 4 světnice (ale komora schází). Hospodářských stavení vůbec není; malá farní knihovna. Zahrada farní na 2 *a*. Mimo to užívá farář modo precario od vrchnosti přiléhající zahrady na 20 *a*, v níž výborně se daří ovoce.

Důchody: obyčejná kongrua, na niž připlácí matice nábož. 402 K. Daně: 15·34 K (a osobní).

2. **Bohuslavice**, ves od Bučovic 24 *km*, od Křižanovic 28 *km* vzdálená a s nimi drahou spojená, ležící v pěkném úvalu, s přifařeným nádražím, strážnicemi na dráze a 4 mlýny

mají 1383 katolíky české (1 akatol. a 3 židy), kteří se živí hlavně hospodářstvím, pak pěstováním ovoce, prací ve sklárnách a košikářstvím. Škola 4třídní. Pošta, tel. a žel. v místě.

System.: farář, nyní Tomáš Škoda.

V Bohuslavicích, jež byly někdy statkem zeměpanským, byla fara již r. 1408. R. 1511 B. s tvrzí spojeny s panstvím bučovským. Fara, o níž děje se zmínka r. 1385, za doby herese zanikla a B. přifařeny pak do Kyjova, později do Kostelce v arcid. olom., s nímž spojeny byly v jednu správu duchovní, až r. 1770 zřídila se zde t. z. expositura a r. 1784 samostatná správa duchovní.

Kostel sv. Filipa a Jakuba jednolodní stojí nad osadou. Z původní podoby své zachoval pouze klenbu a starobylou předsíň. R. 1900 byl nákladem farníkův opraven i vyzdoben. Náhrobky v kostele jsou dva (z r. 1715 a 1809). — Zvony jsou vesměs z 19. stol. Hřbitov kolem kostela. Zmínky zasluhují dvě kamenné sochy (P. Marie a sv. Jana Nep.), stojící v obci. — Jmění vlastní: 1710·80 K, zádušní v pozemcích: 2 *ha* 70 *a* 59 m^2 a v jistinách: 8684·23 K. Daně a poplatky: 23·21 K. — Chudinský ústav spravuje farní úřad jeden, druhý obec. Mimo to je tu dobročinná nadace na podporu neštěstím postižených (Josefy Novotné) pod správou fary i obce z r. 1852 (úroky z ní: 1885·94 K).

Z círk. bratrstev: Živý růženec, III. řád sv. Františka, spolek sv. Josefa, apoštolát. — Jiné: záložna Raiffeisenova a spolek dobrovolných hasičův.

Fara je přízemní, r. 1889 přestavěná a r. 1905 od obce důkladně opravená. Malá farní knihovna. Hospodářská stavení skrovná, též r. 1905 opravená. Zahrada při faře na 26 *a* 87 m^2 osázena stromovím.

Důchody: z pozemků na 48 *a*, jež drží farář sám; roční renta: 278 K a doplněk kongruy: 1131·11 K. Daně a poplatky: 65 K.

3. **Brankovice**, městys u silnice z Bučovic do Střílek, od Bučovic 8 *km* (od Křižanovic 14 *km*) vzdálený a drahou

s nimi spojený, mají 967 obyv. českých, školu 4třídní, poštu, tel. i žel. stanici. Výroční trhy dva. — Přifařeny jsou ještě 2 osady, celkem 1325 farníků (11 ž.), kteří většinou živí se hospodářstvím.

System.: farář, nyní kons. rada Frant. Herodek, a koop.

O Brankovicích připomíná se ve 14. stol., kdy i fara tu bývala. Vlivem majitele zboží zdejšího Ťasa z Ojnic ujala se zde sekta Bratří, kteří i modlitebnu si pořídili. Tehdy asi zanikla také fara katolická. Mezitím zboží zdejší spojeno s panstvím bučovským. R. 1652 uvádí se farář katol. Mat. Ostravský, jemuž však farníci vzbouřivše se všechny dávky odepřeli ano i přístup do kostela zamezili, takže mu bylo z B. odejíti. Koncem stol. 17. však opět zaveden řád katolický.

Farní kostel sv. Mikuláše na návrší uprostřed hřbitova stojící, jak nyní jest, ve slohu barokovém zbudován dobročinností faráře Valentina Soboty r. 1714, jak se podobá, na místě chrámu původního, jenž byl již sešel. Jsou v něm 4 oltáře a r. 1900 byl vkusně polychromován i opraven ze jmění kostel ního a přispěním farníkův. — Na hřbitově jest také kaplička sv. kříže.

Vlastní jmění: 16.441·14 K, a v pozemcích (pronajatých): 17 *ha* 79 *a* 48 *m*²; zádušní: 11.548·50 K. — Daní a poplatků z toho: 269·72 K. — Mimo to je zde zvláštní fond na vydržování varhaníka. Farní a obecní ústav chudých, nad to t. z. »špitál«, vlastně chudobinec pro 12 starých, k práci neschopných osob. V něm je kaple sv. Valentina.

Z bratrstev zbožných je tu Živý růženec a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Budova farní jednopatrová jest pevně stavěna od zmíněného faráře Val. Soboty. Opravena byla r. 1900. Hospod. stavení jsou rozsáhlá a v dobrém stavu. U fary 3 zahrádky, za osadou zahrada veliká, v pole přeměněná.

Důchody: užitek z farních pozemků na 57 *ha* 54 *a* 83 *m*² (v tom les na 29 *ha* 15 *a* 36 *m*²), jichž s výhodou pronajati nelze; pak roční renta: 1072·40 K a doplněk kongruy z matice

náboženské (i pro kooperatora), nyní 911·52 K. Daně a poplatky: 483·95 K (a osobní).

4. **Bučovice** (Butschowitz), město na pravém břehu Litavy, od Křižanovic 5 *km* vzdálí, 216 *m* nad m., mají 3204 obyv. české, c. k. okresní soud, berní úřad, notářství; 2 advokáti. Zemská vyšší reální škola, pokrač. škola průmyslová, škola měšť. pro dívky, 2 školy obecné 4třídní české, 1třídní něm. Zámek architektonicky vynikající. Pošta, tel., železn. stanice. Spořitelna, dvě záložny; dílny na tkaniny a nábytek ze dřeva ohýbanýho. Obvodní lékař i lékárna. Výroční trhy 4. Přifařeno ještě 7 osad se 4 dvou a 2 jednotřídními školami, celkem 6729 katol., 5 akatol., 189 židů); 21 tříd školních. Farníci živí se řemesly a hospodářstvím.

System.: farář, nyní kons. rada Jan Straka, 2 koop. a dva učitelé náboženství.

Bučovice jsou osadou starou, která se připomíná již ve 12. stol. (farář r. 1374). V 16. stol. drželi B. páni z Boskovic a pod záštitou jejich dostaly se sem sekty Bratří i Novokřtěnců. Jan Šembera z Boskovic vystavěl nádherný zámek zdejší (v němž nyní umístěny jsou cís. úřady a správa velkostatku). Dcerou jeho Kateřinou, provdavší se za Maxa knížete Liechtensteina, přišly B., jež od r. 1374 byly již městečkem, na rod Liechtensteinů, kteří drží je až posud. R. 1902 pořízena zde zemská škola reální, pro niž město vystavělo budovu úhlednou, převzavši mimo to i jiné náklady (přirážka obecní 80%). Missie byly r. 1899 a obnova r. 1901.

Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie na náměstí je stavba baroková (původní byl tam, kde nyní stojí zámek). R. 1637 postavil jej kníže Max Liechtenstein a to směrem k severu. R. 1826 byl značně rozšířen a opraven v letech 1896 a 1900 nákladem vlastního jmění. Má 7 oltářů, hlavní z umělého mramoru; paramenta některá jsou z býv. kláštera velehradského. Na (2) věžích poněkud kusých jest nejstarší zvon z roku 1571, ulitý ve Vyškově. O mnohé skvosty své kostel přišel. Za kostelem jest kaple t. z. žarošská, zasvěcená

Nejsvětější Trojici. — Hřbitov jest mimo město. Matriky teprv od r. 1735.

Jmění kostela a kaple: 68.629 K, zádušní: 45.182 K. Daně: 667 K.

Ve farnosti je spolek katol. tovaryšů, apoštolát, živého růžence, svaté Rodiny, ustav. klanění; mimo to farní ústav chudinský, rovněž i městský a chorobinec i nemocnice.

Budova farní je sice moderní (z r. 1889), ale daleko od kostela a ve spodních prostorách vlhká. Rovněž příliš vlhká jest zahrada, takže stromům se v ní valně nedaří. Hospod. stavení jsou obstojná.

Důchody: z pozemků na 17 *ha* 76 *a* (jichž příznivě pronajati nelze), pak renta roční z jistiny: 2675·50 K. Daně: 758·80 K.

Israelité mají v Bučovicích sbornici.

5. **Hvězdlice Nové** (Neu-Hwězdlitz), městys v přívětivé kotlině, 7 *km* od Bučovic a 12 *km* od Křižanovic vzdálený, na silnici z Bohdalic do Chvalkovic, mají 838 obyv. českých, zámek, 3třídní školu. Obvodní lékař. Záložna, kontrib. fond. Trhy výroční 4. Pošta v místě; tel. a žel. v Nesovicích (6 *km*). — Přifařeny pouze Staré Hvězdlice, mlýn a samota, celkem 1074 obyv., kteří se živí hospodářstvím, venkovskými řemesly a prací dělnickou.

System.: farář, nyní kons. rada Jan Kyjánek.

O Hvězdlicích připomíná se již r. 1263. R. 1411 zakoupil je klášter svatotomský v Brně. Týž klášter, zbudovav zdejší kostel, vykonával také právo podací a dosazoval sem i řeholníky své, později pak kněze světské. Matriky z r. 1658. V letech 1805 a 1809 H. mnoho od Francouzů vytrpěly. Roku 1836 zuřila zde cholera († tenkráte i farář i učitel).

Farní kostel sv. Jakuba V. v nynější podobě barokové je z r. 1770. (Starý kostel stával prý tam, kde nyní je škola.) Má 3 oltáře s obrazy od známého Raaba a po nádherné opravě, provedené r. 1897 (maloval Müll z Nové Paky, pozlacovačské práce Víšek z Ústí nad Orl. vykonal), je to svatyně

nad jiné krásná a útulná, honosící se i vzácnými paramenty. Na věži jsou 4 zvony novějšího původu a hodiny.

Jmění vlastního má kostel: 38.000 K, zádušního: 7898 K. Daně a poplatky: 69·73 K. — Je tu i farní ústav chudinský.

V zámku jest kaple Panny Marie svatotomské s jedním oltářem.

Hřbitov farní je ve Starých Hvězdlicích, na něm starý kostelík Všech Svatých s 1 oltářem, na kterém jest obraz sv. Cyrilla a Methoda. Na starý původ poukazuje okrouhlý presb. a oblouk triumfální. Byla zde fara, o níž se děje zmínka r. 1374. Zanikla počátkem 15. století, anať duchovní správa přenesena byla do Hvězdlic Nových. Kaple ta má 10.600 K vlastního jmění.

Na samotě »Zdravé Vodě« bývala též kaple, ale zrušena jest r. 1816. Zvonek její přišel do Hvězdlic. Pak vznikly zde lázně, jež však dlouho nepotrvaly.

Spolky a bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Fara je úhledná budova jednopatrová s pěknými místnostmi (7 světnic). Farní knihovna. Hospod. stavení ve stavu dobrém. Při ní dvě zahrady.

Důchody: užitek z pozemků: pole 30 *ha* 50 *a*, les na 9 *ha*; částečně jsou pronajaty; pak roční renta z jistiny: 18.000 K. Doplněk z náboženské matice. Daně: 800 K (mimo osobní).

Nyní je tu kooperator (nesystemisovaný), placený z matice náboženské.

6. **Chvalkovice**, ves při okresní silnici z Nov. Hvězdlic do Litenčic, od Bučovic 8 *km* (od Křižanovic 14 *km*) vzdálí, bez řádného spojení, mají se zámkem komorovským 597 obyv. českých, školu 2třídní. Pošta v Nových Hvězdlicích, tel. a železnice v Nesovicích 6 *km*. — S přifař. osadou: 1290 katol. farníků, kteří se živí téměř výhradně hospodářstvím. Školy jsou dvě se 4 třídami.

System.: farář, nyní auditor Jan Tenora.

O Chvalkovicích řeč jest v listinách 14. stol.; mělť zde majetek Oneš z Ch. a částečně i Jarošek z Buchlovic. O faře mluví se r. 1389. Ale za rozvratů nábož. přišla v ruce nekatolíkův, načež katol. přifařeni byli napřed do Litenčic, pak do Nov. Hvězdlic, až pak r. 1689 kat. duch. správa zde opět zřízena jest. Mezitím i páni ze Zástřizl vládli na Chvalkovicích a na dvoře komorovském; ve století 17. statek zdejší spojen s Litenčicemi. Od r. 1670—1870 střídali se zde mnozí majitelé, mezi nimiž vynikl Jan Pavel Pagáč rytíř z Paburka († 1816) založením lidumilné nadace při nemocnici Milosrdných bratří v Brně, až r. 1882 zakoupil Komorov se Chvalkovicemi Frant. Klazar, továrník, po němž dědila choť jeho. Patronát farní byl vždycky spojen s držením statku komorovského.

a) Kostel sv. Bartoloměje jest moderní stavba beze slohu, poněkud nízká, se 3 olt., v letech 1896—1905 z vlastního jmění a štědrým přispěním patronky opravená i vyzdobená. V kostele viděti 2 náhrobky z 18. století, kryjící †† členy šlechtické rodiny Žalkovských z Žalkovic. Na věži jsou 3 zvony původu novějšího.

Jmění vlastní: pole v ceně 1803·20 K a v úpisech: 13.768·80 K; zádušní: 11.202 K a v nemovitostech 960 K. Daně a poplatky: 56·07 K.

b) Na hřbitově za vesnicí jest kaple sv. kříže, r. 1897 z vlastního jmění (nyní má 4466 K, z toho daně a poplatky: 26·03 K) opravená. — V Nemochovicích kaple sv. Floriana, rovněž opravená z vlastního jmění r. 1899. Má jmění vlast: 6296·20 K, zádušního: 914 K. Daně a popl.: 26 K. — Mimo to je tu fond pro varhaníka: 770 K.

Je též farní ústav chudinský a obecní nemocnice. Na návsi jest úhledné sousoší sv. Šebastiána, Rocha a Jana Nep. na pamět morové rány r. 1715. U cesty do Komorova stojí památník faráře Longina Jakubčíka († na témž místě r. 1715 ranou morovou).

Z bratrstev církevních: Živý růženec, apoštolát.

Farní budova jest jednopatrová, r. 1905 opravená; má 6 světnic. Rozsáhlá stavení hospodářská jsou v dobrém stavu. Značná zahrada, v níž se daří dobré ovoce.

Důchody: užitek z pozemků 25 *ha* 3 *a* 27 m^2, jež částečně lze pronajati, ale sotva s výhodou; pak roční renta: 1212 K. Pozemková daň a ekviv.: 292·77 K.

7. **Křižanovice,** ves při dráze z Brna ku vlárskému průsmyku, sídlo děk. úřadu, od Bučovic 5 *km* vzdálí, mají 526 obyv. českých, 2třídní školu a žel. stanici. Pošta a tel. ve Slavkově. — Přifař. ještě 1 osada, dvůr, 2 myslivny a dvě hájovny, celkem 1308 katol. (15 akat.), kteří se živí nejvíce rolnictvím; mnozí provozují kočující obchod vápnem, jiní zase zedničí v Brně a pracují v cukrovaru slavkovském. Školy dvě se 4 třídami.

System.: farář, nyní děkan Dr. Jan Schneider, a koop.

Křižanovice pokud známo již od dávných dob byly lénem biskupství olom. a duchovní správu měly již ve stol. 13. Zdá se, že bludy stol. 16. sem nevnikly. Pro nedostatek kněžstva však na čas přifařeny byly do Dražovic, pak do Slavkova, až zase r. 1690 svou duchovní správu obdržely. Roku 1900 konány zde missie.

a) Kostel Nanebevzetí Panny Marie stojí na výšině uprostřed hřbitova; má presbytář klenutý a 2 oltáře (na hlavním pěkné sousoší Nanebevzetí Panny Marie). Na nové věži (z r. 1899) jsou 3 zvony (jeden z 15. stol.). Od r. 1890 provedeny postupně opravy na vnějšku i vnitřku, z nichž největší jest rozšíření kostela celkem malého přístavbou kaple boční — vše konkurencí. R. 1903 z příspěvků soukromých dobrodinců kostel nákladně vymalován a malbami v oknech (od Škardy) vyzdoben. Ve hrobce pod kostelem dle nápisu odpočíval: Daniel Ervin de Vicoměřic (1483).

Jmění vlastní: pozemky na 1 *ha* 96 *a* 97 m^2, v jistinách: 1551·28 K. Zádušní: pozemky na 44 *a* 68 m^2 a v jistinách: 12.629·12 K. Daně a poplatky: 24·65 K.

b) V Rašovicích jest hřbitov a na něm kaple sv. Cyrilla a Methoda z r. 1869, kterouž zavázala se obec udržovati. R. 1885 sbírkou mezi farníky opatřen kůr i varhany.

Je tu též farní ústav chudinský a ze spolků církevních a bratrstev: Jednota kostelní, jejímž účelem jest starati se o výzdobu a potřeby kostela; živý růženec, škapulíř, ustav. klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Dobře působí spolky dobrov. hasičů v Křižanovicích i v Rašovicích, kdež jest mimo to i spolek vojenských vysloužilců (zároveň i pohřební). Jiným směrem béře se »Sokol« v Křižanovicích.

Farní budova jednopatrová jest sešlá, ač v letech 1883, 1887 a 1900 byla opravována; i hospod. stavení nutných oprav vyžadují. Při domě je zahrádka menší (2 *a* 81 m^2) a za stodolou farskou větší (30 *a* 3 m^2); obě ve stavu uspokojivém. Farní knihovna (má 210 sv.).

Důchody: z pozemků v území obcí: Křižanovic: 32 *ha* 81 *a* 99 m^2, Nížkovic: 13 *ha* 77 m^2, úhrnný výnos dle katastru: 2024·10 K; pak roční renta: 1216·68 K. Pozemky, aspoň část zvláště při obci Nížkovicích, lze dosti výhodně pronajati. Daně a poplatky: 1474·50 K. — Kooperator z části placen z matice náboženské.

8. **Kučerov** (Kutscherau), ves od Bučovic 8 *km*, od Křižanovic 14 *km* vzdálená, má 698 obyv. něm., 2tř. školu. Pošta, tel., žel. v Lulči (7 *km*). — Přifařeny 3 osady, myslivna, dvůr a cihelna, celkem 1819 katol., kteří se živí rolnictvím. Školy 3 s 5 třídami. V přifař. Lesovicích poštovna.

System.: farář, nyní kons. rada Alois Hlavinka, spisovatel, a 1 kooperator.

O Kučerově zmiňují se prameny z r. 1238; i fara tu již byla pod patronátem pan. kláštera v Doubravníku, brzy však přešel patronát na klášter žďárský, jenž měl zde majetek, což potrvalo až do r. 1638. Na to K. s Bohdalicemi drželi Jesuité olomoučtí; po zrušení řádu panství prodáno předkům nynější rytířské rodiny. R. 1805 vytrpěla farnost mnoho od vojska ruského a francouzského.

Kostel sv. Petra a Pavla na hřbitově zaujímá místo kostela původního; je to budova moderní, r. 1903 rozšířená a vkusně upravená z příspěvků dobrovolných. Na věži jsou 3 zvony, z nichž jeden pochází z 15. stol. Matriky z r. 1608.

Jmění vlastní: 10.000 K, zádušní: 25.000 K. Z toho poplatky: 53·38 K. — Farní ústav chudinský.

Zbožné spolky a bratrstva: živého růžence, apoštolát modlitby, sv. Rodiny, Panny Marie, matky ustavičné pomoci. R. 1903 byly missie.

Fara jest prostranná budova jednopatrová z r. 1800; má dosti místností a to slušných. Střecha nová dána r. 1895. Je tu farní knihovna. Hospodářská stavení dosti skrovná.

Důchody: užitek z pozemků na 28·5 *ha*, jež slušně pronajati lze, a renta 1306 K. Daně: 400 K. Kooperatora platí matice náboženská.

9. **Lovčice (Velké)** (Groß-Lowčitz), ves od Bučovic 14 *km* a od Křižanovic 16 *km* vzdálí, mají 1313 obyv. českých, 4tř. školu. Pošta a tel. ve Ždánicích, žel. v Haluzicích (5 *km*). — Přifařeny 3 osady a 2 samoty, celkem 2872 katol. (2 ž.), kteří se živí většinou hospodářstvím, část vinařstvím a prací v továrnách. Školy 3 o 9 třídách (jedna 5 *km* vzdálená).

System.: farář, nyní Kašpar Král, a kooperator.

V Lovčicích měl asi klášter pustoměřský majetek nějaký, což souditi lze z toho, že vykonával právo patronátní nad farou, která zde byla již r. 1339. Pak rytířský rod dle L. se jmenoval. Po různých změnách konečně v 16. stol. dostaly se L. k panství ždánskému. Když pak následkem t. z. reformace v 16. stol. fara zanikla, přifařeny byly L. do Ždánic, až pak r. 1717 zřízena zde expositura, r. 1784 lokalie a r. 1845 fara. Patronát převzala náboženská matice.

a) Kostel sv. Petra a Pavla, jak nyní jest, pochází z r. 1805; jsa dosti veliký a klenutý, má 4 oltáře, na jednom z nich zdařilý a cenný krucifix, sem darovaný. Též ciborium zasluhuje zmínky, kteréž farnost zakoupila od akademie křesťanské v Praze. Poslední oprava stala se r. 1902 nákladem

4485 K (nejvíce přispěly Lovčice a farář: 1265 K). Na věži jsou 3 zvony přelité.

Jmění vlastní: 1822·40 K, zádušní v pozemcích: 2 *ha* 60 *a*, nepříznivě položených a z části pronajatých; v jistinách: 1703·90 K. Daně a poplatky: 59·75 K.

b) Ve Věteřově jest filialní kostel sv. Cyrilla a Methoda, zdejší jednotou kostelní zbudovaný ve slohu pozdní renaissance. Byv r. 1902 posvěcen, jest okrasou celého okolí. Libozvučné zvony jeho lahodně zvou ku pobožnosti. Kolem kostela jest hřbitov.

Kapli sv. Kateřiny v Nechvalíně postavila obec přispěním kníž. Jana Liechtensteina r. 1891 pohříchu na místě vlhkém. Má starý zvon z r. 1555.

Farář spravuje též chudinský fond.

Z círk. spolkův a bratrstev jsou tu: Živý růženec, Panny Marie, matky dobré rady, věčného klanění. — Nad to jest v Lovčicích spolek čtenářský, mimo to zde, pak v Ostrovánkách a ve Věteřově jsou spolky směru sociálně-demokratického.

Fara, ač r. 1883 nákladem farnosti byla opravena, přece již i se staveními hospod. až na stodolu z r. 1895 je sešlá a má se stavěti nová. Při faře je zahrada na 66 *a*, prostírající se na svazích dvou pahorkův.

Důchodu: pozemky na 48 *a* (modo precario); renta roční: 360 K a doplněk z nábož. matice (nyní 1193·99 K). Všech daní: 41 K. Kooperatora platí náboženská matice.

10. **Milonice**, ves od Bučovic 8 *km*, od Křižanovic 13 *km* vzdálená, mají 533 obyv. českých, 3třídní školu a poštu. Tel. a žel. v Nesovicích (2 *km*). — Přifař. 3 osady s hradem Novým Zámkem a 2 kolonie; celkem 2111 katol. (17 ž.), kteří se živí hospodářstvím a venkovskými řemesly. Školy jsou 3 se šesti třídami (nejvzdálenější 4 *km*).

System.: farář, nyní Augustin Novotný, a kooperator.

Milonice byly statkem samostatným, ale od 16. století shledáváme je již ve spojení s Bučovicemi. Fara byla zde

v 15. stol. Ve stol. 16. však protestantism opanoval a teprv r. 1654 zase duchovní správa katolická zde ožila.

a) Kostel původně stával v místech nynější farní zahrady; když však již nestačil, byl r. 1807 zbudován nynější a zasvěcen sv. Petru a Pavlu; jest čistý, má 3 oltáře a na nové věži (z r. 1898) r. 1901 opravené 2 zvony přelité. R. 1898 byl pečlivě opraven ze sbírky. Hřbitov blízko kostela.

Jmění vlastní: 12.509 K, zádušní: 22.961 K. Daně a poplatky: 78 K. — Též chudinský fond farář spravuje.

b) V Dobročkovicích je starý fil. kostel Všech Svatých, nyní slohu všedního; r. 1899 byl nákladem obce opraven. I zde někdy fara bývala.

Je tu bratrstvo živého růžence a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Budova farní jest jednopatrová, slušná. R. 1898 byla opravena. Hospod. stavení jsou v dobrém stavu. Zahrada u fary na 50 *a*.

Důchody: roční renta: 1391 K a užitek z pozemků u Dobročkovic na 35 *ha*, nyní pronajatých (za 748 K). Na kooperatora doplácí matice nábož. Daní platí se 228 K.

11. **Nemotice**, ves od Bučovic 12 *km* a od Křižanovic 16 *km* vzdálená (spojení drahou), mají 631 obyvatelů českých, 2třídní školu, telegraf a železniční stanici. Pošta v Koryčanech. Se 2 osadami, myslivnou a hájovnou 1853 katol. (6 ak., 8 ž.), kteří se živí hospodářstvím, většinou však prací dělnickou v továrně. Školy jsou 2 se 6 třídami.

System.: farář, nyní Josef Lakota.

Nemotice připomínají se r. 1327, ano byla zde tenkráte již fara, která pak v 16. století zanikla, načež přifařeny byly N. do Brankovic. Roku 1758 zřídila se zde expositura, z níž r. 1784 učiněna lokalie a r. 1859 fara. R. 1897 byly missie.

Farní kostel sv. Václava na konci osady postaven r. 1794 na místě původního ve slohu barokovém a r. 1902 až 1904 rozšířen, opraven nákladem 24.000 K, jenž se kryl

z kostelního jmění a příspěvky patrona i farníků. Zmínky zasluhuje nový hlavní oltář, ktený byl r. 1904 posvěcen. Zvony 3 z novější doby jsou. Hřbitov jest u kostela.

Jmění vlastní: 14.741·40 K, zádušní: 3128·50 K. Kníže Euseb. Liechtenstein ustanovil na vydržování t. z. věčného světla lán polí, jenž jest hlavní podstatou vlastního jmění kostelního, z něhož daně a poplatky: 264 K.

Farář spravuje ústav chudinský a záložnu Raiffeisenovu.

Ze zbožných bratrstev jsou tu: Živý růženec a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Budova farní je přízemí poněkud vlhké, z r. 1831. Hospod. stavení nepatrna. Za to je tu slušná zahrada (asi na 50 *a*).

Důchody: renta 536·80 K, z kostelního jmění: 153 K a doplatek z matice náboženské (nyní 769 K). Daně 15 K (a osobní).

12. **Nevojice**, ves ležící v údolí, od Bučovic 3 *km*, od Křižanovic 7 *km* vzdálená (spojení drahou), mají 352 obyvatele české; škola 2třídní; pošta a telegraf i železnice v Bučovicích. Přifařena ještě osada jedna se školou 1třídní, a celkem jest 733 farníků (jinověrců není) a 3 třídy školní. Farníci živí se hospodářstvím a prací dělnickou.

System.: farář, nyní Frant. Raška.

O Nevojicích mluví listiny z r. 1355; vládl tu tehdy Jindřich z N. Pak byli různí majitelé — i židovští. Později dostaly se N. v držení pánů z Ojnic a za těch připojeny jsou k Bučovicím, kamž i duchovní správou náležely až do zřízení samostatné lokalie r. 1784.

Kostel sv. Mikuláše biskupa stojí na návrší; za války švédské zanikl, načež zřídila se kaple gotická (r. 1670) a z ní přístavbami vznikl kostel nynější, jenž vlastně slohu nemá. Nákladem farníků opraven byl r. 1900. Pomýšlí se na stavbu kostela nového.

Jmění vlastní: 2609·12 K, zádušní: 9245·47 K. Daně a poplatky: 20·94 K. Je tu také farní fond chudinský.

Z bratrstev zbožných: ustav. klanění, živého růžence a apoštolát.

Fara je stará, vlhká a malá. Zahrada slušná.

Důchody: z pozemků 50 *a*, jež lze pronajati, a doplněk kongruy z matice nábož. Daně: 65·63 K.

13. **Ždánice** (Steinitz), městys a farnost, od Bučovic 12 *km* (od Křižanovic 17 *km* vzdálí (spojení poštou), mají 2171 katol. českých (13 ž.), kteří se živí hospodářstvím, řemesly, vinařstvím a prací v cukrovaru. Škola 5tř. (6 odděl.), c. k. okresní soud, berní úřad, notářství; silniční výbor (35% přir.), četnická stanice, lékař obvodní; zámek knížecí (Kaštýlek), záložna obč., cukrovar. Pošta a tel. Žel. v Bučovicích. Trhy výroční dva.

System.: farář, nyní Ignác Papáček.

Ždánice jsou odedávna městečkem s právem horenským, nad kterýmž vládl rod domácí, maje i podací právo nad kostelem. Potom pánové různí se vystřídali, mezi nimiž i známí páni ze Zástřizl, až pak prodány Ž. se zámkem, příslušenstvím i patronátem Oldřichovi z Kounic (1569). Syn jeho Karel pro účastenství ve vzpouře za Ferdinanda II. o panství zdejší přišel, jež prodáno r. 1622 Maxmil. knížeti Liechtensteinovi, pánu na Bučovicích atd. Od r. 1510 i zde opanovali Bratří až do r. 1622. R. 1633 zaniklá fara zdejší obnovena. Za bitvy u nedalekého Slavkova i Ždánice mnoho utrpěly. — Matriky z r. 1645. Missie byly zde r. 1878.

Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, slohu barokového, někdy svatyně »bratrská« z r. 1680.[1]) Častěji byl upravován, takže znenáhla se stal svatyní velmi úhlednou se 4 oltáři. R. 1897 a 1898 nákladem patrona, faráře tehdejšího A. Floriana, a farníků provedena byla oprava i výzdoba nynější. Na věži jest patero zvonů z doby novější a hodiny, jež r. 1840 pořídil zasloužilý farář Vincenc Ceh. Náhrobky ze stol. 16. a 17. Hřbitov za osadou.

---

[1]) Viz: „Dějiny městečka Ždánic“ od Jak. Vrbasa. V Brně 1898. Strana 378.

Jmění vlastní: 10.914 K, zádušní: 14.142·56 K. Daně a poplatky: 45·99 K. — Dva ústavy chudinské: farní a obecní.

V blízkých vinohradech stojí oblíbená kaplička Marianská z roku 1684.

Spolky katol. a bratrstva: Spolek katol. jinochův a mužů, bratrstvo živého růžence, ustav. klanění, apoštolát, III. řád sv. Františka a bratrstvo Panny Marie Karmelské. — Jiného druhu spolky: 4.

Farní budova jest jednopatrová, dosti rozsáhlá (7 světnic). Pochází z r. 1848. R. 1904 byla opravena; i hospod. stavení jsou ve stavu dobrém. Farní zahrada dosti výnosná.

Důchody: z pozemků na 14 *ha* 3 *a* 90 m^2, jež lze výhodně pronajati. Renta roční: 3152 K a mimořádná renta na zakoupení polí: 199 K. Daně: 809·39 K (a osobní). Kooperatora má vydržovati farář.

III. Děkanství hodonské

na jihovýchodu diecese vzniklo r. 1709 vyloučením některých far z dekanátu strážnického (arcid. olom.) a z dekan. hustopečského. Hraničí na severu s děk. bučovským, na jihu s podivínským a s arcid. ostřihomskou v Uhrách, na vých. s arcid. olomouckou (děk. kyjovské a strážnické) a na západě s děk. klobouckým.

Území děk. jest rovina, kterou přerušují poněkud pahorky u Čejče a Hovoran. Průměrná výše jejich jest na 260 *m*, k Hodonínu klesajíc až na 162 *m* a v lůně svém chovajíc bohaté pánve uhelné.

Řeka Morava, hojnost ryb chovající, protéká tu směrem jižním, berouc se směrem k Lanžhotu v děk. podivínském.

V děk. hodonském bytuje 33.572 katol., 1119 akatol., 1316 židů a 9 j. vyzn., celkem 36.016 duší, a to v 1 městě, 2 městysech a 19 vesnických osadách. Obyvatelstvo to, až na židy, veskrz národnosti české, živí se, vyjma židy, kteří jako všude mají výživu svou hlavně z obchodu, hospodářstvím

polním, vinařstvím (Dol. Bojanovice), hornictvím (Dubňany, Čejč, Hovorany), pak prací v továrnách, zvláště hodonských, a dělnickou i nádenickou. Řemesla ve větším rozměru provozují se v Hodoníně, jenž velmi rychle vzrůstá.[1])

Duchovní správu vede v 11 farnostech s 18 svatyněmi 18 kněží (11 far., 7 kooper.). Katecheti na školách ustanoveni jsou 4; mimořádně působí na školách ještě 2 kněží z cizích diecesí.

Na každý farní kostel připadá průměrem 3944 K vlastního a 10.180 K zádušního jmění, z čehož daní a poplatků na každý kostel 27 K přichází,

Kongruu z obročí svého nemá ani jeden farář.

Co do správy polit., soudní a berní jest dekanát rozdělen na různo: k c. k. hejtmanství, soudu a ber. úřadu v Hodoníně náleží: Hodonín, Čejkovice, Hovorany, Bojanovice D., Dubňany, Mutěnice, Ratiškovice, Brumovice a Kobylí k okr. hejtm. v Hustopeči, soudu a bern. úřadu do Klobouk; Šardice a Želetice z části ku hejtm., soudu a ber. úřadu v Kyjově, druhou částí do Ždánic (soudem a berní správou) náležejí.

Patronát: cís. rodina obsazuje fary: Čejkovice, Hodonín, Hovorany, Kobylí, Dubňany Dol., Bojanovice Dol. a Mutěnice. Kníže Jan Liechtenstein: Želetice. Opat starobrněnský: Šardice. Nábož. matice: Brumovice. Lib. Ordin. collat. jsou Ratiškovice.

Školy: dvě reální (česká a něm.), 2 měšťanské (něm.); obecných 25 (2 něm.) o 103 tř.); na každou farnost připadá průměrem nad 9 tříd.

Poslední gener. visitace vykonána r. 1896.

Děkan: P. T. Frant. Čermák, kons. rada, rytíř řádu Frant. Josefa, farář v Hodoníně, člen c. k. okr. školní rady. Místoděkan: P. T. Pavel Navrátil, farář v Dubňanech.

1. **Bojanovice Dolní** (Unter-Bojanowitz), ves západně od Hodonína 3 *km* mezi vinicemi položená, mají 2005 ob. českých,

[1]) Od vydání „Topografie“ Dra Ř. Volného (v 25 letech) přibylo Hodonínu téměř o 7000 obyv. (židů o 782 přirostlo, akat. o 135).

5třídní školu obecnou a poštu. Tel. a žel. v Lužicích (3 *km*). Přifařena ještě škola jednotřídní v Josefově; v celé farnosti jest: 2211 katol. (35 ž.), kteří se živí rolnictvím a vinařstvím.

System.: farář, nyní Frant. Pořízek, a kooperator.

R. 1196 některý majetek zdejší darován klášteru hradišťskému u Olom., většinou však zakoupil se tu rod pánů Kunštátských. Části odprodány byly později majetníkům různým, až konečně koncem 16. stol. celý statek zdejší přikoupen ku panství hodonskému, na něž přešlo i právo podací. Fara byla tu již konce 14. stol., ale o 100 let později vnikli sem kazatelé nekatoličtí a prý i Novokřtěnci. Po katolické obnově přifař. Bojanovice do Polehradic dosti vzdálených, pak do Hodonína, až r. 1753 hrabě Josef Čobor za přispění farníkův obnovil zdejší katol. správu duchovní, z níž r. 1843 učiněna fara. Ve stol. 17. kostel i fara utrpěly mnoho vpády Maďarův.

a) Farní kostel sv. Václava již není původní, neboť tento téměř docela zničily tlupy maďarské. I postaven r. 1670 kostel nový, a ten když nestačil, zbudován r. 1739 nynější slušný kostel o 3 olt. a opraven r. 1894 nákladem farníkův a dobrodinců. V úctě se tu chovají relikvie sv. Václava. Na věži jsou 3 novější zvony. Hřbitov je opodál kostela.

Jmění: vlastní: 2173·72 K, zádušní: 2234·30 K. Daní platí kostel: 33·90 K. — Farní ústav chudinský.

b) V Josefově jest kaple Všech Svatých, jejíž majetek jest 274 K.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, věč. klanění, spolek sv. kříže.

Farní budova je sice jednopatrová, ale ve přízemí jest jenom sklep; následkem toho byty jsou studené a dosti nezdravé. Oprava stala se r. 1890 nákladem farníků. Farní knihovna (204 sv.). Hospodářská stavení skrovná. Zahrada neveliká.

Důchody béře farář z velkostatku hodonského: 151·20 K, ostatní doplňuje (na 1400 K) matice náboženská, která platí i kooperatora.

2. **Brumovice,** ves spojená s Hodonínem (16 *km*) drahou, mají 1321 obyv. českých, 3třídní školu; zastávka dráhy: Zaječí—Hodonín (2 *km*). Poštovna. Tel. v Kobylí. — Přifař. obec a jedna škola 2třídní. Celá farnost: 1298 katol. (782 akat., 43 ž.), živících se polním hospodářstvím.

System.: farář, nyní auditor Jan Novák.

Brumovice patřily kdysi aspoň částečně proboštství u sv. Václava v Olomouci, část daroval kníže Soběslav tamnímu kostelu biskupskému. V 15. stol. byly B. v držení Jiudřicha z Lipého a to již ve spojení s Hodonínem. I fara tu tenkráte byla, (duch. správce Václav), avšak ve stol. 16. přivlastnili si ji kazatelé protestantští, kdežto katolíci do Kobylí přiděleni byli, což zůstalo až do založení lokalie r. 1784, z níž r. 1859 učiněna fara. V 19. stol. po třikráte zde řádila cholera.

Farní kostel sv. Antonína Paduanského stojí u hřbitova na místě starého, jenž vojskem uherským r. 1637 téměř úplně byl zničen. Byliť pak Brumovští skoro 80 let bez kostela, až dobročinná hraběnka Marie Čoborová, paní na Hodoníně, zbudovala zde prostornou kapli, která sice rozšířena byla koncem 18. stol., avšak za doby novější již také nestačila farnosti lidnatější, takže r. 1903 zvětšena býti musila, při čemž i věž se přistavěla. Přestavba ta stála 3500 K a náklad zapraven z příspěvků konkurence a dobrodincův. Kostel ovšem i uvnitř slušně a vkusně upraven a vymalován byl. V presbytáři jest kryt klenbou valenou, v lodi převládá klenutí skřížené. Pořízeny i varhany a 3 větší zvony. Konsekrace vykonala se 3. listopadu 1903. Za cenné pokládá se ciborium stříbrné, dar brat. živého růžence, mimo něž ve farnosti jest ještě spolek ustav. klanění a apoštolát. — Spolky potravní, spořitelní a záloženský ku hmotnému blahu farníků zavedl a řídí farář.

Jmění kostela: vlastní 400 K, zádušní: pozemek v ceně 300 K, v jistinách: 1920 K. Daně 9·56 K. — Farní ústav chudinský.

Budova farní je přízemní, poněkud vzdálená od kostela; zřízena byla roku 1882 a opravena r. 1902; má 5 světnic a

ostatní místnosti. Stavení hospod. chatrna. Mimo farní budovu jest velký sklep s lisem. Pěkná zahrada (51 *a*).

Důchody: z pozemků 3 *ha* 19 *a*, jež možno výhodně pronajati, renta 29·79 K, pak 100 K za stanici paritetickou a doplněk na kongruu 1282·12 K. Daně všecky: 100·40 K.

3. **Čejkovice,** městys 16 *km* záp. od Hodonína, s nímž nejpříhodněji spojen drahou a poštou na Čejč, má 2069 obyv. českých, školu 5třídní a poštu. Tel. a žel. v Čejči (4 *km*). Trhy výroční 4. — Přifařeny 2 obce a v nich 2 školy (2třídní a jednotřídní) 5 *km* vzdálené. V celé farnosti: 3039 kat. (36 ž.), kteří se živí většinou hospodářstvím a vinařstvím.

System.: farář, nyní Jan Navrátil, a kooperator.

Čejkovice byly komendou řádu templářského, po jehož zrušení staly se panstvím zeměpanským, načež lénem propůjčeny zemanu domácímu Oldřichu z Čejkovic. Ve 2. polovici 14. století různí majitelé se tu vystřídali; na 100 let byl v držení Č. rod pánů z Vičkova, až pro vzpouru r. 1620 o ně přišel, načež Ferdinand II. daroval je i se zámkem Jesuitům olomouckým. Po zrušení řádu přešel statek na matici nábož., ale brzy na to zakoupen správou rodinných statků císařských ku velkostatku hodonskému i s právem podacím. Kostel byl tu ovšem dávno již a při něm fara, kterou od r. 1560 opanovali kazatelé nekatoličtí. Ano i Novokřtěnci se zde usadili. Po katol. obnově dosazen na faru zdejší Petr Karšulin, jemuž i nástupcům ve správě duchovní horlivě vypomáhali Jesuité. R. 1643 bylo jich zde 9, později méně. Bytem jejich byla t. z. residence, někdejší to zámek. Ve stol. 19. po třikráte zuřila zde cholera.

Kostel sv. Kunhuty není již původní; nynější slohu barokového pochází z r. 1784 a jen částečně je klenut. Oprava provedena a věž přistavěna byla r. 1892 (až do té doby visely zvony na dřevěném lešení u kostela, v němž jsou 3 oltáře). Hřbitov jest blízko osady.

Jmění vlastní: 3908·88 K, zádušní: 12.464·52 K. Daně a poplatky: 33·13 K. — Chudinský ústav farní a obecní.

Bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny, věč. klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Jiné spolky: Besídka hospod., Beseda řemeslnicko-živnostenská, úvěrní družstvo řemeslnické.

Budova farní jest jednopatrová, r. 1901 opravená. Hospod. stavení nevyhovují. Zahrada skrovná a neúrodná.

Důchody: výnos pozemků na 24 *ha* 82 *a* 35 m^2 (většinou za mírnou cenu pronajatých): 561·62 K. Renta roční (výbava): 729·76 K, z důchodů velkostatku: 117·60 K a doplněk z matice nábož. (i pro kooper.): 1077·93 K. Daně a poplatky: 263 K (a osobní).

4. **Dubňany Dolní** (Unter-Dubnian), ves 7 *km* sev. od Hodonína, s nímž spojena jest poštou i drahou, mají 3154 obyv. českých, s blízkými doly, dvory, dílnami a stanicí železniční: 3072 kat. (24 akat., 58 ž.), živících se hospodářstvím a prací v dolech. Škola 5tř. (7 odděl.), pošta, tel.; stanice žel. 2 *km*. Lékař s lékárnou soukromou.

System.: farář, nyní Josef Navrátil, místoděkan a 1 koop.

Dubňany patřívaly různým pánům: v 15. století pánům z Pernštejna, za nichž r. 1492 spojeny s panstvím hodonským. Do Hodonína odedávna i farou patřívaly. R. 1753 zřízena zde expositura, 1784 lokalie, 1843 fara.

Kostel sv. Josefa na místě sešlého a nedostatečného starého byl postaven snahou faráře tehdejšího v nynější podobě r. 1885. Jenom bývalé presbyterium klenuté ponecháno, rovněž i sakristie; loď však kryta po způsobu basiliky ozdobným trámovím. R. 1902 svatyně obnovena nákladem dobrodinců a patronátu. Na věži jsou 2 zvony. Hřbitov kolem kostela.

Jmění vlastní: 3614·32 K; zádušní: 996·64 K. Daň: 7·05 K.

Spolky nábož.: živého růžence, ustav. klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, »Velehrad«. — Farní ústav chudinský. Missie zde konány r. 1888.

Farní budova, r. 1859 postavená nákladem obce, jest jednopatrová, suchá, krytá křidlicí. Opravena byla důkladně r. 1903 nákladem obce. Farní knihovna. I hospodářská stavení

jsou v dobrém stavu. Zahrada na 26 *a* hned při faře, zdí obehnaná, má půdu dobrou i pro vinnou révu.

Důchody: z velkostatku: 151·20 K, doplněk z nábož. matice: 1441·36 K. Daň: 20 K.

5. **Hodonín** (Göding), město blízko řeky Moravy a hranic uherských, jest samo farním obvodem a sídlem úřadu děk. Má 9704 katol. českých a něm. (272 akat., 981 ž. a 9 j. vyzn.). Jest sídlem okr. hejtmanství, c. k. okr. školní rady, okr. soudu, hl. berního úřadu, fin. komissariátu, evid. katastru i správy velkostatku císařské rodiny, siln. výboru (přirážka 20%), obv. lékaře, lékárny a 2 zvěrolékařů, notářství a 5 advokátů. Je tu i žid. obec se hřbitovem, pošta, telegraf a stanice žel. dráhy. Školy: 2 vyšší zemské školy reální, česká a něm.; dále dvě něm. školy měšť., 2 ob. německé, pokrač. škola pro dívky, 2 dětské zahrádky, soukr. škola obchodní; české: 4tř. obecná škola pro chlapce a 4tř. pro dívky, pokračovací průmyslová. V Hodoníně jest dále okr. nemocnice, pak vojenská a několik pokladen nemocenských. Peněžní spolky: 2 záložny (obč. a kontrib.), záložna obecní, spořitelna a ústav úvěrní, četnické okr. velitelství, posádka vojenská (drag.); továrna erární na tabák, 2 cukrovary, 2 cihelny kruhové a j. závody průmyslové; 2 knihtiskárny. Výr. trhů má Hodonín 6; týdenní každou středu.

V duch. správě systemisován farář, nyní děkan Frant. Čermák, a 2 kooperatorové. Mimo ně působí zde 2 katecheti na školách středních, 2 na školách obecných a mimořádně ještě 2 kněží vyučující předmětům světským.

Hodonín náleží k nejstarším osadám na Moravě, an hrad H., jehož místo zaujímá nyní továrna tabáková, uvádí se již r. 1052. Starého původu jest také duchovní správa zdejší, ač teprv v pramenech ze 13. stol. se jmenuje farář, a to Jakob. V témž století stal se H. majetkem králové Konstancie. Ve stol. 16. nalézáme zde netoliko sektu Bratří českých či moravských, nýbrž i Novokřtěnce, jež obě měly zde sbory své. Bratří počátkem stol. 17. přeměnili se v Lutherány. Tak bylo

ostatně nejen v H., nýbrž po celém okolí, ještě i po bitvě bělohorské, ano v H. katol. správy duchovní nebylo vůbec, takže hrstku zbylých katolíků spravoval farář kyjovský. Teprv r. 1642 a n. zase stará víra tu ožila a opět zřízena katol. správa duchovní. Zatím v držení panství často střídali se majitelé, spolu patronové kostela i fary, z nichž někteří za rozvratu náboženského účinně podporovali hnutí protikatolické (tak hr. Pálffy, Erdöd a j.). V polovici stol. 17. drželi H. katol. hrab. z Oppersdorfu, až r. 1762 zakoupen pro cís. rodinu. H. druhdy dosti opevněný mnoho trpěl vpády Maďarů, Švédův, Rusův i Francouzů; mimo to řádila zde roku 1831 cholera. Za let posledních H. velmi vzrůstá, ale historických památek postrádá naprosto.

a) Farní kostel sv. Vavřince na náměstí, slohu barok., zbudován byl r. 1780—1786 na místě sešlého původního, který již nestačil, a také nyní, ač je dosti prostranný, pro farnost tak velikou a stále rostoucí asi sotva stačí. Má 3 oltáře, z nichž hlavní pořízen nákladem císaře a krále Ferdinanda Dobrotivého r. 1840, a dobré varhany. Na věži je 5 zvonů (jeden starý s nápisem: »O rex gloriae, veni cum pace«). R. 1898 byl celý kostel důkladně obnoven a opraven nákladem obce i patronátu. (Výdaj při tom 10.000 K.)

Jmění vlastní: 6117·28 K a zádušní: 26.686·40 K v jistinách; z toho daní: 64·03 K. — Též je tu farní ústav chudinský (a městský).

b) Na hřbitově starém jest kaple sv. kříže s 1 olt. Postavila ji zbožná a štědrá hraběnka Marie Čoborová (rodem Liechtensteinová) r. 1720. Mimo to je tu kaple sv. Josefa na novém hřbitově a v obou reálních budovách školních po 1 kapli pro bohoslužby ústavu.

Spolky nábož. jsou: Bratrstvo živého růžence a věčného klanění. R. 1875 byly missie, 1876 obnova.

Budova farní čítá se k nejstarším domům městským; opravena byvši roku 1896, má dosti místností obytných pro

duchovenstvo i služebné; rovněž stavení hospodářské je ve stavu dobrém. Zahrada 14·97 *a*.

Důchody: užitek z pozemků (asi 1 *ha* 93 *a*, dílem farních, dílem nadačních a většinou pro písčitou půdu ležících ladem) a doplněk z náboženského fondu, který jednoho koop. docela, druhého z části vydržuje.

Konečně dlužno zmíniti se o zdejším chudobinci, který založen byl již asi v 15. století; když pak později zanikl, vzkřísila jej zase zbožná štědrost hraběnky Oppersdorfové a hrab. Marie Čoborová, svrchu jmenovaná, nadání jeho rozmnožila tak, aby v něm ošetření došlo 6 starcův a 6 stařen.

6. **Hovorany** (Howoran), ves v kotlině ležící severozáp. od Hodonína 8 *km* (spojení silnicí i drahou), mají 1961 obyv. českých, 5třídní školu (v 6 odd.). Pošta, tel., žel., lékař v Čejči (2 *km*). — V celé farnosti ještě 1 škola dvoutřídní a 1 jednotřídní (všech šk. tříd 9), obyv. pak: 3073 kat., 14 ak., 82 ž.), kteří se živí rolnictvím a prací v dolech uhelných.

System.: farář, nyní Frant. Pernica, a 1 kooperator.

Osada tato byla koncem 16. stol. pustá; r. 1594 s jinými osadami okolními připadla ku panství hodonskému. Duchovní správou H. původně asi náležely na Čejč; když pak fara tamní zanikla, přifařeny jsou do Šardic. R. 1752 zřízena zde expositura, 1784 lokalie, r. 1845 fara.

a) Kostel farní sv. Jana Křt. na hřbitově stojící byl původně kaplí, již si zbudovala obec r. 1670, v letech 1721 až 1725 pak na nynější slušný klenutý kostelík rozšířila a upravila. Jsou v něm 3 olt. a na věži 4 nepatrné zvony. R. 1906 byl nákladem farnosti i patrona opraven.

Jmění vlastní: 6390·76 K v jistinách; zádušní: 16.096·97 K. Daní platí kostel: 13·65 K.

b) V přifařené obci Čejči je slušná, r. 1901 opravená kaple sv. Vendelína, v níž v témdni nejméně jednou se koná mše sv.; o Božím Těle vede se odtud průvod. Zbudovala ji r. 1730 ex voto hrab. Marie Čoborová. — Kaple má též

jmění své a to: 3049·26 K. Daně: 6·54 K. — V Č. bývala fara, již snad zřídil klášter tišnovský. Kostel konsekrován od biskupa Brunona (1245—1281). R. 1285 uvádí se farář Ondřej. Roku 1557 přešlo záměnou právo podací na majitele panství hodonského, pány z Lipého. R. 1594 Č. po vpádech maďarských byla již pustá, což potrvalo až do 18. století. Tu císařovna Marie Teresie zařídivši obytná stavení, propůjčila je přistěhovalcům z Francie (z krajiny Franche-Comté), kteří přese všechny svízele, jež mnohé z nich donutily i k návratu do otčiny, až dosud podrželi jižní povahu svou. Řeč mateřskou ovšem již zapomněli i jména jejich v době nejnovější slovanské mluvě přizpůsobena. Z Č. dostali se mnozí z nich i do osad okolních.

Ve farnosti jest bratrstvo živ. růžence, apoštolát, spolek sv. Rodiny. — Jiné spolky: Všeodborové sdružení křesť.-soc. dělnictva, pak hospodářská besídka a občanská beseda.

Farní budova je přízemní o 4 světnicích. Častěji se opravuje. Kaplánka je zvláštní stavení v zahradě o 2 světn. vlhkých. Nejnutnější hospod. místnosti.

Důchody: z velkostatku hodonského: 151·20 K a doplněk na kongruu z matice nábož. Daně: 46·57 K. Kooperator má kongruu z náboženské matice.

7. **Kobylí,** ves od Hodon. sz. 25 *km* vzdálená a s ním drahou i poštou spojená, má 1801 obyv. č., 5tř. školu, poštu a telegraf. — Přifař. ještě osada Vrbice se hřbitovem a školou 3třídní, 2 dvory, celkem 2931 kat., 22 akat., 28 ž. Farníci živí se rolnictvím, vinařstvím a prací dělnickou v průmyslových závodech.

System.: farář, nyní Tomáš Pekař, a kooperator.

Ze 13. století o osadě této se dovídáme, že důchody odtud bral klášter žďárský, jenž od r. 1269 i duch. správu zdejší obstarával. Později bylo K. v držení pánů z Lipé, pod jejichž ochranou se sem dostali nejen čeští Bratří, nýbrž i Novokřtěnci. Za převratů těch K. přifařeno do Čejkovic, s nimiž mělo i společnou vrchnost, až pak r. 1670 zase obdrželo svoji katol. správu duchovní. Vrchnost měla povždy i právo podací.

Kostel sv. Jiří zachoval gotický sloh v presbyt., ač po vpádu švédském ve 2. pol. 17. století byl značně změněn a upraven. Dle všeho náleží do 15. století. Má 4 oltáře, na věži opodál stojící 3 zvony. R. 1899 byl důkladně nákladem konkurence uvnitř obnoven i slohovými oltáři opatřen. — Hřbitov jest mimo osadu, fil. hřbitov na Vrbicích.

Jmění vl.: 1390 K, zádušní: 3300 K. Daně: 13·98 K.

Spolky zbožné: živ. růžence, ustav. klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Ústav chudinský farní i obecní. Jiné spolky: Obč. záložna, která pamatuje i na okrasu chrámu Páně; spolek vojenských vysloužilcův.

Farní budova jednopatrová, r. 1799 opravená; hospod. stavení obstojná. Zahrada.

Důchody: renty: 1261·20 K, výbava za dříví z Brumovic 11·76 K a výnos z pozemků 4 *ha* 50 *a*, jichž výhodně pronajati nelze. Doplněk z matice náboženské. Daně: 66·75 K.

8. **Mutěnice**, ves a farnost na silnici ze Slavkova do Hodonína, od něhož 10 *km* je vzdálená; mají 2318 obyvatelů českých (3 ak., 25 ž.), tel., poštu a stanici železniční. Obyv. živí se hospodářstvím a vinařstvím. Jsou zde dva trhy výroční a dobytčí.

System.: farář, nyní Antonín Will, a kooperator.

Mutěnice náležely někdy řádu Maltézů, kteří zde založili i obsazovali faru. R. 1537 drželi je páni z Lipého, a ti zdejší majetek svůj připojili k Hodonínu, kamž r. 1622 M. i správou duchovní přiděleny byly. R. 1718 majitelka panství hr. Marie Čoborová založila zde expositurú, kteráž r. 1784 na lokalii a r. 1827 na faru povýšena byla. — R. 1875 byly zde missie.

Farní kostel sv. Kateřiny, panny a mučednice, postaven byl r. 1769 ve slohu barokovém a to na jiném místě, nežli stával kostel původní, malý a sešlý. R. 1899 byl nákladem konkurence obnoven. Má 3 oltáře, na věži pak 3 zvony (jeden z r. 1686) a hodiny. Cenu má lampa na věčné světlo z r. 1780. Hřbitov blízko. Někdejší hřbitov zdobí mohutný kříž dřevěný,

ochotou a prací zbožného samouka pořízený a lidovými ozdobami okrášlený.

Jmění vlastní: 4260·93 K, zádušní: 6139·54 K. Mimo to dostává kostel z důchodů velkostatku ročně 168 K. Daně a poplatky: 27·74 K. — Ústavy chudinské dva: farní a obecní.

Bratrstva dvě: živého růžence a věčného klanění.

Budova farní jednopatrová, ale špatná (výška světnic 2·30 *m*). R. 1888 byla přestavěna, ale část je na spadnutí. Hospod. stavení z r. 1903 dobrá. Zahrady dvě: menší před farou, větší za dvorem trpí velmi suchem.

Důchody: z polí a vinic (2 *ha* 15 *a* 99 m^2, jedno pole na 1 hod. cesty vzdálené); pak dotace z velkostatku: 63 K a doplněk z náboženské matice. Daně: 24 K (mimo osobní). Kooperatora platí matice náboženská.

9. **Ratiškovice,** ves a farnost 9 *km* od Hodonína vzdálí, mají 1534 obyv. českých (7 ž.), kteří se živí mimo hospodářství prací v dolech a prům. závodech, školu 4tř. (v 6 odd.). Pošta, telegraf, železnice v Rohatci (4 *km*).

System. farář, nyní Josef Celý.

Ratiškovice ve 14. stol. byly majetkem zeměpanským, až markr. Jošt prodal je Ješkovi ze Žeravicc. Roku 1594 zakoupeny pro panství hodonské a do Dubňan přifařeny. Fara samostatná zřízena obětivým nákladem obce r. 1867. R. 1868 byly tu missie.

Farní kostel sv. Cyrilla a Methoda, zřízený r. 1855, posvěeený r. 1857, jest moderní budova se 4 oltáři, r. 1907 nákladem obce opravená. Byla to původně kaple zasvěcená sv. Josefu; teprv když zabezpečeno v letech padesátých min. stol. zřízení fary, byla kaple v nynější úhledný kostel zvětšena a věží opatřena.

Jmění vl.: 9453·37 K, zádušní: 10.717·50 K. Daň: 15·57 K.

Zbožné spolky: živ. růžence, ustav. klanění, sv. Rodiny, apoštolát. — Farní ústav chudinský. Mimo to spolek čtenářský.

Farní budova je v dobrém stavu; r. 1907 byla opravena; hosp. stavení ve stavu dobrém. Zahrada ovocná na 21 *a* 29 m^2.

Důchody: z rent 810·28 K, doplněk kongruy z matice náboženské. Daně: 29·30 K.

10. **Šardice** (Scharditz), ves sev.-záp. 13 *km* od Hodonína vzdálená a s ním silnicí spojená, mají 1731 obyv. českých a s přifař. Karlínem 2015 katol. (6 ž.), kteří se živí skoro vesměs hospodářstvím. 6 tříd školních. Pošta a tel. v Čejči (5 *km*), kdež jest i stanice železniční.

System.: farář, nyní auditor Frant. Dohnal.

Šardice byly ve 13. století samostatným statkem, jenž náležel rodu domácímu. Mark. Jan r. 1370 daroval je klášteru Augustinianů brněnských, aspoň z části, neboť i jiní majitelé šardičtí se uvádějí. Teprv od roku 1459 byl řečený klášter v celém držení sám. Duchovní správou náležely Š. odedávna do Mistřína (arcid. olom.). Koncem 13. stol. zřízena tu kaple a hřbitov; kdy fara založena, nelze určitě říci, ale právo podací měli Augustiniáni brněnští, dosazujíce sem kněze světské; když pak těch nebylo, přifařeny (1624) Š. do Čejkovic; od r. 1666 mají pak vlastního faráře.

Kostel farní sv. Michaela arch. r. 1704 vojsko uherské zničilo. Na to nákladem kláštera postaven nový ve slohu moderním, jenž značně trpí vlhkem. Má 3 oltáře a na věži 5 zvonů. R. 1852 a 1902 byl důkladně opraven nákladem konkurence. — Hřbitov je mimo osadu.

Jmění vl.: 3949·74 K, zádušní: 13.115 K. Daně: 10·06 K.

V přifařeném Karlíně jest kaple sv. Karla Borrom.

Zbožné spolky: živého růžence, ustav. klanění, spolek sv. Cyrilla a Methoda. — Jiné: hasičský a veteránský. Chudinský ústav farní i obecní.

Farní budova jednopatrová, dobře krytá, opravená r. 1902; stavení hospodářská dostatečná. Zahrada mokrá.

Důchody: renta 818 K a užitek z pozemků (nyní většinou nevýhodně pronajatých) na 18 *ha* 81 *a*. Doplněk z náboženské matice (na kooperatora). Daně: 372·58 K.

11. **Želetice** (Schelletitz), ves sz. 12 *km* od Hodonína, mají 640 obyv. č., školu 2tř. Pošta ve Stražovicích (přifař.),

telegraf ve Ždánicích, žel. v Kyjově (8 *km*). — Přifařeny ještě 4 obce a 3 dvoutřídní, 1 jednotřídní škola, celkem 9 tříd. Obyv. je v celé farnosti: 3085 katol. (5 akat., 20 ž.), kteří se živí hlavně hospodářstvím.

System.: farář, nyní Vilém Konorza, a 1 kooperator.

Želetice bývaly lénem biskupství olom., ve 12. století přiřknuty pak kostelu břeclavskému; později měly různé pány, až pak r. 1650 kníže Gundakar Liechtenstein je koupil a přivtělil ku zboží svému ždánskému. Ačkoli fara, jak se zdá, byla tu již dříve a to pod patron. biskupství olom., přece teprv r. 1411 vyskytuje se zpráva o faráři zdejším Benešovi. Z konce 16. a počátku 17. stol. jdou nářky o špatném stavu kostela i fary, jejž zavinil asi man Krčma z Koněpasu, pročež žádný správce duch. tu déle nepobyl. R. 1658 farnost zdejší za převratů náboženských asi zanikla a farníci přiděleni byli ku Ždánicím. R. 1784 matice nábož. opět faru zřídila.

a) Farní kostel sv. Jakuba na býv. hřbitově pochází z r. 1606. R. 1713 po požáru byl zvětšen a v nynější podobě upraven, zachovav presbytář gotický. Jsou v něm 3 oltáře. R. 1904 provedena důkladná oprava vnitřní a obnova z dobrovolných sbírek. — Jmění vlastní: 3776 K, zádušní: 30.604 K. Daně a poplatky: 66·12 K.

b) Ve Stražovicích jest veřejná kaple zámecká, Nejsv. Trojici zasvěcená, ze 17. století. R. 1906 nákladem knížete J. Liechtensteina byla opravena.

Ve Stavěšicích měli v 16. století Bratří svůj sbor; kapli katolickou pořídila si později obec; jest zasvěcena sv. Floriánu.

Spolky zbožné a bratrstva: živého růžence, věčného klanění, sv. Rodiny. — Farní fond chudinský.

Fara jest budova přízemní: má 4 světnice pro faráře a »kaplánku« i ostatní potřebné místnosti hospod. Oprava provedena r. 1901. Zahrada na 50 *a*, z polovice stromovím osázená, z polovice jest polem.

Důchody: z pozemků na 30 *a*, jichž nelze výhodně pronajati, a doplněk kongruy z matice náboženské, která platí i kooperatora. Daní platí farář: 39·73 K.

III. Děkanství jedovnické

rozloženo jest mezi děk. brněnským na jihu, kuřímským a letovským na západě, děk. boskovským a arcid. olomouckou na východě a severu.

Z děk. brněnského, boskovského a někdejšího kunštátského a blanského byly některé farnosti vyňaty r. 1733 a z nich zřízeno děkanství jedovnické.

Náleží k dekanátům horským, jsouc prostoupeno vrchy pohoří českomoravského, kterýmiž se vine po záp. pomezí dekanátu řeka Svitava. V části své východní vyniká území to vzácnými útvary přírodními, pro které právem slyne po celé Moravě.[1]) — Železnice dotýká se farností: Adamova, Blanska, Rájce a Doubravice.

Obyvatelův, a to českých, děk. má: 32.953, z nichž jest: 32.823 katol., 40 akat. a 90 ž., kteří bydlíce v 1 městě, ve 3 městysech a 48 vesn. osadách, živí se hospodářstvím, řemesly a prací v železárnách, poněkud i obchodem.

Katol. mají v děkanství tomto 13 far se 22 svatyněmi, 19 kněžími ustanovenými ve správě duchovní a 1 v úřadě učitelském. Obtížna jest duch. správa v Blansku, v Jedovnicích a ve Křtinách.

Jmění vlastního má průměrem 1 farní kostel 6387 K, zádušního 8085 K, z čehož daní a poplatků zapravuje po 70 K. Kongruu z beneficia svého nemá ani jeden farář úplnou.

Farnosti: Adamov, Babice, Ochoz patří do polit., škol., soudního a berního okresu brněnského, i Křtiny, až na jednu osadu, jež náleží k c. k. okr. hejtm. vyškovskému,

---

[1]) Viz: Dra. Mart. Kříže: „Kůlna a Kostelík". V Brně 1899—1891. 3 sv. — „Vlastivěda Moravská" r. 1901. (Oddíl: „Morava za pravěku" od J. L. Červenky)

k soudu a ber. úřadu slavkovskému. Blansko, Jedovnice, Lípovec, Molenburk, Ostrov, Petrovice, Rájec a Sloup k c. k. okr. hejtm. v Boskovicích, k soudu a ber. úřadu v Blansku přináležejí. Doubravice až na 3 osady, jež patří k soudu a bernímu úřadu v Blansku, náleží k polit. a ber. úřadu do Boskovic.

Právo patronátní má: kníže-arcibiskup olomoucký v Blansku; kníže Jan Liechtenstein v Adamově, ve Křtinách a Ochozi; dědic. kn. Hugona Salma v Doubravici, Jedovnici, Lípovci, v Ostrově, Rájci a ve Sloupě; matice náboženská v Babicích a v Petrovicích; v Molenburku má právo patron. praes. matice nábož.

Školy: měšť. 2, obecných 39 (až na jednu něm. soukromou) vesměs českých o 96 třídách. Připadá tedy na každou farnost průměrem 7 tříd. Gener. visitace byla r. 1903.

Děkanem jest: P. T. biskupský rada a assessor František Šplíchal, farář v Petrovicích, revisor účtů kostelních.

1. **Adamov** (Adamsthal), ves v romantickém údolí na řece Svitavě, vzdálená od Jedovnic 7 *km* a od Petrovic 14 *km* bez řádného spojení, má 785 obyv. č., školu 3třídní (4 odd.), poštu, tel., železnici. Letní pobyt četných cizinců. Strojírna, hutě žel., prachárna, lovecký zámek knížete Liechtensteina. Farníci živí se mimo hospodářství prací v hutích a pronájmem bytů letních. Lékař s lékárnou soukromou. Celá farnost má 1012 obyv. katolických (9 akatolíků, 2 židy).

System.: farář, nyní Josef Skoták.

Adamov jmenoval se původně Staré Hamry, jež patřívaly ku panství novohradskému, později pozořickému. Vlastní osada A. založena teprve r. 1732 a po Adamu kn. Liechtensteinovi pojmenována. Farou náležel A. do Babic, až r. 1857 správa duchovní se zřídila.

Kostel sv. Barbory v nynějším způsobu zbudoval r. 1857 Alois kníže Liechtenstein v přesném slohu gotickém. Hlavní oltář je t. z. skládací se zdařilou sochou sv. patronky;

vedlejší Marianský, t. z. světelský, poněvadž byl původně pro klášter ten (Zwettl v Dolních Rakousích) objednán, vyniká překrásnými řezbami Ondř. Morgensterna, jež zobrazují Nanebevzetí Panny Marie. I kazatelna, nádoby bohoslužebné, vše umělecky a souměrně k celku jsouc provedeno, mile dojímá. Na věži jsou 2 menší zvony z doby novější. Hřbitov položen mimo osadu. — Jmění má kostel: vlastní: 6348 K, zádušní: 13.100 K. Daně a poplatky: 23·77 K.

Zbožné spolky: Bratrstvo sv. růžence, apoštolát, ustav. klanění, III. řád sv. Františka. — Chudinský ústav dvojí: farní a obecní.

Farní budova jest v dobrém stavu, opravena byvši r. 1903. ale hospod. stavení není. Zahrady dvě na 13 *a* v dobrém stavu,

Důchody: z pozemků na 16 *a* 40 m^2, jež možno dobře pronajati, pak doplněk kongruy (1800 K) z matice nábož.

2. **Babice,** ves na návrší, od Jedovnic 9 *km* a od Petrovic 22 *km* vzdálená, mají 753 obyv. české, 3třídní školu. Pošta, tel. i žel. v Adamově (4·5 *km*). S přifař. 2 osadami a 3 strážními domky na dráze celkem 1638 farníků (jinověrců není) a 6 školních tříd (jedna škola 6 *km* vzdálená). Farníci se živí rolnictvím, pak prací v dílnách textilních a železářských.

System.: farář, nyní Josef Kolenec.

Babice byly částkou zboží novohradského, jež později celé splynulo s panstvím pozořickým. Kostel byl tu již r. 1448, fara snad koncem věku 16. pod patronátem vrchnosti řečené. Zůstala-li povždy v držení katolíků, s jistotou tvrditi nelze, ale od r. 1630 excurrendo ze Křtin se spravovala. R. 1763 kanonie zábrdovská zřídila expositurу přispěním kníž. Liechtensteina a patronát si podržela, což potrvalo až do zrušení kanonie r. 1784. Potom přešel patron. na matici nábož., jež dosavadní lokalii na faru povýšila r. 1857.

Kostel s. Jana Křt. postaven byl v letech 1764—66 nákladem kanonie Premonstrátů v Zábrdovicích ve slohu tehdejším. Opraven byl r. 1898 konkurencí. Na věži jsou tři zvony, ze starých přelité. Hřbitov jest u kostela.

Jmění vlastní: 912 K, zádušní: 3426 K. Mimo to pozemky (1 j. 1600 □°) pronajaté. Daně a poplatky z toho všeho: 26 K. — Farář též fond chudinský spravuje.

Zbožné spolky: živ. růžence, ustav. klanění nejsv. Svátosti, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Missie byly r. 1880.

Farní budova, přízemní, v dobrém stavu; r. 1900 byla opravena. Hospod. stavení opravena r. 1904. Zahrada malá mladým stromovím jest osázena.

Důchody: renta 702·46 K, doplněk z matice nábož. Daň jenom osobní.

3. **Blansko**, město na dráze státní z Brna do Prahy, od Jedovnic 12 *km* vzdálené, má 3141 obyv. českých, je sídlem c. k. okr. soudu, berního úřadu, evid. katastru, siln. výboru (přir. 40%); má 2 školy měšť. (chlapeckou a dívčí), 2 školy obecné 5třídní, školu pokračovací. Zámek. Občanská záložna, spořitelna a záložna kontrib. Notář a 2 advokáti, 3 lékaři a lékárna, továrna na stroje hospodářské. Pošta, tel. a železnice. Trhy týd. a výr. 4. Nemocenská pokladna. Obecní přir. 50%. Farníci živí se prací v závodech průmyslových (železářských a keramických), z části i polním hospodářstvím. — Přifařeno 9 osad, 2 myslivny a pily, 2 dvory, 2 mlýny, hrad, 9 závodů průmyslových, celkem: 8353 katol. (16 akat., 32 ž.). Škol 9 (jedna soukromá německá) s 25 třídami (nejvzdálenější jest v Lažankách (8 *km*).

System.: farář, nyní Frant. Grydil, 2 kooper. a katecheta.

Blansko bylo původně lénním majetkem biskupství olom., jež záhy tu zbudovavši kostel (r. 1140), zboží zdejší dávalo v užívání manům, mezi nimiž byl i známý spisovatel historický, potomní biskup olom. Jan Dúbravský. Za válek husitských B. popleněno; též ve 30leté válce mnoho utrpělo. R. 1766 zakoupil je Ant. starohr. Salm, v jehož rodině se velkostatek nachází až posud. Fara byla zde ve 14. stol. a podací právo měl k ní biskup (nyní arcibiskup) olomoucký. Ovšem také zde na čas katolicismus částečně podlehl, neboť se zde usadili

kazatelé nekatoličtí. Od r. 1653 pak opět řada farářů katol. počíná. — R. 1902 byly zde missie.

Kostel farní sv. Martina biskupa je stavba obyčejná z r. 1707 s klenutým polokruhovým presbyt. z r. 1793 a plochou krytbou v lodi, ale od r. 1889 byl nemalým nákladem ze jmění kostelního 2000 K, z milodarů 4000 K a přispěním faráře bisk. rady Dr. Frant. Srbeckého (10.000 K) velkolepě opraven i ozdoben. Kostel má 3 velmi úpravné oltáře a na věži 3 zvony. Hřbitov je za osadou.

Vlastního jmění má: 2176·14 K, nemovitosti v ceně 4053 K; zádušního: 12.251·16 K. Daně a poplatky: 544·97 K. Též ústav chudinský je ve správě farářově.

Ze spolků církevních jsou zde: Panny Marie, matky dobré rady, živ. růžence, sv. Rodiny. — Jiné: Odbor Ústřední Matice Školské a 6 jiných různých směrů.

Farní budova jednopatrová z pevného materiálu, břidlicí krytá, jest ve stavu dobrém, byvši opravena r. 1893; hospod. stavení opravena byla r. 1905. Zahrada výměry 1 *ha* na ovoce a trávu.

Důchody: užitek z pozemků na 26 *ha* 17 *a* 11 m^2, jež lze výhodně pronajati, a renta roční z jistiny: 31.110·40 K. Kooperator jeden z části, druhý docela béře služné z matice nábož. Daně a poplatky (mimo osobní): 330 K.

4. **Doubravice**, městys na výšině od Jedovnic 17 *km*, od Petrovic 7 *km* vzdálený (spojení poštou), mají 1047 obyv. českých, 3tř. školu, obecní knihovnu, trhy výroční 4, poštovnu. Tel. a žel. v Rájci (4 *km*). — S pěti osadami přifařenými a 4 školami celkem: 3053 katol. (7 akat.), kteří živí se hospodářstvím a prací v okolních závodech průmyslových. Škol 5 o 9 třídách (nejvzdálenější 7 *km*).

System.: farář, nyní Josef Kuchta, a kooperator.

Hrad Doubravice již roku 1049 stav se majetkem pánů Boskovských spojen byl se zbožím černohorským. V 15. a 16. století různí páni drželi D., až pak r. 1528 shledáváme

ji s patronátem v držení pánů Drnovských na Rájci a se zbožím tímto až podnes spojena jest. Fara byla tu již ve 14. stol.; v 16. stol. zmohla se tu sekta Bratří, což potrvalo až do bitvy bělohorské. Potom Jesuité z Brna, mezi nimiž slovutný P. Jiří Plachý, působili zde o obnově víry katol., takže r. 1624 zase farář dosazen býti mohl. Ale stopy sektářství nekatol. se zde udržely až do konce 17. věku. — Missie byly roku 1894.

a) Farní kostel sv. Jana Křtitele, jak nyní jest, pochází z r. 1717, zbudován byv ve slohu barokovém na místě bývalého a po r. 1760 následkem zhoubného požáru podstatně upraven ve slohu moderním. V letech 1851, pak 1865 a 1903 byl vnitř i zevnitř obnoven, k čemuž velmi štědře přispěli farníci. Jsou v něm 3 olt., na věži pak zvony a hodiny. Některá starobylá a vzácná paramenta byla v době novější vkusně obnovena. — Hřbitov jest mimo osadu.

Vlast. jmění má kostel: 3000 K, zádušního: 16.400 K. Daně a poplatky: 115·63 K.

b) V Jabloňanech jest veřejná kaple sv. Cyrilla a Methoda.

Farář spravuje také fond chudinský.

Zbožné spolky: živ. růžence, klanění se nejsv. Svátosti, sv. Rodiny, III. řád sv. Františka, Apošt. sv. Cyr. a Methoda. Jednota cyrillská pěstuje kostelní zpěv.

Budova farní jednopatrová pěkný poskytuje rozhled po krajině. Jest rozsáhlá, ale potřebuje oprav. Zahrada ovocná, dosti veliká, trpí suchem.

Důchody: z farních pozemků na 21 *ha* 76 *a* 16 m^2 (nyní většinou pronajaty velkostatku); roční renta z výbavy 920 K. Doplněk z náboženské matice, která platí i kooperatora. Daně (mimo osobní): 467·77 K.

V Doubravici působil spisovatel a básník český Jan Soukop, jsa farářem r. 1865—1885.

5. **Jedovnice**, městys, od nyn. sídla úřadu děk. 12·5 *km* vzdálený, mají 1735 oby. českých, 4tř. školu, poštu, telegraf

i telefon. Žel. v Blansku (10 *km*). Obvodní lékař s domácí lékárnou. Knihovna pro lid. Trhy výroční 4. — Přifařeno 5 osad a 3 samoty, 1 škola 3třídní, 3 dvoutřídní a 1 jednotřídní (nejvzdálenější 4·5 *km*), celkem 5115 kat. (9 ž.), živících se hospodářstvím, hornictvím a prací dělnickou v továrně perleťové v Senetářově a jinde; 16 škol o 14 třídách.

System.: farář, nyní Rudolf Kalina, a kooperator.

O dávném osídlení v místech nynější osady svědčí objevené tu při kopání stopy kůlových staveb; J. pak samy připomínají se r. 1251, a to jako část zboží holštýnského, jehož páni drželi i právo podací. Psávali se však i jiní páni po Jedovnicích, až pak Drnovští na J. svůj zdejší majetek i s podacím právem prodali k Rájci (r. 1573). Ve století 16. jako v celém okolí i v J. usadilo se mnoho sektářů. Pak přifařeny J. do Blanska, až r. 1668 opět katolická správa duchovní se zde obnovila.

a) Farní kostel sv. Petra a Pavla ve slohu moderním, posléze opraven byl r. 1903 nákladem konkurence. Na hlavním ze 3 olt. je zdařilý obraz sv. patronů od prof. Em. Pirchana v Brně. — Vlastní jmění: 4848·58 K, zádušní: 10054 K; z toho poplatky: 29·82 K.

b) Ve Vilímovicích jest kaple sv. Petra z Alkantary, r. 1903 nákladem obce obnovená. Sousedé odtud putují každý rok ex voto na sv. Kopeček u Olomouce. (Na blízku jest t. z. »Suchý Žleb«, hluboký to úval s četnými jeskyněmi; nedaleko i známá propast »Macocha«, jejíž popis vydán již r. 1633 a za nejnovější doby velmi často). — V Senetářově jest veřejná kaple sv. Josefa.

Zbožné spolky: živého růžence, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, věč. klanění, Panny Marie, matky dobré rady. Mimo to je zde i jednota cyrillská. — Jiné spolky: Čtenářský v Jedovnicích, v Rudici i v Senetářově. V Jedovnicích, Rudici, Kotvrdovicích a Vilímovicích jsou též organisace soc. demokratův.

Mimo farní ústav chudinský jsou ústavy takové ve správě obecní: v Jedovnicích, v Rudici a ve Vilímovicích; mimo to ve všech obcích skrovné chorobince (t. z. »pastoušky«).

V Jedovnicích založil tamní rodák, † r. 1896 professor B. Ševčík, lidumil na slovo vzatý, nadační domy (útulny) pro 2 kněze a 1 učitele. R. 1898 konány missie a rok na to obnova.

Farní budova jednopatrová jest velmi pohodlná; opravena byla r. 1902 a 1905. Je tu i knihovna farní o 511 svazcích. Stavení hospod. ve stavu přiměřeném. Zahrada velmi pěkná.

Důchody: z pozemků 10 *ha* 81 *a* 86 m^2, jež dobře lze pronajati (katast. výnos 195·30 K); pak renta roční: 536·78 K. Doplněk z matice nábož. Daně: 113·20 K (mimo osobní). Kooperatora platí matice náboženská.

Pozn. Dlužno zmíniti se o blízké »propasti jedovnické«, velezajímavém to, dosud zcela neprobádaném zjevu přírodním v kraji.

6. **Křtiny** (Kiritein), městečko a poutní místo v pěkné poloze na silnici do Jedovnice a odtud 6·5 *km* (od Petrovic 18 *km*) vzdálené, mají 547 obyv. českých, 2tř. školu, zámek, poštu, telegraf a telefon. Železnice v Bílovicích (10 *km*). Lékař s lékárnou soukromou. Výroční trhy 4. — Přifař. 6 osad a 3 myslivny, celkem 2699 kat. (2 akat., 6 ž.), kteří se živí hospodářstvím a obchodem, pak prací v továrnách. Škol 5 s 10 třídami (nejvzdálenější 5.5 *km*).

System.: farář, nyní kons. rada Bernard Pátek, a koop.

Křtiny byly částí zboží kláštera zábrdovského, od něhož zbudován i kostel, o kterém zachovala se zpráva z r. 1299. Týž klášter měl tu i právo podací a duchovní správu svými řeholníky opatřoval až do zrušení svého. Záhy vznikly poutě ku ctěné soše Rodičky B., kteráž podivným způsobem u osady Bukovinky nalezena a do farního chrámu Páně přenesena byla. Již r. 1320 p. Jindřich z Lipého, nejvyšší maršálek království českého a hejtman země moravské, za tou příčinou učinil zde zbožné nadání. R. 1621 sám kardinál-biskup Dietrichstein do K. připutoval vzdát díky za vítězství katolíků nad protestanty.

Ale za války 30leté vše to ochablo, ano pro nedostatek duchovenstva ani fara zdejší obsazena býti nemohla. Obrat k lepšímu nastal od r. 1634. Duchovní správa opět opatřena, ano klášter zábrdovský zbudoval zde r. 1671 t. z. residenci pro 4 kněze své, kteří o poutích měli stále vypomáhati. Když pak r. 1690 paní Zuzana ze Zástřizl zdejší svatyni poručila statek svůj v blízkém Jesenci, tu kanonie zábrdovská pojala záměr, na místě nepatrného kostela starého zbudovati chrám větší a

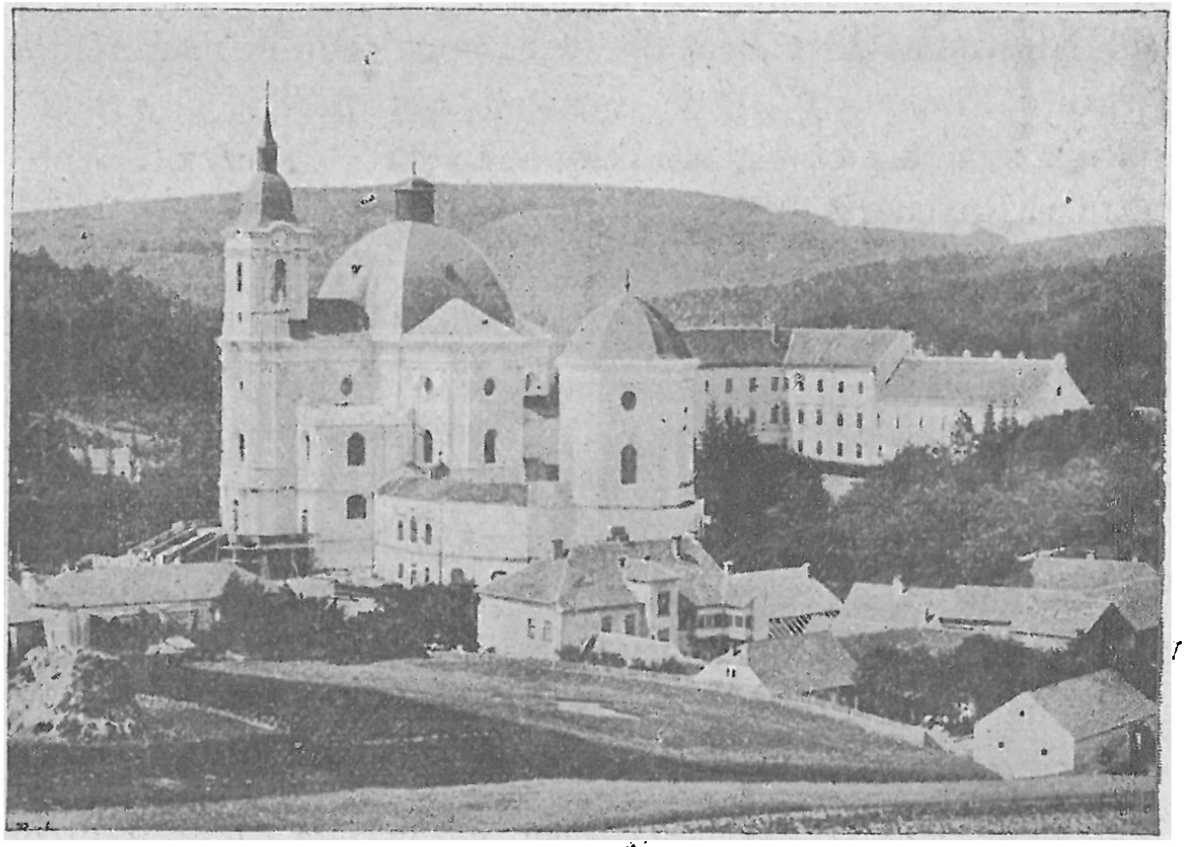

Poutní místo Křtiny.

nádhernější. Započato r. 1728 a r. 1750 byla stavba nákladná za opata Krišt. Matušky [1]) ukončena poněkud jinak, než bylo v původním plánu. Klášter zábrdovský však r. 1784 byl zrušen a statek jeho dostal se na soukromé držitele i s patronátem. R. 1844 požárem byla svatyně velmi poškozena, ale šlechetnou zbožností hraběcí rodiny Dietrichsteinské všecko zase opraveno a v lepší stav uvedeno. Průvody poutní — a to z daleka — přicházejí sem v době od Nanebevstoupení Páně až do Nejsv.

[1]) Zdařilá podobizna jeho nachází se v klášteře novoříšském.

Trojice a pak od svátku sv. Petra a Pavla do slavnosti Jména Panny Marie. R. 1851 byly missie.

a) Kostel farní, Jménu Panny Marie zasvěcený, vynikaje i prostorností i krásou náleží k nejpřednějším chrámům v diecesi, ba k nejkrásnějším budovám barokovým vůbec. Má podobu kříže a skládá se vlastně ze 2 kaplí 5 kupolemi sklenutých. Celý chrám vyzdoben jest nádhernými freskami od Etgensa. Na hlavním oltáři z domácího mramoru trůní zmíněná památná socha Marianská. Mimo hlavní jsou 4 oltáře vedlejší. R. 1905 byla milostná socha vkusně opravena pod dozorem konservatora a malíře Pirchana.[1]) Dále vynikají obrovské sochy andělů držících symboly ctností Rodičky B. a zdařilé obrazy od Winterhaltra a Raaba i tabulky votivní jednotlivých měst (n. p. Vyškova, Prostějova) a osob. Mešní roucha bohatě hedvábím a zlatem vyšívaná pocházejí většinou z kanonie zábrdovské, majíce nemalou cenu uměleckou. R. 1896 opatřena nová dlažba kostelní z knížecí továrny v Poštorné. Vedle sličné věže na průčelí viděti veliké sochy patronů řádu premonstrátského: sv. Augustina a Norberta. Dle kupní smlouvy převzal nynější knížecí patron s velkostatkem i povinnost vésti náklad na všecky opravy kostela i fary bez přispění farníkův.

Jmění vl.: 8777 K, zádušní: 8191 K. Daně a popl.: 17·97 K.

b) Kaple sv. Anny, v níž jest hrobka hrabat z Bubna-Liticův, je stavba kopulová rázu věžovitého. Jest v ní pět velikých obrazů, představujících děje ze života sv. Norberta. Obrazy ty visívaly druhdy v refektáři zdejší klášterní budovy. Vlastní jmění: 14.000 K. Ekviv.: 26·10 K.

c) V Bukovince je fil. kostelík Nanebevz. Panny Marie, jejž r. 1773 zbudoval opat zábrdovský Krištof Matuška. Obraz oltářní jest od Polívky, rodáka zdejšího. — Vlastní jmění: 593 K, ekviv.: 1·13 K.

---

[1]) Latinské dílo „Atlas Marianus“, auctore Guil. Gumpenberg, Monachii 1672, podává obšírnější zprávu o soše té, nazývajíc ji „jam quatuor omnino saeculis claram miraculis“.

Farní ústav chudinský je ve Křtinách a v Bukovince, v Proseči pak obecní.

Spolky církevní a brat.: III. řád sv. Františka, živého růžence, ustavičného klanění, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Též je tu katolicko-politická jednota.

Farní budova je velikolepá, r. 1896 nádherně opravená nákladem panujícího knížete Liechtensteina. Knihovna má přes 1000 sv., nejvíce obsahu bohoslovného. Hospodářská stavení jsou ve stavu výborném s vodo- a plynovodem. Jenom stodola je příliš vzdálena. Zahradě za farou schází voda, je tudíž ceny nepatrné.

Důchody: užitek z pozemků na 67 *ha* 64 *a* 83 m^2 (v tom 39 *ha* 6 *a* 48 m^2 lesa; za užitek z něho farář slouží 52 tichých mší sv.), jichž nelze pronajati; pak renta roční 1797·28 K a doplněk pro faráře i kooperatora (nyní 564 K). Daně: 560·64 K.

7. **Lípovec**, ves od Jedovnic 5 *km* a od Petrovic 10 *km* vzdálená, ve zdravé poloze, má 1125 obyv. č., školu 3třídní (4 odděl.) a poštu. Tel. v Jedovnicích, žel. v Blansku 17 *km*. Obecní knihovna. — Se 3 přifař. osadami celkem: 2202 kat. (jinověrců není), kteří se živí hospodářstvím polním, pak vápenictvím a tkalcovstvím. Školy 3 o 6 tříd. (nejvzdál. 4 *km*).

System.: farář, nyní František Géduš.

Lípovec znám byl ve 14. století, jsa částí panství holštýnského. I fara tu bývala pod patronátem vrchnosti holštýnské, později rájecké. Fara ta však ve stol. 16. přišla v držení Bratří. Pak přifařen Lípovec do Jedovnic až do r. 1785. Tu katol. správa duchovní zde znovuzřízena. R. 1898 byly missie.

Kostel Narození Panny Marie z r. 1842 je gotický, prostranný (46 *m* dl. a 24 *m* šir.), ale věže nemá. Se slohem kostela souhlasí 3 olt. i křížová cesta; hlavní oltář je z r. 1892, shotovený v Grödenu tyr. R. 1903 kostel opraven nákladem farnosti.

Jmění vlastní: 8140 K, zádušní: 19.073 K, z čehož se platí zákonný ekviv. s přirážkou a poplatek školní: 38·47 K.

Zbožné spolky: Apošt. sv. Cyr. a Meth., bratrstvo živ. růžence, věč. klanění, sv. Rodiny. Dále je tu Cyrillská jednota a spolek pohřební.

Fara je přízemí o 5 světnicích; r. 1903 byla opravena. Je při ní zahrada na 3/4 míry.

Důchody: renta z jistiny per 3824 K, doplněk: 1304·50 K. Za mírný poplatek užívá farář polí panských na 9 měr a $2^1/_2$ míry luk, pak bezplatně 5 měr obecních pozemkův a platí osobní daň.

V přifařeném Holštýnsku, jež leží v hlubokém žlebě, viděti skrovné zříceniny hradu, někdy sídla mocné rodiny, jejíž statky během doby připadly na Rájec. Pod hradem jest jeskyně, zvaná lidomorna.

8. **Molenburk**, ves ležící 577 *m* nad mořem na silnici ze Sloupa do Drahan, od Jedovnic 11 *km* (od Petrovic 9 *km* vzdálí, spojení pošt. poslem), má 550 obyv. českých, 2třídní školu, Raiffeisenku, spolek spořitelní. S přifař. osadou Houskem, kdež býval kostel Panny Marie, zaniklý ve válkách, celkem 871 farníci (samí katolíci), kteří žijí z hospodářství a tkalcovství. Pošta ve Sloupě, telegraf a železnice v Rájci (16 *km*).

System.: farář, nyní Cyrill Vala.

Molenburk je osada nová; založilť ji r. 1724 hrabě Roggendorf sv. pán z Mollenburku. Přifařena bývala napřed do Protivanova, později do Sloupa. R. 1872 osadníci si pořídili kostel, k němuž r. 1877 přibyla fara. (Prvním farářem byl † Vendelín Hrubý.)

Kostel sv. Cyrilla a Methoda jest bez určitého slohu a naposledy opraven byl roku 1903 nákladem farníků. R. 1878 konaly se tu missie.

Vlastní jmění: 6500 K, zádušní: 3300 K. Popl.: 9 K. Též fond chudinský spravuje farář.

Zbožné spolky: živ. růžence, ustav. klanění nejsv. Svát., sv. Rodiny, apoštolát modlitby.

Farní budova je přízemní, r. 1903 opravená a ve stavu dobrém; skrovná stavení hospodářská také. Zahrada ovocná.

Důchody: doplněk kongruy z matice nábož.; farář platí jenom daň osobní.

9. **Ochoz**, ves v lesnatém úvale, na silnici z Brna do Křtin, od Jedovnic 8 *km* vzdálená (od Petrovic 20 *km*), má 460 obyv. českých, školu 3třídní. Pošta a železnice v Bilovicích nad Svitavou, tel. v Líšni. — Přifařena jedna osada, několik mlýnův a hájoven; celkem 1008 kat. (2 akat.), kteří se živí hospodářstvím. Někteří pracují v továrnách, jiní rozvážejí vápno dosti daleko. Škola jenom ve farní osadě.

System.: farář, nyní Ignát Gibala.

Ochoz je stará osada, o níž se mluví již r. 1237. Též kostel tu býval odedávna, zbudovalo jej asi opatství zábrdovské, jež mělo v O. majetek. Byltě filiálkou kostela křtinského a to až do zařízení lokalie r. 1784. Patronát byl zprvu při klášteře zábrdovském, pak při panství křtinském, a zakoupením panství přešel na panujícího knížete Liechtensteina.[1])

Kostel sv. Václava, jak nyní jest, pochází z r. 1606. Častěji byl sice opravován, ale jest přece malý. R. 1903 byl olíčen nákladem farníkův a r. 1905 přistavěna nová sakristie, načež přispěl patron i dobrodinci. K majetku kostela patří gotická monstrance (dar † kanovníka brněnského Jana Fritsche) a kalich (dar šlechtičny Antonie Neuholdové ze Št. Hradce.). Hřbitov je za osadou.

Jmění vlastní: 3106 K, zádušní: 11.676·60 K. Poplatek: 5·93 K. — Též je tu farní ústav chudinský.

Z bratrstev zbožných jsou zde: živ. růžence, sv. Rodiny, ustavičného klanění, apoštolát. — Jiné spolky: voj. vysloužilců, dobrovolných hasičův a Sokol (se známým směrem).

Faru, jež byla ve stavu špatném, opravil farář nynější (nákladem 1600 K). Nejnutnější stavení hospod. až na střechu jsou ve stavu dobrém. Malá zahrada na zeleninu a ovoce.

Důchody: kongrua z matice náboženské. Daně: 22·70 K (a osobní).

---

[1]) Dle zápisu v deskách zemských měl velkostatek křtinský vésti náklad na opravu církevních budov jak ve Křtinách tak i v Ochoze.

V okolí jsou známé a hojně navštěvované jeskyně: Býčí skála, Vlčí jeskyně, Liščí díra a j.

10. **Ostrov**, ves a farnost na silnici ze Sloupa do Jedovnic, odtud 2 *km* vzdálí, od Pětrovic 4 *km*, má 1140 katol. obyv. českých, kteří se živí rolnictvím a prací v železárnách, 3třídní školu, obecní knihovnu. Pošta: Ostrov u Macochy, telegraf v Jedovnicích, žel. v Blansku (15 *km*). Na blízku jsou známé jeskyně Šošůvská a Kůlna, pro které cizinci hojně sem docházejí. Farníci živí se hospodářstvím, prací perleťařskou, pak hornictvím a hutnictvím.

System.: farář, nyní Josef Mezník.

Po Ostrově nazýval se rod vladycký. Od 14. stol. patřil O. k panství Holštýnu, od 2. pol. 16. stol. náleží k Rájci i s právem podacím. Když Bratří čeští si zde duchovní správu svoji zřídili, přifařili se katolíci do Jedovnic, až r. 1785 zase katol. fara zdejší se obnovila. R. 1899 byly missie, rok na to obnova.

Kostel sv. Maří Magdalské z r. 1440; v nynějším stavu pochází z r. 1690. R. 1785 byl rozšířen. Poslední větší oprava byla r. 1900 a náklad ukryt sbírkou farníků. Na věži jsou 3 zvony. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vl.: 15.480 K, zádušní: 3920 K. Poplatky: 31 K. Též fond chudinský farář spravuje.

Spolky zbožné a bratrstva: věčného klanění, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, živého růžence.

Fara postavena byla r. 1785; má 2 větší a 2 menší světnice, sklepy a komoru. Opravuje se dle potřeby a je ve stavu dobrém. Hospod. stavení jsou nová. Zahrada na 47 *a* 84 m^2 osázena jest mladým stromovím.

Důchody: kongrua z matice nábož. a 44 K renty roční, pak výtěžek ze zahrady a příspěvek na vodu (100 K). Mimo to užívá farář modo precario 7 měr polí od obce, kteráž je i obdělává. Daň pozemková 7·60 K (a osobní).

11. **Petrovice,** ves, nyní sídlo úřadu děk., na silnici z Rájce do Sloupa, od Jedovnic 7 *km* vzdálená, mají 594 obyv. českých, 2tř. školu, poštovnu. Tel. i žel. v Rájci (7 *km*). — Celá farnost má 5 osad a 2 dvoutřídní školy. Farníků 1960 (11 ž.), kteří se živí prací dělnickou a továrnickou.

System.: farář, nyní bisk. rada a děkan Frant. Šplíchal.

Ve 14. stol. mluví se o rodu vládnoucím na P., později P. připadly k panství rájeckému. Duch. správu, jež tu bývala od počátku stol. 14., zaujali pak Bratří. R. 1630 byly P. přifařeny do Doubravice, až pak r. 1775 zase správa duchovní (lokalie) zde zřízena, z níž r. 1857 stala se fara pod patronátem matice náboženské.

Kostel sv. apošt. Petra a Pavla jest postaven slohem všedním r. 1733 nákladem Karla Ludv. hr. z Roggendorfu; má 2 oltáře a na věži 3 zvony.

Jmění vlastní: 1425 K, zádušní: 2700 K, z čehož poplatek: 5·92 K. Též fond chudinský podřízen správě farářově.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, věčného klanění, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova je přízemní, schátralá, ač každého roku se opravuje. Zahrada ovocná.

Důchody: roční renta: 153·02 K a doplněk na kongruu z nábož. matice. Daně: 1·26 K (mimo daň osobní).

12. **Rájec** (Raitz), vesnice na Svitavě při silnici z Doubravice do Sloupa, od Jedovnic 12 *km* (od Petrovic 6·5 *km*, spojení poštou), má s přifař. myslivnami 1514 obyv. českých (4 akat., 16 ž.), 4tř. školu obecnou, zámek, poštu, tel., stanice železniční. Lékař s domácí lékárnou. Cukrovar, lihovar. Kontrib. fond. Farníci živí se většinou hospodářstvím, pak řemesly a prací v továrnách.

System.: farář, nyní Vilém Koupý.

Rájec byl lénem bisk. olomouckého r. 1131. Ve 13. stol. psával se dle něho šlechtický rod. Fara byla zde ve 14. stol.

Po válkách husitských drželi R. páni z Drnovic, s nichž zboží zdejší přešlo na pány různé, r. 1618 na hr. z Roggendorfu, sňatkem pak na rod hrabat, později knížat Salmův a to i s právem podacím, což trvá až dosud. O někdejší faře mluví se r. 1350; zanikla asi za převratů náboženských a r. 1635 jeví se kostel v R. filiálkou doubravickou. Teprv r. 1873 zase horlivou snahou farníkův obnovena jest zdejší správa duchovní. Prvním farářem byl Frant. Duda. R. 1898 byly tu missie.

Kostel Všech Svatých v nynější podobě z r. 1699 má 3 olt., starožitný obraz Rájce v rámci uměle vyřezávaném, starobylé svícny a náhrobky pánů ze Zástřizl a Doubravice; (nápis na jednom: »Posledni promluweni gegi: Pane Gezissi Kriste — Tobie sem ziwa, Tobie umiram, Twať sem w ziwobyti y smrti«. † 8./7. 1621). Na věži jsou 3 zvony původu novějšího. Hřbitov u kostela.

Vlastní jmění: 4788 K, zádušní: 6013 K. Daně a poplatky: 15·40 K. Též chudinský fond farář spravuje.

Na zámku zdejším je krásná moderní kaple Rodičce Boží zasvěcená. Druhdy bývali zde ustanoveni i kaplani zámečtí (až do r. 1808).

Zbožné a církevní spolky: živ. růžence, klanění se nejsv. Svátosti, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, jednota sv. Josefa, jednota cyrillská. Mimo ty je tu spolek dělnický a družstvo hospodářské.

Farní budova pochází z r. 1873, je přízemní, má 4 sv. a kuchyni. Zahrada neveliká při domě na zeleninu a ovoce.

Důchody: úroky z jistiny: 30.000 K a doplněk z nábož. matice. Daně až na osobní (15·20) platí obec.

13. **Sloup**, městys a místo poutní v půvabném údolí, 7 *km* od Jedovnic; 3 *km* od Petrovic (spojení poštou), má 467 obyv. českých, 3tř. školu, poštu. Trhy výroční 3. Tel. a žel. v Rájci (10 *km*). Lékař obvodní s lékárnou. — Mimo to přifařeny tři osady s dvěma 2tř. školami, celkem: 2351 katol. farníků (16 ž.), kteří se živí hospodářstvím a venkovskými řemesly. 3 školy o 7 třídách, nejvzdálenější 5 *km*.

System.: farář, nyní kons. rada Josef Sychra, a kaplan.

Sloup znám byl ve 14. stol., v 16. stol. drželi jej páni Drnovští, pak spojen s Rájcem. Duchovní správou patříval S. do Petrovic, ve stol. 17. do Doubravice. Když pak r. 1728 se osvědčila zvláštní důvěra k Rodičce Boží, projevená modlitbami u sochy její, již byl přinesl hrabě Karel Roggendorf z minoritského kláštera v Brně, tu přilnul všechen lid úctou k soše té, pro kterouž pak r. 1730 zbudována kaple a r. 1751—54 pak nynější krásný chrám Páně Bolestné Rodičky Boží, k němuž lid ochotně svážel potřebné stavivo, velikým nákladem hrab. Karoliny Roggendorfové dle nákresu stavitele vídeňského Kanavala ve slohu barokovém.[1]) Jest v něm 5 oltářů; hlavní je mramorový, a na něm i na vedlejších zdařilé obrazy. Pod chrámem je hrobka hr. Roggendorfů. Dvě štíhlé věže zdobí průčelí, nesouce 4 zvony i hodiny. R. 1901 byl kostel nákladně opraven ze jmění kostelního i z milodarů. K cennému majetku kostela náleží stříbrná monstrance, pak několik nádob posvátných i paramenta, pocházející prý ze zrušeného kláštera paulánského na Vranově.

Jmění vlastní: 10.116 K, zádušní: 9999 K. Daně a poplatky: 36·48 K. — Také fond chudinský podřízen správci duchovnímu.

Nad to je tu ještě kaple Nejsvět. Vykupitele a v Němčicích jest filialní kostel sv. Mikuláše, slohu barokového, ač některé zbytky slohu staršího se zachovaly. Má jeden oltář a 2 zvony ze 16. stol. R. 1900 byl nákladem Vincence Hebelky, rodáka zdejšího, obnoven a vymalován. Téhož roku jiný dobrodinec (František Hýsek, zdejší naďučitel) postaral se o obnovu oltáře a r. 1902 pořízena nová křížová cesta částečně z milodarů. Jmění vlastního má tento kostel 1316 K, zádušního 200 K, z čehož poplatek 2·63 K. — Bývalá fara v 17. stol. zanikla, načež N. přifařeny do Doubravic a od

---

[1]) Farní a poutní chrám sloupský vyobrazen jest ve skvostném díle: „Moravský Kras“, jež právě vydává Dr. Absolon.

r. 1750 do Sloupa. V Němčicích je též zámečnická továrna i doly na majoliku.

Zbožné spolky ve farnosti jsou: Bratrstvo sv. růžence, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, sv. Rodiny, družstvo sv. Petra Klavera. Missie byly zde r. 1896, obnova r. 1898.

Fara je stavení jednopatrové o 7 světnicích se vším příslušenstvím. Stavení hospodářská byla r. 1893 opravena, ale přece musejí se ještě každý rok opravovati. Knihovna farní o 161 sv. Mimo faru je tu zvláštní kaplánka s bytem (3 světn.) pro kaplana a se 3 světnicemi pro chudé poutníky. Zahrada uspokojuje.

Důchody: roční renta 964 K, z důchodu velkostatku 222 K, příspěvek za příčinou poutí 368 K a doplněk kongruy 373 K. Daně a poplatky (mimo osobní) 133·20 K. Kaplanovi doplácí matice nábož. k fundaci kaplanské, plynoucí z důchodů velkostatku, za rok 306 K. Na sakristiána, jímž bývá bratr III. řádu sv. Františka, plyne ze zvláštní nadace 252 K ročně.

IV. Děkanství kloboucké

hraničí na východě s děk. hodonským, na záp. a jihu s hustopečským a židlochovským, na severu s děkanstvím slavkovským a bučovským.

Zřízeno bylo r. 1787 vyloučením farních obvodů z děk. hustopečského, podivínského a bučovského.

Území jeho jest vlnitá pahorkatina dosti jednotvárná a několika potoky ovlažovaná. Značnější výšky (570 *m*) dostupuje vrch Nadanov u Klobouk.

Na území tom ve 5 městysech a 18 vesnicích žije 19.755 katol. českých, 2199 akat., 360 ž., celkem 22.314 obyv., kteří se živí hospodářstvím, vinařstvím, prací dělnickou a zemědělskou. — Katolíci mají 12 farností se 33 svatyněmi a 17 kněžími (12 far. a 5 koop.) v duch. správě působícími.

Na 1 kostel farní průměrem připadá 2581 K vlastního a 4659 K zádušního jmění, z čehož daní a poplatků po 26 K

kostely platí. — Kongruu plnou z obročí svého mají pouze faráři dva.

Farnosti: Archlebov, Dambořice a Žarošice patří k okr. hejtmanství do Kyjova, soudem pak a berní správou do Ždánic; Borkovany, Bošovice, Diváky, Klobouky, Krumvíř, Moutnice, Polehradice a Šitbořice k okr. hejtm. hustopečskému, k soudu a ber. úřadu z části do Klobouk, z části do Židlochovic; Otnice okr. hejtmanství vyškovskému a bernímu úřadu slavkovskému přiděleny jsou.

Právo patronátní mají: panující kn. Liechtenstein v Dambořicích, Otnicích a Žarošicích; Karel hr. Lewetzow v Divácích a Polehradicích; Josef Dufek v Borkovanech; matice nábož. v Kloboucích má patronát farní, v Archlebově a v Bošovicích farní i kostelní; Krumvíř, Moutnice a Šitbořice jsou nyní lib. Ordin. collationis.

Školy: 1 měšť. a 23 obecné až na 1 (žid.) vesměs české, o 63 třídách, na každou farnost tedy průměrem nad 5 tříd připadá. — Generální visitace byla r. 1907.

Děkanem jest: P. T. Adolf Linkenheld, kons. rada a revisor matrik, farář v Sokolnicích (děk. modřické).

1. **Archlebov,** městys a farnost 7 *km* od Klobouk, 16 *km* od Sokolnic (spojení poštou), má 1204 kat. č. (11 ž.). Farníci živí se z hospodářství polního, vinařství a pěstování ovoce. Je tu škola 4tř. a pošta. Výr. trhy 4, dobytčí 2. Tel. ve Ždánicích, železnice v Bučovicích (14 *km*).

System.: farář, nyní Josef Jurek.

Archlebov z části jedné již ve 14. stol. spojen byl se zbožím ždánským, co do části druhé střídali se majitelé. U věku 15. byli to pánové z Kunštátu a na Boskovicích, roku 1558 pak celý A. stal se majetkem panství ždánského i s patronátem. Farou původně patříval do Žarošic, ale na čas zdá se, že tu bylo i zvláštní obročí. Herese však pohltila vše a A. zase do Žar. přidělen (až do r. 1752), odkudž kaplan zde služby B. vykonával. R. 1784 v A. zřízena lokalie maticí nábož., při kteréž zůstal i patronát. R. 1859 lokalie farou se stala.

Kostel sv. Rocha a Šebastiana na hřbitově dal r. 1639 postaviti kníže Max. Liechtenstein, pán na Ždánicích, a to na místě, kde stával někdy sbor Bratří. Je to stavba slohu všedního, opravená konkurencí r. 1903. Má 3 olt.; na hlavním se chválí obraz sv. patronův od J. Bauera, kněze na Velehradě, i veliké umělecké sochy sv. Bernarda a jiných světců, pak paramenta červená, bohatě zlatem protkaná. Na věži jsou 2 zvony. — Jmění vlastní: 840 K, zádušní: 3630 K. Daně: 3·82 K. Farář spravuje též ústav chudinský. Mimo to je tu i obecní chudobinec.

Zbožné spolky a bratrstva: živého růžence, apoštolát, sv. Rodiny, armáda sv. kříže, sv. Barbory. — Jiného druhu: Spolek čtenářsko-pěvecký a hasičský.

Farní budova, přízemní, v dobrém stavu, r. 1903 opravená, i s hospod. staveními. Zahrada dosti veliká jest posázena stromovím a vinnou révou.

Důchody: užitek z pozemků (1 *ha* 14 *a*, jež i pronajati lze s výhodou) a doplněk z matice náboženské: 1418·80 K. Daně: 48·02 K.

2. **Borkovany,** ves a farnost od Klobouk 7 *km* (od Sokolnic 14 *km* vzdálená), má 1089 kat. obyv. českých (192 akat., 4 ž.), kteří mají výživu z polního hospodářství, částečně z vinařství a řemesel. 3tř. škola. Pošta v Těšanech, tel. a žel. v Sokolnicích.

System.: farář, nyní Ignát Hrubý, a kooperator.

Borkovany původně do Klobouk přifařené byly v držení kláštera zábrdovského hned od založení jeho. R. 1753 klášter zábrdovský zřídil zde faru, nad níž i patronát podržel, dávaje sem kněze řádu svého. R. 1784 přešlo právo patronátní na matici náboženskou, kteráž po zrušení kláštera řečeného převzala majetek jeho. Když pak panství prodáno bylo soukromníkům, převzali tito i patronát.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie vystavěl klášter zábrdovský r. 1741 místo nepatrného kostelíka staršího, a to

slohem barokovým. R. 1891 byl opraven a některými cennými předměty bohoslužebnými (relikviář s ostatky sv. Vavřince) obdarován. Má 3 oltáře a na věži 3 zvony. Hřbitov je mimo osadu; též akatolický.

Jmění vlastní: 1769·30 K, zádušní: 2965·70 K. Daně: 3·65 K. Farář také ústav chudinský spravuje.

Ve farnosti je bratrstvo živ. růžence a jednota cyrillská.

Fara jest o jednom patře; opravena byla r. 1904. Hospod. stavení v pořádku. Zahrada u fary ovocná.

Důchody: výtěžek z pozemků (na 34 j.), jež nelze dobře pronajati, pak roční renta 950 K a doplněk z matice nábož.: 528·48 K, kteráž koooperatora vydržuje. Daně (vyjma osobní): 391 K 14 h.

3. **Bošovice,** vlastně Bohušovice (Boschowitz), městys vzdálený 7 *km* od Klobouk (10 *km* od Sokolnic), spojení z části poštou, mají 947 katol. farníků českých (34 akat.), kteří se živí hospodářstvím a prací v továrnách, 2tř. školu a poštu; 2 trhy výroční. Telegraf a železnice v Sokolnicích.

System.: farář, nyní Josef Malík.

Bošovice s tvrzí bývaly statkem samostatným, od 14. stol. majíce správu duchovní pod patronátem majitelů statku toho. Ve stol. 16. však herese dostala se sem, čímž fara katolická zanikla a pro nedostatek důchodů se neobsadila ani po restauraci katol.; bylyť B. přifařeny do Lovčiček, odkudž pak r. 1798 sídlo správy duchovní (lokalie) přeneseno do B. R. 1887 lokalie farou se stala.

Kostel sv. Stanislava nemá jednotného slohu, zřízen byv v podobě nynější r. 1795 a častějšími opravami (posléze r. 1887 nákladem 4000 K mezi farníky sebraných) změněn. Má 2 oltáře a na věži, kterou r. 1851 zbudovala obec, 3 zvony a hodiny. Hřbitov blízko.

Jmění vlastní: 4800 K, zádušní: 3205·60 K a pozemek ve výměře: 265·83 m^2. Daně: 41·97 K. Farář spravuje též ústav chud. Spolky zbožné jsou: živ. růžence a apoštolát.

Fara je vlhká a studená; opravena byla nedostatečně r. 1897. Hospod. stavení nejsou ve stavu dobrém; zahrada neohrazena.

Důchody: kongrua z matice nábož. Daň jenom osobní.

4. **Dambořice,** městys 14 *km* od Klobouk a rovněž tak od Sokolnic vzdálený (bez přímého spojení), mají 2033 obyv. českých, 5tř. školu (1tř. žid.), poštu. Tel. v Kloboukách, žel. v Sokolnicích. Obvodní lékař s lékárnou. Žid. obec. Výroční trhy 4 i týdenní. — S přifař. osadou celkem: 2633 katol., 173 akatol., 156 ž. Farníci mimo hospodařství žijí z vinařství a konají práci dělnickou ve dvorech a cukrovarech. Školních tříd osm.

System.: farář, nyní František Vlach, a kooperator.

Dambořice náležely ve 12. stol. z části kostelu břeclavskému; druhou částí vládli různí pánové, mezi nimi rodové z Ludanic, ze Zástřizl, pak Kounicové. Od r. 1626 jsou D. částkou panství ždánského. Duchovní správou D. patřily napřed do Uhřic, r. 1320 pak zde zřízena byla fara, k níž přifařena část D., kdežto část druhá do Žarošic patřila. Ve stol. 16. mimo Bratry i Novokřtěnci se tu usadili a fara zanikla, takže zbylí katol. do Ždánic přiděleni byli. Od r. 1646 zase jest v Damb. katol. správa duchovní, kterouž vedli po nějakou dobu kněží řeholní.

a) Farní kostel sv. Martina biskupa na hřbitově, v nynější podobě moderně upraven a vyzdoben byl r. 1833 a to hlavně nákladem farníků. Novější opravy vykonány r. 1882 a 1890. V letech 1896—1899 obnoveny byly všechny 3 olt. nákladem zdejší dobroditelky Marie Vítkové. Nové varhany pořízeny štědrostí knížete Jana Liechtensteina (1897). Na věži jest nový zvon. — Jmění vlastního má kostel: pozemek v ceně 420 K, pak sklep a v jistinách: 3080 K; zádušního: pozemky v ceně 696 K a v jist. 9574 K. Daně a poplatky: 54·90 K.

b) V Uhřicích jest fil. kostel sv. Jana Křtitele; pochází z 15. století, ale veliká oprava, r. 1839 provedená, odňala mu bezmála všechen ráz starožitný až na klenbu a okna

v presb. R. 1903 byl zase opraven nákladem obce. U. mívaly faru r. 1220 (1411 uvádí se farář zdejší Jan). V 15. stol. mělo nad ní právo podací biskupství olomoucké. V 16. stol. fara zanikla, načež U. i Damb. přifařeny jsou do Ždánic; když pak v Dambořicích zřízena fara, tu i U. se tam přifařily.

Jmění vlast. má kostel fil.: 1944 K, zádušního: 2276 K. Daně a poplatky: 4·14 K.

Farář spravuje též ústav chudinský.

Spolky zbožné jsou: živ. růžence a apoštolát. Dále je tu jednota kostelní pod ochranou sv. Martina, jejíž účelem jest pečovati o rozšíření a výzdobu farního kostela. V Uhřicích působí jednota o zřízení samostatné správy duchovní. — Jiné spolky: voj. vysloužilcův a dobrovolných hasičův.

Budova farní o 1 patře, opravená r. 1897 i s hospod. staveními v dobrém je stavu. Též v pořádku jest farní zahrada na 28 *a* 56 *m*².

Důchody: výnos z pozemků (polí 15 *ha* 71 *a* 95 *m*², luk 5 *a* 65 *m*², pastvin 11 *a* 44 *m*² a z lesa na 7 *ha* 20 *a* 12 *m*²), jež nelze s výhodou pronajati; pak roční renta: 1176 K a doplněk z nábož. matice per 90·57 K i na kooperatora.

Židé mají v Dambořicích synagogu.

5. **Diváky** (Diwak), ves a farnost v kotlině ležící, od Klobouk 3 *km*, od nynějšího sídla děk. úřadu 18 *km* vzdálená a poštou spojená, mají 808 kat. (1 ak., 8 ž.), jednotřídní školu pro chlapce, klášterní 2třídní pro dívky, zámek. Pošta, tel., železnice v Hustopeči (12 *km*).

System.: farář, nyní Filip Buchta.

Diváky byly zbožím p. Lva z Klobouk, který daroval je klášteru zábrdovskému, od něhož zakoupil je klášter panen t. z. herburských v Brně. Po zrušení jeho staly se majetkem jesuitské kolleje brněnské, jejíž statky pak, jak známo, přešly na matici studijní, kteráž soukromníkům je rozprodala. Tak i Diváky. Farou patřily D. do Polehradic, až r. 1784 duchovní správa zde se zřídila, nad níž podací ponecháno při velkostatku.

a) Kostel byl zde již ve 14. stol., ale v nynější podobě pochází od Jesuitů z r. 1600 a zasvěcen jest Nanebevzetí Panny Marie. R. 1875 byl značně rozšířen (velikou obětavostí paní Teresie Sengové z Vídně) a vkusně vyzdoben. Má 3 olt. a 3 zvony. Hřbitov blízko osady.

Vlastní jmění: 3187·73 K a malý pozemek v ceně 20 K. Zádušní: 6390 K a pozemek v ceně 141 K. Z toho daně a poplatky: 36·20 K.

b) V ústavě dívčím, založeném r. 1882 od řečené Teresie Sengové, jejž vedou sestry III. řádu sv. Frant. (nyní počtem 6), jest kaple Panny Marie Pomocnice. — V sadě zámeckém stojí kaple sv. Andělů Strážných s hrobkou hr. rodiny Fribertovy, jíž někdy statek zdejší náležel.

Spolky zbožné: Bratrstvo živ. růžence a sv. Rodiny. — Dobročinně působí zde zahrádka a jesličky ve spojení se školou klášterní. Sestry též obsluhují nemocné, majíce k tomu domácí lékárnu. — Missie konány zde r. 1897.

Fara jest přízemní a ve mnohé příčině nedostačuje. Hospodářská stavení obstojná. Malá zahrada.

Důchody: užitek z pozemků 1 *ha* 9 *a* 67 m^2, jichž s výhodou pronajati nelze, a doplněk na kongruu: 1422·80 K. Daně: 33·16 K.

6. **Klobouky** (Klobouk), městys od Sokolnic 20 *km* vzdálený, sídlo c. k. okr. soudu, berního úřadu. Fin. stráž, siln. výbor (přir. 43%), notářství, lékař a lékárna. Škola obecná 6tř. a šk. měšť. pro chlapce 3tř., obecní spořitelna, kontrib. záložna, záložna obč., chudobinec obecní, odbor Ústř. Matice šk., sídlo advokáta. Obecní přirážky 90%. Trhy týdenní a dobytčí, výročních 6. Obyv. mají K. 2257 českých, celá pak farnost ve 4 osadách, dvorcích a při továrně v Martinicích: 2280 katol. (1466 akatol., 79 ž.). Výživu mají z hospodářství, vinařství, ovocnictví a řemesel. Někteří pracují v blízkých lihovarech. Školních tříd jest 12 na 3 školách.

System.: farář, nyní Josef Dunda, a kooperator.

Ve 12. století držel Klobouky pan Lev z K., zakladatel kláštera zábrdovského, (obraz jeho v životní velikosti jest na faře), kterémuž odporučil i své zboží zdejší, vstoupiv sám do tamní řehole. Nouze o peníze, jež často stíhala cís. Zikmunda, přiměla ho asi k tomu, že Kl., ač nebyly statkem jeho, dal v zástavu a to pánům z Doubravice, z čehož však dlouhé vznikly spory, až konečně klášter zase přišel k svému a zůstal v držení Kl. až do zrušení svého. Nepochybně i fara, o níž je zpráva z r. 1300, byla založena ze Zábrdovic, odkudž také sem posíláni členové řádu do správy duchovní. Ve stol. 16. katolictví tu zatlačeno protestantstvím, což potrvalo v Klobouci samých až do r. 1655, v osadách však přifařených až podnes trvá. R. 1785, když panství zdejší prodáno soukromým majitelům, převzala matice nábož. patronát, jenž až posud náležel kanonii zábrdovské, a duchovní správu vedou kněží světští. Missie konány r. 1884.

a) Kostel farní sv. Vavřince stojí na návrší nad městečkem, v nynější podobě byv postaven r. 1655 na místě původního. Veliké opravy provedeny za faráře Jos. Klímy a Václ. Koudelky dílem konkurencí, dílem sbírkami. V kostele nyní sličně vymalovaném jsou 3 oltáře a pěkné obrazy od známého malíře vídeňského Führicha. K cenným předmětům patří monstrance s ozdobnou lunulou, dar to bývalých patronů kostela ryt. z Neuwallů, pak bílá kasule, již daroval sem známý politik a spisovatel kněz Ignát Wurm, rodák zdejší. Na věži jsou 4 zvony ze 17. stol.

Jmění vlastní: 3430 K, zádušní: 8628 K. Daně: 21·11 K.

b) Za kostelem farním stojí kaple sv. Barbory, r. 1850 ze ssutin obnovená, byvši v letech 1784—1850 sýpkou! Jest dosti prostranná a opravená r. 1891 ze sbírek. Má 3 oltáře. Jmění vlastní: 200 K.

c) V Hostěhrádkách je filialní kostel sv. Rocha, Šebastiana a sv. Rosalie. R. 1789 shořel, načež slohem všedním s okrouhlou apsidou a plochým stropem byl znova zařízen. R. 1849 byl vyloupen, posledně pak opraven r. 1895,

ale dosud trpí vlhkem, na jehož odstranění se pomýšlí. — Jmění: v pozemcích 276 K, v oblig. 600 K. Daně: 19·07 K.

d) V Bohumělicích mají kapli sv. Alžběty.

Farář spravuje také ústav chudinský a kostelní fond stavební.

Spolky zbožné: živ. růžence, cyrillská jednota na pěstování zpěvu církevního. Též jsou K. sídlem jednoty katol.-politické pro okres zdejší. Jiných spolků je tu 10. — Akatol. mají v K. sídlo superintendenta a hřbitov.

Farní budova je pevná, o 1 patře, dole klenutá. R. 1900 byla opravena. Hospodářská stavení rovněž pevná, stodola nová z r. 1884. Zahrada na 47 *a* 87 *m*².

Důchody: z pozemků na 47 *ha* 48 *a* (z polovice pronajatých, míra za 14 K); renta roční: 1600 K. Daně: 1269·12 K (a osobní). Kooper. béře část kongruy své z nábož. matice.

7. **Krumvíř,** ves a farnost od Klobouk 4 *km* a od Sokolnic 21 *km* vzdálená (částečné spojení poštou), má se dvorem 969 katol. českých (24 nekat., 14 ž.), školu 3třídní. Pošta a tel. v Kloboucích u Brna. Žel. v Brumovicích (6 *km*). Farníci živí se hlavně hospodářstvím, pak i prací dělnickou na velkostatku.

System.: farář, nyní Pavel Šindelář.

Krumvíř byl statkem samostatným, avšak již od r. 1371 spojen jest s Dol. Bojanovicemi, a tím přišel v držení panství Hodonína. Farou náležel do Klobouk. R. 1870 neobyčejnou obětivostí obec si samostatnou faru zřídila, zbudovavši napřed roku 1868 kostel sv. Bartoloměje apoštola slohem moderním. R. 1902 jej obec opravila, při čemž první farář zdejší Josef Beránek nákladem 4000 K pořídil okna mosaiková, shotovená v závodě Škardově v Brně (na pamět 30letého farářského působení svého v K.). Oltáře má kostel 3 s pěknými sochami práce tyrolské. Hřbitov je blízko kostela.

Vlastního jmění má kostel: 4488·20 K, zádušního: 4200 K. Z toho poplatek: 8·70 K. — Farář též chud. ústav. spravuje.

Z bratrstev zbožných je zde: Živý růženec a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budovu o jednom poschodí obec zdejší postavila r. 1873 a rok na to přiměřená stavení hospod. Zahrada farní je nepatrná.

Důchody: dle list. nad. od obce: 420 K, doplněk kongruy rovněž od obce 516 K (neúplný), pak užitek z polí na 16 *ha* 8 *a*, jež lze pronajati nepříliš výhodně. Daň (pozemková) s přirážkami: 349·07 K (a osobní).

Nekatolici vyzn. helvetského mají zde svůj hřbitov.

8. **Moutnice** (Mautnitz), ves na rovině ležící, 8 *km* od Klobouk (od Sokolnic 6 *km* vzdálená), mají 676 obyv. č., 2tř. školu; pošta v Těšanech, tel. a žel. v Sokolnicích. — S přifařenými 3 osadami celkem: 2374 kat. (82 ak., 8 ž.), kteří se živí skoro výhradně hospodářstvím. Škol. tříd je 6 (ve 3 šk.).

System.: farář, nyní kons. rada Frant. Jančík, a koop.

Moutnice drželi ve 14. století páni z Lomnice. Znata z Lomnice daroval je pak klášteru sv. Anny v Brně, do něhož vstoupila i dcera jeho. Kdy připojily se ku panství klobouckému, nelze udati. Duch. správa byla zde odedávna a podací právo ve stol. 15. měl klášter Dominikánů v Brně, na to pak zmíněný již klášter u sv. Anny. I sem dostala se herese nepochybně vlivem držitelů statku těšanského, čímž netoliko farnost přišla o starou víru svoji, nýbrž fara také o důchody, takže pak M. do Šitbořic přifařiti se musily. Nad to ještě vznikl dlouhý a nechutný spor mezi dvěma řečenými kláštery brněnskými o právo podací a o desátek, a neví se, kdy byl ukončen. R. 1784 nábož. matice zřídila zde lokalii, z níž r. 1842 učiněna fara, nade kterou patronát si podrželi majitelé velkostatku klobouckého. Missie konaly se r. 1873.

a) Farní kostel sv. Jiljí je starý původem, ale v nynější podobě dílem z roku 1696, dílem z r. 1850 pochází. R. 1868 byl nevkusnou přístavbou znešvařen. Jsou tu 3 olt. a na věži 3 zvony.

Kostel má vlast. jmění: 296·50 K, zádušního: 5299·76 K. Daně: 19·84 K. — Farář spravuje také ústav chudinský.

b) V Těšanech je fil. kostel sv. Barnabáše, stavba to moderní.

Ve farnosti je bratrstvo živého růžence.

Fara je budova přízemní, utvořená ze dvora panského a r. 1900 opravená. Nejnutnější stavení hospodářská jsou ve stavu dobrém, i zahrada.

Důchody béře farář z matice nábož. a to: 1608·96 K. Daní platí: 25·40 K. Kooperatora ovšem platí též matice nábož.

9. **Otnice** ves na rovině, 9 *km* od Klobouk (od Sokolnic poštou 6 *km*), mají 1010 obyv. českých, 3třídní školu, poštu. Tel., železnice v Sokolnicích. Se 2 osadami přifař. 2480 kat. 20 ž.), kteří mimo hospodářství živí se prací v továrnách brněnských. 7 tříd školních (ve 3 školách).

System.: farář, nyní Frant. Šebela, a kooperator.

Otnice byly zvláštním statkem; později prodejem přešly na různé pány. Po bitvě bělohorské pro účastenství majitele Přepického z Rychmburka prodány jakémusi Šimonu Kratzrovi, ale nedlouho je držel, neboť od r. 1626 jsou spojeny s panstvím ždánickým, i co do patronátu. Fara byla tu již r. 1350, ale v bouřích nábož. za své vzala, takže O. na čas (do r. 1660) do Šardic přifařeny byly.

a) Kostel farní sv. Aloisia a Havla jest vlastně již třetí svatyně na místě tom, neboť kostela původního dávno již není; druhý zbudovaný r. 1661 koncem věku 18. již nestačil, takže dlouho pomýšlelo se na zřízení nového prostrannějšího, což provedeno r. 1856 nákladem 41.000 zl., z části z důchodů knížecích, z části od farníků. Je 37 *m* dl., 15 *m* šir., ve slohu moderním; má 3 oltáře, hlavní krásným obrazem sv. Aloisia, patrona tehdejšího kníž. Al. z Liechtensteinův, ozdoben jest. Týž kníže daroval sem vzácnou stříbrnou monstranci a paramenta i varhany. Ku starožitným památnostem náleží červený ornát kožený. Hřbitov je mimo osadu.

Jmění vlastního má kostel: 4250 K, zádušního: 5027 K. Daně a poplatky: 22·79 K.

b) V Lovčičkách stojí na návrší fil. kostel sv. Václava; má gotický presbytář, 2 olt., svá paramenta a 3 zvony. Je starého původu, bývalá prý hradní kaple. Kolem kostela je hřbitov. O někdejší faře zdejší zmínka se děje r. 1400, ale za převratů nábož. zanikla. R. 1784 založena zde sice t. z. lokalie, ale již r. 1798 přenesena do Bošovic, kamž po několik let L. byly přifařeny. Od r. 1810 do Otnic patří.

Vlastního jmění má kostel: 2200 K, zádušního: 800 K.

Mimo tyto svatyně jsou ve farnosti ještě: kaple Srdce Panny Marie v Otnicích, v Milešovicích kaple sv. Anny.

Farář také spravuje fond chudinský.

Zbožné spolky: svaté Rodiny, živ. růžence, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova u kostela jest jednopatrová. R. 1805 byla vystavěna a r. 1899 opravena. Má všecky místnosti potřebné i knihovnu o 186 sv. (nejvíce obsahu bohosl. a histor.), založenou † farářem zdejším a arcikn. J. Maternou (r. 1898). Hospod. budovy v dobrém stavu, též zahrada.

Důchody: pozemky na 20 *ha*, jež pronajati lze průměrem za 14 K míru, pak roční rentu 2405 K. Daně: 594 K. Na kooperatora doplácí matice náboženská.

10. **Polehradice**, městys a farnost ležící v úvale, 3 *km* od Klobouk (9 *km* od nynějšího sídla děk. v Sokolnicích, spojení poštou), mají 1245 katol. obyv. českých (15 ž.), 3tř. školu, poštu. Trhy výroční 2. Tel. v Kloboucích, žel. v Hustopeči (9·5 *km*). Farníci živí se rolnictvím a poněkud i vinařstvím a prací v továrnách.

System.: farář, nyní Jan Sedlák.

Polehradice s tvrzí bývaly zvláštním statkem, jenž částí náležel kostelu břeclavskému, částí pak pánům z Kunštátu, od nichž P. přešly na rod Zástřizlův, po nichž převzali je páni z Vičkova. Když pak Hanuš Adam z Vičkova súčastnil se vzpoury proti Ferdinandu II., odňaty mu P. i Diváky a dány kolleji Jes. v Brně (1622) později pak prodány soukromníkům. Fara byla zde r. 1387 napřed pod patronátem kapituly

brněnské, pak pánů statku zdejšího. V 16. stol. usadili se tu nejen Bratří, nýbrž i Novokřtěnci. Když pak Jesuité nabyli statku zdejšího, uvázali se též v duchovní správu (v r. 1652). Později kněží světští zde ustanovováni.

Kostel sv. Jana Křt. je stavba novodobá. Opraven byl r. 1903 z dobrovolných příspěvků. Je dosti prostranný a má 3 olt. Hlavní oltář zdobí krásný obraz Panny Marie s Ježíškem v drahocenném rámci. Byl prý v Římě malován. Zdařilé obrazy jsou též na olt. pobočních. Hřbitov jest mimo osadu.

Je tu též kaple sv. Rocha.

Vlastní jmění: pozemky: 98 *a* 12 m^2 a jistina 150 K, zádušní: v pozemcích: 1 *ha* 96 *a* 59 m^2 a 6247·24 K v jistinách. Daně: 70·73 K. — Farář spravuje ústav chudinský.

Spolky zbožné: sv. Rodiny, ustav. klanění, sv. růžence a armáda sv. kříže.

Farní budova jest přízemí ve stavu dobrém; opravena byla r. 1890. Nepatrná farní knihovna (nejvíce po Jesuitech). Hospodářská stavení jsou přiměřena. Zahrada dosti veliká.

Důchody: užitek z pozemků 13 *ha* 1 *a* 41 m^2 (les malý včítán do toho), pak roční renta z jistiny 4284·60 K a doplněk z nábož. matice. Daně: 215·06 K.

11. **Šitbořice**, ves 6 *km* od Klobouk (bez řádného spojení), mají 1455 farníků českých (3 akat., 3 ž.), škola 4tř. a poštovna. Tel. v Kloboucích, žel. v Hustopeči (14 *km*).

System.: farář, nyní kons. rada Ant. Vogt.

Šitbořice bývaly statkem zeměpanským, pak nacházíme je v držení aspoň částečném děkana kapituly olom., kdežto jiná část náležela tamnímu biskupovi. Ve 14. stol. však Š. drželi pánové z Lomnice. I fara byla zde tenkrát již pod patronátem Dominikánek na St. Brně, jimž se dostávalo odtud desátkův i jiných dávek. Tak to celkem zůstalo až do zrušení kláštera, po němž statek kloboucký zakoupil Ignát ryt. Neuwall a v nejnovější době Františka kněžna Liechtensteinová.

Kostel sv. Mikuláše v moderním slohu, častěji opravovaný (posléze r. 1891), je malý. Má 4 olt., všecko potřebné

náčiní posvátné, malé ostensorium s ostatky sv. Augustina. Na věži 3 zvony. Hřbitov u kostela.

Jmění vlastní: pozemky v ceně 200 K, na penězích 2881·49 K v jistinách; z toho poplatky: 34·95 K; zádušní: 6979·79 K. Daně a poplatky: 24·95 K.

Farář spravuje též ústav chudinský. Z nadace † faráře zdejšího Václava Šuly (1000 K) bývají chudí dvakráte do roka podělováni.

Bratrstva a zbožné spolky: sv. Rodiny, živ. růžence, ustav. klanění, armáda sv. kříže, III. řád sv. Františka.

Budova farní jest přízemní, stará, z cihel nepálených vystavěná, r. 1889 sice opravená, ale nedostatečná ve mnohé příčině; rovněž tak stavení hospodářská. Zahrada jak obyčejně na venkově bývá.

Důchody: z pozemků na 24 *ha*, jež lze výhodně pronajati, a roční renta: 1000 K. Daně: 700 K. (Nyní je tu kooperator providující, jejž platí matice náboženská).

12. **Žarošice** (Žaroschitz), ves od Klobouk 9 *km* (od Sokolnic 24 *km*, bez řádného spojení) vzdálená, místo poutní, mají 1254 obyv. č., 4tř. školu (v 5 odděl.) a poštu. Tel. ve Ždánicích, žel. ve Slavkově (11 *km*). Je tu obvodní lékař se soukromou lékárnou. Trhy týdenní a 4 výroční. — Se 3 přifař. osadami 2281 kat. (224 akat., 42 ž.) a 8 tříd školních. Farníci živí se hospodářstvím a obchodem.

System.: farář, nyní Jan Káňa, a kooperator.

Žarošice byly statkem samostatným v držení kláštera velehradského, jemuž darovány byly králem Přemyslem Otakarem I. R. 1323 královna Eliška získavši jej záměnou (či koupí?), věnovala panenskému klášteru na St. Brně a tak to zůstalo až do zrušení kláštera toho, po němž prodán soukromníkům. Kostel zdejší zbudoval klášter velehradský (r. 1315) a fara založena r. 1343. První farář jménem známý jest kněz Jan. Herese na čas tu ovládnuvší zanechala značný počet přívrženců (n. 224) v přifař. Násedlovicích (chrám i hřbitov). Po restauraci katol. nejvíce

farářů zdejších bylo z řádu Cisterciakův. Ž. utrpěly velmi vojskem po bitvě u blízkého Slavkova (zastavili se zde mocnářové rakouský a ruský) a r. 1831 cholerou. R. 1884 byly zde missie.

Kostel sv. Anny, poutní, roku 1731 zbudován slohem neúhledným na místě svatyně starší a po krutém požáru r. 1797 velmi byl pozměněn. R. 1881 nákladem far. Osvalda Niklasa vymalován, r. 1888 zase opraven, avšak bezmála stálých oprav vyžaduje. Velmi ctěna je starobylá soška Matky Boží staré či žarošské, jež pochází asi z 8. stol. Pokud se původ její přivádí ve spojení se sv. Cyrillem, dlužno odkázati pověsti všecky ku pouhým dohadům. Kostel má 3 olt. a na nich řezby od Schweigla. Hřbitov za osadou.

Jmění vlastní jest pozemek (část zahrady), pak 1986 K v jistinách; zádušní: 6592·43 K. Daně 16·80 K.

Svrchu řečená socha P. Marie uctívala se až do r. 1784 v kapli »mezi vinicemi« blízko Ž. Památkou z kaple té jest kámen, nyní zazděný ve zdi starého hřbitova za far. kostelem, z dob abatyše kláštera starobrněnského Gertrudy Luquesiové (1734—1741).

Jmění zrušené kaple a to vlastní: 2107·77 K a zádušní: 997·50 K spravuje farář a platí z něho daní 5·93 K. Téže správě podléhá ústav chudinský.

Spolky zbožné a bratrstva: živ. růžence, ustav. klanění, sv. Rodiny, armáda sv. kříže. Jiné: Jednota kostelní, čten. a pěvecký spolek, spolek štěpařský, vojenských vysloužilcův a dobrovolných hasičů.

V přifař. osadách jsou dva hřbitovy: katolický a akat.

Fara jest budova jednopatrová, prostranná, r. 1902 důkladně opravená. Hospodářská stavení až na stodolu ve stavu dosti dobrém. Zahrada na 1392 m^2 stromovím osázená.

Důchody: užitek z pozemků na 33 *ha* 37 *a* 30 m^2, výhodně pronajatých; roční renta: 1076 K, doplněk z matice náboženské i na kooperatora (797·45 K). Daně: 674·73 K (mimo osobní).

V. Děkanství slavkovské

rozkládá se mezi děk. klobouckým, bučovským na vých., brněnským na záp. a děk. jedovnickým i arcidiecesí olomouckou na severu.

Vzniklo r. 1787 tím, že několik farních obvodů vyňato bylo z děk. bučovského a vyškovského.

Něco málo nepatrných vrchů lesem porostlých zdvihá se z rovného většinou území (sv. Urban u Slavkova na 341 *m*). Říčka Litava vyprýštivší u Hodějic béře se kolem Slavkova na jih a vtéká do rybníka začanského.

Žije zde v jednom městě, 4 městečkách a 40 vesnicích z polního hospodářství, řemesel a z práce v závodech průmyslových 34.235 obyvatelů a to: 33.273 katol., skoro veskrze českých, 490 akat. a 471 ž. a 1 j. vyzn. — Katolíci mají 15 farností a 1 benef. prosté se 43 svatyněmi, 25 duchovními, z nichž jeden v úřadě učitelském ustanoven jest; 1 žije na odpočinku.

Z kostelů farních připadá průměrem na jeden 5536 K vlast. jmění a 16034 K nadačního; 4 kostely mají též pozemky. Z toho daně státní a poplatků po 80 K. — Plnou kongruu z beneficia svého mají pouze faráři dva.

Správou polit., školní, soudní a obecní patří do Brna farnost Tvarožná až na jednu osadu, jež do Vyškova—Slavkova náleží, kamž patří také Slavkov, Kobeřice, Rousinov Nový a Starý, Nížkovice, Pozořice a Vážany; Dražovice k hejtmanství a soudu vyškovskému, z části k soudu bučovskému náleží. Do Vyškova patří také k hejtmanství i soudu Drnovice, Komořany, Lulč, Račice, Rostenice; Letonice do Vyškova—Bučovic.

Patronát: kníže-arcibiskup olom. v Dražovicích; kapitola stoliční v Brně ve St. Rousinově; kn. Jan Liechtenstein v Pozořicích; kn. Al. Schönburg-Hartenstein v Komořanech; Václ. hr. Kounic ve Slavkově a Nov. Rousinově; Pavel rytíř Schoeller

v Račicích a v Drnovicích; hrabě Ludvík Belcredi ve Tvarožné; Ant. Lernet ve Vážanech mají patron. právo; fary: Kobeřice, Lulč a Rostenice jsou nyní: Lib. Ordin. collationis; matice nábož. v Letonicích a Nížkovicích má právo patronátní.

Školy: 4 měšť., 37 obecné až na 4 vesměs české se 116 třídami; přijdeť na každou faru skoro 8 tříd.

Poslední generální visitace byla zde r. 1906.

Děkanem jest P. T. č. kanovník a arcikněz Josef Svoboda, farář v Lulči.

1. **Dražovice** ves na potoku dražovském, od Slavkova 6 *km* a od Lulče 7 *km* vzdálená, spojená poštou, mají s blízkým mlýnem 606 obyvatelů českých, 2třídní školu, poštu, telegraf a želez.: Nový Rousinov 7 *km*. — Přifařena ještě osada Podbřežice se školou 1třídní, celkem 932 katol. (jinověrců není), kteří se živí hospodářstvím a prací zednickou. Školy 2 se 3 třídami. (Přespolní 4 *km*).

System.: farář, nyní Msgr. Dr. Ant. C. Stojan, kons. rada, poslanec zemský a říšský; kooperator (ad personam).

Od r. 1295 patří Dražovice k majetku biskupství olom., jež povždy mělo zde i právo patronátní při faře, kteráž se uvádí r. 1382. Katolicismus udržel se zde i za převratů náboženských v 16. stol. Pro nedostatek kněžstva katol. byly však D. koncem století 17. přifařeny do Rousinova. Ve válkách francouzských dosti vytrpěly, ale zachovaly si památku, že dne 4. prosince 1805 na faře zdejší nocoval Napoleon I. s důstojníky svými. R. 1892 konány missie a založena nadace na konání missií každých 15 let.

Starý kostel farní, jenž stával za osadou, zbořen byl za války 30leté, a r. 1729 nákladem patronátu postaven jest nový. Ten však když za doby nejnovější již nestačil, zbudován byl a slavnostně posvěcen r. 1889 chrám nynější, ve slohu moderním, vkusně upraven a sv. Janu Křtiteli zasvěcen; má 4 oltáře a vyzdoben jest pěknými obrazy a důmyslnými nápisy vedením faráře nynějšího.

Jmění vlastní: 3454·65 K a pozemky 4 *ha* 38 *a*, zádušní: 30.916·16 K. Daně: 16·20 K. — Též chudinský fond spravuje farář.

Na hřbitově kaple veřejná Všech Svatých.

b) V Podbřežicích na místě starého postaven kostel nový sv. Petra a Pavla. Ze staré doby (z r. 1558) jsou tu dva zvony ulité ve Vyškově. Na náhrobku jednom lze čísti nápis: »L. P. 1599 ten pátek po všech Sv. zemřel a dokonal život Ludvík Ondřej malíř. Pán Bůh pak duši jeho milostiv buď. Amen«. — Jmění kostela fil. 642 K.

Spolky církevní a bratrstva: Apoštolát sv. Cyrilla a Methoděje, živý růženec. — Spolek hasičů dobrovolných.

Farní budova jednopatrová je ve stavu dobrém, byvši upravena r. 1890. Knihovna farní pro lid. Též stavení hosp. jsou přiměřena. Velká a krásná zahrada.

Důchody: z pozemků na 10 *ha* 69 *a*, jichž nelze s výhodou pronajati. Renta z jistiny 18.826·34 K. Mimo to in partem congruae užívá farář pozemků kostelních. Kongruu doplňuje matice nábož. Daně 252 K (a osobní).

2. **Drnovice**, ves 10 *km* od Slavkova, 3 *km* od Lulče vzdálená (pošt. spojená) se 1779 obyv. českými, 4 tř. školou v 6 odděl., zámek. Pošta, tel., železnice ve Vyškově. — Přif. ještě osada jedna, 2 domy, myslivna a strážnice na dráze, celkem 2815 kat., (4 ž.) kteří se živí hospodářstvím, tkalcovstvím a řeznictvím.

System.: farář, audit. Jan Odstrčil a kooperator.

Drnovice byly zvláštní statek, v jehož držení částečném r. 1390 byl Petr ze Šternberka. Pak spojeny s panstvím račickým, na něž přešlo i právo podací. Fara byla zde v 15. stol., ale za doby herese zanikla.

Kostel sv. Vavřince stojí něco opodál na výšině, zbudován byv r. 1652 na místě dřívějšího. Jest to budova sličná se 3 oltáři, na nichž jsou zdařilé práce štukové. Ku presbyt. přiléhá kaple z r. 1716, krytá kupolí a s protější

sakristií dává kostelu podobu kříže. Kostel byl r. 1898 opraven konkurencí, při čemž pořízen byl hlavní oltář z bílého mramoru. Na věži r. 1847 opravené jsou 4 zvony z novější doby. Hřbitov je u kostela, pod nímž r. 1899 bar. Mundy upravil hrobku pro svůj rod. — Matriky z r. 1672.

Jmění vlastní: 4123·76 K, zádušní: 16.326·24 K. Daně a poplatky: 65·12 K. — Jest tu farní fond chud. a zemský chorobinec pro ženy s kaplí sv. Alžběty pod správou sester III. řádu sv. Františka, jež na památku 50let. jubilea panování cís. a krále Františka Josefa I. r. 1898 sem uvedeny byvše — nyní počtem 9 — blahodárně působí.

Spolky katol. a bratrstva jsou: Živý růženec, sv. Rodiny, III. řád sv. Františka, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoděje. — Nepříznivým směrem béře se spolek socialistů.

Budova farní je ve stavu dosti dobrém; stavení hosp. letos se opravila. Zahrady dvě, ovocná jedna, druhá kuchyňská.

Důchody: Užitek z pozemků na 26 *ha* 41 *a* 42 m^2, jež možno pronajati; pak renta z jistin. Doplněk z nábož. matice, která platí kooperatora. Daně a poplatky: 658·89 K.

3. **Kobeřice**, ves a farnost stranou silnice do Hodonína, od Slavkova 5 *km*, od Lulče 15 *km* vzdálí s 983 obyv. českými 3 tř. školou. Pošta, tel. a žel. ve Slavkově. Farníci živí se hospodářstvím, část vyhledává výdělku v továrnách okolních.

System.: farář, nyní Josef Hammerschmied.

Kobeřice s tvrzí, kostelem a farou, o níž zmínka se děje již r. 1238, patřívaly rodu pánů Věžníků. Fara však za převratu nábož. ve stol. 16. zanikla, načež K. do Křižanovic, pak do Nížkovic přifařeny byly, dostavše se mezitím co do poddanství k panství ždánskému. Fara byla zde znovuzřízena r. 1875 (prvním farářem byl Josef Svoboda, n. arcikněz).

Kostel sv. Jiljí opata stojí na návrší za osadou a kolem něho jest hřbitov. Opraven byl nákladem obce roku 1891. Zbytky starého původu z 15. století ještě se jeví, ač jinak

byl kostel značně znovotěn. Má 3 oltáře a na věži 3 zvony, z nichž největší má gotický nápis: »O rex glorie atd.« Náhrobek jeden označuje Daniele ryt. z Věžníku († 1577).

Jmění vlastní: 4580 K, zádušní: 2942 K. Daně a poplatky: 69·87 K. Chudinský fond jeden spravuje farář a jeden obec.

Ze zbožných spolků jsou zde: věčn. klanění, živ. růžence, sv. Rodiny, armáda sv. kříže.

Farní budova je ve stavu dobrém, opravena byvši r. 1900. Prostranná stavení hospodářská též jsou v dobrém stavu. Zahrada na 15 *a* jest přiměřeně stromovím posázena.

Důchody: užitek z pozemků na 4 *ha* 36 *a*, jichž nelze s výhodou pronajati; pak renta z jistiny 23·809 K. Nábož. matice doplácí. Daně kostelní i farní platí obec.

4. **Komořany** (Gundrum) ves a farnost, od Slavkova 4 *km*, od Lulče 5 *km* vzdálená, se 499 obyv. něm., 2tř. školou. Pošta, tel., žel. Nový Rousinov 3 *km*. Farníci živí se hospodářstvím.

System.: farář, nyní Frant. Gold.

Komořany patřily ke zboží panenského kláštera starobrněnského; fara byla zde r. 1347. Pro nedostatek kněžstva K., kdež bez toho opanovala herese, přiděleny byly až do r. 1658 do St. Rousinova, pak zase obnovila se správa duchovní. Když zrušen byl r. 1782 panenský klášter starobrněnský, při němž bylo i zdejší právo podací, zakoupil statky jeho od matice náboženské Frant. ryt. Heintl a od něho kn. Schönburg-Hartenstein, v jehož rodině jsou i s patronátem až posud.

Kostel sv. Barbory na hřbitově nemá nic zvláštního; presbyt. ještě got. sloh zachoval; loď je plochá. R. 1899 a 1900 byl důkladně opraven; má 3 oltáře a na věži 3 zvony. Zmíniti se dlužno o vzácné kasule bílé z 18. století, kterouž daroval sem klášter Cisterciacek na St. Brně. Cena udává

Jmění vlastní: 1200 K, zádušní: 11.795 K. Poplatky: 716 K. Také fond chud. je ve správě farářově.

Zbožné spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, sv. Josefa na šíření dobrých knih.

Fara jednopatrová v dobrém stavu; r. 1897 byla opravena nákladem konkurence a faráře (1300 K). Hospod. stavení a zahrada též v pořádku.

Důchody: užitek z pozemků na 24 *ha* a 5 *a*, jež lze dosti výhodně pronajati; pak renta: 1168·60 K. Daně a poplatky 782·78 K a osobní.

5. **Letonice** ves leží v kotlině stranou od Bučovic, 9 *km* od sídla děkanského, bez řádného spojení, mají 945 obyv. českých, školu 3třídní. Pošta, tel. a žel. v Bučovicích (5 *km*). Farníci živí se rolnictvím, pak zednictvím i v Brně, ve Slezsku a v Uhrách i nádenictvím.

System.: farář, nyní Jan Komorád, konsist. rada.

Ve 14. století patřily L. — aspoň částí — Dominikánům brněnským, později dostaly se na pány z Pernštejna, konečně pak v držení vrchnosti slavkovské. — Fara byla zde záhy, ale zanikla za převratů nábož., za kterých se v L. usadili i Novokřtěnci. L. přifařeny byly do Dražovic, až pak r. 1849 zase zřízena správa duchovní a to lokalie, o 10 let později na faru povýšená.

Kostel sv. Mikuláše je stavba moderní, mnohokráte (posléze r. 1903 a 1904) opravená, má 3 oltáře a na věži 3 zvony. Hřbitov blízko.

Jmění vlastní: 2116 K; zádušní: pole v ceně 800 K a v jistinách: 12.296·44 K. Daně a poplatky: 44·83 K. — Farní ústav chudinský.

Bratrstva: živ. růžence, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoděje, sv. Rodiny. — Jiné: Čtenářská beseda, sbor dobrov. hasičů.

Farní budova jest těsné přízemí o 3 malých světnicích. K tomu ještě vlhká a studená. Hospod. stavení: stodola

a kůlna r. 1904 opraveny. Zahrada na 589 m^2 dosti dobrá, ale nepraktický ohrazená.

Důchody: Z pozemků 5·9 *ha* (nyní dobře pronajatých); pak od obce 152·88 K a doplněk z matice náboženské (nyní 1258·45 K. Daně a poplatky: 59·59 K a osobní.

6. **Lulč** (Lileč), ves a sídlo děk. úřadu ležící na úpatí hory svatomartinské, od Slavkova 12 *km* vzdálená, má 930 obyv. českých, 3třídní školu, poštu, tel. a želez. stanici. — Přif. 3 osady, stan. želez., mlýn, cihelna a myslivna, celkem 2505 kat. (jinověrců není), kteří se živí hospodářstvím, tkalcovstvím, zednictvím a kamenictvím. — Školy: 4 o 7 třídách (jedna 4·5 *km* vzdálená).

System.: farář, nyní č. kanovník, arcikněz a děkan Josef Svoboda, a kooperator.

Lulč s hradem byla ve středověku statkem samostatným; o faře mluví se koncem 14. století a podací právo na ni měl vládnoucí zde rod pánů z L. V 15. století i s Nemojany L. přišla v držení známého politika moravského Václava z Ludanic, při čemž však nezůstalo dlouho, neboť koncem stol. 16. zakoupena jest k Habrovanům, jež držel Jan Dubčanský ze Zděnína. Podivný muž tento dle zásady volného bádání v písmě vynašel víru novou (Bratří lilečtí neb habrovanští). Hlavní povahou sekty té byl tuhý odpor proti učení katol. i »Bratřím«, jakož se to jeví i v polemických spisech jeho vytištěných v tiskárně, kterou v L. zařídil. Pro učení své byl Dubčanský v Praze uvězněn. Že stalo se odsouzení to i uvěznění mimo Moravu (v Praze), v tom stavové zemští vidouce porušení ústavy dlouhý vedli spor s králem Ferdinandem I., a ač při tou chtěli Dubčanskému pomoci, on již nedostal se k tomu, aby učení své slovem neb tiskem rozšiřoval. R. 1543 zemřel. Stoupenci jeho dílem k Lutheránům, dílem k Novokřtěncům se přidali.[1]) Lulč pak zůstala ještě v držení nekatolíků, až

[1]) Viz: Brandl V., „Jan Dubčanský a Bratří lulečtí". „Čas. Matice Moravské" 1882, strana 74. a n.

r. 1607 pan Vilém Zoubek na L. změniv smýšlení své povolal sem Jesuity z Olomouce, jimž podařilo se obrátiti mnohé na víru katolickou, ano Jesuité převzali zde i správu duchovní (1610—1652). Paní Kateřina Zoubková popustila jim zdejší statek svůj na založení kolleje řádové v Kroměříži, později do Uh. Hradiště přeložené. Od r. 1652 kněží světští vedou správu duch. Po zrušení řádu jes. převzala statek matice studijní a od ní zakoupil jej r. 1824 velkoobchodník brněnský Jan ryt. Herring. R. 1854 konaly se tu missie.

a) Farní kostel sv. Martina biskupa polohou svojí na vrchu od osady 3 *km* vzdáleném celému okolí vévodí; postaven byl r. 1751—53 slohem barokovým místo kostela někdejšího, jenž stával na blízkém hřbitově. O zbudování nového kostela velikou zásluhu má tehdejší farář Mart. Dvořanský. Kostel prostranný má 3 olt. se zdařilými řezbami a byl v letech 1889—1896 z části svým jměním, z části z příspěvků dobročinných opraven. Zde bývají služby B. jenom za doby letní. Na věži jsou 3 zvony (jeden ze stol. 16.) a hodiny.

Jmění vl.: 18.768 K; poplatky z toho: 41·71 K. Zádušní: 36.149·92 K.

b) Filialní kostel (zimní) sv. Isidoru zasvěcený, jest budova baroková; r. 1897 týmž způsobem jako farní kostel byl opraven. Jmění vlastní: 19.583 K, z toho equivalent: 39 K. — V Nemojanech je kaple sv. Jana Nep., stavení obyčejné a prosté se jměním 340 K, z čehož se platí: 1·12 K. Fond chudinský je ve správě farářově.

Spolky katol. a brat.: Spolek katol. mužův a jinochů; živý růženec, Apoštol. sv. Cyr. a Meth., sv. Rodiny.

Fara jednopatrová má všecky místnosti potřebné a každého roku se opravuje. Knihovna z odkazů některých býv. správců duchovních utvořená. Hosp. stavení ve stavu dobrém.

Důchody: z pozemků na 17 *ha*, jež nesnadno lze pronajati; renta 1058·80 K. Doplněk z nábož. matice i pro kooperatora. Daně: 555·29 K.

Chrám sv. Martina na hoře Liliové u Lulče.

7. **Nížkovice**, ves a farnost od Slavkova 4 *km* a od Lulče 14 *km* vzálená, poštou spojená, mají s (myslivnou) 865 farníků českých (1 akat.), školu 2třídní. Pošta, tel. a želez. ve Slavkově. — Farníci většinou jsou rolníci; mimo to jsou tu dělníci stavební a tovární.

System.: farář, nyní Ant. Rosenberg.

Nížkovice záhy dostaly se v držení pánů na Ždánicích a to i s právem podacím. Když jako v celém okolí i zde herese opanovala, byly N. přiděleny správou duchovní do Křižanovic, čímž se vysvětluje, že tamní fara drží až posud pozemky zdejší. Zaklád. listinou ze dne 9. listop. 1741 ustanoven zde byl expositus na útraty fary křižanovické, r. 1785 založena lokalie, jež r. 1859 povýšena byla na faru.

Kostel sv. Kunhuty je slohu renaissančního a byl opraven r. 1901 konkurencí. — Vlastního jmění má 1174 K, zádušního: 4346 K; poplatků 12.15 K. — Farní ústav chudinský.

Spolky církevní a bratrstva: živ. růžence, sv. Rodiny. Pak: Spolek voj. vysloužilcův a hasičův.

Farní budova je přízemní, chatrná a vlhká; byla sice opravena r. 1901 ale opět vady se ukazují. Také stavení hosp., nejnutnější jen, jsou chatrna. Zahrady dvě: rozsáhlá za farou, náleží faře křižanovické; zahrádky malé před oknem užívá farář domácí.

Důchody: úroky z renty: 148 K a doplněk z nábož. matice. Daň jen osobní.

8. **Pozořice**, městys na vyvýšenině, blízko silnice hlavní z Brna do Olom., od Slavkova 8 *km*, od Lulče 12 *km* vzdálí, spojený z části silnicí, z části drahou, mají 1064 obyvatele č., 4 tř. školu v 5 odděl. a poštu; jsou sídlem obvodního lékaře a lékárny. Se 7 osadami přifařenými celkem: 5223 kat. (1 akat.), kteří se živí hlavně rolnictvím (v Šumicích vinařstvím), řemesly, prací v lesích panských a továrnách brněnských (přadláci). — Školy: 6 o 16 třídách (nejvzdálenější v Hostěnicích 5·5 *km*).

System.: farář, nyní Šebastian Páral a 1 koop. Mimo to je zde ještě jeden koop. (nesystemis.).

Na P. ve 13. a 14. stol. vládli pp. z Wildenberku, kteří prodali své zboží zdejší markr. Joštovi i s far. patronátem, ale za nedlouho vidíme tu držitele jiné; ve 2 pol. 16. stol. již tu vládne Albrecht Černohorský z Boskovic a od r. 1571 bratr jeho Jan Šembera, po němž P. s hradem, kostelem i farou, která tu byla již v I. pol. 14. stol., přecházejí na dceru Kateřinu, provdanou za Maxe z Liechtensteinův a tím i ve spojení s bučovským majetkem jeho. — O značnějším jmění kostela zdejšího v dobách těch svědčí, že byli při něm ustanoveni též oltářníci, ale v letech 1522—1557 naříkají faráři na vrchnost, zkracující je bezprávně v důchodech. Pak bludařství tu nabývá vrchu až do r. 1622. Za bitvy u Slavkova vojskem a r. 1836 cholerou farnost značně trpěla.

Kostel farní Nanebevzetí Panny Marie je pěkná a prostranná budova baroková; r. 1724 zbudován místo dřívějšího, jenž stál na hřbitově a požárem r. 1704 skoro celý zničen byl. Má 4 olt., sochařskými pracemi známého Tom. Schweigla z Brna ozdobené. R. 1883 byl konkurencí opraven. Průčelí zdobí 2 věže, na nichž jsou 2 větší staré zvony a umíráček.

Vlastní jmění: 13.943 K, z čehož daně a poplatky: 98·81 K. Farní fond chudinský. — R. 1898 byly zde missie.

Spolky círk. a bratrstva: Živý růženec, sv. Rodina, apoštolát, mimo to působí Jednota katol. mužův a jinochův. Radikálním směrem působí: Spolek soc.-demokrat. (»Havlíček«) a spolky tělocvičné: »Lasalle« a »Sokol«. Nad to jsou zde: Spol. vojen. vysloužiců, 7 spolků hasičských (v celé farnosti).

Fara jest budova jednopatrová, rozsáhlá z r. 1731. Roku 1903 byla řádně opravena. Jest tu i farní knihovna (1280 sv.) Stavení hospodářská veliká. Zahrada na 1 *ha* a 41 *a* má půdu kamenitou a jsouc na svahu východním trpí suchem.

Důchody: užitek z pozemků farních na 21 *ha* 30 *a* a z kostelních (in partem congruae), nyní pronajatých pro značnou vzdálenost

méně příznivě; pak renta 1788 K; doplněk na jednoho kooperatora z matice nábož., kteráž kooper. druhého platí docela. Daně: 651·22 K.

9. **Račice,** ves od Slavkova 24 *km*, od Lulče 6 *km* vzdálená, mají krásný zámek se značnou knihovnou, 2tř. školu a poštu. Tel. a žel. v Lulči. Trhy výr. 2. S přif. hájovnou jest 936 kat. (jinověrců není), kteří se živí polním hospodářstvím, pak prací zednickou a kamenickou.

System.: farář, nyní Jan Wickl, kons. rada.

Račice patřily ve 13. stol. loupeživému ryt. Bedřichu Línavskému, jenž na pevném hradě zdejším dlouho vzdoroval. Roku 1421 byl hrad v držení Husitů; později vystřídali se tu znamenití rodové Sternberků, Boskovských na Černé Hoře a j. Počátkem věku 17. vládl tu p. Jan Petřvaldský, ale ten pro účast na vzpouře r. 1620 majetku toho zbaven byl, načež R. prodány bar. Willingrovi; ale pak přecházel statek zdejší z ruky do ruky (vystřídaloť se za 200 let 8 pánů (!), až r. 1830 zakoupil jej Jan bar. Mundy i s právem podacím, které pak se statkem přešlo na majitele nynějšího. — R. 1854 byly zde missie.

Farní kostel Zvěstování Panny Marie zasvěcený, jest někdejší kaple zámecká slohu barokového a byl r. 1773 upraven pro potřeby farní. Má 3 olt. a na věži 3 malé zvony. Opravuje se častěji nákladem patrona i farníkův. Tak r. 1892 opraveny oltáře poboční, pak r. 1899 nákladem nejmenovaného dobrodince akad. malíř Šichan vymaloval hlavní obraz oltářní; r. 1901 pořízeny varhany. Ku památnostem náleží stará kožená kasula barvy zelené, pak 3 starobylé celé ornáty a mramorové kropenky. Před kostelem roku 1905 postaviti dal patron sousoší Ukřižování Páně. — Na hřbitově jest kaple Nesvětější Trojice.

Kostel vl. jmění nemá, kryjeť potřeby své z běžných příjmů, ovšem přeskrovných a schodek doplácí patron. Zadušní: 1872·05. Poplatky: 6·41 K. Jesttu i farní ústav chudinský.

Spolky církevní a bratrstva: sv. Rodiny, živ. růžence, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoděje. — Jiného směru: Spolek hasičův a voj. vysloužilcův.

Fara je přízemní, skrovná, o 3 světnicích, od kostela dosti vzdálená. Opravena byla nákladem patrona r. 1896. Hospod. stavení není a zahrádka před farou nepatrná.

Důchody: Od velkostatku: 153·30 K a doplněk z nábož. matice. Daň jenom osobní.

10. **Rostenice** (Rosternitz), ves od Slavkova 12 *km* a od Lulče 4 *km* vzdálená, bez řádného spojení, mají 421 obyv. něm., školu 2třídní. Pošta, tel. i žel. v Lulči. S přifař. osadou 690 kat. (jinověrců není) rolníků.

System.: farář, n. Ondřej Kodar.

Rostenice osídleny byvše přistěhovalci něm. dle některých ze Švábska, dle jiných ze Švédska, náležely k panství starobrněnskému jako zvláštní statek, farou pak do Lulče až do r. 1854. Tu zbožný a horlivý dobrodinec zdejší J. Sachs věnoval půllán na zbudování kostela a fary a na zařízení 4000 K. I byl r. 1863 kostel vystavěn a opat kláštera starobrněnského Cyrill Napp jej slavnostně posvětil. Na to zařízena i správa duchovní. — R. 1881 byly zde missie.

Kostel sv. Cyrilla a Methoděje ve slohu moderním prostranný jest a zařízen slušně, maje 4 oltáře.

Jmění vlastní: 9 *ha* 30 *a* 26 m^2 pozemkův a 462·06 K v jistinách, zádušní: 3 *ha* 1 *a* 46 m^2 v pozemcích a 1105 K v jistinách. Daně platí obec. Fondy chudinské spravují obce. Farní ústav chudinský se tvoří.

Ze spolků církev. a bratrstev je zde: Živý růženec a bratrstvo sv. Rodiny.

Budova farní nová z r. 1903. Hospod. stavení sešlá. Zahrada v dobrém stavu.

Důchody: farář užívá (in partem congruae) pozemků kostelních, pronajatých, z nichž katastralní výnos činí: 561·44 K, dále má rentu 572·12 K a doplněk kongruy od obce (210 K). Daně: 28·40 (a osobní.).

11. **Rousinov Nový** (Neu-Rausnitz), městys od Slavkova 5 *km* a od Lulče 6 *km* vzdálí (spojení poštou a drahou), má 1615 obyv. č., školu 4tř. českou (v 5 odděl.), šk. měšť., v obci židovské 1tř. něm., 2tř. pokrač. školu, poštu, tel. a žel. stanici (1 *km*). Dva lékaři a lékárna. Výroba zboží stuhového. Trhy týdenní a výroční. — S přifař. osadou: 1787 katol, (201 ž. a 1 j. vyzn.); 7 tříd školních (křesť.). Farníci se živí z řemesel, zvláště stolařství se vzmáhá; ve přifař. osadě jest rolnictví pramenem výživy.

System.: farář, nyní Jan Flášar, a kooperator.

Nový Rousinov je staré městečko zeměpanské; od r. 1560 drželi je stavové moravští, ale brzy na to odprodán R. Vilému Dubčanskému ze Zděnína a na Habrovanech. Na to rychle po sobě střídali se majitelé, až r. 1593 prodán R. i s kostelním právem podacím p. Oldřichu z Kounic, jenž spojil je se svým panstvím slavkovským. Arciť mezitím co do věcí nábož. měl R. týž osud jako celá bezmála Morava: stal se sídlem herese, což již vysvětliti lze z poddanského poměru k pověstnému sektáři Dubčanskému na Habrovanech, ano r. 1570 tkadlec jeden kazatelský úřad si osvojil. Za těch poměrů byl R. N. duchovně spravován z Rousinovce, až od r. 1696 zase řádná katolická duchovní správa tu zařízena.

a) Farní kostel sv. Maří Magd. je budova baroková z r. 1700. Místo někdejšího kostela starého na býv. hřbitově byl postaven nákladem obce, ale proti pravidlu církevnímu. Má 3 oltáře. R. 1904 a 1905 byl obnoven, vymalován a barevnými okny ozdoben, a to ze sbírek, jež farář podnikl (nákl. 9000 K). Na věži 3 zvony (jeden ze 16. století). Kostel má některé starobylé památky: ornát kožený, massivní staré svícny, obraz Panny Marie svatotomské a sv. Salvatora, pak kasuli červenou, zlatem skvostně vyzdobenou.

b) Kaple sv. Floriana r. 1898 opravená ze sbírek jako farní kostel.

Jmění vlastní: 3403 K, zádušní: v nemovitostech 1260 K a v jistinách 26.772 K. Daně a poplatky: 73·58 K.

Farář spravuje též fond chudinský; obec má svůj. Lidumilně působí též damský odbor spolku sv. Vincence z Paula.

Spolky církevní a bratrstva: Živý růženec, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyr. a Meth. Okrašlovací jednota kostelní. — Jiného rázu je spolek »Karolina Světlá«.

Fara je těsná budova s malými a temnými světnicemi. Zakoupením vedlejší plochy za 1000 K (nákladem farnosti i patrona) r. 1904 fara i zahrada, zásluhou † far. Buchty dobře opatřená, získala. Je tu i farní knihovna katalogisovaná.

Důchody: užitek z pozemků na 9 *ha* 48 *a* 18 m^2, jež pro velikou vzdálenost (na 1 hod.) od osady těžko lze pronajati; pak renta 477 K, dávky od obcí 168 K a doplněk z matice nábož., jež platí i kooperatora. Daně: 270 K.

Známo jest, že N. R. jest rodištěm slavného bohoslovce, spisovatele a buditele Frant. Sušila (narozen 14. června 1804, † 31. května 1868). R. 1907 byl mu zde zbudován pomník.

12. **Rousinov Starý,** Rousinovec (Alt-Rausnitz) ves, vzdálená od Slavkova polní cestou 6 *km*, (od Lulče 6 *km*), má 362 obyv. českých, školu jednotřídní. Pošta, tel. i žel.: Nový Rousinov (1 *km*). — Přifařeny: 3 osady, stanice a strážnice na dráze, celkem 2352 katol. (jinověrců není) českých a něm., kteří žijí z hospodářství a venkovských řemesel, část z práce v továrnách. Školy: 4 (jedna něm.) o 8 třídách (nejvzdál. 4 *km*).

System.: farář, nyní Tomáš Rábl a kooperator.

Rousinov náležel bisk. kostelu olomouckému; r. 1331 věnoval král Jan důchody zdejší k nadání děkanství kapitul. v Brně i s patronátem, při čemž v podstatě zůstalo až do dneška. Patrno z toho, že fara byla zde ve 14. stol., ač farář, vlastně vikář, uvádí se teprv r. 1513.

a) Farní kostel sv. Václava již není původní, ten vyhořel r. 1715. Brzy na to stavěn byl kostel nynější hlavně nákladem farářův a dobrodincův a r. 1773 jej kapitulní děkan, později biskup brněnský Matyáš hr. Chorinský posvětil. Potom staly se mnohé opravy nákladem dobrodinců. Nyní jsou tu

4 oltáře, na věži pak 4 zvony ve stol. 18. přelité. — Mimo to je zde kaple sv. Floriána.

Jmění vlast.: 4353·65 K, zádušní: 12.532·64 K a lán polí. Daně a poplatky: 63·02 K.

b) Ve Velešovicích na hřbitově jest kostelík svaté Barbory z r. 1732 ve slohu barok. se 3 olt. a 2 zvony staré Bývala zde fara pod patronátem kláštera doubravnického; tu když v 15. stol. zanikla, přifařeny jsou V. do Rousinovce. Také je tu kaple sv. Jana Nepom. — Kostelík má vlastní jmění: 3502·71 K, záduš.: 1486 K. Daně 9·57 K. — Mimo to jsou kaple: ve Slavíkovicích sv. Janu Nep. a v Čechyni Naroz. Panny Marie zasvěcené.

Ústav chudinský je ve správě farářově.

Spolky nábožné a bratr.: III. řád sv. Frant., Apoštolát sv. Cyr. a Meth., sv. Rodiny, Živý růženec, nejsv. Srdce P. Též tu působí spolek čtenářský.

Fara jednopatrová má 8 světnic; opravovali ji vždycky farníci a to po částech; při ní jsou též nejnutnější budovy hospod. Zahrada většinou nově založená má 0·767 *ha* výměry.

Důchody: Užitek z pozemků: 64·46 K, renta: 1361·60 K; doplněk z nábož. matice, kteráž zcela vydržuje kooperatora. Daní platí farář 48·85 K a osobní.

13. **Slavkov** (Austerlitz), město, od sídla děk. úřadu 12 *km* vzdálené, má 3684 obyv. české a jest sídlem okresního soudu, berního úřadu, silničního výboru, (s přir. 35%), finanční stráže, a evidenčního katastru; c. k. notářství, 3 advokáti. Lékaři a lékárna. Nádherný zámek s bohatou obrazárnou. Škola měšť. 3třídní pro chlapce, měšť. pro dívky (1 tř.), obecná škola 6třídní pro chlapce, a 6třídní pro dívky; soukromá obecná a měšťanská škola klášterní, pokračovací škola průmyslová, zimní škola hospod. Spořitelna a záložna. Cukrovar. Četnická stanice. Pošta, telegraf. a želez. stanice. Pokladna nemoc. Přirážky obecní: 60%. Zvláštní obec židovská se školou a synagogou. — Trhy koňské a výroční 5. — Přifařeno jest

5 osad a 4 strážnice na dráze; celkem: 7659 katol., (489 akat., 270 židů), kteří se živí mimo hospodářství řemesly, prací při velkostatku, v cukrovaru a na železnici. — Druhdy kvetoucí zde škrobařství, pramen to značného blahobytu, dávno zaniklo; rovněž soukenictví. — Školy: 10 s 32 třídami (3 venkovské vzdálené po 5 *km*) a 1 židovská.

System.: farář, nyní konsist. auditor Václav Uhýrek, 1 kaplan, 1 koop., a 1 katecheta.

Slavkov původně Nové Sedlice se nazýval a má se za to, že založili jej ve stol. 12. templáři, po nichž držel jej řád německý, obstarávaje i správu duchovní. Teprv r. 1409 uvádí se farář Václav. Za převratů náboženských stal se Slavkov sídlem mnohých sekt, mezi nimiž byli Bratří i Novokřtěnci z Mikulova vypuzení. Bratří měli zde jedno z hlavních sídel svých na Moravě se sborem a školou; ano roku 1572 i synodu konali. Mimo ně bylo prý zde ještě 10 jiných sekt. Tehdy vládli tu již Kounicové (Oldřich) a panství zdejší i s patronátem drží až podnes. — Po obratu náboženském horlivě zde působili Jesuité, ale s počátku s nevalným výsledkem; teprv od roku 1633 byla opět zřízena katol. správa duchovní (i pro Křižanovice, Kobeřice a Nížkovice) a věc katolická opět ožila. Známo jest, že blízko Slavkova (u Prace) svedena byla r. 1805 nešťastná pro Rakousko bitva s Napoleonem I. a že den po ní (3. prosince) na zámku zdejším, v němž bydlel Napoleon, uzavřeno příměří mezi vítěznou Francií, a Rakouskem i Ruskem. Tehdáž ovšem území farnosti zdejší od vojska různého nemálo vytrpělo.[1]) — Poslední missie byly tu r. 1900.

a) Farní kostel, zasvěcený Vzkříšení Páně, jest budova originální slohu řeckého. Zakladateli Václavu hrab.

---

[1]) Obšírné a důkladné vylíčení bitvy slavkovské („tři císařů") a zvláště hrůzné dojmy a následky bitvy pro město Brno podal v listě „Brünner Anzeiger" r. 1855 a to na základě záznamů svědka očitého, známý Jan Ohéral († 1868). (Uveřejněno ve „Schriften der histor.-statistischen Section" 1860.) — Podnětem kněze-professora Al. Slováka v Brně nedávno utvořil se výbor na zřízení důstojného pomníku na bojišti slavkovském.

Kounicovi, tanula prý na mysli svatyně, v níž by všechna vyznání křesťanská Pánu Bohu mohla se kořiti; měl to tedy býti kostel v duchu tehdejší tolerance (1789); pročež i při úpravě opomenulo se všechno, co jeví ráz výhradně katolický a co srdce katolíkovo vroucněji rozněcuje a povznáší nejen k úctě Boží nýbrž i Matky Páně a svatých. Kostel má 3 olt. z mramoru solnohradského a na nich velmi zdařilé práce štukové i sochařské od vídeňských mistrů Schrotta a Böhma. Na mohutném oltáři hlavním jest svatostan krytý kopulí, jež spočívá na 8 sloupích dorických, bezmála to chrámeček řecký. Po obou stranách viděti sádrové postavy andělů se kořících v nadlidské velikosti. Nad svatostanem pak vypíná se štukový, vypuklý obraz Vzkříšení Páně. Podobné jsou oltaře vedlejší. Zvláštností kostela jsou 3 kazatelny. (Původní dvě pro špatnou akustiku byly nepříhodny, pročež uprostřed kostela jest třetí). U vchodu do kostela povšimnutí hodny jsou vzácné dvě veliké kropenky z mramoru. Nad předsíní, spočívající na šesti jonických sloupech viděti překrásný sádrový relief, jenž zobrazuje rozeslání sv. apoštolův. Za let posledních štědrými dobroditelkami osvědčily se býti vdova Antonie Čápová, pak Kateřina Skřivánková a Thekla Kelčová, jejichž darů z části již bylo použito, z části teprv se použije na výzdobu kostela, jenž v letech 1890tých byl vnitř i zevnitř vylíčen nákladem 8000 K. Za nynějšího faráře (1901) položena nová vkusná dlažba z mramoru slezského (4200 K) a sličné zábradlí i mramorové schody pořízeny k oltáři hlavnímu. — K cenným a památným věcem náleží: úplný ornát z r. 1830 (stál 1600 K) a vzácný starožitný kalich gotický z r. 1583 (zakoupen z pozůstalosti kanovníka olomouckého hr. Miggaziho) ozdobený obrazy sv. Petra a Pavla a 4 sv. evandělistů. V sakristii jest veliký obraz sv. Jakuba, který býval v původním farním kostele zdejším. Zvony jsou 3, z doby novější. — Vlastní jmění: 13.168 K, zádušní: 46.156 K. Daně: 211 K.

b) Kostel špitální sv. Jana Křtitele zbudovala r. 1743 hrab. Františka Kounicová. Jest klenut a má 3 oltáře. V něm jest

Farní chrám Páně ve Slavkově.

hrobka hrab. rodu Kounicova, od něhož pocházejí též některé nadace. Roku 1892 byl kostelík nákladem hrab. Elišky Kounicové vylíčen. Velkostatek má povinnost udržovati jej. Při něm jest také obecný hřbitov.

Vlastní jmění: 4752 K, zádušní: 4691 K. Daně: 22·58 K.

V zámku je sličná kaple sv. kříže slohu rokokového, mramorem umělým a freskami bohatě vyzdobená. Na oltáři zvláště vyniká krásný krucifix.

Z vinic nad městem mile pohlíží na celé okolí kaple sv. Urbana a Donáta z r. 1699, kamž každoročně vodívá se slavný průvod z města. Byvši již opuštěna, r. 1862 zásluhou města obnovena jest a jedním oltářem vyzdobena.

Vlastní jmění: 191·46 K, fund.: 400 K.

Školní sestry z kongregace »Notre Dame« (nyní počtem 16) mají od r. 1883 ve Slavkově český pensionát i dívčí školu a při tom domácí kapli Božského Srdce Páně.

V přifař. Křenovicích jest fil. kostel sv. Vavřince na návrší stojící, jenž původem sahá do stol. 15., jak zvláště viděti při presbytáři. Oltáře jsou tu 3 a rovněž 3 zvony na věži. R. 1885 byl kostel prodloužen a r. 1900 opraven. - Hřbitov jest u něho pro osady Křenovice a Hrušky. — Vlastní jmění: 3996 K, zádušní: 4061 K. Daně: 7·28 K. — Ve století 13. bývala zde fara pod patronátem někdejší komendy slavkovské; za dob herese však fara zanikla, načež Křenovice do Slavkova přifařeny byly. Bude zde zřízena správa duchovní, již převezme kanonie strahovská. Budova farní již se staví.

V Němčanech je kostelík sv. Antonína poustevníka se hřbitovem. Zbudován byv r. 1679, pochází v podobě nynější z r. 1731. Má jeden oltář chatrný a 2 zvony. R. 1899 byla sem darována křížová cesta a rok na to zakoupeny varhany (od firmy Kášovy v Brně). — Vlastní jmění: 2510 K, zádušní: 3624 K. Daně: 7·31 K.

Kapli Panny Marie Bolestné na t. z. Lutrštéku zbožní ctitelé Marianští r. 1876 zbudovali a sochou Panny Marie, nalezenou ve studni, kamž snad zapadla ze zašlé »Boží muky«,

ozdobili. Roku 1876 byla slavně posvěcena a každoročně o slavnosti Bolestné Bohorodičky hojně bývá navštívena. Roku 1900 a 1903 provedeny opravy vně i zevně nákladem 1045 K. — Vlastní jmění: 1161 K, zádušní: 902 K, z čehož obvyklé poplatky.

V Heršpicích jest chudičká kaple sv. Matouše z r. 1870 s jedním oltářem a zvonicí. Má něco jmění (349 K).

V Hodějicích na kopečku stojí kaple sv. Bartoloměje se hřbitovem (z r. 1884) s jedním oltářem a křížovou cestou. Již nyní jeví se nedostatečnou při službách Božích. Jmění nemá, jenom fund. 704 K.

Pro množství kostelův a hřbitovů, v nichž často dlužno konati posvátné výkony, náleží zdejší správa duchovní k nejobtížnějším v diecesi.

R. 1830 zdejší měšťan Josef Mezník založil beneficium pro kněze, jenž měl na zdejší škole vyučovati náboženství, pak připravovati schopné hochy na školy latinské, za zakladatele sloužiti v témdni 2 mše sv. a v duchovní správě vypomáhati. Za to měl užívati úroků z jistiny ((1200 zl. v. m.) a míti byt. Nyní právě zařízeno místo katechety zvláštního a beneficium Mezníkovo se asi od něho odloučí.

Budova farní, jednopatrová, přiléhá ke kostelu a jest chodbou s ním spojena. Polohou svojí na sever je studená a někdy pro větry nad ní se srážející ji ani nelze vytopiti. R. 1890 byla olíčena. Malá farní knihovna. Hospodářská stavení umístěna jsou velmi nevýhodně a jest k nim zvláště v zimě obtížný přístup. Stodola vzdálena čtvrt hodiny; při ní jest zahrada, jež pro tuto vzdálenost užitek faráři nenese! Také zahrádka jest u fary na zeleninu a ovoce; ale platí se z ní nájemné cukrovaru.

Důchody: z pozemků farních (10 *ha*), jichž nelze výhodně pronajati; renta: 909·99 K a doplněk z náboženské matice pro faráře i kooperatory. Daně: 269·47 K.

14. **Tvarožná** (Bosenitz), ves vzniklá ze dvou osad, Tvarožné a Važanic, od Slavkova 7 *km*, má 793 obyv. č., školu

3třídní a poštu. Tel. a žel. v Blažejovicích (3·5 *km*). — Přifař. eště 4 osady, nádraží, myslivny dvě a 3 osamělé usedlosti, celkem: 3178 katol. (jinověrců není), kteří se živí hospodářstvím a prací v továrnách brněnských. Škol 5 s 11 třídami (nejvzdálenější 4 *km*).

System.: farář, nyní Miloslav Simonides, a kooperator.

Tvarožná byla původně statkem zeměpanským. Fara byla (r. 1388) ve Važanicích, které prý byly původně německé (odtud jméno Bosenitz), ale r. 1455 mluví se již o faře ve Tvarožné české. Obě osady v jednu spojené zatím přešly v držení Králové kláštera na St. Brně a při tom zůstalo až do r. 1713. Tu zakoupil je a s Líšní spojil Jan rytíř z Freyenfelsů. Podací právo bylo zprvu při řečeném klášteře, pak při klášteře Hradišti u Olom., konečně připadlo vrchnosti líšeňské.

a) Kostel sv. Mikuláše biskupa zbudován klášterem starobrněnským ve stol. 14. a to slohem románským. Ač byl častěji opravován, sešel přece koncem 19. stol. velice, ano hrozil spadnutím. Tu — a to velikou zásluhou tehdejšího faráře a známého spisovatele Václ. Kosmáka, pak patrona i obcí přifařených — zbudován r. 1881 kostel nový a důstojný v ušlechtilé gotice, s kterouž souhlasí všecko nové zařízení jeho. Ze starých dob pouze některá roucha se zachovala.

Vlastní jmění kostela: malý pozemek (někdejší hřbitov) a jistina: 4299·12 K, zádušní: 13.489·88 K. Daně a poplatky: 41·77 K. — Také fond chudinský farář spravuje.

b) Na pahorku za osadou vypíná se kaple Rodičky Boží z r. 1700, která zrušena byvši r. 1786, r. 1832 zase byla obnovena.

V Mokré jest kaple sv. Barbory a v Horákově sv. Gotharda opata.

Ze spolků církevních a bratrstev jsou zde: živ. růžence, spolek křesť. matek, spolek střídmosti, brat. sv. Michaela, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. — Mimo to po všech osadách přifař. jsou spolky čtenářské a hasičské; dále jeden spolek křesť.-sociální a dva socialních demokratů.

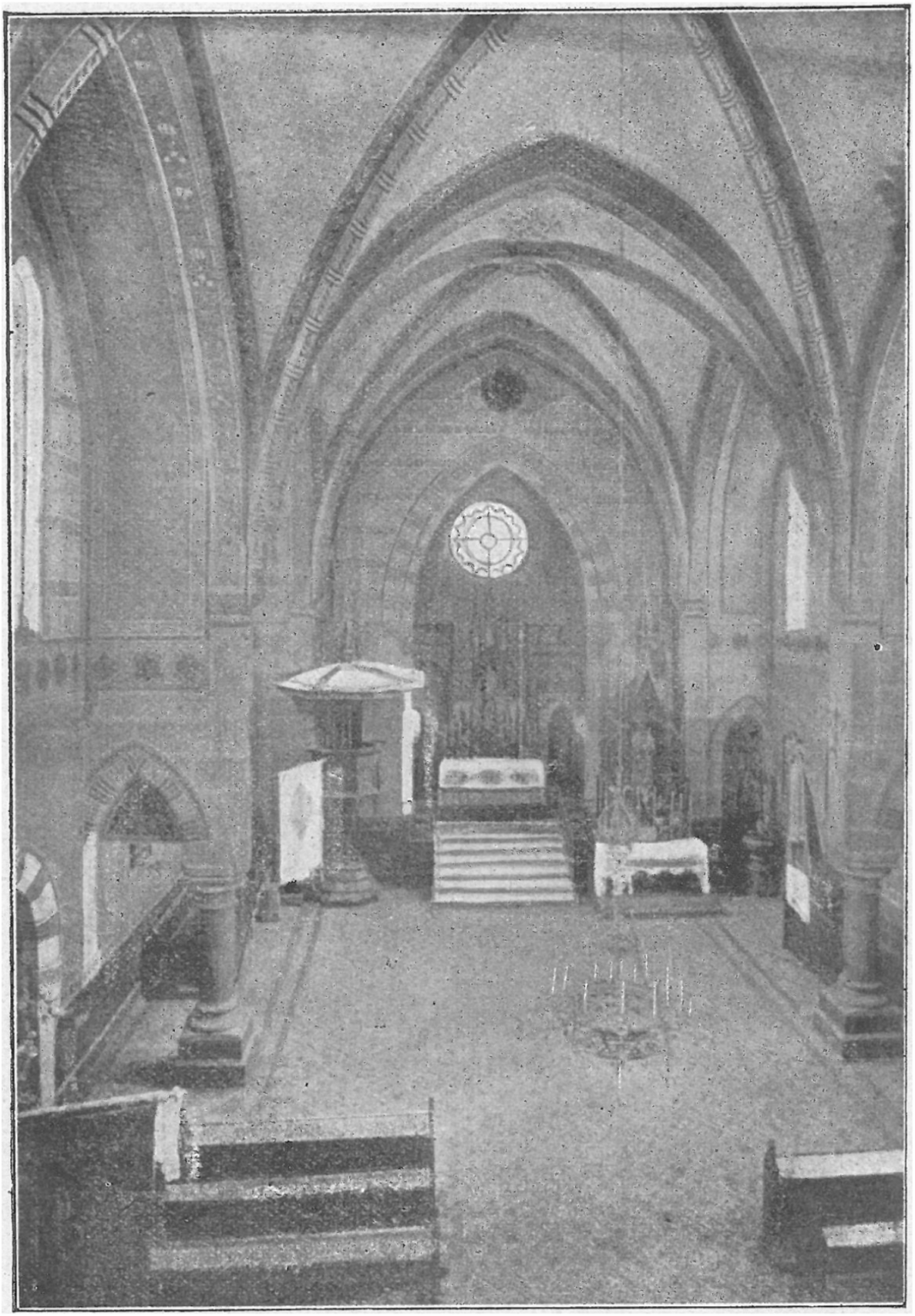

Vnitřek chrámu Páně v Tvarožné.

Farní budova jest o jednom patře z r. 1894 se 7 světnicemi. Rozsáhlá jsou stavení hospodářská; zahrada na 17 *a*.

Důchody: užitek z pozemků na 18 *ha* 29 *a*, jež lze dosti výhodně pronajati cukrovaru ve Šlapanicích; pak renta: 1045·61 K. Daně: 448·29 K. Doplněk z nábož. matice, kteráž i kooperatora platí.

15. **Vážany** Královopolské, ves při silnici z Brna do Olomouce, od Slavkova 7 *km* a od Lulče 6 *km* zdálená, mají 469 obyvatelů českých, 2třídní školu. Pošta, tel. a žel.: Nový Rousinov (2 *km*) — Přifařeny: 3 osady, dvůr, myslivny 2, a strážnice na dráze, celkem 2201 kat. (jinověrců není), kteří se živí hlavně rolnictvím; někteří jsou kamenníci a tkalci. Školy: 3 se 7 třídami.

System.: farář, nyní Frant. Matonoha, a koop.

O Vážany dělili se různí majitelé, mezi nimi i kapitola svatopetrská v Brně. R. 1417 byly statkem zeměpanským. Markr. Jošt postoupil je potom Bedřichovi z Lilče, až pak zakoupili je z polovice Kartuziáni královépolští, jimž pak i druhé polovice dostalo se za krále Jiřího z Poděbrad. — O faře děje se zmínka r. 1376. R. 1528 známý Dubčanský z Habrovan nejenom desátky faráři upíral, ale i jinak jej trýznil.[1]) Když pak vzal za své klášter kartus. v Král. Poli, tu prodány statky jeho — mezi nimi i V. — soukromníkům, na něž přešlo také právo podací.

a) Kostel farní s.v. Filipa a Jakuba na někdejším hřbitově postaven r. 1786 na místě kostela dřívějšího; v lodi kryt je plochým stropem a má 3 oltáře s pěknými obrazy. R. 1904 nákladem 8000 K byl kostel opraven, r. 1905 vymalován i varhany opraveny. Věž stojí zvlášť a jsou na ní 3 novější zvony.

Jmění vlastní: 2428 K, zád. 7963 K. Poplatek: 4·50 K.

b) Fil. kostel Nejsv. Trojice v Habrovanech, kdež jest zámek i pošta, (bývaly zvláštním statkem, od r. 1635 v držení Jesuitův) jest úhlednější než farní a celý klenut se

[1]) Nebyl při tom farář bez viny. Šířeji viz: V. Brandl, „Jan Dubčanský a Bratří lulečtí“. „Čas. Matice Mor.“ 1882, str. 74. a n.

3 oltáři a 3 zvony. — Sloužívalť »Bratřím habrovanským«, jichž zakladatel a náčelník Jan Dubčanský zde kázával. V 17. stol. kostelík upraven po katolicku a přidělen k Vážanům. Za poslední doby 1886—1903 byl kostelík obnoven i olt. vkusné a varhany pořízeny.

Jmění vlastní: 27581·50 K, (pozemky nyní pronajaté 4 *ha* 95 *a*) zádušního: 3385 K. Daně a poplatky: 170·67 K. Též chud. fond spravuje farář.

Spolky církevní: Živý růzenec, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova jednopatrová s místnostmi klenut., v podstatě své zřízena po požáru r. 1819 a r. 1904 opravena nákladem faráře nynějšího, což platí i o budovách hospod. Zahrada na 9 *a*.

Důchody: užitek z pozemků na 27 *ha* 84 *a* (v tom les na 2 *ha* 93 *a*), nyní z části pronajatých: pak renta: 703·37 K a doplněk z nábož. matice. Daně (pozemková): 504·84 K a osobní. Kooperatora vydržuje matice náboženská.

G. **Arcikněžství znojemské**

na jihu diecese, druhdy (již r. 1131) arcijáhenství, jež zpravidla byvši spojeno s hodností jednoho z kanovníků buď olomouckých nebo brněnských až do dneška se udrželo v čestné hodnosti třetího hodnostáře král. kapituly brněnské.

Arcikněžský obvod nynější zaujímá dekanáty: hostěradský, jevišovský, olbramovský, vranovský a znojemský.

Katolíků žije tu 101.523. — Kněží 104.

Arciknězem jest; P. T. Leonard Knopp, pap. domácí prelát, č. kanovník král. kapituly brněnské atd., farář v Šatově.

I. Děkanství hostěradské

položeno jest na jihu diecese mezi děk. ivančickým na severu, znojemským na jihu, olbramovským na východě a jevišovským na západě.

Vzniknuvši r. 1673 vyloučením farních obvodů z rozsáhlého děk. znojemského, zaujímalo s počátku i nynější děk. obvod olbramovský.

Pro povahu a plodnost půdy čítá se k dolským dekanátům. Vystupujeť území jeho u Výmyslic na 374 *m*, u Kádova na 384 *m* n. m. Řekou jedinou a to nepatrnou tudy tekoucí jest Jevišovka, která odtud se ubírá do děk. hrádeckého.

Obyvatelů většinou německých žije tu: 17.606, z nichž je 17.493 katolíků, 26 akatol. a 87 židů ve 4 městečkách a 33 osadách vesnických. Výživu mají nejvíce z hospod. polního a z vinařství; v městečkách se obvyklá řemesla provozují. Průmyslu je málo.

Katolíci mají 12 far se 22 svatyněmi, při nichž v duch. správě působí 17 kněží (12 far. a 5 koop. — 15 světských a 2 řeholníci); dva žijí tu na odpočinku.

Co do jmění kostelního připadá na jeden farní kostel 6539 K vlastního a 13.167 K zádušního jmění. Z toho poplatky a daně: 57 K průměrem na jeden kostel. — Kongruu plnou z obročí svého má 5 farářů, ostatním se doplňuje.

Ku c. k. okres. hejtmanství, školní radě, soudu i ber. úřadu ve Znojmě patří: Lechovice, Mikulovice, Oleksovice, Prostoměřice, Dunajovice Horní, Těšatice, Žerotice. Do Krumlova: Hostěradice, Petrovice, Třtěnice, Višňová a Výmyslice.

Patronát mají: Opat kanonie strahovské v Dunajovicích Hor. a Mikulovicích; Rudolf kníže Liechtenstein v Hostěradicích; Max svob. pán Kübeck: v Lechovicích a Oleksovicích; Ferdinand hr. Spiegel: ve Třtěnicích a Višňové; Dominik šl. Kammel v Žeroticích; Matice nábož.: v Petrovicích, Prostoměřicích, Těšaticích a Výmyslicích.

Školy: 26 obecných (13 č., 13 něm.) s 50 třídami; přijdeť průměrem na každou farnost po 4 třídách.

Gener. visitace byla zde r. 1894.

Děkan: P. T. Ant. Weber, bisk. a kons. rada, farář v Hostěradicích.

1. **Dunajovice Horní**, (Ober-Dannowitz), ves a farnost, 10 *km* od Hostěradic — bez řádného spojení — vzdálená, mají 587 katolických a českých farníků (jinověrců není) žijících z hospodářství; škola 3třídní a pošta. Tel. v Želeticích, žel. Miroslava 17 *km*. Výroční trhy 2.

System.: farář, nyní Josef Matoušek.

V Dunajovicích býval hrad v držení rodu domácího; později statek zde měli páni z Pernšteina. Pak se mluví o Filipu z Jakubova, jenž chtěje se odebrati na křižáckou výpravu prodal statek zdejší kupcům brněnským a znojemským. Potom přečasto měnily D. pány své, až konečně r. 1683 Pavel Albrecht ryt. z Tajburku prodal je opatu kanonie strahovské Hyacinthu Hohmannovi, jenž převzal i patronát farní.

Kostel Nejsv. Trojice v podobě nynější z r. 1768, nemá určitého slohu; klenut jest pouze v presbyt. a v sakristii (klenbou křížovou). Oltáře jsou moderní. V letech 1885, 1890 a 1891 provedena důkladná oprava štědrostí dobrodince Al. Rokyty a částečně z peněz kostelních. R. 1899 pořízeny malby v oknech, roku pak 1902 ukončeny opravy i na zevnějšku kostela, tak že nyní téměř celý jest nový. Mezi cennými věcmi jest got. kalich z 15. století a starý ornát z těžké zlaté látky. — R. 1896 byly zde missie.

Jmění má kostel: 998·21 K, zádušní: 6609·29 K. Daně z toho: 2·47 K. Mimo farní ústav chudinský jest tu i obecní.

Z bratrstev zbožných: ustav. klanění a sv. Rodiny. Jiné spolky: Rolnická parní mlékárna, záložna Raiffeisenova.

Fara přízemní, postavená r. 1850, je dosti prostranná, světlá a suchá. R. 1902 byla opravena. Má 3 světnice obytné a příslušné místnosti. Hosp. stavení dostačí. Dvůr je těsný a zahrádka též malá, vinnou révou posázená.

Důchody: Od obce 142·73 K, od patrona (modo precario) 180 K, od fary žerotské 38·50 K a doplněk z matice nábož.

(n. 1241·09 K). Nad to obec ponechává faráři pole na 1 *ha*, jež možno výhodně pronajati. Daně 2·90 K (a osobní).

2. **Hostěradice** (Hosterlitz) městečko na okr. silnici, sídlo děk. úřadu, mají 1315 obyv. něm., 5třídní školu a poštu. Sídlo obvod. lékaře s dom. lékárnou. Trhy týdenní a výroční 4. Tel. a žel. v Miroslavě (9 *km*). — Přifařeny 3 obce: 2551 kat. něm. a českých (4 akat., 25 ž.). Školy: 3 (něm. místní a ve Skalicích 2; 1 č. a 1 něm., celkem 7 tříd). Farníci žijí z hospodářství, část z řemesel a perleťářství; též vinařství se pěstuje.

System.: farář, nyní Ant. Weber, děkan, a kooperator.

O Hostěradicích z listin nejstarších známo, že tu byla komenda řádu něm., kterýž zde obstarával i duchovní správu. Část však drželi páni jiní, ve 14. století byli to páni z Lipého. V 15. století byly H. již městysem a utrpěly mnoho vpádem Husitův. Ve 2. pol. stol. 16. držely zde majetek Klarisky znojemské. Počátkem věku 17. H. spojeny jsou s panstvím krumlovským, na něž přešel i patronát. R. 1899 konány tu missie.

a) Farní kostel sv. Kunhuty uprostřed osady jest budova velmi pozoruhodná, prostranná, stojící na místě svatyně starší; presb. jest slohu románského, loď slohu přechodního, síťovou klenbou krytá, ve 3 části se rozpadá. Zajímavo jest klenutí široké kruchty spočívající na jednom silném pilíři. Na mohutné věži lze viděti nápisy: »1421, 1486«, pak kamenný ochoz vížkami 4 ozdobený a okna románská částečně zazděná. Kostel má 3 olt. a byl r. 1884 opraven. Ve hrobce kostelní odpočívají †† členové hraběcí rodiny Vlašímské. Hřbitov jest mimo osadu. — Vlast. jmění má kostel: 6457·26 K a zádušního: 21.495·79 K. Daně a poplatky: 17·17 K.

b) V Nišovicích je veřejná kaple Nanebevzetí Panny Marie z r. 1781, slušná a potřebami bohoslužebnými dobře opatřená. — V zámku skalickém jest kaple sv. Víta, r. 1831 od Frant. hrab. Dauna zřízená. Sloužívá se tu častěji mše sv. Skalice byly zvláštním statkem, od r. 1829 až do

nejnovějších dob v držení hr. Daunův spolu s Hor. Kounicemi a Biskupicemi.

Mimo farní ústav chud. jsou ještě 3 obecní a chorobinec pro 9 stářím sešlých osob.

Z bratrstev církevních jsou tu: Živý růženec, sv. Rodiny, ustav. klanění. — Mimo to je zde spolek pěvecký a vojenských vysloužilců. Záložna Raiffeisenova.

Farní budova je stará, snad zbytek někdejší komendy. Přiléhá ke kostelu a byla r. 1894 důkladně opravena. V dobrém stavu jsou i stavení hospod. Při faře je veliká zahrada na 1 *ha* 4 *a*, dobře pěstovaná. Jiná zahrada menší jest opodál.

Důchody: z pozemků 3 *ha* 62 *a*, jež lze s výhodou pronajati. Pak roční renta 2360 K. Daně: 234·84 K (a osobní). Na kooperatora připlácí matice náboženská.

3. **Křtěnice,** Třtěnice (Stignitz), vesnice od Hostěradic 6 *km* vzdálená, bez poštovního spojení, má 738 obyv. českých a vesměs katol., 3tř. školu. Pošta a tel. ve Višňové, žel. stanice v Miroslavě (15 *km*). — S přifař. 2 obcemi celkem: 1345 kat. (4 ž.), většinou rolníků; 4 třídy školní.

System.: farář, nyní kons. rada Ondřej Králík, a koop.

Křtěnice byla rozdělena na více majetků; r. 1580 spojena s panstvím Višňovou. Fara byla zde již ve 13. století a podávala na ní kapitula olomoucká. Mezi prvními faráři jménem se uvádí kněz Volkmar. Později byly T. prebendou arcijáhna znojemského. Zprávy ze 2. pol. věku 16. mluví o zavilé nepoddajnosti ano i o násilí, jehož se farníci zdejší dopouštěli proti farářům a o nespravedlivých nárocích pana Maxm. Lva z Rožmitálu, jenž potáhnuv na sebe právo podací kazatele nekatolické sem povolal. Také Novokřtěnci se zde usadili pod správou »služebníků slova« z Německa. V letech 1605—1622 osadě zdejší ba celému okolí mnoho trpěti bylo od vojska tudy táhnoucího, jež bylo sice v žoldu pánů různých, ale na ubohý lid — ať přítel, nepřítel — stejnou bylo metlou. R. 1625 obnovena zde katol. správa duchovní, r. 1657 však K. do Výmyslic přifařeny, až zase r. 1670 samostatnou správu duch.

obdržely. Od roku 1799 drží právo patronátní velkostatkář višnovský. Missie poslední byly r. 1900.

a) Farní kostel Povýšení sv. kříže podržel ještě zbytek původního slohu got. v presbytáři. Část klenby však před 100 lety pozměněna ve slohu barokovém, kdežto loď chrámová jeví známky renesance. R. 1894 byl kostel opraven zevnitř a od r. 1900 pracuje se o úpravě a výzdobě vnitřní a to z části nákladem konkurence, z části z dobrovolných příspěvkův. Oltáře jsou 3: na hlavním krucifix veliký pochází z kostela jesuitského v Telči. Pozoruhodnou památností zdejší jest sakristie, původní to asi kostel, jenž zasvěcen býval sv. Gothardovi a románskou úpravou svojí sahá do dob prastarých. Také povšimnutí zasluhují fresky od Winterhaltera z r. 1798 a na věži zvon (celkem jsou 3) bez letopočtu, dle domněnky z počátku 13. století. — Jmění vlastní: 2054·20 K, zádušní: 11.533·51 K. Daně: 63·77 K.

b) V Morasicích je kostel fil. sv. Anny v presbyt. gotický, v lodi krytý stropem plochým. Pochází asi ze 16. stol., má 2 olt. a 3 zvony novější. Každou 3. neděli se zde konají služby B. Poslední oprava kostela provedena r. 1899 z příspěvků dobrovolných. — Jmění vlastní: 2054·20 K, zádušní: 1080 K. Daně: 3·32 K. — V Morasicích je také hřbitov.

Ústavy chudinské jsou ve Křtěnicích dva: farní a obecní.

Zbožné spolky: Božského Srdce Páně, sv. Rodiny, živ. růžence, apoštolát, škapulíř. Jednota sv.-Josefská působí ve Křtěnicích i ve Žbanicích.

Rozsáhlá jednopatrová fara jest v dobrém stavu, opravena byvši r. 1894; rovněž tak stavení hospodářská. Zahrady jsou dvě, jedna ovocná, druhá částečně vinnou révou osázená.

Důchody: z pozemků, jež nevýhodně pronajati lze: 29 *ha* 26 *a* 59 m^2, pak roční renta: 1696 K. Na kooperatora musila by matice nábož. dopláceti. Daní platí farář: 503·61 K.

4. **Lechovice** (Lechwitz), ves na řece Jevišovce, od Hostěr. 15 *km* vzdálená, bez řádného spojení, mají 612 obyv. něm., zámek, 2třídní školu, poštu a tel. Nejbližší stanice železn. jest

Fryšava (10·5 *km*). L. jsou i sídlem lékaře obvodního. S přifařenými 2 osadami 1391 kat. (13 ž.), žijících z hospodářství a vinařství. Školy 2 se 4 tříd. (jedna 4 *km* vzdálí).

System.: farář, nyní Emanuel Koktavý.

Poutní kostel v Lechovicích.

Lechovice byly původně v držení několika majetníků. Všechen pak majetek zakoupil r. 1630 Jiří hr. z Náchoda, ale po 30 letech syn jeho prodal jej opatství luckému, po jehož zrušení prodán soukromníkům, a to s právem podacím, jež po nějakou dobu bylo při matici nábož. Dávná fara zdejší prý ve válkách husitských zanikla. R. 1902 byly missie.

a) Kostel farní a poutní Navštívení Panny Marie, stojící na výšině opodál osady je sličná budova baroková ve způsobu kříže, r. 1718 nákladem kanonie lucké vystavěná. Klenbu tvoří tři kuple, krásnými freskami vyzdobené; na 5 oltářích jsou vkusné obrazy různých mistrů. Na hlavním vypíná se socha Rodičky Boží, pocházející z Louky; stávalať druhdy pod kopcem kostelním ve dřevěné kapli, při níž sídlíval poustevník. Když pak se tu šířila úcta Marianská, postavena svatyně nynější a první neděli v měsíci červenci se tu koná hlavní pouť. Kostel byl opraven r. 1903. — Jmění vl. má: 2400 K, zádušního: 14.455·58 K. Daně a poplatky: 33·77 K.

b) Mimo tento kostel je v L. ještě kaple sv. Josefa a v Boroticích sv. Václava.

Je tu farní ústav chudinský a kromě toho i obecní v L. a v Boroticích.

Z bratrstev církevních jsou zde: Živý růženec, sv. Rodiny, věčn. klanění, bl. Klem. Hofbauera a sv. Michaela.

Fara pěkná, jednopatrová, r. 1904 opravená; i hospod. stavení a zahrada v dobrém stavu.

Důchody: z pozemků na 1 *ha*, jichž s výhodou těžko lze pronajati; doplněk kongruy z nábož. matice. Daně a poplatky: 12·39 K.

5. **Mikulovice** (Niklowitz), starý městys, od sídla děk. 16 *km* (poštou) vzdálený, mají 817 obyv. českých, školu 4třídní, záložnu Raiffeisenovu; jsou sídlem lékaře s domácí lékárnou; trhy výr. 3. Pošta. Tel. ve Višňové, žel. ve Znojmě (17 *km*). Přifařeny ještě: 4 osady, myslivna a dvůr, celkem 1873 kat. (3 ž.) a 3 školy se 6 tř. Farníci živí se nejvíce hospodářstvím.

System.: správce fary z kanonie strahovské, nyní Mořic Matoušek, kons. rada.

Mikulovice jsou starou osadou, jak již souditi lze z nálezů starověkých zde učiněných. V 15. stol. držel je klášter želivský, od r. 1622 Strahov, jenž od té doby faru zdejší i svými řeholníky obsazuje.

Farní kostel sv. Petra a Pavla sice pochází ze 13. stol., ale valně jest přeměněn zvláště přestavbou z r. 1766. Má dva olt. a byl opraven r. 1902 nákladem 5000 K, jenž zaplacen byl ze zvláštní nadace Ungrovy, pak sbírkami a příspěvkem patronátu. — Jmění vlastní: 2903·34 K, zádušní: 13.768·40 K. Poplatek: 34·95 K.

Farní ústav chudinský, mimo ten ještě 3 obecní, pak chorobinec a nemocnice.

Z bratrstev je zde: Živý růženec a brat. sv. Rodiny. Je tu též spolek čtenářský.

Budova farní jednopatrová a prostranná je v dobrém pořádku; opravena byla důkladně r. 1892. Farní knihovna. Zahrada na 1 *ha*.

Důchody oba duchovní berou z kanonie strahovské a to farář: 2080 K a 40 metrů dříví; kooperator 780 K a 7 metrů dříví. Daň platí farář pouze osobní.

6. **Oleksovice** (Groß-Olkowitz), městys od Hostěradic 5 *km* (bez řádného spojení) vzdálený, mají jakožto obec 1103 obyv. něm., 3třídní škola. Pošta a tel. v Lechvicích, žel. v Miroslavě (10 *km*). Trhy výr. 2. Celá farnost má 4 obce a dvůr, 1896 katol. (3 ž.), 3 školy s 5 třídami. Farníci živí se hospodářstvím a vinařstvím.

System.: farář, nyní kons. rada Frant. Kelbl, a koop.

Oleksovice byly, zdá se, v poddanství opatství luckého, odkudž založena též fara i osazována. Osada zdejší ovšem též utrpěla zmatky náboženskými škody duchovní i hmotné v 16. stol., když i Novokřtěnci — mimo sekty jiné — zde se usadili. Když pak nastala restaurace katol., zase Luka převzala patronát; po zrušení opatství pak nábož. matice a když prodán velkostatek lechvický, přešlo na majitele jeho i právo patronátní. R. 1896 byly missie.

a) Kostel Nanebevzetí Panny Marie původem sice je starý, což viděti v got. presbytáři. Jsou v něm 3 oltáře r. 1892 opravené. Téhož roku byl kostel vymalován; r. 1901

na zevnějšku opraven a konečně r. 1904 novými varhanami opatřen. — Jmění vlastní: v nemovitostech 4260 K a v jistinách 14.670·56 K; zádušní: v nemovitostech 1470 K a v jistinách: 18.686·70 K. Daně a poplatky: 196·46 K.

b) Veřejná kaple Panny Marie Sněžné v Šakvicích jest beze slohu určitého a byla r. 1877—78 důkladně opravena. Kolem ní jest hřbitov. Má vlastního jmění: 600 K v nemovitostech a 921·18 K v jistinách, z čehož platí 5·48 K. — Farní ústav chudinský.

Z bratrstev zbožných jsou zde: živ. růžence, sv. Michaela arch., věč. klanění a bl. Klem. Hofbauera. Jsou ve farnosti také členové katol. spolku lidového, jenž čeliti má t. z. »Südmährer-Bundu«, který má ve farnosti skupinu.

Budova farní, zbudovaná opatstvím zmíněným, jest jednopatrová a úhledná, majíc 9 světnic, mezi nimi sál vkusnými freskami ozdobený; vše v dobrém stavu po opravě r. 1904. Hospodářská stavení velmi rozsáhlá jsou rovněž ve stavu dobrém; pouze kůlna oprav vyžaduje. Zahrada od fary cestou veřejnou oddělená na (2 *ha*) je dobře ohrazena, z polovice na zeleninu a květiny, z polovice na obilí a brambory.

Důchody: z pozemků na 76 *ha* 98 *a* 8 m^2 (většinou pronajaty průměrem 50 K za hektar) výnos dle katastru: 2824·30 K. Roční renta: 1140 K. Daně: 1901·76 K (a osobní). Pročež na vydržování kooperatora připlácí matice náboženská.

7. **Petrovice**, ves od Hostěr. 7 *km* vzdálená, bez řádného spojení, mají 446 obyv. č., 2tř. školu. Pošta, tel. v Krumlově (4 *km*). Žel. též v Krumlově aneb v Olbramovicích (3 *km*). — S přifař. 2 osadami: 1043 kat. (21 akat., 3 ž.), kteří se živí skoro vesměs hospodářstvím a vinařstvím. Školy jsou 2 se 3 třídami.

System.: farář, nyní Arnošt Svoboda.

Petrovice byly známy již ve 13. stol., a byla tu i fara, která pak v 16. století zanikla, načež P. přifařeny byly do Krumlova, kamž i poddanstvím náležely. R. 1785 zřízena v P. lokalie, 1859 fara. R. 1887 konány zde missie.

Kostel Povýšení sv. kříže na místě původního sešlého slohem moderním r. 1845 zbudovala matice nábož. Má 3 olt. a na věži 3 zvony novější. Opraven byl konkurencí r. 1895.

Jmění vlastní: 16.090·22 K, zádušní: 5014·75 K (v tom nadační pozemky v ceně 1380 K). Poplatky: 39·28 K. — Též fond chudinský farář spravuje.

Ze zbožných spolkův a bratrstev jsou tu: Živý růženec, věč. klanění, sv. Rodiny, apoštolát, III. řád sv. Františka Seraf.

Fara přízemní je slušná po opravě r. 1902 provedené. Hosp. stavení ve stavu dobrém. Zahrady 2 (jedna opodál) plodí ovoce.

Důchody: kongrua; mimo to užívá farář zmíněných pozemků zádušních, z nichž platí daň pozemkovou 27·81 K a ekvival. 40·32 K.

8. **Prostoměřice** (Prossmeritz), městys ležící na rovině, od Hostěradic 9 *km* vzdálí, bez řádného spojení, mají 492 obyv. něm., 3tř. školu. Lékař obv. s domácí lékárnou, pošta, telegraf. Stan. železn. v Hodonicích. Výr. trhy 3. — Přifařeno ještě: 4 osady, dvůr a mlýn, celkem: 2011 katol. (6 ž.), kteří se živí v podstatě hospodářstvím polním. Školy 4 se 6 třídami.

System.: farář, nyní biskupský rada a revisor matrik Jan Prosswitz, a kooperator.

Prostoměřice aspoň částí náležely kanonii lucké a udržely se při ní přese všecky změny a převraty společenské i náboženské až do zrušení jejího a to i s patronátem nad farou, která tu byla již r. 1226. Mimo kanonii důchody z P. brali ještě různí pánové, od r. 1625 vrchnost krumlovská. Po zrušení kanonie převzala patronát matice náboženská. Za převratů nábož. i zde lutheranství se usadilo, až asi do r. 1628. R. 1821 a 1833 zle zde řádila cholera. R. 1898 byly missie.

a) Farní kostel sv. Jiljí původem sahající až do 13. stol., založený od kan. lucké, zachoval si got. presbytář, kdežto v lodi jest klenba moderní, rovněž i přístavek na jižní straně presb. Oltáře jsou dva, hlavní z mramoru. Obrazy od Maulpertsche, malby nástěnné od Winterhaltra. R. 1895 byl kostel obnoven i vymalován, avšak pro vlhkost zdí malba pohříchu

neměla trvání. Je tu starobylá kasule s letopočtem 1674. Pozoruhodna jest věž z massivního zdiva s kamenným ochozem, vybíhající v nízký zděný jehlanec. Mimo hodiny jsou na věži 4 zvony novější, patřící obci. — Hřbitov je mimo osadu.

Jmění vlastní: 14.148 K, zádušní: 35.312 K. Daně a poplatky: 82·62 K.

b) V Baňticích je kaple Nanebevzetí Panny Marie beze slohu. — V Pračicích rovněž kaple Marianská, v ušlechtilém slohu moderním r. 1904 zbudovaná. Někdejší kaplan zdejší a nynější nejdůst. biskup brněnský Dr. Pavel hr. Huyn ji 13. října 1905 posvětil.

Mimo farní fond chudinský jsou ještě 4 obecní.

Z církevních spolkův a bratrstev jsou zde: věčn. klanění, spolek sv. Josefa, živ. růžence, sv. Rodiny, sv. Michaela, blah. Klem. Hofbauera a III. řád sv. Františka.

Fara jest sice jednopatrová a rozsáhlá se 7 světnicemi, ale i s hospodářskými budovami ve stavu nepříznivém. Farář Weiß (1812—1834) založil farní knihovnu o 100 sv., začež se mají sloužiti ročně 2 mše sv. na úmysl jeho. Zahrada dosti veliká (43 *a* 33 m^2).

Důchody: z pozemků (zahrada a pole) na 82 *a* 64 m^2; pak roční renta (výbava) 3641·78 K. Daně: 586·81 K. — Kooperatora dlužno též vydržovati.

9. **Těšatice** (Töstitz), ves a farnost 10 *km* od Hostěradic vzdálená, má se 2 mlýny 507 obyv. něm., 2tř. školu. Pošta a tel. v Prostoměřicích, stanice železn. ve Znojmě (8 *km*).

System.: farář, nyní od r. 1899 Frant. Kršňák.

Těšatice bývaly kdysi statkem samostatným, potom měl tu majetek klášter augustinianský v Brně, ale r. 1531 odprodán majetek klášterní p. Janu z Pernšteina; po něm vystřídali se ještě různí majitelé, až pak r. 1625 T. s panstvím krumlovským spojeny se shledávají. Duch. správou náležely do Prostoměřic; teprv r. 1821 zřízena zde správa duchovní. Missie byly r. 1856.

Kostel Nejsv. Trojice, vzniklý z bývalé kaple r. 1848, má 3 oltáře a na věži dva zvony (jeden z r. 1608). — Jmění vlastní: 1602 K, zádušní: 728 K. Poplatky: 4·74 K. — Farní ústav chudinský.

Z bratrstev zbožných jsou tu: Živý růženec, sv. Rodiny, věč. klanění, blah. Klementa Hofbauera.

Fara přízemní byla sice r. 1899 opravena, ale způsobem nedostatečným. Hospod. stavení dostačí. Zahrady jsou dvě: jedna při faře v dobrém stavu, druhá opodál neohrazená.

Důchody: z pozemků na 1 *ha* 11 *a* 64 m^2 neplodných (pročež jich ani nelze dáti v nájem prospěšný); pak renta roční: 1175·65 K. Daně všecky i poplatky zapravuje obec.

Pozn. R. 1895 učiněny zde důležité nálezy předhistorické z doby bronzové.

10. **Višňová** (Wischenau), městečko a farnost od Hostěradic 9 *km* vzdálené, spojené poštou jízdní, má s myslivnou a mlýnem 884 katol. českých (10 ž.), kteří se živí skoro vesměs hospodářstvím, pak školu 3třídní a zámek s parkem. Záložna Raiffeisenova; Tel. a žel. v Miroslavě (18 *km*).

System.: farář, nyní Jakub Řezníček.

Ve 13. stol. držel V. Jan z V.; tenkráte byla tu již fara. Pak vládli tu různí majitelé, vykonávajíce i podací, až r. 1836 Ludvík hr. Taaffe velkostatek prodal Kašparu Filipovi hraběti Spiegelovi. Fara, kteráž za dob rozvratů nábož., když se ve V. usadili Bratří i Novokřtěnci, za své vzala, byla pak opět zřízena r. 1869; až do té doby V. patřívala do Křtěnic. R. 1896 byly missie.

Kostel sv. Jana Křtitele na bývalém hřbitově jest původně starý; r. 1596 však od základů jej přestavěl tehdejší pán na V., Jan Zahrádecký. Presb. zachovalo opěráky zevnitř, uvnitř pak pěkné sanctuarium. Důkladnou přestavbu celé svatyně provedl nyn. patron hrabě Ferdinand Spiegel r. 1891—1901. Kostel má 3 oltáře a náhrobky †† Koňasův z Vydří, Oldřicha Náchodského, Mikuláše Bilovského na Lechovicích a j. Hřbitov jest mimo osadu a na něm kaple Panny Marie.

Jmění vlastní: 2385·82 K, zádušní: 8852.60 K. Daně a poplatky: 87·32 K. — Farář spravuje ústav chudinský, mimo nějž je tu také chorobinec.

Na zámku jest kaple Neposkvrn. Početí Panny Marie.

Z bratrstev zbožných je tu živý růženec, spolek sv. Rodiny, Srdce Páně, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda. Též je zde spolek dobrovolných hasičův.

Farní budova je v dobrém stavu a každého roku se opravuje. Farní knihovna o 200 sv. Zahrady dvě v dobrém stavu.

Důchody: z pozemků na 3 *ha*; pak doplněk na kongruu 1400 K z matice náboženské. Daně: 45·25 K.

11. **Výmyslice** (Weimisslitz), městys 7 *km* severně od Hostěradic, opodál silnice, mají s přifař. mlýnem a dvorem 783 katol. ohyv. č., 2třídní školu. Pošta, tel. a žel. v Mor. Krumlově (7 *km*). Trhy výroční 3.

System.: farář, nyní Karel Čermák.

Výmyslice patřívaly částí klášteru tišnovskému, částí vládl rod domácí. Roku 1750 prodejem se dostaly na knížecí rod Liechtensteinův a spojeny s panstvím krumlovským. Fara bývala zde v 15. stol. (farář Kunrat). V 16. stol. vnikla herese i sem; fara katol. však — zdá se — při tom přece nezanikla, spravovaliť ji kněží Cisterciáci z různých klášterů; ovšem někdy to nestačilo. Také od Švédů r. 1645 V. značně trpěly. R. 1782 zrušen klášter tišnovský a matice nábož. převzavši patronát dosazuje sem kněze světské.

Kostel Narození Panny Marie za osadou stojící náleží dle všeho do 15. stol., ale od r. 1827 je zmodernisován a opraven v letech 1880. Má 3 obyčejné barokové oltáře a vzácný obraz Večeře Páně od Brandla. Věž starobylá byvši zasáhnuta bleskem, r. 1845 zbudována v podobě nynější. Jsou na ní 4 zvony (jeden z r. 1408). Hřbitov jest mimo osadu. Jmění kostelní: vlastní 14.906 K, zádušní 7644 K. Daně: 44 K.

Spolky zbožné a lidumilné ústavy: Spolek sv. Rodiny, bratrstvo živého růžence, apoštolát, škapulíř. — Farní ústav chudinský.

Farní budova jednopatrová má dosti místností obytných a knihovnu farní. I hospod. stavení v dobrém stavu. Zahrada ovocná i zelinářská.

Důchody z pozemků na 2 *ha* 90 *a* 2 m^2 a renta 1500 K, doplněk z náboženské matice.

Pozn. Ke trudným listům farní kroniky zdejší náleží zápis z r. 1874 o zavraždění tehdejšího faráře Ludvíka Svobody. Pachatelé toho zločinu nebyli vypátráni.

12. **Žerotice** (Žerotitz), městys na okr. silnici od Hostěradic 5 *km* vzdálený, mají 560 obyv. českých, 2třídní školu. Pošta a tel. v Želeticích, železnice ve Znojmě (13 *km*). — Se 4 osadami přifařenými, 2 mlýny a 2 hájovnami: 2639 katol. českých a německých (1 akat., 21 ž.), kteří se živí hospodářstvím a z části i vinařstvím. Školy 3 (2 české, 1 něm.) se šesti třídami.

System.: farář, nyní Josef Metyš, a kooperator.

Žerotice byvše původně statkem samostatným, dostaly se pak v držení pánů různých; i město Znojmo tu vládlo nějakým majetkem; prodejem pak přišly Ž. i s patronátem r. 1711 ku panství želetickému, které tenkráte náleželo Frant. hr. Berchtoldovi. V 16. stol. mimo jiné sekty i Novokřtěnci se tu usadili. Tvořihráz (Durchlaß), osada sem přifařená, je zvláštní statek, zapsaný v deskách zemských a od r. 1749 v držení Dominikánů znojemských. R. 1902 byly missie.

a) Farní kostel sv. Martina je původem starý a malý; částečně zachoval gotický sloh, z části však je moderní. Poslední opravy staly se koncem 19. stol. Jsou tu 3 olt. (hlavní z mramoru). V kostelní hrobce v letech 1592—1614 pochováni byli †† členové šlechtické rodiny pánů z Náchoda. Jeden ze tří zvonů pochází z r. 1450. — Hřbitov je nedaleko kostela. Matriky z r. 1773. — Jmění vlastní: 12.060·03 K a 11 *ha* pozemků; zádušní: 10.063·74 K. Daně a poplatky: 203·28 K.

b) V Želeticích jest mimo něm. školu, poštu a hřbitov též filialní kostel sv. Jakuba se 3 oltáři (na hlavním obraz od Winterhaltera); každou třetí neděli bývají zde služby Boží. Bývala tu fara ve stol. 14., která však v 16. stol. zanikla, oloupena byvši o všechen majetek. Od r. 1657 patří Žel. do Žerotic. — Ve Tvořihrázi je soukromá kaple zámecká sv. Dominika.

Je tu i farní ústav chudinský a z círk. spolkův a bratrstev: živ. růžence, apoštolát, »Sel. Clemens-Hofbauer-Verein«, ustav. klanění.

Farní budova jest pěkná a prostranná, r. 1900 opravená. Hospod. stavení v dobrém stavu. Zahrady při faře jsou dvě, na zeleninu a na víno.

Důchody: užitek ze zahrad na 61 *a* 40 m^2; pak roční renta: 2692·44 K. Daně: 255·55 K (a osobní). Z toho i koop. se vydržuje.

II. Děkanství jevišovské

rozkládá se mezi děk. jaroměřickým na severu a záp., olbramovským na vých., znojemským a vranovským na jihu.

Utvořilo se r. 1700, napřed jmenováno jsouc blížkovským, vyloučením farních obvodů z děk. jaroměřského.

Území děkanství toho je přechodem s vysočiny, t. z. hmoty jevišovské, na planinu, anyť jednotlivé výšiny 400 *m* nepřesahují (Rouchovany 350 *m*, Jevišovice 361 *m*, Biskupice 368 *m*). Směrem jižním protéká tu říčka Jevišovka, nedávno nákladem zemským upravená, jež na Mikulovsku ústí do Dyje.

Obyvatelů je zde 18.762 národnosti české: katol. 18·675 (akat. 12, židů 75), kteří bydlíce v jednom městě, 4 městečkách a 42 vesnicích živí se z hospodářství polního, pak z řemesel venkovských, z práce dělnické na velkostatcích a v závodech průmyslových. Katolíci mají 11 far se 26 svatyněmi a 15 kněžími ve správě duchovní.

Co se týče jmění kostelního, připadá na jeden farní kostel průměrem: 6012 K jmění vlastního a 14.200 K zádušního,

k čemuž poplatků jeden kostel platí 46 korun průměrem. Plnou kongruu z beneficia mají: fara biskupická, pak běhařovická, kteráž i pro množství škol (7) náleží k duchovním správám obtížnějším. Nejlidnatější je farnost jevišovská.

Fary: Běhařovice, Radkovice, Rouchovany celé náležejí k polit. a školnímu okresu v Krumlově, k soudu a bernímu úřadu do Hrotovic; Kounice Horní soudem také do Krumlova; Blížkovice, Častohostice, Hostím patří k hejtmanství i soudu do Moravských Budějovic; Biskupice část k hejtmanství krumlovskému, část k mor.-budějovickému, soudem do Budějovic a do Hrotovic náleží; Jevišovice a Únanov k okresnímu hejtmanství i soudu do Znojma; také Pavlice až na jednu osadu, která v té příčině patří do Moravských Budějovic.

Právo podací mají: arcibiskup olomoucký v Biskupicích; kn. Rudolf Liechtenstein v Hostími a Rouchovanech; Jos. hr. Nimptsch v Častohosticích; děd. hr. Otakara Dauna v Kounicích Hor.; Robert baron Biedermann v Jevišovicích a Pavlicích; Anna Dvořáková v Únanově; Robert Goldschmidt v Běhařovicích; město Znojmo v Blížkovicích; Ordin. (lib. collationis) v Radkovicích.

Železnice dotýká se pouze farností blížkovické a pavlické.

Školy: 33 obecné (až na 1 vesměs české) o 57 třídách; připadá na každou farnost průměrem přes 5 tříd. Co do vyučovacího jazyka jest jedna třída něm., ostatní české.

Generální visitace byla r. 1892.

Děkan: P. T. Jiří Janoušek, konsistorní rada a farář v Častohosticích.

1. **Běhařovice** (Bihařowitz), městys ležící na vysočině, od Jevišovic 7 *km* vzdálený, mají 381 obyv. českých, dvoutřídní školu. Pošta a tel. i lékař v Tavíkovicích, žel. stanice nejbližší ve Znojmě (20 *km*). — Přifařeno ještě 8 osad a myslivna, celkem: 2460 katol. (6 ž.), kteří se živí hlavně polním hospo-

dářstvím, venkovskými řemesly a prací dělnickou. Škol je 7 s 9 třídami.

System.: farář, nyní Jan Škarda, a kooperator.

O Běhařovice dělilo se ve 13. a 14. stol. vícero pánův a správa duch. byla tu již r. 1348. Na konci 14. stol. náležely B. i s patronátem Mikuláši z Oslaviček. Též biskupství olom. nějaké zboží zde mělo, neboť r. 1526 děje se zmínka, že biskup Stanislav spolu se statkem proboštství olbramkostelského prodal svůj zdejší dvorec městu Znojmu. O něco později spojeny byly B. se statkem tavíkovským. Ostatně i zdejším farářům v 15. a 16. stol. zápasiti bylo o výživu s okolními pány; v 16. stol. pak herese tu obdržela vrch, načež fara katol. zanikla až do r. 1616. Mezi bludaři zdejšími byli i Novokřtěnci. Po restauraci katol. pro veliký nedostatek kněžstva i B. zůstaly neobsazeny, přifařeny byvše do Horních Kounic. O nedělích a svátcích vypomáhali zde Dominikáni znojemští, až r. 1673 zase řádná správa duchovní zřízena byla. Missie konaly se tu r. 1899.

a) Farní kostel Nejsv. Trojice byl zbudován r. 1596, když dosavadní kostel sv. Václava byl sešel. Postavil jej tehdejší pán na B. Jiří Kristian Teufel svob. pán z Gunderbachu pro nekatol. souvěrce své, a to velmi nákladně. Stojí na osamělém návrší, s něhož pěkná vyhlídka se otevírá po širém kraji. Sloh jeho jest gotický a ani častějšími opravami, což jest vzácností, nebyl v podstatě porušen. R. 1885 konkurencí i z milodarů byl opraven a malbami v oknech ozdoben. Má 3 olt.; povšimnutí hodny jsou obrazy a malby na obmítce od Winterhaltra. Na věži jsou 4 zvony (jeden ze 16. století).

Jmění vlastní: 8802·70 K, zádušní: 26.679·50 K. Daně a poplatky: 17·02 K. — Farář též fond chudinský spravuje, pak t. z. fond Štanclův (zřízený † farářem a děkanem zdejším Frant. Štanclem na podporu chudých). Farář zdejší Kašpar Koukal (1763—1800) založil fond na podporu chudé školní mládeže. Též je tu chudobinec (špitál), jejž založil majitel statku zdejšího David Jindř. ryt. Koch r. 1749 pro 4 chudé starce a 4 stařeny.

b) V Přeskačích na hřbitově stojí fil. kostelík Všech Svatých. Je to zajímavá budova slohu přechodního: gotika s kruhovou apsidou. Má jeden oltář a na věži 2 zvony.[1]) Bývala tu fara ve 13. stol., herese pozdější ji zahubila. Od konce 17. stol. Př. přifařeny do Běhařovic.

V Tavikovicích jest zámek: v něm bývala kaple, koncem 18. stol však zašla.

Z bratrstev zbožných jsou tu: Živý růženec, apoštolát, sv. Rodiny a Srdce Páně.

Fara je stavení jednopatrové, velmi úhledné, z r. 1826, opravené r. 1884. I hospod. stavení jsou ve stavu dobrém. Zahrady dvě: menší na dvoře a druhá větší za dvorem (na 45 *a* 74 m^2); ale půda není příliš úrodná.

Důchody: výtěžek z pozemků na 8 *ha* 63 *a* 29 m^2, rozložených při Běhař., Přesk., Ratišovicích a Stupešicích a až na malou část výhodně pronajatých; pak roční renta z jistiny: 44.110·50 K. Daně a poplatky: 330·99 K. Kooperator částečně dostává plat z matice náboženské.

Pozn. Až do r. 1904 byl zde farářem nynější nejdůst. velepastýř diecese brněnské Dr. Pavel hr. Huyn.

2. **Biskupice**, městys 10 *km* severně od Jevišovic a s nimi spojen poštou, mají 603 obyv. č., 2třídní školu a poštu. Tel. v Jevišovicích, žel. v Jaroměřicích (14 *km*). Zámek. Výr. trhy 3. Přifařeno mimo to: 4 obce a 3 samoty, 1 škola 2třídní a 1 jednotř.: 2094 kat. (2 ž.). Školy 3 o 6 třídách.

System.: farář, nyní Ant. Šnajdar, a kooperator.

Biskupice ve 12. stol. byly již lénem biskupství olom., jež různí páni drželi. Roku 1829 prodány hr. Daunovi, právo patron. však zůstalo při arcibisk. olomouckém. V letech 1570. mnoho svízelů snášeti bylo farářům s farníky i s pánem. R. 1606 faráře zdejšího Adama Polonida pokáral úřad biskupský proto, že ještě rozdával sv. přijímání pod obojí způsobou. — Jeden

[1]) Lehner, „Dějiny umění národa českého". V Praze I. 263 a j.

z farářů, Jan Mezoun z Telče, stal se v Olomouci biskupem (1576). R. 1832 velmi řádila zde cholera.

Kostel sv. Martina biskupa ze 14. stol. na bývalém hřbitově málo zachoval ze staré svojí podoby. Na hlavním oltáři jest obraz od Winterhaltra; celkem jsou oltáře 3. Poslední oprava stala se r. 1889. Náhrobek jeden kryje pozůstatky Ferdinanda Dubského svob. pána z Třebomyslic († 1683) a choti jeho. Byliť tehdy držiteli zdejšího léna. Na věži jsou 4 zvony (jeden ze 16. stol., v Meziříčí Vel. ulitý).

Jmění vlastní: 899 K, zádušní: 5836·68 K. Daně a poplatky: 14·89 K.

Spolky zbožné: živ. růžence, brat. Matky dobré rady, apoštolát. Farní chudinský ústav.

Budova farní, přízemní, od r. 1904 jest ve stavu dobrém, rovněž tak stavení hospodářská; za to zahrada značných oprav potřebuje.

Důchody: z pozemků na 49 *ha* 5 *a*, jež lze s výhodou pronajati. Roční renta: 1628 K. Na kooperatora připlácí nábož. matice. Daně: 430·42 K.

3. **Blížkovice** (Lispitz), městys na rovině ležící, od Jevišovic 8 *km* vzdálený (poštou), s 510 obyv. českými, 3třídní školou. Sídlo obvod. lékaře s domácí lékárnou; 5 trhů výročních. Zál. Raiffeisenova. Pošta, železniční stanice a telegraf: Grešlové Mýto. — S přifařenými 2 osadami, stanicí a 4 strážnicemi na dráze, 2 mlýny a myslivnou, celkem: 1773 katol. (6 ž.), kteří se živí hospodářstvím, z malé části i řemesly. Školy 2 s 5 třídami.

System.: farář, nyní Jaromír Marhovský, audit. konsistoře, a kooperator.

Blížkovice patřívaly pánům z Lichtenburka na Bítově, pak dostaly se v držení města Znojma, jež spojivši je s Čidružicemi utvořilo t. zv. »Dolní statek« městský. Fara byla zde okolo r. 1400, náležejíc do děkanství telečského. Že však důchody její asi valné nebyly, viděti z toho, že r. 1482 farář Lukáš převzal raději místo kněze-oltářníka u sv. Mikuláše ve Znojmě. Působením města tohoto zmohla se v Bl. také herese,

ale po r. 1620 činností Jesuitů znojemských zase víra katol. zde půdy nabyla. Farářům však ještě bylo stěžovati si do nedostatku důchodů, jež jim patronát města Znojma všelijak zkracoval. Osada i častými požáry trpěla.

a) Farní kostel sv. Bartoloměje apoštola stojí na konci osady na někdejším hřbitově; jest původu gotického, ale zmodernisován; má 3 oltáře, na věži pak 4 zvony původu novějšího. R. 1904 pořízen hromosvod. Letos provedena důkladná oprava kostela nákladem farníků (2 nové oltáře, kazatelna od firmy Čubovy v Přerově; obrazy od akademie křesť. v Praze; varhany od J. Mölzera v K. Hoře). Při tom kostel vkusně byl vymalován. Náklad téměř 12.000 K. — Hřbitov blízko.

Jmění vlastní: 1744 K, zádušní: 14.347·26 K. Z toho daně a poplatky: 197·67 K. Také fond chud. farář spravuje.

b) V Čidružicích jest kaple sv. Jana Nepom.

Z bratrstev je tu: Živý růženec, sv. Rodiny, apoštolát.

Budova farní jednopatrová je ve stavu dobrém se 7 světnicemi; opravena byla r. 1902. Nejnutnější stavení hospodářská. Před farou jsou dvě menší zahrádky květinové, za farou pak zahrada veliká, osázená ovocným stromovím ušlechtilých druhů.

Důchody: Z pozemků na 1746 m^2; roční renta z jistiny 13.956 K a doplněk z matice nábož. Daní všech: 88·40 K. Kooperatora vydržuje matice nábož.

4. **Častohostice** ves, sídlo děk. úřadu 16 *km* jz. od Jevišovic, (spojení poštou); mají 307 obyv. č., 1třídní školu. Pošta, telegraf, železnice v Mor. Budějovicích (5 *km*). — Přifařeny ještě 3 vesnice a 1 šk. jednotřídní, celkem 1103 kat., 4 ž.; 2 školy 1třídní. Farníci žijí výhradně z hospodářství polního.

System.: farář, nyní Jiří Janoušek, děkan, a 1 kooperator.

Častohostice až do konce stol. 15. náležely z části ku panství bítovskému, asi o 100 let později zakoupili je Znojemští. Jinou část držel Jan Čejka z Olbramovic, nejv. purkr. zemský. Rod Čejkův však pro účastenství ve vzpouře pozbyl statků

svých, načež v Č. spolu se Serovicemi různí majitelé se vystřídali, až r. 1783 dostal se v držení části této Jan hrabě Nimptsch. Fara byla zde již spíše, než se o ní zmínka děje (1492); ale v dobách t. zv. reformace zastihl ji osud přemnohých jiných far katol.: zabrali ji heretikové. Po r. 1621 Č. do Mor. Budějovic se přifařily, později do vzdálených Myslibořic, až r. 1674 obnovena zdejší bývalá správa duchovní.

Kostel sv. panny Barbory na návrší dosti daleko od osady. Byla to původně rotunda slohu románského, částečně až dosud zachovaná.[1]) Tak, jak nyní jest, pochází kostel dle staviva svého z 15. století. Když ve stol. 18. byl opraven a po požáru roku 1834 rozšířen, tu pozbyl starobylého rázu svého, takže jeví se býti budovou různorodou ze třech dob stavitelských. Poslední oprava nákladem kostelního jmění provedena byla r. 1903. Jsou v něm 4 olt. a hrobka hrabat Nimptschů. Na věži, která bývala někdy tvrzí a kruhovitým útvarem osvědčuje svůj starý původ, jsou 4 zvony, z nichž jeden pochází ze 16. stol. — Hřbitov je za osadou.

Jmění vlastní: 18.384 K 30 h; zádušní: 10.485 K 52 h, Daň: 38 K 35 h.

Spolky zbožné: Bratrstvo živého růžence, sp. sv. Rodiny, apoštolát. — Farní ústav chudinský.

Farní budova v podobě nynější pochází z r. 1842; jest v dobrém stavu i místnosti hospodářské. Zahrada (1 ha míry) osázena je stromy ovocnými. Farní knihovna.

Důchody: užitek z pozemků na 30 *ha*, jichž s výhodou pronajati nelze; pak renta 1480 K a doplněk z náb. matice: 28·76 K. Daně: 649·72 K.

5. **Hostím** (Hösting), městečko od Jevišovic 9 *km*, od Část. 5 *km* vzdálené, bez řádného spojení, na siln. z Biskupic do Mor. Budějovic, má 759 obyv. českých, školu dvoutřídní a poštu. Tel. a žel. Grešlové Mýto (5 *km*). Zámek. Lékař s domácí lékárnou. Výroční trhy 4. — Přifařeno: 5 osad,

[1]) Lehner: „Dějiny umění národa českého“ I. 231. a j.

4 mlýny, 5 dvorů, myslivna a hájovna, celkem 2050 kat., (2 ak., 14 ž.), kteří se živí hospodářstvím polním a prací dělnickou, zvláště při velkostatku. Školy 4 se 7 třídami (nejvzdál. 4 *km*).

System.: farář, nyní Aug. Senz, a kooperator.

Po Hostímě psal se ve 14 stol. majetný rod; brzy na to vládli zde vladykové z Bukoviny sedíce na hradě nyní již dávno zašlém; pak přes 100 let drželi zboží zdejší Lichtenburkové na Bítově. Po různých změnách majetkových připadl H. známému obhájci m. Brna Ludvíku Souchesovi, ale r. 1720 již byl v rukou jiných; až konečně spojen s panstvím krumlovským. Fara patřívala klášteru premon. v Perneku rakouském; herese ji potlačila, až zase r. 1716 obnovena. Mezitím patřil H. na čas do Budějovic, pak do Budkova, Lukova a Jevišovic; od r. 1731 faráře patronát krumlovský řádně sem dosazuje.

a) Farní kostel sv. Františka Seraf. je slohu barokového, ve způsobě kříže zbudován r. 1569 původně pro nekatolíky. R. 1903 a 1905 opraven byl konkurencí a dobrovolnými příspěvky. I nové varhany tehdy pořízeny. Jest to útulná svatyně se 3 olt. Na věži jsou 3 zvony. z nichž dva pocházejí ze 16. věku. Náhrobní kameny z konce 16. století označují †† členy rodiny Valečských. Dva jiné jsou z 18. století.

Jmění vlastní: 2596 K, zádušní: 30.209·84 K. Z toho poplatky · 92·26 K.

b) Kaple sv. kříže na hřbitově s hrobkou bývalých pánů zdejších hrab. Meraviglia. Je ve stavu dobrém. Na Boskovtýně rovněž jest kaple Bolestné Panny Marie z r. 1752; opravena byla r. 1905. z vlastního jmění svého. — V Zerkovicích postavili si kapli sv. andělů Strážných r. 1902. Kapličky na společné modlení jsou také v Prokopově a v Jiřicích.

Farář spravuje fond chud.; mimo to je zde i chudobinec obecní.

Z bratrstev zbožných jsou tu: živého růžence, sv. Rodiny, apoštolát, Jednota cyrillská.

Fara jednopatrová prostranná a výstavná, nyní znenáhla se upravuje. Jest tu i far. knihovna (600 sv.). Hosp. stavení ve stavu dobrém. Farní zahrada na 10 *a* 83 m^2.

Důchody: užitek z farních pozemkův u Hostíma a na Blané na 328 *a* 20 m^2, jež lze s výhodou pronajati (velkostatku) dle kat. 182·34 K; renta roční: 1119·36 K. Doplněk kongruy, far. a kooper. nyní: 862·43 K. Daně 171·07 K (a osobní).

6. **Jevišovice** (Jaispitz), město 18 *km* od Znojma malebně ležící při řece Jevišovce, mají 1216 ob. č.; 5tř. škola. Starý a nový zámek. Záložna kontrib. a Raiffeisenova. Četnická stanice; 4 trhy výroční. Obv. lékař, pošta, telegr., žel. stanice: Grešlové mýto (9 *km*). — K farnosti náležejí ještě 3 osady se dvěma jednotřídními školami, celkem 2596 kat., (9 akat., 7 židů), 7 tříd školních ve 3 školách. Farníci živí se hospodářstvím, řemesly a prací při velkostatku a dílnách okolních.

System.: farář, nyní Jan Hanáček, a kooperator.

Jevišovice náležely prý ve stol. 13. řádu Templářů; byly městečkem již r. 1398 a v částečném držení znamenitého rodu pánů z Kunštátu, kteří postupem doby přikoupili i druhou část J. a vykonávali též právo podací na faru, o kteréž zmínka se děje r. 1373. Smutně proslavil se z nich Jindřich Jevišovský, »Suchý čert« zvaný, postrach to celého kraje, z rozkazu markr. Jošta v Brně sťatý (1407). R. 1421 byl hrad zdejší pevností husitskou, jíž však dobyl kníže Albrecht rakouský. Za nedlouho zase Husité hrad obsadivše drželi J. až do ukončení válek husit. I potom ještě hrad častěji obléhán a zpustošen byl. V 17. stol. držela J. poslední větev slavného rodu Kunštátského, vévodové to z Münsterberku, z nichž vévoda Silvius záměnou za panství olešnické ve Slezsku Jev. postoupil cís. Ferdinandu III., jehož komora prodala je pak Ludvíku svob. pánu Souchesovi. Když rod tento vymřel, zdědili J. příbuzní po přeslici hr. Ugartové, kteří drželi je až do let 1890tých. Na to roku 1897 prodány na majitele nynějšího, Rob. svob. pána Biedermanna, na kterého přešel

i patronát. Blíže J. nedávno učiněny důležité nálezy archeologické a nalezeny též vzácné nerosty.

a) Farní kostel sv. Josefa postaven r. 1850 ve slohu moderním na místě sešlého, jenž zasvěcen býval sv. Mikuláši. Jest prostranný a má 3 oltáře, r. 1904 obnovené. Na věži jsou 3 zvony novější. Před kostelem jsou 2 slušné sochy sv. Josefa a sv. Aloisia z 18. století.

Jmění kostelní vlastní: Pozemky v ceně 330 K, 2406 K v jistinách; zádušní: 12.942 K. Daní 12·37 K. Hřbitov za osadou blíže zámku »nového« s kaplí, v níž jsou pěkné reliefy.

b) V Černíně jest kostelík fil. sv. Jakuba, oprav potřebující. Při něm bývalá fara, která u věku 16. dostala se v držení jinověrcův a pak docela zanikla. Vlastního jmění má kostel 1539 K, záduší jeho 2943 K. — Také ve Střelicích je veřejná kaple sv. Rodiny a soukromá za Střelicemi, zasvěcená Bl. Panně Marii.

V zámku »starém« v Jevišovicích bývala prastará kaple sv. Ludvíka (světci tomu zasvěcena byla po přání majitele zámku známého vojevůdce Ludvíka de Souchesa); sloužívala se tu i mše sv., avšak později zrušena byvši stala se — síní divadelní!

Jest tu Jednota sv. Josefská a bratrstva: Sv. Rodiny, živ. růžence. Apoštolát. Jiné spolky: Archeologický, »Sokol« a j. — V J. jest nemocnice obecní. Hr. Max Ugarte r. 1875 odkázal chudým 41.200 K, kterýžto fond spravuje obec jevišovská.

Budova farní je stará, přízemní, místy vlhká, a ustavičných oprav vyžaduje. Též chatrna jsou stavení hospod. Zahrada vlastně žádná; farář však užívá zahrady fundační, založené od far. Martina Červenky (1702—1716), začež povinen jest sloužiti ročně 12 mší sv.

Farář užívá pozemků kost. in partem congr. (na 4 *ha*), má výbavu 1113 K, a z nábož. matice doplatek na kongruu; kooperatora platí docela táž matice. Daně a poplatky: 15·12 K (a osobní).

7. **Kounice Horní** (Ober-Kaunitz), městys od Jevišovic 13 *km* (od Častohostic 25 *km*) vzdálený, bez řádného spojení, mají 504 obyv. české, 2třídní školu. Pošta a tel. v Tulešicích, žel. v Krumlově (13 *km*). 4 výr. trhy. — Se 2 přifař. osadami, mlýnem a dvorem: 1144 kat. (8 ž.), kteří se živí až na několik řemeslníků hospodářstvím. Školy 3 s 5 třídami.

System.: farář, nyní František Šoukal, aud. kons., a koop.

Ve 12. stol. náležely K. Johanitům, kteří tu udržovali špitál. Pak přišly v držení pánů z Náchoda a r. 1693 spojeny se Skalicemi, jimiž vládli hr. Daunové. Fara byla zde ve 13. století. R. 1464 komenda řádová měla o zdejší faru spor se známým »Suchým čertem« na Jevišovicích. Koncem 15. stol. však i komenda i fara kounická upadá v zapomenutí. Za nedlouho i protestantismus se tu usadil a až r. 1637 zase farář katol. vede správu duchovní. Ale brzy vidíme K. přifařeny do Miroslavy, až zase od r. 1684 samostatná správa duchovní se tu zřídila.

Kostel sv. Michaela archanděla ve slohu barokovém stojí na bývalém hřbitově; uvnitř byl opraven r. 1898, zevnitř r. 1904 konkurencí. Má 3 oltáře a na věži 3 zvony (jeden z 15. století). — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 3272·90 K (v tom i cena pozemků); zádušní: 12.927·38 K. Daně: 27·35 K.

V Medlicích jest kaple sv. Cyrilla a Methoda.

Z bratrstev církevních: živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát. dětství Páně, ustav. klanění. — Farní ústav chud. a obecní nemocnice.

Budova farní, jednopatrová, opravená r. 1904 a 1905, je v dobrém stavu. Rovněž tak stavení hospod. Farní knihovna. Zahrady není.

Důchody: z pozemků na 10 *ha* 37 *a*, nyní dosti výhodně pronajatých, dle katastru: 360·80 K; roční renta: 960 K. Doplněk 521·07 K z matice náboženské, na níž jest vydržovati i kooperatora. Daně: 288·37 (a osobní).

8. **Pavlice**, též Poulice (Paulitz), ves na silnici ze Znojma do Jihlavy, od Jevišovic 7 *km*, od Častohostic 9 *km* vzdálená, mají 634 obyv. českých, 2tř. školu. Pošta, tel. a žel.: Grešlové Mýto (2 *km*). — Přifař. 3 osady, hájovna a strážnice na dráze, celkem: 1449 kat. (5 ž.). Školy 2 se 4 třídami. Farníci mimo hospodářství živí se prací v dílnách na hliněné zboží a dělnickou při dvoře panském.

System.: farář, nyní Vladimír Eller.

Pavlice patřívaly ke zboží bítovskému, pak (r. 1515) prodány Mikuláši ze Mštěnic; zanedlouho shledáváme je v držení p. Jana z Krajků, od r. 1742 však již při Jevišovicích, při nichž i právo podací jest.

a) Kostel sv. Filipa a Jakuba nemá círk. slohu; pochází ze 17. stol., zbudován byv na místě někdejší kaple špitální. Oltáře má 2 a zvony 3. Opraven byl nákladem konkurence r. 1904. Hřbitov jest mimo osadu s kapličkou sv. Anny.

Vlastní jmění: 2360 K, zádušní: 6180·60 K. Poplatky: 4·57 K. — Ve správě farářově jest fond chudinský. Obce P. a Vranovská Ves mají též své obecní fondy.

b) Ve přifařené Vranovské Vsi je kaple sv. Stanislava, biskupa a mučeníka.

Z bratrstev církevních jsou zde: Živý růženec, sv. Rodiny a Apoštolát sv. Cyrilla a Meth. — Jiné spolky: spořitelní a záloženský, hasičský.

Fara jest nepatrná stará budova přízemní se 3 světnicemi. R. 1902 byla poněkud opravena. Hospod. stavení jsou obstojná. Zahrádky před farou a za farou na 6 *a* 58 m^2.

Důchody: z pozemků na 60 *a* 35 m^2; pak doplněk kongruy z matice nábož. (nyní 1434·92 K). Daně: 19·47 K.

9. **Radkovice**, ves a farnost od Jevišovic 10 *km* vzdálená, poštou spojená, mají s přifař. myslivnou a hájovnou 457 katol. českých (3 ž.), žijících z hospodářství a práce nádenické; škola 1třídní. Pošta: Hrotovice, tel. v Myslibořicích, železnice v Jaroměřicích (9 *km*).

System.: farář, nyní kons. auditor Jan Šoukal.

Radkovice patřívaly pod panství do Bítova; v 16. stol. spojeny byly s Hostímem; r. 1658 připadly k panství myslibořickému. Duchovní správu (expositurу) pro R. a Pulkov r. 1745 založila Kateřina bar. Ostašovská, ale založení to r. 1806 zaniklo, načež R. přifařeny byly do Biskupic, až r. 1889. fara samostatná zde zřízena na novo.

Kostel 14 sv. Pomocníkům zasvěcený vystavěn z původní kaple roku 1750 založené v podobě osmiúhelníku s pilíři v každém rohu, kteréž drží klenutí sbíhající se ve hvězdu osmihrannou. Opraven byl naposledy r. 1903—1904.

Vlastní jmění: 14.851·28 K (v tom pozemky: 2 *ha* 35 *a* 83 *m*²), zádušní: 12.860 K (v tom pozemky na 5 *ha* 14 *a* 67 *m*², jež lze snadno pronajati). Daně a poplatky: 91·41 K. — Též je tu farní ústav chudinský.

Z bratrstev zbožných jsou zde: živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát.

Budova farní jest přízemí o 5 světn. v dobrém stavu, opravené r. 1904. Rovněž tak stavení hospod., z části r. 1886, z části 1901 zbudovaná. Zahrada na 7 *a* 29 *m*² dobře vzdělaná.

Důchody: renta roční: 1631·41 K, pak výtěžek z pozemku farního na 1 *ha* 36 *a* 21 *m*², jenž příznivě jsa položen hned za farou hodí se k vlastnímu užívání i ku snadnému pronájmu (dle katastru: 43·26 K). Daně: 133·37 K (a osobní).

10. **Rouchovany**, městys 15 *km* sev. od Jevišovic, silnicí spojený, mají 979 obyv. č., 3třídní školu, dvůr, poštu, telegraf; žel. v Krumlově (20 *km*), 4 výroční trhy. — Přifař. 5 osad, několik samot a 1 škola dvoutřídní, 3 jednotřídní (nejvzdál. 6 *km*). Celkem: 2229 katol. (12 ž.); 8 školních tříd. Farníci žijí z hospodářství a řemesel. Lékař.

System.: farář, nyní kons. rada Jan Doležel, a kooper.

Roku 1340 vládl na R. Smil z Lichtenburka, pak staly se zbožím zeměpanským, od r. pak 1480 spojeny s panstvím krumlovským. Farář zdejší uvádí se v listinách již r. 1243 (kněz Bedřich); právo podací měla králová Eliška a postoupila je r. 1325 klášteru zbraslavskému u Prahy. Ve 2. polovici

16. století Bratří se tu zmohli. Po reformaci katol. nacházíme zde farářem řeholníka P. Samuela. Ale nedlouho na to pro nedostatek kněží přif. R. do Čučic. R. 1675 zase samostatnou faru obdržely.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie na bývalém hřbitově byl původně slohu románského, čehož dokladem jsou okna věžní. Později v gotický pozměněn, jak viděti na klenbě presbyteria, v němž pohříchu zazděno bývalé sanctuarium i sedilia. Největších změn dostalo se kostelu po požáru r. 1632. Mimo to větší opravy provedeny r. 1851, nejposléze nákladem dobrodinců r. 1892. Mohutná věž stojící opodál má 3 zvony z novější doby. — Jmění vlastní: 4824 K, zádušní: 13.366 K. Daně a poplatky: 36·99 K.

Spolky: Svatojosefská jednota, spolek sv. Rodiny, apoštolát, ustav. klanění, brat. živ. růžence. — Farní ústav chud. (s dosti značným jměním: 10.124 K).

Farní budova jednopatrová byla r. 1901 opravena spolu se staveními hospod. Zahrada u fary je v dobrém stavu.

Důchody: z pozemků 25 *ha* 44 *a* 23 m^2, nyní dosti výhodně pronajatých: 540·28 K; pak renta 673·60 K a doplněk z nábož. matice, kteráž platí i kooperatora. Daně: 318·94 K.

11. **Únanov** (Winau), ves na silnici ze Znojma do Náměště, 15 *km* od Jevišovic, spojená poštou, má 934 obyv. č., 3třídní školu, záložna kontrib., továrna na zpracování kaolinu, pošta. Tel. a žel. ve Znojmě (7 *km*). — S přifařenou osadou Plavčí: 1320 kat. (1 akat., 8 ž.); 4 třídy šk. Farníci se živí hospodářstvím a prací v továrnách.

System.: farář, nyní Adolf Skoumal.

Únanov byl r. 1287 zbožím zeměpanským, pak daroval jej král městu Znojmu a od r. 1346 uvádí se farář zdejší jménem Jan. V 16. stol. jako jinde i zde rozmohla se herese. Pak působili tu Jesuité, konajíce střídavě s Dominikány znojemskými služby B. (1620—1657). Únanov byl tehdy filiálkou Přímětic, později Jevišovic, což potrvalo až do zřízení místa

kaplanského pro Ún. a Plaveč r. 1746, kteréž nadal pán na Plavči, Jan Václ. svob. pán Widmann, převzav i patronát. R. 1755 přispěním hr. Ugarta na Jevišovicích založena v Ún. expositura a r. 1784 lokalie, na jejíž zlepšení r. 1819 obec zavázala se k některým dávkám v přírodninách. Podací spojeno bylo s panstvím jevišovským, od něhož r. 1884 Ún. odprodán a dostal se paní Anně Dvořákové.

a) Farní kostel sv. Prokopa stojící za osadou má stopy starého původu, zvláště spodní zdivo věže a gotickou klenbu v presb. Jsou v něm 3 olt. moderní. R. 1889 zevnějšek kostela byl opraven, r. 1905 vnitřek malbou vyzdoben. Na věži jsou 3 zvony novější (jeden s nápisem: »Vivos voco« atd.). Hřbitov u osady a na něm

b) kápli sv. Ignáta r. 1895 zbudovala majitelka velkostatku. — V zámku plavečském jest kaple sv. Františka Xaver. s rodinnou hrobkou, v letech 1904 a 1905 nákladem držitelů velkostatku opravená. Je to velezajímavá, dosti zachovalá rotunda románská,[1]) druhdy Rodičce Boží zasvěcená. Někdejší při-ní fara zanikla v 16. století.

Jmění farního kostela: v pozemcích na 988 *a* a v jistinách: 5660 K; záduší: 5779·63 K. Daně: 22·55 K. Pozemkův užívá velkostatek, začež platí kostelu ročně 100 K a povinné daně. — Chudinské ústavy jsou v Ún. i v Plavči pod správou farářovou.

Spolek církevní je tu pouze živý růženec.

Farní budova jest přízemí se 4 světnicemi a ostatními místnostmi potřebnými. Knihovnu farní založil r. 1899 farář Jan Sedláček. Zahrada nevýnosná.

Důchody: z pozemků: 8·12 K, z renty ročně: 4 K, za přírodniny a dovozy výbava: 117·14 K od obce a od velkostatku: 383·25 K; doplněk z nábož. matice. Daně (ze zahrady pozemková): 16·14 K.

---

[1]) Lehner, „Dějiny umění národa českého“ I. 231. a j

III. Děkanství olbramovské,

vzniklé r. 1730 vyloučením farních obvodů z děk. hostěradského v jihovýchodní části diecese rozloženo jest mezi děk. ivančickým a kounickým na severu, hrádeckým na jihu, mikulovským a kounickým na východě a hostěradským na západě.

Území jest většinou rovina úrodná, z nížto vyčnívá u Olbramovic »Leskoun« na 406 *m* n. m., s rozkošnou po kraji vyhlídkou, návrší u Litobratřic na 242 *m*, Našiměřice 232 *m*. Vod území toto nemá, jelikož i rybníky někdejší v louky proměněny byly.

Obyvatelů má děkanství: 16.998, většinou německých; katolíků 15.891, akatol. 466 a židů 641 ve 4 městečkách a 25 vesnicích. — Nejlidnatější farnost je miroslavská.

Katolíci mají 11 far s 18 svatyněmi a 16 kněžími, z nichž 14 (11 farářů a 3 koop.) v duchovní správě, 1 v úřadě katechetském ustanoveni; jeden na odpočinku žije.

Co do jmění kostelního připadá průměrem: 4911 K vlastního a 9091 zádušního jmění na jeden farní kostel, jenž platí daní a poplatků průměrem 26·90 K. — Tři faráři mají kongruu z beneficia; osmi farářům se doplňuje z matice nábož.

Politickou, školní, soudní i berní správou patří: Bohutice, Kádov, Našiměřice, Miroslava, Olbramovice a Vedrovice do Krumlova; tamtéž z části patří farnosti: jiřická a loděnická, z druhé části do Mikulova—Pohořelic; politickou, školní, soudní i berní správou do Mikulova patří Litobratřice; do Mikulova—Pohořelic: Branišovice; Fryšava do Znojma—Jaroslavic náleží.

Patronát mají: Rudolf kn. Liechtenstein v Branišovicích, Kádově, Litobratřicích, Našiměřicích; probošt mikulovský v Jiřicích; Aug. baron Štummer v Loděnicích a Miroslavě; p. Karel Seidl v Bohuticích; nábož. matice ve Fryšavě a Olbramovicích; Vedrovice jsou lib. Ordin. collationis.

Školy: 25 (2 měšťanské), 5 českých, 20 něm. s 56 třídami; připadá průměrem na každou farnost 5 tříd. Mimo to

jest v děkanství 2třídní škola židovská. — Gener. visitace byla zde naposledy r. 1906.

Děkan: P. T. Frant. Augustin, kons. rada a farář v Olbramovicích.

1. **Bohutice** (Bochtitz), ves 3 *km* od Olbramovic vzdálená (cesta polní), mají se samotami a strážnicemi na dráze 667 kat. obyv. č. (58 ak., 13 ž.), školu 2třídní, zámek. Pošta, tel., žel. v Olbamovicích. Farníci žijí z hospodářství a ovocnictví; pak dělnickou prací na dráze a v lomech.

System.: farář, nyní kons. rada Karel Bezstarosti.

Bohutice s tvrzí náležely ve 14. stol. kapitule vyšehradské, od níž zakoupil je r. 1321 p. Jindřich z Lipého. Na to držel B. po nějakou dobu řád německý, pak soukromníci. R. 1627 přiřknut majetek zdejší Jesuitům znojemským, po zrušení tovaryšstva matici studijní připadly, kteráž dala je v dědičný nájem. — Missie byly zde posléze r. 1900.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie byl původně kaplí zámeckou z dob jesuitských, jež r. 1867 rozšířena a upravena v kostel. Je to budova útulná slohu moderního a letos byla opravena. Vzácným skvostem jest renaissanční stříbrná, přes 2 *kg* těžká, dobře pozlacená a drahokamy okrášlená monstrance, dar zbožné paní Karoliny Seydlové.

Jmění má kostel: 4000 K, záduší: 330 K. Daně: 12·41 K.

Na hřbitově stojí kaple sv. Michala, zbudovaná koncem 18. století na místě sešlého kostelíka, jež zbožnou štědrostí místních dobrodinců se udržuje. O něco výše stávala někdy kaple sv. andělů, která sloužívši asi heretikům ve stol. 18. zanikla. — Též je zde kaple zámecká Panny Marie v trní.

Spolky zbožné a lidumilné ústavy: živ. růžence, ustav. klanění, dětství Páně, apoštolát. — Chud. ústav obecní, pak (od r. 1899) jubilejní nadace pro chudé žáky. — Jiné spolky: Hosp. besídka, Raiffeisenka, spolek hasičův a voj. vysloužilcův.

Farní budova původně nebyla určena k nynějšímu účelu, proto nevyhovuje v některých příčinách, ale v dobrém stavu

se udržuje. Hospodářská stavení neprakticky vzdálena, rovněž tak zahrada osázená stromy ovocnými a révou.

Důchody: z pozemků na 62 *a* 91 m^2, jež lze dobře pronajati, pak renta 1068 K a doplněk z nábož. matice: 383·94 K. Daně: 72·54 K.

2. **Branišovice** (Frainspitz), ves na silnici z Pohořelic do Znojma, 4 *km* od Olbramovic (bez řádného spojení), mají s přif. Vinohrádky 793 kat. něm. (1 ak., 10 ž.), 2tř. školu a poštu. Tel. a žel. v Miroslavě (6 *km*). Farníci jsou rolníci.

System.: farář, nyní Frant. Jirák.

Branišovice byly zvláštním statkem, jejž zakoupil klášter kounický. R. 1329 král. Eliška zakoupila a darovala jej klášteru starobrněnskému i s patronátem a tak zůstalo to až do zrušení kláštera, načež přikoupeny B. ku panství krumlovskému. Faru snad založil zmíněný klášter kounický (1356 uvádí se farář Eberhard). Avšak r. 1550 vniklo sem bludařství t. z. reformatorův a za doby té přišla fara o své důchody. Po obratu přifařeny pak B. do Olbramovic, až r. 1784 matice nábož. zřídila zde opět správu duchovní (lokalii, r. pak 1869 faru). Válkami a cholerou B. také dosti trpěly. R. 1903 byly tu missie.

Kostel sv. Vavřince postavil r. 1673 klášter starobrněnský na místě sešlého starého. R. 1800 byl pak nákladem matice nábož. a přispěním dobrodinců rozšířen a opatřen věží, na níž jsou hodiny a 2 zvony (jeden obecní). Po změně této jenom presbytář udržel gotiku svou, t. z. ranní. Oltáře jsou 2 ve slohu moderním.

Jmění: v pozemcích: zahrada na 19·71 *a*, pak 2375·44 K a záduší: 2665 K. Daně: 2·10 K.

Spolky zbožné a ústavy lidumilné: Spolek ustav. klanění, blah. Klementa Hofbauera, živ. růžence a sv. Rodiny; farní ústav chudinský. — Jiné: dobrov. hasičů, dále voj. vysloužilcův a spolek pěvecký.

Farní budova přízemní, r. 1895 opravená, má slušné místnosti obytné i knihovnu. Též stavení hospod. jsou ve stavu dobrém. Zahrady farní není, za to správce duchovní užívá

zahrady kostelní, nyní vinnou révou osázené, která rovněž jest ve stavu uspokojivém.

Důchody: úroky z renty na 1500 K a doplněk z matice náboženské.

3. **Fryšava,** Vršava (Frischau), městys ležící v údolí, 10 *km* jihových. od Olbramovic (drahou a poštou), má 1000 obyv. něm., 2třídní školu, poštu a tel. i stan. železn. (2 *km*), zámek s parkem. Lékař se soukr. lékárnou. Dva trhy výroční. — Přifařeny ještě 2 obce a 2 dvoutřídní školy. Celá farnost má 2439 katol. (4 akat.); 3 školy o 7 třídách. Farníci jsou většinou rolníci.

System.: farář, nyní Frant. Montag, auditor konsistoře, a kooperator.

Fryšava náležela k nadání kláštera velehradského a r. 1222 byla zde zařízena fara (r. 1365 uvádí se tu kněz Mikuláš). Ve stol. 16. drželi F. páni z Pernšteina, kteří právo podací na faru postoupili klášteru luckému, odkudž nepochybně řeholní kněží sem se dosazovali. Po Pernšteinech (r. 1574) měli F. Čertorejští z Čertoreje, z nichž jeden, Bernard, Novokřtěnce r. 1570 ve farnosti se usadivší ukrutně stíhal a hubil. Po bitvě bělohorské drželi F. různí rodové cizí, až koncem 17. století zakoupila ji kněžna Eleonora z Liechtensteinův. Za pohnutých dob těch asi fara katol. zanikla, zbylí katolíci přifařeni jsou do Č. Křidlovic, až pak r. 1743 opatství lucké zase kněze své zde ustanovovalo až do r. 1789. Po zrušení kanonie přešel patronát na matici nábož. R. 1889 konány zde missie. Matriky jsou teprv z r. 1744. R. 1831, 1855 a 1866 byla zde cholera, počátkem stol. 19. též válečné pohromy farnost postihly.

a) Kostel Zvěstování Panny Marie postavila v zámeckém parku r. 1771 kněžna Gabriela Liechtensteinová ve slohu barokovém a první biskup brněnský Matyáš hr. Chorinský jej r. 1779 konsekroval. Na 3 oltářích jsou zdařilé obrazy v Bavořích shotovené. V letech 1850—1852 byl kostel značným nákladem obnoven a opětně r. 1899. Má krásná paramenta, darovaná kněžnou Leop. Lobkovicovou, a na kůře

dobré varhany. Na věži jsou 3 zvony s nečitelnými nápisy, z nichž jeden pochází z bývalého kostela farního, který zasvěcen byv sv. Bartoloměji stával opodál, pro farnost však již nestačil. — Hřbitov jest za osadou.

Jmění má kostel: 1754 K 82 h, záduší: 9976 K 30 h. Daň: 4 K 73 h.

b) Moskovická obec (Mackovice) postavila si r. 1722 na poděkování po přestálé ráně morové votivní kapli ke cti s v. Fabiana a Šebastiana a nadala ji pozemkem. Majitel panství kn. Emanuel Liechtenstein ji zvětšil v kostel, jenž zasvěcen jest Zasnoubení Panny Marie. Do r. 1781 byla svatyně ta filiálkou fary litobratřické. Je tu 1 oltář s potřebnými paramenty, na věži 3 zvony. — Jmění má: 5572·70 K. Daň: 9·52 K. — Hřbitov jest od osady vzdálen tam, kde kdysi stával kostel farní (u zaniklé osady Rohoteře).

V Brabicích, též Bravicích (Probitz), jest útulná kaple Nejsv. Trojice z r. 1833, dosti veliká, 1 oltářem a příslušnostmi bohoslužebnými od dobrodincův opatřená. Bývala zde fara, která když ve stol. 16. zanikla, osada do Fryš. přifařena jest. Je tu od r. 1886 i hřbitov.

Spolky zbožné a lidumilné ústavy: Brat. živ. růžence, sv. Rodiny, blah. Klementa Hofbauera, ustav. klanění. Chud. ústavy ve Fryšavě i v Moskovicích.

Farní budova jednopatrová, r. 1902 opravená je v dobrém stavu a chová farní knihovnu. Hosp. stavení rovněž jsou dobrá. Úrodná zahrada (19 *a*) jest při faře.

Důchody: z pozemků na 8 *ha* 67 *a*, nyní nevýhodně pronajatých (392·80 K); pak renta; 1769·18 K. Kooper. platí matice náboženská. Daně: 214·70 K.

4. **Jiřice** (Irritz), městys na rovině ležící, 7 *km* od Olbramovic (spojení poštou), mají 718 obyv. něm., 2tř. školu a poštu. Tel. a žel. v Miroslavě (2 *km*). — Se 3 osadami přifařenými: 1757 katol. (18 ž.). Tříd školních 5. Výroční trhy 3.

System.: farář, nyní Ant. Rauscher, a kooperator.

Jiřice byly zvláštním statkem, jenž různé měl pány. V 17. stol. dostaly se k panství krumlovskému, avšak ne na dlouho, neboť kard. Frant. Dietrichstein zakoupil statek pro mikulovské proboštství, jež byl založil. Fara bývala pod patronátem Klarisek znojemských (r. 1387 děje se zmínka o knězi zdejším Janovi, jenž byl i posluchačem na universitě pražské). Od r. 1633—1678 patřily J. farou do Troskotovic; od těch dob pak mají svoji vlastní správu duchovní.

a) Farní kostel byl původně zasvěcen sv. Oldřichu. Když však sešel a na místě jeho postaven byl nynější, zasvětili jej sv. Anně. Však i ten nový kostel (maje pouze 18 *m* délky), osvědčil se býti nedostatečným a nad to ještě veliký vzal úraz z požáru r. 1832. Pročež r. 1902 postaven kostel nynější a r. 1903 byl konsekrován. Věž náleží obci a jsou na ní tři zvony. — Hřbitov je dosti daleko.

Jmění vlast. má kostel: 7560 K, zádušního: 14.531 K. Daně: 70·05 K.

b) V osadě Dolenicích (Tullnitz) jest kaple Povýšení sv. kříže z r. 1714. Má jeden oltář, svoje paramenta i zvony.

V místě farním jest farní ústav chudinský, v obcích přifařených v každé obecní ústav chudinský.

Spolky zbožné: Srdce Páně a Srdce Panny Marie, ustav. klanění, bratrstvo sv. Michala, sv. Rodiny, apoštolát modlitby, spolek bl. Klementa Hofbauera, škapulíř.

Fara jednopatrová má dosti místností obytných i hospodářských a to ve stavu uspokojivém. R. 1903 vše opraveno. Zahrada pěkná a úrodná.

Důchody: z pozemků 31 j. 440 □°, jichž nelze dáti v nájem výhodný. Roční renta 1999·48 K. Daně (vyjma osobní): 751·14 K. Doplatek z nábož. fondu, jemuž dlužno vydržovati i kooperatora.

5. **Kádov** (Kodau), ves a farnost od Olbramovic 6 *km* vzdálená bez řádného spojení, má 377 obyv. něm., 2tř. školu. Pošta a telegraf v Miroslavě, žel. v Olbramovicích. Farníci žijí z polního hospodářství a částečně i z vinařství.

System.: farář, nyní Jan Matuška.

Pod patronátem kláštera v Doubravníku, jenž zde měl majetek, byla v Kádově fara již ve 13. stol. Po zrušení kláštera připadl zdejší majetek jeho napřed k Miroslavě, později ke Krumlovu i s patronátem. Když pak v 16. stol. pro bludařství v celém kraji rozšířené zanikla katol. správa duchovní, přifařen byl K. do Hostěradic. R. 1753 péčí osadníků zase fara zde zřízena s přispěním vrchnosti, jíž připadlo i právo patronátní. R. 1889 byly zde missie.

Farní kostel sv. Filipa a Jakuba má zbytky gotiky v presbytáři, poukazující k 15. stol. Rozšířením, r. 1822 provedeným, pozbyl někdejšího rázu svého. Má 3 olt. a 2 zvony. K cenným věcem kostela náleží stříbrný kalich zlatem tepaný a ciborium s letopočtem 1614; též některá paramenta z novější doby (baldachin, dar kněžny Frant. Liechtensteinové). Povšimnutí hodny jsou také sochy dřevěné (křest Páně) v kostele a kamenné u kostela: sv. Trojice, Bol. Panny Marie, sv. Rocha a Šebastiana a j. (celkem 7). Dva náhrobky s nečitelnými nápisy. — Jmění vlastní: 1596 K, zádušní: 8970 K. Daně a poplatky: 21·55 K. — Chudinský fond farní.

Fara přízemní je poněkud vlhká, jinak ve stavu dobrém.

Důchody: z pozemků na 10 *ha* 62 *a* 13 m^2, jež lze dosti výhodně pronajati; pak doplněk z matice nábož. (n. 967·95 K). Daně: 122·53 K a osobní.

6. **Litobratřice** (Leipertitz), ves a farnost od Olbramovic vzdálená 13 *km* (drahou i poštou), mají se strážnicemi na dráze a cihelnou 1304 kat. něm. (16 ž.), kteří se živí mimo hospodářství i vinařstvím. Škola 3třídní. Pošta, telegraf a železnice ve Fryšavě (2 *km*).

System.: farář, nyní kons. rada Jan Hofer, a kooper.

Majetku v Litobratřicích záhy nabyli Benediktini z Vilémova v Čechách; měliť ve 13. století i podací ku zdejšímu kostelu. Tento majetek však brzy přešel na proboštství téže řehole v Uherčicích a od roku 1450 náleží i s patronátem k panství krumlovskému. V 16. století i zde protestantství

opanovalo a o rozšíření víry katol. roku 1646 pracovali pak Jesuité. L. přifařeny potom do Hostěradic, až r. 1674 Hartman kníže Liechtenstein faru zdejší obnovil. — R. 1891 konány zde missie.

Kostel sv. Jiří na někdejším hřbitově ze staré podoby své jenom věž podržel, byv v podstatě své změněn a zmodernisován, zvláště opravami r. 1790 a 1877. Má 2 oltáře a na věži 3 zvony. Poslední oprava provedena byla r. 1891.

Jmění vlastní: 4705 K, zádušní: 6805 K (nepatrné pozemky jsou v to pojaty). Poplatky: 12·32 K. Pole kostelního užívá kostelník. — Je tu též ústav chud. se zvláštní nadací Jana Flora ve prospěch cizinců na cestách ochuravělých. Mimo to je skrovná obecní nemocnice.

Spolky církevní a bratrstva: živ. růžence, ustav. klanění. apoštolát modlitby, sv. Rodiny a spolek blah. Klem. Hofbauera,

Fara je přízemek, ale dostačí, opravena byvši r. 1885. Stavení hospodářská potřebují opravy. Zahrada dobrá.

Důchody: renta roční: 1232 K, z velkostatku krumlovského 21 K, doplněk z nábož. matice pro faráře a za kooperatorské služby: 718 K. Též užívá farář zádušních pozemků. Daně: 112·32 K (a osobní). V tom i poplatek do záduší: 16·47 K.

7. **Loděnice** (Lodenitz), ves ležící na rovině od Olbram. 6 *km* bez řádného spojení, mají 737 obyv. něm. a českých, 2tř. něm. školu a poštu. Telegraf i telef. v místě, žel. v Pohořelicích (5 *km*). Obvodní lékař. Přifař. 3 osady, 2 cihelny; celkem 2183 katol. (10 akat., 13 ž.), kteří hlavní výživu berou z hospodářství. Školy jsou 4 se 7 třídami (2 české a 2 německé).

System.: farář, nyní Frant. Košut, a kooperator.

Loděnice náležely premonstr. klášteru v Louce, jenž tu zbudoval kostel i faru a na ni dosazoval řeholníky své. Z r. 1325 zachovaly se zprávy o sporu mezi opatstvím a kapitulou olom., do kterých i Řím zasáhl. Herese, jak se podobá, nevnikla sem. Po zrušení opatství luckého přešel klášterní statek zdejší na matici nábož., kteráž prodala jej r. 1824 ku panství miroslavskému, na něž dostal se i patronát. — R. 1890 byly tu missie.

Kostel farní sv. Markéty na konci osady jest zajímavá budova slohu přechodního, ale již r. 1583 značně byl pozměněn. Přes to však klenba gotická, trojlodní rozměr a starožitná věž výhodně jej karakterisují. Má 3 oltáře barokové, 4 zvony (jeden z 15., jeden ze 16. stol.). R. 1904 byl obnoven. Hřbitov je mimo osadu.

Jmění vlastní: 1562·40 K, zádušní: 3064 K. Daně a poplatky: 25·34 K.

Je tu farní i obecní ústav chudinský a z bratrstev zbožných: živ. růžence a spolek sv. Rodiny.

Budova farní (s malou knihovnou), jest rozsáhlá, sloužívši kdysi za letní sídlo opatů luckých (znak kanonie až dosud se zachoval). V přízemí však jest vlhká. Částečná oprava stala se r. 1904. Prostorná stavení hospodářská vyžadují opravy. Zahrada farní v dobrém stavu.

Důchody: z pozemků 274 *a* 27 m^2, jež lze s výhodou pronajati a pak roční renta. Daně a poplatky: 115·80 K. Farář dostává doplněk kongruy z nábož. matice, kteráž platí i koop.

8. **Miroslava** (Misslitz), městečko ležící v údolí na silnici okresní 8 *km* od Hostěradic, má 1889 obyv. něm. a českých; 2 měšť. 3třídní školy něm. pro chlapce a pro dívky; škola obecná něm. 5třídní (9 odděl.). Zámek. Dva lékaři a lékárna. Spořitelna, záložna kontrib., továrny na ether. oleje, parní mlýn. Chrám helvetský s duchovní správou. Obec židovská se synagogou a školou 2třídní. Trhy týdenní na obilí a výroční 4. Přirážka obecní 100%. Pošta, telegraf a žel. stanice (4 *km*). Přifařeno ještě: 4 osady, žel. stanice a 2 strážnice na dráze, celkem: 3755 katol. (368 akat., 548 ž.), kteří se živí hospodářstvím, ovocnářstvím, vinařstvím, obchodem a řemesly. Škol 7 s 22 třídami; jedna v Kněnicích 2třídní je česká a vzdálená 5 *km*.

System.: farář, nyní Josef Horák, 2 kooperatoři a katecheta.

Miroslava bývala původně statkem zeměpanským, od 13. věku pak po M. zve se rod zemanský, jenž podací právo ke kostelu, o němž se děje zmínka r. 1239, postupuje klášteru

oslavanskému. Potom M. častěji měnila své pány. Počátkem 16. stol. vládl tu Hynek Hodický z Hodic, jenž majetek zdejší pozbyl pro účast ve vzpouře, načež M. prodána Jiřímu hraběti z Náchoda; r. 1692 zakoupivši ji kanonie lucká, držela ji až do r. 1784; po zrušení kanonie přešel statek i patronát na matici náboženskou, od které ji zakoupil r. 1824 Josef šlechtic Hopfen. Z rodiny té přešel zdejší majetek na pány nynější. Vlivem vrchnosti od r. 1536 převládla zde herese a udržela se až posud, ač po obratu politickém i nábož. r. 1620 působili zde Jesuité (mezi nimi i slovutný P. Jiří Plachý). — R. 1892 byly missie.

a) Farní kostel sv. apoštolů Petra a Pavla na bývalém hřbitově postavil klášter lucký v letech 1722—1729 slohem barokovým. Je to budova úhledná a prostranná s 5 olt. Provedeny častější opravy, posléze r. 1890, a kostelu dostalo se dosti značných darův od dobrodinců. — Jmění vlastní: 2926 K, zádušní: 18.756 K. Poplatky: 49·78 K.

b) V Kněnicích Něm., jež bývaly druhdy statkem samostatným a ve 14. stol. měly kostel i faru, která pak zanikla za převratů náboženských stol. 16., jest nyní fil. kostel sv. Mikuláše, úplně zmodernisovaný a nákladem dobrodincův r. 1902 obnovený. Má jeden oltář a 3 zvony.

V Suchohrdlích jest fil. kostel sv. Markéty, asi z 15. století, ale také pozbyl starý ráz. I při něm fara bývala v 15. věku, jíž konec učinila herese. Kostelík má 1 oltář a 2 zvony. R. 1903 byl obnoven.

Chudinský ústav farní je v Miroslavě, mimo to místní ve všech vesnicích.

Spolky náboženské: sv. Rodiny, bl. Klementa Hofbauera, apoštolát, věčného klanění, sv. růžence.

Fara je budova výstavná, má obytných i hospodářských místností dosti a ve stavu dobrém. Zahrada.

Důchody: užitek z pozemků na 23 *ha* 60 *a*, jež lze s výhodou dáti v nájem; doplněk z náboženské matice (139 K).

Kooperatora jednoho z části, druhého docela platí matice náboženská. Daně 720 K a osobní.

9. **Našiměřice** (Aschmeritz), ves a farnost od Olbram. 3 *km* vzdálená, pěší poštou spojená, mají 468 katol. něm. (2 ž.), školu 2třídní, žel. stanici (1·5 *km*). Pošta v Olbramovicích, tel. v Miroslavě. Farníci se živí hlavně polním hospodářstvím.

System.: farář, nyní František Korec.

Dle Našiměřic nazýval se rod majitelů zdejších ve 13. stol.; o 100 let později byla tu fara. Během času získala zde majetek vrchnost krumlovská i tamní klášter Augustinianův. Po té nalézáme N. v držení pánů miroslavských. Pro účast ve vzpouře byl však i statek zdejší prodán a to knížeti Gundakaru Liechtensteinovi, jenž držel i Krumlov, s nímž tedy N. spojeny i co do patronátu. Však i sem ve stol. 16. vnikla herese, jíž za obět padla katol. fara. Po obratu přifařeny (1633) N. do Olbramovic, odkudž každou 3. neděli konávaly se zde služby Boží, což potrvalo do r. 1823, kdy velikou zásluhou faráře a děkana kounického Jana Máše a obce byla tu zřízena fara.

Kostel sv. Jiljí o samotě na návrší je dosti veliký a zachoval známky stavby původní ze 13. století v gotickém presbytáři a na věži, již zdobí dosud okna románská, kdežto loď kryta jest plochým stropem. V kostele jsou 3 oltáře, na věži 2 zvony, jeden z r. 1377. Poslední oprava provedena po požáru r. 1904. V presb. viděti náhrobek Jana Kašp. Krafta, osobního lékaře krále polského, s letopočtem 1645.

Jmění vlastní: 851 *a* 44 m^2 polí a 11.008·06 K v jistinách; zádušní: 3121·20 K. Daně a poplatky: 61·12 K. — Ústav chudinský vede farář.

Zbožné spolky a brat.: živého růžence, ustav. klanění, svaté Rodiny.

Fara je budova přízemní, dobře stavěná, ale již zastaralá; obec je zavázána udržovati ji, neví se však, kdy byla poslední oprava. Hospod. stavení obstojná. Zahrada na 16 *a* 9 m^2 je dobrá, ale špatně ohrazená.

Důchody: výbava 703·36 K; pak z pozemků na 2 *ha* 41 *a* 40 m^2, jež lze příznivě dáti v nájem, a doplněk z nábož. matice. Daně: 39·04 K a osobní.

10. **Olbramovice** (Wolframitz), městys ležící na rovině dobře vzdělané, sídlo úřadu děkanského, mají 539 obyv. něm., 3třídní školu, poštu, tel. a stanici žel., 4 *km* vzdálenou. O. jsou sídlem lékaře obvodního. Výr. trhy 3, Přifařeny ještě 4 obce a 1 škola 1třídní. Všech obyv.: 1447 katol. (1 akat., 13 ž.). Školy 2 se 4 třídami. Farníci žijí hlavně z hospodářství.

System.: farář, nyní Frant. Augustin, děkan, a 1 koop.

Olbramovice náležely jednou kapitule vyšehradské i s farou, jejíž správcem se uvádí r. 1283 Luitold. Později prodány panu Jindřichovi z Lipého, nejv. maršálku království českého, jenž patronát zdejší postoupil Králové klášteru v Brně. O. pak přecházely koupí neb dědictvím na pány různé, až v 16. století dostaly se v delší držení pánů z Hodic, kteří přáli sektám nekatolickým i Novokřtěncům. Statky pánů těch, súčastnivších se odboje, prodány jsou knížeti Gundakarovi z Liechtensteina, držiteli Krumlova. Jesuité znojemští horlivě zde působili v době pobělohorské o obrat odpadlíkův. Katolíci mezitím až do Loděnic přifařeni byli, až r. 1662 zase zřízena stálá katolická správa duchovní. Když klášter Králové byl zrušen, převzala právo podací matice nábož. R. 1886 konaly se tu missie.

Farní kostel sv. Jakuba Vel. je dosti zachovalá památka gotiky částečně z 15., částečně ze 16. století, a náleží ke kostelům dvoulodním, ana loď hlavní dvěma štíhlými pilíři rozdělena jest ve dvě menší. Na oltářích (4) jsou dobré práce řezbářské od Schweigla. Věž má kamenný ochoz, r. 1896 slohově opravený. Obnova kostela provedena r. 1883, při čemž přišlo se na staré malby nástěnné. Památna jest i kamenná křtitelnice s letopočtem 1598. — Hřbitov je mimo osadu.

Jmění vlastní: 11.715·90 K, zádušní: 26.612·60 K. Daně a poplatky z toho: 73·29 K. Je tu i farní ústav chudinský.

Spolky církevní a bratrstva: ustav. klanění, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda.

Farní budova rozsáhlá, jednopatrova, jest v dobrém stavu. Hospod. stavení nejsou ve stavu uspokojivém; za to je tu cenná knihovna farní. Dvě zahrady (ovocná a vinice) při faře jsou v dobrém stavu.

Důchody: z pozemků na 24 *ha*, jež lze dosti výhodně pronajati, pak renta roční: 2915·80 K. Z toho daně: 740·99 K. Kooperator béře část služného z náboženské matice.

11. **Vedrovice,** ves 3 *km* vzdál. od Olbramovic, s nimiž spojena pěší poštou, mají 488 obyv. českých, 2třídní školu. Pošta, tel. a žel. v Olbramovicích. Celá farnost má 773 katol. (28 akatolíků, 2 židy).

System.: farář, nyní Jan Nitče.

Vedrovice s tvrzí patřily ve 14. stol. ku panství krumlovskému, ale později jiným majitelům prodány. R. 1581 dostaly se ku statku bohutickému a duchovní správou náležely do Olbramovic. Popudem majitele Jana Kusého z Mukoděl ujaly se zde bludy náboženské v 16. stol. a zdejší kostel, r. 1543 zbudovaný, sloužil bludařům až do obnovy katolické r. 1660. Současným přičiněním obce a jednotlivých dobrodinců založena zde r. 1864 samostatná správa duchovní.

Kostel sv. Kunhuty jest zvětšená bývalá kaple hřbitovní a nemá určitého slohu. Po opravě r. 1892 jest v presbytáři sklenut, kdežto loď kryta jest plochým stropem; jsou v něm 3 olt., na hlavním zdařilé řezby z dob jesuitských. Též stopy bývalé malby kostelní viděti jest a náhrobky †† Mukodělských. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění: vlastní 4820 K, zádušní 2196·49 K. Daň: 7·57 K.

Spolků ve farnosti není.

Farní budova přízemní, nákladem obce postavená r. 1858, má 3 světnice pro faráře. Jest odtud pěkný pohled do kraje. Místo zahrady je tu vinice a sad na zeleninu.

Důchody: z rent, pak z pozemků nepronajatých na 14 *a* 17 m^2 a doplněk per 759·62 K. Daně platí obec, farář jenom osobní.

IV. Děkanství vranovské (Frain)

hraničí na sev. s děk. jevišovským, na východě se znojemským, na západě s jemnickým a na jihu s diec. svatohipolytskou. v Rakousích.

Území jeho je pahorkatina, dosahující na Suché Hoře u Bítova výše 573 *m*, u Vranova 315 *m*, u Lukova 416 *m* n. m. Územím tímto protéká Dyje, jež přichází z Rakous a u Bítova přijavši Želetavku překrásnými partiemi se honosí, zvláště u Bítova a Vranova, odkudž spěchá ke Znojmu.

Děk. to utvořeno bylo r. 1778 ubráním několika far děkanství znojemskému. Obyvatelů něm. a českých má: 11.518, z nichž: 11.087 kat., 7 akat. a 424 ž., kteří se živí hospodářstvím, řemesly, povoznictvím a prací dělnickou při velkostatcích i závodech průmyslových, bydlíce v 5 městysech a 27 vesnicích.

Katolíci mají 12 far a 26 svatyní; 13 kněží v duchovní správě ustanovených (12 farář., 1 koop.)

Jmění připadá na jeden kostel farní průměrem: 5094 K vlastního a 5188 K zádušního; z toho daní a poplatků průměrem odvádí 1 kostel 18 K. — Z farářů nemá ani jeden z beneficia svého plné kongruy.

K c. k. okr. hejtmanství, okr. škol. radě k soudu i ber. úřadu ve Znojmě náleží farnost olbram-kostelská a částečně lukovská, z níž druhá část náleží k soudu a bernímu úřadu do Vranova; Bítov, Chvalatice, Vranov, Lanžov, Šáfov, Štítary, Štalek, Břečkov Hor. a St. Petřín do Znojma—Vranova patří; Chrlopy do M. Budějovic—Jemnice.

Patronát: v Bítově děd. hr. Otakara Dauna; ve Vranově, Lukově, Šáfově a ve Štítarech: Luitgarda hrab. Stadnická; ve Štalku Em. kn. Collalto; v Olbram-Kostele m. Znojmo; ve Chvalaticích, Lanžově, Břečkově matice nábož., v Petříně mat. studijní; Chrlopy jsou lib. Ord. collationis.

Školy: obecné: 22 (18 něm., 3 české, 1 utrakv.) s 33 třídami. Přijdou průměrem na každou farnost skoro 3 třídy. Mimo to jest tu 1 škola 2třídní židovská.

Poslední gener. visitace byla zde r. 1907.

Děkan: P. T. Ant. Procházka, kons. rada, farář ve Štítarech, člen c. k. okresní školní rady znojemské (venkov).

1. **Bítov**, Býtov (Vöttau), městys v dějinách zemských památný, v těsném úžlabí řeky Želetavky půvabně položený, od Vranova 16 *km* a od Štítar 15 *km* (poštou) vzdálený, má se zámkem, dvorem, 3 mlýny a myslivnou 407 ob. českých, školu 2tř. utrakv., poštu a tel., jest sídlem lékaře, jenž má domácí lékárnu. Dva trhy výroční. V novější době stal se B. dosti oblíbeným sídlem letním. — Přifařeno ještě: 3 osady, celkem 931 katol., (3 ž.), kteří se živí hlavně hospodářstvím, část řemesly a prací na velkostatku.

System.: farář, n. Jan Komzák, kons. auditor, a koop.

Bítov byl původně zeměpanský hrad opevněný, jeden z pohraničních hradů táhnoucích se od Freisteinu na pomezí moravsko-rakouském až k ústí Dyje u Břeclavy. Později vznikla pod hradem osada, jež stala se sídlem župy a cúdy. Odtud kníže Břetislav důchody nějaké odkázal kapitule staroboleslavské v Čechách, kterouž byl založil. Různé osudy zastihly osadu i hrad, jenž byl pod správou purkrabí či kastelánů. Úřad tento od r. 1331. zastávali páni z Lichtenburka, píšíce se proto: »na Bítově«. Nabyvše značných statků, založili i hrad blízký Cornštejn, ležící teď v rozvalinách. Jeden z rodu toho Jan z Licht. na Bítově a Cornštejně měl spor se samým císařem Bedřichem IV., jenž mu náhradu válečnou za účastenství v tažení proti Husitům zapraviti a výdaje na udržení hradu B. nahraditi buď nemohl či nechtěl (1441—1445). Od konce 15. stol. Lichtenburští propuštěni byvše z povinností manských jeví se býti pány na Bítově se všemi k němu příslušnými (23) osadami. Po vymření rodu toho různí pánové zde vládli, po nějaký čas spojen byl B. s panstvím jemnickým, až konečně dostal se na hrab. rod Daunův, jenž vymřel r. 1904. Fara byla zde od dávných dob, ano r. 1354 uvádí se B. jako sídlo děkanství, jež sáhalo odtud až k Telči. Celým skoro 15. a 16. stoletím táhnou se zprávy o sporech mezi faráři a vrchností

bítovskou o desátky, až jim učiněn smutný konec rozšířením herese, jež osadníkům vzala dosavadní víru, faře pak výživu, takže faráři katol., kteří od r. 1630 opět správu duch. zde převzali, neměli z čeho žít. Později teprv věc tato ač nepříliš valně — uspořádána. — R. 1876 byly zde missie.

a) Farní kostel sv. Václava stojí při řece Želetavce na býv. hřbitově. Po ohni r. 1790 a pozdějšími opravami se velmi změnil, avšak o značném stáří jeho svědčí přece dosud zachovaná okna románská v mohutné věži i klenba lodi kostelní. Presb. jest slohu got. Větší opravy staly se r. 1872; r. 1903 dána do presbyt. pěkná dlažba mosaiková. Kostel má 3 olt. a na věži 3 zvony z novější doby. Mnohé cenné věci kostelní jsou darem dobrodinců zámeckých. Hřbitov blízko osady na úpatí lesnatého návrší malebně se vyjímá. — Jmění vlastní: 1420 K, zádušní 5448 K. Poplatky: 18·03 K.

b) Na památném a rozsáhlém zámku jest krásná a veliká kaple Nanebevzetí Panny Marie slohu gotického, původem svým sahající ovšem až do 14. věku, ale v nyn. podobě upravená a rozšířená r. 1840—45 od hrab. Dauna. Býval tu hradní kaplan, ale od stol. 15. se zmínka o něm neděje. Služby B. — zvláště pouť — a anniversaria †† členů hrab. Vlašímských (mají tu 6 náhrobků s českými nápisy) a Daunův koná zde farní duchovenstvo; máť kaple i své záduší.

Blíže hradu Cornštejna viděti zříceniny kaple Nejsv. Trojice, druhdy hojně nadané. Snad až do 14. stol. sahá původ její a býval při ní ustanoven i kaplan. Jména některých kaplanů uvádějí se; rovněž tak udržely se zprávy o sporech mezi nimi a pány ve příčině výživy ano i o surovém nakládání s knězem-kaplanem r. 1527. Snad následkem toho zanikly zde posvátné výkony, ačkoli až do r. 1784 hojně sem putováno. Tu kaple byla úředně zrušena, načež zbožně uctívaný obraz Nejsv. Trojice do farního kostela v Bítově přenesen jest.

Chudinský ústav farní je v B., obecní ve Zblovicích.

Z bratrstev zbožných jsou tu: živ. růžence, věčného klanění, sv. Rodiny, sv. Michaela archanděla.

Budova farní je sice přízemní, ale pevně stavěna a má všecky potřebné místnosti i knihovnu farní (170 sv.). Hosp. stavení dostatečna. Zahrádka jest před domem a za ním dobře ošetřovaná zahrada větší.

Důchody: roční renta: 717·10 K. Doplněk z nábož. matice, na níž jest vydržovati i kooperatora. Daň (jenom ze zahrady): 3·35 K (a osobní).

2. **Břečkov Horní** (Ober-Fröschau), ves v dolině ležící, od Vranova 4 *km* a od Štítar 7 *km* vzdálená, 327 obyv. něm., škola jednotřídní, pošta v Liliendorfě, tel. stanice: Olbram-Kostel, žel. Šumvald—Vranov (5 *km*). Přifařeny ještě: 3 osady, hájovna a strážnice na železnici, celkem 1289 kat., (4 akat. a 11 ž.). Školy 4 se 4 třídami (nejvzdál. 4 *km*). Farníci se živí hospodářstvím.

System.: farář, nyní Tomáš Hos.

Břečkov znám jest z 15. stol. a o faře mluví se z doby té; ale počátkem 17. stol. již zanikla, nepochybně když zde herese obdržela nadvládu. B. přifařen pak do Lukova, později do Štítar, což potrvalo až do zřízení nové správy duchovní r. 1784. R. 1898 byly zde missie.

a) Kostel farní sv. Klementa titulem i původem svým je starý, dle některých až z dob sv. Cyr. a Meth.; avšak při opravách r. 1748 a 1831 pozbyl rázu starobylého. Má 3 olt., na věži pak 3 novější zvony. Poslední oprava vykonána r. 1898.

Vlastní jmění: 3100·71 K, zádušní: 4467·76 K. Daně a poplatky: 15·22 K.

b) V osadě Vranovicích je kaple sv. Michala archand., již zbudovala obec r. 1767, s jedním olt.

V Čižově postavila r. 1787 obec kapli Bolestné Panny Marie a v Liliendorfu sv. Teresie.

Jest zde též farní fond chudinský a ze zbožných bratrstev: sv. Rodiny a Srdce Páně.

Farní budova je přízemí v dobrém stavu; občas dle potřeby se opravuje. Je tu též farní knihovna, avšak nevalné ceny. Zahrada uspokojuje.

Důchody: kongrua 1400 K. Daně a poplatky: 30 K (v tom asi i osobní).

3. **Chrlopy** (Kurlupp), ves a farnost od Vranova 19 *km* a od Štítar 20 *km* vzdálená, bez řádného spojení, mají s myslivnou 374 katol. obyv. něm., jednotř. školu; pošta v Uherčicích, tel. v Policích a železnice v Jemnici (12 *km*).

System.: farář, nyní Ant. Pošvař.

Chrlopy patřily poddanstvím ke hradu Freisteinu, pak zakoupeny byly k panství uherčickému.. Duchovní správou náležely do Bítova, odkudž častěji v kapli zdejší sloužívala se mše sv. Osadníci dlouho snažili se o vlastní správu duchovní, a snahy ty vedly k cíli, když rodák zdejší a farář v Bejdově Rak. (Waidhofen a. d. Ybbs), Aug. Beer, daroval na ten účel jistinu 6000 zl., k čemuž obec pak přidala, čeho bylo třeba. Tak fara zřízena r. 1857. R. 1879 konaly se missie.

Kostel sv. Vavřince, z řečené kaple vzniklý ve slohu moderním, má 1 oltář, na věži 2 zvony a byl r. 1896 opraven i obnoven. Hřbitov je dosti daleko. — Kostelní jmění vlastní: 3760 K, zádušní: 11.300 K. Daně a poplatky: 51·86 K.

Je tu farní chudinský fond a z bratrstev: sv. Rodiny, sv. Michaela a sv. Josefa na šíření dobrých knih.

Fara jednopatrová jest v dobrém stavu i stavení hospod. Zahrada, cestou veřejnou od farních budov oddělená, není příliš výhodná.

Důchody: farář užívá 1·5 *ha* pozemků (pole a louka) od obce, béře roční rentu 845·74 K a má doplněk z matice náboženské. Daň pouze osobní.

4. **Chvalatice** (Chwallatitz), ves 13 *km* záp. od Vranova (od Štítar 10 *km* bez pošt. spojení), mají 413 obyv. něm., 1tř. školu. Pošta a tel. v Bítově, žel. v Šumvaldě. — Se 2 přifař. osadami 683 katol. (1 akatol., 7 ž.), 2 třídy školní.

System.: farář, nyní Richard Svoboda.

Chvalatice byly vždy částí panství Bítova, kamž i přifařeny byly. R. 1750 dcera posledního pána z rodu hrabat

Vlašímských na Bítově, jménem Johanna, provd. Cavrianová, založila zde kapli, kteráž, když roku 1770 v kostelík se rozšířila, zařízena zde správa duchovní (r. 1785 lokalie, 1859 fara).

Kostel Nalezení sv. kříže jest malý (14 *m* dlouhý) a má jeden oltář, na němž jest obraz od Winterhaltera. R. 1889 byl opraven. Na věži jsou 2 malé zvony. U kostela je hřbitov.

Jmění vlastní: 263·31 K, zádušní: 1334·33 K. Poplatky: 3·83 K. — Farář spravuje též fond chudinský.

Ze zbožných spolků je tu spolek svaté Rodiny, ustav. klanění nejsv. Svátosti.

Budova farní, r. 1903 opravená, přízemní, jest ve stavu dosti dobrém; má 4 světnice a je při ní zahrada. Také v pořádku jsou stavení hospodářská, až na kůlnu.

Důchod: kongrua z náboženské matice; farář platí pouze daň osobní.

5. **Křtalek,** Štalek (Stallek), ves 7 *km* jižně od Vranova (od Štítar 20 *km*, spojení poštou), má 477 obyv. něm., školu 1třídní; pošta, tel.: Šáfov, železnice Šumvald. Se 2 obcemi přifař.: 899 katol. (1 ž.), 3 školní třídy (ve 2 školách).

System.: farář, nyní František Klimeš.

Osada tato v 15. věku byla částkou statku Freisteinu, s nímž pak asi ve stol. 16. koupí dostala se k panství uherčickému a tím i s patronátem v držení pánů nynějších. Ovšem i zde herese ovládla. Asi roku 1631 sice vrátili se Křtalečtí k víře otců svých, avšak pro nedostatek katol. kněží přiděleni farou ke Vratenínu. Teprv od r. 1657, když fara zase opatřena nutnou pro faráře výživou, zřízena zde zase správa duchovní.

Kostel farní Nanebevzetí Panny Marie postaven r. 1631 na místě bývalého ve slohu barokovém. Jenom sedilia se zachovala a obnovila. R. 1902 a 1903 byl kostel celý opraven, novým oltářem vkusným opatřen a dne 27. října 1903 konsekrován. Má oltáře 3; na věži, zbytku to starého kostela, jsou 3 zvony náležející obci. Cenu má kasula bílá, velmi uměle vyšívaná. — Vlastního jmění má kostel: 2440 K, zádušního: 6388 K a pole v ceně 252 K. Daně: 4·05 K.

Ve Freisteině, městysi se zříceninami starého hradu, jest veřejná kaple sv. Jana a Pavla s 1 oltářem, kterouž vydržuje velkostatek. Neunavnou horlivostí předešlého faráře Josefa Sochora založen fond a učiněny slibné kroky na zařízení většího kostela a správy duchovní v osadě této.

Farář spravuje fond chudinský.

Zbožné spolky: sv. Rodiny, ustav. klanění, živ. růžence. Missie byly zde r. 1883.

Budova farní složena je ze dvou částí pod zvláštním krovem: v jedné jsou 3 světnice, ve druhé na dvoře 2 světn. Větší oprava provedena r. 1901. Všecky stavby jsou nyní ve stavu dobrém. Na faře se spravuje též knihovna pro lid.

Důchody: výtěžek z pozemků na 18 *ha* 10 *a* 40 m^2, jež pronajati lze, ale 4 K za míru, a 3 *ha* 5 *a* lesa. Pak doplněk na kongruu z náboženské matice. Daně: 178·04 K (mimo daň osobní).

6. **Lanžov** (Landschau), ves 7 *km* sz. od Vranova, s nímž silnicí spojena jest, má s přifařeným dvorem 429 obyv. vesměs katol. a něm., školu 1třídní. Pošta a telegraf: Vranov, žel.: Šumvald (10 *km*).

System.: farář (nyní fara uprázdněna).

Fara byla zde již v 16. stol. pod patronátem panství vranovského, avšak za převratů nábož. zanikla, načež L. přifařen byl do Vranova. Po 100letém skoro vyjednávání r. 1850 zřídila zde matice nábož. lokalii, když obec se zavázala, že kostel i faru v dobrém stavu bude udržovati. R. 1883 byly missie.

Kostel sv. Maří Magdaleny stojí uprostřed osady na bývalém hřbitově a v nynější podobě pochází z konce 17. stol., poněvadž kostelík původní od Švédův nadobro byl zničen. R. 1850 znovu byl upraven a na farní zařízen a to ze sbírek a milodarů, při čemž zbudován nový gotický (hlavní) oltář. Na věži jsou 2 zvony. — Zvláštní nadace Marie Mayerové na opravu chrámu P.: 7000 K. — Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění kostelní: vlastní 1394·12 K, zádušní 2952·02 K, z čehož se platí: 6·67 K. — Farní fond chudinský.

Je tu spolek svaté Rodiny.

Farní budova (bývalá myslivna), od kostela vzdálená, jest přízemní, křidlicí krytá, a má 4 světnice i nejnutnější místnosti pro domácí hospodářství. Zahrada neveliká, ale v dobrém stavu.

Důchody: kongrua 1400 K z náboženské matice. Daň jenom osobní.

7. **Lukov** (Luggau), městys na vysočině, od Vranova 15 *km*, od Štítar 10 *km* vzdálený, má jakožto obec 472 obyv. německé, 2třídní školu. Pošta: Liliendorf, telegraf a železnice: Šumvald—Vranov (6 *km*). — Přifařeny ještě 3 osady, hrad »Nový Hrádek« ve zříceninách, myslivna, 3 mlýny a 2 strážnice na dráze, celkem 1053 katol., (3 ž.), kteří se živí hospodářstvím a částečně (v Podmolí) vinařstvím. Školy 3 se 4 třídami (nejvzdál. 4 *km*).

System.: farář, n. Stanislav Benda.

Lukov patříval ku klášternímu zboží luckému; počátkem 15. stol. přišel v poddanství »Nového Hrádku«, jehož nedaleké (3·5 *km*) zříceniny nad Dyjí zdobí krajinu. Byltě to lovecký hrad markr. Jana a spojen později s panstvím jaroslavickým, koncem stol. 16. pak s vranovským. Kostel i faru asi ve 13. stol. založil klášter lucký a dosazoval sem kněze své. Právo podací později postoupeno panství vranovskému. Však i sem vnikla herese hlavně snahou paní na Vranově, Esthery z Dietrichsteinů, jenom obec Podmole zůstala při víře otců svých. Při nové úpravě věcí nábož. přifařen byl L. do Štítar a to až do r. 1705, kdež zásluhou faráře štítarského Pavla Koska založena v L. expositura, z níž stala se r. 1785 lokalie a r. 1859 fara.

a) Kostel sv. Jiljí na bývalém hřbitově, postavený r. 1749, má 3 olt., na věži 4 zvony (z nichž jeden starý jest). Oprava poslední provedena r. 1870, — Jmění vl. 3536·90 K, zádušní 7348·24 K. Daně a popl. 22·08 K. Farní fond chudinský.

b) V Milešicích na hřbitově jest kostel fil. Narození Panny Marie, jejž zřídila obec r. 1728. Byl též opraven

r. 1870. Má potřebná paramenta i nádoby, na věži 2 zvony. Jmění vl,: 1479·71 K, zádušní: 2208·80 K. Daně: 10·21 K. — V Podmoli kapli Bolestné Panny Marie zbudoval r. 1753 opat lucký Heřmenegild Mayer, proslulý řečník duchovní a opatřil ji kamennou sochou Bohorodičky. Čtyřikrát do roka se tu konají služby Boží.

Ze spolků zbožných jsou tu: věčného klanění, sv. Rodiny a sv. Michaela.

Farní budova jest přízemní, ale v dobrém stavu; rovněž tak stavení hospodářská a zahrady (2).

Důchody: z pozemků na *7 ha 87 a 26 m²*, jež těžko lze pronajati s výhodou; pak roční renta, celkem 1500 K. Doplněk z nábož. matice. Daně 196·01 K.

8. **Olbramkostel** (Wolframskirchen), městys od Vranova 11 *km* a od Štítar 4 *km* vzdálený, bez řádného spojení, na silnici (císařské) ze Znojma do Jihlavy, má 692 obyv., školu 2třídní. Žel. stanice 2 *km*. Pošta a tel.: Kravsko, Trhy výr. 2. — Přifařeny ještě 3 osady, stanice a 2 strážnice dráhy severozáp., 2 hájovny, celkem 1407 kat., (2 akat. a 6 ž.). Školy: 3 se 4 třídami, blízko farní osady.

System.: farář, nyní Václav Koudelka.

Olbramkostel je osada stará; snad má jméno dle zakladatele kostela zdejšího, při němž byla fara r. 1230. Povýšena jest později na proboštství pod patronátem probošta vyšehradského, pak krále samého. Když pak zaniklo proboštství (asi r. 1526), přešel patronát na biskupství olom. Později zakoupilo město Znojmo majetek zdejší a převzalo i patr. Ale vlivem města zapustil protestantismus kořeny i zde: byliť tu vedle Lutheránův i Novokřtěnci až do r. 1628. Po bývalém proboštství zachovala se tu památka: prostý kříž pastorální. Jeden z proboštů Jan Dubravský povýšen r. 1541 na biskupa olom. Proslul mezi jiným i sepsáním kroniky země české. — Missie byly zde roku 1907.

a) Kostel farní Nanebevz. Panny Marie na bývalém hřbitově v presb. jeví sloh gotický, loď však, patrně později

přistavená, jest slohu barokového. Olt. jsou 4 a zvony též 4. Letopočet na věži 1593 asi k nějaké přestavbě poukazuje. Oprava poslední provedena r. 1903 nákladem 2400 K. — Matriky z r. 1699. Hřbitov mimo osadu.

Vlastní jmění: 10.000 K, zádušní 3745 K. Daně a poplatky 30·88 K. — Farní fond chudinský.

b) Fil. kostel v Plenkovicích, zasvěcený sv. Vavřinci mučedníku, je stavba baroková, má 2 oltáře a na věži 2 zvony v novější době přelité. Jest tu též hřbitov. — Fara, o níž se děje zmínka ve 14. a 15. stol., návalem herese kolem r. 1560 zanikla, načež P. přifařeny do Olbramkostela, odkudž každou 3. ned. se zde konávají služby B. Jmění vlastní: 10.740 K, zádušní: 360 K. Daně a poplatky 28·63 K.

Ze spolků zbožných a bratrstev: živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát. — Jiné: dva spolky dobrov. hasičů.

Farní budova jednopatrová je stará v základech, ale opravena r. 1903. Hospodářská stavení na prostranném dvoře farním v dobrém stavu; podobně i dvě zahrady na 420 □°: jsou osázeny ovocným stromovím a vinnou révou.

Důchody: z pozemků na 18 *ha* výnos katastr. 291·82 R; roční renta: 368·60 K a doplněk z matice nábož. (nyní 855·35 K). Daně: (vyjma osobní): 115·77 K.

9. **Petřín Starý** (Alt-Petrein), ves v údolí 2 *km* záp. od Vranova (15 *km* od nynějšího sídla děkanského) vzdálená, má 299 obyv. něm., 2tř. školu. Pošta, telegraf: Šáfov, žel.: Šumvald (14 *km*). — Se 2 přifařenými obcemi a dvory: 615 ob., vesměs katolíků.

Systemisován farář, nyní Jan Baštář.

Z desek zemských patrno, že r. 1552 zde byl kostel s farou, nad níž právo patronatní příslušelo panství vranovskému a jako na tomto panství vůbec tak i zde herese obdržela vrch a katol. duch. správa zde přestala; po obnově nábož. však P. přifařen napřed do Vranova, později do Šáfova, až pak r. 1785 matice nábož. faru zdejší obnovila.

a) Kostel, zasvěcený Stětí sv. Jana Křt. stojí na vršku u vesnice a v zápiskách domácích i v podání se pokládá za velmi starý, ač nyní jenom zdivo svědčí o značném stáří jeho. Byltě r. 1806 zcela změněn, v letech pak 1884 a 1901 obnoven a uvnitř vyzdoben obětivostí jisté dobroditelky. Zmínky zasluhuje starobylý obraz sv. Vendelina a obraz Panny Marie dobré rady s nápisem: »Wahre Abbildung des wunderthätigen Gnadenbildes Sanctae Mariae vom gutten Rath, so in Welsch Land zu Genazzano unweit Rom andechtigst verehrt wird«. Kostel dosti veliký jest (34 *m* dl.) a má 3 olt., 2 zvony. Hřbitov jest mimo osadu. Jmění vlastní: 1583·60 K, zádušní: 3287·86 K a les na 1 *ha* 49 *a* 94 m^2, z něhož však posud nic káceti nelze. Daně 8·22 K.

b) V Jazovicích postavila obec r. 1768 kapli sv. Michala s oltářem a vížkou. Občas se tu celebruje. — Rovněž tak děje se v kapli obecní Panny Marie Pomocnice v Nov. Petříně, jež pochází z r. 1756.

Ze zbožných spolků je zde toliko spolek sv. Rodiny. — R. 1879 konaly se tu missie.

Budova farní je přízemní v dobrém stavu, dle potřeby se opravuje. Též stavení hospod. a zahrada jsou ve stavu dobrém.

Důchody: z pozemků 82 *a* 30 m^2, jichž nelze dobře pronajati a doplněk na kongruu z náb. matice. Daně 10·52 K (mimo osobní).

10. **Šáfov** (Schaffa), městys a farnost na silnici z Vranova do Rakous, od Vranova 10 *km* a od Štítar 18 *km* vzdálený, spoj. poštou, má s 2 cihelnami 942 obyv. něm., a to: 568 kat. (ostatní jsou židé ve zvláštní obci se synagogou a 2tř. školou); škola 1tř., pošta, tel. Žel. Šumwald—Vranov (164 *m*). Lékař obvodní. Trhy výroční 4. Obyvatelé žijí z hospodářství a řemesel.

System.: farář, n. Jan Raus.

Šáfov od dávných dob náleží k panství vranovskému i s právem podacím nad farou, jež tu byla sice v 16. stol.,

ale také v držení nekatolíků se dostala. Kazatelé nového učení z ciziny sem povoláni. R. 1631 vrácena fara katolíkům, byvši zatím připravena o důchody, takže brzy na to do Vranova přifařiti se musila, což trvalo do r. 1687. Tu byl zde ustanoven administrátor a r. 1733 farář. Častými požáry osada tato velmi zchudla.

Kostel sv. Bartoloměje slohu barokového z r. 1735, postaven místo nestačícího již starého, jenž zasvěcen býval sv. Vítu. Má 3 olt. a r. 1844 byl důkladně opraven. Obrazu sv. Vendelína z r. 1747 přičítá se cena umělecká. Na věži jsou 3 zvony. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vl. 100 K, zádušní 3442·08. Poplatky: 7·44 K. — Také je tu farní chud. fond a z bratrstev: živ. růžence a bratr. posv. domku Loretského.

Fara jednopatrová r. 1903 opravená je ve stavu dobrém. Malá farní knihovna. Hosp. stavení ve stavu bídném. Zahrada na 10 *a* 11 m^2 dobrá.

Důchody: roční renta: 579·42 K a doplněk z nábož. matice. Daň jenom osobní.

11. **Štítary** (Schiltern), městys starý na silnici ze Znojma do Jemnice, od Vranova vzdálený 6 *km*, mají 1077 obyv. něm., 3tř. školu, poštu. Trhy výr. 4. Tel. a žel.: Šumvald (2 *km*). Přifařeno ještě: Šumvald, 2 dvory a 5 strážnic na dráze, celkem: 1355 katol. (19 ž.), kteří se živí hlavně hospodářstvím.

System.: farář, nyní Antonín Procházka, zároveň děkan, a kooperator.

Štítary byly druhdy částí zboží hradu Cornštejna (u Bítova). O faře jdou zprávy až v 16. stol.; patronát měli páni Bítovští. Ale zastihl i zdejší faru katolickou osud jako jiné okolní. Dostalať se v moc protestantů. Když pak později šlo o to, aby kostely a fary na panství zdejším vrátily se opět katolíkům, přenechal pán tehdejší Ladislav Berka z Dubé patronát kardinálu-biskupu Fr. Dietrichsteinovi. Účelu žádoucího však dosaženo teprv po bitvě bělohorské, a to snahou Jesuitů

znojemských, kteří tu konali missie. Tu obnovena katol. bohoslužba, ale zdá se, že prozatím jen excurrendo z Bítova. Ale již r. 1640 zřízena samostatná správa duchovní (s filiálkami v Lukově a Břečkově). R. 1714 patronát převzala vrchnost vranovská. R. 1832 navštíveny Š. cholerou, r. 1835 velkým požárem.

Kostel farní sv. Jiří, mučedníka, slohu barokového, stojí na náměstí a býval dříve kolem něho hřbitov. V nynější podobě pochází s počátku 18. stol. a jsa dosti prostranný, má 3 oltáře, jež zdobí zdařilé obrazy. Věž stojí opodál a jsou na ní 3 zvony obci náležející. — Jmění vl.: 26.947·66 K, zádušní: 2692 K. Daně a poplatky: 57·06 K.

Farní ústav chud. má zvláštní chudobinec (v ceně 9000 K).

Z bratrstev církevních je tu: Živý růženec, sv. Rodiny, sv. Bonifáce a dětství Páně. — V Šumvaldě je sídlo lékaře se soukromou lékárnou a hřbitov.

Fara jednopatrová je dosti veliká a v dobrém stavu, opravena byvši r. 1902. Farní knihovna (400 sv.). Nejnutnější budovy hospod. v dobrém stavu, i zahrada dosti veliká.

Důchody: z pozemků na 11 *ha* 43 *a* 28 m^2, jichž nelze příznivě pronajati, dle katastru: 317·10 K. Roční renta: 2017·64 K. Daně: 295·30 K a roční poplatek faře lukovské 300 K, pročež doplněk z matice nábož., jež i kooperatora vydržuje.

12. **Vranov** (Frain), městys, leží v údolí velmi malebném na Dyji a jest oblíbeným sídlem letním (r. 1904 letních hostí 800). Od nyn. sídla děk. vzdálen jest 7 *km* (spojení poštou). Je zde 1061 obyv. něm., krásný zámek, 4tř. škola obecná a měšť., c. k. okr. soud i berní úřad, stanice finanční a četnická. Pošta, telegraf. Žel.: Šumvald—Vranov (7 *km*). Lékař, lékárna. Trhy týdenní, dobytčí a 5 výročních. — Se 2 osadami přifařenými: 1481 katol. (3 ž.). Školních tříd 6 ve 3 školách. Farníci jsou z části rolníci, z části řemeslníci.

System.: farář, nyní Theodor Weinmann, a kooperator.

Vranov byl hradem zeměpanským pod správou purkrabí. Ve 2. pol. věku 15. byl již v držení pánů z Lichtenburka na Bítově. Potom přecházel na pány různé (Pernšteiny, z Lomnice,

na Krajíře, Dietrichsteiny, Althany), z nichž poslední dal panství v nájem a pak pro úpadek jmění svého je prodal. Na rodinu hrabat Mniszků dostal se r. 1799 a po nich na nynější dědice po přeslici, hrab. Stadnické. Fara ve V. byla od 13. stol. Prvním farářem uvádí se kněz Petr. Další dějiny její jsou jako při jiných farách: spory o výživu s majiteli panství, pak úpadek nábož. katolického. I zde ovládla herese r. 1562—1617. Po obratu náboženském faru docela ožebračenou spravovali napřed řeholníci a pak — spolu se Šáfovem a Petřínem — kněží světští, mezi nimiž byl i dovedný malíř Leopold Korompay († v Brně r. 1824).

a) Kostel farní Nanebevzetí Panny Marie stojí nad městečkem a pokud souditi lze ze skrovných zbytků někdejší gotické úpravy jeho, pochází asi z 15. stol. Větší stáří jeví sakristie ke kostelu přiléhající, jež snad bývala původním kostelem. Jest v ní kamenná křtitelnice slohu románského. Poslední oprava kostela stala se r. 1891. Nyní je slušně vyzdoben a má 4 oltáře, na věži pak poněkud od kostela vzdálené jsou 4 zvony. Nový hřbitov je dosti vzdálen.

Na starém hřbitově jest památná kostnice (carnarium), vzácnost stavitelského umění slohu románského ze 13. stol. s okny zazděnými, opatřená vížkou se 6 románskými okénky. Nyní bývá v ní Boží hrob. Zdá se, že vyšla ze stavitelské školy znojemské, kterouž kladou odborníci na knížecí hrad tamní.

Kostel farní má vlastního jmění: 5821 K, zádušního: 8702 K. Poplatky: 24 K.

b) V zámku je kaple Nejsv. Trojice, slohu barokového (podobná poněkud kostelu sv. Karla Bor. ve Vídni). Pochází z 18. stol., má 3 oltáře a krásné fresky na klenbě, 2 věže se zvony a hrobku, v níž odpočívají mnozí bývalí majitelé zámku zdejšího.

Kaple sv. Markéty v Podmyči a v Onešově sv. Anny vystavěny jsou v novějším běžném slohu.

Spolky zbožné a bratrstva: svaté Rodiny, živ. růžence. Mimo to je zde křesť.-soc. spolek lidový.

Missie konány r. 1902, ana je tu na ten účel zvláštní nadace.

Budova farní jednopatrová, pěkně položená, jest v dobrém stavu. Farní knihovna má 155 svazků (v tom missál r. 1468 v Bamberku tištěný pro diecesi olom.). Krásná zahrada. Hospod. stavení v pořádku.

Důchody: z louky na 26 *a*, častěji zaplavované, a ze zahrady 29 *a*. Pak renta roční: 799 K. Doplněk z náb. matice, kteráž kooperatora zcela vydržovati musí. Daně: 15·79 K.

V. Děkanství znojemské

rozloženo jest mezi děk. jevišovickým a vranovským na severu a západě, hostěradským a hrádeckým na vých., na jihu hraničíc s arcidiec. vídeňskou a částí i s diec. svatohipolytskou.

Náleží k dekanátům nejrozsáhlejším a nejstarším: dějeť se o něm zmínka již ve 13. stol. a v 17. stol. patřily sem také aspoň z části dek. hrádecký, jemnický, jaroměřický, ivančický a vranovský.

V severní části jest území děkanství znojemského hornaté, (vysočina českomoravská), v jižní pak, kterouž protéká řeka Dyje, jest rovinou, prostoupenou nepatrnými pahorky, na nichž se dobře daří vinné révě šatovské, hnánické, strachotické, suchohrdelské, malodyjákovské, vrbovské, kallendorfské a j.

Obyvatelů má děk. 39293 nár. německé většinou a menšinou české, z nichž katolíků jest 38377, akat. 177, židů 734, j. vyzn. 5: v jednom městě, 3 městysích a 34 osadách vesnických, kteří se živí v podstatě rolnictvím, pak vinařstvím, ovocnictvím, obchodem a prací v závodech průmyslových, zejména ve Znojmě.

Ruchu obchodnímu a živnostenskému napomáhají žel. dráhy, jež se berou územím děkanství a to dráha severozáp. od Šatova na Znojmo jednak k Jihlavě a Praze, jednak k Vídni, pak dráha státní, od Znojma na Milifron a Hodonice k Brnu směřující.

Všecky farnosti patří k c. k. okr. hejtmanství, okresní školní radě, soudu i bernímu úřadu znojemskému.

Katolíci mají farní obvody: 21 a to něm.: 15, české: 4, utrakv.: 2. 10 venkovských obvodů farních obmezuje se na jednu osadu a jednu školu, což vedení správy duchovní ovšem velmi usnadňuje. Nejlidnatější fary jsou obě znojemské.

Vlastního jmění na každý farní kostel průměrem připadá: 6499 K, zádušního 15064 K, daní a poplatků: 143 K. — Kongruu plnou z obročí samého má 5 farářů.

Patronátem patří řádu Křižovníků s červ. hvězdou v Praze: Hodonice, Mašovice, Hradiště (n. Znojmem), Popice; kanonii strahovské v Praze: Konice Něm.; řádu dominikánskému Znojmo (farnost u sv. kříže); dědicům rytíře Liebenberga: Louka, Strachotice, Tasovice a Vrbovec; dědicům Aloisie baronky Gudenusové: Přímětice; bar. Robertu Biedermannovi: Mašůvky; matici nábož.: Citonice, Hnánlice, Havraníky, Milifron, Načeratice, Dyjákovičky, Šatov, Znojmo (far. u sv. Mikuláše). Lib. Ordin. collat. je Kallendorf.

Školy, na kterých kněžstvo kat. vyučuje náboženství, jsou: 2 střední, 2 měšťanské něm.; obecných 36 (28 něm., 8 českých), a 3 odborné, celkem: 105 tříd; připadáť průměrem na každou farnost: 5 tříd školních (měšť. a obec.) — Poslední generální visitace byla r. 1906.

Děkan: P. T. Pavel Hasil, kons. rada a farář v Dyjákovičkách.

1. **Citonice** (Edmitz), ves a farnost od Znojma 6 *km*, od Dyják. 14 *km* vzdálená, má se 2 strážnicemi na dráze 465 kat. českých (jinověrců není) a 1třídní školu. Obyvatelé živí se hospodářstvím.

System.: farář, nyní Isidor Vondruška.

Citonice patřívaly Křižovníkům na Hoře sv. Hipolyta, ale ve 14. stol. již byly majetkem města Znojma, které vykonávalo i právo patronátní při faře, jež tu po delším jednání

(1773—1780) a po vyfaření C. z Olbramkostela, kam až posud náležely, založena byla.

Kostel sv. mučeníků Jana a Pavla jest budova baroková, postavená r. 1769, jednolodní se 2 olt. Na hlavním jest obraz, jenž druhdy býval ve zrušeném nyní kostelíku těchže světců ve Znojmě. R. 1870 přistavěna byla sakristie a celý kostel opraven r. 1900 a 1904. Zvony z r. 1847. — Hřbitov je za osadou (r. 1901 rozšířený).

Jmění vlastní: 4168·84 K, zádušní: 10.276·27 K. Daně a poplatky: 13·79 K. — Též chud. ústav je ve správě farářově.

Bratrstva zbožná: živého růžence, sv. Rodiny. — Jiných směrů: Spolek divadelních ochotníků, knihovna lidová.

Budova farní, přízemní, jest útulná a ve stavu dobrém i se staveními hospodářskými. Zahrádky u fary jsou dvě na 79 □ sáhů.

Důchody: na penězích 188·20 K, ze zahrádek 1·54 K a doplněk z matice náboženské. Daň (pozemková) 10·56 K.

2. **Dyjákovičky** (Klein-Tajax), ves mezi vinohrady 8 *km* od Znojma položená, mají 914 obyv. něm., školu 2tř. něm.; p. Kallendorf; tel. ve Znojmě, žel. v Šatově (6 *km*). — S přifař. usedlostmi a 1 vesnicí: 1235 katol. (5 ž.), kteří se živí rolnictvím, ovocnictvím, vinařstvím a prací v továrně šatovské. Školy dvě se 3 třídami.

System.: farář, nyní Pavel Hasil, zároveň děkan znojemský, a koop. za nějž plat béře na nějakou dobu první farář v Kallendorfě.

Již ve 13. stol. děje se zmínka o duch. správě zdejší, kterouž obstarávala kanonie v Louce. Nelze říci s jistotou, že až sem zasáhly bludy t. z. reformace, ale nepochybně pro nedostatek katol. kněží ve 2. pol. 16. stol. D. přifařily se do Šatova, později do Vrbovce. Od r. 1674 pak zase Louka dosazovala sem kněze své až do zrušení kanonie, načež právo podací převzala matice nábož. Missie byly tu r. 1899.

Farní kostel na bývalém hřbitově zasvěcen jest sv. Vítu, ale z původní podoby jenom presbytář gotický ze 14. stol. si zachoval. Má 2 olt. Hlavní pocházel z býv. kostela sv. Kateřiny ve Znojmě, ale později opatřen nový, přiměřenější. R. 1779

požárem poškozen kostel, při čemž shořely i knihy památné. Roku 1904 byl opraven a v presbytáři novými got. okny figurálními vyzdoben. Zmínky zasluhuje řezba z r. 1703, představující trním korunovaného Krista Pána. Zvony jsou nové. Náhrobek jeden u hl. oltáře jest ozdobný, ale nápis na něm nečitelný. Hřbitov jest mimo osadu. Matriky z r. 1710.

Jmění vlastní (v pozemcích i v jistinách): 5060·83 K; zádušní: 11753·51 K. Daně a poplatky: 243·59 K. — Farář též fond chudinský spravuje.

Katol. spolky a bratrstva: živého růžence, sv. Rodiny, III. řád sv. Frant., věčného klanění, blah. Klem. Hofbauera a katol. jinochů. — Spolky světské: vojen. vysloužilcův, okrašlovací (pod správou duchovenstva), potravní spolek a mlékařský.

Fara jednopatrová, r. 1903 opravená, a hospod. stavení v dobrém stavu. Zahrada při faře na 600 m^2 jest velmi dobře obdělána.

Důchody: výtěžek z pozemků 87 *a* 61 m^2, v malých částicích rozložených, jež těžko lze pronajati, a doplněk z matice nábož. Daně: 24·37 K (mimo osobní).

3. **Havraníky** či Koverník (Kaidling), ves a farnost od Znojma 5 *km* a od Dyjákoviček 4 *km* vzdálená, bez řádného spojení, mají se strážnicí na dráze 710 katol. něm. (3 ž.), kteří žijí hlavně z vinařství a zahradnictví; 2třídní škola.

System.: farář (nyní uprázdněno).

Havraníky byly zbožím kanonie lucké, kteráž zde původně i správu duchovní obstarávala. Během času nabylo tu majetku proboštství sv. Hipolyta. Po válce 30leté H. přifařeny byly do Šatova. R. 1757 činěny kroky o zřízení fary; jednání o to dlouho se táhlo, až přičiněním dobrodinců (mezi nimiž hlavně rodák a farář zdejší Wolfgang Timmel) doplnila se jistina k tomu potřebná. Konečně r. 1776 zřízena lokalie, jež r. 1859 stala se farou. Patronát, jenž býval původně při řečené kanonii, později pak náležel proboštství sv. Hipolyta, má nyní matice náboženská.

Kostel sv. Linharta opata jest vlastně beze slohu, vystavěn byv r. 1816 z někdejší kaple; má 3 oltáře s pěknými obrazy (zejména »Útěk do Egypta«), starý, sličně vyřezaný kříž a cennou sochu Srdce Páně; r. 1891 byl opraven. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 767·95 K a pole v ceně 58·80 K, zádušní: 9754·04 K (v tom cena pozemků 1480 K). Daně: 27·40 K. Farář také spravuje ústav chudinský.

Spolky katolické a bratrstva: farní skupina katol. spolku školského, pak spolek blah. Klem. Hofbauera, bratrstvo věčného klanění živého růžence, svaté Rodiny. — Jiné: Spolek hospodářský, skupina něm. spolku »Südmährerbund«.

Fara jest přízemí slušné a v dobrém stavu až na okna; hospod. stavení jsou ve stavu dobrém. Zahrádka nepatrná.

Důchody: výnos z pozemků dle katastru: 14·16 K, roční renta: 546 K a doplněk z nábož. matice. Daně: 40 K.

4. **Hnánice,** vlastně Hnánlice (Gnadlersdorf), vesnice a farnost při samých hranicích rakouských, od Znojma 8 *km*, od Dyjákoviček 9 *km* vzdálená, mají 595 katol. obyv. něm., 1třídní školu, obecní knihovnu. Každého týdne trh. Pošta, tel. i železnice v Šatově (3 *km*). Farníci živí se rolnictvím a vinařstvím. — Přifařeny jsou pouze 4 mlýny, zvané Neunmühlen, na půdě rakouské.

System.: farář, nyní Filip Homola.

Hnánice jsouce majetkem kanonie Lucké duchovní správou patřívaly do Šatova. Ač lutheránství v blízkém Znojmě úplně opanovalo, do H. vniklo málo jen pro bdělost tehdejšího opata luckého Freytaga, až r. 1581 zbouřili se i sousedé zdejší proti lucké vrchnosti své. Od r. 1518 ustanoven zde kněz-oltářník a r. 1784 zřízena lokalie pod patronátem matice nábož., z níž se stala fara r. 1887.

Kostel sv. Wolfganga je pozoruhodnou vzácností. Sloh gotický se při ní v pěkných tvarech sice zachoval, ale celá stavba jest kusá; scházíť jí presbytář. Zmodernisováním v 17. stol. ovšem také kostel utrpěl. Základem jeho byla

vlastně kaple, těsně ku kostelu nynějšímu přiléhající, slohu přechodního. K té opatství lucké přistavělo kapli větší (svědčí o tom nápis pod kůrem: »Paulus, abbas Lucensis«), dosud zachovanou s prastarou kamennou sochou sv. Wolfganga. Když pak tu vyprýštil pramen zdravé vody, pro kterouž sem četně bylo putováno, zbudován byl r. 1480 nynější kostel, aby vyhovělo se potřebám věřících. — Povšimnutí zasluhují v něm pilíře, jež nesou vnitřní klenbu kostelní a opěráky; pak kazatelna i uměle provedené zámky u dveří. Kostel má 3 olt. slohu barokového. Sochy některé jsou prý ze zrušeného kláštera ve Vrateníně. R. 1898 bylo vše důkladně opraveno. Na věži, kterou zdobí pěkný ochoz, jsou 3 zvony (jeden z 15. stol.) — Hřbitov je za osadou.

Jmění vlastní: 2117·62 K, zádušní: 13.339·38 K a 2 pole. Daně a poplatky 37·78 K.

Spolky a brat.: Živý růženec, věč. klanění, sv. Rodiny.

Byt je přízemní, vlhký, o 4 světn. se zahradou nevelikou, kteráž jest ve stavu dobrém.

Důchody: Renta z jistiny 8125·52 K, pak užitek z pozemků na 3050 m^2. Doplněk z nábož. matice.

5. **Hodonice** (Hödnitz), ves a farnost na silnicí ze Znojma do Lávy rak., od Zn. 4 *km* vzdálená (drahou), od Dyják. 10 *km*, mají 913 obyv. něm., 3tř. školu, poštu a telegr., stan. železniční. Nemocnice, sladovna. Na blízku našly se předvěké hroby a učiněny zajímavé nálezy archeologické. Farníci živí se rolnictvím, vinařstvím a pěstováním okurek.

System.: farář z řádu Křižovníků: n. kons. rada Josef Zika.

Hodonice ode dávna byly spolu s Hradištěm nad Znojmem zbožím Křížovníků pražských a důchody zdejší sloužily na výživu probošta na hoře sv. Hipolyta. Od krále Václava II. obdržely však také Klarisky znojemské zápis na majetek nějaký v H. Činíť se r. 1500 zmínka o faráři zdejším, mezi nímž a klariskami učiněno porovnání o rybník. Byla-li zde a v jakém rozsahu herese, nelze říci s jistotou. R. však 1633 farář konsistoři oznamuje, že farníci jeho jsou katolíci; přece

však zdá se, že — pro nedostatek kněží asi — zanikla fara, neboť správa duch. a to s obtížemi tenkráte vykonávána zde s hory sv. Hipolyta, až r. 1660 opět řádná správa duchovní zřízena a to pod patronátem řádu křižovnického, který také kněze své vždy sem dosazoval.

Kostel farní sv. Jakuba V. na býv. hřbitově jest zbudován r. 1670 na místě starého z r. 1581 nákladem proboštství ve slohu gotickém. Jest celý klenut, má 3 oltáře; opraven a vymalován byl r. 1894. Na věži barokové jsou mimo hodiny 3 zvony. Soukromá kaple Bolestné Panny Marie z r. 1832 ze 16. a 17. věku. Hřbitov jest mimo osadu. — Jmění vlastní: 3046·72 K, zádušní: 9928·90 K. Daně: 53·87 K.

Ze zbožných spolků jest tu: Brat. živ. růžence a svaté Rodiny. Farář spravuje též ústav chudinský. Spolek hospodářský.

Budova farní přestavěná a opravená r. 1891, jest jednopatrová a má 5 světnic i potřebná stavení hospod. v dobrém stavu. Zahrada malá.

Důchody: z pozemků 9 *ha* 55 *a* 24 m^2, nyní pronajatých, nájem. Pak renta 4360 K. — Daně 598 K. Na kooperatora (jehož místo neobsazeno), jest tu zvláštní nadace s jistinou: 9000 K (daň 20·21 K).

6. **Hradiště sv. Hipolyta,** či Hradiště nad Znojmem (Pöltenberg), městys u samého Znojma (3 *km*, spojení poštou), na skalnaté výšině nad Dyjí, má 495 obyv. něm., proboštství, 1tř. školu. Pošta, tel., žel. ve Znojmě (4 *km*). Farníci živí se rolnictvím, vinařstvím a prací dělnickou.

Farářem a zároveň inful. proboštem jest Jan Würl, gen. vikář řádu křižovníků. Mimo to administrátor in spirit.

»Hradiště« jest původní jméno osady, k němuž později dle kostela přidáno: »sv. Hipolyta«. S počátku bylo zde proboštství kněží světských — prvním proboštem známým byl Markvart (r. 1221). R. pak 1240 daroval je král Václav I. »špitálu u sv. Františka« v Praze, jenž byl ve správě Křižovníků s červ. hvězdou a jejž založila sestra králova blah. Anežka česká. Biskup olom. Bruno darování to pro chudé a nemocné

r. 1247 potvrdil. Za krále Přemysla Otakara II. značných výsad proboštství nabylo. Za válek husitských statky jeho byly zpustošeny a v zástavu dány, až r. 1430 zase vráceny Křižovníkům. Když ve Znojmě ovládlo protestantství, byl tamní dům nekatolickou luzou zbořen. Od r. 1577—1580 proboštem byl Martin Medek, potomní arcibiskup pražský, jenž pak i náhrobek zde postavil bratru a nástupci svému Petrovi (1585). Když z usnešení odbojných stavů r. 1619 zabrány statky církevní, dostalo se proboštství purkrabímu na hradě Znojmě Vilému z Roupova a Hradiště opevněno od Mat. Thurna. Po bitvě bělohorské Křižovníkům vráceno i s dvorem znojemským. Z proboštů této doby, jimž r. 1709 propůjčeno právo užívati pontifikalií, vynikli Mik. Kozař, proslulý vědec, pak bratří Slezinové Gerard a Tomáš, ale mnoho útrap způsobili zde Švédové a později Prusi i Francouzové. K památným dějům proboštství toho náleží, že v prosinci r. 1417 zrovna před svou smrtí zde prodléval král a císař Zikmund;[1]) dne 11. října r. 1848 nocovali tu cís. manželé Ferdinand Dobrotivý a cís. Marie Anna, berouce se ze vzbouřené Vídně na klidnou Moravu.

a) Kostel sv. Antonína z r. 1635 slohu barokového jest malý, má však zdařilé malby na obmítce od Rady. Jsou v něm pouze dva oltáře. R. 1886 a opět 1901 byl celý důkladně obnoven. Jmění nemá a služby B. se zřídka v něm konají. Za to se z pravidla děje tak

b) v kostele proboštském či zámeckém, zasvěceném sv. Hipolytu, jenž jest pěkná stavba kopulová s přistavěnou věží. Kostel tento na místě sešlého bývalého zbudován byl r. 1765 po vzoru kostela řádového v Praze. Fresky jsou od Maulpertsche, obrazy od Winterhaltra a Raaba, řezby od Schweigla. R. 1887 byl obnoven. Ve hrobce kostelní pohřben mimo jiné 1759 zemřelý zde biskup litoměřický Mořic Adolf Karel vévoda saský, jemuž bylo resignovati na řečené biskupství.

[1]) Vlastivěda mor. díl II. str 241. zřejmě uvádí, že tu cís. Zikmund i zemřel.

Mimo to v kostele jsou i jiné náhrobky. Na věži jsou 3 zvony (jeden ze stol. 17.) a hodiny. Hřbitov je za osadou.

R. 1832 byla zde na poděkování za záchranu v choleře postavena kaple Marianská (Mariacelská), do níž dne 2. července každého roku se vodívá průvod. — Kaple svatého Josefa a Eliáše nyní zpustlá nad zříceninami hradu Rabenšteina pochází z r. 1665.

Od města Znojma na Hradiště vede cesta křížová, obnovená r. 1894 nákladem velmistra řádu kříž. Dra Horáka.

Kostelní jmění vlastní: 235·38 K, zádušní: 3900 K. Daně a poplatky platí velkostatek Křižovníkův.

Duchovní správa vede též ústav chudobinský a chudobinec pro 16 osob i zbožný spolek sv. Rodiny.

Duchovenstvo bydlí v budově proboštské, kteráž jest jednopatrová a dosti prostranná s knihovnou a archivem, pocházejíc v nynější podobě ze 17. stol. K ní přiléhá veliká zahrada.

Výživu duchovenstvu poskytují důchody velkostatku zdejšího, jenž jest majetkem řádu.

7. **Chvalovice** (Kallendorf), ves a farnost na silnici ze Znojma k Vídni, od Znojma 4 *km*, od Dyjákoviček 1 *km* vzdálená, mají 713 katol. farníků něm., živících se rolnictvím a vinařstvím. Škola dvoutřídní.

System.: farář, nyní prvofarář Jakub Nowatschka.

I tato osada náležela kanonii lucké, odkudž dosazováni sem duchovní. Po zmatcích nábož. 16. věku byly Chvalovice přifařeny do Valtrubic (1599), později do Louky a konečně do Dyjákoviček, až r. 1899 zřízena zde byla fara.

Kostel sv. Markéty na bývalém hřbitově je dosti prostranný a způsobem stavby poukazuje do 15. století. Má 2 olt. a starou kamennou kazatelnu. Jak obec tak i kostel mnoho utrpěly za války francouzské r. 1809. R. 1904 kostel byl obnoven. Na věži jsou 3 neveliké zvony, z nichž jeden pochází ze 16. věku. — Hřbitov je za osadou.

Jmění vlastního má kostel: 5228 K, zádušního: 5035 K. Daní platí se z toho: 11·90 K. Také farní fond chud. je ve správě farářově.

Ze spolků katolických a bratrstev je zde spolek věčného klanění, pak sv. Josefa na šíření dobrých knih a blah. Klem. Hofbauera.

Fara je bývalý dům selský, roku 1897 nynějšímu účelu poněkud přizpůsobený, ale ustavičných oprav vyžadující. Jest při ní malá zahrada nedostatečně ohrazená.

Důchody: kongrua 1400 K (700 K z nad. kap. v Dyjákovičkách a 700 K od obce. Daň osobní.

8. **Konice Něm.** (Deutsch-Konitz), ves blízko půvabného okolí trausnického, od Znojma 6 *km*, od Dyják. 8 *km* vzdál. a poštou spojená, mají 489 katol. farníků něm. (jinověrců není), školu 1třídní. Pošta, telegraf a železnice ve Znojmě.

Systemisován: správce fary z kanonie strahovské, nyní Michael Růžička.

Již ve 14. stol. nachází se zmínka o duch. správě zdejší, kteráž i s majetkem patřila Premonstrátům napřed želivským, později strahovským. Zanikla však a K. přifařeny byly do vzdálených Mikulovic. R. 1763 kanonie strahovská duchovní správu zdejší obnovila.

Kostel sv. Jakuba stojí o samotě za osadou na hřbitově; v podobě nynější upraven byl r. 1809 nákladem kanonie a zdejší obce. Má 2 olt. Nyní právě dějí se kroky o zbudování kostela nového. Čtyři zvony původně staré požárem r. 1808 vzavše za své byly později přelity.

Jmění vlastní: 1105·5 K, zádušní: 5268·14 K. Daně z toho: 16·15 K. — Také fond chudinský spravuje farář.

Ze spolků zbožných a bratrstev jsou zde: Živý růženec a spolek blah. Klementa Hofbauera.

Fara nová r. 1902 postavená má všecky potřebné místnosti, ale bez hospod. stavení. Též zahrady není.

Důchody farářovy: 2260 K. Daně platí (snad) kanonie strahovská.

9. **Louka** (Klosterbruck), tvoří se Sedlešovicemi jednu obec, od Znojma 1·5 *km* a od Dyjákoviček 6 *km* vzdálenou (spojení poštou); má 782 obyv. něm. (mimo to 1041 vojínův), školu 3třídní, vojenské kasárny; jest sídlem lékaře obvodního s lékárnou. — Přifařeno: 7 osad, dvůr a 4 strážnice na dráze, celkem: 5492 katol. (13 akatol., 29 ž. a 1 j. vyzn.), kteří se živí hospodářstvím, vinařstvím, zelinářstvím a obchodem. Škol 5 se 12 třídami.

System.: farář, nyní Alois Brychta, auditor kons., a 2 kooperatoři.

Má se důvodně za to, že osada Louka již byla, když r. 1058 kn. znojemský Konrád Ota s mateří svou Marií založili klášter řádu sv. Norberta; ale ovšem založením tím zmohla se. Kostel klášterní posvěcen byl r. 1200. První opat, pokud známo, jmenoval se Jiří (r. 1206). Založení řeholní zmáhalo se vůčihledě i majetkem i vlivem svým, chráněno jsouc přízní panovníků českých, od nichž se mu dostalo značných práv i výsad. Avšak také spory vzešly z toho a to nejen s osadami a šlechtou v okolí, nýbrž i s některými korporacemi duchovními, jak o tom dějiny domácí obšírněji vypravují. Také nemálo svízelů válečných L. zakusila: R. 1425 dobyli jí Husité a klášter spálili. Za opata Přibyslava II. opět zotavila se. Nad jiné těžší doby však nastaly kanonii v prvé polovici věku 16.: Duch církevní totiž značně utuchl a kázeň řeholní poklesla. K tomu přidal se ještě zásadní spor s městem Znojmem, jež celé skoro přilnulo k učení Lutherovu a nedbajíc patronátního práva kanonie povolalo si kazatele nekatolického do kostela sv. Michaela. Ale dobře bylo, že berlu opatskou obdržel tenkráte výtečný Šebastian Freytag z Čepirohu, doktor práv a bývalý důstojník vojenský. Opat ten hájil rázně práv svých na obsazování far ve Znojmě i okolí, ale pychu protestantů přece čeliti nedovedl. Ukázalo se to r. 1579, když sám vedl průvod o Božím Těle ve Znojmě, jejž zběsilost jinověrců potupila a porušila. Ani zakročení u císaře Rudolfa II. nepomohlo, ba luza znojemská na klášter L. i stříleti se

odvážila. Podobně dělo se ve mnohých vesnicích, kdež Lutherství obdrželo vrch. Přese všechny zmatky tyto však řečený opat povznesl i hmotný stav kláštera, jenž byl značně

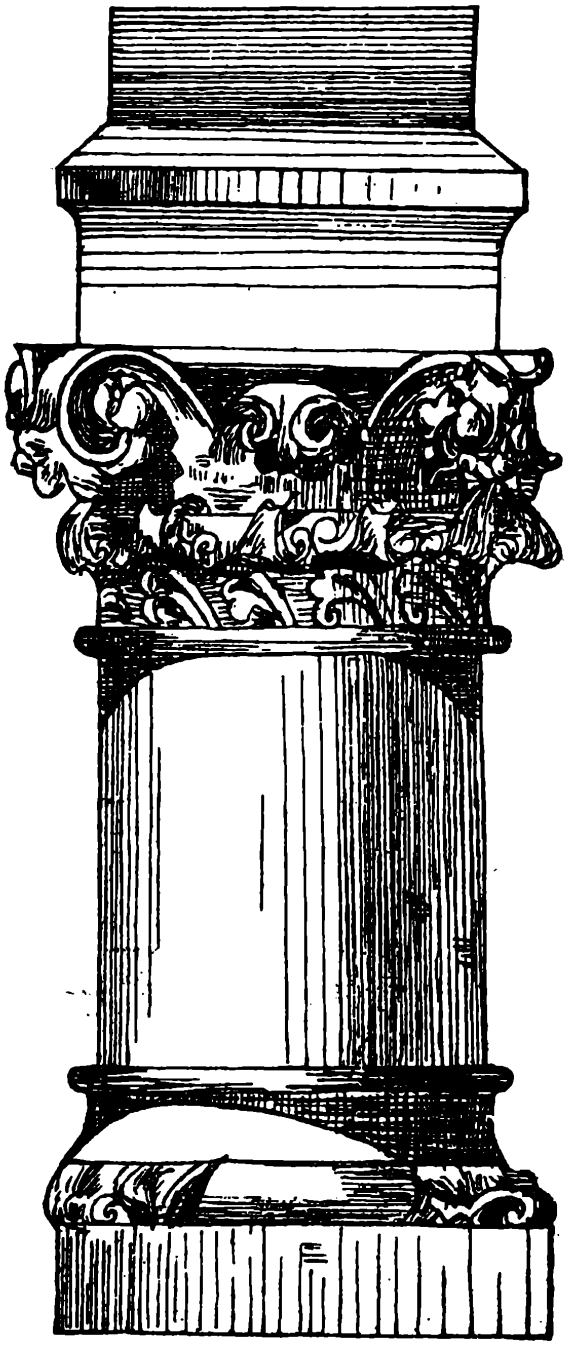

Sloup ve kryptě lucké u Znojma.

poklesl, ano založil v něm i seminář pro kandidáty řehole. Nazýváť se pro zásluhy své druhým kláštera zakladatelem. Ač ani za nástupců jeho neutichly zápasy s protestantismem se šířícím, přece neustalo pěstování věd a umění, jak svědčí

zřízení klášterní tiskárny. Též blahobyt zase zlepšil se. Arci za války 30leté od Švédův a v 18. stol. od Prusů, kteří opata Ant. Nolbecka zajavše v Olom. věznili, mnoho svízelů trpěti bylo; také živelní pohromy mnohou ránu způsobily, avšak rána největší zasáhla jej dne 29. července 1784; došelť toho dne dvorní dekret, kterýmž 700letá kanonie, jež dala církvi dva biskupy, 5 klášterům sbratřeným opaty, založivši 38 kostelův a 18 far, se zrušuje. Jmění zabrala matice nábož., z budovy nádherné, teprv r. 1764 ukončené, stala se kasárna, vzácné knihy a spisy bohaté knihovny [1]) většinou rozprodány — a kostel prohlášen za farní. Mat. náb. prodala panství (i se St. Šáldorfem, jenž patříval někdy znojemským jesuitům) r. 1827 Karlu Eman. šlecht. Liebenbergovi, v jehož rodě i s patron. až posud jest. Z mnohých o vědu a umění zasloužilých mužů, kanonie zdejší budiž zde dotčeno jenom o znamenitém malíři Benešovi (v letech 1483 a n.), o theol. spisovateli Freytagovi, historiku Chmelovi, přírodovědci Prokopu Divišovi a j. Že blahosl. Klement M. Hofbauer ztrávil mladistvá léta svá v klášteře luckém, známo jest.

Kostel farní, někdy konventní, sv. Václava, 50 *m* dl., 20 *m* šir., původně zbudován byl ve slohu románském; apsida na části spodní dosud sloh ten si zachovala, kdežto část horní jeví ozdobný sloh gotický věku 15. Nejdůsažnější přestavba provedena byla r. 1748. V dobách nejnovějších staly se oprayy tyto: R. 1891 zevnějšek byl obnoven, r. 1897 opatřena vysoká okna v presbyt. malbami. R. 1904—1905 provedena oprava oltářů, jichž jest 13. Na hlavním oltáři vynikají obrazy Nejsv. Trojice a Rodičky B. na nebe vzaté od Maulpertsche. Ku památným věcem patří: skvostné lavice v kůru se vzácnými řezbami, jež představují život sv. Norberta, z 18. století; pak kazatelna a křtitelnice z mramoru solnohradského z r. 1699; libozvučné varhany (z r. 1781). Na

[1]) O vzácných pokladech knihovny té, o úpravě i osudu jejím obšírně jedná se v díle: „Schriften der histor. statistischen Section etc.“ III. Heft. Brünn 1852. Str. 72. a n.

věžích, jimiž ozdobeno průčelí, jsou 4 zvony (jeden z r. 1436). Pod kostelem jest velmi prostorná krypta určená za hrobku zakladatelův i opatův s mnohými zvláštnostmi architektonickými (nádherné sloupoví). — Zmínky zasluhuje také starobylá kaple (prý z r. 1444) sv. Šebastiana nad sakristií s Kristem P. ukřižovaným práce sochařské z pískovce.[1]) — R. 1905 byly zde missie.

Jmění vlastní: 1400 K, zádušní: 19.335 K. Daně a poplatky: 56·87 K. Fond chudinský jest pod zprávou farářovou.

V Sedlešovicích jest skvostná gotická »Boží muka«, vlastně bývalé sanctuarium (svatostan) z kostela luckého. Podobá se velmi kamennému přesličnému svatostanu farního kostela v Eggenburku v Dol. Rakousích.

Z bratrstev zbožných jsou zde: Živý růženec, ustav. klanění, sv. Rodiny.

Fara r. 1904 opravená je v dobrém stavu a má pěkné a prostranné místnosti, jsouc částí někdejších budov klášterních. Při ní jest velmi pěkná zahrada.

Důchody: kongrua z mat. nábož. Kooperatory oba platí matice.

10. **Mašovice** (Groß-Maispitz), stará vesnice na silnici ze Znojma, od něho vzdálená 6 *km*, mají 514 obyv. českých, jednotřídní školu. — S přifař. osadou, 2 myslivnami a strážnicí na dráze 809 katol. žijících z rolnictví. Školy 2 české se 2 třídami (jedna vzdálená 3 *km*).

System.: farář, nyní Karel Burian, kněz řádu křižovnického s červ. hvězdou.

V Mašovicích, které od počátku náležely aspoň z části poddanstvím ku proboštství na Hradišti, byla fara již ve stol. 13. Druhá část patřila panen. klášteru v Oslavanech, ale později vyměněna za Řeznovice u Ivančic. Ve stol. 16. také sem dostaly se bludy protestantské, a katol. správa duch. zanikla; M. spravovány v době té z Hradiště sv. Hipol. R. 1713 zase

[1]) Viz: Lehner, „Dějiny umění národa českého“, II. díl, str. 16. a n.

ustanoven zvláštní správce duchovní. V posledních letech učiněny zde pamětihodné nálezy starožitné.

Kostel sv. Jana Křtitele na hřbitově stojící slohu neurčitého, má 3 olt.; na hlavním jest obraz od známého Maulpertsche. Na věži jsou 3 zvony (jeden ze 16. stol.). Matriky z r. 1646.

Jmění vlastní: 3157·42 K; zádušní: 6790 K a pozemky na 25·71 *ha*, jež v nájmu má proboštství. (Katast. výnos: 544·04 K). Daně: 8·16 K (ekv. platí velkostatek).

Bratrstva: Živý růženec, sv. Rodiny, Apoštolát sv. Cyrilla a Methoděje.

Farní budova jest nová a výstavná. Jsou při ní hospodářská stavení a zahrada.

Duchovní správce béře výživu od řádu svého a platí pouze daň osobní.

11. **Mašůvky Hluboké** (Tief-Maispitz) ves a farnost a poutní místo od Znojma 10 *km* vzdálené, spojené poštou, mají s 2 mlýny a myslivnou 636 českých farníků, kteří se živí hospod. polním, hrnčířstvím a prací v lomě kamenném. Škola 2třídní.

System.: farář, nyní Frant. Nevosad, audit. kons.

V Mašůvkách vládli pánové různí, až pak od r. 1742 přikoupeny byly k Jevišovicům. Duchovní správou patřily do Přímětic. R. 1744 zřízena t. z. kooperatura lokální a řeholníci lučtí zastávali místo to, bydlíce v někdejší poustevně. R. 1794 první kněz světský sem dosazen. R. 1860 zřízena samostatná správa duchovní (lokalie), od r. 1885 na faru povýšená. V měsících letních, nejvíce na svátek Navštívení Panny Marie, přicházejí sem přečetní poutníci z celého kraje. R. 1904 konaly se tu missie.

Kostel Navštívení Panny Marie jest útulná svatyňka slohu moderního se 2 oltáři. Na hlavním umístěna jest milostná soška Rodičky Boží, kterouž sem daroval obhájce města Brna proti Švédům, tehdejší majitel Jevišovic, Lud. hrabě

Souches, jehož sličný obraz se tu také chová. Sám prý ji obdržel od ctihodného sluhy Páně P. Martina Středy [1]) z tov. Ježíšova. R. 1903 byl kostel z milodarův opraven. Viděti zde četné obrazy votivní. — Blízko kostela jest kaple sv. Anny.

Jmění vlastní: 4400 K, zádušní: 3800 K, z čehož daně a poplatky 14·40 K. — Farář též spravuje ústav chudinský.

Ze zbožných bratrstev jest tu: Živý růženec a kanon. zřízené bratrstvo Panny Marie (Notre Dame de Foy) a spolek sv. Vojtěcha.

Budova farní jest přízemní, ale má dosti místností obytných i hospodářských. R. 1902 byla opravena. Zahrada rozsáhlá a krásná.

Důchody: z pozemků na 7 *ha*, velkostatku únanovskému dobře pronajatých, pak doplněk z matice nábož. (n. 1050 K). Daně (pozemková) 31 K.

12. **Milifron** (Mühlfraun), ves v úrodném údolí na Dyji, od Znojma 4 *km* (od Dyják. 6 *km*, bez řádného spojení), má 455 katol. něm. (5 akat.), školu jednotř., telegraf i žel. stanici. Pošta ve Znojmě. Obyv. živí se rolnictvím, ovocnictvím, zelinářstvím a vinařstvím.

System.: farář, nyní Ondřej Habán.

Milifron měl kostel i faru již ve 2. polovici 13. století, k níž podací právo měla kanonie lucká, kteráž postupem času dostala se v držení celého statku zdejšího za tím účelem, aby zde stářím sešlí řeholníci téže kanonie ošetřováni býti mohli, což se zachovávalo až do zrušení kláštera. Fara mezitím zaniklá obnovena r. 1785 maticí nábož., jež převzala i patronát.

Kostel sv. Jana Nepom. r. 1775 slohem barokovým zbudovala kanonie lucká. Byltě tu dříve kostel sv. Vavřince; když pak sešel, hlavně pohromami válečnými, byl koncem 17. stol. postaven nový; byla však obava, že se sřítí, načež

[1]) Poutní místa a milostivé obrazy na Mor. a ve Slezsku. Sestavil Karel Eichler. V Brně r. 1888. Na str. 261—275 jinak o původu sošky té se vypráví. Tu i bližších zpráv o poutích mašůvských lze dočísti se. V měsíci říjnu 1905 jeda do Jevišovic apoštolský nuncius vídeňský Granito de Belmonte navštívil svatyni zdejší.

postaven nynější a kněz z kanonie lucké, J. Hengel, péčí svojí a uměleckým vkusem okrášlil jej. Fresky maloval známý umělec Maulpertsch. Představují na jednom poli tajemství Nejsvětější Trojice, na druhém narození, na třetím umučení Páně, na čtvrtém jest obraz církve se 4 hlavními církevními otci. Fresky ty byly po dlouhém zanedbání r. 1881 značným nákladem (10.000 zl.) obnoveny. V kostele, jenž náleží k poutním (přicházíť sem na 8000 poutníků za rok) a jenž za války francouzské velmi utrpěl, jest 5 olt., na hlavním jest socha zbičovaného Spasitele. — Známo jest, že v M. blah. Klement Hofbauer po nějakou dobu vedl život poustevnický. R. 1879 byly tu missie.

Jmění vlastní: 9106 K, zádušní: 4305·60 K. Daně a poplatky: 24·45 K. — Též fond chudinský vede farář, mimo ten je tu i obecní ústav chudinský.

Katol. spolky a bratrstva: živ. růžence, věčného klanění, blah. Klem. Hofbauera. — Jiné: Spolek potravní a záložna Raiffeisenova; spolek »Südmährerbund« má zde skupinu.

Fara, opravená r. 1891, jest přízemí v dobrém stavu. Skrovná stavení hospodářská a malá zahrádka.

Důchody: kongrua z nábož. fondu, pak precario modo užívá farář obecního pole na 1 *a*. Daně (vyjma osobní): 1·63 K.

13. **Načeratice,** Našetice (Naschetitz), ves na silnici ze Znojma do Jaroslavic, od Znojma 8 *km*, od Dyják. 6 *km* vzdálená, bez řádného spojení, mají 475 obyv. něm., 1tř. školu. Pošta: Oblas, tel. a žel. ve Znojmě. — Přifař. ještě jedna osada a škola, celkem: 737 farníků katol. a 2 školy jednotřídky. Obyv. živí se hospodářstvím, ovocnictvím a vinařstvím.

System.: farář, nyní Šimon Koupa, kons. auditor.

Jako celé téměř okolí, tak i Načeratice patřívaly opatství luckému, duchovní správou pak do Tasovic a pak do Vrbovce až do r. 1830. Tu zde zřízena lokálka, později fara, nad níž patronát převzala matice náboženská.

a) Kostel, vlastně kapli Bolestné Panny Marie zbudovala obec r. 1804. V letech 1840. pak rozšířena byla

přístavbou a vznikl nynější kostel, jenž má 2 olt. a na věži 2 malé zvony z doby novější. — Hřbitov je mimo osadu.

Vlastní jmění: 6135·80 K, zádušní: 7033·61 K a pozemek nepatrný. Z toho poplatky: 15·32 K. — Chudinský fond je ve správě obce.

b) V Derflicích jest kaple Neposkvrn. Početí Panny Marie.

Spolky katol. a bratrstva: sv. Rodiny, věč. klanění, sv. růžence a blah. Klementa Hofbauera.

Fara, nebyvši dávno již řádně opravena, není ve stavu příznivém. Také hospod. stavení potřebují oprav, k nimž závazkem v knihách pozemkových zapsaným obec jest povinna.

Důchody: od obce 221·20 K a doplněk z matice nábož. Farář užívá pozemků zádušních. Daně: 51·95 K a osobní.

14. **Popice**, Popovice (Poppitz), ves s půvabným okolím, od Znojma 4 *km* a od Dyjákovic 13 *km* vzdálená, bez řádného spojení, mají s přifař. mlýnem 397 obyv. něm. a 1třídní školu. Obyv. žijí z hospodářství a vinařství.

System.: správce fary z řádu Křižovníků s červenou hvězdou, nyní Dr. theol. Josef Klouda.

Od 13. století náležely P. ku proboštství sv. Hipolyta, ale nějakým způsobem aspoň z části mu odňaty, což patrno z toho, že markr. Jošt r. 1400 volně zadává důchody zdejší; později pak zmíněné proboštství zase v držení P. se uvázalo, majíc zde i patronát a duch. správce dosazujíc na faru, o níž mluví se již r. 1464. Jenom r. 1570 zabral je Ludvík Meziříčský z Lomnice, soudem však donucen byl je vrátiti.

a) Kostel sv. Zikmunda, z dob pozdní gotiky, má 2 olt.; podoby nynější nabyl důsažnou opravou r. 1847. Naposledy opraven byl r. 1903. Ku památnostem náleží veliká stříbrná monstrance gotická z r. 1512. Na věži jsou 4 zvony. (nejstarší ze stol. 17.). Matriky z r. 1650. Hřbitov je blízko kostela. — Jmění vl.: 696 K, zádušní: 4395 K. Daně: 20·80 K.

b) Kapli Marianskou u osady r. 1815 zbudovala obec na místě, kdež původně stávala »Boží muka«, pořízená na vy-

prošení ochrany Boží v čas moru (r. 1680), jenž tu zachvátil 150 lidí a při němž apoštolskou neohrožeností se vyznamenal farář zdejší Pavel Štross. — O svátku Navštívení Panny Marie vodívá se sem průvod. — Na návsi vyniká krásná »Boží muka«.

Farní ústav chudinský i chudobinec.

Z bratrstev církevních je zde: živ. růžence. — Jiného směru: spolek dobrovolných hasičů.

Fara, druhdy dočasný byt proboštů, r. 1780 upravena byla za byt farářův a opravena roku 1903. Zahrada ovocná, čerstvým stromovím osázená.

Důchody jenom na penězích: 2040 K. Daň pouze osobní (48 K).

Pozn. V P. narodil se r. 1793 známý spisovatel angl. a něm. Karel Postel (Charles Sealsfield), Křižovník. R. 1823 vystoupiv z řádu přebýval v Americe a † ve Švýcařích r. 1864. Ve Znojmě mu postavili pomník.

15. **Přímětice** (Brenditz), ves na silnici ze Znojma do Jevišovic, od Znojma 3 *km* (od Dyj. 10 *km*) vzdálená, mají 694 obyv. české, 2třídní školu. Pošta, tel., železn. ve Znojmě. S přifařenými 4 osadami, dvorem, továrnou a mlýnem, celá farnost 2607 katol. (1 ak., 10 ž.), 4 školy s 8 třídami (nejvzdál. 5 *km*). Obyvatelé živí se hospodářstvím, zelinářstvím a vinařstvím; z řemesel převládá hrnčířství.

System.: farář, nyní Fr. Dospiva, auditor kons., a koop.

Přímětice patřily ke zboží kanonie lucké, odkudž i duchovní správcové se dosazovali sem na faru, o které prameny se zmiňují r. 1220. Avšak i o P. pokoušely se bludy 16. stol., jimž pro nedostatek kněžstva ani z kláštera luckého s náležitým důrazem čeliti se nemohlo. Až po obratu politickém r. 1620 Jesuité znojemští, jimž P. z části přiřknuty, zase víru katol. zde utvrdili, ale stálá duch. správa zde ještě zařízena býti nemohla, ano P. na čas do Znojma odkázány až do r. 1657. Po zrušení řádu jesuitského a kanonie lucké prodáno zboží zdejší soukromníkům, na něž přešlo i právo podací; tak stalo

se i s majetkem, který měly zde Klarisky znojemské. R. 1898 byly tu missie.

a) Kostel farní sv. Markéty na býv. hřbitově v nynější podobě po velikém požáru v 18. stol. upravený, zachoval got. sloh svůj v presbytáři, který r. 1902 vkusně vymalován a slohovým oltářem ozdoben jest. I loď a 2 poboční oltáře přiměřeně byly upraveny r. 1904, takže celá svatyně lahodný poskytuje pohled. Náklad (8401 K) zapraven dílem konkurencí, dílem dobrovolnými sbírkami. Zvony jsou 3. Hřbitov mimo osadu a na něm jest kaple. Matriky z r. 1680.

b) Na zámku Kravsku, kdež jest i pošta, mají kapli Blah. Panny Marie Pomocnice, při níž ustanoven jest zámecký kaplan.

V Mramoticích jest kaple Sedmibolestné Panny Marie a kolem ní hřbitov. Postavil ji r. 1838 soused zdejší Tomáš Majetský.

Farní ústav chudinský; mimo to samostatné fondy chud. ve správě obcí Kravsku a Kuchařovicích.

Z církevních spolkův a bratrstev jsou tu: Živý růženec, sv. Rodiny a Apoštolát sv. Cyrilla a Methoděje.

Farní budova jest jednopatrová, prostanná s 9 světnicemi a až na okna a dvéře ve stavu dobrém. — R. 1809 po bitvě na blízku svedené jednáno zde o příměří mezi Rakouskem a Francií. — Hospod. stavení jsou v pořádku; poslední opravy po požáru r. 1876. Zahrada (na 1 *ha* 4 *a*) úhledná. — Zde farář Prokop Diviš, řeholník kláštera luckého (1742—1765), vynalezl hromosvod, jak to oznamuje pamětní deska mramorová na průčelí fary.

Důchody: užitek z pozemků na 18 *ha* 89 *a* (se zahradou) dle katastru: 439·76 K. Roční renta: 2585·84 K. Daně: 519·02 K (a osobní). Kooperatora dlužno vydržovati.

16. **Strachotice** (Rausenbruck), městys na pravém břehu Dyje, od Znojma 8 *km* (od Dyjákovic 7 *km*) vzdálený, mají 1024 obyv. něm., 3třídní školu a poštu. Tel. a žel. v Hodonicích (4 *km*). — S jednou přifař. osadou a mlýnem: 1139 kat.

(11 ž.). Trhy výroční 2. Je tu lékař s domácí lékárnou. Farníci živí se hospodářstvím a vinařstvím.

System.: farář, nyní Martin Vala.

Strachotice jsou osadou starou, jež byvši střediskem župy připomíná se již r. 1052; brzy staly se majetkem kanonie lucké. O kostele děje se zmínka ve 13. stol. Bylať při něm i fara, která však zašla ve stol. 14., načež S. přifařeny byly do Valtrubic, a když tu nabylo půdy Lutherství, do Tasovic, až r. 1782 kanonie lucká zase faru obnovila, ale patronát klášterní netrval dlouho. Po zrušení kanonie přešel na krátko na matici nábož., a ta když prodala někdejší statek klášterní soukromníkům, dostal se patronát na tyto.

Kostel s v. Jiří, z kaple bývalé r. 1744 nákladem kanonie lucké upravený, v nyn. podobě z r. 1776 bez určitého slohu, má 3 oltáře a na nich obrazy Winterhaltrovy, mezi nimi na oltáři pobočním obraz sv. Cyrilla a Methoda. R. 1897 byl kostel opraven. Zvony jsou novější. Hřbitov je za osadou.

Jmění vlastní: 2135·68 K (v tom cena pozemků: 760 K; zádušní: 19.384·32 K (v tom cena pozemků: 1400 K). Daně a poplatky: 102·07 K. — Farář spravuje ústav chudinský, i obec spravuje svůj.

Z bratrstev církevních jsou zde: věčného klanění, živ. růžence, sv. Josefa a blah. Klementa Hofbauera.

Fara je staré stavení, bývalý šafářův byt, v dobrém stavu sice, ale s nízkými, vlhkými místnostmi. Opravovala se r. 1897. Hospodářská stavení jakž takž projdou. Zahrádka nepatrná a neúrodná.

Důchody: užitek z pozemků (1 *ha* 77 *a* 53 m^2) dle katastru: 119·02 K. Lze je pronajati, avšak nevýhodně; pak doplněk z matice náboženské. Daně obecní s přirážkou (47%): 56·47 K.

17. **Šatov**, Šatava (Schattau), městys na pomezí rakouském, od Znojma 6 *km* vzdálený (od Dyjákovic 5 *km*, spojení okr. silnicí), má 2488 obyv. něm., jest sídlem lékaře obvodního i továrního s lékárnou soukromou. — Se stanicí žel. dráhy,

2 mlýny i továrnou má celá farnost: 2493 kat. (4 ak., 2 ž.) a školu ve farním místě 6třídní, poštu, tel. i žel., 4 výr. trhy. Obyv. živí se rolnictvím a vinařstvím i prací v továrně zdejší na zboží hliněné.

System.: farář, nyní čestný kanovník a arcikněz Leon. Knopp, a kooperator.

Desátky zdejší brala kanonie lucká již ve 13. stol., založivši zde faru r. 1220, majetek nějaký mělo zde i m. Znojmo; v 16. stol. však náležel Š. ku panství vranovskému (Frain), od roku 1601 spojen byl s panstvím jaroslavickým. R. 1373 stav se městečkem těšil se Š. některým výsadám zeměpanským i značnému blahobytu. Po zrušení kláštera v Louce převzala patronát kostelní i farní matice nábož. (1784). Až do té doby řeholníci lučtí správu duchovní zde vykonávali. — Missie byly zde již r. 1754, naposledy r. 1901. Matriky z r. 1634.

Farní kostel sv. Martina, pro farnost poněkud malý, tak jak nyní jest, zbudován byl slohem renaissančním r. 1718, jemuž ustoupil původní sloh gotický. Jsou tu 3 olt. a množství soch i obrazů z doby novější; oltářní obrazy maloval Winterhalter. Vzácná je stříbrná monstrance got. z r. 1524, majetek obce. Zvony 4 z 18. stol. rovněž obci náležejí. Oprava kostela důkladně provedena r. 1884. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: 27.876·46 K (v tom pozemky na 7 *ha* 6 *a* v ceně 2180 K); zádušní: 88.511·50 K (v tom pozemky na 5 *ha* v ceně 4600 K). Daně a poplatky: 488·80 K.

Za kostelem stojící památná kaple gotická (původní to prý kostel) byla r. 1899 velevkusně opravena.

Ve správě farní je též fond chudinský, mimo nějž má svůj ústav i obec, kteráž vydržuje také chudobinec a nemocnici.

Katol. spolky a bratrstva: Katol. spolek školský, spolek sv. Josefa na šíření dobrých knih, brat. živ. růžence, sv. Rodiny, apoštolát modlitby a blah. Klem. Hofbauera.

Budova farní, jednopatrová, rozsáhlá až na okna jest ve stavu dobrém. Důsažná oprava stala se r. 1861, jinak se ovšem

každého roku dějí nutné opravy. Je tu i farní knihovna (587 sv.). V dobrém stavu jsou stavení hospod. Zahrada farní s (neobydleným) domkem zahradnickým jest od fary vzdálena, pročež trpí velmi od různých škůdcův.

Důchody: z pozemků (35 *ha* 4 *a*) pronajatých, z části méně výhodně: 2360 K; renta roční: 6582 K. Daně: 2218·64 K (vyjma osobní) a povinnost vydržovati kooperatora. (Mezi daněmi jest t. z. »Besoldungssteuer« (!).

18. **Tasovice** (Taßwitz), ves na levém břehu Dyje, od Znojma 7 *km* (od Dyják. 8 *km*, spojení poštou), má 1276 obyv. něm., 3třídní školu; záložna Raiffeisenova, lékař se soukromou lékárnou; pošta, tel. a žel.: Hodonice—Tasovice. — S přifař. osadou a 3 domky strážníků na dráze: 1920 katol. (1 akat., 3 ž.), kteří vesměs živi jsou z hospodářství a vinařství. Školy 2 s 5 třídami. Lékař s lékárnou soukromou.

System.: farář, nyní kons. rada Karel Breit, a koop.

Tasovice patřily k majetku kláštera luckého, odkudž asi založen kostel zdejší i fara, kterouž také řeholníci tito obstarávali. O faře té děje se zmínka již roku 1234; zachovala se přese všecky převraty náboženské i běhy válečné. Právo podací po zániku kanonie přešlo na majitele býv. panství klášterního, nyní velkostatku luckého. Missie konaly se zde již r. 1851, nejposléze r. 1899. I dvoje triduum slaveno ke cti blah. Klem. Hofbauera.

a) Kostel Nanebevzetí Panny Marie, slohu moderního, má 3 olt. barokové a opraven byl r. 1890 uvnitř, r. 1898 zevnitř. Na hlavním oltáři jest zdařilý obraz Rodičky Boží od Charlemonta; jeden z oltářů vedlejších zasvěcen blah. Klementu M. Hofbauerovi. Dva náhrobky ze 16. stol. Na věži jsou tři zvony novějšího původu. Hřbitov jest mimo osadu.

Jmění vlastní: v pozemcích 3 *ha* 5449 m^2 a v jistinách: 2088 K. Zádušní: 14.468 K. Daně a poplatky: 87·05 K.

b) V Krhovicích (Gurwitz) jest obecní kaple svatého Bartoloměje.

Farář spravuje fond chudinský i nadaci někdejšího kanovníka vídeňského Dra. Jana Martina Jahna, rodáka zdejšího († 1816) pro chudé občany a žáky.

Katol. spolky a brat.: živého růžence, věčného klanění, sv. Michaela, sv. Rodiny, blah. Klementa Hofbáuera, III. řád sv. Františka.

Fara jest úhledná budova z r. 1780 v dobrém stavu, byvši opravena r. 1901. Hospodářská stavení jsou přiměřená. Zahrada (na 13 *a*) potřebuje lepší ohrady.

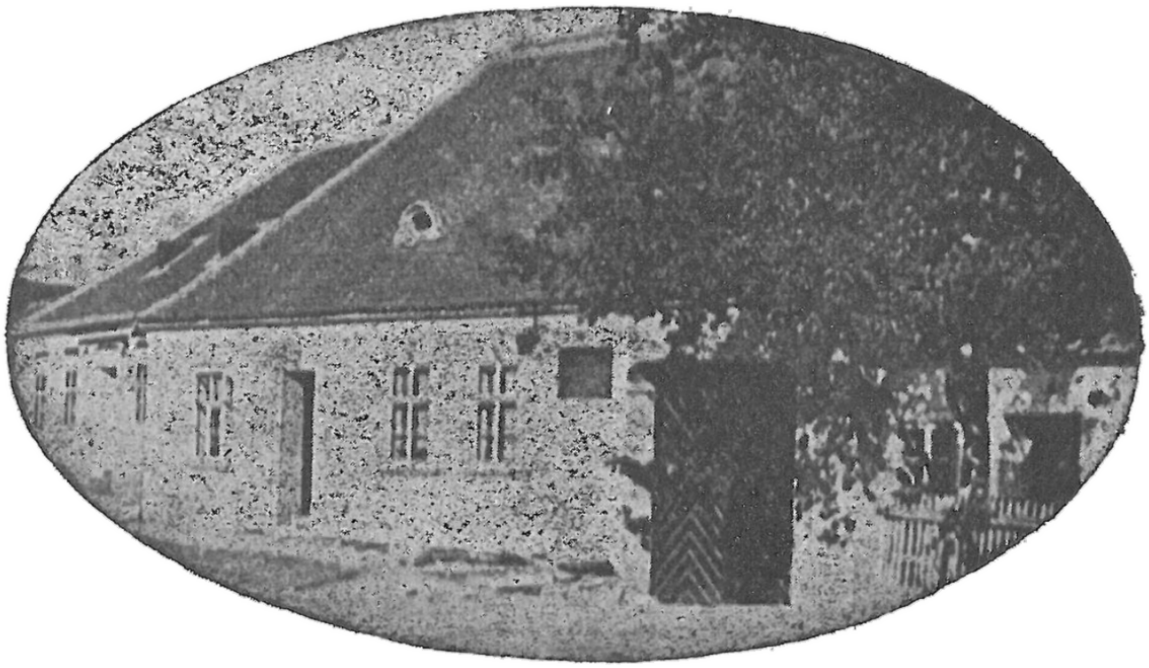

Rodný dům blah. Klementa Hofbauera.

Důchody: z pozemků většinou dobře pronajatých na 41 *ha* 98 *a* 23 m^2 a z jistiny: 83.800 K úroky. Daně a poplatky (vyjma osobní): 1706·29 K. Též kooperatora vydržuje beneficium.

Tasovice jsou rodištěm blahoslaveného kněze z kongreg. Nejsv. Vykupitele, Klementa M. Hofbauera (nar. 26. prosince r. 1751, † 15. března 1820), jehož děd, jménem Dvořák, z Mor. Budějovic sem se přestěhoval. Rodičové jeho odpočívají na zdejším (býv.) hřbitově u kostela a příbuzní jsou až posud v držení zmíněného domku, jenž i pamětní deskou je opatřen.

19. **Vrbovec** (Urbau), ves a farnost při silnici ze Znojma do Vídně, od Znojma 6 *km* (od Dyjákovic 2 *km*) vzdálená,

má 1132 katol. něm. (2 ž.), 2třídní školu. Lékař s lékárnou soukromou. Pošta: Kallendorf, tel. a žel. ve Znojmě. Farníci se živí hlavně vinařstvím.

System.: farář, nyní Method Tupý.

Klášter Klarisek znojemských nabyv zde majetku měl i právo patronátní nad farou, o níž se děje zmínka počátkem 13. století. Později kanonie lucká právo to vykonávala. Avšak v 16. století jako mnohé jiné fary i zdejší podlehla návalu protestantísmu a V. přifařen pak do Dyjákoviček. R. 1784 zřízena tu lokalie a r. 1805 fara, nad níž podací právo ponecháno majiteli panství někdy klášterního, s kterýmž v 17. stol. osadníci dlouhé a tuhé spory měli o robotu, ano vzniklá z toho vzpoura mocí vojenskou potlačena jest. R. 1902 byly tu missie.

Kostel Stětí sv. Jana Křtitele byl prý původně slohu románského, avšak opravami hlavně po požáru r. 1747 ztratil původní ráz. Obraz na hlavním oltáři má cenu uměleckou. Opravy provedeny r. 1896, 1899 a r. 1902. Zvony jsou 3 (jeden ze 17. stol.). Hřbitov je mimo osadu. Matriky z r. 1765.

Jmění vl.: v pozemcích 112.488 K a v jistinách 5596·96 K, zádušní: 7763 K. Poplatky: 427·49 K. — Také fond chud. farář spravuje. Obec má svůj.

Jsou tu: Bratr. živ. růžence, sv. Rodiny a spolek blah. Klementa Hofbauera. — Směrem politickým béře se spolek »Südmährerbund«. Dále: Potravní spolek, 2 vinařské a 2 mlékařské spolky, Raiffeisenka.

Budova farní z konce 18. stol., opravená r. 1904, je ve stavu dobrém, čehož o staveních hospod. říci nelze. Zahrada dobrá.

Důchody: z pozemků na 355 *a*, jež výhodně lze pronajati, pak doplněk kongruy z náboženské matice. Daně všecky: 99·81 K.

20. **Znojmo** (Znaim), někdy město královské, vypíná se na skalnaté ostrožně řeky Dyje, 239 *m* nad mořem a jest výstavné i čilé, čítajíc 16.239 obyv. (1854 Čechů). Jest sídlem c. k. okr. hejtmanství a okr. školní rady, tvoříc též samost. polit. i školní okres, dále sídlem krajského i okr. soudu, hlavního

berního uřadu, siln. výboru. Jest tu německé státní vyšší gymnasium, zemská vyšší reálka německá, odborná škola keramická, škola hospod. a vinařská, městská spořitelna, česká záložna, zemská robotárna, nemocnice, chudobinec, více lékařů, 2 lékárny; 2 notáři a advokátů 9, knihtiskárna a knihkupectví, museum, čítárna pro lid, mnoho továren, divadlo a j. Ve Z. jest dále poštovní úřad, telegraf. a telefon., žel. stanice (dráhy severozáp. a státní) a vojenská posádka. Obyv. živí se mimo řemesly a obchody vinařstvím. Přirážky obecní jsou 52%

Znojmo jest město velmi staré; stávalť tu již v 11. stol. hrad, k němuž počátkem stol. 12. král Přem. Otakar I. založil město. Do té doby též spadá založení správy duchovní. Králové čeští tu častěji prodlévali a město povznesli četnými výsadami. Když Čechové králem zvolili Jiříka Poděbradského, nechtěli ho uznati Znojemští, ba přidali se k odpůrci jeho Matyáši Korvinovi. Za Ferdinanda I. na sněmě zde konaném vydáno první moravské zřízení zemské (r. 1535). První z novotářských sekt věku 16. usadili se ve Z. Novokřtěnci a za nedlouho zmohl se protestantismus tak, že katol. bohoslužba skoro docela za své vzala. Bránilo sice směru tomu opatství Lucké, jež mělo podací právo ku zdejším kostelům; vedl si v tom statečně zvláště opat Šebest. Freytag, hledaje četnými stížnostmi ochrany a pomoci u Rudolfa II., ale praktických to nemělo výsledků, jelikož, císař, beztoho málo rozhodný, pro ustavičnou tíseň peněžní Znojemských si zúplna rozhněvati nechtěl a tudíž zákonů proti nim ani uplatniti nemohl. O něco později v té věci zakročil Matyáš, ale beztoho již věci uzrály k brzké katastrofě. R. 1619. vůdce stavovského povstání českého Matyáš Thurn přitáhl ke Z., kdež moravská odbojná šlechta spojila se s Čechy. Znám jest konec všeho odboje r. 1620. Tu i Z. se podrobilo. Hrad, jejž byl uchvátil jeden z náčelníků povstání Vilém z Roupova, vrácen komoře královské a město zapravilo velikou pokutu. Katolická bohoslužba obnovena, řehole vypuzené vrátily se. Ovšem nebyl ještě konec útrapám,

spojeným s válkou 30letou: vytrpěloť r. 1645. město mnoho od Švédův i později za válek francouzských. Mimo to r. 1679. též rána morová zde zuřila. Před těmito pohromami Z. těšilo se blahobytu; kvetla tu řemesla, pěstovaly se rozsáhlé vinice a čilý obchod s vínem, jež posíláno i na tabule královské do Prahy a do Vídně. Také knihtiskárna byla zde, kterou zaměstnával zvláště klášter lucký. Za doby nynější nabývá Z. rázu bezmála velkoměstského.

Co do záležitostí církevních, rozděleno jest město ve dva farní obvody: 1. Fara městská s kostelem *a*) sv. Mikuláše (56 *m* dl. 30 *m* širokým 30 *m* vysokým), jejž asi založil a po celé věky kněžstvem svým opatřoval klášter v Louce až do zrušení svého, po němž povinnost tu převzala matice náboženská. Kostel byl původně slohu románského. Za dob Karla IV. přestavěn však v gotice tehdejší doby, jak svědčí všechen zevnějšek i krásné štíhlé pilíře, na nichž spočívá klenba. Úprava vnitřní jest však baroková. Oltářů jest 9, hlavní, sochami sv. Mikuláše, sv. Václava, Cyrilla a Methoda a zdařilými řezbami ozdobený. Pozoruhodno jest vzácné sanctuarium gotické z doby 1470—1490 s nápisem: »Ecce panis angelorum etc.« a originální kazatelna, představující zeměkouli. Na pobočním oltáři jest kopie znameniteho obrazu Velasquezova (dítě Ježíš s nástroji umučení). Jest prý darem dvorní dámy královny španělské, choti Filipa IV. Zmínky zasluhuje též pěkná stříbrná monstrance got., práce to novodobá. Nákladná oprava svatyně valně sešlé, právě se provedla na útraty města a nábož. matice. Náklad na to rozpočten na 500.000 K. Snad dojde též na slohovou úpravu vnější a rekonstrukci věže velmi nepřiměřené, na které jsou 4 zvony, z nichž jeden ulit r. 1442.[1]) Někdejší kaple sv. Anny a sv. Bernarda poblíž kostela dávno zanikly.

K této farnosti náleží část m. Znojma a 2 předměstí: 7799 katol. (100 akat., 327 ž., 4 j. vyzn.). Školy: mimo střední

[1]) Roku 1901 přišlo se v presbytáři na staré malby, jež snad budou obnoveny.

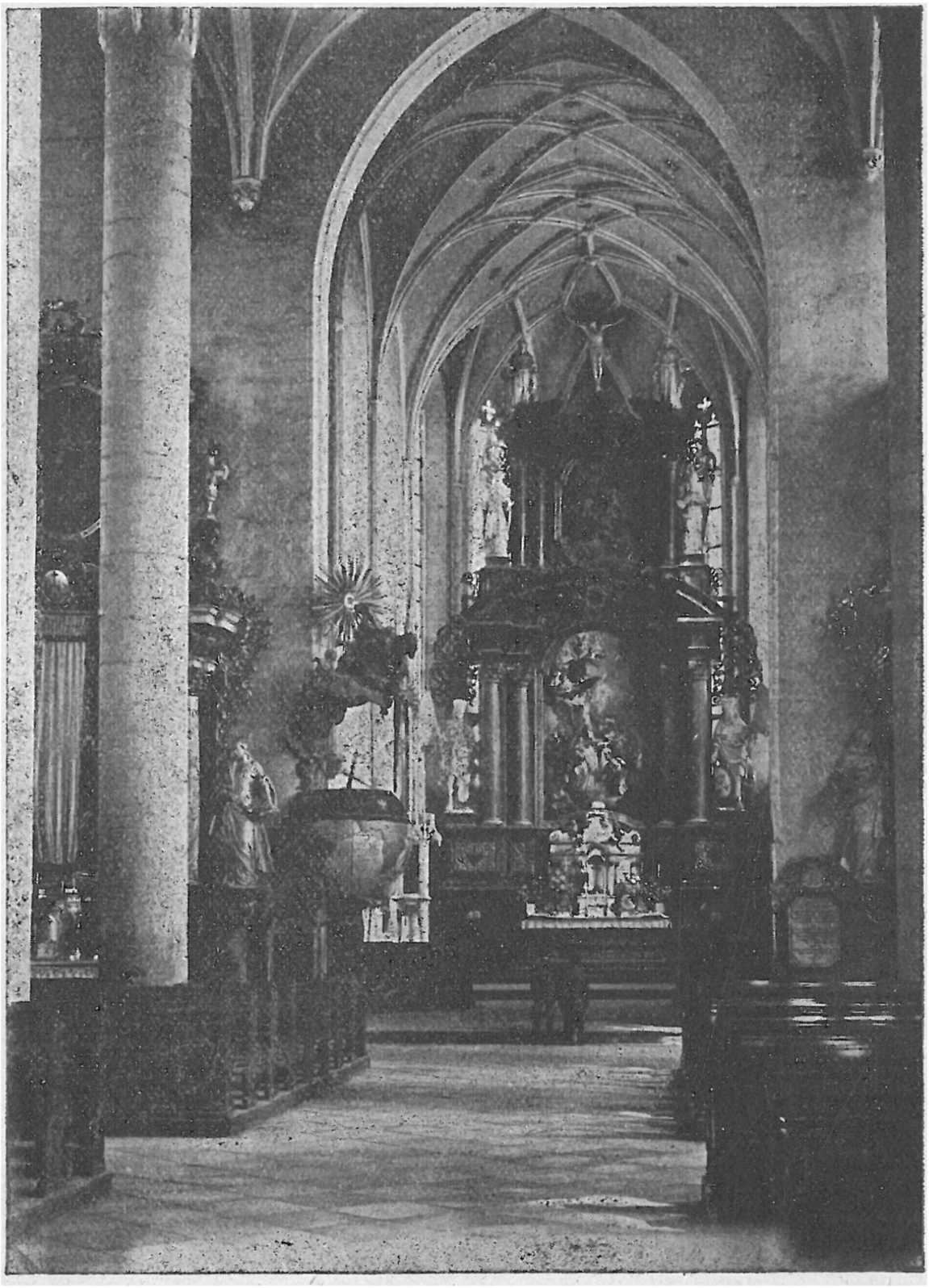

Vnitřek kostela sv. Mikuláše ve Znojmě.

měšť. 2 (9tř.), pak 2 obecné školy pro chl. a 2 pro dívky, vesměs něm. Škola česká 4třídní.

System.: farář, nyní Josef Svoboda, audit. bisk. konsistoře, a 2 kooperatoři.

Jmění kostelní: vlastní 17.271·27 K; zádušní: 27.920·39 K. Daně a poplatky: 92·36 K.

b) V obvodu farnosti této stojí kostel OO. Kapucínů r. 1632 zbudovaný a zasvěcený sv. Janu Kř. Jest v něm 5 oltářů s úhlednými obrazy. Obnoven byl a to vkusně r. 1903.

Klášter založen z příspěvků četných dobrodinců r. 1628 a kámen základní položil kard. Frant. Dietrichstein u přítomnosti samého císaře Ferdinanda II. Druhdy ovšem více mnichů tu bývalo, kteří horlivou výpomocí v duchovní správě r. 1832 v čas cholery veliké si zásluhy získali. Nyní žije jich tu pod správou guardiana 5 (2 kněží) ze skromných nadací a z podpory poskytované maticí nábož., ze sbírek a z výtěžku veliké zahrady, která přiléhá k budově konventní.

c) Na dolním předměstí jest fil. kostel sv. Alžběty ze 16. stol., původně gotický. Nemá nic zvláštního; r. 1902 byl nákladem nábož. matice a městské obce opraven. Při něm je chudobinec pro 6 mužův a 6 žen. Z příspěvků dosti hojných (mezi dobrodinci na ten účel dlužno uvésti býv. faráře v Hartkirchenu v Hor. Rakousích Jindř. Weidla) na úroky uložených vydržuje se špitální beneficium s knězem, jenž béře 650 K ročně, maje byt o 5 světnicích. Místo to obsazuje matice nábož. střídavě se zastupitelstvem městským, na němž jest i budovu udržovati, kteráž sice r. 1902 byla opravena, ale v dolních částech vlhkou zůstává.

Daně a poplatky: 9·18 K. Při bytě beneficiatově jest také zahrada na 45 m^2 a z ní poplatek 0·25 K. Od r. 1787—1824 byla zde zvláštní správa duchovní (lokalie).

d) Nedaleko farního kostela stojí někdejší dvojitá kaple zasvěcená sv. Martinu a sv. Anně. Spodní část, bývalá kostnice, původem sahá do 14. stol. R. 1500 byla nad ní zbudována kaple vrchní, kteráž měla i svého oltářníka. Někdejší skládací (křídlový) oltář dostal se odtud do cís. zámku v Laxenburku. Po jistou dobu konávaly se tu služby B. pro Čechy. Nyní zaujali kapli protestanté.

Spolky zbožné a bratrstva: Živý růženec, věčné klanění, Srdce Panny Marie, spolek křesť. žen. R. 1896 konány zde missie pro obě farnosti znojemské.

Budova farní jest jednopatrová s nádvořím v zahrádku proměněným; pěkně sice položená, ale přemnohých oprav vyžaduje, ač r. 1901 a 1903 leccos k nápravě podniknuto. Ve špatném stavu jsou i budovy hospodářské. Malá farní knihovna obsahuje zvláště díla kazatelská.

Důchody: Roční renta: 2396·65 K, požitek z pozemků na 3 *ha* 38 *a* 70 m^2, jež dosti dobře pronajmuty jsou.

Daně: 444·41 K a osobní. Jeden z kooperatorů má z toho býti vydržován.

2. Fara Nalezení sv. Kříže. Sem náleží část města, celkem 7239 kat. (52 ak., 319 ž.). Školy: Obecná pro chlapce 5tř. (6 odd.), ob. škola pro dívky v ústavě řeholních sester 3tř. (5 od.), škola hospodářská a vinařská o 2 tříd.

System.: správce fary, nyní Cyr. Grebeníček a 4 koop. z řádu sv. Dominika, jenž vydržuje i duchovenstvo farní. Mimo to žije ve Z. 5 katech. a professorů, 1 kněz na odpočinku.

Fara založena byla r. 1784 maticí nábož. a svěřena s počátku kněžstvu světskému, od r. 1832 však vede zde správu duchovní řád Dominikánů, jehož klášter s místnostmi farního úřadu přiléhá ke kostelu klášternímu i farnímu.

a) Kostel Nalezení sv. kříže zbudován byl počátkem 14. věku asi ve slohu gotickém, v nynější způsobě pochází ze 2. polovice 16., částečně 17. a 18. století. Solidní stavbou i upravou dojímá velmi příznivě. Jest v něm 15 olt., krásnými obrazy (od Krakera, Winterhaltra a j.) ozdobených, i několik památných náhrobků dobrodinců (K. Max hr. Thurn, hraběnka Eleonora Souchesová a j.) kostela a kláštera povšimnutí zasluhuje. Největší vzácností pak jest milostný obraz Matky Boží v kapli sv. Liboria. Název »milostný« udělila mu biskupská konsistoř olomoucká roku 1712 na základě milostí, jichž dle úředního vyšetření se tu dostalo zbožným ctitelům Panny

Marie.[1]) Kostel má též vzácná paramenta. R. 1897 položena nová dlažba a r. 1906 byl celý kostel nákladem 24.000 K (jejž všecek skoro věnoval sám klášter) velevkusně obnoven (mal. Machálek z Vídně). Na věžích v průčelí kostela, r. 1875 obnovených, je 6 zvonů (největší 21 *q*).

Jmění vlastní: 1100 K, zádušní: 9736 K, z čehož poplatky: 74·60 K.

Katol. spolky a bratrstva: Spolek katol. tovaryšů, konf. sv. Vincence z Paula, brat. sv. růžence, ustav. klanění, Srdce Páně, sv. Bonifáce, III. řád sv. Dominika, svaté Rodiny, bratrstvo sv. Michaela.

Klášter zřízen byv asi roku 1222, během doby nabýval značných darův a odkazů. R. 1555 však utrpěl velmi požárem, po němž počet řeholníků klesl až na 3. Ovšem i jiných svízelův a křivd dosti snášeti bylo od hrabivé šlechty okolní, koncem pak věku 16. největší rána zasáhla klášter tím, že směr a duch nekatol. vnikl i sem, čímž všecka skoro kázeň řeholní za své vzala. Sotva klášter zotavil se z úpadku toho, tu zase stavové moravští, vzbouřivší se r. 1619, řeholníky zapudili, majetek kláštera zabrali a budovu proměnili v žalář. Za nedlouho Švédové mnoho škod natropivše převora Ambrože zranili. Koncem 17. stol. znenáhla vše v lepší stav uvedeno, takže zde působilo 36 řeholníků v duchovní správě i za nemocí nakažlivých; také literárně mnozí činni byli. R. 1805 byl klášter proměněn v nemocnici pro raněné vojsko, ale i to překonáno a po zavedení řehole přísnější působí tu nyní 8 kněží a 8 bratří-laiků. Konvent má i značnou knihovnu. K památnostem patří nádherná chodba křížová s rozmanitou klenbou gotickou, asi zbytek stavby původní. I pěkná zahrada přiléhá ku klášteru, jenž se udržuje hlavně výtěžkem velkostatku Tvořihráze (Durchlaß, ve farnosti žerotické) a nadacemi. Nynější převor P. Guala Konečný je v řadě převorů stý.

---

[1]) Festpredigt zur feierl. Übertragung des Gnadenbildes am 8. Sept. 1880 von Thomas Esser ord. Praed. Wien 1880.

Lidumilná zařízení v této farnosti jsou: Městský chudobinec, nemocnice a chorobinec. Také je tu městská opatrovna a zemská robotárna.

b) Fil. kostel sv. Michaela archanděla zachoval ráz got. 15. stol. v presbyt.; loď pak je ze stol. 17. Je tu 9 oltářů, mezi nimiž jeden zasvěcen sv. Olympiovi, patronu m. Znojma. Na věži, zbudované r. 1853, jsou znamenité zvony (jeden 70 *q*, ze 16. stol.). Kostel byl sice r. 1882 opraven, ale nyní již opět nové opravy povoleny jsou a provedou se dílem nákl. stud. fondu, dílem nákladem města. Kostel jest chudý, máť pouze 6600 K, z čehož poplatky 11·32 K. Konají se tu služby Boží pro studující a vojsko.

Založení svatyně této sahá až do r. 1103. Záhy vznikla při ní i správa duchovní, k níž podací měl král. Později byly v držení patronátu kostela svatomichalského Klarisky znojemské, jež nemohouce samy sešlý kostel upraviti, právo patronátní postoupily městu, které také o vydržování kazatele českého pečovati mělo. Avšak farníci svatomichalští mezitím již zahodivše starou víru, přilnuli k náboženským novotám t. z. reformace a rada městská povolavši sem kazatele lutherské, zřídila v témž duchu i školu vyšší. Na udržování toho vykázány byly důchody katol. fary svatomikulášské, kteráž byla zanikla. Nyní měli hlasatelé čistého evandělia plnou volnost, takže bez překážky církev katol. nejhoršími nadávkami tupititi směli. Poměry ty potrvaly skoro až do r. 1624. Tu kostel převzali Jesuité (při aktu tom provinciála řádu zastupoval známý P. Lamormain). Především značným přispěním hrab. Alžběty Althanové obnovena katolická bohoslužba, slovo Boží pilně hlásáno ve Znojmě i v okolí, zakládány spolky náboženské (družina Marianská, mladých katol. řemeslníků a j.). Dále zřízen seminář na pěstování zpěvu a hudby v kostele a lat. školy odevzdány ve správu Jesuitům. Když pak r. 1773 řád ten v zemích našich zrušen byl, 31 řeholníci opustili Znojmo a majetek jejich zabrán jest t. z. maticí studijní; nemovitosti později rozprodány jednotlivcům, kollejní budova konečně přeměněna v kasárnu.

Do obvodu někdejší fary sv. Michala náležela kdysi též i hradní kaple (královská) sv. Kateřiny, rotunda to slohu románského, jež na vnějsku sice byla prosta, avšak uvnitř nádhernými malbami posvátnými na stěnách vyzdobena. Za cís. Karla VI. stala se kaple majetkem m. Znojma a prodána pak soukromníku, jenž ji proměnil v chlév (!). Po r. 1830 stala se z ní místnost hospodská. Teprve v dobách nejnovějších obec opět ujavši se vzácné památky, v důstojnější stav ji uvedla. (Důkladný popis s nádhernými obrazy podává Lehner v díle »Dějiny umění národa českého«.[1])

Na horním náměstí, kde stojí nyní dům č. 11., stával někdy kostelík sv. Kateřiny, jehož správu měli převzíti karmelité, ale nedošlo k tomu. Za to pro t. z. Horní předměstí r. 1784 zařízena byla lokalie, avšak zrušena jest již r. 1825.

Poblíž bývalého hradu stával někdy klášter Minoritů, byv prý založen od Václava I. Pověst dí, že v kostele klášterním po bitvě na Mor. Poli (r. 1278) po 18 let odpočívalo tělo zabitého krále Přemysla Otakara II., jež později do Vídně převezeno. V 16. stol. budovy klášterní přešly v držení Františkánů, sídlivších dosud na Dolním předměstí při kostele sv. Alžběty. Klášter Františkánů zrušen pak r. 1784; v budově jeho umístěn byl z části vychovávací ústav vojenský.

Tohoto kostela klášterního užívaly také zmíněné již jeptišky řádu sv. Kláry, jež do Znojma uvedl král Přemysl Otakar II. Sem uchýlily se některé šlechtičny ve stol. 14., zanechavše klášteru značné odkazy, čímž nabyv dosti vlivu a moci právo patronátní vykonával v několika osadách okolních. Když za válek husitských i od šlechty okolní veliké utrpěl škody, nastal (ve stol. 16.) žalostný úpadek hmotný i mravní, až r. 1617 žádoucí reforma zavedena. Před vpádem švédským řeholnice uchýlily se do Štýrska, podobně r. 1683 strachem před Turky do Jindř. Hradce. R. 1782 klášter byl zrušen, načež všechen majetek připadl nábož. matici; z kláštera učiněn

[1]) Viz také „Vlastivědu“ II. str. 106. — Též „Časopis vlasten. spolku musejního v Olomouci“, pojednání V. Houdka.

ústav vojenský, později umístěno tu gymnasium. Kostel proměněn ve skladiště, jež r. 1840. nadobro odstraněno bylo. Nedaleko něho stávala svatyňka sv. Petra a Pavla až do r. 1782.

Na dolním náměstí bývala kdysi kaple sv. Jana Křt., zrušená již r. 1604. — Hřbitov městský společný oběma farnostem jest blízko města.

Jak svrchu dotčeno, mají řeholní dcery Bož. Spasitele ve správě své školu dívčí a opatrovnu, uvedeny byvše do Znojma r. 1868 od zbožné paní Anny Schnattingrové.

Jest jich nyní 18. V domě svém mají domácí kapli. Sestry téže kongregace od r. 1891. vedou ošetřování nemocných ve veřejné nemocnici. Jest jich tu 9.

Ve Znojmě jest také náboženská obec evandělická i židovská.

Doplňky a opravy.

Již bylo vytištěno 11 archů »Topografie«, když vyšel »Lexikon obcí pro království a země na říšské radě zastoupené. Díl X. Morava«. Dle knihy té, jež obsahuje výsledky sčítání lidu ze dne 31. prosince 1900, dlužno takto opraviti data, jež byla do »Topografie« pojata dle »Catalogus Cleri« na r. 1906:

Str. 6. V diecesi brněnské dle posledního sčítání žije 1,050.655 lidí, z nichž 999.606 katol. (schemat. udává 1,000.607), 27.890 akat., 22.912 židů, 247 jiného vyznání a bez vyznání. Od r. 1860 tedy přibylo katol. 192.599, akat. 5334; židův ubylo 1862. — Str. 7. Slovanů v diecesi jest 780.722, t. j. asi 74%, Němců 269.933, t. j. 26% obyvatelstva, nehledíme-li k malým zlomkům národností jiných.

Str. 21. a 22. Archipresbyt. brněnský má 267.521, jihlavský 149.558, slavkovský 144.794, mikulovský 130.157, boskovský 107.240, znojemský 101.523, jaroměřický 98.813 katolíků.

Dekanát jihlavský má 48.129 katol., vranovský 11.087 kat. Na jeden archipresbyt. průměrem připadá 142.944, na jeden dekanát 27.044, na jednu farnost 2334 katol.

Str. 24. Řádek 19 shora položeno budiž: Dekanát dačický má 3 fary české, 3 utrakv., 2 německé; za to o něm vynechán budiž údaj ř. 2. zdola.

Str. 33. Ř. 12. shora: Arcikn. brněnské má 267.521 kat. Str. 34. V dek. brněnském (městském): 115.229 kat., 2353 akat., 8111 ž., 175 jiných vyznání a bez vyznání.

Str. 36. Město Brno má 103.936 obyv.: 65.964 Němců, 35.992 Čechů, 75 jin. jaz. (bez vojska). Str. 70. Zábrdovice 36.800 katol. Str. 75. Děk. brněnské (venkov) má 44.344 katol., 151 akat., 342 židů, 13 jiného vyznání:

Bystrc osada má 1296 obyv., farnost 2298; Komárov 2592 obyv., farnost 6420 katol., 34 akat., 45 židů, 1 j. vyzn.; Komín 1369 obyv., far. 5750 katol., 15 akatol., 15 židů; Líšeň 4557 obyv., far. 5750 kat., 17 akat., 22 židů; Obřany 1362 ob., farnost 5385 katol., 11 akat., 20 židů. Řečkovice 1282 ob., farnost 3008 kat., 4 akat. Střelice 1257 kat., 2 židy. Troubsko 930 obyv., farnost 2973; Žebětín 1200 obyv., farnost 1784 kat.

Str. 88. Děk. ivančické: 14.222 kat., 67 akat., 441 ž. Čučice 336 obyv., farnost 1415 kat., 8 akat.; Dobřinsko 450 ob., farnost 1220 kat.; Dubňany Hor. far. 1947 kat.; Dukovany 785 obyv.; Ivančice 4671 obyv., farnost 5322 kat., 21 akat., 288 ž.; Krumlov 2126 obyv., farnost 3748 kat., 44 ak., 130 ž.

Str. 101. Děk. kounické má katol. 13.527. Bračice 747 obyv.; Cvrčovice 727 ob.; Kounice 2695 ob., Malešovice 565 obyv., farnost 874; Medlov 1489 kat.; Pasohlávky 959 kat.; Vlasatice 1906 ob., farnost 2454 katol., 2 židy.

Str. 113. Děk. kuřímské: 25.290 katol., 15 akat., 68 ž. Bityška V. 1473 obyv., far. 1824 kat., 2 akat., 4 ž. Čebín 737 ob., farnost 1863 katol.; Deblín 1063 ob., farnost 2530; Drásov 730 obyv., farnost 1734 katol.; Kněnice Něm. 870 ob., Kuřím 1614 ob., farnost 2998 katol.; Lažánky 793 ob., far. 1512; Lipůvka 635 ob., farnost 1346 ob.; Předklášteří 948 ob., farnost 1554 kat., 6 židů; Tišnov 2678 ob., farnost 3941 kat.; Újezd 339 ob., farnost 1427; Vranov 620 ob., far. 2418 kat.

Str. 138. Děk. modřické: 27.960 kat., 40 akat., 89 ž. Modřice 2014 ob., farnost 2465 kat., 4 ak., 19 ž.; Moravany 565 obyv., farnost 992; Ořechov 795 obyv., far. 1859 kat.,

5 židů; Prace 844 obyv.; Rajhrad 1395 ob.; Sokolnice 246 kat.; Syrovice 835 ob., farnost 1346; Šlapanice 2918 ob., farnost 5679 kat., 15 ak., 13 ž., Štikovice 748 ob., farnost 2271 kat., farnost 2271 kat., 6 akat., 4 ž.; Telnice 807 obyv., farnost 1929 kat., Tuřany 1556 ob., far. 5171 kat., 9 akat., 11 židů; Žilošice 987 obyv.

Str. 160. Děk. rosické: 26.893 kat., 12 akat., 129 ž.; Domášov 724 ob., farnost 2195 katol.; Neslovice 837 obyv., farnost 1524 katol., 4 ž.; Oslavany 2841 ob., farnost 4557 kat.; Ostrovačice 664 obyv., farnost 2117 kat., 2 ak.; Popovice 576 ob., far. 3663 kat.; Rosice 3398 ob., farnost 6808 kat., 47 ž.; Řeznovice 414 kat.; Zbejšov 946 obyv., far. 1814 kat., 13 ž.; Zbraslava 1014 obyv., far. 2359 katol., 9 ž.

Str. 176. Arcikn. boskovské: 107.240 kat., 14.317 akat., 1300 židů, 9 bez vyzn. Děk. boskovské, str. 177.: 25.116 obyv., 3 bez vyznání.

Mimo tyto doplňky číselné budiž doloženo a opraveno toto: V části všeobecné na str. 3. řádek 11. shora čti: . na jih země, zabíhá atd. — 13. ř. 8. zdola přidej: nyní »Acta curiae episcopalis Brunensis« ročník 85. — 20. ř. 13. zdola: r. 1907 byla zemská školní rada rozdělena v oddíl český a německý, v nichž zasedá po jednom duchovním zástupci brněnské diecese.[1]) Podobné rozdělení provedeno bylo i ve školních radách okresních a místních. — Kněží posvěcených od bisk. Ant. Arnošta je nyní 64, 107 od bisk. Karla 534 od bisk. Frant. Saleského, 90 od nyn. velepastýře. — Brno město: str. 34. ř. 19. shora čti: generální. — 37. ř. 6. shora čti: jednotu. — 39. ř. 1. zdola: r. 1904. — 41. ř. 16. shora: Max Weinberger, správce fary. — 45. ř. 3. shora: bisk. residence s překrásnou kaplí gotickou sv. kříže, již zbudoval biskup František Sal. — 47. ř. 1. shora: Sandrart. — 53. ř. 1. shora: veliké (m. všeliké) — Na straně 61. dolož: regentem bisk. alumnátu je nyní mons. Antonín Adamec. —

---

[1]) Nyní kanovníci P. T. Jak. Kapusta a Dr. Jos. Pospíšil.

64. ř. 10. shora: 20.800 farníků; ř. 2. zdola po slově »církevní« vlož: i převzácné paramenty.

Děk. brněnské venkov. Str. 80. ř. 6. shora: farář Albert Mrázek. — 82. ř. 18. shora: pozemků 9 *ha* (m. 90). — 86. ř. 13. shora: Troubsko městys (m. ves); ř. 4. zdola: Tr. bylo přifařeno do Rosic (m. do Střelic).

Děk. ivančické. Str. 88. ř. 1. zdola: r. 1735 (m. 1750). 89. ř. 1. zdola: Gener. visit. byla r. 1907; ř. 3. zdola má býti: Školy: 23 a to 4 měšť., 19 obec., z nichž 4 něm. — 92. ř. 3. shora: ze 17. (m. 12.) stol.; ř. 4. zdola: do Miroslavy. — 95. ř. 15. shora: v Ivanč. je škola mateřská česká a zahrádka něm. — 96. V kostele far. je 8 olt., z nichž hlavní a 2 vedl. jsou got. slohu; opraven byl kostel r. 1907 a dříve již pořízen nový »Betlém« (nikoli B. hrob). R. 1906 zavedeno elektrické osvětlení. — 97. zád. jmění: 25.670 K; ř. 7. shora čti: v pole (nikoli v sad); ř. 13. zdola: r. 1609 (m. 1696).

Děk. kounické. Str. 101. ř. 1. zdola: železnice dotýká se pouze Kounic a Pravlova. Místo: u Smolína čti: u Cvrčovic; ř. 13. zdola za slovo »židlochovským« polož: na východě. — 103. ř. 16. shora vypusť: »bez řádného spojení«. — 106. ř. 8. shora vypusť slova: »a na něm zvony«. — 107. V Malešovicích je pošta. — 109. Far. kostel v Medlově byl r. 1906 vymalován a ozdoben 4 sochami. V Pasohlávkách je farářem Ant. (m. Frant.) Tomandl. — 110. Far. pravlovský Petr Čech jest audit. — 111. m. Kopřivnice čti Kopařovice. — 112. Vlasatice jsou na jihových. Kounic u silnice do Mikulova a je tam pošta. Za novější doby zřízeny byly silnice, jež spojují všecky farní osady se sídlem děk. úřadu; vypuštěny tedy buďtež odchylné od toho údaje.

Děk. kuřímské. Strana 114. ř. 5. shora: 28 (m. 38) svatyní; ř. 9. zdola čti: Porta (m. Rosa). — 126. ř. 7. zdola vlož: V Předklášt. jest i telef.; ř. 2. zdola: za slova Tišnova vlož: »s Trmačovem«. — 128. ř. 7. zdola vlož: Někdejší far. Dr. Bílý dal ostatky její přenésti do Mařídolu, odkudž po

novém osídlení kláštera ve sličné skříni skleněné sem byly převezeny a uloženy v klášt. kostele. — 130. ř. 4. zdola: mléka 4 l. denně a dříví ročně 24 *m*. — 134. ř. 14. shora čti 152 K (místo 1520 K).

Děk. modřické. Str. 142. ř. 2. shora: hřbitov je mimo osadu; ř. 6. shora: za slovo »hřbitově« vlož: starém; nový hřbitov jest mimo osadu; ř. 22. shora: Ořechov má spojení s Rajhradem; ř. 4. zdola: církevními (m. církevním). — 143. ř. 13. zdola: V Ořechově je též »Sokol«; ř. 4. zdola: V Praci žije mnoho dělnictva továrního, jež má i spolek sociálně-demokratický; »Sokola« tu není; ř. 12. shora: místo: 250 korun čti: 250 zl. Potřeby opatřil si kostel sám, zahradu i stodolu pořídil farář. Obec r. 1860 darovala něco pozemků. Missie byly v P. r. 1907. Ř. 3. zdola: místo: r. 1905 čti: r. 1901 byla fara zásluhou far. a děk. Aug. Klevety opravena. Od r. 1907 je tu farářem audit. kons. a spisovatel Alois Koudelka. 145. ř. 3. shora: místo »výbava« čti renta; ř. 7. shora: V Rajhradě již není cukrovar. — 149. ř. 16. shora: knihovna klášterní má 70.000 sv. — 150. ř. 12. shora přidej: III. řád sv. Frant., dále Všeodbor. sdružení křesť.-soc. — 151. Od r. 1907 je v Sokoln. kaple. — 154. ř. 3. shora: R. 1904 byla ve Šlap. naproti někdejší faře postavena slohem moderním nová budova farní i stavení hospod.; ř. 14. shora: Farníci žijí též z práce dělnické v továrnách. — 159.: Je tu i Všeodborové sdružení křesť.-soc.; ř. 20. shora: Far. v Žiloš. jest nyní Jos. Šťastný; ř. 1. zdola: Budova farní je velmi bídná. — 160. ř. 1. shora: Je tu i bratrstvo živ. růžence.

Děk. rosické. Str. 162. V kapli ve Hlubokém chová se starobylá památná socha sv. Anny. Ke spolkům farnosti domašovské patří: Spolek katol. rolnictva a sdružení křesť.-sociální; ř. 3. shora: m. Zelender čti Selender. — 163. Kostel v Neslovicích opraven byl r. 1907; obraz olt. od Šichana je z r. 1898. K tamním spolkům náleží též: sv. růžence a hasičský. 166. V Ostrovačicích je far. P. Kristin (nikoli Kristian) Lux. Kostel farní zasvěcen je též sv. Václavu, byl r. 1905 obnoven

a r. 1907 vkusně vymalován; na věži jsou i hodiny. Fil. kostel v Říčanech r. 1907 byl vyzdoben malbou Frant. Kolbábka. Fara má pozemků na 1 *ha* 77 *a*; daň osobní za far. platí klášter. 168. V Popovicích v 16. století osadníci s vrchností rozdělili se o majetek farní; r. 1628 staly se P. filiálkou rosickou. — 169. Rosice jsou nyní městem, mají telefon, parní mlýn. V Bož. Požehn. jsou doly uhelné. Fond na rozšíření far. kostela jest nyní: 30.000 K. Kapli Nejsv. Trojice udržuje velkostatek, jenž ji r. 1906 opravil. — 172. Far. Josef Přinosil v Řezn. je audit. Kostel tamní má 2 olt., 3 zvony. — 174. Ve Zbejšově zastupují obrazy hlavního oltáře 3 malovaná okna; obrazy na olt. pobočních maloval J. Šichan. — 175. Zbraslava je od Oslav. vzdálena 15 *km* a se Zástavkou spojena. Ku spolkům tamním patří: spol. kat. rolnictva a sdružení žen; sbor hasičský.

Děk. boskovské. Str. 178. V Beneš. je far. Antonín Bárta. — 179. Vynech zmínku o dolech ledkových. — 181. ř. 8. shora m. 1994 čti: 1904. — 182. ř. 2. shora čti: 125.000 zl. (m. 250.000 zl.). Do Cetkovic jsou přif. 4 osady. Kostel byl opraven r. 1906 a 1907. — 183. ř. 6. zdola čti: Knihnice. — 184. ř. 6. shora: Bilímek (m. Vilímek). Kostel byl opraven nákl. konkurence. — 185. V Protivan. má kostel 4 olt. a od r. 1907 novou věž (nákladem farníků). — 186. Z Protiv. pochází 14 kněží žijících. Ve Svit. byl kostel r. 1907 opraven. 187. Ve Štěp. H. živí se mnozí i tkalcovstvím; je sem přifař. i 1 škola venkovská. Kostel byl opraven r. 1906. Dobrodincem jest rodák zdejší Frant. Dostál, farář a místoděkan v Mor. Buděj. Při faře 2 zahr. — 188. Ve Vískách jest Raiffeisenka a čten. spolek. Od r. 1907 jsou tu nové varhany, jež daroval far. na odpoč. P. Tomáš Kohoutek. — 189. Ve Žďárné je Raiffeisenka. V Cetkov., v Knihnicích a v Protiv. jsou bratr. sv. Michaela.

Děk. bystřické. Str. 191.: Fil. kostelův a kaplí jest 11. 192. ř. 1. shora: Jeden advokát; ř. 3. shora: 1 záložna; ř. 13. shora čti: V 15. stol. (místo: v letech atd.): ř. 15. shora:

r. 1581; ř. 16. shora: Severin (m. Viktorin); ř. 19. shora vlož po slově obrátilo: »i Františkáni na krátko zde působili« (Tenora, »Vlastivěda mor.« II., str. 44.). — 196. ř. 11. zdola: Lhota, žel. stan. Rozsochy (5 *km*). — 199. Rozsochy: ř. 9. zdola: Hr. Alex. Mitrovský byl tu pochován. — 200. Rožná leží jihozáp. od Bystřice. — 201. Sulkovec žel. stanice v Poličce 18 *km*. — 202. Zvola má žel. stanici v Rožné.

Děk. letovské. Str. 204. ř. 8. shora: 18. kostelů far. a fil. (kaplí 13). — 208. Far. Ševčík je poslancem na sněmu zemském. 212. Kaplan J. Holba v Letov. je posl. na sněmu zemském. — 213. Kostel farní v Letov. má 7 olt.; daní platí tamní fara: 517·38 K. — 218. V Sebranicích jest knihovna farní.

Děk. lomnické. Str. 220. ř. 8. zdola čti: velkostatku lomnického (m. Pernštýna). — 221. Černovice mají stan. žel. v Nedvědici a Rájci. Farníci živí se i koželužstvím. Ku spolkům náleží Raiffeisenka, pak has. sbory (3) a odbor Nár. jednoty. Ve přif. Tasov. je kaple Nejsv. Trojice s malou nadací. 222. V Doubravníku je patrocinium Povýšení sv. kříže. — 223. Kostel v Čenvíře má 3 olt. Chudobince v Doubravn. není. Hunín vzdál. od Tišnova 10 *km*. Ve farnosti jest i Raiffeisenka a sbor hasičský; je tu veliká bída o vodu. — 224. Na Lomnici přifař. 15 osad; kostel farní směřuje k jihovýchodu. Poslední missie byly r. 1907. Nový hřbitov je za osadou. Malby na skle v kapli zámecké zobrazují 4 evandělisty. Ke spolkům patří i čtenářský, hasičský a »Sokol«. — 227. Pro Loučky Dolní jest stan. telef. a telegr. v Předklášteří. Od r. 1903 je tu nový hřbitov u kostela. Kostel má pozemků 52 *a* 47 m^2; poplatky: 4·61 K. Je tu i fond pro varhaníka. V Újezdě je nová věž. Je tu farní fond chud. a 2 obecní, 3 sbory hasičské. Velikým břemenem jest, že far. musí opatřovati si vodu na svůj náklad vodovodem 2 *km* dlouhým. — 228. V Nedvědici jsou 4 výr. trhy. — 229. ř. 16. zdola čti: Chlívské. — 230. V Olší jest jmění zádušní 3074 K. Mimo farní fond chud. jest ve far. ještě 5 obecních. Štěpánov, kamž přifařeno je 10 osad, má nyní nejbl. stan. železn. v Nedvědici. Ku vzácnostem tamního

kostela náleží též kalich z r. 1711. Poplatky kaple švarecké jsou 7·16 K. Mimo farní fond chud. jsou 3 obecní. Far. budově schází komora i sklep. — 231. Žďárec vzdálen je od Doubravníka 19 *km*. Farář jmenuje se Simeon (místo Šimon) Zapletal. Nový hřbitov jest opodál. — Ve farnosti je též chudinský fond obecní. Pozemky farní těžko lze pronajati. Renta jest 417·72 K.

Děk. novoměstské. Str. 233. ř. 15. zdola m. ovšem čti: všem. 238. V Novém Městě je socha sv. Anny na vedlejším oltáři farního kostela. Vlastní jmění kostela 7622 K, zádušní 32.952 K. — 241. Pozemky farní v Novém Veselí jsou vlhké (místo velké).

Děk. dačické. Str. 250. R. 1907 byla gen. visitace. 259. Matějovec: far. J. Běhal. 264. Slavonice: r. 1907 konaly se missie. — 267. K. Vydří: fara má značnou a vzácnou knihovnu po zakladateli fary Josefu Butzovi z Rolsberka, kanovníku olom. Proslýchá se, že zdejší správu duchovní převezmou řeholníci Karmelité.

Děk. jaroměřické. Str. 269. Babice: Vzácný krucifix již není na hl. oltáři. — 271. ř. 9. zdola: Jedná se o zařízení duch. správy v Syrovicích Nových. Vlast. jmění kostela far. v Buděj. jest nyní: 21.280 K, daně farní 655 K a na faráři jest vydržovati 2 koop. — 286. Farář Josef Buchta vyznamenán pamětním znakem pouti vykonané do Sv. země.

Děk. jemnické. Str. 291. Železn. dotýká se farností jemnické a újezdské. — 292. Alex. markr. Pallavicini je patronem fary jemnické. 293. ř. 17. zdola čti: v Lomech (m. v Lounech). 295. ř. 4. shora čti: v Polici; ř. 15. shora: r. 1630 (m. 1638); ř. 3. zdola: v Loučovicích (m. Plačovicích); ř. 8. zdola: Donat (místo Daniel). — 296. ř. 8. shora: Farář v Dešné musí vydržovati i povoz pro správu duchovní. — 298. V Jemnici je též škola lesnická i III. ř. sv. Frant., Apošt. sv. Cyr. a Meth., pak záložna rolnicko-živnostenská, fond kontrib. a »Vorschußverein«. — 300. Věž je majetek kostela. Fondy chud. obcí

přifař. spravuje farář. K důchodům jeho náleží 6 sáhu dříví z lesa, jejž král Jan Lucemb. měšťanům jemnickým byl daroval. 304. ř. 4. shora budiž vypuštěno: »R. 1671 . jemnickém«. 305. ř. 17. zdola: Jmění zád. 20.240 K; ř. 20. zdola: kaple Bol. P. Marie (m. sv. Jakuba). — 305. Ve Kdousově je též III. řád sv. Frant. Z pozemků farních je tam výtěžek 1669 K a renta 4780 K; ř. 4. zdola: do r. 1634; ř. 6.: 1619; ř. 13.: počátkem 17. (m. 16.) stol. 307. ř. 2. shora: matr. z r. 1657; ř. 12. shora: místo obnovena čti: od základu postavena. — 308. v Lubnici jsou v kostele r. 1907 opraveném 4 olt., na věži 3 zvony; ke spolkům tamním přidati jest: Blah. Klementa Hofbauera a dobrovolných hasičův. — 311. V Rančířově jsou daně kost. 100 K a spolky: věč. klanění i sv. Bonifáce. — 312. Ve Slatině je far. Frant. Jílek. K opravám tamním náleží zvýšení a nová krytba věže. — 313. V Třebeticích je farářem kons. rada Karel Pilát; Třeb. vzdáleny jsou od Jemn. 4 *km*, od Hobzí 7 *km*.

Děk. náměšťské. V Březníku (str. 320) je far. konsist. rada Josef Skála. — Na str. 316. a 327. vynech: Augustin Forman (zemřelť dne 19. listopadu 1907). — 322. ř. 12. zdola vypusť: »při němž fara bývala«. — 328. ř. 7. zdola vypusť: »Na zámku sv. Václava«.

Děk. želetavské. Str. 331. ř. 9. shora: 10 kapit. a 3 nov.; ř. 8. zdola: Gen. visit. byla r. 1899. — 332. Heralt. od Opat. vzdáleny jsou 5 *km*. — 333. ř. 6. zdola: Hřbitov mimo osadu; ř. 11. zdola čti: na bývalém hřbitově; ř. 13. zdola přidej: Raiffeisenka; ř. 19. zdola přidej: Kostel byl r. 1905 nákladem značným, na nějž nejvíce přispěl farář nynější, rozšířen a opraven. — 334. ř. 6. shora: do Opat. přif. jest 1 osada. Missie byly zde r. 1901; ř. 4. shora čti m. 1800: 18.000 K. — 335. ř. 8. shora čti: kaple svaté Anny slohu got. byla r. 1905 nákladem 2000 K opravena a ozdobena. 336. ř. 14. zdola: V Pavl. musila by na koop. připláceti mat. nábož. Předín vzdálen od Želet. 5·8 *km*, od Opat. 4 *km*; ke spolkům tamním patří i 2 Raiffeisenky.

Děk. jihlavské. Str. 357. ř. 20. shora: V obvodu far. svatojakubské vyučují 2 katech.; ř. 25.: V obvodu fary Matky Boží jsou 3 katech. — 359. Ve farnosti kostelecké jsou 3 školy. — 362. Far. ve Střížově jest Jakub Procházka. — 363. V Třešti jsou dvě školy 5třídní (1 pro chl., 2 pro dívky). 367. Ve Vilánci je farářem Josef Anderl.

Děk. měřínské. Str. 370. Chlum vzdálen jest od Radostína 24 *km*; ř. 13. shora čti: radošovská (m. radešovská); ř. 21. shora čti: v Kamenici (m. v Kamenicích); ř. 1. zdola budiž vynechána poznámka. — 379. Radostín je na silnici z Meziříčí (nikoli z Třebíče) do Žďáru.

Děk. meziříčské. Str. 383. čti: III. Děk. meziříčské. 386. ř. 5. shora: Bobr. je od Tasova vzdálena 31 *km*; ř. 6. shora: Záložna je v přif. Mirošově; ř. 3. zdola: r. 1485 (m. 1454). Zád. jmění v Bobr. je nyní: 11.500 K, v Bobr. Dol.: vlastní: 11.500 K a pozemky, zád. 1420 K. Výnos farních pozemků dle kat. 260 K, les na 13 *ha*, renta 1017 K. — 388. V Borech H. záduší: 6206 K. — 389. ř. 15. shora místo »tak« čti: a. — 405. ř. 9. zdola: m. doplněk atd. polož: úrok 1460 K z jistiny, již uložila obec ostrovská; ř. 11. zdola vynech: »Zahrada schází.« — 407. Ve Stražku je farní budova jednopatrová. — 408. ř. 1. zdola: Obraz sv. Václava r. 1899 vrácen zase do Tasova. — 410. ř. 5. shora: Farář užívá pozemků zádušních (místo kostelních).

Děk. telečské. Str. 413. Mrákotín: V Řásné je veřejná kaple sv. Cyrilla a Meth. — 416. ř. 16. zdola čti: z Mírovic (m. z Mitrovic). — 430. ř. 12. zdola čti: P. Bystřického. — 431. ř. 5. zdola vynech: »to«. — 431. V Urban. r. 1907 byl důkladně a vkusně kostel opraven i okny figurálními ozdoben. (Pracovali o tom Č. Neumann z Telče, K. Soutor z Třeště, J. Škarda z Brna).

Děk. třebíčské. Str. 433. ř. 6. zdola: do Ben. přifař. 4 osady. — 434. ř. 6. shora: 7 oltářů; ř. 13. zdola čti: se přifař. 4 obcemi. — 435. ř. 4. shora: Daně: 6·60 (m. 660); ř. 17. shora v Přibysl. přidej: 5 tříd škol. (1 škola 8 *km* vzdálí).

441. ř. 2. shora čti: tři (m. dvě). — Za slovo »předměstskou« (v Třeb.) vlož: »a zámeckou«; ř. 9. shora: Dva učitelé nábož. ř. 12. shora čti: s kaplemi; ř. 18. shora vlož po atd.: s letopočtem 1626; ř. 11. zdola místo »prý« polož: 1644; ř. 1. zdola (m. 10) čti: 14 místností. — 443. ř. 3. zdola: 2 katech. 446. ř. 4. shora vynech: »odkudž služby B.«; ř. 8. shora čti: 18 (m. 14). — 449. ř. 13. shora: kongrua 1800 K.

Děk. hrádecké. Str. 460. ř. 3. shora vynech: »v«. 461. ř. 15. shora čti: veteránský. — 463. ř. 6. shora čti: držel nějaký statek (m. statek držel nějaký).

Děk. hustopečské. Str. 470. V Němčicích byl kostel opraven nákladem farníkův a konsekrován. Záduší má nyní 27.840 K. Pozemky farní jsou pronajaty. — 471. V Pavlov. r. 1906—07 opraven hl. oltář a pořízena cesta křížová. — 472. V Popicích je far. Jan Ruprecht; fara tamní byla za něho od základu postavena. — 473. V Pouzdřanech je far. Emil Korejzl; k tamním spolkům náboženským patří: spol. sv. Rodiny, sv. Bonifáce a dětství P. — 475. V Šakv. je farní budova vlhká. — Ve Štár. byl r. 1905 zbudován a konsekrován nový hl. oltář. — 477. V Trachtíně jsou nyní spolky zbožné: svaté Rodiny, bl. Klem. Hofbauera. Far. tamní má něco polí od obce.

Děk. mikulovské. Str. 480. Děk. Mat. Raab † 1907 na pouti mariacelské a děkanský úřad převzal kanovník Šim. Fussek. — 493. Farářem v Mušově jest Frant. Pokorný.

Děk. podivínské. Bilovice: Far. Klem. Gottwald je rytířem řádu Božího hrobu v Jer. — Str. 307. V Lanžhotě je stanice železn.; ř. 5. zdola: m. 14 čti 19 *km*. — Str. 508. V Lanžh. jest i obecní ústav chud. — 510. V Mikulč. je systemis. 1 koop. — 512. ř. 9. shora: kongrua 1020 K; ř. 12. shora: V Nové Vsi je také telefon. — 519. V Tvrdonicích jsou círk. spolky: živ. růžence, sv. Rodiny, Apošt. sv. Cyr. a Meth. Hasičský spolek v Kosticích není.

Děk. židlochovské. Str. 521. ř. 2. shora čti: tři (m. dva). Gener. visitace byla r. 1907. — 522. V Blučině je hřbitov za osadou. — 524. V Křepicích je hřbitov za kostelem.

527. V Nikolč. far. jest auditor kons. Frant. Adamec; ř. 15. zdola: Blučinský far. míval tu lán polí (později prodaný), odkudž se vysvětluje, že lokalie zdejší měla se zříditi peněžitým přispěním jeho. — 529. ř. 1. shora: Za nyn. správce duch. provedeny časté a důsažné opravy; ř. 6. zdola vypusť: »nyní 885 K«. — 531. V Pohoř. je též apoštol. sv. Cyr. a Meth. Tamní far. pozemky jsou nyní pronaj. výhodně. — 533. Šaratice: Přifář. 5 obcí, jichž obyv. pracují též v tov. brněnských. Ve far. jest 8 tříd škol. Na věži 2 zvony ze 16. a 17. stol., jeden z 15. stol. (přelitý) a hodiny. — 534. Kostel má vl. jmění v poz. 94 *a* dobře pronajatých a v jist. 10.056 K. Vážanský fil. kostel má 87 *a* pozemků pronajatých a v jist. 5164 K jmění vlast. a 7812 K zád. — Ve Vranovicích obnoven byl kostel a opatřen novým olt. mramorovým r. 1906. — 536. Židloch. farnost má 5 škol (3 české a 2 něm., tříd 13). — 538. ř. 1. shora přidej: sochařská práce od Canovy; kaple byla r. 1907 důkladně obnovena.

Děk. bučovské. Str. 540. ř. 1. shora čti: sedm (m. devět) a vynech: Křižanovice, jež patří k soudu do Slavkova, a Kučerov, patřící částečně i soudem do Vyškova.

Děk. hodonské. Str. 556. Na Hodonsku živí se mnozí mimo jiné i sklářstvím. — 557. V Dol. Bojan. je též Apoštolát sv. Cyr. a Meth., pak spořitelna a záložna. — 558. ř. 1. zdola čti: fara od kostela nedaleko postavena byla r. 1782, opravena r. 1888 ř. 10. zdola: 2 zvony (m. 3). R. 1907 pořízeny nové hodiny na věži nákladem farářovým (1100 K). — 559. ř. 2. shora vynech: »s lisem«. — 560. V Dubňanech provozuje se sklářství. Farář tamní jmenuje se Pavel (m. Josef) Navrátil. Na tamní věži jsou 3 zvony a umíráček. — 561. Fara hodonská je nyní uprázdněna. — 562. Kostel farní v Hod. má 4 olt. — 563. Ve far. Hovor. jsou 2 školy 2třídní. — 565. V Kobylí má kostel 3 olt. a hřbitov jest u kostela. — Mutěnice jsou městečkem; lokalie tamní stala se farou 1845. Kostel postaven byl na místě starého. Farní budova byla r. 1906

opravena. — 566. V Ratiškov. je pošta. — 567. V Šardicích platí kostel daní 19·24 K. Ke spolkům náleží »Velehrad«, pak »Všeodbor. sdružení«. — 568. V Želet. jest jmění zádušní: 13.784 K, poplatky kostelní: 50 K. Ke spolkům náleží Apoštol. sv. Cyrilla a Methoda.

Děk. jedovnické. Str. 570. ř. 10. shora: v Jedovnicích (m. Jedovnici), tak i na str. 576. — 583. Petrovice vzdáleny jsou od Jedovnic 12·5 *km*; ř. 5. shora: Obyv. živí se též rolnictvím: ř. 10. shora: Petrov. byly též přif. do Sloupa. Far. budova v Petr. byla r. 1906 konkur. opravena. — 584. Hřbitov nový (v Petr.) je za osadou. — 585. ř. 1. zdola: do Doubravice (m. Doubravic).

Děk. kloboucké. Str. 589. V Borkovanech byly r. 1907 missie. — 590. Farní budova v Bošovicích od r. 1907 je opravena a suchá, majíc 5 světnic; i zahrada nyní upravena jest. — 595. Moutnice jsou se Sokolnicemi poštou spojeny. — 598. Šitbořice (nyní uprázdněné) mají železn. stan. i v Sokolnicích (8 *km*). Je tu i »kostelní jednota« s účelem zbudovati nový, prostorný kostel farní.

Děk. slavkovské. Str. 603, ř. 10. zdola m. řeznickou čti: zednickou. Kostel v Drn. opravilo kuratorium bar. Mundyho; od r. 1903 je tu nový hřbitov. Obec platí daně pouze farní. 605. Komořany jsou vzdáleny od Slavkova 6 *km*. — 608. V Lulči je kostel sv. Martina vzdálen od osady 2 *km*. Kostel sv. Isidora má na věži 3 zvony a hodiny. Ve všech osadách farnosti je spolek čten. a hasičský. — 611. Far. v Pozoř. Šeb. Pářal je audit.; druhý kooper. vydržován jest z nadace a přispěním mat. nábož. Račice jsou městys; je tu i telefon; obyv. živí se též tkalcovstvím. — 613. Far. O. Kodar jest audit. — 615. Rousinovec vzdálen jest od Slavkova 4 *km*; kostel tamní opraven byl r. 1906. — 616. Ve Slavkově je šest škol a přifařeno 5 venk. — 620. Kapli sv. Donata blíže cukrovaru dlužno uvésti zvlášť; ř. 15. zdola vynech: »u něho«; ř. 2. zdola po slově »zbudovali« polož: Jest zde i kaplička se sochou bolestné P. Marie nalezenou ve studni. — 622. ř. 5. shora: nejvzdál. škola je na 5 *km*. — 624. ř. 1. zdola vynech: »úhlednější než farní«.

Děk. hostěradské. Str. 628. ř. 1. zdola: Skalice byla (m. byly). — 629. ř. 12. zdola: K. m. T. 639. V Žeroticích opravil se kostel i fara r. 1907.

Děk. jevišovské. Str. 641. ř. 17. shora čti: Pavel (m. Josef). Dále: V Hor. Kounicích je patr. Robert Goldschmidt. 646. ř. 11. shora: V 18. stol. byl kostel v Častoh. rozšířen a po požáru r. 1837 (m. 1834) nabyl nenáhlými opravami — nejvíce z peněz kostelních — nynější tvářnosti své. Má 3 olt. a 3 zvony; hřbitov je u kostela. Zahrada farní udává se na $1^3/_4$ míry. 654. V Únanově je též spolek sv. Rodiny.

Děk. olbramovské. Str. 656. ř. 8. shora čti: Olbramovicích. 660. R. 1904 byly v Jiřicích missie.

Děk. vranovské. Str. 676. ř. 6. zdola čti: pektorální (m. pastorální); ř. 16. shora přidej: obyv. českých.

Děk. znojemské. Str. 689. ř. 5. shora vlož za slovo »dům«: jejich. — 698. V Milifroně byly missie r. 1904. — 704. ř. 1. zdola: Gurwitz (m. Gerwitz).

Poznámka.

Co do patronátu budiž dle nynějšího stavu věcí doloženo, že patronát (nikoli však právo praesentační) mají:

Baron Springer Aug. v Moutnicích (str. 595.) a Šitbořicích (strana 598.). Rytíř Dormitzer Jakob v Dubňanech Horních (str. 92.). Ryt. Gomperzové Jul. a Max.: v Lulči (str. 607.) a ve Vážanech (str. 624.). Schulz Arnold v Palupíně (str. 415.).

V Příměticích (str. 700.) má právo patron. i praesentační Alois kníže Frasso-Dentice. V Jamách (str. 235), v Obyčtově (str. 404.), v Nov. Veselí (str. 239.), ve Žďáře M. (str. 242.) a Žďáře Zámku (str. 244.) hraběnky Khevenhüllerová a Festetitzová. Hrabě Jan Ladislav Zamoyski v Lubnici (str. 307.) a v Bítově (str. 669.).

Ve Křtinách (str. 576.), v Ochoze (str. 581.), v Žarošicích (str. 599.), v Král. Poli (str. 79.), v Obřanech (str. 82.),

v Komořanech (str. 605.), v Moravanech (str. 141.), ve Zbraslavě (str. 175.), v Žebětíně (str. 87.), v Řečkovicích (str. 84.), v Tuřanech (str. 156.), v Jamách, v Obyčtově, ve Veselí, ve Žďáře M. a ve Žď. Zámku, ve Střelicích (str. 85.), v Benešově (str. 180.), v Cetkovicích (str. 182.), v Knihnicích (str. 183.), ve Svitávce (str. 186.), ve Štěpánově Hor. (str. 187.), v Lechovicích (strana 630.), v Oleksovicích (str. 633.), v Moutnicích, Šitbořicích, v Loděnicích (str. 662.), v Miroslavě (str. 663.), v Lulči, ve Vážanech, v Louce u Zn. (str. 692.), ve Strachoticích (str. 701.), v Tasovicích (str. 704.), ve Vrbovci (str. 705.), v Horní Bobrové (str. 387.), ve Svratce (str. 407.), ve Zvole (str. 202.), v Šaraticích (str. 533.) a v Zábrdovicích (st. 74.) jest patron vázán na návrh ternový biskupské konsistoře.

Mezi tiskem uprázdnily se fary: starobrněnská úmrtím far. P. Klem. Janečka; strachotická úmrtím far. Martina Valy; našetická úmrtím far. Šim. Koupy a bystrcká úmrtím far. Moř. Kudy. — Na St. Brně ustanoven správcem fary P Dr. Bernard Šústek. Faru v Matějovci, kdež farář Edv. Höchsmann odebral se na odpočinek, obdržel Vladimír Běhal. Náměšťskou faru, uprázdněnou úmrtím far. A. Formana, obdržel tamní kooperator Richard Tenora; děkanem náměšť. jmenován farář bitešský Jan Bádal. Fara šitbořická uprázdněna jest odchodem na odpoč. far. Ant. Vogta, přítlucká po odch. far. Frant. Tinze. V Růžené (str. 418.) je farářem Fr. Čech. Fara v Hustopeči (str. 467.) uprázdněna jest úmrtím faráře Antonína Konečného.

Rejstřík abecední osob a míst.

Adam, farář 133.
Adam Hanuš z Vičkova 597.
Adam z Hradce 262.
Adamec Antonín, regent 61.
Adamec Fr., kněz 122.
— Fr., farář 527.
Adamov (Adamsthal) 569, 570, 571.
Adelstern, kanovník 41.
Admont, klášter 13.
Aichbüchl Kar. hr., Amadeus 284.
Aichner Šimon, biskup 18.
Akademie teresinská, patron. 480.
Albrecht, markr. 67.
Albrecht z Boskovic 208.
Aleš z Fulšteina 535.
Alfons, kněz 62.
Alfons, převor 59.
Alois sv. z Gonz. 188.
Althanové hrab. 116, 459, 681, 713.
Althart, viz Hobzí.
Altomonte, malíř 311.
Alt-Petrein, viz Petřín Starý.
Alžběta sv. 71.
Alžbětinky 69.
Amalie Vilémína, císařovna 409.
Ambrož, převor 712.
Ambrož z Ottersdorfu 125.
Anežka Česká, blahos. 688.
Angeler, sochař 509.
Anna, císařovna 282.
Antonín Arnošt, biskup; viz: Schaffgotsche.
Antonín Theodor, arcib. olom.
Archlebov 5, 587.
Arnold, probošt 127.
Arnolec 383.
Arnošt Jindřich, P. 330.
Arnošt z Pardubic, arcibiskup 251.
Aschmeritz, viz Našiměřice.
Augustin Fr., farář a děkan 656, 666.
Augustiniani 58, 59, 64—68, 141, 250, 314, 567, 636, 665.
Auspitz, viz Hustopeč.

Bábek Antonín, farář 209.
Babice 170, 268, 269, 569, 570, 571.
Babor Jan, farář 358.
Bačáková Františka, dobroditelka 534.
Bačák Karel, kněz 364.
Bádal Jan, farář a děk. 316.
Bajar Frant., farář 381.
Ballon, malíř 441, 527.
Baňovice 297.
Banticé 636.
Baratta Karel, baron 291.
— Richard, bar., patr. 384.
Bařina Fr., opat 68.
Bárta Ant., farář 178.
Bártek Antonín, farář a děkan 292, 296.
Bartoloměj, farář 212.
— de Frigidis, převor 58.
Bartoš Jakub, farář 53.
Bartošek Jeron., řeholník 73.
Basilius a Carpinetto, převor 59.
Baštář Jan, farář 677.
Batelov 31, 346, 347, 418.
Bauer Fr. Sal. Dr., biskup, r. arcibiskup 16, 17, 20, 39, 40, 61, 122, 130, 426, 442.
Bauer J., kněz-malíř 588.
Bavory (Pardorf) 480, 484.
Bayer Karel, kněz 186.
Beckert Alex., farář 353.
Bedřich, arcikníže, patron
Bedřich II. 239.
Bedřich IV., císař a král 669.
Bedřich Falcký 35, 327.
Bedřich, kníže 146, 148.

Bedřichov 203, 204, 205.
Beer Aug., kněz 672.
Beer Karel, farář 513.
Bejdov v Rak. (Waidhofen) 672.
Belcredi, hrabě 191, 195, 233.
— Egbert 82, 196.
— Kristina, hraběnka 82.
— Ludvík, hr., patron 75, 81, 602
Benátko Engelbert, probošt 339.
Benda Stanislav, farář 672.
Bendovský Tomáš, dobrodinec 186.
Benedikt XIV. 349.
Benedikt, opat 73.
Benediktini Břevnov. 145.
— Rajhrad. 146.
Beneš, farář 562.
Beneš, malíř 672.
Beneš z Boskovic 150, 280.
Benešov 177, 178.
Benetice 428.
Beránek Fr., farář 154.
Beránek Jan, farář 141.
Beránek Josef, kněz 594.
Beránek Karel, Dr., arcikněz, děkan a farář 451, 521, 528.
Beranov 370, 374.
Bergen, viz Perná.
Berger Ignát, kněz 353.
Berchtold Fr., hrabě 294, 314.
— Josef, hrabě 639.
Beringer Jan, spisovatel 250, 251.
Berka Antonín z Dubé, majitel panství 253, 254, 255.
— Hynek z Dubé 393.
— Ladislav z Dubé 397, 437, 679.
— Václav z Dubé 397.
Bernard, bratr-laik 68.
Bertold Bohobud z Lipého, maj. panství 99.
Bezděk Václav, farář 404.
Běhařovice 18, 641.
Bezstarosti Karel, farář 656.
Biedermann Robert, baron, patron 648.
Bílkov 255, 256, 297.
Bilovice 83, 503, 504, 576, 581.
Bilovský Mikuláš 637.
Bílý Jan, kněz-spisovatel 107.
Bischof Emanuel, farář 11.
Biskupice u Jarom. 628, 640.
Biteš Velká 28, 94, 114, 315, 316, 318.
Bítov 668, 669.
Bítovský Smil z Lichtenburka 276.
Bityška Osovská 383, 384.
Bityška Veverská 114, 115, 117, 124, 162.
Blahoslav Jan, spisovatel 96.
Blankenstein Jan, hrabě, patron 346, 347.
Blansko 5, 114, 204, 567, 570, 572, 575, 579, 582.
Blažej, probošt 146.
Blažejovice 622.
Blažek Pavel, farář 119.
Blažkov 203, 367.
Blížkovice 644.
Blučina 521, 252.
Blümegen Kajetán, hrabě 213.
Bobrová Dolní 386, 387.
Bobrová Horní 384, 386, 407.
Bobrůvka 387.
Boček Antonín, archivář 459, 519.
Boček z Obřan, zakladatel kl. 244.
Bočková Eufemie z Obřan, dobroditelka 245.
Bohdalice 539, 540, 545, 549.
Bohdalov 368, 369.
Böhm, sochař 618.
Bohonice 66.
Bohumělice 594.
Bohuňov 204, 205, 206.
Bohuslavice 539, 540, 541, 542.
Bohutice 656.
Bojanovice Dolní 556, 694.
Bojanovice Horní (Bojanovičky) 464 465.
Bolíkov 250, 251.
Borač 223.
Borkovany 71, 587, 588.
Borotice 633.
Borotín 181.
Borovná 413.
Borovnice 196, 201.
Bory Dolní 388.
Bory Horní 384.
Bořetice 464, 465, 466.
Bořitov 204, 206, 207, 208, 214.
Boskovice 2, 6, 26, 30, 32, 42, 54, 72, 114, 177, 178, 179, 180, 182, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 204, 570.
z Boskovic Ladislav 180.
z Boskovic páni 208, 212, 522, 536, 544, 612.
Boskovtýn 642.

Bosonohy 86, 87.
Bošovice (Bohušovice) 587, 589.
Božice 461.
Boží Požehnání 40, 143, 169, 174, 316.
Brabenec Jan, arcikněz, děkan a farář 345, 346, 348.
Brabice 659.
Bračice (Bratřice) 102.
Bradleny 204, 207.
Brach Ignát, farář 163.
Brána nebes, viz Porta coeli.
Brančavský Benno, probošt 147.
Brandel Jan, malíř 27.
Brandl Petr, malíř 638.
Brandl Vincenc, archivář 73, 607, 624.
Brandlín 265.
Bránice Mor. 106.
Bránice Něm. 106.
Braniškov 119.
Branišovice 657.
Brankovice 1, 539, 542, 543, 552.
Braslavec 211.
Bratelsbrunn 480, 481, 486.
Bratránek Tomáš, řeholník a spisovatel 68.
Bratři čeští 544, 588, 598, 607, 617, 637.
Bratři habrovanští (lilečtí) 607, 623.
Bratři moravští 105.
Braunová Aloisia, dobrodit. 74, 79.
Brázda Karel, farář 499.
Breit Karel, farář 704.
Breughel, malíř 149, 340.
Breuner Filip, biskup 360.
Breuner, svob. pán, maj. panství 225.
Brno 3—10, 12, 15—18, 20—22, 28, 30, 31, 32, 34—37, 39—41, 43, 46—48, 50—53, 55, 58, 59, 61—64, 67, 71—82, 84—89, 96, 100, 101, 102, 108, 112, 114—118, 122, 124, 125, 129, 135, 136, 137, 139, 142, 149, 152, 153, 154, 157, 158, 159, 161, 154, 157, 158, 159, 161, 164, 165—169, 197, 208, 213, 215, 222, 237, 254, 433, 435, 451, 480, 537, 572, 574, 594, 601, 610.
Brno Staré 64—68, 69, 134, 155, 476, 605, 622, 657.
Broskva Martin a Josefa, dobrodinci 527.
Broumov 162.
Brtnice Dlouhá 331.
Brtnice Trhová 6, 345, 348, 350, 351.
Brtnický Zdeněk, majitel panství 288.
Brumovice 3, 556, 558, 565, 594.
Brunner Šeb., kněz-spisovatel 247.
Bruno, biskup 564, 688.
Bruzl Fr., farář 463.
Brychta Alois, farář 692.
Brzobohatý Augustin, farář a děkan 221, 222.
Břeclava (Břetislava) 3, 4, 56, 503, 504, 505, 506, 669.
Břeclava Stará 506, 507.
Břečkov Dolní 680.
Břečkov Horní 671.
Břenek Josef, sochař 27, 148, 228.
Břeský Karel, farář 210.
Břetislav, vévoda 500.
Břetislav I. 361, 505, 669.
Břevnov, klášter 147.
Březí 383, 384, 388.
Březina Frant., farář 458.
Březničtí z Náchoda, maj. panství 322.
Březník 319, 320.
z Bubna-Litic, hrabě, majitel panství 70, 578.
— Vincenc, hrabě 521.
Bučovice 3, 7, 8, 539, 540, 541, 542, 544, 545, 546, 548, 549, 551, 553, 554, 587, 601, 606.
Budeč 291, 292, 312, 425.
Budějovice Moravské 8, 9, 32, 248, 249, 267—270, 282, 292, 306, 646, 668.
— České, diecése 1, 22.
Budějovský Chrysogen, řeholník 444
Budiškovice 312.
Budišov 390, 408, 409.
Budkov 291, 292, 293, 294,
Buchta Filip, farář 591.
— Josef, farář 286.
Buková u Rožné 200.
Bukovinka 576, 578, 579.
z Bukoviny vladykové 647.
Bureš Karel, farář 442.
Burian Josef, farář 524.
— Karel, farář 695.
Burk Karel, farář 200.
Burkard, kněz 166.
Bušek, sochař 116.

Butz Bern. z Rolsberku 266.
Bystrc 75, 77, 79, 88.
Bystřice nad Pernštýnem 12, 191—200, 220, 230.

Caha Josef, farář 91.
Capeta Matěj, dobrodinec 254.
Cavriani Johana, hraběnka 673.
Celeus Jan, kněz 348.
Celeus Jiří, kněz 425.
Celý Josef, farář 566.
Cetkovice 178, 182.
Cinzendorf 125.
Cisterciáci 131, 232, 243, 244, 246, 600, 638.
Cisterciatky 66, 130, 605, 606.
Citonice 683.
Cizkrajov 26, 249, 250, 251, 252.
Clam-Gallasa hrab. dědicové 233.
Coelestin P., řeholník 147.
Collalto Antonín, kníže 369.
— Blanka, kněžna 357.
— Emanuel, kníže, patron 288, 292, 331, 333, 346, 351, 668.
— Marie Polyxena 348.
— Rudolf, kníže 368.
— Rombald, kníže 349, 436.
Cornštýn, hrad 311, 669, 679.
Coudenhove-Honrichs, hr., patron 199, 204.
Cvrčovice (Urspitz) 102, 103, 112.
Czeloud Jiřík z Pavlovic 265.

Čába Antodín, malíř-sochař 193.
Čapek, varhanář 186.
Čápová Antonie, dobroditelka 618.
Čáslavice 267, 268, 272.
Častohostice 641, 645.
Čebín 114, 117.
Čech Karel, farář 487.
— Petr, farář 110.
Čejč 4, 555, 556, 559, 563.
Čechyně 616.
Čejka z Olbramovic, majitel panství 192, 193, 645.
Čejková Griselda z Olbramovic, dobroditelka 196.
Čejkovice 515, 556, 559, 567.
Čeloud Jan na Budkově 294.
— Cyrill, malíř 372.
Čenvír 223.
Čepí 229.
Čermák Frant., kněz 436.
Čermák Fr., farář a děkan 556, 561.
Čermák Karel, farář 638.
— Ludvík, farář 133, 381.
Černá Hora 134, 204, 208.
Černá 376, 382.
Černčický Jan z Kácova, náhrobek 211.
Černická Anna, řeholnice 338.
Černohorský Albrecht z Boskovic 611.
— Tobiáš z Boskovic 72.
— František, farář 243, 247.
Černovice u Brna 78.
— u Lomnice 220, 221.
Černý Frant., kněz 170.
— Hugo, farář 306, 307.
Čertoryjští z Č. 658.
Červenka L., spisovatel 569.
Český Rudolec, viz Rudolec.
Česká Olešná (v. Olešná).
Čidružice 644.
Češkuta Václav, farář 285.
Čížov u Jihlavy (Zeisau) 361.
— u Břečkova 671.
Čížovský z Čížova, majitel hradu 201.
Čobor Josef, hrabě, majitel panství 557.
Čoborová Marie, hraběnka, dobroditelka 558, 562, 563.
Čučice 89, 90.
Čule viz Slup.

Dačice 3, 8, 30, 32, 249, 250, 253, 255, 256, 258, 259, 261, 265, 266, 292.
Dalberg, baron, patron 253.
— Bedřich, baron 249.
Dalberková Teresie, baronka 254.
Dalečín 190, 191, 194.
Dalešice 268, 273, 280, 281.
Dambořice 587, 590, 591.
Dančovice 295.
Daniel Ervín de Vicoměřice, náhrobek 548.
Daňkovice 236.
Danksagmüller Šeb., farář 159.
Daunová Antonie, hraběnka 303.
Daunův hraběcí rod, patron, 628, 650, 668, 669, 670.
Deblín 5, 114, 118, 124, 125, 131.
Deblínové, hrab. 297.

De Forest-Bischofsheim, bar., Mořic Arnold, patr. 75, 114, 161.
De Four-Walderodová, patron. 204.
Demetrius z Bukové, vladyka 230.
Dešná (Döschen) 291, 292, 295.
Dědek Vincenc, farář 218.
Dědický Ondřej, kněz 165.
Dědkov 376.
Derflice 699.
Dešov 309.
Dětřich, biskup 38.
— kněz, 105.
— kněz 260.
— Pražský, malíř 149.
Deymová Marie, hraběnka, patr. 75.
Diego de Lara, probošt 146.
Dietrichsteinové 112, 681.
— Adam 488, 489.
— Ferdinand 106.
— František 158, 152, 192, 199, 238, 246, 327, 378, 437, 462, 492, 534.
— František Josef 491, 492.
Dietrichstein kardinal 43, 52, 53, 55, 72, 105, 107, 398, 459, 576, 660, 679, 710.
— kníže 147, 180, 235, 675.
— Leopold 68, 150, 185, 188, 189, 538.
— Marie 180, 181.
— Max 239, 246.
Dietrichstein-Mensdorff Hugo, kníže, patron 464.
Dietrichstein Xaver, hrabě 154.
Diváky 31, 587, 592, 597.
Diviš Prokop, řeholník, vynálezce 694, 701.
Dobeš z Bohonic 150.
Dobrá Voda 4, 205, 417, 438.
Dobré Pole, viz Gutenfeld (Gutjfeld)
Dobročkovice 552.
Dobrohošt 255, 256.
Dobřinsko 89, 91, 92.
Dobrotský Jiří, hejtman na Telči 332.
Dohnal Frant., farář 567.
Dolenice (Tullnitz) 660.
Doležal Jan, farář 434.
Doležal Václav, malíř 239, 365.
Doležal Jan, farář 652.
Doležel Norbert, řeholník 73.
Dolní Bojanovice, viz Bojanovičky.
— Čepí (v. Čepí).
Dolní Dubňany, viz Dubňany.
— Dunajovice, viz Dunajovice.
— Heršpice (v. Heršpice).
— Kounice, viz Kounice.
— Loučky, viz Loučky.
— Smrčné (v. Smrčné).
— Vistonice, viz Vistonice.
— statek znojemský 644.
— Vilímeč (v. Vilímeč).
Domamil 267, 268, 274, 275.
Domášov 161, 162, 166.
Dominikáni 143, 353, 356, 595, 605, 639, 642, 653, 683, 711.
Dominikánky 598.
Dospiva Frant., farář 700.
Dostal Frant., farář a děkan 268, 270.
Doubravice 569, 570, 573, 574, 583, 585, 593.
Doubravník 108, 134, 192, 220, 221, 222, 661.
Doubravský Antonín, kněz-spisovatel 279.
Doupovec Frant., farář 532.
Döschen viz Dešná.
Drahany 580.
Drachovský P., farář 179.
Draschová Anna, dobroditelka 465.
Drásov 114, 117, 119, 120, 121, 124, 125.
Drašar Frant., farář 92.
Drašar Ignát, farář 125.
Dražovice 601, 602.
Dreher Antonín, patron 268, 274.
Drnholec (Dürnholz) 109, 480, 482, 484, 485, 486, 494, 497, 499, 501.
Drnovice 31, 216, 601, 602, 603.
Drnovští páni 374, 375, 585.
Drož Dr., spisovatel 394.
Dubčanský Jan, sektář 607, 614, 624, 625.
— Vilém 614.
Dubenky Panské 411, 412.
Dubňany Dolní 560.
— Horní 92.
Dúbravský Jan, probošt 572, 676.
Dubský Josef, hrabě 75, 85.
— Quido, hrabě, patron 204.
— Vilém, hrabě 84.
Dubský z Třebomyslic Ferdinand 644.
Dubští z Třebomyslic 195.

Duda Frant., kněz 554.
Dudík Beda, historiograf 147, 148, 448.
Dufek Josef, patron 587.
Duchaň Petr, farář 449.
Dukovany 89, 92, 94.
Dunajovice Dolní 480, 481, 483, 484, 486.
— Horní 627.
Dunda Josef, farář 592.
— Kašpar, farář 403.
Dundáček Alois, farář 378.
— František, farář a děkan 90, 95.
Duréova Marie, patron 384.
Dürnholz, viz Drnholec.
Dürpost Gerlak, farář 311.
Durchlaß viz Tvořihráz.
Dvorský Frant. Dr., spisov. 451.
Dvořáček Jan, kněz 470.
Dvořáková Anna, patr. 641.
Dvořanský Martin, kněz 608.
Dvořecký Jak., kněz 441.
Dvořiště 193.
Dyjákovice 15, 453.
Dyjákovičky 684, 690, 706.

Ebenberger Jiří, šlechtic 147.
Ebersdorf, viz Hybrálec.
Eckstein, malíř 54.
Edelspitz viz Sedlešovice.
Ehrmann Frant., kanovník 116.
Eichler Karel, kněz-spisovatel 116, 251, 263, 266, 697.
Eisgrub viz Lednice.
Eliška, královna 66, 70, 78, 79, 149, 467, 599, 652.
— z Lomnice 69.
Eller Vlad., farář 641.
D' Elvert, spisovatel 124.
Eneáš, kněz 279.
Engert, malíř 180.
Erdberg, viz Hrádek.
Erdöd, hr., maj. panství 562.
Eremité sv. Augustina 68, 100.
Etgens Jan, malíř 27, 54, 148, 578.
Eublinger, malíř 122.
Eugen IV., papež 261.
Evandělíci 527.

Falcineli, nuntius papežský 21.
Farnese, knížecí rod 99.
Felix P., karmelitán 266.
— Karel, farář 344.
Ferdinand I. 35, 534, 606, 683, 707.
— II. 35, 277, 417, 559, 597, 710.
— III. 35, 240, 648.
— Dobrotivý 13, 562, 689.
Fetter Josef, farář 133, 134.
Filip IV., král 708.
— převor 68.
— z Jakubova, zeman 627.
Filípek Jan, farář 235.
Finková, dobroditelka 389.
Firenc, malíř 389.
Fißer Michael, malíř 27.
Flacciani, sekta 525.
Flašar Jan, farář 614.
Flick, rytíř 297.
Florian Ant., farář 554.
— Frant., farář a děkan 384, 408.
— Karel, farář 304.
Florus Jan, dobrodinec 662.
Fojt Albín, farář 459.
Forman Aug., farář a děkan 316, 327.
Foerster, malíř 340, 342.
Frain, viz Vranov (u Znojma).
Fribert, hrabě, majitel panství 592.
Francouzové 146, 153, 155, 530, 562, 602, 708.
Franěk Aug., farář 287.
František I. 12.
František Josef I. 16, 40, 69, 122, 446.
František Sal., biskup, viz Bauer Dr.
Františkáni 55, 63, 246, 254, 303, 714.
Fratting, viz Vratěnín.
Frauendorf 297.
Freistein 669, 677, 673, 674.
Frelichov (Fröllersdorf) 480, 485, 497.
Freyenfels Jan, rytíř, majitel panství 622.
Freytag z Čepirohu, opat 686, 692, 694.
Frieb Gotthard, farář 80, 517.
Friedrich Jakub, kněz 165.
— Jan, kněz 141.
— Mikuláš, kněz 165.
Fries Aug., hrabě, patr. 204, 208.
Frischau, viz Fryšava nebo Vršava.
Fröllersdorf, viz Frelichov.
Fröschau, viz Břečkov.
Fryčaj Tomáš, kněz-spisovatel 83.
Fryšava u Žďáru 4, 242.

Fryšava u Olbramovic 658.
Fugger z Augsburku, náhrobek 271.
Fußdorf, viz Rantířov.
Führich Josef, malíř 27, 148, 593.
Fünfkircher Hans, kostelní náhrobek 116.
Fürstenberk, lantkrabě 20, 297, 390.
— Bedřich, lantkrabě, kard. 20.

Gabmayer Jan, farář 290.
Géduš Frant., farář 579.
Geiling, firma maleb na skle 389.
Geras, viz Jeruš.
Gibala Ign., farář 58.
Gindl František Antonín, biskup 13, 14, 53.
Gionimi Šimon, malíř 27, 277, 398.
Globič Jiří, hrabě, majitel panství 240.
Gnadlersdorf, viz Hnánice.
Gold Frant., farář 605.
Goldschmidt Rob., patron 641.
Goldschmidtova Markéta, dobroditelka 55.
Gottwald Jan, farář 385.
— Jan, farář 498.
— Klement, farář 504.
Göschl Martin, probošt 105.
Grafendorf, viz Hrabětice.
Granito di Belmonte, papežský nuncius 697.
Grebeníček Cyrill P., farář 711.
z Greifenberku Jan, opat 246.
Grešlové Mýto 646.
Grézl Vincenc, farář 187.
Grimm, stavitel 28, 56, 59, 68.
Grißemann Jan, sochař 66.
Grodecký Jan, probošt 52.
Grögler Narc., farář 492.
Groß-Grillowitz, viz Křídlovice.
Groß-Steurowitz, viz Štárovice.
Groß-Tajax, viz Dyjákovice.
Grünn Matěj ze Stürzenberka, statkář 373.
Grußbach, viz Hruševany.
Guastalský Josef, vévoda 377.
Gudenus Gabriel, baron, patron 403, 404.
Gudenusová, baronka 683.
Guldenfurt, viz Kolenfurt.
Gundakar, kněz 285.
Gundrum, viz Komořany.
Gurdau, viz Kurděiov.
Gustav Wasa, princ 115.
Gutfjeld (Gutenfeld) 480, 485, 486.
Grydil Frant., farář 572.
Günther Prosper, převor 59.

Haan Jan N., řeholník 147.
Habán Ondřej, farář 697.
Habeš Vincenc, farář 236.
Habrovany 607, 614, 624.
Hagen Matěj, farář 470.
Hain Jakub, farář 126.
Hájek František, farář a děkan 191, 199.
Haluzice 550.
Hamb, sochař 27.
Hammerschmied Jos., farář 604.
Hanáček Josef, farář 648.
Hanusík Ondřej, dobrodinec 428.
Hanák Josef, farář 471.
Hansperský Jiří z Fanalu, majitel panství 170.
Hansperští z Fanalu 169, 171.
Hanzalík Šimon, kněz 425.
Hardegg, hrabě, maj. panství 215.
Harnancourt Hubert, hrabě, patron 280.
Harrach Arnošt, kardinál 338.
Hartikovice 316, 321.
Harvánek Frant., farář 206.
Hasil Pavel, farář a děkan 683, 684.
Hassenwein, kněz 55.
Haugwitz, hrabě 327, 328, 384.
— Jindřich, hr., patron 316, 328.
Havel z Jablonného 393.
Havelka Josef, malíř 27, 54.
Havraníky (Kaidling) 685.
Hebelka Vinc., dobrodinec 585.
Heinold, farář 311.
Heintl Frant., statkář 605.
Helt Zikmund z Kementu, majitel panství 397, 399, 402, 469.
Heller Alex P., kněz 51, 52.
Hellich J., malíř 27, 541.
Helveti 526, 528.
Helvida, zakladatelka kláštera 164.
Hengel, kněz 648.
Heralec 1, 233, 234, 242.
Heralt z Heraltic 333.
Heraltice 286, 331, 332, 333, 335 437.
Herberstein Jan, hrabě, patron 102, 105, 364.
Herlth Jeron., kněz 457.

Herzig Jan, baron 608.
Heršpice u Slavkova 621.
Heršpice Dolní 78.
— Horní 77, 78.
Heřman, kněz 141.
Heřmanov 384, 392.
Heřmanský ze Sloupna, pán statku 192.
Heß, baron, máj. panství 274.
Hetzer Ludvík z Aurachu, náhrobek 241.
Heusler Filip, kněz-spisovatel 362.
Hever Gustav, farář 169.
Hevlín (Höflein) 453, 455.
Hirsch, baron 115, 169.
Hladov 344.
Hlavička Frant., farář 298.
— Václav, farář 377.
Hlavinka Alois, farář-spisov., 549
Hlína 162.
Hlinsko 233, 234.
Hlobil Petr P., farář a děkan 139, 147, 148.
Hlouch Lev, farář 230.
Hloušek Ignát, kněz 344.
Hluboká 202.
Hluboké 162.
Hnoulice (Gnadlersdorf) Hnánice 686.
Hobzí Staré (Althart) 292, 296, 306, 307, 308.
Hodák Ferdinand, patron 75.
— Eugen 324.
Hodějice 601, 621.
Hodějovský Jan, pán statku 260.
z Hodic páni 664, 666.
Hodiškov 404.
Hodonice 463.
Hodonín (Göding) 3, 4, 5, 6, 7, 8, 32, 503, 556, 558, 559, 560, 561, 563, 565. 566, 567, 594, 604.
Hodr Jakub Dr., kanovník, kancléř a spisovatel 44.
Hof Jindřich, malíř 27.
Hofbauer Klem., blahosl. 694, 698, 704, 705.
Hofer Jan, farář 661.
Hohmann Hyacint, opat 627.
Holbein, malíř 340.
Holešice 297.
Holštýn, hrad 582.
Holštýnsko, panství 580.
Holý T., bratr milosrdn. 213
Holzlinger Havel, kazat. luth., 265.
Homola Bohuslav, farář 82.
Homola Frant., farář 415.
Hompesch-Bolheim Pius, hr., patr. 433.
Honrichs K., baron 211.
Hopfen Josef, rytíř 664.
Horák Josef, farář 663.
Horák Václav, velmistr 622.
Horákov 622.
Horní Bobrová, viz Bobrová.
— Dubňany viz Dubňany.
— Štěpánov, viz Štěpánov.
— Újezd, viz Újezd.
— Vistonice, viz Vistonice.
Horný Hugo, farář 478.
Hos Tomáš, farář 671.
Hosov 361.
Hostěhrádky 593.
Hostěradice 625, 628.
Hostím 646.
Hostýn 26, 339.
Hošek Frant Dr., kněz-spisov. 489.
— Method, farář 81.
Hotový Ferd., farář 339.
Houdek Viktor, spisovatel 148, 149, 340, 522.
Housko 580.
Hovorany 555, 556, 563.
Hovorius Eliáš, probošt 43, 44.
Hoslauer Václav, vladyka 141.
Hoslauerová 412, 415.
Hrabětice (Grafendorf) 453, 455.
Hradec Jindřichův 254, 256, 411, 415, 714.
z Hradce páni 250, 253, 255, 343, 413, 421, 431.
Hradec Králové 66.
Hrádek (Erdberg) 24, 341, 453, 456, 459, 463.
z Hrádku Smil 342.
Hrádek Nový, hrad 675.
Hradiště sv. Hipol. 172, 688, 695.
— u Olomouce, klášter 622.
Hradiště Uherské 608.
Hranice M. 146.
Hrotov 359.
Hrotovice 273, 278, 279, 280, 290.
Hrubeš Jan, farář a děkan 161, 164, 174.
Hrubý Ignát, farář 588.
— Vendelín, farář 580.

Hrudička Alois, farář a děkan, spisovatel 411, 421, 424.
Hrušky u Nové Vsi 512, 513.
Hrušky u Slavkova 620.
Hrušovany (Grußbach) 3, 30, 101, 108, 453, 455, 458.
Hubmayer Baltasar, sektář 489.
Hudec (rodina), dobrod. 90.
— Frant., farář 219.
Hufnagel Jeroným, převor 59.
Hula Vilém, farář 535.
Humberk, vrch 307.
Hunín 220, 223.
Hunkovice 537.
Husité 105, 127, 217, 222, 227, 245, 262, 293, 298, 612, 631, 648, 669, 692.
Husovice 70, 74, 82.
Hustopeč (Auspitz) 5, 32, 102, 139, 464, 467, 468, 469, 472, 474 475, 503, 521, 597, 598.
Huyn Pavel, hrabě, biskup brněnský 18, 40, 263, 636, 643.
Hübner, malíř 27.
Hübsch Josef, malíř 407.
Hvězdlice Nové 539, 540, 545, 546, 547.
— Staré 545, 546.
Hyacinth, řeholník 68.
Hybrálec (Ebersdorf) 356.
Hynek z Bačkovic 295.
— z Waldstejna 282.
— z Vlašími 72.
— z Weitmile 347.
Hýsek Frant., dobrodinec 585.

Chalupa Frant., farář 70.
Chambré Jan, malíř 528.
Charlemont, malíř 704.
Chlístov 286.
Chlívské 229.
Chlum 368, 370.
Chmel, řeholník 694.
Chmelíčkové bratří, kněží 329.
Chorinský Jindřich, hrabě, patron 268.
— Matyáš, hr., biskup 11, 43, 615, 658.
Chorváti 109.
Chotek Ferdinand, hrabě, arcib. 13.
Chrlice 11, 12, 140, 156.
Chrlopy (Kurlupp) 672.
Chroustenský Jan, rytíř 285, 382.
Chroustenský Václav, rytíř 313.
Chroustov 369.
Chrudim 233.
Chvalatice 672.
Chvalkovice 519, 540, 545—547
Chvalovice (Kallendorf) 690.

Imbsen, bar., maj. panství 197.
Irovský Josef, farář 413.
Irritz, viz Jiřice.
Jsabela, arcikněžna 537.
Ivančice 3, 4, 5, 6, 89, 90, 92, 95, 96, 98, 101, 102, 105, 139, 160, 161, 162, 172, 267, 440.
Ivaň 520, 523.

Jabloňany 574.
Jakob, kněz 122.
Jahn Jan, kněz a prof. 705.
Jakubov 164, 282, 283, 284.
Jakubčík Longin, kněz 547.
Jamné 367, 368, 371.
Jamolice 91, 92, 172.
Jamy 232, 235.
Jan I., biskup olomucký 9.
— z Boskovic 210.
— z Hradce 235.
— Jiří z Hardegga 217.
— kanovník 444.
— kněz 142, 407, 594.
— z Kosové Hory 343.
— král 41, 69, 298, 500.
— markrabě 56, 76, 80, 85, 343, 363, 535.
— z Pernštýna 440.
— plebán 115.
— převor 68.
— řeholník 293.
Jančík Antonín, farář 519.
— Frant., farář 595.
Janetschek Klement, řeholník-spisovatel 58, 64, 68.
Janíček Josef, farář 201.
Jankovský Jan, kněz 510.
Janoušek Jaroslav, prof., spis. 422.
— Jiří, farář a děkan 641, 645.
Janovský František, kněz-prof. a spisovatel 431.
Jaroměřice 267, 268, 276, 278, 279, 281.
Jaromír, biskup pražský 9.
Jaroslavice (Joslowitz) 2, 453, 459, 461, 462, 463, 655.

Jarošek z Buchlovic na Chvalkovicích 547.
Jarošové bratři, malíři 527.
Jazovice 618.
Jedovnice 569, 572, 573, 575, 576, 579, 581, 582, 583, 584.
Jehnota Václav, bludař 406.
Jejkov, předm. Třeb., fara 443.
Jelínek Meth. P., řeholník 330.
Jemnice 5, 249, 291, 292, 298.
Jenešov 316, 321, 322, 323.
Jeroným, cisterciak 121.
Jeruš (Geras) 293, 313, 414.
Jeřábek Jan, kněz 186.
Jesenec 577.
Jestřebský Valentin, kněz 115.
Jestřebí 207.
Jesuité 112, 146, 165, 262, 285, 293, 312. 376, 397, 417, 423, 440 458, 467, 515, 537, 559, 574 608, 645, 662, 653, 715.
Ješek ze Žeranovic na Ratiškovicích 566.
Jevíčko 15, 178, 182.
Jevišovice 640, 648.
Jezdovice 363.
Jičínský Josef, farář 221.
Jihlava 2, 5, 6, 7, 8, 9, 21, 27, 28, 30, 32, 35, 161, 166, 239, 251, 281, 351, 352, 353, 411, 440.
Jihlávka, ves 267, 352.
Jílek Josef, farář 312.
Jimramov 2, 31, 190, 191, 194, 195, 233, 236.
Jindřich, arcibiskup Hnězdenský 71.
— farář 71, 525.
— král 95, 115.
— z Lipého 67, 576.
— převor 59, 68.
— z Weitmile 347.
Jindřichův Hradec, viz Hradec J.
Jindřichovice 307.
Jirák Frant., farář 657.
Jiří, kněz 218.
— král 35, 150, 210, 246, 338, 439, 440, 453, 478, 624, 707.
— z Náchoda 215.
— z Rosendorfu 105.
— Oto z Kopenic, probošt 490.
Jiřice u Mikulova 479, 499, 501, 659.
— u Hostima 647.
Johanité 393, 404, 406, 407, 456 458.
Josef II. 46, 60, 97, 128, 530.
Josefov 557.
Joslowitz, viz Jaroslavice.
Jošt, markrabě 28, 35, 57, 72, 611, 624.
Juliánov 71.
Jundrov 74, 79.
Jungwirth Ant., farář 496.
Jurek Josef, farář 587.
Juřena Pavel, farář 103.

Kadolec 1.
Kadov (Kodau) 626, 660.
Kadrnožková Antonie, dobrod. 297.
Kaiserlich Josef, kněz-spis. 470.
Kalenec Jan 212.
Kalina Rudolf 575.
Kalivoda Vintíř, prelát 147, 148.
Kallendorf, viz Chvalovice.
Kamarýt J., kněz-malíř 175.
Kamenice 367, 368, 372, 433, 434.
Kamený Frant., farář 188.
Kammel Dom., šlechtic. patr. 626.
Kammelová Anna z Hardeggu 458.
Kanaval, stavitel 585.
Káňa Josef, farář 599.
Kapistran Jan, sv. 39, 63, 426.
Kapitula stoliční v Brně 34, 41, 601.
— kolleg. v Mikulově 490.
Kapucíni 46, 433, 444, 710.
Kapusta Jakub, kanovník 44, 718.
Karásek Jan, farář a děkan 250, 260.
— Josef, opat 340.
Karbaš Tomáš, farář 360.
Karel z Moravce, baron 403.
— IV., markrabě a král 35, 58, 72, 80, 115, 164, 204, 211, 708.
— VI. 314.
— vévoda Münsterberský 246.
Karlický Otmar, farář 500.
Karlín 561.
Karmelité 267, 429.
Karola, královna saská 403, 404.
Karšulín Petr, kněz 559.
Kartouzy, viz Královo Pole.
Kartusiáni 82, 85.
Kášova dílna varhan 620.
Kateřina, abatyše 127.
Kateřna Sv. (ves) 136.
Kateřina z Waldsteina, viz Waldstein.
Käsebrod August, kanovník 44.
Kdousov 4, 291, 293, 294, 304, 305.

Kelbl Frant., farář 633.
Kelčová Tekla, dobroditelka 618.
Kerpes Jan, farář 361.
Khuen-Belasy-ová Eman., hraběnka a patronka 453.
Kier Jakub, dobrodinec 167.
Kinter Maurus, řeholník-spis. 147.
Kirchner Dominik, sochař 27.
Kirstein Gustav, architekt 39.
Kittner Josef, farář 373.
Klácel Matouš, spisovatel 68.
Klarisky 255, 660, 700, 701, 706, 713, 714.
Klášter (v. Žďár).
Klazar Frant., patron 547.
Klazarová Karola 539.
Klee, šlechtic, maj. panství 347.
Klein-Tajax, viz Dyjákovičky.
Klement z Löwenstreitu, náhrobek 272.
— VI. 276.
— VII. 59.
Klentnice 3, 480, 486, 487.
Kleveta Augustin, kněz 144.
Klíčník Jiří, sochař 148.
Klíma Frant., farář 197.
— Josef, kněz 593.
Klimeš Frant., dobrodinec 189.
— Frant., farář 673.
— Martin, kněz 336.
Klobouky 71, 556, 586, 587, 588, 590, 592, 593, 594, 597, 598, 599.
Klosterbruck, viz Louka.
Klouda Dr., farář 699.
Knajbl Frant., farář 190.
Kněnice u Miroslavy 663.
— Německé 120, 121.
Kněžice 349, 358.
Kněžoves 218.
Knihnice 177, 178, 181, 182, 183, 184.
Kníže-arcibiskup olomucký 601.
Knopp Leon., Mons., arcikněz, farář atd. 625, 702.
Kobelnice 152.
Kobeřice 602, 604, 617.
Kobylí 506, 558, 569.
Kocian Josef, farář 205.
Kodar Ludvík, farář 175.
— Ondřej, farář 613.
Kodau, viz Kádov.
Kohoutovice 88.
Koch Karel, farář 202.
Kochanov 378.
Kochov 214.
Kojetice 272, 288, 289.
Koktavý Emanuel, farář 631.
Kolenec Josef, farář 571.
Kolenfurt 3, 480, 487.
Kolísek Frant., kněz-spisovatel 41.
— Leopold, farář-spisov. 127.
Koller Jiří, převor 58.
Kolouch Jan, farář 124.
Komárov 75, 77, 78.
Komárovice 275, 363.
Komín 66, 74, 75, 78, 79, 88.
Komorád Jan, farář 606.
Komorov 547.
Komořany (Gundrum) 601, 605
Komzák Jan, farář 669.
Koniáš Felix z Hodiškova 281.
— Oldřich Hynek 416.
Koniášové z Vydří 292, 293, 416, 637.
Konatovský Kašpar, kněz 183.
Konečný Guala, převor 712.
— Ignát, kněz 103.
— Antonín, farář 467.
— František 275.
— Jan 309, 405.
Konešín 324, 329.
Kongregace dcer B. Spasitele 715.
— dcer B. lásky 60.
— chudých školských sester 60, 196, 348, 366, 444, 620.
— Milosrdných sester sv. Karla, Borom. 60, 82, 292, 341, 356, 403, 458, 461.
— sv. Vincence z Paula 74, 181, 510.
— III. řádu sv. Františka 60, 264, 358, 446, 592, 664.
— sester sv. Hedviky 374.
Konice (Konitz-Deutsch) 691.
Konorza Vilém, farář 568.
Konrád I. 38.
— Ota, kníže 692.
Konstancie, králová 127, 128, 561.
Konwarz Jakub, zvonař 324.
— Václav, zvonař 94.
Kopřiva Frant., malíř 122.
Kopřivnice 111.
Korčian Benedikt, opat 147.
Korec Frant., farář 411, 431.
— Frant., farář 665.
Korejzl Emil, farář 495.

Korompay Frant., farář a malíř 27, 54, 631.
Korosin Ota, malíř 123.
Kosek Karel, kněz 636.
Kosík Petr, farář 419.
Kosmák Václav, kněz-spisovatel 285, 622, 623.
Kostelec (Wolframs) 359, 411, 424, 442.
Kostelní Myslová (v. Myslová).
— Vydří (v. Vydří) 26, 249, 265.
Kostice 519.
Koškov 519.
Košut Frant., farář 662.
Kotek Jan, farář 236.
Kotinský Arnošt, farář 386.
Kotvrdovice 575.
Koubek Julius, farář 174.
Koudelka Alois, farář-spisov. 144.
— Frant., farář 131, 188.
— Václav, kněz 593.
— Václav, farář 676.
Koukal Kašpar, kněz 642.
z Kounic Lev, hrabě 45.
— Oldřich, hrabě 614, 617.
— Václav, hrabě, patron 601, 618.
— Vilém, hrabě 104.
Kounice Dolní 45, 87, 95, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 112, 163, 338, 463.
— Horní 629, 634, 650.
Kounicová Eliška 620.
— Františka 618.
Kounicové hraběcí rod 225, 617.
Koupa Šimon, farář 698.
Koupý Vilém, farář 583.
Kovanda Václav, sochař 27, 424.
Kovář Josef, farář 157.
Kovářov 229.
Koverník (Kaidling) 685.
Kozař Mik., probošt 689.
Kozlany 541.
Kozlov 381.
Kožichovice 444.
Königswarter Jan Alex., bar., patr. 178.
— Karolina, baronka 184.
Kraft Jan, lékař 665.
Krahulov 287.
Krajíři z Krajku 253, 257, 313, 459, 651, 681.
Kraker Jan, malíř 27, 45, 340, 711.
Král Kašpar, farář 550.
Králice 322.
Králík Ondřej, farář 639.
Králové Klášter 66, 622, 660, 666.
Královo Pole (Kartouzy, Königsfeld) 74, 75, 79, 80, 85, 216, 478, 624.
Kranach Luk., malíř 149.
Krásná 24, 235.
Krásonice 291, 292.
Krátká, paní, dobroditelka 237.
Krátký Augustin P., kněz 62.
— Václav, opat 332, 339.
Kratzer Šimon, kněz 597.
Kravařové, šlecht. rod 327.
Kravařský Jiří, kněz 73.
Kravsko 701.
Krčál Karel, farář 405.
Krčma z Konipasu, zeman 568.
Krejčík Josef, řezbář 372.
Kreitz Jan, farář 456.
Kretzer Josef, farář 481.
Krhov 268, 278, 279, 280, 285.
Krhovice 705.
Kristen Jan, farář 415.
Kroměříž 15, 246, 305, 540, 608.
Kroupa Frant., farář 497.
Kršňák Frant., farář 636.
Krumlov Mor. 89—94, 98, 99, 100, 101, 172, 268, 455, 626, 641, 653, 655, 666.
Krumvíř 587, 594.
Křemešník, poutní místo v Čechách 26.
Křenovice 533, 620.
Křepice 521, 523.
Křetín 204, 205, 206, 209, 219.
Křidlovice 70, 453, 658.
z Křidlovic Vítek 460.
Křišťan Dominik, farář 281.
Kříž Martin, spisovatel 569.
Křižanov 255, 392, 393.
Křižánky Mor. 234.
Křižanovice 539—553, 610, 613.
Křížkovský Pavel, kněz-skladatel 68.
Křižovníci 255, 269, 683, 699.
Křoví 316, 325.
Křtálek, viz Stallen.
Křtěnice 18, 629.
Křtiny 26, 569, 570, 576, 577, 579, 581.
Kuba Karel, kněz 336.
Kubeš Adolf, spisovatel 440.
Kučera Josef, farář 182.

Kučerov 539, 540, 541, 549.
Kuda Mořic, farář 76.
Kudrna Amand, kněz 225, 226.
Kufstein Jan Leop., hrabě 228, 229.
Kuchařevice 710.
Kuchta Josef, farář 573.
Kuebeck, svob. pán, patron 626.
Kukulus Ondřej, kněz 348.
Kulda Beneš Method, kněz-spisovatel 96.
Kumáni 127, 146.
Kumrowitz, viz Komárov.
Kunhuta, abatyše 127.
Kunstmüller Frant., arcikněz, děk. a farář 234, 238.
Kunštát 191, 197, 201, 203, 204, 204, 210, 218, 219, 221.
z Kunštátu Kuna 352.
— páni 195, 236, 357, 587.
Kupelwieser Leop., malíř 27.
Kurdějov (Gurdau) 468.
Kurlupp, viz Chrlopy.
Kuřím 33, 41, 114, 115, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 130, 132, 134.
Kusý Štěpán z Mukařova, zeman 306.
Kutscherau, viz Kučerov.
Kvapil Fran.., farář 366.
Kyjánek Jan farář 513, 545.
Kyjov 369, 540, 542, 556, 568.
Kynice Něm. 115, 123, 124, 131.
Kytkovice 90.

Laetus Lukáš, kanovník 246.
Lachenbauer Jan Kř., biskup 91.
Lamberk, hrabě 63, 210.
Lamormain P. 713.
Lampert Melich., kněz 307.
Landsteiner Karel, probošt, spisovatel 490.
Lakota Josef, tesař 552.
Langer Karel, farář 412.
Lanžhot 13, 503, 507, 508, 509, 518.
Lanžov (Landschau) 674.
Laštovička Frant., farář 152.
— Josef, farář 244.
Lavička Jan Chrysost., kněz 73.
Laxenburk, hrad 710.
Lazar Jan, farář a děkan 102, 530.
Lazaristé 104.
Lažánky 124.
Lednice (Eisgrub) 30, 479, 498, 503, 506, 508, 511, 516.
Lehejček Jan, farář a děkan 504, 518.
Lehner Ferdinand, kněz-spisovatel 100, 116, 116, 128, 172, 400, 429, 446, 643.
Lechovice (Lechwitz) 26.
Leichter Felix, malíř 27.
Lelekovice 137.
Lengelacher Ignát, sochař 148, 490, 496, 504.
Leopold I. cís. 73, 429.
— Šlesvik-Holštýnský 377.
Lernet Antonín, patron 602.
Lesonice 268, 269, 284.
Lesovice 549.
Letonice 601, 602, 606.
Letovice 4, 30, 186, 203—209, 212, 216.
Leupold Mart. z Löwenthalu, 352,
Lev XIII. 16, 448.
— farář 142.
— z Klobouk 71, 591, 593.
Lewetzow Kar., bar., patron 587.
Lhota 190, 191, 196, 265, 350.
— Červená 433, 434.
— Dlouhá 204, 207, 214.
— Rápotina 181.
Lhotský Zdeněk ze Ptení, náhrobek 394.
Ličman Alois, farář 167.
Lideřovice 257, 258.
Liebenberg, rytíř, patron 683, 694.
Liechtenstein, kníže 544, 581.
— Alois 570, 597.
— Emanuel 659.
— Ferdinand 100.
— Gundakar 99, 454, 516, 568, 666.
— Hartman 662.
— Jakub Arnošt 239.
— Jan, patron 21, 114, 466, 518. 539, 556, 570, 590, 601.
— Josef Václav 504.
— Jindřich 488, 489.
— biskup 424.
— Karel Max 527.
— Matyáš 140.
— Max 99, 100, 136, 554, 588, 611.
— Ota Karel 158.
— Rudolf, patron 89, 292, 45, 626.
— Václav 511.
Liechtensteinová Eleonora, kněžna 99, 398, 399, 658.
— Frnatiška, kněžna 598, 661.

Liechtensteinův knížecí rod 638.
Licht Ferdinand, malíř 27.
z Lichtenburka páni 245, 270, 298, 644, 647, 652.
Lichtenstein-Kastelkorn Frant., A. 426,
— Max 544, 611.
— Max Adam 43.
— Pavel 46.
Liliendorf 671.
Linavský Bedřich, rytíř 612.
Linhartovský z Ostrova, náhrobek 424.
Linkenheld Adolf, farář a děkan 150, 587.
z Lipého Čeněk 100.
— Jindřich 67, 656, 666.
— páni 209, 239, 347, 454, 459, 564.
— Vilém 96.
Lipník 268, 280, 281.
Lipolec (Lipolz) 249, 256, 258, 264.
Lipovec 570, 579.
Lipůvka 114, 125, 126, 134, 135.
Líšeň 30, 74, 75, 81, 150, 155, 581, 622.
Litenčice 546, 547.
Litobratřice (Leipertitz) 661.
Litohoř 267, 281.
Lobkovic Leopold, kníže 377.
— Rudolf, patron 368.
— Václav Vilém 490.
Lobkovicová Leopoldina, kněžna 658.
Loděnice 662.
Lomnice na Moravě 117, 220, 221, 224, 225, 228, 229, 230.
z Lomnice páni 212, 318, 319, 327, 329, 397, 440, 595.
Lomnička 133.
Loretto 54.
Loučky Dolní 227.
Louka (Klosterbruck), kanonie 207, 293, 304, 460, 633, 635, 68, 690, 691, 708.
Louny 293.
Louňovice, klášter 104.
Lovčice Velké 540, 550, 551, 589.
Lovčičky 597.
Löwensteinová Paulina, kněžna patronka 268.
Lubnice (Hafnerluden) 291, 292 307.
z Ludanic Václav, maj. panství 687.
Ludvík, král 51, 165, 353, 383.
Ludvík lantkrabě durynský 72.
Luitpold Jindřich, kníže 666.
Lujka Antonín, farář 329.
Lukáš Augustin, kněz 112.
— Gregor z Grünnersperku, rytíř 273.
— svatý 58.
Lukov u Jaroměřic 267, 268, 281, 282, 283.
— (Luggau) 675, 680.
Lukovany 168.
Luky 31, 356, 367, 373.
Lulč 549, 601, 602, 603, 604, 605, 607, 609, 610, 612, 613, 624.
Luther 35, 72, 454.
Lutheráni 522, 525, 607, 676, 692, 702.
Lutold Znojemský 439.
Lužice 510, 575.
Lux Kristin, farář 147, 166.
Lux Rudolf, farář 482.
Lyslce 204, 205, 215.
z Lysic Kuno, maj. panství 215.

Macenauer Jakub, farář 90.
Macocha, propast 2, 575.
Maďaři 145, 505.
Magnis Frant., hrabě 47.
Magnisová Františka, hrab. 51.
Mahel Jan, farář 155.
Machálek, malíř 712.
Maier Chr., kněz-spisovatel 402.
Mailberg, komenda malt. 453, 456.
Maixner Jan, farář 234.
Majetští páni z Krásné Hory 400.
Makov 219.
Malec Alois, farář 486.
Malešovice (Malspitz) 102, 107, 112.
Malkovice 540, 541.
Malostovice 120, 124.
Maltani, Maltézové 70, 404.
Malý Dešov 310.
Manerov 540, 541.
Manner Arnošt, rytíř, patron 539.
Manešovice 255.
Maňoušek Frant., farář 293.
— Jan, farář 523.
Marave Michael, opat 73.
Marek Vincenc, farář 343.
Mariahilf (Nová Ves) 112, 113.
Maria Teresia, císařovna 10, 11, 483.

Maria Saal, klášter 12.
Mariino údolí (Maří dol), klášter 130, 164.
Markvarec 206.
Markvart z Hrádku 337.
Markvartice 343.
Maršík Mořic, farář 88.
Martin z Holešova 189.
Martin, kněz 218, 379.
Martin Richard, stavitel 40, 140, 143, 174.
Martinice 401, 592.
Martinkov 284.
Martinů Bartol., farář 512.
Máša Jan, kněz 665.
Mašek Antonín, farář 347.
Mašíček Cyrill, farář 380.
Mašovice 659.
Mašůvky Hluboké 26, 696.
Matějíček Antonín, farář 229.
Matějovec (Modes) 249, 258, 259.
Mathauser, malíř 459.
Matheides Šimon, kněz 118.
Mathon Placid P. 147, 148.
Matonoha Frant., farář 624.
Matoušek Josef, farář 627.
— Mořic, farář 632.
Matuška Josef, farář 661.
— Krist., opat 577.
Matyáš, arcikněz 96.
— kanovník 44.
— král uherský 35, 246, 439, 440, 453, 478.
Maulpertsch Frant., malíř 27, 56, 80, 492, 694, 695, 698.
Mayer Ignát, malíř 27.
Maxmilian II. císař 35, 59, 67.
— z Vlašími 308.
Mazour Frant., farář 495.
Medek Martin, arcibiskup 689.
— Petr, probošt 689.
Medlice 650.
Medlov (Mödlau) 102, 103, 108, 110.
Menhartice 295.
Mensdorff Alfons, hrabě, patr., 178.
Meraviglia, hrabě 647.
Mertha Vavř., kněz 28.
Method sv. 38.
Metyš Josef, farář 639.
Meziříčí Velké 4, 6—9, 12, 27, 28, 32, 114, 181, 200, 316, 396, 433, 437.
Meziříčský Jindřich z Lomnice 299.
Meziříčský Tas z Lomnice 300, 302.
Mezník Josef, farář 582.
Mezoun Jan, biskup 450, 644.
Mělčany 104, 106.
Měnín 521, 524.
Měřín 356, 368, 375, 379.
Miča Frant., farář 368, 382.
Miggazi, kanovník 618.
Mikan Frant., farář 335.
Mikšánek František, farář a děkan 465, 469.
Mikuláš, farář 343, 379, 514.
— převor 46.
— ze Mštěnic 651.
— z Oslaviček 642.
— ze Sedlešovic, stavitel 28.
Mikulčice 503, 510, 512, 518.
Mikulov (Nikolsburg) 5, 7, 8, 9, 26, 27, 30, 32, 102, 112, 158, 479, 480, 481, 484, 486, 488, 49, 495, 496, 497, 499, 500, 50, 521, 655.
Mikulovice 632.
Mikulovsko 640.
Mikulovský probošt 655.
Milešice 675.
Milešovice 597.
Milifron (Mühlfraun) 26, 677.
Milonice 539, 540, 551.
Milosrdní bratři 68, 213.
Milosrdné sestry (viz Kongregace).
Milovičky (Milowitz) 511.
Minářík Frant., farář 424.
Minorité 54, 345, 353, 714.
Miroslava (Mißlitz) 92, 501, 660, 663.
Mitrov, hrad 201.
Mitrovský Max, hrabě 192.
— Vladimír, hrabě, patron 56, 139, 191, 192, 199, 231.
Mitrovští z Nemyšle 150.
Mladěnovice 305.
Mlčoch František, arcikněz, farář a děkan 33, 114, 122.
z Mnizsků hrab. patron 681.
Modes, viz Matějovec.
Modřice (Mödritz) 3, 5, 11, 12, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 151, 152, 154, 159.
Moelzer Jan, varhanář 645.
Mohelno 315, 316, 320, 323, 325.
Mohleis, viz Smolín.
Mokrá 622.
Mollenburk 570, 580.
Mongolové 146.

Monse Josef, spisovatel 239.
Montagniová Sybilla, dobrod. 59.
Mont-Serrat 26, 251, 252, 308.
Morasice 631.
Moravany (Morbes) 131, 241, 243.
Moravec 387, 402.
Mor. Budějovice, viz Budějovice.
Moravské Pole 146, 530.
Mor. Krumlov, viz Krumlov.
Morgenbesser, kněz 109.
Morgenstern Ondřej, řezbář 571.
Mořic Adolf, vévoda saský, bisk. 659.
Moskovice (Mackovice) 659.
Moštiště 399, 400, 401.
Moutnice 46, 587, 595.
Mödlau viz Medlov.
Mrákotín 3, 410, 411, 450.
Mrázek Albert, farář v Králově Poli 80.
Mrázek Jan, farář 363.
z Mukoděl Jan Kusý, maj. panství 667.
Multuš Josef, farář 474.
Mundy Jan, baron 602, 612.
Mundy Vilém, baron 128.
Mušov (Muschau) 3, 109, 480, 493,
Mutěnice 556, 565.
Mühlberger Frant., farář 261.
Müll, malíř 545.
Müller Antonín, dobrodinec 174.
z Münsterberku vévodové 648.
Myslibořice 267, 268, 281, 285.
Myslová Kostelní 411, 414, 430.

Načeradský Josef, kněz 405.
Načeratice (Naschetitz) 698.
Nadanov 586.
Nadějov 383.
z Náchoda páni 631, 637, 638.
Naloučany 328.
Náměšť 89, 273, 316, 327.
Napoleon I. 12, 35, 155, 488, 530, 617.
Napp Cyrill, opat 613, 617.
Násedlovice 599.
Našiměřice (Aschmeritz) 665.
Navrátil Frant., farář 121.
— Jan, farář 559.
— Josef, farář 94, 560.
— Pavel, farář 556.
— Sarkander P., spisovatel 147.
Nebovidy 138, 143.
Necid Oldřich, farář 508.
Nečas Meth., farář 456.
Nedoma J., kněz 385.
Nedvědice 220, 228, 229.
Nefetius Matouš, kněz 48.
Nekeš Zikmund z Landeka, majitel panství 122, 183.
Nemojany 607, 609.
Němčany 620.
Nemotice 539, 552.
Nenovice 157.
Nepomuk 343.
Neslovice 98, 160, 161, 162, 163.
Nesovice 545, 546, 551.
Neßmann, sochař 47.
Netín 368, 377.
Neumann Čeněk, malíř 27, 260, 319
Neuschl Rudolf, farář 228.
Neusiedl, viz Nové Sídlo.
Neußer, varhanář 56.
Neustift, viz Novosady.
Nevojice 553, 539, 540.
Nevoral Jan, farář 105.
— Matěj, farář a děkan 433, 441.
Nevosad Frant., farář 690.
Nezval Aug., farář 590.
Němčice u Sloupa 585, 586.
Němčice Velké 469, 470, 527.
Němčičky 470.
Němec Ondřej, kněz 322.
Německé 233, 236.
Německé Kněnice viz Kněnice.
— Konice viz Konice.
Něnička Štěpán, farář a děkan 205, 212.
Nimptsch, hrabě 641.
Nitče Jan, farář 667.
Nížkovice 610.
Nolbeck Antonín, opat 694.
Noettig Karel, biskup 2, 16, 39, 45, 335.
Norovice 297.
Nosecký Václav, malíř 27.
Nosek Václav 368.
Nosislava 521, 524, 526, 529
Nová Říše, viz Říše.
Nová Ves u Břeclavy 504, 510, 511, 515, 518.
Nové Hvězdlice, viz Hvězdlice.
Nové Město 32, 51, 190, 191, 233, 235, 236, 237, 239, 241, 242.
Nové Mlýny (Neumühl) 516.
Nové Sídlo (Neusiedel) 482, 486, 494.
Nové Veselí 233, 234, 239, 240.

Novohradský z Kolovratů, probošt 43.
Novokřtěnci 514, 515, 516, 518, 523, 527, 530, 531, 544, 557, 559, 590, 598, 606, 607, 617, 629, 633, 637, 639, 666, 676.
Novosady (Neustitf) 291, 308.
Novotná Josefa, dobroditelka 542.
Novotný Augustin, farář 551.
— Jan, farář a děkan 368, 369.
— Marcelin, farář 241.
Nový Hrad 135.
Nový Přerov, viz Přerov.
Nový Rousinov, viz Rousinov.
Nowatschka Jakub, farář 690.
Nykolčice 527.

Obřany 74, 75, 82, 83.
Ober-Wisternitz, viz Vistonice Hor.
Obyčtov 384, 404.
Ocetek Josef, farář 455.
Očko Jan, biskup 58.
Odkolkové z Újezda, maj. panství 347.
Odrážka, Antonín, farář 370.
Odrovice 108.
Odstrčil Jan, farář 603.
Ogilvi Jiří Jakub, vojevůdce 148.
Ohéral Jan, spisovatel 278.
Ohrazenice 278.
Ochoz 569, 581.
z Ojnice Tas, zeman 543.
Okříšky 331, 333, 334, 432, 435.
Olbramovice 67, 655, 666.
Olbramkostel 676.
Oldřich brněnský 439.
— z Čejkovic 559.
— kněz 144, 265.
— z Kounic 614.
Olenius Leop., opat 73.
Olešná 233, 241.
— Česká 417.
Olešnice 197, 198, 204, 206, 209, 212, 215, 216, 218, 219.
Oleksovice (Olkovitz) 460, 633.
Oliva, kněz 431.
Olomouc 9, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 35, 38, 51, 61, 146, 153, 178, 186, 246, 430, 431, 513, 540, 601, 624.
Olšany (Volšany) 411, 413.
Olší 220, 228, 229.
Ondřej Ludvík, opat 603.
Ondřej II., král uherský 72.
Oneš z Chvalkovic, zeman 547.
Onešov 681.
Opálka Eduard, farář 118.
Opatov 16, 331, 334, 337.
Opatovice 149, 182.
Oponěšice 294.
Ořechov 105, 139, 142, 143, 151, 154.
Oslavany 5, 48, 90, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 169, 174, 175.
Osovští z Doubravice 274, 329, 385, 440, 444, 446.
Ostašovská Kateřina, baronka 652.
Ostravský Mat., kněz 543.
Ostrov 384, 405, 570, 582.
Ostrovačice 120, 160, 161, 162, 166.
Osvětimany 58.
Osyky 225, 226.
Ota, vévoda 212.
Otmarov 150.
Otnice 587, 596, 597.
z Otratic páni 322.
Oujezd, viz Újezd.

Paar Jos. Ign., hrabě 409.
Paarová, hrab., dobrod. 297.
— Marie, dobroditelka 390.
Padalík Frant., kněz 334.
Pagáč Jan Pavel z Paburka, majitel panství 547.
Pacher Felix, kněz 402.
Pálava (Polau) 3, 6, 480, 495.
Paleček Jan, kněz 272.
Pálffy, hr., maj. panství 562.
Pallavicini Alex., markýz, pat. 297.
Pálovice 303.
Palupín 411, 415, 416.
Panschab Ferdinand, prelát na dómě v Brně 61.
Panské Dubenky, viz Dubenky.
Pantůček, varhanář 254.
Papáček Ignát, farář 554.
Páral Antonín, farář 142.
— Ignát, farář 374.
— Šebestián, farář 611.
Pardorf, viz Bavory.
Pařenic Petr, kněz 402.
Pasohlávky (Waistätten) 101, 102, 129.
Pátek Bern., farář 576.
Pauláni 100, 136, 349, 350.

Pausa Leopold, kněz 239.
Pávek Josef, farář 388.
Pavel, farář 184, 269.
— Jan, farář 242.
— kněz 133, 260.
— z Milčína, biskup 39, 276.
— Minorita 55.
Pavelka Jakub, farář 435.
Pavlice 651.
Pavlov u Želetavy 331, 332, 335, 368, 419.
Pavlov u Měřína 378.
Pavlovice 245, 464, 466, 470, 471, 541.
Pavlovský Stanislav, biskup 72, 305, 477, 496.
Pekař Tomáš, farář 564.
Peksa Josef, farář 276.
Pelikán Jan, farář 339.
Pelliko Silvio, vlašský básník 53.
Perka Jan Dr., farář 414.
Perná (Bergen) 480, 496.
Pernek, klášter v Rak. 647.
Pernica Frant., farář 563.
— Karel, farář 396.
Pernštýn, hrad 220, 229.
z Pernštýna páni 101, 127, 152, 164, 222, 192, 195, 221, 223, 230, 336, 343, 372, 393, 442, 536, 607, 627, 636, 658, 680.
Peroutka Frant., farář 308.
Pertlíček J., dobrodinec 50.
Pertscher Matouš, převor 60, 68.
Petersburg Edv., farář 98.
Petr, farář 76.
— z Kravař 72.
— probošt 41.
Petrovice (far. Luky) 374.
— děk. jedovn. 570, 578.
— děk. hostěr. 639.
Petrů V., spisovatel 232.
Petrůj Boh., farář 202.
Petřín Starý 677.
— Nový 678.
Petřvalský Jan, maj. panství 612.
— Frant., farář 494.
Pfefferkorn Jindřich, šlechtický náhrobek 84.
Piaristé 100, 468, 492.
Piatti na Drnovicích 216.
Picchioni Ludvík, rytíř, patron 249, 260.
Pieka Jan, farář 107.
Pičín Malý 255.
Pirchan, malíř 578.
Pirmus, probošt 149.
Písečná (Piesling) 192, 295, 309.
Pistauer Jan, malíř 27.
— Josef, malíř 27.
Piter Bonaventura, probošt 147, 149.
Pius VI. 9, 11.
— IX. 44, 259.
— X. 18.
Plačovice 395.
Plachý Jiří P., jesuita 574.
Platejs Arnošt z Platensteinu, offic. bisk. 39.
Plaveč 654.
Plenkovice 677.
Plumlov 72, 178.
Pluskal Josef, farář 323, 326.
Pocoucov 450.
Počátky, m. 1, 212.
z Počenic Jan Želecký, opat 184.
z Poděbradu, viz Jiří král.
Podbřežice 602, 603.
Podivín (Kostel) 73, 503, 504, 505, 511, 513, 515, 516, 517.
Podklášteří 446.
Podlezl Karel, farář 468.
Podmole 676.
Podmyč 681.
Podolí 44, 298, 299, 300, 302.
Podstatská Anna, baronka 398.
Podstatský-Lichtenstein Leopold, hrabě 14.
Pohl Jan, kněz 77.
Pohořelice (Pohrlitz) 9, 41, 102, 105, 104, 107, 109, 112, 464, 521, 523, 529, 530, 531.
Pokora Frant., farář 407.
Pokorný, malíř 122.
Polánka 173.
Polau, viz Pálava.
Polehradice 46, 470, 537, 557, 591.
Polička, m. 190, 191, 195, 231, 235.
Police 304, 307.
Polívka, malíř 578.
Polná 244, 382.
Polonides Adam, kněz 143.
Poniatowski Julius, učenec polský 327.
Popelín 1, 2, 411, 415, 416.
Popice (Popitz) u Hustopeče 464, 472, 477.

Popice u Znojma 699.
Popovice 167, 168.
Porta Coeli, klášter 127, 129.
Pořízek Frant., farář 557.
Pospíšil Aug., farář 251.
Pospíšil Josef, Dr., kanovník, spisovatel, ředitel alumnátu 44, 61, 718.
Postel Karel, spisovatel 700.
Poštorná 506, 578.
Pošvař Antonín, farář 672.
Pouzdřany (Pausram) 285, 464, 472, 473.
Pozdatín 329.
Pozořice 136, 601, 610.
Poetting Em. Jan, hr., kanovník, mecenáš 391.
Prace 138, 139, 243, 617.
Pračice 636.
Praha 9, 11, 13, 100, 125, 128, 141, 208, 572, 607.
Pravlov (Prahlitz) 101, 102, 107, 110, 111.
Premonstráti 71, 105, 182, 187, 313, 331, 353, 358, 571, 692.
Prerava, viz Přerov Nový.
Prchal Jan, řezbář 28, 340.
— Rudolf, farář 272.
Pritlach, viz Přítluky.
Procházka Antonín, farář a děkan 669, 677.
— Jakub, farář ve Střížově u Jihlavy 362.
— Karel, farář 388.
— Matěj, kněz-spisovatel 55.
— Tomáš, kněz-spisov. 96, 97, 98.
Prokop August, architekt 38, 39, 447.
— markrabě 28, 42, 58.
Prokopov 647.
Proseč 579.
Prosetín 191, 197, 215.
Proßmeritz, viz Prostoměřice.
Proßwitz Jan, farář 635.
Prostějeov 178.
Prostoměřice 18, 184.
Protasius, biskup 42.
Protivanov 2, 177, 178, 185, 580.
Prusinovský Vilém, biskup 51, 52.
Prusové 127, 146, 154.
Prušánky 503, 515.
Předín 331, 336.
Předklášteří u Tišnova 8, 30, 32, 113, 114, 117, 118, 120, 126, 638.
Přemysl markrabě 414.
— Otakar I. 48, 72, 122, 127, 707.
— Otakar II. 26, 421, 488, 609, 714.
Přerov 193, 440.
Přerov Nový 480, 485, 497.
Přepický z Richmburka 596.
Přeskače 643.
Přibice 521, 523, 530, 534.
Přibík z Popelína 417.
Přibyslav, opat 692.
Přibyslavice 8, 26, 41, 434, 435.
Přichystal Jan, farář 540.
Přikryl Frant. Dr., spisovatel 364.
Přímětice 696, 700.
Přinosil Josef, farář 172.
Přísnotice 121, 531.
Příšťba 378.
Přítluky (Prittlach) 5, 503, 516.
Přízřenice 3, 140.
Puchard Voděradský Petr na Sebranicích 218.
Puklice 68.
Pulgary (Pulgrau) 480, 498.
Pulkov 652.
Puntovice 143.
Puraun Ferdinand, šlechtický náhrobek 195.
Pustoměř 51, 127, 292, 305.
Pyšelo 329.

Questenberg Jan Antonín, hrabě 277, 288.

Raab Ignát, malíř 27, 45, 424, 445, 578.
— Matěj, kanovník 480, 516.
Rábl Tomáš, farář 615.
Rácov 347.
Racovice 304, 310.
Račice 2, 280, 601, 602, 612.
Rada, malíř 689.
Radešín 20, 386, 387, 408.
z Radešína Jan 200.
Radhostice 155.
Radkov 411, 417, 432.
Radkovec z Mirovic, Jindřich, náhrobek 416.
Radkovice 651.
Radlice 265, 275, 280.
Radostín 368, 379.
Rájec 134, 208, 569, 570, 573, 575, 587.

Rajhrad 30, 101, 138, 139, 145, 146, 147, 150, 152, 155, 161, 166, 478, 522.
Rakšice 100, 101.
Rakšice 100, 101.
Rakvice 5, 503, 517.
Rancířov (Ranzern, u Jemnice) 291, 292, 310, 311.
Rančířov (u Jihlavy) 360.
Rantířov (Fußdorf) 357.
Rápotice 90, 167.
Rašov 226.
Rašovice 549.
Raška Frant., farář 553.
Ratiškovice 556, 566.
Rausenbruck, viz Strachotice.
Reichenbachové z Lesonic 269.
Reitter Rudolf, farář 56.
Renda Rudolf, farář 475.
Reni Guido, malíř 28.
Ricci, sochař 45.
Riedl Cyrill, farář 34, 47.
Rieger, varhan. 123.
Rifeßer, sochař 185.
Richter Engelbert Dr., kněz 141.
Robert, biskup 402.
Roblík Eliáš, kněz-spisovatel 403.
Roggendorf, hrabě 580, 584.
— Karel, hrabě 585.
— Karolina, hraběnka 585.
Roháček Fabián, kanovník 44.
— Jan, farář, spisovatel 77.
Rohatec 561.
Rohozdec 424.
Rohořka Alois, kněz 61.
Roketnice 267, 268, 269.
Rokytná, ves 101.
Rondez, malíř 425.
Ronov 385.
Rosa Coeli, klášter 102, 114.
Rosa Salvator, malíř 28, 149, 340.
Rosenberg Antonín, farář 610.
Rosendorf Jakub, farář 115.
Rosenstein, hrad 486.
Rosice 5, 86, 115, 120, 160, 161, 162, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 174.
Rostenice 601, 602, 613.
Rošice 361.
Roštejn, hrad 418, 429.
Rotter Josef, malíř 27, 47, 68.
Rouchovany 652.
z Roupova Vilém 689, 707.
Rousinov Nový 4, 601, 602, 605, 614, 615.
Rousinovec (Rousinov Starý) 601, 615.
Rovečín 141, 198, 201, 218.
Rozseč 341.
Rozsochy 190, 191, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 202.
Rožinka 200, 229.
— Dolní 202, 203.
z Rožmitálu Lev 629.
Rožná 190, 199, 200, 201, 202.
Rubens, malíř 149.
Ruber Frant., farář 453.
Ruda 384, 405, 406.
Rudice 575, 576.
Rudikov 160, 250, 391, 409, 433, 437.
Rudolec Český 249, 259, 264, 265.
— Německý 369.
Rudolf Habsburský, král 66, 146, 338, 355, 550.
— acrikníže, kardinal 13.
— II., císař 35, 48, 67, 96, 692, 707.
Rudavský Jan V., děkan 402.
Ruprecht Alois, kanovník 61.
— Jan, farář 472, 501.
Rusové 153, 155, 500, 562.
Růžená 411, 418.
Růžička Mich., farář 691.
— Václav, farář 85.
Růžičkovi Karel a Viktoria, dobrodinci 111.
Rybníky 98, 100, 101.
Rypáček Frant., professor-spisovatel 227.
Ryšan Václav, správce klášt. 67.

Řád německý 118.
Řečice 265.
Řehoř IX. 274.
Řehořov 367.
Řečkovice 53, 75, 84, 136.
Řezníček Jakub, farář 637.
Řeznovice 161, 164, 165, 171, 172, 695.
Řičany 166, 177.
Říkovský Jan, rytíř 380.
Řím 11, 12, 16, 18, 21, 42, 43, 51, 58, 59, 60, 72, 164, 165, 188, 202, 290, 598.
Říšice (Hříšice) 255.

Říše Nová 14, 30, 292, 293, 330, 331, 337.
— Stará 331, 341.

Sádek, zámek 268, 273.
Sachs J., dobrodinec 613.
Saitz, viz Zaječí.
Salm, kníže, patron 570, 584.
Samuel, kněz 653.
Sandrart, sochař 47.
Santini Josef, stavitel 247, 248.
Sarkander Jan, blahosl., 70, 179, 180.
Sartorius Mikuláš, kněz 318.
Sasové 239.
Sázavská Blažena, abatyše 128.
Schaffgotsche Antonín Arnošt, hr., biskup 15, 16, 20, 43, 53, 252.
Schaffra Benno, farář 161.
Schattau, viz Šatava.
Schauberger Jan, sochař 28, 54.
Scheitlich Klement, kněz 523.
Schelard Frant. Vilém hrabě 312.
Scherner Ant., kněz 55.
Scherz Eduard, kněz 462.
Schmid Jan, farář 295.
Schmidt Martin, malíř 27.
— Tomáš, stavitel 28.
Schneider Jan Dr., farář a děkan 540, 548.
Schöller Pavel, rytíř, patron 601.
Schoonjans, malíř 56.
Schöbl Emanuel, biskup 394.
Schönbrunner, malíř 40.
Schönburg-Hartenstein, kníže 139, 161.
— Alois, kníže, patron 75, 601, 605.
Schram V., spisovatel 41.
Schrattenbach Vincenc Josef, bisk. 12, 59.
Schrott, sochař 618.
Schwarz Jiří, kněz 85.
Schwarzenberg Bedřich, kníže, kardinal 17.
Schwarzer Ladisl., farář 134.
Schweigl Ondřej, sochař 28, 45, 128, 148, 379, 430, 462, 524, 600.
Sebastanský Matouš, probošt 339.
Sebranice 198, 204, 218.
Seckenbergová Cecilie, hrab. 151.
Sedláček Frant., farář 505.
— Ignác, farář 195.
Sedláček Josef, farář 321.
Sedlák Em., farář 337.
— Jan, farář 597.
— Rudolf, farář 515.
Sedlatice 343.
Sedlešovice (Edelspitz) 695.
Seeling B., sochař 442.
Sedlnický Jan z Choltic, majitel panství 541.
Segeťa Frant., farář 433.
Seifert Frant., kněz 437.
Selec (Voitelsbrunn) 4, 498.
Sellner Em., Dr., kněz 124.
Senetářov 575.
Sengová Ter., dobroditelka 592.
Sentice 118.
Sentický Matyáš ze Sentic 167.
Serenyi Gabr., hrabě 220, 225.
— Ota, hrabě, patron 220.
Servité 100, 277, 278.
Setnička Frant., farář 336.
Severin, kněz 125.
Seydl Karel, patron 655.
Seydlová Karola, dobrodit. 680.
Sichotín 211.
Silůvka 142, 154.
Simonides Bohumil, farář 370.
— Miloslav, farář 622.
Sina, baron, majitel panství 125.
Sinzendorf, hrabě, maj. panství 239.
Sitzgras, viz Cizkrajov.
Sixtus IV. 506.
— V. 99.
Skála Josef, farář 319.
Skalice 178, 179, 182, 185, 205, 217, 218, 219.
— u Hostěr. 628.
Skéne Alois, patron 384.
Skoták Josef, farář 570.
Skotský (Scotus) Adam, prob. 338.
Skoumal Adolf, farář 653.
Skřidlovský Petr, kněz 156.
Skřivánkova Kateř., dobrod. 618.
Sláma Antonín, farář 476.
Slatina Horní 291, 292, 311.
Slava, kněz 41.
Slavata Joachim, hrabě 412, 413, 424.
— Karel Joachim, hrabě 429.
Slavatová Františka, hraběnka 424, 425, 429.
Slavice 446.
Slavikovice 305.

Slavkov 7, 31, 139, 146, 155, 239, 467, 489, 521, 548, 554, 599, 601, 604, 605, 606, 611, 612, 613, 615, 616, 617, 619, 621, 624.
Slavonice 31, 249, 261, 411.
Slezín Gerard, probošt 689.
— Tomáš, probošt 689.
Slouk Vojtěch, kněz-benedikt. 147, 148, 149, 166.
Sloup 2, 26, 570, 580, 582, 584, 586.
Slovák Alois, kněz-spisovatel 617.
Slup 461.
Smekal Antonín, farář 406.
Smil z Hrádku 342.
Smolín 101, 109.
Smrčné Dolní 350.
Snopek, kněz-spisovatel 43.
Sobek Matouš, arcibiskup 158.
Soběkurský, probošt 146.
Soběslav, kníže 558.
Sobota Valent., dobrodinec 543.
Sobotovice 155.
Sochor Josef, farář 382, 674.
Sokol Jan z Lamberka 42.
Sokolnice 139, 150, 155, 184, 524, 528, 589, 590, 592, 595.
Solovice (Salavice) 360.
Sommerau-Beckh, arcib. 13.
Souches Ludv., svob. pán 46, 50, 647, 648, 649, 696.
Souchesová Eleon., dobrodit. 711.
Soukal Frant., farář 217.
Soukop Jan, kněz-spisovatel 574.
Soušek Cyrill, farář 224.
Sperat Pavel 352, 353, 440.
Spěšov 207.
Spiegel Ferd., hrabě, patron 626, 637.
— Kašpar, hrabě 637.
Srbecký Frant. Jos. Dr., 573.
Stadnická Luitg., hr., patr. 668.
Stáj 383.
Stanislav, biskup 353, 431, 493, 495.
— farář 161.
— z Tišnova 214.
Stannern, viz Stonařov.
Stará Boleslav, poutní místo 500, 669.
Stará Říše, viz Říše Stará.
Starč 41, 268, 287.
Staré Hobzí, viz Hobzí.
Starý Rousinov, viz Rousinov St.
Stařič Antonín, kněz 277.
Stavěšice 568.
Steiner Jakub, malíř 27, 340.
Stejskal Antonín, farář 103.
— Frant., farář 84.
— Petr, farář 342.
Stern Josef, malíř 27, 64, 123.
Sternbach Leop., baron, patron 346, 364.
Stettnerová Kateřina, dobr. 259.
Stojan Ant. C. Dr., farář a posl. 602.
Stojčín 259.
Stonařov 346, 361.
Strahov 71, 342, 354, 626, 632, 683, 691.
Strachotice 701.
Strachwitz Mořic, hrabě, maj. panství 187.
Straka Jan, farář 544.
Stránecký Jan ze Stránek 377.
Stražek 206, 384, 406.
Stražovice 568.
Strhaře 226.
Strnad Innoc., farář 523.
Středa Martin P., kněz-jesuita 52, 53, 697.
Střelice u Brna 75, 79, 85, 86, 87.
— u Jevišovic 649.
Střílky 542.
Stříteř 444.
Stříž Vojtěch, řezbář 96, 118, 122, 441.
Střížov (děk. jihl.) 362.
— (děk. třeb.) 438.
Studená 411, 412, 415, 419.
Studený Cyrill, farář 185.
Studnice u Telče 426.
Studnice Vysoké 380.
Stuffler Václav Urban, bisk. 12, 40.
Stummer Aug., bar., patron 655.
Suchohrdly 664. d
Svátek Josef, farář 368, 369.
Svatobor, probošt 38.
Svatopluk, kníže 38.
Svatoslava 114, 121, 130, 131.
Svatohipolytská diecese 668, 682.
Svatý Kopeček, poutní místo 26, 288, 575.
Svitávka 177, 178, 186.
Svitavský Emanuel, farář 438.
Svoboda Arnošt, farář 634.
— Frant., farář 431.
— Jindřich, farář 284.

Svoboda Josef, arcikněz, děkan a farář 394, 539, 602, 604, 607.
— Josef, farář 709.
— Richard, farář 672.
Sudice 90, 184.
Süßenbeck Mat., kněz 304.
Suchánek Antonín, kněz 515.
Suchna Antonín, farář 289.
Sulikov 204, 219.
Sulkovec 191, 201, 218.
Sušil František Dr., kněz-spisovatel 15, 45, 55, 97, 615.
Svratka 407.
Syrovice 151.
Szelepczenyi Jiří, arcibiskup 213.

Šáfov (Schaffa) 677, 678.
Šafránek Jan, farář 178, 179, 188.
Šachy, ves 265.
Šakvice 464, 474, 634.
Šaratice 71, 521, 533, 534, 535.
Šardice 556, 567.
Šatov, Šatava (Schattau) 12, 702.
Šebela Frant., farář 596.
Šebetov 184.
Šebíř, biskup 9.
Šebkovice 269.
Šembera Jan z Boskovic 611.
Ševčík B., prof.-lidumil 576.
— Josef, farář 268, 417.
— Vincenc, farář 521.
Ševela Josef, farář 465.
Šichan, malíř 121, 123, 163, 174, 193, 441, 612.
Šimbera Matouš, kněz 433.
Šimčák Jan, farář 466.
Šimon z Tišnova, theolog 34.
Šindelář Pavel, farář 594.
Šitbořice 587, 598.
Škarda Jan, farář 642.
Škarda B., firma na okna umělá 129, 170, 441, 594.
Škoda Tomáš, farář 542.
Škréta Karel, malíř 149, 424.
Šlapánice 11, 44, 81, 139, 143, 144, 152, 153.
Šleglovský Vilém, majitel panství 371.
Šlechtický Meth., farář 281.
Šlejnic Max Rudolf, biskup 336.
Šlerka Jan, sektář 231.
Šlosar Viktor, opat 149.
Šnajdar Ant., farář 643.
Šoukal Frant., farář 650.
Šoukal Josef, farář 651.
Špička Ferdinand, kněz 226.
— František, farář 526.
Špidla Frant., farář 186.
— Tomáš, farář 183.
Špilberk 34, 37, 47, 53.
Špirk Jan, kněz 158.
Šplíchal František, farář a děkan 570, 583.
Šrůtka Mořic P., řeholník 107.
Štramberk, hrad 413.
Štancl J., kněz 642.
Štárovice 464, 475.
Štarvičky 465, 476.
Šťasta Karel, farář 112.
Šťastný Matěj, malíř 27.
— Vladimír, kněz-spis. 55, 83.
Štefan Eduard, farář 292.
Štěpán z Medlova na Pernštýně 222.
— probošt 77.
Štěpánov Horní (děk. boskov.) 201.
— (děk. lomn.) 220, 230.
Štěpkov 275.
ze Šternberka Jaroslav 363.
— Petr 603, 612.
Štikovice (Tikovice) 41, 105, 139, 154.
Štítary (Schiltern) 678.
Šťourač Antonín, farář 507.
Štroß Tomáš, kněz 700.
Šuderla Robert, prelát na dómě, senior diecese 44, 537.
Šujan Frant., spisovatel 62.
Šumice 610.
Šumvald (Schönwald) 678.
Švarec, ves 231.
Švaříček Josef, farář 104.
Švec Jan Dr., prob., spis. 61.
Švédové 146, 153, 158, 249, 347, 425, 562, 675, 708, 712.

Taaffe, hrabě, maj. panství 286, 637.
Táborité 425.
Táborský Frant., farář 325.
— Jan, kněz-spisovatel 184.
z Tajburku Albrecht, rytíř 627.
Tannázoll Bartol., rytíř, zakladatel 251.
Tasov 8, 368, 369, 408.
Tasovice (Taßwitz) 678, 704.
Tataři 127.

Tauber Karel z Taubenfurtu, kanovník 41, 44.
Tavikovice 642.
Tečice 162, 164.
Telč 3, 4, 5, 7, 8, 14, 27, 44, 124, 207, 266, 410, 411, 412, 414, 415, 420, 421, 422, 423, 425, 427, 430, 431, 630, 669.
Telnice 139, 150, 155.
Tempelstein, hrad 91.
Templáři, řád 474, 648.
Tenora Adolf, farář 521, 533.
— Jan, farář, spisovatel 51, 53, 105, 546.
Těšatice (Töstitz) 636.
Tetovský 55.
Teufel, svobodný pán 642.
Teuffenbach, svob. pán 147, 161.
— Bedřich, svob. pán 482.
— Rudolf, svob. pán 107, 116.
— Krištof, svob. pán 482, 485.
Těšany 46, 589, 595, 596.
Thurn Jeroným, hrabě 112.
— Jindřich, hrabě 373.
— Karel, hrabě 213, 307, 711.
— Matěj, hrabě 689, 707.
— Václav, hrabě 109.
Thurzo Jan, biskup 402.
Tidl Ludvík, kněz 529.
Timmel Wolfgang, kněz 685.
Tinz Frant., farář 516.
Tišnov 5, 123, 129, 131, 132, 133, 134, 190, 204, 207, 220, 223, 224, 227, 231.
Tizian, malíř 28.
Tobolka Josef, farář 256.
Töpper Karel, malíř 27, 377.
Töstitz, viz Těšatice.
Toman Leopold, farář 205.
Tomandl Antonín, farář 109.
— Jan, farář 483.
Tomec Václav, farář 486.
Tomola Jan, sochař 49, 116, 122.
Topanov 100.
Torquato Tasso 515.
Trachtín (Tracht) 464, 468, 477.
Trapp M., spisovatel 214.
Trautmannsdorf Frant. Adam, hr. 482.
Trávníček Ant., farář 446.
Trnava 432, 433, 449, 450.
Trenck, baron 47.
Treskowitz, viz Troskotovice.
Tresné 5, 198.
Troger Pavel, malíř 27, 492.
Troskotovice 480, 499, 500.
Troubsko 86.
Troyer Julius, hrabě, biskup 56.
Třebenský Aleš, kněz 83.
Třebetice 313.
Třebíč 4, 8, 28, 31, 32, 77, 128, 164, 167, 169, 267, 268, 315, 316, 411, 422, 432, 434, 437, 439, 443, 444, 445, 446, 447.
Třebíč-Jejkov 433.
Třebíč-Zámek 433, 446.
Třešť 8, 31, 345, 363, 418.
Třtěnice, viz Křtěnice.
Tuček J., varhanář 424.
Tulešice 92, 93.
Tůma Leop. P., farář 357.
Tupý Meth., farář 706.
Turci 514.
Tuřany 26, 52, 139, 157, 158, 166, 489.
Tvarožná 602, 621, 622, 623.
Tvarůžek Antonín, farář 450.
— Frant., farář 510.
Tvořihráz (Durchlaß) 639, 640, 712.
Tvrdonice 503, 504, 510, 518, 519.
Týnec 512, 513.

Ugartové, hr., maj. panství 169, 678, 649.
Uherčice 290, 313, 314, 464, 465, 478, 661.
Uherské Hradiště 608.
Uhřice 590.
Uhřinov 368, 381.
Uhýrek Václav, farář 617.
Újezd (Oujezd), děk. židl. 11, 12, 521, 528, 529.
— děk. kuřim. 114, 134.
— děk. jemnické 254, 309.
— děk. jaroměř. 289, 291, 292.
— u Dolních Louček 227, 228.
— u Nov. Veselí 240.
Ulman, farář 202.
Únanov 653.
Unter-Tannowitz, viz Dunajovice Dolní.
Unter-Wisternitz, viz Vistonice D.
Urban, kněz 123.
Urban V. 42.
Urbanec Ferd., farář 279.

Urbanov 3, 411, 418, 431, 432.
z Urbanče Bernard, kněz 363.
Urspitz, viz Cvrčovice.
Ústí nad Orlicí 545.

Václav I., 38, 51, 688, 714.
— II. 66, 128, 270, 522.
— farář 261, 617.
— kněz 82.
— z Ludanic, majitel panství 115, 607.
— z Vrchoviště 263.
Václavík Josef, farář 307.
Vala Cyrill, farář 580.
Valášek Jan, farář 282.
Valč 268, 290.
Valecká Magdalena na Říčanech 167
Valečských pánů rodina 167.
Valtrovice (Valtrubice) 453, 463.
Vaněček Frant. P., farář 54.
Vaněk z Boskovic 208.
Vanov 429.
Vařejka Václav, dobrodinec 407.
Vašíček Alois, kněz 183.
Vatín 404.
Váženice (Bosenitz), viz Tvarožná.
Vážany, farn. knihnická 184.
— farnost šaratická 534.
— Královolpské 601, 624.
Vedrovice 667.
Vejmluva Václav, opat 246, 247, 248.
Vejvoda Antonín, farář 418.
Velasquez, malíř 708.
Velehrad 26, 318, 516, 588, 685.
Velehradský Antonín z Hradiště 526.
Velešovice 616.
Velislav, kněz 250.
Velké Meziříčí, viz Meziříčí Velké.
Vencelík Krištof, rytíř, náhrobek 364.
— Václav, rytíř, náhrobek 365.
Veselý Jan, farář 189.
Veselý Lukáš, kan., viz Laetus Luk.
— Robert, farář 477.
Věcov 195.
Větěřov 551.
Veveří, hrad 41, 76, 113, 115, 116, 121, 161.
z Věžníku Daniel 605.
Vicenice 328.
Vídenský Václav, vladyka 401.
z Víčkova páni 559.
Vídeň 13, 21, 22, 43, 59, 69, 80, 101, 107, 126, 401.
Vídeňská arcidiecese 682.
Vigsius Martin, řeholník-spisov. 73.
Vichard, farář 256.
Vichta Edvard, farář 215.
Viktor, farář 238.
Viláňec (Wilenz) 366.
Vilém, kněz 158.
Vilémov, klášter 290, 661.
Vilémovice 576.
Vilímeč 412, 419.
Vilímeč Dolní 341.
Vísky 177, 178, 188.
Vistonice Dolní 180, 493, 500, 501.
— Horní 480, 501.
Víšek, pozlacovač 545.
Višňová 629, 637.
Vít, opat 246.
Vítek Frant., farář 240.
Vítková Marie, dobroditelka 590.
Vladislav, král 42, 67, 164, 451, 478.
— markrabě 71.
Vladislava 324, 329, 432, 438, 450.
Vlach Frant., farář 590.
Vlasatice (Wostitz) 102, 103, 109, 112, 470, 500, 579.
z Vlašími hrabata 628, 670.
Vlček Arnošt, farář 140.
Vochoz 226.
Vojkovice 537.
Voitelsbrunn, viz Selec.
Vojistav, farář 276.
Vojtěch, farář 161.
Vojtěch Jan Kř., prelát na dómě 44.
Vogt Antonín, farář 598.
Vok z Holštejna 42.
Volfířov 249, 264.
Volfram ze Slatiny 312.
Volkmar, kněz 629.
Vomice 170.
Vondruška Isidor, farář 683.
Voršila Tišnovská 216.
Voršilky 55.
Vostejkovice 304.
Vostopovice 87.
Vranov u Brna 26, 113, 135, 136, 137.
— u Znojma (Frain) 668, 680.
Vranová 210.
Vranovice 109, 493, 495, 523, 530, 671.
Vranovská Ves 651.

Vratenín (Fratting) 291, 292, 295, 307, 308, 313, 314.
Vratislav II., kníže 9.
— z Mitrovic 247.
— z Pernštýna, viz Pernštýn 372.
Vrbas Jakub, spisovatel 554.
Vrbice 564, 565.
Vrbovec (Urbau) 698, 705.
z Vrbna-Kounic, hrabě, patron 268, 277.
Vrchotický Zikmund z Vrchotic, maj. panství 417.
Vrzal Aug. P., farář-spisovatel 147.
Vršava, viz Fryšava.
Všechovice 120.
Výčapy 289.
Vydří Kostelní 249, 265.
Vychodil Pavel Dr., ředitel benediktinské knihtiskárny a spisovatel 147.
Východský Jan, farář 360.
Výmyslice 638.
Vyšehrad 656, 676.
Vyškov 17, 52, 540, 544, 601, 603.
Vyškovský Ignát, farář a děkan 331, 333.
Vyzovice 81.
Vzácný, Vincenc, kněz 149.

Wagner Reinhold, farář 192.
Waistätten, viz Pasohlávky.
Waldeggrová Gisela, baronka, patronka 89.
Waldorf Frant. August., bar. 195.
— Frant., baron 196.
Waldorfová Alžběta, hraběnka 69.
Waldstein Frant. August, hr. 444.
— Hynek, hrabě 349.
— Jan, hrabě 448.
— Josef, hrabě, patron 368, 433.
— Karel Ferd., hrabě 443.
— Zdeněk hrabě 270, 348, 358.
Waldsteinová Kateřina, hraběnka 438, 444.
Wallis Josef, hrabě, patron 268, 292.
Wasa Luisa, princezna 403.
Weber Antonín, farář a děkan 627, 628.
Weidel Jindřich, farář 760.
Weidlich Jan, malíř 27, 386, 398.
Weinlich Antonín, farář 135, 136.
Weinmann Th., farář 680.
Weiß, farář 636.
Weiß Josef, kněz-spisovatel 431.
Werdenberg Jan, hrabě 327.
Widmann Jan, baron 654.
Widmann-Sedlnický Antonín, hr., patron 368.
Wickel Jan, farář 612.
z Wildenberka páni 611.
Wilenz, viz Vilánec.
Will Antonín, farář 65.
Wilinger, baron, maj. panství 612.
Windisch Frant., farář a děkan 153, 461.
Winklerova firma, malby na skle 64.
Winterhalter Josef, malíř 27, 123, 148, 254, 277, 379, 441, 483, 578, 630, 635, 640, 642, 644, 673, 689, 702, 703, 711.
— Josef, sochař 28, 45, 56, 94, 99.
Wittenberg, město v Něm. 352, 353.
Woth Josef Bedřich, farář 304.
Wolf Alois, arcikněz 248, 268, 273.
Wolframs, viz Kostelec.
Wolný Řehoř P. Dr., topograf a historik 6, 61, 66, 141, 147, 430
Wurm Ignát, vikář a spisovatel 3

Ypsilanti, kníže, maj. panství 515.

Záblatští páni na Tulešicích 92, 93.
Zábrdovice 70, 71, 72, 73, 74, 342, 571, 593.
Začany 529.
Zahrádecký Jan, pán na Višňové 637.
Zahrádecký Jiří ze Zahrádek 296, 297.
Zachariáš z Hradce, pán na Telči 422, 426, 428.
Zaječí (Saitz) 245, 503, 516, 519, 558.
Zámek Třebíč, viz Třebíč.
— Žďár, viz Žďár.
Zákřany 168.
Zapletal Simeon, farář 232.
Zástavka 131, 161, 167.
ze Zástřizl Bohuš 181.
— Jan 478.
— Jaroš 180.
— páni na Boskovicích, Ždánicích a j. 170, 536, 541, 547, 554, 585.
— Zuzana 577.
Zašovice 334.
Zavadil Ladislav, farář 393, 394.
Závisť, osada 135.

Zavoral Method, opat, spisov. 341.
Závorka Tobiáš, prof., kazatel 222.
Zbejšov 160, 161, 164, 167, 177.
Zblovice 670.
Zbraslav, klášter v Čechách 652.
Zbraslava 165, 175, 176.
Zdenkov 307.
Zdislava, blahosl. 395.
Zdounky 540.
Zdravá Voda 4, 546.
Zeibert Frant., Dr., prelát na dómě, spisovatel 44.
Zejda, uměl. stolař 372.
Zelená Hora 245, 247.
Zelený Josef, malíř 123, 174.
Zelwecker Karel, farář 131, 227.
Zemenc Rochus, kněz, náhrobek 425.
Zerkovice 647.
Zháněl Ignát, farář-spisovatel 86.
Zhoř 367, 382.
Ziak Vincenc, kněz-spisovatel
Zikmund, král 42, 74, 593.
— opat 72.
Zinecker Frant., farář 460.
Zinter Bartol., sochař 28.
Zirkl Ondřej, převor 59.
Zlabings, viz Slavonice.
Znata z Lomnice, viz z Lomnice pp.
Znětínek 379.
Znojmo (Znaim) 3, 5, 6, 7, 8, 9, 21, 26, 30, 31, 32, 35, 101, 112, 172, 463, 625, 626, 655, 668, 682, 683, 706.
Zonner, sochař 45.
Zoubek Vilém na Lulči 608.
Zoubková Kateřina, dobrod. 608.
Zulb, viz Slup.
Zvola 190, 202.
Žabčice 533, 537.
Žabka Jiří z Limberka 105, 494, 532, 534.
Žabští Ondřej a Anna, dobrod. 210.
Žabovřesky 79.
Žalkovských rodina, náhrobek 547.
Žaluda Frant., farář 194.
Žarošice 4, 26, 587, 590, 599.
Ždánice 2, 5, 7, 539, 546, 550, 554, 555, 568, 587, 590, 599.
Žďár-město 2, 4, 190, 202, 227, 233, 239, 242, 243, 244, 246, 247, 471.
Žďár-zámek 244.
Žďárec 220, 231, 232.
Žďárná 177, 178, 189.
Žebětín 75, 77, 79, 87, 88.
Želecký Jan, opat. 184.
Želetava 306, 330, 343.
Želetice na Hodonsku 556, 567, 568.
— na Znojemsku 640.
Želiv, klášter 232, 691.
Žerotice 640.
ze Žerotína páni 86, 536.
— Bedřich 525.
— Jan 169, 323, 504.
— Karel 169, 225, 327, 444.
Žerotínová Bohunka 444.
Žerůtky 216.
Žibřid, zeman 307.
Židek Cyrill, premonstrát, spisovatel 340.
Židenice 6, 70.
Židlochovice 4, 21, 102, 139, 464, 470, 520, 521, 522, 524, 526, 527, 531, 532, 533, 536, 587.
Žilošice (Schöllschitz) 39, 141, 142, 154, 159.
Žižkov 504, 505.

Vyobrazení.

		Strana
1.	Stoliční kostel sv. Petra a Pavla v Brně (obraz titulní	
2.	Kostel farní sv. Jakuba v Brně	49
3.	Klášterní a farní kostel Nanebevz. Panny Marie na Starém Brně	65
4.	Klášter „Porta coeli“ u Tišnova	129
5.	Poutní místo Vranov u Brna	137
6.	Klášter Benediktinů v Rajhradě . . .	145
7.	Vnitřek kostela Marianského v Tuřanech	157
8.	Kostel sv. Petra a Pavla v Řeznovicích	71
9.	Kostel sv. Martina ve Zbejšově	173
10.	Farní kostel sv. Jakuba v Boskovicích (zvláštní příloha) .	180
11.	Náhrobek † Václ. Morkovského ze Zástřizl (zvláštní příloha)	180
12.	Farní kostel v Doubravníku (zvláštní příloha)	225
13.	Někdejší klášter žďárský se Zelenou Horou	252
14.	Kostel sv. Linharta v Lideřovicích	257
15.	Farní kostel a zámek v Jaroměřicích .	277
16.	Sanctuarium ve fil kostele sv. Jakuba v Jemnici .	299
17.	Fresky na klenutí téhož kostela sv. Jakuba v Jemnici	301
18.	Monstrance velkobitešská z r. 1471	317
19.	Kostel kanonie novoříšské .	339
20.	Kostel sv. Ignáce v Jihlavě	355
21.	Stará kazatelna v Třešti . .	365
22.	Portál chrámu Páně v Měříně	375
23.	Blahoslavená Zdislava . . .	395
24.	Kostel sv. Marka v Moštištích	399
25.	Fara, kostel Jména P. Ježíše, kostel farní a zámek v Telči	423
26.	Vnitřek zámecké kaple v Telči . .	427
27.	Portál v zámeckém kostele v Třebíči	443
28.	Vnitřek zámeckého kostela v Třebíči	445
29.	Krypta pod kostelem zámeckým v Třebíči .	447
30.	Kostel sv. Anny s knížecí hrobkou v Mikulově	491
31.	Farní a zámecký kostel v Lednici	509
32.	Nový kostel v Šaraticích	535
33.	Poutní místo Křtiny	577
34.	Chrám sv. Martina na hoře Liliové u Lulče	609
35.	Farní chrám Páně ve Slavkově .	619
36.	Vnitřek chrámu Páně v Tvarožné	623
37	Poutní kostel v Lechovicích	631
38.	Sloup ve kryptě lucké u Znojma	693
39.	Rodný dům blah. Klementa Hofbauera v Tasovicích	705
40.	Vnitřek kostela sv Mikuláše ve Znojmě	709

Mapky.

		Strana
1.	Děkanství brněnské (město i venkov)	74
2.	Děkanství ivančické	88
3.	Děkanství kounické	101
4.	Děkanství kuřímské	113
5.	Děkanství modřické	138
6.	Děkanství rosické (viz mapku děkanství kounického)	101
7.	Děkanství boskovské	177
8.	Děkanství bystřické	190
9.	Děkanství letovské (viz mapku děkanství lomnického)	220
10.	Děkanství lomnické .	220
11.	Děkanství novoměstské	233
12.	Děkanství dačické	249
13.	Děkanství jaroměřické .	267
14.	Děkanství jemnické	291
15.	Děkanství náměšťské (viz mapku děkanství ivančického)	88
16.	Děkanství želetavské (viz mapku děkanství telečského)	410
17.	Děkanství jihlavské	345
18.	Děkanství měřínské . . .	367
19.	Děkanství meziříčské (velkomeziříčské)	384
20.	Děkanství telečské	410
21.	Děkanství třebíčské (viz mapku děkanství měřínského) . . .	367
22.	Děkanství hrádecké (Erdberg — viz mapku děk. znojemského)	682
23.	Děkanství hustopečské . .	463
24.	Děkanství mikulovshé (Nikolsburg)	479
25.	Děkanství podivínské .	502
26.	Děkanství židlochovské	520
27.	Děkanství bučovské	539
28.	Děkanství hodonské . . .	555
29.	Děkanství jedovnické (viz mapku děkanství kuřímského)	113
30.	Děkanství kloboucké (viz mapku děk. hustopečského)	463
31.	Děkanství slavkovské . . .	601
32.	Děkanství hostěradské (Hosterlitz)	625
33.	Děkanství jevišovské	640
34.	Děk. olbramovské (Wolframitz — viz mapku děk. hostěradského)	625
35.	Děkanství vranovské (Frain)	668
36.	Děkanství znojemské (Znaim)	682

OBSAH.

Část všeobecná.

Oddíl první.

Zeměpisné a statistické poměry diecese brněnské vůbec.

	Strana
1. Poloha a rozsáhlost	1
2. Povaha půdy. Hory a roviny	2
3. Vodstvo	3
4. Podnebí a plodiny . .	4
5. Obyvatelstvo dle počtu, náboženství a národnosti	6
6. Výživa obyvatelstva	8

Oddíl druhý.

Poměry církevní. Příslušnost politická a soudní.

	Strana
1. Založení a rozdělení diecese. Biskupové	9—17
2. Správa diecese	18
3. Patronát kostelní . .	21
4. Poměr duchovní správy ku počtu farníků. Řeč správy duchovní	21
Kostely a kaple dle titulu a slohu. Svatyně poutní .	25
6. Jmění kostelův a far vůbec	28
7. Řehole	30
8. Školství a ústavy lidumilné	31
9. Rozdělení politické a soudní	32

Část zvláštní.

Popis diecese dle archipresbyterátů, dekanátův a farností.

	Strana
A. Arcikněžství (archipresbyterát) brněnské	33
I. Děkanství (dekanát) brněnské	33
Sídelní město Brno. Chrám stoliční. Královská kapitula	34
Fary	
A. U sv. Petra a Pavla	37
B. U sv. Jakuba .	47
C. U sv. Jana Kř. a Jana evan. (u Minoritů)	54
D. U sv. Tomáše	56

Strana

E. U sv. Maří Magdaleny . 62
F. Na Starém Brně (u Augustiniánů) . . 64
G. V Zábrdovicích 74

II. Děkanství brněnské (venkov) 74

Fary:

. Bystrc 75
5. Komín 77
3. Komárov . 78
4. Královo Pole 79
5. Líšeň 80
6. Obřany 82
7. Řečkovice 84
8. Střelice 85
9. Troubsko 86
10. Žebětín 87

III. Děkanství ivančické 88

Fary:

1. Čučice 90
2. Dobřinsko 91
3. Dubňany H. 92
4. Dukovany 94
5. Ivančice 95
6. Krumlov Mor. 98

IV. Děkanství kounické 101

Fary:

1. Bračice 102
2. Cvrčovice 103
3. Kounice D. 104
4. Malešovice 107
5. Medlov 108
6. Pasohlávky 109
7. Pravlov 110
8. Vlasatice 112

V. Děkanství kuřímské 113

Fary:

1. Bityška Veverská 115
2. Čebín 117
3. Deblín 118
4. Drásov . 119
5. Kněnice Něm. 120
6. Kuřím 121
7. Lažánky 124
8. Lipůvka . . 125
9. Předklášteří u Tišnova 126
10. Svatoslava 130
11. Tišnov 132
12. Újezd 134
13. Vranov 135

VI. Děkanství modřické 138

Fary:

1. Modřice . 139
2. Moravany 141
3. Ořechov 142
4. Prace . 143
5. Rajhrad 145
6. Sokolnice 150
7. Syrovice 151
8. Šlapanice 152
9. Štikovice 154
10. Telnice 155
11. Tuřany 156
12. Žilošice 159

VII. Děkanství rosické 160

Fary:

1. Domášov 161
2. Neslovice 162
3. Oslavany 164
4. Ostrovačice 166
5. Popovice 167
6. Rosice 169
7. Řeznovice 172
8. Zbejšov 174
9. Zbraslava 175

B. Arcikněžství boskovské 176

I. Děkanství boskovské 177

Fary

1. Benešov . . 178
2. Boskovice 179
3. Cetkovice 182
4. Knihnice 183
5. Protivanov 185
6. Svitávka . 186
7. Štěpánov Horní 187
8. Vísky 188
9. Žďárná 189

II. Děkanství bystřické 190

Fary:

1. Bystřice 191
2. Dalečín 194
3. Jimramov 194
4. Lhota 196
5. Prosetín 197

Strana

6. Rovečín 198
7. Rozsochy 199
8. Rožná 200
9. Sulkovec 201
10. Zvola 202

III. Děkanství letovské

Fary

1. Bedřichov 205
2. Bohuňov 205
3. Bořitov 206
4. Bradleny 207
5. Černá Hora 208
6. Křetín 209
7. Kunštát 210
8. Letovice 212
9. Lhota Dl. 214
10. Lysice 215
11. Olešnice 216
12. Sebranice 218
13. Sulikov 219

IV. Děkanství lomnické

Fary

1. Černovice 221
2. Doubravník 221
3. Hunín 223
4. Lomnice . . 224
5. Loučky Dolní 227
6. Nedvědice 228
7. Olší 229
8. Štěpánov 230
9. Žďárec 231

V. Děkanství novoměstské 233

Fary

1. Herálec 234
2. Jámy 235
3. Krásná 235
4. Německý 236
5. Nové Město 237
6. Nové Veselí 239
7. Olešná 241
8. Vršava . 242
9. Žďár, město 242
10. Žďár zámek 244

C. Arciknežství jaroměřické . 248

I. Děkanství dačické 249

Fary:

1. Cizkrajov
2. Dačice

Strana

3. Lipolec 256
4. Matějovec 258
5. Rudolec Č. 259
6. Slavonice 261
7. Volfířov . . . 264
8. Vydří Kostelní 265

II. Děkanství jaroměřické 267

Fary

1. Babice . 268
2. Budějovice Mor. 270
3. Čáslavice 272
4. Dalešice 273
5. Domamil 274
6. Jaroměřice 276
7. Krhov 279
8. Lipník 281
9. Litohoř 282
10. Lukov 283
11. Martinkov 284
12. Myslibořice 285
13. Roketnice 286
14. Starč . 287
15. Újezd Hor. 289
16. Valč 290

III. Děkanství jemnické 291

Fary:

1. Budeč 292
2. Budkov 293
3. Dešná 295
4. Hobzí 296
5. Jemnice 298
6. Kdousov 304
7. Krasonice 306
8. Lubnice 307
9. Novosady . 308
10. Oujezd Veliký 309
11. Rančířov 310
12. Slatina 311
13. Třebetice 312
14. Vratenín 313

IV. Děkanství náměšťské 315

Fary

1. Biteš 316
2. Březník 319
3. Hartikovice 321
4. Jenešov 321
5. Koněšín 324
6. Křoví 325

	Strana
7. Mohelno	325
8. Náměšť	327
9. Pyšelo	329
V. Děkanství želetavské	330
Fary	
1. Brtnice Dlouhá	331
2. Heraltice	332
3. Opatov	334
4. Pavlov	335
5. Předín	336
6. Říše Nová	337
7. Říše Stará	341
8. Želetava	343
D. Arcikněžství jihlavské	345
I. Děkanství jihlavské	345
Fary	
Batelov	346
Brtnice	348
Jihlava	351
fara u sv. Jakuba	353
4. fara u Panny Marie	357
5. Kněžice	358
6. Kostelec	359
7. Rančířov	360
8. Stonařov	361
9. Sstřížov	362
10. Třešt	363
11. Vilánec	366
II. Děkanství měřínské	367
Fary	
1. Bohdalov	369
2. Chlum	370
3. Jamné	371
4. Kamenice	372
5. Luky	373
6. Měřín	374
7. Netín	377
8. Pavlov	378
9. Radostín	379
10. Studnice Vysoké	380
11. Uhřinov	381
12. Zhoř	382
III. Děkanství meziříčské	383
Fary	
Bityška Osová	384
Bobrová Hor.	387
Březí	388

	Strana
4. Budišov	390
6. Heřmanov	392
7. Křižanov	392
8. Meziříčí Velké	396
Moravec	402
10. Obyčtov	404
11. Ostrov	405
12. Ruda	405
13. Stražek	406
14. Svratka	407
15. Tasov	408
IV. Děkanství telečské	410
Fary	
1. Dubenky Panské	411
2. Mrákotín	412
3. Myslová Kostelní	414
4. Olšany	415
5. Palupín	415
6. Popelín	416
7. Radkov	417
8. Růžená	418
9. Studená	419
10. Telč	420
11. Urbanov	431
V. Děkanství třebíčské	432
Fary	
1. Benetice	433
2. Lhota Čer.	434
3. Přibyslavice	435
4. Rudikov	437
5. Střížov	438
6. Třebíč	439
— u sv. Martina	441
7. — u kapucínů	443
8. — Podklášteří	446
9. Trnava	449
10. Vladislava	450
E. Arcikněžství mikulovské	453
I. Děkanství hrádecké	452
Fary	
1. Dyjákovice	453
2. Hevlín	455
3. Hrabětice	455
4. Hrádek	456
5. Hrušovany	458
6. Jaroslavice	459
7. Křidlovice	460
8. Slup	461
9. Valtrubice	463

Strana

II. Děkanství hustopečské 463

Fary:

1. Bojanovice Horní 465
2. Bořetice 466
3. Hustopeč 466
4. Kurdějov 468
5. Němčice 469
6. Němčičky 470
7. Pavlovice 741
8. Popice 472
9. Ponzdřany 473
10. Šakvice 474
11. Štárovice 475
12. Štárvičky 476
13. Trachtín 477

III. Děkanství mikulovské 479

Fary

Bavory 480
Bratelsbrunn 481
Drnoholec . . . 482
4. Dunajovice Dolní 483
5. Frelichov 485
6. Gatfjeld 486
7. Klentnice 486
8. Kolenfurt . . . 487
9. Mikulov u sv. Václava 490
10. — u sv. Jana 492
11. Mušov 493
12. Nové Sídlo 494
13. Pálava 495
14. Perná 496
15. Prerava (Přerov Nový) 497
16. Pulgary 498
17. Selec . 498
18. Troskotovice 499
19. Vistonice Dolní 500
20. Vistonice Horní 501

IV. Děkanství podivínské

Fary:

Bilovice 504
Břeclava 505
3. Lanžhot 507
4. Lednice 508
5. Mikulčice 508
6. Milovičky 511
7. Nová Ves 512
8. Podivín 513
9. Prušánky 515
10. Přítluky 516
11. Rakvice 517
12. Tvrdonice 518
13. Zaječí 519

V. Děkanství židlochovské 52.

Fary

1. Blučina 521
2. Ivaň 522
3. Křepice 523
4. Mčnín 524
5. Nosislava 526
6. Nikolčice 527
7. Oujezd 528
8. Pohořelice 529
9. Přibice 531
10. Přísnotice 532
11. Šaratice 533
13. Židlochovice 536

F. Arcikněžství slavkovské 538

I. Děkanství bučovské 539

Fary

Bohdalice 540
Bohuslavice 541
3. Brankovice 542
4. Bučovice . . . 544
5. Hvězdlice Nové 545
6. Chvalkovice 546
7. Křižanovice 548
8. Kučerov 549
9. Lovčice 550
10. Milonice 551
11. Nemotice 552
12. Nevojice 553
13. Ždánice 554

II. Děkanství hodonské

Fary

1. Bojanovice Dolní 556
2. Brumovice 558
3. Čejkovice . . 559
4. Dubňany Dolní 560
5. Hodonín 561
6. Hovorany 563
7. Kobylí 564
8. Mutěnice 565
9. Ratiškovice 566
10. Šardice 567
11. Želetice 567

Strana

III. Děkanství jedovnické 569

Fary

1. Adamov 570
2. Babice 571
3. Blansko 572
4. Doubravice 573
5. Jedovnice 574
6. Křtiny 576
7. Lipovec 579
8. Molenburk 580
9. Ochoz 581
10. Ostrov 582
11. Petrovice 583
12. Rájec 583
13. Sloup 584

IV. Děkanství kloboucké 586

Fary:

Archlebov 587
2. Borkovany 588
3. Bošovice 598
4. Dambořice 590
5. Dváky 591
6. Klobouky 592
7. Krumvíř 594
8. Moutnice 595
9. Otnice 596
10. Polehradice 597
11. Šitbořice 598
12. Žarošice 599

V. Děkanství slavkovské 601

Fary

1. Dražovice 602
2. Drnovice 603
3. Kobeřice 604
4. Komořany 605
5. Letonice 606
6. Lulč 607
7. Nížkovice 610
8. Pozořice 610
9. Račice 602
10. Rostenice 613
11. Rousinov Nový 614
12. Rousinov Starý 615
13. Slavkov 616
14. Tvarožná 621
15. Vážany 624

Strana

G. Arcikněžství znojemské 625

I. Děkanství hostěradské 625

Fary

1. Dunajovice Hor. 627
2. Hostěradice 628
3. Křtěnice 629
4. Lechovice 630
5. Mikulovice 632
6. Oleksovice 633
7. Petrovice 634
8. Prostoměřice 635
9. Těšatice 636
10. Višňová 637
11. Výmyslice 638
12. Žerotice 639

II. Děkanství jevišovské 640

Fary

1. Běhařovice 641
2. Biskupice 643
3. Blížkovice 644
4. Častohostice 645
5. Hostim 646
6. Jevišovice 648
7. Kounice H. 650
8. Pavlice 651
9. Radkovice 651
10. Rouchovany 652
11. Únanov 653

III. Děkanství olbramovské 655

Fary

Bohutice 656
Branišovice 657
3. Fryšava 658
4. Jiřice 659
5. Kádov 660
6. Lltobratřice 661
7. Loděnice 662
8. Miroslava 663
9. Našiměřice 665
10. Olbramovice 666
11. Vedrovice 667

IV. Děkanství vranovské 668

Fary

1. Bítov 669
2. Břečkov H. 671
3. Chrlopy 672
4. Chvalatice 672
5. Křtalek 673

	Strana
6. Lanžov	674
7. Lukov .	675
8. Olbramkostel	676
9. Petřín	677
10. Šáfov	678
11. Štítary	679
12 Vranov	680
V. Děkanství znojemské	682
Fary	
1. Citonice .	683
2. Dyjákovičky	684
3. Havraníky	685
4. Hnánice	686
5. Hodonice . .	687
6. Hradiště sv. Hipolyta	688
7. Chvalovice	690
8. Konice Něm.	691
9. Louka	692
10. Mašovice	695
11. Mašůvky	696
12. Milifron	697
13. Načeratice	698
14. Popice	699
15. Přímětice	700
16. Strachotice	701
17. Šatov	702
18. Tasovice	704
19. Vrbovce	705
20. Znojmo . . .	706
— fara u sv. Mikuláše	708
— fara u sv. Kříže	711

Děkanát Brněnský

1893

Děkanat tento byl již v r. 1298; obsahoval však tehdáž také nynější Modřický a Kuřimský, a krom toho fáry Posořice a Tvarožnu.

- Farní kostel
- Bývalý farní. (Commendata)
- Filialní - i klášterní
- Kaplu
- Hrad = Zámek skaplou

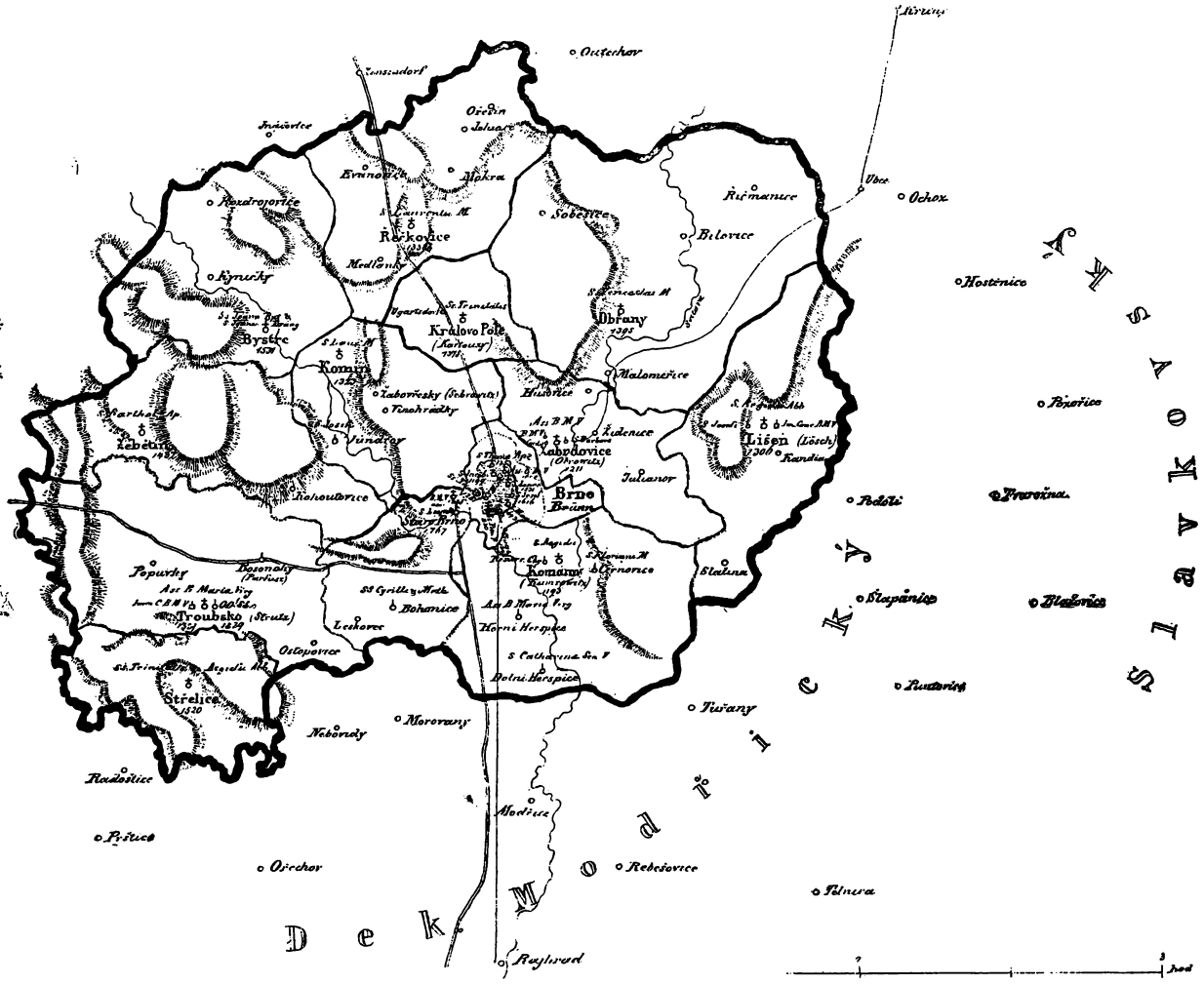

Děkanát Náměstský 1893

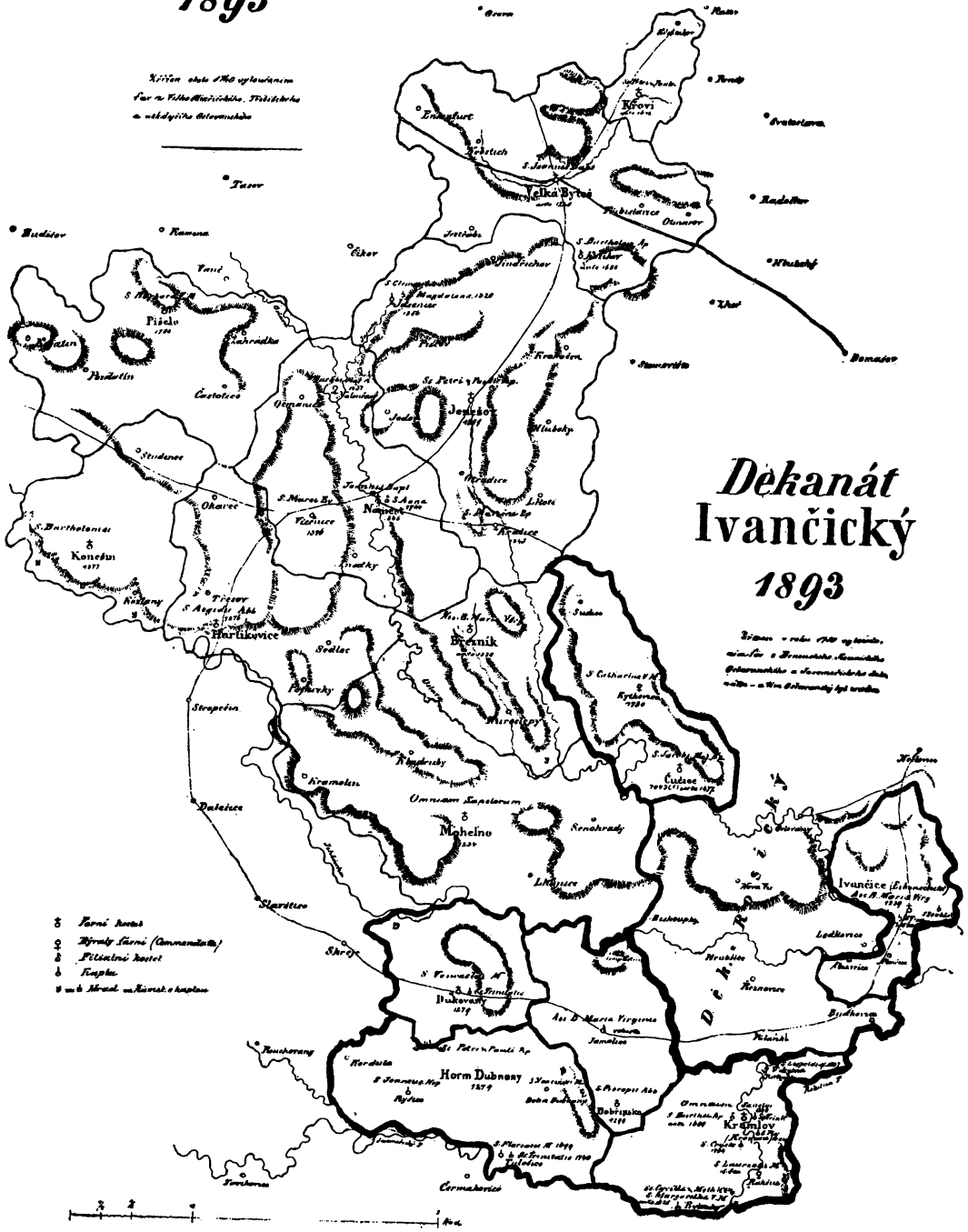
Křtiny
Velká Bystřice
Pišelo
Jeseník
Náměstí
Vlčnovice
Konečná
Hartikovice
Brenník
Mohelno
Horní Dubňany
Dobřinsko
Kramolna
Strapčín
Dolní Kounice
Slavětín
Sedlec
Popovky
Čudeč
Ivančice
Bíteš
Kromlov
Bohdalice
Lodhéřice
Hrušice
Řeznovice
Jamolice
Nordulka
Rybník
Černahorice
Tvrdonice
Dobrá Voda
Dobrá Voda
Dobrá Voda

Dekanát
Rosický
1893
Dekanát
Kounický
1893
Zbraslav
Popovice
Rosice
Ostrovačice
Neslovice
Oslavany
Řeznovice
Kounice
Prálitz
Brněnice
Mödlau
Malspitz
Urspitz
Vostitz
Waistätten
Ivančice
Němčice
Ledkovice
Popůvky
Troubsko
Tikovice
Rapotice
Jakubov
Čučice
Nová ves
Hlína
Prštice
Lodenitz
Odrovitz
Smolinec
Frainspitz
Rosočelice
D Židlodovský
Kapla
Hrad = Zámek s kaplou

Dekanát
Kuřimský a Jedovnický
1893

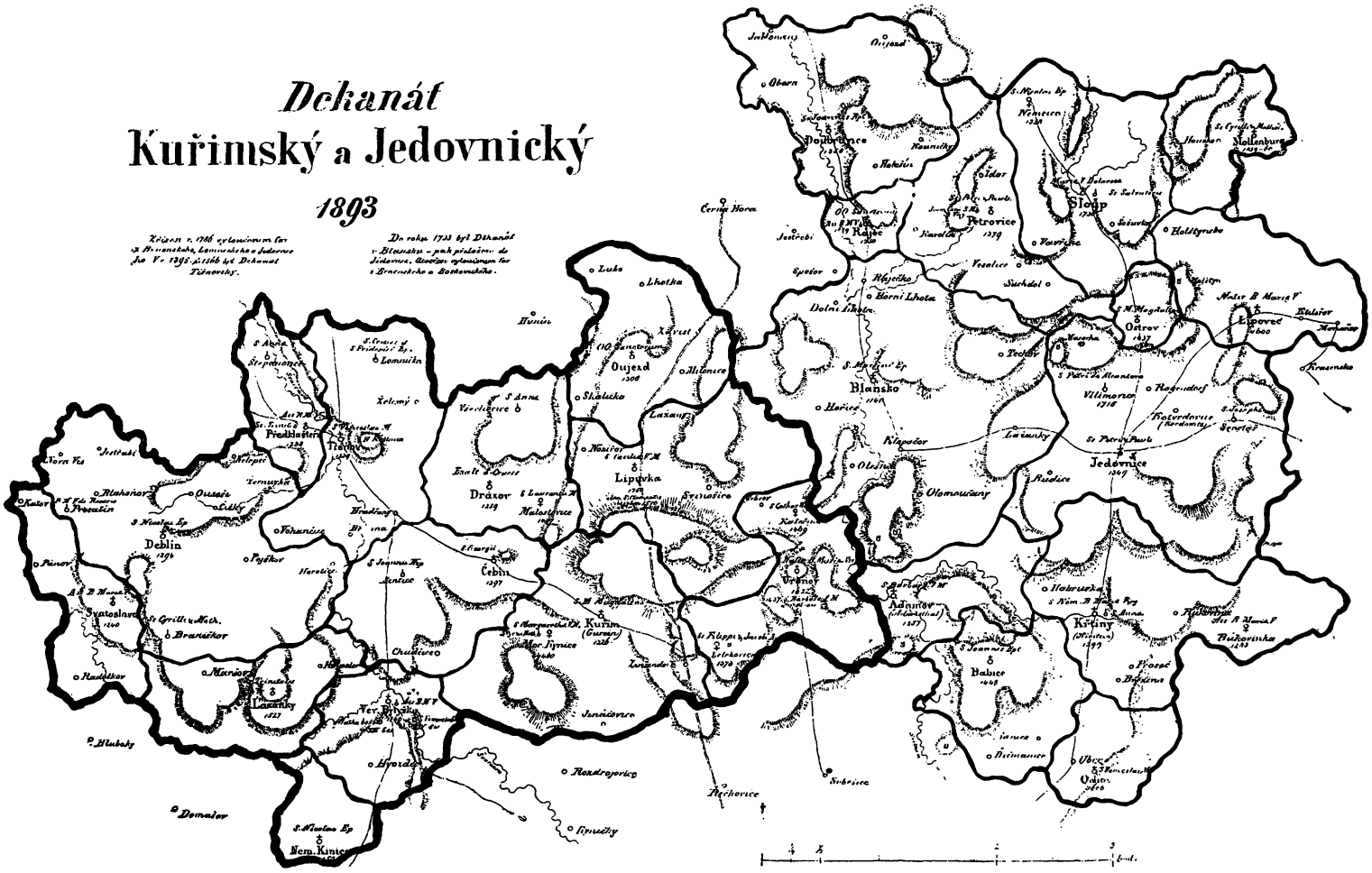
Blansko
Oujezd
Drásov
Lipůvka
Kuřim
Jedovnice
Sloup
Křtiny
Babice
Deblín
Tetčice
Předklášteří
Lažánky
Svatoslav
Branišov
Čebín
Nemojany
Olomoučany
Rozdrojovice
Rečkovice
Sokolnice
Domašov
Ostrov
Petrovice
Rájec
Doubravice
Mollenburg
Vilémovice
Rozmindouf
Klepačov
Holštýnsko
Vesalice
Suchdol
Dolní Lhota
Horní Lhota
Hájecko
Lhotka
Lubo
Milonice
Skalicko
Laxaný
Malostovice
Svinošice
Řícmanice
Ivanovice
Hradčany
Chudčice
Ochoz
Hlubočky
Nem. Kinice
Jedovnice
Adamov
Olešnice
Řícmanice
Ostrov
Křtiny
Bílkovice
Babice
Sokolnice
Rečkovice
Rozdrojovice
Domašov
Nem. Kinice
Černá Hora
Hunín
Obora
Jabloňany
Ostrov
Křtiny
Babice
Sokolnice
Rečkovice
Rozdrojovice
Domašov
Nem. Kinice
Deblín
Tetčice
Předklášteří
Svatoslav
Branišov
Lažánky
Čebín
Kuřim
Drásov
Lipůvka
Oujezd
Blansko
Jedovnice
Sloup
Petrovice
Rájec
Doubravice
Mollenburg
Vilémovice
Rozmindouf
Klepačov
Olomoučany
Olešnice
Ostrov
Křtiny
Babice
Sokolnice
Rečkovice
Rozdrojovice
Domašov
Nem. Kinice
Řícmanice
Ivanovice
Chudčice
Hradčany
Ochoz
Hlubočky
Nemojany
Lažánky
Svatoslav
Branišov
Deblín
Tetčice
Předklášteří
Čebín
Kuřim
Drásov
Lipůvka
Oujezd
Blansko
Jedovnice
Sloup
Petrovice
Rájec
Doubravice
Mollenburg
Vesalice
Suchdol
Dolní Lhota
Horní Lhota
Hájecko
Lhotka
Lubo
Milonice
Skalicko
Laxaný
Malostovice
Svinošice
Ivanovice
Hradčany
Chudčice
Ochoz
Hlubočky
Nemojany
Lažánky
Svatoslav
Branišov
Deblín
Tetčice
Předklášteří

Dekanat
Modřický
1893.

Utvořen byl teprv r. 1757 vyloučením far z Brněnského Modřice, Rebešovic, Slapanice a Lisovic, z Kounického Vel. Kunice a Oříchov; z Židlochovského Rej. hrad a Tetnice. Pondají (1850-56) přetrvalé dosavadní spojení k Brněnskému a zůstávají Moravany Modřickému přidělány.

Farní hostel

Bývalý farní. (Commendata)

Filiolní – & klášterní.

Kaple

Hrad = Zámek s kaplou

Zastopené udává rozlohu v km. o Lidu.

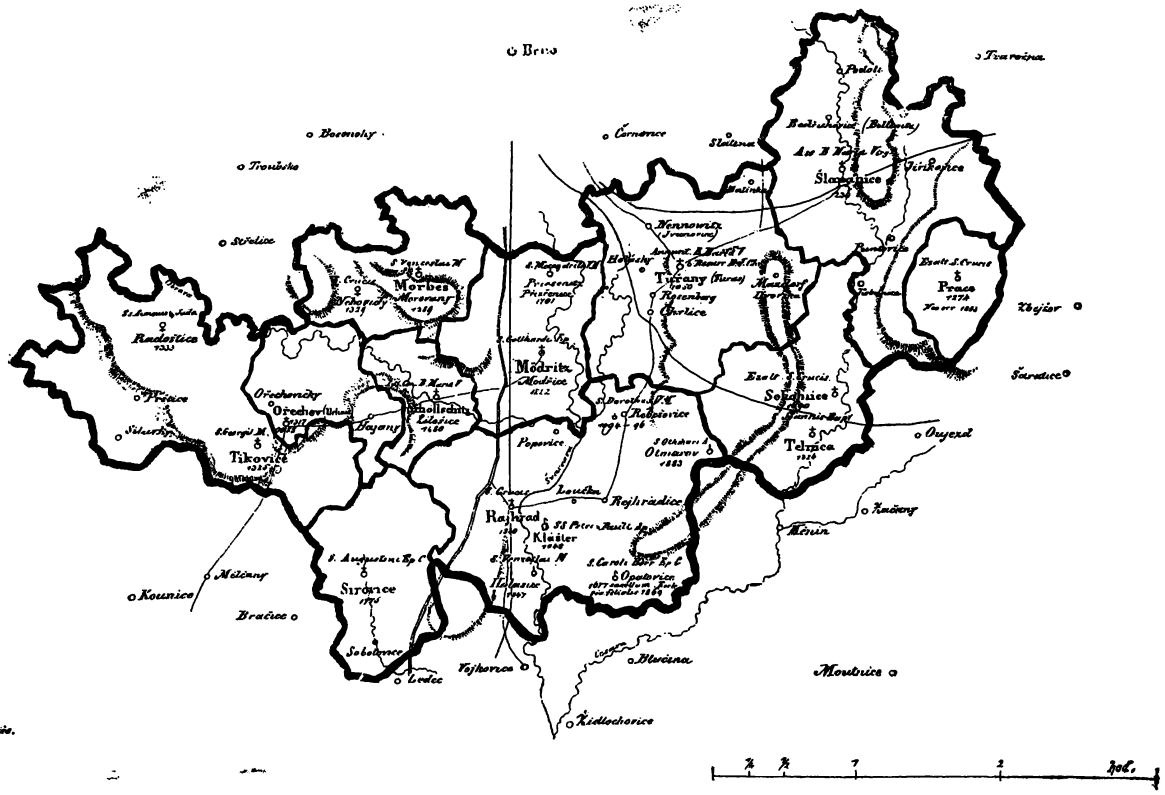
Brno
Bosonohy
Troubsko
Střelice
Černovice
Slatina
Troubsko
Morbes
Radostice
Oříchovicky
Oříchov
Tikovice
Modřice
Rejhrad
Klášter
Sirůnice
Sobotovice
Ledec
Vojkovice
Kidlochovice
Moutnice
Blažina
Kounice
Mělčany
Bratčice
Tetnice
Otmarov
Rejhradice
Popovice
Lovčice
Sokolnice
Pístovice
Pístovice
Kučerny
Mělčany
Ovčárna
Šaratice
Zbýšov
Tvarožna
Podolí
Bosonohy
Střelice
Troubsko
Slatina
Černovice
Modřice
Rejhrad
Tetnice
Sokolnice
Pístovice
Kučerny
Mělčany
Kounice
Bratčice
Sirůnice
Sobotovice
Ledec
Vojkovice
Kidlochovice
Moutnice
Blažina
Zbýšov
Šaratice
Ovčárna
Tvarožna
Podolí
Slatina
Černovice
Bosonohy
Troubsko
Střelice
Morbes
Radostice
Oříchovicky
Oříchov
Tikovice
Modřice
Rejhrad
Klášter
Sirůnice
Sobotovice
Ledec
Vojkovice
Kidlochovice
Moutnice
Blažina
Kounice
Mělčany
Bratčice
Tetnice
Otmarov
Rejhradice
Popovice
Lovčice
Sokolnice
Pístovice
Pístovice
Kučerny
Mělčany
Ovčárna
Šaratice
Zbýšov
Tvarožna
Podolí
Bosonohy
Střelice
Troubsko
Slatina
Černov

Dekanát
Rosický
1893
Dekanát
Kounický
1893
Domašov
Zbraslav
Ostrovačice
Popovice
Rosice
Kbejšov
Neslovice
Oslavany
Ivančice
Řeznovice
Kounice
Bračice
Pralitz
Modlau
Malspitz
Urspitz
Vestitz
Waistätten
D. Židlochovský

Dekanát Boskovský 1893

Od 25. máje 1671; tehdáž z novozřízen.

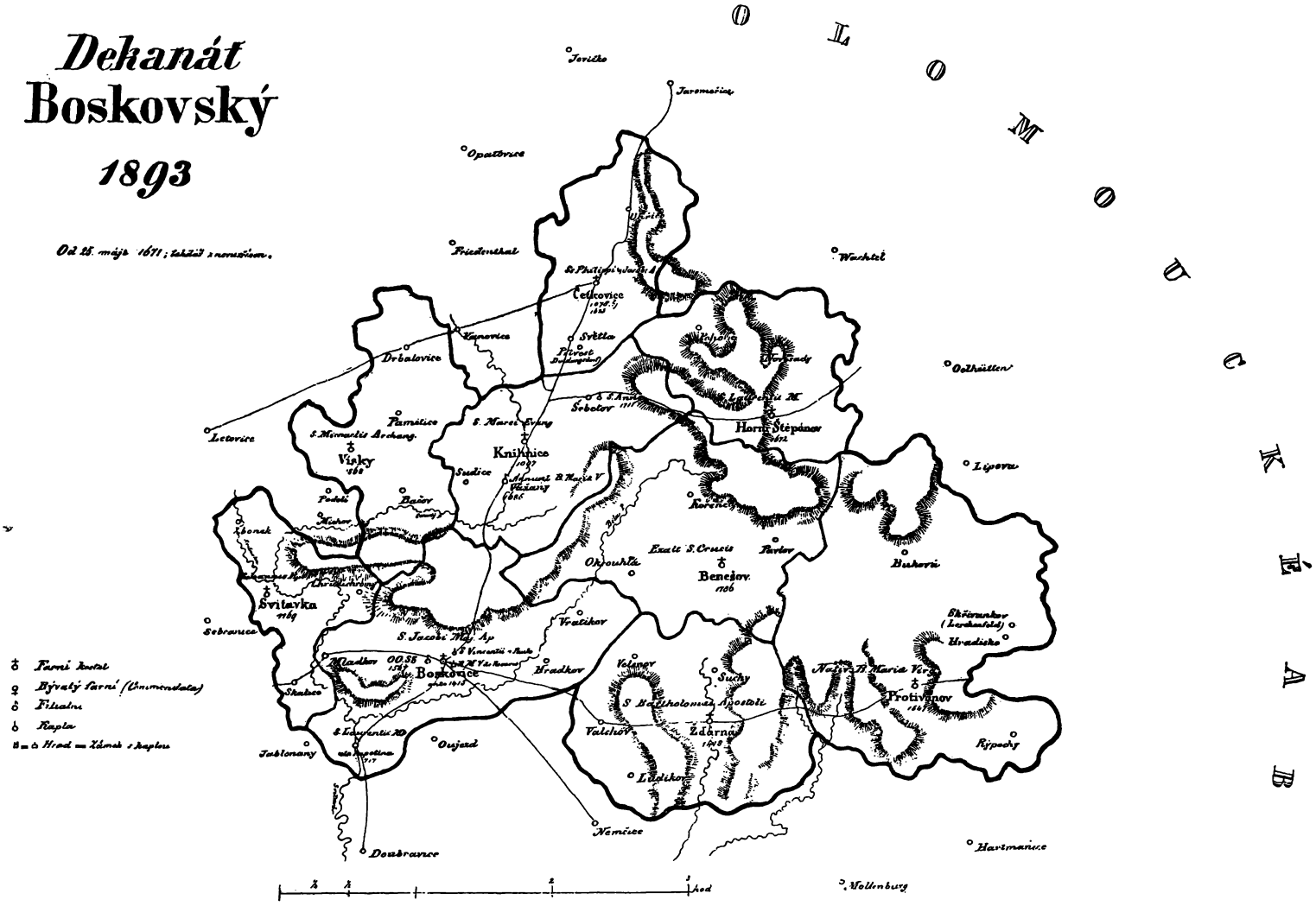

Děkanát Bystřický

1893

Ač do roku 1730 byl to děkanát Kunštátský; pozůstává z far děkanátů Moravského, Svitavského, a Doubravnického.

- Farní kostel
- Bývalý farní
- Filialní
- Kaple
- Hrad = Zámek s kaplou.

Děkanát Lomnický a Letovický

1893.

Lomnický děkanát byl dříve – jsouc v 1568 v Doubravníku, a teprv v roku 1707 přeložen byl do Lomnice ale znamenitě zmenšen.

Letovický byl již v roku 1500. R. 1667 byl spojen s Cvitavským; roku 1690 s Boskovským. Roku však 1784 ustavěn v nynějším stavu.

- *Farní kostel*
- *Bývalý farní (Commendator)*
- *Filialní — s klášterní*
- *Kaple*
- *Hrad = zámek s kaplou*

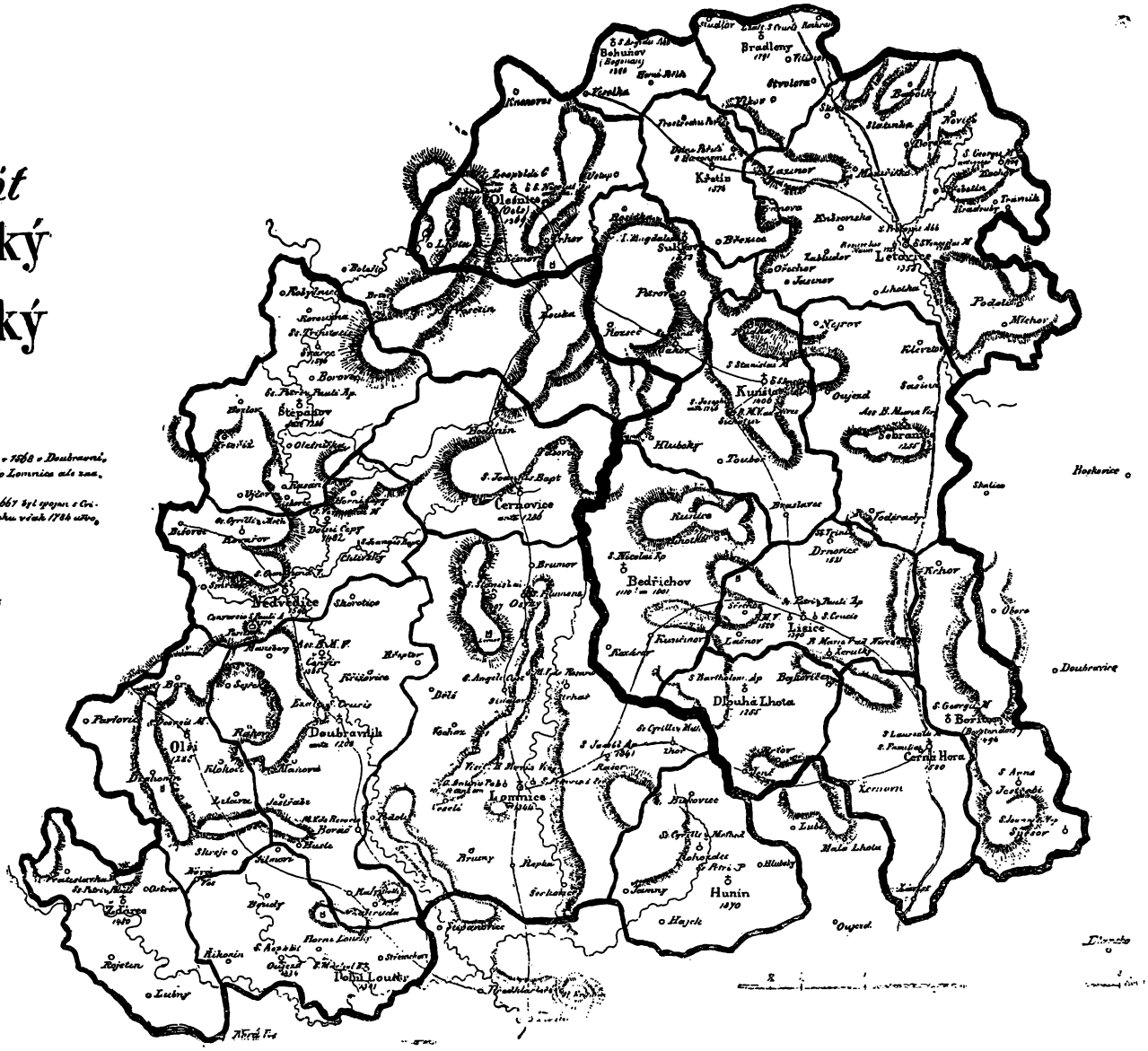

Děkanát Lomnický a Letovický

1893.

Lomnický děkanát byl dříve – jsouc v 1568 v Doubravníku, a teprv v roku 1707 přeložen byl do Lomnice ale znamenitě zmenšen.

Letovický byl již v roku 1500. R. 1667 byl spojen s Cvitavským; roku 1690 s Boskovským. Roku však 1784 ustoven v nynějším stavu.

- *Farní kostel*
- *Bývalý farní (Commendator)*
- *Filialní — s klášterní*
- *Kaple*
- *Hrad = zámek s kaplou*

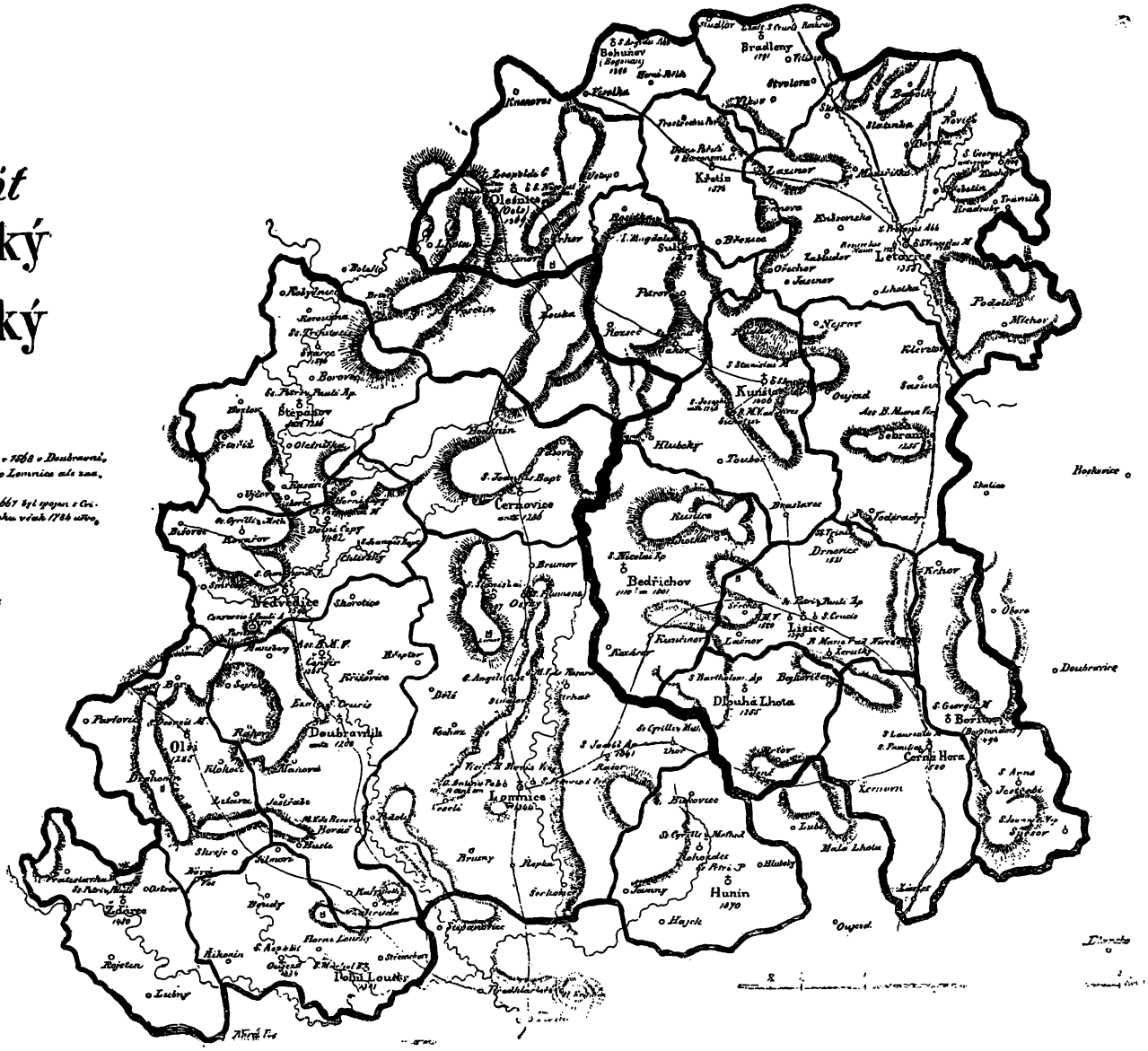

Děkanat Novo-Městský
(Neustadtl)

Zřízen roku 1786 vyloučením 6 far a 4 tehdejších lokálek z děkanátu Bystřického.

- ♁ Farní kostel
- ♀ Bývalý farní (Commendata)
- ♂ Filialní a klášterní
- ♁ Kapla
- ⊠ = ⌂ Hrad = zámek s kaplí.

Letopočet znamená nejprvnější zmínku o faře.

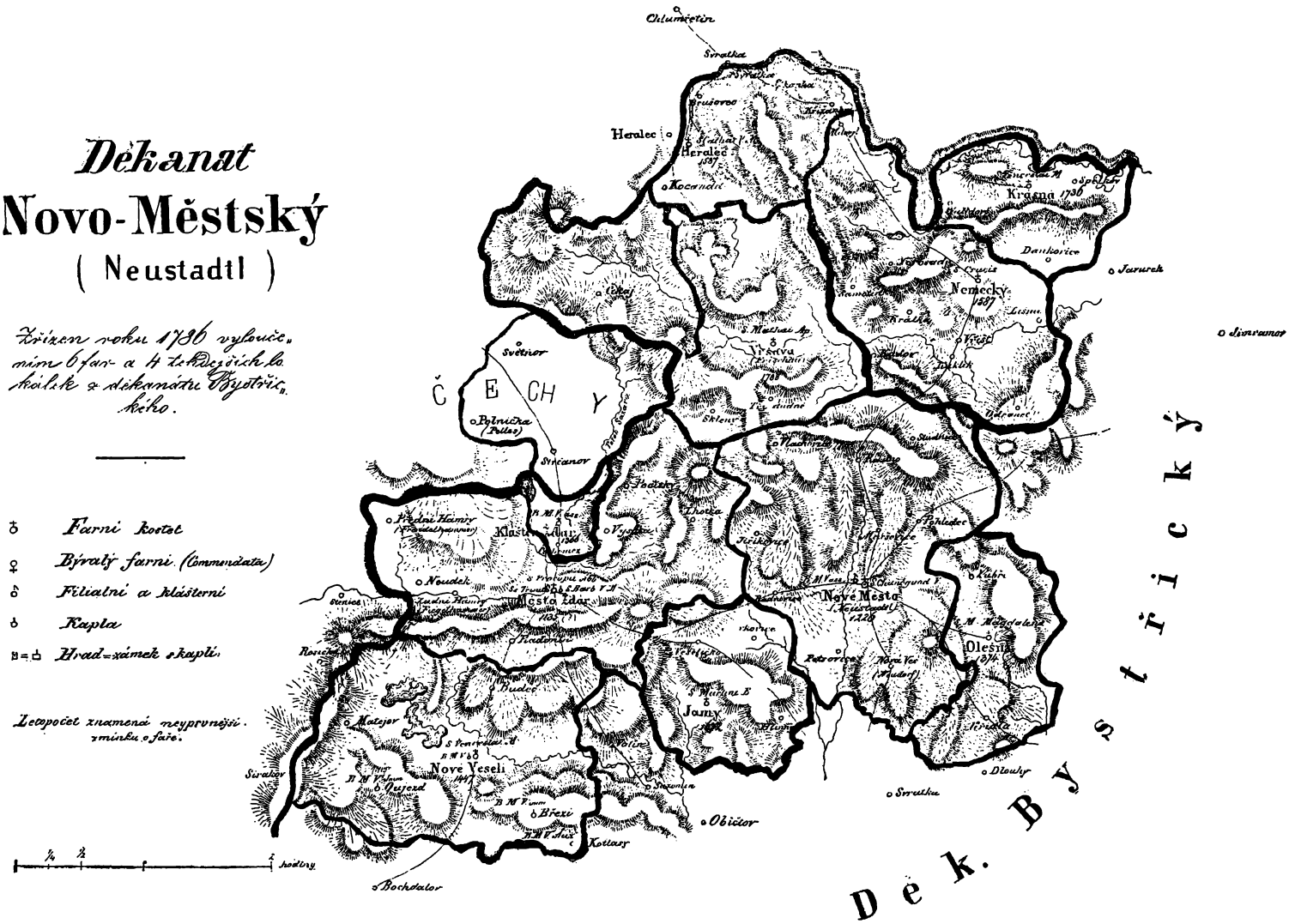

Děkanát Dačický 1893.

Tento Děkanat jest od roku 1789; dříve byl pod jménem „Slavonický“ zřízen r. 1671 vyloučením far z Telčského a Jamnického děkanatu.

- Farní kostel
- Bývalý farní
- Filialní i klášterní
- Kapla
- Hrad = Zámek s kaplou

Děkanat Jaroměřický 1893.

Zřízen roku 1670 vyloučením far z děkanatu Znojemského

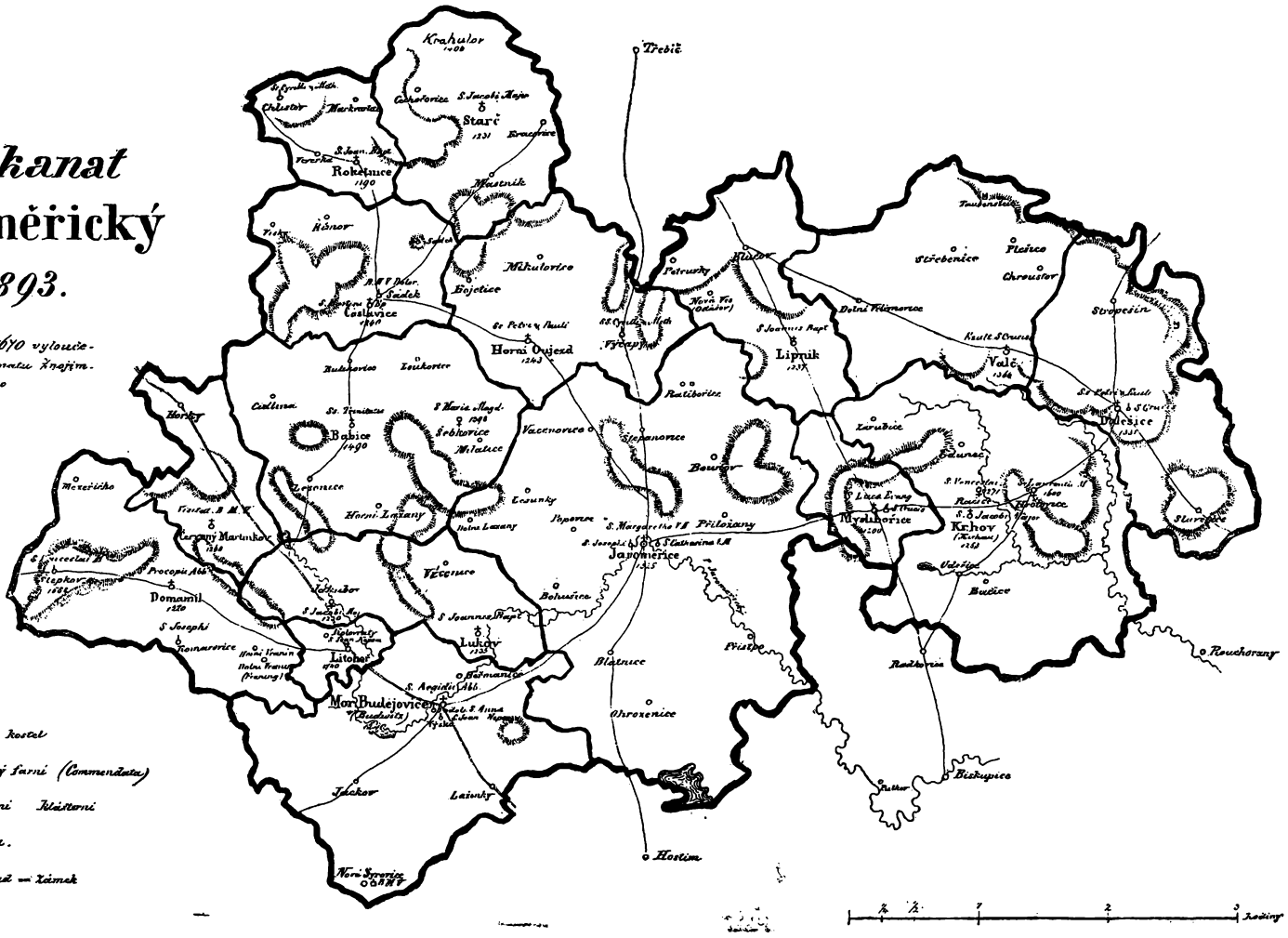

Děkanat Jamnický 1893.

Zřízen okolo roku 1770 vyloučením far z děkanatů Třeboského a Dačického.

- Farní kostel
- Bývalý farní (Commendata)
- Filialní – také klášterní.
- Kapla
- Hrad = zámek s kaplou.

Děkanát Náměstský 1893

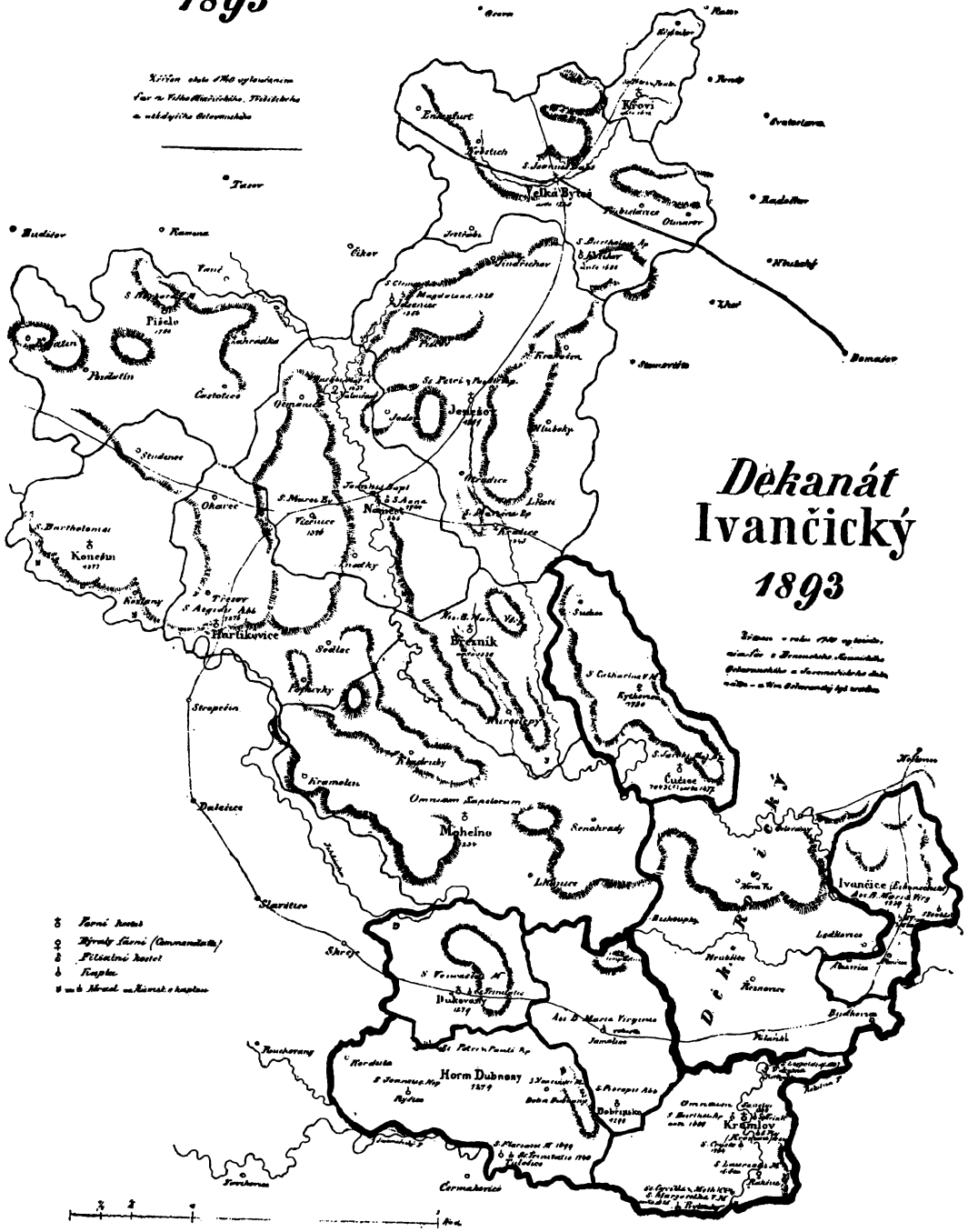

Dekanát Telčský 1893

Dekanát Želetavský 1893

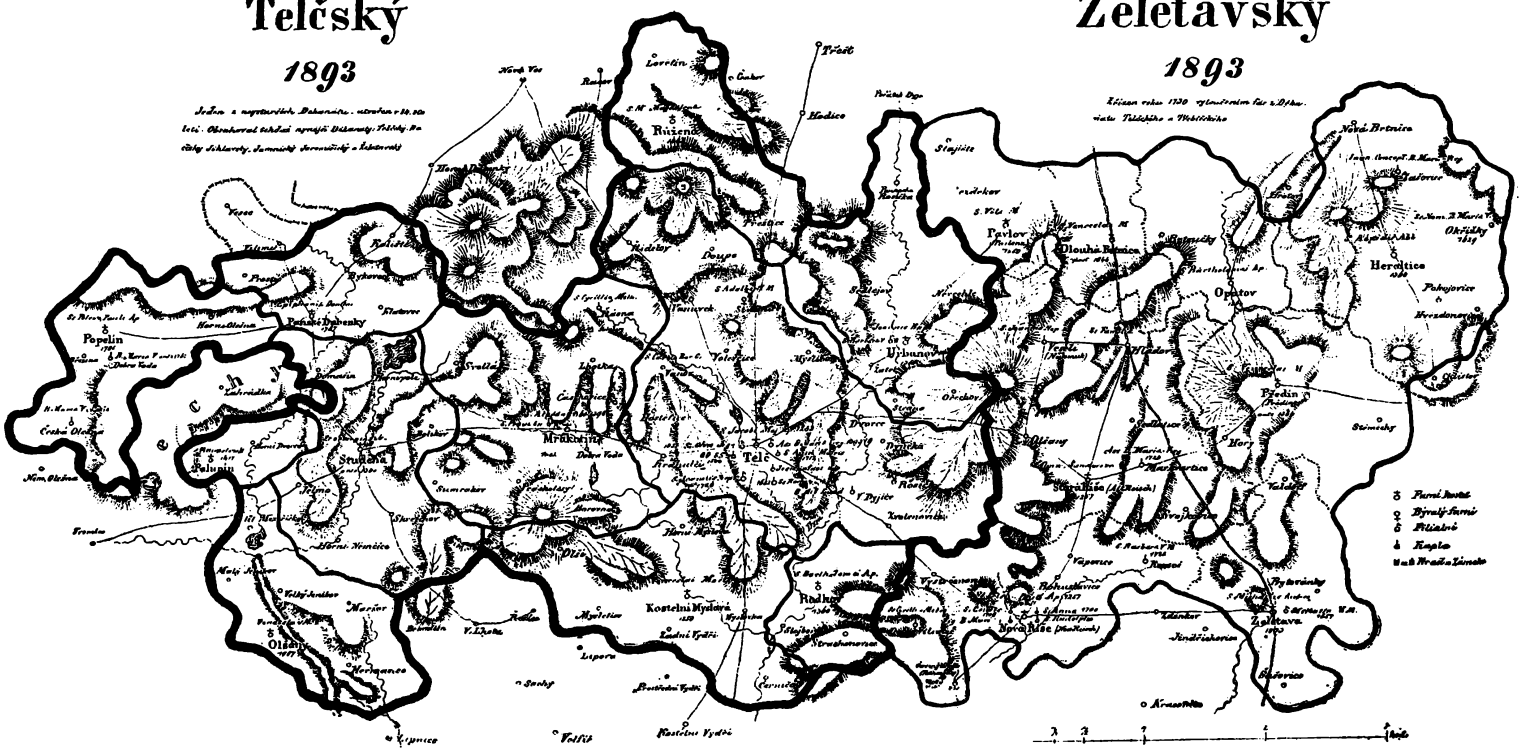

Děkanát Jihlavský (Iglau) 1893

Křesen roku 1755 vyloučením far z Telčského děkanátu.

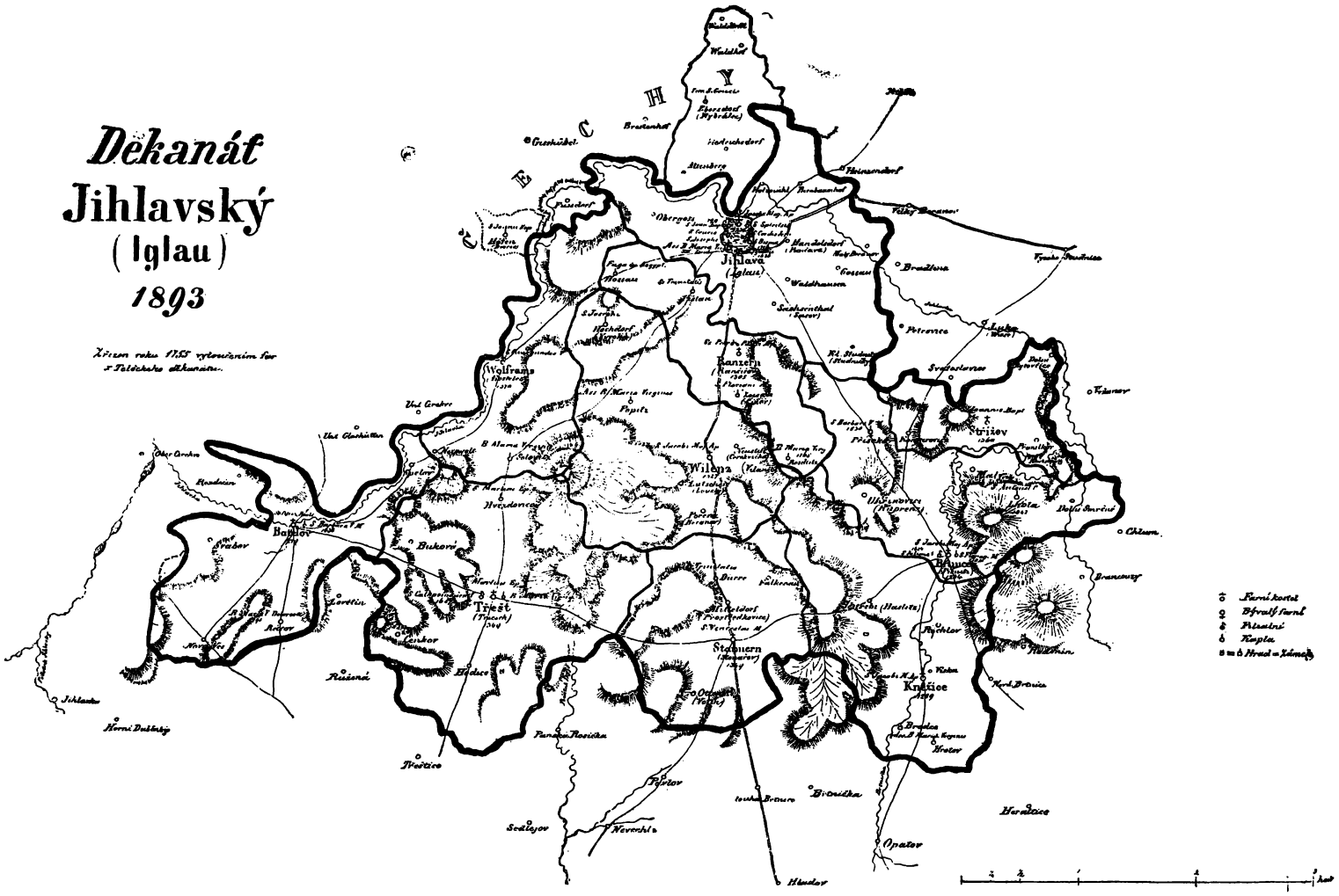
Jihlava
Wolfram
Kanzern
Wilemo
Třešť
Stonařov
Knínice
Bohušov
Bukovina
Hladov
Opatov
Sedlejov
Nevrklov
Pelestov
Bítovská
Horní Dubňany
Jihlava
Chlum
Branišov
Hartice
Petrovice
Brandlhof
Heinrichsdorf
Gesshübel
Stockberg
Obergrün
Waldhausen
Gossau
Brandlhof
Ober Grünn
Hundsheim
Hochdorf
Bukovina
Graber
Rudolfsdorf
Rudolfsdorf
Ulrichsbrück
Ulrichsbrück
Hartice
Pyhlov
Knínice
Kleinhaim
Kleinhaim
Kleinhaim

Dekanát
Měřinský
a
Třebíčský
1893

Měřinský byl utvořen r. 1890 z vyloučených far z dekanátů Moravského a Třebíčského.
Třebíčský byl zřízen r. 1640; r. 1862 zrušen.
Fary vyvejšího Jaroměřického, Hrotovického Ždárského vikariátu v Moravském.

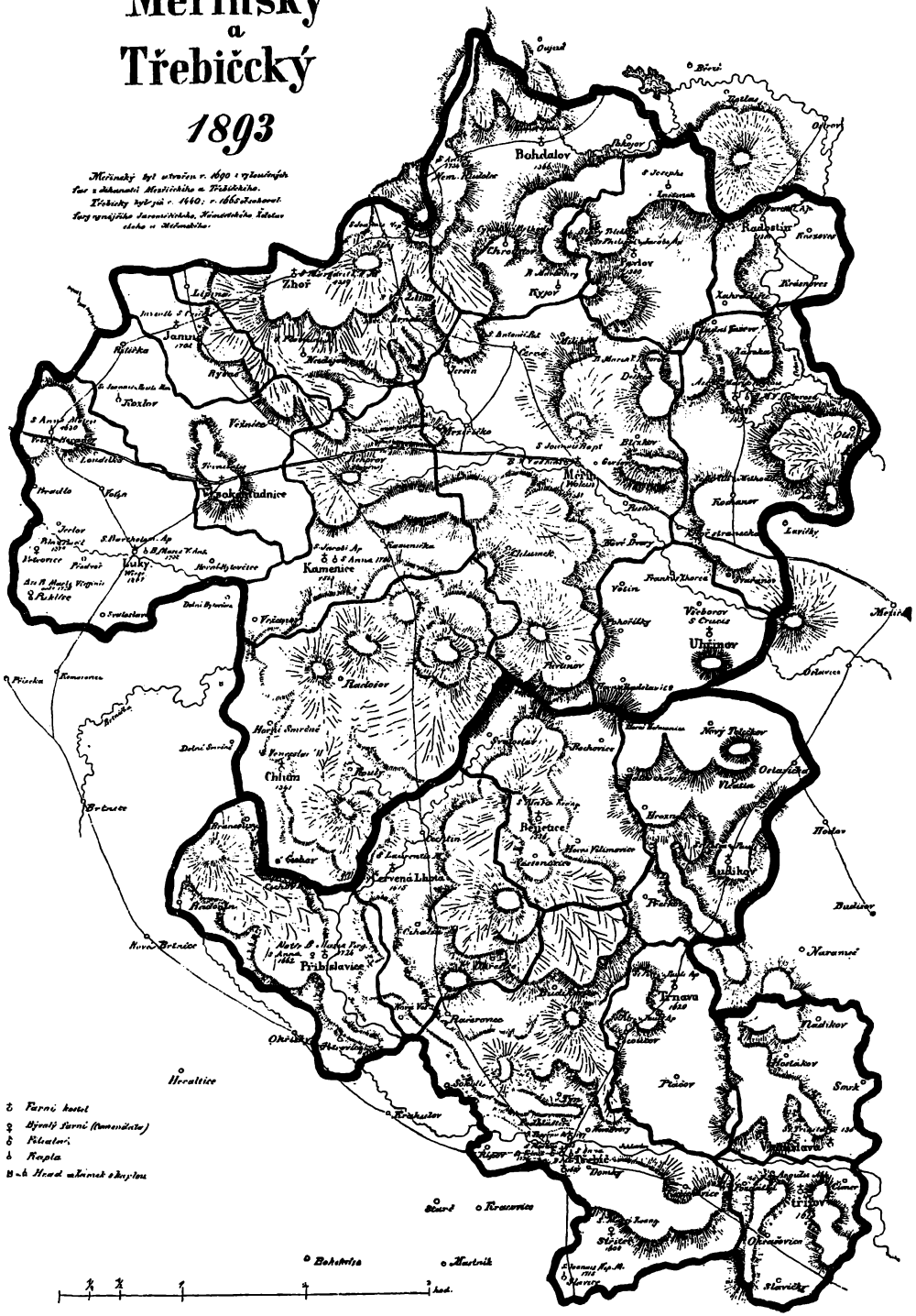

Děkanát Velko Mezříčický 1893

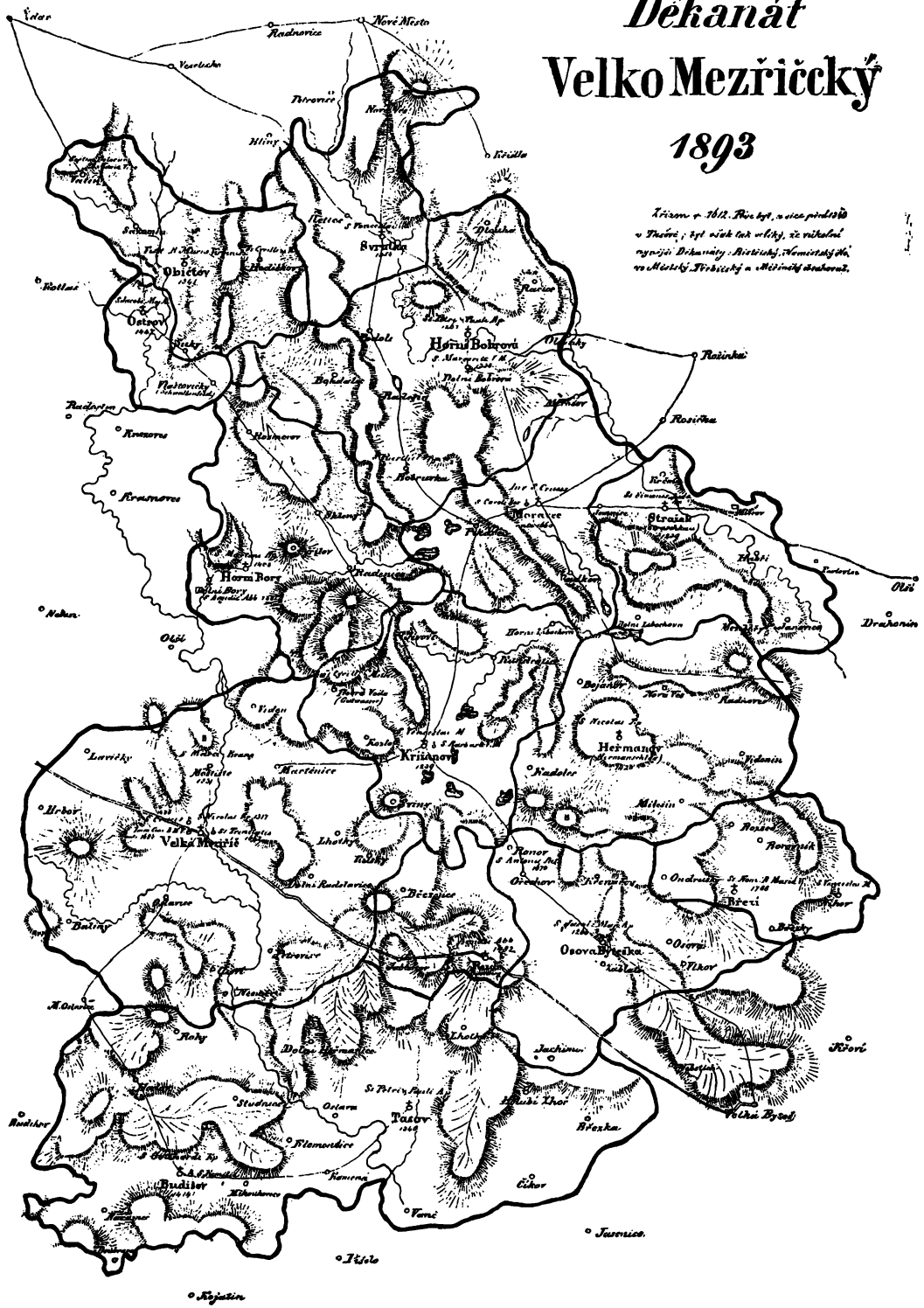

Dekanát Telčský 1893

Dekanát Želetavský 1893

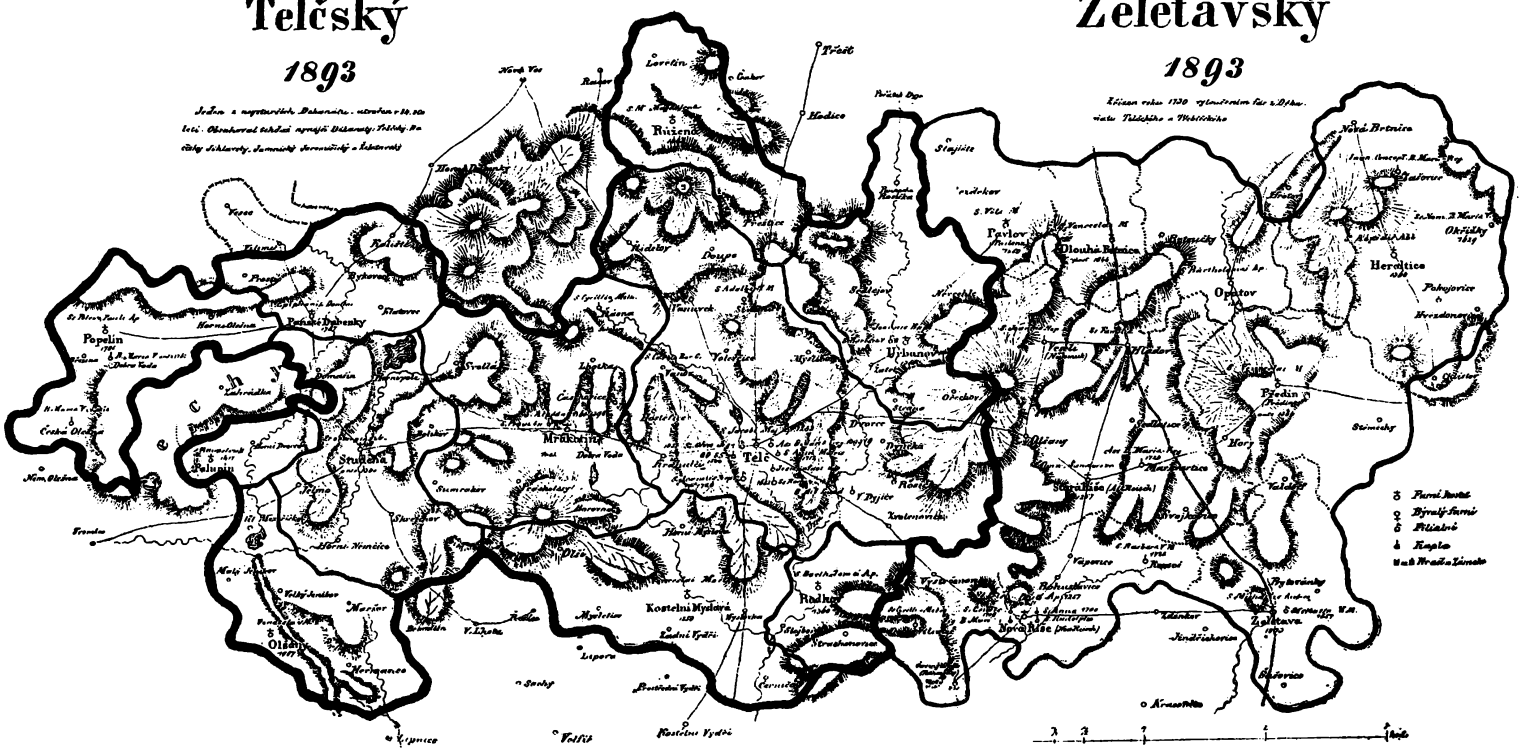

Dekanát Měřinský a Třebičcký 1893

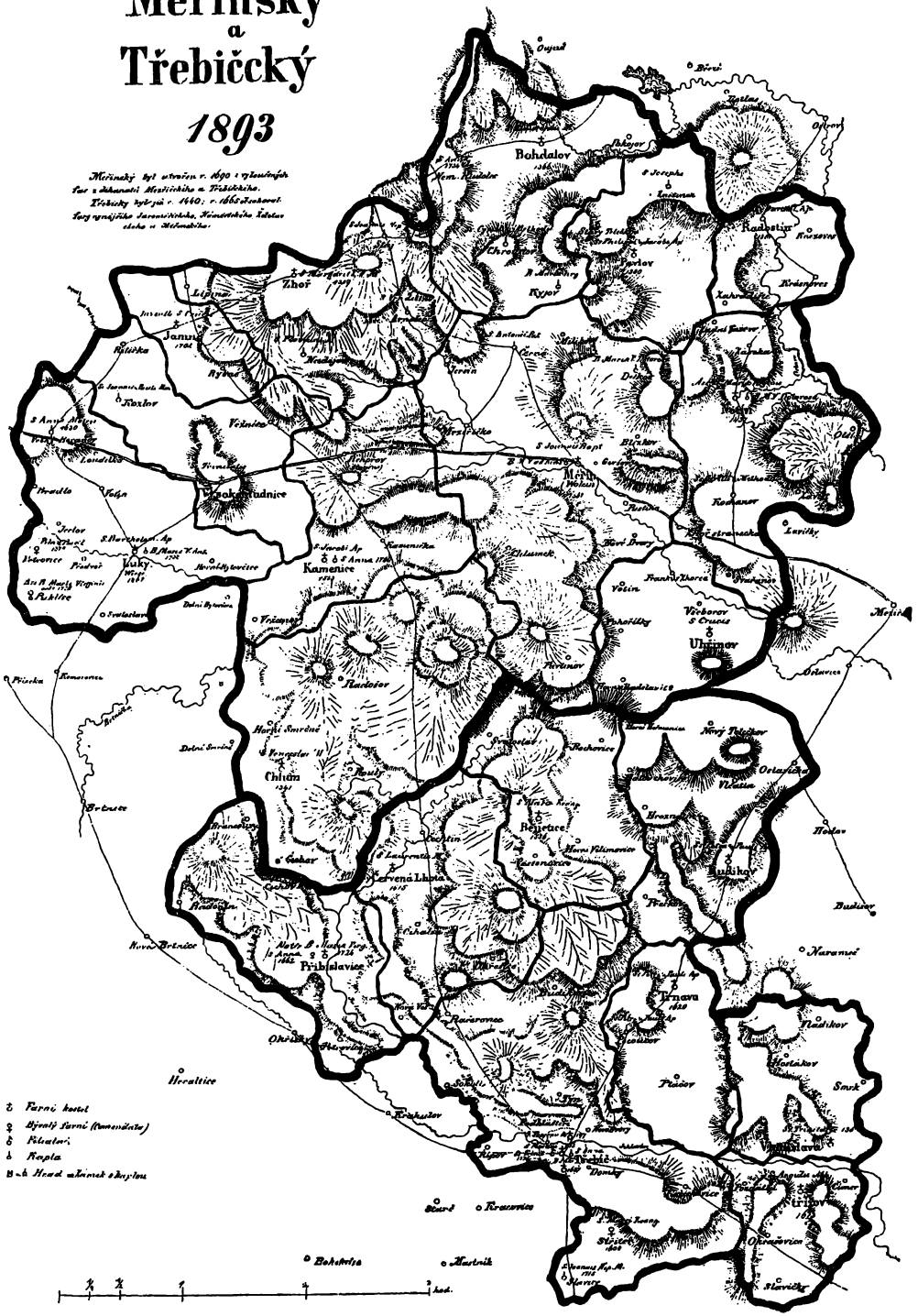

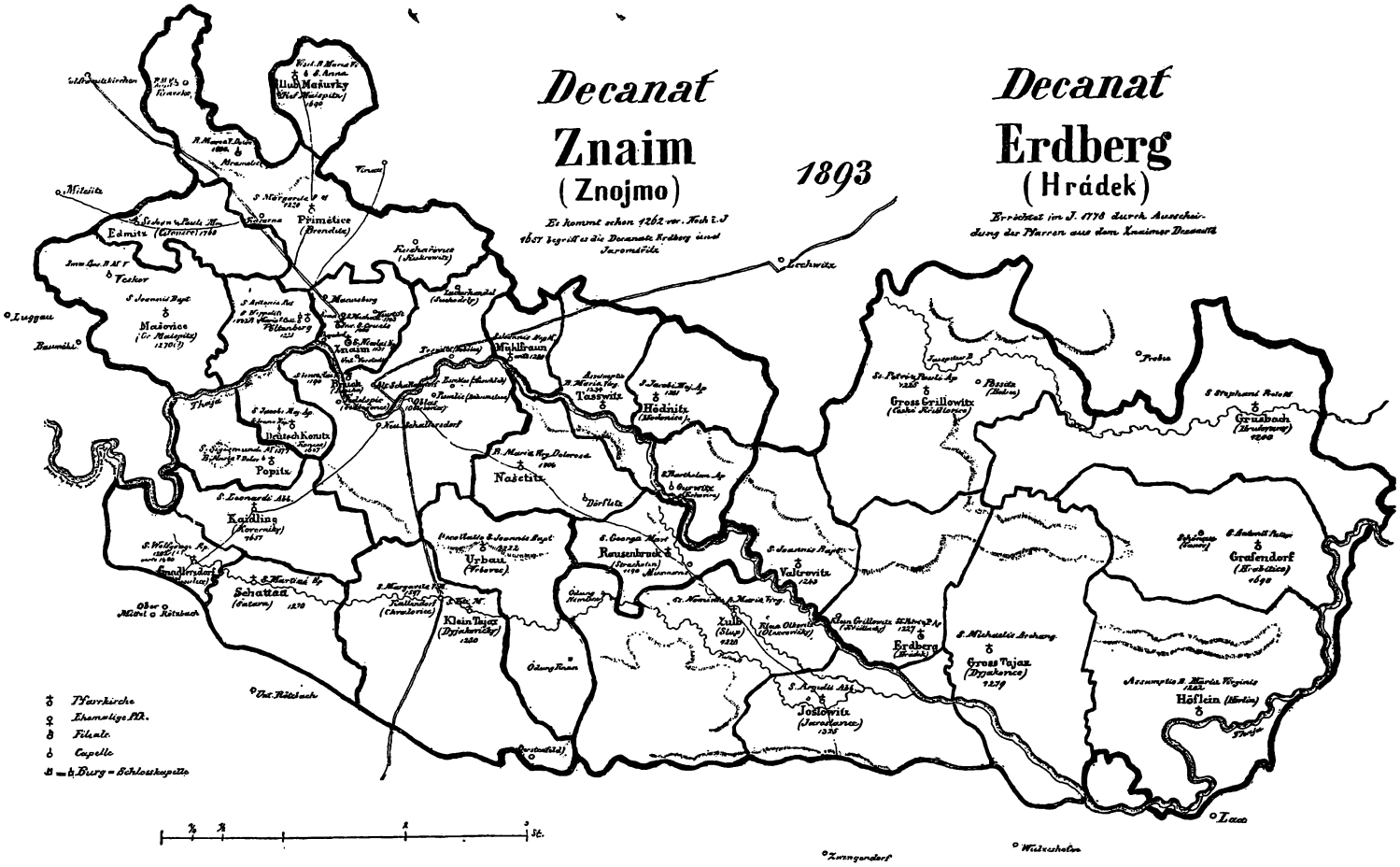
Decanat
Znaim
(Znojmo)
1893
Decanat
Erdberg
(Hrádek)
Edmitz
Primětice
Mašovice
Znaim
Mühlfraun
Tasswitz
Hödnitz
Deutsch Konitz
Popitz
Naštitz
Kaidling
Schattau
Urbau
Klein Tajax
Reusenbruck
Valtrovitz
Zulb
Erdberg
Gross Tajax
Joslowitz
Gross Grillowitz
Grusbach
Grafendorf
Höflein
Pfarrkirche
Ehemalige Pfk.
Filiale
Capelle
Burg = Schlosskapelle

Dekanát Hustopečský a Kloboucký

1893

Pronější zřízen r. 1671 vyloučením far z Mikulovského, obsahoval však čísti Podivínského Hodonínského a Kloboucského. — Kloboucký byl zřízen teprv r. 1787 z far dekanátů Zodiaenského, Hustop.- a Bušovského.

- ♂ *Farní kostel*
- ♀ *Bývalý farní (Ostrandata)*
- ♂ *Filialní – také klášterní*
- ♂ *Kapla*
- ● = ♂ *Hrad = Zámek s kaplou*

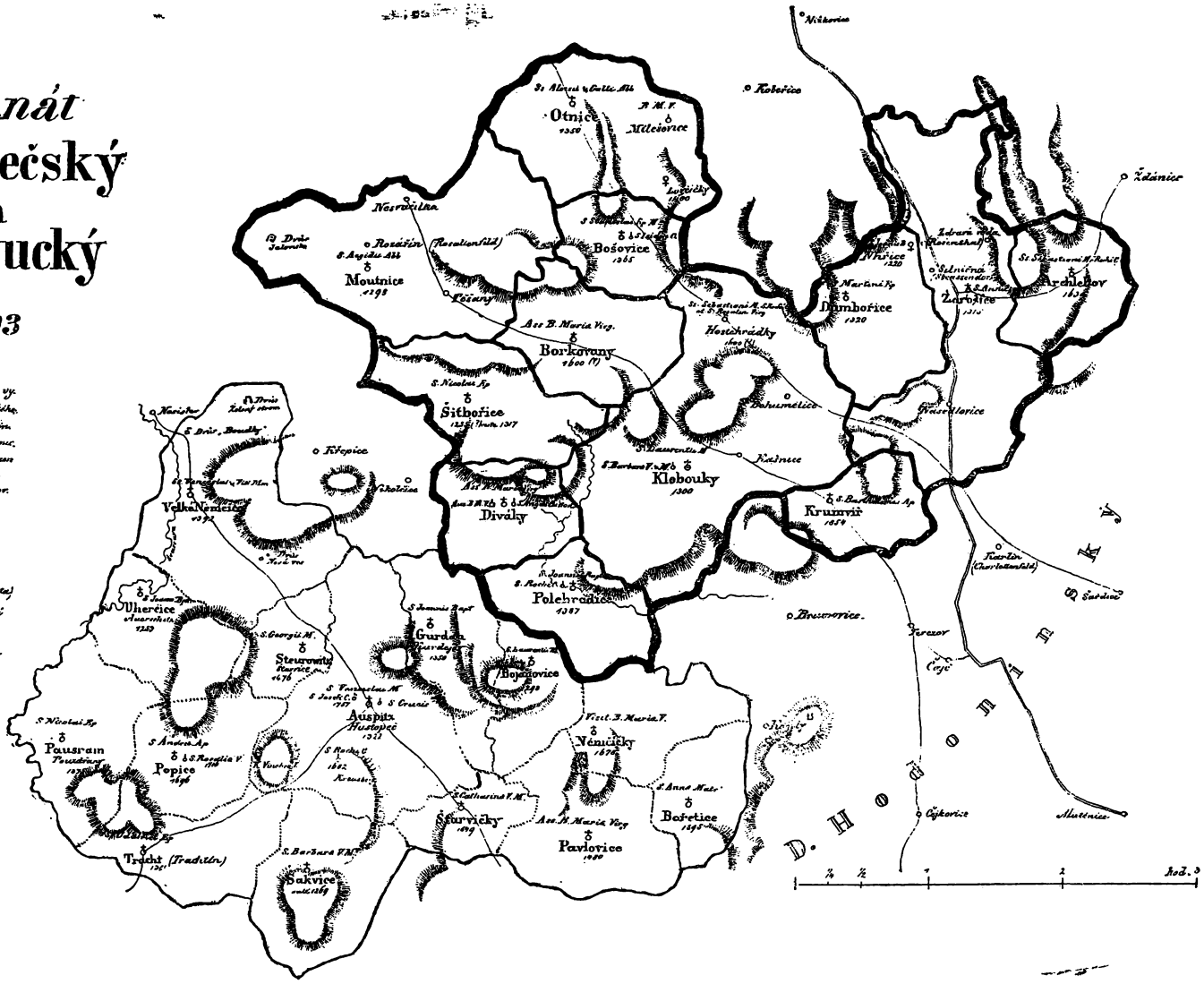

Decanat Nikolsburg (Mikulov)

1893.

Das Decanat besteht seit 14. Juni 1585; es war aber zu ausgedehnt, weshalb im Sept 1670 das ganze jetzige Decanat Kostel, und ein Theil des Gödinger davon abgetrennt wurde.

- ♁ *Pfarrkirche*
- ♀ *Commendat. Kirche*
- ♁ *Filial = Klosterkirche*
- ♁ *Capelle*
- ♜ = ♁ *Burg = Schlosskapelle*

Dekanat Podivinský (Kostel) 1893.

Zřízen okolo r. 1694 vyloučením far z Hustopečského a Strážnického dekanatu.

- Farní kostel
- Bývalý farní (Commendata)
- Filialní — i klášterní
- Kaplu
- Hrad = zámek s kaplou

Letopočet udává nejstarší zprávu o faře

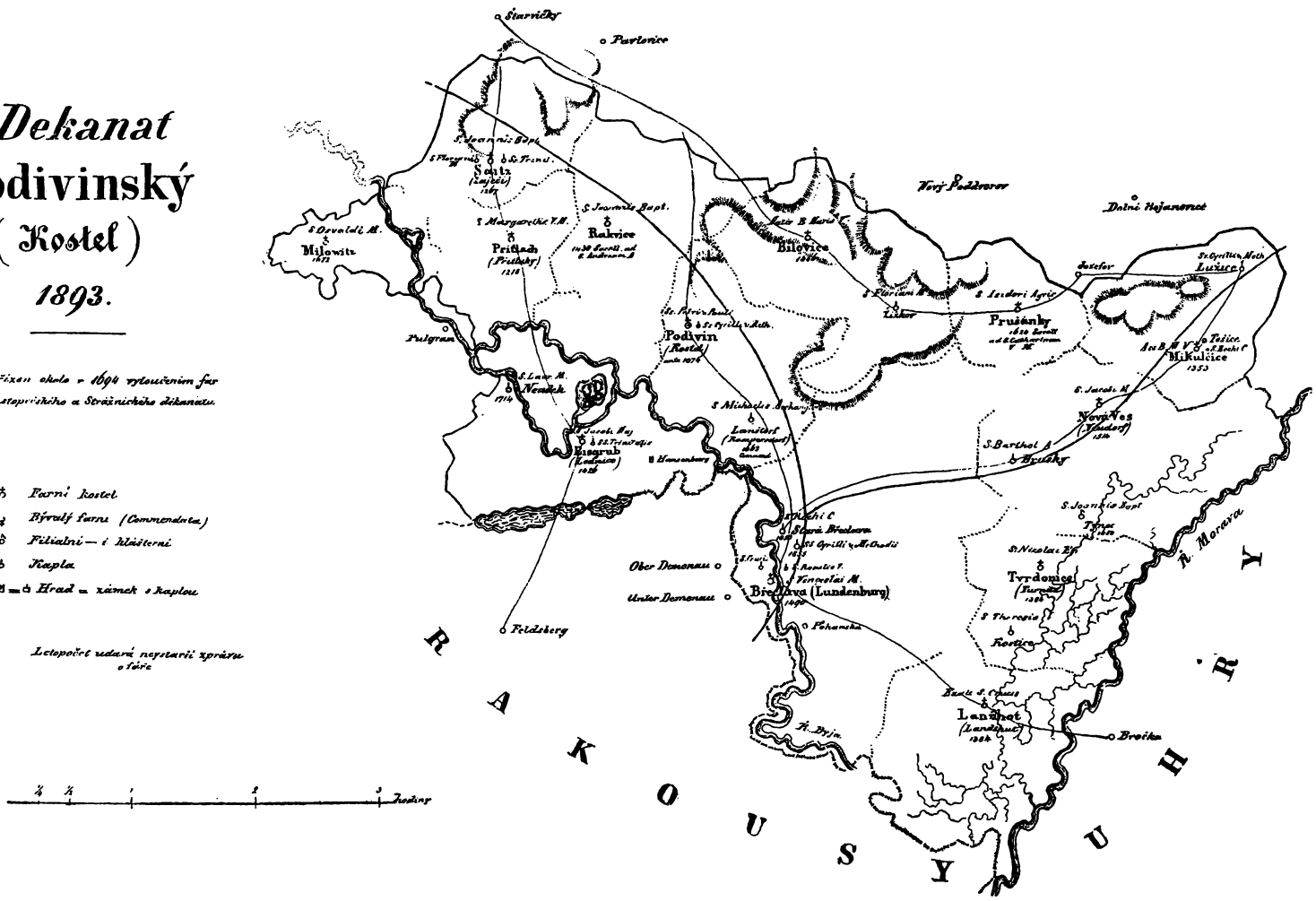

Děkanat Židlochovský

1893.

Křížem v máji 1671 vyloučeniu fár z děkanství Brněnského a Mikulovského, tehdáž k němu patřily též Otnice, Moutnice, Šitbořice a Petrůvka.

- Farní kostel
- Býrvaly farní (Commendata)
- Filialní – tedy klášterní
- Kaple
- Hrad – Zámecká kaple

Letopočet znamená nejstarší zmínku o místě

DĚKANAT KLOBOUCKÝ
Mazdorf
Pantovice
Prace
Rajhrad
Sirovice
Otmarov
Opatovice
Otnice
Moutnice
Šitbořice
Rostěrany
Smolín
Mutěnice
Velké Pavlovice
Vranovice
Hrušovany
Židlochovice
Blučina
Mohelnice
Nesvačilka
Přísnotice
Křepice
Nikolčice
Pouzdrany
Popice
Hustopeče
Starovice
Uherčice
Kobylí
Lanžhot
Mikulov
Sedlec
Valtice
Lednice
Bulhary
Horní Věstonice
Dolní Věstonice
Pavlov
Klentnice
Perná
Ivaň
Mutěnice
Sobotovice
Zerotín
Mutěnice
Rostěrany
Šitbořice
Křepice
Nikolčice
Pouzdrany
Popice
Hustopeče
Starovice
Uherčice
Velké Pavlovice
Vranovice
Hříbice
Ivaň
Mutěnice
Popice
Hustopeče
Starovice
Uherčice
Pouzdrany

Dekanát Bučovský

1893.

Zřízen r. 1670; obsahoval však tehdáž některé fary nynějších dekanatů Slavkovského, Kloboucského a Švábenského

♁ Farní kostel

♀ Bývalý farní (Commendata)

♂ Filialní — klášterní

♄ Kapla

■ = ⌂ Hrad = zámek s kaplou

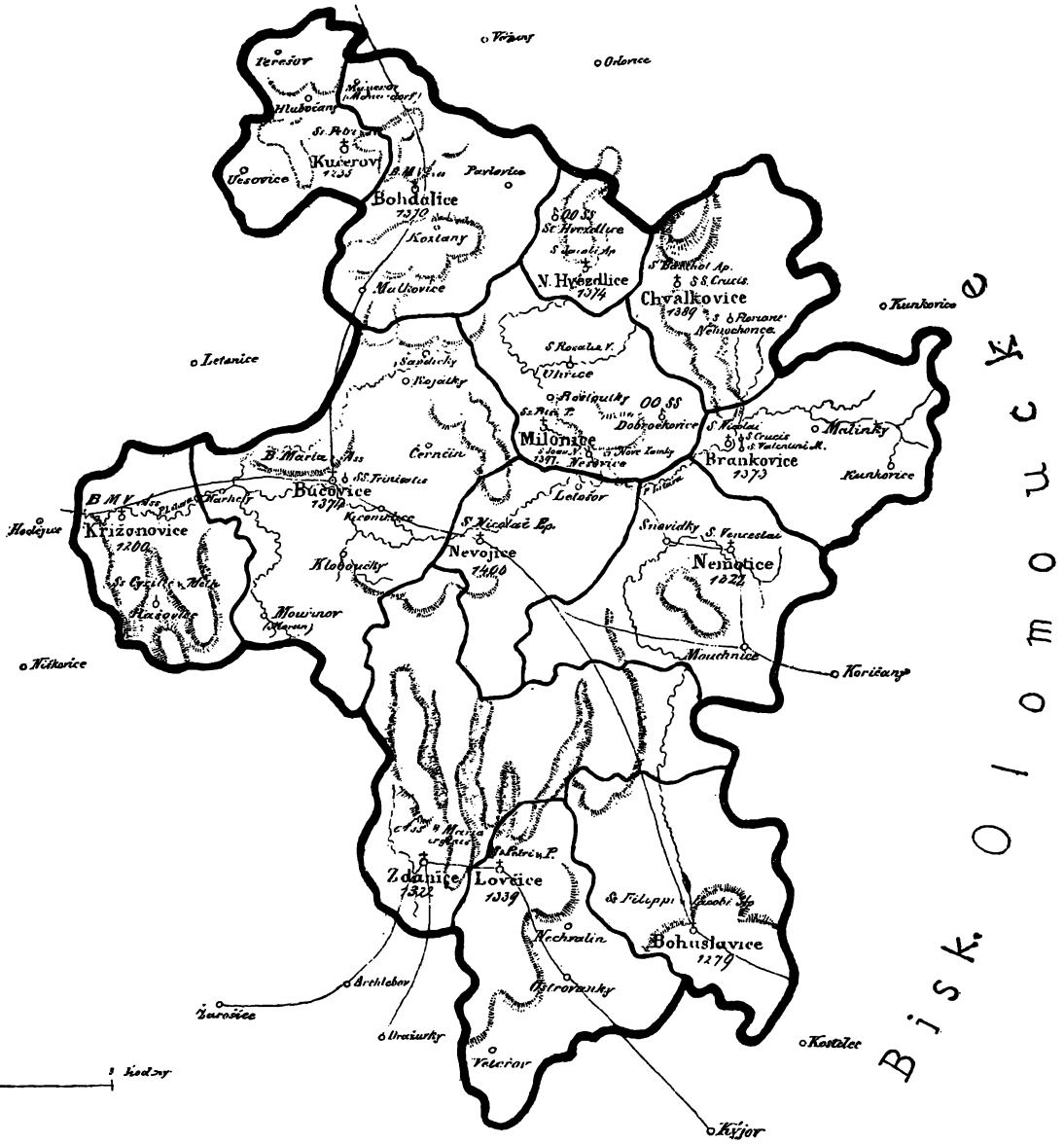

Děkanát Hodoninský

1893

Zřízen v 1709 vyloučením far ze Strážnického a Hustopečského Děkanátu.

- Farní kostel
- Bývalý f. Commendata
- Filiální - i klášterní
- Kaplu
- Hrad = zámek s kaplou

NB Letopočet udává nejstarší zprávu o faře

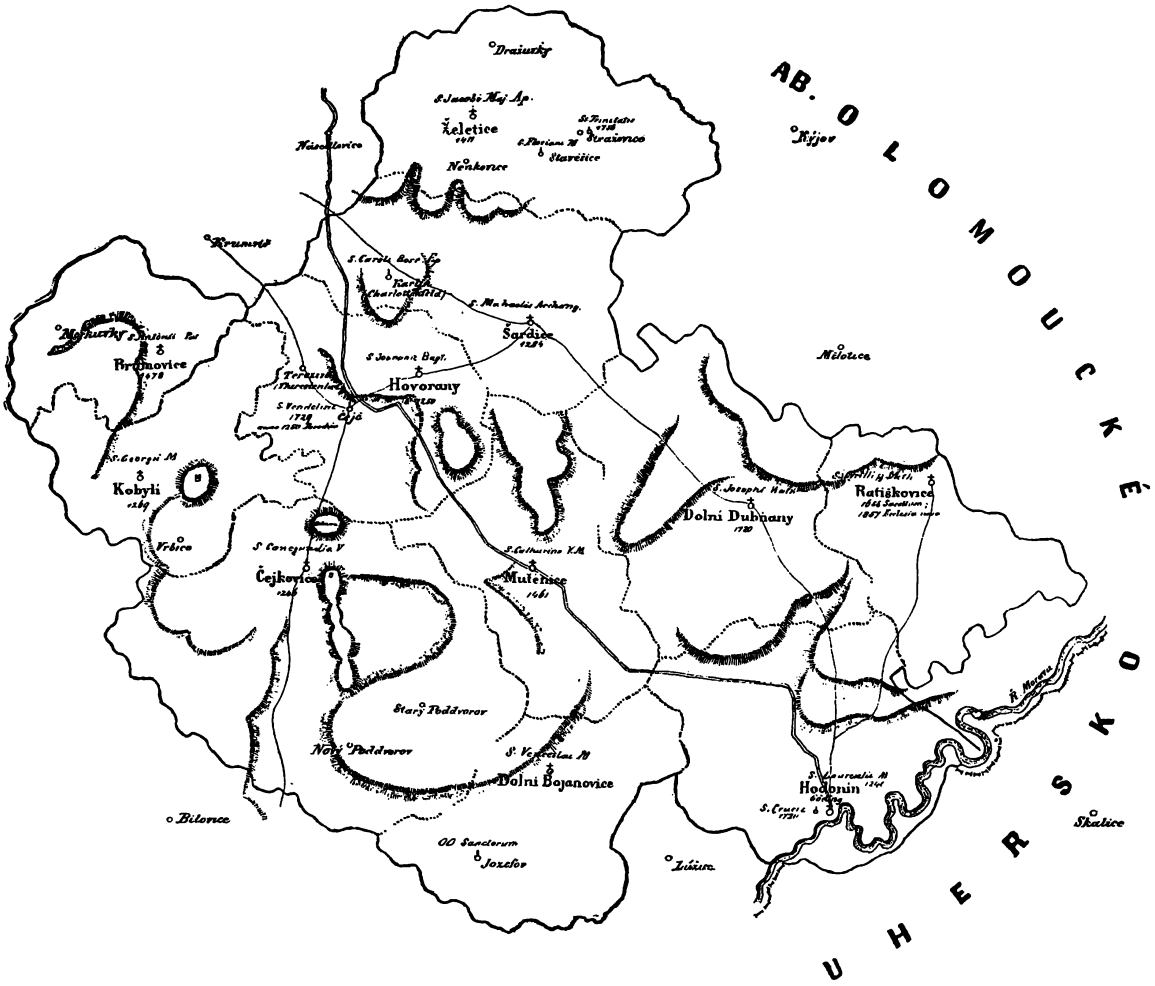

Dekanát
Kuřimský a Jedovnický

1893

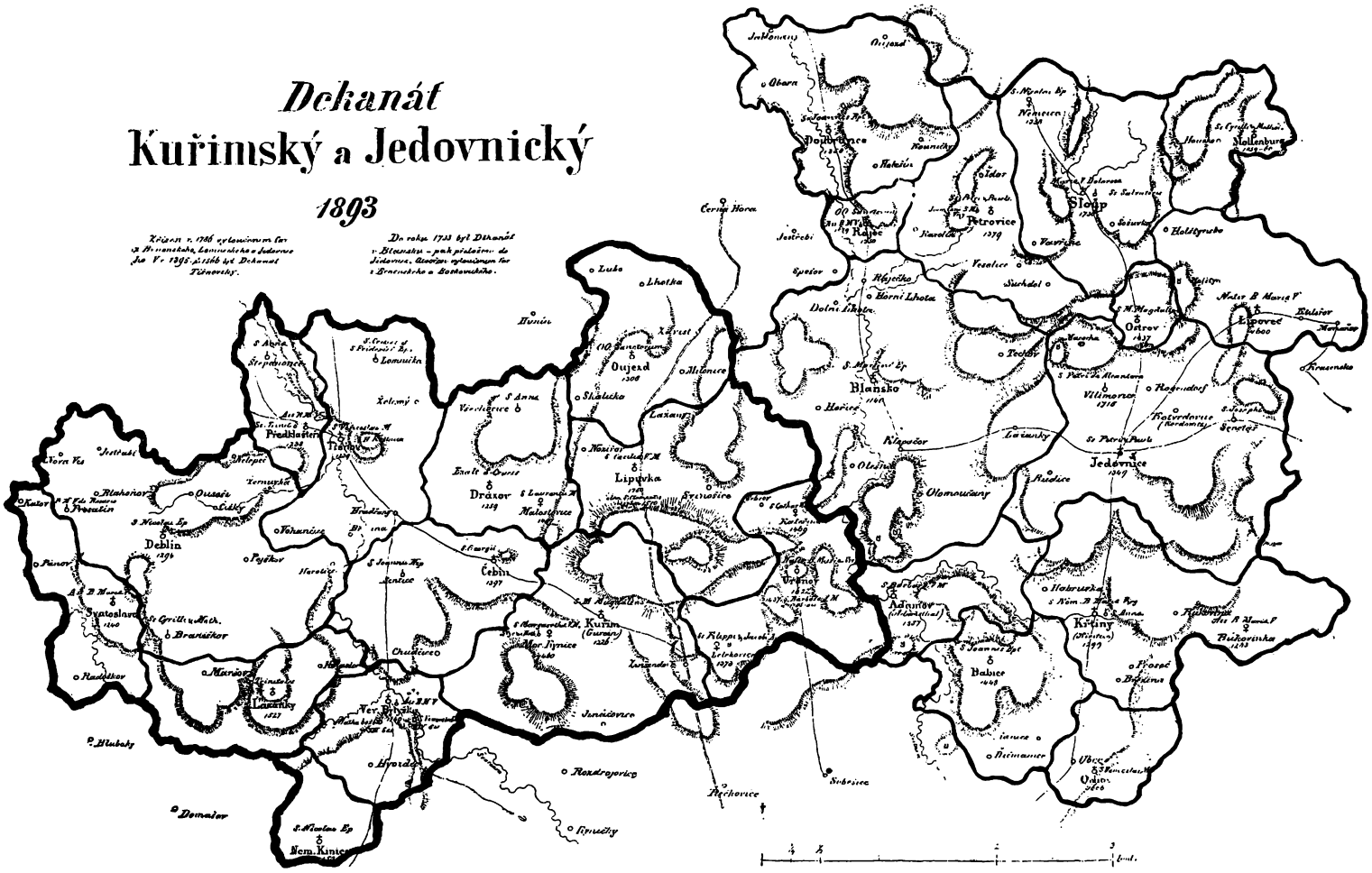

Dekanát Hustopečský a Kloboucký

1893

Pronější zřízen r. 1671 vyloučením far z Mikulovského, obsahoval však části Podivínského Hodonínského a Kloboucského. — Kloboucký byl zřízen teprv r. 1787 z far dekanátů Podivínského, Hustop. a Bušovského.

- ♂ *Farní kostel*
- ♀ *Bývalý farní (Ostrandata)*
- ♂ *Filialní – také klášterní*
- ♂ *Kapla*
- ● = ♂ *Hrad = Zámek s kaplou*

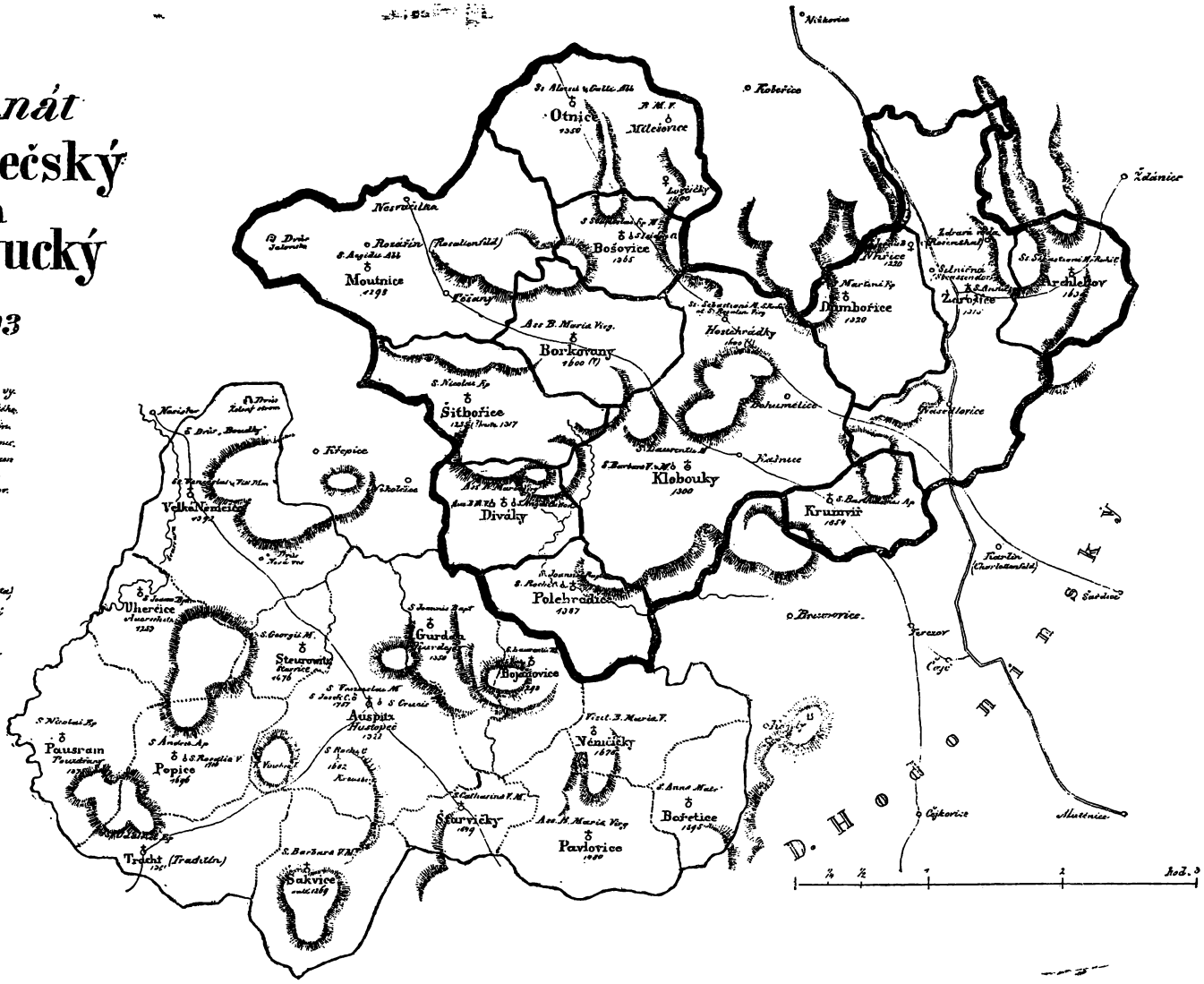

Děkanát Slavkovský 1893.

Zřízen r. 1787 vyloučením far z děkanátů Velkovského a Bučovského.

- Farní kostel
- Bývalý farní (Commendata)
- Filialní kostel
- Kaple
- Hrad = Zámek s kaplou

Letopočet udává nejstarší zprávu o faře

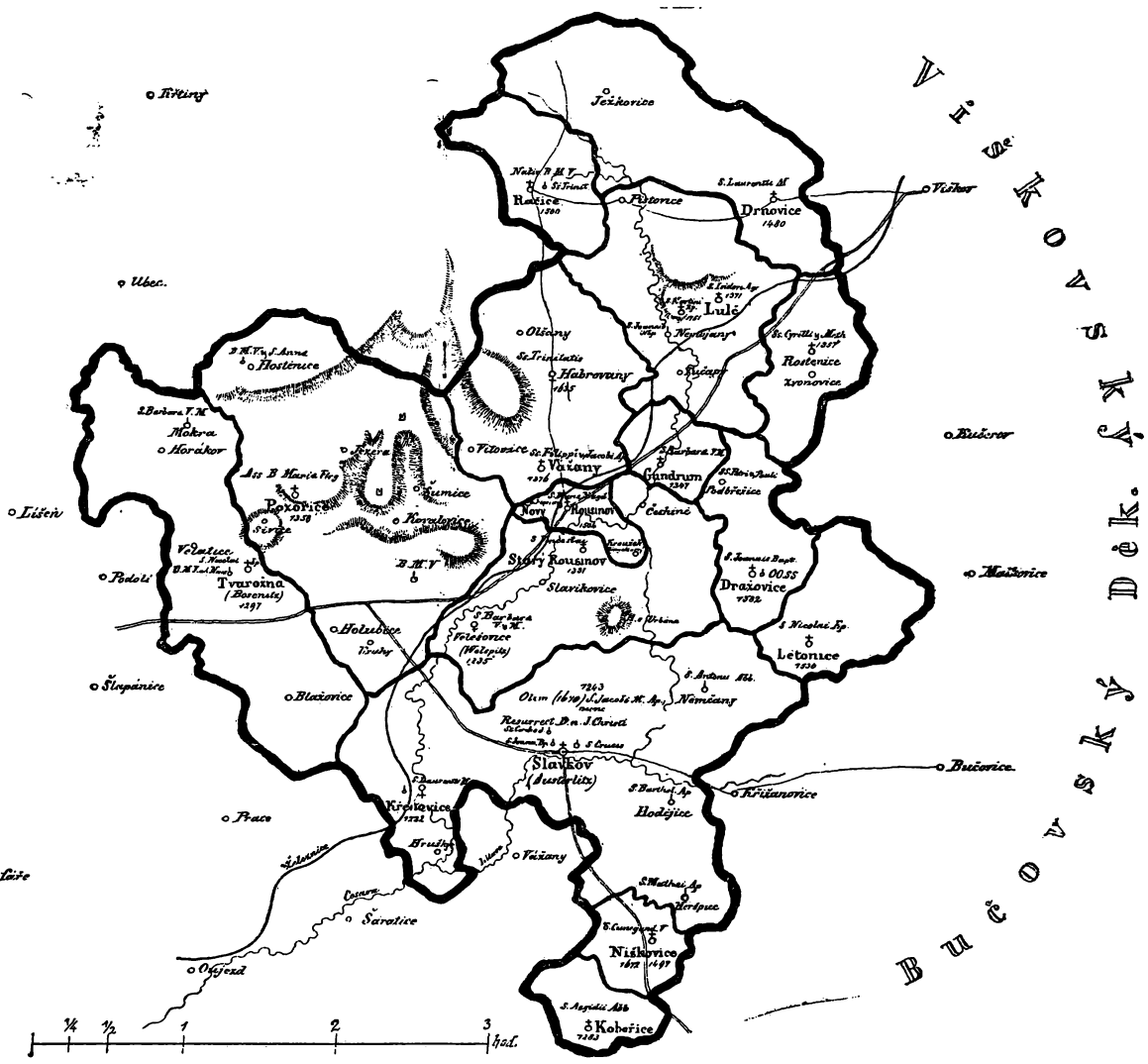

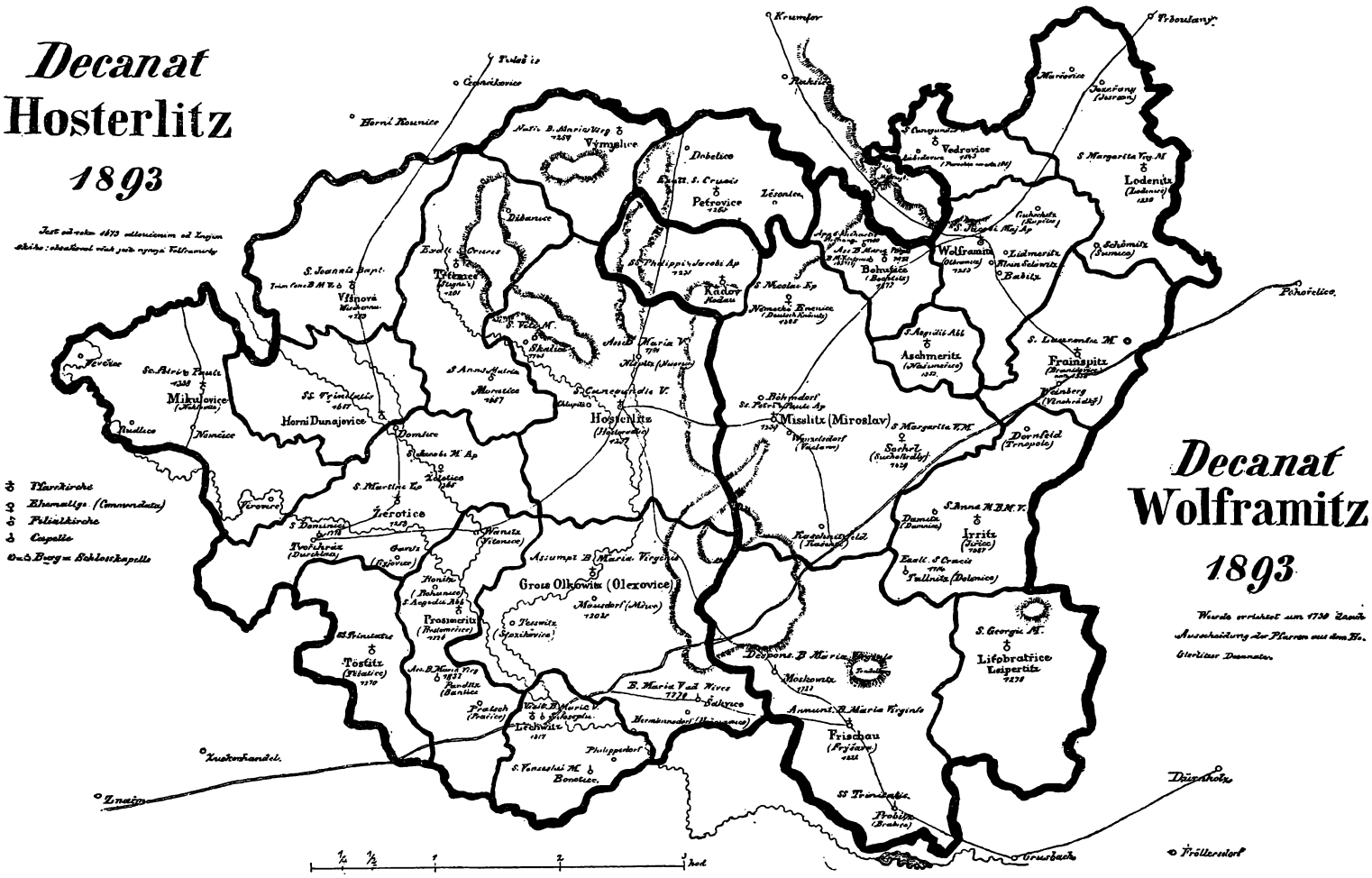
Decanat
Hosterlitz
1893
Decanat
Wolframitz
1893
Pfarrkirche
Ehemalige (Commendata)
Filialkirche
Capelle
Burg = Schlosskapelle
Krumlov
Trboušany
Horní Kounice
Vymyslice
Dobelice
Petrovice
Lodenitz
Vedrovice
Wolframitz
Bohutice
Kadov
Aschmeritz
Frainspitz
Mikulovice
Horní Dunajovice
Hosterlitz
Misslitz (Miroslav)
Sachrl
Dornfeld
Irritz
Žerotice
Gross Olkowitz (Olexovice)
Prosmeritz
Töstitz
Lechwitz
Frischau
Lifobratřice
Leipertitz
Probitz
Pohořelice
Zuckerhandel
Znaim
Grusbach
Dürnholz
Fröllersdorf
hod

Dekanat Jevišovský (Jaispitz) 1893.

Decanat Hosterlitz 1893

Jest od roku 1673 odloučením od Znojm
Ského: obsahoval však jeho nynejší Volframity

Decanat Wolframitz 1893

Wurde errichtet um 1730 durch
Ausscheidung der Pfarren aus dem Ho-
sterlitzer Decanate.

Pfarrkirche
Ehemalige (Commendata)
Filialkirche
Capelle
Burg = Schlosskapelle

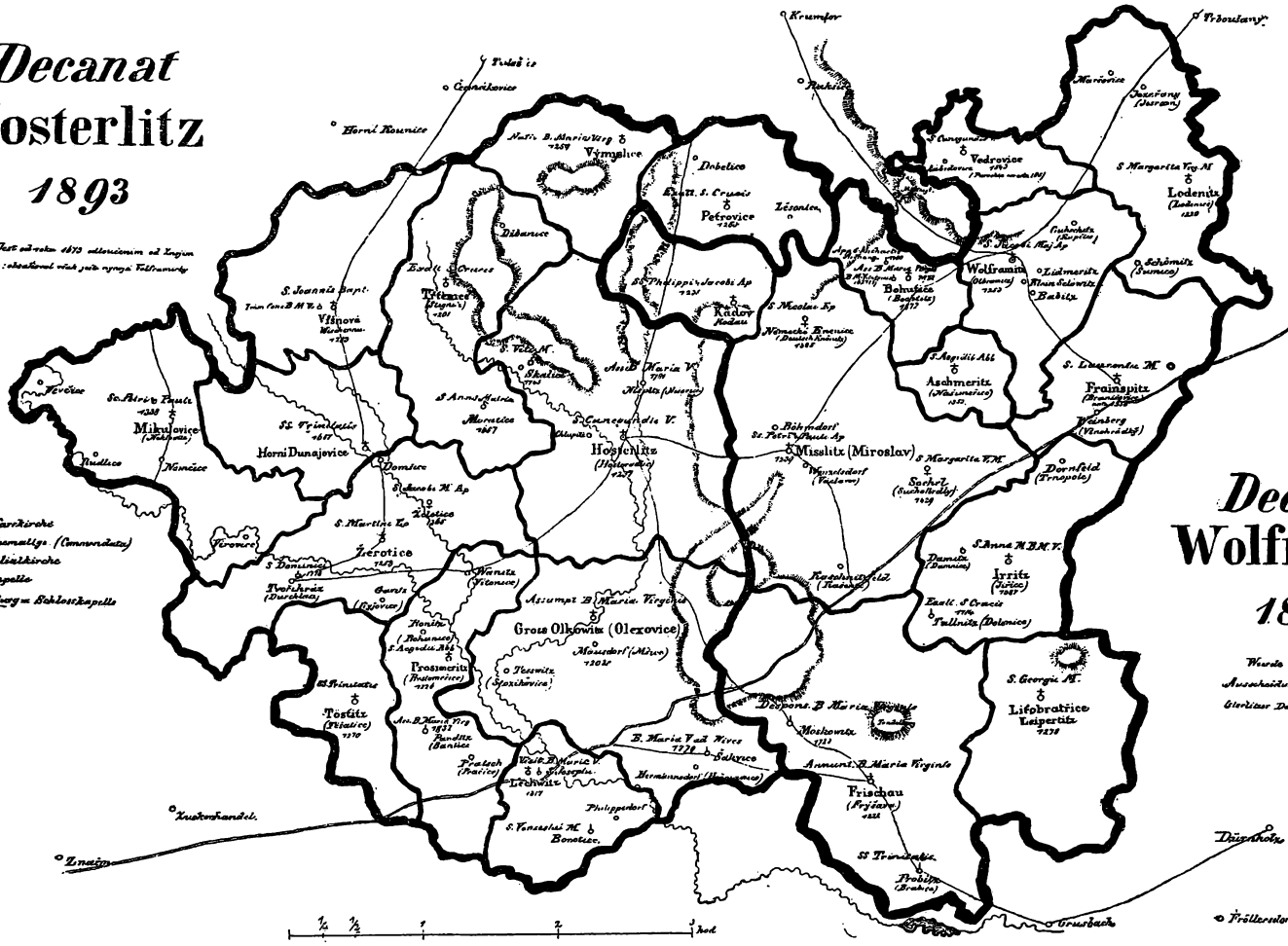

Krumlov
Trboušany
Horní Kounice
Vymyslice
Dobelice
Petrovice
Lodenitz
Vedrovice
Wolframitz
Bohutice
Kadov
Aschmeritz
Frainspitz
Mikulovice
Horní Dunajovice
Hosterlitz
Misslitz (Miroslav)
Sachrl
Dornfeld
Žerotice
Irritz
Gross Olkowitz (Olexovice)
Prosmeritz
Tostitz
Lechwitz
Frischau
Lifobratřice Leipertitz
Pohořelice
Zuckerhandel
Znaim
Grusbach
Dürnholz
Fröllersdorf

¼ ½ 1 2 3 hod

Decanat Frain (Vranov) 1893

Es wurde errichtet im J. 1778 durch Ausscheidung der Curatien aus dem Znaimer Decanate.

♁ Pfarrkirche
♀ Ehemalige Pfk. (Commendata)
δ Filial- auch Klosterkirche
♄ Kapelle
a = b Burg = Schlosskapelle

Die Jahrzahl bedeutet die älteste Nachricht von der Pfarre oder Kirche.

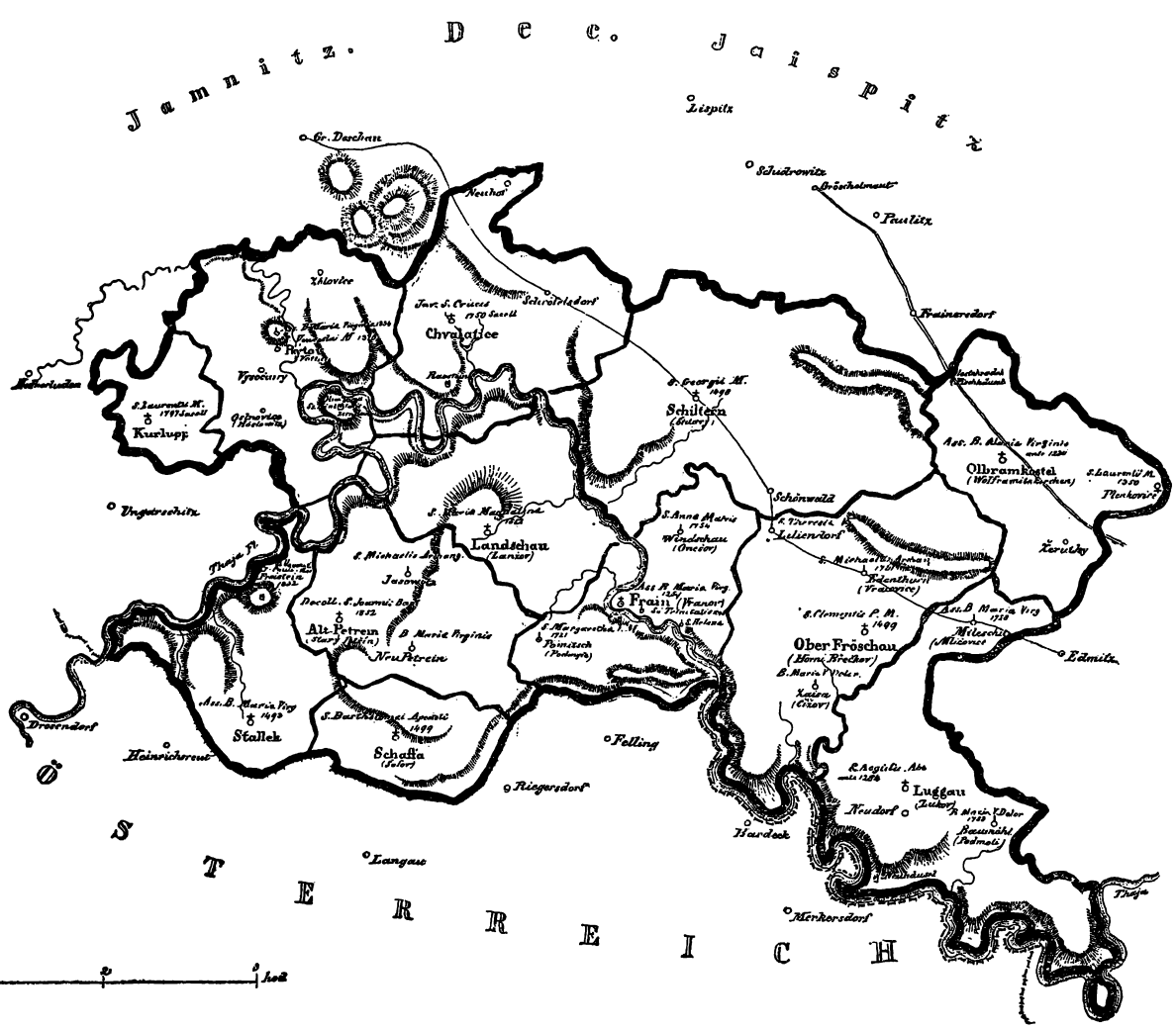

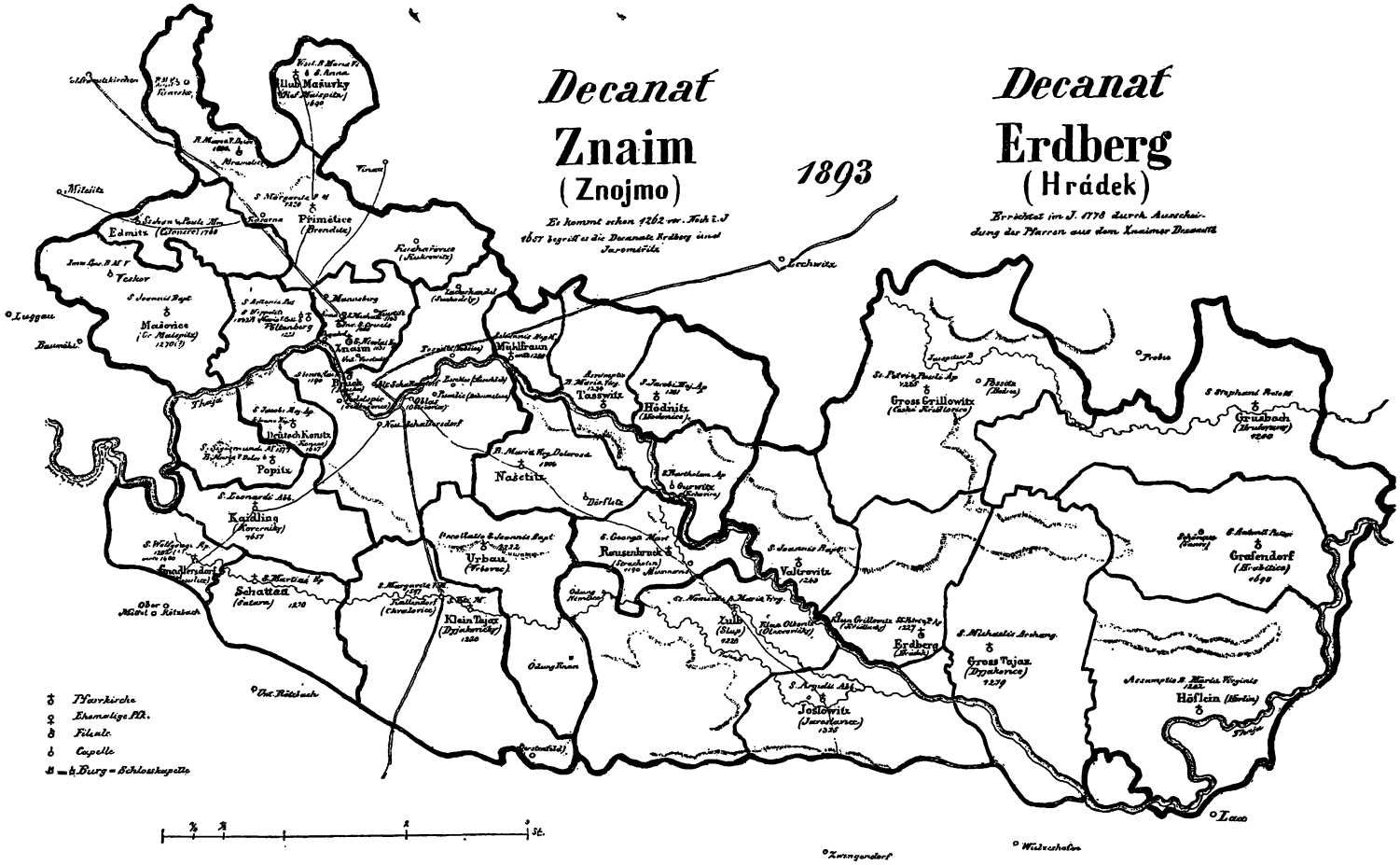
Decanat
Znaim
(Znojmo)
1893
Decanat
Erdberg
(Hrádek)
Edmitz
Mašovice
Primětice
Znaim
Popitz
Kaidling
Schattau
Klein Tajax
Urbau
Našetitz
Tasswitz
Hödnitz
Gross Grillowitz
Valtrovitz
Erdberg
Gross Tajax
Joslowitz
Grafendorf
Höflein
Grusbach
Pfarrkirche
Ehemalige Pfk.
Filiale
Capelle
Burg = Schlosskapelle